

ئىنسىكلوبىدىيا

مىنتىدى اقرا ئىقافى

www.iqra.ahlamontada.com

پارىزگىها دىھوكى

insiklobîdya pârêzgeha duhok

بۆدابه زاندى جۆرهها كتيب: سهردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

براي دائلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرأ الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى , عربى , فارسى)

ئىنسكلۇپىدىيا پارىژگە ھا دەھۆكى

سەرنفيسەر و سەرىپەرشتە گىشتە

موسەدەق تۆقى

ھارىكارە سەرنفيسەرى
خالد سالج

بەرگە شەشە

ھۆنەر، داگەھاندن، پەروەردە و فىركرن، ئەندازيارە،
ئابوور، ياسا، بىيلۇگرافيا پەرتووكان

۱۴۳۹ مش

۲۷۱۷ ك

۲۰۱۷ ز

ناقەرۆك

- ۹ ھۆنەر
- ۱۱ باشنقىسى و باشنقىسان ل بەھدىنان.....دكتور فاخرحەسەن گولى
- ۳۷ بىنگەھى ھۆنەرى شىۋەكارى ل پارىزگەھا دەۋكىن.....فەھمى بالايى
- ۷۷ دىرۇكا شانۆيى ل پارىزگەھا دەۋكىن.....رفعت رەب
- ۱۰۵ مېژووا ھۆنەرى مۇزىكى ل پارىزگەھا دەۋكىن.....خەتاب محەمەد ئىسلام نەرتووشى
- ۱۲۲ راگەھاندىن
- ۱۲۵ دىرۇكا رۇژنامەقانىي ل پارىزگەھا دەۋكىن.....موسەدەق تۇقى
- ۱۶۲ رۇژنامەقانىيا زارۇيان ل دەقەرا بەھدىنان.....سەلام بالايى
- ۱۷۱ رادىۋو ... ل دەقەرا بەھدىنان ۱۹۹۱ - ۲۰۱۷.....وەھىقى حەسەن
- ۱۷۶ تەلەفون ل دەقەرا بەھدىنان.....وەھىقى حەسەن
- ۱۷۹ پەرورەدە و فىكرىن
- ۱۸۱ پەرورەدە و فىكرىن ئايىنى ل پارىزگەھا دەۋكىن.....پ.ھ.د. نورى غەبەدەرەحمان ئىبراھىم
.....پ.ھ.د. محەمەد زەكى مەلا حسىن بەروارى
- ۲۲۰ دىرۇكا پەرورەدە و فىكرىن ل پارىزگەھا دەۋكىن.....موسەدەق تۇقى
- ۲۴۹ خواندىن ب زىمانى كوردى ل بەھدىنان.....موسەدەق تۇقى
- ۲۹۴ پرۇسا خواندىن بلىند ل پارىزگەھا دەۋكىن ۱۹۸۸ - ۲۰۱۵.....موسلىح حەمزە حەسەن

۲۸۱ ئەندازىارى
۲۸۴	ئافاھى و ھۆنەرى ئافاكرىنى ل پارتىزگەھا دەۋكى.....ئەندازىارا: عەبدولجەلىل سلىمان
۴۴۱ ئابوور
۴۴۳	كەتورى چالاكىيا ئابوورى و سرۇشتى ب جھئىنانا وى ل پارتىزگەھا دەۋكى.پ. د. خەلىل غازى
۴۴۵ ياسا
۴۵۷	روو ب روو-وونا گەندەلىنى ل پارتىزگەھا دەۋك(سەرىۋرەكا ياسا بى).....مجمەد جەسەن عومەر بەروارى
۴۸۴ بىلوگرافىيا
۴۸۵	پارتىزگەھا دەۋك بىلىۋگرافىيا و پىرسىنى ئە كىنى كوردىدا.....بەرھەڭكردىن: بوور نوورەدىن

ھۆنەر

باشنقىسى و باشنقىسان ل بەھدىنان

دكتور ئاخرەھەن گۈلى

پېشەكى:

پەرتالىن نقىسىن و باشنقىسىن، شىنواۋى بكارىنا نقىسىن و ل داۋىن كورته دىرۈكەك ل سەر باشنقىسىن بەھدىنان. ھەزى گۈتتىيە كو بارايتىر پىزانىن قى بابەتى ژاين مەقە ھاتىنە بەرھەققىن و نقىسىن، لەورا د گەلەك بەرىپەران دا ئاماژە ب ژىدەرى نەھاتىيەكەرن تاييەتى كورته ژانناما باشنقىسىن دھۈكى و چەندىن مژاين دىتر. بابەتى مە ب قى شىنويىن ل خوارى ھاتىيە خەمىلاندىن.

نقىسىن ئىك ژ مەزىتىن داھىنانىن دىرۈكا مرقۇباھەتتە و رەنگە گىرنگىرىن وان بىتتە ھژمارتن، چونكى د ئىكەمىن پىنگاقتا جەن خۇ د دىرۈكى دا پىشچاقاقتا، لىكۈلىن د قى بىقايدا كارەكى پى دەمگىرە و دىشىن بىژىن كارىن مرقۇقن بسىپون، ئەوين قەكۈلىن د دىرۈكا نقىسىن و باشنقىسىن دا كرىن، پىزانىن بىمفا گەھاندىنە مرقۇباھەتتىن و زەخمەت و بەرھەمىن وان بوونە جەن مفاوەرگىرنا خەزىكەرىن نقىسىن و باشنقىسىن، ئەف كارى ھەنى كورته دىرۈكەك ل سەر نقىسىن و باشنقىسىن ل دەقەرا بەھدىنان، يانى دقى كارىدا بزاڧ و پىكول ھاتىيەكەرن كو ئەو تىشتىن گىرنگ و جەن پويتمەدانى بەھىنە باسكىن، لەدقەرا بەھدىنان وەكو ھەمى جىھانا ئىسلامى ب گىشتى و كوردستانى ب تاييەتى نقىسىن و باشنقىسىن رۇلەكى سەرەكى دگىراندا، تاييەتى باشنقىسىن رىنقىسىن پىتتىن عەرەبى ئەف گىرنگىيە ژى بۇ موسلمان بوونا كوردان دزقرىت، مە ئەف لىكۈلىنە سەر چەند خالىن سەرەكى دابەشكىرىنە وەك پەيدا بوونا نقىسىن، كورته دىرۈكەك ل سەر نقىسىن بزمارى، جۇرتن باشنقىسىن عەرەبى،

پەيدا بوونا نقىسىن:

بىنگۇمان ئىك ژ گىرنگىرىن و رەنگە خىرتىرىن ئافراندىن مرقۇقان ل ھزارەيا سىن بەرى زايىنى پەيدا بوونا نقىسىن، دىرۈكا پەيدا بوونا نقىسىن گەلەك ئالوز و تەقلىھەقە، يا دىار ئىكەمىن بزاڧ ژ بۇ بەدەستەھەئىنانا نقىسىن؛ گىرندايە ب ھەلگىرنا ژمىرارا چالاكىن كاروبارىن گىرنداي ب چاندن و تەرىش و تەوالان بوو، نىشانىن ب رىيا بازىرگانان ھاتىن بكارىن كو پىشتى ھىنگى وەك جۇرەكى نقىسىن ھاتە بكارىن، پەيدا بوونا نقىسىن بۇ وەلاتىن سوسەپ (وەلاتىن ئاقبەرا دوو رووباران/بىلاد ما بىن النھرىن) ئانكو(دىجلە و فورات/مىزوپوتاميا - مىراقىن) دزقرىت،

بىزمىرى بەرھەف ئاشۇر و ئىلام چوو، پىشتى كىمەكى ئاسىيا بچووك زى بەرى خۇ دانە نقىسىنا بىزمىرى. نقىسىنا بىزمىرى ماوھەكى كىم پىشتى سال (۱۰۰۰ پ.ز) گەھىشتە سورىن زى، زى ئىكىن ھىتى زى فىرى نقىسىنا بىزمىرى بوون، ئەف نقىسىنە نىزىكى (۱۴۰۰ پ.ز) بوو نقىسىنا نىقەدەولەتى، پىشكەكا مەزىن زى رۇژاڧا ئاسىيا دادەمەززاندى، ل ھزارا ئىكىن بەرى زابىنى (ئوراپتو) وان زى نقىسىنا بىزمىرى زى ئاشوورىان وەرگرتىن و ئىرانىان ل سەدا پىنجى بەرى زابىنى بو ئىكەمىن جار ب فەرمانا (دارىوشى مەزىن)، نقىسىنا پارسىن كەفن زى نقىسىنا ئىلامى دروستىكىن، نقىسىنا بىزمىرىن پارسى كەفن ب فىن گۇمانى كو زى نقىسىنا ئىلامى ھاتىبە وەرگرتىن، نقىسىنەكا سەرخۇبە و دىشىن تىن وئ نقىسىنا بىزمىرى ئەلىف بائى ئافىكىر^{۱۱} ل كوردىستانى زى ب گىشتى سەدان جەھ و ئىوینەوارىن نەخىشاندى ب نقىسىنا بىزمىرى سومەرى، ئاشۇرى، مىدى، ھەخامەنشى و... بىن ھەين، و دەقەرا بەھدىنان زى زى چەندى بىنەھر نىنە و چەندىن جەپىن گىنگ و دىرۇكى ل بەھدىنان بىن ھەين لى پىرانىيا وان ب نقىسىنا بىزمىرى ئاشوورى بە، زى وان. ئىكىستىنا بىزمىرىا خەنەس (۱۱۰۰ پ.ز) سەر ب دەقەردارىا شىخان كو زى ھەموویان گىنگىر دىتە ھۇمارتن^{۱۲}، لىنا نقىسای (۱۴۵۰-۱۱۰۰ پ.ز) ل دەقەردارىا سىمىل سەردەمى ئاشوورىان^{۱۳}، نقىسىنا سەر پەيكەرى گودىا سەردەمى سۆمەرىيان (۲۰۹۰ پ.ز) دەقەرا تلو^{۱۴}، ھەروەسا نقىسىنا گىرىكى(ئەغرىقى) زى ل كوردىستانى ھەبە و بو سەردەمى ھىلىنىستى(۳۲۰-۳۸۰ پ.ز) دىقەرىت و ل دەقەرا شىنگالى ھاتىبە بەسەقەئىنان^{۱۵}، و چەندىن ئىكىستىن دىتر، ئەف پەيكەرى ل خوارىوھك نموونە، نقىسىنا بىزمىرى سەر پەيكەرى گودىا سەردەمى سۆمەرىيان (۲۰۹۰ پ.ز) دەقەرا تلو ھاتىبە نقىسىن.

جۆرىن باشقىسىنەن ەرەبى

باشقىسى ۋەك بالكىشىتىن و بەرچاقىتىن ھۆنەر دېرەھەبىيا ۋەلاتىن مووسلمانان دا دىتە

لى گەلەك ب زەحمەتە ب شىۋەبەكى پىشتىراستىكى بىتتە دىاركىن كو ئىكەمىن جار خەلىكى كىز ۋەلاتى پەيدابوونا نقىسىنەن بىناقى خۇ تووماركر^{۱۶}، ب دىرۇكىا دىرۇكى ھەر زى دەستىكىن ھەتا نەھا چەندىن جۆرىن نقىسىنەن پەيدابوونە و ھەر ئىك زى وان تايبەتمەندىن خۇبىن ھەين، ئەگەر پىنداچوونەكى د گىشت بوارىن نقىسىنەن دا ل كوردىستانى ب گىشتى و دەقەرا بەھدىنان ب تايبەتى بىكەين، پىندىقە ب كورتى سەر نقىسىنا بىزمىرى ب ئاخقىن و پاشان بابەتى نقىسىنا ب پىتىن ەرەبى ب دىرۇكى و تىر و تەسەل دىارىكەين.

كورتىبەك دىرۇكى ل سەر نقىسىنا بىزمىرى:

نقىسىنا بىزمىرى نقىسىنەكە كو زى لىن نەتەوئىن ئاسىيا رۇژاڧا مىنا سومەرىيان، ئاشوورىيان، بابلىيان، ئىلامىيان و ئىرانىيان ل ھزارا سىن بەرى زابىنى ھەتا سەدى ئىكىن زابىنى زى بو نقىسىنەن دەتە بكارىرن، دىن نقىسىنەن دا پىت يان پەيىن وئ ۋەك بىزمىرى دكەتتە بەرھەقدو و دروستىكىن، ئەف بىزمىرىن ھەن ب مەرەما كەتتا رەخ ئىكفە، چوار كەرەستەيان دادەمەززاندى و پىكىننىان، كەرەستى پىنجى زى بىن ھەي كو زى پىكھانا دو بىزماران ب شىۋەبىن گوشە ب دەقەن فەكرى بىسەمتا راست ھاتىبە دروستىكىن. رەنگە سومەرىيان نىشانىن نقىسىنا بىزمىرى نىزىكى (۲۹۰۰ پ.ز) ل دەشتىن زىرىيا دىجەلە و فۇراتى ب سادەكرنا نقىسىنا وئەبى چىكىن، ھەروەسا ئەكەدەبىيان ب مەشەختىبوونا سەمتا بابل، زى سال (۲۴۰۰ پ.ز) نقىسىنا بىزمىرى كو نقىسىنا وئەبى زى سومەرىيان فىزىبوون، لى نقىسىنا ئەكەدى سومەرى وئەبى گەلەك ئالۇز ھەبوو، ئەف نقىسىنە پتر زى (۲۰۰۰) نىشان و (۲۰۰۰) شىۋە ھەبوون. پىشتى ھىنگى بابلىيان ب كىمكرنا ھۇمارا نىشانىن نقىسىنا بىزمىرى، ئەو گەھاندە (۴۰۰) ھەتا (۳۵۰) نىشانان، ل سەردەمى فەرمانىروپىيا ئەكەدەبىيان ل بابل، نقىسىنا

باشنقىسىيا كۆفى:

ئىكەمىن جۇرى باشنقىسىيا بەرىبە لاف بوو دناف مووسلمانان دا، كو بو ئىكەمىن جار ئەحكام، تابلۇ، قورئانا پىرۇز و... ب وئ ھاتىنەنقىسىن، پىشتى دامەزاندنا باژىرېن كوفە و بەسرا ل دووھمىن دەھىكىيا وەرارا ئىسلامى، زانايىن گرانىھا پەيدابوون كو گرنگى و پويىتەدانەكا زىدە بەرامبەر زمان و باشنقىسىيا عەرەبى ھەبوون، (كۆفى) پى رۆلەكن كارىگەر دباشنقىسىيا مەككى- مەدىنى دا دگىزپاند، باشنقىسىياھەكا نوو ھاتە درۆستكرن، كو ب نافى باشنقىسىيا كۆفى ھاتە نافداركرن، باشنقىسىيا نافھاتى ل نىفا دووى يا چەرخى ئىكى مئشەختى گەھىشتە بلندترىن ناستى خۇ و سى چەرخان بەردەوامى ب خۇفە گرت، ب بۇرىنا دەمى چەندىن جۇرىن باشنقىسىيا كۆفى پەيدابوون، فەكۆلەرېن باشنقىسىيا كۆفى سەر سى تەوهران دابەش دكەن و ھەر تەوھرەك چەندىن جۇران بخۇفە دگرن و ب فى شىوازى ل خوارى نە:

پىشكا ئىكى: دابەشكرنا چاقلېكرى باشنقىسىيا كۆفى (كوفىن سانەھى، بەلگدار، گۆلدار، زەخرەفى و ئەندازىرى).

پىشكا دووى: دابەشكرنا باشنقىسىيا ژ ئالىن ھىسكاتى ونەرماىن فە (كوفىن ئىسماعىلى، مەككى، مەدەنى، ئەندەلوسى، شامى، عىراقى، عەبباسى، بەغدادى، موشنەعەب، رەيھانى، موھەرەر و مىسرې).

پىشكا سېئى: دابەشكرنا باشنقىسىيا ژ لاین پىندقى و بكارىرنى (كوفىن يادگارى، پەرتووكى)^(۷)، چونكى باشنقىسىيا كۆفى كەفنترىن و ئىكەمىن باشنقىسىياھە دىرۇكا ئىسلامى دا ب چەند رىز و بەرىھان ب داوى نائىتەفە، لەوما مە پىكول كر پوختەيا وئ ديارىكەين.

ھەزى يە بىژىن ل دەفە! بەھدىنان نقىسىيا كۆفى ب گىشت جۇرىن خۇفە ژ لاین بسپۇرىن باشنقىسىيا فە دھاتنە بكارىرن و ھەتا نھا ب شىوھەكى بەرفرەھتر دھىنە بكارىرن، نەمازە

ل قەلەمدان، دىئىن وەك زمانەكى ھۈنەرىن ھەفېشك ژ بۇ تەفايا مووسلمانان ھژمىرىن، ھۈنەرى باشنقىسىيا خۇدى بەھابەكى تايبەتە ل دەف مووسلمانان، چونكى د بنەرەتدا باشنقىسىيا وەك ھۈنەرى بەرچاڭ و مەزىكرىن ئاخفتنا سرۇش (وھىن) ھاتىبە زانېن، ئەوان نقىسىيا جوان و بالكىش نە ب تىن دنىسىيا قورئانا پىرۇز، دا بكار دېرن، بەلكو دپرانىيا ھۈنەران دا بكار دېرن، پىشتى ئايىن ئىسلامى رۇز ب رۇز و بەرە بەرە ل دونىابى بەلاقبووى، نقىسىيا ب پىتىن عەرەبى شوونا نقىسىيا كەفن گرت و ب فى چەندى نقىسىياھەكا ئىكگرتى ل وەلاتىن مووسلمانان چىبوو، ھۆكارى وئ ژى ئەو ھو بو كو ھۈنەرىن دىن مىنا نىگاركىشنانى و پەيكەرسازى و موزىك و.. دناف مووسلمانان دا دچارچوقەكى سنوردار دابوو ب فى چەندى گرنگىيا زىدە ب باشنقىسىيا ھاتەدان و چەندىن جۇرىن باشنقىسىيا ل سەرانسەرى وەلاتىن مووسلمانان دا پەيدابوون ژ وان باشنقىسىيا ب شىوھەكى ل خوارى نە:

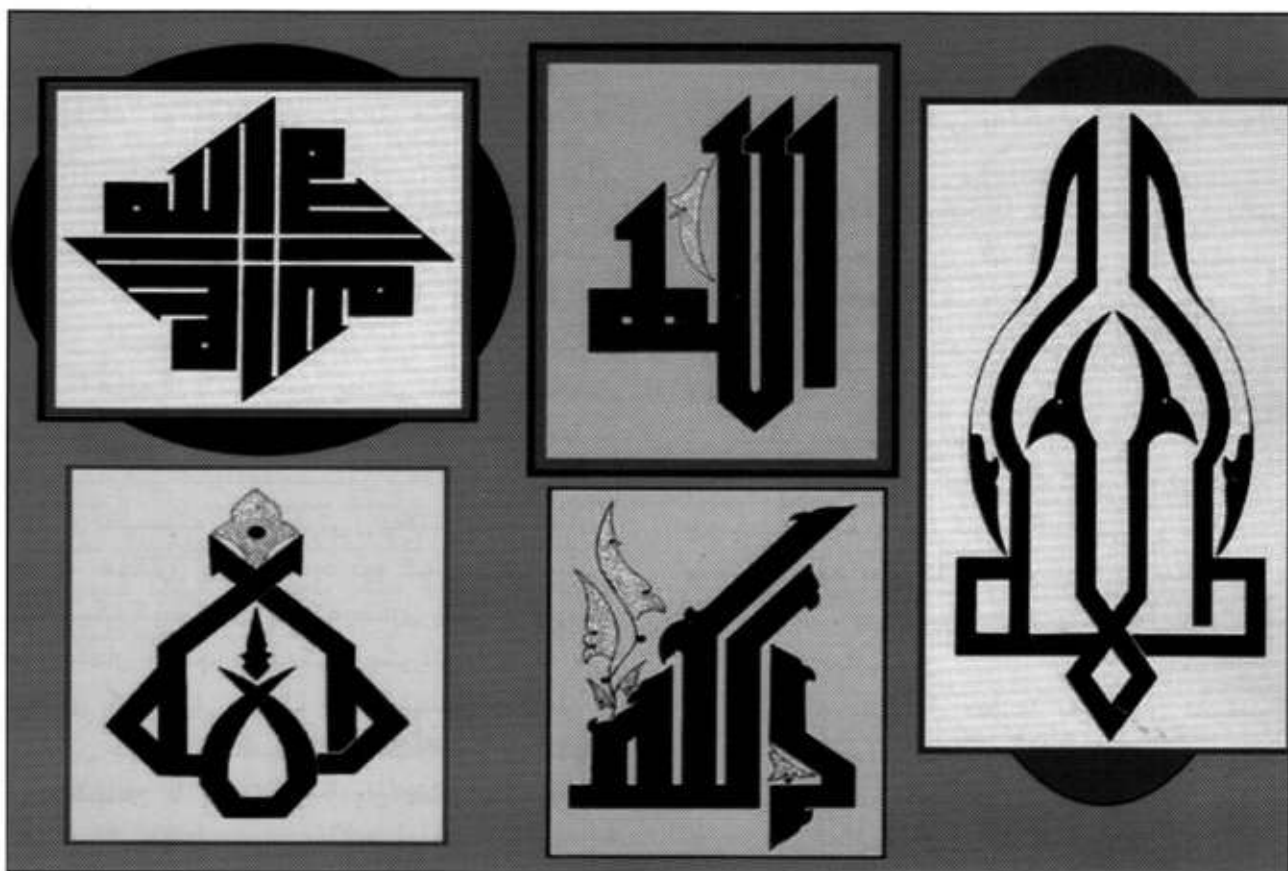

ئىسسىنا كۆفى ب شىوازى كوفىنى ئەندازىارى و نوو،
گەلەك باشنىسىن بەھدىنان پىنگاڧ د پىششەبىرنا
ئىسسىنا كۆفى دا ئاڧىتىنە و ھەولېن باش داىنە،
ئەف ھەر دو نموونەبىن ل خوارى ژ ئىسسىنېن دو
باشنىسىن بەھدىنان دىننە ھژمارتن:

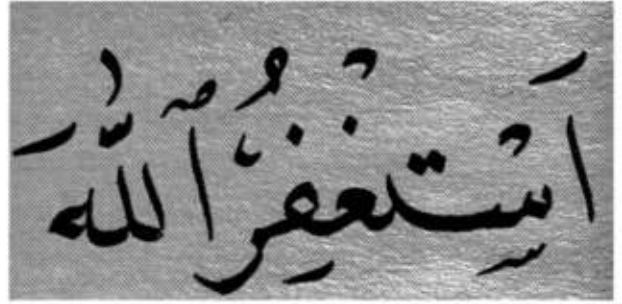
تابلۇبى ئىكى ئايەتا (۵۵و۵۴) سورەتى (القمر) ژ
قورئانا پىرۇز (إن المتقين في جنات ونهر* في مقعد
صدق عند مليك مقتدر) ژ ئىسسىنېن باشنىسى
(سەدىق حامد نزاركى)^(۸)، يا دووى پەيڧا (الله) ب
شىوازىن جىاواز، ژ ئىسسىنېن باشنىسى دكتور فاخر
حەسەن گولى.^(۹)

باشنىسىنا نەس:

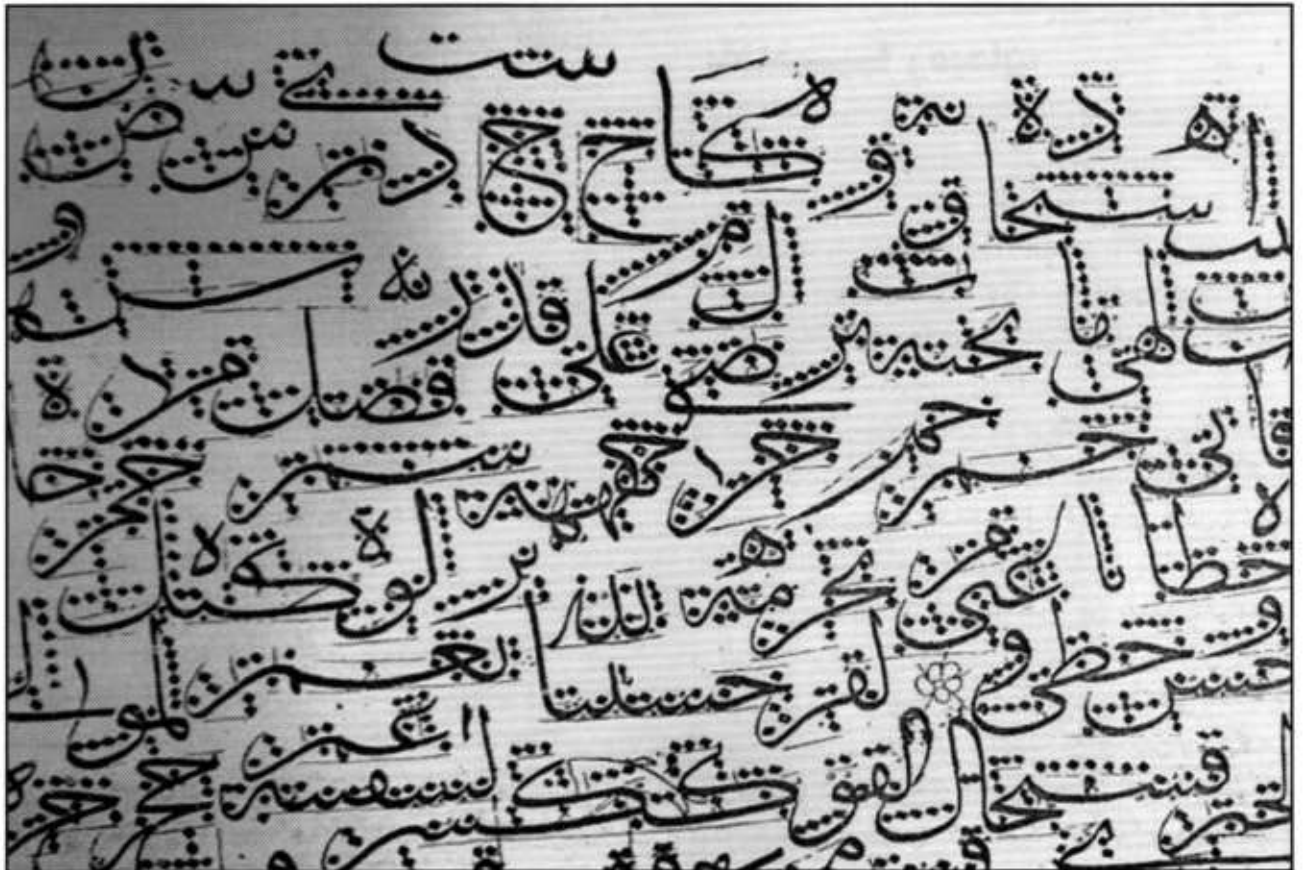
باشنىسىن ئافراندى ل دەستپىكا سەدى
مىشەختى ب رىنا (ئىبن مۇقەللا و بان ئىبن
موگەللاين شىرازى) كو ل سەرەتا باشنىسىن

جوانىن. ب شىۋەيەكن گىشتى باشنقىسىن نەسخ ل داوييا چەرخى دووين مئشەختى گەلەك بەرەلەك نەبوو، ئەف باشنقىسىيە گىرنگىيەكا تايبەت يا ھەي^(۱)، ژ سەدەيا پىنجى كۆچى ھەتا نھا ب پىراني ژ بۇ نقىسىنا قورنانا پىرۇز، پەرتووكىيىن جۇراجۇر، چاپەمەنيان و... دەت و دئىتە بكارئىنان، ھۆكارى وئ زى ژ بەر كو باشنقىسىن نەسخ گەلەك سانەھى و رەوانە، چونكو رىكخستەكا ھووربىنانەيەكا تايبەت ياھەي. باشنقىسىن نەسخ وەكو گىشت نقىسىنىن دىتر خۇدى گىرنگىيەكا تايبەت بوو و ھەتا نھا بەردەوامە و نقىسىنا نەسخ ل بەھدىنان ژ لايىن باشنقىسىن كەفۇن بۇ نقىسىنا پەرتووكان و تايبەتى بۇ نقىسىنا قورنانا پىرۇز دەتە بكارىرن، بكارىرنا فى نقىسىنى بۇ خواندنا وئ يا سانەھى دزفرت، چونكە خواندنا وئ بۇ ھەموو تەخ و چىنىن جفاكى سانەھىيە و لەورا ژ ھەموو نقىسىن دىتر پىر دەتە بكارىرن. باراپىر باشنقىسىن بەھدىنان

زى پابەيا باشنقىسىيا كۆفى ھەبوو، نەسخ واتايا كوپىكرن يان بەرنقىسىن دد، باشنقىسىن نەسخ د راستى دا ئىكەمىن باشنقىسى بوو كو ژ بۇ تەكۆزىوو كرنا كىماسى و ئالۇزىن باشنقىسىن كۆفى و زىدەكرنا رىزمانى ھاتە داھىنانكرن. ئەف باشنقىسىيە ژ دو نقىسىنىن قىبىتى و سىرىانى ھاتىيە ۋەرگرتن، ھەر چەندە ھندەك د وئ باۋەرىن داينە كو باشنقىسىيا نەسخ بەرى ئىبن موقەللا زى ھەبوو، لى ئەو تىشتا راست و راستەقىنە ناڧىرى ئەف باشنقىسىن نەسخ گەھاندە بلندىترىن ئاست و

پىرۈز، پىشتا كەڭل نىسسىن و ... تايبەتى ل نىسسىنا سەر دىوارىن مزگەفتان و جھىن دىتر دھاتە بكارىنان و ھەتا نھا بەردەوامە، ئەف نىسسىنە ژ بەر جوانى و سەختىيا نىسسىنا وئ ب دايكا نىسسىنەن عەرەبى ھاتىبە نافداركرن، دھەرا بەھدىنان د پىنشەبرنا فى نىسسىنەن دا كىماسى نەكرىنە و پىنگاڧىن باش ئاڧىتىنە و نمونە كارىن وان پېن د پەرتووكخانەيىن زانايىن ئايىنى و لدەف باشنىسسىن بەھدىنان ژ وان باشنىسسىنەن كو ب شىنەبەكى بەرچاڧ پىنگولا نىسسىنا فى نىسسىنەن دا كرىن و بسپۇرانە ب لەقەنى خۇ نىسسىن تووماركرىن ھۇمارا وان گەلەك بەرچاڧن. ئەف نمونەيال خوارى پىنگەھاتىبە ژ لىنگدان و كۇمكرنا پىتىن رىننىسسىنا (ثلث) ۵، ژ باشنىسسىنا باشنىسسىنەن نافدار محمد دەروىش بەرۇشكى كو بۇ سال (۱۲۷۰ك- ۱۸۵۴ز) دزڧرت، يا دووى تابلۇنى باشنىسسىنەن سەلاح ئەحمەد مستەفا ب ئاڧى (يا اللە يا حفىظ)، و چەندىن نمونەيىن دىتر.

پىنگاڧ د پىنشەبرنا فى نىسسىنەن دا ئاڧىتىنە و ھەك بسپۇر كاركرىنە و كار دكن. ژ وان تابلۇيا باشنىسسىنەن مەسعوود خالد ئىسماعىل يا لۇر ئاڧى (استغفراللە) و چەندى كارىن دىيىن ھۈنەرى.

باشنىسسىنا رەيھانى:

ژ باشنىسسىنەن نەسخ ھاتىبە جوداكرن، لى مفا ژ باشنىسسىنەن (ثلث) زى ۋەرگرتىبە، لى ژ وئ نازكرتەر، باشنىسسىنا نافھاتى گەلەك نىزىكى باشنىسسىنا موھەققە، ئەف باشنىسسىنەن ئاڧراندنىن عەلىن كورى عوبەيدوللاھى رەيھانى يە و ھەر ژ بەر فى چەندى ب ئاڧى (رەيھانى) ھاتىبە ئاڧكرن، ھندەك زى بۇ ئىبن بەۋابى دزڧرىن، چونكو ژ بۇ فى باشنىسسىنەن ھول و بزاقىن ھەزى يىن كرىن، چەندەكىن دىتر باشنىسسىنا رەيھانى جوداكرى ژ باشنىسسىنا موھەقق ل قەلەم دەن، ئەف باشنىسسىنەن باشى و تايبەتمەندىن باشنىسسىنا موھەقق يىن ھەين، لى نازكرتەر وئ دىنئە نىسسىنەن و ب نازكى و نەرماتىن ئايابە^(۱) د راستى دا ل بەھدىنان كەسانىن كو ھول نىسسىنا فى شىۋازى نىسسىنەن دابن نەھاتىنە ناسكرن و دىتن و رەنگە ژ بەر گرنگ نەبوونا فى شىۋازى بىت كو نىسسىنەن دىتر ھەبوون خۇدى گرنگىيا زىندەتر بوون، لەوما

باشنىسسىنا ثلث:

ئىك ژ جوانترىن باشنىسسىنەن گرنگىن ئىسلامىن دىنئە ھۇمارتن، باشنىسسىنەن ئاڧىرى چ پەيوەندىن ئىكسەر دگەل باشنىسسىنا كۇفى نىن، ژ ئاڧراندنىن باشنىسسىنا، ئاڧراندنا وئ ژ بۇ ئىبن موڧلايى شىرازى كو چەرخى سىن ژىابە دزڧرىن، باشنىسسىنەن نافھاتى بارا پتر دتەوزاندن و خەملاندنا پەرتووكان و ... دھاتە و دىنئە بكارىن، تەكۇزبوونا باشنىسسىنا (ثلث) ب ئاڧونىشانى باشنىسسىنەن تەوزاندى، ژ لايى ئىبن موڧەللانى، ئىبن بەۋاب و ياڧوت موستەعسىمى ھاتىبە دانان، ئىبن بەۋاب جوانى و نازكى تىكلى باشنىسسىنەن ئامازەپىكرى كر^(۱)، ئەف باشنىسسىنەن ژ بۇ ئاڧ و نىشانىن سۇرەتىن قورئانا

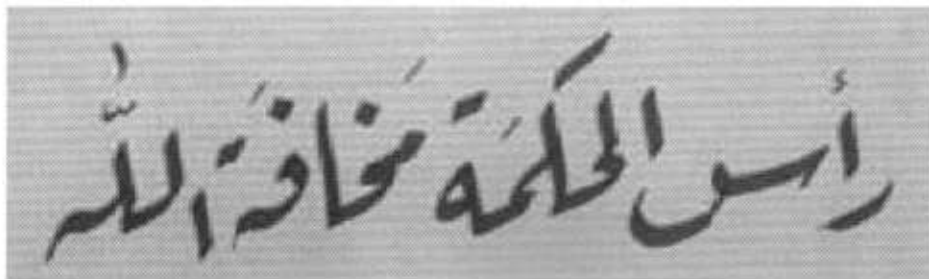
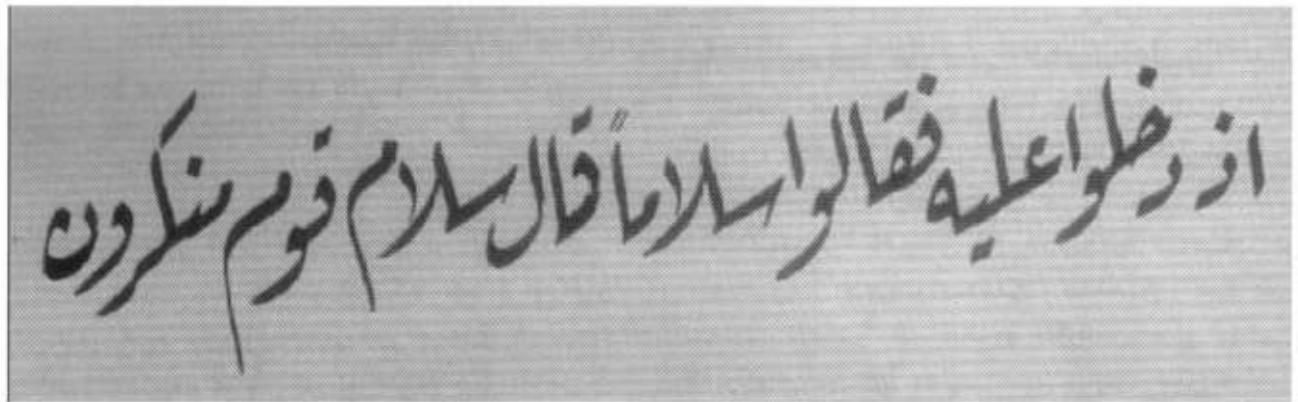
باشنقىسى رۇقە يە (رۇقە):

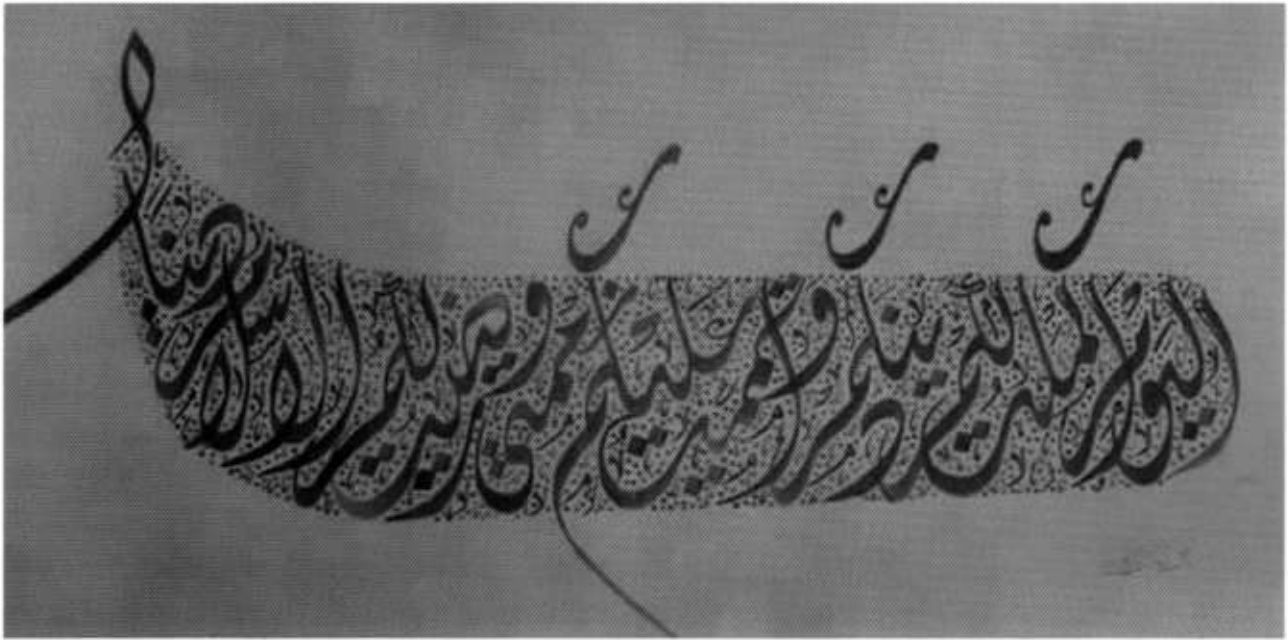
د زمانى دا واتايا بەرپەرى بچووك ددەت. ئەف باشنقىسىيە ژ باشنقىسىنەسەخ و (ئلت) ھاتىيە جوداكرن. باشنقىسى رۇقە د نامەنقىسىنەن تايبەتى و پەرتووكىن عورفى و كاغەزىن ل ئالىين بچووك بەرپەلاقبوو. رۇقە ژ باشنقىسىن خۇشتقىين عوسمانيان بوو. ژ لايى باشنقىسى نافدار شىخ ھەمدوللا ئاماسى چاكسازىين پىندقى سەر وئ ئەجمادان. ئەف باشنقىسىيە بەرە بەرە ژ ئالىن باشنقىسىن دىترقە سادەتر لىھات و بۇ ئىك ژ بەرپەلاقترين باشنقىسىن عەرەبى. ئەفرۇ باشنقىسى رۇقە ژ بەرپەلاقترين باشنقىسىيە كو ل سەرانسەرى دۇنيا عەرەبان دئىتە بكارىرن. ھۆكارى بكارئىنانا رۇقەى ل نقىسىنان دا ئەو كو ب لەز و كورت دئىتە نقىسىن^(۱۲). ل بەھدىنان نقىسىنا نافبرى ل كەفن دەھتە بكارىرن لى ل چەرخى بىستىن دا ب شىئوہەكى كەلەك بەرچاف ھاتىيە و دئىتە بكارىرن و ئەو ژى ژ بۇ نقىسىنا سادەبا وى

ھاتىيە پىشت كۈھەفىژتن و د راستى دا ئەكەر كەسەكى ل بەھدىنان نقىسىنا نافبرى نقىسىبىت بى دبار و ئاشكرا نىنە. واتە كەلەك كرنكى بىن نەھاتىيە دان.

باشنقىسى مۇھەقق:

ئىكەمىن باشنقىسىيە كو ل دەستپىكا خىلافتا عەبباسىيان ژ باشنقىسى كۇفى ھاتى دەرىئىخستىن و نىزىكترين باشنقىسىيە بو وئ. ھەرۈسائىكەمىن باشنقىسىيە كوئىبن مۇھەللای تەوزاندى و ئەندازىارى كرى. ئىبن بەوابى تەكۈزىيا داوىن ب وئ بەخشى. باشنقىسىن مۇھەقق د چەرخى چوارىن مۇشەختى دا خۇشتقىترين باشنقىسى دىئىبەرا باشنقىسان ژ بۇ نقىسىنا قورئانا پىرۇز ل سەرانسەرى جىھانا ئىسلامى ل رۇزھەلات بوو^(۱۳). ئەف جۇرى نقىسىن ژى وەكو نقىسىنا رەھمانى ھىچ نەمۇنەيە نە ژ باشنقىسىن كەفن و نە ژ بىن نوو نەھاتىنە دىتن.

وأتممت عليكم نعمتي ورضيت لكم الإسلام
دینا). ب نقیسینا باشنقیس عەبدولقادر رەمزی
ئەحمەد گەرگەری.

باشنقیسییا فارسی - ئەستەعلیق:

ئەف باشنقیسییە ب (بووکا باشنقیسیین
ئیرانی) ھاتییە ئافکر، کو جوانییا وی ھەموو
کەسەکی سەر سوڤرمان و بالکیش دکەت،
باشنقیسیین ئافھاتی ژ پینکھاتەیا (نەسخ) و
(تەعلیق) ل چەرخن حەفتن و ھەشتن ژ لاین میر
عەلین تەبریزی قە ھاتبوو ئافراندن، میر عەلین
تەبریزی، سولتان عەلین مەشھەدی، میر عەلین
ھەرەوی... ھەر ئیک ژ ئالین خۆقە ژ بو بەرزراگرتن
و پینشەبرنا قن باشنقیسیین ھەول و پینکافین
باش ئافینتن. میر عیمادی حوسەینی ل سەردەمی
سەفەویان ئەف باشنقیسییە گەھاندە بلندترین
ئاستی نازکی و جوانی^(۱۱). ئەف جوڤی نقیسیین
ل بەھدینان ل کەقن ب شینوازەکی سادە دەھاتە
بکارین، لی قی سەردەمی ھژمارەکا باشنقیسان
ل بەھدینان یین ھەین کو ب شینوہەکی ریکوپیٹک

دزفرت و نھال بەھدینان ئەف نقیسیینە د ریزبەندیا
ئیکن دا و پرائییا خەلکن ئەقن نقیسیین بکار
دبن، و گرنگیەکا تاییەت پن دئیتەدان. بو نموونە
ژ نقیسینا باشنقیس عادل حاجی، ئایەتا (۲۵)
سورەتی (الذاریات) (إذ دخلوا علیہ فقالوا سلاما قال
سلام قوم منکرون). یا دووی فەرموودا پینغەبەری (س)
(رأس الحکمة مخافة الله).

باشنقیسیی دیوانی:

ئیک ژ وان باشنقیسییانە کو نھال وەلاتین
عەرەبی بەرەلەفە، ئافرەندی قی شیوازی کەسەک
بنافن حسامی رومی بوو، باشنقیسییا دیوانی ل
ترکیا عوسمانی گەلەک بەرەلەفوو و ل سەردەمی
سولتان عوسمانی سلیمان قانونی گەھشتە
بلندترین ئاستی خۆ، ئەگەر باشنقیسییا دیوانی
بن (زخرفە) بت دبیزنی (خەفی) و ئەگەر خۆدی
(زخرفە) بت دبیزنی (جەلی). نقیسینا قی جوڤی
باشنقیسیین گەلەک دەمگەر^(۱۵). ئەفە نموونەبەک
ژ باشنقیسییا دیوانی جەلی، ئایەتا (۳) سورەتی
(ال عمران) ژ قورئانا پیرۆز (اليوم أكملت لكم دينکم

پىنشىھەچوونىن باش ب خۇفە گرت^(۱۸). باشنقىسىن ناڧىرى رۇژ ب رۇژ بەرەف جوانىيەكا دىتر چووه و ھەتا نھا پىنشىكەفتنا وئ بەردەوامە. لى يا فەرە بىتە دياركرن باشنقىسىن شكەستە ننى گىردايە ب باشنقىسىن ئىرانىانقە، ھەر چەندە باشنقىسىن دىترن جىھانا ئىسلامى ھەول نقىسىنا وى ددان و ددن لى ژ بەر زەحمەت و ئالۇزىيا وئ نە گەھشتىنە چ قۇناغان، ل دەفە را بەھدىنان ب شىئوہەكى كىم ھەول نقىسىنا شكەستە داینە و ددن لى ل قى داوین تايبەتى پىشتى زھىرنا پەنا بەرىن كورد ژ ئىرانى كەسانىن بسپور د قى نقىسىن دا بىن ھەين و ب شىئوہەكى گەلەك جوان دنقىسن ئەوژى بۇ وئ چەندى قەدگرت وان ل ئىرانى مەشق راھىنان ژ مامۇستايىن ئىرانى وەرگرتىنە و بووینە بسپور د قى شىئوژى دا.

پەرتالین نقىسىن و باشنقىسىن

ئالاقىن سەرەكىن نقىسىن و باشنقىسىن چەند پەرتالان ب خۇفە دگرن، كو ھەر ئىك ژ وان ب مەبەستا كارەكى پىندقى دئىنە بكارىن لى ئەگەر بىنېرنە دىرۇكى ھەر چەرخەكى ئالاقىن ناڧىرى ب شىئوژىن جۇراچۇر دەھاتنە دروستكرن و يان ھەر دەقەرەكى ب شىئوژەكى تايبەت ب خۇفە ئالاق نامادە دكرن، دىئىن بىژىن كو ئەف چەندە ب زەوقى باشنقىسى قە گىردايە، ھەر ژ كەقندا ھەتا نھا ئالاقىن سەرەكىن باشنقىسىن گۇرانكارى ب سەردا نە ھاتىنەكرن، چونكو كاغەز، چوبىر، گىزان، لەقەن و (لىقە - پەمبى) ئالاقىن سەرەكىنە و د گىشت دەماندا دەھاتنە و دئىنە بكارىن. د بەردەوامىيا قى بابەتى دا ب كورتى پىنداچوونەك د ئالاقىن نقىسىن و باشنقىسىن دا ھاتىيە كرن و ب شىئوژىن خوارى ھاتىنە رىكخستىن:

لەقەن (قەلەم- پىنقىس): ھۈنەرى نقىسىن ئىك ژ گىرنگىرن ھۆكارىن پىنشىكەفتنا شارسىتانبىەتن دئىتە ھۇمارتن، نقىسىن مروقى ب شىيان دكت، كو ھىزروبىر، بىروبوچوون و كارىن خۇ توومار بكت، لى

نقىسىنا ناڧھاتى دنقىسىن، و باشنقىسىيا وان د قى بوارى دا بۇ فىرېوونا وان ل نك باشنقىسىن ئىرانى دزفرت، ئەف نموونە ل خوارى بەرپەرى ئىكى ژ ديوانا مەلاىن جىزىرى ب رىنقىسا ئىسماعىل پاشايى دووى كورى محەمەد تەيار مىرى مىرنىشنىيا بەھدىنان ب باشنقىسىيا فارسى - نەستەعلیق و ب (زەخرەفەيا سادە) ھاتىيە تەوزاندن^(۱۷).

باشنقىسىن شكەستە نەستەعلیق:

ل نىشا چەرخى يازدىن مەشەختى بەدەستى مورتەزا قۇلىخان شاملۇ دەستەلاتدارى ھەرات ژ باشنقىسىن نەستەعلیق ھاتە ئافراندىن، ھۆكارى پەيدا بوونا وئ لەزنىسى و تەسەل نقىسىا وىيە، باشنقىسىن نامازەپىكرى ب دەستى مىرزا شەفیعايى ھەراتى تەكۆزتر لىھات، ژ لايەكى دنقە عەبدولحەمىدىن تالقانى رىزما نوو داناند، ئەقن باشنقىسىن

دگرت و باشنقىس ب تەسەلى دىتت پىنقىسى دەستىن خۇدا بىزقېرىت و بىكارىت و ب باشتېرىن و جىوانتېرىن شىۋە بىقىست. لى ئەقىا بىنە ژىبىركىن، ئەقىا جۆرىن لەقەنان ژ بۇ باشنقىسى نائىنە بىكارىنان. ل قىرى تىن باشنقىسى شىبانىن ھىبىزاتنا جۆرىن باشترە.

ل كوردستانى ب گىشتى و دەقەرا بەھدىنان ب تايبەتى باشتېرىن جۆرىن لەقەنان بەدەستقە دىن، بەر لىقا ھەموو جوو و كانىن ئاقى لەقەنن ناياب و باش بەدەستقە دىن. ھەر ژ بەر قى چەندى د كەقندا و دووۋ وان لىكۆلىپىن د دەستىنقىسىن زانائىن بەھدىنان دا بەدەستقە ھاتىن ئەوان ژ بۇ نقىسىن و روونقىسىا پەرتووكا لەقەن ۋەك ئالاقى نقىسىن بىكارىنە، لى پىشتى پەيدابوونا پىنقىسى دەست ژ لەقەنان ھاتىبە بەردان و تىن باشنقىسان لەقەن ۋەك ئالاقى نقىسىن بىكارىنە و دىن.

كاغەز: لەدەستىنكى پەرتالى نقىسىن كەقلىن ئازەلان دەھاتەبىكارىن، لى دىقت نەھىتە ژ بىركىن كارەكى گەلەك ب زەھمەت بوو، لى لەمى كاغەز پەيدابووى كارى نقىسىن بەرەف ئاقارەكى دىتر چوو، پىشەسازىيا كاغەزى ژ پىشەسازىن گەلەك كەقن دىتتە ھىمارتن. ژ پىدقىن سەرەكىن زانستى يە، كاغەز ھەر ژ دەستىنكى پەيدابوونا خۇ، ژ ھەزىتېرىن و پىشتراسىتېرىن پەرتالە ژ بۇ راگرتن و قەگۇھازتانا زانست و ھىزوبىرتىن مەۋقايەتى.

چىكرنا ئىكەمىن كاغەزا كو ۋەكو كاغەزىن ئەقروپە، بۇ كەسەكى چىنى بىناقى (ئىساي لوا) دىقېرت كو ل سال (۱۰۵ ز) ھاتىبە درۇستىن. كاغەزسازى بەرە بەرە بەرەف رۇئاقا بەرەلاقبوو، ل دەستىنكى بۇ ژاپون و پاشان بۇ سەمەرقەند، پاشى ژ سەمەرقەند گەھىشت ۋەلاتىن ئىسلامى، ب قى چەندى كاغەز ل سەراتسەرى جىھانا بەلاقبوو.¹¹

يا دىار ب كارىنا كاغەزى ل كوردستانى ب گىشتى و دەقەرا بەھدىنان ب تايبەتى بۇ سەدان سال دىقېرت، لى ئەو ژى ب شىۋە ھىدى ھىدى، ئەو دەستىنقىسىن مە ل دەقەرا بەھدىنان مېزىكىن و لىكۆلىن ل سەر

بەرى پەيدابوونا پىنقىسى ب شىۋەبەكى دروست، گەلەك ئالاقىن نقىسىن ھەبوون.

بۇ نەموونە مەۋقەن دەستىنكى، بەرى چەقماقنى سەرك تىژ ژ بۇ نىكاركىشانا سەر دىوارىن شىكەقتىنان بىكار دېرىن، ھىدەك جاران ژى تلا خۇ دىكرنە نەف شىرى گىبايان و يان خوونا ئازلان، ئەو ل شىۋونا پىنقىسى ب كاردېر، پاشان (كلوخ) و گىچ ھاتە بىكارىن، چىنپىيان پىتنىن خۇ ب پىنقىسى ژ ھىرا نەما چىشترى نىكاركىشان دىكرن. رەنگە پىنقىسىن دەستىنكى ژ لايى مسرىيان قە ھاتىت دروستىن، ئەوان پارچەكا سىرى كو ۋەك سەرى پىنقىسى (فولادى) نەھى، ل يونانى و پاشان ل چەرخىن نەفىن و پىشكەكتىر ل چەرخى ھەزى و نوزى كەتە د قۇناغا باش دا¹²، پىنقىس ل چەرخى بىستى پىشەچوونىن باش ب خۇقە گرت و سال ب سال باشتېرىن و جىوانتېرىن پىنقىس كەتن بازارى دا، كو ھەنا نەھا ژى چەرخى بىست و ئىكى گۇزانكارىن گەلەك باش ب سەر درۇستىكرنا پىنقىسان دا ھاتىبە كىن.

لى پىنقىسىن باشنقىسىن دگەل پىنقىسىن دىترىن نۇرمال جىاوازىبەكا مەزىن يا ھەى، چىنكو ھەر كەسەك شىبانىن نقىسىن ب وان ئالاقان نىنە، تىن ئەو نەبن ئەۋىن شەھەزىبى د ھۇنەرى باشنقىسىن دا ھەى، باشنقىس ب دەستىن خۇ ئالاقىن نقىسىن درۇست دىكرن و دىكرن، گىرتىن ئالاق و يان پىنقىس ژ بۇ بىكارىن د كارىن نقىسىن باشنقىسىن دا، لەقەنە، ئەو گىبايە ئەۋى بەر لىمىن ئاقان تايبەتى چوونىن ئاقى شىۋون دىت، ھەر ژ دەستىنكى ھاتنا ئىسلامى و پەيدابوونا ھەموو جۆرىن باشنقىسىن ۋەك كۆقى و ھەموو جۆرىن ۋى، نەسخ، ئىت، دىۋانى و... لەقەن ۋەك سەرەكېتىن ئالاقى نقىسىن دەھاتە و دىتتە ھىمارتن، لى قان سالىن داۋى ھەندەك ئالاقىن دىتر ژ بۇ نقىسىن باشنقىسىن ھاتىبە بازارى لى ھەر نە كارىبە جەھى لەقەنى بگىن، لەقەن ئالاقى سەركىن نقىسىن يە، تايبەنەندىيا لەقەنى د ۋى چەندى داپە كو بەرۇقارنى ئالاقىن دىتر دەمى بىكارىن گەلەك چوبىرى نامىنە پىقە و ل دەمى نقىسىن كاغەزى

ناقىن دھاتنە نامادەكەرن و چ گىرۆف سەر وئ چەندى نىنە كو بىتتە سەلماندن حوبر ل دھقەرا بەھدىنان دھاتە چىكەرن و بكارىرن ژ لايىن نقىسەر و پرونقىسان قە، لى چىندىبىت ھندەك حوبرى سادە ل كوردستانى ب گىشتى و دھقەرا بەھدىنان ژ گول و گىپان تايبەتى بۆ رەنگى رەش ژ پوستى گوبزان، ھاتىت درۆستكەرن، بەس ژ جۇرى نەباش دھاتە ھژمارتن، ئەو دەستىنقىسىن ل دھقەرا بەھدىنان ھاتىن مىزكەرن پىرانىيا وان، ھەك ناھەرۆك حوبرى رەشە و پەراوتىز و سەرئى بايەتان و .. ب رەنگى سور و كەسەك ھەك نەقاپا جھېن دىتر دھاتنە بكارىرن، لى نھا ھەموو جۇرە حوبر و رەنگىن جۇراچۇر بىن ھەين، كو باشىنقىس و ب كارىرتىن حوبرى ژ گىشت لايەكىقە بىن بى نىازكەرن.

حوبردانك، ئالاقەكى دىترى نقىسىنى يە، كو تايبەتە ب كارىن باشىنقىسىنقە، حوبردانك ئەو ئالاقە ئەوئ (لىقىن) پەمبى دكنە تىدا و حوبرى ب ئەندازە دكنە سەر و بكار دېرن و دېن، ئەف ئالاقە دكەقندا ژ دارى دھاتە چىكەرن و ژ ئاسن و پلاستىكى ژى دىتتە بكارىنان، ژ بەر ھىك نەبوونا حوبرى پىندىقە حوبردانك ب قەپاخ بت، لى نھا ب شىنۆھكى جوان و ئەوزاندى دىننە چىكەرن و بكارىرن.

لىقە (پەمبى)، نىك ژ ئالاقىن دىترىن كارى نقىسىن ب گىشتى و جوانقىسىن ب تايبەتى لىقە، لىقە پەمبى تايبەتى نقىسىنىيە، دكەقن و نھا دا باراپتر ئاقرمووش ھاتىيە بكارىرن، ئەف ئالاقە دكرنە ناف حوبردانكىدا و پاشان حوبر ب ئەندازە دكرنە سەر، تايبەتمەندىيا ئاقرمووشى د وئ چەندى دايە كو حوبرى زىدە نامىنت ب لەقەنى قە و ئەندازا پىندىقى حوبر دىمىنت ب لەقەنى قە، بىن گۆمان ل دھقەرا بەھدىنان ئاقرمووش دھاتە بكارىرن چونكو دھقەرا بەھدىنان ب زىدەھى ئاقرمووش بەرھەم دىنان و ھەتا بازىرگانى پى دكرن، لى بەرە بەرە بەرھەم ئىنانا وئ بەرەف نەمانى چوو.

گىزان و پان چەقوك، ئالاقىن ھەك گىزان و پان چەقوك ژ بۆ بىرنا لەقەنان نىك ژ پىندىقىن سەرەكىين نقىسىن و باشىنقىسى يە، گىزان ژ بۆ بىرنا لەقەنان

كەرن، پىرانىيا وان ب رەنگى زەرى تارى، كىمەك ب رەنگى خەنابى ھاتىنە ب كارىرن، لى يا ديار رەنگە كاغەز ژ لايىن رۆژھەلاتىقە گەھىشتىت كوردستانى و دھقەرا بەھدىنان، ھەك كاغەزا سەمەرەقەندى، بەغدادى، خۇراسانى، ھىندى و... ھاتىتە بكارىرن، چونكە ئەو كاغەزا ل كوردستانى ب گىشتى و دھقەرا بەھدىنان ب تايبەتى ھەكھەقىيەكا ھەي.

لى ئەو كاغەزىن ژ بۆ كارىن جوانقىسىن دھاتنە بكارىنان جىاوازىيەكا زىدە دگەل كاغەزىن دىتر ھەبوون و بىن ھەين، چونكە كاغەزا باشىنقىسىن تايبەتمەندىن خۇ ھەبوون و بىن ھەين، پىرانىيا كاغەزىن باشىنقىسىن پان ژ ئىرانى و پان ژ تركىيا دگەھىشتە كوردستانى، چونكە ھەر دو ھەلاتىن ئامازەپىكىرى ب باشىنقىسى ناقدار بوون، لى ب بىروباو، رەيەكا زىدە پىريا كاغەزىن باشىنقىسىن ژ ھەلاتى ئىرانى گەھىشتىن بەھدىنان، ئەقە ژ بۆ چەندى دىقرت، ئىران ھەر كەقندا ناھەندا ھۆنەر و ھۆنەرمەندان بوو، و ژ ھكۆومەتىن بەريا سەفەوبان و ھەتا نھا ھزاران باشىنقىس لى پەيدابوونە و دىن.

گرنگىيا كاغەزا تايبەتا باشىنقىسىن د وئ چەندى دايە كو جوانىيەكا گەلەك باش دىتتە باشىنقىسىن و پىتر دىنخەتە قالىن ھۆنەرى دا و بەھايى ھۆنەرىن وئ چەند بەرامبەر دكت، جھى داخى بە مە چ نموونە بىن كەقن ژ وان كاغەزىن تايبەت بۇ تابلۇيىن باشىنقىسىن ل بەھدىنان بەستخۇقە نەئىنان كو پىتر لىكۆلىن سەرەكىين و بگەھىنە نەجامە داوون.

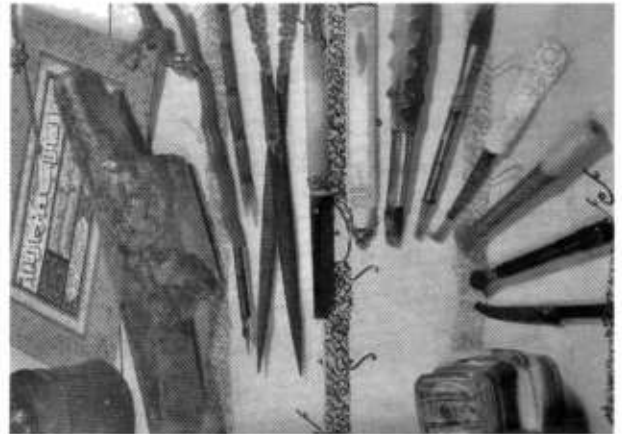
حوبر، حوبر نىك ژ ئالاقىن سەرەكىين نقىسى و جوانقىسىن دىننە ھژمارتن، حوبرى جوانقىسىن حوبرەكى تايبەتە، تىرتەرە ژ حوبرى نۇرپال، چونكو ب قى چەندى دى پىتر مىنت ب لەقەنى و كاغەزى قە، حوبر چەندىن رەنگان ب خۇقە دگرت ژ وان رەنگى رەش ھەك رەنگى سەرەكى كو ژ بۇ ناھەرۆكا دەستىنقىسان دھاتە بكارىنان، ژ لايەكى دىترقە رەنگى قەھوای و سور و رەنگىن دىتر كىمتر ھاتىنە و دىتتە بكارىرن.

رەنگە ل دھقەرا بەھدىنان حوبر ل ھەلاتىن رۆژھەلاتا

ۋى رىكوبىنكا جۋانئىسىن دئىتھ بەرچاڧ. تەقايابەرتالين گىرداى ب باشنئىسىن ڧە د وىننەين لخوارى دا ھاتىنە كۆمكرن و ب شىئوھەكى رىكوبىنك ھاتىنە رىكخستن.^(۱۱)

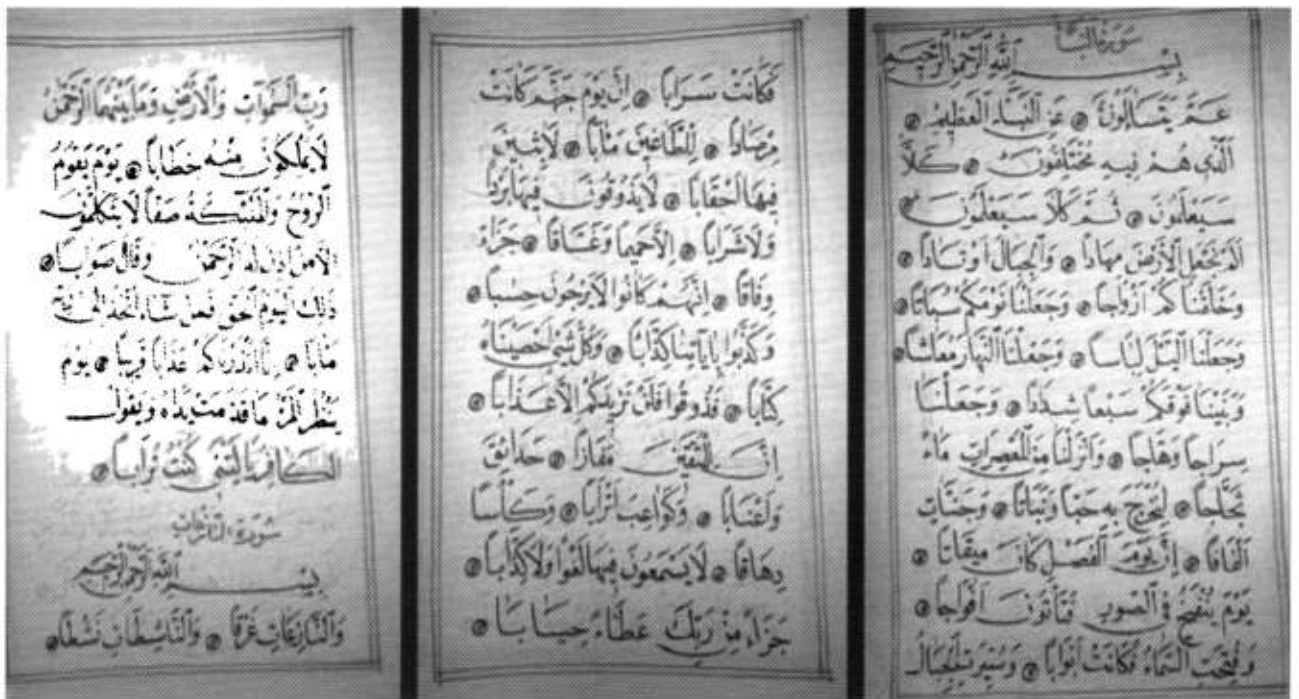
شىۋازى بكاربرنا ئىسىنى:

قورنانا پىروز، ئىسىنا قورنانا پىروز ئىك ژ وان بابەتىن گەرم و گىرنگىن دىرۇكا ئىسلام و مووسلمانانە، ئەڧ چەندە ب مەبەستا پاراستن و راگىرتنا پەرتووكا پىروزا ئەسمانىيا مووسلمانان دئىتھ ھژمارتن، ھەر ژ دەستىنكا چەرخىن دىرۇكا ئىسلامى و ھەتا پەيدا بوونا دەزگەھى چاپى بەردەوام قورنانا پىروز ب شىئوھەين جۇراچۇر دەھاتە ئىسىن و گىرنگىيەكا زىندە پىن دەھاتەدان، لى بەرە بەرە ئىسىنا قورنانى بەرەڧ كىمىن چوو و قورنانا چاپى جھى قورنانا بەستنىسىن گىرت، لى نەقيا بىتھ ژىرىكرن ئىسىنا قورنانى بەستى ھەتا نھا بەردەوامە، پىرانىيا وان ب مەبەستا جۋانى و بۇھادان ب قورنانى ب ڧى كارى رادىن، دكەڧندا ل كوردستانى ب گىشتى و دەڧرا بەھدىنان ب تايەتى سەدان قورنان ب شىۋازىن

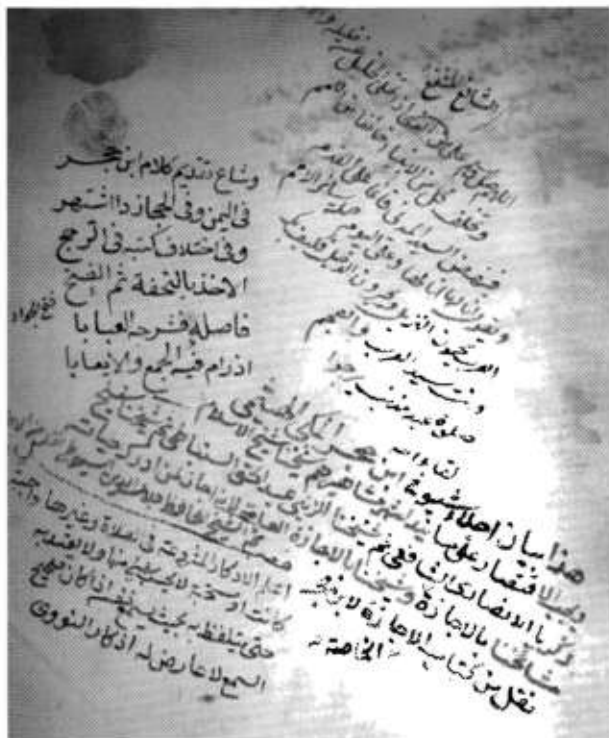
پىدى ڧ ئالافەكى تىژە، داكو سەركى پىنئىسىن ب باشى و جارەكى بىتھ برىن، پاشان ژ بو كارىن ئىسىنى بىتھ بكارىنان.

پىنئىسدانك، سەبەتەكەكا بچووكە، د كەڧن و نھا دا زى پىرانىيا وان ژ دارى و كەڧلى نازالان دەھاتە و دئىتھ چىكرن، ھەموو ئەو تىشتىن گىرداى ب ئىسى و باشنئىسىيىتھ ۋەك لەڧن، گىزان و... دەھاتە بكارىنان و ھەتا نھا دئىتھ بكارىن، ب ڧى چەندى ژ ھىدا بوون و ژناقچوونى دەھاتە و دئىتھ پاراستن. پىنئىسدانكى گىرنگىيەكا مەزىن د ھۈنەرى باشنئىسى دابوو و پىن ھەى، چۈنكە ب ھەبوونا

گرىنگ و تايبەتى ئەوين باندۇرا خۇ سەر دەستەلاتى ھەين سەر كەقل و كاغەزان توومار دكرن، ژ لايەكى دىترقە زانايىن ئايىنى ژ بەر نەبوونا دەزگەھىن چاپىن ژىلى نقىسىنا بەرھەمىن خۇ و ژ بەر پىندقىيا زىدە ب ھىدەك پەرتووكىن گرىنگ ب روونقىسى كرنا پەرتووكان د ھەموو بواران دا رادبوون. ژ لايەكى دىترقە ھەر ژ دەستىنكا ھاتنا ئىسلامى ھەتا نھا نقىسەران، زانايان، رەوشەننيران بزاف و ھەولداينە بەرھەمىن لىكۆلىنىن خۇ ب شىئوھكى نقىسى و تووماركرى، بىخە بەردەستىن ھەموويان و ژ بۇ دووندىھا پىشتى خۇ بجه بەھىلن و بىنە جھى بكارىرنا قەكۆلەرەن، بەرھەمىن قان قەكۆلەرەن د جىھانا ئىسلامى گەھىشتە وئ رادى كو ژ سنوورنى خۇ درىزابوون و پەرتووكخانەين مەزىن گىشتى و تايبەتى ل ھەموو جىھانى ژ قان بەرھەمان پىر كرىنە، گرىنگىيا ھەر دەستىنقىسەكى د وى چەندى دايە كو كا ھەر ئىك ژ وان ب چ شىئوھ، خەت، كەقل، تەوزاندن ھاتىنە نقىسىن.

زانايىن دەقەرا بەھىدىنان ۋەك تەقايان زانايىن دەقەرنىن دىين كوردستانى، ژ بەر پىندقىيا رۇژانەين خۇ نەچار

جىاواز ب دەستى ھاتىنە نقىسىن، لى جھى داخى بە گەلەك ژ وان نقىسىنان ھىدابووینە.

قورنانا پىرۆز ل بەھىدىنان ب چ شىئوژى دەھاتە نقىسىن، ژ وان دەستىنقىسىن بەدەستقە ھاتىن پىرانييا وان ب باشنقىسىيا نەسخ و كىمەك ب باشنقىسىيا روقەمى ھاتىنە نقىسىن، ئەو قورنانىن دەست مەقە ھاتىن و دەستىن مەدا پىرانييا وان نە تامان و تىنى ھىدەك پىشكىن قورنانى مایىنە، ئەو قورنانىن نھا ژ باشنقىسىن دەقەرا بەھىدىنان لىبەر دەستى مە پىريا وان ب باشنقىسىيا نەسخ، ژ وان نقىسىنا زانا و دىرۆكقىس و ھۆزانقانى ناقدار محەممەد سەئىد كورنى عەبدولرەھمان كورنى مەلا بەھىيى مزرى، مەلا نەجمەددىنى كورنى مەلا ئەحمەد سەددىقىن بامەرنى / مامىسىن رىكانى، تەھا مەلا يونسى نامىدى، مەلا ئەبوزەيد كورنى يوسىف كورنى ياسىن كىستەى، مەلا تاھر كورنى محەممەد تاھرى شوشى، محەممەد ھەسەن كورنى مەلا نەجمەددىنى كورنى مەلا ئەحمەد سەددىقىن بامەرنى / مامىسىن رىكانى، و چەندىن نەموونەين دىتر، مخابن گەلەك جۆرىن قورنانان بىن ھەين، لى بى ناھونىشانن و كەسەك نەشىت نقىسەرى وئ پەيدا بناسىت، لەورا تى مە ناھىن ئەوين ديار ئىنانە خوارى، ئەف نەموونەيا ل بەرپەرى چووى ژ نقىسىنا محەممەدھەسەن كورنى مەلا نەجمەددىنى كورنى مەلا ئەحمەد ئەلصەددىقىن بامەرنى، سورەتى (النبا)، (۲۲)

دەستىنقىس (دەستخەت): ئىك ژ ژىدەرن سەرەكى و گرىنگ ژ بۇ لىكۆلىنا زانستىن مرقۇپىەتى، ب تايبەتى دىرۆك، ئەدەبىيات، زانستىن ئايىنى، قەلسەفە، سىتىرناسى و بىركارى (الحساب) و زانستىن دىتر دەھىنەھژمارتن، دەستىنقىس بۇ وان جۆرە پەرتووكان تىتە بكارىتىنان و گۆتن ئەوين ب دەست كو ب ھەر شىئوھبەكى بت ھاتىتە نقىسىن، ل پۇژھەلاتا ناھەراست دەستىنقىس خۇدى دىرۆكەكا دىرىنە، ل رۇژكارىن كەقندا، پادشاھان و دەستەلاتداران ل سەرايىن خۇ كەسەك ۋەك نقىسەر، روودانىن

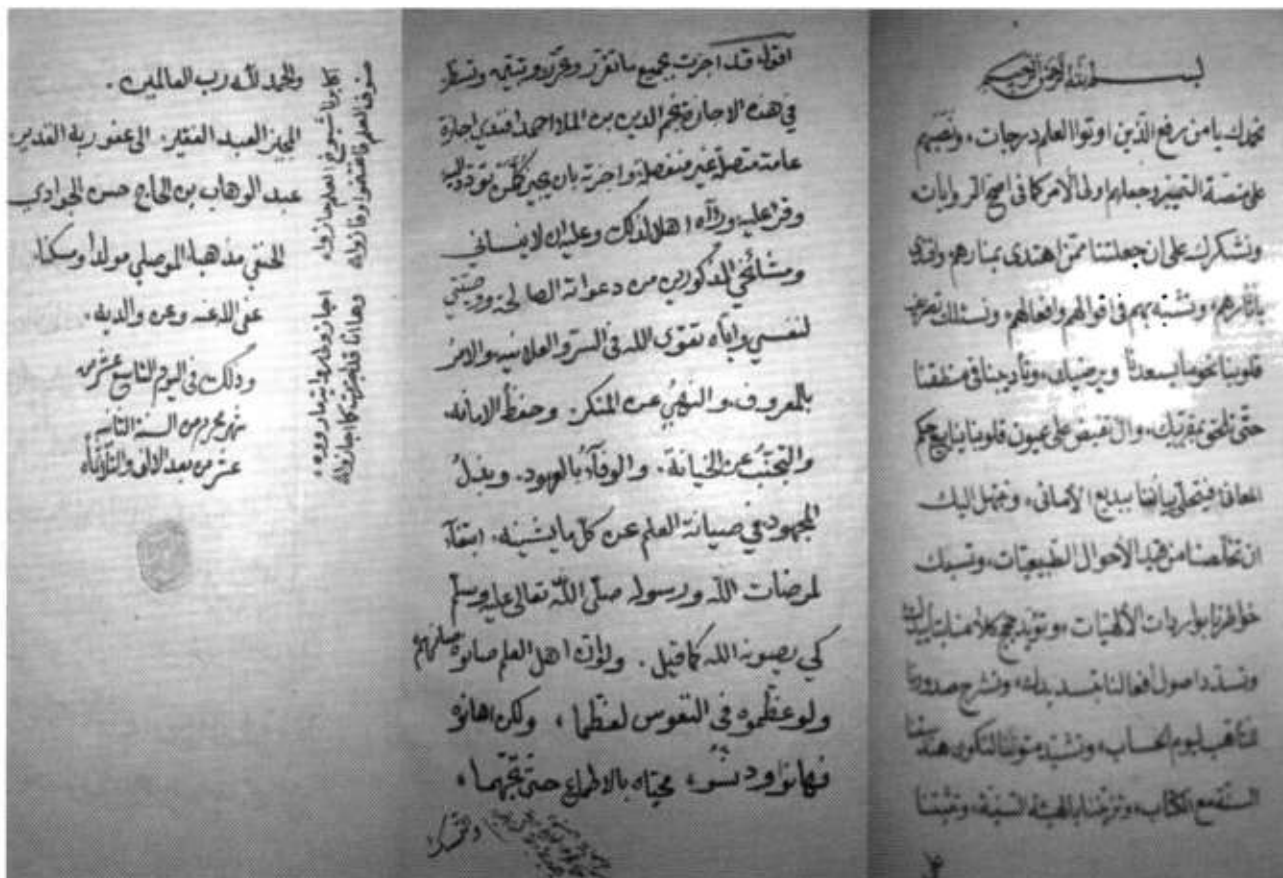
گىشت پەرتووك نە ۋەك ھەقن، ئەو پەرتووكىن پىتر داخۋازى ل سەر ھژمارا وان پىرن، ل دەقەرىن جوداجودايىن بەھدىنان چەندىن دەستنىقسىن يىن ھەين ژ وان دەستنىقسىن مالباتا موفتى ل ئاكرى، دەستنىقسىن مەسعودى كتانى، دەستنىقسىن مەلا ھەمدى و.... و چەندىن نموونەيىن دىتەر. بەرپەرەك ژ پەرتووكا (تحفه ابن حجر) ژ رىنقىسا (مەلا ھەسەن كورې حسىنىن چارپووتىن- زىبارى) كو ب ھەر سى باشنىقسىن نەسخ و فارسى (نەستەعلیق) و ثلث ھاتىيە نامادەكرن.^(۱۳)

دەستورنامەيا زانستى يان

باوھرناما زانستى (ئىجازا عىلمى):

دەستورنامەيا زانستى يا ب زاراقتى نھا باوھرنامەيا زانستى، دكەقندا ۋەكو خويىنگەھىن

دېوون ب روونقىسىيا پەرتووكىن شىرۇقەكرنا قورئانا پىروز، شەرئىعەتى، فەرموودىن پىغەمبەرى (سلاقتىن خودى لى بن)، دوعا، ئەدبىيات، سىتىرناسى، بىركارى و چەندىن تەوھرىن دى رابىن، پىرانىيا ئەو دەسنقىسىن ل دەقەرىن بەھدىنان ھاتىن دىتن ب زمانىن عەرەبى و كىمەكا وان ب ھەر دو زمانىن توركى عوسمانى و فارسى نە، ب شىئوھكى رىنكوپىنك ھاتىنە نقىسىن، ب قى چەندى جەھى قالەيىن چاپى تا رادەكىن پىركىوون، ئەو دەسنقىسىن كەتىنە بەر دەستى كەسانىن كارزان و ھەژنكەرىن زانستى، كەلەك ژ دەسنقىسىن ژ لايىن زانايىن ناقدارىن كوردىن دەقەرا بەھدىنان ھاتىنە روونقىسىن و كىمەكا وان ژ ئالىن شاگرد و فەقەھىن وانقە دەھانەنقىسىن، ھەر ژ بەر قى چەندى دەمى پىنداچوون و لىكۆلېن دەسنقىسىندا بىتتەكرن، ژ ئىك پەرتووكى چەندىن دەسنقىس بەدەستقە دىنن، لى نەقىيا بىتتە ژىبىركن

تەزھىب و زەخرەفە:

بۇ چەرخىن گەلەك كەقن دزقەرت، لىن چەرخ ب چەرخ و سال ب سال پىئىشقەچوونىن مەزىن ب خۇقە گرتىن. د بياقنى باشنقىسىن دا جۆرىن گەلەك رىكوپىنك بىن ھەين، زەخرەفە جوانىيەكا بەرچاڧ ددت باشنقىسىن تايبەتى كەقلى پەرتووكان، دەستپىنكا ھەر بابەتەكى پەرتووكان و... باراپتر ژ و وان زەخرەفەيان ل سەر دەستنقىسان و كىلىين گۇران و ديوارىن دەوروبەرىن گۇران و يان سەر دەرگەھىن مەزىن ۋەك دەرگەھى مووسلى ل نامىدىن ھاتىنە نەخشاندن.

ديوار و بەر ئىقىسى:

ئىك ژ جۆر و شىنوازين باشنقىسىن يە كو د تەوزاندنن ئاقاھىيان نەمازە د چەرخىن ئىسلامى دا بەرلاقبووى، ھەلبەت نەقىبا بىتە ژبىركىن د دىرۇكا بەرى ھاتنا ئىسلامى ب بزمارى دەھتە نقىسىن و نقىسىنا بزمارىيا خەنەس ۋەك نمونە، باراپتر نقىسىنا سەر ديوار و بەران، باشنقىسىن (ئىلت) ئى عەرەبى ھاتىيە بكارىرن، ل قىرى جەھى پىرسىيارىيە كو بۇچى باشنقىسىن (ئىلت) بۇ قى كارى ھاتىيە بكارىرن، ژ گروقىن قى چەندى ئەوە كو پىتىن عەرەبى ب ھەقرا دىننە گىردان و ئەف گىردانە دگەل باشنقىسىن ستوونكىن ئاقاھىيان جوانىيەكىن بەرچاڧ دكت و ھەقسەنگىن دىختە باشنقىسىن ئاسۋى دا، شىنوازي نقىسىنا سەر ديوارىن مزگەفتان ھەتا نھا بەردەوامە، لىن شىنوازي نھا ژ بەر ھەبوونا پەرتالىن جۇراچۇر جوانىيەكا تايبەت يا ھەي، ژ وان نقىسىن سەر ديوارىن مزگەفتا جەجى مستەفا ل دھوكى، كو بۇ سال (۱۳۳۰ ك-۱۹۱۱ز) دزقەرت و رىنقىسىنا (ئىلت) و ب شىوۋەيەكىن جوان ھاتىيە نقىسىن، لىن نەھاتىيە زانىن كىژ باشنقىسى نقىسىيە.^(۲۵)

دويندەھنامە - دارا قىيىتى/

رەقىيىتى (شەجەرنامە):

فەھرەستەكارىنكخستى يە كوپەيوەندىيا خزماتىيا كەسان دگەل ھەقدوو نىشان ددت، بەرەلاقتىرنى پەيوەندىين خزماتىي، يا باب و كورى يە، ب قى چەندى

نھا نەبوو و پىرانىيا جەزىكەرىن زانستى ۋەك فەقى ل جوجرىن مزگەفتان تايبەتى وانەيىن ئابىن دخواندن، ئەو ژى ل دەف زانابىن زىرەك و باوۋەپىكىرى و پىشتى بىداۋى ھاتنا خواندىن باوۋەرنامەيا زانستى ب ۋى را دەھتە بەخشىن و ب تەسەلى ل جەھەكى گىرنگ دەست ب وانە گۆتىن و رىنقەبەرنە مزگەفت و جەھىن زانستى دكر، ئەو باوۋەرنامەيىن زانستى ئەۋىن ل بەھدىنان ھاتىن مىزكىن و دىتن باراپتر ب زمانى عەرەبى و كىمەكا وان ب ھەر دو زمانىن فارسى و تركىيا عوسمانى بوون، پىرانىيا وان ب باشنقىسىيەكا جوان و رىكوپىنك ب باشنقىسىيا نەسخ دەھتە نقىسىياندن ئەف دەستووردانە ب شىوۋەيەكى گەلەك دىرژ و ھەتا ھندەك ژ وان پىرى سىھ بەرپەرانن و كو باسى مامۇستايى دەستوورى ددت و مامۇستايىن ۋى و ھەتا دگەھت دووماھىك مامۇستا و ھەرۋەسا ناقىن وان بابەتىن ماۋەي فەقايەتىن ھاتىن خواندن. گەلەك دەستوور نامەيىن ھەين ناقىن مامۇستا و پەرتووكان ب باشنقىسىيىن جىاواز نقىسىنە و ل داۋىيا دەستوورنامەيا زانستى دىرۇك و مۇھر و ئىمزا مامۇستايى دەستوور داي ھاتىيە دانان و ئەف چەندە راستى و دروستيا ۋى ل قەلەم ددت، چەند بەرپەرەك ژ دەستوورنامەيا (مەلا نەجمەددىن كورى مەلا نەجمەد ئەلسەددىقىن بامەرنى) ب باشنقىسىيا نەسخ كو باراپتر ژلاين مەلاين ناقەھاتىقە ھاتىيە نقىسى، ژئالىن مامۇستايىن ۋىقە (عەبدولۋھاب كورى حاج ھەسەن جەۋادىن ھەنەفىن موصلى) ھاتى بەخشىن، ئەفە ژى سى بەرپەر ژ ۋى دەستوورنامەيا زانستى^(۲۴).

ژى ۋەكى شەجەرەيا زىنوکیە ۱۲۱۰مىش - ۱۷۹۵ز، و شەجەرەيا بنەمالا زاناين شىخين بريفكا يا (شىخ نورەددین بريفکانى)، و يا شىخين نەقىشەبەندى يىن بامەرنى يا (شىخ تاهر كورئى حاجى يىن بەنستانى يىن رىكانى، و يا بنەمالا زاناين ناقدار (مەلا عەبدوللاھى كورئى مەلا ئەحمەدى مامبىسىن رىكانى) و چەندىن نمونەيىن دىتر. ئەف نمونەيا ل خوارئى بەررەكە ژ شەجەرنامەيا زىنوکیە.^(۱۲)

نامە (پەيام):

بۇ ھەر كاغەزەكا ژ جھەكى بۇ جھەكى دىتر بىتە پەوانەكرن تىتە بكارئىنان، نامەنقىسى يان داخوازنامەنقىسى پىنكەھاتىيە ژ ھنارتنا نقىسىنەكى ژ بۇ كەسەكى يان كەسانىن دىتر سەبارەت ھەر مزارەكى ب مەبەستا گىردانا پەيوەندىيان، كو د كەفندا باراپتر كەفلىن نازەلن دھاننە بكارئىنان و ھەتا كاغەزئى جھى وئى گىرتى و شىوازئى نامەنقىسىن پىنشقەچوون ب خۇفەگىرت و كارىن نامەنقىسىن سانسەھىتر لىنھات، ئەو نامەيىن ل دھقرا بەھدىنان

دووندەھنامە ل مالباتەكى نائفى بابان و كورپن وان ب رىنوېيىكى دووف ھەقدوو دئىننە نقىسىن و دانان، پاراستنا شەجەرنامەيى واتە پاراستنا مالباتەكى كا ژ كىز دووندەھى نە، پاراستنا نائفىن باب و كالان ل دەف عەرەبان كەلەك بەررەلاقبوو، ھەر سەر فى مزارئى پىشتى پرانىيا مللەتى كورد ئاينى ئىسلامى ۋەرگىرتى، كىمەك ژ وان مينا عەرەبان شەجەرنامەيىن خۇ پاراستن تايبەتى ئەو سەيدىن ھاتىن نائف مللەتى كورد دا و بوويىنە كورد و شەجەرنامىن خۇ پاراستن و پىشتا و پىشت كىرنگى دانە فى كارى و پرانىيا سەيدىن دھقرا بەھدىنان خۇدى شەجەرنامەنە، يان شەجەرنامەيىن مىران ۋەك شەجەرنامەيا ناقدارا زىنوکی، تەقايان فان شەجەرنامەيان ب بۇرنا دىرۇكى ب كەلەك جۇرن نقىسىن نائف ھاتىنە تووماركرن و ژ وان خەتى نەسخ و پىلپ و رۇقە، لى بەھرا پىتر ب باشنقىسى رۇقە ھاتىنە نقىسىن، نقىسىنن ھندەك ژ وان شەجەرنامەيىن ھاتىن تىكشەدان ب شىوہىيەكى كەلەك جوان نائف ھاتىنە تووماركرن. سەربارى ھەموو تىشتەكى بوھايى دىرۇكى ژى يى ھەى. دشىن مفايىن دىرۇكى ژى ۋەرگىرت، ل بەھدىنان

بەلگەنامەيەكا ياسايىھ، دووف وئ (راسپىر= وسىھتەكەرا كەسەك يان چەند كەسان دكەتە بەرپىرسى دارايى خۇ پىشتى مرنى، ھەك وسىھتەناما بابى بۇ كەسوكارىن خۇ و يان پادشاھى بۇ كۆرى خۇبىن ھلبژارتى بۇ دەستەلاتدارىن، ل دەقەرا بەھدىنان گەلەك ھەسىھتەنامەيىن زىندە بەدەستفە ھاتىنە و پىرانييا وان ب ياشنىقسى نەسخ و رۇقەنە. ژ وان راسپىرنامەيا مەلا مەھمەد كورې مەلا ياسىن كورې مەلا مەھمەدئ بەنستانىيىن پىكانى، بۇ كورې وى مەلا ياسىن پىكانى، كۆل (۲۱) زولھىجە ۱۳۴۹ بەرامبەر ۱۳-۵-۱۹۳۲) ھاتبوو نۇسبىس، ناقەرۇكا وئ سەبارەت دەستىنشانكرنا ملكدارىيا گوندى كا ھەر پارچە ئەردەك بىن كىژ مالباتىيە.^(۱۸) ب پىنقىسا رۇقە بىن سادە ھاتىيە نۇسبىس.

ھاتىن دىتن ب ھەر سى زىمانىن ھەرەبى و فارسى و تركىيا عوسمانى نە، پىرانييا وان ب ياشنىقسىيا نەسخ و ثلث و رۇقە ھاتىنە نۇسبىس، گەلەك ژ وان ب شىوازىن جۇراجۇر و پىكوپىنك ھاتىنە ئەوزاندن كو ئەقى چەندئ بۇھايى نامى چەند بەرامبەر لىكرىھ و جوانىيەكا تايبەت دايە نامى و گەلەك ژ وان نامەيان چەندىن جۇرىن نۇسبىسنى د ئىك نامەيى دا ھاتىنە بكارىن، ژ وان نامەيا ب شىوھىن داخوازنامە كو ژلايى مىر، ئاغا، بەگ، شىخ و موفتىيىن دەقەرا بەھدىنان ب زىمانى فارسى بۇ سولتانى عوسمانى (مەھموودى دووئ)، ل سال (۱۸۳۳ز) ب مەرەما قى چەندئ پىشتى دەرئىخستىنا (مىر مەھمەدئ پەواندوزى) مىر مىرنىشىنيا سۇران، جارەكا دىتر (ئىسماعىل پاشا) بىتە مىر بەھدىنان و ل داوون داخوازكەران ناف و مۇھرىن خۇ ل نامەيىن دايە.^(۱۷)

دراڧ:

بۇ وى پەرتالى دئىتەگۇتن ئەوئ كرىن و فرۇتن پى دئىتەكرن، د چەرخىن كەقندا دراڧى زىر و زىقى دھاننە بكارىن، ھەر ھەلاتەكى ب شىوھەكى تايبەت ب خۇقە دراڧ درۇست دكرن، ھەتا ئەگەر ھەر پادشاھەكى و يان مىرەكى دراڧى گرىنداي ب خۇقە درۇستدكرن و دئىخستىنە بازارى، لى بەرە بەرە دراڧى كاغەزى جەن دراڧى زىرئ و زىقى گرت، ل دەقەرىن كوردستانى ب گىشتى و دەقەرا بەھدىنان ب تايبەتى دەستەلاتدارىن جىاواز دراڧ چاپكرىنە و كەتبوونە بازارى، شوبىنوارناسان گەلەك جۇرىن دراڧى د قۇناغىن جوداجودا دا دەستقە ئىناينە، ل مۇزخانەيىن بەغدا و دھوكى ھاتىنە پاراستن ژ وان دراڧى سەردەمى رومانى

راسپىرنامە (ھەسىھتەنامە):

ئايىنى و كەسايەتتىن ئاقدار ژبونا خۇ دروستدكرن و ئاڧ و ناسناڧا خۇ ل سەر دنڧىسان، ھندەكان تايبەتى زاناينن ئايىنى گوستىرك وەك سۈنەتا پىغمبەرى چىدكرن و ئايەتتىن قورنانا پىرۇز ل سەر نەڧشاندىن نەمازە (لا الە الا اللە محمد رسول اللە)، يان ئىك ژ نوت و نەھ ئاڧىن خودى مەزن وەك (الواحد القهار).... ل كوردستانى ب گشتى و دەڧەرا بەھدىنان ب تايبەتى گوستىرك ل دەڧ زاناينن ئايىنى وەك سۈنەت و مۇھر و ل دەڧ كاسايەتتىن ھۆزان وەك جوانى و مۇھر دەھاننە بكار بىرن، لى جھى داخى يە مە نەشيا نموونەيەك ژ وان گوستىركان بدەستڧە بىنين و بابەتى خۇ پتر رۇھنتر لى بكىن.

مۇھر:

ئالاقەكە ژ فلزى، بەرى يان ژ تىشتەكى دىتر دەھتە و دىئىتە چىكرن، ئاڧ و يان ئىمزا و يان تەڧايا پىزانىن خودىنى مۇھرى و ب بەرژەنگىيا دىتر سەر وى دىئىتە چىكرن، ل شوونا ئىمزاين دەھتە و دىئىتە بكارىرن، مۇھر ھەر د كەڧن بەرەلاڧوو و دەھتە بكارىرن، ب درىژيا دىرۇكى مۇھر چەندىن گۇرانكارى سەردا ھاتىنە، مۇھر واتايا تامامى و تەڧايى ددت، لى ھەر سەردەمەكى ب شىۋەيەكى بوو، بۇ نموونە د چەرخىن بەرى زايىنى و چەند سەدان پىشتى زايىنى مۇھر سەر بەران دەھتە چىكرن لى بەرە بەرە فلزى جھى بەرى گرت، د كەڧندا چ پادشاھان و چ كەسانىن گرىداى ب زانستى ڧە ل ژىريا ھەر نامەيەكى مۇھرا خۇ ل سەر ددان، مۇھر واتە جھى باوهرىنى يە، كوردستان ب گشتى و بەھدىنان ب تايبەتى ژ ڧى چەندى زىپەھر نەبووينە، ھەر د كەڧندا ل دەڧەرا بەھدىنان مۇھر ھاتىنە دىتن و كەلەك ژ مىر و كەسايەتتىن ئايىنى و ماقۇل و كەنكەنن خىل و ھۆزان خودى مۇھر بوون و ھەكوبۇمە ديار ھەبوونا مۇھرواتە ھەبوونا شەرعىيەتا وى كەسى نىشاددت و ئەو نامەيىن ژ ئالىن خودانى نامەيى دەھتە ۋەشاندىن راستى و دروستىيا نامەيى نىشاندىدا، ل دەڧەرا بەھدىنان چەندىن مۇھر ژ مۇھرىن مىر و زاناينن ئايىنى و ئاغا و بەگىن دەڧەرڧە ھاتىنە

ساسانى و... لى گىرنگى د وان دراڧان دا ھەيە ئەوين پىشتى ھاتنا ئىسلامى ھاتىن بدەستڧەئىنان وەك دراڧىن سەردەمى ئەمەويان، عەبباسىين، ئەيوبيان ھەتا دگەھت سەردەمى عوسمانىيان، ئەو دراڧى ھەتا نەھا بدەستڧەھاتى ب باشنڧىسىيا جۇراڧورن لى پىرانىيا وان ب جۇرنن جياوازىن باشنڧىسىيا كۇڧى و لى سەردەمى عوسمانىيان و دەستەلاتارىن دىتر ب باشنڧىسى نەسخ و ئلت و رۇڧە ژى ھاتىنە بدەستڧەئىنان، ژوان دراڧى دوازەيى زايىنى يى سەردەمى خىلاڧەتا عەبباسيان ل سەر پىشتا وى نڧىسىيە (الامام المستنصر بالله اميرالمؤمنين الاعظم) و ل سەر بەرى وى نڧىسىيە (لولو محمد رسول الله.....) ل شوينوورن كىليا شەدا ھاتىنە بدەستڧەئىنان^(۹)، ھەژى كۇتنيە ئەڧ دارڧە ب نڧىسىيا كۇڧى كەڧن و سادە ھاتىنە نڧىسىين، چەندىن جۇرنن دىنن سەردەمىن جياواز ل دەڧەرا بەھدىنان ھاتىنە دىتن.

گوستىرك:

كو ژ فلزى دىئىنە چىكرن ل ژىر ئاڧونىشانى ئالاقى جوانى و تەوزاندىن ل دوور تلىن دەستى دىئىتەدانان، كەلەك جۇرنن گوستىركان يىن ھەين، لى ل ڧىرى مەبەستا مە تنى ئەو گوستىركن ئەوين زاناينن

سەر كىلىيا گۆرى، ناڧى مرى و باب و ناسناڧ دەھاتە قەھوارتن. كىم كىم ژىلى ناڧى سى قۇلىن مرى و ناسناڧى. ئايەتەكا قورئانا پىرۇز تايەتە ئايەتەك ژ قورئانا پىرۇز و يان مالكەكا ھەلبەستى كو ھەتا نھا دىننە نڧىسىن لدووف ژىدەرەن دىرۆكى دكەڧندا ب باشنڧىسىيا كۆڧى و پاشان باشنڧىسىيا نەسخ و ئلت جھى وى گرت، و ھەرەسا رۇزا ژ دايكبوون و مرنى دەھاتە قەھوارتن.

لى تىشى ھەرى گىرنگ د كىلى و بەرىن گۆران دا تايەتە ئەو نڧىسىن دىرۆكىن سەر گۆرىن پادشاھان، ھەزىران، سەرگىردىن لەشكەرى و سىياسى، زانابىن ئاينى و... دەھاتە قەھوارتن، چوڭكو گەلەك جاران ب پەيدا بوونا وان نڧىسىن پىرسىن دىرۆكى تايەتە سال ژ دايكبوون و مالئاقىيا كەسانىن ناڧدار دى رۆھن و ئاشكرا و چارەسەر بن.

ل دەڧەرا بەھدىنان ھۇمارەكا زىدە يا گۆرا (قەبر) بىن ھەبىن كو خۇدى دىرۆكەكا كەڧنارن، تايەتە كۆرىن پىشتى ھاتنا ئىسلامى، لى پىرانىيا گۆرىن دەڧەرا بەھدىنان بۇ سەردەمى مىرنىشىيا بەھدىنان دىرڧىن، ژ وان گۆرىن مىرنى بەھدىنان، ھەكو مە بەرى ڧى ئامازەپىڭرى نڧىسىن سەر كىلى و بەرىن گۆرىن كەسانىن ناڧدار خۇدى بۇھابىن دىرۆكىنە، ژ وان كىلىيا گۆرى رەۋشەنخان كچا مىرى بەھدىنان ئىسماعىل پاشا كۆرى بەھرام پاشا، نڧىسىنا سەر كىلىيان ب باشنڧىسىيا گەلەك جوان ب ڧى شىۋەيە ھاتىيە نڧىسىن (يا ارحم الراحمين ھذا قبر المرحومة المبرورة المغفور لها روشن بنت اسماعيل پاشا توفيت في شهر رجب سنة ١٢٠٢)، ھەزى گۆتىننە كىلى ب جوانى ب زەخرەفا ئىسلامى ھاتىيە تەوزاندن و ب ڧى شىۋەيە ل خوارى بە (٣١) و چەندىن نمونەيىن دىتر.

كورتە دىرۆكەك ل سەر

باشنڧىسىن بەھدىنان

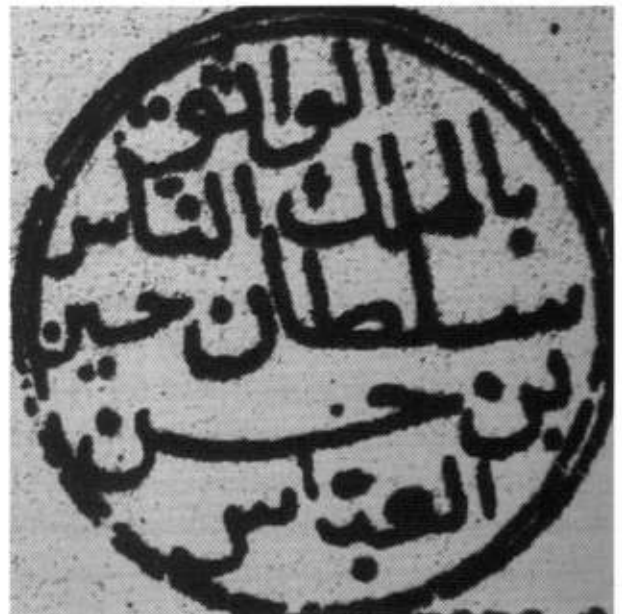
باشنڧىسى دناڧ كوردان دا ھەك تەڧايا مللەتىن دىين موسلمانىن جىھانى ھەر ژ كەڧندا گىرنگى

مىزەكەرن و پىرانىيا وان يا ل سەر گۆستىركى و يان ب شىۋەيە دىترن، ب باشنڧىسىن روقە و نەسخ و ئلت بوون ھاتىنە تەوزاندن و ل ژىرىيا گەلەك ئەو نامە و بەلگەنامەيىن بەستەم ھاتىن تەڧايا وان مۇھەر كىرنە و جھى باۋەرىڭىرنى نە. ژ وان مۇھەر، مۇھرا سۇلتان سىن كۆرى مىر ھەسەنئەلولى، مىرى مىرنىشىيا بەھدىنان، كو لسال (١٥٧٣ز) مالئاقىي كىر (٣٠).

ئىمزا، ناڧى (مستعار) ھەر كەسەك ژ بۇ خۇ ھەلدېڭىرت، ب مەرەما ياسابوونا وى بەلگەنامەيى و يان نامەيى بە، ھەر د كەڧندا ئىمزا دەھاتە بكارىرن، لى ھەر كەسەك ب شىۋازەكى گىرداى ب خۇڧە ئىمزا چىڭدەر و دروست دكت، ل دەڧەرا بەھدىنان گەلەك جۆرىن ئىمزا ژ وان ئىمزاىن مىران و كەسابەتىن دەڧەرى ھەك زانابىن ئاينى و سەرۆكىن ھۇزان ھاتىنە مىزەكەرن.

كىلى و يان بەرىن گۆرى:

ئەو بەرە ئەو پىشتى ڧەشارتتا مرى سەر جھى بن ئاخكرنا وى دانان، ئەڧ كىلىيە ھەك نىشان ژ بۇ پەيداكرنا جھى ڧەشارتن گىرنگىيا تايەتە ھەبە. د سەردەمى بۇرى دا، دانانا بەر يا كىلىيەك سەر جھى ڧەشارتن ھەك نىشانەك بوو، لى ب بۇرىنا دەمى

ھەر دو ئاليان دىرۆكى مفا ژ زەھمت و ۋەستانا وان ۋەرگرت و دشىن بىژىن ب كارىن خۆيىن ھۆنەرى ناڧىن خۇ د دىرۆكى دا تووماركرن، د ناڧ مللەتى كوردان ب درىژىيا دىرۆكى سەدان بەلكو ھزاران باشنقىسىن باش و ب ناڧ و دەنگ پەيدا بووينە و ناڧىن وان د بەرپەرن دىرۆكا ھۆنەرىدا ھاتىنە تووماركرن ژ وان خەلىل خوداد، ئىسماعىل ئىبراھىم سەنەۋى كوردى، ئەسەئەد كورئ ئىبراھىم كوردى، عىمادئەلدىن كورئ عەفىق كوردى، عەلى كورئ عىسائىن كوردى، حامد نامەدى، عەلى رزا كەلھور، محەمەد تاهەرى كوردى، نەجمەددىن ئەفەندى كوردى، عومەر كورئ ئەبۇبى كوردى، ئەحمەد كورئ ئىبراھىمى كوردى، ياسىن كوردى، ئىبراھىم كورئ عوسمانى كوردى، ئىلياس كورئ ئىبراھىمى كوردى، عەلى كورئ عىسائىن كوردى، كەبىر كورئ ئەۋىسى كورئ لەتىفىن كوردى، سەيد محەمەدى تاهەر كورئ عەبدولقادىر كوردىن مەككى، ئەحمەد كورئ كوردى، ئەسەدوللاھى كىرمانى(كىرمانشاھ)، ئەسەد كورئ ئىبراھىمى كورئ نىسائىن كوردى، مىرزا محەمەد رزائى كەلھور، مۇرتەزا قولىخانى كورد، ئايەتوللا نجومى، حامد نامەدى، ئەبۇلفەزلى دىنەۋەرى، ماھ شەرەف خانما كوردستانى و سەدان باشنقىسىن دىتر، دشىن بىژىن كو باشنقىسىن كورد ل سەر دەستىن ھىزارەكا زىندە ژ باشنقىسىن بىانى و خۇيانى فېرى ھەموو جۇرىن باشنقىسىن بوونە و دەستورنامەيىن باشنقىسىن بەخشىنە شاگردىن خۇ، باشنقىسىن كورد پىشقەبرنەكا زىندە ئىخستە باشنقىسىن عەرەبى و ب قى كارى خزمەتەكا زىندە پىشكىشى ھۆنەرى باشنقىسىن كرن.

چونكو ئەف تەۋەرە تايبەتە ب باشنقىسىن دەڧەرا بەھدىنانقە دى ھەول دەين ب كورتى چەند رىزەكان ل سەر مەزىنە باشنقىسىن بەھدىنان بنقىسىن ل فېرى پىدقىيە ئامازە ب ۋى چەندى بىتەكرن كو ھەر ژ كەڧندا ھەزا باشنقىسىن لەڧ زانا و نقىسەرىن دەڧەرا بەھدىنان ھەبوۋىە و ھەتا نھا يا بەردەۋامە. باشنقىسىن دەڧەرا بەھدىنان چەندىن جاران ھەول

و پووتە ددان باشنقىسى و ھەول و بزاقىن زىندە د پىشقەبرنا گىشت جۇرىن باشنقىسىن ددان و ددىن، باشنقىسى و نقىسىن دناڧ تەخ و چىنىن كوردان تايبەتى دناڧ زانايىن ئاينى دا ب شىۋەيەكى بەرچاڧ بەرپەلاڧبوو، ئەو ژى بو ۋى چەندى دزڧرت كو زانايىن ئاينى ھەزەكا زىندە د روونقىسىكرنا پەرتووكىن كو نيازىن وان دابىن دكرن تايبەتى پەرتووكىن كو ل جوجرىن مزگەڧتان ب فەقەھان دەھاتنە وانەدان و ب قى چەندى بەرە بەرە زانايىن كورد بەرەڧ پىشقەبرنا جۇرىن باشنقىسىن برن و ھەر كەسى ب باشى و پوھنى چاڧ ل پەرتووكىن زانايىن كورد بكت ئەڧ چەندە دى بو ۋى ئاشكرا بت و زەھمەت و شوون تلىن وان زانايان دى ديارىت، ئارمانجا سەرەكپىيا باشتركرنا باشنقىسىن دو مەبەست ھەبوون يا ئىكى داراىى و يا دىتر وورەبى بوۋىە، كەسانىن كو ئارمانجا داراىى بوۋىە ب قى رىكى ژيارا خۇ ب كارىن باشنقىسىن دابىن دكرن، يا دوۋى كەسانىن كو ئارمانجا وان تى وورەبى بوۋىە ب قى مەرەمى خىر و بەرەكت و ژ ھەموو تىشتەكى بلندتر دىرخواندىن، لى لڧىرى ژ

ئىسماعىل عبدولقادر سەبىرى (زىرەك)، بووسف بوخانىش^(۳۳).

پشتى كۈمەل باشنقىسان ل دھوكى ھاتىيەقەمكىن و دەست ب كار و چالاكيان د گىتت بواريىن باشنقىسىي و نشتين گرىداي ب باشنقىسىيىنە كىن، شيان پىرانىيا باشنقىسىيىن دەقەرا بەھدىنان كۈم بكت و ھايدارى روشا وان و پشتهفائىي ل مافىن وان بكت، ل دەقەرا بەھدىنان ھۇمارەكا گەلەك يا باشنقىسىيان ھەبووينە و يىن ھەين و كەفەنە ناقدارىن وان ب شىنۋەيەكى دىرۈكى پىنگھاتىنە ژ ئەفەين ل خوارى نە:

مەلا عبدوللاي مامىسىي پىنگاتى، زانايى ناقدارى
دەقەرا بەھدىنان بوو، ل باژىرى (زاخۇ) ئاكنجىبوو دەھمان دەمدال و پىرى بوويە موفتىن دەقەرى ژى، زمانىن ەھرىي و فارسى و توركى يا عوسمانى ب باشى دزانىن، ل سال (۱۲۱۰مىش - ۱۷۹۵ز) يىن چوويە بەردلۇفانىا خودى مەزىن^(۳۴)، ناھەتتى خۇدى باشنقىسىيەكا باش بوو و گەلەك دەستقىس ب پىنقىسىا خۇ ل پشت ھىلاينە.

مەھمەد سەئىدە (سەبىرى) كورى مەلا
عبدولرحمان كورى مەلا يەھيائى مەزىرى نىزىكى
سال (۱۸۱۰ز) ژدايكىبوويە، سالا (۱۸۵۳ز) ب فەرمى بوويە موفتىن قەزا ئاكرى، ەك ئىكەم موفتىن قەزا ئاكرى دىننە ل قەلەمدان، سەرەپاي زانستىن ئاينى ب ھۇزان قەھادىنى ژى رابوويە، و ب باشى زمانىن ەھرىي و فارسى دزانىن^(۳۵)، ناھىرى ب جوانى باشنقىسىيى دقىساند و چەندىن دەستقىسىيىن ھەژى ب دەستى وى ھاتىنە نقىسىيىن.

ئىسماعىل پاشايى دووى كورى مەھمەد تەپار
ئەفەيى ئىسماعىل پاشايى دووى، دووماھىك مېرى مىرنىشنىيا بەھدىنان، سالا (۱۸۰۸ز) ھاتىيە سەم دونباين، ناھەتتى ژىلى كارىن گرىداي ب مىرنىشنىيى قە، گىرنگى و بووتە ب پىنقىسىا پەرتووكان ژى ددا، ژ وان پەرتووكىن وى رىنقىس كىرىن، دىوانا مەلايى جىزىرى، غەزەل و ئاخىتتىن گەلەك ھۇزانقىن فارس و كورد و تورك ب فارسى، دىوانا ھەلبەستفائى ناقدار

دامەزاندنا كۈمەل باشنقىسان داينە لى بى ئەنجام بوو، خۇشەختانە ھىقى و ئومىدىن وان ل سالا (۲۰۰۷) بچە ھاتن، ھەر ل رۇزا (۷-۱۰-۲۰۰۷) دووف برىارا ژمارە (۱۳۰۷۰) ژ ەزارەتا ھەرىمى بۇ كاروبارىن ناھىقىي كۈمەلە ھاتە دامەزاندن، لى بارەگايى كۈمەلنى ب شىنۋەيى فەرمى ل پىنگەفتى (۸-۲۰۰۸) ل باژىرى دھوكى ھاتە قەمكىن، ئەندامىن دامەزىنەر ژ شارە باشنقىسىيان پىنگھاتىبوون ژ باشنقىسىيىن ل خوارى:

ئىسماعىل عىسا محمد (۱۹۵۵)، رەئوف مستەفا عەلى (۱۹۵۶)، ئىحسان مەجىد عبدولرەھمان (۱۹۵۹)، حسىن ەجى مەھمەد (۱۹۶۴)، شىرزاد مستەفا ئەھمەد (۱۹۶۴)، داوود فەتاح داووتى (۱۹۶۷)، فارس مەھمۇد ەسەن (۱۹۶۷)، ئىسماعىل عبدالقادر سەبىرى-زىرەك (۱۹۵۴ز)، عادل ەجى عبدولعەزىز (۱۹۷۰)، يونس عومەر عبدوللا (۱۹۷۰)، دلوقان عبدولرحمان عبدوللا (۱۹۷۲)، ئەنەس عبدوللا ئەھمەد (۱۹۷۳)، بەرھەقان عبدولعەزىز شەعبان (۱۹۷۴)، نەزاد ناچى نورى (۱۹۷۶)، رىبەر خورشىد ئەبو زىد (۱۹۷۸)، ەكىمت ئەسەد مەھمۇد (۱۹۷۹)^(۳۶).

پشتى دامەزاندنا كۈمەلنى، ئىكسەر ھىبىژارىن ھاتن ئەنجام دان، و دەستەكا ھەلبىژارتى يا كۈمەلنى ژ ئەفەين ل خوارى پىنگھاتىبوون:

۱. عادل ەجى عبدولعەزىز/ سەرۈك،
۲. رەئوف مستەفا عەلى/ بەرىرسى پىشكا كارگىرى و دارايى،
۳. فارس مەھمۇد ەسەن/ بەرىرسى پىشكا راگەھاندن،
۴. ئىحسان مەجىد عبدولرحمان/ بەرىرسى پىشكا رەوشەنبىرى،
۵. بوونس عومەر عبدوللا/ بەرىرسى پىشكا پەيوەندىيان، ەكىمەت ئەسەد مەھمۇد/ بەدەك، رىبەر خورشىد ئەبو زىد/ بەدەك، دەستەكا ھىبىژارتى بۇ شىرەتكارىيا كۈمەلنى پىنگھاتىبوون ژ ئىسماعىل عىسا مەھمەد،

(فضولى) يە. ئافھانى سالا (۱۸۷۲ز) مال ئاقىرى كرىپە^(۱۳۱).

مەلا ھەسەن كورئ ھەسەن چارپۇتىنى
زىيارى. كەسەبەتتىن ئاقدار دەھەرا زىيارىن دىئەتە ھۇمارتن، خۇدى باشنىقىسىپەكا جوان بوو، ئايپەت باشنىقىسىپا نەسخ و پلپو فارسى- نەستەعلیق، گەلەك دەستنىقىس ب رىنقىسىپا خۇ ل پشت خۇ ھىلاينە ژ وان پەرتووكا (تەھفە ابن حجر) كو سالا (۱۲۱۱مىش- ۱۸۴۵ز) رىنقىس كرىپو^(۱۳۲).

مەھمەد نەروىش مەھمەد بەرۇشكى (دۇسكى)
پاشناقى (الموصلى) ژى ل سەر ئاقىرى ۋى زىندەكرىپە چۈنكو ئەو ل مووسل دزىيا، سەبارەت ژىاننامەيا ۋى واتە ژدايكبوون و مرنا ۋى ئەيا ديارە، ئەھفە لى لىدووف ئابلۇتىنى ۋى يىن ئاقدار ب باشنىقىسىپا (ئىلت) كو ل ژىرىيا دىرۇكا ئابلۇتىنى سالا (۱۲۷۰ك- ۱۸۵۴ز) نقىسىپە، رەنگە ل سالىن دەستنىپكا چەرخىن نوزدى ھاتبەتە سەر دۇنيانى.

مەھدى ئەھدى ئامىدى، ۋەك ئىكەم مامۇستا ل قۇئاغىن سەرھەتلى ل ئامىدىن ھاتىپە ل قەلەم دان^(۱۳۳). د بوارى باشنىقىسىپا دا خۇدى باشنىقىسىپەكا گەلەك باش بوو و د پىرانىيا باشنىقىسىپان دا پۇلەك باش دگىراند، ئايپەت باشنىقىسىپا نەسخ ورنىلت و رۇقە و ژ نقىسىپان ۋى ل سەر پەرتووكا (منطق الطير) يا اعطار نىشابۇرى) كوپۇ سالا (۱۸۱۲ز) فەدگەرت ب باشنىقىسىپەكا گەلەك جوان نقىسىپە.

مەلا يونس شىخىن ئامىدى، زانا و ئاقدارى دەھەرا بەھدىنان^(۱۳۴)، ئاقىرى شەھەرزەپى د باشنىقىسىپان دا ئايپەت باشنىقىسىپا نەسخ و ئىلت و فارسى- نەستەعلیق ھەبوو، گىرنگىرىن كارى ۋى يىن ھۈنەرى نقىسىپا قورئانا پىرۇز ب باشنىقىسىپا نەسخ لىسال (۱۲۸۴ك- ۱۸۱۷ز) دا، دووف دىرۇكا نقىسىپا قورئاننى ھەتا سالا (۱۸۱۷ز) ھىشتا يىن ساخ بوو.

مەلا ئەبو زەھدى كىستەمى، زانا و جواننىقىسىپان ئاقدار ئاقىرى ۋى (مەلا ئەبو زەيد كورئ يوسف كورئ ياسىن كورئ ئىسماعىل كورئ مەلا ئىبراھىم كورئ

مەلا مەھمەد كورئ ئەھمەد كورئ مەلا ئىبراھىم) ئى كىستەمى يە. ل سالا (۱۲۷۴مىش - ۱۸۵۷ز) ھاتىپە سەردىنباين، ل نىقا ئىككى ژ چەرخى بىستى (۱۹۲۵) ئى چوويە بەردلۇقانىا خۇدى^(۱۳۵).

مەلا ئەبىدولرەھمانى بامەرنى كورئ زانا مەلا ئەھمەد بابك، بىراين زانا مەلا نەجمەددىن ئەلصىدىقى يە، د ئەدەبىياتىن غەربى و فارسى دا يىن شەھەرزەپى بوو، ۋ ھۇزان ب غەربى و فارسى قەھاندبوون، ب (مەلا ئەبىدولرەھمان شەوقى) يىن بەرنىاس بوو، ھۇزانىن فارسى يىن (مەھمەد سەئىدى مېھرى) بىناقى (گلىزار) ب دەستنىقىسىپا خۇ نقىسىپا بوون ل سالا (۱۹۳۲ز) چوويە بەر دىلۇقانىا خۇدى^(۱۳۶). ئاقىرى ب شىنۆبەكىن جوان باشنىقىسىپا (فارسى- نەستەعلیق) دىقىسا.

سەيد غەلى كورئ سەيد ئەبىدولرەھمىدى شىلاننى گولى، زانابىن ئاقدارى دەھەرا گولىيان، سالا (۱۹۰۲) ھاتىپە سەر دۇنيانى و (۱۹۴۷) ئى چوويە بەر دىلۇقانىا خۇدى مەزىن^(۱۳۷). ئافھانى ب شارەزەپى باشنىقىسىپا نەسخ و رۇقە و (ئىلت) دىقىساند، چەندى دەستنىقىس ب دەستى ۋى ھاتىپە نقىسىپان.

مەلا نەجمەددىن ئەلصىدىقى بامەرنى (مامىسىپان رىكائى)، ئىك ژ زانابىن مەزىن بوويە، ژمالبانەكا دىندار و زانا بوويە، مامۇستابىن تەكيا نەقىشەبەندى بوو ل بامەرنى. ل سالا ۱۸۵۸ ئى ھاتىپە دۇنيانى، ب باشى زىمانىن غەربى و فارسى دزانىن، و خودان دەستنىقىسەكىن جوان بوو ئانكو باشنىقىس بوو، ل سالا (۱۹۴۹ز) ئى، چوويە بەر دىلۇقانىا خۇدى^(۱۳۸).

مەلا ھىسەن ئەھمەد ھىسەن مەلا يەحيا موزرى، ژدايكبووين سالا (۱۹۰۴ز) يە، كەسەبەتتەكە ئاينىن دەھەرى بوو، خۇدى باشنىقىسىپەكا باش بوو و گەلەك كار ب دەستىن خۇ بەرھەف كرىپوون، ئافھانى سالا (۱۹۱۴ز) چوويە بەر دىلۇقانىا يەزدانى مەزىن^(۱۳۹).

مەلا ئەبىدوللا ھوروى بەرورى، زانابىن بەرنىاس، سالا (۱۹۵۷ز) چوويە بەردلۇقانىا يەزدانى مەزىن^(۱۴۰). ئاقىرى ب جوانى باشنىقىسىپا (فارسى- نەستەعلیق) دىقىسىپا و شىن تېلېن ۋى د دەستنىقىسان دا

بەرچاقە.

شىخ تەر كورئ مەلا محەمەد شۇشى: سالا (۱۹۱۷ز)، ل گوندئ شۇشى ل دەفەرا ئاكرئ ھاتبوو سەر دونياين، ئاقھاتى ھندەك ژ نموونەين خۇيئ باشنقىسى بۇ باشنقىسى ئاقدار محەمەد تەر كوردى، فرىكرىوونە مەككەھى، وى ژى دەستورنامەيا باشنقىسى ب وى بەخشى و فرىكرىوو، سالا ۱۹۱۲ چوو بەر دلۇقانىا خودايى مەزن^{۴۱}: ئاقرى د ھەموو جۇرئ باشنقىسى بىن شەھرەزا بوو و گەلەك كارئ ھۆنەرئ شنىقىسى ل پىشت خۇ ھىلاينە.

محەمەدحەسەن مەلا نەجمەدىن كورئ مەلا ئحمەد سەدىقىي بامەرنى (مامىسىن رىكانى): سالا (۱۹۲۴) ژدايىبوويە، كەسەك خودان شىبان د بوارئ باشنقىسى دا، چەندىن كارئ ھۆنەرئ باشنقىسى ل پىشت خۇ ھىلاينە ژ وان نقىسىنا، سورەتئ ياسىن، ئاقتن خودئ، دەفتەرا دووعا، دووعا داويىنانا قورنانا پىرۇز و چەندىن كارئ دىتر، سالا (۱۹۹۸ز) چووې بەر دلۇقانىا خودئ مەزن^{۴۲}.

جەغفەر عەبدولرەھمان ئحمەد كەمەكى: ل سالا (۱۹۴۵ز) ژدايىبوويە، دەرچووې پەيمانگەھا مامۇستايان ل مووسل، ئاقھاتى پىشكدارى د چەندىن پىشانگەھان دا كرىە، كارئ چىكرنا تابلۇيئ و ھەتا نھا بەردەوامە د كارئ خۇيئ باشنقىسى دا.

زەھىر محەمەد مەلا ئحمەد نەقىشەبەندى بامەرنى: ل سالا (۱۹۴۵ز) ھاتىبە دونياين، دەرچووې ئامادەيە، ئاقھاتى چەندىن كارئ ھۆنەرئ ئەنجام دايە و ھەتا نھا بىن بەردەوامە.

نزار محەمەد ئحمەد بەزاز: ل سالا (۱۹۵۰) ھاتىبە دونياين، ئاكنجىي باژئرى دھوكىيە، شوون تىلئ وى بىن باشنقىسى ل گەلەك جەتئ دھوكئ ھەنە، پىشكدارى د چەندىن پىشانگەھان دا كرىە، ئاقھاتى ھەتا نھا بەردەوامە د كارئ خۇيئ ھۆنەرئ دا.

ولەيد مەلھود ھاجانى: ژدايىبوويى سالا (۱۹۵۰) يە، دەرچووې قۇناغا ئاقتىر يە، دەستپىكرنا خۇيا باشنقىسى ل بەغدا دەستپىكرىە، سەرەراي

باشنقىسىن كارئ نىكاركىشائى ژى دكت، ئاقھاتى ھەتا نھا ل باژئرى زاخۇ بەردەوامە د كارئ خۇيئ باشنقىسى دا.

سەدىق ھامد خالە تزاركى: ل سالا (۱۹۵۰) ھاتىبە سەر دونياين، دەرچووې پەيمانگەھا مامۇستايان ل ھەولئرى، پىشكدارى د چەندىن پىشانگەھان ل بەغدا و مووسل و دھوكئ كرىە، چەندىن خۇلئ باشنقىسى ل دھوكئ قەكرىنە، ئاقھاتى ھەتا نھا بەردەوامە د كارئ خۇيئ ھۆنەرئ دا.

خالە محەمەد بونس دۇسكى: ژدايىبوويى سالا (۱۹۵۱ز)، دەرچووې ئەكادىمىيا ھۆنەرئ جوان ل بەغدايە، ئاقھاتى خۇدى چەندىن كارئ ھۆنەرئ بوويە، باشنقىسىيا وى د ئاسەتەكن باش داوو، سالا (۱۹۹۸ز) چووې بەر دلۇقانىا خودايى مەزن.

ئىسماعىل عەبدولقادر سەپرى دۇسكى (زىرەك): ژدايىبوويى سالا (۱۹۵۲ز)، ئىكە ژ ئەندامئ دامەزىنەر و ئەندامئ دەستەكا شىرەتكاريا كۇمەل باشنقىسىن كوردستانئ - تايئ دھوكئ، پىشكدارى د چەندىن پىشانگەھان دا كرىە، ھەتا نھا بەردەوامە د كارئ خۇيئ باشنقىسى دا.

يوسىف بوخنا ئىشوايوسف بەروراي: سالا (۱۹۵۴ز) ھاتىبە دونياين، دەرچووې ئامادەيى، ئىكە ژ ئەندامئ دامەزىنەرئ كۇمەل باشنقىسىن كوردستانئ، تايئ دھوكئ، ئاقرى پىشكدارى د چەندىن پىشانگەھان ل بەغدا و مووسل و ھەلاتئ سورى دا كرىوو، سالا (۲۰۰۹ز) چووې بەردلۇقانىا خودئ مەزن.

محەمەد سەلىم شوكرى: ژدايىبوويى سالا (۱۹۵۴ز) دەرچووې پەيمانگەھا مامۇستايان، پىشكدارى د چەندىن پىشانگەھان و قىستەقالان دا كرىە، ھەرەسا پىشكدارى د دو خۇلئ سەرانسەرى يا ئىكئ ل مووسل دگەل باشنقىسىن ئاقدار يوسىف زىوون و يا دووي ل بەغدا خۇلئ باشنقىسى و زەخرەقەيدا كرىە، دىسان ب نقىسىنا ئاقونىشانئ چەندىن پەرتووكا و دىزايىكرنا وان رابووې، ئاقھاتى ھەتا نھا بەردەوامە د كارئ خۇيئ باشنقىسى دا.

بەردەوامە د كارىن خۇيىن ھۆنەرى دا.

فەرىد بىيامىن جەبۇ، ساللا (۱۹۵۸ز) ئى ھاتىبە دۇنيانى، دەرجوويى ئاقىنجىبىيە، ھەول بزاڧىن باش د بوارى باشنىقىسىن دا ئاڧىتىنە، ئاڧھانى ھەتا بەردەوامە د پىشئەبىرنا ھۆنەرى باشنىقىسىن دا.

ئىحسان مەجىد عەبدولرەحمان، ساللا (۱۹۵۹ز) ھاتىبە دۇنيانى، دەرجوويى زانىنگەھى يە، ھەولن باش د بياڧى باشنىقىسىن و ئىگار كىشانى دا ئاڧىتىنە، ئاڧىرى ھەتا نھا بەردەوامە د كارىن خۇيىن ھۆنەرى دا. تەڧايا باشنىقىسىن دىترب شىئەبەكئ پوختە و تىن ئقىسىان ئاڧ و ساللا ژداىكبوونا وان پىكھاتىبە ژ ئەڧىن ل خوارى.

عەبدولجەبار ئەحمەد مەخمەد (۱۹۶۲)، بەھجەت مەخمەد مەخمەد عەلى (۱۹۶۲)، حسىن حەجى مەخمەد (۱۹۶۴)، شىرزاد مستەفا ئەخمەد (۱۹۶۴)، ڧاروق سالىح حەسەن (۱۹۶۵)، ڧەخرى حەمىد عەبدولرەحمان كىكانى (۱۹۶۵)، جەمشىد سەعدىن مەخمەد سەئىد (۱۹۶۷)، خالد ئىسماعىل حەسەن (۱۹۶۷)، داوود ڧەتاح داوەتى (۱۹۶۷)، سەلاخەددىن ئەخمەد مەخمەد (۱۹۶۷)، عەممار حسىن مەخمەد سەئىد (۱۹۶۷)، ڧارس محمود حەسەن (۱۹۶۷)، خەلىل عەبدولڧادر سەبىرى (۱۹۶۸)، سامى ئەخمەد سلىمان (۱۹۶۸)، سەدقى سەددىق سەعدوللا (۱۹۶۸)، مەخمەد ئەخمەد عەبدوللا (۱۹۶۸)، ئەبۇبەكر عەبدولحەمىد يوسىڧ (۱۹۶۹) دلشېر پوونس يەعقوب (۱۹۶۹)، مەخمەد عەلى مەخمەد بەزىن (۱۹۶۹)، دلۇڧان حسىن مەخمەد أمىن (۱۹۶۹)، عەبدولسەلام عەلئەددىن زىئەددىن (۱۹۷۰)، ساپر حەسەن يوسىڧ (۱۹۷۰)، عادل حاجى عەبدولعەزىز (۱۹۷۰)، مەجىد ئەمىن ياسىن (۱۹۷۰)، پونس عۇمەر عەبدولا (۱۹۷۰)، عەبدوللا مەروف عەزىز (۱۹۷۱)، شىروان عەبدولڧادر سەبىرى (۱۹۷۱)، مەخمەد سالىح رەمەزان (۱۹۷۱)، وەلىد خالد مەخمەد (۱۹۷۱)، دلۇڧان عەبدولرەحمان عەبدوللا (۱۹۷۲)، شىرزاد ئاىڧ عەلى (۱۹۷۲)، ئەنەس عەبدوللا ئەخمەد (۱۹۷۳)، عەبدولرەحمان ئىسماعىل حاجى (۱۹۷۳)، نىزامەددىن عادل ئەھا (۱۹۷۳)، بەرەڧان عەبدولعەزىز شەعبان (۱۹۷۴)، سەلاخ ئەخمەد مستەفا (۱۹۷۴).

ستراك مىساك كىورك، ساللا (۱۹۵۵ز) ل زاخۇ ھاتىبە سەر دۇنيانى، دەرجوويى زانىنگەھى يە، پىشكدارى د چەندىن كارىن باشنىقىسى و ھۆنەرىدا كرىيە، ژ وان پىشئانگەھا ئايبەت ساللا (۱۹۸۸ز) ل بەغدا، و ھەرەسا پىشكدارى د پىشئانگەھىن كۆمەل باشنىقىسىن عىراقى ل بەغدا كرىيە، ھەتا نھا بەردەوامە سەر كارىن خۇيىن باشنىقىسىن دا.

ئىسماعىل عىسا مەخمەد، ژداىكبوويى ساللا (۱۹۵۵ز) يە، دەرجوويى قۇئاغا ئامادەمى يە، ئىكە ژ ئەندامى دامەزىنەرى كۆمەل باشنىقىسىن كوردستانى، تايىن دەۋكى، و ئەندامى دەستەكا شىبەرەتكار دىننە ھژمارتن، شوون تىلن ھۆنەرىتن ئاڧھانى د گەلەك جەھان دا ھەنە، ئاڧىرى ھەتا نھا بەردەوامە د كارىن خۇيىن ھۆنەرى دا.

نەجم حەنا مىنسۇر، ل ساللا (۱۹۵۶ز) ھاتىبە سەر دۇنيانى، دەرجوويى قۇئاغا ئامادەبىيە، ئاڧىرى گەلەك پىنگاڧ د بوارى ھۆنەرى باشنىقىسىن دا ئاڧىتىنە، ھەتا نھا بەردەوامە د كارىن خۇيىن باشنىقىسىن دا.

يوپرت ئوبىشو ئەسى، ژداىكبوويى ساللا (۱۹۵۶ز) يە، پىشكدارى د چەندىن كارىن ھۆنەرى باشنىقىسىن دا ئاڧىتىنە، ئاڧھانى ھەتا نھا بەردەوامە د كارىن خۇيىن باشنىقىسىن دا.

ڧەتىحى شوكرى ئەخمەد، ساللا (۱۹۵۷ز) ئى ھاتىبە سەردۇنيانى، دەرجوويى قۇئاغا ئامادەبىيە، پىشكدارى د چەندىن پىشئانگەھاندا كرىيە، ژ وان پىشئانگەھىن ل مووسىل و بەغدا و كووت و دىالا و بەسرا دا ھاتىن ڧەكرن، ئاڧھانى ھەتا نھا بەردەوامە د كارىن خۇيىن باشنىقىسىن دا.

ئاجى مەخمەد رەشىد، ساللا (۱۹۵۸ز) ژداىكبوويە، دەرجوويى ئامادەبىيە، پىشكدارى د چەندىن كارىن ھۆنەرىدا كرىيە و ھەتا نھا يىن بەردەوامە د كارىن خۇيىن باشنىقىسىن دا.

كەمال ئەممان سەيڧەددىن، ژداىكبوويى ساللا (۱۹۵۸ز) يە، خۇدى باوەرنامەيا دكتورايى يە، چەندىن بەرھەمىن باشنىقىسى يىن ھەين، پىنگاڧىن باش د ڧى بوارى دا ئاڧىتىنە، ھەژرى گۆتتىبە ھەتا نھا

سەئىدەھىن مەھمەد سەئىد(وھەرگىرە)، بەدىع ئىسماعىل شىخو(وھەرگىرە)، كمال ملكى، غازى. داۋى ئاخىتىن ئەوھ كو رەوشەنبىر و ھەژنكەرىن زانستىن ل دەقەرا بەھدىنان گىرنگىيەكا زىدە ب ھۆنەرى باشنىقىسى ب ھەموو جۇرىن وئقە داىە و دىن، سەرەراى وئ چەندئ ھەولەكا باش ژ بۇ پىشقەبىرنا باشنىقىسىن ئاقىتىنە و ھەتا نھا ب شىوھىيەكى پىشكەقتىر دئاقىتىن. رەنگە گەلەك باشنىقىس ژ لاىن مەقە نەھاتىنە نقىسىن، لى ھۆكارئ نەنقىسىنا وان نەبۇ خەمسارىيا مە دزقېرت لى ئەم نەشپاين بەرھەمىن وان بەدەستقە بىنىن و لىكۆلىنى سەر بكىن. ل قىزى بابەتنى خۇ دئ ب تابلۈىنى كۆمەل باشنىقىسىن كوردستانى - دھوك، ب زمانى عەرەبى ب باشنىقىسىيا كۆفى ب نقىسىنا باشنىقىس مەسعوود خالد ئىسماعىل (جمعیة خطاطى كوردستان- دھوك) داۋىتىنىن.

عەبدولقادىر رەمزى ئەھمەد(۱۹۷۴)، نزار عەبدولۋەھىد ئەبابەكر(۱۹۷۴)، عەلى شەعبان ئەھمەد(۱۹۷۵)، فەقە خەلىل فەقە(۱۹۷۵)، مەسعوود خالد ئىسماعىل(۱۹۷۵)، ئەباد سالىح عەبدوللا(۱۹۷۶)، سامى مەھمەد ئەھمەد ياسىن(۱۹۷۶)، فاخرەسەن يۈسۈف(۱۹۷۶)، نەوزاد ناجى نورى(۱۹۷۶)، زەينەل جەغفەر عەلى(۱۹۷۷)، سالم سەئىد قەھار(۱۹۷۷)، شەعبان حسىن مەھمەد(۱۹۷۷)، زىئەددىن سەددىق عەبدوللا(۱۹۷۸)، رىبەر خورشىد ئەبو زىد(۱۹۷۸)، بسپور مەھمەد سەلیم(۱۹۷۹)، حكمت ئەسەد مەھموود(۱۹۷۹)، دەلىل مەھمەد جاسم(۱۹۷۹)، جوبەير سەئىد عوسمان(۱۹۸۰)، رىبەر تەيب عەبدوللا(۱۹۸۰)، ھندىن شاكر ئەمىن(۱۹۸۰)، مەھسەن گورگو سىتو(۱۹۸۱)، بىلال سەددىق حامد(۱۹۸۲)، بەھزاد ھەسەن مەھمەد ئەمىن(۱۹۸۳)، مىرخان قرو سەمو(۱۹۸۳)، سىپان عەبدولعەزىز شەعبان(۱۹۸۹).

ژىدەر و پەراۋىز

۱. اندر رابىنسۇن، تارىخچە پىدايش خىط و نۇشتار، تىرجمە يىلدا بائىرك، انتىشارات سىبزان، (تەھران، ۱۳۹۰ش)، ص ۲۰-۲۱.
۲. بۇ زاتىيارىن پىتر بىتېرە: كرىستوفەر واكر، تارىخ خىط مىخى، تىرجمە: نادر مىرسەئىدى، انتىشارات قىقنوس، (تەھران، ۱۳۸۸ش)، ص ۱۰-۹۵.
۳. بۇ زاتىيارىن پىتر سەبەرەت، شۆبىنەوارىن خەنەس بىتېرە، دكتور حىسن احمد قاسم بەرۋارى، شۆبىنەوارىن خەنەس، چاپخانا ھاۋار، (دھوك، ۲۰۱۳ز)، ب ۸-۵۰.
۴. ۋەرگىرى ژ مۇزەخاتەيا دھوك، ژمارەيا (۴۵۰م.د).
۵. ھەمان، ژمارە.
۶. ھەمان، ژمارەيا (۲۰۷م.د).
۷. كامىل سلمان الجبورى، موسوعە الخىط العربى(الخىط الكوفى)، دار و مكتبة الهلال، (بىروت، ۱۹۹۹ز)، ص ۵۵-۵۷.
۸. ئەف نەۋوئە ژ ئەرشىقى باشنىقىسىن ناقدار (سەدىق حامد نزاركى)، ھاتىبە ۋەرگىرىن.
۹. دكتور فاخرەسەن كۆلى، (جمالىة لفظ الجلالة)، غىر منشور، ص ۱۲-۱۶.
۱۰. حىبب افندى پىدايش، الخىط و الخطاطون، تىرجمە و تىقدىم، سامىة محمد جلال، مراحعة، الصىصفاى احمد القىطورى، المركز القومى للتىرجمە، (القاهىرە، ۲۰۱۰)، ص ۵۶.
۱۱. حىبب افندى پىدايش، المصدىر نەسە، ص ۵۷.
۱۲. حىبب افندى پىدايش، المصدىر السابىق، ص ۶۶.
۱۳. باسەم ذنون، من افاق الخىط العربى، دار للثقافة العامة، (بغداد، ۱۹۹۰ز)، ص ۹۳.
۱۴. عىفىف البەسىنى، معجم المصطلحات الخىط العربى و الخطاطىن، مكتبة لىبان ناشرون، (بىروت، ۱۹۹۵)، ص ۶۴.
۱۵. عىفىف البەسىنى، المصدىر السابىق، ص ۶۴.

بىنگەھى ھۈنەرى شىۋەكارى ل پارىژگەھا دەۋكى

تەھمى بايى

رۇبەك ھۈنەرى تى خەزىكىن. گەر ئەم بېرسىن دياردا
ھۈنەرى د ژيانى دا چاۋايە؟ و مرۇف چاۋا گەھىشئە وئ
باۋەرىن كۇ ھەست ب خۇشپىيا ھۈنەرى يا پەيوەندىدار
بگەت، ژيانا ب زەحمەت يا سرۆشتى؟ و چاۋا ھەر ل
رۇزا مرۇف تەنى ۋەك گيانەۋەرەكى بىۋلۇزىك ھەبوونا
خۇ پىنگەئىنىت؟ كو بەشەكە ژ سرۆشتى، ژيان و
تىكلىا دگەل سرۆشتى و تىگەھىشتىن، زالىوون ل
سەر سرۆشتى و ژى جودابوون و پىكھاتنا جفاكان.

چەندىن نىرىنىن مرۇقى بىن دىرۇكى و فكىرى ژ
بۇ ژيانى و تىگەھىشتا نەھىنىن ژيانى و سرۆشتى ژ
گوھارتىن جفاكى ب سەر مرۇقى دا تىن و بەرقرەھ
دبوون پىشتى پىكھاتنا وئەبەكى ھۈنەرى بى گىشتى
ئەفە ھەموو پالدەرىن گوھارتىن و پىشداپىرى و
دەستىبىنانا كارى زانىستى بوون، ژ بۇ گوھارتىنا بەردەوام
ژ پەيوەندىن ھەفرك و دانوسناندىن د ناقبەرا
ھىشپارى و رەيالىتەبى دا^(۱). دەما ئەم ب تايبەتى قالا
ھۈنەر ب ئاۋايەكى گىشتى و ھۈنەرى شىۋەكارى ب
ئاۋايەكى تايبەتى دكەين. ئەفەزى ل ھەر قۇناغەك و
د ناقا ھەر جفاكەكى دا د رەۋشەكا تايبەت دا دژىت
دەما ئەم بەراوردىبەكى د ناقبەرا جفاكىن رۇژھەلات
و رۇزاقا دا بگەين، ھەرچەند ئەف شىۋەبىن ھۈنەر و
شارسىنانى ل قان ھەرىمان كەفتىرىن ژى، لى ژ ھند
سەدەمان مە نكارىبە قى پىشداچوونى د ھۈنەرى دا

ھۈنەرى: شىۋەكارى، پەيوەندىبەكا ب ھىز ب
ھەبوونا مرۇقى قە ھەبوويە. ژ دەستىنكا ژيانى بوويە
شاھدى بۇيەرىن دىرۇكى و سەرۇكانىيا چاڭكانى و
زانىنا روويەلىن دىرۇكى، مرۇف دروستكەرى وئەبە.
ژ وئەبىن سەر دىۋارىن شىكەفتان د دەما بەردىن دا،
ئەف ھەموو ژ بۇ مە ژدەرىن گىرىگىن كۇ ھەتا رۇزا
ئىرۇ بەردەوام بوويە، د سەر وئ ئىكى را پىكھاتىن
ھۈنەرى ژ دەمەكى بۇ دەمەكى دى د جودا بوون.
لى ئەفە ھەموو شاھدىن وئ ئىكى تە كۇ مرۇقى
پىۋىستىن خۇ ژ بۇ قەگوھاستىن و ئەزمونا ژيانى
پىكھىنان و بەشەك ژ وى ھۈنەرى د بەرھىنگارى و
ھەفركىبەك بەردەوام يا بىنى داۋى دا بوو، ژ بۇ پاراستىنا
مرۇف و قەزاندنا قەھرەمانى و پالەۋانىن، د جفاك و
خۇداۋەندىن وان دا. كۇمكرنا د ناقبەرا رەمىزىن وئەبى
و ناقاكرنا مېمارى بىن كۇ مرۇقان دروست كرىن، ژ
بۇ رۇزا ئىرۇ ۋەك خىزىنەكېتە، رۇھىكىن و ئاشىكرىكرنا
قەشارتى و نەھىنىن ژيانى، گەلەك ژ قان راستىن
ھۈنەرى شاھدىن وئ دەمى نە. ھەروەسا ژ بۇ زانىن
و خۇشىن، ژ بۇ زانىن و دىرۇكا وى دەمى ژدەرەكە.
مرۇف دكارىت بىزىت، ھۈنەر نە تەنى د چارچۇفەيا
بەرىسپارىيا خۇدىكا ژيانى دا بتەنى ماپە. ھەر
چىقاس ژ دەمىن كەقن بىن ژى، لى رۇزا ئىرۇ ئەم تىدا
دژىن ئەو ژ بۇ جوانى و ھەستىن جوانى و خەزىكرنا

مالتا ژىرى ل بازارى دەۋىكى... ھتدا⁽¹⁾، ژىلى كارىن دەستى كۆل سىر نەخش و ژانا رۇزانە بوون بەستىن ژن و مىرىن قى ھەرىمى ھاتىنە چىكىن، پارىزگەھا دەۋىكى و خەلكىن كوچەرات و گوندىن قى دەقەرى دىق وارى دا گەلەك دەولەمەند بوون، د دىرۇكا ھەر ملەتەكى دا بەرگىرى و بەرەقانى ژ ھۆنەر و چاند و شارستانىيا وان ھاتىيە كىن و دىرۇكا خۇ پاراستىبە، مۇوق دكارىت بىئىزىت، دقنى ھەرىمى دا پەيوەندىيەكا بازرگانى ھەبوو ئەقەرى پالدىرەك بوو ژ بۇ تىكەلكىرنا ھند ئالبىن ھەقپىشك د ھۆنەر و زانىن دا، كوردستان ژى بەشەكى گىرنگى قى دىرۇكىن بخۇقە دگىرىت گەر ب ھند ناقىن دى ژى بىت، لى راستىيا وى ھىشنا لىبەر لىكۆلىنىن زانستىيە، ئەقەرى گىردىق فۇناغىن ژانا ب ھەقرا گىردىبە.

دگەل بۇرىنا ژانا وى دەمى و گىردانا جفاكى وى دەمى ب ھند پىوېستىيىن ژانى نەخش و نىكارىن كوردى ژى ل گەلەك دەقەران بەلاق بىوون، لى ھەر وەك ھاتە ناشكراكىن ھند جوداھى د ناق بەرا وان دا ھەبوون ژ ھىلا بكاراننىنا شىئوھىن ھۆنەرى بىن وى دەمى ژ دەقەرەكى بۇ يا دى.

ل قىرە ناشكەرا دىت كۇ گەلى كورد ژى دخواست مىنا نەتەوھىيىن دى د سەدەمى ناقىن دا گىرنگىن بەت رەسىم، نەخش و نىكاران، ناپەت ئەو نەخش و نىكارىن گىردىبى ژانا كوردان يا وى دەمى، وەك نەخشىن ل سەر دەرگەھ و پەنجەران، دىوار و ئالەتتىن شەر، وەك شىئوھىن مىناتور ب كار دنانىن.

دەستىپىكا ھۆنەرى شىئوھىكارى

ل پارىزگەھا دەۋىكى

پىشتى شەرى جىھانى بىن دوىن، ھۆنەرمەندىن عىراقى ب شىئوھىيەكى گىشتى و ھۆنەرمەندىن كورد ب شىئوھىيەكى تاپەتى د چارچوقەيەك تەنگ دا ھۆنەرى خۇ پىكىنىنان، ئەف پىكھاتە؛ گىردانا ھۆنەرمەندى ب ناقەرۇكى قە، پان گىرنگى نەدانا

پىك بىنىن و د ناقا جفاكا خۇ دا بەدىن پەژراندن، گەر ئەم ب شىئوھىيەكى گىشتى و زانستى ل دىرۇكا كوردستانى و شىئوھىيەكى تاپەتى ل دىرۇكا چاند و ھۆنەرى كوردى بىنىن؛ دى ژ بۇ مە ناشكەرا بىت كۇ كوردستان خۇدى چاند و ھۆنەرەكە دەولەمەندە، ھەرىما بەھىدىنان پىشكەكا گىرنگ يا قى دىرۇكىن دناقا خۇدا ھەمبىز دكەت، لى مخابىن د قى ھىلىن دا لىكۆلىنىن زانستى پىكئەھاتنە، گەر چەند مىناك ل سەر قى نىكى كەتەن بەر دەستىن مە، ئەو ژى پىرانى ژ ئالبىن بىانىيان قە ھاتنە نقىساندن و گەلەك راستى ژ دىرۇكا ھۆنەرى كوردى وەندا بوونە، پىرانى ژى د ناقا گەلىن ھەرىمى و وەلاتىن داگىرگەرىن كوردستانى دا ھاتنە وەنداكىن، دىرۇكا چاند و ھۆنەرى كوردى، ھەر ژ شارستانىيا مەزۇپۇتامىيا يا كەقن ھەتا ئىرۇ.

گەر ئەم دىاردىن جىھانى ژ دىرۇكا ھۆنەرى بەدىن بەرچاقىن خۇ، د جىھانا ھۆنەرى ھەر گەلەكى دا دىرۇكەك و بىگەھەك ژى را ھاتىيەدانىن، ھەرۋەھا چەندىن سومبۇلىن نەتەوھ و فۇلكلۇر، نەخش، نىكار، نقىس و ژانا جفاكى ژى را بوونە سومبۇلىن ھۆنەرى و ھۆنەرەكى رەسەن ل سەر بىگەھى نەتەوھى ھاتىيەدانان.

گەر ل سەر دىرۇكا كوردستان و فۇلكلۇر، رەنگ و پەيوەندىيا گەلى مە ب ژانا جفاكى، كارىن رۇزانە رەوشا جفاكى، دىمەنىن جوان بىن سىرۇشتى كوردستانى، وەك چىا، دار و بەر، ناق، رەنگىن تەپىران و دىمەنىن جوان بىن كاركەر و جۇتكارىن كوردستانى د ھۆنەرى خۇ دا بكارىيىن، ئەقە ھەموو و كوردستان، د ناقا دلى شارستانىيا مەزۇپۇتامىيا دا، كۇ بىگەھى ھەرى كەقن بىن شارستانىيا جىھانى بە و ژانىن ل قىرەدەستىپىكىرىيە و شارستانىيا سومەر، ئەكەد، بابىل، ئاشور مىدى و... ھتد ل سەر قى خاكى بوويە، نھا ژى گەلەك شىئوھىيەوارىن كەقن ھەنە ب شىئوھىيەكى ھۆنەرى ل سەر گەلەك كەقەر، شكەفت، شورھە و كەلابىن كوردستانى مانە، مىنا شكەفتا ھەلامەتا، شكەفتا چارستوون و

رۇزئاقايىن بامەرنى زىداكبويى. زىبەمالەكا ئافدارە. دىمەنن جوان يىن كۈ چىيىن مەتىنى خەملاندى و دەور و بەرىن گوندى وى زىدىمەنن گول، نىزگىز، سولاف، كانى. دار و بەرىن فى چىيى ئەف شاعىرە پال دا وى ئىكىن كۈ ئافراندىن زىجوانىيا قان دىمەنان بىكەت^(۱۳). ئەف شاعىرە زىندەي ئەبفەرىيەنا شىعەرى ھۈنەرمەندەكى مەزىن بوو. وەك پەيكەرتاش دەھات ناسكىرن و نىگارمەندەكى خۇدى شىيان بوو. ئىن مخابىن زى ئەگەرا كارتىكرىنا ئۇلا مووسلماننىن دەست زى كارى خۇ بىن ھۈنەرى بەردا، وەسا ئى گۈتن كۈ ئەگەر بىر و باوهرىن وى يىن ئۇلى نەبانا رىنگرىن پىشىداپرىنا ھۈنەرى وى، كۈ مووسلمانان رەسىم حەرام كىر بوو دروست كىرنا خودان رحان، دىبوو ئىك زىرەسامىن ئافدارىن قىن ھەرىمىن. قى ھۈنەرمەندى رەسىمى غەزالەكى زىدارى چىكرىبوو و دىيارى ئىسمائىل پاشايىن مىررى ئامىدىن كىر بوو. دەما مرۇقى چاق پىدكەتن مىنا غەزالەكا بىرۇح دەھاتە بەرچاقىن مرۇقى. ھەروەسا دىبىزىن جارەكىن دگەل كوررى خۇ دچىتە چىيى و دخوازىت كەرەكى زى دارى چىكەت. دەما دچىن دارەكى دەست نىشان دكەت و دىبىزىتە كوررى خۇ؛ بقرى خۇ ل فى جەئى دارى بەدا. دەما كوررى وى بقرى خۇ ل دارى دخىت بەك بووھوست ل زۇر دكەفىت، ئەو دىبىزىتە كوررى خۇ؛ (كەررى مە گوھەكى وى كىنمە). كوررى وى دىبىزىتە؛ ھىشتا تە دەست پىن نەكرىە چاوان تو دزانى؟ داوېن دارا خۇ پارچە پارچە دكەن و ل داوېن كەرەكى خۇشك زى چىدبىت؛ لىن گوھەكى وى كىنمە. پاشى تىرى داتنىتە سەر پىشتا كەرى و زى ئىسمائىل پاشايىن ئامىدىن را دىيارى دكەت. دەما نىزىك دىبىت پاشا نزانىت كۈ كەررى دارىبە و وى چىكرىبە، ئەو دەمى دىيارى وى دكەت. پىر كەبفا پاشاى بى وى خەلاتىن مەزىن دەھىت. لىن مخابىن جفاكا كوردى د وى دەمى دا بى چاقەكى نىزم لىن دىبىرى. داوېن نەچار دىمىنە كۈ دەست زى ھۈنەرى خۇ بەردا و بى تىن شىعەر نقىسى. نھا زى دىبىرۇكا ئەدەبىياتا كوردى دا وەك شاعىرەكى مەزىن تىن ناسىن^(۱۴).

روخسارى دىنابلۇى دا بوو. ئەفەزى دىبىت ئەگەرا وى ئىكى كۈ پىرانىيا تابلۇيان شىئوھىنن ئاشكرا و بابەتېن كۈ زوى بىنە فامكىرن ھاتن بكارىنان. ئەفەبوو ئەگەرا وى كۈ شىئوھىنن پۈستەر يان سەرھاتىيان بۇ مە فەگىتېن ھىند ئالىين ھۈنەرى، زى دەست دابوون. سەدەمىن قىن ئىكى زى مرۇف دكارىت ل سەر چەند خالان دەست نىشان بىكەت. ئىك، زى بەر نەبوونا بىگەھەكى خورت بى دىرۇكا ھۈنەرى شىئوھەكارى و نەبوونا ھىند خواندىنگەھ و رىبازىن نايبەت كۈ ھۈنەرمەند بكارىت زى بۇ خۇبىكەت بىگەھ و بىشئوھەكى زانسىنى ھۈنەرى خۇ پىنك بىنىت.

دو، كىردانا ھۈنەرمەندى بى ناقەرۇكى قە پىتر بىرۇخسارى يان شىكىلى زى بەر بووھەرىن رۇزانە دىفەومىن. ھۈنەرمەند پال ددا وى كۈ بىنەرى يان زى گەل بى بابەتېن تابلۇيان خۇ رازى بىكەت. ئەفەزى دىبوو سەدەما وى ئىكى كۈ ھۈنەرمەند نكارىت زى بوو خۇستىلەك تايبەت ھەلىزىرت. قىن ئىكى زى دو دلى ل نىك ھۈنەرمەندى پەيدا دكر و زى رووېن دەرفە بىن تابلۇى ھاتبوو دووركەتن.

سى، نەبوونا جەماوهرى ھۈنەرى شىئوھەكارى بى شىئوھەكى گىشتى و نەبوونا رەختە و لىكۈلىنن ھۈنەرى ل سەر خەباتىن ھۈنەرمەندان. ھەروەھا نەبوونا تىكەلىيا ھۈنەرمەندىن مە د گەل ھۈنەرمەندىن جىھانى، بتايبەتى يىن نەورۇپى. نەبوونا مەتەرىالىن پىئوست زى بۇ كار و خەباتىن ھۈنەرى.

ل ھەرىما بەھدىنان، گەلەك دىيارىن پىشىداپرىنا ھۈنەرى دەركەتن. لىن زى بەر كارتىكرىنن ئۇلا مووسلماننى و پاشقەمانا جفاكا كوردى يا وى دەمى، نەكارىن بەردەوامى بى خەباتا خۇ يا ھۈنەرى بىدەن وەك ھەلبەستقانى كلاسىكى كورد.

بەكر بەگى ئەرزى (۱۷۶۹ز)

ئەف ھۈنەرمەند و شاعىرە ل سالا ۱۷۶۹ز زى گوندى ئەرز كۈ دكەفىتەسەر چىيى مەتىنى

قەدرى ھەيران

۱۹۳۴/۷/۱ ل باژىرى زاخۇ ھاتىيە سەر دونىيىن.
دەرچويىن پەيمانگەھا ھۆنەرنىن جوانە ل بەغدا،
گەلەك زمان دزانين وەك. (كوردى، غەرەبى، ئنگلىزى
و ھندەك روسى)

ھۆنەرمەند قەدرى ئىكە ژ سەرکىشىن بزاڧا
شېۋەكارى ل دەڧەرا بەھدىنان و پارىزگەھا دەۋكى.
ھەرچەندە ئەو بخۇ خەلكى باژىرى زاخۇيە لى
ژ بەر سەختى و ئاستەنگىن ژيانى گەلەك جارا
بوو باشوور، ئاڧەراست و كوردستانى ھاتىيە
ڧەگواستىن. قەدرى خودان شىيانىن ھۆنەرى
پەيكەرتاشى و نىگاركىشىن بوويە، ئاشقى بەڧرا
سپى بوو دناڧا سەرمايا كوردستانى دا دلنى خۇ ب
پەيكەرنىن بەڧرا سپى يا وەك پورا وى گەرم دكر.
ژ ڧيانا بەڧرى بەر ب ڧيانا خاكى كوردستانى چوو،
لەوما وى دەھستىن خويىن ھۆنەرىدا بەدەستىن خۇ
تەقن كرە ژيانا خۇيا ھوندرىن و پەيكەر و بۇيەرنى
جڧاك و ئاڧدارىن كوردستانى پى ئاڧراند. نە ژ
دوركەتتا وەلات و نەژى ژ گەڧىن رزىمىن و نەژى ژ
زىندانىن تارى خۇ دوورنەكر. ھەردەم ھىزا خۇ ژ ڧيان و
مورالى ھۆنەرى دكرت و ب چەكى ھۆنەرى بەرسڧا
ھەر قۇئاغەكى ددا. ژ بەر وىژى ئىرۇ بەرھەمىن كو

ل پاش خۇ ھىلاين سەرھاتىيا ژيانا ھۆنەرمەندەكى
نەناسكرى ڧەدگىن. دىبىت ھاتىيە ژىركىن و دىبىت
نەھاتىيە ناسكرى، لى بەرھەمىن وى ھەردەم وەك
بەرسڧەكا دەمى و ژىندارىيا قەدرى بەدەن ناسكرى
و مالباتا وى و گەلىن وى پىن سەرىلندە. ئەگەر ئەم
ھندەك خۇ بەردەينە ئاڧا خەبات و بەرھەم و ژيانا ڧى
ھۆنەرمەندى دى لبا ھەرىكىكى ژمە گەلەك پىرسىن
بىن بەرسڧ پەيدا بن. ژ بەر ڧىژى دڧىت ھەر ئىك ژمە
ھندەك ژ دىلسوزىيا ل ھەمبەر ھۆنەرى و ھۆنەرمەندان
و ەرىكرىت. دا دىرۇكا مە ژڧان كەسان بىن پار نەمىنىت.
دەمى من پەيوەندى بىرىكا ھۆنەرمەند ڧارس ب مالباتا
قەدرى ھەيران كرى ئەو گەلەك ھىرس بوون خانما
وى دگۇت كەس مە ناسناكەت قەدرى كەسەكى و
چەندايە ژ بەر وىژى بلا ھەر وەندا بىمىنىت و بەرھەم
و ژيانا وى بلا دناڧا چار دىوارىن مالىندا بىمىنىت. ئەم
ئاخوازىن ل سەر روپەلىن رۇژنامە و كۇڧاران ژيان
و وىنىن وى ھەبن و كەسەك دەرى مە نەڧوتىت.
لى پىشتى ھندەك دگەل كەتىم سوحبەتنى و بوو
دىاركىرى كو ئەم و ھوون ب ھۆنەر و بەرھەمىن قەدرى
سەرىلندىن و ئەڧە ملكى ملەتەكى يە وان رى دا كو
ڧان دوكۇمىنتان ژى و ەرىكرىم و ب خواندەڧانى بەم
ناسكرى.

دەستپىكا ھۆنەرى پەيكەرى:

ژ بەر خۇزايا ھەرئىما ئەو لىن دژيا كو باژئىرى زاخۇ
ۋ دەردورا ۋى بوو زقىستانى گەلەك بەفر لى دىبارى ۋى
ھەول ددا ژ بەفرى پەيكەران دروست بگەت، ئەفە
ۋەك دەستپىگەك بوو ژ بو ھۆنەرى پەيكەرتاشىن
لېا قەدرى پاشى ھىدى ھىدى خۇ فېرى دروستكرنا
پەيكەرىن ئەقنى كر. ھەرچەندە دەستپىگەك بوو
لىن ژ لايىن خەلكى فە گەلەك دەاتمەزكرن ۋ ۋەك
ھۆنەرمنەندەك دەاتمە ناسكرن. سالا ۱۹۵۶ ۋەك
مامۇستال خواندنكەھا سەرەئى ھاتە دامەزئاندىن
پاشى ھاتە فەگۇھاستىن بوو باشوورئ مووسىل
حوت ۋ بەجاج» پاشى ۋەك مامۇستال خواندنكەھا
زاخۇ ھاتە دامەزئاندىن سالا ۱۹۵۹ پاشى سالا ۱۹۶۳
بوو گوئىدئ بىتاسى ھاتە فەگۇھاستىن، پاشى ژ بەر
ئەگەرئىن سىياسى سالا ۱۹۵۹ ھاتە گرئىن بو زىندانان
نگرەت سلمان. ھەرۋەكى دقنى دوگۇمىنئى دا دىبارە
كو بشىۋەكن فەرمى برىارا گرئنا ۋى دگەل چەند
ھەقالىن ۋى ھاتىبە دەرخستىن.

سالا ۱۹۵۹ ژ بو جارا ئىكىن ۋى چاف ب بارزانى
كەتن دەمى ژ روسيا فەگەرىبايە بەغدا سالا ۱۹۵۸.
ژ بەر پەيۋەندىن خىزماى ل مالا كورئ بارزانى
عوبەيدوللاى دما دوى دەمى دا قەدرى دخواست ۋىنئى
بارزانى بگەتە پەيكەر ۋى بشىۋەين خەبالى ئەف ۋىنە
چىكر پاشى ھاتە گرئىن ب تاوانا دژى حكۇمەتى ھاتە
گونە ھباركرن لگورى كىتابا مئسەرفىن كەركوكى ۋ
لىوا سلىمانىن برىارا گرئنا ۋى ۋ گەلەكىن دى ھاتە
دان گەلەك ژوان كەساتپىن سىياسى. رەوشەنپىر
ۋ سەرۇك ھۆز بوون گەلەك ژوان ھاتە سىدارەدان
ۋى دزىندانى دا، ھەولدا گەلەك كەسان ژوان رەسىم
بگەت پىن ھاتىبە سىدارەدان. ۋى ژنەك بناقنى فرىال
دەت دەما د زىندانى دا دەاتىن سەرەدانا كەس ۋ كارىن
خۇ ژ ئەشقا ۋى كچال روسيا دقيا فرىال ھەلبىژارت
ژ بەركو گەلەك شتى ۋى بوو. ۴۰ سالا دگەلدا ما ۋ
دەھموو قۇناغىن ژىانى دا ھەقزىن ۋ پىشئەفانا قەدرى
بوو. پىشئى سەررەست ھاتىبە بەردان برە خانەقىنى.
پاشى ئەتروش ۋ پاشى مووسىل ۋ زاخۇ ۋ دووقرا دەھۆك

دقنى دوگۇمىنئى دا كو بشىۋەكن فەرمى برىارا گرئنا ۋى دگەل چەند ھەقالىن ۋى ھاتىبە دەرخستىن

بىئەتات الكوردىة، التعلیق مەلەپ باغدىيار جەلەلم عەلەقنى السراج سىزئو عەلى سلامة
ئىزوات والسلامة والكوردو الموالن للوكوردو وقوانم الامام، التمشورة الامام مى حاسمة
ئى خە ما باغەتلقىن مى مائلقە باوبىان.
الرهينة رقم (۹۱)
الجمهورية العراقية
(سرى)
هيئة التعلیق العامة
لى مروج بغداد
الرقم / ۱۹۰ / ۱
التاريخ ۹۲۲/۹/۲۳
الى منصورفة لواء الموصول
الموضح / طلب معلومات
طلب سىبادة الحاككم المەكركرى الامام مەتابە ۹۱/۲۳ فى ۵۲/۵/۲۶ ھىزە.
انجىلق مع ائشەق المىرولە اسمازىم طلباً عىدا بسبب الترهوم بعمردىن اشتراكهم فى
عقالاتهم بعمركة التىسر والتمسبان فى سمال الوطنى اوان لىم ملى ناسان اى دىھالىة
بئش مەلى عالى سلامة وامن الجمهورية القام الذى بعملى بنانهم مئلقى السراج سزئ
على سلامة القوانم السلامة والوالبة للحاكمىة وانظر بھود الفصل، الفامىة
لقد باشرت ھىبئنا بعمراء الصلا بىق مع اذى بىن المذكورىن، لفرش مى
سلاھ برىمى نوزىدنا بائعلوقمات المذوقرة لاسككم نعلم وارسل مى ئەشادە ب
وان ئەذر فرسالكهم فبرمى تدوىن بشها، اذ مى اذى الكىباب التىسببە اھما
ائشەق والقمار عئساياھم بسرفف عاقر ما عرد مى اېموتكم مئلم عالى سلا
بكتابنا اعلاھ لولطنة اربع لئساياھم لسبادة الحاككم المەكركرى انعم.
الرفقات
۱- خامسة
الترجمه
صردى عەلەق
وشى كلبئبة الكئشبقبة اھما
(مروج بغداد)

- منصرفة لواء كركوك
منصرفة لواء السليمانية
منصرفة لواء اربيل لعرب العرش رحا.
اسماء التهمين
۱- احمد عە رەسر / عقره مەلە طابى / معلم مەرسە عەرە الناسة الاجئبئبئة
۲- عاقر احمد جىو / عەرە فرىة رىكبان العئشتر السبعة / فلاح
۳- فرىة عىم اسماكئىل اراھىم / عقره قرىة ماكرمان / فلاح
۴- ققورى جىران / راخو مەلە الكئشبقبة / معلم مەرسە زامو اللمعدات
۵- عالى مئلقى الموالن شىقلا الكئشبقبة / معلم مەرسە زامو اللمعدات
۶- مەلئىسج كورىب / راخو مەلە التصارى / معلم مەرسە زامو اللمعدات
۷- مئلا طە مەسد رشىد / زامو بوئىل / معلم مەرسە بوئىل المىسرفە دارسة زامو اللمعدات
۸- مەصرە المام احمد (مەسد عرە) / زامو مەلە كىماذ / فلام
۹- عابى حورىب عىر / راخو مەلە كىماذ / فلاح
۱۰- مەدىة المام فادى / زامو مەلە اللمعدات / مەسد مەلى
۱۱- عابى عەلى بوسلف / زامو مەلە كىماذ / عابى
۱۲- عابى ابو شىلق / زامو مەلە اوركار / فلاح
۱۳- مەدى عىس مەد فادى / زامو مەلە كىماذ / عابى
۱۴- عىس سىجىر عىباف / زامو مەلە المصارى / عىباف
۱۵- شەباز بانكە بوسلف / زامو قرىة بانك / قران مئسوربىف، مام
۱۶- حىبە مەلە عىس / زامو مەلە الزوان / بانج شارى
۱۷- فام مەلە مەسد / مەلە عابى مەسئىد / معلم مەرسە شوش عقره
۱۸- سلیمان سلیم مەسد / عقره قرىة شوش / بانج شارى
۱۹- حىبە سالىمانى عابى / دەھۆك زانوتە / بلال
۲۰- سلیمان سئىن مەسد / دەھۆك زانوتە / فقل
۲۱- ابراهىم عاچ مەسد / تلمر ناصىة رىزارە قرىة مابەف / فلاح
۲۲- مام سىس ۵ مام / نامى ۵ / مەرسە فرىة زامو / فلاح
۲۳- احمد وشىد احمد / زانوتە / فلام

كارىن ۋى يىن پەيكەرى

- ۋى نىزىكى ۲۰ پەيكەر ل سەرانسەر پارىزگەھىن عىراقىن چىكىرىنە. ۋەك قان پەيكەرىن ئىزى:
۱. پەيكەرى مامۇستا عمر مامۇستايىن ۋەرزىشى ل خانەقىن
 ۲. پەيكەرى بارزانىن نەمەر لىسالا ۱۹۷۰ لزاخۇ ۋىنەكىن بارزانى دگەل داىكا شەھىدى پىشتى پىكھاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ ل زاخۇ.
 ۳. پەيكەرى ھەلبەستقانى كورد ئەحمەدى خانى بدىرئىيا ۳ م لىبرامبەر ئاقاھىن بائىرقانىيا زاخۇ سالا ۱۹۷۰.
 ۴. پەيكەرەكىن دى يىن ئەحمەدى خانى ل بائىرى دھۆكىن.
 ۵. پەيكەرى تايىن زەيتونى ددەستىن كچەكىن دا بدىرئىيا ۴ م ل بائىرى ناسرىە.
 ۶. ھەرۋەسا ۋى گەلەك كارىن سىرامىكىن دوستكرىنە.
 ۷. پەيكەرى بارزانى لبائىرى زاخۇ بدىرئىيا ۳ م.
 ۸. پەيكەرى خانى ل زاخۇ.

تابلىۋىن كچا كوردستانى

سالا ۱۹۷۰، پاشى قەگۋاھاستە ناسرىن دو سالا ل ۋىرى ما، ل ۋىرى پەيكەرى دارا زەيتونى چىكر بدىرئىيا ۴ مىتران ۋ گەلەك رەسمىن دى چىكرن ۋ پەرۋەردا رەسمى نىشا زارۇيان ددا. پاشى قەگۋاھاستە ھەۋلىر. ۋى داخواز كر بوو دەمى ئەز مرم من ل كوردستانا شەھىدىن كوردستانى ل زاخۇ قەشىرىن ئ بەركو ۋى ھەردەم خۇ ب شەھىدى كوردستانى دىت.

خەباتا ھۆنەرى

ھۆنەرمەند قەدرى ھەر ئ زارۇكىنىيا خۇ قىانا سرۇشتى كوردستانى ددلىن ۋىدا ھەبوو، لەوما نەبىتىن پەيكەر بەلكو رەسم ئى چىدكر، ئ بەر كول گەلەك پارىزگەھىن عىراقىن دھاتە قەگۋاھاستن ئىانا ۋى يا گەروك باندۇرەك خورت ل سەر ھەستىن ۋى ۋىدىتتا ۋى بوو ئىبانەكا ھەمەرەنگ بەر ب تابلىۋىن شىۋەكارى دچو. ھەرۋەسا سەرەدانا گەلەك ۋەلاتىن ئەۋرۋى ۋى عەرەبى ئى كرىە ۋ بوۋىە خودان ئەزمونەكا مەزن د ھۆنەرى شىۋەكارى دا ۋەكى ۋەلاتىن(روسىيا، يونان، تركىيا، مىسر ۋ...ھند)ۋى گەلەك حمز ئ زاخۇ ۋ پرا دەلال دكر.

پەيكەرى شەھىد عزت عەبدولعەزىز ئامىدى ۋ بارزانى

پەيكەرى خەنساين

۵. پەيكەرى پىنجوين ل سولەيمانين و كچا كورد نيرگز ددەستدايه كو ژ ۳ م پىنگدەيت. دەمامرۇف ل بەرھەمىن فى ھۈنەرمەندى دىنيرت . ژ لايەكى قە پەيكەرىن وى يىن بلند باژيرىن كوردستانى دخەملىنن و ژ لايىن دىقە رەنگ و تابلويىن وى ھىزا شىوہكارەكى نىشا مە دەن. ھۈنەرمەند قەدرى خەيران ھەردەم ھەقركىيا ھۈنەرى و بەرخودانى دگەل ژيانى كرىه كو ناما خۇيا پىروز بگەھىنيت. لەوما د بەردەوامىيا ژيانا ھۈنەرى دا ئەو ئاشقىن وەلات و خەلكىن كوردستانى بوو. ژ بەر قىزى گەلەك جارا بدەستىن رۇئما بەعس ھاتىيە كرتن و ئەشكەنجەدان و ژ جەھكى بوو يىن دى ھاتىيە قەگواھاستن. لى ديسان ھۈنەرمەندى پتر گرنكى دايە ھەلوئىست و خەباتا خۇيا ھۈنەرى. خەتا ژيانا وى بداوى ھاتى ئەو ئەقيدارى ھۈنەرى و مرۇقاتىن و كوردستانى بوو.

پەيكەرى گەنجال ھەوليرى ساللا ۱۹۸۰

- ۹. وىنە و پەيكەر ل دەورا بارزان ۱۹۷۴
- ۱۰. پەيكەرى كچا كوردستانا ئازاد ب دو فيكوران ھەرنىك بدرىژىيا ۳ م ل زاخۇ.
- ۱۱. مەزنىرىن پەيكەر بۇ بارزانى ل دھۆكى.
- ۱۲. دوو پەيكەر ل زاخۇ و پەيكەرى خەنساء ل زاخۇ.

كارين وى ل باژيرى ھەوليرى

- ۱. پەيكەرى ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ بدرىژىيا ۳ م
- ۲. پەيكەرى مافى ئوتونومى بدرىژىيا ۳ م
- ۳. وىنەكن دىوارى ل سەر يارىگەھا ھەوليرى كو ژ جوتيارو كاركەرارو وەرزىشقان و كچىن كوردستانى و بارزانين ل قوشتوپە دەرىرىن ژ زولم و زوردارىيا رۇئما بەعس دكەن و دايكىن شەھيدان وەك ژن بتەنى ماينە د خىقەتگەھى دا پىك دەيت.
- ۴. پەيكەرى گەنجان ژكو ۳ م.

پەيكەرى كچا كورد ل زاخۇ

پەيكەرى دارا زەيتونى ل ناسرىن

قەدرى دگەل مالبانا خۇ ل زاخۇ

ب درىژىيا پىنجى سالىن بەراھىن ژ ژىن حكۆمەتا عىراقى، ناھبەرا سالىن ۱۹۲۱ ھەتا دەسپىكا سالىن ھەفتىيان گەلەك كەسايەتتىن رەوشەنبىر، نقىسكار، ھۆنەرمەند، زاناد وارىن جوداجودا دال دەقەرا بەھدىنان (پارىزگەھا دھۆكى يا نھا) ھەلكەتتەنە و د چەندىن واراندا شىيانىن خۇ دياركرىنە و خزمەتا گەلىن خۇ كرىنە، بەلىن مخابىن ئەف كەسايەتتە ھەرزوو و ھىژ د قۇناغا زارۇكىنىن يان خويندكارىندا ژ دەقەرىن قەقەتتەنە و ل جھىن دورتر ژ دەقەرىن خۇ ھاتتەنەنىاسىن و شىيانىن وان دەرگەتتەنە.

ھۆنەرمەندى شىئوھكار و شانۇكار ئەنوەر تۇقى بەك ژ وان كەسايەتتەنە يىن دور ژ وارن خۇ د چەند وارەكىن ھۆنەرىدا بەردەوامى ب چالاكىن خۇ داي

ھۆنەرمەند ئەنوەر تۇقى

كەفالى ئەنوەر تۇقى

ۋىنەين شائۇگەرىيا مەم و زىن

و خواندنگەھا مامۇستايان شيانين ۋى د وارى شىئوھكارىدا پتر دياربووینە و كەقالين ۋى بووینە جھى رازىبوونا مامۇستايان ۋى بين ھۆنەرى و شىئوھكارين بەغدا ل ۋى دەمى، دەمى ۋەك مامۇستا گەھشتىيە سلىمانىي خۇدى ئەزموونەكا ھۆنەرى بوو و سرۇشتى جوان و سەرنجراكىشتى جھى زارۇكىنىيا ۋى ل بامەرنى و سالىن بەراھىن بين مامۇستايان ل ھەورامان باندۇرەكا بەنتر ل سەر شيانين ۋى بين ھۆنەرى ھەبوو، لەوما بلەز و د دەمەكى كورتدا نە تنى ۋەك شىئوھكارەك بەلكى ۋەك كارىكاتورىست و شائۇكار و دىكۇرىستى شائۇينى ژى جھى خۇ د ئافەندىن ھۆنەرىن سلىمانىي دا كر، پشكدارى د چەندىن پىشانگەھىن ھۆنەرىدا ل سلىمانىي و ھەوليرى و بەغدا و جھى دىدا كر، بەرگن چەندىن پەرتووك و كۇقارن ئاقبەرا سالىن پىنجىيان ھەتا سالىن ھەشتىيان ب خامەين ۋى ھاتىنەخەملاندن،

و بووینە جھى پەسن و رازىبوونا دەوروبەرىن خۇ و ھۆنەرمەندىن دگەلدا كار كرى، ھۆنەرمەند ل سالا ۱۹۲۵ ئى ل گوندى بامەرنى يى قەزا ئامىدىن ھاتىيە سەردىيائى، خواندنا سەرهتايى ل بامەرنى و ئافنجى ل مووسلى خواندینە، خواندنگەھا مامۇستايان گوندان ل روستەمىن يا بەغدا خواندىيە، سالا ۱۹۴۵ ۋەك مامۇستا ل گوندى بيارەين دەقەرا ھەورامان ھاتىيە دامەزراندن، ل بيارە، پىنجوين، بەكرەجۇ مامۇستايەتى كرى ھەتا ل باژىرى سلىمانىي بنەجھبووى ل خواندنگەھىن ۋى بين سەرهتايى و ئافنجى و ئامادەيى ۋانەيا ۋىنە و ھۆنەرى دايە قوتابىيان و پاشتر بووینە بەرپرسى چالاكىين ھۆنەرى و دووقرا ژى پشكىنەر (سەرىرشت) ئى ھۆنەرى ل پەروەردا سلىمانىي.

ھىژ قوتابى ل قۇناغا دەسپىكى شيانين ۋى بين ھۆنەرى دياربووینە، دەمى گەھشتىيە بەغدا

شەمال سائىب، قادر دىلان، ئەنۋەر تۇقى، ئومەر ھەلمەت

سال ل دووڧ سالى شىيانىن ۋى يىن ھۆنەرى بەررەھەدبوون و دەلىقۇن جودا دا خزمەتا ھۆنەرى كوردى دكر، د وارنى كاريكاتورىدا جھن تېلىن ۋى د چەند كۇڧار و رۇژنامەيىن ۋى سەرەمىدا ديارە، سالا ۱۹۷۳ چىرۇكا زارۇكان ب ناڧنى (شېرى ساختە) د چەند كاركاتورەكاندا بەررەھەڧكرىبە و ھەلبەستقان كاكەى فەلاح ئەو كاريكاتورە كرىنە ھەلبەست و ل سلىمانىى چاپكرىبە.

د ھەمان دەمدا بەررەڧ كاري دەرىئانان بۇ كەنالى كوردىن تەلەفزون كەركووكى چووبە و چەند بەررەم د قى واردا ھەنە ژ وانا دەرىئانانا كلىپىن سترانىن ھۆنەرەمەند شەمال سائىبى. ل دەسپىنكا سالىن ھەفتىيان ب شىيانىن خۇيىن ھۆنەرى پەيكەرى چىابەكى و سويلافەكى ل نىڧا يانەيا فەرمانبەرا يا سلىمانىى چىنكرىبە و ئەو چىابە بووبە جھن سەرنا مېنھانين خۇيى و بيانى يىن يانەين و چەند يانەين بەغدا و جھين دىتر داخاوا چىكرنا

د ھەمان دەمدا ب خۇرتى كار د ھۆنەرى شانۇبىندا كرىبە، چ ۋەك دەرىئەنەر چ ۋەك دىكورىست، بۇ يەكەمىن جار د مېژووندا چىرۇكا (مەم و زىن) ئەحمەدى خانى و د شانۇگەرەكىندا ل ۲۲ سبانا ۱۹۵۸ئى بۇ دەمى ۱۰ رۇژان ل سەر شانۇيا دواناڧنجىيا سلىمانىى پىنكەشى خەلكى كرىبە، ئەڧ شانۇگەرىبە ژ بەررەڧكرنا ئەمىنى مېرزا كەرىم و دەرىئانانا ئەنۋەر تۇقى و نواندا قوتابىين دواناڧنجىيا ئىقارىيان ل سلىمانىى بوو. زىدەبارى (مەم و زىن) چەندىن شانۇگەرىين دىتر دەرىئانە ژ وانا:

- عوتەيل ۱۹۵۶ئى

- ئاڧرەت و نوشتە ۱۹۵۶ئى

- تاوان و كۆمەل ۱۹۵۷ئى

- بلىمەت ۱۹۷۰ئى

- بازگانى قىنىسىيا ۱۹۷۱ئى

ھەرۋەسان كاري دىكورى بۇ چەندىن شانۇگەرىيان ئەنجامدايە.

عیراقنى گرتىبە دەست، پىشتى چەند سالین قەمانا ب كوتەكى ل كوت زقۇرەقە مالا خۇ ل سلیمانىن و پىشتى پىكھاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ئى بەرپرسىيا پىشكا راگەھاندنن ل لقن چوارن پارتى گرتىبە دەست.

دناقبەرا سالین ۱۹۷۰-۱۹۷۴ئىدا د چەندین وارین سىياسى و ھۆنەرى دا چالاكانە رۆلى خۇ گىرايە و سالا ۱۹۷۳ئى د چوارچووشن شاندى پارتى و يەكىتتيا لاوین كوردستاندا پىشكدارى د قىستىقالا جىھانىيا لاوان ل بەرلىنن كرىبە، ھەزىبە بىژن ل سالا ۱۹۵۹ئى ژى ھۆنەرمەندى پىشكدارى د ھەمان قىستىقالىندا ل قىبەنا كرىوو.

پىشتى دەسپىنكرنەقا شەرى ل ئادارا ۱۹۷۴ئى د ناقبەرا شۇرشا كوردستانى و حكۇمەتا عىراقىدا ئەو ژى دگەل سەدان ھۆنەرمەند و رەوشەنبىرىن

مىنا وى جىباى ل نك وان ژى كرىبە بەلى دەلىقە بۇ ھەلنەكەتتيا.

د وارن سىياسى و نەتەوھىدا ھىژ ھۆنەرمەند قوتابى ل ناغجى و خواندنگەھا مامۇستايان پەيوەندى دگەل رىكخستىنن كۆمەلا (ھىوا) ھەبوونە، ژ دەسپىنكا سالین پىنجىيانقە گەھشتىبە رىژن پارتى دىموكراتى كوردستان و ھەك كادىرەكن پىشكەتتىن پارتى و كادىرەكن بەكىتتيا مامۇستايان كوردستانى كاركرىبە و د ئەجامنى فان چالاكىياندا ل دەسپىنكا شۇرشا ئەپلوولا ۱۹۱۱ئى ھاتىبەنەفىكرن بۇ باژىرى كوت و ل وىرى ل ژىر زىرەقانىبەكا بەردەوام سازىن ئەمنىن دەولەتىدا بوو، سەھەراى قى سەرووبەرى ل نەفىن ژى دەست ژ خەباتا خۇيا پارتايەتى نەبەردايە و بەرپرسىيا ئىكەتتيا مامۇستايان كوردستانى ل ژىرى و ناغەراستىن

ژ چىرۇكا (شىرى ساختە)

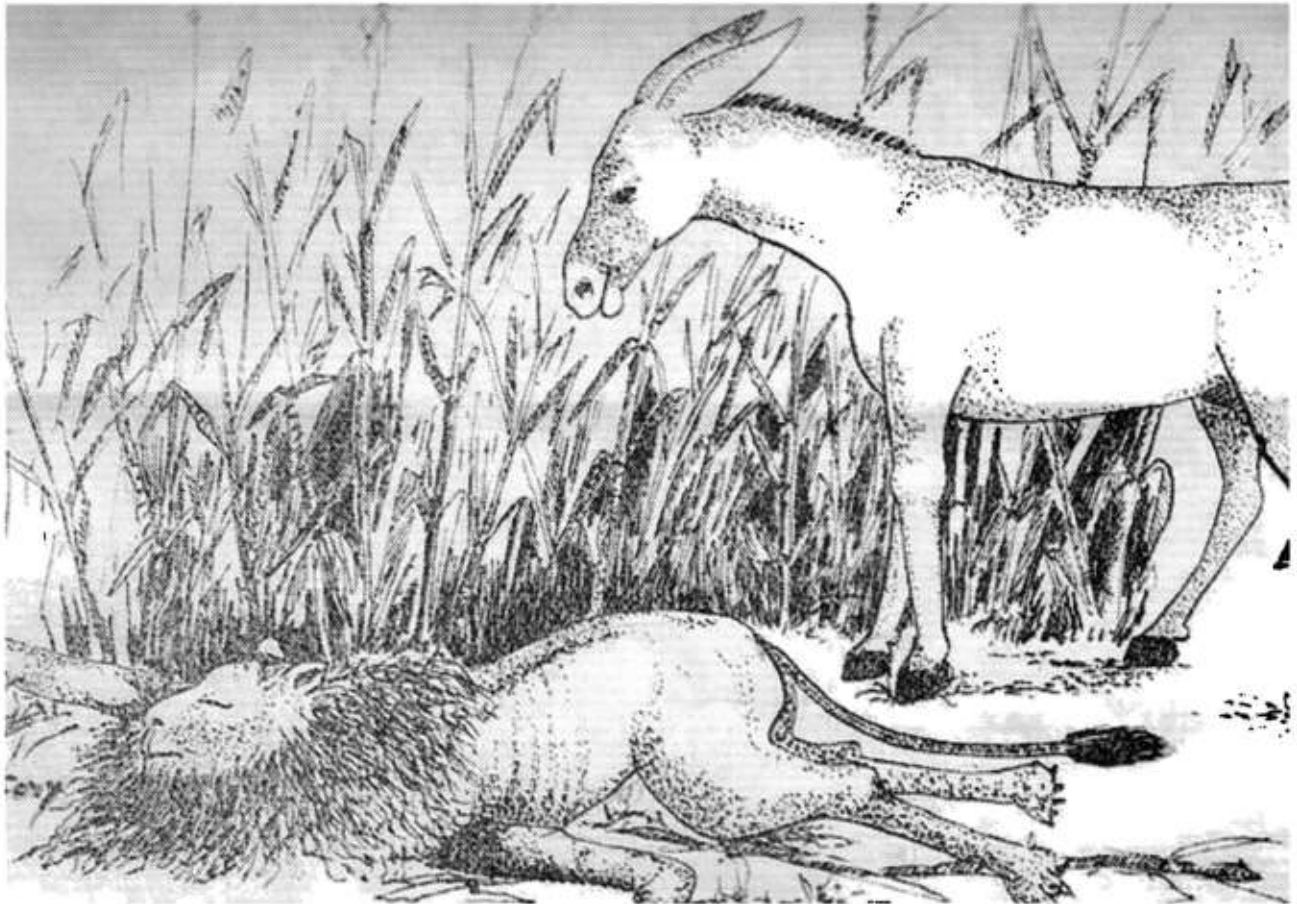
دىوانىن، ل قى باژىرى ھەتا ئاستەكى بىنەجھ دىت و دەست ب چالاكىن خۇيىن ھۆنەرى ب تايەت د وارى شىۋەكارىدا دكەت و ل سەر ئاستى ھەموو عىراقى پشكدارىن د چەند پىنشانگەھەكىن شىۋەكارىدا دكەت و چەند خەلاتىن ئىكىن ۋەردگىت. ل دووۋ ئاگادارىيا مە دوا پىنشانگەھا پشكدارى تىدا كرى پىنشانگەھا ھۆنەرمەندىن كورد بوو ل ھەوليزى سالا ۱۹۸۱ئى كو ب سى كەقالان پشكدارى تىدا كرىوو.

پشتى ژىيەكى دىرژ د خىزمەتا ھۆنەر و دۇزا رەوايا گەلى كورددا ھۆنەرمەند ئەنۋەر تۇقى ل ۲۵ چىريا دووى ۱۹۹۴ئى ل نەخوشخانەكا بەغدا دچىتە بىر دلوقانىيا خودى و پشتى دو رۇژان د كاودانەكىن سەخت و دژوارد سىندىكا ۋى دگەھىتە سىلېمانىن و ل گورستانا شىخ مچىدەين ل سىلېمانىي د ھىتەقەشارتن.

سىلېمانىن گەھشتىيە شۇرشى و ل ئەمانەتا گىشتىيا رەۋشەنبىرى و راگەھاندن و لاوان دەست ب كارى ھۆنەرى كرىيە و د ۋى سالىندا دگەل ھژمارەكا دى يا ھۆنەرمەندان مژۋىلى بەرھەفكرنا فلىمەكى دىكىومەنتكارى بوون ل سەر شۇرشى و خەباتا گەلى كورد و تراژىدىين ب سەرى خەلكى كوردستانى ھاتىن، بەلى نىسكۋيا ئادارا ۱۹۷۵ئى ب سەردا ھات و فلمى رۇناھى نەدىت.

پشتى شىكەستنا شۇرشى ل ئادارا ۱۹۷۵ئى دىزفرتەقە سىلېمانىن لى دەمەك ب سەرۋە نەچوو دھىتەنەفىكرن بۇ باژىرى سەماۋە ل ژىرىيا عىراقى و پشتى چەند سالەكان ل ۋىرى دھىتەخانەنشىنكرن، بەلى ل سەر دھىتەسەپاندن كو دقېت بىمىنەتە ئاكنجى ل ژىرىن عىراقى ئەو ژ دىمىنەتە ل باژىرى

ژ چىرۇكا (شېرى ساختە)

ھۈنەرمەند سەعدەدىن ئىككەنەين مەيدانا خۇيا تايبەت بوو. دناقا بىدەنگى بىن ھوشى و خەيالاندا دژيا. فى ھۈنەرمەندى د تابلۇيىن خۇ دا پىتر شىنوبەكى تايبەت ب كار دئينا، وەك سىتلەك ھۈنەرى. لى ھند دياردين ھۈنەرى و رەنگىن سرۇشتى و بابەتىن كرىداين ژيانا گيانەوەر، مرۇف، تەير و ھەر تىشتى ھەست بلقىنن بگەت، دىسا د تابلۇيىن وى دا ھند بابەتىن تايبەتى د ژيانا ھۈنەرمەندى دا ئاشكەرانە. وەسا تى خۇياكرن كۇ ھۈنەرمەند د ژىنەكا ئىككەنە دا دژيا و جىھانا خۇيا ھوندى كۇ جىھانا قەشارتىيە د تابلۇى دا دئافرىنىت و خەمىن خۇ ب رەنگان قەدرەقاندن. كارىن وى بىن فىن داووين پىتر نىزىكى ئابستراكتىن بوون، ئەف ھۈنەرمەندە كەتە بن ژيانەكە گران يا چقاكى. د داووين دا ژيانا خۇ ژ دەست دا.

سەعدەدىن باتەيى

نەنۋەر جىزىرى

يەك بوو ژ ھۆنەرمەندىن كۇپىترل خواندنگەھىن پەرۋەردى كار دكر. لى چەندىن بەرھەمىن وى بىن ۋەك پەيكەر ل سەر ديواران مانە ل بازارى دھۆك و زاخۇ. پەيكەرىن وى رەنگشەدانەكا رىالىتى بوو پرائىزى گرىداى كەسايەتى و ژانا جفاكا كوردەۋارى بوو. پىشتى چەندىن سالان ھۆنەرمەند جىزىرى ل كوچىەرىن ۋەلاتى ھولەندا ژباى ھەر ل وىرى ژباناي وى داويھات و بوو ئىك ژ ناڧىن نەمىزىن ھۆنەرى شىۋەكارى بى دەڧەرا زاخۇ و كوردستانى.

دىسان ھۆنەرمەندەكى مەسىحى ب ناڧىن كەمال مەلكى ل دھۆكىن ھەر ژ سالىن شىستان و ڧر ڧە ۋەك مامۇستايەكى ھۆنەرى شىۋەكارى رۇلا خۇ لىست.

ھىدى ھىدى ھۆنەرى شىۋەكارى د ناڧا جفاكا كوردى دا جىھ گرت و ژ ئەگەرا پەيدا بوونا شۇرش و سەرھلدانىن كورد و زولم و ئەشكەنجە و زۇرىيا ل سەر گەلى كورد. ھۆنەرمەند پال دانە وى بەكى كۇ بابەتىن تابلىۋىن خۇ ل سەر ڧان بۇيەران دروست بكنە و ڧيانا خەلكى كوردستانى پىتر بۇ ھۆنەرى رابكىشەن. ئەڧ يەك بوو سەدەما پەيدا بوونا گەلەك نڧىسكارىن قەلەم خورت. مل ب مىلى ھۆنەرمەندان شىان ھن چارچوڧەيان تىك بدەن و ژ ناڧ بىەن. دگەل ڧى بەكىن ئابىەت پىشتى پىكھاتنا ۱۱ ئادارا

ساللا ۱۹۷۰ و بەردەوامىا شۇرشا كوردى ل باشوور باندۇرەكە خۇ ل سەر رژىما عىراقى كر و رژىمى رى دا چەندىن سازى، كۇڧار و رۇژنامەبىن كوردى دەرگەڧن. دىسا زمانى كوردى و پەرۋەردەيا كوردى ل خواندنگەھا ب شىۋەبەكى فەرمى ب كاردھات. دگەل پىشتا چونا شۇرشى، پىشتى شكەستنا ۱۹۷۵ئى و پەيدا بوونا شۇرشا پارتىزانى يا ل ساللا ۱۹۷۶ئى، گەلەك ھۆنەرمەند ژ بازاران دەرگەتن چوونە ناڧ شۇرشى. پاشى چوونە ۋەلاتىن ئەورۇپا و بىن دن. ل ور شىان مفا ژ خواندنگەھ و رىبازىن ھۆنەرى جىھانى ۋەرىگىن. ھەرۋەھا گەلەك ژ ڧان ھۆنەرمەندان شىان پىشانگەھىن خۇ ل ڧان ۋەلاتان ڧەكن و رەوشا كوردستان و زۇرىا ل سەر گەلى كورد د تابلىۋىن خۇ دا ۋەك زمانەكى ھۆنەرى بدن خۇياكرن. بتايبەتى، د بۇيەرىن ئەنڧال و كۇمكۇژيا حەلەبچە و كۇچبەر كرىنا كوردان بۇ باشوورى عىراقى، ھۆنەرمەند و نڧىسكارى كورد ھەلوئىستەكى نەتەۋى ھەمبەر ڧان بۇيەران ۋەرگرت. د بەرھەمىن خۇدا ئەڧ بۇيەرنە بكارئانىن چ ل كوردستان و عىراقى ب شىۋەبىن سۇمبۇلىك و چ ژى ل دەرڧەى ۋەلات ب زمانى ھۆنەرى ئەڧ بۇيەرنە نىشانى جىھانى دان.

د سەر ڧان قۇناغىن دژوارىن ھۆنەرمەندى كورد توشىبوۋى، بەردەوامى ب خەباتىن خۇيىن ھۆنەرى دان. ژ بەر كۇ ڧيانا وان بۇ ھۆنەر و ئاڧراندنى رى ل بەر ھەموو ئاستەنگىيان گرت، ھەرۋەھا سەختى و سنوورىن رژىمى ناسنەكرن. چەندىن ھۆنەرمەندىن خۇدى شىان ژى بۇنە قۇرىانىن ڧى راستىن و ھۆنەرمەند راستگۇ بوو و گرىداى رەيالىتەيا گەلى خۇ بوو. ھەرچەند دوور بىت ژى. ئاشكەرايە كۇ ھەر ھۆنەرەك گرىداى ھزر كرىنىيە د ژبانى دا، گرىداى ئىدىۋلۇژيا دەما خۇيە و دەما وى ژ دايكىدبىت. ئەڧەژى شىۋەك كۇ ھۆنەرى ب خۇڧە دگرىت. دبىت ژى بىت بەشەكى ژانا راستەڧىنە يا جفاكى ژ بۇ ھەست و ھىشارىوونى. ب دامەزاندنا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل سلىمانىي (۱۹۷۹ - ۱۹۸۰)، ب دلەكى گەرم ھۆنەرمەندىن كورد پىشوازى لىكر و ژ ھەموو بازارىن

سالا ۱۹۴۸ن ژاىك بوويه) زانينگهھا زانبارى بهشا جىؤلۇگى ل بهغداين ب داويكرهه. رۇلكى مەزن د وارئ ھۆنەرى دا لىستيه و گەلەك پىشانگەھ ل بهغداين قەكرينه. گەلەك رۇژنامە و كۇقارنن عەرەبى و كوردى ل سەر ھۆنەرى وى ئقىساندنه. بابەتئن قى ھۆنەرمەندى ل سەر سرۇشتا كوردستانن. مينا ژيانا جفاكا كوردى. كار و بارئن رۇژانە ب رەنگين گرىداين فۇلكلۇر، جفاك و سرۇشتى كوردستانن. ئەف ھۆنەرمەندە حەتا نھا ژى كار و خەباتئن خۇيئن ھۆنەرى بەردەوام دكە و نھا ل باشوورئ كوردستانن دژى.

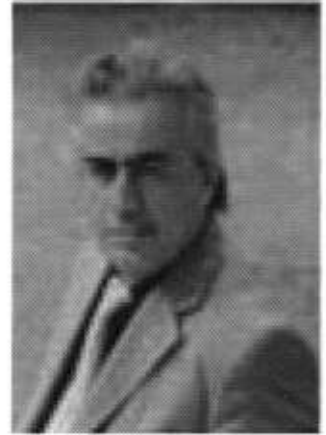
ھەروھا چەندين ھۆنەرمەندئن دن يئن نە گرىداينى پەيمانگەھ و خواندئئن ھۆنەرى بوون و ل بەشئن دن دخواندن، ئن رۇلكى مەزن د وارئ ھۆنەرى دا ديتن و بەردەوامى ب خەباتا ھۆنەرى دان و چەندين پىشانگەھ ل كوردستانن و دەرڤەين كوردستانن قەكرنه. ھەر يەك ل سەر رىبازا خۇيا تايبەتە. وەك: ھۆنەرمەند ستار عەلى، سلیمان عەلى، عىماد عەلى، ئو...تد..

كوردستانن ل سەر شىنويەكى ئاكادەمىك و زانستى ھۆنەرمەند چوون ژ بۇ خواندنا ھۆنەرى. وئ دەمى سالا ۱۹۸۰ يان ژ دھۆكى چەندين ھۆنەرمەند ل پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل نەينەوا دخواندن. وەك: فەھمى بالايى، ئىسمائىل ئەزام و فازل يوسىف. ئن دەستپىنكا ھۆنەرى ئەكادىمى ل پارىزگەھا دھۆكى ھۆنەرمەند ئەبدورەحمان وەحيد كەلحو بوو وى دەمى ل بەغدا ئەكادىمىا ھۆنەرى دخواند.

ئەنۋەر مستەفا بەروارى

ئەبدولرەھمان ۋەھىد كەلھو

ساللا ۱۹۵۴ ل دھۆكى باشوورئ كوردستانئى ژ دايكبوويه. خواندنا خو يا ئاكادەمىك ساللا ۱۹۸۰ ل ئەكادېمىيا بەغدا داويكره. ئەو ژ بو خواندنا ھۆنەرى بەرى ھەموويان ژ دھۆكى چوو بوو بەغداين. پاشى ۋەك مامۇستا ل بازارئ دھۆكى وانەين ھۆنەرى ل سەر ئاستەكى زانستى خويندەكار پەرورەدە دكرن. ھەتا وئ دەمى ھن گرنگى ب وانەيا رەسمى نەدھاتە داين. د جىھانا وى يا تايبەتى دا تايبەتمەندىكە تابلۇين كەلھو ھەيە. تابلۇ دېۋشايبەكە رنكخستيدا رەنگ، ئەستەتيك و روويەكى نوو پىكتىنە. ئەف ژى دگەل روويئ زەرقە يئ ژيانئ ژ ئافراندىن و ھەستين ھۆنەرمەندى تئ. ھەر ھۆنەرمەندەك قئ يەكن ب ئاوايەكى دبينە، ژ بەر كۇ ھۆنەرمەند دخوازە ب بەرھەمين خۇيئ ھۆنەرى ھن روويئ ھىشتا تيرۇژكىن رۇژئ، خەملا ژيانئ و ھەستين مرۇقان نەناسكرين بدە ژياندىن. ئەف ژى دىبە فەلسەفەيا دەمى و ھەر بەك بئيرىنەكى تەقلى دىبە. تابلۇ؛ رووي ھەرى خەملاندىبە، ل بەرچاقان پر تىشتان بخۇقە دگرە. ھۆنەرمەند ب ھوستايەكە پر شارەزا خو دناقا قئ كارى دا دبينە. ژ بەر كۇ ھەست ب بەرپرسيارى دكە. كەلھو؛ بوويە بەشەك ژ تابلۇيى. جارنان دگەل خو دكەقە ھەفركىي، د ئەگەرندا كەسايەتتەكە دن يا ھۆنەرى دئافرىنە. ھن جارنان ژى ئەو بخۇ ھەست ب قئ يەكى ناكە. جارنان ژى مرۇف د ناقا

تابلۇى دا كەسايەتتەيا وى دبينە و ب ئاشكەرايى تئ خوياكرن. ھن جارنان ژى د ناقا رەنگان دا خو قەدشېرە و ناخوازە مرۇف ب ئاسانى وى ببينە. مرۇف دكارە د ناقا تابلۇياندا خۇشى و ھەستين جوانئى ببينە. ۋەك نەخشەيئ مافۇران د خەملا سرۇشتى دا، دىمەكى خەملى ژ تلىن نازك يئن حورىان و خانمىن دل نەرم، قئ تەقنى ب ئەشقىكە خۇزايى د قەھىنە و دىبە ھىقنىن تابلۇيى. ھۆنەرمەند د جىھانا خو دا ھەستين نەدىار پىنشچاف دكە. پەيوەندىن جىھانا ھۆنەرمەندى ب خەملا ژيانقە گرندە. رەسەناتتيا نەتەوھىي د مۇتيف، رەنگ و بابەتاند نىشان ددە. ژن ل با ھۆنەرمەند، روويئ گەشى ژيانئ يە، د تابلۇياندا بابەتى سەرەكەيە. پەيوەندىن ژنى ب ژيانقە د ناقا سرۇشتەكى بىدەنگ دا مرۇقى دىبە دارستانن دەردۇرا پارىسى ژ بو ھۆنەرمەندىن مينا سىزان، رەنۇار و مانئ تىنە بىرا مە. ۋەك زىرەقانىن داقىن رۇژى دگەل ھەلاتنا رۇژى ھەموو دەمان د رەنگىنە. د ھن تابلۇيان دا، ب شەقن رۇژى دبينە و ل ھەموو كىشورەين جىھانى خو ب داقىن رۇژىقە گرندە، د خەبالا خۇدا دوور دچە تاكو دگەھە ئارمانجا خو. تىنا ۋەلاتەكى نوو ژ رەنگىن تابلۇيئ وى تئ. ئەو دخوازە ژ خويىرتىنئ ژ كوشتىن و ژ بن پىكرنا مرۇقاتىن دور بگەقە، د ھەستين نازك دا، د جوانئى دا ۋەلاتەكى ناقا بگە. ژن ھن جارنان مرۇولى سرۇشتىبە، جارنان ژى چاقەرىيە مينا ھۆنەرمەندى دخوازن بگەھن ئارمانجا خو. لى ھىشتا د قۇناغىن ئاقىندانە. چەند قۇناغان دېرن ئارمانج خو دوور دكە، ھۆنەرمەند خو د چاقىن چاقەرىيان دا دبينە، دخوازە تىرىن وان چاقان قان قۇناغان بېرن و ئارمانج نىزىك بىبە. ھۆنەرمەند؛ پىتر خو د ناقا رەنگىن سار دا دبينە، جارنان د گەرماھيا دلى خو دا رووبەرى تابلۇيى ژى گەرم دكە. لى د ھن تابلۇياندا ھەفركىيەك ھەيە، رەنگ ھەقدو دكرن و ژ ھەقدو دقەتن، ژ بەر كۇ فىگورەك خو دناقبەرى دا دبينە و بالا مرۇف دكشىنە. دلۇقانىا ھۆنەرمەندى ل ھەمبەر مرۇقاتىن و نەخشەيئ ژيانئ دقئ جىھانىدا دورگەھەكى بخەملا د ناقا دەريايى دا رەسم دكە،

صەبرى.

ھۈنەرمەندىن ۋەك حكمت ھەسۇ، محەمەد ئىبراھىم بەروارى، ژ زاخۇ سەلام، مووسلم ئو...ەتد لپەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا مووسل دخواند.

تىرۈژكىن رۇژى و پىلىن ئافى باخەكى رەنگىنە، دەنگىن ئافى و ئاوازىن تەيران د خەملا سرۇشتى دا دىمى كەچان دگرنىزىن. د ھەموو تابلۇيان دا ئەف دىمى گرنىزى ھەبە ۋەك مېھشان و ۋەك حورىن ئەفسانەبى خۇ ۋەندا دكن. مرۇف قان ھەموويان د ئافا سەرھاتىن دىرۈكى دا دىبىنە. ل فر ئەقىندارا ھۈنەرمەندى ۋەندا دىبە و ب لىندانىن فرشەبىن و ھەستىن خۇ لىگەرەينىن خۇ داتىلا دەريابىن كوپر و ل دارستانىن نارى. نېرىنا ۋى ل سەر ھۈنەرى ل دۈرگەھى ژيانى ب دورىنى لىن دىنرە، ب رەنگا دخەملىنە، ھەموو كراسىن نەخشىندى ل بەژنا ۋى دكە. د ئافا گولستانان دا، د ئافا دارستانان دا، د ھزران دا، جاران ژى د خەيالان دا پىكىتىنە. ھۈنەرمەند؛ ژن مينا ۋەلات دايىك و ئەقىندار بكارنانىبە. گەلەك جاران ژى شرۇقە و راستىيا ژيانى د كەسايەتتيا ژنى دا بكار ئانىبە. ژنى دكە خانما تەختى ژيانى، ژ بەر كۇ ئەو دخوازە د ۋەلاتەكى نوودا ژن جىھانەكە نوو بئافرىنە، داکو ژيان جازەكە دن قەگەرە سەر راستىيا خۇيا دىرۈكى. ب شىنۋەبەكى زانستى قۇناغىن ژيانى ب دىرۈكىقە گرنىدە و ھەرتىشت نوو بىبە. سىستەم نوو بىبە، خۇزا نوو بىبە، مرۇقەكى نوو ژ دايىك بىبە و جفاكەكە نوو ژى پەيدا بىبە. ب قى ئاۋابى ھەموو ب ھەقرا د جىھانا راستىن دا جوانى و دلۇقانىن د تابلۇى دا پىكىبىنن. د ھەقركىيا ژيانى دا ھۈنەرمەند خەيالا خۇ سەرەست دكە، ژيان و جوانى پىشكەشى مرۇقايەتىن دكە.

پىشتى قەكرنا پەيمانگەھا ھۈنەرى ل سلىمانىن، ژ سالىن ۱۹۸۱ان و شون دا گەلەك ھۈنەرمەند ژ بۇ خواندنا ھۈنەرى چوونە سلىمانىن، نەينەۋابىن و بەغداين. ژ وان؛ عەدنان شىنۋ، گوهدار بەزاز، شەھىد سەلمان، رەشىد عەلى، ھەمىد شەرىف، ل پەيمانگەھا سلىمانىن بوون. چەندىن ھۈنەرمەندىن دن، ل ئەكادىمىيا بەغداين خواندنا ھۈنەرى ب داۋىكرن. ۋەك؛ جەمال سەلىم، رىبەر عۇمەر، ھودى ئەحمەد

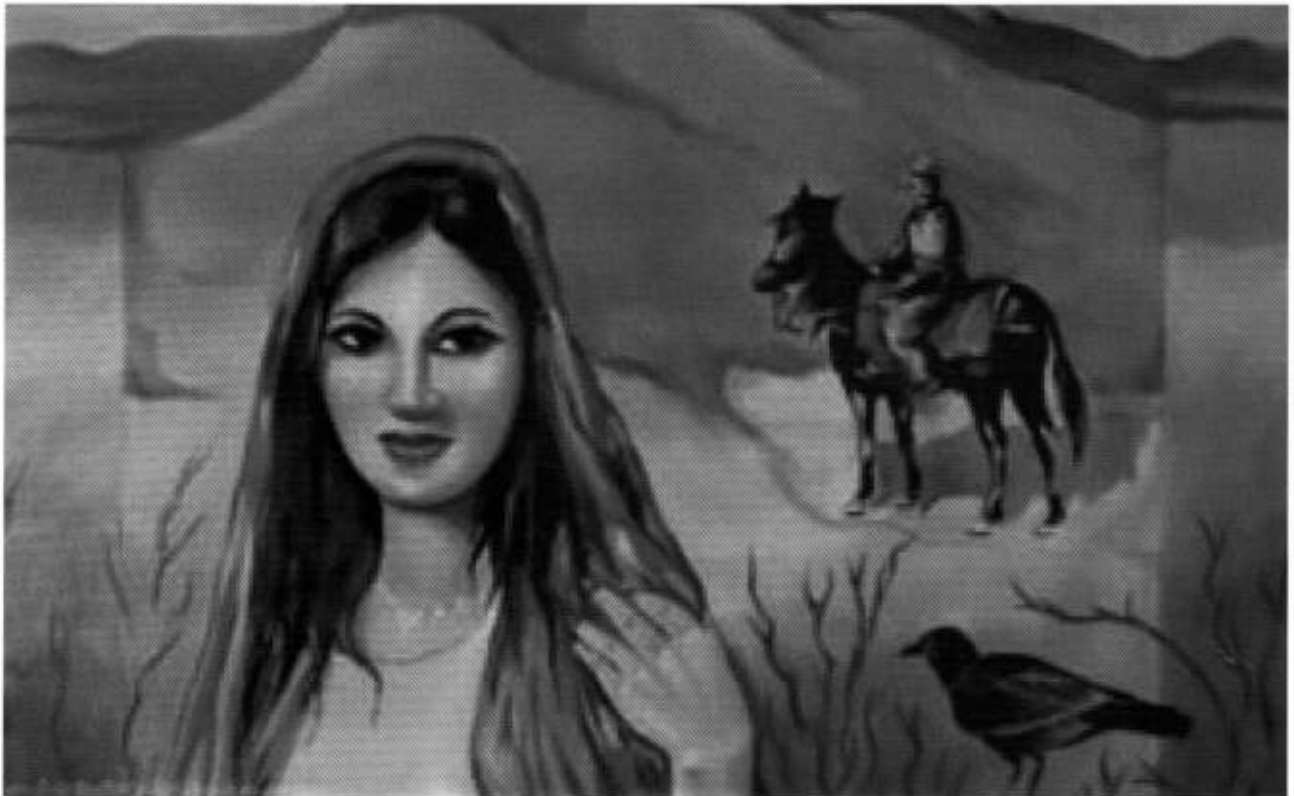
فەھىمى بالايى

خەباتىن ھۈنەرى شىئوھكارى و ئقىسكارىن ، ۱۹۹۵ ھاتىبە ئەلمانىا ل بەرلىن دژىت، ۲۰۰۰-۲۰۰۴ سەرۋكى ئاقەندا چاند و ھۈنەرىيا كوردى بوويه ل بەرلىن، ۲۰۰۵-۲۰۰۹ سەرۋكى ئىستىتوتونا كوردى ژ بۇ زانست و لىكۈلىنى يە ل ئەلمانىا ، ۲۰۱۲د ناما خواندنا ماستەرى ل(زانكوبا ئازاد ل ھولەندا) ل سەر (ھارمونىا دەقى شىعەرى دگەل تابلويىن شىئوھكارى ب پلەيا گەلەك باش وەرگرتىە.

چەندىن پەرتووك ل سەر ھۈنەرى شىئوھكارى ئقىسايىنەوەك، (دىرۇكا ھۈنەرى شىئوھكارى ل كوردستانى بتيپىن لاتىنى و ئازامى(عەرەبى)، جىھانا رەنگان، ھىنرى ماتىس) و دەھان سەمىنار و گۇتارىن ھۈنەرى و رەخنەبى ئقىساندىنە. دەھان پىشانگەھ ل وەلاتىن ئەورۇپى و كوردستانى فەكرىنە، چەندىن پروژىن ھۈنەرى وەك مونومىنت ئامادەكرىنە. ھۈنەرى وى دناقبەرا رەنگىن دەربرىنى مرۇف، خۇزا و ژيانى پىكشەگرىندەت و شۇرەشا رەنگان وەك ئابستراكت خۇ د ناڤا تابلويىن وى دا دبىنىت.

• ۱۹۶۳ ل دھۆكى ژ داىكبويە ، ۱۹۸۵-۱۹۸۶ پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل مووسل خواندىە ، ۱۹۹۲-۱۹۹۵ مامۇستايىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان بوو و ژ دامەزىنەرىن وى بوو ل دھۆكى ، ۱۹۹۳-۱۹۹۵ سەرۋكى يەكىتيا ھۈنەرمەندىن كوردستانى لقن دھۆكى بوو ، ۱۹۸۰-۲۰۰۹ بەردەوامە ل سەر

ھودا ئەھمەد

ھۈنەرمەند ھودا

سالا ۱۹۱۱ ل بائىرى دھۆكىڭ ژ دايكبوويه. ئىكەڭ

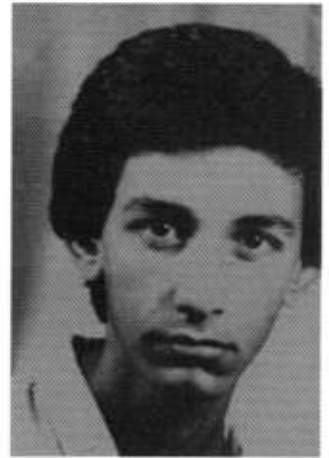
ژىن دەستپىكىن يىن ھۈنەرى شىوھەكارى لپارىزگەھا دھۆكىڭ، ھەر ژ سالين ھەشتىيان وي ھەزا ھۈنەرى ھەبوويهو دگەل گرۇپىن ھۈنەرمەندا پىشكىن شانو، شىوھەكارى و كارىن دى گەلەك چالاک بوويه. سالين ھەشتىيان بەر ب ئەكادىميا ھۈنەرىن شىوھەكارى ل بەغدا چوو پىشكا شىوھەكارى خواند، وەك دىزانەرەك دگەلەك كوفار و رۇژناماندا كار كرىه. پىشتى سەرھلدانى وەك ھۈنەرمەند و مامۇستايا پەيمانگەھىن ھۈنەرىن جوان بوو گەلەك پىشانگەھ ل كوردستان و دەرڧە فەكرىنە نھا ژى مامۇستايەل پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل دھۆكىڭ و بەردەوامەل سەر كارىن ھۈنەرى.

بىرا من تى ل سالا ۱۹۸۱ ئى ئەم بەھەرە بوويىن ل سەر ئاقى ھۈنەرمەندىن دھۆكى مە پىنشانگەھەك ل ھەولنر، سلېمانى و دھۆكى قەكر، دەما ئەم د رونسىتىن يان د پىنشانگەھى دا پرسەك زى د پرسى وى ب دلەك گەرم و روبەكى بكن گۈنن دېرسقاندىن. پىشتى قەگەرا مە بۇ دھۆكى ئەو چو زاخۇ پىرۇژىن مەيىن ھۈنەرى ھىشتا دېرەدەوام بوون، لى د دەمەك كىم دا ژ ئالىي چەكدارىن رژنما بەعس قە ھائە زىندانىكرن و د دەمەكى كىمدا، ھىشتا ھىقىيىن وى د سىنگدا بوون، فرچا رەنگىن دەست دا، پالىنا رەنگ تەقلەھەف ل بەرسىنگى بوو تابلۇيەكى نىشتەمام ب جھ ھىشت و دگەل كاروانى شەھىدا بىرىكتە. شەھىد سەلمان دگەل چەند ھەقالىن وى ل گورەپانا لەشكەرى ل قەبىدىن نىزىكى بازارى دھۆكى ۱۹۸۷/۱۲/۱۰ گولەباران كر. ژ بەر قى يەكى مە ژ ھەزى دىت كۇ كاروانى وى يىن ھۈنەرى بەردەوام بېە د ھەستىن ھەموو ھۈنەرمەند و ھەقالىن وى دا، پىشتى سەرھلانا ۱۹۹۱ يا پىرۇز، مە گەلەرىبەك بىناقى (گەلەرىيا شەھىد سەلمان) ل بازارى دھۆكى

شەھىد سەلمان

سالا ۱۹۱۷ ژدايىكبوويە، د خۇرتانىيا خۇ دا ببو خۇدى ھىزەك ھۈنەرى، د ئافراندىن و رەنگ و پىكھانا تابلۇيەكى ھۈنەرى دا، خۇدى ھەستىن نازك بوو كىرنگى ددا روخسارى تابلۇيى ل سەر بىنگەھەكى ھۈنەرى و زانىستا رەنگان، لىدانىن فرچەى ل با سەلمانى ھەستىن مەرقى دلقاندىن، ھىند جاران د رەنگىن ئاقى دا، شەفافىيەت ددا تابلۇي رۇناھى و سىبەر د تابلۇيدا بىرەنگان ھاوسەنگ دكر، تىرۇژكىن رۇژى شەرى تارىي دكر و بالا مەرقى دكشاند. رەنگىن خوزابا كوردستانى زارۇكاتىيا شەھىد سەلمان نىشا ددا بىرەوھىرىن گوندا و كۇلانىن بازارى وى زاخۇيا دەلال ل سەر لىنقا روبارى خابوور دگەل پىللىن ئاقى دەشيا، د رەنگىن وى دا ئاف و ئاوازىن تەيران دكەھانە گوھىن مە، ژ ئالىي نافەرۇكى قە دخواست قىانا خۇ يا نەتەوھىي ب زمانى رەنگ و جوانىن نىشانى جىھانى بدەت، بۇيەرىن دەما وى دا د قەومىن د چارچوقەيا ھىرىشىن بەردەوام ل سەر وەلاتى وى ببوونە بابەتىن تابلۇيىن وى، وى دخواست د قى جىھانا ھۈنەرى دا قان بىرەوھىرىان بىكە دىرۇك د تابلۇيان دا، لى ھەفرىكيا وى يا ژيانى و ئەشقا كوردستانى ئەو پالدا كۇ د مەيدانا خەباتىن نەھىنى دا دىناقا جەرگى دۇژمنى دا نامەيا خۇ بگەھىنىت. سالىن ھەشتىيان ۱۹۸۴ ل پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا سلېمانىن دخواند.

سالا ۱۹۶۸ ل ئاكرى ژ داىكبويى، خواندنا سەرەتاي و ناڭجى ل ئاكرى خواندىيە، سالا ۱۹۹۴ ئەكادىمىيا ھۈنەرىن جوان ل بەغدا بداوى كرىە. نھا بەرپرسىن پشكا شىۋەكارىەل پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل دھۆكىڭ.

يەك ژ ھۈنەرمەندىن كۈ گرندايىن ستىلەكە تايبەتە و رەنگىن وى ژ سرۇشتىن كوردستانى و جقاكا كوردى نە. دنافا گرۇپا ھۈنەرمەندىن كورد دا تن ناسكرن خودانى رىبازەك تايبەتە بتايبەتى بكارئىنانا رەنگىن زەيتى، كاغەز و كارتونى رەنگىن خۇبشىۋەبىن پىل ل سەر رووبەرى تابلوى بەلاڧ دكەت پلەبىن رەنگان ئىك دگرن وەك پارچەكا دىمەنەكى ئىنسانى يا بن بووشايى چەند جارن تىروژكىن رۇژى بۇشاھىن پارڧەدكەن و ب ھىلەكا نەرم يا ستوونى ئاسمان و نەردى پىنكشەگرىدەن

فەكر و پىنشانگەھا يەكەم ژ بۇ وى ھاتە فەكرن. نھا ژى رۇزانە ھەڧالين وى و گەلى وى ل دىدارا وىنە و بھەڧرە بەرھەمن خويىنا وى تن ل بىرئانين.

سىروان شاكىر:

ستار عەلى

دەما مرۇف بەرى خۇددەتەتابلوین ھۆنەرمەندى شىئوھكار ستار عەلى، لىقنەك دەستىن مرۇقى دا پەيدا دىت و ب شىئوھكى روھى و ھەستىن دىتنى خۇبەرددەتەدناقا رەنگان دا، ژ بەر كو فىانا ھۆنەرمەندى ژ سەرۇچاڧىن مرۇقى كورد دەستپىكر و ھىدى ھىدى خۇبەردا دناقا كاڧلىن گوندو دەردورا چىان دا بوو نىجىرقانى رەنگىن خۇزايا كوردستانى و ھىزا خۇبەردا بەر ب جىھانەكا فرەھتردا كو خەيالىن خۇنازاد كىرن و بوو زىرەقانى دىمەنىن جوان يىن خۇزاين و چاڧىن وى بوونەكامىرەو دورىنا نىزىكرنا رووبەرەكى بەرفرە ژ پىكھاتا رەنگان. رەنگ دەسەرئەقرازى و نشىڧىاندایەژ روھىەتا رەنگى سىرۇشتى و رىالىتەيا ژيانى، ژ كویراتىا دەرونى ھۆنەرمەندى، ژ دەرىرن و ھەلچوونى دوورى ڧىگورن راسىتەوخۇ بەر ب ئابىستراكتا رەنگان سەمفونىەكا رەنگان دئافىرنىت، وەكجەئ بىچەندانا ھەر مرۇڧەكى سور بىنەرى دلڧىنىت و د بزاقەكا بەردەوامدايە، رەنگىن سار و گەرم رووبەرى سىپى دادپوشن برىكا رەنگان ئەئارامى، ھەلچوون و دوودلىا دەھوندى ھۆنەرمەندى دا ئاشكرا دكەت. دگەل قان پىنشىداچونان فرچى خۇنازاد كر و دوو دلى يا دكەساتىيا ھۆنەرمەندى دا بىەك لای

خۇد رووبەرى تابلوى دا دىت، لى دىتنەكا ڧەشارتى ژ ھارمونى و راگرتنا بەلانسا رەنگان، ژ سەرەدەرىكرن دگەل خەت، ڧىگور و بووشاھىيا دتابلويدا و ئافراندا دباردەكا نوو كو ھۆنەرمەند وەك ملكى خۇو ناسناما خۇيا ھۆنەرى دىنىت. ئەڧەھەمى رەنگڧەدانا ژيانا كەسەكى كورد و ھۆنەرمەندەكى كو دخوازىت ژيانا خۇبا زارۇكىنى و سنىلەيەكا وندابووى ل سەر رووبەرى جىھانەكا داخسىتى جارەك دى بەيزا رەنگىن تابلوىەكى ئازاد ڧەژنىت، ئەو دخوازىت ھەڧالىنىەكا دللسوز دناڧبەرا خۇو تابلوى دا پەيدا بكەت لى چەند جارا ژيان رى لى دگىرت و رەوشا دەردورا وى يا جڧاكى، سىياسى و جىھانى وى حىبەتى دەھىلىت و بارى وى گران دىتت ژ كۇمبونا سەرنك يا ڧى جىھانى ھوندورى خۇبرىندار دكەت دا بشىت تىشتەكى بئافىرنىت و دجىھانا دەرقەدا بدەتەخۇياكرن. ئەو بخۇزوى بزوى ئاكەنىت دەمى مرۇڧ ل دىدارا وى دروونىت يان دگەل دناخڧىت روى بروى بەرى خو نادەتەمرۇقى ھىز و خەيالىن خۇسەرەسەت دكەت و ناخوازىت دىدارەك درىژدا دانوستاندنى بكەت، ناخوازىت دزىانەكا ڧۇرم يا رىكخسىتى دا بژىت، لى دەھوندى خۇدا خۇرنىكخسىتىەو نەپەنيان دگەل خۇڧەدشىرنىت دباردا رەنگان ل با ھۆنەرمەندى مرۇقى ڧىرى چەند راستىنىت ژيانا وى يا كەسايەتى دكەت.

رەنگاندا ھاۋكىشەيا رووبەرى تابلوى ژانرى، ژۇڭەبوونى، ژۇڭەرماتىيى و ژۇڭەساروونى بەر ب چاقىن بىنەرى دېت. رۇناھىيا كو ھۆنەرمەندى ھولەندى رامېرانت بەردا سەر بەشەكى ژۇڭەسەرچاقان قى رۇناھىيى د رەنگىن قىگور و ئابستراكت دا ژۇڭەرەنگەدايەو بوويەستابلەك د رەنگىن ستار عملى دا. گازندا سنار عملى نەبوونا بىنەرەكى راست ىن ھۆنەرى يە، نەبوونا رەخنەگر و رەوشەنپىرىيا ھۆنەرى يە، نەبوونا موزەو دەزگەھىن ھۆنەرى بەھتە ھەلبەستفانى كورد و نقتىسەر نەشىابەدانوستاندەكا زانستى دگەل تابلوى بگەت ھەرۋەكى دوو ھۆنەرىن ھاقلان و بدرىزىيا ژاننى پەيوەندى دگەلىك ھەبەھەر ژۇڭەنا (سىموندس ئەكوپنى) گوتى: « ھەلبەست وينەكى بەدەنگە، تابلو ھەلبەستەكا ىن دەنگە». ىن مخابن دىرۇكا كوردان ژۇڭەلانى ھەلبەست و سترانى گەلەك دەولەمەندەلى ژۇڭەلانى شىۋەكارى قەھەزارە، لەوما دقتى نقتىسكار و ھەلبەستفانى كورد خۇبەردەدەناقا وينەو پىكھاتىن تابلوى دا دا بشتىت پتر بىتەپالدىرى قى مەيدانى و رەوشەنپىرىيا گەل و جفاكى. ھەرۋەكى پەيوەندىن دناقبەرا شاعر و شىۋەكارىن جىھانى دا ەك، بوودلىر، ھىگو، ئاپولنىر، ھوراس، ئەدونىس و... ھەتد دەما ئەم ل دىرۇكا قى ھۆنەرى دىنرىن بەدەھان پەرتووك و گوتارىن رەخنەيى ژۇڭەلانى شاعران قەدەرپارەي شىۋەكاران ھاتىنەنقتىسەن، ئەم وىزى ژۇڭەلانى خۇناخوزىن بتەن دەما بەرامبەر تابلويەكى رادووستەن ھەست ب وىنەكى شىعەرى بگەن و جارەكى ىن ترس دەستى خۇباقتىن قەلەمى و چەند دىرا ل سەر رۇپەلان رىز بگەن. ژۇڭەلانى قى مەيدانى ھۆنەرمەندى شىۋەكار تەچار دىتە كو ئەو بخۇبەرى خۇبەدەن رەخنا ھۆنەرى ژۇڭەلانى وىزى مەن ھەزا قى يەكى ھەبوو ھىفیدارم شىيا بىم چەند خالان د خواندەكا سەرىن دا د ھۆنەرى شىۋەكارىن ستار عملى دا ديار بگەم و بانگ ل شاعرى كورد (بەكر بەگى ئەزى) بگەم كو بانگا خۇ دىبارەبگەت بوو شاعرىن مەھنەك بەر ب جىھانا ھۆنەرى بچن و قى جىھانا نازك ب گەلى كورد و جفاكا كوردى بەدەن ناسكرن.

ژۇڭەلىبوونى، ژۇڭەباوۋەرىن و ژۇڭەسىستەميا ژاننى خۇنىكەنەدېنىت كىم ھەقال ھەنەلى ھەقالى وى ىن ھەرى نىزىك و دگەل وى دژىت كو ھەلگرى بەشەكى گرنگ ىن نەپەنىن ژاننا وى بەئەۋزى تابلو بخۇبە، لەوما ناخوزىت زوى سەرھاتىيا ژاننا ھۆنەرمەندەكى بەتەخۇباكرن تابلويىن وى پرسەكا ىن بەرسقن ىن بەرامبەر زوى بزوى تى ناگەھىت دقتى بىنەرىن ئامادەھىت ژۇڭەو بشتى رەوشەنپىرىيا خۇو ھەستىن دىننى ب نازكى بەردەتەسەر رووبەرى تابلوى ژۇڭەر كو ھىشتا تابلو دگەساتىيا ھۆنەرمەندى دا ىن برىندارە، خوشيا ھەقپەھىقنى دگەل تابلويىن ستار عملى گرئىداي رەوشەنپىرىيا قەرھەو ھەر لىندانەكا فرچەي واتەيەكا ھوندىن دەت. ھەر پىكھانەك بىرەۋەرىەكەو ھەر بووشاھىيەك ئازادكرنا خەيالى يە، رەنگىن سىپى ەكى دەمى دناقبەرا داوييا زفستانى و دەستپىكا بەھارى يە، ەكى كەقىان دحەلىتت و خۇبەردەدەتەسەر دىمەن بەھارەكا خەملى ژۇڭەلانى جودا و دلىن بىنەرى ىن ئارام دگەت. ژۇڭەلانى سەرپوورا دىرۇيا ستارى دگەل رەنگان و جىھانا خەيال و رەنگىن جوان، دگەل رووبەرىن پان و قىگوران ژۇڭەلانى رىالىتەيا ھۆنەرى ژۇڭەلانى سىرۋىشتى و سەرچاقىن مەۋقان ژۇڭەستىيانا گرنگىن ناچاقىن ناقدار و پىران ژۇڭەلانى جوانى كچان ھىدى ھىدى بەر ب سەرپا رەنگىن خۇسەر چوو، چەند فرچى وى ىن ئازاد بوو ەسا دقىا ھەزا خۇو دىتەن خۇ ژۇڭەلانى بگەت دا بشتىت بەر ب جىھانەكا ھىشتا قەشارتى تر بچىت و ھەموو نەپەنىن ژاننى دناقا رەنگاندا قەشىرىت و رەنگ بىتەفۇرما سەرەكەدا بەرى بىنەرى بەتەرەوشەنپىرىيا بەررەھەتر و ل رەنگان بگەرىتت دا راستىيا قى ژاننا نازك و ھەموو روادىن مەۋقاتىن بزەن، لەوما خۇبەردا دناقا ھۆنەرى ئابستراكت (تجريدى) دا، وى بزەنەبوون ھەقائىنىيا فان رەنگان كر ژۇڭەلانى نارى بەر ب قەبوونى، ژۇڭەلانى كەرم و سورى لىۋك و نەئاراميا شىنى بەر ب تىكەلىيا ھەردوو گرۇبان و دناقا واندا روناھىيەكا ژۇڭەلانى وى نەھىتەخۇباكرن جار جار خۇبەردەت دناقا ھارمونىيا

سليمان عەلى

ژ راستىيا رەنگىن سرۇشتى و تىكدانا جوانىيا خۇزايەكال سەر وارگەھى ھۆنەرمەندى و ھەستىن دىتنى كرىنە زىرەفانى پاشماين شەواتەكا بى رحىم و رەنگىن ژانەكا نوو ژى ئافراندىن. ژ راستىيا كو د ھوندرى ھۆنەرمەندىدا ۋەك قولكانەكى دكەلىت و ژ روحيەتا گرنداي قى جوانىي ھىقىيىن ژانەكا بەرفرەھ د رووبەرى تابلويەكى ئابستراك (تجريد) دا بكارئىنايە. ھۆنەرمەند سليمان شىايە ژ جەھى دەستىبىكەت و بۇيەرىن ھەرچار دەمىن سالى ۋەك سومبوولىن سرۇشتى و گولان د دەمىدا بكارىينىت. دخوازىت بقى تەكنىكا نوو و تايبەتمەندىيا خۇ ژ پاشماين شەواتەكا بى رحىم كو ھەموو تىشت دناقا خۇدا ھەلاندىن، ژ بىرھاتىن زارۇكىنىي، ژ خانىكىن گوندا يىن سەرھاتىن گەلەرى ل شەقىن زقىستانى ل بەر گەرماتىيا سوپا داران دھاتن گۆتن و ژ جوانىيا بەھار و ھەمى دەمسالان ھۆنەرمەندى خۇ

ب قى جەھىمە گرندايە و دخوازىت جارەك دى ژان ل سەر بنگەھەكى نوو بىتە ئاڧاكرن. ژ بىكھاتىن ئەندازەيى ديوارىن خانىكىن ھەرفتى ۋەك كوتلەكا ئىكگرتى دناقا بووشاھىيا دەردوردا وىنەكرىە و دخوازىت برەنگىن خۇلىكى يىن ژ بەرمائىن سوتىن ماى داپوشىت و ھەڧركىيا سور و رەشى د ناڧەراستىن دا بگەتە بنگەھى تابلوي. چەند جارا شەفا تارى دگەل رەشاتىيا شەواتا سرۇشتى ب پەنجەرىن قەكرى ديار دكەت و چەندجاران ژى ژ ھەلاتنا رۇژى و دياردا تىروژكىن رۇژى دناقا تىكىن ديوارىن ھەرفتەدا و دناقا تايىن دارادا رۇناھىيا خۇ بەردەتە سەر رووبەرى گىشتى، لى چاقىن مە بەر ب گەرماتىيا سورى تارى و بەر ب پرتەقالى دبەت، ژگەرماتىيا دلنى خۇ دخوازىت قولكانا رەنگى سور بگەتە شۇرشەك ل ھەمبەر ھەڧركىيا ژاننى. ژ دىمەنى گوندەكى پالدايە چىيىن خۇرستى كوردستانى كو بدەستى زولمى و بى دلوقانى ھاتىن سوتىن، ژ كۆچبەرىيا ل سەر قى خاكى و فرىنا بالندان بىدەنگىيا كو قى شەواتى

بىزانە بوونەكا ھۆنەرى خۇ بەردەنا دناقا كوپراتىيا تابلوى دا و ھەست ب جوانىيەكە ژدايك نەبووى بگەن. ھىزا روھى يا ھۆنەرمەندى د تابلوياندا بكارئىناى چەند دىمەننن ڤەشارتى ئافراندىنە ھەستكرن بچاوانىيا كاركرن دگەل رەنگا، ژ ترسا تىكدانا ھەر لىندانەكا فرچەى و نەبوونا بەلەنسا راگرتنا كوتلى د ئاڤەراستا تابلوى دا بوويە زەنگلا مەترسىن ل دەف ھۆنەرمەندى، ژ بەر وئىزى تەكنىكا بكارئىنانى گوھارتىيە و بوويە بەشەك ژ نەپەننن كەساتىيا ھۆنەرمەندى چەند جارا مرۇڤ ھەست بلقىنا لىنداننن فرچەى دكەت بتايبەتى دياردا رۇناھىن ل سەر سىبەرى ئان ل سەر تارىاتىن. بقى شىوھى ھۆنەرمەند سلىمان شىايە ھىزا بىنەرى تەڤلھەڤ بگەت و نەچار دكەت ل نەپەننن پىنكھاتا تابلوى بىنرىت و ژ ھەلىانا سرۇشتى ژانەكا نوو و رەنگىن نوو پەيدا بگەت. ئەڤەزى ژ شىيان و زانستا ھۆنەرى يە ل با ھۆنەرمەندى كو موھرا خۇ ل ستىلەكا تايبەت داىە و بوويە ئاڤونىشاننن ھۆنەرمەندى. ئەڤرۇزى ئەم پىندقى ھۆنەرەككى بقى رەنگى نە دا بىشنىن راستىيا ھۆنەرى دژيانى دا بدەينە ناسكرن و ھەست ب قىن جوانىن بگەين.

لوقمان سەلام

ھۆنەرمەند لوقمان ئىكەژوان ھۆنەرمەندىن ديار د مەيدانا شىوھەكارى دا پارىزگەھا دھۆكى. ل سەر بنگەھەككى زانستى و ئەكادىمى ھۆنەر خواندىيە، مامۇستايى ھۆنەرى يەل پەيمانگەھا

ھەرتشت دورىنچكرى. ھۆنەرمەندى ب تەكنىكەك نوو و ب ستىلەك نوو رەنگ ژ راستىيا خۇ دھەلىنن و ھەك شەمالكا بەر ب ژىر تىن و ھەك سەرما زڤستانەكا چىايى ل سەر دىوار و سىڤاندا نائڤ دقەرسىت و دگەل رەنگىن ھاتىنە ئىكەلكرن شورىدبىت. دناڤەرا گەرماتىيا ئاگرى و سەرما زڤستانى دا ھۆنەرمەندى شورىوون و ھەلىان ھەك سومبوول درەنگاندا بكارئىنايە. چەند جارا رەنگىن مرنى و رەشاتىيا خەمگىننى بەشەككى تابلوى داپوشىە رەنگى سىپى و چەندجارا سورى ڤەبووى خۇ دناڤدا دبىننىت، چەند جارا ژى كوتلە ژىكڤەبوويە و ھەر پارچەك جودا ديار دبىت لى گىردانا ھەمىن پىنكڤە رووبەرى تابلوى داپوشىت. دىشيوھىن دىن تابلويان دا ھۆنەرمەندى چارىنەينن پىنكڤە گىرداى ژ گولان وىنە كرىە و دناڤا پاشماين شەواتا رەش و خۇلىكى دا ھىدى ھىدى گول گەش دىن و ھەمى دەمسال بخۇڤە گىرتىنە. بەھار ژ نووڤە گولا گەش دكەت دناڤا داوييا سەرما زڤستانەكا ساردا و ھافىن د ھەمبىزا گەرماتىيا رۇزى دا ھىزى ددەتە سرۇشتى و گول سەرى خۇ لەھمبەر رادكەن. پايزا بەر ب خەمگىننى دچىت ژ زەراتى و ھەمەرەنگىيا سرۇشتى كو خاترا خۇ ژ جەن بۇيەرى دخوازىت ھۆنەرمەندى ب سەرھلانا گولنن پايزى ھىڤىيەك پەيداكرىە و ناخوازىت ل سەر قى ناخى توشى ژيانى بمرىت ب ھىزا ھىڤىنن خۇبىن ھوندرىن دخوازىت ھەمى دلا پىن گەرم بگەت. بەر ب زڤستانەكا سار يا كوردستانى دچىت و ژ نەخشى چىايىن بلىند و كۇمتىن ژ بەڤرى سىپى بووى ب گەرماتىيا دلى خۇ ھەلىانەكا نازك و ب دلوقانى بئافەكا سىپى زەلال يا ژ كەڤىيا دزىت و گولا پى نائددەت. چەند جاران خواندنا چاقان بەر ب خەمگىننى تابلوياندا دچىت گول برەنگىن خۇناھىن دبىن و سرۇشت درەنگەكى دا ھاتىيە دوورىنچكرن ھەڤركىيا دناڤەرا رەش و سورى دا بەردەوامە و ژ شوينەوارنن وئرانكرنى ھۆنەرمەند دخوازىت ژ دارنن ھشك كاتىن نوو شىن بىن و ژ كەڤر و ئاخا ژ سوتنى رەش بووى بچوانىيا رەنگا بىشوت و ئەو ھىڤىنن د ھوندردا بگەنە ھىز بۇ ڤەژىنا خۇزايىن. ژ نەپەننن تابلوى ھۆنەرمەندى خاستىيە چاڤ و ھەستىن بىنەرى پالەت دا بشارەزى

بتايىبەتى ل دھۆكى دەمى ئاقىنجى يا مەمى ئالان كو مامۇستا ئەبدورەحمان ۋە حىد كەلحو مامۇستايى ھۆنەرى شىئوۋەكارى بوو. پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان سالا ۱۹۸۱ ل بەغدا خواندىيە. پىشتى سەرھلدىن دگەل گەلەك مامۇستايىن ھۆنەرى پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان يا دھۆكى ۋانەيىن رەسمى دايىنە، سالا ۱۹۹۵ دگەل گرۇپەكا ھەقالىن خۇيىن ھۆنەرمەند چوويە ئەلمانىا ول بەرلىن دژىت. گەلەك پىنشانگەھ ل گەلەك ۋەلاتىن ئەورويى و كوردستانى قەكرىنە. كارى داويى (پانوراما ئازادى) ل بازىرى دھۆكى دروستكرىە. تايىبەتمەندىيا ھۆنەرمەند شىنو درەنگ و قۇرمىن پىكھاتا تابلوى دايە. ئەو بەر ب بىرەوهرى و قيانا زارۇكىنىيا خۇ چوويە، سەرۇكانىيا رەنگان ژ نەخش و كارىن دەستى يىن كوردەوارى گرتىەو بىرھاتىن دەستىن خانمىن كورد ل سەر بالىفك و نەخشىن د ناقا مالن دا دگەل باندۇرا جوانىيا سرۇشتى كوردستانى. ۋى ھۆنەرى خۇ ژ سەرھاتى و نەخشىن گەلەرى بەر ب ئابستراكتا رەنگا برە و دخوازىت قى سەرھاتىيا زارۇكىنىيا ۋى ژ گەلەك نرختىن ژيانى بى باھر د تابلوياندا دوبارەبكتە. نھا ل دھۆكى دژىت و بەردەوامەل سەر كارىن ھۆنەرى.

ۋەلىد ستى

سالا ۱۹۵۴ ل دھۆكى ژ دايكبوويە، سالا ۱۹۷۱ پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل بەغدا خواندىيەو پىشتى سالىن حەفتيان چوويەدەرقتى ۋەلات سالا

ھۆنەرىن جوان- دھۆكى. تايىبەتمەندىيا ھۆنەرى ۋى دابەشكرن و راگرتنا بەلانسا تابلويەژ بەلافكرنا رەنگىن يەكسان و راگرتنا ھاوكىنىش د شىئوۋەيىن ئابستراكت دا، گەلەك پىنشانگەھىن تايىبەت و گرۇپ قەكرىنەنھاژى بەردەوامەل سەر كارى خۇيى ھۆنەرى.

عەدنان شىنو

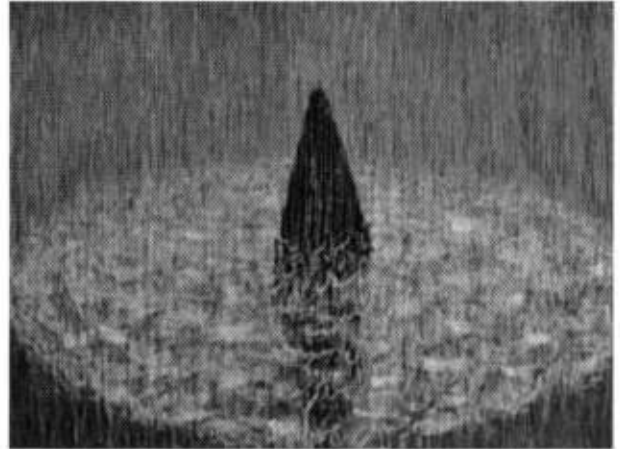
سالا ۱۹۱۳ دەقەرا ئامىدىن ژدايكبوويە. سالىن ھەشتىيان دەست ب ھۆنەرى شىئوۋەكارى كرىەو

قن قەرەبالغى دا دىت. ژ ھەر تىشتى و ژ ھەبوونا خۇ من تابلو ئافراندى. ژ دەرىرىنا سەررۇچاقىن مرقۇن، ژ پىنكھانا خۇزايى و ژ ھەستىن وى يىن قەشارتى تابلو ژ دايكبوو. پىشتى خواندىن و نىزىكبوونا دگەل ھۆنەرى و بتايبەتى چونا وى يا ئەوروپا ۋەلاتى فانكوخ و رامبرانتى ئەو پتر بەر ب ئەشقا تابلوى بر. لى قىنجارى ھەموو مرقۇف دناقا خۇدا ھەمبىزكرن. بەر ب نوودەمىيا گرافىكى چو. خەت و پىنكھانا تابلوى بوويە بنگەھى ھۆنەرى لبا ھۆنەرمەندى. ۋەك ھۆنەرمەندەكى ناقدارى باژىرى زاخۇ دھىتەھەزكرن و بەردەوامە سەر كارى خۇيى ھۆنەرى.

گوھدار سەلاھەدىن

ھۆنەرمەند گوھدار ئىكەژ وان ھۆنەرمەندا يىن د زارۇكىنىيا خۇدا ھەزا ھۆنەرى شىئوھكارى ل با پەيدا بووى. دخواندىن ناغنجيا مەمى ئالاندا بەرى خۇ دايەزانستا ھۆنەرى و بەردەوامى ب ھۆنەرى دايە. دەستپىنكا سالىن ھەشتىيان چوويە پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان يا سلىمانىن و پاشى ل بەغدا پىشكا گرافىكى ب داوى ئىنايە. گەلەك پىشانگەھىن تايبەت و گرۇپ ل كوردستانى و ئەوروپا قەكرىنە. دىزايىن و لوگوپىن گەلەك دەزگەھ و كۇقار و پەرتووكان چىكرىنە. ئىك بوو ژ مامۇستايىن دامەزىنەرىن پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان يا دھۆكى. سالا ۱۹۹۵ چوويە ئەلمانىا و بەردەوام بوويەسەر كارىن ھۆنەرى. گەلەك پرۇژىن ھۆنەرى ئامادەكرىنە. نھاژى بەردەوامەسەر كارىن ھۆنەرى.

۱۹۸۲/۱۹۷۷ ل يوگوسلوۋىنىيا ئەكادىمىيا ھۆنەرى خواندىيە. پاشى چوويەلەندەن بەردەوامى بخواندىن و كارى ھۆنەرى دايە. ۋەلىد ئىكەژ ناقدارىن ھۆنەرمەندىن كورد. دەستپىنكى ژ ھەزا قەلەمى و وىنەكرىن بەر ب كارى كويى يان گرافىكى چو پاشى كارىن زەبىتى و ھىدى ھىدى ئەزمونا وى يا ھۆنەرى و ئىكەلىيا دگەل جىھانا رۇژناقا ئەو بەر ب مەترىالين نووقە بر. ۋەك « بەر، ئاسن، بچەندك، و... ھتد بابەتىن سەرەكە ئەو دخوازىت كەقرى بگەتەسەنتەرى تابلوى. ژ بەرگەبەر بوويەھەقال و دوستى مەۋەك سومبوولەكا پىروز دىنىت، ھەرەسا سەنتەرى جىقاكبوونىيا مالباتى و ۋەك بازىنەكى دەردورا خۇپىنكەھگرىندەت و سەنتەرى دكەتە بنگەھ ژ بۇ ھەموو گرىندان. نھا ل لەندەن دژىت و بەردەوامە ل سەر كارىن خۇپىن ھۆنەرى.

ھەونى سامى

ھۆنەرمەد دىژىت؛ « ئەز دناقا مالباتەكا قەرەبالغ و تاخەكى تژى مرقۇف ژدايكبوويەمە و ژيانا خۇيا زارۇتىن ل وىرى بووراندىە. د ناقا كۇلانين تەندا ژوورين تارى و ل ھىنداڧى رووبارەكى ب پىل كو لەمەھا بەھارى ھەموو كەس ژى دترسان دناقا خۇدا دورىنج بگەت. چەند كەس ژى ل ژقانى دمان كو ئەف رووبارە ھىندەك تىشتا دگەل خو بىنىت و بەتەدورين خۇئەو بكارىنن. دناقا مالى دا دناقا كۇلان و دەورووبەران دا تىشتەك زىدە نەدبوو ھەموو تىشت دھاتن بكارىنن. لاشى مرقۇقى خۇدناقا

جەمال سەلىم

ھۈنەرمەند جەمال سەلىم ئىكەن ئۇ وان ھۈنەرمەندىن دەۋكە بىن رولى خۇد مەيدانا ھۈنەرى دا دىتى. دىسالىن ھەشتىيان دا چوۋبەئەكادىمىيا ھۈنەرىن جوان ل بەغدا و بەردەوامى ب كارى خۇدايە. پىشنى سەرھلدانى ئىك بوو ژ دامەرزىنەرىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان و گەلەك پىشانگەھىن تايەت و گرۇپ قەكرىنە. ھۈنەرمەند خودانى تايەتمەندىيا ئىگورى بوو دگەل دورپىچكرنا رەنگان. ھۈنەرمەند جەمال سەلىم تا نھا بەردەوامەد وارى ھۈنەرى دا.

عىماد عەلى

دەستپىكا سالىن ھەشتىيان دگەل بزاڤا شىۋەكارىيا پارىزگەھا دەۋكە ھۈنەرمەند عىماد عەلى دەست دايە ھۈنەرى شىۋەكارى. ژ كلاسكىن ئەرورپى تابلويىن روبىز، لوتريك، رامبرانت، گويا و دىلاكرويا تاكو دگەھىتەنوۋدەمىيا ھۈنەرى دا ناڤا بزاڤا خۇبا شىۋەكارى دا بكارىنبايە. ھەردەم بەردەوامى دايە لايەن ھۈنەرى و زانىستا پىكھانا تابلوى. گوندىن كوردستانى بەر ب ئابستراكتىن برىو دخوازىت ئەزموئا خۇ بدەنەدىاركرىن كو چاۋا رەنگىن سرۇشتى تىكەلى ژيانا كوردەۋارى دىن و ژھەردويان تابلويەكى شىۋەكارى ژ داىكىدىت. ھۈنەرمەند عىماد خودان تايەتمەندىيا خۇبەد پىكھىنانا تابلوى دا. گەلەك پىشانگەھىن تايەت و گرۇپ قەكرىنەو نھا ژى بەردەوامە.

مووسلم ئەھمەد

ھۈنەرمەند مووسلم ئىكەن ئۇ وان ھۈنەرمەندىن پارىزگەھا دەۋكە بىن د سالىن ھەشتىياندا پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا مووسلم خواندى. بەردەوامە ل سەر كارتىن خۇبىن ھۈنەرى. بتايەتى تايەتمەندىن باژىرى زاخۇ، جفاك و كەفئەشوپيا كوردىستانى دگەل جوانىيا سرۇشتى و روودانىن رىالىتى كرىنە ھىڧىتىن تابلوى. پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھاندا كرىبە ۋەك ھۈنەرمەندەكى باژىرى زاخۇ دەيتەناسكرىن.

رەشىد عەلى

سالا ۱۹۱۱ ل دەۋكەن ژداىكبوۋىيە. ۱۹۸۷/۱۹۸۱ پەيمەنگەھا ھۈنەرىن جوان بەشنى شىۋەكارى(پەيكەر) ل سلىمانىن داۋىكرىبە. ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۴ مامۇستايىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا دەۋكە بوو. نھا (ساللا ۲۰۱۴) رىقەبەرى شىۋەكارىيە ل دەۋكە. پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھىن تايەت و گرۇبان ل كوردستانى و دەرڤەكرىبە ساللا ۲۰۱۲ دگەل شاندى گەلەرىيا دەۋكە بۇ چەند چالاكىن ھۈنەرى چوۋبە ئەلمانىيا و ل بەرلىن چەند چالاكى ئەنجامداينە. نھا ئاكتىجىن دەۋكە بى و بەردەوامە د خەباتىن ھۈنەرى و شوىن تلىن وى ل گەلەك پەيكەرىن ناقدارىن باژىرى ديارىن.

د دىرۇكا ھۈنەرى شىۋەكارى دا، ھۈنەرمەندىن ژ خىچكىشنىن بەر ب رەنگ و فىگوران چوۋبىن بوۋىنە ھۈنەرمەندىن پەيكەرتاش و شوىنتلىن وان دىرۇكا ھۈنەرى دا د ديارىن. ھەر ژ دەمى رىنايسانسى تاكو دياردا خواندىنگەھىن ھۈنەرى ھەمدەم ژ ماىكل ئەنجلوى، دوناتلو، رافائىل تاكو دگەھىتە رودان و ھەقالىن وى يىن قۇناغىن سەدسالىن نوو. ئەف مىناكە د ھۈنەرى رۇزھەلاتى ژى دا دىەرچاقىن. ھەر ژ جەۋاد سەلىم و مەھمەد غەنى تاكو دگەھىتە ئەباد قەرەغولى و ھەيسەم جەسەن . ھەرۋەسا ژ ھۈنەرمەندىن كورد ئەنۋەر جىزىرى و دارا جەمەسەغىد تاكو رەشىد عەلى و پەيكەرتاشىن نوو. پرائىيا قان ھۈنەرمەندان پەيوەندىيا دناقبەرا پەيكەرى و تابلويى زەيتى، ئاقى و خىچكىشنىن دا ھەبوۋىيە. ھۈنەرمەند رەشىد عەلى ژ لايىن ھەستىن ھۈنەرى ھەڧرىكيا دناقبەرا ژيانا تاكەكەسى، جفاكى و ھۈنەرى دا ۋەك دو كەساتى خۇد ھۈنەرى دا دىينىت. كەسى ئىكى كو ھۈنەرمەند بى دەيتەناسكرىن پەيكەرتاشى يە، ژ قىانا ھۈنەرى پەيكەرتاشىن چەند رەنگشەدان د قۇناغىن ژيانا وى دا يەيدا بوون، ژ بەردەوامىا خواندىئا ئەكادىمى . ژ بەردەوامى كاركرىن ل سەر موتىڧ، مودىل و شىۋەبىن بچوبك، بەر ب كوچبەرى، ژيانا پىشمەرگاتى و تىكەلىيا دگەل جوانىيا سرۇشتى

مەيدان ھۆنەرى دا بىت و چەندىن ھۆنەرمەندىن بېيىت و دانۇستاندىن ل سەر مزارىن ھۆنەرى بىنەكەن. ژ رووگەشى و بىنەنگى و دىلوقانىيا وى شىمايە ھەزا پىرىن مەزۇف ل خۇ كۆمبەكەت و سەرەدەرىن دگەل ھۆنەرمەندىن بگەت. فىانا وى ژ بۇ نەتمە. جفاك و ھۆنەرى وى ئەو ب ناسناما ھۆنەرى دابەناسكەن. دخوازىت فىانا خۇدە ھەستىن دەستلىدانان وى ژ نەقنەكا خۇمالى يا كوردستانى و ئافراندا پەيكەرەكى نوو، ژ دابرىنا مادى سىن دناقبەرا وى و كارى پەيكەرى دا ھەست و روحيەتەكا خودان شىانن مەزىن ل با ھۆنەرمەندى پەيدا دگەت. دەمى فرچەمى يان قەلمى دەستى خۇدا دگىرىت كو ئابلويەكى رەنگىن ب ئافرىنىت دخوازىت تلىن خۇ بەكسەر بىنخىتە شىونا فرچەمى و ھەكى شىوئ پەيكەرتاشىن كار بگەت ژ بەر كو ئەو ناخوازىت نىشتەك بىتە ئالىكار دناقبەرا وى و كارى ھۆنەرى دا. ژ گوندەكى بەر ب باژىرىن مەزىن و ژ باژىران بەر ب كىشورەن دى ئارمانج و دىنن ھۆنەرمەندى نە، دا ئەو رووبەرەكى مەزىن بىن جىھانەكا نەدىتى د خەيالىن خۇدا وىنەبگەت و ژ ھەر دىمەنەكى بەشەكى بگىرىت و بگەتەپەيكەر و تابلو دا كەساتىيا خۇد قى پارچىن دا بېيىت و بەرى چاف و ھەستىن ھەزكرىن ھۆنەرى بەردەنە سەر قى بەرھەمى. دەريازكەن سىنورىن جىماكى، ئولى و سىياسى بەر ب ئازادىيا فرچەكى رەنگىن و تەقنەكا ژ خاكا كەفنىرىن شارستانىت و بنگەھى ھۆنەرى مەزوپونامىيا، ژ پەيكەرى سومەرى و بابلى بەر ب شىوئەوارىن چىيايىن دەردورا باژىرىن وى دەھۇكىن و شىوئەوارىن ھىشتا ل گوندى و بى بەرزە لىنكولپىن ل سەر تىنكەن دچىت. دىنەگەرۇكى خەيالىن دوور و لىگەرى تىشتى ھىشتا نەدىتى دا بىشەت فەشارتىن د ھوندەرى خۇدا بگەتە بەرھەمەكى ھۆنەرى و موھرا خۇل دېرۇكا ھۆنەرى كوردى بەدەت و پەيكەرىن وى بىن شىوئەوارىن سەر كەفر و موزەخانە و مەيدانىن باژىرىن وى. ھوسا ھۆنەرمەند رەشىد غەلى دىتە مەزۇقەكى ئافرىنەر و ديار لى د مەدىا كوردى دا بەرزەپە و ھىشتا ل بىشت بەردايە ژ بەرگو ئەو نەشەت روويى خۇيى

كوردستانى و بەرەنگارىيا ئاستەنگىن ژيانى ئەقە ھەموو پالدەر بوون كو ھۆنەرمەند بەرى خۇ بەدەتە رەنگا و ھىقى و ئارمانجىن خۇ، ھەست و دىننن خۇو ھەزا ھۆنەرى د رووبەرى ئابلويەكى دا بكارىنىت. ژ تەكەنپەك رەنگىن ئاقى ئەكوارىل ل سەر كارتونى دياردا ھارمونىيا رەنگا و مېتتا رووبەرەكى سىپى و بەلاقبوون و تىكەلبوونا رەنگان ھەكى كوتلەكا ھەقدوگىرىت ژىر رووبەرەكى سىپى و دوورانىيا چاف دىنن وىنەدگەت. چەند جارا ژى ب رەنگىن پاستىل ھەك ھۆنەرمەند دىگاس رۇناھىيەكا رەنگىن قەبووى سەر رووبەرەكى تارى گرۇپەكا ھەفگىرىت وىنەدگەت. پەيكەر دناقبەرا رىالىتە و پەيكەرى ئەكادىمى ھەكى پىرانىيا پەيكەرتاشىن رۇزھەلاتى ئامادەدگەت. ژ ھەرگەرەكا ئاشكرا، ژ موتىقىن ناسكەرى و ژ كارىن ھۆنەرىن بچويك ھەك بازىمەكى دەردورا وى گىرىتە، ئەقەزى گىرىداي رەوشا وى يا جفاكەپە يا ھۆنەرمەند تىدا دىت، نەبوونا موزەخانىن نىقنەتەوى و نىشتادانا پەيكەرى ھەمدەم، نەبوونا كاتەلوگ و مەترىالى پىنقى سەر پەيكەرى و نەبوونا رەوشەنپىرىيا جفاكى بەرامبەر ھۆنەرى پەيكەرى ھەموو بوونە ئاستەنگىن بەر سىنگى ھۆنەرمەندى پەيكەراش. ژ باندۇرا ئولى و قەدەغەكەن پەيكەرى د دېرۇكا گەلىن بووسلماندا باندۇرەكا نەرنى ل سەر پىشقىچەچوونا قى لايى ھۆنەرى كر و ھىشتا بەردەوامە. شاعەر و پەيكەرتاشىن كورد بەكر بەگى ئەرزى خودان شىانن بەرز بىن ھۆنەرى پەيكەرتاشىن بوو لى وى ژى د ناقبەرا جوانىيا سىرۇشتى چىيايىن كوردستانى و خۇزاي چىياي مەتىنى و باندۇرا ئول و جفاكى بەرى وى ژ پەيكەرتاشىن بەر ب ھەلبەستىن بر. ئەقە دەردى گەلەك ھۆنەرمەندىن ئافرىنەرەن كورد بوو. لى ھۆنەرمەند رەشىد شىا گەلەك ئاستەنگىن ژيانى پاش خۇبەنلىت و بەردەوامىن ب خەبانا پەيكەرتاشىن بەدەت. ژ پەيكەرىن بچويك بەر ب پروژىن مەزىن بىن پەيكەرتاشىن چوو، ژيانا وى يا قى داويى و ھەبوونا وى يا خۇجھىيى و رىقەبەرىيا گەلەرىيا دەھۇكىن بوويە پالدەرەك كو دگەل بەرىسىارىيا ژيانى رۇژانە دناقا

ئىنسىتېتوتتا ھۆنەرى يا دھۆكى، نھا ژى بەردەوامە ل سەر كار و خەباتىن ھۆنەرى ل گەلەرىيا دھۆكى و ئىكە ژ ھۆنەرمەندىن ئاكتىف ل دھۆكى. ھىقى پىل شىياھ جىھانەكى ھەلبىزىت كو بىتەزمانى ھەمى جىھانى و ھەر مرقۇھەك ب ھەستىن خۇيىن دىتنى بەرھەمىن وئ ناسىكەت. پەيكەر جىھانەكا تايبەتە كو ژيانا مرقۇقى دەستىپكى دگەل بوورين و پەيدا بوونا ھەموو بۇيەران قۇناغىن ژيانى تووماركرىنە، ھىقى خان ژى بزاقنى دكەت بەشەكى ژ دىرۇكا كوردستانى د چارچوقا پەيكەرىن خۇدا توومار بكەت ئەقەزى خەباتەكا ھەرى گىرگە، جىھانەكا پاقزە، ھەستىن نازكن و نامەكە پىشكىشى گىشت مرقۇقاتىن دكەت.

يونس ئەھمەد

ھۆنەرمەند يونس ئىكە ژ ھۆنەرمەندىن پەيكەرتاشىن پىشتى سەرھلدانى دەستدایە كارى ھۆنەرى. تايبەتمەندىا خۇ د ھۆنەرى پەيكەرى دا دىنىت. قىانا وى بوو ئاخ، دار و بەرىن كوردستانى ئەو پالدايە ئەف مەترىالە بىتەچافكانىا ئافراندا بەرھەمىن وى يىن پەيكەرى. گەلەك پىشانگەھىن گرۇپ و تايبەت قەكرىنە. نھا ژى بەردەوامە ل سەر كارى خۇيى ھۆنەرى.

ھەمىد عەجىل

دەستىپىكا سالىن ھەشتىيان ل مووسلىن ھەمىد عەجىل ۋەك خەتنقىسەكى سەرگەفتى د ھاتەناسكرن. د بەردەوامىا كارى وى بىن فوتوگرافى ئەو پالدا ھۆنەرى شىپوەكارى تايبەتى ھۆنەرى پەيكەرى. ژ كەقنەشوپىن ھەرىمى ژ كەساتىن دىرۇكى وى پەيكەر ئافراندا. بەردەوامىا وى دكارى ھۆنەرى دا خۇ گەھاندا ئەكادىمىا ھۆنەرى شىپوەكارى ل بەغدا، پىشتى خواندنا خۇ داوئىينىاى ھاتە دھۆكى و بەردەوامىا دا كارى خۇ، نھا ژى مامۇستايە ل پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان. پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھىن تايبەت و گرۇپدا كرىە.

بكەنى ب ماسكىن دەستكرد داپوشىت ئەو دخوازىت ۋەكى بەرھەمىن خۇيىن ھۆنەرى خزمەتا نەتەوۋە و مرقۇقاتىن بكەت و راستىيا خۇگرىندى راستىيا ھۆنەرى بكەت دا ھەر كەس بەر ب وئ راستىن بچىت و دىرۇكەكا ھۆنەرى بىتەخەملاندن.

ھىقى

ھىقى پىل ۋەك شىپوەكارەكا ژن ل پەيمانگەھا ھۆنەرى يا دھۆكى ساللا ۲۰۰۸ خواندنا خۇ ب پلەيا يەكى پىشكا پەيكەرتاشىن داوئىينايە، بەك بوو ژ خويندكارىن سەرەكە كو خوشتقىيا مامۇستا و ھەقالىن خۇ بوو، ھەرۋەھا ژ بەر چالاكى و شىيانىن وئ يىن ھۆنەرى باوەرناما رىزگرتىن ل سەر پەيكەرتاشىن ۋەرگرتىە و ب دىرژىيا ژيانا خۇيا ھۆنەرى بەشدارى گەلەك چالاكىين ھۆنەرى بوويە ۋەك. ساللا ۲۰۰۴ پىشانگەھا دھۆكى، ۲۰۰۷ پەيكەرىن بەفرىن ل دھۆكى، ۲۰۰۷ فەستىفالا ھەرىمى يا شىپوەكارى ل سلىمانىي ۲۰۰۷، پىشانگەھا گرۇپ ل گەلەرىيا شەھىد سەلمان ل دھۆكى، ۲۰۱۰ پىشانگەھا ھۆنەرمەندىن دھۆكى ل ھەولئىرى گەلەرىيا مىدىيا، ۲۰۱۰ پىشانگەھا ھۆنەرمەندىن دھۆكى گەرا ۹ئ ل گەلەرىيا دھۆك، ۲۰۱۱ گەرا ۱۰ئ يا ھۆنەرمەندان ل گەلەرىيا دھۆكى. ھەرۋەسا بەشدارى پرۇژى پانۇراما ئازادى بوويە و پرۇژى سۇزەكا بى سنوور ل

ھەمىد شەرىف

ۋەكى پرانىيا ھۈنەرمەندىن دەۋكى ھەمىد شەرىف زى دەرچوبىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا سلىمانىيە. ھەرۋەسا د سالىن ھەشتىياندا دەست ب ھۈنەرى كرىە. پىشتى سەرھلدانى ۋەك مامۇستال پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا دەۋكى مامۇستا بووۋە. پتر بەرى خۇدا يا مەترىالى ناخۇبىيىن كوردستانى ژ دار و خۇزاي كوردستانى پەيكەر ئافراندىە، ئەفە زى دياردەكا بالكىئشە و گەلەك زەحمەتە. ژ بەركو ئالەتىن دروستكرنا فى جۇرى ھۈنەرى گەلەك زەحمەتن، ھەرۋەسا بەرگرىيا ۋى مادى كو دار ۋەك خو بىمىنىت. ديارە ھۈنەرمەندى چافكانىيا فى ھۈنەرى ژ حەزا گوند و دارو بارىن كوردستانى كرىتە، سالىن ئوتان بەرەف ئەۋرۋيا چوو، چەند سالال ۋەلاتى سويسرا ژيا پاشى قەگەرا كوردستانى، سالال ۲۰۱۲ دگەل گرۇپا ھۈنەرمەندىن گەلەرىيا دەۋكى سەرەدانەك بۇ باژىرى بەرلىن كر و چەندىن جەين ھۈنەرى و پەيوەندى و چالاكى پىكىنىان، ئەۋزى ۋەك بەكر بەگى نەرزى پەيكەرى خو ژ دارى دەستپىدكەت. نھا زى ل گەلەرىيا دەۋك بەردەوامە سەر كار و خەباتىن ھۈنەرى.

خۇبىن ھۈنەرى بەردەوامكرن و گەلەك ھۈنەرمەند ئافراندىن. ل سەر بنگەھەكى ئەكادىمى و زانستى گەلەك لايەنىن ھۈنەرى ئاشكرا بوون و ھەموو بەشىن ھۈنەرى ھاتن قەكرن. پىشتى ئالوزىن شەرىن ناخۇبىي گەلەك ژوان ھۈنەرمەند و مامۇستايىن پەيمانگەھى مشەختىبوونە ۋەلاتىن رۇژنافا. لى دگەل چوونا وان ھندەك ژوان ھۈنەرمەندا بەردەوامى دا خەباتىن ھۈنەرى و ژىر باندۇرا ھۈنەرى رۇژنافا گەلەك تىشتىن نوو بخۇقەئىتان و بوونە پىشتەقانىن بزافا شىۋەكارى ل پارىزگەھا دەۋكى، ژوان ھۈنەرمەندان كەسىن ۋەك ۋەلىد ستنى. فەھمى بالايى، غەندان شىنو، گوھدار سەلاخەدىن و...ھتد

پىشتى نەمانا رۇژما بەغس سالال ۲۰۰۳ ئىكجارى كوردستان ئازاد بوو، بزاف ھاتەكرن كو ھندەك بنگەھىن ھۈنەرى و رەۋشەنىبىرى سەر ب ۋەزارەتا رەۋشەنىبىرى يا حكۇمەتا ھەرىمى گەلەك ھارىكارىن ژ بۇ ھۈنەرمەندان، ژ لايىن پىشتەقانىيا مادى، ھەبوونا مەترىالىن ھۈنەرى و پەيوەندى دگەل ۋەلاتىن ھەرىمى و جىھانى. ھەرۋەسا ناردنا شاندىن ھۈنەرمەندان بۇ ۋەلاتىن بىانى بوونە ئەگەرى پالدا نا ھۈنەرمەندا كو پتر ئەشقا ھۈنەرى دەف پەيدا بىيت و رەۋشا ژياتى بەرەف باشى چوو.

ھەتا گەھەشتىە قۇناغا دامەزاندنا ئەكادىمىيا ھۈنەرى ل دەۋكى. ھەلبەت سالال ۲۰۱۲ ۋەك مۇگىنىيا ھەموو ھۈنەرمەندا بوو كو ئەف ئەكادىمىە بىيتە بنگەھەكى زانستى و پالپىشتى ھۈنەرمەندىن پارىزگەھا دەۋكى، ھەرۋەسا ھەبوونا گەلەرىيا دەۋكى، ھۇلا شەھىد سەلمان و پانوراما ئازادى ئەفە ھەموو بنگەھىن نىشادانا بەرھەمىن ھۈنەرمەندىن فى دەقەرى بوون.

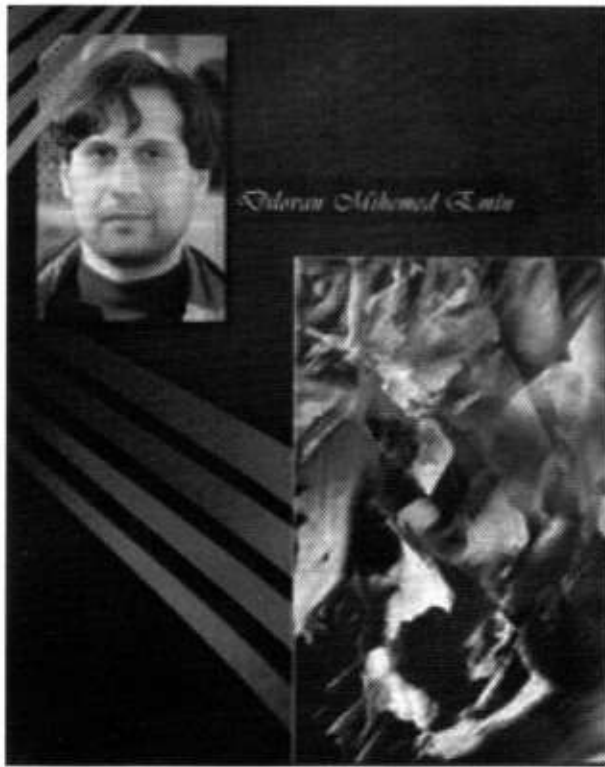
سەردار كىستەيى

سالال ۱۹۷۲ ل دەۋكى ھاتىبە سەر دىيائى، پىشتى سەرھلدانى بەر ب ھۈنەرى شىۋەكارى چوو، دەر قۇناغەكى دا خودان ئەزموون و تايبەتمەندىيەكا ھۈنەرى بوو، ژ كارىكاتورى بەر ب دەررىنا سەرۋچاقان، ژ سىرۇشتى كوردستانى بەر ب رەنگىن جلو بەرگىن

ھۈنەرى شىۋەكارى ل پارىزگەھا

دەۋكى پىشتى سەرھلدانا ۱۹۹۱

پىشتى سەرھلدانا ۱۹۹۱ئى پارىزگەھا دەۋكى زى ۋەكى پارىزگەھىن دى يىن باشۋورى كوردستانى د قۇناغەكا گەلەك دژوار را دىۋورى. لى دىسان د ۋەخەكى نىزىكدا ھۈنەرمەندىن كوردستانى بشىۋەكى گىشتى و يىن پارىزگەھا دەۋكى ب تايبەتى شىيان. گەلەك ساز و بنگەھىن ھۈنەرى دامەزىرىن و ژ ئەگەرا فى پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان سالال ۱۹۹۲ سەر دەستى چەندىن ھۈنەرمەندىن فى دەقەرى ھاتەدامەزاندن. ئەفە ۋەك مۇگىنىيەك دلخوشكەر بوو بۇ ھۈنەرمەند و كەسىن حەزا ھۈنەرى ھەى ل فى دەقەرى، بەردەوام فى پەيمانگەھى خەباتىن

دلوان مەھمەد ئەمىن

ئىكە ژ ھۆنەرمەندىن پىشتى سەرھلدانى دەست ب كارى خۇ كرى. تايبەت پىشتى پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دھۆكى خواندى وەك كەسىن پىشكەفتى يىن ھۆنەرمەندىن گرۇپ و خۇ دەيتە ھەژمارتن. پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھىن ھۆنەرى دا كرىبە و ھىژ بەردەوامە. تابلويىن وى بەر ب ستايلىن تايبەت و رەنگىن بالكىش يىن سرۇشتى كوردستانى ژ رەنگىن گولان و بەر ب ئابستراكتا رەنگا دچىت.

ھۆنەر ئەمىن

ھۆنەرمەندى گەنج ھۆنەر ئەمىن ئىكە ژ وان ھۆنەرمەندان يى شىباي د مەيدانا ھۆنەرى شىئوھكارى دا خۇ پىشدا بىبەت. ھەروەسا سەر بىنگەھەكى تىورا ھۆنەرى فېرى ئەستەتىك، رەخنە و جوانىيا تابلوى بوويە. فۇرم تىشتەكى سەرەكەيە و بەر ب مودىرنىزما تابلوى دچىت، گاڤا ئىكى خۇ دناڤا ئابستراكتى دا دىتە. ھارمونىا رەنگ و پىكھانا تابلوى ل سەر

ژن و كچىن كوردان چو ، ھەروەسا نەخش و نىگارن ناقمالى و رەنگىن گەلەرى يىن كوردەوارى و ھىدى ھىدى بەر ب شەفافىتە رەنگىن ئاقى چوو. لڤان سالىن داويى خۇبەردا سەر ئابستراكت د لاشىن مرقۇقى دا. گەلەك بەرھەمىن شىئوھكارى ل گەلەرىيا دھۆكى ئەنجامداينە و بەردەوامە سەر كارى ھۆنەرى.

دايىر كەمال

ھۆنەرمەند دلىرئىك بووژ خويىندكارىن پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان يا دھۆكى، پىشكا شىئوھكارى. بەردەوامىيا خواندنا ھۆنەرى شىئوھكارى دا گەلەك ھەژزىكەرى كارى خۇ بو. پىشتى پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ب داويىناي دىسان بەردەوامى دا كارى خۇ پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھاندا كرى. نھا ژى بەردەوامە سەر كارى ھۆنەرى، نەبەس تىن تابلويىن زەيتى دروستكرىنە بەلكو گەلەك پەيكەر و شىئوھىن جودا يىن ھۆنەرى ئافراندىنە و دىسان بەردەوامە.

دشاد ئىمانىل

ژ ھۆنەرمەندىن گەنجە يىن پىشتى سەرھلدانى و گەلەك گىرنگى دايە كارى خۇيى ھۆنەرى. پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھاندا كرىبە، دناڤبەرا رىالبەتە و ئابستراكتا رەنگاندا وى تابلو ئافراندىيە. د پىكھانا گىشتى دا خەت بوويە سەنتەرى تابلوى. نھا ژى بەردەوامە سەر كارى ھۆنەرى.

ھۈنەرنىن جوانە، د بەردەوامىا خەباتا خۇيا ھۈنەرى دا گەلەك شىنۈە د چارچوقا رەنگىن سىرۇشتىن كوردستانى دا پىنكىئىنايە. دناقا چيا و ئاقىن كوردستانى دا باندۇرا رەنگىن سار ل سەر ديارە، بتايبەتى خۇبەردايە دناقا گرۇپا رەنگى شىن دا، ز ئاسمانى زەلالى كوردستانى كويراتىيا ئاقا شىن و دووراتىيا ئەو تىدا دژىت ب سومبوولا رەنگى شىن نىشا مەدەت. بەلەنسىك راگرتى د بەلاقىرنا رەنگى دا تاپلو داپوشىيە. چەند جارا رەنگىن سار خۇ دور رەنگەكى گەرمى ۋەك سورى دورپىچدكەن. لىدانا فرچا ز ھەستىن ھۈنەرمەندى ديار دىت، گەلەك پىنشانگەھىن تايبەت و گرۇپى قەكرىنە. مژارن سەرەكە سىرۇشت، مروق، ئاقابوون و ھەلاتن د زيانا جفاكا خۇدا كرىە ھىقىنى تابلۈپى شىنۈەكارى. نھا زى بەردەوامە سەر كارى خۇپى ھۈنەرى.

سەرپەست ئەھمەد

سەرپەست ئىكە ز ھۈنەرمەندىن سەرکەفتى بىن پىشتى سەرھلدانى رولى خۇد مەيدانا ھۈنەرى شىنۈەكارى دا دىتى. پەيمانگەھا ھۈنەرنىن جوان ل دھۆكى خواندىيە و پاشى بەر ب برىتانيا چوويە بۇ خواندنا ناما ماستەرى. گەلەك شىنۈەپىن جودا د قۇناغىن كاركرنى دا چىكرىنە، ز پورتىتا، سىرۇشت، رىالىتە و نەخش و پىنكھاتىن ئەندازەپى د كولىتورى

بىنگەھەكى زانستى دارىتە و شىايە ۋەك گەنجەك خۇد مەيدانا ھۈنەرى شىنۈەكارىيا پارىزگەھا دھۆكى دا بىنىت. نھا زى بەردەوامە ل سەر خواندنا ئەكادىمى و كارى ھۈنەرى.

دلىر زاھر

ز نشىن پىشتى سەرھلدانى ئىك ز وان دلرە، كو شىاي بەردەوامىن بدەتەخەباتا ھۈنەرى شىنۈەكارى و پىشكدارىن دگەلەك پىنشانگەھاندا بكت، يارى و روودانىن گەلەرى بىن كوردەوارى د چارچوقا تابلۈپى شىنۈەكارى دا ل سەر شىنۈەپىن سورىالىزمەكا رىالىتە بكاردئىنىت. سەر قى خەباتى بەردەوامە و گەلەك بەرھەمىن ھۈنەرى ئاقراندىنە.

ئەبدولموتەلب

ھۈنەرمەند ئەبدولموتەلب، دبەردەوامىا كارى ھۈنەرى دا شىايە خۇ بگەھىنىتە زانستا تابلۈپى و ز كەقنەشوپىا كوردستانى بەر ب ئابستراكتى بچىت. نەخش و نىكارىن كوردەوارى دگەل كول و جوانىيا سىرۇشتى ھىقىنى تابلۈپى ۋى بە. پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىە و بەردەوامە سەر كارى ھۈنەرى

دشاد نايف

سالا ۱۹۷۸ ئى ل دھۆكى زداىكبويە، پىشتى سەرھلدانى چوويە پەيمانگەھا ھۈنەرنىن جوان، سالا ۱۹۹۷-۱۹۹۸ پىشكا شىنۈەكارى داۋىئىنايە. ئەندامى سەندىكا ھۈنەرمەندىن كوردستانى بە، بەرپرسى ناقەندا شىنۈەكارىيە ل سەندىكا دھۆكى. ئەندامى ئىكەتيا شىنۈەكارىن كوردستانى بە، ئەندامى گرۇپا شەش كەسىيە. گەلەك پىنشانگەھىن تايبەت و گرۇپى ل كوردستان قەكرىنە ھۈنەرمەندەكى خودان شىان دەھىتەناسكرن.

ھاشم شاجى

سالا ۱۹۸۲ زداىك بوويە، دەرچوپى پەيمانگەھا

ژىر باندۇرا ھۆنەرمەند ئەبدولرەھمان كەلحوى خۇ د مەيدانا ھۆنەرى دا دىت. سەر بنگەھەكى زانستى ھىدى ھىدى ھۆنەر بوو پىشە و قىانا ھەستىن ھۆنەرمەندى. ژ رىالىتى و خۇزايە بەر ب ئابستراكتا رەنگا چوو. كەلەك پىشانگەھىن تايبەت و گرۇپ قەكرىنە.

ئەھلام ئەكرەم

ھۆنەرمەند ئەھلام ئىكە ژ دەرجوئىن پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دھۆكىز. د ھەموو قەستىقالىن پەيمانگەھى دا پىشكدارى كرىە و ھەرەسا پىشكدارى دگەلەك پىشانگەھاندا كرىە. دناقا قىگورەكى قەشارتى دا دخوازىت سرۇشتى و مرۇقت پىكفەگرىبەدەت. ژ بىدەنگىا سرۇشتى گەرماتىيا رۇژى بەردەتە سەر و تابلو بروح دكەقىت. وەك ھەموو كچىن پارىزگەھا دھۆكىز وئ زى بەردەوامى داىەكارى ھۆنەرى.

ھىبا يونس

پىشتى سەرھلدانى و بتايبەتى پىشتى ئازادكرنا عىراقى كەلەك ھۆنەرمەند ژ باژىرىن عىراقى ھاتن كوردستان و ئارامى و ئاسايشا كوردستانى پالپىشتىن خۇجھىيا ھەموو چىنن جفاكى بوو. ھىبا ئىك بوو ژ ھۆنەرمەندىن كچ بىن كو گەلەك جارا ب ناقتى گرۇپ كاردكر و پىكفە خەباتا خۇيا ھۆنەرى بەردەوام دكر. ژ ھەستكرنەكا جوان يا لىكدانا رەنگا بەر ب ئابستراكتى چو. داىەشكرنا رەنگا ل سەر رىتمەكا لىكدای ھەقركىيا گرۇپا رەنگىن سار و گەرم نىشا مەدا. كەلەك پىشانگەھىن گرۇپى قەكرىنە و ھىز بەردەوامە ل سەر كارى خۇين ھۆنەرى.

سوزان شوكرى

وەك ھۆنەرمەندەكا ژن لپارىزگەھا دھۆكىز بەردەوامى داىەكارى خۇين ھۆنەرى. دگەل گرۇپىن لچان كەلەك پىشانگەھە قەكرىنەو بەردەوامەل سەر كارى خۇ.

كوردى دا. ھىدى ھىدى بەر ب ئەبستراكتى دچىت. ئەو دخوازىت تايبەتمەندىا خۇ د چارچوقىن تابلويەكى شىوەكارى دا نىشا بەدەت. دا موھرا خۇ ل روپەلین ھۆنەرى شىوەكارى بەدەت. كەلەك پىشانگەھىن تايبەت و گرۇپ قەكرىنە.

سەلاخ رىكانى

ھۆنەرمەند سەلاخ رىكانى دەرجوئى پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان يا مووسلىن پىشكا شانۇئى يە. د بەردەوامىيا خواندنا خۇيا پەيمانگەھى دا ھەزا ھەموو رەنگىن ھۆنەرى ھەبوو، لى پتر خۇبەردا دناقا ھۆنەرى شىوەكارى دا. تايبەت پىشتى ژ مووسل ھاتى دھۆكىز و پىشتى سەرھلدانى بوو ئىك ژ ھۆنەرمەندىن شىوەكارىن پارىزگەھا دھۆكىز. كەلەك پىشانگەھىن تايبەت و گرۇپ قەكرىنە. مزارىن تابلويىن وى گرندای رىبازىن سورىالىزىمى يە. خەيالىن خۇ سەرەست دكەت ژ مىسولوزىان، باوهرىن دىنى، چىروكىن ئەفسانەى و چەند جاران رىالىتىن بەر ب خەيالىن دىبەت.

گەلاڧىز ئەبدورەھمان

پىشتى سەرھلدانى و قەكرنا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دھۆكىز كەلەك ھۆنەرمەندىن كچ دناقا خۇدا ھەمبىزكرن. باندۇرا گرۇپان و يا پەيمانگەھى و قەكرنا كەلەرى و پىشانگەھان بوو بنگەھەك كو كچا كورد خۇ د ناقتا بىنىت. كەلاڧىز ئەبدورەھمان

شىئانە د ھۆنەرى شىئوھەكارى دا. ژ پىروزىيان و كەشە شوپىيا كوردەوارى چافكانىيا مزارا تابلويى وئ يە. دگەل جوانىيا رەنگ و پىنكھاتا تابلوى.

ھەنان ئەمىن زاوى

دەرچوويا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوانەل دھۆكىز ساللا ۲۰۰۸-۲۰۰۹ ئى پشكدارى دەھموو فەستىقالىن پەيمانگەھى دا كرىە. ھەرەھسا پشكدارى دگەلەك پىنشانگەھىن ھۆنەرمەندىن دھۆكىز دا كرىە و بەردەوامە ل سەر كارى خۇيىن ھۆنەرى.

ئالا سالىج شىگالى

ھۆنەرمەند ئالان دەرچوويا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوانەل دھۆكىز ساللا ۲۰۰۹-۲۰۱۰ پشكدارى دەھموو فەستىقالىن

ھەنان مەھمەد

ھۆنەرمەند ھەنان ئىكە ژ ھۆنەرمەندىن كچ پىن پارىزگەھا دھۆكىز يا بەردەوامى دابەكارى ھۆنەرى شىئوھەكارى. ھەرەھسا پشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىە و بەردەوامە ل سەر كارى ھۆنەرى.

چىمەن سەدىق

چىمەن ژى ۋەكى ھەقالىن خويىن كچ شىياپە پشكى سەرھەلدانى خۇ د مەيدانا ھۆنەرى شىئوھەكارى دا بىنىت. دەرچوويا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوانە ل دھۆكىز پشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىە. ژ سرۇشتى كوردستانى رەنگىن جفاك و جوانىن د تابلويىن خۇدا بكاردئىنىت. گەلەك جازان سەر شىئوھەيىن كىزى كاركرىە و شەفافىەتا رەنگا سەر تابلوى دابەشكرىە. ھىز بەردەوامە سەر كارى خۇيىن ھۆنەرى.

شەرمىن بەھجەت

شەرمىن ئىك بوو ژ خويىندكارىن پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان پشكا شىئوھەكارى ل دھۆكىز. بەردەوامى دا ھۆنەرى خۇ و قىانا ھۆنەرى ئەو پالدا كو پەيمانگەھى داۋى بىنىت. ژ ئەنجامى كار و خەباتا وئ يا ھۆنەرى گەلەك پىنشانگەھىن شىئوھەكارى ل پەيمانگەھى و پشكى خواندنىن فەكرن.

مەھاباد سالىج

پشكى سەرھەلدانى و بتايىبەتى سالىن داۋىن بزاڧا شىئوھەكارىيا كچان ل دھۆكىز بەر ب پىش چوو. قنى ئىككىن كچ پالدان كو پىنشانگەھىن بگروپ فەكەن. مەھاباد ژى ئىك ژقان كچايە يا بەردەوامى دابە خەباتا ھۆنەرى و پشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرى و بەردەوامە سەر كارى ھۆنەرى.

روشا مەھمەد

ھەرەھكى ھەموو كچىن پارىزگەھى رشا ۋەك ھۆنەرمەندەكا شىئوھەكارى يا كچ دەھتەناسكرن. وئ پشكدارى د گەلەك پىنشانگەھان دا كرىە و خودان

مەكى بەروارى

ژ نىقىن نوو يىن ھۈنەرمەندىن پارىزگەھا دھۆكى. مەكى بەروارى ژ وان ھۈنەرمەندانە يىن شىياي دىناقبەرا ھۈنەرى گرافىك و بەر ب ئابستراكتى بچىت. ۋى فېگور بكارنەئىنا دخواست ژ پىنكھاتەكا ئەندازەيى بووشاھيا تابلوى پر بكتە. بەر ب نووياتيا ھۈنەرى. گەلەك پىنشانگەھ فەكرىنە و بەردەوامە سەر كارى ھۈنەرى.

بەيار مەھەمەد

دىنكھات و بكارئىنانا رەنگاندا بەيار شىيايە بىتتەخودان ئەزمون و تابلويەكى نوو بىنافرىنىت. ھەرۋەسا شارەزايى مەيدانا رەنگايە ۋى تابلو ژ رەنگا و بەلەنسا گىشتى كرىيە سەنتەرى چاقى بىنەرى. ژ تارىياتىن بەر ب رۇناھىي و دچەند بەشاندا شىئوھەيىن دورىنچىكرى يىن لاكىشە و چوارگوشە بكارئىنايە. پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىيە و دكتە.

ئاراسى بالەتەيى

ھۈنەرمەند ئاراسى دىناقبەرا فېگورى كوردى و خۇزايىا كوردستانى دا تابلوى دىناقىرىنىت. جوانىيا رەنگا بزاڧا ژنا كورد گەرماتىيا رۇژى و خەيالىن دىنە ئەفسانە و دىرۇكا كوردستانى د رىبازىن سورىالىزىمى دا بكار ئىنايە. ۋى

پەيمانگەھى دا كرىيە. ھەرۋەسا پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھىن ھۈنەرمەندىن دھۆكى دا كرىيە و بەردەوامە سەر كارى ھۈنەرى.

ئاراسى تەمەر

ھۈنەرمەند ئاراسى خودان تايبەتمەندىك ھۈنەرىيە. ل باژىرى زاخۇ ژ ئەقىنا خابوورى و كەڧنە شويپا قى ھەرىنى رەنگىن گەلەرى و جوانىيا كوردستانى كرىيە بىنگەھى تابلوى. نەخشىن كوردەۋارى شويپىن دىرۇكى و جوانىيا رەنگىن گەرم تابلويى فارسى يىن داپوشى. سەر بىنگەھەكى ئەكادىمى ژ سىرۇشتى بىن دەنگ بزاڧا رەنگا بووشاھىيا تابلوى پر كر. گەلەك پىنشانگەھىن تايبەت و گرۇپ فەكرىنە و پىشكدارى دگەلەك چالاكىيىن ھۈنەرى دا كرىيە و دكتە.

مەروان شوكرى

ھۈنەرمەند مەروان شوكرى ئىكە ژ ھۈنەرمەندىن دەرىچويىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل دھۆكى. د بەردەوامىا كارى خۇدا گەلەك چالاكىيىن ھۈنەرى پىنكىئىنايە. پىشتى دەرىچوونا پەيمانگەھى بەردەوامى دا كارى ھۈنەرى. د ناقبەرا كولاژ و تابلويى رەنگىن دا خۇ دىناقا ئىك رەنگىن دا دىت. مەترىالىن بالكىش و گەلەك نەھاتىن بكارئىنان كرىيەبىنگەھى تابلوى.

دىار نەبدورەھمان

ژ نىقىن پىشتى سەرھەلدانى گەلەك ھۈنەرمەند دىار بوون و پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا دھۆكى پالپىشت بوو ژ بوو قى بزاڧا شىئوھەكارى ل پارىزگەھا دھۆكى. دىار ۋەك گەنجەك شىيايە دىناقبەرا جوانىيا رەنگىن سىرۇشتى كوردستانى دا ژىر تىرۇژكىن گەرماتىيا رۇژى. جوانىيا دار و خۇزايى بكتەتابلويەكى شىئوھەكارى. ۋى پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىيە و دكتە.

كەلەك يىن قىن ھەرىمى نىشا دەت، ژ بازنە، مرۇف و شىۋەيىن پىرامىدا. ھەر تىشت ب تەسەۋفا خوداى قەگىردايە. ۋى مفا ژ قان پىنكھاتا ۋەرگىتە و پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىە و بەردەوامە.

نەسىم سەباج

ۋەكى ھەموو ھۆنەرمەندىن گەنج نەسىم شىبابە بىتەخودان تايبەتمەندى د ھۆنەرى پەيكەرتاشى دا. مژارن مرۇقى دناقا شەف و ژنر تاقەھەبىشى. ژ پىنكىنانا مەترىالين مينا قوماش، ناخ و دار و بەر بووينەھىقىنى تابلويىن ۋى. بەردەوامى دايەكارى ھۆنەرى و پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىە و دكەت.

كەلەك ھۆنەرمەندىن دى يىن ۋەك فازل كىستەبى، رىبەر عمر، محمد، سلام موسى و... ھند بەرھەم و ژيانا وان نەكەتە بەردەستى مە و كەلەك ھۆنەرمەندىن گەنج ھاتىنە مەيدانا ھۆنەرى شىۋەكارى يىن ۋەك ھۆنەر ئەمىن و كەلەكىن دى. ئەگەر ھندەك ناف يان بەرھەمىن وان نەكەتبىن بەردەستى من داخوازا لىبوورنى ژوان ھۆنەرمەندان دخوازم.

ۋەلات نەجىب

ھۆنەرى پەيكەرتاشى دناقا گەنجىن پارىزگەھا دھۆكى دا بوويە دياردەكا كەلەك باش، ژ بەركو مەترىال و پىنكھاتا پەيكەرى ژ دار، بەر و ناخا

كەلەك گىرنگى دايە سرۇشت و جفاكى كوردستانى. كەلەك پىنشانگەھىن تايبەت و گرۇپ قەكرىنە، نھاژى بەردەوامەل سەر كارى ھۆنەرى.

ھەرۋەسا كەلەك ھۆنەرمەندىن دى يىن گەنج دىبەردەوامەن ل سەر كارى خۇيى ھۆنەرى بتايبەتى چەند پەيكەرتاش دەرگەتن و بەردەوامى دا ھۆنەرى پەيكەرتاشىن، ۋەك قان ھۆنەرمەندىن ژنرى:

سىار ۋەھەمەد

ھۆنەرمەند سىار د پىشكا شىۋەكارى پەيكەرى دا كارن خۇبەردەوام دكەت. ئىكە ژ ھۆنەرمەندىن پەيكەرى ب شىۋەكى مودىرنىزم دنافرىنىت. دىمەترىالين جودا يىن خومالى دا. پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھىن گرۇپ دا كرىە و نھاژى بەردەوامە ل سەر كارى ھۆنەرى.

ئەرشەد خەلەف

ھۆنەرمەند ئەرشەد بەر ب ھۆنەرى پەيكەرتاشى دچىت و كەلەك بەرھەمىن ھۆنەرى ئاقراندىنە. دگەل ھەقالين خۇيىن ھۆنەرمەند پىشكدارى دگەلەك پىنشانگەھاندا كرىە. ژ مەترىالين پىنكھاتا پەيكەرى ژ خومالىا خاكا كوردستانى ۋەرگىتە و بەردەوامەل سەر كارى خۇ.

شىراز ئەزىز

- ئىكە ژ كرۇپا پەيكەرتاشان و گىرنگى دايە مەترىالى خومالى، ژ دار و بەر و ناخى.
- مرۇف و پىنكھاتا پەيكەرى ل سەر بنگەھى راۋەستىاي و ھىزى ئاڧاكىرىبە.
- پىشكدارى كەلەك پىنشانگەھان بوويە، و يىن بەردەوامە ل سەر كارى ھۆنەرى.

قەمان ئىسماعىل

دىاردا ھۆنەرى و بەردەوامىا كارى، مرۇقى پالدەت چەند تىشتىن ھىشتا ژ دايكنەبووى. لىكدانا دناقا پەيكەرنىن قەمان ئىسماعىل دا درەنگەھاندا باۋەرىن

نامىنە غەبدولقادر جەلال

- سالا ۱۹۹۰ ئى ل باژىرى دھۆكۈ ژ داىكبووېھ.
- سالا ۲۰۱۲ ئى پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ب داوى ھىنايە.
- پتر ژ ھەفت پېشانگەھان قەكرىنە، و پشكدارى فېستەفالىن پەيمانگەھى بووېھ.
- تا نھا بەردەوامە ل سەر كارى خۇ يىن ھۈنەرى.

كوردستانى دەيتەئافراندىن. وەلاتى مەزوپوتاميا جەھى كەقنترىن دېرۇكا پەيكەر و شارستانىيەتى. وەلات ئىكە ژقان ھۈنەرمەندان يى بەرىخودايە قى جۇرى ھۈنەرى و پشكدارى دگەلەك پېشانگەھاندا كرىه و نھاژى بەردەوامەل سەر كارى ھۈنەرى.

خەيرى نادەم

- ل دھۆكۈ ژ داىكبووېھ
- سالا ۲۰۰۱ ئى باوهرنامەيا دېلۇم ل پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان- دھۆك، و سالا ۲۰۰۸ ئى باوهرنامەيا بكالورىۇس ب ھۈنەرىن شىئوھكارى ل زانكۇيا سەلاھەددىن، و سالا ۲۰۱۵ ئى باوهرنامەيا ماستەرى ل زانكۇيا ئەكادېميا سان فرانسىسكو وەرگرتىنە.
- پشكدارى پېشانگەھىن تايبەت و كۆم بووېھ.

دلگەش بەروارى

- ل ۱۹۸۶/۱۱/۲۵ ئى ژ داىكبووېھ.
- سالا ۲۰۱۰- ۲۰۱۱ ئى باوهرنامەيا دېلۇم ل پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان، و سالا ۲۰۱۵- ۲۰۱۶ ئى باوهرنامەيا بكالورىۇس وەرگرتىنە.
- ئەندامى كارا يى سەندىكا ھۈنەرمەندىن كوردستانى- دھۆك، ئاقەندا شىئوھكارى.
- پشكدارى فېستەفالىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان، و فېستەفالىن زانكۇيا دھۆك- پشكا شىئوھكارى كرىيە، ژ بلى پشكدارىكرن د پېشانگەھىن ھەقپشك دا.
- ل سالا ۲۰۰۷ ئى باوهرنامەيا رىزليناننى ل پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان وەرگرتىيە.
- پشكدارى چەند خۇلان بووېھ.
- نھا مامۇستايە ل زانكۇيا دھۆك- بەشىن شىئوھكارى، و مامۇستايە ل زانكۇيا جىھان- بەشىن شىئوھكارى، و بەرىرسىن گەلەرى و نىگاركىشىن (مرسەم حرا) يە ل ھەمان زانكو.

و بەردەوامە ل سەر كارى خۇ يىن ھونەرى و
رۇژنامەنقىسى.

جەمىل مەھمەد سەبرى

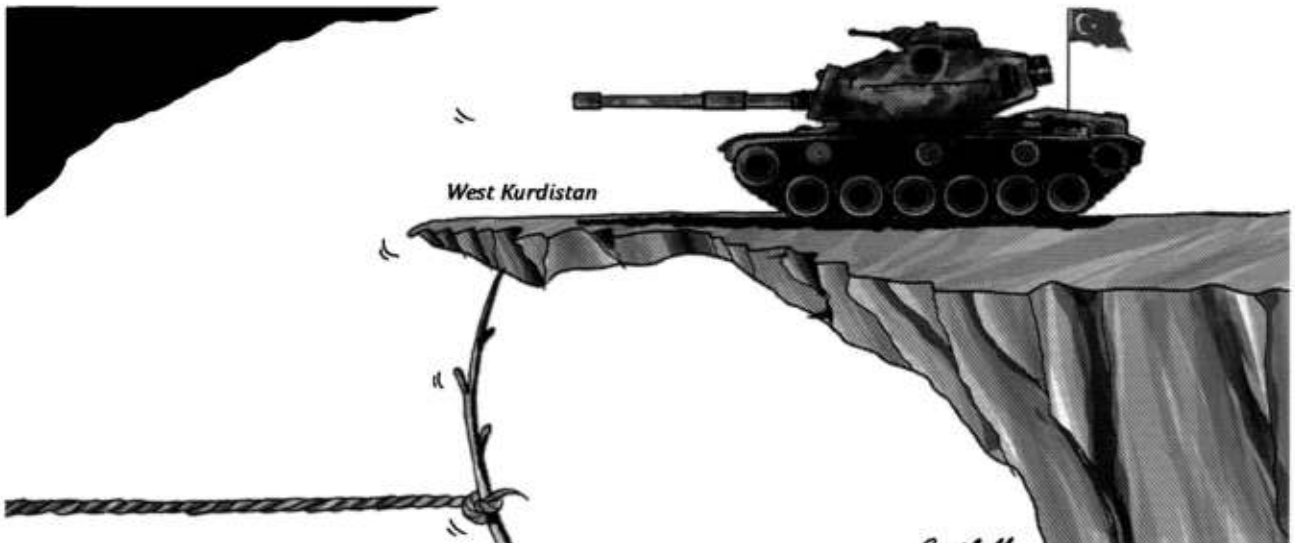

تانيا مەھموود ھەتاج

- سالا ۱۹۷۷ئى ژ دايكبوويه.
- سالا ۱۹۹۸-۱۹۹۹ پەيمانگەھا ھونەرىن جوان- دھۆك ب داوى ھىنايه.
- سالا ۱۹۹۴ئى بۇ يەكەم جار بەرھەمىن وى دناڧ كۇقارا «گازى» دا بەلاڧكرىنە.
- چوار پىشانگەھىن كارىكاتورى يىن تايبەت ڧەكرىنە، و پشكدارى د پتر ژ ھەژدە يىن ھەڧىشك دا كرىيە.
- بەرھەمىن كارىكاتورى و مونتىڧ د چەندىن رۇژنامە و كۇقاران دا بەلاڧبووينە.
- سالا ۱۹۹۸ئى بوويه ئەندامى سەندىكا رۇژنامەنقىسىن كوردستانى دا، ھەر وەسان بوويه ئەندامى سەندىكا ھونەرمەندان ل دھۆكى.
- ل كەنالى كوردستان يىن ئەسمانى كاركرىيە

- سالا ۱۹۹۰ئى ژ دايكبوويه.
- سالا ۲۰۱۲ئى پەيمانگەھا ھونەرىن جوان ب داوى ھىنايه.
- سالا ۲۰۱۱-۲۰۱۷ئى كولىژا ھونەرىن جوان تەمام كرىيە.
- چوار پىشانگەھىن تايبەت ل دھۆك و دەوروبەران ڧەكرىيە، و پشكدارى د پتر ژ پازدە يىن ھەڧىشك دا كرىيە.
- ژىلى پشكدارى كرن د فىستەفالين پەيمانگەھى دا.

ديروكا شانويى ل پاريزگه ها دهوكى

رفعات رجب

دهوكى ل دهسپىكى فوره ديار بگهين كو بهرى پهدابوونا شانويى ب شيوهين نها بهربه لاف- ل دهقرا دهوكى، د كهلتوورئ دهقيرئ دا هندك رنو رهسم د ههلكهفت و بيره وهري و خوشياندا ب شيوهى زارقه كرن دهاتنه گيران. ئەف چهنده زى ب رنكا چيروك و نغيسينا و كهسانين دانعمر گههشتيه مه، كهفتنرين زارقه كرن كو تا نها ماينه و ل دهف خهلكى دهقيرئ د به لاقهنه وهك چيروك و ناقهرؤك زارقه كرنيت.

اكاوهى ناسنگمر - ترازى يا بچوپكا - زن خواستن - دز و خودانى مالى و گولك - ياريا ميرى^(۱)
كساوهى ناسنگمر وهك چيروك و ناقهرؤك و كهسانين قى داستان ل دهف هر كهسهكى ل دهقيرئ يا بهرنياس و به لاقه و ژباب و كالا گههشتى به مه، ل دهسپىكا وئ رنو رسمين بيرئنانه قى وهك ههلكهفتا سالانه به و ئەف داستان ب زارقه كرن قه هاتيبه كرن و قه گيران و گههشتيه مه، و ب گهلهك رنگ و جورا هاتيبه نغيسين، وهك شينواز و دبالوك و كهسانين وئ و تا رۇژا نها ل دهقيرئ بو زارقه كرنى يا بهردهوامه و شانويى د ههقركيبا مللهتن كورد ب قاره مانيا - كاوهى ناسنگمر و زولم و زورداريا نه زده هاكى - زه حاك - بهرچاقدكهن.

شانو ل دهقرا دهوكى ب شيوهيه كى گشتى پشكه كه ژ شانويا كوردى، لى دقبت ژ بير نه كهين كو شانويا عيراقى كارتىكرنا خو ل سهر شانويا كوردى و يا دهقرا دهوكى ب تايهت هه بوويه، نه خاسمه ل سالين (۱۹۵۰) ئ و هيرقه، پشتى هاتنا هندك گرؤيىن شانويى بو دهقيرئ و پيشكىشكرنا هه ژمارهكا كارين شانويى، همر وهسا قه گوهاستنا هندك دهقيرئ (عه ره بى) بو سهر زمانى كوردى يان همر ب زمانى (عه ره بى) و ب رنكا خويندكار و مامؤستايان هاتينه دهقيرئ و پيشكىشكرن، مينا شانؤگه رين (رأس الشليلة - الخمار السود - تامر بيگ - تاجر البندقية و ... هتدا)، همر وهسا پشتى چوونا خويندكارين دهقيرئ بو خواندن ل بهشتين هونهرئ موزيكي و شيوه كارى و شانويى ل بهغدا و ههلبهت كارتىكرن زالتر بوو تا نها پهيوه نديه كا د ناقهرا شانويا عيراقى و شانويا كوردى دا هه.

همر چموا بيت شانويا كوردى ساخلمه تين خو ههنه، وهك نارمانج و زمان و ناقهرؤكا بابه تين شانؤگه ريبا و ريكين گه هاندن و هزر و بير و بوچوون و سه بارهت ديروكا دهسپىكرن ب ديننا من گهلهك د نيزيكي ئيكن.

سه بارهت دياركرنا ديروكا شانويى ل دهقرا

دەقەرى دەھاتە كىرن و گىران - لى ھىدى ھىدى بەرھەف نەمانى قە چوو و ھاتە زىركىرن و چىرۇكا قى يارى ب شىئوھەكى (ھىمايى) ھاتىيە بۇ رەنگەكى ھوكمىن نە راست و زولم و زۇردارىن ل سەر خەلكەكى ب شىئوھى يارىن و ھەر شەف- ل مالهكى يان ل جھەكى ل گوندى د ھاتە گىران و كورتىيا قى زارقەكرىن ب قى شىئوھى بوو؛

پشتى دەست نىشانكىن جھى (مالى) بو يارىن-- (دا كەسانەك ژ لايى گوندىيانقە، يان وان كەسىن داخوازكرى بۇ دەھواتى ھىتە دەست نىشانكىن ب مەرج كو كەسانەكى شەھەزا و پەھلەھوان و ب دەف- و ئەزمان با كو ب رولىن (مىرى- ھاكىمى) راببا- و ھەر ھەسا دا دو ھەزىران ژى بۇ دەست نىشان كەن ھەك ھارىكار و ھندەك نۇبەردار و بەردەستك و خولام ژى بو كارى و سى كەسەكا ژى بۇ كارى (رەشە- جەردە) كو كارى وان ب برىارا مىرى ئىنانا ھەر كەسەكى يە بۇ دادگەھكرىن و پشتى ب داوئىنانا دانانا گرۇپى كارى دا ھندەك پىندقى و كەل و پەلېن كارى ژى ئامادەكەن ھەك (ۋەرىس بۇ ھەلاوېستنا گونەھبارا- گۇبال بۇ مىرى - فەلەقە - چل و بەرگ - عەبا - دار - يان تەمەنگ) و ھەك تەمانشەقان دا ھەژمارەكا زەلاما ل كۆچكى پويىنە خارى - و ھندەك جارا ژى ھاكىمى نە د ھىلا كەس ل كۆچكى بانە - و يارى ب كۆمبىوونا گرۇپى ب قى رەنگى دەست پىن دكر؛

مىر دا فەرمانا گىرتنا كەسانەكى دەرئىخىت و پەشەكېن خو ب ئامادەكرنا وى كەسى ناگەھدار كەت، رەشەك دا ل ئاق گوندى گەرىن و وى كەسى ب خورتى كېشەنە دادگەھى ومىر و ھەزىر دا گونەھەكى بۇ وى كەسى دروست كەن و ب وئى گونەھىن دا دادگەھ كەن و پشتى كەف - و قوتان و شەر و گەنگەشىن و ئىنانا شاھادا دا ئەو كەس ھىتە جزاكرن ب (چەند ھىكا يان مېرىشكەكى - يان دېكلەكى - يان ھندەك متايىن خوارىن ھەك - گويز - مېوئىز - باھىف - و ئەگەر ھالى وى كەسى پىن خوش با دا ب كافرەكى يان ب بزنەكى ھىتە جزاكرن) و ھوسا ئەف پارىيە ھەر د وى شەقىن دا

دىسان (تەرازىيا بچوئىكا) ئەوا ژ ھەزا ھەزىمەند و زانايىن كورد (عىسى دەلا) ھاتىيە فەھاندن و دروستكرن و ل كۆچكا مىرى ئامىدىن سالا (۱۱۸۲) ئى مەشەختى/ (۱۷۱۸) ئى زايىنى مىنا شانۇگەرىيەكى ھاتىيە زارقەكرن كو مىرى ئامىدىن و عىسى دەلا دگەل چەندىن خەزمەتكار و نۇبەدار بوويىنە ئەكتەرىن قى زارقەكرىن و ھەزىر و مەزىن و ماقوبلىن دەقەرىن و مېھقانين كۆچكا مىرى بوويىنە بىنەرىن قى زارقەكرىن، ھەتا نھا ژى ئەف زارقەكرنە ب چىرۇكا خۇ قە ئىتە گوتن و فەگىزان و ھەكى شانۇگەرى دەھتە كىرن ژى، كورتىيا چىرۇكى ژى ب بقى رەنگى يە؛

(كۆچكا مىرى ئامىدىن با تىرى مەزىن و ماقوبلىن دەقەرى بوون- سوحبەت يا خوش و گەرم بوو- مىرى ئامىدىن د ئاخفتنا خۇ دا ديار كر كو چ ئشت ل بەر وى ئاسى نايىت و دىشېت ھەمى ئشتا بىرئە بىتە و راست و دروست بگەت و گۆتە چقاتى ۋە يە يان نە؟ ھەمى ئامادەبوويا ب بەلن بەرسىدان، ب تىن عىسى دەلا ئەبىت كو بەرسىفا وى ب قى رەنگى بوو؛ مىرەن مەھرى ھەيە لى ب تىن بچوئىك نەبىن كو كەس نەشېت تەرازىيا وان راست بگەت، ھوسا زارقەكرىن دەست پىنكر ب داخازا عىسى ژ مىرى ھنارەكى و پاشى ئىكاندا ھنارى و ھەكى خۇ لىكرنەقن و نەشيانا مىرى و سەرگەفتنا ئاخفتنا عىسى دەلا، دەمى مىر دېئىت - ھلۇقە عىسى تە بر راستە كەس نەشېت تەرازىيا بچوئىكا راست بگەت^(۱)، ھوسا مىرى ئامىدىن و عىسى و ئامادەبوويا شەقىن خۇ ب سوحبەت و سەرھاتىيا دېوورانىن و عىسى دەلا زارقەكرىن خۇ ل كۆچكى دگىران و ژوانا؛ (ژن خواستىن - دز و خودانى مالى و گۆلك) كو ئەوان ژى چىرۆك و ئاقەرۆكىن خۇ بىن ب بەھا ھەنە، سەبارەت زارقەكرنا - يارىيا مىرى - ئەوا كو تىتە ھەژمارتن ژ كارىن تايبەت بىن گىرداى ب پى و رىسەمىن دەھوات و شاھياناقە و ئاقدارتىن يارى و زارقەكرنە ل دەقەرا دھۇكى كو ھەتا سالىن (۱۹۸۰) ئى ژى ب شىئوھەكى بەرھەم و بەردەوام ل گوندىن

ئەحمەد ئەلى ئامىدى و رەشىد ئامىدى و د گەل ھەژمارەكا فەقىيان) ھاتەپىشكىشكرن^(۱۴)، ھەر ۋەسا ل باژىرى ئاكرى ژى و ل (كەلا ئاكرى) ل رۇژا (۱۱)ئى نەوروزى شانۇگەريا (كاۋەى ئاسنكەر) ب بەشداربوونا اخەمو و دەرويش خەمو و ھەجى عەزو و مەحمىدى گورەقاي و صالحى چوستەى و ھورمىزى فەلە) ھاتەپىشكىشكرن^(۱۵) و پىشتى قن شانۇگەرىي و بۇ ماۋەپەكى كورت و ژ ئەگەرىن نە ئارامى ل باژىرى ئاكرى ھەقالىن (دەرويش خەموى) دەست ژ كارى بەردا و ب ننى ل ئاھەنگىن تايبەت نامادەببون و شانۇگەرىي كورت و سىك پىشكىشكرن مينا - شانۇگەرىي (خازگىنى- رەزى تى- مىرى ئاكرى) كول پىشتى سالا (۱۹۳۵)ئى ژاين وان ھەقالانقە ھاتىنە پىشكىشكرن، ل باژىركى بامەرنى سالا (۱۹۳۴)ئى و ل (خواندنگەھا بامەرنى) و ب ھەلكەفتا بىرەۋەرىن نەوروزى تەمسىليا (قاسم تەمبۇرى) ب بەشداريا (خەيدەر يوسف - ئەحمەد عومەر- توفىق ئەمىن- دگەل كۇمەكا خويندكاران ھاتە پىشكىشكرن)^(۱۶)، دىسان سالا (۱۹۳۵)ئى، ھەرل باژىركى بامەرنى و ب بەشداربوونا ئەقان مامۇستايان (مەلا صالح مەلا عارف - مەحمەد ئەلى ئەفەندى - ئەحمەد عومەر)، نەمسىليا (نەرازىيا بچوئىكا) ل سەر دەستى مامۇستايان خواندنگەھا بامەرنى يا سەرەتاي ھاتىنە پىشكىشكرن^(۱۷).

سالا (۱۹۳۸)ئى و ل باژىرى ئامىدى و ب بەشداريا (ئەحمەد ئەلى ئامىدى) و ھەژمارەكا خەلكى ئامىدى شانۇگەرىيەك ل مالا (ئەلى شەعبان ئاغاي) ھاتە پىشكىشكرن^(۱۸)، ھەر ۋەسا شانۇگەرىيەكا دى ھەر د وئى سالى دا ب نائفى الملك و أقرىاۋە) ژى ب زمانى (عەرەبى) ژ لايى (ھەجى مەكى ئەفەندى) د گەل ھەژمارەكا خويندكارىن باژىرى ئامىدى ھاتە پىشكىشكرن^(۱۹) و سالا (۱۹۳۹)ئى شانۇگەريا (قەرەمان) كو ژ نقيسبن و زارقەكرنا (مەحمەد ئەمىن ئوسمان) و دەرھىنان و زارقەكرنا (شەۋكەت عەبدولسەمەد) ل باژىرى دھۆكى ھاتە پىشكىشكرن^(۲۰) و ب دىنا

چەند چارەكا دا دوبارە بىتە فە، تا قوبىتەكى باش ژ تىشتىن خوارنى كۆم كرىانە و پاشى دا ھەمى زەلام و دىھوانى نامادەبىن ژ بۇ خوارنا وان تىشتان كو د گۇتنى (پاشىف)^(۲۱).

ئەگەر ئەم بچافەكى ھوبىر بەرى خو بەدەنە قان ھەر سىن بارىيا دى بىنىن كو نافەزۇكىن وان ل سەر شەنگىستەبەكى دو لا يانە ھاتىبە دروستكرن و دانان، يان كو دوبرەكى - ھەقدى - و دان و ستاندن - گەنگەشە - ول داۋىي ئەنجام.

ب راستى ئەفە ژ ساخلەتىن كارىن رىك و پىك بىن زارقەكرنى نە، دىقت ژ بىر نەكەين كو گۇرەپانا سىياسى گرىندانەكا موكم يا ب دەپن شانۇين فە ھەى، ب قى ئىكى و دگەل ھەمى ئاستەنگا، شانۇين ل دەفەرى رىكا خو يا راست و دروست و ب شىۋەپەكى رىك و پىك بىيە و ل چەندىن قۇناغىن سەخت و دژوار ژ ئەگەرىن كارتىكرىن سىياسى و رەوشا دەفەرى و نە ئارامىن و ھەبوونا شەر و سەرھەلدان و شورشىن كوردى و ھىرشىن سەربازى بىن حكۇمەتا عىراقى بۇ سەر دەفەرى دەرباز بوۋىە - لەو ما ژى دى بىنىن كو ھەر قۇناغەكى رەوش و بزاقا خو يا تايبەت ھەبوو بە، كو گرىداى سەر و بەرى دەفەرى بى سىياسى و كۇمەلابەتى و رەوشەبىرى و.....ھتد فە بوۋىە.

ژ بۇ دىاركىرنا رەوش و بزاقا شانۇين ل دەفەرا دھۆكى و ل دوۋف بەلگەنامەبىن باۋەر پىكرى، دى ل خوارى ب كورتى ل سەر وان قۇناغىن شانۇيا دەفەرى كو تىزا دەرباز بوۋىن و تا نھا بەردەۋامى بى دەيتە دان دىاركەين.

قۇناغا سالىن (۱۹۳۰ تا ۱۹۴۰) ئى:

ل دوۋف بەلگەنامىن باۋەر پىكرىن كو ل بەر دەست، دىار دىت كو دىرۇكا شانۇين ل دەفەرا بەھدىنان دىقرىتە فە سالىن (۱۹۳۰)ئى، كو ئىكەم شانۇگەرى پناقى (كاۋەى ئاسنكەر) ل باژىرى ئامىدى و ل (كۇرا سىرىجى) ل ئىقارا رۇژا (۱۹۳۰/۲/۲۱)ئى، ب بەشداربوونا (ئەنۋەر شىخ محمدى تاهرى مائى و

و گۈرەپان و ئافاھىيىن خواندنگەھا ھە بوون. كو باشتىن جھىن كار و نىشانانا شانۇگەريان بوون - و دقنى قۇناغنى دا چ ئىپ و گروپىن شانۇيىن يىن ب ئاق- و نىشان و تايبەت و ھەرمى نە بوون. ھەر وەسا كەسانىن بسپۇر ئى دوازي شانۇيىن دا نە بوون. ب تىن ئەوين كاردگىن خودان ئارەزوو و ھەزىنگەرىن قى رەنگى ھۈنەرى بوون.

قۇناغا سالىن (۱۹۴۰ تا ۱۹۵۰) ئى:

ھەر ل دەسپىكا قى قۇناغى. سەرۋەرى سىياسى يىن دەھەرى و ئ بەر شۇرشا رەشىد عالي گىلانى يىن ئالوز بوو. و كارتىكىن ل سەر دەھەرى ھەبوون و ھەر ئەقە بۇ ئەگەرى لاوازي و كىم كارىن شانۇيىن ل سەنتەرى بائىرى دھۆكى. لىن دقنى قۇناغى دا شانۇ ل دەور و بەرىن دھۆكى مىنا (ئاكرى- ئامىدىن- زاخۇ) پتر يا ب بزاڧ بوو و شانۇ بۇ رىبازەكا دى يا بەلاقەكرىن و ھزر و بىرىن كۆم و گروپان سەر دەستىن مامۇستا و رەوشەنىيران ھاتە پىش و بەردەوامى پى ھاتە دان وەك تەمام كەر بۇ قۇناغا چوويى. سالا (۱۹۴۰) ئى ل بائىرى ئاكرى شانۇگەرىيا (كاوھ) ل سەرى گرى ب ھەلكەفتا جەزئا نەوروزى ھاتە پىشكىشكرىن و ھەر وەسا ل ھاقىنا سالا (۱۹۴۱) ئى ئى شانۇگەرىيا (صورىكە) ل بەر دەرگەھى قىشلى ھاتە پىشكىش كىن^(۱).

سالا (۱۹۴۱) ئى شانۇگەرىيا (خازگىنى) ل رىبارى ئامىدىن و ل بائىرى ئامىدىن ھاتە پىشكىشكرىن. سالا (۱۹۴۳) ئى ل كۇرا سىرىچىن شانۇگەرىيا (چەكوچى كاوھى) ھاتە پىشكىشكرىن و سالا (۱۹۴۵) ئى شانۇگەرىيا (غىسى دەلا و مىرى ئامىدىن) ل بەرى سىلىن ھاتە پىشكىشكرىن.

دىسان ل بائىرى ئاكرى و سالا (۱۹۴۵) ئى. پىشتى دانانا سەندىكا پالا ل بائىرى ئاكرى و ب سەرپەرشتىيا ھىزئا (مونىر مەھمەد شەرىف) شانۇگەرىيا (نازادىا پالا) ھاتە پىشكىشكرىن. سالا (۱۹۴۶) ئى. ب بەشدارىيا ھىزىيان (دەروىش خەمو و رەمەزان عەلى و مەھمەد شەرىف ئاكرەبى و

من ئەف دەسپىكە نايبەتە مىژووييا دەسپىكا شانۇيىن ل دەھەرى. بەلكو بەرى قى مىژوويى ب چەند سالەكا ئى و پىشتى دانانا ھكۆمەنا عىراقى و دامەزاندنا خواندنگەھان سالا (۱۹۴۴) ئى ل بائىرىن (دھۆك- ئاكرى- ئامىدىن- زاخۇ). شانۇگەرى ھاتىنە پىشكىشكرىن. نەخاسمە ئەو شانۇگەرى و زارقەكرىن ل گۈرەپان و ژورپىن خواندنگەھا قە كو ئ لاپىن خويىنكاران قە دەھاتنە پىشكىشكرىن و بابەتىن وان ھەر ئ بابەتىن پەرتووكىن خواندنى بوون. وەك چىروكىن زارقەكرىن. سەبارەت بابەت و ئاقەرۇكىن شانۇگەرىن دى. ھەر ئ چىروكىن كۆمەلايەتى و كەلتورى و سەرھاتىيان بوويىنە. ھەلبەت ل قىرى ديار دىت كو دەق و ئاقەرۇك د خۆمالى بوويىنە و كەل و پەل و پىندقىن شانۇگەرىيا ئى ھاتىنە بكار ئىنان وەك (جل و بەرگ و ئىكسسوار و مېكپازا). مىنا ب كارتىنانا (جل و بەرگىن پاشايا و خۇ خەملاندن ب كەفل و عەبابا و يىن بى سەر و بەر و ھەلگرتنا شىر و نىر و ىم و مەتال و خەنجەرا و گوھورىن و رەنگكرىنا سەر و چاقا ب تەنىن و ئاخا سۇر و سىپى و تەقنى). ھەزىيە بىزىن كو دقنى قۇناغى دا بىنەر ب رەنگەكى بەرچاق و بەردەوام يى نامادەبوو و ھەر ئەف- چەندە ئى ببوو ئەگەرى قى بەردەوامىبوونا شانۇيا دەھەرى.

لىن دقنىت ئ بىر نەكەين كو ئەگەرىن چىكاكى و ئايىنى بوويىنە ئاستەنگ د رىكا پىشقىچەچوونا شانۇيىن ل دەھەرى دا نەخاسمە كو توپزەكا خەلكى دەھەرى ب چاقەكى كىم بەرى خود ددانە فان جۇرە كاران و ئەوكەسانىن د قى بىاقى دا كاردگىن. ئەقە ئى د زقىرنەقە ئاستىن لاوازي رەوشەنىيرى ل وى دەمى. ھەرۋەسان سەرۋەرى سىياسىي وى سەردەمى ھەر ئ سەرھلانا بارزان يا ۱۹۳۱-۱۹۳۲ و ھىرشىن سوپايىن عىراقى بۇ سەر دەھەرى و روودانا شەرى جىھانىيىن دووي كو كەفتە د قى قۇناغى دا. كارتىكرىن خۇ ھەبوون. د ئەنجامدا لاوازي كەفتە د بزاڧا شانۇيىن دا. ب نايبەت ل بائىرىن ئاكرى و زاخۇ.

سەبارەت جھىن پىشكىشكرىن كارىن شانۇيىن ئى. ھەر ل جھىن نايبەت يىن سەيران و خرقەبوون

دەرھىنانا كۇما كارى و ب بەشداريونا (ئەحمەد جمعه شاھىن- شىخ خالد فەزەلەدەين- عەلى جەجى نەجىب- جەمۇينى عەبدولجەلىلى) ^(۱۱).

سالا (۱۹۴۸) ئى. بۇ جارا ئىككى ل بائىرى دھۆكى (تېپا شانۇيا خانەيا مامۇستايان يا گوندا) ل سەر دەستى مامۇستايان (جەودەت ئەيمور و عىزەدەين عەلى جەراخ) ھاتە دامەزراندن. ھەلبەت ئەف تېپە نە يا فەرمى بوو، ئى شىيا ھۇمارەكا كارىن شانۇويى پىشكىشكەت، ب شانۇگەريا (سەرتراشخانا جابى) دەستىنكىر، كوژ نىپسىن و دەرھىنانا (عىزەدەين عەلى ئەلجەراخ) بوو. ل پايىزا سالا (۱۹۴۹) ئى ل ئاھەنگا دەسپىكا سەرى سالا خواندنا (۱۹۴۹ - ۱۹۵۰) ئى ھاتە پىشكىشكەت، ئەف شانۇگەرىيە ژارفەكرنا اعىزەدەين عەلى ئەلجەراخ- مەھدى مروان- جەودەت ئەيمور- دارا رەئوف قەزاز- رەزا مستەفا) بوو ^(۱۲).

دەقىن شانۇگەرىيا دەقى قۇناغى دا خۇمالىيۇون و پىرىيا وان ب زمانى كوردى بوون، ئى يىن ل بائىرى دھۆكى ھاتىنە پىشكىشكەت ب زمانى عەرەبى (فصحى و عامى) بوون و ژ بۇ دىتتا شانۇگەرىيا بىنەرەكى باش ژ خويندكار و خەلكى بائىرى ئامادەدبوون و چ پالىشىتى و ھارىكارى ژ چ لايەن و جەھانقە نە بوو، ب تىن ئەو ھارىكارى نەبىت كو خەلكى و كارگىرىيا خواندنگەھا پىشكىشكەتكرن و يا دى ھەمى ل سەر ملين مامۇستا و خويندكار و خەلكى بوو. سەبارەت بسپۇرىيا قى رەنگى ھۇنەرى ل دەف كەسىن نە بوويە، ب تىن ھەمى ئەو كەسىن ئەو كار دكرن، خودان ئارەزوو و جەزىكەرىن زارفەكرنى و شانۇيى بوويە. سەبارەت پولى ئافرەتى د قان ھەردو قۇناغىن ئاقىرى دا ئاقىن چ ئافرەتان بەرچاڧ نەكەتەنە كو دەق بوارى دا كار كرىن و ھەسان ديارە كو ھەر زەلام يان كور بىن ب پولى ئافرەتى رابووي.

ل دووماھىنكى مرۇف دىنىت بىزىت كو شانۇ دەقى قۇناغى دا ب شىئوھىيەكن گىشتى ل دەقەرى د سەر ھەمى ئەگەر و ئاستەنگارا بەرەف پىشقىچوويە و پىنگاڧىن باش ھەقبەركرن د گەل قۇناغا بوورى دا ھاتىنە ھاقىتن.

ئەكرەم رەشىد) شانۇگەرىيا (خەلا و دىكەر) ھاتە پىشكىشكەتكرن ^(۱۳). سەبارەت دەسپىكا شانۇيى ل بائىرى زاخۇ پىزانىن گەلەك د كىمن، لى دەھىنە زانىن كو ل دەسپىكىن سالىن (۱۹۴۰) ان و ھىرقە شانۇ ل بائىرى زاخۇ ھەبوويە و ھەزمارەكا شانۇگەرىيان ل (چاىخانا فەرمانى چايچى) ھاتىنە پىشكىشكەت، مينا شانۇگەرىين (خازگىنى- ئەفنى- قەلسى- نەزانىن- فېلبازى- دىكەر- دادگەھا) ^(۱۴) كو د كۆمىدى و چقاكى بوويە، بەشدارىن وان ھەر خەلكى زاخۇ بوويە، لى ئىكەم شانۇگەرى ب بىنەر و جە- و ب رىك و پىكى قە سالا (۱۹۴۶) ئى د جەوشا قەسرا (خازم بەگى) قە، ل بائىرى زاخۇ ھاتىنە پىشكىشكەتكرن ^(۱۵). دەقىت ژ بىر نەكەين كو ل دىرىن بائىرى زاخۇ، ب تايەت دەھلەكەفت و بىرەوھەرىن (جەزىن سەرى سالى و قىامەتى و خاچى و شانە دىرا) دا و ب سەر پەرىشتىيا مامۇستايىن ئايىنى و خويندكارىن دىرى قە زى شانۇگەرىين گىرداى ئايىنى قە ب زمانى سىرمانى ھاتىنە پىشكىشكەت كرىن. سالا (۱۹۴۹) ئى ژى ئاھەنگەك ل بەر دەرگەھى قىشلى ل بائىرى زاخۇ ھاتە گىران و شانۇگەرىيەك بناڧىن (ھەزارى نەزان) ھاتە پىشكىشكەتكرن ^(۱۶).

د نىڧا دووي دا ل قى قۇناغى. ھەزمارەكا شانۇگەرىين ھەزى وب شىئوھىيەكن رىك و پىك ھاتە نىشاندان، مينا شانۇگەرىيا (رازىبوونا خەلكى كەس ناگەھىتى)، ل مەھا نىسانا سالا (۱۹۴۷) ئى ل بائىرى بامەرىن، كوژ نىپسىن و دەرھىنانا (عەبدولرەزاق ئەلنەقىشەبەندى) بوو و ب بەشدارىيا (ئەحمەد جمعه شاھىن و عەبدولقادر مەھمەد ئەمىن - مەھمەد ھەسەن شانە - جەمەدى ئىبراھىم خالدا). ل سالا (۱۹۴۸) ئى دو شانۇگەرى ل بامەرىن ب ئاقىن (دەھوانا ئىبراھىم سەلمان)، (دادگەھ) ل (شىڧا ھىچا)، (سەرو كانىيا بامەرىن) ھاتە پىشكىشكەتكرن، يا ئىككى ژ نىپسىن و دەرھىنانا كۇما كارى و ب بەشداريونا (ئەحمەد جمعه شاھىن- عەبدولقادر مەھمەد ئەمىن - قاسم ھەزوللا- مستەفا عوسمان) بوو يا دووي ژ نىپسىن

قۇناغا سالىن (۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰) ئى:

د قىن قۇناغى دا ل باژىرى دھۆكى كۆمىن ئايىت ھاتنە دناف كارى شانۇپى دا. ھىرەھسان خواندنگەھ و تىپا شانۇپا خانەيا مامۇستايان ل دھۆكى زى بەردەھامى دانە كارىن خۇ و ھىزمارەكا كاران پىشكىشكرن، مىنا شانۇگەرىپىن:

احاكىم داد پەرەھەر) سالا (۱۹۵۰) ئى، (دختورى رەھىشت باش) ل سالا (۱۹۵۰) ئى، (مامۇستايى گوندا) سالا (۱۹۵۱) ئى، (المعلم گندوز) سالا (۱۹۵۲) ئى و (گولى خوينا وى) سالا (۱۹۵۳) ئى. ئەف شانۇگەرىپە ژ نۇبسىنا (عزەلدىن عەلى ئەلجەراھ و توفىق ئەلحەكىم و ھۇزنانقى كورد (گوران)ى بوون و ژ دەرھىنانا (عزەلدىن عەلى ئەلجەراھ و شانل طاقتە دارا رەئوف) بوون و ب زمانىن (كوردى و عەرەبى) ھاتبوونە پىشكىشكرن^{۱۱۸} سالا (۱۹۵۳) ئى، تىپا شانۇپا (دوا ئاقنجىيا دھۆك) ھاتنە دامەززاندىن و ھىزمارەكا باش ژ شانۇگەرىيا ژ لايى وانفە ھاتنە پىشكىشكرن، مىنا شانۇگەرىپىن:

(عنتر و عەبلە) سالا (۱۹۵۲) ئى ژ نۇبسىن و دەرھىنانا - سالم ئەلدەباغ، (المدمن) سالا (۱۹۵۳) ئى، ژ نامادەكرن و دەرھىنانا - كەمال ملكى كەمالە، (تاجر البندقية) ل سالا (۱۹۵۴) ئى ژ نامادەكرن و دەرھىنانا - عەبدوئواحد ئولئوتى، (رأس الشليلة) سالا (۱۹۵۴) ئى ژ نامادەكرن و دەرھىنانا كمال ملكى كەمالە، (تأمر بىگ) ل سالا (۱۹۵۴) ئى ژ نۇبسىنا - يوسف ئەلغانى و دەرھىنانا - كەمال ملكى كەمالە، (الخمار الاسود) ل سالا (۱۹۵۵) ئى ژ نامادەكرن و دەرھىنانا - كەمال ملكى كەمالە، (الضعف بعد القوة) سالا (۱۹۵۵) ئى ژ نۇبسىن و دەرھىنانا - ئىبراھىم دھۆكى^{۱۱۹} (دەنگ و باس) سالا (۱۹۵۶) ئى و (مامۇستا) سالا (۱۹۵۶) ئى ژ نۇبسىن و دەرھىنانا - عثمان رەشىد ئامىدى و ئەف شانۇگەرىپە ب زمانىن (كوردى و عەرەبى) بوون^{۱۲۰} دقېت ژىپىر نەكەين كو فان كارا پولى خۇ ل ھەلكەفت و بىرەھەرىيا دا ھەبوو و بوونە جەن سەرنج راكىشانا خەلكى دھۆكى و دھق و ئافەرۇكىن شانۇگەرىيا ژ خۇمالىن دەردكەفتن، ھەر

وھسا چىرۇك و بابەتىن جىھانى و نۇبسىرەن بىانى زى جەن خۇ دناف فان كاراندا دىت، و بىنەرەكى زۇر ل دھۆك و سىمىل و زاخۇ، بۇ دىتتا فان شانۇگەرىيا نامادە دبوون، و پالىشنى و ھارىكارى ژ لايى كارگىرىيا خانەيا مامۇستايان و دووا ئاقنجىيا دھۆك فە ھاتنە كرىن، لى دىسان ئافرەتىن چ پول د شانۇپى دا نە دىت و خویندكارىن كور رازى دبوون وى فالاتىن پر بگەن و ب پولى ئافرەتى رابىن، ژ وانا د گەل رىزگرتن ھىزا (مەھمەد سالىح عەلى مبارک) بوون^{۱۲۱}.

دقن قۇناغى دا ل باژىرى ئامىدىن زى بزاقتەكا خورت كەفتە شانۇپىن، ب تايىت ل بىرەھەرىپىن نەوروزى و ل ئاھەنگىن سەر سالىن خواندىن و بىنەھەدانىن نىقا سالىن و ل ھەلكەفتىن تايىت و سەپرانىن رويبارى و جەژن و دەرھىنانا، ل خواندنگەھىن ئامىدىن و بامەرىن ھىزمارەكا باش ژ كارىن شانۇپى ھاتنە پىشكىشكرن مىنا شانۇگەرىپىن: (شەرى گەلىن مزىركا) ل نەوروزا سالا (۱۹۵۲) ئى، (خویندەفان) سالا (۱۹۵۴) ئى ل ھۇلا خواندنگەھا قوباد و (ئاكرى نەوروزى) سالا (۱۹۵۵) ئى ل كۇرا سىرىچى و (سەپرانا مىرى ئامىدىن) سالا (۱۹۵۸) ئى ل بەرى سىلىن و (شوپىكرنا ب خورتى) سالا (۱۹۵۹) ئى ل گۇرەپانا خواندنگەھا قباد، وب پىشكدارىيا (تەھسىن ناھا - جەجى ناصر - نىسەرەت مەھمەد - حسىن مستەفا) ھەھىزمارەكا خویندكار و خەلكى ئامىدىن^{۱۲۲}، پىشتى كول مەھا شەشى سالا (۱۹۵۰) ئى ھىزا (شاكر فەتاح)ى پۇستىن قائمەقامىيا باژىرى ئاكرى وەرگرتى و سەپرانگەھىن (سىپە - كانى زەركى - سەرى گرى - بەھەشتا زارۇكان - يانا فەرمانبەران) ھاتىنە دامەززاندىن، ھەر وھسا دروستكرنا شانۇپەكا ھەژى ل يانا فەرمانبەران و ل سالىن پىنجىياندا بزاقتەكا خورت و ھەژى و ب رىك و پىك با رەھىشەنپىرى و ھۆنەرى ل باژىرى ئاكرى سەرھەلدا^{۱۲۳} و ل گىرانا ئاھەنگا ب ھەلكەفت و بىرەھەرىيا ھىزمارەكا شانۇگەرىپان ژ لايىن خویندكار و لاوین ئاكرى فە ب سەپرەشتىيا (ياسىن خەلىل، دەرۋىش رەجەب جەمە، تارق كامىل ئاكرە، دەرۋىش خەمەوى) ھاتنە پىشكىشكرن^{۱۲۴}.

چىرۈك و ئافەرۈكىن شانۇگەرىيا و شىۋازى كاركرنى
زى د ئاستەكى باشتر دا بوويه ژ قۇنۇغىن بىنشتىر،
لى دقنىت ژ بىر نەكەين كو خالىن لاوازي و سىستى
زى ب خۇقە گرتىنە، مىنا كىم بەرھەمان و نەبوونا
ئافرمى و بىسپۇرىيا ھۆنەرى شانۇيى و تىپ و گرۋپىن
دەستۇرىداي و فەرمى.

قۇنۇغا سالىن (۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰) ئى:

د قى قۇنۇغى دا و ژ ئەگەرى ئالۇزىيا سەر و بەرى
سىياسىن عىراقى و دەسپىكرنا شۇرشا كوردى و
دەستىرىزىن حىكۇمەتى ل سەر دەقەرى، شانۇ ل
بازىرى دھۇكى وەك پىندى بەردەوامى پى نەھاتەدان.
ب قى ئىكى گىشت كار و چالاكىن شانۇيى
يىن قوتابىيان ل بەر چاقىن رزىمى بوون، و دووق
چوونەكا مەزىن ل دووق قان قوتابىيان و رىكخىستىن
وان ھەبوون، ب تايبەت رىكخىستىن پارتى دىموكراتى
كوردستان و حىزا شىوعى ل دھۇكى و دەور و بەرا.
تا وى رادى كو ھەژمارەكا قوتابىين د كارى شانۇيى دا
كاردىكىن ھاتنە گرتىن، و ھندەك ژ خواندىنى و ژ كارى
فەرمانبەرىنى ژى ژ دھۇكى ھاتنە دوپر ئىخستىن.

ب شىۋەيەكى گىشتى شانۇ ل بازىرى دھۇكى
دقنى قۇنۇغى دا يا سىست و لاواز و شەپرزەبوو، ب
دووق چوونا قى بابەتى بۇ مۇرقى ديار دىبىت كو كىم
كار ھاتىنە پىنشىكىنشىكرن، لى دگەل قى ھەمىن
و ب سەر پەرشىتيا مامۇستايان و پىشكىدارىيا
خويندىكار و ھۆنەرمەندىن مىللى و خۇدان شىيان و
(تىپا شانۇيا دووا ناۋەندىا دھۇكى) ھندە شانۇ د
ھەلكەفت و بىرەۋەرىيان دا ل خواندىنگەھا ھاتىنە
پىنشىكىنشىكرن، مىنا ھەردو و شانۇگەرىين (الجزار)،
(نەبو نەخويندەۋارىن)^(۱۹۸).

ل بازىرىن دى وەك نامىدىي و ئاكرى و زاخۇ
دىسان كاۋدانىن سىياسى يىن سەخت ل وى دەمى
كارىنكىرىن خۇ ژ ھەمى لاپەكى قە ھەبوويه، ب
تايبەت ل سەر شانۇيىن، دگەل قى چەندى ژى براقا
شانۇيىن ل دەقەرا نامىدىن بەردەوامى پى ھاتە دان
و ھندەك كارىن باش ھاتنە پىنشىكىنشىكرن مىنا.

ئەف براقە بۇ دەمى يىنچ سالان و ب شىۋەيەكى
بەردەوام و بەرچاق فەكىنشا، و ئەو جەپىن شانۇگەرى
ل قان جەھان، (يانا فەرمانبەران- بەردەرگەھى قىشلىن-
خواندىنگەھا ئاكرى يا ئىكى و ئامادەين و ئاكرى
يا دووى) ھاتنەپىنشىكىنشىكرن، ھەروەسان ئاھەنگ
و بىرەۋەرى ژى لى ھاتنە گىران و شانۇگەرىيا ژى
بەھرەكا باش تىدا ھەبوو، مىنا شانۇگەرىين، مەلا
نصرالدىن سالا (۱۹۵۲) ئى، مەم و زىن، سالا (۱۹۵۴)
ئى، قوتابىين زىرەك، سالا (۱۹۵۴)، ھارىكارى، سالا
(۱۹۵۶) ئى^(۱۹۵)، ئەف ماۋەين كورتى براقا شانۇيىن ل
ئاكرى ل جەم ھۆنەرمەند و رەۋشەنپىرىن دەقەرا
ئاكرى ب قۇنۇغەكا زىرىن ھاتىبە ل فەلمەدان، ھەر
ۋەسا ل تىرمەھا سالا (۱۹۵۸) ئى، ب ھەلكەفتا
شۇرشا (۱۴) ئى تىرمەھى شانۇگەرىيا (بىرىت بىرس
و ترس) ل بەردەرگەھى قىشلى و ب سەبەرشىتيا
(زەكى، كامىل) ھاتە پىنشىكىنشىكرن^(۱۹۶)، ئەقە زىلى ئەو
شانۇگەرىين ژ لايى خويندىكار و مامۇستايىن ھەردو
خواندىنگەھىن ئاكرى يا ئىكىن و ئاكرى يا دووى قە
ھاتىنە پىنشىكىنشىكرن.

ل بازىرىن زاخۇ ژى و ب تايبەت ل خواندىنگەھا و ب
ھارىكارى و پىنشىتەفانىيا مامۇستاي ھەر بەردەوامى
ب شانۇيىن ھاتە دان ل بەھارا سالا (۱۹۵۴) ئى، ل كىرانا
فېستەفالا ۋەرزەشى ل گۇرەپانى و ب پىشكىدارىيا
(ئافى سىموى- سالىم حىسېن- عەبدلئەھەد- عەلى
حەسەن- ئەھمەد مەھمەد ئىسماعىل- غازى قادر
(^(۱۹۷) زارقە كرنەك ھاتە پىنشىكىنشىكرن، و سالانە ئەف
رەنگ و جۇرە كارىن شانۇيى د ھاتنە گىران، ل بەھارا
سالا (۱۹۵۸) ئى ژى و ب ھەلكەفتا بىرەۋەرىين نەۋروزى
شانۇگەرىيا (كاۋەى ئاسنگەر) ل قاما دى يا اپرا
دەلال، ژ لايى كۆمەكا گەنجىن بازىرىن زاخۇ قە و ژاۋانا
(خەمىد مەھمەد- شەمس لىدىن- عەقىدى سلىمان-
عەبدلقادر خەلىل سەعىد) ھاتە پىنشىكىنشىكرن^(۱۹۸)،
ب شىۋەكى گىشتى شانۇ ل دەقەرى دقنى قۇنۇغى
دا ژ لايى كاركرنى قە گەشە كر، و ديارە رەۋاجەكا
باش ب خۇقە گرت لەوما ژى ۋەكى ژ ئاقان ديار، كو
ھندەك كەسېن دى ھاتنە دەمەيدانا شانۇيىن دا، و

دېمەنەك ژ شانۇگەرىيا - نەبو نەخوئىندەوارى ل سالا ۱۹۷۸ئى ل دېھۇك

الخطاب) سالا (۱۹۶۸)ئى. ب پشكدارىيا (شاكىر مەحمەد ئەمىن- مەحمود ياسىن- تارق شەعبان - بابك عەبدولغەفار- ئەحمەد عوبەيدوللا- شاكىر عەبد لكەرىم- جەمال عەبدوللا- زەھىر مەحمەد ئەمىن- جەمال رەمەزان- كەمال رەمەزان) و ئەف شانۇگەرىيە ل (كانى زەركىن- سىپەي قەشورى- خواندنگەھىن ئاكىرى يا ئىكى و ئاكىرى يا دويىن)^(۳۲). د فنى قۇناغنى دا لاوازی و كىم كارى ژ باژىرى زاخۇ ژى گرت و بەھراپتر ئەف كارە ھەر مال سەرملىن مامۇستا و قوتابىيان قە، و فنى تەخىن بەردەوامى ب ھەژمارەكا كىم ژ وان شانۇگەرىيان دا، مينا شانۇگەرىين (مەردىنى سالا (۱۹۶۲)ئى، كو ل بەر پرا دەلال ب ھەلكەفتا جەژنا نەوروزى و (ئاگرى نەوروزى) سالا (۱۹۶۲)ئى ب و پشكدارىيا خوئىندكار و گەنجىن باژىرى زاخۇ (عەبدللا تاھر- مەحمەد ئەمىن عەبدو لكەرىم- عەلى حەسەن- نافع سموعى) ھاتە پىشكىشكرن^(۳۳). و (چاىخانا بابى عەقدو) سالا (۱۹۶۷) ئى^(۳۴)، (دايك) و ب پشكدارىيا (عەبد لكەكىم رەجەب- عەبدللا تاھر ئىبراھىم- عەبد لعەزىز سلېمان- عەبدللا جاسم-

شانۇگەرىين (نەوروز) سالا (۱۹۶۱)ئى ل نامىدىن و ل كۇرا سىرىچى و (شۇرش) سالا (۱۹۶۴)ئى ل ھۇلا خواندنگەھا سەرتاييا نامىدىن و (رۇناھى) ل مەھا ھەشت سالا (۱۹۶۶) ئى ل كۇرا سىرىچى و (مزكىنى) سالا (۱۹۶۸)ئى.

ئەف كارىن دياركرى ل سەر دەستى (ئەحمەد عەلى قەنتار و ئوسمان رەشىد نامىدى و جەمىل عەبدوللا و سەلىم ياسىن) ى بوون^(۳۵) و ھەژمارەكا گەنجىن باژىرى نامىدىن تىدا بەشدار بوون. ژ وان ئەگەرىن ديار كرى بزاقا شانۇيى دقنى قۇناغنى دا لاواز و كز ببوو.

دىسان ل باژىرى ئاكىرى ژى شانۇ مابوول سەرملىن مامۇستا و قوتابىيان و ب سەر پەرىشتى يا (تارق كامىل- رىشى عوبەيدوللا- نەبىل عەبدولرەحمان و رەمەزان عەلى و شەھاب جومعە شاھىن) و كىم كار ھاتبوونە پىشكىشكرن، مينا شانۇگەرىين (رۇژەكا پىرۇز) سالا (۱۹۶۲)، (مىنھانى خوارنى) سالا (۱۹۶۴)، (مەولېدا پىغەمبەرى) سالا (۱۹۶۵) ئى، (گرارۇشك) سالا (۱۹۶۷)^(۳۶) ئى و (عمر بن

(تېپا زارڧە كرنى يا سەندىكا مامۇستايىن كوردستانى)، كو شانۇگەرىيا (ھەجى ئەھمەد ناغا- والى بغداد) سالا (۱۹۷۰) ئى ل دھۆكى و ل ھۇلا ئامادەييا كاوه و ژ ئامادەكرن و دەرھىنانا - فەرھاد شەرىف بۇ و ب پشكدارىيا (مەھمەد سالىح عەلى مبارەك - ئەھمەد جومعە شاھىن - كامىران مەھمەد ئەمىن - ئەمىن ماركوس - خەلىل ئىبراھىم خالد - كەمال ملكى كەمالە - بەكر عەبىد لكەرىم) پىنشىكىنشىكرى^(۳۶) و (تېپا شانۇيا ئىكەتېيا سەندىكا كرنكاران لقى دھۆك) كو شانۇگەرىين (كەڧالا مللەتى) ل (۱۹۷۰) ئى، (خەبات) سالا (۱۹۷۱) ئى، (گولبھار) سالا (۱۹۷۲) ئى، (ھەردو لىبوك)، (لاندىك) سالا (۱۹۷۳) ئى ل باژىرىن (دھۆك و مووسل و زاخۇ و ئامىدىن و شىنگال و شىخان و بەردەرەش)، و ب پشكدارىيا (مەئمون برىفكانى - تەقىەلدىن مەھمەد ئەمىن - نەجم عەبدوللا- حكمت ھەسەن - مەجىد عومەر - شەھاب ئەھمەد - ھاشىم عەبدوللا - سابىر عەبدوللا - مەھمەد سەئىد ئەتروشى - مەھمەد سەئىد عەبدولمەناف - سەئىد برىفكانى - فەرىق دۇسكى -

رەئوف سەئىد- نورى رەمەزان د گەل كۆمەكا زارۇكان سالا (۱۹۱۸) ئى^(۳۵).

ب دىننامن بزاڧا شانۇيىن ل ھەرقۇناغەكى گىرداى كارتىكرىن سىياسى و چىكاكى و رەوشەنبىرى و سەر و بەرى ئابوورى ڧە ھەبوويە، كو ژ ھەمى لايەكى ڧە كارتىكرىن خۇل سەر وەرارا شانۇيىن كرىبە، چونكى چارە نڧىسىن شانۇيىن و دەڧىن شانۇيىن گىرداى وان ئەگەرا بوويىنە.

قۇناغا سالىن (۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰) ئى:

ئەڧ قۇناغە دەيتە ھەژمارتن ژ قۇناغىن زىرىين بزاڧا شانۇيىن ل دەڧەرا دھۆكى، ھەر وەسالى دەڧەرىن ئاكرى و ئامىدىن و زاخۇ ژى، ب تايبەت د نىڧا ئىكىن ژ ڧى قۇناغى، ئەڧەژى بەھرا پتر دزڧرىتەڧە وئ ئارامىن و ئازادىيا سالا (۱۹۷۰ تا ۱۹۷۴) ئى ل ئىمزاكرنا رىكەڧتتا (۱۱) ئادارى بەر بەلاڧەبووى.

د ڧى قۇناغى دا ل باژىرى دھۆكى تىپ و گىرۇپىن ھۆنەرى ھاتنە دامەزراندن و بەردەوامى ب شانۇيىن ھاتە دان وەك:

شانۇيا كەڧالەك ژ ملەتى

شانوويا (عندما يتكلم الجراح)

سالا (۱۹۷۱) ئى. (عندما يتكلم الجراح) سالا (۱۹۷۷) ئى. (نافذة التاريخ) سالا (۱۹۷۷) ئى. (الصلب) سالا (۱۹۷۸) ئى. و (المعلم الجديد) سالا (۱۹۷۹) (۴۱) ئى. و (تيا (۱۱) ئى ئادار ياهۆنەرى يا كۆل سەر دەستى ئىسماعىل عەبدولقادر زىرەك - جەمىل زكرى - مەجىد خەلىل ھەسەن - ھەمىد تاھا - ھسەن ئەھمەد ئورەمارى - موشى پولىس - ئەدىب سالىح -

شانوويا كاھەينى ئاسنكەر

شانوويا بو دكەپە گرى

عەبىد لىكەرىم مىك - سەئىد عەبدوللا - ئىسماعىل ياسىن) پىشكىشكىرىن^(۳۷)، و (تيا شانۇيا ئىكەتيا خويندكار و لاوئىن ديموكراتى كوردستان)، كو ھەژمارەكا كارىن شانۇيىن پىشكىشكىرىن مىنا - (ھەمى ژ صەمونىن) سالا (۱۹۷۰) ئى. (ئىككەرتن) سالا (۱۹۷۱) (۳۸) ئى. (كاھەي ئاسنكەر) سالا (۱۹۷۱) ئى. و (الاعيب شاب) سالا (۱۹۷۳) (۳۹) ئى و ديسان ھەردو تىپىن شانۇيىن ل رىئەبەرىيا چالاكىين خواندنگەھا - يا قوتابيان و مامۇستايان كو ھەژمارەكا شانۇگەرىيان پىشكىشكىرىن مىنا (بۇ دكەپە گرى) سالا (۱۹۷۳) ئى. (سەرىلندى) سالا (۱۹۷۴) (۴۰) ئى. (بەكبوونا نىشتمانى) سالا (۱۹۷۵) ئى. (التصفية) سالا (۱۹۷۶) ئى. (كوفان الصمت)

شانوويا التصفية

(دېمەنەك ژ شانۇگەرىيا - ئىتىم و ژيان ۱۹۷۷ ئى دھوك

ئەلبەرت فرىنسو - سالم ئىسحاق كەمالە - شموئىل شمعون - عەمانوئىل - نزار بەزاز - ئەحمد مەعروف سەبرى نەجار - ئەحمد مەحمەد رەشىد - جەمىل برهان ھاتىبە دامەزراندن و چەند كارىن شانۇيىن يىن رىك و پىك پىشكىشكىرىن مينا . شانۇگەرىين (ستەمكار)، (ئىكەتى)، (ئوتىلا سحرىرى) سالا (۱۹۷۱) ئى، و (فلسطىن الثائر)، (خەباتا قوتابىيا)، (زانىن رۇناھىيە)، (وینەگر)، (سەرتراش) سالا (۱۹۷۲) ئى، و (الزبون المزعج)، (كاوھى ئاسنكەرا)، (پەيكەر)، (شورش و ژيان) سالا (۱۹۷۳) ئى، و (دوو شاھى) سالا (۱۹۷۴) ئى پىشكىشكىرىن، و (تىپا خانەيا مامۇستايان ل دھۆكى)، كو شانۇگەرىين (باش ژنئىنان) سالا (۱۹۷۴)، (الشقاء) سالا (۱۹۷۵) ئى پىشكىشكىرىن^(۴۳)، و (تىپا شانۇيا بنگەھى لاوان) كو ب ھژمارەكا كارىن ھەزى بزاقا شانۇيىن ل دھۆكى خورتتر كر و چەند شانۇگەرى، مينا شانۇگەرىين (شەھىد) سالا (۱۹۷۵) ئى، (ئىتىم و ژيان) سالا (۱۹۷۷) ئى، (ئەو زەلامىن گۆتى ئەو)، (فيلى تە ئەى مەلىكىن زەمانى)، (نە بو نە خویندەوارىن) سالا (۱۹۷۸) ئى، و (رەنى) سالا (۱۹۸۳) ئى ھاتىنە پىشكىشكىرىن^(۴۴)، و (تىپا سەندىكا خودان پىشەپىن ساخلەمىن ل

دھۆكى) كو شانۇگەرىيا (عيادە الدكتور تحت) سالا (۱۹۷۱) ئى پىشكىشكىرىن^(۴۵)، و (تىپا شانۇيا كوند) يا سەرب رىقەبەرىيا رەوشەنپىرىيا جۇتیارا قە ل دھۆكى، كو تىپەكا فەرمى بوو و شانۇگەرىيا (غرىب بالسلف) ب زمانىن عەرەبى سالا (۱۹۷۱) ئى پىشكىشكىرىن^(۴۶)، ھەزىبە بىژرىن دقنى قۇناغى دا و ب تايبەت ل باژىرى دھۆكى شانۇيا خواندنگەھا رۇلەكى گرىنگ د بزاقا شانۇيىن دا ھەبوويە و خویندكار و مامۇستايىن گىشت قۇناغىن خواندنى ل دھۆكى ب نەركەكى جوان و ھەزى خۇ ل شانۇيىن كرە خودان و شىيان كۇمەكا شانۇگەرىيان ل قان خواندنگەھان پىشكىشكىرىن.

(ناقنجيا گارە-خواندنگەھا مەھاباد-نامادەپىيا پىشەسازى- خواندنگەھا صلاح الدىن يا سەرەتاي^(۴۷)، ل ئاكرى ل نىقا ئىكى يا قى قۇناغى (تىپا شانۇيا ئاكرى) و (ئىكەتيا خویندكار و لاوین كوردستانى) و ب ھارىكارىيا ھىزايان (عەبەد لىھەمىد عەبدوللا ئاكرەى و نورەدىن ئەحمەد مەحمەد و تەقىەدىن مەحمەد ئەمىن و رشدى عوبەيدىللاو سەيد نورى و عادل عەبدو لقادر و بەھەشتى و بشار فارس شانۇگەرىين (نالبەند) سالا (۱۹۷۱) ئى، (بەرەف ئازادىن) سالا (۱۹۷۲) ئى، (نەوروز) سالا (۱۹۷۲) ئى، (ھەفركى يا ئازاد) سالا (۱۹۷۳) ئى، (بەرەف ئازادىن) سالا (۱۹۷۳) ئى، و (سەنگەر) سالا (۱۹۷۴) ئى پىشكىشكىرىن.

د نىقا دووى ژ قى قۇناغى شانۇ ل باژىرى ئاكرى، و ژ بەر گفاشتنا رىزىمى و دل شكەستنا خەلكى ژ تىكچوونا شورشىن ل بەھارا (۱۹۷۵) ئى ب لاوازى و كىم كارى ل قەلەم ھاتەدان، لى ب خەمخورى ب بەشدا بوونا (ئەسەد عەبدوللا - جەھوەر عەلى - شەوكەت ئەحمەد - ئەكرەم يوسىف - دىدار رەمەزان - رەمەزان مەجىد - سەئىد شەرىف - كامىران قادر - سبىحى عەبدال - شەعبان ئەحمەد - رەمەزان خورشىد^(۴۸)) ل دوماھىيا قى قۇناغى جارەكا دى بەردەوامى پىن ھاتە دان قە، و دگەلدا زى ب سەرىپەشتىيا مامۇستايان بەردەوامى ب شانۇيا خواندنگەھا ھاتەدان لى نە د ئاستىن پىدقنى دا بوو.

شانۇيى بەردان، يان بۇ دەمەكى كورت ز فى كارى
دويركەفتن.

سەبارەت باژىرى زاخۇ ژى، ھەر ۋەكى ژ ئەر شىفىن
ل بەردەست ديار، كو بزاڧا شانۇيى د فى قۇناغى دا
ل باژىرى زاخۇ گەشە پىن ھاتە دان و بەلگە ئەۋە
كو ھەژمارەكا كارىن شانۇيى يىن رىك و پىك و ب
بەشدارىونا كۇمىن گەنج و خويندكارىن فى باژىرى
ھاتە پىشكىشكرن، ھەر ۋەسا بۇ جارا ئىكىن د
فى قۇناغى دا شانۇقانىن باژىرى زاخۇ كارىن خو يىن
شانۇيى ب ناقى تىپا و گرۇپا پىشكىشكرن، و ئەف
تىپ و گرۇپە ژ لاين وان گەنجا فە ھاتە پىكىنىنان و
ناف- بۇ داتان، ئەگەر ئەم دىتەكىن ل وان كارا بگەين
دى ھندەك ناف ھىنە پىش ۋەكى.

(تىپا شانۇ يا زاخۇ - تىپا شانۇيا نەورۇز يا ھۆنەرى
- تىپا شانۇيا ئىكەتيا قوتايىپىن كوردستانى - تىپا
شانۇيا بنگەھى لاۋان ل زاخۇ، لى دقىت ژ بىرنەكەين
كو چ ژ فان تىپ و گرۇپا دەستورىيا ھەرمى ژ بۇ
كاركرىن ژ لاين دەزگەھىن حكۇمى فە نە بوويە ،
لەوما ژى ھەر تىپەكى ئىك دو كار پىشكىشكرن
و ھاتە ھەلۋەشاندىن، و پىشتى چەند سالىكەين
دى، ئەف تىپە يان گرۇپە، دا جارهكادى دەست بكارى
خۇ ھەر ئىن ۋى ناقى يا ن ناقەكى دى كەنەفە، لى
يا دلخۇشكەر دقى قۇناغى دا ئەۋە كو نامادەبوون
و ھەزا بىنەرى گەلەكا باش بوو، و گەلەك جازان
شانۇگەرى ل رۇژىن تايبەت بۇ خىزاتان ژى د ھاتە
پىشكىشكرن و ئەف شانۇگەرىن ل خوارى ديار كرى
كو ل ژ لاين ھىزايان (عەبدلەرزىز سلىمان و رەمەزان
ھەجى قادر و سالم تەر و مەردان قاسم و عەب
لرحمان موسا و عىسا مەھمەد و مەھمەد ئەمىن
ئەھمەد عەبو و نوزى رەمەزان و مەھمەد ئەمىن
عەبەل كەرىم و ھەمزە مەھمەد و عومەر مەھمەد
و سىبى سەلىم و ھاشىم رەمەزان ھەسەن مەجىد
و ھاشىم موسا عەبدللا ئىسماعىل ھەرورى مۇئەبەد
مەھمەد عەبەل قادر و عەبدللا تەر و سىبى
عەلى عىسا ئەھمەد و خەلات رەمەزان ئەلەنجار
و سامى عەبدل كەرىم ھەسەن سەلىم) فە ھاتە

ھەر ۋەكى مە دياركرى كول نامىدىن و سەرسىك
و بامەرنى ژى بزاڧا شانۇيى د نىڧا ئىكىن د فى
قۇناغى دا ھەر ژ بەر وان ئەگەرەن ب پلەكا باش
ھاتەپىش و مۇۋ دىشەت بىژىت كو دقى قۇناغى دا
مىشك و چاقىن خەلكى ب ئازادانە فەبوون و ئاستىن
رەۋشەنمىرىن ب پلەكا بلىد تر ژ قۇناغا بوورى ل دەقەرئ
بەلاقە بوو، ب تايبەت ل باژىرى نامىدىن كو تىنەين
ۋى ئازادىن بوون، ھەلبەت شانۇيى ژى بەھەرەكا مەزىن
تىدا ھەبوو و تىپا شانۇيا نامىدىن پلەكى ھەژى
دگىرا، و ب ھارىكارى و بەشدارىيا (ئەھمەد عەلى
قەنتار و ئەھمەد رەشىد ئەلنەجار و مەھمەد
تەر ئەھمەد و بەدىع مەھمۇد و ئەھمەد و ھازم
مىستەفا و شاھىن سەلىم و سەدى ئىسماعىل و
سەئىد مەھمەد كىچى و نزار مەھمەد عەبدللا
و سەلاخ سەئىد - شەعبان ئەھمەد و عىمان
رەشىد نامىدى و مەلا عەلى رىكانى و تەر عوبەيد
- جەمىل عەبدللا مەھمەد و ئىسماعىل ئىبراھىم
فەتاح - ھەسەن ھىسەن ياسىن - غازى زىنەلدىن -
كەمال عارف فەتاح - كەمال ھەسەن ناصىر)^{۱۹۹}
لى پىشتى بوورىنا چوار سالا و دەست پىكرنا شۇرىشا
كوردى ل بەھار سالا (۱۹۷۶) ئى، دەقەر ب گىشتى و
بۇ دەمىن سالىكى كەفتە د سەنگەرئ شەرى دا،
تا بەھار سالا (۱۹۷۵) ئى و ب ئىمزاكرنا رىكەفتنا
جەزالىرى و ئىكچوونا شۇرىش، ئەف ناف و نىشانىن
ل خوارى دياركرى ژ كارىن باشىن بزاڧا شانۇيى ل
دەقەرا نامىدىن نە ۋەكى نەۋونە:

(خويندكار سەرى رەمىنە)، (سەرتراش)، (كاۋەى
ئاسنگەر)، (چوار ئەفسەرىن شەھىد)، (پاشايىن
رىت)، (خىزان)، (عەرزى)، (مام دەروىش)، (پالانا
ھاجى عمران)، (بزاڧىن نەپتى)، (كادر و شۇرىش)،
(قوتايىن شۇرىشگىرا)، (چەتىن ھارىكار و دىنۇزا)،
(شۇرىشگىرا)، ئەف شانۇگەرىيە د ناقەھرا سالىن
(۱۹۷۱ تا ۱۹۷۴) ئىدا ھاتە پىشكىشكرن^{۲۰۱}.

ل نىڧا دوۋى ژ فى قۇناغى مۇۋ دىشەت بىژىت
شانۇ ھاتە قەدەغەكرىن و ژ بەر دىڧچونا رۇمى بۇ
كەسانىن ب كارى شانۇيى رادبوون دەست ژ كارى

ئەھمەد - فاتمە ئەبدىللا - فاتمە سەھاب - مەھاب سەھرى^{۱۰۱} ۋە ۋەلايىن ھۈنەرى قە شائۇيىن ل دەقەرى باشئىرىن پىنگاھ ھافىتىن ۋە پىشئەقانى ۋە ھارىكارى ل دووۋ شىيانا بو شائۇيىن ۋە شائۇگەرىيا ھانە كىرن، ب ئابىبەت ۋەلايىن رىكخراۋ دەزگەھىن حىزى قە دىناقبەرا سالىن (۱۹۷۰ تا ۱۹۷۴) ئى، مېنا ئىكەتتيا خويىندىكار ۋەلاۋان ۋە لىئىن پارتى دىموكراتى كوردستان، ھەر ۋەسا ۋەلايىن دىزگەھىن حىكۈمى قە مېنا (رىقەبەرىيا چالاكىيىن خاۋاندنگەھا ۋە بىنگەھىن لاۋان ۋە خانىيا مامۇستايان ل دھۆكى ۋە ئىپا شائۇيا گوندا)^{۱۰۲}، لى دىپسان چ تىپ ۋە گرۇپ ب شىئوھەكى فەرمى نە ھاتتە دامەرزاندن، ب تىن ل بىنگەھىن چالاكىيىن خاۋاندنگەھا ۋە ئىپا شائۇيا گوندا نەبىت.

قۇناغا سالىن (۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰) ئى

ئەگەر ئەم قۇناغا پىش قۇناغى ۋەك دەسپىكىن باش د نىقا ئىكىن دا ب قۇناغا زىرىنا شائۇيىن ل دەقەرى ب دانىن، ئەف قۇناغە دەيتتە ھەزمارتن ۋە قۇناغىن كىرگىن شائۇيا دھۆكى، تىدا شائۇيىن گەشەكر ۋە پىشئەقەچوون ۋە سەرھەلدانەكا باش بخۇقە دىت ۋە تىپىن شائۇيىن ھاتتە دامەرزاندن ۋە ئىلقىن ۋە خەمخۇرى ۋە كار ۋە بىرھەم ۋە داھىتان كەتە د نافدا، لەوما زى دى بىنىن كو شائۇقانىن ل قى قۇناغى كاركرىن، دەمى بىرھاتىنن خۇ سەبارەت بىزاقا شائۇيا دەقەرى ل قى قۇناغى قەدگىرن، ب نىمونا شائۇيا دھۆكى ل قەلەم دەن، ل قى قۇناغى گىشت تىپ ۋە گرۇپىن مە ئامازە پىندى بىردەموامى يا داھە بىزاقا خۇ يا شائۇيىن، ۋەكى تىپىن شائۇيىن يىن خويىندىكار ۋە مامۇستايان ل رىقەبەرىيا چالاكىيىن خاۋاندنگەھا ۋە بىنگەھىن لاۋان ل دھۆكى ۋە تىپا سەندىكا خودان پىشئەقەنىن ساخلەمىن ل دھۆكى، زىدەبارى دامەرزاندن ھەندەك تىپىن دى ۋەك - تىپا شائۇيا (بىزاقا) يا كو ل دووماھىيىكا سالا (۱۹۷۹) ئى ل سەر دەستى (ئازاد ئەبدىللا سادق - بانىز عومەر ئەھمەد - رىقەت رەجەب جەمال - ۋەلىد مەھمۇد - ئەبدىللا ئىسماعىل ھەزرى) ھاتتە

پىشكىشكرىن نىموناھىن باشن ۋە بىزاقا شائۇيىن ل بائىرى زاخۇ ئەۋزى شائۇگەرىين، (ئالفەكەرا، دەپكا شەھىدى)، (پاسەۋان دىكەر) سالا (۱۹۷۰) ئى، (ئالمىشۋە) سالا (۱۹۷۲) ئى، (خەبات)، (ئىلىغىش بانجىلە يىموت بالفىرا)، (چاپخانە) سالا (۱۹۷۶) ئى ۋە (شقان ۋە بىرى) ۋە (مجانىئە التعللىم مەكسب ئورى) سالا (۱۹۷۷) ئى، (نە بو نەخويىندەۋارىن)، (سەرتراش)، (جۆتبار) سالا (۱۹۷۸) ئى، (دەرەبەكى) ۋە (پاين نافوى)، (بى ۋەروكىت شەرى زقىرى) سالا (۱۹۷۹) ئى.

خاۋاندنا مە بو بىزاقا شائۇيىن ل دەقەرى ۋە ب ئابىبەت د نىقا ئىكى ۋە قى قۇناغى دا دىاربىت كو نافەرۇك ۋە بابەتىن شائۇگەرىان ئازادانە ۋە بىن گىشئىن ۋە قەدەغەكرىن ۋە ب زىمانى كوردى د ھاتتە پىشكىشكرىن ۋە بابەتىن وان - داستانى بوون مېنا كاۋەى ئاسىنگەر ۋە د كۆمىدى بوون ۋە پىرانىيا وان ل دۇر بىراپەتتيا كورد ۋە غەربا بوون، ھەرۋەسان خەبانا پىشئەمەرگەھى ۋە قوتابىيا ۋە قىانا مىللەت ۋە ۋەلاتى ۋە بابەتىن كىردى چىكاكى ۋە ئارىشئىن رۇزانە ۋە باشىن ۋە خرابىن بوون، كو بەرو قازى نىقا دووى بوو، ل قىزە ئەم پىندى راۋەستىانەكىنە، كو ب راستى شائۇ دىق قۇناغى دا ل دەقەرى ب ئەركىن خو رابوۋىيە، ۋەلايەكى شىابە ئارمانچ ۋە مەبەستا سەرەكى ۋە بابەتا بگەھىنئە خەلكى، ۋە ۋەلەكىن كىرگى ۋە ھەزرى بگىرىت ۋە ۋەلايەكى دى قە ئاقەرتى د قى قۇناغى دا پىشكدارى تىداكر ۋە ۋەلىن خۇ د گەل زەلاما دىناق دا دىت ۋە شىيان ۋە قالاتىيا ھەى پىر بگەنە قە، ۋە وان ئاقەرەتان (قىسمەت جەمىل ئەبەد لىقار - سعاد ئەبدىللا - چىنار شاكىر - فىكنورىا يوسىف - سىھام ئاھر مراد - نەۋال سىلىمان ئەھمەد - سەمىرە رەشىد - ۋەلىدە صبۇ - فائىزا رەشىد - سەمىرە ئاھر - باسەمە رەشىد - كاترىنا جەبىب سەنعان - زىمۇد ئاھر - سەنەئە سەئىد - نىران ئىبراھىم سلو - ئىخلاس جەمىل - نەۋال ئەبدىلئەتەت - نىزال نەجەھ مەھمەد سەدىق - راۋىيە مەھمەد - نىزال غەرىب - سەئىلە ئەھمەد ئەباس - ئىمان جەمىد بەلدا - ئەقىلە ئەھمەد - ھەلات ياسىن - شەرمىن

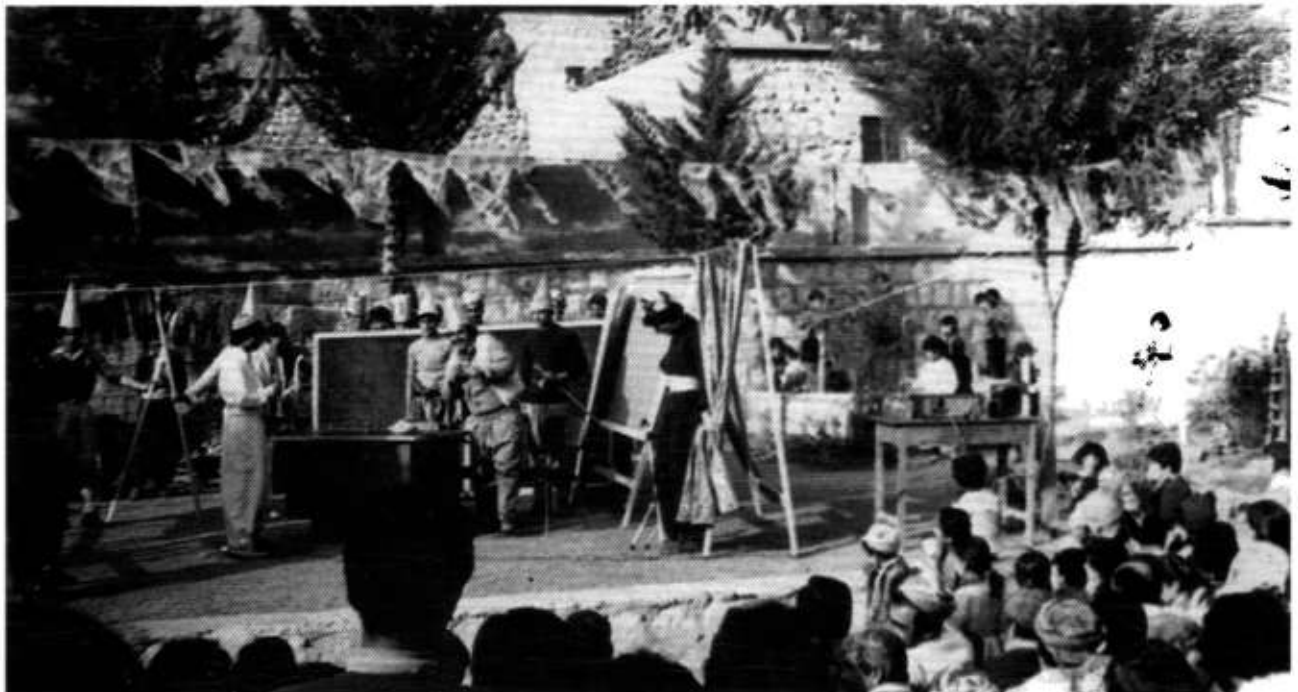
(دېمەنەك ژ شانوگەريا - رىكا روناھىن ۱۹۸۰ ئى دھوك)

حسین حاجى عومەر و رېبەر عومەر ئەحمەد و فەرھاد ئەحمەد جمعه) ھاتىبە دامەزراندن^(۵۸). دگەل دانانا سەندىكا ھۆنەرمەندىن عىراقى لىقى دھوك و فەكرنا بارەگايىن سەندىكايىن ب شىئوھەكىن فەرمى سالا (۱۹۸۳) ئى^(۵۹). ھەژىبە بىئىزىن كو ب دامەزراندن

دامەزراندن^(۵۴) و پولهكىن باش د بزاقا شانۇيىن ل دھۆكىن دا ھەبوويە و (تىپا شىخو - تىپا رىباد يا ھۆنەرى) ياكو سالا (۱۹۸۳) ئى ب شىئوھەكىن فەرمى ل سەر دەستى (مىقداد ئەحمەد مەسبىحا و نىسرت ھادى حاجى عەلى و نايف عەبد لىجەبار و ئىبراھىم ئىمىنكى و قاسم رەمەزان) ھاتىبە دامەزراندن^(۵۵) و تىپا شانۇيا شۆرشقان كو ئەوزى سالا (۱۹۸۳) ئى ب شىئوھەكىن فەرمى ل سەر دەستى (فەھمى سەلمان و عادل ھەسەن و ئەحمەد سالىح مەھمەد و مەھمەد عەلى مەھمەد و رەمەزان عەلى و عەبد لىمەجىد شىكرى و عەبد لىعەزىز ھەجى و ھەبى و عەبدلىستار عەبداللا كامىل و جەمال سەدىق) ھاتىبە دامەزراندن^(۵۶). تىپا شانۇيا ئەفرۇ كو سالا (۱۹۸۷) ئى ب شىئوھەكىن فەرمى ژ لايىن كۆمەكا خويىندكار و گەنجىن دھۆكى ھاتىبە دامەزراندن^(۵۷). و تىپا شانۇيا بەھدىنان كو ل دووماھىيىكا نىشا دووى ژ فىن قۇناغىن سالا (۱۹۸۸) ئى ب شىئوھەكىن فەرمى ل سەر دەستى (كەرىم جەمىل بىانى و ئەحمەد جمعه شاھىن و بائىز عومەر ئەحمەد و ھىكەت ئەبۇب ئادەم و

دېمەنەك ژ شانوگەريا - كاھى ئاسنگەر - ۱۹۸۱ - بامەرنى

(بىمەنەك ژى شانۇگەرىيا - بىرەمەرىت بىنەكى ۱۹۸۹ئ دھوك)

- ۋەلاتى من - ساخى مرى - فابىلا - 1۷ - يارى -
 سالا (۱۹۸۷ئ)، (قەزىن - خوراگرتن - ئەمىكلا -
 زەلامى خو مىشكانەكرى - ژ نىف شەف پىندا - ژيان)
 سالا (۱۹۸۸ئ) و (تەناھى و شۇرشا بەرا - سىزىف
 و مرن - بۇچى؟ - پالەوان ونقىسەر - خەلك و بەرد
 - بىرەمەرىت بىنەكى - دىتن - بوون) سالا (۱۹۸۹)
 ئى. دىسان دقنىت ژ بىر نەكەين كو د ھەمان دەم دا
 شانۇيا خواندنگەھا ب ھارىكارى و ب پىشتەفانىيا
 مامۇستا و كارگىزىن خواندنگەھان، خویندكارشيان
 بزاقا شانۇيىن ل خواندنگەھا ب شىۋەپەكى باش و
 ھەزى بىننە پىنش. ب تايبەت ل قان خواندنگەھا
 (ناقنجيا گارە - نامادەبىيا پىشەسازى - صلاح الدىن
 يا سەرەتاي - نامادەبىيا بازىگانىيا تىكەل - ناقنجيا
 مەمى ئالان - نامادەبىيا براپەتى - نامادەبىيا ھاوكارى
 - نامادەبىيا خواندنىت ئىسلامى - ناقنجيا نصر يا
 ئىفارا - ناقنجيا بەكر - نامادەبىيا كاۋە - پەپمانگەھا
 مامۇستايان) (۱۱۱)

ئەگەر ئەم بەرپەرىن بزاقا شانۇيىن قەدەين بۇ مە
 دىار دبىت كو گەلەك ژ ھۆنەرمەندىن تا ئەفرۇ ژى
 كار دكەن ۋەك (زارقەكەر - دەرھىنەر - نقىسەر و
 مامۇستا و خودان باۋەرنامىن بسپۇر د وارى شانۇيىن)
 دا، دەسپىكا وان ل خواندنگەھا بوۋىە ل ھەر
 قۇناغەكا خواندنىت بىت. ب قى ئىكىن دىاردبىت
 كو شانۇيا خواندنگەھا رولەكى گىرنگ د ئاڧاكىرنا

و كاركرنا قان تىپ و گرۇپان رولەكى بەرچاف د
 رىكخستىن و پالپىشتىكرنا ھۆنەر و ھۆنەرمەندىن
 ھەبوو، كو بشىن ھەژمارەكا شانۇگەرىين ب پلىن
 باش ل دھۆكى پىشكىنشىبكەن. دقنىت ژ بىر نەكەين
 كو بەھرا پتر ژ قى قۇناغى كەفتە د سەردەمى
 جەنگى (عىراق و ئىرانى) دا، راستە رزىم يا زال و توند
 و تىژ بوو لى ھزر و بىرىن رەۋشەنبىر و ھۆنەرمەند
 و خەلكى ژ بۇ خەبات ۋەشپاركرنى و ئىك بوونا
 مللەتى ھەستەكى جوان و نازك و ب ئەرك دەھتە
 دانان، لەوما ژى ژلايى رەۋشەنبىركرنى و ھشپاركرنى،
 شانۇيىن ل دھۆكى رولەكى باش دگىرا، سەبارت رولى
 ئاڧرەتن د قى قۇناغى دا پشكدارىبەكا باش ھەبوو
 و ھارىكارى و پالپىشتى بو شانۇيىن ھەبوو، ب دىتنا
 من كارىن ھۆنەرى يىن شانۇگەرىيا ۋەك (دىكور -
 جلك و بەرگ - روناھى - مىكياژ - موزىكە ب روىن
 پىندقى و د ئاستى پىقى دا دەھتە بكار ئىنان و ئەف
 شانۇگەرىين ل خوارى ديار كرى نموونەبىن باشن ژ
 بزاقا شانۇيىن كو ژلايى وان تىپ و گرۇپىن مە ل
 سەرى دياركرىن ل دھۆكى ھاتىنە پىنش كىنش كىن
 - شانۇگەرىين (رىكا روناھىن - بزاق) سالا (۱۹۸۰)
 ئى، (گەنجىت مەھابدى - كاۋەى ئاستنگەر) سالا
 (۱۹۸۱) ئى و (شاھى ب كولاڧ) سالا (۱۹۸۲) ئى و
 (پەنى - كىش ئەمىرىكا - گازى ژ كاۋەى) سالا (۱۹۸۳)
 ئى، (ئەلند) سالا (۱۹۸۴) ئى، (ئەم ھىلىنى ناهىلىن
 - خوین و ئەقىن - دەنگى دايكى) سالا (۱۹۸۵)
 ئى، (يارى - پەشىمان) سالا (۱۹۸۶) ئى، (راۋەستىانەك

(بىمەنەك ژى شانۇگەرىيا - ئەلند ۱۹۸۴ئ دھوك)

(دېمەنەك ژ شانوگەريا - قوتابىن شىم (۱۹۸۴) ئ دھۆك)

زارفەكرنا خويندكار دا ھەبوو يە و ئەف شانوگەرىن ل خوارى دياركرى نموونەين باشن ژ بزافا شانۇبىيا خواندنگەھان ل دھۆكى:

(كورى من باژىرقانە - كاوهى ناسنگەر- ناغابىن بى وژدان - ئەگەر رۆژ ھەلات دى ئاقابىت)، سالا (۱۹۸۲) ئ (دختورى دل رەق - ناغا و مللەت - كاوهى ناسنگەر - نەوروز - نەوروز چ يە؟ - رەزقان - الشماعىيە) سالا (۱۹۸۳) ئ و (باوهرىەكا موكم چيا د ھەژنىت - چەكوچىن كاوهى - خەون - السىكارە - رۆژەك دى ئىت و نەوروزە - مامۇستا و خويندكار - ناما سەربازەكى - قوتابىن شىم - سوننەتچى) سالا (۱۹۸۴) ئ، و (خومەبىنى - فروتا گنجيان - نازادى) سالا (۱۹۸۵) ئ، (نەورۆز د ناغبەرا دوھى و ئەفرۇ - كورى كاوهى - دختور - خوين) سالا (۱۹۸۱) ئ، (بوچى؟ ژ بەر چى؟) سالا (۱۹۸۷)، (مرن خۇشتەرە ژ ئىنى سالا (۱۹۸۸) ئ و (شەھيانا شەھىدى - شاگردى جەنگاوەر - فلوس الدواو) سالا (۱۹۸۹) ئ^(۱۲).

سەبارەت باژىرى ئامبىدىن و دەور و بەرا، شانۇ دقنى قۇناغى دا ب لاواز و كىم كار ھاتىبە پىنش، ئەو

(دېمەنەك ژ شانوگەريا - كورى كاوهى (۱۹۸۱) ئ دھۆك)

ژى ژ ئەگەرى كارتنكرنا جەنگا عىراقى و گفاشتنا رژىمن ل سەر دەفەرى و قەدەغەكرنا قان جۆرە چالاكىيا و دووچوونەكا مەزن دەاتە كرن، ژ بەر كو پىشتى دەسپىنكا جەنگى عىراقى و ئىرانى چالاكىين پىشمەرگەى و رىكخستىن پارتى ل دەفەرا ئامبىدىن ب ھىز بوونەفە، لى دقنىت ژ بىر نەكەين كو شانۇ ل خواندنگەھا ب ئەركى خو رابوو يە ب تايبەت ل ھەلكەفت و بىرەوهرىا دا و شىابنە ھەژمارەكا كارىن باش ل ئامبىدىن و سەرسنگى و بامەرنى ب ناغى تىپا (زىرەقان) ل سەرسنگى و خويندكارىن ئامادەبىا بامەرنى پىنشكىنشكەن، ئەف شانۇگەرىيە نموونەين باشن كو ھاتىنە پىنشكىنشكرن مينا؛ شانۇگەرىين (كاوهى ناسنگەر) سالا (۱۹۸۱) ئ و (ديوارى ل سەر بەفرى) سالا (۱۹۸۴) ئ ل باژىركى بامەرنى و (راستى) سالا (۱۹۸۱) ئ، (شەھىدى وەلاتى) سالا (۱۹۸۷) ئ ل باژىركى سەرسنگى^(۱۳).

ئەگەر ئەم نىزىنەكى بەينە بزافا شانۇبىن ل باژىرى ئاكرى د قى قۇناغى دا، دى بىنىن ژ لايى كارىن شانۇبىن قە بەرەف كز بوونى قە دچوو، لى ژ لايى ھزرى و رەوشەنبىرى يا شانۇبىن قە پىنشەچوونەكا باش بوو، و ب ھارىكارى و ب پىشتەفانىيا مامۇستا و رەوشەنبىرا، شانۇ ل ئاكرى ھەر ب وى رەنگى رىنكا خۇگرت بوو و ل گىشت خواندنگەھىن ئاكرى و دەور و بەرا شانۇگەرى ل ھەلكەفت و بىرەوهرىا ھاتىنە پىنشكىنشكرن، لى نە ھەك پىندقى، ھەژىيە بىزىن كو

ئەگەرئى سەرھەلدانا مللەتنى كورد ل بهارا سالا (۱۹۹۱) ئى و رزگار بوون و نازادىن يا كو دقن قۇناغى دا بەر بەلاقمەبوى كەفتە د وارئ خواندنن و زانستىن دا. ھەر وەسا دامەزراندنا پەيمانگەھا ھۆنەرنىن جوان ل دھۆكىن ل سالا (۱۹۹۲) ئى^{۱۷۱} كو ب راستى گرنكى و رولىن خۇ بىن بەرچاڧ د پىنشەمەبرنا ئاستى ھۆنەرى و بەرھەشكرنا مامۇستايىن ھۆنەرى و خودان شىان د وارئ ھۆنەرى دا ب شىئوھكىن زانستى ھەببويە، ب تايبەت يىن شىانۇبىن ئەفە ژ لايەكى قە و ژ لايەكى دى قە بلندبوونا ئاستى ھۆنەرى ل پارىزگەھا دھۆكىن كو كارتىكرنا خو ھەببويە ل سەر گىشت دەقەرىن و ئەفە ھىقى و ئومىد و خەونىن ھۆنەرمەند و رەوشەنبىران بوويە. ب دىتتا من باشترىن قۇناغا شىانۇبىن ئەفە يە كو ھۆنەر ل دھۆكىن وەك خواندن و ب شىئوھكىن زانستى بگەھىتە پلىن بلند لەوما دى بىنن دقن قۇناغى پەيمانگەھا ھۆنەرنىن جوان ل دھۆكىن و ب ھارىكارىيا مامۇستايان و ب پىشكدارىيا فوتابىن شىانۇبىن. شىيان ھەژمارەكا باش ژ كارىن شىانۇبىن پىنشكىشكەن و پولەكىن بەرچاڧ و ھەژى د بزاقا شىانۇبىن دا ل دھۆكىن بگەت، ئەفە زىندەبارى بەردەوامىيا كارىن تىپ و گرۇپىن ھۆنەرى دگەل بەشداربوونا ھندەك دام و دەزگەھىن ھۆنەرى ل دھۆكىن. كو كارىن شىانۇبىن پىنشكىشكرىن وەك - (رىئەبەرىيا چالاكىت قۇتابخانا، رىكخراوا پاراستنا زارۇكان)، ھەر وەسا دامەزراندنا ھندەك تىپىن دى بىن ھۆنەرى وەك (تىپا كوردستان ياھۇنەرى)، كو سالا (۱۹۹۲) ئى ل دھۆكىن ھاتىبە دامەزراندن و (تىپا ھەلەبچە يا ھۆنەرى)، كو بەردەوامى دايە كارىن خۇ و سالا (۱۹۸۸) ئى ل كەمپا مىزىدىنى ھاتىبە دامەزراندن و (رىئەبەرىيا رەوشەنبىرى و ھۆنەرى - دھۆك)، (تىپا شىانۇيا براپەتى) يا سەر ئىكەتيا پىشەنگ يا خويىندكارىن كوردستانى - كۇمىتا دھۆك قە و (كۇمەلا ھۆنەرمەندىن كوردستانى - لىقى دھۆكىن)، (تىپا شىانۇيا ئىكەتيا لاوين دىموكراتى كوردستان - دھۆك) و بەردەوامىبوونا (كۇما شۇرىشقان) و تىپىن (رىاد)، (بەھدىنان) و (ئىلەفزونى كوردستان

دقن قۇناغى دا و بۇ جارا ئىكىن ل قى باژىرى تىپەكا شىانۇبىن ب شىئوھبەكىن رىك و پىك ل سەر دەستى (موھەقق نەمەت - سەئىد مەھمەد شەرىف - رزگار رەشىد ئاكرەمى - رەجەب مىرخان - رەقىب فارس - شاكر عەبدىللا - جەرجىس مەجىد - نادەم ئىسماعىل - زىنر مەھمەد زىنر - نەزىر سەلىم - لقمان خەلىل) ب ناقىن (تىپا شىانۇيا ئاكرىن) ھاتە دامەزراندن^{۱۷۲}، و ئەف كارىن ل خوارى دياركرى، نموونەبىن باشىن بزاقا وئ قۇناغى نە.

(بزاقا) سالا (۱۹۸۵) ئى، (قوتابىن بى رەوشت) سالا (۱۹۸۶) ئى، و (كۇفانا دوشساق فرۇشىن ھەژار) سالا (۱۹۸۸) ئى، و (بارى) سالا (۱۹۸۹) ئى ھاتىبەپىنشكىشكرىن^{۱۷۳}.

ھەر وەسا شىانۇ ل باژىرى زاخۇ دقن قۇناغى دا بەرەف كزىبوونى قە دچوو، لى د سەر ھەمى ئاستەنگ و ئالۇزىيا شىانۇفانىن زاخۇ ل خواندنگەھا و بنگەھى لاوان و ئىكەتيا قوتابىان و رەوشەنبىرىيا جەماوھى بەردەوامى دا شىانۇبىن و شىيان ھەژمارەكا شىانۇگەرىن ب بابەتىن جفاكى و ب شىئوھى كۆمىدى پىنشكىشكەن وەكى شىانۇگەرىن:

(قىضىە ئاثر) و (مولاكىن نەسەركەفتى) سالا (۱۹۸۰) ئى، (ئلفزىون الفكاھە)، (ئەقىن و ئەقىندار) سالا (۱۹۸۱) ئى، (مامۇستايىن سەرگەفتى)، (دەست رەش)، (طرىق تىحرىر فىلسطىن) سالا (۱۹۸۲) ئى و (دەقن گورگى) سالا (۱۹۸۶) ئى^{۱۷۴}، و ھەر وەكى مە ديار كرى كو ئەف قۇناغە يا گرنك بوو، لى ھندەك يا سىست و لاواز بوو، ب تايبەت ل ئاكرى و ئامىدىن و زاخۇ، ئەف لاوازىبە د زىرتە قە بۇ جەنگا عىراق و ئىرانى، كو كارتىكرنا خۇ ھەببويە ل سەر گىشت لايەتىن ھۆنەرى و رەوشەنبىرى و جفاكى و سىياسى و..... ھتد

قۇناغا سالىن (۱۹۹۰ - ۲۰۰۰) ئى

ئەف قۇناغە ئى قۇناغىن گرنك و گوھورىنانەبە ل شىانۇيا دھۆكى و دەور و بەرا (ئاكرى - ئامىدىن - زاخۇ)، چونكى شىانۇ ب شىئوھبەكىن بەرقرەتر ژ

رويدانا، (دەرگەھ)، (يارىكرن ب دەمى)، (شەفا ب ژقان)، (كليلك)، (ھەنگ و ستەنگ)، (خەنجەرا رەق وتەق) سالا (۱۹۹۸)، (گازى يا بلبلى)، (نوينەرئى گەل)، (سىتافكا خەونى) سالا (۱۹۹۹) ئى^{۱۸۱}. بۇ زانين گىشت شانۇگەرىين د قى قۇناغى دا ھاتىنە پىنشىكىنشىكرن ب زمانى كوردى بوون، ھەر وەسا بۇ جارا ئىكى د دىرۇكا شانۇيا دھۆكى دا كچەكا كورد بناقى (بىزىقان اسماعىل) سالا (۱۹۹۷) ئى بكارى دەرھىنانا شانۇگەرىيەكى ل پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دھۆكى ب ناقى (چىباين شىكاندى) رادىبىت و تىتە ھەژمارتن ژ پىنگاقىن سەرکەفتى و جەن رىزگرتنى^{۱۹۱}.

شانۇل باژىرى ئامىدىن و دەور و بەراژى دقى قۇناغى دا، ب قۇناغەكا باش ھاتىيە ل قەلەم دان پىشتى كو شانۇگەرى ئازادانە ل گىشت خواندىگەھىن باژىرى ئامىدىن و سەرسىنگ و شىنلازى و دىرالۇك و بامەرنى ل ھەلكەفت و بىرەوھىيا ب ناقى تىپ و گرۇپ و دام و دەزگەھىن حىزى و حكۇمى وەك (تىپا بزاڧ-- يا شانۇيىن ل ئامىدىن - تىپا ئامىدىن يا شانۇيىن - كۇمەلا ھۆنەرمەندىن كوردستانى لىژنا ئامىدىن - تىپا

- پىشكا زارۇكا)، (تىپا شاريا ياھۆنەرى) كو سالا (۱۹۹۲) ئى ھاتىيە دامەزراندن، و دەزگەھى چاڧدىبىريا كۇمەلايەتىن ل دھۆكى) و (شانا ھۆنەرى)، كو سالا (۱۹۹۴) ئى ھاتىيە دامەزراندن و (بىنگەھى ھۆنەرى ل كولىژا ئادابىن ل زانكۇيا دھۆك) و (تىپا برا قالا يا ھۆنەرى) ل دھۆكى كو سالا (۱۹۹۷) ئى ھاتىيە دامەزراندن و (تىپا نوھەدرا يا زارڧەكرنى) ل دھۆكى. ئەڧ شانۇگەرىين ل خوارى دياركرى نموونەيىن باشن ژ كار و بەرھەمىن قى قۇناغى ل باژىرى دھۆكى؛ (سىيارەك ژ وىڧە تىت)، (بانگ بىكەن بژىت وەلات) سالا (۱۹۹۰) ئى، (رسول الامم) سالا (۱۹۹۳) ئى و (شارەزايى زىندانى)، (ابن الضال)، (طىبب المجانىن) سالا (۱۹۹۴) ئى، (قرال)، (شەفا كوزەكا) سالا (۱۹۹۵) ئى، (دەنگىن سەرا)، (سەمفونىيا چاخىن بىستى) و (ستىرانا خاتىر خاستىن) و (ساخى مرى)، (الغرىة من أجل المال) سالا (۱۹۹۶) ئى، (بازنا قالا)، (خۇ كەزاختىن)، (ھاملىت)، (پىسپار) و (چىباين شىكاندى)، (رىگرا)، (مژ و سەرما)، (كچا بن وەغەر)، (ھىرچ)، (طرىق الحق)، (الولد المشاكس) سالا (۱۹۹۷) ئى، (دىارىيا مىزوويىن)، (نەورەس)، (پاپۇرا

(دىمەنەك ژ شانۇگەرىيا - كچا بن وەغەر - ۱۹۹۷ - دھوك)

ھاتە دان و بزاقەكا خورت و چەلەنگ ھاتە گىران و كارىن ھەژى و جوان و رىك و پىك ھاتنە ئەنجامدان، ژ لايىن بابەت و ناقەرۇكا قە و ھەرۇسە ژ لايىن كارىن ھۆنەرى قە و كارىن شانۆيى ب ناقى تىپ و گرۇپان د ھاتنە پىشكىشكرن. لى دىسان چ ژ فان گرۇپان دەستوير دانىن قەرمى ژ لايىن دەزگەھىن حكۆمى نەبوون تا سالا (۱۹۹۸) ئى، كو بو جارا ئىكى (تپيا زاخۇ يا شانۆيى) ب شىوھكى قەرمى ھاتە دامەزراندن و دەستويردانا كارى ژ لايىن وەزارەتا رەوشەنبىرى يا حكۆمەتا ھەرنما كوردستانى ھاتە وەرگرتن و تا نھا ل پىشكىشكرنا كارىن خۇ يا بەردەوامە. دقنىت ژ بىر نەكەين كو دانانا (كۆمەلا ھۆنەرمەندىن كوردستانى - لىژنا زاخۇ)، پالپشتىبەكا زۆر بو ھۆنەرى ب شىوھىكە گىشتى ل باژىرى زاخۇ ھەبوو و ئەف شانۆگەرىين ل خوارى دياركرى نمونەيىن باشىن قۇناغا نابقەرا (۱۹۹۰-۱۹۹۸) ئىنە:

(بزقرە برا بزقرە)، (پەشمان)، (كەنز)، (ئەياسىن خوشەقى)، (نەخۇشىين ھەلەبچە)، (دەيكا نىشتمان)، (عيادەت دختور كلش كنجرا)، (خەونىت ھىشار)، (نيرەگدىورسن)، (ھەبەت)، (قەكۆلىن)، (دختور خەقەر)، (گازىيا كاوھى)، (دايكا نىشتمان)، (شۆرشا بارزانى)، (كولبھار ھات)، (دزىيا ب مروەت)،

بزاقا ھۆنەرى ل نامىدىن) ھاتىنە پىشكىشكرن^(۷۱). ئەفكارىن ل خوارى دياركرى نمونەيىن باشن ژ بزاقا قى قۇناغى ل نامىدىن:

(ھەفركى) سالا (۱۹۹۲) ئى، (شەھىد)، (راستى) سالا (۱۹۹۳) ئى، (كاوھى ئاسنكەر) سالا (۱۹۹۴) ئى، (رى يا راست) سالا (۱۹۹۶) ئى و (سەرھەلدان) سالا (۱۹۹۸) ئى ھاتىنە پىشكىشكرن^(۷۲).

ل باژىرى ئاكرى ژى د قى قۇناغى دا گرنگىبەكا باش ب شانۆيى ھاتە دان ژ بەر كو شانۇ د چارچوقى بن دەستىي و ترسى دا ئازاد بوو وەكى خەلكى باژىرى خۇ و شانۆقان و رەوشەنبىر و قوتابىيان رولەكى باش و ھەژى د قى بزاقى دا ھەبوو و دانانا (كۆمەلا ھۆنەرمەندىن كوردستانى - لىژنا ئاكرى)، پالپشتىبەكا زۆر بو ھۆنەرى ھەبوو. ب شىوھىكە گىشتى ئەف شانۆگەرىين ل خوارى دياركرى نمونەيىن باشن ژ بزاقا قى قۇناغى:

(سەرھەلدان)، (بەفر و خوین)، (دكتورى ھەلە) سالا (۱۹۹۲) ئى، (نەيى دىنم)، (كى كر و كى خار)، (بىك و زاقا) سالا (۱۹۹۳) ئى، (مدىر بلا ادارە) سالا (۱۹۹۴) ئى، (خامە و تەرازى)، (پارچە دراڧ) سالا (۱۹۹۶) ئى، (دونبا؟؟ مرنى) سالا (۱۹۹۸) ئى^(۷۳).

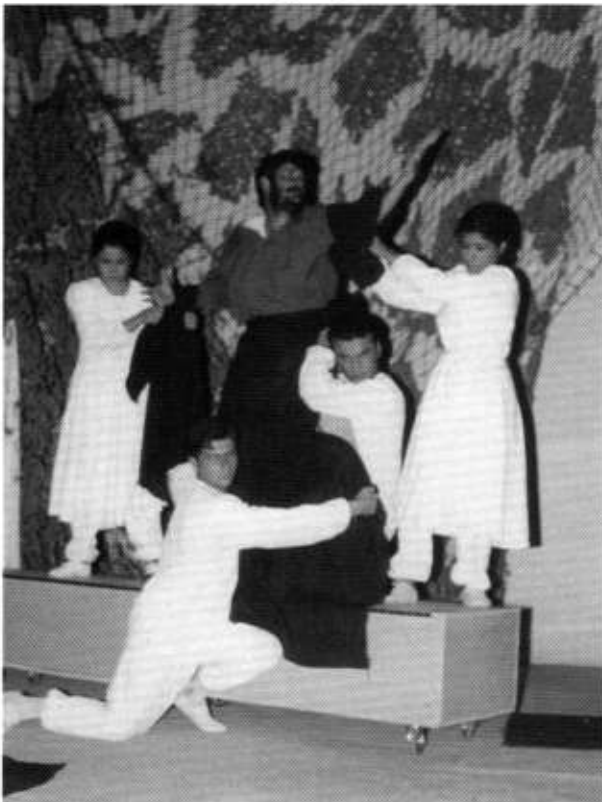
شانۆيى ل باژىرى زاخۇ دقنى قۇناغى دا كەشە پىن

دېمەنەك ژ شانۆگەرىيا - گازىيا كاوھى - ۱۹۹۶ - زاخۇ

يا شانۇيىن و نائفەندا بالا دھۆك يا ئىكەتيا لاوين ديموكراتا كوردستانى و سەنتەرى سىمىلىنى يى رەوشەنبىرى و تىپا سىمىلىنى يا ھۆنەرى و تىپا يەلماز يا شانۇيىن و رىنكخراوا ئەلند بۇ ديموكراسىكرنا گەنجان و رىنكخراوا دياكونيا و رىنكخراوا نۇزىن يا ديموكراسىكرنا خىزانى و رىشەبەرىيا گىشتىيا كار و بارىن شەھىد و ئەنفالكىرىيا ل دھۆكى و تىپا نەورۇز يا شانۇيىن و كۇما دھۆك يا شانۇيا زارۇكان و تىپا دىالۆك يا شانۇيىن ل دھۆكى - كو رولەكى بەچاف- د شانۇيا دھۆكى دا و ژ ھەمى لايەكى قە و ب ھارىكارى و ب پالپىشتىيا وەزارەتا رەوشەنبىرى يا حكۇمەتا ھەرىما كوردستانى و ب پىشدارىيا شانۇقان و دەرچويىن پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان و پىشكا شانۇيىن ل كولىزا ئادابىن ل زانكوييا دھۆكى گىزايە^(۷۵) و نموونەيىن باش يىن دقى قۇئاغى دا ھاتىنە پىشكىشكرن ئەف شانۇگەرى يە بوون:

دېمەنەك ژ شانۇگەرىيا - كورتبەك ژ جەنگىن (۲۰۰۰)
ئى دھوك

(كورى من و خواندنگەھىن چ گۆتە ئىك)، (من نىنە نەخت زىرىنە بەخت و حوكمىن قەرەقوشى)^(۷۴).

قۇئاغا سالىن (۲۰۰۰- تا دووماھىيىكا نىفا دووى ژ سالا ۲۰۱۳) ى

ئەف قۇئاغە دەيتەھەژمارتن ژ قۇئاغا گەشەيا شانۇيىن ل دەقەرى ژ ھەمى لايەكى قە ژ بەر كو د قى قۇئاغى دا گىشت تىپ و گرۇپىن قۇئاغا چوويى بەردەوامى دا پىشكىشكرنا كارىن شانۇيىن، زىدەبارى سەندىكا ھۆنەرمەندىن كوردستانى - لقى دھۆك كو سالا (۲۰۰۰) ئى ھاتىبە دامەزراندن و رولەكى ھەزى و بەرچاف- د بزاقا ھۆنەرى ل پارزىرى دھۆكى دا ھەبوو و ئىكەتيا ئافرەتىن كوردستانى - لقى دھۆك و كولىزا ئادابىن بەشىن زمانى ئىنگىلىزى- زانكوييا دھۆك و سەنتەرى رەوشەن ل دھۆكى و رىنكخراوا دياكونيا يا سويدى ل دھۆكى و سەنتەرى رىزگارى يى رەوشەنبىرى و ل دووماھىيىكا نىفا دووى ژ قى قۇئاغى و بۇ جارا ئىكىن ل بازىرى دھۆكى پىشكا شانۇيىن ل كولىزا ئادابىن ل زانكوييا دھۆك ھاتەقەكرن و سالا خواندنىن (۲۰۰۸-۲۰۰۹) ئى دەست پىكر^(۷۴)، ھەزىيە بىزىن كو قەكرنا قى پىشكى بۇ پارىزگەھا دھۆكى پىنگاھەكا مەزن و ھەزى بوو، پىشكى چەند سالا ژ دامەزراندنا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان - دھۆك و تا نھا ئەف پىشكە يا بەردەوام و چالاكە د كار و چالاكىين خۇدا و شىيايە د قى دەمى كورت دا و ب ھارىكارى و ب پىشتەقانىيا مامۇستايان ھەژمارەكا شانۇگەرىين ب رىك و پىك پىشكىشكەت، ھەر وەسا دانانا رىشەبەرىيا ھۆنەرى شانۇيىن ل دھۆكى كو ب سەر رىشەبەرىيا گىشتىيا رەوشەنبىرى و ھۆنەرى و وەرزش و لاوانە - دھۆكى سالا (۲۰۱۰) ئى كو رىشەبەرىيا رىخۇشكەرە بۇ ئەنجامدانان كارىن شانۇيىن و تىپا سورىيا و ئاوارىن كوردىن سورىيا و رىشەبەرىيا پەرورەدا قەزا سىمىلىنى - پىشكا چالاكىن خواندنگەھا رۇژھەلات و رۇژئافا و تىپا مەمى ئالا

دېمەنەك ژ شانوكەريا - بەرزەبوون - ۲۰۰۵ - دھوك

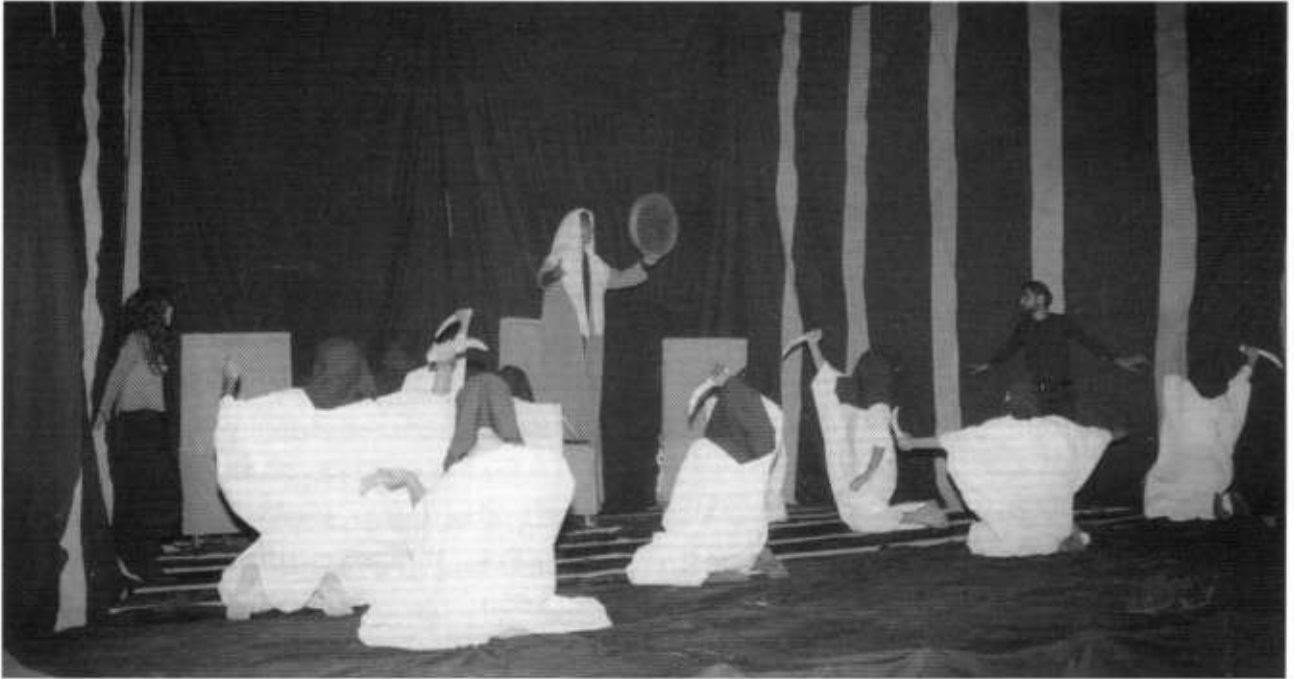
سەفەرئى) ساللا (۲۰۰۴) ئى. تاجر البندقية، (دېكلنى
بىن وەفا) و (شەفا شواتى)، ئەمىن زاروكىن خانى،
(پېشكەفتنا قەرەچا)، كىفكىن ھىژا، (لافيته)،
(زمان و مرن)، (جنه رال)، (بېنھنا سىنقا)، ئەكتەرى
ياخىبووى، (بەرزەبوون)، (رونك بەفرئى د حەلىن)،
(شەفەكا شواتى)، (ھەقالىن وەفادار)، ئەنجامى
خوونى، (سومفونىا چاخى بېستى)، (پاقزى سونىلا
سەرفەرازى)، (دادوھرى)، (خواندنگەھە)، (رۇژ ھەلاتا
ئازادى) ساللا (۲۰۰۵) ئى. (يولبوس قىصر)، (دوزەخانا

(بازنا ب كوتەكى)، (كورتىك ژ جەنگى)،
(ئارمانج)، (ژمارىت بىن نىشان)، (ئىكەتيا دەبىندارىت
كوردستانى)، (دوژمىنى گەل)، (ال دەقەرئى)،
(لىكەريان)، (گوھ درىژ و ھەقالىن وى)، (لەشەكنى
بەرزە)، (الابن الضال)، (طرىق المسىحىة)، (كاوھى
ئاسنكەرا) ساللا (۲۰۰۰) ئى. (المليونىرە و الفقير)
(قەرەچ)، (قەچاخ)، (ئوتىللو)، (برەھىم زەبۇك)،
(شمس الدين و پىنج دىن)، (ھارىكارى) ساللا
(۲۰۰۱) ئى. (ئامىنا و سەرھاتىيا دەقنى)، (يارى يا
مىرى و وەزىرى)، (ماكبىث)، (زمانى لەشى)، (دزى
شەقنى)، (طرطوف)، (مىنھقانىت بەرىنى)، (زىندانى
ئازاد)، (مرن دەرگەھىت خو بو مە قەدكەت) و
(من هو حبيبى)، (سارە و بھنام) ساللا (۲۰۰۲)
ئى. (ھاملىت)، (داستانا دىروكى)، (ال خوگەريان)،
(عجائب يا زمن) ساللا (۲۰۰۳) ئى. (ماكبىث)،
(نامەبەك بو ھەوھ)، (ئادارا مەمى)، (چەرخى دىنا)،
(مەليونىرىن ئەقرۇ)، (ئازادىيا بى دەنگ)، (زىمار)،
(بىست و ئىك)، (سەبدلا)، (كفن)، (سندباد بەرى

دېمەنەك ژ شانوكەريا - كفن (۲۰۰۴) ئى دھوك

دېمەنەك ژ شانوكەريا - رونك بەفرى دھەلېنن - ۲۰۰۵ - دھوك

(۲۰۰۸) ئى، و (نورا)، (رېنا مەزن)، (باروك)، (ژان دى سېبەھى دەسپېتكەت)، (لېبوك و خودېك)، (لېشت ھېلا سۇرا)، (چەمى پاراستى)، (قەنتازيا پىشمە رگەكى نەدىار)، (بالندە و روپقى)، (زەنگىنى ھىژا) و (دختۇرا سەر دقنا خۇ)، (دەنگى چىا)، (ھارىكارى)، (مارش)، (گوھدانا ھەقالىت خراب)، (شنگال پارچەپەكە ژ كوردستانى) و (خواندنگەھە)، (شەمالك) و (فېلېن روپقى) سالا (۲۰۰۹) ئى، (سېد)، (الوھم)، (لېبوكى ھاقى)، (پايز دى چىت)، (۲۵۰)، (دىوار)، (ياسا گىانەوھرا)، (نھىنىن گەندەلەكى)، (سندرنلا و بالندىن دارستانى)، (ھەلامەت)، (سى ھەقال)، (پرانىيا قالا) و (خاك پارىز) و (لەيلا بويكا كوردا)، (پانوراما ئەنقالا)، (دارستانا گىانەوھرا)، (خواندنگەھا ژنا)، (ھەرچۇك)، (نامەبەك كەسك)، (مىشا ھنگىنى و مرۇفا)، (بن بۇرىن) سالا (۲۰۱۰) ئى و (مەم و زىنا ئەحمەدى خانى و ئەم)، (دواييا يارىن)، (وھەر د ساتەكى دا)، (سىن و صاد)، (خەونىت كەرى تەمبەل)، (بەخىل)، (رومىو و چولنىت)، (پېرەمىرى سىنلە)، (بىدەنگىا رەش)، (سندباد و ھەقالىت وى)، (د پەراوېزىن باژىرى دە)،

(سنىلى)، (بقر)، (شەھىد)، (نانە)، (چەكچەكىلە)، (زارۇكى گونەھبار)، (دەرگەھىن گرتى)، (رومىو و چولنىت)، (كەرنەقالا ھەلامەت) (ئەز بەھلولم كى بەر پىرسىارە؟)، (پرا دەلال)، (رۇزا رەش)، (نان و ئازادى)، (ھاورىەتى)، (شەھىدى)، (ئەز و بابى من) سالا (۲۰۰۶) ئى، (قابىل)، (تىلەفون)، (خاتىن و خزمەتكار)، (شەھيانا بخوېن)، (ناما سەرگەفتى)، (قەسپ و ھزىر و خەربىي)، (سەيدا)، (قورچەك ژ ئەقىانوسەكى)، (دېنو)، (پىلانا دزىن)، (لافىتە)، (مەم ەباسى)، (زارۇك و كار)، (كاوھى ئاسنگەر)، (جەلاد) و (پوېشمانى) و (مافى خوېندكار)، (دەولەتە تەيار) سالا (۲۰۰۷) ئى، (زنجىن سىپى)، (مژال ھزىر و ھەستا)، (نەخشى قوېۋى)، (مىن و كچىنى)، (ھەمى گاغا و ھەتا ھەتابىن)، (ئەو زەلامىن خو مىشكانەكرى)، (چىروكا باپىرى)، (رۇژانىت مېرەكى)، (سى گونەھبارىن سىياسى)، (جەمكو د نىقىندا) و (ژ مافى مە)، (خواندنگەھا روپقى)، (باب و دايك)، (د قولچكىن بىزارىن دا)، (مەولېدەك ل سەر دەمى تاغونى) و (كار)، (لالش و خەربىي)، (خىزان د چفاكى دا)، (تاوانبار)، (زىانا مىكروپى)، (شېرەت) سالا

كاسى و كىم خەمى ل دھۆكۈ ھەبوويه، لى ل بائىرىن ئاكرى و ئامىدىن و زاخۇ پىنگاقىن باش ژ لايى نووژەنكرن و ئافاكرنا ھۇلا ھاتىنە ھاقتىن و يا ژ ھەمىيا باشتر د قى قۇناغى دا زى ئەو ھەبوويه، ھۈنەرى يىن شانۇگەرىيا د ئاستەكى باش دا بوويه، ۋەك ب كارىنن ادېكور - جل و بەرگ - رۇناھى - مېكباژ - ئېكسسوار - دىنگ و موزىكە و... ھتدا، ب قى چەندى گەلەك ئەو كارىن ھاتىنە ئەنجام دان د ئاستەكى باش دا بوون و مۇقۇف دىنيت پىژىت كو ساخلەتىن داھىنانى ژ لايى - ئىسسىن - دەرھىنان ژ گەلەكا د گرت - لى دى زىرم و بىژم ژ ئالى رەخنىيا شانۇيى قە ل دھۆكۈ چ پىنگاقىن باش ئەھاتىنە ھاقتىن و ئەقە دەرھەقى شانۇيى د بىتە لاۋازىيەك و ئەوا ھاتىيە كرن و ئىسسىن، ئابىنم كو كەتتەبەتە د ئاستى رەخنى دا، چونكى ھەمى ب تىن بۇچوون و د مىزاجى نە و ل سەر چ بىنەمايىن زانستى نىن، تا وى رادى كو دقنى خانى دا رەخنى بوويه ھەقەركىيەك دوو قولى - قىان و ئەقىان و ب تەرازىيەكا نە راست و دروست رەخنى دەپتە كرن و پەيوەندى و ھەقالبىنى كارىنكرنا خۇ ل سەر رەخنى ل دھۆكۈ ھەبوويه، لەوما ژى دى بىنىن كو ئىسسىن رەخنى د كۇفار و رۇژنامەيان دا د كىمەن و ئەو كىنا ھەى ژى د لەنگ و لاۋازىن.

بىنەر ل قى قۇناغى ژى نە د ئاستى پىدقى دا بوو، ژ بەر بەھرا پىتر شانۇگەرى ب تىن ئىك يان دو رۇژا ھاتىنە پىنشىكىشكرن.

ل بائىرىن ئاكرى و ئامىدىن و زاخۇ، بزاقا شانۇيى يا بەردەوامە و ب مەرھەما خورنكرنا بزاقا شانۇيى ل دھۆكۈ ل ھەر بائىرەكى گىرۇپەكى شانۇيى يى دەستورداى ب شىبۇمەكى فەرمى ژ لايى رىفەبەرىيا گىشنىيا رەوشەنبىرى و ھۈنەرى - دھۆك ھاتىنە دامەززاندىن. و دانانا رىفەبەرىين رەوشەنبىرى و ھۈنەرى ل (ئاكرى و ئامىدىن و زاخۇ و شىخان و بەردەرەش و سىمىلى) رۇلەكى بەر چاڧ- ھەبوويه.

دقنىت ژ بىر نەكەبن كو پىشتى دەرچووين پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان - پىشكا شانۇيى ل

(چار ۋەرز)، (خەنەك)، (خەونا زاروكەكى)، (ھەقالبى سەقالبى)، (دارا خەونا)، (گەشتەك بۇ ھەبىنى)، (سەلكا فىقى و كەسكانى)، (خەونا سەيدىن ھىژا) سالا (۲۰۱۱) ئى، (رك)، (شەقا كوزەك)، (مەرگەساتا دكتور فاوست)، (رەھنكرنا خانما - س -)، (دادگەھا)، (سەموم)، (مارس)، (عەشتارا)، (قابىل و ھابىل)، (خەونىن بى ھىقى)، (چىيى پىسائىن)، (مىن بۇ ۋەلات)، (شەقا كوزەك)، (ھەژار و بازرگانى قەلس)، (رىيا مەزىن)، (ئەف چەرخە)، (ئامەبەك بۇ بابى مىن)، (دەمى قالا)، (لېبوك ھەتا ھەتابى) و (ھەقالبى ھەقالبىنى) سالا (۲۰۱۲) ئى، (كۇمارا مەلكا)، (جەنەئالى لەشكەرى مىرى)، (دىئالۇكا بىن دەنگ)، (دىوار)، (بۇچى مىرا)، (ھەرچ)، (ژوورا ژمارە شەش)، (شەق و سەرزىكەرا)، (مىھقانى بەرى)، (مالا بەرنادا ئەلبابى)، (پىنوس و ژىركى)، (دوماھىيا رىقىن فىلباز)، (دزىكەران)، (ئەو زەلامى بوويه سە)، (زىرەقانى كورسىكا شەكەستى)، (دەكە بىرەزە)، (دەمەرى بەردانى)، (دارستانا چوچىك)، (پاراستىن چىترە ژ چارەسەرىن) سالا (۲۰۱۳) ئى^(۷۱).

ئەگەر ئەم بەرى خۇبەدەنە قى بزاقا خورت و وان كارىن د قى قۇناغى دا ھاتىنە پىنشىكىشكرن، دى بۇ مە دىار بىت كو گىشەت لاپەنا ھارىكارى و پىشتەقانى ژ بۇ پىشتەقىرنا شانۇيى كرىيە و ئەقە ژى د زىرەتەقە بارى سىياسىيى خۇش و ئارام ل دھۆكۈ و نەبوونا چ سانسور و گىشاشتەن ل سەر دەق و ناقەرۇك و تىپ و گىرۇپ و ئىسسىن و دەرھىنەران، يان كو ھەمى لاپەنا ئازادانە كارى خۇ ئەنجامدان.

سەبارەت بىسپورىيا شانۇيى دقنى قۇناغى دا، دى بىنىن كو بەھرا پىتر ژ كارىن ھاتىنە ئەنجام دان، ژ لايى بىسپورىن شانۇيى قە بوويه، كو دەرچووين پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان و پىشكا شانۇيى ل كولىژا ئادابى بوويه، دقنىت ژ بىر نەكەبن كو دقنى قۇناغى ئافەرتى پىتر ژ ھەمى قۇناغىن دى رۇلى خۇ د شانۇيى دا ۋەك نەكتەر و ئىسسىن و دەرھىنەرى دىتتە، ژ لايى داپىنكرنا ھۇلېن شانۇيى قە، ب مىن ۋەرە گەلەك بۇ ئەھاتىيە كرن و گەلەك كىم و

دېمەنەك ژ شانۇگەريا - گوندەك و گوندورەك - ۲۰۰۲
- ئاكىرى

دھۆكى ۋەك مامۇستا ل خواندنگەھان ھاتىنە دامەزراندن، پۇلەكى باش و بەرچاڭ ل دھۆكى دېتىنە، ب تايبەت ل رنقەبەرىن پەرۋەردىن قەزايە - پىشكىن چالاكىن خواندنگەھەيا. و تا نھا و ب ھارىكارىيا فان مامۇستايان شىيانە بەردەوامىن ب شانۇيىن بدەن - ۋەف شانۇگەرىن ل خوارى دياركرى نمونەيىن باشن ژ كارىن ل باژىرى ئاكىرى دقنى قۇناغى دا ھاتىنە پىشكىشكرن:

(گوندەك و گوندورەك) سالا (۲۰۰۲) ئى، (مىرى كەلى)، (رۇزا زارۇكان)، (ئالا) سالا (۲۰۰۵) ئى، (ئاگر)، (ھاقىبوون) سالا (۲۰۰۶) ئى، (ھوقى چەرخى)، (ھارىكارى)، (تاوان)، (گافا يارىيا) سالا (۲۰۰۷) ئى، (گورگ و ئاف)، (پىلان) سالا (۲۰۰۸) ئى، (كەچەلۇك)، (دەرگەھ)، (ئىمزا كەسك) سالا (۲۰۰۹) ئى، (مىشكىن قالا) و (پىقىن پاشا) سالا (۲۰۱۰) ئى، (وانا ھۆنەرى) سالا (۲۰۱۲) ئى، (ئاگر) سالا (۲۰۱۳) ئى^(۱۷۱).

ل باژىرى نامىدىن ژى د قنى قۇناغى دا بزاقا شانۇيىن ب بەشدارىيا رنقەبەرىيا پەرۋەردا نامىدىن - پىشكا چالاكىن خواندنگەھە و تىيا سەرسىنگ يا ھۆنەرى و رىنخراۋا زىرىن يا ھىشباركرنا جفاكى خورت بوو و نمونەيىن وان كارىن باشن يىن كۈھاتىنە پىشكىشكرن شانۇگەرىن: (مالەك ھەمە رەنگ) سالا (۲۰۰۵) ئى، (دەم) سالا (۲۰۰۶) ئى، (راستىكە ژ خەونى)، (دەرگەھىن

كرتى)، (بار و برا) سالا (۲۰۰۷) ئى، (شەف چەندا تارى بيت نەشنىت روناھى يا شەمالكەكى قەشېرىت)، (ئەقىنا لال) سالا (۲۰۰۸) ئى، (دېچىنە ژيانى)، (زەنگ و بەنگ)، (برىار) سالا (۲۰۰۹) ئى و (دارستانا ھىقىيا)، (دئ پىنكە كار كەين بۇ پاشە رۇژى) سالا (۲۰۱۰) ئى، (فيلويىن تەمبەل) سالا (۲۰۱۱) ئى، (دارا من) سالا (۲۰۱۲) ئى، و (پەرلەمانى زارويان) سالا (۲۰۱۳) ئى^(۱۷۸).

ھەر ۋەسا باژىرى زاخۇ ژى بزاقا شانۇيىن د قنى قۇناغى دا ژ ھەمى قۇناغىن دى تر باشتر و ب پەروش و پىشكەفتى تر بوو و ب پەلكا بلند تر ھاتە پىش و ھارىكارى و پىشەفانىيەكا باش ژ لايى رنقەبەرىيا ھۆنەرى شانۇيىن ل دھۆكى ژ بۇ ئەجمادانا كارىن شانۇيىن دھاتەكرن و ئەقىن ل خوارى دياركرى نمونەيىن باشن ژ وان شانۇگەرىيا:

(دختورى رۇژى) سالا (۲۰۰۱) ئى، (خىزانا بى سەرى) سالا (۲۰۰۲) ئى، (شەمالك فرۇش)، (پرا دەلال) سالا (۲۰۰۵) ئى و (خويندكار زانايە)، (ھۆنەر و ژيان) سالا (۲۰۰۶) ئى، (پەشىمان) سالا (۲۰۰۷) ئى، (ئەم كوردستانى نە) و (زىندومان) سالا (۲۰۰۸) ئى و (جىھانا مريا)، (زانست د سەر ھەمى ئاستەنگا رايە)، (تاجر البندقىە)، (زقرىنا زەلامى غەۋارە نەبوۋى) سالا (۲۰۰۹) ئى، (دەرەو و پەشىمان)، (دەمىن ئازارى) سالا (۲۰۱۰) ئى و (پاپۇزا رىزگار بوونى)، (خواندنگەھا مامى پويشى)، (ئاقا بوونا سىتىرا مژگىنيا ھەلاتنا رۇژى يە) سالا (۲۰۱۱) ئى، (پەرلەمانى كوردستانى) سالا (۲۰۱۲) ئى، (دووماھىنكا ھەر سەرداچوۋىيەكى) سالا (۲۰۱۳) ئى^(۱۷۹)، ب شىۋەكى گىشتى مرقۇف دىنىت بىژىت كو شانۇگەرىن دقنى قۇناغى دا ھاتىنە پىشكىشكرن د گەل ھەبوونا ھندەك كىماسىيا د رىك و پىك و د ئاستىن پىندقى دا بوۋىنە. ب كورتى ناقىن گەلەك نقىسەر و دەرھىنەرۋ بەشداربوۋىن وان و شانۇگەرىيا ديار نەكرىنە^(۱۸۰).

سەبارەت دقەرىن قەقەتاي ئەۋىن د كەقنە سەر توخىيى كوردستانى دگەل توخىيى عىراقى و د نەخشەيىن كوردستانى دا دىيارن، ئەف دقەرە ھاتىنە قەقەتاندن و داپرىن ژ كوردستانى ۋەك يەكەيىن ئىدارى

ساللا (۲۰۱۴) ئى، (ۋەرن دا رۇژەكى ل ناف كۆمپىوتەرى بەين) ساللا (۲۰۱۳) ئى، ئەفە ھىدەك نەمۇنەن باش ژ شانۇگەرىن ل شىنگالى ھاتىنە پىشكىشكىرن (رۇژەھلاتا نازادى) ساللا (۲۰۰۵) ئى، ئەز و بابىن من) ساللا (۲۰۰۶) ئى، (دەولەتا تەپارا) ساللا (۲۰۰۷) ئى، (شىرەت) ساللا (۲۰۰۸) ئى، (فېلېن رويىقى) ساللا (۲۰۰۹) ئى، (لن بۇرىن) ساللا (۲۰۱۰) ئى، (سەلكا فىقى و كەسكاتى) ساللا (۲۰۱۱) ئى، (دابىر) ساللا (۲۰۱۲) ئى، (شەئاننى ژىر) ساللا (۲۰۱۳) ئى^{۱۸۱}.

ھەر ۋەكى ديار بووى كو پىزانىن دەربارەى شانۇبىن ل قان دەفەرا گەلەك د كىمىن چۈنكى ئەف دەفەرە لىژىر دەست ھەلاتا رۇژىمى قە بوون و گەفاشتەكا زىدە و بىن قام ل سەر ھەمى وان چۆرە چالاكىيا ھەبوون و ھەر ئەفە ژى بوويە ئەگەرى لاواز بوونا شانۇبىن و كىم كاران .

ل دووماھىيىكا فى خواندنا كورت بۇ مە دياردىت كو شانۇل دھۆكى و دەور و بەرا قۇناغ بۇ قۇناغى ب شىۋەيەكى سىرۇشتى بەردەوامى پى ھاتىيەدان، ل ھەر قۇناغەكى بزاقا شانۇبىن ب شىۋەيەكى ھاتىيە پىش و ھەر قۇناغەكى جياوازى دگەل قۇناغا دى ھەبوويە، ژ لاين خورت بوونى و لەنگ ولاوازىن و ھارىكارىن و پالپىشتىيى قە و ل دووف سەر و بەرى دەفەرى، ھەزىيە نامازى پى بەدىن كو شانۇبا دھۆكى ل سەر ئاستىن عىراقىن و دەفەرا ئوتۇنۇمى (بەرى سەرھلانا (۱۹۹۱) ئى) و ھەرنما كوردستانى خەلاتىن باش و ھەزى ل قىستەقال و بەرىكانەيىن شانۇبىن ب دەست خو قە ئىناينە و ئەوا ئەفرو ئەم ل دھۆكى و دەور و بەرا دىيىن و ھەبوونا تىپ و گىرۇپىن شانۇبىن و ھۆنەرى و پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان و پىشكا شانۇبىن ل كولىزا نادابىن ل زانكۇبا دھۆك و رىفەبەرىيا ھۆنەرى شانۇبىن ل دھۆكى و خودان باۋەرنامەيىن شانۇبىن و دەرھىنەر و نىسەسەر و شەھەرەزايىن شانۇبىن و شىۋە و شىۋازىن كاركرىن و پىشتەقانىن و ھارىكارىن ژ ھەبوون و بەردەوامىيا قۇناغ و خەبات و دەسپىكىن بوويە و ل دووف خواندنى و پىشقىچوونا مللەتى و د گەل گوھورىنا جىھانى دا بوويە.

و ب ھىدەك پارىزگەھىن دى قە ھاتىنە گىردان ۋەك سىستەمى ئىدارى و ھەول و بزاغ ھاتىنە كىرن ژ لاين رۇژىما بەعس قە كو خەلكىن قان دەفەرا دەرىدەر بىكەن و خەلكەكى دى بىننە جەن وان و دەفەرىن ھاتىنە قەھەتاندن ژ پارىزگەھا دھۆكى (شىنگال - شىخان - تلىكىف) دگەل سىنوورىن دەور و بەرىن وان^{۱۸۱}.

ب راستى پىزانىن دەربارەى مېژوويا شانۇبىن ل قان دەفەرا ل بەر دەستى مە گەلەك د كىمىن، مېژوويا شانۇبىن ئەوا ل بەر دەست ل قان دەفەرا ئەقا ل بەر دەست ھىدەكە ژ وى بزاغى يا كو ئەم شىپاين كۆم بىكەن:

ئەفە و ئەو كارىن ھاتىنە ئەنجام دان ل دەفەرىن كوردستانىيىن دەرقەمى ھەرنىمى كو پىشتى ساللا (۲۰۰۳) ئى دەستىن پىشتەقانىيا ھەرنما كوردستانى گەھىشتىيە وان جەھان و رىفەبەرىن پەروەردى و پىشكىن چالاكىين خواندنگەھان لى ھاتىنەقەكەرن دى ھىدەك ژ چالاكىين وان د فى وارىندا بەرچاقكەين ۋەك شانۇگەرىن:

(كاۋەى ئاسنگەر) ساللا (۲۰۰۰) ئى، (خواندنگەھە) ئى ساللا (۲۰۰۵) ئى، (ھاۋرىەتى) ساللا (۲۰۰۶) ئى، (پويشمانى) ساللا (۲۰۰۷) ئى، (كارا، لالاش و غەرىبى)، (خىزان د چىكاكى دا) ساللا (۲۰۰۸) ئى و (گوھدانا ھەفالىن خراب)، (شىنگال پارچەيەكە ژ كوردستانى) ساللا (۲۰۰۹) ئى، (ھىچوك) ساللا (۲۰۱۰) ئى، (ھەفالىن سەفالىن) ساللا (۲۰۱۱) ئى و (زىن و زىنگەھا) ساللا (۲۰۱۲) ئى، (ھەفالىن فىقى و زەرزەۋاتى) ساللا (۲۰۱۳) ئى ئەفە ل شىخان و ل بەردەرش شانۇگەرىن - (تاۋان) ساللا (۲۰۰۸) ئى، (خواندنگەھە) ساللا (۲۰۰۹) ئى، (نامەيەكا كەسك) ساللا (۲۰۱۰) ئى، (دارا خەونا) ساللا (۲۰۱۱) ئى، (مىشكىن ھەزارا)، (جەستەى زامدار و ناخى نارەزايى)، (غەيشو) ساللا (۲۰۱۲) ئى، (كىنقىرىشكا ژىر)، (يادا ھەلەبچە شەھىد) ساللا (۲۰۱۳) ئى، ل تلىكىفىن ژى ئەف شانۇگەرى يە ھاتنە پىشكىش كىرن (شەھىدى) ساللا (۲۰۰۶) ئى، (ماقن خويىدكار) ساللا (۲۰۰۷) ئى، (زىانا مىكروپى) ساللا (۲۰۰۸) ئى و (شەمالك) ساللا (۲۰۰۹) ئى، (مىشئا ھىگىنى و مروف) ساللا (۲۰۱۰) ئى، (گەشتەك بو ھەقىق) ساللا (۲۰۱۱) ئى، (دۇيانى دا ھىقى دىمىنىت)

مىژوۋا ھۈنەرى مۇزىكى ل پارىژگەھا دەۋكى

خەتاب مەھمەد ئىسلام نەرتوۋى

بىر ھى

- مۇزىك خۇدىكا مللەتەنە و ھەر مللەتەمكىن موزىك تىدا نە بىت گەلەك جارا ب مللەتەن مرى دەينە ل قەلەمدان. مۇزىك ئىش و ئازارەن مللەتان پىش چاق دكەت و ھەسنا نەنەۋاپەتى و مرۇقايەتى ب ھەردو لايافە(مەرگەسات، بەزمەسات) فە ل دەف مرۇقى ھشيار دكەت. مۇزىك مرۇقى بەرەف راستىن دىبەت و راستگۇبىن دكەتە د دلى مەدا، مۇزىكىن دىرۇكەكا كەفۇن ھەبە، دەسپىكا وئ دگەھىتە دەسپىكا ئاكنجىبوونا مرۇقى و گەلەك جارا قەدگەرىتە سەردەمى پەيدابوونا مرۇقى.

مللەتنى كورد ژوان مللەتەن ناقدارە كو گيانەكى مۇزىكىن ل دەف ھەي و دىرۇك و فلكلۇرى كوردى باشتىرىن بەلگەبى بوونا مۇزىكىيە ل دەف كەسىن كورد، لەورا مللەتنى كورد گىرنىيەكا مەزىن دابە خويىندا قى جۇرە ھۈنەرى وەكو زانست^{۱۱}.

ھۈنەرى مۇزىكىن ل باشوورى كوردستانى ب گشتى

كورد مللەتەمكىن كەفۇنە و ھەر ب دىرژىيا دىرۇكا خۇ ۋەكى ھەمى مللەتەن جىھاننى پىتە دابە بىياقەن جفاكى چ رەۋشەنپىرى چ ھۈنەرى بىت، ھۈنەر ژى

ئىك ژوان بىياقەن گىرنىك بوو كو كوردا پىتەكى مەزىن د دابى ب تاپەتى سىترانا كوردى نەخاسمە سىترانىن كۇچك و دىوانا و سىترانىن كاركرىن! دورىن، چلى بىر، مازى چىنىتى، دستار ھىرانى، داۋەتا.....ھتدا.

چالاكىن مۇزىكىن ژى ب رەنگەكى گشتى ل كوردستانى ل سالىن سىھادا دەسپىكرىە دەمى كەسەنەن رەۋشەنپىر خەلكەك ھاندا كو بۇ گىرانا ھندەك چالاكىن ھۈنەرى ل مالان كۇمبىن، نەف كارە بەردەوام بوو ھەتا سالىن چلا، ل ساللا(۱۹۶۷) ئى خۇلەكا مۇزىكىن ل سلىمانىن ھاتە قەكرىن و مۇزىكىزانىن ۋى سەردەمى ژ بەغدا ھانن و گەلەك رەۋشەنپىرىن كورد ژى پشكدارى تىدا كر، ژوانا- قادر دىلان و شەمال سائىب، چالاكىن مۇزىكىن دىبەردەوام بوون ھەتا سالىن پىنجىيان و ژ بەر پىششەچوونا قى ھۈنەرى و گىرنىك دانا خەلكى ئەو بوو تىپەكا مۇزىكىن ل باژىرى سلىمانىن ب ناقى تىپا (مەۋلەۋى) ب رتەرىيا ھۈنەرمەند(قادر دىلان) ھاتە دامەزاندن، ئەقن تىپى رۇلەكى باش دگىرا و گىرنىك د دا مۇزىكىن و ساللا(۱۹۵۵) ئى ب رەنگەكى فەرمى ھاتە دامەزاندن، ھەر چەندە تىپا(مەۋلەۋى) دوى ئاستىدا نەبوو بەلىن بۇ ۋى سەردەمى تىشتەكى مەزىن و مفادار بوو و شىبا چاقى خەلكى قەكەت و خەلكەكى ل خۇ كۇم كەت^{۱۱}.

تېپەكا مۇزىكىنى بىناقى(سۇلافا) ھەببوو كۆسەر ب يانەيا سۇلف يا وەرئىشى بوو، ل بەراھىن(شەوكتە رەشىدا) ى سەرپەرشتىيا وئى دكر پاش(قادر مەردان) و ارەمەزان زامدار) و (محمەد رەزا)^{۱۱۱}.

دىسان ل باژىرى ھەولير و دھۆكى ئى چەند كەسان خۇ دگەھاندە ئىك بۇ ئەنجامدانا چەند چالاكىين مۇزىكىنى گرۇپپىن بچويك پىك دئىنان، ئارمانجا ھەمىيان ئى خزمەنا ھۆنەرى كوردى بوو بەرامبەر رزئما وى سەردەمى كۆ دقيا كوردا بىنېركەت بەلى وان گەنجا ب ھۆنەرى خويى سادە و سقك شىيان بىسەلمىين كورد ھەر دىزىدىنە و چ جارا ژئاف ئاچن^{۱۱۲}.

پاش ل ساللا(۱۹۱۹)ئى تېپەكا مۇزىكا (كۆمەل ھۆنەرنىن جوان) ل سلىمانىي پەيدا بوو، ئەف تېپە ب سەرپەرشتىيا(نامدار قەرەداغى) و (شەوكتە رەشىدا) بوو، ھەر دىناف ئى كۆمەلئىدا تېپەكا نوئى يا (مۇزىكا مەولەوى) ھاتە پىكئىنان^{۱۱۳}.

ل وى سەردەمى رەوشەنىرىيا عەرەبى ل سەر كوردا با زال بوو، ژ بەرھندى كارىن وان گرۇپپىن مۇزىكا تامەكا مۇزىكا عەرەبى ددا، بەلى ژئافەرۇكىئە تامەكا كوردى ئىدا بوو، ھەر چەندە دوى ئاستىدا نەبوون بەلى بۇ وى سەردەمى گەلەك بوو و مفا ژ فۇلكلورى كوردى وەر دگرت، گەلەك جارا دگەل سترانىيژا دا كەسەكى وەسا نەبوو كۆ بىشئىت مۇزىكى دانىت، ئەفجا پەنا دىرە پىئشەكيا مۇزىكا سترانىن(ئۆم كەلسوم) كۆ دگەل سترانىيژا مەقاما بىژن ئىك ژوان خودى ئى رازى(محمەد سالىح دىلان) بوو، پىشئى ھىنگى بزاڧ ھاتنەكرن كۆ ئاوازىن ب ساناھى يىنە دانان و ھۆنەرمەندان (قادر دىلان و ولىم يوحەنا و نەجاتى عەبەد) كار بۇ وى چەندى كر^{۱۱۴}.

ھەر دىسالىن شىستاندا چەند كەسەك ل باژىرى دھۆكى ھەبوون وەك بەرھەمەندى بۇ دلى خو نامىرىن مۇزىكى دژەنىن ژوان(عەزىز عەزە) قاىۇلىن ژەن بوو، (سەعدە دىن) عود ژەن بوو، ھەكە ھندەك كەسىن دى ھەبان ھەر بۇ خۇشى و دلى خو مۇزىك دژەنىن، بەلى ل وى سەردەمى چ گرۇپپىن مۇزىكى نەبوون ئامازە پى بدەپن^{۱۱۵}.

پىشئى ۱۲ ئى تىرمەھا ساللا(۱۹۵۸)ئى جۇرەكى ئازادىيىن پەيدا بوو، و دقنى قۇناغىدا رىكخوشكرنەك ل بەر رەوشەنىبرى و ھۆنەرى كوردى قەبوو، د ئەنجامدا چالاكىين مۇزىكى ئى بەرەف پىئش چوون ب تايىبەتى چالاكىين تېپا موزىكا (مەولەوى) كۆ تاكە تىپ بوو دوى سەردەمىدا ل كوردستانى، ھەر چەندە ئى قى تىپى بىن كورت بوو بەلى شىا بۇلەكى مەزىن ب كىرىت و خزمەنا ھۆنەرى مۇزىكى بكت^{۱۱۶}، ھەر وەسا ل باژىرى ھەولير ئى تېپەك بىناقى (دەرسىم) ھەبوو ئەقنى تىپى ل ۱۹۵۹/۹/۱۰ئى ئاھەنگەك ل (شەقلاو) كۆ گىرا ب سەرپەرشتىيا (م-جەمال ھىدايەت) كۆ ئىكەم كەس بوو ل ھەولير پەبمانگەھا ھۆنەرنىن جوان ب داوى ئىناي پىشئى كۆ ل ئەيلوولا ساللا ۱۹۶۱ئى شۇرشا مەزنا كوردستانى ھەلبوو لاوازىبەك كەتە گەلەك بىاقىن رەوشەنىبرى ژوان ھۆنەرى مۇزىكى كۆ چالاكىين وئى گەلەك كىم بوون و تىن مانە سەر وان چالاكىيان ئەوین ھندەك ھۆنەرمەندا ل مالا ن دگىران^{۱۱۷}.

ل ساللا (۱۹۶۳)ئى ل قوتابخانا مامۇستايان ل سلىمانىي كۆمەكا گەنجا خودا دگەل ئىك و ب سەرپەرشتىيا(ولىم يوحەنا) گرۇپپەكا مۇزىكىنى دروست كر بىناقى(تېپا مۇزىكا سلىمانىي).

پاشان پىشئى ساللا شىست و شەشئى ھندەك ھۆنەرمەندىن گەنج ھاتنە پىش كۆ ئىك ژوان ھۆنەرمەندى بىناق و دەنگ (ئەنوەر قەرەداغى) بوو و شىا ل ۱۹۶۷/۲/۲۳ئى تېپەكا مۇزىكى ھەر بىناقى (تېپا مۇزىكا سلىمانىي) پىكئىن وناقبرى وەك سەرۇكى لىژنەيا پىكئىنانا قى تىپى بوو، ئەقنى تىپى دەست ب بزاڧ و چالاكىين مۇزىكى كر و گەلەك پىش كەفت و بەرھەمىن وئى ل رادىو و تىلەفرىۇن ھاتنە بەلاڧكرن^{۱۱۸}.

ل ۱۹۶۷/۵/۲۳ئى (تېپا مۇزىكا رەشىدا) ب سەرپەرشتىيا (حەقى شوبلى) دەمىن سەرا سلىمانىي دا و ئەقان گەنجان دگەل وئى تىپى ھندەك كارىن مۇزىكى پىشكپش كر بىناقى(تېپا مۇزىكا سلىمانىي).

ھەر وەسان دىسالىن شىستاندا ل باژىرى كەركووكى

بەراھىق (م. باكوۋى) سەرىپەرىشتىيا ۋى دكتر، پاشى لىوۋفدا (م. زاھەر محەمەد مەردان) و (م. سەردار ئەحمەد) و (م. ۋىيا ئەحمەد) و (م. مەلا ئەنۋەر تاھەر) سەرىپەرىشتىيا ۋى دكتر، پاشى (م. ۋىيا ئەحمەد) ھىزا پىكىنىنانا تىپەكا مۇزىكى كىر، بۇ ۋى چەندى ھىمارەكا مۇزىكزەنا ل ھەولتېرى و دەۋرۋەرىن ۋى كۆمكىن و تىپەك ئى پىكىنىنا، كارىن قى تىپى د جوان و بەرچاڧ بوون^(۱۱۴)

ل ساللا ۱۹۷۰-۱۹۷۱ ئى تىپەكا مۇزىكى بناقى ۱۱ ئ نادارى ل باژىرى دھۆكى ھانە پىك ئىنان و ئەندامىن ۋى زقان مۇزىكزەنا (م. شىنزاھ محەمەد سەئىد، م. دلشاد محەمەد سەئىد، م. ياقو شەمەعون زەبە، م. ئىسماعىل عەبدولقادر سەبىرى (زىرەك))، م. جەمىل ئىبراھىم عىسام، م. ھەڧال ھاشىم عەقراۋى..... ھىتدا پىكىدھات^(۱۱۵)

دىسان ل ساللا ۱۹۷۳ ئى تىپەكا مۇزىكى بناقى تىپا (دلمان) ھانەدانان ھۈنەرمەند (محەمەد تەيب تاھەر) سەرىپەرىشتىيا ۋى دكتر و ژ مۇزىكزەنا (م. عەبدولعەزىز سلىمان، م. ۋەلىد خالد، م. سەباح زاخۋى، تەخلو محەمەد خۇشنان، ئەحمەد سالىح، عەبدوللا حاجى، عەزەدىن تەمو..... ھىتدا) پىكىدھات ئەڧ تىپە يا بەردەوام بوو ھىنا ساللا ۱۹۷۹ ئى، قان ھەردو تىپان گەلەك چالاكىپىن ھۈنەرى ل دەڧەرا دھۆكى گىران و خىزمەتەكا باش بۇ سىتران و فىلكلورى كوردى كر ل ۋى دەمى^(۱۱۶)

ل زاخۋ ۋى ساللا ۱۹۷۰ ئى تىپەكا مۇزىكى بناقى (نەۋرۇز) ھانە پىكىنىنان و ژ مۇزىكزەن (م. عەبدولعەزىز سلىمان، م. سەمىر زاخۋى، سەباح زاخۋى، غابىب عەبدولھادى، جەمىد عەبدولھادى، موسەدەق ئىسماعىل، موشى پۇلس..... ھىتدا) پىكىھاتبوو، ئەقى تىپى كارەكى ھۈنەرى ۋى بەرچاڧ پىشكىنىشى خەلكى دەڧەرا زاخۋ تىپەتى و دھۆكى ب گىشتى كر و رۆلەكى باش بۇ پىششەبىرنا ھۈنەر و مۇزىكا كوردى گىرا^(۱۱۷)

ل ساللا ۱۹۷۷ ئى بۇ جارا ئىكى و ژ ھىز و بىرىن مۇزىكشان (م. ۋەلىد خالد) خۇلەكا مۇزىكى بۇ

پىشتى پىكىھاتنا ۱۱ ئ نادارا ۱۹۷۰ ئى ب مەرەما ئەنجامدانان چەند چالاكىپىن مۇزىكى ھىدەك گروپىن مۇزىكى پىن بچۈيك دناڧ رىكخراۋىن دىموكراتىدا ۋەك ئىكەتتيا قوتابىان و ئىكەتتيا نافرەتان ل باژىرى سلىمانىن ھانە پىكىنىنان و تىپا مۇزىكا سلىمانىن سەرىپەرىشتىيا كارىن وان دكتر، ھەروەسا ل باژىرى ھەولتېرى ئى تىپا ھۈنەرىيا ھەولتېرى ل (۱۹۷۱/۲/۱) ئى ھانە دامەزاندن^(۱۱۸)

ئەڧ تىپە ل سالبن پىنجىياندا بناقى (تىپا دەرسىم) دھانە نىاسىن، ناقى (تىپا دەرسىم) بۇ (تىپا ھۈنەرىيا ھەولتېرى) ھانە گوھارتىن دا مۇلتە فەرمى ۋەرگىت و بۇ ئىكەم جار (م. سەردار ئەحمەد عەبدوللا) كو ل ۋى دەمى ناقدار بوو ب (سەردارى باب سەردار) سەرىپەرىشتىيا قى تىپى دكتر، پىشتى (م. سەردار) بۇ باژىرى كۈيە ھانىيە قەگۋەستىن، (م. جەمال ھىدايەت) و (مۇنەعم مەزھەرا ژەنبارى قاۋلىنى سەرىپەرىشتىيا قى تىپى كر^(۱۱۹)

دوۋفدا و ل ساللا ۱۹۷۵-۱۹۸۶ ئى (م. ۋىيا ئەحمەد) سەرىپەرىشتىيا قى تىپى كر و پىششەبىر و دەۋلەمەند كر، ھەر ل ۋى دەمى و ل ساللا ۱۹۷۶ ئى تىپەكا زارۇكا پىكىنىنا بۇ ھىندى دا زارۇكىن كورد فىرى مۇزىكى بگەت و ئىش و ئازارىن مللەتى كورد ل ۋى دەمى برەڧىنىت، (م. ۋىيا ئەحمەد) ئەڧ كارە ب خەم ۋەرگىت و ۋەك قوتابخانەكا مۇزىكى لى كر، بۇ ۋى چەندى چەند مامۇستابەك داخاۋاكىن دا زارۇكان فىرى ژەنىنا ئامبىرىن مۇزىكى بگەن، ب ھەلكەفتنا رۇزا موزىكا جىھانى (۱۰/۱) ناھەنگەك گىرا، ئەڧ خواندنگەھە گەلەك پىششەكەفت و بۇ جەن پۈيتە دانەكا مەزى ھىنا ۋەلئەھانى كو مىنا پەيمەنگەھەكا مۇزىكى بىت و وانە پىن مۇزىكى لى دھانە خواندن ۋەك- (سۇلفىچ و پراكىتىكى و تىۋرى..... ھىتدا) بۇ دەمى سالەكى زارۇك ل قى خواندنگەھى فىرى ھۈنەرى مۇزىكى بوون ل ساللا ۱۹۷۷-۱۹۸۰ ئى ئەڧ تىپە يا ئىكى بوو ل سەر ئاستى عىراقى^(۱۲۰)

ل ساللا ۱۹۷۲ ئى ل باژىرى (كۈيە) (تىپا مۇزىكا باۋەجى) ھانە پىكىنىنان و تىپەكا چالاك بوو ل

محەممەد سەئىد) سەپەرشتىيا قى تىپا اكۋرال و مۇزىكى دكر^(۱۳).

ل ساللا(۱۹۷۹/۵/۳۱) ئى (تىپا دھۆك) يا مۇزىكى ب رەنگەكى فەرمى ھاتە دامەرزاندن ب سەپەرشتىيا (م. دلشاد محەممەد سەئىد) ھۆمارەكا ئەندامىن تىپا(كۋرال و مۇزىكى) خۇ دا دگەل قى تىپىن و بەردەوامى ب كارىن خۇدا ھەتا ساللا(۱۹۸۴) ئى^(۱۴).

ل ساللا(۱۹۸۳/۱۱/۱۵) ئى زى تىپا (ريادا) يا مۇزىكى ل بائىرى دھۆكى ھاتە دامەرزاندن^(۱۵).

يىشى سەرھلانا ۱۹۹۱ ئى و ئەو سەرىستى و ئازادىيا بۇ مللەتى كورد پەيدا بووى گەلەك گرۇپ و تىپىن مۇزىكى ھاتە پىكىنىن، بەلى تىشتەكى وەسا تىدا نەبوو كا چەوا سەردەرىن دگەل مۇزىكا كوردى بگەن، ھندەك بەرەف مۇزىكا(فارسى) دچوون، ھندەك بەرەف مۇزىكا(تركى)، ھندەك بەرەف مۇزىكا(عەرەبى)، ئانكو نامەكا (فارسى يان تركى يان عەرەبى يان ئۇرۇبى) دابىن، ئەف رەنگە ھەتا نھا يىن بەردەوامە^(۱۶).

ل ساللا(۱۹۹۱) ئى (م. وريا ئەحمەد) تىپەكا مۇزىكى بناقنى(زىروبەم) پىكىنىنا و ل ساللا(۱۹۹۲) ئى ئەق تىپى دەستورىيا فەرمى ز حوكمەتا ھەرىما كوردستانى وەرگرتن، ئەفە ئىكەمىن تىپ بوو كو دەستورىن ز حوكمەتا ھەرىما كوردستانى وەرگرتت. بىزاف و چالاكىين قى تىپىن دەرچاف بوون و پىشكدارى دچەند قىستەفالا دا كر بوو و دقىستەفاله كىدا يا ئىكىن دەرچوو. ناقنى قى تىپىن ز ھىزا (م. وريا ئەحمەد) بوو و مەبەستا وى ئەو بوو ناقەكى مۇزىكى دانىتە سەر تىپى، ئەفقا ئەف ناقە ھەلىزارد كو ناقەكى مۇزىكىيە و رامانا وى ئەوە كو ل دەمى (زىبابى) ئامىرى(عودى) دوو (زى) ھەبوون زىيا سەرى و زىيا بنى ئانكو (زىر) رامانا زىيا خوارى ددەت و (بەم) رامانا زىيا سەرى ددەتە ئانكو دەنگى(ستور). ئەف تىپە ھەتا ساللا(۱۹۹۷) ئى يا بەردەوام بوو^(۱۷).

ھەر دقنى سالىدا تىپەكا مۇزىكى يا زانستى و ئەكادىمى بناقنى (ئۇركىسترا كوردستان) ل ھەولنىرى ھاتە دامەرزاندن، بەراھىن(م. جەمال ھىدايەت)

ھۆمارەكا گەنجان ھاتەفەكرن و تىدا ھەرام، وەلىد خالدا) وانەيىن مۇزىكى دگوتن^(۱۸).

ل ساللا(۱۹۷۳) ئى (تىپا مۇزىكا سىلېمانىن) بىرەنگەكى فەرمى ھاتە دامەرزاندن و ل ساللا(۱۹۷۴) ئى ئىكەمىن قىستەفالا ھۆنەرى كوردى ھاتە گىزان و پىرىيا ھۆنەرمەندىن كوردستانى ز سىترانېت و مۇزىكزەن و مۇزىكشان پىشكدارى تىدا كر و (تىپا مۇزىكا سىلېمانىن) پلەيا (ناياب) دەستخۇفە ئىنا^(۱۹).

دگەل دەسپىگرنەقا شەرى ل ئادارا ۱۹۷۴ ئى د نافبەرا حوكمەتا عىراقى و شۇرىشا كوردستانى پىرىيا ھۆنەرمەندىن كوردستانى گەھىشتە شۇرىشا كوردستانى و د ناف شۇرىشدا ئەو ھۆنەرمەند شىان تىپەكا مۇزىكى بناقنى(تىپا مۇزىكا شۇرىش) پىكىنىن و دناف شۇرىشدا چەندىن چالاكىين ھۆنەرى ب بىزاف و خەباتا مللەتى كورد پىشكدارىن و ئەف چالاكىيە ھەتا نىسكوىا شۇرىش ل ئادارا ۱۹۷۵ ئى بەردەوام بوون، پىشى نىسكوىن ئەف تىپە ھاتە ھەلوەشاندىن و ئەندامىن وان بەلاقبوون^(۲۰).

ل ساللا(۱۹۸۰) ئى پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل بائىرى سىلېمانىن ھاتە دامەرزاندن ئەقنى پەيمانگەھى رۇلەكى مەرن گىزا دىزمەتكرنا مۇزىكا كوردى و شىا وان ھۆنەرىن جوان ئەوون كوردستانى ھەين ھەمىز بگەت^(۲۱).

ھەر دوئ سالىدا(م. وريا ئەحمەد) تىپەكا مۇزىكى بناقنى(خانزادا كچان) پىكىنىنا، ئەف تىپە يا بەردەوام بوو ھەتا(۱۹۸۴) ئى دقنى تىپىدا بىنن كچان ئامىرىن مۇزىكى دزەنىن و سىتران گوتن^(۲۲).

ل ساللا(۱۹۷۹) ئى تىپا (كۋرال و مۇزىكى) ل بائىرى دھۆكى ھاتە دامەرزاندن، ئەف تىپە سەرب چالاكىين قوتابخانا يا بىسەر رىفەبەرىيا گىشتىا پەروەردا دھۆكى قە بوو، ئەف تىپە ز گەنجىن(كور و كچ) پىكھاتبوو، ل ساللا(۱۹۸۰) ئى پىشكدارى دقىستەفالا ھەولنىرى دا كر و پلا ئىكىن دەستخۇفە ئىنا و ئەف تىپە ھەتا رۇزا ئەقرو يا بەردەوامە، بەلى سال بۇ سالى ھندەك بەھرەمەند و گەنجىن خويىن گەرم دەپنە ناف رىزىن قى تىپى و جەن ئەندامىن بەرى دگرن. (م. دلشاد

مەرھۇم ژۇڭان خۇلا ئەو كو زارۇكى كورد فىرى ژەنىنا ئامېرىن مۇزىكى بيت و چەوانىيا دەرىنخىستانا دەنگى ب رەنگەكى راست و دروست و ھەروەسا فىرى بنەما و زمانى مۇزىكى(نۇنە) بيت. چالاكىين قوتابخانا چەندىن ئاھەنگ و قىستەقالىن ھۆنەرى ل پارىزگەھىن كوردستانى گىران، ھەروەسا پىشكدارى دچەندىن قىستەقالندا كر ل سەر ئاستى عىراقى و ئەنجامىن باش دەستخۇفە ئىنان و گەلەك قىستەقالندا پلەيا ئىكى بوون، ئەفە زى وئ دگەھىنىت كو ھۆنەرى مۇزىكى ل كوردستانى ين بەرھەف پىش دچىت و كورد زى وەكى ھەمى مللەتان پىتەكى د دەنە ھۆنەرى و مۇزىكى^(۱۲۰).

رۆلى پەيمانگەھىن ھۆنەرىن جوان ل باشورى كوردستانى

بۇ پىتر پىنەدان ب ھۆنەرى مۇزىكى و ئامادەكرنا كادىرەكى خۇدان شىان د بياقى ھەمى جۇرىن ھۆنەرى نەخاسمە ھۆنەرى مۇزىكى، بۇ قى مەرھەمى پەيمانگەھىن ھۆنەرىن جوان ل پارىزگەھىن كوردستانى ھانئەفەكرن دا قوتابىين بەھرەمەند و خۇدان شىان ھەمبىز بگەن و رەنگەكى زانستىانە فىرى چەندىن جۇرىن ھۆنەرى بن و ئەف پەيمانگەھە بىنە بنگەھەكى ھۆنەرى بۇ پىشقىبىن و خزمەتا ھۆنەرى ل كوردستانى و رۆلى خۇ دناف جفاكى كوردىدا بگىرىت و دەرچووېين قان پەيمانگەھا بگەقنە دخزمەتا ھۆنەرى كوردى چ (مۇزىكە) يان(شانۇ) يان (شېۋەكارى) بيت. پىشكا موزىكى زى ل قان پەيمانگەھا ھەر ل دەسپىكى شىا رۆلى خۇ بىنىت و بىنە پىشكەكا ھەرە گىرنگ بۇ بەرھەفكرنا مامۇستابەكى شارەزا دىياقى مۇزىكىدا. كو بىنىت ب رەنگەكى زانستىانە وانە يىن مۇزىكى بىزىت، زىدەبارى ئامادەكرنا ھۆنەرمەندىن پاشنەرۆزى و پەروەدەكرنا قوتابىان ل سەر ھۆنەرى مۇزىكى^(۱۲۱). بەرھەمى قان پەيمانگەھا ژ مۇزىكفان و مۇزىكژەن و ئاوازداىەر و سىترانىژا ئەفرۇ دېەرچاىن و كەتىنە دخزمەتا ھۆنەرى مۇزىكىدا، ھەروەسا پەيمانگەھىن

رئفەبەرىيا وئ كر و (م. سىروان سىرىنى) ماىستىرۇ بوو، پاشى ساللا (۲۰۰۰-۲۰۰۶) ئى (م. شىزىزاد محەمەد حوسىن) بوو رئفەبەرى قى تىپى و (م. چەتۇ سالح نەورۇز) ماىستىرۇ بوو. دووقدا ساللا (۲۰۰۶-۲۰۱۴) ئى (م. بەكر خالد) بۇ رئفەبەرى تىپى و ھەرام، چەتۇ سالح نەورۇز) ماىستىرۇ بوو^(۱۲۸).

رۆلى چالكىين قوتابخانا ل باشورى كوردستانى

- چالاكىين قوتابخانا ب سەر رئفەبەرىين پەروەردى د سالىن پىنجىياندا دەست ب كارىن خۇكرن و ھەتانھا بەردەوامە و رۇلەكى ھەرە مەزىن ھەبووۋىە دخزمەتكىن و پىشقىبىرنا ھۆنەرى ب رەنگەكى گىشتى و ھۆنەرى مۇزىكى ب رەنگەكى نايەنى و بىوونە بنگەھەكى گىرنگ بۇ ئەنجامدانا كار و چالاكىين مۇزىكى ل سەرانىسەرى ھەرىما كوردستانى، دكارىن خۇدا شىان خزمەتا مللەتى خۇ بگەن ب رىيا ھۆنەرى، كو ل وى سەردەمى مللەتى كورد لژىر دەستى دوژماندا بوو، ب ھۆنەرى رەۋشەنپىر و مۇزىكژەن و گەنجىن كوردا و زارۇكان پىشئەفانىيا شۇرشا كوردى دكر، ئەو زى ب چەندىن سىروود و سىترانىن كوردى و فۇلكلۇرىين ھەمەرەنگ. چالاكىين قوتابخانا ھەفركىبەكا مەزىن پەيدا كر دناقبەرا ھەمى چالاكىين قوتابخانا ل ھەرىما كوردستانى ژ بۇ پىشقىبىرنا ھۆنەرى و پىشكىش كرنا بەرھەمىن مۇزىكى يىن جوان و ژۇھانى و پىتر خزمەتكىرنا ھۆنەرى مۇزىكى و بلند كرنا ئاستى وئ ل پارىزگەھىن كوردستانى^(۱۲۹).

باشىترىن پىنگاىف بۇ پىش ئىخىستنا مۇزىكى ئەوا چالاكىين قوتابخانا ھافىتى. فەكرنا خۇلىن مۇزىكى بوو، بۇ ھىدى دا زارۇكى كورد فىرى ھۆنەرى مۇزىكى بيت و مۇزىك بگەفتە دەمژىن وىدا، چىكو مۇزىك زى بياقەكە ژ بياقىن خزمەتا مللەتى، ھەروەسا بەرھەفكرن و ئامادەكرنا كادىرەكى خۇدان شىان، كو د پاشنەرۆزىدا بەردەوامىن بكارى خۇ بدەت و ل بنگەھىن بلندىرىين ھۆنەرى بخوبىنىت و ب رەنگەكى زانستىيانە فىرى ھەمى جۇرىن ھۆنەرى مۇزىكى بيت.

رۆلى كۆلىزىن ھۈنەرىن جوان ل باشوورى كوردستانى

خەونا پىرىيا ھۈنەرمەند و دەرچوويىن پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ئەو بوو بىنگەھەكى بىلدتر ل كوردستانى ھەبىت دا پىتەى بدەتە ھۈنەرى و بەردەوامىيى ب خواندنا خۇ بدەن، دا پىتر فىزى ھۈنەرى و دىرۇكا وى ب نايبەنى ھۈنەرى مۇزىكى بىن، سالا(۱۹۹۸-۱۹۹۹) ئى و بۇ جازا ئىكى كۆلىزۇ ھۈنەرىن جوان ل سلىمانىيى ھانە دامەزراندن، بەلى تىنى پىشكا شىنەكارى لى ھەبوو. ھەر چەندە ئەقە پىنگاقەھا باش بوو دا بىتە دەسپىتەك بۇ قەكرنا پىشكىن دى، ل دووقدا سالا (۲۰۱۱ - ۲۰۱۲) پىشكا مۇزىكى لى ھانەقەكرن و ئەقەزى دەستكەفتەكى مەزىن بوو بۇ ھۈنەرى مۇزىكى ل باشوورى كوردستانى^{۱۴۴}.

دووقدا ل سالا(۲۰۰۴-۲۰۰۵) ئى كۆلىزۇ ھۈنەرىن جوان ل زانكۇيا سەلاھەددىن ل باژىرى ھەولپىرى ھانە دامەزراندن، ئەقەزى پىنگاقەھا گەلەكا مەزىن بوو چىكو ھەمى بەش ب خۇقە دگىرنن ژوانا (پىشكا مۇزىكى)، ھەر چەندە ھىمارا كادىرى قى پىشكى و ئامىرىن مۇزىكى لى دكىمن، بەلى ل دووقا شىيان و ئامىرىن بەردەست شىايە رۆلى خۇ بگىرىت، قەكرنا پىشكىن مۇزىكى ل زانكۇيا سلىمانىيى و زانكۇيا سەلاھەددىن دى بىتە بىياتەكى ئەكادىمى ژ بۇ ۋەبار و پىشقىمەبرنا ئاستى زانستىيى ھۈنەرمەندىن مۇزىكىفان ل سەرانسەرى باشوورى كوردستانى، ۋەھروەسان دەستكەفتەكى مەزىنە كو ئەقروكە مە ھىمارەكا زۇرا قوتابىان زى دەرچوويىنە و بوويىنە خودان باۋەرناما بەكالۇرىۋىسى دىياقى مۇزىكىندا، نەخاسمە ل قان سالىن داۋىيىدا ل پىشكا مۇزىكى ل زانكۇيا سەلاھەددىن ل ھەولپىرى خواندنا بىلد ھاتىبە قەكرن و ھىمارەكا مامۇستابىن مۇزىكىفان زى دەرچوونە و شىايىنە باۋەرنامەيا ماستەرى ھۈنەرى مۇزىكى دا دەستقە بىنن .

ھۈنەرىن جوان سال بۇ سالى ھىمارەكا مامۇستابىن ھۈنەرى بىن زىرەك و خودان شىيان پالەتە قوتابىانا، ھەر ئەقرو دىبىن كو دەرچوويىن قان پەيمانگەھا ز پىشكا مۇزىكى بويىنە مۇزىكژەن و كۆرسىن باش و زىرەك دىناق تىپىن ھۈنەرى دا.

ۋان تىپا مفاژى دىتن بۇ پىشقىمەبرنا ھۈنەرى مۇزىكى ب رەنگەكى ئەكادىمى و جەن تىلپىن ۋان بىن دىبار و بەرچاقە، ئەق پەيمانگەھە ئەقپىن پىشكا مۇزىكى لى ھەمىن ل قان سالاندا ھاتنە دامەزراندن^{۱۴۵}.

- ۱- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى سلىمانىيى سالا(۱۹۸۰)ئى^{۱۴۶}.
- ۲- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى ھەولپىرى سالا(۱۹۹۲)ئى^{۱۴۷}.
- ۳- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى دھۆكى سالا(۱۹۹۲)ئى^{۱۴۸}.
- ۴- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى رانىيا سالا(۲۰۰۰)ئى^{۱۴۹}.
- ۵- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان يا (شەھىد جەعفەر) كۇپە ل سالا(۲۰۰۲)ئى^{۱۵۰}.
- ۶- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى كەركوۋكى ل سالا(۲۰۰۴)ئى^{۱۵۱}.
- ۷- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى ھەلەبچە سالا(۲۰۰۳-۲۰۰۴)ئى^{۱۵۲}.
- ۸- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى كىرى سالا(۲۰۰۱-۲۰۰۲)ئى^{۱۵۳}.
- ۹- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى خانەقىن سالا(۲۰۰۴-۲۰۰۵)ئى^{۱۵۴}.
- ۱۰- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى چەمچەمال سالا(۲۰۰۷-۲۰۰۸)ئى^{۱۵۵}.
- ۱۱- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل باژىرى رەۋاندز سالا(۲۰۱۰-۲۰۱۱)ئى^{۱۵۶}.
- ۱۲- پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل ئاكرى.

تېپىن ھۆنەرى ل باشوورنى كوردستانى

ئەو تېپ و گروپىن ھۆنەرى مۇزىكىنى كۆل سائىن پىنجىيا و ھەتا ئھال باشوورنى كوردستانى ھانىنە دامەرزاندن ئەقىن خوارى يۈون^{۴۵۱}.

۱- باژىرى سلىمانى

- تېپا مۇزىكا (مەولەھوى).
- تېپا مۇزىكا (سلىمانى).
- ئۆركىسترا ژىندارى كورد.
- ئۆركىسترا سلىمانى.
- تېپا كۆمەل ھۆنەرىن جوان.
- تېپا سەھەند.
- تېپا گەريان.
- تېپا شىئىروئى.
- تېپا كۇرالى تەوار.
- گروپىن تايبەت (ب زارۇكان).
- گروپىن تايبەت (ب گەنجان).
- گروپىن تايبەت (ب كچان) ئەوژى دوو پىشكىن.
- گروپىن (دەنگى) يا كچان.
- گروپىن (دەنگ و مۇزىكى) يا كچان.
- گروپىن (مەولەھوى).
- گروپىن (جازا)^{۴۵۱}.

۲- باژىرى كۆيە

- تېپا مۇزىكا (باۋەجى).
- تېپا مۇزىكا (سىۋە).
- تېپا مۇزىكا (سەنتەرى گەنجان).
- تېپا مۇزىكا (مىندالنى سىۋە)^{۴۵۱}.

۳- باژىرى رانىا

- تېپا (كچانى رانىا).
- گروپىن مۇزىكا (پارسان).
- گروپىن مۇزىكا (ئەوا)^{۴۵۱}.

۴- باژىرى كەركووك

- تېپا سۇلاڧ.
- تېپا سەندىكا ھۆنەرمەندىن كەركووكى.
- تېپا تىلە فزىونا كەركووكى.
- تېپا شەفەق.
- تېپا باسەرە.
- تېپا كەركووك.
- گروپىن غەلى مەردان^{۴۵۱}.

۵- باژىرى ھەولنى

- تېپا (ھۆنەرى ھەولنى).
- تېپا (دەرسىم).
- تېپا (خانزادا) يا كچان.
- تېپا (زىرۋەم).
- تېپا (ھۆنەرىن مىللى).
- تېپا رىشە بەرىيا ھۆنەرى مۇزىكى.
- تېپا زارۇكان ب سەر چالاكىين قوتابخانا قە.
- تېپا (پەبۆلەبىن كوردستانى) يا زارۇكان.
- تېپا (ئۆركىسترا كوردستانى).
- گروپىن (مىرەم خان).
- گروپىن (ئالى)^{۴۵۱}.

۶- باژىرى رەواندۇز

- تېپا پاشاي گەورە.
- تېپا مىندالنى^{۴۵۱}.

۷- باژىرى دەھۆكى

- تېپا (۱۱)ى ئادارى.
- تېپا (دلمان) يا ھۆنەرى.
- تېپا كۇرال و مۇزىكى.
- تېپا (دەھۆك) يا مۇزىكى.
- تېپا (رىاد) يا ھۆنەرى.
- تېپا زارۇكان ب سەر چالاكىين قوتابخانا قە.
- تېپا (بادىنا) يا ھۆنەرى.
- تېپا (مۇزىكى) يا زارۇكان.
- تېپا (ئامىدىن) يا مۇزىكىن ل باژىرىكى ئامىدىن^{۴۵۱}.

۸- باژىركى زاخۇ.

- تىپا(نەورۇز).

- تىپا(زارۇكان) ب سەر چالاكىين قوتابخانا قە.

- تىپا (ھۆنەر) يا زاخۇ.

- تىپا (رۇژ) يا مۇزىكى^(۵۶).

قان تىپان رۇلەكى گىرنگ ھەبوو ژبۇ ھىندى ھۆنەرى مۇزىكى ل كوردستانى پىشكەقىت و كارتىكرنا خۇ ل سەر خەلكى ھەبوو و گوھەكى مۇزىكى ل دەق وان پەيداكر و رەوشەنىيرىيا وان بەرقەرەتر لىكر.

بەرى نھا سىتران بىنى مۇزىك گۈنن، بەلى دەمى مۇزىك پەيدا بووى گوھى خەلكى بەرەق پىشقى دەچوو، تابەت پىشقى پەيدا بوونا چەند تىپەكا، دگەل پەيدا بوونا قان تىپان ھەقىكىيەك دناقبەرا واندا دروست بوو، بوو نەگەرئ ھىندى ئاستى ھۆنەرى بەرەق پىشقى بچىت ئەقە ژى دېەرژەوھىندى ھۆنەرى كوردى داپە و دى ھۆنەرى كوردى ب ھىزكەقىت، ل وى سەردەمى كارىن قان تىپان كوردى بوون و لىژنەبىن ھەلسەنگاندن ژى ھەبوون ھەر كەسەكى ئاوازەك دانابا و ئەو ئاواز بەرەق (غەربى) يان (تركى) يان (فارسى) چوويا. لىژنى ئەو كار وەرنەدگرت و دا داخوازى ژىكەن وى جەى بگھۇرە چىكو نە كوردىيە، ژبەر ھىندى قان تىپا بزاف دكرن كو تىشنى كوردى(۱۰۰٪) ئامادەبەكەن^(۵۷).

ھۆنەرى مۇزىكى ل پارىزگەھا دەھۆكى

- بزاف و چالاكىين ھۆنەرى مۇزىكى ل دەھۆكى:-

دكەقندا ئانكو ل سالىن بوورى ھەتا سالىن ھەفتىيا چ بزاف و چالاكىين ھۆنەرى چ مۇزىكە يان سىتران گۈنن دېەرچاف نەبوون كو ئامازەبى بىكەين ب تىن ئەو نەبىت كو ھىندەك سىترانىيژىن مىللى ھەبوون و ل مالان سىترانىن فىلكلورى دگۈنن، ئەق سىتران گۈننە ب تىن ب دەنگى بوو بىنى مۇزىكە، چىكو كەسەكى وەسا نەبوو ئانكو مۇزىكقەنەك

نەبوو مۇزىكى ئىبەدەت سالىن شىنستاندا، ھىندەك كەس ھەبوون وەك(غەزىز غەزە)، ئەقى كەسى ئامىرى قايۇلىن دژەنى و (سەدەددىن) ئەقى ژى ئامىرى عودى دژەنى، ئەقان ھەردو كەسان و چەندىن دى ھەبوون و نامىرىن مۇزىكى بۇ دلى خۇ دژەنىن^(۵۸).

پىشقى پىنكەھاتا ۱۱ ئادارا(۱۹۷۰) ئى بزاقەكا بەرچاف كەتە مۇزىكا كوردى ئەوژى ژبەر وئ ئازادىيا مىللەتنى كورد تىدا دژىبى ب قى چەندى تىپا(۱۱) ى ئادارى دقن سالىدا ھاتە پىنكىيان، وەكى مە ئامازە پىداى ئەندامىن قى تىپى ژقان كەسان (م، شىبىزاد محەمەد سەعەد، م. ياقو شەمەون زەبە، م، دلشاد محەمەد سەعەد، م. ئىسماعىل غەبىدولقادر سەبىرى(زىرەك)، م. جەمىل ئىبراھىم عىسا و ھەقەل ھاشىم ئاكرەبى...ھتد) پىنكەھاتىبون^(۵۹).

ھەژى ئامازە پىنكىيە كو(م. جەمىل غەبىدوللا محەمەد ئامىدى) ئىكەم كەس بوو ل باژىرى دەھۆكى كو پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل بەغدا پىشكا مۇزىكى بدووماھىيەك ئىناى و باوەرناما دىلۇمىن ب مۇزىكى وەرگرتى ل سالا(۱۹۱۷- ۱۹۶۸) ئى و ژەنبارى ئامىرى عودى بوو^(۶۰).

تىپا (۱۱) ى ئادارى ئىكەمىن تىپا مۇزىكى بوو ل باژىرى دەھۆكى دھىتە پىنكىيان و خەلكى ب مۇزىكى د دەنە ئىياسىن، ل وى دەمى قى تىپى گەلەك كارىن ھۆنەرى پىشكىشى خەلكى دەقەرى كىرن.

ل دووقىدا سالا(۱۹۷۳) ئى تىپا (دلىمان) ب سەپەرشتىيا ھۆنەرمەند(محەمەد نەبى تاهرا) ھاتە پىنكىيان و ئەندامىن قى تىپى ھۆنەرمەندان- (م. غەبىدولغەزىز سالىمان - م. وەلىد خالدا - م. سەباح زاخوىن- تەخلۇ محەمەد خۇشان- غەبىدوللا حاجى- غىزە ددىن تەمۇ- ئەحمەد سالىح) بوون.

دوان سالايدا قان ھەردو تىپان پىشكەقتەك ب چالاكىين خۇ ئىخستە بزاقا مۇزىكا كوردى و بەرى خەلكى ژگوھدانا سىترانىن دىوانكى يا بىن مۇزىكە وەرگىرا سەر سىترانا ب مۇزىكە، تىپا(دلىمان) بەردەوامى بكارى خۇدا ھەتا سالا(۱۹۷۹) ئى^(۶۱).

ھەروەسالا زاخۇ ژى تىپەكا مۇزىكى بىناقى(نەورۇز)

بوونە(۸۴) كەس و تىپا (كۆرال و مۇزىكىن) ئى پىكىنىنا كو سەر ب چالاكىين قونابخانا فە بوو. ئەقن تىپىن ل ۱۹۷۹/۴/۲۲ ئى پىشكدارى د قىستەقالا سالانە يا عىراقىندا ل پارىزگەھا(موسەننا) كر و پلەيا ئىكىن دەستخۇفە ئىنا ب سەرپەرشتىبا ھۆنەرمەند (م. دلشاد محەمەد سەئىدا) كو رۇلەكىن زۆر گرنگ د راھىنانىن قىن تىپىن گىرابوو. ئەف تىپە ببوو دەسپىكەك بۇ گۇھارتنا ئىنا مۇزىكىن ل دھۆكى^{۱۱۱}.

ھەرۋەس سال سالانى ۱۹۸۰ ئەقن تىپىن پىشكدارى د قىستەقالا ھەولنىرى دا كر و ئىدا رۇلەكىن بەرچاڧ و مەزىن گىرا، ئەف چەندە ببوو حىيەتىك بۇ خەلكىن ئامادەبىوى كو ئىستەكىن ھۆنەرى ب قى رەنگى بىنىن چ ژ جل و بەرگىن كوردى و راوەستىانا ئەندامىن تىپىن و بىشپوھىن چىباھەكىن د پىشككىشكرنا برگەينىن جوان ب شىوازەكىن نو، ب قى چەندى پلەيا ئىكىن دەستخۇفە ئىنا، دووقدا سالانە ھىز بۇ قى تىپىن دھاتەكرن كو تىپەكە ل سەر ئاستەكىن بلند و خودان شىانە، ئەف تىپە ھەنا سالانى(۱۹۸۰) ئى يا بەردەوام بوو پىشنى(تىپا دھۆك) ھاتىبە دامەزراندن گەلەك ژ ئەندامىن قىن تىپىن چوونە دگەل(تىپا دھۆك)، تىپا چالاكىين قونابخانا ھەنا ئىنا يا بەردەوامە و سال بۇ سالىن ئەندامىن وى دھاتە گۇھارتىن^{۱۱۲}.

ئەو بوول (۱۹۷۹/۵/۳۱) ئى تىپا دھۆكىن يا مۇزىكىن ب رەنگەكىن فەرمى ھاتەدامەزراندن و ب سەرپەرشتىبا (م. دلشاد محەمەد سەئىدا) و ب ئەندامەتىبا ئان مۇزىكفانا^{۱۱۳}.

- ۱- بەدرخان تاھا محەمەد.
- ۲- سەلاھەددىن سالىح محەمەد.
- ۳- ھەلىد خالىد محەمەد
- ۴- سەمىر ھەونى.
- ۵- دىموقرات تاھا محەمەد.
- ۶- ئىسماعىل ھەبىدولقادر(زىرەك).
- ۷- نابلون ياقو مەرقۇز.
- ۸- جەمىل ئىبراھىم عىسا.
- ۹- دلشاد مستەھا محەمەد.

ھاتە پىكىنىنان، سالانى(۱۹۷۰) ئى ھۆنەرمەند (م. ھەبىدولھەزىز سالىمان- م. سەمىر زاخوى- م. سەباچ زاخوى- غابىب ھەبىدولھەدى- ھەمىد ھەبىدولھەدى- موسەدەق ئىسماعىل- موئىن پۇلس.....ھەند) ئەندامىن قىن تىپىن بوو. كارىن قىن تىپىن ل زاخو بەرچاڧ بوون و خىزمەتەكا باش د وارنى مۇزىكىن و سىترانىدا پىشكىشى خەلكىن دھەرى كر. ئەفە ئى بەردەوامى دانەك بوو ب پىشپەبىرنا مۇزىكىن ل باژىرى دھۆكى^{۱۱۴}.

ژ ئەگەرى پىكىنىنانا ئان تىپان ل پارىزگەھا دھۆكىن و بەردەوامىدان بكارىن مۇزىكىن كو بىنە رووبارەكىن ھۆنەرىن بى راوەستىبان ل دھەقرا دھۆكى، ژىراقىن بەردەوام بىن ئەندامىن ئان تىپان ژ بۇ پىشكىشكرنا ھىزەكا نو، دىباقىن مۇزىكىندا ئەو بوول سالانى(۱۹۷۷) ئى خۆلەكا فىكرنا مۇزىكىن بۇ ھىزارەكا گەنجىن دھۆكى ھاتە فەكرن. ئەفە ئىكەمىن خۇلا فىكرنا مۇزىكىن بوول دھۆكى ھاتىبەفەكرن و ھىزا ھۆنەرمەندى مۇزىكفان (م. ھەلىد خالىد محەمەد) بوو، كو وى ب خۇ وانە تىدا دگۇتن، د وى دەمىدا قىن ھىزى جەن خۇ گرت و ھىزارەكا گەنجان ھاتە پەروھەدە و فىكرن دىباقىن مۇزىكىندا، دابىنە ھىقىنەك بۇ گەشكرنا مۇزىكىن و مۇشەكرنا مۇزىكژەنا، رۇلى قى مامۇستىن بى مەزىن بوو كو ھىزارەكا گەنجى بەرھەف بگەت و ئاستى وان بلند بگەت و بىنە خودان شىاننىن باشىن ژەنىنا نامىرىن مۇزىكىن^{۱۱۵}.

پىشنى(م. دلشاد محەمەد سەئىدا) پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل بەغدا ب داوئىنناى و قەگەرىبا دھۆكى و گۇھ ل فەكرنا قىن خۇلى بووى و چاڧ ب قونابىن خۇلى كەفتى و ئاستى وان بى ھۆنەرى زانى، زورىن خۇشحال بوو و دەستخۇشى ل (م. ھەلىد خالىد) كر ل سەر قى كارىن جوان و ژىھاتى ئەفجا دگەل (م. ھەلىد خالىد) كاركر و پىكفە كەسىن باش ژكچ و كوران دەسنىشكرن ، ھەرۋەسا گەنجىن باش ژ كچ و كوران ژقونابخانىن ئافەندا دھۆكى دىاركرن بۇ خۇ ئامادەكرىن بۇ قىستەقالا عىراقىن ل پارىزگەھا (موسەننا)، ھىزارا ئان كور و كچان

پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان/دەۋك

ھەر ز ۲۷ گولانا ۱۹۶۹ ئى رۇزا دەۋك بويى پەيمانگەھا نا سەرھلانا پىرۇز ساللا (۱۹۹۱) ئى يا بى بەھر بويى ز بنگەھەكى گىرنگ و پىدقىن زانستىن ھۆنەرى ئەو زى (پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان) بوو، ھەلبەت ھەببونا دەزگەھەكى ھۇ ل دەۋك، دى گىرنگىيا خۇ ھەبىت د وارى پىنشەھىرنا ئاستى ھۆنەرى ب شىۋەھەكى زانستى و پەيدابوونا ھۆنەرمەندىن رەۋشەنپىر و خودان شىيان ئەفە ز لايەكى قە، ز لايەكى دى قە دى ئاستى ھۆنەرى ل پارىژگەھى بەرف بلىدىبوونى قە چىت كو ھىقى و ئومىدىن گىشت ھۆنەرمەند و ھۆنەردوستانە، لەوما دانانا پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دەۋكى ز لايى حوكمەتا ھەرنما كوردستانى قە ب خەم و پالېستىيەكا زۇر ھاتە بەرچاڧ ۋەرگىرن^{۱۱۷}.

گومان ئىدا نىنە دامەرزاندنا (پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان) ل دەۋكى دەسكەفتەكى مەزىنە و رولى خۇ ھەببويە دېنشەھىرنا بزاڧا ھۆنەرىدا ل پارىژگەھى و رويەكى زانستى دايە لىنئىرنا ھۆنەرى و چەوانىيا بەرھەڧكىن و ئامادەكرنا كارىن ھۆنەرى ب شىۋەھەكى ئەكادىمى، ئەفە و زىدەبارى بەرھەڧكرنا مامۇستايىن بسپۇر د وارى ھۆنەرىدا، پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان بنگەھى گۆھرىن و پىنشەھىرنا چوونى يە و دەزگەھەكى گىرنگ و فەرە، لەوما پىدقىيە پىتەكى باشتر پى بىتەدان ز بۇ دەولەمەندكرنا قى پەيمانگەھى ز ئالى خواندىنى قە، چىكو سالانە ھۇمارەكا زۇر ز قوتابىيان زقى پەيمانگەھى دەردچىن و خودان شىيان و بەردەوامىيا وان دخواندىندا ل ئەكادىمىيەكا ھۇسا كادىرەكى بسپۇر دكەڧىنە مەيدانا ھۆنەرى و باشترىن قۇنغ ئەۋە كو ھۆنەر ل كوردستانى ۋەك خواندىن بگەھىتە پلىن بلىد.

دەمى ساللا (۱۹۹۲-۱۹۹۳) ئى پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دەۋكى ھاتىيەدامەرزاندن، نىن ئەف پىشكە ب خۇفە گىرتىبوون-

۱- پىشكا مۇزىكى

۲- پىشكا شىۋەكارى

۱۰- ئارى عەبدوللا عەبدولقادىر.

۱۱- ئىحسان سەبىرى عەلى.

۱۲- عەمار ھەسەن ئەھمەد.

۱۳- رەمزان مەھمەد ئەمىن.

۱۴- عىسا ئەھمەد.

ئەف تىپە يا بەردەوام بوو ھەتا ساللا (۱۹۸۴) ئى و پىشتى (م. دلشاد مەھمەد سەئىد) ھەر دوئى سالىندا چوويە دەرفەى ۋەلاتى ئەقى تىپى ب سەرىرەشتىيا (م. جەمىل ئىبراھىم عىسا) نىزىكى سالئەكى بەردەوامى ب كارى خودا، ئەقى تىپى ب كار و چەلەنگىين خۇ نأقى خۇ گەھاندا سەرانسەرى عىراقى و دەوربەرىن وئ و ھەتا نھا نأف و دەنگىن وئ ماينە پىشتى سەرھلانا ساللا (۱۹۹۱) ئى قى تىپى ب سەر پەرىشتىيا (م. جەمال مەھمەد ئەدىب) سەر ز نوى دەست ب چالكىين خۇ كرەڧە^{۱۱۸}.

ل ۱۹۸۳/۱۱/۱۵ ئى تىپا (سادا) ھانەدامەرزاندن ب رەنگەكى فەرمى و دەستەكا كارگىرىيا تىپى پىنكھاتبوو ز افاىسم رەمەزان- مەقداد ئەھمەد- ئىبراھىم ئىمىنكى- نائىف عەبدولجەبار- نىسرەت ھەسەن- حاجى عەلى) و ھەتا نھا بەردەوامى ب كارى خۇ دايە و چالاكىين باش پىشكىشكرىنە^{۱۱۹}.

د دامەرزاندنا وىندا ل ساللا (۱۹۷۰) ئى چالاكىين قوتابخانارۇلەكى ھەرە گىرنگ ھەببويە زبۇ پىنشەھىرنا ھۆنەرى مۇزىكى و بلىدكرنا ئاستى وئ ل سەرانسەرى پارىژگەھا دەۋكى و شىيايە چەندىن خۇلىن مۇزىكى بۇ زارۇكان فەكەت و چەندەھا زارۇكان فېرى زەنىنا ئامىرىن مۇزىكى بكەت، دابىنە بىياتەك بۇ ھۆنەرى مۇزىكى و شىيايە چەند زارۇكىن باش ئامادەبكەت و ئاستى وان بگەھتە ھندى كۇ بىشىن ل جەھىن بلىدتر بخويىن ۋەك پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان). ھەرۋەسا چالاكىين قوتابخانانا دوان سالاندا و ھەتا نھا گەلەك ئاھەنگ و چالاكىين ھۆنەرى گىراينە و ل سەر ئاستى عىراقى پىشكدارى دچەندىن قىستەقالىن ھۆنەرىدا و شىيايە ئەنجامىن باش دەستخۇفە بىنىت و چەند ساللا زى پلەبا ئىكى ۋەرگىرىيە^{۱۲۰}.

۳- پىشكا شائۇيىن

ئەقى پەيمانگەھىن ھەر ژ سالا خواندىنى (۱۹۹۲-۱۹۹۳) ئى ھەنا سالا خواندىنى (۲۰۱۳-۲۰۱۴) ئى. (۲۱) قىستەقائىن ھۆنەرىن پەيمانگەھىن گىراپنە ل ھەر قىستەقالەكىن چەندىن چالاكىن ھۆنەرى ھاتىنە پىشكىشكىرىنە ۋەك ئاھەنگىن مۇزىكى، پىشكانگەھىن شىئوھەكارى، كارىن دەستى، پەيكەر و سىرامىك، شائۇگەرى ۋەك (پروژىن) دەرچوونا قۇتابيان و كۇر و سىمىنارنن تايىبەت ب ھۆنەرىقە. ئەقە و نا نھۇ (۱۸) خۇلىن دەرچوونا قۇتابيان ل قى پەيمانگەھىن ب باۋەرناما دىلۇمى ب مۇزىكى و شائۇيىن و ھۆنەرى شىئوھەكارى دەرچوونە (۱۸).

- ۳- نەمەت محەمەد عەبان دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- مىسىل ژ سالا (۱۹۹۲-۱۹۹۳) قە.
- ۴- مۇئەبەد روشىدى عەبدولقادر دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- مىسىل سالا (۱۹۹۳-۱۹۹۴) (۲۰۰۰).
- ۵- رەمەزان حوسىن دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- مىسىل سالا (۱۹۹۲-۱۹۹۳) - (۱۹۹۴).
- ۶- محەمەد عومەر دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- سىلمانىي سالا (۱۹۹۲-۱۹۹۳) - (۲۰۰۰-۲۰۰۱) (۷۰).

ھەرۋەسا :

بەشى مۇزىكى ل قى پەيمانگەھى:

ل دەسپىكا دانانا پەيمانگەھىن چەند ھۆنەرمەندەكان ھزر ل ھندى دىر كاچ پىشك لى بىنە فەكرن و پىشكا مۇزىكى ژى نىك ژوان ھزرىن ھەرە گرىك بوو، ببو جەن گەنگەشە و دانوستاندنى دناقبەرا قان مۇزىكفانا (م. ئىسماعىل عەبدولقادر (زىرەك) - م. ۋەلىد خالد محەمەد - م. سەبەح محەمەد ئەمىن - م. نىھاد خالد حەسەن) د دانوستاندنىن خودا داخواز ژ (م. نىھادى دىكرن كو ئەو ب قى چەندى رابىت و ب ستوبىن خۇقە بگرىت، چىكو تىن ژوان مامۇستايان ئەو دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان بوو، ئەو بوو پىشكا مۇزىكى ژى ھاتە دامەزراندن. ل دەسپىكىن مامۇستايان (نىھاد خالد، ۋەلىد خالد، سەبەح محەمەد ئەمىن) بوونە لىژنە بۇ ۋەرگرتنا قۇتابيان و تىن (م. نىھاد خالد) بۇ مامۇستايىن قى پىشكى و سەرۇكاتىيا پىشكى ژى ۋەرگرت و ھەردو مامۇستايىن دى نەمانە ل پەيمانگەھىن چىكو مامۇستايوون ل چالاكىن قۇتابخان ل دھۆكى ھندەك مامۇستايىن دى بوونە مامۇستايىن قى پىشكى (۱۹).

- ۱- جەمىل عەبدوللا محەمەد دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- بەغدا، ژ سالا (۱۹۹۵-۱۹۹۶) ھەنا ھاتىبە خانەنىشكىن.
- ۲- زەمەند نورى عەلى دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- سىلمانىي سالا (۱۹۹۶-۱۹۹۸).
- ۋەك مامۇستا بوونە ل پىشكا مۇزىكى بەرى دەرچوونا خۇل نىكى (۷۱).
- ژ دەرچوونىن خۇلا نىكى ل سالا (۱۹۹۶-۱۹۹۷) چەند قۇتابىيەكىن خودان شىبان ۋەك مامۇستا ل قى پىشكى ھاتنە ھەلىبۇرتن ئەۋزى-
- ۱- شىشان مستەفا عەلى. ژ سالا (۱۹۹۷-۱۹۹۸) ۋەھتا نھا يى بەردەوامە.
- ۲- ئەقىن حوسىن حەسەن. ژ سالا (۱۹۹۷-۱۹۹۸) ۋەھتا نھا يا بەردەوامە.
- ۳- ھىبە ياسىن حەسەن. ژ سالا (۱۹۹۷-۱۹۹۸) - (۲۰۰۰-۲۰۰۱).
- ۴- بلىد ئىبراھىم ناسىر. ژ سالا (۱۹۹۷-۱۹۹۸) - (۲۰۰۷-۲۰۰۸).
- ۵- عەبدولرەحمان ئەحمەد. ژ سالا (۱۹۹۷-۱۹۹۸) - (۱۹۹۹-۲۰۰۰) (۷۲).

ل دووقدا ھندەك مامۇستا بوونە ۋانە بىژ ل پىشكا

- ۱- نىھاد خالد حەسەن دەرچوونى پەيمانگەھىا ھۆنەرىن جوان- بەغدا ژ سالا (۱۹۹۲-۱۹۹۳) قە.
- ۲- بەدرخان تاھا محەمەد دەرچوونى پەيمانگەھىا

مۇزىكىن ئەۋرى ئەقە بوون-

- 1- خەلىل ئىسماعىل خەقى. ژ سالا (1997) - (2000).
 - 2- باسەم مەھمەد ئەخمەد. ژ سالا (1997) - (2000).
 - 3- م. خەسەن بالەتەبى ژىيارى ئامىرى گىتارى بوو. ژسالا (1998) - (1999).
 - 4- م. قەخىرى كىكانى. ژ سالا (2001) - (2003) ^(۷۳).
- پىشتى قان مامۇستايان ھىندەك فوتابى دەرىچوۋىتىن ئىكىن و ئەو فوتابىتىن خودان شىيان ژ دەرىچوۋىيا وەك مامۇستا بۇ پىشكا مۇزىكىن ھاتنە وەرگرتن. ئەو فوتابىتىن دەرىچوۋىتىن ئىكىن و بوۋىنە مامۇستا ل پىشكا مۇزىكىن ئەقە بوون-
- 1- قىنۇس ياقۇ شابا. ژ سالا (2002-2003) - (2004).
 - 2- خەتاب مەھمەد ئىسلام. ژ سالا (2004-2005) - (2009).
 - 3- ھىزا ياسىن خەسەن ژ سالا (2005-2006) و ھەتا نھا يا بەردەوامە.
 - 4- بىۋار مەھمەد عامر صالح ژ سالا (2006-2007) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە ^(۷۴).
- ئەو فوتابىتىن دەرىچوۋى و خودان شىيان و بوۋىنە مامۇستا ل پىشكا مۇزىكىن ئەقە بوون-
- 1- مەھمەد زەكى عەبدولقادىر. ژ سالا (2002-2003) و ھەتا (2012-2013).
 - 2- ئىحسان مىكائىل تەر. ژ سالا (2004-2005) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 3- عەبدولقادىر زەكى عەبدولقادىر- وانە بىژ بوو. ژسالا (2006-2007) ھەتا (2007-2008).
 - 4- م. كاۋە مەھمەد نەسىر. ژ سالا (2008-2009) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 4- م. ژىنگەر سەمىر مەھمەد- وانە بىژ بوو ژسالا (2009-2010) - (2010-2011).
 - 5- م. ئەكرەم ئەفرام فەزىل- وانە بىژ بوو. ژسالا (2013) ھەتا نھا يىن بەردەوامە.

- 1- م. ۋەلات شۆكرى خۇزى ژ سالا (2014) ھەتا نھا يىن بەردەوامە ^(۷۵).
- دووقدا ھىندەك مامۇستا بوۋنە وانە بىژ ل پىشكا مۇزىكىن بەلىن ئەز دەرىچوۋىتىن پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دھۆكىن بوون. ئەقەتن ل خوارى بوون-
- 1- ئىلى چەنگ. ژسالا (2006-2007) و ھەتا (2009-2010).
 - 2- وسام يۈھەنا شەمەون. ژ سالا (2006-2007) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە بەلى نھا ھاتىبە دامەزاندن.
 - 3- ياقۇ شەمەون زەبە. ژ سالا (2007-2008) و ھەتا (2010).
 - 4- شىيان ئەنتۈنى ئەنتۈنىس. ژ سالا (2009) و ھەتا نھا يا بەردەوامە ^(۷۶).
- ل دووقدا بو ئىكەم جار ھىندەك مامۇستايىن مۇزىكىن ژ پارىژگەھا دھۆكىن باۋەرناما بەكەلۇرىۋس ب زانسنىن مۇزىكىن ل كۆلىزا ھۆنەرىن جوان - پىشكا مۇزىكىن زانكۇيا سەلاخەددىن دەست خوقە ئىيان و بوۋنە مامۇستا ل پىشكا مۇزىكىن ل پەيمانگەھا ھۆنەرىن جوان ل دھۆكىن. ژوان ژى ئەقەتن ل خوارى بوون-
- 1- خەتاب مەھمەد ئىسلام. ژ سالا (2008-2009) - (2009-2010).
 - 2- نارى كاۋە سۈبغەتوللا. ژ سالا (2009) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 3- سەگقان خەسەن عەلۇ. ژ سالا (2010) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 4- نىۋار سەلىمان عبدالرحمەن. ژ سالا (2011) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 5- باۋەر حاجى عبدالعزىز. ژ سالا (2011) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 6- م. بىۋار مەھمەد عامر صالح. ژ سالا (2011) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.
 - 7- م. كاركەر عابد سەلىمان. ژ سالا (2012) و ھەتا نھا يىن بەردەوامە.

- ۸- م. سەمەدار محمد تاھا. ژ ساللا (۲۰۱۲) - (۲۰۱۳).
- ۹- م. بزاف كىقى فەرەج. وانەبىژبوو. ژ ساللا (۲۰۱۳) وھەتا نھا بى بەردەوامە.
- ۱۰- م. بىكەس عبدالقادر عبدال. وانەبىژبوو. ژ ساللا (۲۰۱۳) وھەتا نھا بى بەردەوامە.
- ۱۱- م. ھوگر بەھجەت نەعمان. ژ ساللا (۲۰۱۴) وھەتا نھا بى بەردەوامە^(۷۷).

ل پىشكا مۇزىكى وانەبىن تىۋرى و كىرارى دھىنە گۇن، وانەبىن تىۋرى ژ ئەفان وانەبا پىك دەت.

- ۱- بىردۆزىن مۇزىكا گىشى.
- ۲- بىردۆزىن مۇزىكا رۇژھەلاتى.
- ۳- ھارمۇنى.
- ۴- دىۋۇكا مۇزىكا كوردى.
- ۵- دىۋۇكا مۇزىكا رۇژئاقابى.
- ۶- فلكلۇرى كوردى.
- ۷- چالاكىيىن قوتابخانانا^(۷۸).

- وانەبىن كىرارى ژفان وانەبان پىك دەت.

- ۱- كىرارى (ئامبىرى).
- ۲- ھەفۇزەنىن.
- ۳- سۇلفىجا رۇژئاقابى.
- ۴- سۇلفىجا رۇژھەلتى.
- ۵- كۇرال.
- ۶- سىروود و سىتران.
- ۷- دىتن وگوھدانانا موزىكى.
- ۸- جىژا مۇزىكى^(۷۹).

ئەو ئامبىرىن مۇزىكى ئەوېن خواندن ل سەر دھىتەكرن ل پىشكا مۇزىكى ئامبىرى.

- ۱- فابۇلېن.
- ۲- فىۋلا.
- ۳- چەلۇ.
- ۴- عود.
- ۵- فانوون.

- ۱- فلوت.
- ۷- كلارنىت.
- ۸- ترامپىت.
- ۹- ئۇكۇردىۋون.
- ۱۰- پىانو.
- ۱۱- گىتار.
- ۱۲- رىتم^(۸۰).

ھەر ل دەسپىكى پىشكا مۇزىكى خىزمەتەكا باش بۇ ھۇنەرى مۇزىكى كر و رۇلەكى بەرچاف و ژ ھەژى گىتار. ژ ساللا (۱۹۹۲-۲۰۱۴) پىشكارى د(۴۱) قىستەقالىن ھۇنەرى بىن پەيمانگەھىدا كرىە، چەندىن سىروود و سىترانىن فلكلۇرىن كوردى و پارچە مۇزىكىن رۇژھەلاتى و رۇژ ئاقابى. زىدەبارى چەندىن بابەتىن ھەمەجۋور دىپافىن مۇزىكىدا پىشكىنىشكرىنە، ھەروەسا سالانە قوتابىيىن قى پىشكى بىرۇژىن خۇ بىن دەرجوونى پىشكىنىشكىدەن كو ژ چەند پارچەبىن مۇزىكا رۇژئاقابى و رۇژھەلتى پىكھاتىنە و سالانە نىزىكى(۱۵- ۲۰) قوتابى ژفى پىشكى دەرجوونە و بووونە مامۇستا بىن ھۇنەرى ل قوتابخانانا و نھا بى رۇلەكى مەزىن ل قوتابخانىن خۇ دگىرن ژ بۇ پىش ئىخسىننا ھۇنەرى مۇزىكى.

پىشكا مۇزىكى دقى ژىن كورتدا شىپايە چەندىن ھۇنەرمەندىن باش و زىرەك دھۇنەرى مۇزىكىدا دروست بكتە وەك(مۇزىكىزەن و سىترانىيژ و مامۇستايىن ھۇنەرى.....ھند). ل قى چەندى بوومە دىارىت كو ھۇنەرى مۇزىكى ل پارىزگەھا دھۆكى بىچ بىچە بەرەف وھارنى دچىت ئەو زى ب ئەگەرى پوتەدانا ھۇنەرمەندىن دھۇرى و گرۇپ و تىپىن ھۇنەرىن ھاتىنە بىكىنىن و خۇلېن مۇزىكى و رۇلې كىرنگى چالاكىيىن قوتابخانانا كو بىگەھەكى كىرنگى خرقەبوونا ھۇنەرمەندان بوو وى سەردەمى، ھەر ئەو رۇلې ھەرەگىنگ بى پەيمانگەھا ھۇنەرىن جوان كىزى كىرنگى بىلندىر بىنگەھى ھۇنەرى و ئەكادىمى بوو ل دھۇرى .

ئەقى چەندى وەكر كو گەلەك ھۇنەرمەند

سەمەدار محەممەد ناھا ، محەممەد زەكى عبدالقادر ، رەشىد مەجىد حەسەن ، نىۋار سەلىمان عبدالرحمەن ، نىۋار محەممەد عامر صالح ، باۋەر حاجى عبدالعزىز ، سەگىمان حەسەن عدلو ، كاۋە محەممەد ناصر ، كاراكەر عابد سەلىمان ، بىزاف كىشى فەرەج ، ئەكرەم ئەفرام فەيسەل ، ئارام كاۋە صبىغەللىھ (۱۸۴۱).

پىشتى مۆلەت ب فەرمى ھاتىيە ۋەرگرتن لدوۋۇدا ل نىسانا سالا (۲۰۱۳) تاقىكرن ب مۆزىكفانىن دھۆكى ئەۋىن پىشكىش كرىن ھاتەكرن ژ لاپى لىژنەيەكا بالاقە كو كەسانىن بسىپۇر بوون دھۆنەرى مۆزىكىدا و خودان باۋەرنامىن بلندبوون، ئەو بوو نىزىكى (۶۰) ئەندام ھاتتە ۋەرگرتن ۋەك ژەنىار و كۆزاليست ۋاتا دەنگىيژ و ژوان ئەندامان ھەيكەلى كارگىرى ھاتە پىكىنىان و دگەل چەند لىژنەيەكان ژ بۇ ب رىئەبىرنا كار و بارىن ئۆركىستراين و ھەرۋەسان بارەگايى ئۆركىسترا دھۆك و جەنى ۋى ل پانۇراما ئازادى ھاتەدانان، لدوۋۇدا ل ھەيىقا (۶) ل سالا (۲۰۱۳) ئۆركىسترا دھۆك ب فەرمى ھاتەفەكرن ب نىشانان و ژەنىنا چەند پارچەيىن مۆزىكا بارۇكى و كلاسكىكى و رۇمانتىكىكى و فۆلكلورى كوردى ب شىۋەيى تاكى و ب كۆم و ب نامىرىن جۇراۋجۇر ژ لاپى ئەندامىن ئۆركىستراين قە ھاتتە پىشكىشكرن ب نامادەبوونا جەماۋەرەكى زۇرل پانۇراما ئازادى- دھۆكى و ئەفە ئىكەم جار بوو د دىرۇكا دھۆكىدا گرۇپەكى ئەكادىمى و زانىستى دەيتتە پىكىنىان ب قى شىۋەيى و شىا سىرنجا خەلكى رابكىشىت ب گىرانا ۋى كونسىرتا دەسپىكى ئەقا ھاتىيە ئەنجامدان (۱۸۴۱).

ئۆركىسترا دھۆك دەسپىكەكا نوى بوو و جەنى دەست خۇشى و شانازىن بوو بۇ خەلكى پارىزگەھى و ھۆنەرمەندىن مۆزىكفان و دا شىت ل پاشەرۇژى خزمەتەكا زۇر باش بۇ مۆزىكا كوردى ب شىۋەيى زانىستى و ئەكادىمى پىشكەش بىكەن ، بەلى مخابىن ژىنى قى گرۇپى مۆزىكىن بىن زۇر گرنگ بىن كورت بوو، تىنى (۹) ھەيىقان ژيا و ژ بەر چەند ئەگەرەكان ھانە ھەلۋەشاندىن ھەتا ئەف پىرۇژەيە بىن راۋەستىايە و بەردەۋامى بىن ئەھاتىيە دان (۱۸۴۱).

ژ سترانىيژ و مۆزىكژەنا بىنە پىش و كارى بۇ پىشقىمەرىنا ھۆنەرى مۆزىكى بىكەن و دكارى خودا پىش بىكەن پىخەمەتى خزمەنا ھۆنەرى مۆزىكى و پويىتەدان ب فلكلورى كوردى و بلند كرنا ئاستى ھۆنەرى ل پارىزگەھا دھۆكى، دقنى جىھانا ھۆنەرىدا ستىرەكا گەش و گەنجەكى خويىن گەرم پەيدا بووى، خودانى تىلېن زىرىن، خودانى ھەست و ئاۋازىن نازك، خودانى كۆزال و مۆزىكا دھۆكى، نويخۋاز و نوپۇزەنگەرى مۆزىكا فلكلورى كوردى، ئاۋاز دانەر و مۆزىكژەنى ژىھاتى، بلىمەتى مۆزىكا كوردى، خەبات كەرى شۇرۇشا مۆزىكى ئەۋى ب نامىرى خويى مۆزىكى مىللەتن كورد و فلكلورى ۋى ب جىھاتى دايە نىاسىن، ھۆنەرمەند و مۆزىكفانى ناقدارى مىللەتن كورد و دەفەرا بەھدىنان(م. دلشاد محەممەد سەئىد) (۱۸۴۱).

ئۆركىسترا دھۆك

- رىئەبەرىيا گىشتى با رەۋشەنىبىرى و ھۆنەر و ۋەرزىش و لاۋان و رىئەبەرىيا ھۆنەرى مۆزىكى ل دھۆكى ل سەر ھىزا مۆزىكفان (م. خەتاب محەممەد ئىسلام ئەرتوۋشى) رەزامەندى دا ل سەر دامەزراندنا ئۆركىسترا دھۆك دا و ناقتىرى ھاتە دەستنىشانكرن ۋەك رىئەبەرى قى ئۆركىستراين ئەۋا ھاتىيە دامەزراندن ل رىكەفتى ۲۹ / ۰۱ / ۲۰۱۳ كو رۇژ و ھەيىف گرىداينە ب سالىقەگەرا ھەردو مۆزىكفانىن ۋەغەركى بىن باژىرى دھۆكى (دلشاد عەلى رەشىد و عەبدولقادىر زەكى عەبدولقادىر) قە ئەۋىن ب روۋدانەكا ئرافىكى ل رىيا دھۆك و ھەۋلىز ب مەرەما خواتىنا زانكۇيىن دىۋارى مۆزىكىدا گىانى خۇ ژدەستداين، و ب پىشەقانىيەكا زۇر ژ لاپى رىئەبەرى ھۆنەرى مۆزىكى بىن بەرى ئەھا دھۆكى بەرىز (م. ئەمىر سەدىق عبداللە) ل ئۆركىسترا دھۆك دەھاتەكرن ۋەدەستەكا دامەزىنەرىن ئۆركىسترا دھۆك ژقان مۆزىكفانان پىك دەھات:

- (ئەمىر سەدىق عبداللە، خەتاب محەممەد اسلام، ئىلى كوانفۇ چەيىنگ، دلدار جەجى جەغفەر،

راگه‌چانندن

دیرۆکا رۆژنامه قانیی ل پارێزگه ها دهۆکی

موسه دهق تۆفی

دا کو جیهانهکا نوو دامهزینیت⁽¹⁾ ئەگەر ئەف پەسنه د دەمی نهادا ژ هه‌موو سازین راکه‌هاندنی بگریت، ئی بهری نها ب چهند سه‌د ساله‌کان تنی ژ رۆژنامه‌قانیی دگریت، ژ بهرکو رۆژنامه‌قانی د واری راکه‌هاندنیدا خودی دیرۆکه‌کا هه‌ره که‌قنه، ب ده‌هان به‌لکی ب سه‌دان سالان ل پیتشیا هه‌ردو سازین دی یین راکه‌هاندنی سه‌ره‌لدايه و که‌تبه د خزمه‌تا مرۆفایه‌تیدا، له‌وما ژي پیدقیه به‌ری بچینه د ناف بایه‌تی خودا تشنه‌کی ژ دیرۆکا رۆژنامه‌قانی بزاتین، و به‌ری خو نیزیکی قی دیرۆکی بکه‌ین پیدقیه هه‌ردو ستوونین سه‌ره‌کیین رۆژنامه‌قانیی رۆژنامه و کۆفار بدهینه نیاسین، ل دوو ق پیناسا ئینسکلۆپیدیا بریتانی رۆژنامه به‌لافۆکه‌کا خولی (ده‌وری) بی به‌رکه د ده‌مین رنک و پیکدا ده‌یتبه‌لافکر، ده‌نگوباسان به‌لافدکه‌ت، رۆژانه یان هه‌فتیانه ده‌یتبه‌لافکر، هه‌ندیکه کۆفاره ئەوا دناف دو به‌رگاندا ده‌رکه‌فیت دینژن کۆفار⁽²⁾.

ل فیرئ دی گه‌هینه مزارا خو و پرسیار که‌ین گه‌لۆ که‌نگی رۆژنامه‌قانی په‌یدا بویه...؟ و د به‌رسقیدا دی بیژم دگه‌ل په‌یدا بویانا جفاکین مرۆفایه‌تی و په‌یدا بویانا په‌یوه‌ندی و تیکه‌لیین جفاکی گومان تیدا

رۆژنامه‌قانی د ده‌می نهادا به‌ک ژ سئ پشکین سه‌ره‌کیین راکه‌هاندنی یان سازین میدیایه ل جیهانی، ئەو سئ پشکه ژي خواندی، رۆژنامه و کۆفار و به‌لافۆکن به‌یستی، نیزیکه (راديو).

دی، تیله‌فزیون و ده‌می نهادا ئەنته‌رنیت و هه‌موو په‌یوه‌ندیین ئەلکترونین په‌یوه‌ندی ب ئەنته‌رنیتفه هه‌ی ب خۆفه دگرن، پشکا خواندی ئانکو رۆژنامه و کۆفار پشکا هه‌ره‌که‌فنا راکه‌هاندنییه، هه‌تا نه‌ازی کاربگه‌ریا خو د ناف جفاکیدا به‌رامبه‌ر هه‌ردو پشکین دی پاراستیه و کاربگه‌ریا وئ ل ناسته‌کبه ژ مینۆه‌ره ب ده‌سته‌لاتی چواری هانیه‌نافکر و چهن‌دین زانا و هه‌زقان و سیاسه‌تمه‌داران هه‌رنیکی ب ره‌نگه‌کی په‌سنا وئ کره‌ه و ئامازه ب گرنکی و پیدقیاتی و کاربگه‌ریا وئ د ژبانا مرۆفایه‌تیدا کره‌ه، ل فیرئ ده‌لیفا ئامازه کرنی ب وان په‌سنان نینه ل تنی دی ئیک ژ وان په‌سنان هه‌لیژیرین و تیدا چینه دناف بایه‌تی خودا، ئەو ژي گۆتته‌کا زانیی نافدار فۆلتیر⁽³⁾ یه ده‌می دیژیت، (رۆژنامه‌قانی سازیه‌که که‌س نکاریت وئ پشکینیت، ئی ئەو جیهانی ده‌هرفینیت

دۇرئىتەفە بۇ دەۋرۈبەرى ۳۷۵۰ - ۴۰۰۰ سالان بەرى
 نھا و گۇتارەكا ۋەزىرەكى ۋى سەردەمى تىدايە كو
 ئامازە ب كاروبارىن دەلەتنى دكەت^(۱). ئەف رەنگە
 رۇژنامەيىن دەسپىكى د بەردەوامبوۋىنە گەھىتىنە
 ۋەلاتىن رۇژھەلاتى ئاسيا و ئەۋرۇپا و چەندىن نموۋنە
 د قى وارىدا ھەنە ژ وانا ژىدەر ئامازە ب رۇژنامەكى ب
 ناقى (كىن بان) دكەن كول ساللا ۹۱۱ پ. ز ل چىنى
 دھاتەبەلاڧكرن و رۇژناما فەرمىيا حكۇمەتنى بوو^(۲).
 گومان تىدا ئىنە ئەف رۇژنامەيە كو ھىدەك ژىدەرەن
 ب بەكەمىن رۇژنامە ل جىھانى داىەنىاسىن ژ وان
 رۇژنامەيان بوۋىە يىن ب دەستى دھاتەنقىسىن و ل
 سەر دىۋارى دھاتەھەلاۋىستىن. يۇليۇس قەبىسەرى ل
 رۇما بەلاڧوكەكا رۇژانە ل ژىر ناقى (Acta diurnal
 Urbis) رۇۋانىن رۇژانە بەلاڧدكر و گەلەك بەسىن
 رۇژنامەيىن نھا تىدا ھەبوۋنە و ھەموو نوۋچە و بىرارىن
 دەلەتنى و دادگەھان ھەمبىزكرىنە، ئەف بەلاڧوكە ژ
 ئالىن نقىسكارىن تايەتفە دھاتەنقىسىن و ل جەپىن
 گىشتى دھاتەھەلاۋىستىن و ل سەرانسەرى باژىر و
 دەڧەرتىن ۋى ۋەلاتى دھاتەبەلاڧكرن، ئەف بەلاڧوكە
 يۇليۇس قەبىسەرى نىزىكى پىنج سەدسالىيان ژ
 سەدسالىيا ئىكىن بەرى زاپىنى ھەتا سەدسالىيا
 چۋارى زاپىنى ژايە^(۳).

ل سەدسالىين ناقىندا بەلاڧوكەك ب ناقى
 (پامفلىت) مىناپەرتووكەكا بچووك ل گەلەك جەپىن
 ئەۋرۇپا رۇژانقا دھاتەبەلاڧكرن و مژارىن جۇراۋجۇر
 ھەمبىزدكرن. قان پامفلىتان د ۋى سەردەمىدا ھەتا
 ئاستەكى باش مىنا رۇژنامىن قۇناغىن پاشتر رۇلى
 خۇدگىرا^(۴).

ئەف شىۋازى دەسپىكى رۇژنامەقانىن ۋى
 بەردەوام بوو سال ل دوۋڧ سالن ل دوۋڧ ئاستىن
 رەۋشەنبىرى و ئابوۋرى و تەكتىكى و مەزىنبوۋنا
 باژىران ۋەرادكر، ل سەدسالىيا شازدى ل باژىرى
 فىنىسىيا سازىيەكا تايەت ب كۇمكرنا نوۋچەيان
 ھاتەدامەزاندن، پىشەپەكى تايەت ب ناقى
 (نقىسكارىن دەنگوباسان) ھانەمەيدانى، قان
 نقىسكاران ب تايەت ل باژىرىن مەزىن خۇ بو قى

ئىنە ئەو جفاكە بىندى ب رەنگەكى راگەھاندىن
 بوۋىنە كو ئاگادارى سەروبەر و چالاكى و بىندىتايىن
 ھەڧدو بن. ئەف رەنگى راگەھاندىن ژى ل دوۋڧ
 سەردەم و جەپىن خۇ ۋەراركرىە، قى سەروبەرى
 پىشتى پەيدابوۋنا نقىسىننى ھىژ ۋەراركرىە، ژىدەر
 ئامازە پىن دكەن، چەند ھزار سالان بەرىيا نھا
 حوكمدارىن كەڧتىن مىسرى كاروبارىن ۋەلاتى و
 شەرىن ئەشكەرى و ھىدەك بابەتىن دى ب رەنگەكى
 خەملىندى ل سەر تەختەبەرا نكراندىە و دگەل
 خۇ بىرنە د گۇرىدا يان ژى بو نقتىن پىشتى خۇ
 ھىلاينە، زىدەبارى قى چەندى پىرانبىيا نوۋچەيىن خۇ ل
 سەر دىۋارىن بىتخانەيان نكراندىنە دا كو خەلكەك
 بىنىت، د ھەمان دەمدا ھەر بۇيەرەكا گىرنگ روۋدایا
 ل سەر تەختەبەرىن نوو دىكراند و د ھەلاۋىست^(۵).

ئەف رەنگە نموۋنە ل گەلەك ۋەلاتىن دى
 ھەنە، ھەمان نموۋنە د دىرۇكا ۋەلاتى مە ژى دا
 ھەنە، پەيكەرى بىرۇننى باسنىكى نموۋنەكا ژ قان
 نموۋنەيان، ل سەر بنواشەكى لاكىش (مستطيل)
 ب قەبارەيى (۱۳×۲۴) سەم ھاتىيەچىكرن، ل سەر
 قى بنواشەى سىن گەرىن نقىسىنا بىماركى ھەنە،
 ۋەك شۋىنوارناس دىژىن پەيكەر بى شەھى ئەكەدى
 ترام سىن (۲۲۹۱ - ۲۲۵۸) پ. زايە د ۋى نقىسبىندا
 سەركەتتىن ترام سىنى ل سەر نەف مللەتىن
 دەڧەرى يىن دوژمىن ۋى ھاتىنە توۋماركرن^(۶).
 ھەر ب قى رەنگى تەختە بەرى (ملا مەرگى)،
 ھەرۋەسان تىكىستىن بىماركى يىن خەنەس كو ل
 سەردەمى شەھى ئاشوۋرى تجلات بلەسرى ئىكىن ل
 دەۋرۈبەرىن ۱۱۰۰ پ. ز ھاتىنەنقىسىن، نەخشەبەرىن
 گوندكى^(۷) نموۋىن قى چەندىنە كو شەھىن ۋى
 سەردەمى نوۋچەيىن شەر و سەركەتتىن خۇ تىدا
 نقىسىنە و نھا ئەو نقىسىنە بوۋىنە ژىدەرىن
 دىرۇكى، پىشتى كو مىسرىن كەڧن شىيان
 كاغەزى ژ گىيىن (بەردى) چىكەن. حوكمدارىن وان
 كەتنە بەلاڧكرنا ئەو نوۋچە و تىشتىن وان مەرەم
 پى ھەى ل سەر ۋى كاغەزى، نھا ل مۇزەخانەيا
 لۇڧەر ل پارىس ئىك ژ وان پارچە كاغەزان ھەيە كو

لايىزكى ئەلمانىيا ب نائى (Leipziger Zeingtu) ھايتىيەبەلاڧكرن^{۱۱۱}. ب فىن چەندى ئى ئەلمانىيا پىنش وەلاتىن جىھانى كەت د بەلاڧكرنا رۇژنامەكا رۇژانەدا و پىشتى وى ئىزىكى چىل سالان برىتانىا بەكەمىن رۇژنامەيا خۇ يا رۇژانە ب نائى دىلى كوران ل سالا ۱۷۰۲ئى بەلاڧكر^{۱۱۲}.

سەدسالىيا ھەزرىتى ب دەسپىكا گەشپوون و پىنشەچوون و بەلاڧقەبوونا بلەزا رۇژنامەقانىن دەيتەھزمارتن. ل سالا ۱۷۸۵ رۇژناما ب نائىدەنگا برىتانىا تىمىس (The Times) ھايتەبەلاڧكرن. ھەتا سالا ۱۸۱۵ تىن پىنج ھزار دانە ئى دەھانەبەلاڧكرن. ل نىقا سەدسالىيا نوزدى ئەف ھزمارە گەھشتە ۵۲ ھزاران ل داوبىا سەدسالىي گەھشتە ۸۰ ھزاران. ھەر دىنى قۇناغىدا سنوورن كازى رۇژنامەقانىن بەلاڧقەبوون و گەھشتە كىشورەئى ئاسىيا و ل سالا ۱۷۸۴ئى ئىنگىلىزان رۇژناما غەزەتا كەلگەتا (Calcutta Gazette) ل ھندىستانى بەلاڧكر. پىشتى ھىرشا فرەنسا بۇ سەر مىسرى ل سالا ۱۷۹۸ فرەنسىيان بۇ بەكەمىن چار چاپخانە ئىنا مىسرى و دو رۇژنامە بەك ب فرەنسى و بەك ب غەرەبى ب نائى (التىبىيە) بەلاڧكرن. د نائى سنوورن دەولەتا ئوسمانىدا ل سالا ۱۸۲۵ ل بائىزى ئىمىر بەكەمىن رۇژنامە ب زمانى فرەنسى و ل سالا ۱۸۳۲ ل ستەنبۇلى بەكەمىن رۇژنامە ب زمانى تركىا ئوسمانى ب نائى (تقویم وقائع) بەلاڧكرن. پىشتى دەرگەتا فرەنسىيان رۇژنامە ب مىسرى رۇژنامەبىن وان ئى راوھىستان ھەتا ل سالا ۱۸۲۸ محەمەد ەلى پاشاى دەوھەمىن رۇژناما غەرەبى ل مىسرى ب نائى (الوقائع المصرىة) بەلاڧكرى. بەلاڧقەبوونا رۇژنامان رۇپايتەختىن دەولەتا ئوسمانى بەرەف پايتەختىن وىلايەتان كەتە رى و ل سالا ۱۸۱۹ بەكەمىن رۇژنامەيا (عبراقى) ل بەغدا ب نائى (الزواء) ھانەبەلاڧكرن. بەكەمىن رۇژنامە ل مووسلى ب نائى (الموصل) ل ۲۵-ھىزىرانا ۱۸۸۵ئى ھايتىيەبەلاڧكرن^{۱۱۳}. ھندى پەبوھندى ب گەل و وەلاتىن دىترىن دەقەرا رۇژھەلاتى نائىقە ھى بەكەمىن رۇژنامەيا ئىرانى ل سالا ۱۸۵۱ئى

چەندى نەرخواندكر نووچەمىن ھوكمداران. روودانىن بائىزان و سەرورەرى بازارگانى و تىشتىن دى كۆمدكرن و سەرورەردكرن و پاشىر د بەلاڧكەكىدا بەلاڧدكرن. ئەف بەلاڧكە ب (غەزەتە Gazzetta بەكى) دراقى زىقىنى وى سەردەمىن قىنىسىدا د فروشتىن. رۇژنامەبىن قى چەندى بوو د دەھان سالان پىشتى پەيدا بوونا رۇژنامەبىن رىكوبىنك و چاپكرى پەبقا غەزەتە ل شوونا رۇژنامە دەھانەبىكارنىنان. و ئەف پەبقە د رىكا زمانى تركىرا گەھشتىبوو نائى زمانى كوردى و كوردان ئى پەبقە غەزەتە ل شوونا رۇژنامە بىكارنىنايە^{۱۱۴}.

ب داھىنانا ئامىرى چاپى ل دەورورەرى سالا ۱۴۴۵ ژ ئالىن بۇھەنا گۆتىنبۇرگى (۱۴۰۰-۱۴۶۸) و بەرقرەھبوونا كازى كاغەزى سەرورەرى چاپكرى ب رەنگەكى بەرچاڧ بەرقرەھبوو. شىانن بەلاڧكرنا پەرتووكان ب تىرازەكا دەھجاركى و پىر بەرقرەھبوون. ئەو پەرتووكا د سەردەمەكىدا چەند دانەمەك ب دەستى ئى دەھانەبەلاڧكرن پىشتى پەيدا بوونا ئامىرنىن چاپى د قۇناغا نوودا ب سەدان و ب ھزاران ئى دەھانەبەلاڧكرن. د دەمى نىف سەدسالىيەكىدا ئانكو ھەتا سالا ۱۵۰۰ نىزىكى ۳۰۰۰۰ سېھ ھزار كىتەبىن چاپكرى ھەرىك ب تىرازە ۳۰۰ دانەيان و پىر كەتنە د بازارىدا^{۱۱۵}. قى پىشكەتنى رىك ل بەر دەرچوونا رۇژنامىن چاپكرى و ب تىرازەكا بەرقرەھتر خوشكر. ھىز سەدسالىيا پازدى ب داوى نەھاتى ھندەك ژوان پامغىلىتىن نامازەپىكرى چاپكرى كەتنە بەردەستىن خەلكى. پىشتى وى ب دەمەكى ل ھندەك وەلاتىن ئەورۇپا دەست ب چاپكرنا رۇژنامەيان ھايتەكرن^{۱۱۶}. بەكەمىن كازى رۇژنامەقانىن بەرچاڧ ل رۇژا (گولانا (مابىس) ۱۶۳۱ دىار بوو دەمى رۇژنامەبەك ب نائى كازىت (Gazetta) ژ ئالىن تىۋو فرانسىت رىنۇدو (۱۵۸۱-۱۶۵۳) ھايتىيەبەلاڧكرن^{۱۱۷}. بەلاڧكرنا رۇژنامەيان رۇژا قۇناغىقە ل پىنشەچوونى و ھەرارىدا چەندىن رۇژنامە ھايتەبەلاڧكرن. لى شىانن دەرگەتا رۇژنامەكا رۇژانە نەھانەپىنش ھەتا ل سالا ۱۶۶۱ئى بەكەمىن رۇژنامەيا رۇژانە ل بائىزى

ھىندىك كوردىن خودان شىيان ل باژىرىن مەزىتىن دەۋرۈبەر ھەبىن چ وەك زانايىن ئايىنى يان خویندكارىن زانستىن ئايىنى يان بازىرگان و كاسىكار پتر د خەما خۇ و خزمەتا زانستىن ئايىنى يان دەستەلاتدارىن وان دەولەتاندا بوونە، نە ژ وان كەسان بوونە خۇدى ھىسارىبەك نەتەۋەبى بن و ھىزرى ل كارەكئ مىنا رۇژنامەقانىى بىكەن، زىدەبارى نەبوونا ئازادىن، ژ بەر قان ئەگەرەن دى يىنن پەيدا بوونا رۇژنامەقانىيا كوردى بچاق پرائىيا مللەتىن دەفەرئە درەنگىر پەيدا بووۋى، ل ئاستەكى ئەم دكارىن بىزىن كورد دوا مللەتى مەزنى رۇژھەلانا ئاقىنبوون بوۋىنە خۇدى رۇژنامەقانىى

ب ھەررەنگەكئ ھەبىت ل داۋىيا سەدسالىيا ھەژدى ھىزارەكا كەسايەتى و مەزە مالىباتىن كورد ژ بەر چەندىن ئەگەرەن ل پايتەختى دەولەتا ئوسمانى كۆمئەبوون، قان كەسان د ئىكەمدە شىيانىن ئابوورى و رەۋشەنپىرى ھەبوون و خۇدى ھەستەكا نەتەۋەبى بوون، گەنجىن قان مالىباتان ھىز ل خزمەتا گەلى خۇ و پىششەبىرنا بزاقا نەتەۋەبى و رەۋشەنپىرىيا كوردى و بەرى ھەموويان ژى ھىز ل بەلاقىرنا رۇژنامەقانىى و چاپكرىن كوردى دكر، لى ھەرچەندە دوى سەردەمىدا وانا شىيانىن ئابوورى ھەبوون

و رىخوشكەرىن تەكنىكى ژى مىنا چاپخانەيان ل ستەنبۇلى ھەبوون لى ئەو ئازادىيە نەبوو قى كارى ئەنجامبەن، لەوما ژى ھەردو مىرىن بەدرخاننى ژ ستەنبۇلى ھائەنە قاھىرە پايتەختى ۋەلاتى مىسرى ل و ل وئىرئ دەسپىكا دىرۇكا رۇژنامەقانىيا كوردى دانا

ھاتىيەبەلاڧكىرن، ھىدى پەيوەندى ب ئەرمەنانقە ھى ل سالا ۱۷۹۴ يەكەمىن كۇقارا ئەرمەنى ل باژىرى مەدراس- ھىندىستانى بەلاڧكىرە و ھەتا سالا ۱۷۹۶ بەردەۋامبوۋىيە و ب قى چەندى ئەرمەن دىنە دەھەمىن مللەت ل جىھاننى بوۋىنە خودانى رۇژنامەقانىيا خۇ ل پىششيا مللەتىن ۋەك ترك و فارس و عەرەبان بوون^(۱۷)

ھەرۋەك ھاتىيەگۇتن رۇژنامەقانىى دەپتە ھىزارتن ئىك ژ گرىنگىرىن ستوونىن شىارستانىيا ھەفچەرخ، ھۆنەرەكە ب ھۆكارىن باژىرقانىيە ھاتىيەگىرىدان، و پتر ل باژىران بەلاڧەدبىت^(۱۸)، ژ قى گۇنتى و پىناچوونا چوۋىيى ديارەبىت

كو رۇژنامەقانىى بەرھەمى شىارستانىى و باژىرانە، ل باژىران ژى بەرھەمى حوكمدارىيا سەرىخۇ ئاتكو دەولەتى و شىيانىن ئابوورى و تەكنىكىيە، ب دىرئىيا دىرۇكىنى و ب تايبەت ژ چەرخىن ئاقىن بەرەف ژور كو رۇژنامەقانىى پەيدا بوۋىيە و كىم كىمە ۋەرارگىرە كوردان نە باژىر نە دەولەت و نەژى شىيانىن ئابوورى ھەبوونە، چەند مىرگەھەكان د قۇناغىن جوادا حوكمدارى ل ھىندەك دەڧەرئە كوردستانى كرىنە ل سىر بىياتەك دەرەبەگايەتى ھاتىنەدامەزراندىن و د

پرائىيا دەماتدا سىر ب دەولەتىن مەزىتىن دەڧەرى بوون، نە باژىرىن مەزىن ھەبوونە كو بىنە سەنتەرىن بازىرگانى و شىيانىن ئابوورى و تەكنىكى لى ھەبىن و رىخوشكەرى بن بەرامبەر ئەفراندىن و پىشكەتەنن نوو مىنا چاپخانە و رۇژنامەقانىى، دەھمان دەمدا ئەگەر

كردستان
پەيدا بولغان ۋەزىيەتلەر
ئىسلاھاتلار

مىسىر ئىسلاھاتى
مىسىر ئىسلاھاتى
مىسىر ئىسلاھاتى

بەكەمىن حوكمدارىيا شىخ مەحمودى نەمر ب پىشتەفانىا لەشكەرى برىتانىا ل سلىمانىن هاتەرگەھاندن، لى قى حوكمدارىي گەلەك نەقەكىشا و ل مەھا حىرانا ۱۹۱۹ئى شەرى د ناقبەرا هيزن شىخ مەحمودى و لەشكەرى برىتانىا ل دەرىندى بازيان روودا، د ئەنجامدا بەرخودانا هيزن كوردان شكەست و شىخ مەحمود هاتەرگرتن و دادگەھكرن و پاشتر سرگۆنكرن بۇ گزىرتا ئەندامان ل هندستانى⁽¹⁷⁰⁾ و لەشكەرى برىتانىا ب فەرماندەھيا ئەفسەرى ئىنگلىزىن كوردىزان و رەوشەنبىر مېجەرسون هاتنە د سلىمانىندا، ئەفسەرى ناقبرى شارەزىيەكا تەواو د سەرۆبەرى كوردستانى و دەقەرىندا هەبوو، سالىن بەرى شەرى جىھانى ل ئىرانى ژابوو و زمانى فارسى باش دزانى و شارەزى د رەوشەنبىرىيا رۆژھەلاتىدا هەبوو، د جلو بەرگىن بازىرگەھكى ئىرانىدا ب نافى مېرزاقولامى شىرازى سەرھەدانا حەلەبجە و ھندەك دەقەرىن دى يىن سلىمانىن كرىوو، ھەك ھاتىيەگۆتن ژ كوردەكى پاشتر كوردى دزانى و ھەر وى ژى رۆلەك سەرەكى دبەلافكرنا رۆژناما (تىگەبىشتنى راستى)دا هەبوو، پىشتى كو ب سەرکردايەتيا لەشكەرەكن ئىنگلىزى چووېە د باژىرى سلىمانىن دا، بەرى ھەر تىشتەكى ھىز ل وئ چەندى كر د وارى رەوشەنبىرىدا خزمەتا باژىرى بگەت، ل بەراھىن ژى زمانى كوردى كرە زمانى خواندن ل خواندنگەھىن باژىرى و و چاپخانەك ئىنا باژىرى ل ۲۹ نىسانا ۱۹۲۰ئى دەست ب بەلافكرنا رۆژنامەكى ب نافى (پىشكەوتن) كر

و چاپكرىن پىشتى ژى ھاتنەكۆمكرن و سوتن، ل سورىا و ئىرانى ژى ب ھەمان شىوھ، تنى ل باشوورى كوردستانى و عىراقى و ژ ئەنجامى ئەو پىكھاتىن ناقبەرا حوكۇمەتا مەلكىيا عىراقى و حوكۇمەتا برىتانىا ھەك داگىركەر و پاشتر ژى ھەك ئىنتىداب ل عىراقى و پىكھاتىن ناقبەرا وان و كۆمەلا مللەتان و ل ژىر باندىرا بزاڤا نەتەوھىيا كوردى ل باشوورى كوردستانى ب تايبەت شۆرشىن شىخ مەحمودى نەمر د ناقبەرا ۱۹۱۹-۱۹۲۴ ھەتا ئاستەكى رى ل بەر ھندەك مافىن نەتەوھىي و رەوشەنبىرى بۇ كوردىن عىراقى ھاتەقەكرن، د وارى رەوشەنبىرى و پەرورەدەھىدا رى ل بەر خواندنا كوردى ل قۇناغا سەرتايى ل پارىزگەھىن ھەولىزى و سلىمانىن و ھندەك جەھىن كەركووكى ھاتەقەكرن⁽¹⁷¹⁾، د ھەمان دەمدان رى ھاتەدان بۇ چاپكرن و بەلافكرنا رۆژنامە و كۆڤار و ھندەك پەرتووكىن كوردى، ھەژىە بىژىن ھەرەك نامازە پى ھاتىيەدان بەرى شەرى جىھانىن ئىكىن ب چەند ھەقەكان بەكەمىن كۆڤارا كوردى ل بەغدا ب نافى (بانكى كورد) ل ۱۹۱۴ئى ھاتەبەلافكرن، و دسالىن شەرىدا و دەمن لەشكەرى برىتانىا گەھىشتىە بەغدا د ناقبەرا ئىكىن كانوونا دووى ۱۹۱۸-۲۷ كانوونا دووى ۱۹۱۹ رۆژنامەك ب زمانى كوردى ب نافى (تىگەبىشتنى راستى)ل بەغدا بەلافكر⁽¹⁷²⁾ كو ب بەكەمىن رۆژناما كوردى ل عىراقى دەيتە نىاسىن.

ب داويھاتنا شەرى جىھانى ل چىرا دووى ۱۹۱۸

كوردستان)، (بانگى حەق) و (ئومىدى ئىستقلال) ھاتنە بەلاڧكرن، ھەرسى ئى ل ھەمان چاپخانەين ھاتنەچاپكرن^(۱۸). پشتى نەمانا ھوكمدارين شىخ مەھموودى و ل دووڧ سەرۋەرى سىياسىين عىراقى و باشوورى كوردستانى ئەڧ چالاكىين رۇژنامەڧانى د بەردەوامبوون و ھەمان چالاكى ئى سلېمانىين بەرھەڧ بەغدا و پاشتر ئى بەرھەڧ رەواندز و ھەولير و كەركووكى چوون، سەر ئى نوو رۇژناما (بانگى

كوردستان) ب ھژمار ۱۴ ل بەغدا دەست ب بەلاڧكرنى كر و ھژمارا وئ يا داويىن ھژمار ۱۷ ل نىسانا ۱۹۲۶ ل بەغدا ھاتنەبەلاڧكرن^(۱۹). د ڧنى قۇناغندا ۱۱ ئادارا ۱۹۲۵ ئى كۇڧارا (دىارى كوردستان) ل بەغدا ھاتنەبەلاڧكرن^(۲۰). ب ڧنى رەنگى كاروانى رۇژنامەڧانىيا كوردى ل بەغدا ئى مينا سلېمانىين ھەتا شۇرشا ۱۴ تيرمەھا ۱۹۵۸ ئى ل عىراقىين بەرھەڧ بوو، ھندى پەيوەندى ب سنوورى نھايىن پارىزگەھا ھەوليرى ڧە ھەي، بەكەمىن كارى رۇژنامەڧانى ل رەواندزى ل سەر دەستىن حسىن حوزنى موكرىانى ب بەلاڧكرنا كۇڧارا (زاركرمانجى) ل ۲۵

گولانا ۱۹۲۶ دەسپىنكرىە و ھەتا ۲۳ تيرمەھا ۱۹۳۲ ئى ۲۴ ھژمار ئى ھاتىنەبەلاڧكرن^(۲۱). ئەڧ كۇڧارە ب دەسپىنكا رۇژنامەڧانىيا كوردى ل سنوورى نھايىن پارىزگەھا ھەوليرى د ھىنەھژمارتن، پشتى وئ د ناڧبەرا ۲۴ چرىا بەكەم ۱۹۳۵- ۱۶ گولانا ۱۹۳۶ ئى بەكەمىن كۇڧار ل بائىرى ھەوليرى ب ناڧى (رۇناكى) ھاتىنەبەلاڧكرن^(۲۲).

ھندى پەيوەندى ب پارىزگەھا كەركووكى ڧە

ھەتا ۲۷ تيرمەھا (جولای) ۱۹۲۲ ئى (۱۱۸) ھژمار ب رەنگى ھەڧتايانە ئى رۇژنامى ھاتنەبەلاڧكرن^(۲۳). دەستەلاتداریيا راستەوڧىا لەشكەرى برىتانى ل سلېمانىين ئى حىرانا ۱۹۱۹- ئىلونا ۱۹۲۲ ئى ڧەكىنشا، ھەرەك نامازە پىن ھاتىيەكرن خواندنا كوردى ل خواندنگەھان، ئىنانا بەكەمىن چاپخانە و بەلاڧكرنا رۇژناما (پىشكەوتن) كو بەكەمىن رۇژنامەيا باشوورى كوردستانى يە بەرھەمىن ھەرەڧىار و بەرچاڧىن

ڧنى قۇناغى بوون، ل داويىيا ڧنى قۇناغى سەرۋەر ھارىكار بوو بۇ ھندەك چالاكىين رەوشەنيرىن خەلكىن بائىرى ب خۇ، ئەبوو ل ۲۱ تيرمەھا ۱۹۲۱ ئى كۇمەلا كوردستان (جەمەيەتى كوردستان) ب سەرۇكاتىيا مستەڧا پاشا يامولكى ۋەك بەكەمىن كۇمەلەيا كوردى ل سلېمانىين ھاتەدامەزراندن، ڧنى كۇمەلنى ل رۇژا ۲ تەباخا ۱۹۲۲ ئى رۇژنامەك ئازاد و سەرەخۇ و مللى ب ناڧى (بانگى كوردستان) بەلاڧكر و

ل ھەمان چاپخانەيا مېجەرسونى ئىنايە سلېمانىين چاپكر^(۲۷). پشتى ڧنى گورانكارىن ب دەمەكىن كورت ل رۇژا ۳۰ ئىلونا ۱۹۲۲ شىخ مەھموود دزڧرتەڧە سلېمانىين و دووھمىن قۇناغا ھوكمدارىيا شىخ مەھموودى دەست پىن دكەت د ڧنى قۇناغندا كو ھەتا ۳ ئادارا ۱۹۲۳ ئى ڧەكىنشاى و قۇناغا سىيى يا جوكمدارىين يا ۱۷ حىرانا ۱۹۲۳ ھەتا گولانا ۱۹۲۴ ڧەكىنشاى سى رۇژنامىن دى بەك ل دووڧ بەك (رۇژى

زمانى وئ زى بوويه عەرەبى ھىندەك بەرپەرئىن كوردى و تركمانى تىدا ھەبوون، ل سالا ۱۹۱۰ جارهكادى ناقى وئ بوويه (كركوك) و تىن ب عەرەبى دھاتەبەلاڧكرن و ھەتا ۲ تەباخا ۱۹۷۲ بەردەوام بوو^(۳۴)، ب قى چەندى و ب دو بەرپەرئىن رۇژناما (كركوك) سالا ۱۹۳۰ دىنە دەسپىنكا پەيدا بوونا رۇژنامەڧانىيا كوردى ل باژىرى كەركووكى.

رۇژنامەڧانى ل دەڧەرا بەھدىنان

دى ھىبنە سەر مژارا سەرەكيبا خۇ رۇژنامەڧانى ل دەڧەرا بەھدىنان ئانكو پارىزگەھا دھۆكى يا نھا، چ گومانەك تىدا نىنە پىشتى ھەموو پارىزگەھىن دى يىن باشوورئ كوردستانى و گەلەك پارىزگەھىن عىراقى رۇژنامەڧانى گەھىشتىبە

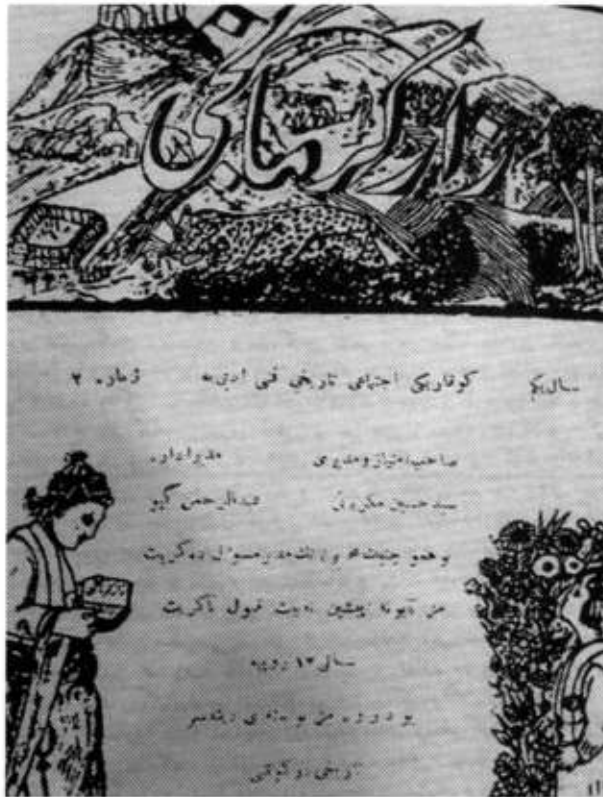
پارىزگەھا دھۆكى، يەكەمىن رۇژنامە (الزوراء) ل عىراقى ل ۵ حىرانا ۱۸۱۹ئى ھاتىبەبەلاڧكرن، نىزىكتىن پارىزگەھا عىراقى بۇ دھۆكى مووسلە كو ھەتا سالا ۱۹۱۹ئى دھۆك ب خۇ پىشكەك بوو رۇژنامە ل مووسلن ب ناقى (موصل) ل ۲۵ حىرانا ۱۸۸۵ئى ئانكو ۱۶ سالان پىشتى دەرچوونا يەكەمىن رۇژناما عىراقى ھاتىبەبەلاڧكرن و يا بەردەوام بوويه ھەتا سالا ۱۹۱۸ئى و پىشتى بوويه ئورگانى دەستەلاندارىيا ئىنگلىزى ل عىراقى^(۳۵).

نىزىكتىن پارىزگەھا باشوورئ كوردستانى بۇ دھۆكى ھەولپىرە يەكەمىن كۇڧار ھەرەك نامازە پىن ھاتىبەكرن ل سنوورئ پارىزگەھا ھەولپىرى دەرکەتى

ھەى، ئەڧ پارىزگەھە ژ ئالىن رۇژنامەڧانىڧە ژ پارىزگەھىن دىترىن باشوورئ كوردستانى كەڧنترە، لى درەنگتر ژ ھەولپىرى و سلىمانىن رۇژنامەڧانىيا كوردى لى پەيدا بوويه، يەكەمىن رۇژنامە ب ناقى (الحوادث) ل ۲۴ شىباتا ۱۹۱۱ ل قى باژىرى ب زمانى تركيا ئوسمانى ھاتىبەبەلاڧكرن و ھەتا سالا ۱۹۱۸ بەردەوام بوويه، پىشتى وئ د ھەمان سالدا رۇژنامەك دىتر ب ناقى (اژانس) ب ھەمان زمان ھاتىبەبەلاڧكرن، ئەو زى ھەتا ۱۴ گولانا ۱۹۱۸ بەردەوام بوويه، پىشتى وان زى ژ ۲۴ نىسان - ۲۰ چرىا دووى ۱۹۱۳ كۇڧارەك ھۇنەرى ئەدەبى ب ناقى (معارف) ب ھەمان زمان ھاتىبەبەلاڧكرن^(۳۳)، پىشتى داويھاتنا شەرى جىھانىن ئىكى و داگىركنا كەركووكى ژ ئالىن

لەشكەرى برىتانيا ڧە دەستەلانئى داگىركەر ل ۱۵ كانوونا ئىكى ۱۹۱۸ رۇژناما (نجمە) ب زمانى عەرەبى ل قى باژىرى بەلاڧكر و پىشتى رى بوويه زمانى تركى و ھەتا سالا ۱۹۲۱ئى بەردەوام بوويه و ۵۰۵ ھۇمار زى بەلاڧبووینە، پىشتى ناقى وئ ھاتىبەگۇھارتن و ب (كركوك) ھاتىبە ناقىن و يەكەمىن ھۇمارا (كركوك) ل ۱۲ چرىا ئىكى ۱۹۲۱ئى ھاتىبەبەلاڧكرن، ل بەراھىن رۇژنامەك تركىزمان بوويه، ل سالا ۱۹۳۱ دو بەرپەرئىن كوردى لى ھاتىبەزىندەكرن، ئانكو بوويه رۇژنامەك تركى كوردى، ل سالا ۱۹۵۲ئى

پىشكا عەرەبى زى لى ھاتىبە زىندەكرن و ژ سالا ۱۹۵۸ئى ڧىڧە ناقى وئ بۇ (كاورىاڧى) ھاتىبەگۇھارتن و

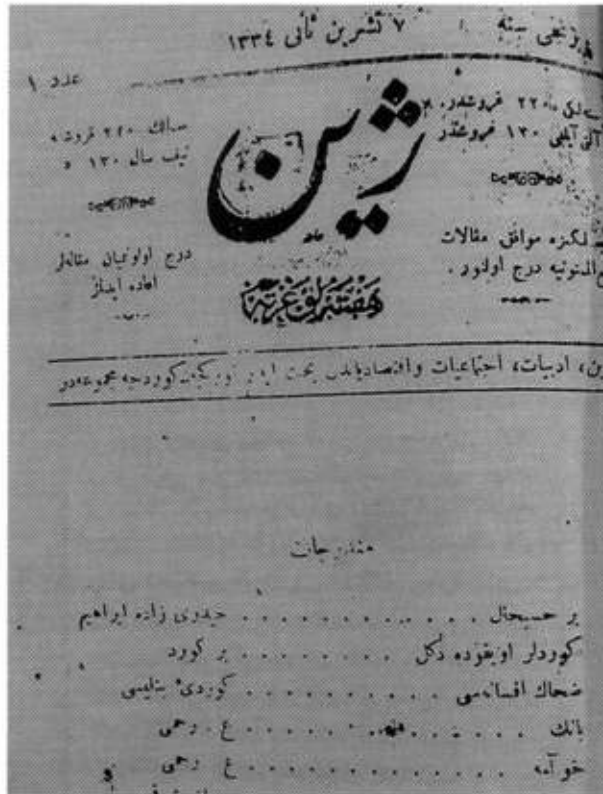
كۆقارا ((زاركرمانجى)) ئەوا ل ۱۹۲۶ ئى دەركەتى. ل قىزى ئەگەر نامازە ب ئەگەرىن گىروبوونا رۇزنامەقانىين ل قى پارىزگەھى بگەين، ئەم دكارين د چەند خالەكاندا بەرچاقبگەين، لى ھەرھەموو ئەو خالە د خالەكا سەرەكىدا ھەقدگرن ئەو زى سەرۋبەرى شارسىتانى و بازىرىيە، ۋەك د بەرپەرىن چووييدا نامازە پى ھاتىيەكرن رۇزنامەقانىي بەرھەمى شارسىتانيەتى و بازىرانە، د قۇناغا پەيدابوونا

رۇزنامەقانىيندا ل سنوورى نھايىن پارىزگەھا دھۆكى نە شارسىتانيەت ھەبوويە و نەزى بازىر ھەبوونە، ئەگەر ل ھەرچھەكى ئەف دويە ھەبوون، ئەفە ئەو جھىن خواندنگەھ و خواندنا بلندە و تەخا رەوشەنبىر و ھزرقان خۇدى شىيانە، د ھەمان دەمدا شىيانىن ئابوورى و تەكنىكى لى ھەنە، ب بوونا خالىن چوويى دى پىندقى ب دەستەلاتەكى خۇيى و ئازادىيى بيت، ھەموو ئەفە رىخوشكەرن بەرامبەرى پەيدابوونا رۇزنامەقانىين و ھەموو ئەفەتن چوويى زى ھەتا دەسپىكا سالىن ھەفتىيان ز سەدسالىيا

سەرۋبەرى بازىرىن دى يىن دەقەرى زى دھۆكى باشتىر نەبوويە. گومان زى تىدا نىنە د سەرۋبەركى ھوساندا نە زىرخانەكا ئابوورى و نە زى شىيانىن تەكنىكى ل قان بازىران ھەبوونە، ز ئالىي رەوشەنبىرىقە ھەتا سالا ۱۹۵۱-۱۹۵۲ تىن خواندنگەھەكا سەرەتايى ل بازىرى دھۆكى و ھەتا سالا ۱۹۵۰ ئى ل سەرانسەرى پارىزگەھا دھۆكى يا نھا نىزىكى (۳۵) خواندنگەھىن سەرەتايى ھەبوون، ل سالا ۱۹۴۵-۱۹۴۶ يەكەمىن خواندنگەھا

ناقنچى ل قى دەقەرى ل دھۆكى ھاتىيەقەكرن و ل سالا ۱۹۴۸-۱۹۴۹ ئەف خواندنگەھە بوويە دواناقنچى (۳۷) د قى سەرۋبەرىدا چ گومان تىدا نىنە كو تەخا رەوشەنبىر و ھزرقانان ل دەقەرى يا كىم بوويە و ئەو كىم زى نەشىيانە ل دھۆكى بان جھىن دى يىن دەقەرى كارەكى رۇزنامەقانى ئەنجامىدەن، لەوما زى دى بىن كەسانىن خواندەقا و رەوشەنبىرىن دەقەرى بەرى وان كەتە جھىن دىترىن عىراقى و شىيانىن وان ل وان جھان دىاربوونە ۋەك دى پاشتىر دىاركەين.

ھەرۋەك مە گۆتى رۇزنامەقانى كەلەك ب درەنگى كەھشتىە بەھدىنان، لى دى پرسىيارەكى كەين، كەلۇ ز چ دەمقە خەلكى بەھدىنان تىكەلى دگەل رۇزنامەقانىي ھەبوونە...؟ يان ز كەنگى ۋەرە بەھدىنى ب رۇزنامەقانىي ئاشنا بوويە...؟ د بەرسقىندا ئەم دكارين بىزىن ھەمان فاكتەرىن بوويە ئەگەرى گىروبوونا رۇزنامەقانىي ل بەھدىنان، ئەگەر ھندى بوونە ب درەنگى خەلكى قى دەقەرى دگەل رۇزنامەقانىي ئاشنابىن. ل دووڧ

بىستى ل سنوورى پارىزگەھا دھۆكى يا نھا نەبوون، بازىر ب رامانا دروستا بازىران نەبوون، بازىرىن مەيىن نھا گوندىن مەزىن بوون، سالا ۱۹۲۳ ھژمارا خەلكى دھۆكى تىن ۲۷۰۰ كەس بوو، سالا ۱۹۴۷ ئى تىن ۵۱۲۱ كەس بوو، ل سالا ۱۹۶۵ ئى ۸۱۰۳ كەس بوو ئانكو ھىشتا گوندىكى مەزىن بوو و ل سالا ۱۹۷۷ ئى ئەف ھژمارە كەھشتىە ۳۶۵۱۲ كەسان ئانكو د قى سالىندا دھۆك بازىرەكى بچووك بوويە (۳۱). ئەز دىبىم

دېترە كو چ گومان ئىدا نېنە خەلكى بەھدىنە
كەسەكى ب نائفى (زاخۇبى) نغىسىنەك ل ئىر نائفى
(ژىلار يانرا) د ھژمار ۱۹ رۇزا ۹ حىزىران ۱۹۱۹ كۇقارا
ژىن) سەنئەتلىك دا بەلاڧكرىە^(۱۴۱).

پشتى شەرى جىھانىن ئىكى و جاره كادى
دابەشبوونا كوردستانى، دەقەرا بەھدىنە زى وەك
پشكەك ژ وىلابەتا مووسلى (باشوورى كوردستانى)
كەتە د نائف سىنوورى لىوا (پارىزگەھا) مووسلى ژ
دەولەتا نوو دامەزىندىيا عىراقى، د وى سەردەمىدا
ھەرەكەت نامازە پىن ھاتىيە كرن چ ھۆكارىن ھارىكار مىنا
بوونا باژىران، سەروپەرى ئابوورى و تەكنىكى و ئاستىن
رەوشەنپىرى ل دەقەرى نەبوونە كو رىخوشكەرىن
رۇزنامەقانى ل دەقەرى پەيدا بىت، ئەگەر كەسەكى
ئاستەكى رەوشەنپىرى وەسان ھەبىت كو قى
كارى بكتە دقيا ل جەھكى وەك مووسلى يان
بەغدا بكتە، ژ بەركو مووسل ھەتا ئاستەكى بىوو
سەنئەرى رەوشەنپىرى ئابوورى دەقەرا بەھدىنە و
بەغدا زى مىنا پايەختى عىراقى سەنئەرى ھەموو
چالاكىن عىراقى بوو، د قى سەروپەرىدا ھەتا داوبىيا
سالىن سىھان ژ سەدسالىيا بىستىن چ رەنگە
چالاكىيەك رەوشەنپىرى يان رۇزنامەقانى ل قى
دەقەرى نەھاتىيە كرن و نە زى خەلكى قى دەقەرى ل
جەھىن دېترىن عىراقى ئەنجامدايە.

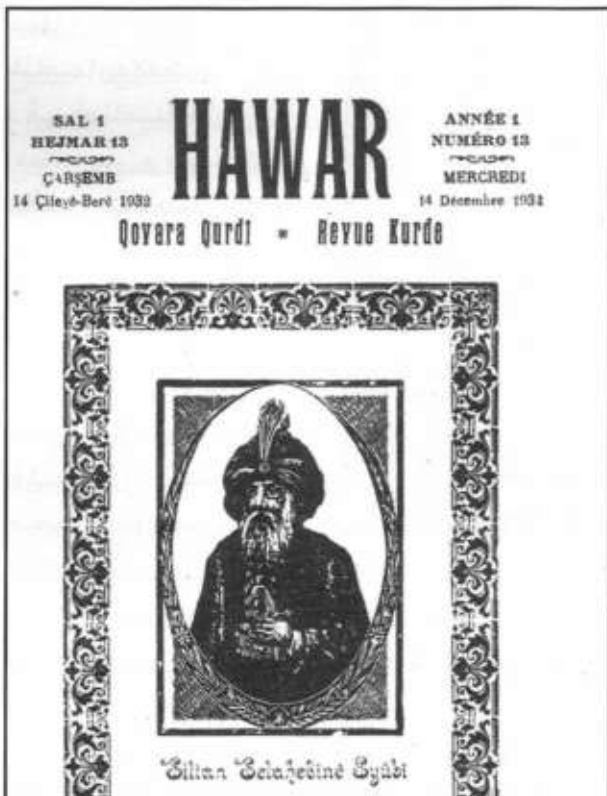
ل داوبىيا سالىن سىھان و دەسپىكا چلان
ھژمارەك ژ دەرجووبىن خواندنگەھىن سەرتەين
دەقەرا بەھدىنە ب مەرەھا بەردەوامىدانى ب خواندنا
ل قۇناغىن ئاقىجى و دواناقىجى و خواندنگەھىن
مامۇستايان و پاشتر ژ خواندنىن بىندىر مەدەنى و
لەشكەرى قەستە مووسلى و بەغدا كرن، د قى
قۇناغىدا بەرى وى ژى ب چەند سالىكان ل سالا
۱۹۲۷ كۇمەلا خۇبىوون ل لىنانى وەك رىكخستەك
نەتەوھى كوردى ھاتبوو دامەزىندان ب چالاكى ل
رۇزنامەقانى كوردستانى و سوورى چالاكى دكرن^(۱۴۲) و
ل دەسپىكا سالىن سىھان زى مالىباتا بەدرخانپىان ل
شامى ب بەلاڧكرنا بەكەمىن ھژمارا كۇقارا (ھاوار)
ل ۱۵ گولانا ۱۹۳۲ئ دەست ب بزاڧەك رەوشەنپىرىيا

ژىدەرىن بەردەست د سەردەمى دەرجوونا رۇزناما
(موصلى) يا نامازە پىنكرىدا ئەو رۇزنامەيە گەھىنئىتە
دەقەرى، ھەرەكە د ھژمارا وى يا رۇزا (۱۹۰۳/۸/۱۳) ئىدا
كو ئابوونەپىن رۇزنامەيا (موصلى) پىن ل نك قەزا
دەۋك كو پىن پار و ئەف سالىنە و (۸۵۵) قرىش
ھاتىنە وەرگرتن و بۇ رۇزنامەپىن ھاتىنە ھانرىن،
رۇزنامەپىن سوپاسىيا (مستەفا شەوقى ئەفندى)
برىكارى قائىمقامى قەزا دەۋكى كرىە ژ بەر
ھارىكارىيا وى د قى بىاڧىدا، ھەرەسا د ھژمارا وى
يا (۱۹۰۳/۹/۱۷) ئىدا نامازە كرىە ئابوونەيا رۇزنامەپىن
ل ھەردو قەزايىن شىنگال و نامىدىي و گۇتپە كو
گوژمى (۱۰۳۰) قرىشان ژ شىنگال و پتر ژ (۱۰۰۰)
قرىشان وەك ئابوونەپىن قى سالى گەھىنئىن، ئەفە
زى ب ھارىكارىيا (عزەت بەگ ئەفندى) قائىمقامى
شىنگال و (عەبدوللا ئەفندى) قائىمقامى نامىدىي.

ھەر ب قى رەنگى د ھژمارا رۇزا (۱۹۰۵/۳/۲۳) ئىدا
نامازە ب گەھىشتە گوژمى (۱۰۸۰) قرىشان كرىە
وەك ئابوونەيا رۇزنامەيا (موصلى) ژ نامىدىي ئەفە زى
ب ھارىكارىيا ئەھمەد بەگ ئەفندى پىن قائىمقام
(ئەسەد ئەفندى) پىن رىشەپەرى وى پىن دارايسى^(۱۳۸)
ھەرچەندە ھزر بۇ ھندى دچىت كو ئەف رۇزنامەيە
گەھىشتە دەست بەرپىسىن كارگىرىن دەقەرى كو
پرانىيا وان ترك و بىانى بوون لى ئەم دكارىن بىژىن
ھندەكان ژ خەلكى دەقەرى زى ئەف رۇزنامەيە دىتەنە
و خواندنىنە^(۱۳۹)، پشتى قى رۇزنامەپىن د ھژمارا ۹
رۇزا ۳۰ كانوونا دووى ۱۹۰۹ئ يا رۇزناما (كرد تعاون
و ترقى غزىسى) كەسەكى ب نائفى (ركانى زادە،
سەيد محمد عصمت اە) بابەتەك دەريارەى گرىگىا
زانست و فېرېوونى و سەروپەرى خواندنگەھىن
كوردستانى بەلاڧكرىە و د بابەتەدا ديارە كو دەمى
نغىسىنا بابەتەدا ئەو ل دەرقەى كوردستانى بوويە
لى سەردەمەكى زى ل خواندنگەھىن كوردستانى
بوويە، ھندى پەيوەندى ب مژارا مە قە ھەى ھزر بۇ
ھندى دچىت ئەف (ركانى زادە) بە ژ عەشپەرەتا رىكانى
بىت و بابەتەن دى د قى ئىنسكلوپېدىيا ئىدا ھەنە
پشتەقانىا قى بۇچوونى دكەن^(۱۴۰)، ھندى بابەتەن

ھنارت و ژى خواست وەك ئابونە رۇژنامى بۇ بەھىزىنە مووسلىنى و ئەو ژى ل دووڧ داخووازا وى ھاتن^(۱۵). ئەقە يەكەمىن تىكەليا سادق بەھائەدىنى بوو دگەل رۇژنامەفانىيا كوردى. پاشتر كۇڧارا (ھاوارا) و (گەلاوېژ) دگەھنى و دەرۇكىن شارەزابىنى دگەل رەوشەنبىرى و رۇژنامەفانىيا كوردى ل بەر قەدىن. كەسايەتتىن دھۆكى محەمەد سەئىد مفتى د دىدارەكىندا قەدگىرتى: ل سالا ۱۹۲۷ بۇ خواندنا نافىنجى ئەم چووينە مووسلىنى. ل سالا ۱۹۲۹ ئى مە دگەل سەيدا سالىح يوسفى كو ل دادگەھا مووسلىنى كار دكر ھەقدونىياسى، سەيداي داخواز ژ مە كر ئەم بچىنە د رىژن حزيا (ھىوا) دا ب قى رەنگى يەكەمىن شاننا حزيا (ھىوا) ل دھۆكى ھاتەدامەزراندن. د بەردەوامىيا قەگىزانىن خۇدا نابقىرى دىئىت: ... بەلاقۇك و كۇڧار بۇ مە ژ سورىن دھاتن. ھەرچەند رۇژەكان جارەكى كەسەك ب نابقىرى مستەفا بۇتانى ژ سورىن دھات بۇ مە كۇڧارىن كوردى بىن لاتىنى دىنان ھەر وى ژى ئەم فىرى لاتىنى دكرىن. پتر كۇمبوونىن خۇ و ۋەرگرتنا

بەرەفرەھ كرن^(۱۳). ھەر د قى قۇناغىندا كۇمەلا (ھىوا) ل سالا ۱۹۲۹ ئى ۋەك رىكخستىنەك نەتەۋەبى كوردى ھاتبوو دامەزراندن. د ھەمان دەمداژى ھندەك چالاكىين رەوشەنبىرى و رۇژنامەفانىيا كوردى ل بەغدا ۋەك بەلاقۇرنا كۇڧارا (گەلاوېژ) ۱۹۲۹ - ۱۹۴۹ و بەلاقۇونا رۇژناما (ژيان)^(۱۴) ل سلىمانىنى و بىن دھاننەكرن. قان ھەموو بزاقىن رەوشەنبىرى و سىياسى باندۇرا خۇ ل سەر خويندكارىن دقەرا بەھدىنان ل مووسلىنى و بەغدا ھەبوون كو ب رىكا رىكخستىن خۇبىوون و (ھىوا) ل قان كۇڧار و رۇژنامەبىن كوردى نىزىك بىن و بەلكى ب چەند نقىسىنەكان پشكدارىن د بەر بەرىن كۇڧار و رۇژنامەبىن نابقىرىدا بگەن. بۇ پشتراستكرنا بۇچوونا خۇ دى چەند نموونەكان بەرچاقكەبىن سادق بەھائەدىن (۱۹۱۸ - ۱۶ حىزىران ۱۹۸۲) خويندكارىن دوئانافىنجى بوو ل مووسلىنى. سالا ۱۹۳۶ ئى ب رىكا شەھىد عىزەت عەبدولعەزىز (۱۹ - ۱۹۴۷) ھژمارەكا رۇژناما (ژيان) گەھشتىە وى دەمى خواندى و خواندى و خواندىقە يەكسەر نامە بۇ سەرنقىسەرى وى

خەلكنى دەقەرئى بىن ئاكنجى ل جھىن دى بىن
 عىراقى^(۱۰) ھەر دقنى قۇناغىندا كۇقارا (گەلاوئىزا) ا
 بەغدا گەھشتىبە دەقەرئى، نوونەرئىن فروشتنا وئ ل
 ھندەك قەزايىن بەھدىنان ھەبوون^(۱۱) ئەف رەنگە
 چالاكىبە ھەتا داوييا نىقا ئىكى ژ سالىن چلان
 دېرەدەوامبوون، لى د نىقا دووئىدا چ رەنگەك ژ فان
 چالاكىن خەلكنى دەقەرئى د رۇژنامەقانىيا كوردىدا
 بەرچاڧ ناكەڧىت، ئەز قنى چەندئى ژى دزقرىنمەڧە
 بۇ ئەو سەررەئى ژ سالا ۱۹۴۵ يۇقە ب سەردەقەرئىدا
 ھاتى ۋەك شكەستنا شۇرشا بارزان ۱۹۴۳ - ۱۹۴۵،
 ھەلوەشيان يان ژى لاوازبوونا رىكخستىن خۇبوون
 و (ھىوا) و نەمانا رۇژنامەقانىيا بەردخانبيان ل شامى
 و بىروتى.

ئەڧا چوويى دياردبىت
 كو ھەتا ئاستەكى ژ داوييا
 سالىن سېھان و دەسپىكا
 چلانقە رۇژنامەقانىيا
 كوردى گەھشتىبە
 دەقەرئى و ھندەك ژ كورن
 دەقەرئى ژى ۋەك نڧىسكار
 پشكدارى د بەررەئىن واندا
 كرىبە، ھندى پەيوەندى
 ب رۇژنامەقانىيا عەرەبىيا
 عىراقىقە ھەى گومان تىندا
 نىنە ئەڧ رۇژنامەقانىيە
 درىكا مووسلى را
 گەھشتىبە دەقەرئى، ب
 تايبەت تەخا خواندەڧايا
 دەقەرئى ژ بەركوب عەرەبى
 خواندبوو پتر شارەزايى
 د عەرەبىدا ھەبوو و ب
 عەرەبى دخواندن، لى چ

ژندەر بەردەستى مەنن پتر پشنتەقانىيا مە بكتە
 بۇ قنى چەندئى، تنى يا دەھتە زانين كو ئەنوەر ماى
 د سالىن پىنجياندا ب بەرھەمىن خۇ پشكدارى د
 رۇژناما (صدى الروافد) يا مووسلى دا كرىبە و پشنتى

دەرسىن لاتىنى مە ل گەلىن دھۆكى ھندەك جارار
 ژى ل مالان دكرن^(۱۲) ھەژبە بىژىن رىكخستىن
 (ھىوا) بزاقەك بەررەھە بۇ فىرېوونا خواندن و
 نڧىسىنا كوردى ب تىپىن لاتىنى ل دەقەرا بەھدىنان
 دكرن^(۱۳)، قنى چەندى نەتنى رىخوشكرن لېر ئاشنا
 بوونا خەلكنى بەھدىنان دگەل رۇژنامەقانىيا كوردى
 بەلكى ئەقە دەسپىكا پشكدارىيا خەلكنى قنى
 دەقەرئى بوو د ناف بەررەئىن كۇقارن كوردىدا و د قنى
 وارىدا سالىح يوسقى پىشەنگىبوو بەكەمىن كەس
 بوو ب ھەلبەستەكنى ب ناقنى (ھىڧىيا مە) پشكدارى
 د ھژمار ۳۹ رۇژا ۱۵ شباتا ۱۹۴۲ يندا بەلاڧكر، پشنتى
 وى ژى گەنجىن وى سەردەمى ۋەك شىخ مەمدوح
 بىرېفكانى، مەلا ئەنوەر

(ماى)، سالىح روشدى،
 دلگولى دۇسكى،
 ئەلھويىن بىندوھى،
 ئەرمەغانى، ژاندارمىرزەنگ
 بەرھەمىن خۇ د كۇقارا
 (HAWAR) و پاشتر ژ
 كۇقارا (RONAHÍ) بىن
 شامىندا بەلاڧكرن^(۱۴) ھەر
 د قنى قۇناغىندا ھژمارەك ژ
 رەوشەنبىر و خويندكارن
 دەقەرا بەھدىنان ئەنوەر
 ماى، سالىح يوسقى،
 تاهر روشدى و لاوى
 بەھدىنى ب نڧىسىنن
 خۇ پشكدارى د بەررەئىن
 كۇقارا (گەلاوئىزا) بەغدا
 دكرن^(۱۵)، كار ب قنى
 چەندى رانەوہستا كۇقارن
 ناماژەپىكرى ب بەررەھى

ل مووسلى و دەقەرا بەھدىنان بەلاڧدبوون، ب
 رادەكى ۋەك ژندەر ناماژەپىدكەت ۹۹كەسان ژ لىوا
 مووسلى و قەزايىن سنوورئ وئ ناقىن وان د لىستا
 پشكدارىن (ئابوونەبىن) ھاوارىدا ھەبوون، زىدەبارى

شۇرشا ۱۴ تىرمەھا ۱۹۵۸ ئىشكدارى د چەند كۇفار و رۇژنامىن وەك (الثقافة الجديدة، الزمان، البلاد، الراى العام، فتى العراق- الموصلية، نصير الحق- الموصلية، الراية- الموصلية)دا كرىه^{۱۶۴}. ھەزىھ ل قىرى بىژىن د سالىن پىنجىاندا و بەرى روودانا شۇرشا ۱۴ تىرمەھا ۱۹۵۸ گەلەك ب كىمى بەرھەمەكى خەلكى بەھدىنا د كۇفار و رۇژنامەين كوردىدا دەيتە دىتن، تىن د قىن ناقيەرىدا كەتكە تىسسىپىن ئەنومەر ماى د كۇفارا (ھەتاوا) ھەولتېرى دا دەيتە دىتن^{۱۶۵}.

ل قىرى پىدقىە پىرسىارەكى بگەين ئەرى د سالىن چاندا كەسەكى ژ خەلكى دەقەرى بزاقتەك بۇ بەلاڧكرنا كۇفارەكى يان رۇژنامەكى نەكرى، د بەرسقىدا دىژىن: تىن ئەوا دەيتەقەگىران ئەوھ كو دەمىن ئەنومەر ماى د ناقيەرا ۱۹۴۰- ۱۹۴۱ ىدا ل بەغدا ھزل بەلاڧكرنا رۇژنامەكا ھەپتە يان وەرزى ب ناقى (الميزان- نەرازى) و ب ھەردو زمانىن كوردى و عەرەبى كرى و ئىمتىياز وئ زى وەرگىتە، لى ژ بەر سەرۋىرەرى وى يىن دارابى و كەسەكى ژى پىشتەقانىيا دارابى بۇ نەكرى، ئەف ھزە نەھاتىيە بگھىنان^{۱۶۶}.

دوھەمىن بزاقتا كەسەكى ژ خەلكى بەھدىنان بۇ بەلاڧكرنا رۇژنامە يان كۇفارەكى كرىت، بزاقتا محەمەد بىرىفكانى يە، قى كورى پارىزگىھىا دھۆكى ل ۳۱ ئىلونا ۱۹۴۸ رۇژنامەك ل بەغدا ب زمانىن عەرەبى ب ناقى (الجبل) بەلاڧكرى، ئەو ب خۇ خودان ئىمتىياز وئ و محەمەد عەلى سەيد رىقەبەرى بەرىرسى وئ بوو، رۇژنامەك سىياسى رۇژانە بوو و بەردەوام بوو ھەتا ل ۱۷ كانوونا دووى ۱۹۵۴ ئىمتىياز وئ ھاتىيەھەلۋەشاندىن، بزاقتى قى كەسەبەتىن پارىزگىھىا دھۆكى د وارى رۇژنامەقانىدا د بەردەوامبوون، ل ۷ شىبانا ۱۹۵۴ ئى رۇژنامەكا دى يا سىياسىيا رۇژانە ب ناقى (الايام) ب عەرەبى ل بەغدا بەلاڧكرى و ئەو خودان ئىمتىياز و شەھابەدىن شىخلى رىقەبەرى بەرىرسى وئ بوو، پاشتر ل ۲۷ چىريا دووى ۱۹۵۷ ئىمتىياز رۇژنامەكا دى يا ھەفتىانە ب ناقى (التقدم- پىنشىكەوتىن) وەرگىتە و ئەو خودان ئىمتىياز و يونس ئىبراھىم و پاشتر سەبىح عەبدولغەنى

سەرنقىسەرىن وئ بوون، بەلى كىروو بوويە ھەتا ل سالا ۱۹۵۹ ئى ھاتىيەبەلاڧكرىن، ل داوييا ھەمان سالى بوويە رۇژنامە و ب كوردى و عەرەبى دەھتەبەلاڧكرىن ل ۸ شىبانا ۱۹۶۳ ھاتىيەراوھستاندىن^{۱۶۷}. ھەزىھ بىژىن ل شىبانا ۱۹۵۸ ھەرقى كەسەبەتى كۇفارەكا ھەفتىانە ب ناقى (التقدم- پىنشىكەوتىن) ب كوردى و عەرەبى بەلاڧكرى و ژ ھژمار ۱۵ قە بوويە رۇژنامەك رۇژانە ھەتا ل ۸ شىبانا ۱۹۶۳ ھاتىيەراوھستاندىن^{۱۶۸}. ھەزىھ بىژىن ژ خەلكى بەھدىنان سەبىح بامەرنى و محەمەد عەلى يونس و ئەنومەر ماى پىشكدارى د بەرىرەرىن قىن كۇفارىدا كرى و ھندەك ھەلبەستىن ئەحمەد موخلىس (نالەند) تىدا ھاتىيەبەلاڧكرىن، ھەروھسان ل نووف پىنداچوونا مە د ھژمارىن قىن كۇفارىدا ئەم د وئ باوھرىدانە بەروفاژى دگەل ژىدەرى نامازەپىكرى، ئەقە د بىئاتال بەراھىن كۇفار بوويە و پىشتى ھژمارا ۱۵ بوويە رۇژنامە و ھەتا ھاتىيەگرتىن^{۱۶۹}. سەرەراى كاودانىن دژارىن سالىن شىنستان بزاقتىن محەمەد بىرىفكانى د وارى رۇژنامەقانىدا د بەردەوامبوون ل ۳ چىرانا ۱۹۶۴ ئىمتىياز رۇژنامەكا دى يا ھەفتىانە ب ناقى (اخبار اليوم) وەرگىتە، لى ئەف رۇژنامەبە گەلەك نەژىابە، ھەروھسان ل ۸ كانوونا ئىكى ۱۹۶۵ ئى ئىمتىياز رۇژنامەكا دى ب ناقى (الاخبار- دەنگ و باس) وەرگىتە و كامىل ئەلمەشھەدانى و سەبىح عەبدولغەنى سەرنقىسەرىيا وئ كرى، ئەف رۇژنامەبە ب عەرەبى بوو و بەرىرەكى وئ ب كوردى دەھتەبەلاڧكرىن، ل ۳۰ كانوونا دووى ۱۹۶۶ ئى دەستە ب بەلاڧكرنا وئ ھاتىيەكرىن و ل ۱۷ چىريا ئىكى ۱۹۶۷ ھاتىيەراوھستاندىن^{۱۷۰}. دىت بىتە گۆتن ئەف ھەموو بزاقتە ب رۇژنامەقانىيا دەقەرا بەھدىنان ناھىتە ھژمارتن، لى ئەز دىژىم ئەگەر ب رۇژنامەقانىيا دەقەرا بەھدىنان ژى نەھىتە ھژمارتن ب رۇلى خەلكى بەھدىنان د رۇژنامەقانىين و دەسپىنكا كارى وان د رۇژنامەقانىيدا دەيتەھژمارتن و ئەز د وئ باوھرىدا مە ئەگەر د وى سەردەمىدا ھۆكارىن بەرى نھا مە نامەزىپىكرىن بۇ سەرھىدان و ھەرا رۇژنامەقانىين ل دەقەرا بەھدىنان ھەبانە، ئەف رۇژنامەبە يان ھندەك

ژوان دا ل دەقەرى بەلاقەين.

پىشتى شۇرىشا ۱۴ تىرمەھا ۱۹۵۸ئى ھىندەك دەلىقەين پىتر ھارىكار بۇ خەلكنى دەقەرى ھاتىپەنىش كو رۇلى خۇ د رۇژنامەقانىندا بگىن و ب تايىبەت ژى رۇژنامەقانىيا كوردى، ب پىنداچوونەكا بلەز ب رۇژنامە و كۇقارنن ناقبەرا سالىن ۱۹۵۸-۱۹۶۱ئى دى بىننن ھژمارەكا پىتر ژ خەلكنى دەقەرى جھى خۇ د بەرپەرىن واندا كرىبە، لى بەكەمىن بزاقا د قنى قۇناغىندا خەلكنى دەقەرى رۇلەك گىرنگ بۇ بەلاقىرنا رۇژنامەك پان كۇقارەكى نىندا كىزابىت بەلاقىرنا رۇژناما (الحقىقە- راستى) بوو ژ ئالىق جەرجىس فەتحوللا و ب ھارىكارىيا ئەنۇەر ماىي، بەكەمىن ھژمارا قنى رۇژنامى ل ۷ گولانا ۱۹۵۹ و دوا ھژمارا وى ھژمار ۲۴ ل ۳ نىسانا ۱۹۶۰ئى ھاتىنەبەلاقىرنا، ل ۱ تەباخا ھەمان سالى ئىمتىياز وى ھاتىنەھەلوەشاندىن، ئەگەرى راوھىساندىن وى دزايەتيا دەسنەلاتى وى سەردەمىن عىراقى بوو بۇ خودان ئىمتىياز و سەرنقىسەرى وى جەرجىس فەتحوللاى، دزايەتيا قنى رۇژنامى ل ئاستەكى بوو ھەر ۲۴ ھژمارىن وى ژ سالا ۱۹۶۳- بۇقە ل پەرتووكخانەپان ھاتىنەبەرزەركىن و دەست كەسەكى ئەكەتىنە ھەتا ل سالا ۱۹۹۸ئى ھىندەك ھژمارىن وى ل پەرتووكخانەكا بەغدا ھاتىنە دىتن^(۵۹)، ھىندى پەيوەندى ب بابەتنى مەقە ھەى، ئەگەر ئەم نەبىزىن ئەقە ژ پىنگاقتىن بەراھىن يە بۇ رۇژنامەقانىيا دەقەرا بەھدىنان، لى ئەم دكارىن بىنى ھىچ گومانەك بىزىن ئەقە رەنگە رىخوشكرنەكە بۇ سەرھلدا نا رۇژنامەقانىيا قنى دەقەرى، سەرنقىسەر و خودان ئىمتىيازى رۇژنامى جەرجىس فەتحوللا كەسايەتەكى مەسپىحىن خەلكنى مووسلىن بوو لى ھەردەم پى نىزىكى بزاقا نەئەوھىيا كوردى بوو، رۇژنامە ل مووسل دەھاتەچاپكرن كو نىزىكتىن بازىرە بۇ دەقەرا بەھدىنان و ژ بەركو وى سەردەمى بەھدىنان د سنوورى چەند قەزايەكاندا سەرب لىوا مووسلى قە بوو، ئەم دكارىن ھەتا ئاستەكى بىزىن مووسل رەنگە سەنتەرەكى رەوشىبىرى ئابوورىنى خەلكنى بەھدىنان بوو، د ھەمان دەمدا كەسايەتەكى

رەوشەنىبىرى جفاكىن دەقەرا بەھدىنان ئەنۇەر ماىي رۇلەك گىرنگ د بەرھەقىيان بۇ بەلاقىرنا رۇژنامىدا و د نقىسكارى و ئامادەكرنا بەرپەرىن وى پىنن عەرەبىدا ھەبوو و سەرىپەرىشتىيا تاكە بەرپەرى وى پىن كوردى دكر و پىرىيا بابەتىن وى بەرپەرى ژى ژ نقىسنا وى بوون، ھەژنە بىزىن ئەقە بەكەمىن رۇژنامىيا عىراقى بوو بەرپەرىكى خۇ بۇ كوردى دىالىكتا كرمانجىا ژوورى دىالىكتا خەلكنى بەھدىنان تەرخانكرى، د ھەمان دەمدا رۇژنامى گىرنگىيەكا تايىبەت ددا دەنگ و باس و ئارىشە پىن دەقەرى و پىتر نىقا دانەپىن وى ژى ل گوند و بازىركىن دەقەرا بەھدىنان و بازىرىن دى پىن كوردىستانى بەلاقىدبوون^(۶۰).

بزاقا پىشتى (الحقىقە- راستى) ھاتىپەكرن و پىتر سەروسىمايىن خەلكنى دەقەرى نىدا ديار و ب دىالىكتا خۇجھىيا بەھدىنان ھاتىپەبەلاقىرنا و ب بەكەمىن كۇقارنا دىالىكتا كرمانجىا ژوورى ل عىراقى د ھىنەھژمارتن بەلاقىرنا كۇقارنا رۇناھى بوو، بەكەم ھژمارا رۇناھى ل مەھا چىرا ئىكى ۱۹۶۰ئى دوا ھژمارا وى ھژمار ۳ سالا ۲ د مەھا تەباخا ۱۹۶۲ئىدا ھاتىپەبەلاقىرنا، د قى ژىن كورتدا ۱۱ ھژمار د ۹ بەرگاندا ھاتىنەبەلاقىرنا، خودان ئىمتىياز و سەرنقىسەرى وى حافىز مستەفا قازى و كۇقار ژى ژ كىستى خۇ چاپ و بەلاقىر^(۶۱).

ئەم دكارىن بىزىن رۇناھى بەرى بىنايتى ھەرە موكمى رۇژنامەقانىيا دەقەرا بەھدىنانە و د ھەمان دەمدا دەسپىكا رۇژنامەقانىيا دىالىكتا كرمانجىا باكوورە ل باشوورى كوردىستانى و ھەمان فاكتەرىن وەك ھوكارىن پەيدا بوونا و ھەرازا رۇژنامەقانىن بەرى نھا مە بەرچاقتىن ھوكارىن ھىندى بوونە ئەق كۇقارە ل دەرقەى سنوورى جوگرافىن پارىژگەھى لى ب ھەمان كۇقەر و دىالىكتا دەقەرا دەھوكنى يا نھا دەركەقىت، خودان و سەرنقىسكارى وى خەلكنى دەھوكنى، پىرانىيا نقىسكارىن وى د ھژمارىن بەراھىندا كەنجىن نووپىنگەھىشتىن بەھدىنان بوون كۇقەر و دىالىكتا وى، ھەژنە بىزىن بەرى بەلاقىرنا رۇناھى خودان و سەرنقىسەرى وى حافىز قازى رۇقەبەرى

سنوورئ نھايئ پارىزگەھا دھۆكى نە جھ و نە خەلكەكى بەرھەقبوويە بۇ پەيدابوون و وھارارا رۇزنامەقانىئ. لئ خەلكئ دەقەرئ چ وھك پشكدارى د بەرپەرئ كۇقار و رۇزنامەياندا چ ژئ وھك بەلاقكرنا كۇقار و رۇزنامەيان يان كاركرن د نقيسكارى و بەلاقكرنا واندا ل دەرقي دەقەرا خۇ ھەتا ئاستەكى بلا ب كيمى و لاواز ژئ بيت جھئ خۇكرىە. ل قئيرئ دئ پرسياركەين ئەرئ سەرەراي نەبەرھەقيا جھ و خەلكئ دەقەرئ بۇ پەيدابوون و وھارارا رۇزنامەقانىئ چ بزاق د قئ واريدا نەھاتينەكرن...؟ د بەرسقئدا و د ئەجامئ دووقچوونئ دئ بئزئ كتەكا بزاقان د قئ واريدا ھاتيبەكرن، لئ ھەرئيك ژ وان پئدقئ ل سەر راوھستانەكئبە بۇ نمونە:

- **بەلاقكۇكا ئاكرئ:** بەلاقكۇكەك ھەفتيانە بوو، ژ ئالىئ قايمەقامئ ئاكرئ شاكر فەتاح (۱۹۱۴-۱۹۸۸) يقە ب دەستى دھاتەنقيسئ پاشان ل سەر دەپەكى دارى ل يانا فەرمانبەرئ ئاكرئ دھاتە ھەلاويستئ، ژمارا ئيكى ل ۱۵ تيرمەھا ۱۹۵۰ ب عەرەبى و پشئى چەند ھژمارەكا ب كوردى ھاتيبەبەلاقكرن، ۱۰ ھژمار ژئ دەرکەتینە و دوا ھژمارا وئ ل ۱۵ ئەیلوولا ۱۹۵۰ئى دەرکەتیه^(۱۴). ب ھزرا من ئەقە تئى بەلاقكۇكەكا يەك دانەيا دەستنقيس بوو ژ ديوارئ يانا فەرمانبەران زئدەتر دەرمانبەبوويە، كەسەكى نە خەلكئ دەقەرئ لئ دلسۇژ بۇ دەقەرئ بەلاقكرىە و دبئت ھندەك بەلاقكۇكىن ديترن خواندنگەھان بەرى وئ ژئ ھەبن، لئ تئى خودانى ل سالا ۱۹۸۴ئى ئەف دەستنقيسئ خۇ د پەرتووكەكىدا ب ناقئ (رۇزنامەئ ئاكرئ) چاپكرىە لەوما ژئ كەتیه ناف نافان بەلى نابیتە بنیات بۇ دیرۇكا رۇزنامەقانىيا دەقەرئ.

- **بەلاقكۇكا سكرئ:** كۇقارەكا وھرزى عەرەبى زمان بوو ژ ئالىئ ھئزا يەدەك (لبواء الاحتياط) لەشكەرئ عىراقئ ل سەرنازگەھا سكرئئ دەرچوو و تئى ل سەر ئەفسەر و سەرنازان دھاتەبەلاقكرن، ۳ ھژمار ل بھار و ھاقئ و پايبزا ۱۹۵۳ئى ژئ ھاتينەبەلاقكرن و د ۱۰۶ بەرپەراند ل چاپخانا (العانى) ل بەغدا دھاتەچاپكرن^(۱۵)، بۇ ئەقئ ئەم دبئزئ ئەف بەلاقكۇكە

بەرپرسئ كۇقار (ھيوا)^(۱۶) بوو و دەست ژ قئ كۇقارئ بەردايە سەخمەرەت بەلاقكرنا كۇقارا رۇناھى و ھەرەك ئەو ب خۇ قەدگىرئ پتر ژ ۱۲ ھەيقان مايە ل ھيقتيا وەرگرتنا ئىمتياز كۇقارا رۇناھى^(۱۷)، سالا دووئ ژ ئىئ رۇناھى ھەق دەم بوو دگەل دەسپئكرنا شۇرشا كوردستانئ ل ئەیلوولا ۱۹۶۱ئى، د قئ قۇناغئدا نەتئ خەلكئ كوردستانئ كەتەبەر ھئرشئئ لەشكەرئ عىراقئ بەلكئ رەوشەنبىرى و رۇزنامەقانىيا كوردى ژئ كەتە بەر ھئرش و دژايەتيا سازئئ دەولەنا عىراقئ و دەست ب گرتنا رۇزنامە و كۇقارئ كوردى ھاتەكرن، پشئى روودانا كودەتا بەعسىيان ل شباتا ۱۹۶۳ئى ئەو كئنا كئما ماى ژ كۇقار و رۇزنامئ كوردى وھك رۇناھى و (ھيوا) و ژئ ب رەسمى فەرمانا گرتنا وان ھاتەدان^(۱۸).

ل دووئ پئداچوونا چوويى ئەم دكارئ بئزئ، سەرەراي ھندئ كو ھەتا دەسپئكا شۇرشا كوردستانئ ل ئەیلوولا ۱۹۶۱ئى دەقەرا بەھدئنا

كو هژمارا وى يا ئىككى ل بهارا ۱۹۶۳ى و هژمارا ۴ و داوونى ل بهارا ۱۹۶۴ژ ئالىي خواندنگهھا ئاكرى يا دوونى هاتينه به لافكرن و ل چاپخانا (الجمهورية) ل مووسلى د ۲۸ بهر بهرانددا دهاته چاپكرن^{۱۹۱}.

ل دهقهرين ژبر دهسته لائى شۇرشى ژى ل زفستانا ۱۹۶۷ئى به لافكۆكهك ب نائقى (صوت كردستان - دهنگى كوردستان) ب زمانى كوردى و عهره بى ژ ئالىي لئى ئىككى پارتى ديموكراتى كوردستان قه هاتينه به لافكرن و ههتا هژمارا ۱۴ ل بهارا ۱۹۶۹ بهر دهوام بوويه، ب ئاميرى چاپا دهستى دهاته تاپكرن و ب رونيويى ۱۵۰ دانه ژى دهاتنه راكيشان^{۱۹۲}.

ساليين ۱۹۷۰ - ۱۹۸۰ قۇناغهك نوو بوو د ديرۇكا دهقهرى به هديناندا، د قى قۇناغندا پىكهاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ئى ب سهردا هات، نوينه ر و كادرين شۇرشى و خه لكه كنى كورد پهروه ر ل پارىزگهھى دهسته لات گرته دهست، بهرى پىكهاتنى ژى ب چند هه بقه كا ل ۲۷ گولانا ۱۹۶۹ دھۆك ببو پارىزگهھ د نه نجامى ههردو بويه راندا خه لكه كنى دلسوز و وه لاتپاريز ل دهقهرى به هدينان بوونه خودان دهسته لات و چندين ده ليقين هاريكار بۇ پيشقه چوونا رهوشه نيبىرى ل دهقهرى هاتنه پيش، لى سهره راي قان ده ليقين هاريكار هيز هندهك فاكته ر ل بهر سنگى به لافبوون و وه رارا رۇزنامه قانييا كوردى ل به هدينان هه بوون، بۇ نموونه، هيز ئاستى خواندن و نقيسنا كوردى ل دهقهرى بى لاواز بوو و كته كا كىنا خه لكى بهر هه مين كوردى دخواندن، د هه مان ده مدا هژمارا خه لكه كنى ب كوردى بهر هه مين رهوشه نيبىرى بنقيسيت هيز يا كيمتر بوو و نمو كتا هه مى ژى ل دهرقه مى سنوورى پارىزگهھى بوون ب نايهت ل به غدا، هه ر ب قى رهنگى ژى رهنگه مه ركه زيهت ك هه بوو كو هه موو چالاكيين رهوشه نيبىرى بىن سهر ب حكومه تى و بىن سهر ب شۇرشا كوردستان قه ژ سنوورى به غدا نه دهركه تن و ئاستهنگا هيز كاريگه ر تر نه بوونا چاپخانه كى بوو ل پارىزگهھا دھۆك، به لى سهره راي قان ئاستهنگان د سالا به راهىن يا پىكهاتنا ۱۱ ئاداردا بزاقين دهسپىكى بۇ كارى رۇزنامه قانى ل

تىن ل سهر ئاھا پارىزگهھا دھۆكى دهركه تيه و چ بهيوه ندى ب دھۆكى و رۇزنامه قانييا وى قه نينه.

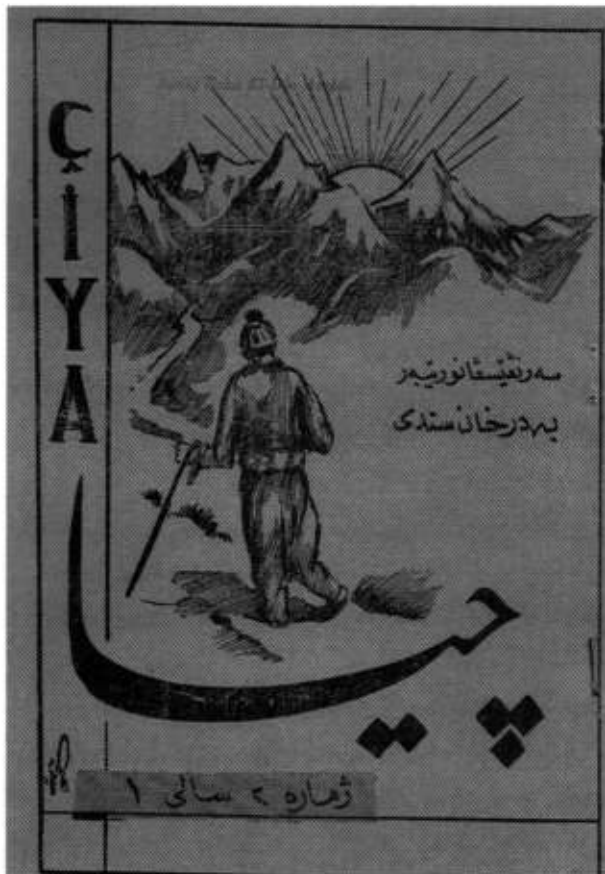
- الغد، به لافكۆكه كا رهوشه نيبىرى گشتى بوو هژمارا ئىككى ل زفستانا ۱۹۵۸ و هژمارا دوونى و داوونى ل بهارا ۱۹۵۸ئى ژ ئالىي دوانا فنجبا دھۆكى قه هاتينه به لافكرن^{۱۹۱}. ههتا نها من نهف كۇقاره نه دبتيه، لى نهز دكارم بيزم نهف كۇقاره دهسپىكا سادها رۇزنامه قانيي به ل پارىزگهھا دھۆك، دياره د وى ده ميذا دهنگه ده انهك هه بوويه و خه لكى پيشوازي لىكربه و ب هيقبوونه بيهت كۇقاره ك كوردى و دهسپىكهك بۇ رۇزنامه قانييا كوردى ل به هدينان، كۇقارا (هيو) د وى سالتيدا پيشوازي ل كۇقارا (الغد) كربه و گوتيه:

الغد كۇقارانكى نه دبتيه له لايمن قوتايياني قوتايخانه مى سلنهوى دهك به زمانى عهره بى ...الدهر نه چيت، (هيو) مان وايه له ژماره نوومه به زمانى كوردى شىئومى به هدينانى خويان دهرى كه ن^{۱۹۲}.

بهرى قى به لافكۆكهك نهينى دهستتقيس تىن ب ۶ دانه بان ب نائقى (الصرخه) ژ ئالىي قوتاييين جزبا شيوعيا عيراقى ل سالا ۱۹۵۶ئى ل دوانا فنجبا دھۆكى هاتينه به لافكرن^{۱۹۳}، لى ب هزرا من نه قه ژى چ جهه كى د ديرۇكا رۇزنامه قانييا دهقهرى ندا ناگريت، ل قيرى قۇناغا پشتى شۇرشا ۱۴ تيرمه ها ۱۹۵۸ئى ل عيراقى دهست پى دكهت، د قى قۇناغندا ژى نمو فاكته رين هاريكار بۇ دروستبوونا رۇزنامه قانيي ل دهقهرى نه هاتنه پيش، له وما ژى وهك مه نامازه پىكرى بزاقين خه لكى دهقهرى د وارى رۇزنامه قاندا هه ر ل دهرقه مى سنوورى به هدينان بوون وهك: به لافكرنا رۇزناما (الحقيقه - راستى) ل مووسلى و به لافكرنا كۇقارا (رۇناهى) ل به غدا. هه ر د قى قۇناغندا ل ئه يلولا ۱۹۶۱ئى شۇرشا كوردستانى دهسپىكهك، ههروهك نامازه پنهاتيه كرن د قى سهر ده ميذا بهر يىن رۇزنامه قانييا كوردى ل سهرانسهرى عيراقى بهرته نگرن و نه قايى رىكين به لافبوونى ل بهر گرتن، د نافهرا ۱۹۶۱ - ۱۹۷۰ئى ل سهرانسهرى دهقهرى به هدينان نامازه ب به لافكۆكا (الثقافة) دهنته كرن

رۇژنامىن دى ژى كتهكا بابەتىن كرمانجى ب تايبەت بابەتىن ئەدەبى بەلاقدىكرن، لى دياره ژ بەرچەند ئەگەرەكان قان بەرپەرىن كىم تىزا پىندىقاتىيا خەلكى دەقەرئ ژ رۇژنامەقانىن نەدىكر، لەوما ژى ھزر ل وئ چەندئ كرن ئەو ب خۇ خۇدىين رۇژنامەقانىيا خۇ بن، ھەرچەندە بۇ قى چەندئ پىندىقى ب شىانين دارابى بوون و ئەو شىانە ژى د وى سەردەمىدا دكىمبوون، يەكەمىن بزاقف د قى وارىدا ھاتىيەكرن بزاقفا بەدرخان سىندى بوو دەمى يەكەمىن ھۇمارا كۇقارافا (چىيا) ل چرىا دووئ سالا ۱۹۷۰ئى ھاتىيەبەلاقدىكرن، سەرنقىسشان و رىبەرى وئ بەدرخان سىندى بوو، ل ھەوليرئى ھاتىبووبەرھەفكرن و ل چاپخانا شارهوانى ل كەركووكى د (۲۸) بەرپەراندافا ھاتىبووچاپكرن و گىشت بابەتىن وئ ب كرمانجىا ژوورى بوون، لى ھۇمارا دووئ كو ئەو ژى ھەر ل ھەوليرئى بەرھەفكرىبوو ل چاپخانا دھۆكى د (۷۸) بەرپەراندافا ھاتىبوو چاپكرن و بابەتىن

دەقەرئ ھاتنە ھافىتن، بزاقفا ھەرە سەرەكى و يا ھەرە پىندىقى بۇ رۇژنامەقانىن ئىنانا چاپخانەكى بوو بۇ دھۆكى، ئەو بوو ل ۱۸ گولانا ۱۹۷۰ رەزامەندى ژ وەزارەتا رەوشەنبىرىيا عىراقى ھاتەوەرگرتن بۇ دانانا چاپخانەكى ل دھۆكى، پىشتى كارىن پىندىقى بۇ دابىنكرنا ئامىر و ئامرازىن دى يىن چاپى ھاتىنەكرن ھەر د وئ سالىندا ھەرچەندە چاپخانەكا دەسپىكى و ئامىرىن وئ سادە بوون چاپخانە ھاتەدانان و دەست ب كارى چاپكرنى كرن^(۷۱)، ھەر د قى ھەيامىندا رەوشەنبىر و رۇژنامەقانىن بەھدىنان ل بەغدا و جەھىن دىتر ب ھۇمارا خۇيا كىمقە بزاقىن پىششەبرنا رۇژنامەقانىيا كوردى- دىالىكتا كرمانجىا ژوورى دكرن، ژ ئەنجامى وان بزاقان رۇژناما (ھاوكارى) يا بەغدا و كۇقارافا (براہەتى) يا سەر ب رۇژناما (التاخى) قە پىشكەك تايبەت ژ بەرپەرىن خۇ بۇ نقىسىنىن ب دىالىكتا كرمانجىيا ژوورى نەرخانكرن، كۇقار و

- تاكە يەك ژمارە ژ كۇقارا رەۋشەن ژ ئالىي رىئەبەرىيا پەرۋەردا پارىزگەھا دەۋكۈڭ ب كوردى و عەرەبى ل ئادارا ۱۹۷۲ئى ھاتىبەبەلاڧكرن ئەفە يەكەمىن كۇقارە ل دەۋكۈڭ ھاتىبەبەرھەڧكرن و ھەر ل دەۋكۈڭ ھاتىبەبەلاڧكرن و پىرانىيا نىسكارىن وى ژى ژ دەۋكۈڭ بوون و ب تىرازا ۲۰۰۰ دانەيان ھاتىبوو بەلاڧكرن. ئەفە ژى بۇ وى دەمى ھژمارەكا زىدە و جەن سەرنجىراكىشنانى يە^(۷۳).

- زىلى رەۋشەن د ئاقبەرا ۱۹۷۰-۱۹۷۴ئىدا چ بزاقىن دى د وارى رۇژنامەڧانىدا ب تايبەت رۇژنامەڧانىيا چاپكىرىدا نەھاتىنە كرىن، لى د ڧىن ئاقبەرىدا لىقىن ئىكىن پارتى دىموكراتى كوردىستان د ئاقبەرا ۱۹۷۱/۱/۱۵-۱۹۷۱/۱۰/۱۵ئىدا ۱۷ ھژمار ژ بەلاڧكۈكەكا ئافخۇى حزىبى ب ئافى (التقدم- پىنشكەتن) ب زمانى عەرەبى بەلاڧكرى، ۳۰۰ دانە ب ئامىرى رونيۋىي ژئى ھاتىنەراكىشنان^(۷۴).

ھەرۋەسەن لىقى دەۋكۈڭ بىن ئىكەتتيا مامۇستايىن كوردىستانى د ئاقبەرا گولان و چىريا دووى ۱۹۷۳ئى ۷ ھژمارىن بەلاڧكۈكەكا ھەيفانە ب زمانى كوردى و عەرەبى ب ئافى ھىقى بەلاڧكرىنە، ئەف بەلاڧكۈكە د ئاقبەرا ۱۶- ۱۸ بەرپەراندە ھاتەبەلاڧكرن، بابەئىن كوردى ب دەستى ژ ئالىي ئەحمەد عەبىدوللا زەرۋى ڧە ھاتەنەنقىسىن و بىن عەرەبى ژى ب ئامىرى چاپا دەستى د ھاتەنەتايىكىن ب رونيۋيا رىئەبەرىيا پەرۋەردا پارىزگەھا ھاتەبەلاڧكرن و ب دەستان ھاتەكلىبىسكىن و پاشتر بەلاڧكرن ل سەر خواندىنگەھان و جەئىن دىنر^(۷۵). ب پىنداچوونەكا ڧىن بەلاڧكۈڭ كور ل سەر ھاتىبەنقىسىن بەلاڧكۈكەكا رەۋشەنقىرى گىشتى يە، ئەم دكارىن بىژىن سەرەراى دىزايىن و چاپا وى يا سادە بۇ سەردەمى خۇ كۇقارەكا باش بووبە و ھژمارەكا زۇرا نىسكار و رەۋشەنقىرى و پەرۋەردەكارىن دەڧەرى ھەمبىزكىرىنە و مينا بەرەكۈڭ بىناتىن رۇژنامەڧانىيا كوردى ل دەڧەرى جەن خۇ گىرتە.

ھەر د قۇناغا ئاقبەرا ۱۹۷۰-۱۹۷۴ئى ئادارا ۱۹۷۳ئى بەلاڧكۈكەك دىنر ب ئافى اچرايى گەش- المشعل الوضاء) ب كوردى و عەرەبى ژ ئالىي ئىكەتتيا

وئى ب ھەردو دىبالىكتان ھاتىبوونە بەلاڧكرن^(۷۶). ب ڧىن چەندى ئەم دكارىن بىژىن ھژمارا نو ژ كۇقارا (چىيا) يەكەمىن كۇقارا كوردى ل دەۋكۈڭ ھاتىبەبەلاڧكرن، بەلى ئەز دىبىنە نە يەكەمىن كۇقار يان رۇژنامەيا دەڧەرا بەھدىنان نە، ب ڧىن چەندى پارىزگەھا دەۋكۈڭ كەتە د وارى رۇژنامەڧانىيا كوردىدا و ب رامانەك دىنر ئەم دكارىن بىژىن، رۇژنامەڧانىيا كوردى ل پارىزگەھا دەۋكۈڭ ژى جەن خۇ دىت، لى ھىژ دەم و كاودان د ھارىكار نەبوون.

ل ڧىژى پىدڧىيە ئامازە ب خالەكا گىرنگا ڧىن قۇناغى بىكەين، كو ئەف قۇناغە ل سەر دو قۇناغىن بچووكتر دابەشكەين كو ھەرنىكىن تايبەتمەنىيا خۇ ھەيە: قۇناغا ئاقبەرا ئادارا ۱۹۷۰- ئادارا ۱۹۷۴ و قۇناغا ئاقبەرا ئادارا ۱۹۷۴- ۱۹۸۰، د چوار سالىن قۇناغا بەراھىندا پارىزگەھا دەۋكۈڭ ژ ئەنجامى پىنكەھاتنا ۱۱ئى ئادارى ل ژىر دەستەلاتداریيەكا كوردى و رەنگ ئازاد دۇبا و دەسپىكا قۇناغا ب پارىزگەھىبوونا دەۋكۈڭ بوو و بزاف ھاتەنەكرن دەڧەر ژ ھەموو ئالىيانفە پىنشەبچىت، رەۋشەنقىرى ژى ئالىيەك گىرنگ بوو پويتەك بىن ھاتەدان، بەرى ھەر تىشتى خواندىنا كوردى ل سەرەنقىرى پارىزگەھى و گەلەك دەڧەرىن ھىژ سەر ب پارىزگەھا مووسلىن ژى ب بەرڧەرھى ھاتەبجەئىيان و گەھىشتە قۇناغا ئافنجى و بەرڧ ژوور دچوو، ھەر د ڧىن قۇناغىندا پارتى دىموكراتى كوردىستان و رىكخراوئىن جەماۋەرىن سەر ب وئفە ۋەك مامۇستايان و لاۋان و قوتابيان گىرنگىيەك دا ئالىي رەۋشەنقىرى و دەھمان ڧىن قۇناغىندا ل لىقى دەۋكۈڭ ئىكەتتيا نىسەرىن كوردى ھاتەدامەزراندن كو كارى وئى بىن ھەرە پىشىن گىرنگىدان بوو ب پىنشەبىرنا ئەدەبىيات و رەۋشەنقىرىيا كوردى، ئەف ڧاكتەرە ھەموو د ھارىكاربوون بۇ ئفاندىن و پىنشەبىرنا رۇژنامەڧانىيا كوردى ل پارىزگەھى، لى دەھمان دەمدا ھندەك ڧاكتەرىن بەرىيا نھا مە ئامازەپىكىرى ناستەنگ بوو د بەرامبەر ئفاندىن و پىنشەبىرنا رۇژنامەڧانىيا كوردى ل دەڧەرى، د ڧىن قۇناغىندا زىدەبارى كۇقارا (چىيا) يا ئامازەپىكىرى:

۱۹۷۷ ئى ھاتىنەبەلاڧكرن، ب ئامىرى چاپى و رونبو و ستىنسىلى دەھتراكىنشان و بەلاڧكرن
 - الشموع: كۆڧارەك پەرودەدى رەوشەنبىرى بوو،
 ل سالا ۱۹۷۷ ئى تىن ئىك ھژمار ب زمانى عەرەبى
 ژ نالىن خواتىنگەھا مامۇستايىن سەرەئالى يا
 دەۋكۆڭ ھاتىنەبەلاڧكرن.

- الغد المشرق، بەلاڧكۆكەكا دەورى بوو ژ نالىن
 لىژنا راگەھاندىن يا ھەوا نەھىلانا نەخويندەھوارى
 ل پارىزگەھا دەۋكۆڭ دەھتەبەلاڧكرن، د ناڧبەرا پايىزا
 ۱۹۷۸- پايىزا ۱۹۷۹ ۹ ھژمار ئى ھاتىنەبەلاڧكرن^{۱۷۹}.
 نەگەر ھەلسەنگاندنەكا قۇناغا ناڧبەرا ۱۹۷۰-
 ۱۹۸۰ ېكەين، ئىم د كارىن بېژىن د ھەردو سەردەمىن
 وئى دا پەيدابوون و ھەرارار رۇژنامەقانىيا كوردى ل
 پارىزگەھا دەۋكۆڭ ھىژ د قۇناغا دەسپىنگەكا سادەدا
 بوو، ھەمان فاكتەرىن پىنشتەر مە ئامازە پىكرىن يان
 ھندەك ژ وان ئاستەنگ بوونە د رىكا وئى دا، ئىم بزاڧىن
 ھاتىنەكردن و مە ئامازە پىكرىن پتر بزاڧىن كەسى
 بوونە و ھندەك كەسىن دلسۇژ مفا ژ شىانين خۇ
 و جھن كارى خۇ ۋەرگرتىبە و ھندەك پىنگاڧ د قى
 وارىدا ھافىتىنە.

قۇناغا ناڧبەرا ۱۹۸۰-۱۹۹۰ ئى

قى قۇناغى چەند تايەتمەندىن خۇ ھەنە ۋەك،
 - د قى قۇناغىدا كۆمەكا مەزنا دەرچوويىن خواندىنا
 كوردى يا دەسپىنگا سالىن ھەفتىيان گەھشئە
 قۇناغا ئامادىبى و بەرەف ژوور چوون، ھەموو جەژىكەرىن
 ئەدەبىيات و رەوشەنبىرىيا كوردى و ھژمارەكا باش ژى
 دەست ب نڧىسىنى بۇ كۆڧار و رۇژنامەيىن كوردى
 ئانكو د قى قۇناغىدا تەخەكا كوردىزان و كوردىخوون و
 كوردىنڧىسان يا گەلەك پتر ژ تەخا دەسپىنگا سالىن
 ھەفتىيان ھاتنە د مەيدانىدا.

- د قى قۇناغىدا بزاڧا نەتەۋەبىيا كوردى ئەوا ژ چوار
 سالىن داويىن بىن سالىن ھەفتىيان دەسپىنگرەڧە
 د گەشبوونەكا بەرچاڧدا بوو، قى بزاڧى و كادر و
 ئالىگرىن وئى كو پترىيا وان ژ وان گەنجان بوون يىن
 د خالا چوويىدا مە ئامازە پىكرىن چ ل دەڧەرىن

قوتابىيىن كوردستانى- لىق دەۋكۆڭ ھاتىنەبەلاڧكرن
 و ھژمارا دووى و داويىن ژى پىشتى دەسپىنگرەڧە شەرى
 ل ھافىنا ۱۹۷۴ ل سەرسىنگى ھاتىنەبەلاڧكرن، ئەڧ
 بەلاڧكۆكە ژى مينا بىن دى ب ئامىرى چاپا دەستى
 ھاتىنەبەرەھەڧكرن و ب رونيويى ۲۰۰ دانە ئى ھاتىنە
 بەلاڧكرن^{۱۷۱}.

د قۇناغا ناڧبەرا ۱۹۷۴-۱۹۸۰ ئى سەروبەر ل
 كوردستانى ب گىشتى و پارىزگەھا دەۋكۆڭ ب
 ئايەتى ھانەگۇھارتىن، ل ئادارا ۱۹۷۴ ئى شەرى د
 ناڧبەرا لەشكەرى عىراقى و شۇرىشا كوردستانى
 دەسپىنگرەڧە، د قى سالىندا پراىبىيا خاكى پارىزگەھا
 دەۋكۆڭ ل ژىر دەستەلاتى شۇرىشا كوردستانى بوو و ژ
 ئەنجامىن سەروبەرى لەشكەرى ئابوورىن دەڧەرىنە ل
 دەڧەرىن رىگاركرى و نە ژى ل دەڧەرىن ژىر دەستەلاتى
 حكۇمەتى چ رەنگە چالاكىين رەوشەنبىرى
 نەبوون^{۱۷۱}، ل ئادارا ۱۹۷۵ ئى ئەڧ سالە ب شكەستنا
 شۇرىشا كوردستانى ب داوبەھات، سەروبەر ب دروستى
 ل پارىزگەھا دەۋكۆڭ ھاتەگۇھارتىن، دەستەلات
 كەتەدەست كەسانىن دژى بزاڧا نەتەۋەبىيا كوردى،
 ب ھەموو شىانين خۇڧە دژايەتيا ھەر چالاكىيەكى
 دەھتەكرن كرن بىھنا نەتەۋەبىيا كوردى ژى بېھىت، بەرى
 ھەموو نىشان ژى دەست ب گۇھارتنا خواندىنا كوردى
 بۇ عەرەبى ھاتەكرن و ئەڧ پلانە د چەند سالەكاندا
 ل سەرانسەرى دەۋكۆڭ ھاتەبجھىنپان^{۱۷۸}، ھىچ
 دەلبۇشەيك ل بەر نڧىسكار و رەوشەنبىرىن دەڧەرىن
 نەمان چالاكىيەك رەوشەنبىرى و رۇژنامەقانى
 ئەنجام بىدن، ئەگەر ئىكى ژ وان چالاكىيەك
 ھەبوايە ژى ل دەڧەرى پارىزگەھى ب ئايەت ل بەڧدا
 ئەنجامدا، ھندىكە سىنوورى پارىزگەھا دەۋكۆڭ يە
 د قى ناڧبەرىدا و د وارى رۇژنامەقانىدا چ چالاكىيەك
 بەرچاڧ نەھاتىنەئەنجامدان، ژىلى بەلاڧكرنا چەند
 بەلاڧكۆكەكان ۋەك.

- لاوان- الشىباب، بەلاڧكۆكەكا ھەبىقانە بوو
 ب كوردى و عەرەبى ژ نالىن لىژنا رەوشەنبىرىيا
 رىڧەبەرىيا لاوان ل پارىزگەھا دەۋكۆڭ دەھتەبەلاڧكرن،
 ھژمارا ئىكى ل نىسانا ۱۹۷۵ و ھژمارا ۱۷ داويىن ل

- رۇژنامەقانىيا دەقەرئىن رزگار كرى؛ ھىدىكە ئەف رەنگى رۇژنامەقانىيى يە كۆمەكا بەلاقۇكانە ب چاپ و دىزايىنەكا زۇر سادە ھىدەك جاران ب دەستى و كوپىكرىنى ب كاربونى و ب تىراژەكى كىنە ھىدەك جاران ۶- ۱۵ دانەيان ژ ئالىيى حزبىن سىياسىيىن كوردستانى بىن پشكدار د شۇرشىدا ل دەقەرئىن رزگاركرى و د ئاف پەنابەرىن كورد ل دەرئەقى كوردستانى و ھىدەك جاران ژى ل دەقەرئىن ژىر دەستەلاتى حكۆمەتى و ئاف جەرگى باژىران د ھاتنەبەلاقىرىن: بەرچاقتىرىنا قان بەلاقۇكان بەلاقۇكا (مەتىن) بوو، كو ل بەراھىن ب ۶ بەرىپەران دەھتەچاپ و بەلاقىرىن، پاشتر ھژمارا بەرىپەرىن وئ ل زىدەھىن دا ھەتا ل بەھارا ۱۹۸۸ئى گەھشتىيە ۲۰ بەرىپەران و تىراژا وئ ژ ۲۰۰دانەيان دناقبەرا ۱۹۸۵- ۱۹۸۸ئى گەھشتە ۱۴۰۰ دانەيان، قى بەلاقۇكى ھىد ب بەرفرەھى جەھن خۇ كر، پشتى سەرھىلدانى بەرى ھەر ئشئەكى ھىز ل بەلاقىرىنا وئ ۲۱۳ بوو ل ۲۰۱۵ ھاتىيە بەلاقىرىن و مەھا كانوونا ئىكى ل ۲۰۱۵ ھاتىيە بەلاقىرىن و بوويە ئىك ژ سىمايىن دھۆكى:

ژىردەستەلاتى شۇرشى و چ ل دەقەرئىن ژىر دەستەلاتى حكۆمەتى ئاقتىدانەكا بەرچاقتا رەوشەنبىرى و بزاقتا رۇژنامەقانىيا كوردى دكرن:

- ھەر د قى قۇناغىدا چ ژ ئەنجامى شەرى عىراقى ئىرانى ۱۹۸۰- ۱۹۸۸ئى بىت، چ ژ ئەنجامى بەھىزىوون و ھەرازا بزاقتا نەتەوھىيا كوردى بىتن ئەو فشارا ل نىقا دووى ژ سالىن ھەفتىيان ل سەر رەوشەنبىرى و رۇژنامەقانىيا كوردى سىكتىر لىكر، د ئەنجامدا ھژمارەكا پترا رۇژنامە و كۇقارىن كوردى ل بەغدا و باژىرىن دىتر دەرکەتن:

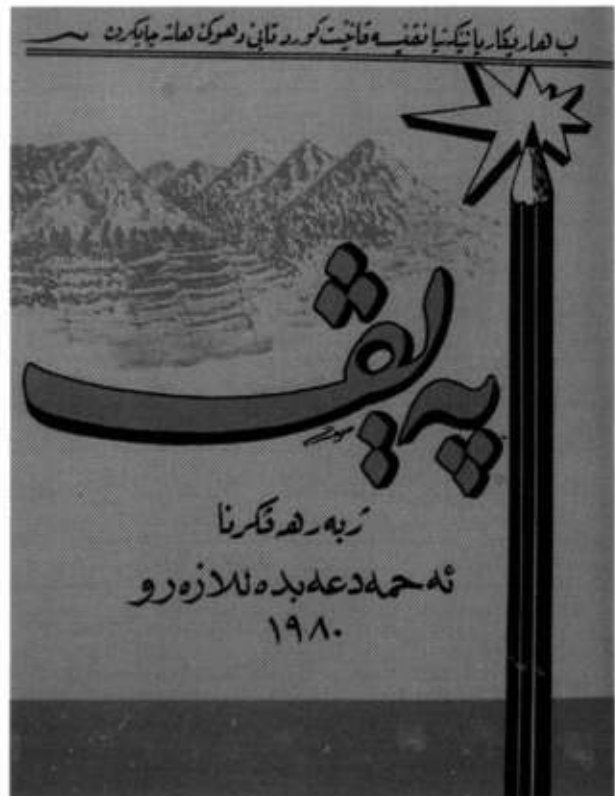
- دامەزاندنەفا ئىكەتىيا نقىسەرىن كورد ل داوبىيا ۱۹۷۸ئى و ب تايبەت قەكرنالقى دھۆكى ل كوھژمارەكا نقىسكارىن دەقەرئى و ھژمارەكا زۇرا گەنجىن د خالا ئىكىدا ئامازە پى ھاتىيەكرىن رىخوشكرىنەكا دىتر بوو ل بەر دەسپىكرىنەقە يان قەژاندنا بزاقتا رۇژنامەقانىيا كوردى ل پارىزگەھى:

ل بەر رۇناھىيا خالىن چوويى ئەم دكارىن قى قۇناغا رۇژنامەقانىيا كوردى ل سنوورى پارىزگەھىا دھۆكى ل سەر دو رەنگان پولىنكەھىن:

ب كورتى دى قان بەلاقۇكان دەينە نىاسىن:

ز	ئاف و زمان	ئالىيى بەلاقىرى	دەم و ھژمار	تىبىيىن گىشتى
۱	فجر النصير- عەرەبى	حزبا شىوعىا عىراقى- بىنگەھى ھەركى	ھژا.ك.۱/۲- ۱۹۸۱- ھژ ۳۱، ۱۹۸۶	
۲	ئەلندا پىششەمەرگەھى- كوردى	ھەمان حزب	۱۹۸۱ /۳- ۱۹۸۴	پاشكوپى فجر النصير
۳	(مەتىن) كوردى و عەرەبى	لقى۱ پارتى دىموكراتى كوردستان	ھژا نىسانا ۱۹۸۱- ھژ ۷۲ نىسانا ۱۹۸۸	ھەيقانە و ۋەزى ل بەراھىن ل كۆماتە و ژ سالا ۱۹۸۳ئىقە ل زىوەشكان
۴	ھەرور كوردى و عەرەبى	كەرتى بەھىدىنان حزبا شىوعىا عىراقى	ھژا ك.۱/۱- ۱۹۸۱- ھژ ۱۷ و داويى ھاقىنا ۱۹۸۳.	

5	ارنيا سەرکەتنى - گريق النصر) كوردى و عەرەبى	ليژنا راگەھاندنا هەفەيشكا بەرەين نيشتەمانى ديموكراتى عيرق (جود)	هژ اشباتا/ ۱۹۸۳- هژ ۱۹۸۷ / ۵	كۆماتە، زىوەشكان دەتەبەلاڤكرن
6	گازيا خويندكار و لاوان، كوردى	نەيشيسينگەھا پيشەبىيا پ. د. ك و ئىكەتتيا قونابى و لاوين كوردستانى لقنى دھۆك	هژ ۱، ئادارا ۱۹۸۳- هژ ۴۳ و داوين بەھارا ۱۹۸۸	كۆماتە و زىوەشكان، هژ ۱- ۱۰ بناقنى گازيا خويندكاران و پاشتر گازيا خويندكار و لاوان ھاتتەبەلاڤكرن.
7	بەھدينان	لقنى دھۆكنى پارتيا سوشىيالىستا كوردستان	هژ ۱، حىزيرانا ۱۹۸۴- هژ ۱۰ پايىزا ۱۹۸۵	گوندى، دەڤەرا بەرى گارەى، دە بەرپەراندنا
8	رافد زىوە، عەرەبى	كەرتن بەھدينان- حىزيا شىوعيا عىراقى	هژ ۱، ك ۱۹۸۴- ۱۹۸۶	زىوەشكان- دەڤەرا نىروە
9	الانتفاضة- ۱، كوردى و عەرەبى	فەوجا سى- حىزيا شىوعيا عىراقى	هژ ۱، بەھارا ۱۹۸۲- هژ ۱۸ ۱۹۸۵	

10	الانتفاضه ۲، كوردى و عەرەبى	فەوجا چوار- حزب شىوعىا عىراقى	هژا، تىرمەھا 1۹۸۴- هژا ۷بھارا ۱۹۸۸	گوندى مەرائى- بەروارى ژئرى
11	دەنگەھانا لاوان، كوردى	ئىكەتتيا لاوين ديموكراتىن كوردستانى	هژا، ئادارا 1۹۸۴- هژا ۸ھافىنا 1۹۸6	گوندى جەفتەنىنى- دەھەرا سىدى
1۲	خابۇر، كوردى و عەرەبى	راگەھاندنا فەوجا ۳- حزب شىوعىا عىراقى	هژا، ك 1۹۸۵- 1۹۸6	
1۳	الرافد، عەرەبى	كەرتى بەھدىنان- حزب شىوعىا عىراقى	هژا، ھافىنا 1۹۸6- هژا ۱۲ بھارا ۱۹۸۸	زىتوھشكان- دەھەرا نىروھ ^(۸۰)

دەھۆكى بوو بىتتەبەلاڧكرن و ل سەر بىتتەنڧىسپىن ب ھارىكارىيا ئىكەتتيا نڧىسەرىن كورد لقن دەھۆكى ھاتىيەچاپكرن. ئەو بوو بەرھەم ھاتتەكۆمكرن و مولەتا چاپى ھاتتەوەرگرتن و درافى پىنوبىست بۇ چاپكرنى و كەسىى شارھا بۇ سەرپەرشتىيا چاپى ل بەغدا (ز بەركو ھېز چ چاپخانە ل دەھۆكى نەبوون) ھاتتەدابىنكرن و ل رۇزا ۹ شىاتا ۱۹۸۰ئى سىن ھزار دانەبىن كۇڧارا پەيڧ ز چاپخانا (الحوادث) بەغدا ب چاپەكا جوان و دىزائىنەكا ھەزى ھاتتەبەلاڧكرن و پىشوازىيا خەلكىن پارىزگەھى ل (پەيڧى) ل ئاستەكى بوو د دو ھەفتىن بەراھىتدا ل دو پەرتووكخانىن دەھۆكى پىن وى سەرھەمى ۷۵۰دانە ژئ ھاتتە فروشتن. پىشتى بەلاڧبونا (پەيڧى) ب دەمەكى كورت بەرھەڧى بۇ ھژمارا دووى ھاتتەكرن، بەرھەم ھاتتە كۆمكرن و نڧىسپىن د ئىك دەفتەرىدا و ھاتتەھنارتىن بۇ رىڧەبەرىيا چاپەمەنىان ل بەغدا ژ بۇ وەرگرتنا مولەتىن بەلىن نەھاتتا رەزامەندىن ل سەر چاپكرنا وى بۇ دەمەكى درىژ و دەسپىنكرنا شەرى عىراقى و ئىرانى و ئىك دووركەتتا ئەندامىن ئىكەتتيا نڧىسەران و پتر دژوار بوونتا كاودانىن سىياسى ل كوردستانى و چەند ئەگەرىن دى بوونە ئەگەر ئەڧ (پەيڧ)ە ئىكائە بىمىنىت ھەتا پىشتى سەرھەلدانى (پەيڧى) نوو ل دەھۆكى ژ ھژمار ئىك ڧە دەسپىنكرەڧە^(۸۱).

- دەنگى مە، دووھمىن بىزافا د ڧى وارىدا ل دەھۆكى ھاتىيەنەنجامدان بەلاڧكرنا كۇڧارا (دەنگى مە) بوو، دەنگى مە كۇڧارەك رەوشەنپىرى وەزى بوو ژ ئالىن كۆمەكا نڧىسەر و ئەدبىن گەنج ئەو ژى مىنا (پەيڧى)

رۇژنامەقانىيا ئاف باژىران

وەك پىشتىر نامازە پى ھاتىيەكرن ل داوييا سالپن ھەفتىيان و دەسپىنكا ھەشتىيان چەند ڧاكتەرەكىن ھارىكار بۇ گەشيوونا رۇژنامەقانىي ل پارىزگەھا دەھۆكى ھاتتەپىش، بەلىن د ھەمان دەمدا ژى ھندەك ڧاكتەرىن دى بوونە ئاستەنگ د رىكا رۇژنامەقانىيدا ل دەڧەرى و ئاستەنگىن ھەرە سەرھەكى ژى سەرۋەرى سىياسى و شىانن ئابوورى بوون، ئەگەر شىانن ئابوورى ھەبوانە ژى بىن گومان ئاستەنگىن سىياسى نە دەيلا ئەڧ كارە سەرېگرىت، بەلىن سەرھەراى ڧى سەرۋەرى خەلكەكى ب ئابىەت تەخا نڧىسكار و رەوشەنپىرىن دەڧەرى ھزر ل ڧن چەندى دكر و خەم ژى دڧوار و پىنگاڧ بۇ دەڧىتن پىنگاڧا بەراھىن كۇڧارا پەيڧ بوو.

- پەيڧ پىشتى كونگرى پىنجىن بىن ئىكەتتيا نڧىسەرىن كورد د ئاقبەرا ۱۰- 1۴ ئەبىلوولا 1۹۷۸ئى ل ھەولپىر ھاتىيەكرندان، ل 6 چرىا دووى 1۹۷۸ دەستەكا نوو بۇ لقن دەھۆكى بى ئىكەتىن ھاتتەھەلپىزارتن، ڧى دەستەكى ھزر ل بەلاڧكرنا كۇڧارەكىن كر كو بىتتە ئورگانى لقن دەھۆكى و بەرھەمىن نڧىسەرىن پارىزگەھى ھەمپىز بكتە، ئاستەنگا سەرھەكى د وى دەمىدا مولەتا بەلاڧكرنا كۇڧارى نە دەھاندان بۇ لقن دەھۆكى، ژ ناچارى دەستەكا كارگىزىيا لقن دەھۆكى د كۆمىبوونەكىندا بىراز دا كۇڧارب رەنگى كۆمەلە بەرھەمەكان و ژ بەرھەڧكرنا ئەحمەد عەبدوللا زەرۋى كو وى دەمى سەرۋكىن لقن

دھاتەئامادەكرن و بەلاڧكرن، وان ب خۇمەزاختىن چاپكرن دابىندكر، نىن ھۇمارا ۴ ب ھارىكارىيا ئەمانەتا گىشتىا رەوشەنبىرى لاوان ل دەڧەرا ئونونومى ھاتىبەچاپكرن، كۇڧارەكا دەولەمەندە ب ناقەرۇكى خۇ، ھۇمارا ئىكىن ل ھاڧىنا ۱۹۸۵، دووئ ل پايىزا ۱۹۸۵، سىن ل سالا ۱۹۸۷ و چوارى و داوئ ل سالا ۱۹۸۹ئى ھاتىبەبەلاڧكرن^{۱۸۲}.

- **ائرا الوطن**، د قى قۇناغىدا بزاڧەكا دىتر د وارى رۇژنامەقانىدا ل دھۆكى ھاتەھاڧىتن ئەو زى بەلاڧكرنا كۇڧارەكا رەوشەنبىرى وەزى بوو ب ناقى الاثرا- الوطن، ژ نالىن يانەيا نۆھەدرا يا جفاكى ل دھۆكى ب ھەردو زمانىن عەربى و سىرانى، يەكەم ھۇمارا وئ ل تەباخا ۱۹۸۱ئى ھاتىبەبەلاڧكرن، تايبەتمەندىيا قى كۇڧارىن د وئ چەندىدايە يەكەمىن كۇڧارە ل سنوورى پارتىزىگەھا دھۆكى ب زمانى سىرانى دھىتەبەلاڧكرن، د ھەمان دەمدا يەكەمىن كۇڧارە مولەندى ژ نالىن يانەيا جفاكىڧە بىتە بەلاڧكرن و ھەنا سەرھلدا نا ۱۹۹۱ئى بەردەوام بووئە ل سەر دەرگەتنى^{۱۸۳}.

دەملدەست پىشتى سەرھلدا نا ھارا ۱۹۹۱ئى شۇرشەكا رەوشەنبىرى و رۇژنامەقانى سەرانسەرىن دەڧەرىن ئازادىن باشوورى كوردستانى قەگرت، قى شۇرشى ب ھىز و شىانەكا مەزئە سنوورىن پارتىزىگەھا دھۆكى قەگرت، ئەو ھىز و شىانىن سەردەمى رۇژمى دەلىڧا خۇ نە دىت بىنە مەيدانا رەوشەنبىرى و رۇژنامەقانى دگەل ئەو ھىز و شىانىن د ناق شۇرشا كوردستانىدا لىن ژ ئەنجامى چەندىن ئاستەنگان نە دكارىن رۇلن خۇ د مەيدانا رەوشەنبىرى و رۇژنامەقانىدا بگىرن گەھىشتە ھەڧ و ب ھەڧرا دەست ب سەرھلدا نەكا رەوشەنبىرى و رۇژنامەقانى كرىن، د ھەمان دەمدا زى ئەو فاكتەرىن بەرىا نھا مە ئامازەبېنكرى كو بوونە ئاستەنگ د رىكا كارى رۇژنامەقانىدا ل پارتىزىگەھا دھۆكى ژناڧچوون، نىن ئاستەنگا مەزىن ما ل بەر سىنگى قى كارى ئەو زى نەبوونا چاپخانەبان بوو ل دھۆكى، ئەڧ ئاستەنگە ل نىڧا دووئ ژ سالىن نوتانڧە بەرەڧ چارەسەركرىن چوو، لى بەرىا قى چارەسەرىن ئەڧ ئاستەنگە ب دو رىكان ھاتەلادان، ئەو زى ھىندەك ژ وان رۇژنامە و كۇڧاران بىن د وى سەردەمىدا دەرگەتن وەك بەلاڧكۇكان ب ئامىرى چاڧا دەستى و پاشتر زى ب كۇمبىوتەرى دھاتەچاپكرن و ب رىكا روىو و

ستىنسل و فوتوستىنسل دھاتەچاپكرن، ھىندەك زى پىشتى ل دھۆكى دھاتەدىزىنكرن گەنجىن خوينگەرم و دلسۇز رىكا ھەولېرى دگرتەبەر و گەلەك چاران ئەڧ رىكە پتر ژ دەڧ دەمۇمىران بوو و دەمى دگەھىشتىن يەكسەر بەرەڧ چاپخانەبىن دگەتنە رى كۇڧار بان رۇژنامەيا خۇ چاپكر و بەرەڧ دھۆكى د زڧرىنەڧە^{۱۸۴}.

قۇناغا سەرھلدا نى كو يەكەمىن سەردەم بوو د دېرۇكا كورداسنانىدا رۇژنامەقانىيا كوردى ب ئازادى و دوور ژ سانسۇرىن و گەڧىن دەولەتى و بىن نرس دەرگەت چەندىن تايبەتمەندىن خۇ ھەنە، ژ وانا:

- رەوشەنبىرى، نڧىسكار و رۇژنامەقانىن كورد يەكەمىن چار بوو قى ئازادىن ب خۇڧە دىبىن، ئەڧ سەڧاينى ئازاد ھاندەر بوو كو ئەو زى ھەموو شىبانىن خۇ د قى وارىدا دىارىكەن و پىرانىيا پىرانىيا وان زى ب تايبەت د دو سالىن بەراھىندا ب گىانەكى پىشمەگابەتى و خۇبەخش كارىكر.

- ئەڧ سەڧاين ئازاد دگەل بوونا ھەڧرىكيا حىزىيا ھىندەك چاران نەرەوا زى بوونە ئەگەرى وئ چەندى ھەموو حىزىن كوردستانىن سەر مەيدانا پارتىزىگەھا دھۆكى و گەلەك چاران رىكخراو و كۇمەلمەين سەر ب وانڧە رۇژنامە بان كۇڧار چ نەبىت بەلاڧكۇكا خۇ ل سنوورى پارتىزىگەھا دھۆكى ھەبىت.

- ئەڧ سەڧابە ھارىكار بوو گەلەك ژ رىڧەبەرى و ڧەرمانگەھىن دەولەتى زى دەست ب بەلاڧكرنا كۇڧارىن تايبەت ب خۇ بىدن.

- يا گرىنگ د قى سەرىبۇرىدا گەشىوون و پىشڧەچوونا رۇژنامەقانىيا كوردى- دىالىكتا كرمانجىيا زوورى بوو، كو يەكەمىن چار بوو د دىرۇكىدا ئەڧ دىالىكتە قى دەلىڧا ھارىكار بو پىشڧەچوونا خۇ بىبىنىتە ب دروستى زى بىتە زمانى رۇژنامەقانى و سازىن دىترىن راگەھاندىن.

ئامازەكرنەكا بەرەڧەڧ ب قان ھەموو كۇڧار و رۇژنامان د قى ڧەكۇلېنىدا دى جھەكى زۇر قەگرىت، لەوما د خىشتەين ژىرىدا دى ب كورتى ئامازە ب ھەرىكەت ژ وان كەبىن؛ ئەو ژ د دو قۇناغاندا:

تۇنغاغا سەرھەلدانا ۱۹۹۱- شەرى نازادكرنا عىراقى ل نىسانا ۲۰۰۲

ز	ناف و زمان*	ئالېن بەلاڧكرى	دەم و ھژمار**	ئىبىتىبن گىشتى***
۱	الاتحاد، بەلاڧوك، عەرەبى	ئىكەتتيا نىشتمانيا كوردستان- بەھدىنان	ھژ سفر، نىسانا ۱۹۹۱- ھژ ۱۰	دھۆك
۲	بۇنان، رۇژنامە، كورد، پاشبەندئى عەرەبى	پارتى گەلى دېموكراتى كوردستان- لقنى دھۆك	ھژ سفر ۱۹۹۱/۱/۲۵- ھژ ۱۰- ۱۹۹۲	دھۆك- چاپخانە ھەولنر
۳	خابۇر، كۇڧار، كوردى	ئفىسكارن گەنجىن زاخۇ	ھژا، تىرمەھا ۱۹۹۱- ھژ ۴	زاخۇ، كوپى
۴	نېرۇژ، كۇڧار، كوردى	ئ: نڧىسەرىن كورد- كۇمىتا سىمىلن	ھژا تەباھا ۱۹۹۱- ھژ ۱۲ تىرمەھا ۱۹۹۱	سىمىلن- كوپى، ھژ ۱۲ چاپخانە ھەولنر
۵	پىلا سەرەست، كۇڧار، كوردى	ئىكەتتيا پىشەنگ يا خويندكار و لاوين پارتى گەل	ھژ ا، ۱/۳۱/۱۹۹۱- (۵-۴) ك/ ۱۹۹۱	دھۆك- كوپى
۶	چەلەنگ، بەلاڧوك، كوردى، لاتىنى	فرات ئارام و گوھدار ئىسماعىل	يەك ھژمار، ئادار ۱۹۹۲	كوپى
۷	الانصات، بەلاڧوكا نووچەيان، كوردى، عەرەبى و فارسى	راگەھاندنا لقنى ئىككى پارتى دېموكراتى كوردستان	ھژ ا، ئەپلوولا ۱۹۹۱-	دھۆك- كوپى
۸	دەنگەھانا خويندكار و لاوان، بەلاڧوك	لېژنا زاخۇ، ئىكەتتيا قوتابى و لاوين كوردستانى	ھژا، ئەپلوولا ۱۹۹۱	زاخۇ- كوپى

۹	سەرھەلدا، كوردى، رۇزنامە	مەلىيەندى ئى يەككىتى نىشتىمانى كوردستان	ھۇا ئەپىلولا ۱۹۹۱- ھۇا ۸	دھۆك-
۱۰	مەتبەئە، كۇفۇار، كوردى و عەرەبى	راگەھاندنا لىقن ئىككىن پارتى دىمۇكراتى كوردستان	ھۇا ۱، چىرىا دوونى ۱۹۹۱- دواھۇمار ۱۱۲۳ ل مەھا ۱۲ ۲۰۱۵ دەركەتتە	دھۆك- چاپخانە، ھەملىق، دھۆك
۱۱	خالخالوك، كۇفۇارا زارۇكان، كوردى	پاشىبەندى رۇزناما بۇتان	ھۇا ۱ داوى ھافىنا ۱۹۹۲	دھۆك
۱۲	پىرس، كۇفۇار، كوردى	بىزاقا رەوشەنبىرى ل ئاكرى	ھۇا ۱، ھافىنا ۱۹۹۱- ھۇا ۴	ئاكرى- كوپى
۱۳	نوخازى، كۇفۇار، كوردى	ئەدىبىن نووخازىن پارىزىگەھا دھۆكى	ھۇا ۱ پاپىزا ۱۹۹۱- ھۇا ۳ داوبىيا ۱۹۹۲	دھۆك- كوپى
۱۴	الاتىسات، بەلافۇك، كوردى و عەرەبى	ل ن ئاكرى پارتى	۱۹۹۴- ۱۹۹۱/۱۲/۲۵	ئاكرى- كوپى
۱۵	نەورۇز، رۇزنامە، كوردى و عەرەبى	پاسوك- لۇنا دھۆك	ھۇا ۱ پاپىزا ۱۹۹۱- ۶ تىرمەھا ۱۹۹۲	دھۆك، كوپى
۱۶	ئاكرى، نامىلكە، كوردى و عەرەبى	بىزاقا رۇشەنبىرى- ئاكرى	ھۇا ۱ چىرىا دوونى ۱۹۹۲- ھۇا ۸ داوبىيا ۱۹۹۳	ئاكرى، كوپى
۱۷	فولكان، رۇزنامە، كوردى	كۆمەلا خويندكار و لاوئىت كوردستانى نامىدى	ھۇا سىفركانوونا دوونى- ۱۹۹۲- ھۇا نىسانا ۱۹۹۲	نامىدى- كوپى
۱۸	مىدىيا، كۇفۇار، كوردى	كۆمەلا خويندكار و لاوئىت كوردستانى- دھۆك نەپنەوا	ھۇا ۱ كاتوونا دوونى ۱۹۹۲- ھۇا ۴	دھۆك- كوپى
۱۹	نجم بىن النهرىن، كۇفۇار، عەرەبى سىرىانى	بىنگەھى رەوشەنبىرىن ئاشوورى ل دھۆكى	ھۇا ۱ ك ۲ ۱۹۹۲- ھۇا ۴۷ داوبىيا ۳۳۲۰۰۵	دھۆك
۲۰	نومەدرا، بەلافۇك،	ئىكەتتيا قوتابى و لاوئىن كىلد و ئاشوورى	ھۇا ۱ شىبانا ۱۹۹۲- ھۇا ۹	دھۆك
۲۱	مىزلتا (المسىرە)، رۇزنامە	رۇزناما ئىكەتتيا قوتابى و لاوئىن كىلد و ئاشوورى	ھۇا ۱ پاپىزا ۱۹۹۲،	دھۆك، ھافىنا ۲۰۰۳
۲۲	ئادار، بەلافۇك، كوردى	خواندىنگەھا سەرەتابىيا راپەرىن- سىمىلىن	ھۇا ۱ ئادارا ۱۹۹۲- ھۇا ۲ ھافىنا ۱۹۹۲	سىمىلىن، كوپى
۲۳	راستەرى، كۇفۇار، كوردى و عەرەبى	ئىكەتتيا زانابىن ئابىنى- لىقن دھۆك- نەپنەوا	ھۇا ۱ ئادارا ۱۹۹۲- ھۇا ۱۶	دھۆك، كوپى
۲۴	بەردەشى نوئى، بەلافۇك، كوردى و عەرەبى	ئىكەتتيا پىشەنگ يا خويندكار و لاوئىن كوردستانى- ل بەردەرىش	ھۇا ۱ حىزىرانا ۱۹۹۲ نىن ۱ ھۇمار	بەردەرىش- كوپى
۲۵	بىزاقا ئىسلامى، كۇفۇار، كوردى	مەلىيەندى ۵ بىزاقا ئىسلامى	ھۇا ۱ تەباخا ۱۹۹۲- ھۇا ۸	دھۆك- كوپى
۲۶	اتىسات، بەلافۇك، عەرەبى	لېزنا پارتىيا يەككىرتن- نامىدىن	ھۇا ۱/۱۹/۱۹۹۲- ھۇا ۱۹۹۲/۱/۳۵، ۲۶	نامىدىن- كوپى
۲۷	چەپەر، كۇفۇار، كوردى	حىزىا زەھمەتكىشىن كوردستانى- دھۆك	ھۇا سىفر تەباخا ۱۹۹۲- ھۇا ۲ داوبىيا ۱۹۹۲	دھۆك، كوپى
۲۸	مەھاباد، كۇفۇار، كوردى	ھەپشانەيا سەرىخۇ	ھۇا ۱ تىرمەھا ۱۹۹۳- ھۇا ۷ نىسانا ۱۹۹۴	دھۆك، كوپى

29	ئەلەند، بەلاڧۇڭ، عەرەبى	ئىكەتيا پىشەنگ يا خويندكار و لاۋىن كوردستانى ل زاخۇ	ھز ۱، ھافىنا ۱۹۹۲- ھز ۳ زاخۇ، كوېبى
۳۰	سەرھەلدان، كۇڧار، كوردى و عەرەبى	مەلبەندى ئى يەكىتى نىشتمانى كوردستان	ھز ۱، شىباتا ۱۹۹۳- ۱۶ حىزىرانا ۱۹۹۱
۳۱	الحرکہ، كۇڧار، عەرەبى	مەلبەندى ۵ئ، بزاڧا ئىسلاميا كوردستانى	ھز ۱، نادارا ۱۹۹۲- ھز ۸ كوېبى
۳۲	New Day كۇڧار، ئىنگلىزى	پەيمانگەھا مامۇستائىن كچ ل دھۆكۆن	ھز ۱ و داۋى نادارا ۱۹۹۱
۳۳	زاخوتنا، كۇڧار، عەرەبى سىرىانى	بزاڧا ئاشوورى، لىقى دھۆكۆ	ھز ۱، نىسانا ۱۹۹۳- ھز ۹ پاپىزا ۱۹۹۵
۳۴	پەيف، كۇڧار، كوردى	ئىكەتيا نىڧسەرىن كورد- لىقى دھۆكۆن	ھز ۱ ھافىنا ۱۹۹۱- بەرەدوامە
۳۵	ژىن، كۇڧار، كوردى	ئىكەتيا ئافەرتىن كوردستانى- لىقى دھۆكۆن	ھز ۱، نادارا ۱۹۹۱، ۱ ھزمار
۳۶	لالش، كۇڧار، كوردى عەرەبى ئىنگلىزى	بىنگەھى لالش	ھز ۱ پاپىزا ۱۹۹۳ بەدەوامە
۳۷	پەيمان، رۇژنامە، كوردى	ئىڧسىنگەھا رەوشەنبىرى و راگەھاندنا لىقى	ھز ۱، ۱۱ تىرماھا ۱۹۹۴- ھزمار ۲۰۱۳، ۱۶ نىسانا ۲۰۰۳
۳۸	اوراق من الوطن، نامىلكە، عەرەبى سىرىانى	ھىدەك رەوشەنبىرىن ئاشوورى	ھز ۱، تىرمەھا ۱۹۹۴- ھز ۸ شىباتا ۱۹۹۱
۳۹	گازى، كۇڧار	دەزگەھى گازى	ھز ۱، چىريا دوۋى ۱۹۹۴- ھز ۵۶، تەباخا ۱۹۹۱

تەشەببۇس كاپىنا ھۆكۈمەتتا ھەرىڧىن پىرقەبە

پىرقەبە تەشەببۇس كاپىنا ھۆكۈمەتتا ھەرىڧىن پىرقەبە... (Text describing the initiative and its goals.)

پارىزگەھىن دھۆكۆن سەردەللا چەندە رەتەبىرىن بىرى ل دھۆكۆن كىر

پارىزگەھىن دھۆكۆن سەردەللا چەندە رەتەبىرىن بىرى ل دھۆكۆن كىر... (Text reporting on the visit of the Paris-based group.)

تەڧىرۇ... (Introductory text for the 'Tefir' section.)

تەڧىرۇ... (Main text of the 'Tefir' section.)

ئىسىراھىم تەلەپەھەرى ئىكەم سەزگىن دەزىرىن جۇڧانا دەستازاربا تىرالى

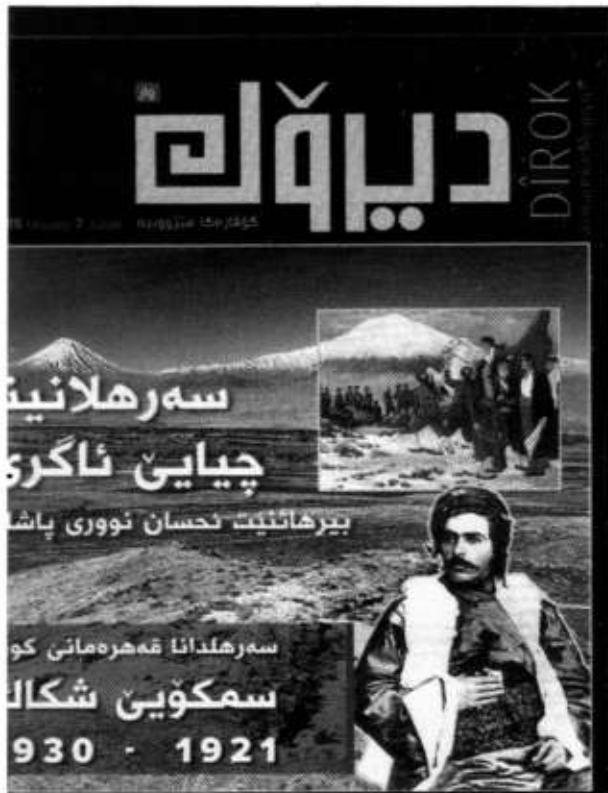
ئىكەم سەزگىن دەزىرىن جۇڧانا دەستازاربا تىرالى... (Text reporting on the visit of Israhim Talepahari.)

ئىكەم سەزگىن دەزىرىن جۇڧانا دەستازاربا تىرالى... (Continuation of the report.)

40	صوت الكتاب المقدس، بەلاقۇك، عەرەبى	دەزگەھن (ملن الحياه)	ھز ۱. ۱۸/۸-۱۹۹۵- ۵۹ بەھار ۲۰۰۲	دھۆك، كوپى
41	رەسەن، رۇزنامە، كوردى	مەلبەندى ۳ى بەكگرتوويا ئېسلاميا كوردستانىن	ھز ۱. ۱ ئەپلوولا ۱۹۹۵- ۲۲۲	دھۆك، چاپخانە
42	فەزىن، كۇفار كوردى و عەرەبى	كۇفارەكا سەرەخۇ	ھز ۱. چريا دوون ۱۹۹۵- ھز ۲۹ پاپىزا ۲۰۰۲ ئ	دھۆك، چاپخانە
43	مرشد زانست للكمپيوتر، بەلاقۇك، عەرەبى	بەلاقۇكەكا تاپبەت ب كۇمپيوترى	ھز ۱ ئادارا ۱۹۹۳- ھز ۲۱ داوييا ۲۰۰۳	دھۆك- كوپى
44	ماف، كۇفار، كوردى عەرەبى	لېژنا ئەورۇبى يا مافىن مرۇقى- كوردستان	ھز ۱. ۱۵ جزيرانا ۱۹۹۶- ھز ۴۴ ئادارا ۲۰۰۳	دھۆك، چاپخانە
45	پىنشمەرگە، كۇفار، كوردى عەرەبى	سەركردايەتيا سوپاين ئىك دھۆك	ھز ۱. تەباخا ۱۹۹۶- ھز ۲۷ شىبانا ۲۰۰۰ ئ	دھۆك، چاپخانە
46	دەنگن بەككەفتيا، بەلاقۇك، كوردى	ك. بەككەفتىين كوردستانىن- دھۆك	ھز ۱. ئادارا ۱۹۹۶- ھز ۴	دھۆك، كوپى
47	دوبان، بەلاقۇك، كوردى	ل-ن پارتى ديموكراتى كوردستان- سىمبىل	ھز ۱. ئەپلوولا ۱۹۹۶- ھز ۲، چريا ئىكىن ۱۹۹۶	سىمبىلنى- كوپى

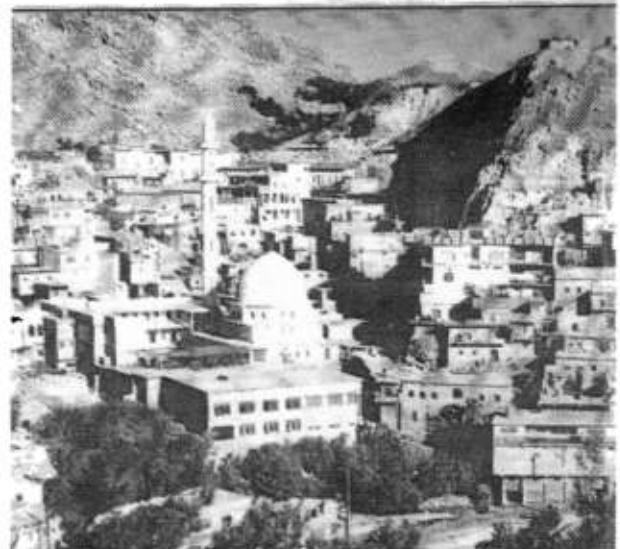
48	نوههدرا دعلما (نور العالم) بەلاقۇك، سىرئانى	لجنه شىببە كنىسە المشرق	ھۆ سفر، ك ۱۹۹۶- ھۆ ۳، شىباتا ۱۹۹۸	دھۆك، كۆپى
49	دھۆك، كۇفار، كوردى غەربى	سەرۇكاتىيا بائىرقانىيا دھۆكن	ھۆ ۱، ئەپلوولا ۱۹۹۷- ھۆ ۳۴ نادارا ۲۰۰۷	دھۆك، چاپخانە
50	دەنگىن كىلدان، كۇفار، غەربى كوردى سىرئانى	بىنگەھىن كىلدان بىن رەوشەنبىرى ھۆنەرى	ھۆ ۱ داوبىيا ۱۹۹۷- ھۆ	دھۆك، چاپخانە
51	قوبيا من، رۇژنامە، غەربى سىرئانى	الحزب الوطنى الاشورى	ھۆ سفر، تىرمەھا ۱۹۸۷-	
52	سغۇرە، كۇفارا زارۇكان، كوردى	دەزگەھى گازى، دەزگەھى خانى	ھۆ ۱، نىسانا ۱۹۹۸- بەردەوامە	چاپخانە دھۆك
53	دجلە، كۇفار، كوردى- لاتىنى	وہزارتا رەوشەنبىرى	ھۆ ۱، شىباتا ۱۹۹۸- ھۆ ۴۲ ئەپلوولا ۲۰۰۱	دھۆك- چاپخانە
54	نوبوون-كۇفار، كوردى-لاتىنى	بەردەوامىيا دىجلە، وەزترەتا رەوشەنبىرى	ھۆمار۳-۴۲- ھۆمار ۱۲۷، زىستانا ۲۰۱۳	دھۆك-چاپخانە
55	ھۆنەر، كۇفار، كوردى	جۇئاتا بلىندا ھۆنەرى- دھۆك	ھۆ ۱، تەباخا ۱۹۹۸- بەردەوامە	دھۆك- چاپخانە
56	بزاڧا پالا، كۇفار، كوردى غەربى	ئىكەتتيا سەندىكايىن پالا ل پارىزگەھا دھۆكن	ھۆ ۱، ئەپلوولا ۱۹۹۸- ھۆ ۲ پابىزا ۱۹۹۸	دھۆك، چاپخانە
57	كۇفارا زانكۇبا دھۆك، كۇفار، كوردى غەربى ئىنگىلىزى	سەرۇكاتىيا زانكۇبا دھۆكن	ھۆ ۱، تەباخا ۱۹۹۸ بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە

3

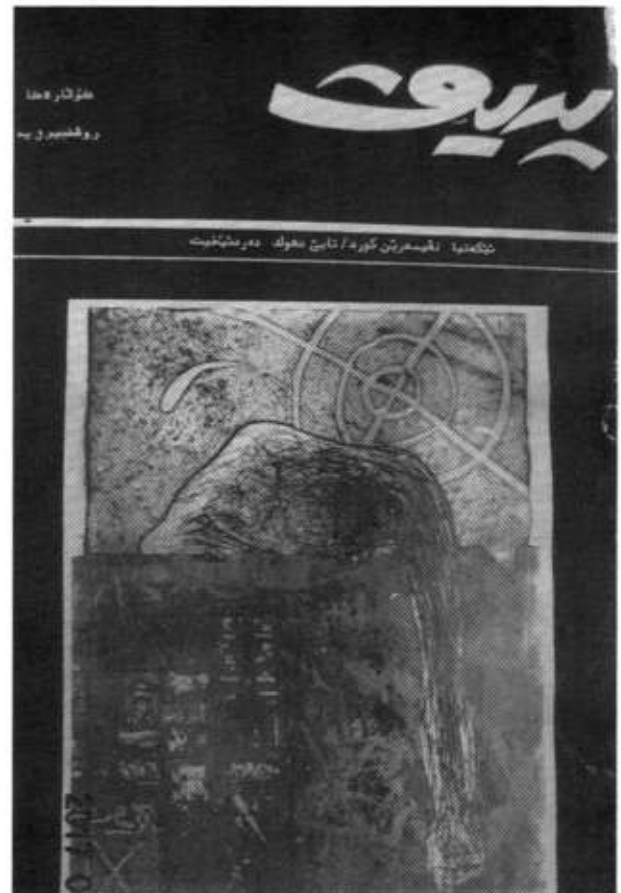
دھۆك

ئۇلۇڭا ۋەزىر، مۇھىبىرگ، كىتەپ بە، سىمكۆيا بائىرقانىيا دھۆك ۋەزىر

58	بىياڧ، كۇڧار، كوردى	بزاڧا رەوشەنبېرى ل ئاكرى	ھۇ. ۱. شىباتا ۱۹۹۹- ھۇ	ئاكرى، چاپخانە دھۆك، ھەولېز،
59	رېيازاجاندنى، كۇڧار، كوردى	رېشەبەرىيا گىشتىيا چاندنى ل دھۆكى	ھۇ. ۱. نادارا ۱۹۹۹- ھۇ. ۴. ك ۱۹۹۹	دھۆك، چاپخانە
60	سەرمە، كۇڧار، كوردى	ئىكەتتيا قوتابېين كوردستانى، لىقن دھۆك- تەينەوا	ھۇ سىفر، تىرمەھا ۱۹۹۹- ھۇ. ۳. ھافىنا ۲۰۰۰ نى	دھۆك،
61	الاهالى، رۇژنامە غەربى	دەزگەھنى (دارالاهالى)	ھۇ. ۱. نىسانا ۲۰۰۲ بەردەوامە، پىشتى ۲۰۰۳ ھاتىبە فەگۇھاستن بۇ بەغدا	دھۆك- چاپخانە پاشتر بەغدا چاپخانە
62	بىشىش، كۇڧار، كوردى غەربى	ئەحمەد جەزراوى	ھۇ سىفر، چىريا دوونى ۲۰۰۲- ھۇ. ۴	دھۆك، چاپخانە
63	زەنگ و بەنگ، كۇڧارا زارۇكان، كوردى		ھۇ. ۱. ئەيلولا ۲۰۰۱- بەردەوامە	دھۆك- چاپخانە
64	خازر، كۇڧار، كوردى غەربى	بىنگەھنى رەوشەنبېرى بەردەرەش	ھۇ. ۱. چىريا ئىكىن ۲۰۰۲- بەردەوامە	بەردەرەش، چاپخانە
65	ئەڧرۇ، رۇژنامە، كوردى	دەزگەھنى خانى	ھۇ. ۱. ۳۱ تىرمەھا ۲۰۰۳- بەردەوامە	دھۆك- چاپخانە
66	كەپر، كۇڧارا زارۇكان	دەزگەھنى سېپىرىز	ھۇ. ۱. تىرمەھا ۲۰۰۳- ۷۵. ئەيلولا ۲۰۰۹	دھۆك، چاپخانە
67	خەون، رۇژنامە ئەلكترونى، كوردى لاتىنى	مەھمەد مەلا ھەمدى	ھۇ. ۱. ۱۵ نادارا ۲۰۰۳- ھۇ. ۴. ۱۰. ك ۲۰۰۳	دھۆك، ئەنتەرىنېت
68	زاخۇ، كۇڧار، كوردى	سەرىمخۇ	ھۇ. ۱. جىزىرانا ۲۰۰۴	زاخۇ، چاپخانە
69	ھېلىن، كۇڧار، كوردى	دەزگەھنى سېپىرىز	ھۇ. ۱. داوبىيا ۲۰۰۴- ھۇ. ۹. ۲۰۰۶	دھۆك، چاپخانە
70	دەنگى لالاش، رۇژنامە، كوردى غەربى	بىنگەھنى لالاش	ھۇ. ۱. چىريا ئىكىن ۲۰۰۳- بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە
71	ساىكلۇژىيا، كۇڧار، كوردى	بىنگەھنى چارەسەرىيا دەروونى- دھۆك	ھۇ. ۱. شىباتا ۲۰۰۵-	دھۆك، چاپخانە
72	ھىڧى، نامىلكە، كوردى	ھىندەك قوتابېين قۇناغا ئاڧنجى ل دھۆكى	ھۇ. ۱. شىواتا ۲۰۰۵- ھۇ. ۵	دھۆك، كوپى
73	پاشىمەر رۇژ، كۇڧار، كوردى	سەنتەرى گەنجان سېمىلى	ھۇ. ۱. نادارا ۲۰۰۵- ھۇ. ۷. ۲۰۰۸	سىمىلى
74	نوژىن، كۇڧار، كوردى	سەنتەرى گەنجان ئامېدىن	ھۇ. ۱. نادارا ۲۰۰۵- ۲۲۲۰۱۱	ئامېدىن
75	ڧىنا نوو، كۇڧار، كوردى غەربى	سەنتەرى گەنجان زاخۇ	ھۇ. ۱. ۱۱ نىسانا ۲۰۰۵- ۲۰۰۷	زاخۇ
76	بەلاتىك، كۇڧارا زارۇكان	پاشكوبىن كۇڧارا زاخۇ	ھۇ. ۱. بەھارا ۲۰۰۵-	زاخۇ
77	شىخان، بەلاڧۇك، كوردى غەربى	سەنتەرى گەنجان شىخان	ھۇ. ۱. ۲۰ تىرمەھا ۲۰۰۷- ۲۲۲۰۰۸	شىخان
78	چاڧدىر، رۇژنامە، كۇڧار، كوردى	رىكخراوېن دېموكراتى، مەلبەندى ئى ن ك	ھۇ. ۳۱ تىرمەھا - دوا ھۇمار ۱۳۵ ل گۇلانا ۲۰۱۴ نى	دھۆك، چاپخانە

۷۹	چرىسك، بەلاڧۇك، كوردى عەرەبى	سەنتەرى گەنجان شاريا	ھژ. ۱. ك ۱۰۵-۲۰۰۷	شاريا، كوپى
۸۰	بەھىدىن	راگەھاندنا ناوئەندىيا. ن. ك ل دھۆكى	ھژ. ۱. ك/۲۷ / ۱۰۵-۲۰۰۵ / ۱۰۷ ل ۲۰۱۰/۴/۱۲	دھۆك، چاپخانە
۸۱	سنىلە، كۇڧار، كوردى	ئىنستىتوتيا دھۆك بۇ رەشەنبىرىيا گىشتى	ھژ. ۱. ك ۱۰۶-۲۰۰۶	دھۆك، چاپخانە
۸۲	سىلاڧ، كۇڧار، كوردى	لقن ۸ پارتى دىمەكراتى كوردستان- ئامېدىن	ه ۱. شىبانا ۲۰۰۶- بەردەوامە	ئامېدىن، چاپخانە
۸۳	ڧەزەن، كۇڧار، كوردى	كوردىندا سەرەرم يا قوتابيان	ھژ. ۱. نىسانا ۲۰۰۶- بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە
۸۴	ھىزل، كۇڧار، كوردى عەرەبى سرىياتى	دەزگەھن ھىزل- زاخۇ	ھژ. ۱. گولانا ۲۰۰۶- بەردەوامە	زاخۇ، چاپخانە
۸۵	ئابوورا مە، كۇڧار، كوردى عەرەبى ئىنگىلىزى	ژوورا بازىرگانى و پىشەسازى دھۆك	ھژ. ۱. ك ۲۰۰۷- بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە
۸۶	سىمپا، كۇڧار، سرىياتى كوردى عەرەبى	بىنگەھن ادار المىشقرائىن رەوشەنبىرى- دھۆك	ھژ. ۱. ئىلوننا ۲۰۰۷- بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە
۸۷	شەيدا، كۇڧار، كوردى	ئايبەت ب قوتابى و لاوان	ھژ. ۱. ك ۲۰۰۷- بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە
۸۸	كورد زوم، كۇڧار، كوردە	سەرەرخۇ	ھژ. ۱. تىرمەھا ۲۰۰۷- بەردەوامە	دھۆك، چاپخانە

89	دەلال، كۇڧار، كوردى	بەردەوامىيا كۇڧارا زاخۇ	۲۰۰۸ نۇمە بويى دەلال	زاخۇ، چاپخانى
90	دوبان، كۇڧار، كوردى	سەرمەخۇ	ھۇ ۱، چىريا دوونى ۲۰۰۸ بەردەوامە	سېمىنل، چاپخانى
91	مونا عمايا المجلس الشعبى، كۇڧار، سىرىانى عەرەبى	المجلس الشعبى الكلدنى السىرىانى الاشورى	ھۇ ۱، ۲۰۰۸ بەردەوامە	دھۆك، چاپخانى
92	نېڧىن، كۇڧار، كوردى	ناقەندا بالا دھۆك- ئىكەتتيا لاوون دېموكراتىن كوردستانى	ھۇ ۱، تەباخا ۲۰۰۸	دھۆك، چاپخانى
93	مازى، كۇڧار، كوردى عەرەبى	فروشگەھا مازى	ھۇ ۱، گولانا ۲۰۰۹	دھۆك، چاپخانى
94	سىپە، كۇڧار، كوردى	لقن پارتى دېموكراتى كوردستان	ھۇ ۱، تىرمەھا ۲۰۰۹	ئاكرى، چاپخانى
95	ستارت كوردستان، كۇڧار، كوردى	سەرمەخۇ	ھۇ ۱، چىريا ئىككىن ۲۰۰۹	دھۆك، چاپخانى
96	ھەباوى، كۇڧارا زارۇكان، سىرىانى	بىنگەھنى المشرق	ھۇ ۱، چىريا دوونى ۲۰۰۹	دھۆك، چاپخانى
97	پىرۇ، piro، كۇڧار، كوردى عەرەبى	پىرۇ گرۇپ	ھۇ ۱، چىريا دوونى ۲۰۰۹	دھۆك، چاپخانى

2017 نەمە 3 نۇمە 2770 نەمە

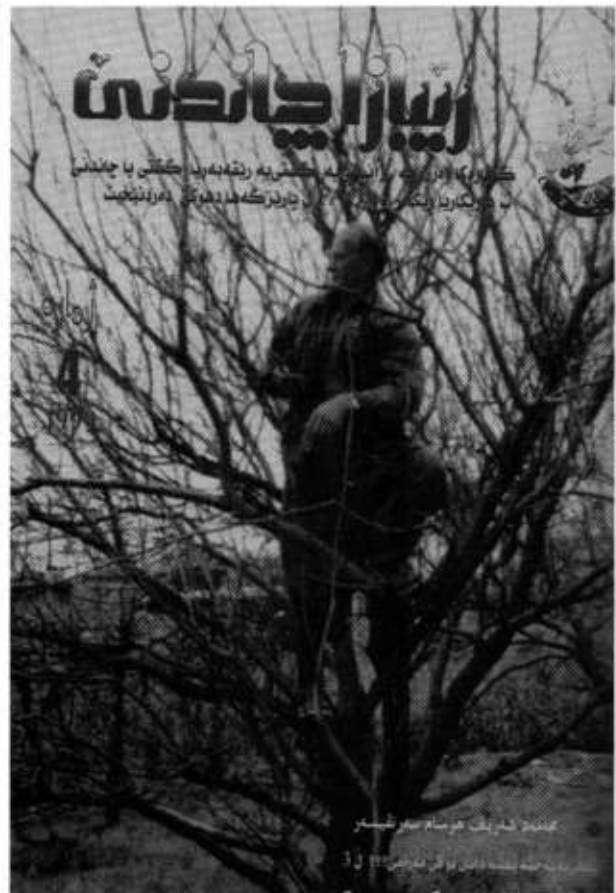
كوڧارا ئىستاتىستىكىسى

نەخوشىيا ئىفلىجيا

دەمۇمىلرلن دەستىي يىن ناپىنان

نەمە 3 سالا 2017 دە پارتىن سىياسىي يىن ھەرىمە ئىك ئاتىكەن؟

ھولنەرمەند * شەھىن كىلورنە * بوسىيىلەھى : ل دەستە دەستىيىگىرنا من دىگەھ ھولنەركە دا خەلگەكەن ب چاقەكەن كىم بەرى خۇ دا ھولنەرمەند !

98	پەرھەردا نوو، كۇڧار، كوردى	رىقەبەرىيا پەرھەردا قەزا دەھۆكى	ھژ ۱، دەسپىكا ۲۰۱۰ - ھژمار 1 پايبىزا ۲۰۱۳	دەھۆك، چاپخانىھە
99	نوھەدرا، كۇڧار، كوردى عەرەبى سىرىيانى	پانا نوھەدرا يا رەوشەنبىرى جفاكى	ھژ ۱، كانوونا دووى ۲۰۱۰	دەھۆك، چاپخانىھە
100	مەھفەل، كۇڧار، كوردى عەرەبى	سەرىخۇ	ھژ ۱، ھىزىرانا ۲۰۱۰ - ھژ ۹/۲۰۱۳	دەھۆك، چاپخانىھە
101	ھەلبەست، كۇڧار، كوردى	كۇمەلا ھەلبەستائىن گەنج	ھژ ۱، تىرمەھا ۲۰۱۰	دەھۆك، چاپخانىھە
102	دكتور، كۇڧار، كوردى	سەرىخە	ھژ ۱، ھىزىرانا ۲۰۱۰ / ھژ ۱ ك ۲۰۱۰	دەھۆك، چاپخانىھە
103	تراپنا الشەعبى، كۇڧار، سىرىيانى عەرەبى	دار المشرق	ھژ ۱، ۲۰۱۰	دەھۆك، چاپخانىھە
104	چاڧدېر، كۇڧار، كوردى	نافەندا رۇشتەگەرىيا چاڧدېر	ھژ ۱، نىسانا ۲۰۱۱	دەھۆك، چاپخانىھە
105	پېل، كۇڧار، كوردى	كۇمپانیا (SM) كروپ	ھژ ۱، ھىزىرانا ۲۰۱۱ - ھژ ۱۳ ل ۱۵ نىسانا ۲۰۱۴	دەھۆك، چاپخانىھە
106	رەوگەھ، كۇڧار، كوردى عەرەبى ئىنگلىزى	زانكۇيا زاخۇ	ھژ ۱، ھافىنا ۲۰۱۲ - ھژ ۵	زاخۇ، چاپخانىھە

107	ئەلكترا، كۇڧار، كوردى	تېپا ئەلماز يا شانۇيىن	ھز ۱-چرىيا دوويى ۲۰۱۱	سىمىل، چاپخانىھ
108	رووكەھا زارۇكان، كۇڧارا زارۇكان	زانكۇيا زاخۇ	ھز ۱، زڧستانا ۲۰۱۲، ھز ۳	زاخۇ، چاپخانىھ
109	رۇزا نوو، كۇڧار، كوردى عەرەبى ئىنگلىزى	سەرەخۇ	ھز ۱، نېسانا ۲۰۱۲	دھۆك، چاپخانىھ
110	زىنى وار، كۇڧار، كوردى	كۇمپانیا پالۇ يا راگەھاندنى	ھز ۱، كانوونا ئېكىن ۲۰۱۲ بەردەوامە	دھۆك، چاپخانىھ
111	كارىز، كۇڧار، كوردى	سەرەخۇ	ھز ۱، تىرمەھا ۲۰۱۲	دھۆك، چاپخانىھ
112	ھەناس، كۇڧار، كوردى	سەرەخۇ	ھز ۱، چرىيا ئېكىن ۲۰۱۲	دھۆك، چاپخانىھ
113	ئارقىن، كۇڧار، كوردى ئىنگلىزى	سەرەخۇ	ھز ۱، ۲۰۱۳/۱/۲	دھۆك، چاپخانىھ
114	ئافاكىن، كۇڧار، كوردى عەرەبى	ئىكەتېپا بەلېندەرىن كوردستانى، لىقى دھۆكى	ھز ۱، كانوونا دوويى ۲۰۱۳	دھۆك، چاپخانىھ
115	دېرۇك، كۇڧار، كوردى	كۇمپانیا پالۇ يا راگەھاندنى	ھز ۱، ھافىنا ۲۰۱۳	دھۆك، چاپخانىھ
116	نېزەن، كۇڧار، كوردى	سەرەخۇ	ھز ۱، شىبات ۲۰۱۴	شىنلادىن، چاپخانىھ
117	مىنو، بەلاڧۇكا سالانە	رىشەبەرىيا گىشتى يا رەوشەنبېرى و ھۈنەرى دھۆك	ھز ۱، ۲۰۱۳، ھەزەزىران ۲۰۱۷	دھۆك، چاپخانىھ
118	پىشەنگ، كۇڧار	زانكۇيا زاخۇ	ھز ۱، ھزىران ۲۰۱۷	زاخۇ، چاپخانىھ
119	كۇڧارىن سەر ب بىنگەھىن لالاش قە	لىقىن بىنگەھىن لالاش ل جھىن جودا بەلاڧكرىنە	۲۰۰۳ و ھەتا نھا	دھۆك، چاپخانىھ
ا	سلاڧكەھا لالاش	بىنگەھىن باعدىن	۱۳ ھۇمار	
ب	گەلىن لالاش	بىنگەھىن خانكى	۱۰ ھۇمار	
پ	قەپاڧ لالاش	بىنگەھىن شارىا	۸ ھۇمار	
ھ	چرايىن لالاش	بىنگەھىن شىنخان	۱۵ ھۇمار	
د	نور لالاش	بىنگەھىن بارزان	۳۴ ھۇمار	
ج	باشىك لالاش	بىنگەھىن باشىكىن	۱۱ ھۇمار	
ح	دېوان لالاش	ب شىنگال و سىنوونى	۱۲ ھۇمار	
خ	زىزم لالاش	بىنگەھىن خەتارى	۱۴ ھۇمار	
۱۲۰	رۇزا مە	زاخۇ سەرەخۇ	ھزمار ۱ ۲۰۱۷/۳/۲۱	زاخۇ، چاپخانىھ، نەنقەرە

ئىبىنى

ھىندەك ژ ڧان كۇڧار و رۇژنامىن مە ئامازە ب بەردەوامىيا وئ يان دوا ھۇمارا وئ نەكرى ئەو بخو بىنات دا نەھاتىنە راوەستاندىن لى ژ ئەگەرىن ئابوورى بىكرىار ھاتىنە راوەستاندىن و نھا نا دەرەكەڧن.

رۇژنامەقانىيا زارۇيان ل دەقەرا بەھدىنان

سەلام بالايى

فەرە ل دووڧ ئارەزوييا زارۇيان بچين ل دووڧ شىيانين خۇ و ل دووڧ پىندقىيا ئەقرو داخوازىين وان بۇ پەيدا بگەين و بەرسقا پرسىيارىن وان يىن ھندە سالە بى بەرسقا ماين بەدەين، ئەگەر ھەتا دوھى مە ھزرەت جلكەكى جوان و چانتەكا جوان بوو، ئەقرو كورين مە زارۇيان مە ھزرا وان ل سەر كۆمپيوتەر و رۇژنامە و كۆڧار و ئەنتەرنىتى بە داکو گەشتەكا دلشەكەر دا ل ھەمى جىھانى بگەرىت و ھەقالتىن نوي بىياسىت و پتر خەيالا وى سىنوورا دەرياز بگەت، ھەرچەندە خەيالى چ سنور نىن.

پىكا ئىكى

پىناھە و تىگەھا رۇژنامەقانىيا زارۇيان:

ئىكە ژ رىكىن پەبەندىكرىن دگەل زارۇيى، بان ئىكە ژ پىكەھاتا زارۇكىنى و ئامادەكرىن بەرەف شىيانين ب ھىز چ دەمى ئەو تىدا و چ ژ بۇ پاشەرۇژى، چونكى ھۆنەرەكە پىك ھاتىبە ژ دىتن و پەيما چاپكرى و وپىن رەنگىن.

پىداچوونەك مىژوويى بۇ رۇژنامەقانىيا زارۇيان ل جىھانى :

چاڧدېيرىيا زارۇيان، چاڧدېيرىيا پاشەرۇژى بە-- چاڧدېيرىيا ژيانى بە)

جوفىنسسال دېئىت: مەزنترىن رىز لىنان ئەوہ چ پىندقىبە بۇ زارۇيان بەيتە كرن.

يا زاناہە ھەر تىنت ل سەر بىياتى زارۇكىنى دەيتە ئاڧاكرن، ئەگەر ئەم داخوازا جقاكەك پىشكەفتى و ساخلەم دكەين، فەرە زۇر كرنكىن بەدەين پەرەدەكرنا زارۇيان، مللەتى مە دگەلەك قۇناغىن سەخت و دژوار دا دەريازويىيە و زارۇيى كورد ژ ھەمى حمز و شىان و ئارەزويىن خو بى بەھر بوويە، قۇناغا ھەرە زىرىن يا مللەتى كورد ب تايبەت ژ لايى دەركەفتنا رۇژنامەقانىي ب گىشتى و يا زارۇيان ب تايبەتى قۇناغا سەرھلدا نا ۱۹۹۱ئى بوويە، چونكى ب دەھا رۇژنامە و كۆڧارىن كوردى ژ حزب و لايەن و گروپىن سىياسى دەركەفتن، و گەلەك دەرگەھ ل بەر زارۇكىن مە ھاتنە قەكرن ئەقچار فەرە ھارىكارىيا زارۇيان بگەن و ل باخچىن رەنگىن و پرى زانست و زانىارى بگىرىنن چ ب رىكا كۆمپيوتەرى و ئەنتەرنىتىن و چ ب رىكا CD و رادىيو و تەلەڧون و كۆڧار و رۇژنامان^{۱۱}.

دگەل ھەبوونا شۇرشا تەكنولوژى و پىزانىبان ھەمى تىنت كەفتىنە بەر دەستىن مرۇقى، ئەقجا

أ- ئىكەم رۇژنامە قانىيا زارۇيان ل جىھانى؛

يەكەم ھۇمار ئى ل ۱۹۲۴/۱۰/۲۵ دەرکەفت، ھەر دىسان گەلەك كۇفار و رۇژنامىن دى ل عىراقى^{۱۴۱}، گىرداي زارۇيان دەرکەفتن، بەلى پىرىن خواندنگەھا بوون وەك (مدرسه) خواندنگەھ ل سالا ۱۹۲۶ ئ و (طلبة) خويندكار ل سالا ۱۹۳۲ ئ و (فتوہ) ل سالا ۱۹۳۴ (عالم الاطفال) جىھانا زارۇيان ل سالا ۱۹۴۵ ئ و گەلەكىن دى^{۱۴۲}.

ج- ئىكەم رۇژنامە قانىيا زارۇيان ل كوردستانى؛

يا خويابە كو مالىاتا بەدرخانپان پىشەنگىن رۇژنامە قانىيا كوردىنە و يەكەم رۇژنامە ب ناغىن (كوردستان) ل سالا ۱۸۹۸ ئ ل وەلاتى مسرى ل قاھىرە دەرئىخست، لى چ نىشانىن رۇژنامە قانىيا زارۇكان تىدا نىن، پىشتى بەلاقبونا كۇفارا ھاوار دناقبەرا ۱۹۳۲-۱۹۴۳ ل شامى گەلەك گۇتارىن د (ھاوار) ىدا مېر جەلادەت بەدرخان نامازە كرىبە زارۇيان داخوازى ژ دايك و بابان كرىبە كو خواندن و زانىنى نىشا زارۇكىن خۇ بدەن و دىژىت كو ئەو نغشىن پاشەرۇژا مللەتىنە و د ھۇمار (۹) ژ (ھاوار) ئ دا ھاىتپە، بۇ نغشىن پاشەرۇژى مەبەستا وى زارۇكن وەھا دىژىت؛

(دقنىت زارۇپىن كوردستانى بىخەبتن و رۇژەكى بەرى قىن رۇژى، مەبەستا وى رۇژا دناقا ئالايىن كوردستانى دابە، ھلىنن بەر ب ئاسمانى كوردستانى قە بلند بكن، ل ور ب بروسكىن وەلاتى خۇ ل سەر ئاقاھىن خۇبىن پىشەن قەگەرىنن و دىن تاقا وىرە سەرىخو و ب كامرانى بىزىن).

ل قىرە ئەم دكارىن بىژىن مالىاتا بەدرخانپان ھزر ل دەرکەفتنا رۇژنامە قانىيا زارۇيان كرىبە، لى ئىكەم بىزاف بۇ يەكەم جار و يەكەم كەس ھزرل رۇژنامە قانىيا زارۇيان ل سەرانسەرى كوردستانى كرىپت بنەمالا بەدرخانپان بوو ئەوژى ب داپىنكرنا گۇشەكا تاپبەت ژ كۇفارا ھاوار بناغىن (ستوونا زارۇيان). ئەقە بۇ ئەگەرا ھندى كو چەندىن نغشىسەرىن كورد ل بن قى مانئىدىتى و بۇ قى مەرەمى خامىن خو بىخەنە كارى

دېژىن ئىكەم بەرىمى زارۇيان ل سالا ۱۷۴۷- ۱۷۹۱ ل فرەنسا دەرکەفتىبە، نغشىسەرەكى بىن ناغىن خو بىن دروست ديارىكەت ناسناقەك داناو د نغىسا ھەقائى زارۇيان دەرخست و ب ھەمان ناف رۇژنامەژى دەرئىخست، ئەقى ئەدىبى د رۇژناما خودا شىبا گەلەك چىرۇكان ژ زمانىن بىانى وەرگىرىتە سەر زمانى فرەنسى و د رۇژنامىدا بەلاقبەكەت، ب دەرکەفتنا رۇژنامى گەلەك خىزمەت بۇ زارۇپى فرەنسى ھاىتەكرن و قالاتىبەك دوى دەمىدا ل جەم زارۇيان پىركر، ھندەك دى دىژىن كو ئىكەم رۇژناما زارۇيان ل جىھانى ل سالا ۱۸۳۰ ل فرەنسا دەرکەفتىبە، پىشتى وى بۆلتىز پاشكوبەك دگەل رۇژناما خۇ يا ب ناغى جىھان (world) ل ئەمىركا ل سالا ۱۸۹۶ دەرئىخست كو پىكھاتبوو ژ وىنن پەھلەوانىيا زارۇپەكى ل جادىن نىويورك بەرى قان ژى چەند بەرىمى ل ژىر سەرىرەشتىيا دەستەكىن زانىستى و بەروەردەبى دەرکەفتن^{۱۴۳}، بەلى ئەقە پىتر گىرداي رۇژنامە قانىيا خواندنگەھا بوون، ئانكو پىتر د ئارستەكرى بوون .

ب- ئىكەم رۇژنامە قانىيا زارۇيان ل عىراقى؛

يەكەم رۇژناما گىرداي زارۇيان ل عىراقى ب ناغى (التلمىذ العراقي) ل سالا ۱۹۲۲ ل بەغدا ژ لايى سەعبەد فەھىم دەرکەفت، بەلى ئەقە ژى يا گىرداي خواندنگەھى بوو (۳۱) ھۇمار ژقى رۇژنامى دەرکەفتن، كو داوى ھۇمار ل سالا ۱۹۲۳ دەرکەفت و پىشتى ھىنگى^{۱۴۴}، ئەو ژى ژ بەر بارى ئابووورى و ژ بەر ئەدانا ئابوونىن پىشكاران راوەستىيا ھەرەكى خودانى پەرتوو كخانا (العصرىة) ھەف چەرخى محمود حلمى گوتى؛ ئەگەرى دوى بىن راوەستىيانا قىن رۇژنامى دىژىت بۇ رىقەبەرىن خواندنگەھا، ھند گىركى ئەددا دەرکەفتنا وى كو بلاف بىت، ئەقە رۇژنامەبە د سالا دووندا جارەكا دى دەرکەفتەقە و

رۇژنامە و كۇقار تا كو ساللا ۱۹۷۲ ئ دەمى كۇقارا (ئەستىئە) ل سلىنماتىن دەرگەتى، كو پاشكويىن كۇقارا (رۇژى كوردستان) بوو، سەرنقىسەرى وئ مامۇستا (سالج يوسقى) بوو. تىنى (۲) ھژمار ژۇن كۇقارنى ئى دەرگەفتى^{۱۹}.

جۇرىن رۇژنامەقانىيا زارۇيان:

گەلەك جۇرىن رۇژنامەقانىين زارۇيان ھەنە وەك وئە يان شىكل كۇقارو رۇژنامەنە، دەررەمى ئاقەرەوكى گەلەك رەنگ و جۇر ھەنە وەك (ئىكەل، پىكەنەن، دەنگ و باس، وەررەش، كارىكاتورا و گەلەكەن دى.

دگەل ژىن زارۇى و ھەر قۇناغەكن رۇژنامە و كۇقارنن خو ھەنە ھەر وەكى زانايىن دەررەوناسىن زارۇيان بۇ چەند پىشكا بەلاقىرىن، يان بۇ چەند قۇناغان:

تولستوى دىئىت: (۱) پىنج سالىن تا پىنجى سالىن ئىك پىنگاگە. بەلىن ز دايكجۇنى تا پىنج سالى ماوەكى زۇر بەررەھە)، مەبەستا وئ ئەف پىنج سالىن ئىكىن زۇر گىرگە بۇ ئاقاكرنا كەساتىيا زارۇىي.

بۇ ژىن (۳-۱) سالىن قۇناغا واقع و خەيالا دىار كرى ب ژىنگەھا زارۇىي قە.

يا دووى ژ (۱-۱۱) سالىن يە كو خەيالا بەر فرەھ و بەھلەوانىن.

قۇناغا نموونەيى و رۇمانسى ژ (۱۲) دەسپىدكەت تاكو زارۇكىنىى بداوى دەيت ئانكو تا كو (۱۸) سالىن . ھەر دىسان كۇقارنن تايبەت بۇ كچان ژى ھەنە، بەلىن تا كو ئھال وەلاتى مە ئەف كۇقارە نىنن.

بەلىن جۇرىن ژ ھەمىيا بەلاقىرو پىنر زارۇك ھەز ژى دكەن ئەون يىنن جۇراو جۇر، ئانكو تىكەل كو پىكەھاتىنە ژ بەلاقىرنا چىرۇك و زىجىرە چىرۇك و پەھلەوانى و تىشتىن سەير و سەمەر و بەرىكانە و پىزانىنن گىشتى و دەنگ و باس و پىكەنەن، وەكى وان كۇقارنن ئھال دەف مە دەرگەفتىن، و ئەف رەنگە كۇقارە مەلەلى بۇ زارۇىي چىناكەن. چونكى چ دىقت دقان رەنگە كۇقارا دا ھەيە.

ژ بۇ خزمەتا زارۇيان، و چەندىن ھۇزان و چىرۇكىن پەرورەدەي بۇھاننە ئىتىسىن^{۲۰}.

۱- ئەو ھوزانقانىن دى ماوەي دا د ژىيان بەشدارى دىن كۇقارنى داكرن و شىيان ھندەكى ژ ھۇزان و دىوانىن خو يىن ھۇزانان بۇ خزمەتكارىيا زارۇيان تەرخان بىكەن، مينا (كامىران بەدرخان، دلىن كورن مەن، جگەرخوون، شەفەق وچەندىن دىترا).

۲- بىرل ھندى بىتە كرىن كو پىندىفە زارۇيان ژى رۇژناما خو ھەبىت، ئەفە بۇ يەكەم پىنگاگا سەرەكى ل ھەمى پارچە و ناوچىن دى ىن كوردستانى، بۇ دابىنكرنا رۇژنامەقانىيەكا تايبەت بۇ زارۇيان لى ب ھزرا مەن ئىكەم بزاڤ بۇ زارۇيان ھاتىبەنەكرن دىزىت بۇ فەرھەنگا (نوبھارا بچوكان) يا شاعر و ئەدىبىن كوردى مەزىن (ئەحمەدى خانى) كو ل بەرى پىنر ژ سى سەد سالان داناي و ب دروستى ل ساللا ۱۶۸۳ ئ، ھەر چەندە مەن دىچ ژىدەرەن دا نەدىتە كو نامازە بىن كرىت، لى ئەز وەھا بۇ دىچم، و دىپىشەكىيا قىن فەرھەنگى دا ئەحمەدى خانى دىئىت:

(ئەفە چەندكەلىمەنە ژ لوغانان قىك ئىخسىن ئەحمەدى خانى، ئاقى وئ نو بھارا بچوكان لى ل سەر دانى نە ژ بۇ صاحب رەواجان، بەلكى ژ بۇ بچىكىن كورمانجان)^{۲۱}.

دىئىت مەن ئەف فەرھەنگە بۇ زارۇكىن كىرمانجا دانا دەمى ژ خواندىن خىلاس دىن فىرى زمانى عەرەبى بىن، پىشتى قى و پىشتى بزاڤا مېرچەلادەت بەدرخان، بزاڤا فەرمى يان ياكو بەرەلەڤ د پەرتووك و رۇژناماندا كۇقارا (گىرگالى مىندالانى كورد)، ياكو يەكەم ھژمارا وئ ل سەردەمى كۇمارا كوردستان ل ساللا ۱۹۲۱ ل مەھاباد ژ لايى سەربەرىشتىيارى چاپخانا كوردستان مەلا فادر مودەرسى كۆھىنگى رىقەبەرى چاپخانى بوو دەرچووى، تىنى (۳ ھژمار ژۇنى كۇقارنى دەرگەفتى، و دەپتە ھەژمارن ئىكەم رۇژنامەقانىيا زارۇىين كورد^{۲۲}. ھژمارە (۱) ل ۲۱ نىسانا ساللا ۱۹۲۱ ئ دەرگەت، و ھژمارە (۳) ل ۲۲ حىزىرانا ساللا ۱۹۲۱ ئ دەرگەت، و جازەكادى زارۇىين كورد مانە بىن

پىكا دووى:

رۇژنامەقانىيا زارۇيان ل دەقەرا بەھدىنان:

ئەم دكارىن بىژىن ئىكەم بەرپەر يان رۇژنامە بۇ زارۇيان ل دەقەرا بەھدىنان دەرکەفتى پاشكويىن رۇژناما (بۇتان) كو زمانىن حالىن پارتى گەلى ديموكراتى كوردستان لىقى دھوك ل سالا ۱۹۹۲ ئى ب نائىن (خالخالوك) بوو، كو پىنك دەھات ژ (۸) بەرپەرىن رەنگىن ژ قەبارەين مەزىن، لى (خالخالوك) ژى تىنن فرەك ل خودا و جارەكا دى كەفت، ئانكو تىنن ئىنك هژمارە ژئ دەرکەفت، دقنى هژمارى دا ئەف بابەتە هات بوونە بەلاف كىن:

(فىرىۇنا تىپىن لائىنى، كارىكاتور، سىنارىو، تابلوپىن زارۇيان، چىرۆك، چەند پىزانىن).

پىشيتى (خالخالوك) ئى، ئانكو بزاقا دووى يا بۇ زارۇيان هاتىيە كىرن دەرکەفتنا كۇقارا (ئادار) بوو، ياكو ژ خواندنگەھا راپەرىن يا سەرەتايى ل سىمىلىن ژ بەرھەفكرنا مامۇستا (نايف عەلى ئىبۇ) بوو، ئەف كۇقارە ژى ل سالا ۱۹۹۲ ئى دەرکەفت و ژ (۲۴) بەرپەرا

ژ قەبارەين بچويك پىنكدهات، هژمارا ئىكىن ل ئادارا ۱۹۹۲ ئى و هژمارا دووى ل ھاقتىنا ۱۹۹۲ ئى ب شىنۆهكىن رەش و سىپى دەرکەفت، لى كۇقارەكا هەمەرەنگ بوو، يا پر بۇ ژبابەتىن جودا.. جودا، دسەر گۇتارا هژمار ئىنك دا بەرھەفكەرى بەھسىن گىرنكىيا رۇژنامەقانىيا زارۇيان كرىيە دبىژىت:

(ھەر كەسىن ئەقنىنا زارۇيان د دلى دا نەبىت نەشىت ئەقنىنا وەلاتى ژى ب حەبىنىت).

گازى ھەمى خىرخواز و نقىسەران كرىيە، كو خو ل رۇژنامەقانىيا زارۇيان بكەن خودان .

بابەتىن كۇقارنى پىنكھاتىنە ژ (چىرۆك، بابەتىن ھۇنەرى، شوىنوار، وەرزش، فلكلور، چاندن، فەرھەنگوك، بەرىكانە، كارىكاتور، سىنارىو، پىزانىن گىشتى).

قنى كۇقارنى پۇلەكىن بەرچاف ھەبوو، چونكى ل دەقەرا سىمىلىن دەرکەفت كو دەقەرەكا عەرەبكرى بوو، خواندن و نقىسىن ب كوردى زۇر يا كىم بوو ئەف كۇقارە بۇ ھاندەرەك كو زارۇيىن دەقەرى فىزى زمانىن خۇ بىن و ب ئىكەم روپەلىن رۇژنامەقانىيا زارۇيان ل سىمىلىن شاد بىن.

ژ سالا ۱۹۹۲ ئى تا كو سالا ۱۹۹۸ ئى چ رۇژنامە و كۇقار بۇ زارۇيان نەدەرکەفتن، ژلى كۇقارنىن گىشتى كو بەرپەرەك يان دو بۇ زارۇيان تەرخانكرىوون، ئەف قۇناغە بەردەوام بوو، تا كو بىروھرىيا سەدسالىيا رۇژنامەقانىيا كوردى ل ۱۹۹۸/۴/۲۲ ئى ئىكەم كۇقارا زارۇيان بئاقىن (سقمۇرە) دەرکەفت و ھەر دووى رۇژندا ل سەر زارۇيان ھاتە بەلافكرن، كو مزگىنيەك بوو بۇ زارۇيىن دەقەرى، بەلكو بۇ مالباتا بەدرخانىيان و بۇ تەقاييا زارۇيىن كوردستانى.

پىكا سىي:

قۇناغا وەرارا رۇژنامەقانىيا

زارۇيان ل بەھدىنان:

كۇقارا (سقمۇرە) ئىكەم پىنگاغا ژ ھەژى بوو بۇ زارۇيان ل دەقەرا بەھدىنان ھاتىيە ھاقتىن، ئەف

- 1- ژ ھژمار (۱ تا ۲۸) خودانى ئىمتىيازى كاروان ناكراهى، سەرنقىسەر فەھمى سلمان.
- ۲- ژ ھژمار (۲۸ تا ۵۵) خودانى ئىمتىيازى حەبىب كەلەش، سەرنقىسەر بەھجەت ھوروى.
- ۳- ھژمار (۵۶) خودانى ئىمتىيازى فەھىم عەبدوللا، سەرنقىسەر د. فازل عومەر.
- ۴- ھژمار (۶۷) خودانى ئىمتىيازى فەھىم عەبدوللا، سەرنقىسەر سەلام بالايى تا نھو.
- ۵- ھژمار (۹۰) خودانى ئىمتىيازى فازل عومەر سالح وسەرنقىسەر ھەر وەك خۇ ماىە .
- ۶- ھەژمار(۱۱۴) قە دەزگەھى خانى بىن رەوشەنبىرى و راگەھاندنى بوويە خودانى ئىمتىيازى، ئەف كۇقارە نھا ب (۳۲) بەر بەرەن رەنگىن دەردكەفیت و تاكو نقىسىنا قى بابەتى (۲۱۷) ھژمار ژى دەركەفتىنە و يا بەردەوامە.

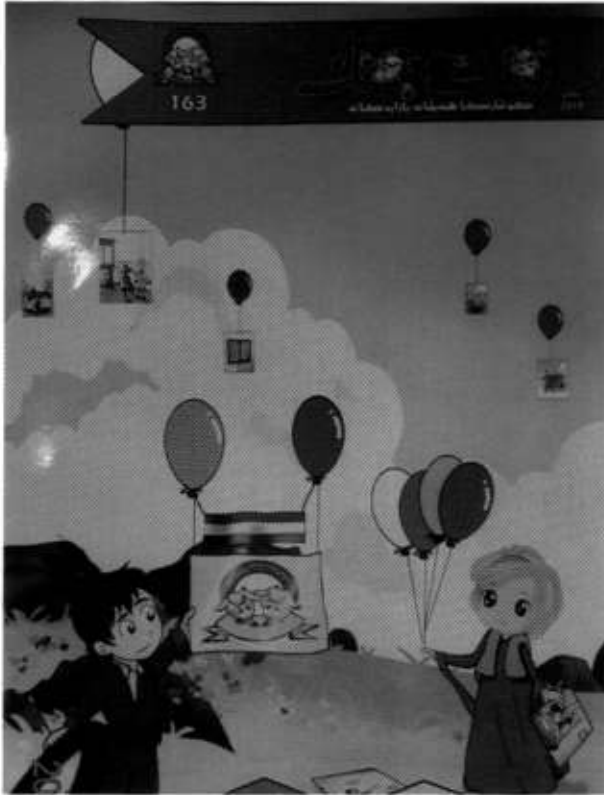
• كارتىكرنا دەركەفتنا سقورە ل سەر زارۇيان: كۇقارا سقورە كەفتە دەستىن ھەمى زارۇيىن دەقەرى دا چ ب رىكا بەلاقكرن و نىشادانا وى ل سەر ئەنتەرنىتىن چ ب رىكا بەلاقكرنا وى ل خواندنگەھ و بازاران چ ب رىكا بەلاقكرنا وى ل تەلفىزىون و رادىويىن دەقەرى، پترىا بەرھەمىن بۇ كۇقارنى ھاتىن ھەر ژ زارۇيان بوو، ئانكو سقورە بوو خواندنگەھ ژىۇ پەرورەدە كرنى و پشتى ھىنگى چەندىن نقىسەرىن زارۇك دەركەتن كووان مفايەكى باش ژكۇقارا سقورە وەرگرتىن و بۇ قى يەكى وان بخۇ چەندىن كۇقار يان بىژىن بەلاقكوك دروست كرن وەك:

- ۱- كۇقارا (نیرۆژ)، كوهەتا نھا (۱) ھژمار ژى دەركەفتىە و ب رىك و پىكى ھەيفا نە ل سەر زارۇيان دەيتە بەلاقكرن، ئەف كۇقارە سەرنقىسەرىن وى (نیرۆژ و صالح) و نیرۆژ عبدالعزىز بەرھەفدكەت و صالح عبدالعزىز ب نىكار و دەرھىنانا ھۇنەرى رادىبىت، ئانكو كۇقارەكە چەند زارۇك د مالهكىندا دەردىنچن بابەتىن قى كۇقارنى دەھمە رەنگن و ژ (۱۱) بەر بەران ژ قەبارەين بچويك پىكدەيت. لى تىن چەند ھژمار ژى چاپ دكرن و ل سەر ھەقالىن وان دەاتنە بەلاقكرن.
- ۲- كۇقارا ئازامى، كۇقارەكە (بەلاقكوك) ژدەرھىنان

كۇقارە ل پىشىن سەر ب دەزگەھى گازى قەبوو، لى پشتى ھزر ھاتىبەكرن و پشتى روينشتنا چەندىن ھەقالان ژ ستافى كۇقارا (گازى)، پرۆژەك پىشكىشى نقىسىنگەھا راگەھاندنا پارتى دىموكراتى كوردستان ل دھوكى كر و وان ژى ب سىنگەكى بەرقرەھ ئەو پرۆژە پەسەند كر و بەرھەمى وى دەركەفتنا كۇقارا (سقورە) بوو.

- بۇچى بى نافی ھاتە نافكرن؟
- چونكى گىانەوەرەكى جوان و سقكە و ل دەقەرىن كوردستانى زۇرە و ل سەر گويزا و داران دژىت وىن سقكە بۇ سەر داران و ب ساناهى دشىت خۇ ژ دوژمنان ب پارىزىت، دىسان ئەف گىانەوەرە ھزر ل پاشەرۇژا خۇ دكەت و گويز و بەرويان و فستەق وىندەقان بۇ زقىستانى كۇمدكەت.
- سەرنقىسەرى كۇقارنى (فەھمى سەلمان) بوو، كو رولەكى كارىگەر ژ بۇ دەركەفتنا (سقورە) دىتتە^(۱۰).
- ئەف كۇقارە د گەلەك قۇناغا دا دەرباز بوويە:

ل دەمەكى دوير دى بازارى پەرتوو كوخانا كوردى پرىيت
ژ رۇژنامە قانىيا زارۇيان.

ھەلبەت ژىلى قان كۇقاران چەند كۇقارن
گىشتى ژى چەند بەرپەرەك بۇ زارۇكان تەرخواندكر
وەك نووبوون. دجلە يا بەرى (كو ب تىپىن لاتىنى
دەردكەت)، زاخو و گەلەكىن دى.

ئەگەر ژ ساللا ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۸ ئى مە چ رۇژنامە
و كۇقارن زارۇيان نەبوون. ئەقە ژ قىن مىژووى بەرف
ژوور تىن ل پارىزگەھا دھوككى نىزىكى (۹) كۇقارن
زارۇيان دەردكەتىنە مينا :

• **كۇقارا زەنگ و بەنگ**، ئەقە كۇقارە ھژمارا
ئىككىن ل ھەيقا (۹) ساللا ۲۰۰۱ ئى ب (۱۲) بەرپەرىن
رەنگىنشە كەفتىيە بازارى. ژ ھژمارا ئىك تا (۵)
سەرنقىسەرى كوقارى (دىوالى حاجى) بوو و ژھژمار
(۵) تا (۲۶) سەرنقىسەرى (عەجىب عەبدولا) بوو و
ژ ھژمار (۲۶) تا (۳۴) سەرنقىسەرى (ئىدرىس غازى)
يە وتا نۇكە يابەردەوامە، لى ئەو ژى شىياپە زارۇيان
بخو قە گرىندەت و بابەتىن ھەمەرەنگ بەلاق بەكەت

و دروستكرنا ژىگر ياسىن تروانشى، ژ (۱۲) بەرپەرا
پىكدەھات و بابەتىن ھەمى جۇر تىدا دەپنە
بەلاقىن، پىرىيا قى كۇقارى ب دەست ھاتىنە
نقىسىن ھەتا نھا (۲) ھژمار ژى دەركەفتىنە،

۳- **كۇقارا ستىر**، كۇقارەكا زارۇيانە (بەلاقۇك)،
ژ بەرھەفكرنا (ھىژا وەيسى) بوو، كو بىژەر بوو ل
تەلەفزون كوردستان - دھوك، ۶۰ دانە ژى بەلاق
بەرھەفكرن و ھەموو وەك ديارى ل سەرخويندكاران
بەلاقىن، ژ ۱۲ بەرپەران پىكدەھات، بەرھەمىن
ھەمەرەنگ ھەمبىز دكرن.

۴- **كۇقارا چىا**، كۇقارەكا ھەيقانەيە (بەلاقۇك)،
تابەتە ب جىھانا زارۇيان قە ژ (۱۲) بەرپەران پىكدەھىت
و تىن (۳) ھژمار ژى دەركەفتىنە، سەرنقىسەرى
وئ (زەقەر ئىسماعىل) ۵. كول قۇناغا نافىجى بوو
ئانكو ھىشتا زارۇك بوو و چەندىن ھەقالىن دىژى
ھارىكارىيا وى بۇ دەركەفتىنە قى كۇقارى دكر، كو ژ
قەبارەين مەزنىە و بابەتىن وئ ھەمەرەنگە.

۵- **كۇقارا كەو**، كۇقارەكا (بەلاقۇكەكا)
ھەيقانەيە بۇ زارۇيان، سەرنقىسەرى قى كۇقارى
(مىللەت عىسمەت) ۵ و ئەقە كۇقارە ژى ژ خىزانەكى
دەردكەقتى، كو چەند خووشك و برا ژ بۇ دەركەفتىنە
قى كۇقارى ھارىكارىيا ئىك دكەن و تا نھا (۲)
ھژمارە ژى دەركەفتىنە و بابەتىن وئ ھەمەرەنگە.

۶- **كۇقارا رۇژ**، كۇمەكا خويندكارن ئالا يا
نمونهيى دەردنىخستىن.

ئەقە زىدە بارى گەلەك ھەقالىن دى كو بۇ
كۇقارن زارۇيان مينا سقورە بابەت د نقىسان، نھا
ئەو بخو ھەول و بزاقا دكەن ژ بۇ دەركەفتىنە كۇقاران
د چارچوقى خواندىكەھى دا و چەند زارۇك پى
رابوونە و ل سەر ھەقالىن خۇ بەلاق دكەن بىنى بىنن
پەرتوو كوخانىن باژىرى، ئەقە ھەمى پىنگاقە بۇ
ھىدى ئەقە زارۇكە يان گەنجە د ئامادەبىن كول ھەر
كۇقارەكا زارۇيان كار بكەن و شىانە كەساتىيەك
ب ھىز و خودان شىان بن، ئەقە بۇ ھىدى دزقرىت كو
دەما دىتى رۇژنامە قانىيا زارۇيان كارتىكرنا خۇ ھەيە
وان ژى ھىز د دەركەفتىنە كۇقاراندا كرى، ئەز باوهرم نە

• **كۇقارازىمۇك**، كۇقارەكا وەرزىيە ھۇمار (۱) ل بۇھارا سالا ۲۰۰۴ ئى دەركەقتىيە، ژ (۲۸) بەريەران ژ قەبارەين مەزن پىنكەھاتىيە. لى زىمۇك چىيە؟
 زىمۇك : ناقتى چىچكەكن يە ل پترييا دەقەرىن بەھدىنان دىبىژنى (زەرويلە) لى ل دەقەرا بارزان دىبىژنى (زىمۇك)، كو چىچكەكا جوانا رەنگىنە، رەنگىن وئ پىنك ھاتىنە ژ (زەر، سور، سىي، كەسك، رەش) پتر ل بۇھاران ديارە. ھەر ديسان (زىمۇك) ناقتى كەقنە گوندەكىيە كو ژ شويىنوارىن كەقنارىن زەرەدەشتىيان بوو، د كەقنە رۇنئاقايىن باژىرى بلى ل دەقەرا بارزان، ئەف كۇقارە ژ لايى سەنتەرى رەوشىبىرى يى بلى دەردكەقتى، تاكو نھا (۵) ھۇمار ژى دەركەقتىنە و يا بەردەوامە، سەرنقىسەرى قى كۇقارنى (مەھمەد ئەمىن موسا مەھمەد)ە، زمانى قى كۇقارنى پتر گىندى دەقەرا بارزانە، ئانكو ب زاراقى ناقتى دەقەرى دەھتە نقىسىن، نە وەك كۇقارنى سقورە و كەپر و زەنگ و بەنگ ب زاراقى گىشتىن دەقەرى دەھتە نقىسان، كو گونجايە دگەل يى خواندنگەھان.

كو ھەمى زارۇك مفاى ژى وەرگىن.

• **كۇقارازىمۇك**، ئەف كۇقارە پاشىبەندى كۇقارازاخۇ بوو، ب (۸) بەريەران ل زاخۇ دەردكەقتى، يەكەم ھۇمار ل مەھا (۵) سالا ۲۰۰۵ ئى دەركەقتى، سەرنقىسەرى قى كۇقارنى (بەحرى رەشىد)بوو. داوى ھۇمارا وئ ھۇمار (۱۸) بوو كو ل چرىا دووى سالا ۲۰۰۶ ئى ب (۱۱) بەريەران دەركەقتىيە و ژى قى كۇقارنى ژى بداوى ھات.

• **كۇقارازىمۇك**، يەكەم كۇقارازارۇيانە ل دەقەرا ئاكرى دەردكەقتى، ئەف كۇقارە ژ لايى بزاقا رەوشەبىرى يا ئاكرى دەردكەقتى، تاكو نھا (۲) ھۇمار ژى ب (۳۲) بەريەرىن رەنگىن دەرچووينە، ھۇمارا (۲) ل شواتا سالا ۲۰۰۸ ئى دەرچوويە و سەرنقىسەرى قى كۇقارنى (شەمال ئىسماعىل)ە.

• **كۇقارازىمۇك**، كۇقارەكا زارۇكان بوو ل گەل كۇقارازۇگەھ يا زانكۇيا زاخۇ دەھتە بەلاقتەكەرن. ژمارە ئىك ل زقىستانا ۲۰۱۲ كو ژمارە سىن داوى ژمارە بوو ل ھافىنا ۲۰۱۲ بوو.

• **كۇقارازىمۇك**، يەكەم ھۇمارا وئ ل تىرمەھا سالا ۲۰۰۳ ئى دەركەقتىيە، سەرنقىسەرى كۇقارنى (مۇئەبەد تەيب)ە، ئەف كۇقارە ژ لايى دەزگەھى (سىپىرىز) يى چاپ و وەشانى ب ھارىكارىيا رىنخراوا دياكونيا يا سويدى دەردكەقتى، ھەتا نھا (۲۲) ھۇمار ژى دەركەقتىنە... ژىلى قى كۇقارنى دەزگەھى (سىپىرىز) پىرۇزەيەك ھەيە ژ بۇ ئەدەبىياتا زارۇيان ب ناقتى (ھزار پەرتووك بۇ زارۇيان)، ژقى پىرۇزەيە ھەتا نھا ھۇمارەكا باشا پەرتووكىن زارۇيان دەركەقتىنە، كو د پىنكەھاتىبوون ژ چىرۇكىن فىلكورى كوردى. وەرگىران ژ زمانىن ئىنگىلىزى و سويدى و فارسى و عەرەبى و روسى كو پتر يا وان چىرۇكن بۇ زارۇيان و ئەف پىرۇزە دگەل دەركەقتىنە كەپرى د بەردەوامىن، ئەفە ژى ئىك ژ وان پىنكەھاتىنە يىن ب رەنگەك ژ ھەژى خزمەتا پەرتووكخانا كوردى د وارنى ئەدەب و رۇنئامەقانىيا زارۇياندا كرى.

• پەرتووكىن سەر ب زارۇيانفە ژ سالا ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ ئى ل دھوكى دەرگەقتىن،

رىنكخراوا مافىن مەدەنى ل كوردستانى؛ ب نافتى (سنىلا ئەقىنىن ژ بۇ زارۇيان) ئەف پەرتووكىن ل خوارى دەرخستىنە:

- ۱- سىندىرلا - چىرۇك
 - ۲- بەچكە شىرتىن دارستانى - چىرۇك
 - ۳- ھەركول و ئەزەھا - چىرۇك
 - ۴- تەرەزان شاھى دارستانى - چىرۇك
 - ۵- دانىك - چىرۇك
 - ۶- دىك ھىار - چىرۇك
 - ۷- زەنگ و بەنگ - چىرۇك
 - ۸- فاتفاتوك - چىرۇك
 - ۹- زەرافە و فىل - چىرۇك
 - ۱۰- كەر و دىكلىك - چىرۇك
 - ۱۱- درىك - چىرۇك
 - ۱۲- ئە لىس ل واھكى سەبىر - چىرۇك
 - ۱۳- كوترىك و كورى پىرى - چىرۇك
- ئەف ھەمى پەرتووكە ب سەربەرشىتيا د. عارف خىنو ھاتىنە چاپكىن.
- ژ وەشانىن بنگەھى چارەسەريا دەروونى ب ھارىكاريا رىنكخراوا دياكونيا سويدى كۆمەكا پەرتووكان دەرگەقتىنە ل ژىر نافتى (چىرۇك ژ بۇ زارۇيان) ئەقىن ل خوارى دەرگەقتىنە:

- ۱- كەرى ژىر
- ۲- دىككا سحرى
- ۳- خوربا دەريايى
- ۴- رويقى و مرىشكا سور
- ۵- بەرىكانى

و ئەف پىرۇزە بىن شايبەتە ژ بۇ چاپكىرنا پەرتووكىن زارۇيان و ئەقىنى ل ژىر سەربەرشىتيا د. عارف خىنو بوو. پىرۇزى (ھزار پەرتووك بۇ زارۇيان) بى دەزگەھى (سپىرىز) بىن چاپ وەشانى ژى ئەف پەرتووكىن ل خوارى دەرگەقتىنە:

- ۱- سەردەمى دەپنەسوران
- ۲- كىتك و بىنەمالا وى

- ۲- سەگ و بىنەمالاوى
- ۴- مرقۇن بەرى دىروكى
- ۵- نامەبەكا ئاشتىن
- ۶- سىترانىن كولىلكان
- ۷- كىز خاتوبىن
- ۸- كەچا ژ ھەمىقى ھاتى
- ۹- كەچا مىرى مشكان
- ۱۰- ھانسىل وگرتل
- ۱۱- سەربازى خوراگر
- ۱۲- مېشاشا شىر
- ۱۳- شەف باش مىرو
- ۱۴- مىرو ھەز ژ شەرا ناكەت
- ۱۵- بالندەبىن گوشىخۇر
- ۱۶- ھەر تىشتەك دەربارەي بارانى *

و ئەف پىرۇزە ژى بى بەردەوامە، لى يا ديار ئەف ھەمى پەرتووكە وەرگىران و بىن فلكلورىنە لى داھىنانىن نقتىسەرىن دەقىرى بىن كورد بۇ زارۇيان زۇر دكىمىن چ ھەلبەست بان چ پەرتووكىن زانستى دەروونى كو گرىداي زارۇيان، لى مرقۇن دىشيت بىزىت كو د دىرۇكا كوردستانىدا تاكو نھا ئەفە باشتىن و زىرىتىن قۇناغە بۇ زارۇيان، چونكى ئەقىرى پەرتووكخانا كوردى يا پرە ژ كۇقار و رۇژنامە و پەرتووكىن گرىداي زارۇيان ئەم باوهرىن دەمەكى نە توپىر دا دى مە بەرھەمىن خومالى بىن نقتىسەرىن كورد ژ بۇ زارۇيان ژى ھەبىن.

دىسان نقتىسەرى گەنج (نېھاد سەدالە) (۸) پەرتووكىن چىرۇكان دەرخستىنە، لى ئەف چىرۇكە پىر وەك ناموژگارى بۇ زارۇيان دا ئاراستەكىرنە و ژ داھىنانا ھۆنەرى چىرۇكى دىن بەھىن.

ھەر دىسان كۇقارا سقۇرە پىرۇزەبەك ھەبوو بىناقتى ژ وەشانىن كۇقارا سقۇرە ئەقى پىرۇزەبى نىزىك (۱۱) پەرتووكىن زارۇيان بىن ھەمەرەنگ دەرخستىنە ئەوزى ئەفەنە:

- ۱- مىرگا ب كولىك، سىنارىو، جاھىدا بىرى
- ۲- رۇژانىن ھىقىن، سىنارىو، و، نازدار
- ۳- ئىكى بووسان چىرۇك، و؛ مسعود خالد
- ۴- چىرۇكىن رويقى يا چىرۇك، و؛ محمد ملاحمدى

- ۲۰- بالندەو ژبانەكا سەبىر، پىزانىن، ئەحمەد بىرى ئەنجام،
- ھەبوونا رۇژنامە گەريا زارۇيان ب رەنگەكى باش و بەرفرەھ ھەبوونا جفاكەكى پىشكەفتى و پاشەرۇژەكا گەشە.
- ب دەرکەفتنا كۇفارا سقۇرە، واتە ل سالا ۱۹۹۸ئ، ئەو سال دەيتە ھژمارتن يەكەم قۇناغا راستەقىنەيا رۇژنامەقانىيا زارۇيان ل دەقەرا بەھدىنان.
- قۇناغا زىرىن يا رۇژنامەقانىيا زارۇيان، ژ سالا ۲۰۰۰ ل دەقەرى دەستپىندكەت.
- سالا ۱۹۹۲ ئ تا ۱۹۹۸ ئ ئىك رۇژنامە و كۇفارن زارۇيان ل دەقەرا بادىنا نەدەرکەفتىنە.
- گرنكىدان ب رۇژنامەقانىيا زارۇيان، گرنكىدانە ب پاشەرۇژا مللەتى.
- داھىنان و پەرتووكىن بەرھەمىن خومالى ژ بۇ زارۇيان دكىمن.
- نەبۇونا نقىسەران بۇ زارۇيان دنقىسن قالاتىەكى پەيدا دكەت.

- ۵- بشكوژن پاشەرۇژى، ھەلبەست سلاح محمد ئەمىن
- ۶- پىتەر و خشخشوك، چىرۇك، و؛ مسعود خالد
- ۷- فەرھەنگا رەنگىن، مژوبلى، ئەحمەد بىرى
- ۸- گەوھەر ناسى، زانست، مسعود خالد
- ۹- ئەدىسون، زانست، شىروان ئەحمەد تەيب
- ۱۰- گەلىن ھەيقا شىن، چىرۇك، و؛ عارف حىتو
- ۱۱- گولفرۇش، چىرۇك، فەھىما ئىبراھىم
- ۱۲- گەنجىنا چىروكان، چىروك، فازل ئومەر
- ۱۳- برەكا بالندان، چىروك، عزت يوسف
- ۱۴- دەولەتا دارستانى، رومان، تەحسىن نافىشكى
- ۱۵- پانتەلونى شەيتانى، چىروك، تەنگەزار مارىنى
- ۱۶- تەيمەزى شەھەزا، چىروك، حى جەعفەر
- ۱۷- باخچى ئاوازان، ھەلبەست، بلند محمد
- ۱۸- تورىنا مايتىكەر، چىروك، ئەمىن قادر
- ۱۹- كىلەستوبىن، چىروك، خالد صالح

ژىدەر:

۱. د. ضياء الدين ابو الحب، الطفل هذا الكائن العجيب/ الموسوعة الصغيرة
 ۲. هادي نعمان الهيتي، أدب الاطفال فلسفته، فنونه، وسائله.
 ۳. هادي نعمان الهيتي، صحافة الاطفال من العراق نشأتها وتطورها.
 ۴. كاظم سعدالدين، كيف تكتب للاطفال. جون ئىكن، وەرگىران بو عەرەبى وەرگىران بو كوردى، كەمال غەمبار.
 ۵. مدحت عبدالرزاق، سايكولوجية في مرحلة الروضة/ الموسوعة الصغيرة (۴۴).
 ۶. وريا جاف، كاروانى رۇژنامەگەريا كوردى
 ۷. (نوبھارا بچووكان)، ئەحمەدئى خانى، توپزاندىن و پىداچون: حمدى عبدالمجيد السلفى، ۱۹۹۰.
 ۸. د. ھىمدارى حوسىن، كۇفارى گروگارى مندالانى كورد و سەرەتاي رۇژنامەنوسى پەرورەدەبى،
 ۹. حەمەد صالح فەرھادى، چەند لاپەنىكى رۇژنامە نوسى كوردى.
 ۱۰. كۇفارا سقۇرە
- ھژمارا قان پەرتووكان ھەتا نقىسنا قن نقىسنىن يە ل سالا ۲۰۱۵ئ.

رادىئو ... ل دىھقەرا بەھدىنان

۱۹۹۱ - ۲۰۱۷

ۋەھىھى ھەھەن

بەھىداھوئا رادىئو يا كوردى

ب رەنگەكئ گشتى

گەر سەھكەھنە دىرۇكا بەھىداھوئا رادىئو يا كوردى، دئ بىننن بەكەھمىن رادىئو يا كوردى ل سەرانسەرى جىھانى كەفتىبە كارى، [رادىئو يا كوردى بە ل بەغدا] كول ۱۹۳۹/۱۱/۱۹ ئ ل بەغدا دەست ب بەخشى خۇ كرى(۵).

ب شىئەكئ گشتى كەفتىرەن (دەھ) رادىئو بىن كوردى چ ل سەر ئاھا كوردستانى يان زى دەرھەمى ئاھا كوردستانى ئەقئىن خارى نە.

۱- رادىئو يا كوردى ل بەغدا ... ل ۱۹ ۱۹۳۹/۱۱ ئ كەفتىبە كارى^(۱) ... ل ئىسانا ۲۰۰۳ بەخشى وئ راوہستا.

۲- پشكا كوردى ل رادىئو لىبان - بەرۇت، ل ۵ ۱۹۴۱/۳ ئ كەفتىبە كارى^(۲) ... ژ كارمەندىن وى د.كامىران بەدرخان و د.نورەدىن زارا.

۳- پشكا كوردى ل (رادىئو ياقا) ل فەلەستىن، ل شۇبانا سالا ۱۹۴۲ ئ كەفتىبە كارى^(۳) ... و ئىلوننا سالا ۱۹۴۵ راوہستا بە.

رادىئو Radio بەھكە لاتىنى و جىھانى بە، ب ەھرەبى دىئزنى (الذاعة) و ب زمانى كوردى دىئزنى ئىزگە. رادىئو چەكە ژ سىن چىنن دۇنيا راگەھاندنى كو دىئزنى راگەھاندنا بىستراو. ل سەرانسەرى ۋەلاتىن جىھانى رادىئو ب دو بىلان بەخشى دۋەشىننن، بىلا مۇجە AM و بىلا مۇجە FM .

ئامىرى رادىئو بۇ جارا بەكن ل سالا ۱۸۹۶ ئ ژ لىن ئەندازىرى ئىتالى [جو جىلىمو ماركونى] قەھاتىبە دروست كرن^(۴) . پشنى ئىتالىا . رادىئو ھىدى ھىدى ل ۋەلاتىن دى بىن ئەورۇپى و سەرانسەرى دۇنيابى بەلاقە بوو و كەفتە كارى . بۇ نەمۇنە :

ل سالا ۱۹۰۴ ئ رادىئو ل فەرەنسا كەفتەكارى و ل سالا ۱۹۲۱ ئ، ژمارا ئىزگەھان ل سەرانسەرى ئەورۇپا و ئەمىركا بوونە ۲۱ ئىزگە^(۵) . ل سالا ۱۹۲۶ ئ رادىئو يا مىصرى كەفتە كارى كو ب ئىكەھمىن رادىئو يا ەھرەبى دىھنە ھىمارتن و ل ۱ ۱۹۳۶/۷ ئ ل عىراقن رادىئو كەفتە كارى^(۶) .

كەفتىرەن و ئاقدارتەن و بەرەھەلافتەن رادىئو ل سەرانسەرى دۇنيابى (رادىئو B.B.C) يا لەندەن، سالا ۱۹۲۲ ئ كەفتىبە كارى و ھەنا رۇژا ئەفرۇ يابەرەھامە و ل ھەمى پاتەختەن ۋەلاتىن دۇنيابى بەھامىنر ھەنە^(۷) .

۴- پىشكا كوردى رادىيۇ تەبىرىز ل ئىران ۰ ل بوھارا
سالا ۱۹۴۶ ئى كەفتىيە كار^{۱۱۷}... و ل ئىلونا سالا
۱۹۷۹ راووستا يە.

۵- رادىيۇ كوردى ل يىزىقان ل ئەرمىنيا، ل ۱۹۵۵/۱۲/۱۵
ئى كەفتىيە كارى^{۱۱۸}... و تا نھا زى بەردەوامە.

۶- پىشكا كوردى رادىيۇ فاهرە، ل ۱۹۵۷/۶/ ۱
كەفتىيە كارى^{۱۱۹}... و ل سالا ۱۹۶۸ پەخشى وئ
راووستا يە.

۷- پىشكا كوردى رادىيۇ تەھران ... ل مەھا چرىا
يەكئ سالا ۱۹۵۸ ئى كەفتىيە كارى^{۱۲۰}... تا نھا
پەخشى وئ بەردەوامە ب دو شىۋەزاران (سورانى
- بادىنى) بەرنامەيان پىشكىش دكەن

۸- بەشى كوردى ل رادىيۇ با يەيكى ئىران، ھافىنا سالا
۱۹۶۲ ئى ل براگ- چىكوسلوفاكيا جازان كەفتىيە
كارى^{۱۲۱}... و ل ئىلونا سالا ۱۹۷۰ راووستا.

۹ - ئىزگى دەنگى كوردستانا عىراقى، ل ۲۰
۱۹۶۳/۸ ئى ل سەردەمى شۆرشا ئىلولى ل چىابى
كەفتىيە كارى^{۱۲۲}.

۱۰ - بەشى كوردى ل رادىيۇ دەنگى گەلى عىراقى
ل بولگارىا، ل پاپىزا سالا ۱۹۶۳ ئى كەفتىيە
كارى^{۱۲۳}... و ل دىماھيا سال ۱۹۶۵ پەخشى وئ
راووستا

رادىيۇ ل دەقەرا بەھدىنان ۱۹۹۱-

۲۰۱۷

پىشنى فەكولتەكا مەيدانى يا ھوپر، بۇ مە
خوبابوو ئىزگە يان رادىيۇ ل دەقەرا بەھدىنان پىشنى
سەرھەلدانا ئادارا سالا ۱۹۹۱ ئى يا پەيدا بووى، و
يەكەمىن رادىيۇ پەخشى خۇ ل دەقەرى وەشاندى
رادىيۇ قوتابى ولاۋان بوو كول ۱۹۹۱/۱۰/۱۵
ل ناحيا سەرسىكى^{۱۲۴} پەخشى خو راگەھاندى،
رادىيۇ ناڧىرى ب رەنج و داھىنان و خىئرا تەكنىكار
فەرھاد مەلا حمدى كەفتىيە كارى.
پەخشا ئى رايويى ھەمى سەرسىك و قەدىش و

بامەرنى و ئەو دەردۇر قەدگرت.

- دوھمىن رادىيۇ ل دەقەرا بەھدىنان كەفتىيە
كارى رادىيۇ يا ئامېدىن، بوو، كول ۱۹۹۱/۱۰/۱۵ ئى ل
ئامېدىن كەفتىيە كارى، پىشنى كو رادىيۇ قوتابى و
لاۋىن سەرسىكى ھاتىيە قە گوھاستىن بۇ ئامېدىن،
جەن ئامازئ يە ل سالا ۲۰۰۵ ئى ئاقى ئى رادىيۇ
ھاتە گوھارتىن بۇ (رادىيۇ سىلافا). كو سەرب
ئاقەندا سىلافا

يا رەوشەنبىرى و راگەھاندنى قەيە و تا نھا
پەخشى وئ بەردەوامە .

- ژ سالا ۱۹۹۱-۱۹۹۶ ھىزايان شەعبان سلىمان
و ەك رىفەبەر، ئەكرەم ئىبراھىم، ھوشيار ئەحمەد،
ئىبراھىم ئىدرىس، زۇزان رەسول، و نەوزاد زاھر و ەك
بىزەر و نقىسكار و محەمەد مەلا حمدى و كامىران
عەلى سالىح و ەك تەكنىكار د ئى رادىيۇندا كار كرىنە
... پائىشان چەندىن ھەقائىن دىتر لى كار كرىنە تاكو
گەھشتىيە قونغا رادىيۇ سىلافا.

- سىيەمىن رادىيۇ ل دەقەرا بەھدىنان
كەفتىيە كارى (رادىيۇ قوتابى و لاۋىن دەۋك) بوو .
كول ۱۹۹۱/۱۰/۱۸ ئى ل دەۋك كەفتىيە كارى ، و ل
ھافىنا سالا ۱۹۹۲ ئى پەخشا وئ راووستا يە^{۱۲۷}.

- چوارەمىن رادىيۇ ل دەۋك كەفتىيە كارى (رادىيۇ
دەۋك) دەنگى (يەكىتى نىشئمانى كوردستان)^{۱۲۸}.

ل ۱۹۹۱/۱۰/۲۸ ئى ل دەۋك كەفتىيە كارى و بەھارا
سالا ۱۹۹۲ ئى پەخشى وئ راووستا يە.

- پىنجەمىن رادىيۇ ل دەۋك كەفتىيە كارى (رادىيۇ
پارتا گەل) بوو، كول ئادارا سالا ۱۹۹۲ ئى ل دەۋك
كەفتە كارى^{۱۲۹} و ل چرىا بەكئ سالا ۱۹۹۳ ئى
پەخشى وئ راووستا يە.

- شەشەمىن رادىيۇ ل دەقەرى كەفتىيە كارى، (رادىيۇ
دەۋك) بوو كو سەرب نقىسىنگەھا رەوشەنبىرى و
راگەھاندنا لىكى ئىكى (پارتى دىموكراتى كوردستان)
دەزگەھى خانى يىن رەوشەنبىرى و راگەھاندنى يىن
نھا قەيە، ل ۱۹۹۲/۱۰/ ۱۴ ئى كەفتىيە كارى و تا
نھايا بەردەوامە ل سەرب پەخشى خو^{۱۳۰}.

- ھەفتمىن رادىيۇ ل دەقەرى كەفتىيە كارى

كارى و تا نها بەردەوامە

- رادىئو مەنن ... سەرب يەكگرتووى ئىسلامى ل ئامبىدىن ل ۲۰۰۵/۱۰/۱ كەفتىبە كارى^(۳۱)

- رادىئو ئاشنى سەرب (ى.ن.ك) ل ۱۸ / ۱۲ / ۲۰۰۴ ئ ل زاخۇ كەفتىبە كارى^(۳۲)

- رادىئو كەلا ئامبىدىن ، سەرب (ى.ن.ك) ل ۲۰۰۵/۷/۱ ئ كەفتىبە كارى^(۳۳) و ل دەستىپىكا سالا ۲۰۱۷ پەخشى وئ راوہستا .

- رادىئو خابىر ... سەرب يەكگرتو ئىسلامى قە ، ل ۲۰۰۵/۲/ ۱۹ ئ ل زاخۇ كەفتىبە كارى^(۳۴)

- رادىئو پەيام ل ئاكرى ... سەرب يەكگرتو ئىسلامى قە ، ل ۲۰۰۶/۸/۳۱ ئ ل ئاكرى كەفتىبە كارى^(۳۵)

- رادىئو داسنبا، ل ۲۰۱۰/۱۱/۱۱ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۳۶)

- رادىئو دويان، ل ۲۰۱۰/۴/۴ ئ .. ل باژىرى سىمىل كەفتىبە كارى^(۳۷)

- رادىئو زانكو، رادىئو كەتابىتە ب بياقىن زانكوين قە سەرب سەرۇكاتيا زانكويا دھۆك قەبە، ل ۲۰۱۰/۴/۱۶ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۳۸)

- رادىئو فىن، ل ۲۰۱۰/۶/۱ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى و پتر گرنگىي ددەنە بياقىن موزىك و سترانان^(۳۹)

- رادىئو ژىن، سەرب دەرگەھىن كۆفەندىن رەوشەنبىرى و راگەھاندىن قەبە، ل ۲۰۱۰/ ۴ / ۱ ئ ل زاخۇ كەفتىبە كارى^(۴۰)

- رادىئو دىنگىن كۆمەل ... سەرب كۆمەلا ئىسلامى كوردستان قەبە ل ۲۰۱۲/۱/۱ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۴۱)

- رادىئو بەردەرەش ... سەرب يەكگرتو ئىسلامى قە بە ... ل ۲۰۱۲/۹/۲۶ ئ ل بەردەرەش كەفتىبە كارى^(۴۲)

- رادىئو جەماوەر، ل ۲۰۱۲ / ۱۱ / ۲۶ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى ، سەرب جزيا سوسىيالىست دىموكراتى كوردستان قەبە^(۴۳)

- رادىئو وار، سەرب دەرگەھىن (وار) قەبە ، ل ۲۰۱۲/۱۲/۱۲ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۴۴)

- رادىئو تىرافىك، قى رادىئو ل ۲۰۱۳/۱/۱ ئ ل

(رادىئو ئاكرى) بو سەرب لىق ۹ يىن پارتى دىموكراتى كوردستان قەبە، ل ۱۹۹۲/۱/۲۵ ئ رادىئو ئاكرى ل باژىرى ئاكرى كەفتىبە كارى^(۴۵) ... تا نها بەردەوامە .

- ھەشتەمىن رادىئو ل دەرگەھىن (رادىئو يەكگرتن) بو، ل روزا ۱۹۹۲/۱۰/۱۴ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۴۶) و ل ۱۹۹۳/۱/۲۷ پەخشى وئ راوہستا .

- نەھەمىن رادىئو (رادىئو زاخۇ) يە سەرب دەرگەھىن دەلال يىن رەوشەنبىرى و راگەھاندىن قەبە، ل ۱۹۹۳/۱۱/۲۹ ئ باژىرى زاخۇ كەفتىبە كارى^(۴۷) و تا نها بەردەوامە

- دەرگەھىن رادىئو ل دەرگەھىن (رادىئو دىنگىن يەكگرتو) ، سەرب مەلبەندى سىن يىن ئىكگرتووى ئىسلامى بو ..

ل ۱۹۹۴/۳/۲۴ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۴۸) و تا نها بەردەوامە .

ئىدى ھەبوونا رادىئو ل دەرگەھىن بەھىنان بەرەلاڭ بو و گەلەك رادىئو يىن دى دەرگەھىن مېنا:

- رادىئو ئاشوور ل دھۆك، ل ۱۹۹۴/۶/۱ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى و ل ئىلونا سالا ۲۰۰۴ ئ پەخشى وئ راوہستا^(۴۹)

- رادىئو ئازادى يا جزيا شىوعىا كوردستانى، ل ۲۰۱۰/۶/۱۹ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى^(۵۰)

- رادىئو دىنگىن پەرتووكا پىرۇز، ل ئىسانا سالا ۱۹۹۶ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى و ل ئىسانا سالا ۲۰۰۳ ئ پەخشى وئ راوہستا^(۵۱)

- رادىئو يا ئاشوور ل زاخۇ، ل ۱۹۹۸/۴/۱ ئ كەفتىبە كارى و ل ئىسانا سالا ۲۰۰۳ ئ پەخشى وئ راوہستا يە، قى رادىئو يىن پىشكا كوردى ھەبوو^(۵۲)

- رادىئو شىرازا – (راستى) دىنگىن پارتا نىشتىمانى ئاشوورى، ۱۹۹۹/۷/۴ ئ ل دھۆك كەفتىبە كارى و ل ۲۰۰۴/۳/۱۵ ئ پەخشى وئ راوہستا^(۵۳)

- رادىئو ھىزل سەرب دەرگەھىن ھىزل يىن رەوشەنبىرى و جفاكى قەبە، ل ۲۰۰۵/۵/ ۲۶ ئ ل زاخۇ كەفتىبە كارى و تا نها زى بەردەوامە^(۵۴)

- رادىئو بەھىنان ... سەرب يەكىتى نىشتىمانى كوردستان قەبە ... ل ۲۰۰۴/۳/۲۰ ئ ل دھۆك كەفتىبە

- دھۆك دەست ب پەخشى خۇ ل دھۆك كرىيە .
 - رادىو سىتىر . ل سالا ۲۰۱۵ ل زاخو كەفتىە كارى .
 - رادىو دىلستان . ل دەسپىكا سالا ۲۰۱۷ ل دھۆك .
- كەفتىە كارى .
 - رادىو شەدا بو قورئانا پىروز ... ل سالا ۲۰۱۵ دھۆك
 كەفتىە كارى

پەراويز

۱. د . ماجى الحلوانى حسين و د . محمد مهنى ... مقدمة في الفنون الاذاعة والسمع بصرية، القاهرة ۱۹۹۹، ص ۱۵ .
۲. ھەمان ئۆندەر . بپ ۱۹ .
۳. ھونەر مەند باكورى، ئىزگە ... ھەولئىر ۲۰۰۹، بپ ۳۳ .
۴. د . محى الحلوانى حسين و د . محمد مهنى ... مقدمة في الفنون الاذاعة والسمع بصرية، القاهرة ۱۹۹۹، ص ۱۹ .
۵. ھونەر مەند باكورى . ئىزگە، بپ ۴۱، و ھەصفى حسن ردىنى - رادىو و تەلەفونىن كوردى - دھۆك ۲۰۱۱ .
۶. ھەمان ئۆندەرئ بەرى بپ ۴۱ . و ھەصفى حسن ردىنى - رادىو و تەلەفونىن كوردى - دھۆك ۲۰۱۱ .
۷. ھەصفى حسن ردىنى، رادىو تەلەفونىن كوردى (۱۹۳۹-۲۰۰۳)، دھۆك سالا ۲۰۱۱، بپ ۲۵ .
۸. ھەمان ئۆندەر . بپ ۲۶ .
۹. ھەمان ئۆندەر . بپ ۳۶ .
۱۰. ھەمان ئۆندەر . بپ ۲۷ .
۱۱. ھەصفى حسن ردىنى، نامىلكا (پشكا) كوردى ل رادىوفا قاهىرە (۱۹۵۷-۱۹۶۸) دھۆك ۲۰۱۲ .
۱۲. ھەصفى حسن ردىنى، رادىو تەلەفونىن كوردى، بپ ۳۱ .
۱۳. ھەمان ئۆندەر . بپ ۳۵ .
۱۴. ھەمان ئۆندەر . بپ ۵۸-۷۱ ... و بىئەرە نامىلكا - ھەصفى حسن ردىنى، نامىلكا (خەباتا بىئەرىن دەقەرا بەھدىپان دناف ئىزگىن پارتىن كوردستانى دا ل قونغا شۇرشى دا ۱۹۶۳-۱۹۹۱)
- ژ ھەشانىن رىقەبەرىيا راگەھاندن ل پارىزگەھا دھۆك ۲۰۱۲ .
۱۵. ھەصفى حسن ردىنى - رادىو و تەلەفونىن كوردى - دھۆك ۲۰۱۳ . بپ ۲۵ .
۱۶. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۰۲ .
۱۷. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۹۱ .
۱۸. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۹۲ .
۱۹. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۹۴ .
۲۰. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۰۸ .
۲۱. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۱۰ .
۲۲. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۹۶ .
۲۳. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۱۳ .
۲۴. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۱۴ .
۲۵. دىدارەك د گەل خاتو (خەنان اويسا) رىقەبەرا داردىوفا ئاشوو ل دھۆك ل سالىن ۲۰۰۲-۲۰۰۴ .
۲۶. ھەصفى حسن ردىنى - ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۱۷ .
۲۷. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۱۱۸ .
۲۸. ھەمان ئۆندەرئ بەرى . بپ ۹۹ .
۲۹. دىدارەك د گەل ھىزا (ھىرى سەركىس) بەرىسى راگەھاندن پارتا نىشتمانى ئاشوو ل دھۆك .

تەلەفزيون ل دەقەرا بەھدىنان

وھىنى ھەسەن

قى تەلەفزيونى دو دەزگەھىن پەخشى ل ئامىدىن و ئاكرى ھەبوون⁽¹⁾.

TV پارتا گەل - دھۆك :

سەر ب پارتى گەلى دىموكراتى كوردستان فەبوو ل دھۆك، ل شىواتا سالا ۱۹۹۲ئ دەست ب پەخشى خۇ كرىيە، بەرنامىن خۇ ب ھەرسى زىمانىن كوردى و ەرىمى و ئىنگلىزى د وھشاندىن، قى كەتالى تا مەھا چرىا ئىكى سالا ۱۹۹۲ئ دۆمكرىيە⁽²⁾.

K.TV دھۆك :

ئەف تەلەفزيونە سەر ب نقىسىنگەھا رەھشەئىبرى و راگەھاندىن لىقى ئىكى پارتى دىموكراتى كوردستان فە بوو، نھا سەر ب دەزگائى خانى بى رەھشەئىبرى و راگەھاندىن بى پارتى دىموكراتى كوردستان قەيە، ل ۱۹۹۲/۵/۳ئ ب ئاقتى (خەبىات TV) دەست ب پەخشى خۇ كرىيە ، و ل ۱۹۹۲/۱۲/۱ئ ئاقتى وئ ھاتىيە گۇھارتىن بۇ تەلەفزيونا كوردستان، ل خىزىراتا ۲۰۰۸ئ جازەكادى ئاقتى وئ ھاتىيە گۇھارتىن و بوويە (تەلەفزيونا دھۆك) و تا نھا زى ھەر ب قى ئاقتى دھىنە وھشاندىن، ئەف تەلەفزيونە دھىنە ھەزمارتىن ب تەمەنترىن تەلەفزيون ل دەقەرا بەھدىنان و نھا زى پەخشى وئ يا بەردەوامە ، و پەخشى وئ د گەھىتە تەقأبا سىنوورئ دەقەرا دھۆك و نەينەوا و ھەولئىر و دىانا و دەردوران⁽³⁾.

ھەلبەت ژبلى ئەو رادىويىن ل سەرى ئامازە بىن ھاتىنە دان، ھەروەسا تەلەفزيونان زى رۇلەك كارىگەر د ژيانا رۇزانەبا خەلكى كوردستان ل پىشتى سەھلەدانا سالا ۱۹۹۱ئ دا گىزايە و ل باشوورئ كوردستانى، ب دەھان تەلەفزيونىن لۇكال و سەتەلايت ھاتىنە مەيدانى، و پىرىيا وان سەر ب پارتىن سىياسى فەبوويىنە، دەقەرا بەھدىنان زى وەكى پارچەك ژ قى رەھشى ھزمارمكا تەلەفزيونىن لۇكال و سەتەلايت لىن ھاتىنە دانان، ئەقە زى ئەو تەلەفزيونىن (لۇكال) ئاقتىبى نە، كو پەخشى ھندەكان راوەستىايە، و ھندەكازى تا ئەقرو زى پەخشا وانا بەردەوامە :

TV زاخۇ:

ئەقە دھىنە ھەزمارتن بەكەمىن تەلەفزيونا كوردى ل دەقەرا بەھدىنان، ل رىكەفتى ۱۹۹۱/۶/۱۸ئ ژ لاين ئىكەتى نىشتىمانى كوردستان ل زاخۇ كەفتىيە كارى، بەرنامىن خۇ ب ھەرسى زىمانىن كوردى و ەرىمى و ئىنگلىزى پىنشىكىش دكرن، ل پايىزا سالا ۱۹۹۲ئ پەخشى وئ راوەستىيا⁽⁴⁾.

TV گەلى كوردستان- دھۆك :

تەلەفزيونا گەلى كوردستان - كەتالى دھۆك، بەكەمىن تەلەفزيونە ل باژئرى دھۆك، ل ۱۹۹۱/۱۰/۲۸ئ ئ ژ لاين ئىكەتى نىشتىمانى كوردستان قە كەتە كارى، و ل بەھارا سالا ۱۹۹۲ئ پەخشى وئ راوەستىيا،

TV يەكگرتن - دھۆك :

پىشنى سىنى پارتىن كوردى بويىنە ئىك و راگەھاندنن وان هەفگرتىن، ئەو بو تەلەفزیونا يەكگرتن جەن تەلەفزیونا پارتا گەل ل دھۆكى گرت و ل ۱۹۹۲/۱۰/۱۴ ئ پەخشىن خۇ ب ھەرسىن زىمانىن كوردى و ھەرەبى و ئىنگىلىزى ۋەشانە. و ل ۱۹۹۲/۱۱/۲۷ ئ ژ ئەگەرئ چوونا پارتى يەكگرتن بو ناپ رىزىن پارتى دىموكراتى كوردستان دا، پەخشىن وئى راۋەستىبا^(۱۰۵).

TV مافى مروف :

ئەف تەلەفزیونە سەر ب كەرتن تايبەت فەبوو، پەخشىن خۇ ل ۱۹۹۶/۱/۱۹ ئ ل باژىرى دھۆك ب ھەرسىن زىمانىن كوردى و ھەرەبى و ئىنگىلىزى دھانە ۋەشانە، و پىشنى سالەكى پەخشىن وئى راۋەستىبا^(۱۰۶).

TV ئاكرى :

ئەف تەلەفزیونە سەر ب پارتى دىموكراتى كوردستان فەبو، ل ۱۹۹۲/۵/۱ ئ دەست ب پەخشىن خۇ ل ئاكرى كرىبە، ل سالا ۲۰۰۴ پەخشىن وئى راۋەستىبا^(۱۰۷).

TV ئازادى - دھۆك :

ئەف تەلەفزیونە سەر ب پارتا كومونىستا كوردستان ئ فەبو، ل ۱۹۹۷/۱۰/۱۶ ئ ل باژىرى دھۆك دەست ب پەخشىن خۇ كرىبە ، ل پاپىزا سالا ۲۰۰۲ ئ راۋەستىبا^(۱۰۸).

TV يەكگرتوو - دھۆك:

ئەف كەنالە سەر ب مەلبەندى ۳ پىن پارتا يەكگرتووئى ئىسلامى كوردستانفەبە، ل رىكەفتى ۲۰۰۴/۱/۱ ل دھۆك دەست ب پەخشىن كرىبە ، و تا نھا يا بەردەوامە ل سەر پەخشىن خۇ^(۱۰۹).

TV دەلال- زاخۇ:

ئەف كەنالە سەر ب دەزگەھى دەلال پىن رەۋشەنبىرى و راگەھاندنن فەبە، ل ۲۰۰۶/۴/۱۰ ل زاخۇ دەست ب پەخشىن خۇ كرىبە و تا نھا يا

بەردەوامە^(۱۱۰).

TV چوارچرا - زاخۇ:

ئەف كەنالەكى كەرتن تايبەتە، سەر ب دەزگاپن كۆقەند پىن رەۋشەنبىرى و راگەھاندنن ل زاخۇ فەبە^(۱۱۱). ل رىكەفتى ۲۰۱۰/۱/۱۲ ل زاخۇ دەست ب پەخشىن خۇ كرىبە ، و تا نھا پەخشىن وئى پىن بەردەوامە^(۱۱۲).

TV خابىر- زاخۇ:

ئەف كەنالە سەر ب پارتا يەكگرتووئى ئىسلامى كوردستان فەبە، ل رىكەفتى ۲۰۱۰/۷/۱ ل زاخۇ ئ دەست ب پەخشىن خۇ كرىبە و تا نھا يا بەردەوامە ل سەر پەخشىن خۇ^(۱۱۳).

TV زاخۇ - زاخۇ:

ئەف كەنالە رى سەر ب كەرتن تايبەتە، ل باژىرى زاخۇ ل ۲۰۱۲/۳/۱۳ ئ دەست ب پەخشىن خۇ كرىبە و يا بەردەوامە ل سەر پەخشىن^(۱۱۴).

TV داسنیا دھۆك:

دىسان سەر ب كەرتن تايبەتە، ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۳/۱۴ ئ دەست ب پەخشىن خۇ ل باژىرى دھۆك كرىبە و يا بەردەوامە ل سەر پەخشىن خۇ^(۱۱۵)... و ل سالا ۲۰۱۶ ئاقتى وئى ھاتىبە گوھارتن بو (فاملى TV) گىرنگىن دەتە بياقتى خىزانى و چىكاكى.

- دويان TV:

ل سالا ۲۰۱۴ باژىرى سىمىل كەفتى بە كارى ، پىر گىرنگىن دەتە ھۇنەر و سىران و موزىك و ۋەرزىنى - داسنیا سىپورت TV:

ل سالا ۲۰۱۶ ل دھۆك و زاخۇ كەفتى بە كارى^(۱۱۶).

- داسنیا موزىك TV:

ل سالا ۲۰۱۶ ل دھۆك كەفتى بە كارى^(۱۱۷).

- ھەدا TV:

ل سالا ۲۰۱۶ ل شىلادىزى كەفتى بە كارى^(۱۱۸).

- ناھەد TV:

ل سالا ۲۰۱۷ ل دھۆك كەفتىبە كارى.^{۱۹۹}
ژىلى وان چەند تەلەفزيونىن لوكال. ھەرۋەسا
ھۆمارەكا سەتەلايتان ل دھۆك كەفتىبە كارى.كو
ئەۋرى:

سەتەلايت بەھدىنان سات - دھۆك:

ئەف كەنالا سەر ب مەكتەبا راگەھاندنا ئىكەتى
نشتىمانى كوردستان قەيە، ل ۲۰۱۲/۲/۱ ئ ل دھۆك
دەست ب كارى خۇ كرىبە ، و تا ئھا بەردەوامە ل سەر
پەخشىن خۇ^{۲۰۰}.

سەتەلايت قىن TV - دھۆك :

ئەف كەنالا سەر ب كەرتىن تايبەتە، ل ۲۰۰۷/۷/۱۵ ئ
ل دھۆكى دەست ب پەخشىن خۇ كرىبە
و يا بەردەوامە ل سەر پەخشىن خۇ، پتر گرنكىن
دەتە بياقى ستران و موزىك و كلىپان^{۲۰۱}.

- سەتەلايتا وار:

ئەف كەنالا ل ۲۰۱۴/۳/۲۱ ئ ل دھۆك دەست ب
كارى خۇ كرىبە و سەر ب كەرتىن تايبەت قەيە .

سەتەلايت ھەلەلوك:^{۲۰۲} ل ۲۰۱۶/۳/۱۸ ل دھۆك

كەفتىبە كارى و يا تايبەتە ب جىھانا زاروكان قە.

بەراۋىز

۱. بو زىدەتر ... بىئىرە - ۋەصفى حسن - رادىو و تەلەفزيونىن كوردى ۱۹۳۹-۲۰۰۳.
۲. ھەمان ژىدەر بپ ۹۱.
۳. ھەمان ژىدەرى بەرى، بپ ۹۳.
۴. ھەمان ژىدەرى بەرى، بپ ۱۰۴.
۵. ھەمان ژىدەرى بەرى، بپ ۹۶.
۶. ھەمان ژىدەرى بەرى، بپ ۹۸.
۷. ھەمان ژىدەرى بەرى، بپ ۱۱۱.
۸. ھەمان ژىدەرى بەرى، بپ ۱۲۱.
۹. زانىارىن مەن بىن كەسى.
۱۰. زانىارىن مەن بىن كەسى.
۱۱. زانىارىن مەن بىن كەسى.
۱۲. زانىارىن مەن بىن كەسى.
۱۳. زانىارىن مەن بىن كەسى.
۱۴. زانىارىن مەن بىن كەسى.
۱۵. زانىارىن مەن بىن كەسى.

و سەبارەت برگىن (۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲) زانىارىن مەن بىن كەسى.
ژىدەر /

- رادىو و تەلەفزيونىن كوردى ۱۹۳۹-۲۰۰۳- ۋەصفى حسن ردىنى / ۲۰۱۱ .
ژ ۋەشانىن رىقەبەرىيا راگەھاندنى ل پارىزگەھا دھۆك.
- پىزانىن مەن ۋەك راگەھاندكار كو ئەفە پتر (۲۹) سالا ئەز دىياقى راگەھاندنى دا كاردكەم.
- ھەكار غەبدولكەرىم فىدى - دلېل المۇسسەسات الاعلامية في محافظة دھۆك - ۲۰۱۳ .
ژ ۋەشانىن رىقەبەرىيا راگەھاندنى ل پارىزگەھا دھۆك.

پهرونده و فيركرن

پەرۋەردە و فىركرنا ئايىنى ل پارىژگەھا دەھۆكى

پ.ھ.د. نۇرى قەبدەلرەھمان نىبراھىم
پ.ھ.د. مەھمەد زەكى بەلا ھىيىن بەرۋارى
وەرگىران: مۇسەدەق تۇشى

پىشەكى

ئەگەر پىنداچوونەكى ب دىرۇكا پەرۋەردە و فىركرنى
بكەين، دى گەھىنە وى ئەنجامى قى دىرۇكى ل
پەرسنگەھان دەسپىكرىيە، پىشتى پەيدابوونا
ئىسلامى زى، ھەر ل پەرسنگەھىن مووسلمانان
ئانكو مزگەفتىن وان بەكەمىن وانە (دەرس) ھاتىيە
گۆتن و بەكەمىن زارۇك فىرى تىپىن ئەلىفىبىتكان
بوويە، بەرى ھەر تىشتەكى پىنويسنە بزائىن بەرنامىن
خواندىن (پىن نە ئەكادىمى) ئەوئىن ل مزگەفتىن
كوردستانى دھاننە خواندن د چوارچووقمەكى
گىشتىدا ئەو بوون ئەوئىن د قورئانا پىرۇز دا ھاتىنە
دانان دەمى تىدا ھاتى: لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ
فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (ال
عمران: ۱۶۴)، قورئان و فەرموودەيىن پىغەمبەرى (س)
و زانستىن دى پىن ھارىكار بەرنامىن خواندىن پىن قان
خواندىنگەھ و بازنە پىن زانستى (الحلقات العلمية)
پىن كوردستانى بوون. ز وئ رۇئىقە كو كوردان باۋەرى

ب ئىسلامى ئىناى و قى ئايىنى جەھى خۇ د ھزر و بىرا
واندا كرى، كوردان كەسايەتيا خۇ ل سەر بنەمايىن
ئىسلامى ئافاكرىيە و ھەز ز زانست و زانستى كرىيە
ئەو زى ل دووق فەرمانا خودى دەمى فەرمان ب ھەر
مووسلمانەكى كرى بخويىنە (اقرا).
بۇ قى مەرمى و ژ دەسپىكا قى دىرۇكىقە كوردان
خواندىيە دا ب سەر راستىيا خودى ناسىيى ھەلپىن
و پىگىر بن ب بەرنامەيىن قورئانى، ئەوما ل ھەر
جەھەكى قى ۋەلاتى بگەرى و گوندەكى بىيىنى، چەندى
بچويك بىت، مزگەفتەك لى ھەبە، ئەو مزگەفتە زى
خواندىنگەھ بوويە و مەلايى وئ سەيدا و وانەبىز
بوويە و زارۇك و مەزنىن وان فىرى قورئانى و بنەمايىن
ئايىنى مووسلمانەتيا دكرن، ژ قان خواندىنگەھان
ھندەك ئافدارتر دبوون و بازنەپىن زانستى تىقە
دھاننەگرىدان، دھان قوتابى و ھندەكان زى ب سەدان
قوتابى ھەمبىزىدكرن، قى ئارمزوييا كوردان بۇ خواندىن
ۋەل خواندىنگەھىن مزگەفتىن كوردستانى كرىو د
ۋارى زانست و تىگەھشتنا زانستاندا مىل خۇ ل مىل

خواندنگەھا مزگەفتى

دگەل پەيدابوونا مووسلمانەتىن فىزىكىن و خواندنا ئىسلامى زى دەسپىكرىبە، ھىز سەردەمىن پىغەمبەرى (س) مووسلمانان ھىدەك ژ ھەقالىن وى (صەھابىيان) ل مزگەفتا (قبا) خەلكەك فىزى مووسلمانەتىن دكر، ب قى چەندى ل يەكەمىن چەرخى مووسلمانەتىن مزگەفتا ۋەك خواندنگەھ ھاتىبە بكارلىنان. مزگەفتا (قبا) يەكەمىن مزگەفتە د ئىسلامىدا ھاتىبە ئافاكىن و پىشتى وى مزگەفتا پىغەمبەرى ھاتىبەئافاكىن^{۱۱}. مزگەفتا پىغەمبەرى ل مەدەنىيەت يەكەمىن مەلبەندى زانستىيە د ئىسلامىدا ل باژنى ھاتىبە دامەزناندىن، دېرۇكا مزگەفتا پىغەمبەرى (س) ئالىيەكى ھەرە مەزنى دېرۇكا مووسلمانەتىن بەرچاقدەكەت، پىشتى وى گەلەك مزگەفتىن خواندنگەھ و مزگەفتىن مەزنىتر ل سەردەمىن ەباسىيان ئافادار بووينە و بووينە رووگەھا زانا و قونابىيان، ژ قان مزگەفتىن خواندنگەھ اجامە المنصورا ل بەغدا، مزگەفتىن خواندنگەھ ل كوفە و بەسرا، ل شامىن (الجامع الاموى) و ل مىسىرى اجامە عمر بن العاص، جامع ابن طولون و جامع الازھر) ئەف مزگەفتە خواندنگەھ نە تىن مژۋولى خواندنىن ئايىنى بوون بەلكى خواندنىن زانستىيەن وى چەرخى ۋەك گەردونناسى و ماتماتىك و نوشدارى زى ب خۇقە دگرتن^{۱۲}.

رىيازادەرسگۈتنى ل قان خواندنگەھان زى، قونابىين دەسپىكى د بەلاقەبوون ل سەر قونابىين ژ خۇ كەفتىنر كو دگۈتنى (المستعد) و ئەقە ۋەك سەيدابىين وان بوون، د پىرانىيا جاراندە ھەر موستەئەبەكى پىتر ژ قونابىيەكى ھەبوون، د دەمى فىزىكىنىدا دەست ب خواندنا بىرگەيەكى بۇ وان دكر و شىرۇقە و رۇھندكر بۇ وان و نموونە بۇ بەرچاقدىكىن، پاشتر قونابى د ما ب تىن و دەرسا خۇ دخواند و ژ بەردكر، د پىرانىيا جاراندە ژ قان قونابىين دەسپىكى دەھاتەخواستىن وان دەق (المتون) و دەستەواژە (العبارات) ان ژ بەرىكەن و سەيدابىان زى بەردەوام

زانكۈيىن ئىسلامىين قاھىرە و مەغرىب و ئەندلوسىن بدەن، ئەو زانستىن ل خواندنگەھىن مزگەفتىن كوردستانى (كو دىئاندايە ب خواندنگەھىن ئەھلى ئاقبەگەن) زانستىن رىزمان و بنەمايىن زمانىن ەھرەبى و فىقە و بنەمايىن وى و فەرموودەيىن پىغەمبەرى (س) زانستىن فەرموودەيان و تەفسىر و زانستىن تەفسىرى و لوجىك و باومى و زانستىن (الھىئە) و ماتماتىك و دېرۇكا ئىسلامى و ژاننامەھا پىغەمبەرى و زانستىن دېتر بوون (علوم آلە و الفقە و أصولة و الحدیث و علومۃ و التفسیر و علومۃ و العقائد و المنطق و علم الھىئە و الرياضيات و التاريخ الإسلامى و السبره و غیرھا).

زىدەيارى خواندنگەھىن مزگەفتان كوردان خواندنگەھىن گەرۇك ئانكو خواندنگەھىن كۇچەرانبىي ھەبوون و دگەل كۇچەران دەشت و زۇزان دكرن، سەيدا و قونابىيان ل دووف ۋەرزى چەروانى كوین و پىدقېين خۇيىن خواندنىن باردكرن و دگەل مللەتنى خۇ بەرەف دەشتىن يان زۇزانى دچوون و ل وىرى بەردەوامى ب خواندنا خۇ ددا.

كوردان گىرنگىيەكا مەزىن ب ئافاكىرنا مزگەفتان و خواندنگەھىن مزگەفتان دايە، ھەر جەھەكى گوندەك لى ھەى، دەشت بىت يان چىا چەندى ئاسى و دوورە دەست بىت مزگەفتەك لى ئافاكىرىيە ۋ ئەو مزگەفتە خواندنگەھ زى بوويە، سەرەزى ئەو كاودانىن سەخت و دژوارىن دوژمان ب سەرى كوردان ئىيان، كوردان خۇ ژ زانستىن ئايىن ئىسلامى دوورنەكرىيە و دگەل پاراستنا مللەتىنبا خۇ باوھرا خۇبا ئايىنى زى پاراستىيە.

بەرى دەست ب قەكۈلىنا خۇ بکەين ھەژىيە سىياسىيا ھەرکەسەكى و بەرى ھەموويان زى ھىزا (شقان ەلى نادەم- تۇقى) بکەين يىن بۇ بەرھەفكرنا قى قەكۈلىنن ھارىكارىيا مە كرى و خودى خىرا ھەموويان بنقىسىت.

پىكا ئىكى

بەرنامىن خواندنى ل خواندنگەھىن مزگەفتان و بازىمىن خواندنى و خولىن زانستى

ھەزىيە بەرى دەست ب مزارا خۇيا سەرەكى كو
خواندنا ئايىنى يە ل دەفەرا بەھدىنان بگەين ب
كورنى ئامازە ب قۇناغىن خواندنى بگەين كو ل سەر
قۇناغىن زىرى دابەشدىبوو:

۱- (الكتاب أو الكتائب):

ل ھندەك دەقەرىن كوردستانى ب حوجرە
دھاننەناقكىن و پەيغا قوتابى يا د كوردى
دا دھىتەبىكارئىنان ھەر ژ پەيغا (الكتائبى)
ھاتىيەوەرگرتن، ئەف جھىن خواندنى ژ سەردەمى
پىغەمبەرى قە ل جىھانا ئىسلامى بەلاقبۇونە، جھى
سەرەكى بوون كو زارۇك تىدا فىرى خواندنا قورئانا
پىروز و بنەماين ئىسلامى دكرن، ھندەك فەرموودەيان
ئامازەپىكىرىيە كو د سەردەمى پىغەمبەرى (س) و
خەلىفەين وى دا حوجرەبىن رىك و پىك بۇ قىركىنا
زارۇكىن مووسلمانان ھەبوون و ھندەكان فىركىن
كروو پىشەين خۇ و قى پىشەى بنەما و بەرنامەين
خۇ ھەبوو، كەسىن خودان شىيان و تايبەتمەند د
رىكىن فىركىن و پەروەردەكرنا رەوشتان و گرىكىدان
ب مەزىكرنا زارۇكىن مووسلماناندا ب قى ئەركى
رادىبوون^{۱۱}:

دگەل بەلاقبۇونا ئىسلامى ئەف حوجرەبە ل
ھەر جھەكى بەلاقبۇون يىن ئىسلام گەھشتىن، ل
بەسرا و كوفە و فىستات (الفسطاط) و قىروان
و بازىرىن دى بەلاقبۇون ھەتا سەدسالىيا سى و
چوارى مشەختى گەھشتىنە قۇناغىن ھەرىلندىن
بەلاقبۇونى^{۱۲}:

ھندى بەيوەندى ب كوردستانى قە ھەى، زارۇكى
كورد ل زىن شەش سالىن ھەروەك نھا ل قۇناغا
سەرەتايى دچوو بەر خواندنى، ل بەراھىن فىرى ناقى
تىپان و ب لىقكرنا وان دبوو، پاشتر ب كۆمكرنا ھەر
بىست و ھەشت تىپىن ەربى د چەند پەيغەكاندا
(أبجد، هوز، حطي، كلمن سعفص، قرشت، ثخذ،
ضظ) ژ بەردكرن و بەرەف قۇناغا فىرىبوونا قورئانا
پىروز دچوو، پىدقى بوو ل سەر وى قورئانن يان
جىكەكى ئەو ژى جىزىكا ەما (جزء عم) بوو دگەل

دووچچوونا وان دكر و رۇزانە ئەزموون ب وان دكرن بەرى
كو دەست ب دەرسەكا نوو بگەن، ب قى رەنگى
دەمى قوتابى ژ خواندنا پەرتووكەكا دياركرى ئەواو
دبوو ئەو پەرتووك ژ بەر دكر:

موستەعبدان ھەرىنكى دەمەكى دياركرى ل
جەم سەيدايى خۇ ھەبوو، تىن ئەو ئامادەدبوو، ژ
موستەعبدى دھاتەخوانىستن بابەتى بخوئىت،
پاشتر سەيداي (مەلای) شىرۇقەدكر، دىت ھندەك
موستەعبدىن دىتروەك گوھدار ئامادەببانه لى مافى
پرسىارى و دانوستاندنى نەبوو، ئەفە تىن مافى
موستەعبدى دياركرى بوو، وى ب ھەموو رەنگان
ئازادىيا پرسىارى و دانوستاندنى ل سەر دەرسى ھەبوو
و دەمى دەرسى ژى يىن دياركرى نەبوو و ھندەك جارن
دو دەمىئىران و پتر قەدكىنشا، بىن كو كارىگەرىن
بگەنە سەر موستەعبدىن دىتروەك يىن ئىك دووڧ
ئىكى دھاتنە دەرسى، ھەزىيە بىزىن موستەعبدى
بەرى دەمى دياركرى دەرسا خۇ باش دخواند دا يىن
بەرەفە بيت بۇ ھەر پرسىارى و دانوستاندنەكى دەمى
ئامادەبوونا سەيداي^{۱۳}:

قۇناغىن خواندنى ل

خواندنگەھىن مزگەفتان

ژ دەسپىنكا ھاتنا وەجىن بۇ پىغەمبەرى (س) و
پەيدابوونا ئىسلامى، ئىسلامى سازىن فىركىن
ب خۇقە دىتىنەن، مالا (ئەرقەم كورن ئەرقەمى)
يەكەمىن سازىيا فىركىن بوويە د ئىسلامىدا، ئەف
مالە خواندنگەھا ئىسلامى و يەكەمىن سەيدايى
وئ ژى پىغەمبەرى (س) خودى بوويە، خواندنگەھى
د وارن خودى نىاسى و تەقوا و پەروەردە و بەلاقكرنا
بنەماين ئايىنى ئىسلامى دا سەرکەتتا ھەرە مەزىن
دەستغەئىنايە، ھەتا نھا ئەو سەرکەتن يا بەردەوامە
و خودى شاھەدى ل سەر قىن سەرکەتنى دابە،
ھەروەك د قورئانا پىروزدا فەرمووى: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ
أَخْرَجْتُ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْعُرْوَفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْإِثْمِ وَتُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ (أل عمران: ۱۱۰).

۴- قۇناغا مۇستەقىدىي (المستعد):

دەمى خواندىن د قىن قۇناغىدا پىنج سالن، و پەرتووكىن وەك، (الألفية بشرح السيوطي، و شرح الشافية[سيد عبدالله - الصرف]مع عصام على الاستعارة، و المطول، و المختصر على تلخيص المعاني، شرح الشمسية، و جمع الجوامع، و شرح العقائد النسفية، و التهذيب للتفتازاني و شرحه، و الهيئة[الربع المجيب تشرح الأفلاك]) دخونيت، كو زانستين (النحو و الصرف و الاستعارة و أصول الفقه و العقائد، و التفسير) ب خۇفە دگرن، د قىن قۇناغىدا قوتابى بەرھەف دىت بۇ ۲۰ سالان خواندىيە مەلایەتىن كو بۇ دەمى نىزىكى ۲۰ سالان خواندىيە و ژ قى جەھى بۇ جەھى دى و ل جەم قى سەيداي (مەلای) بۇ جەم سەيدايىن دىتر چوويە و ل جەم ھەرنىكى زانستەك يان پىتر خواندىيە، ھەتا ل جەم دوا سەيدايىن خۇ باۋەرناما مەلایەتىن ۋەردگىرت و بەرھەف دىت ب كارى سەيدايىن رابىت^(۱۳)، ھەزىبە د داۋىن قىن پىشكىدا ئامازە ب وان بەرنامىن خواندىن بىكەين پىن ل مزگەفتىن سنوورى دەفەرا بەھىدىن (پارىزگەھا دەۋكىن يا نھا) دەھاننە خواندىن بىكەين، ئەو ژى ئەقبن ژىرى بوون،[النحو، الصرف، علم البلاغة و الوضع، علم المنطق و الحكمة، اصول الفقه، علم الكلام، الفقه، علم الهندسة و الحساب و الفلك، التفسير، الحديث]، چ پىننەقىت بىزىت بۇ ھەر زانستەك ژ قانا پىندقى بوو قوتابى چەندىن پەرتووك ب دروستى خواندىبانە و باش تىگەھىشتبا و گەلەك ژى ژەركىريا كو ل قىزىر دەلىقا ئاقىنانا ھەموو وان پەرتووكان نىنە، زىدەبارى قانا قوتابى چەند زانستىن دىتر وەك[علم العروض و الطب و أشعار العرب و علم التاريخ] دخواندىن^(۱۴).

كورتىيەكا دىرۆكى

كورتىيەك دىرۆكى دەرىجە بىزاقا زانستى ل مزگەفتىن كوردستانى و پەسنىن وان خواندىنگەھىن ناپىنى ل كوردستانى رۆلەكى گىرنگ د ئالبىن جودايىن ژاندىدا گىزىبە، قان خواندىنگەھان گۇرانكارىيەك

دەپ و ھىندەك كاغەزى ھەكە ھەبووايە و قەلەمىن لەقەنى دگەل خۇ ئىنابانە و ب وان قەلەمان ل سەر دەپىن خۇ يان كاغەزان دىقىسى^(۱۱)، قىزىرىن ب سورەنا (الناس) دەسپىندكر ئەو ژى ب رىكا ھىجا بوو كو كوردان دگوتى (الحاجياتى) و ھەر پەيغەك تىپ تىپ دخواند و مەرەم ژ قىن قۇناغى كو ژ سى سالان نە دىۋرى خواندىنا دروستا قورئانن بوو و نىسىن و خوشنىقىسى ژى رىك بوون بۇ قىن مەرەمى، سەيداي ناپەتەك يان پەيغەك دخواند و چەند جاركى زارىۋكى دگەلدا قەدگىزا، جارنا ژى قوتابى ب تىن دخواند و سەيداي بۇ راستقەدكر تايبەت پەيغىن گران و د كوردەۋارىدا دگوتنە قى رىكى رەوانكرن^(۱۲).

۲- قۇناغا مۇستەقىيى:

قوتابىن قىن قۇناغى ئەۋە بىن گەھىشتىيە قۇناغەكا نە خراب، ب يا بەرى خواندىنا پەرتووكا مەلا جامى دەھىتەناقكرن^(۱۵)، قۇناغەكا خواندىنا مزگەفتانە قوتابى ب چەفت ھەشت سالان ب داۋى دىنىت، د قىن قۇناغىدا دەست ب خواندىنەكا كوور و ھوور د رىزمان و صەرفى دا دكەت و پەرتووكىن وەك (عوامل الجرجاني و سعدالله الصغير و شرح المغني) دخونيت^(۱۶)، ئەف پەرتووكە مينا كلىكا تىگەھىشتنا زانستىن شەرىنە كو بىياتن د زمانى عەرەبىدا، ژ ئالىن مۇسەتەجمدىن ژ وان كەفتىر ب قوتابىيان دەھىنە خواندىن، ئەف قۇناغە دەمەكى دىزىو جار ژى دەمەكى كوررت قەدگىشىت، دكەفتە سەر زىرەكىيا قوتابى و ئاستىن تىگەھىشتنا وى.

۲- قۇناغا مۇستەقىي (المتملق)

يان فەقى^(۱۷):

دەمى قىن قۇناغى بىن دىباركرى نىنە، گىردايى ئاستى بەرھەقىيا قوتابى و نارەزوويا وى يە بۇ ۋەركىرنا زانبارىيان و بەرھەركىرنا زانبارىن خۇ، زىرەكىيا وى رۆلى خۇدگىرىت د پىشقىچوون و پاشقىمانا وى دا، ھەرەوسان نارەزوويا وى د بەردەۋامىدانى بۇ ۋەركىرنا زانستان رەگەزى ھەرە سەركىيىن سەركەتتا وى يە^(۱۸).

سەخمەرات زانستىن بوو.

۴- بەردەوامىيا خواندنى د ھەموو دەم و وەرزاند ئىلى مەھا رەمەزاتى و ھەردو جەژنان و رۇژن ئەينى و شەمبى.

۵- رەخمەيال فان خواندنگەھان دەيتەگرتن كىمىيا گىرگىدانان وان بوو ب تەقسىرى و فەرموودەيان، يا تىن دەھانەخواندن (تفسىر اليبضاوى) بوو ھندەك سورەت زى دخواندن، فەرموودەيىن پىغەمبەرى ھەكەر ھاتىانە خواندن تىن چەند دەرگەھەك ز (صحيح البخارى) بۇ پىرووزىن دخواندن، دىبىت ئەگەرى قى چەندى ئەو بىت دەمى قوتابى تىرا خۇ ز زانستىن (عەقلى و ئەقلى) ھەردگىرت دى فىرەوون و شارەزابوونا وى د ھەردو زانستىن ئامازە پىكرىدا ب ساناھى كەفت^{۱۱۵}.

مىزگەفتە خواندنگەھىن ئەھلى ل كوردستانى رۇلەك مەزىن د پاراستنا كەلتوورى ئىسلامى و بەلاڧكرنا رەوشەنپىرى ل قى ۋەلاتى گىزايە، ل كوردستانى گەلەك مالىاتىن زانستىن كەفن ھەبوون ز بابوباپىرنەفە ناقدار بوون خىزمەتا ئايىنى و رەوشەنپىرىدا، وان رىزگىرتنەك ئايىمەت د ناف خەلكىدا ھەبوو، ئەقە نىشانان جەھى زانست و زانايەنە ل جەم خەلكى كوردستانى^{۱۱۶}. لەوما ل كوردستانى گوندەكى ئايىنى مىزگەفتەك لى نەبىت، ئەو مىزگەفتە زى مىزگەفت و خواندنگەھا بوويە و خەلكى گوندى مەزاختىن مىزگەفتى و خواندنگەھى و مەلايى ب خۇقە دگرت، ھىدىكە باژىرىوون ل ھەر تاخەكى مىزگەفتەك مەزىن يان بچووك ھەبوو و ب رەخ وئ قە خواندنگەھەك ھەبوو و قوتابىيان لى دخواند و جەھى قەمان و ژيارا وان بوو، مەزاختى و پىندىيىن وان زى ۋەك گوندان خەما خەلكى ب خۇ بوو. ل فان خواندنگەھان چ گوند بىن يان باژىر زانستىن (نحو و صرف و بلاغە و منطق و علم كلام و فلسفە و فقە و اصول فقە و آداب بحث و مناظرە و تفسىر و حديث و علم فلك و رياضيات) دەھانە خواندن^{۱۱۷}. ھەتا نھا زى ئەف كىريارا پەروەردەھى ب رەنگەكى و بىن دن بەردەوامە لى نە ل دووڧ ناستىن جازان ئەو زى

گىرگ د ھىزا جفاكى كوردىدا ئەنجامدايە، ز قۇناغا نەزاتى و پاشقەمانى ب پەروەردەھەكا دەروونى و ھىزىيا پاقر پەروەردەكرىيە و گەھاندىيە ناستەكى ھەزى ھەلگرتنا پەياما ئىسلامى بىت و قى پەروەردەھى مەوڧى كورد گەھاندىيە ناستەكى چەند زانا و ھىزرفان و شاعىر و نەپىسكار ز كوردستانى رابىن و پەرتووكان د وارىن زانستىن ئايىنى و ئەدەبى و دىرۇكى و نوشدارى و بىن دىدا ل پاش خۇ بھىلن و كورد بىيانى مفاى ز بەرھەمىن وان ۋەرگىن.

ب كورتى ئەم دكارىن رۇلى وان خواندنگەھان د وارىن زىردىدا بەرچاڧ بگەين:

۱. وارى خۇدئ پەرسىنى
۲. وارى فىرگىزى
۳. وارى ئابوورى
۴. وارى داموهرىن
۵. وارى جفاكى

پەسىن خواندنگەھىن ئايىنى ل كوردستانى:

۱- خواندن بى بەرامبەرە و بۇ ھەموو كەسان ھەپە ل فان خواندنگەھان بخويىن، خەلك مەزاختىن فان خواندنگەھان ب خۇقە دگىرت زىدەبارى مولكىن ۋەقەكرى بۇ مىزگەفت و خواندنگەھان.

۲- قوتابىن ئازادە سەيدايى خۇ و ئەو جەھى دڧىت لى بخويىن بۇ خۇ ھەلبىزىرت و ز قى خواندنگەھى بچىنە خواندنگەھا دىترل ھەر جەھەكى ھەبىت ھەتا ل خواندنگەھەكى خۇجەھ دىبىت.

۳- چاوان قوتابىن ئازادە ل ھەلبىزرتنا سەيدا و خواندنگەھا خۇ ھەر ب قى رەنگى زى بى ئازادە د ھەلبىزرتنا ھەر پەرتووكەكا د وئ قۇناغا خواندنىدا وى دڧىت بخويىن، ئىلى رتەمايى و پىشنىازان سەيداي مابىن خۇ د ھەلبىزرتنا وى دا نەدكر، ئەقە زى ئەنجامى وى چەندى بوو كو خواندن نە گىردايى ئەزمونان بوو و مەرەم ز خواندن نە دەستفەئىنانا كارەكى بوو بەلكى

ژ بەر چەند ئەگەرەكان.

ژنھا بەرەف پاش دى ب ناف كاكلكا مژارا خۇدا چىن ئەو ژى بابەتنى خواندنگەھىن ئايىنى نە ل پارىزگەھا دەۋىكى كو ھەموو جۇرىن وان خواندنگەھان ھەر ژ حوجرەبان ھەتا خواندنگەھىن ناف مزگەفتان ھەتا خواندنگەھىن مەزنتىر يىن دەرۋەھى مزگەفتان ۋەك خواندنگەھا قوبا يا ئامىدىن ب خۇۋە دگىت. بەلنى بەرى ب ناف قى مژارىدا بچىن پىندىقىيە ئەگەر ب كورتى ژى بيت نامازە ب رەنگەكن دى يى جھىن خواندنى بگەينە ئەو ژى تەكپانە.

د ژىدەرىن ئىسلامى و غەرەبىدا نامازە ب چوار ئىدىۋمان (الخانقاھ والرباط والزايۋىة والتكىة) ھاتىيەكەرن كو ھەر چوار بەيۋىن ۋەك بەكن ب يەك رامان دەينەبكارئىنان بۇ وان جھان دەينەگۈتن يىن بۇ مەرەھىن جوداينىن گىرداى كاروبارىن ئايىنى و فىزىكىنى و دوور ژ سىياسەتنى و سىياسەتمەداران دەينە بكارئىنان، لى ژ فان بەيۋىن يىن بەرەلاۋ ل جەم مە خانەقا و تەكپانە.

ھىدىكە خانەقاھى (الخانقاھ - khanqah) بۇ ۋى جھىن دەينەگۈتن يىن نىۋىزكەر و خىرخواز و صوفى لى نىشتەجى دىن، ل دەۋرۋىيەرى چوارسەدسالىيا مىشمەختى د ئىسلامىدا پەيداۋونە بۇ وان كەسىن صوفى ھاتىيەتەرخانكەرن يىن ب مەرەھا خودى پەرىستىن خۇل ۋى جھى قەدەر كرىن^(۱۱۸). ئاقاھىيەكە ژ چەند پىشكەكان پىنكەھاتىيە ۋەك مزگەفتەكا د ئاقاھىن خۇدا سەرەخۇ، نە منارە ھەيە نە ژى مىنەر نىۋىز ئەينىن لى ناھىتەكەرن، چارنا چەند ژوورەك يان ھۆلەك و ژوورەك تايبەت بۇ مەرۋەدىن ھىدەك شىخ و مىران دگەلدا ھەنە، ھەرۋەسان خواندنگەھە دناۋدا ھەبە زانستىن ئايىنى ل سەر ھەر چوار مەزھەبان لى دەينە خواندنى^(۱۱۹). ھەرۋەسان ئەو جھى صوفىيىن رۇمى لى دژيان ب (الزايۋىە) ئانكو كوژى ھاتىيەناۋكەرن كو خۇ قەدەردىكر و بەرىن خۇ ئەنگدكەرن و خۇ ب چەند مەرچەكانقە پىگىردكەرن^(۱۲۰). ھەرۋەسان ۋەك گەرۇك ئىبنولجوبەبەر د گەشتا خۇيا سەدسالىيا شەشەن مىشمەختى (دوازى زايىنى) نامازە پىكىرى ل

ۋەلاتى شامى ب (الرباطات) دەھتەگۈتن خانەقا و جھى صوفىيان بوو... بەلنى ل عىراقىن (الرباط) پتر ژ خانەقا جھى خۇ كرىو^(۱۲۱). د سەردەھى دەولەتا ئوسمانىدا پەيۋا خانەقا (الخانقاھ)ب پەيۋا تەكيا (التكىة) ھاتىيە گۇھارتىن^(۱۲۲). ھەرۋەسان كارى وى يى سەرەكى يى بۇ ھاتىيەدامەززاندىن ھاتىيەگۇھارتىن بوۋىيە جھەك بۇ خەلكەكن ب دەروىش ھاتىيەناۋكەرن و ھىدەك بىدەدە دگەلدا ھاتىيە كو بەرى ھىكى نە د بەرەلاۋبۇون^(۱۲۳).

ھىدىكە كوردستانە يا قەدەر بوۋىيە ژ فان ھەرچوار جھىن نامازەپىكىرى، لى يىن بەرەلاۋقتر خانەقا و تەكپە بوون و ل سىنوورئى نھايىن پارىزگەھا دەۋىكى تىن تەكيا بوون، پەيداۋونا خانەقا و تەكپان بوونە ئەگەرى گەشىۋونا بلەزا صوفىياتىيى ل كوردستانى. ئەگەرى بەرەلاۋبۇونا بلەزا فان خانەقا و تەكپا ئەو بوو كو يا ب زەحمەت بوو خەلكەك بچىنە خواندنگەھىن حكۇمەتنى چ يىن زانستى بن چ يىن ئايىنى بن كو د پراتىيا دەماندا زمانى وانى خواندنى غەرەبى بوو، ھەرچەندە ھىدەك رىيازىن صوفى ب كىمى ل كوردستانى ھەبوون، لى ئەو چالاكىيە نەبوون ئەوا ھەردو رىيازىن قادرى ئەوا قەدەگەرتەقە بۇ شىخ عەبدولقادىرىن گەبىلانى (۱۰۷۷-۱۱۶۶) و رىبازا نەقىشەبەندى ئەوا ل سەر دەستىن مەۋلانا خالىدى نەقىشەبەندى (ل ۱۸۲۶ز مرىبە) ھاتىيەدامەززاندىن.

ھىدى پەيوەندى ب قەكۋلىنا مە قە ھەي ئەو تەكپانە يىن ل دەقەرا بەھىدىنان ھاتىيەدامەززاندىن و ب ئەركىن پەرۋەردە و فىزىكىنى ل دەقەرى رابوۋىن. پەيداۋونا صوفىياتىيى ل بەھىدىنان بۇ سەدسالىيا چوارى مىشمەختى دزقۇرتەقە و (دبىت پەكەم كەسى ل قى دەقەرى رىبازا صوفىياتىيى گىرتىيە بەر (أبو الحسن مولانا شىخ الإسلام علي بن أحمد بن يوسف الهكاري) بىن ل دەقەرى ب شىخولئىسلام ناقدار ل سەد سالىيا چوارى مىشمەختى رىبازا خۇ نىۋىسسىيەقە و كوژىن (زاۋىة) خۇ ل گوندى دىرەشنى - دەقەرا ئامىدىن خەلكەكن زۇر ژ جھىن جودا جوداقە رىبازا ۋى گىرتىيە بەرا^(۱۲۴).

ل دەقەرا بەھىدىنان ھژمارەكا زۇرا تەكياپان ھەبوون، ھندەكا رۇلەكى مەزىن و دەستەلاتەكى بەرفرەھ ھەبوو، ھندەك زى نە ل وى ئاستى بوون بەمىن و زوو ژ نأقچووینە و ب كىمى د بەرەزىن دىرۆكىدا نامازە پى ھاتىبە كرن، ھندەك زى ھىژ د بەردەوامن لى ئەو چالاكى و دەستەلاتى جاران نەمايە. ژ تەكىپن بەھىدىنان:

۱. تەكيا دىرەھىنى، يەكەمىن تەكياپە ل فى دەقەرى ھاتىبە دامەزراندن، ل سەر دەستى شىخولئىسلام ئەبو ئەلحەسەن عەلى كورئ ئەحمەد كورئ يوسفى ھەكارى (۴۰۹- ۴۸۱مىش) ل سەد سالىيا پىنجىن مەشەختى ھاتىبە دامەزراندن، كەسەكى خىرخوازى خودى پەرسىت بوو، پىشتى ل دەقەرىن جووا جووا گەرياي و زانستىن عەقلى و نەقلى وەرگرتىن، زقرىبەقە وەلاتى خۇ و بنەجھ- يوو، ھەلكەكى بەرى خۇ دايە وى و باوھرىيەكا باش پى ئىناپە و خەلىفە و قوتابىپن وى ل رۇزھەلات و رۇزئافا وەك كوردستانى و ئەفغانستانى و ھىندستانى بەلاقبوونە، ھەزىبە بىزىن شىخولئىسلام سەيدايى سەيدايى شىخ عەبدولقادرى گەبلانى بوو.^(۱۲۵)

۲. تەكيا شەنەكى، ژ ئالبىن شىخ محەمەد كورئ (طلحة) پى شەنەكى ل گوندى شەنەكى باشووورئ كوردستانى ھاتىبە دامەزراندن.^(۱۲۶)

۳. تەكيا لالشىنى، ل سەر دەستى شىخ نادى كورئ موسافر كورئ ئىسماعىلى (۴۱۷- ۵۵۷مىش) پى ل وەلاتى ھەكارى زىاي ھاتىبە دامەزراندن، شىخ نادى ب مەرەما قىرپوون و خواندنى ل گەلەك وارن گەريابە و دگەل گەلەك شىخ و زانايان زىابە، شىخ عەبدولقادرى گەبلانى ھىند رىز لى گرتىبە د پەسنا وى دا گۇتیبە (لو كانت النبوة تنال بالمجاهدة لنالها عدي بن مسافر) ناكو ئەگەر پىغەمبەراپەتى ب موحاھىدئ بوایە دا شىخ نادى كورئ موسافرى دەستەمەئىنىت، پىشتى ژەكى درىژئ گەريانى ل دووف قىرپوونى ل لالشىنى ئاكنجى بوو، ھەلەكەكى زۇر دووف بەلاقكرنا باوھرىيا خۇ كرىبە و خەلكەكى زۇر دووف وى كەتیبە، ل سالا ۵۷۷مىش وەغەرا داوین كرىبە و

ھەر ل وىزى ھاتىبەقەشارتن^(۱۲۷)

۴. تەكيا ئاكرئ، دامەزىتەرى قى تەكياپن شىخ عەبدولعەزىزى كورئ شىخ عەبدولقادرى گەبلانى (۵۳۲ - ۱۰۲مىش) بە، مالبانا سەيد تەھابىن نەھرى خۇ بۇ شىخ عەبدولعەزىزى د زقرىبنەقە^(۱۲۸).

۵. تەكيا پىرئ خەلان، دكەفبە دەقەرا بەروارى ژىرى و مەزارى وى دكەفبە گوندى (كانى مازئ)^(۱۲۹).

۶. تەكيا شىخ (ابو الوفاء النرجسى)، ئەف ئەبولوھەفایە خەلىفى شىخ محەمەدئ شەنەكى بوو كوژىنى وى ل ئاكرئ بوو و خەلكەك سەرەدانا مەزارى وى دكەن^(۱۳۰).

۷. تەكيا شىخ (على ابن الھىتى)، ئەف شىخ عەلى بە ھەقچەرخى شىخ عەبدولقادرى گەبلانى و خودان كەرامات بوو، ل سالا ۵۱۴ مىش مریبە ئەف تەكبە دكەفبە نأقەرا زاخۇ و پىنشاپوورئ^(۱۳۱).

۸. تەكيا (الشیخ حسن الجوسقى)، دكەفبە گوندى جوسق ل باكووورئ چىابى بىخىرى، شىخ ھەسەن د سەرەمىن خۇدا بەك ژ نأقدارترین شىخ و زانا و سەيدايان بوو^(۱۳۲).

۹. تەكيا (الشیخ بقا بن بطو)، ئەف تەكياپە ل دەقەرا زاخۇ بوو، شىخ بەقا د سەرەمىن خۇدا بەك ژ شىخىن نأقدار بوو، ل سالا ۵۵۲ مىش د ژىن ۸۰ سالىدا وەغەرا داوین كرىبە^(۱۳۳).

۱۰. تەكيا شىخ جانگىرى بەھىدىنى، ئەف تەكياپە ل دەروپەرىن باژىرى ئامپىدىن ھاتىبە دامەزراندن، شىخ جانگىر بەك ژ شىخىن زانا بوو ل سالا ۵۵۰ مىش وەغەرا داوین كرىبە^(۱۳۴).

۱۱. تەكيا شىخ عەلىن بەريانگى، شىخى نأقەرى ئەف تەكياپە ل گوندى بەريانگى پى نھا سەر ب ناحيا سەرسىنگى قە دامەزراندىبە و ئەو ب خۇ خەلكى قى گوندى بوو^(۱۳۵).

۱۲. تەكيا سەيد ئەحمەدئ بابلق، سەيد ئەحمەدى ئەف تەكياپە ل گوندى بابلقىن مووسلمانان دامەزراندبوو، ئەف گوندە نىزىكى ناحيا زاووتەبە و پىشتى شەرى جېھانىن بەكەم ئىنگلىزى مەسىحى ل قى گوندى ئاكنجىكرىنە^(۱۳۶).

۱۳. ئەكىيا ئامېدىي، مەلك خەلىلى ئەف ئەكىياپە ل سالىن سېھان ژ سەدسالىيا ھەشتىن مەشەختى دامەزراندېيە، ميرى بەھدىنان سولتان سىدى خان نوزەنكېيەفە و ب نافتى وى ھاتىيەنافكرن، شىخ ناھرى كورئ مەلا صافى كو يەكەمىن كەس بوو ل ئامېدىي ل سەردەمى مير موسا پاشاي رىيازى نەقشەبەندى ژ مەولانا خالى وەرگرتى شىخايەتيا قى ئەكىيايى كرىيە، مير موسا پاشاي ئەف ئەكىياپە بۇ شىخ عەبدولەھابى كو يەك ژ خەلىفەيتىن مەولانا خالى بوو دامەزراندېو، دەمى شىخ عەبدولەھاب ھاتىيە راسپاردن بۇ بەلافكرنا رىيازى بچىتە خەرىوتىن ل شوونا وى شىخ ناھرى ئەركى شىخايەتيا ئەكىيايى ھاتەراسپاردن، شىخ ناھرى قەدر و رىزگرتەكا مەزن ل جەم خەلكى پەيداكرىوو و كەلەك ژ كوردان باوھرى پى ئىنايو، خىرخوازييا وى ل ئاستەكى بوو نەموونىن ۋەك وى نەيى^(۱۳۷).

۱۴. ئەكىيا زىوكا يا قادى، دامەزرىنەرى قى ئەكىيايى شىخ پىر مەحمودى زىوكى يە ل داوييا سەدسالىيا دەھى مەشەختى ھەرۋەكى د (المخطوطة الزىوكية) دا ھاتى، ب قادى ھاتىيەنافكرن ژ بەركو سەر ب رىيازى قادى بوو^(۱۳۸).

۱۵. ئەكىيا بىرىفكا يا قادى، بىناتدانەرى قى ئەكىيايى شىخ (شەمسەدىن قوتبا)، ئەو كورئ سەيد عەبدولكەرىم كورئ سەيد موسا يە، يەك ژ نەقىين سەيد حسىن خەلاتى يە ئەوئ سالا (۸۰۸مىش) ل مىسرى مرى، شىخ شەمسەدىن سالا (۸۹۷مىش) ل باژىركى خەلاتى پى سەر ب بدلىسى قە ھاتىيە سەر دىيائى، ھاتنوجوون دناقبەرا ھەكارى و بەھدىناندا دكر ھەتا ل كوندى بىرىفكا بىنەجھبووى و ئەكىيا بىرىفكا دامەزراندى، ب خىرخوازيى ناقدارىبوو، ناقدارىيا وى ل تەبايى دەقەرى بەلافەبوو، خەلكەكى رىكا وى گرتەبەر، بەراھىيى رىيازى وان خەلوھتى بوو، ل سەردەمى شىخ نورەدىن بىرىفكى رىيازى قادى ژى دا دگەلدا و پى ھاتنەنىاسىن، شىخ نورەدىن بۇ دەمى نىزىكى چل سالا پى بەردەوام بوو ل سەر بەلافكرنا رىيازى ژ بىرىفكا قە ھەتا ل سالا (۱۲۱۸مىش) ۋەغەرا

داويى كرى و ھەر ل بىرىفكا ھاتىيەفەشارتن^(۱۳۹).

۱۶. ئەكىيا گەلىن رمانى، ل سەردەستى شىخ ئەحمەدى گەلى رمانى ل كوندى گەلىن رمانى نىزىكى بىرىفكا ھاتىيەدامەزراندن، شىخ ئەحمەد نەقىين شىخ شەمسەدىن قونبى بوو، سالا (۱۱۵۰مىش) ۋەغەرا داويى كرىيە، كەسەكى خىرخوازيى ھەلگىرى چاكىن و تەقوايى و خودى پەرسىتىن بوو، ل سەر رىكا پىشىنەن خۇ ل دەقەرى و دەورو بەرىن وى رىياز بەلافەكرىيە^(۱۴۰).

۱۷. ئەكىيا بچىلى، بچىل ناحىيەكا سەر ب قەزا ئاكرى قەيە، شىخ مەحمەدى كورئ شىخ ئەحمەدى كەبىر بىناتدانەرى وى بوو و شىخايەتيا وى ژى دكر^(۱۴۱).

۱۸. ئەكىيا دھۆكى، بىناتدانەرى وى شىخ مەحمەد كورئ شىخ عەبدوللايى براين شىخ نورەدىن بوو، شىخ و زانايەكى ناقدار بوو، مژوولى بەلافكرنا رىيازى و دەرسكۆتنى بوو، ل (۱۳۰۵مىش/۱۸۸۷زا) ۋەغەرا داويى كرىيە كورئ براين وى وى جەئ وى كرىيە، ل دھۆكى ھاتىيەفەشارتن^(۱۴۲).

۱۹. ئەكىيا ئەترىشى، شىخ مەحمەد عەلى كورئ شىخ عەبدولكەمبى ئەترىشى كو زانا و خودى پەرسەكى راستەقىنە و زاھد و ژ خودى ترس بوو، ئەف ئەكىياپە دامەزراندېيە و ھەر وى ب خۇ ژى شىخايەتى لى كرىيە، خەلكى ژ جەھ و وارتن جودافە قەستا قى ئەكىيايى كرىيە و گوھدارىيا شىرەت و رىنمايىن وى كرىيە، ل (۱۳۱۸مىش/۱۹۰۰زا) ل كوندى سلىفانا رۆژھەلاتى كوردستانى پارىزگەھا نورمىن ۋەغەرا داويى كرىيە^(۱۴۳).

۲۰. ئەكىيا مەماتى، دامەزرىنەرى وى شىخ عەبدولقەھار كورئ شىخ عەبدولجەبارى كورئ شىخ عەبدولقەھارى كورئ شىخ عەبدوللايى براين شىخ نورەدىن يە، ل سالا (۱۳۳۶مىش/۱۹۱۷زا) ۋەغەرا داويى كرىيە، كورئ وى پى مەزن شىخ مەحمەدى شوونا وى كرىيە ئەو ژى ل سالا ۱۹۸۳ ۋەغەرا داويى كرىيە، كەلەك ژ مورىد و داخوازكەرىن رىيازى ژ عەشىرەتا دۇسكى و سلىفانەيى و سىدى و گولى و گوپان

دەقەرى گىرتىيە دەست و خەلكى زۇر ل دورىن وى كۇمبووينا و رىياز ئى وەرگىتتە، ب كەسەكى زانا و خودان قەنجىي و باشىي ھاتىيە نىياسىن، خودى پەرسەكى شارەزابوو د گەلەك زانستاندا، پىشتى وى شىخ عەبدولسەلامى ئىكى جەي وى گىرتىيە و ئەو ئى كىمەر نەبووئە ژ بابى ب زانايى و خىرخوازىي ^(۱۴۹)

۲۵. ئەكىيا ماين، د پەرتووكا (مدرسە قېھان فى العمادىيە) نامازە پىن ھاتىيە كىرن كو (مىزگەفت و ئەكىيا بوو ل دەقەرا پەروارى ژوورى، ئەو ب خۇ خواندنگەھەكا ئايىنىيا كەفن بوو. زانا و سەبداين باش ئى دەرچووينا و شىخىي نەقشەبەندى ئى پەيدا بووينا... ^(۱۵۰)

خواندنگەھىن ئايىنى ل پارىزگەھا دەھۆكى

خواندنگەھىن ئايىنى ل دەقەرا بەھدىنان (سنوورى پارىزگەھا دەھۆكى يا نھا) رۆلەكى مەزىن و بەرچاف د بەلاقىرنا زانست و رەوشەنبىرى و باوهرىيا ئىسلامىدا گىنرايە، زىدەبارى قى چەندى ب درىئىيا دىرۇكا ئىسلامى وەك كولىجەكا تايەتمەند د زانستىن ئىسلامىدا رۆلىن خۇ گىنرايە. ھەژىيە بىتەگۆتن خەلكى ب خۇ ئەف خواندنگەھە ئافاكرىنە و خەرجىي ئافاكرىنە وان ب خۇقە گىرتىيە و چ دناف مىزگەفتىدا ئافاكرىن و چ ئى ل دەرقە مىزگەفتى و دابنە دگەل مىزگەفتى، ھەروەسان ھەر وى خەلكى پاشنەر خەرجىي مىزگەفتى ب خواندنگەھە ب خۇقە گىرتىيە و ئەوئىن پىشنىقىزى و ئىمامى و دەرسگۆتن ل قان خواندنگەھان دكر خۇدى باوهرنامىن زانستىن وى سەردەمى بوون، بىنى بەرامبەر ل مىزگەفتى دەرس دگۆتن، ئەگەر چ ژىدەرىن زىانى ئى نەبانە پىشكەك ژ دەمى خۇ بۇ كاركرنى ل بىستانەكى پان چەمەكى تەرخواندكر و تىرا ژىارا خۇ داھات دابىندكر، قان سەبدايان رۆلەك گىرنگ د ھىشاركرن و رەوشەنبىركىرنا خەلكىدا

سەردەانا قى ئەكىيايى دكرن ^(۱۴۴)

۲۱. ئەكىيا رۇلىيا، شىخ جونەيد كورى شىخ عەبدولعەزىزى ژ نەقىيىن شىخ عەبدولقادىر گەيلانى ئەف ئەكىيايە دامەزراندىيە و ھەر وى ب خۇ ئى ل سەر رىياز قادىر شىخايەتى لى كىرىيە ^(۱۴۵)

۲۲. ئەكىيا بامەرنى، ل نىفا ئىكى ژ سەدسالىيا نوزدى شىخ تاهر كورى مەلا صافى بىن رىكانى ئەف ئەكىيايە ل سەر رىياز نەقشەبەندى دامەزراندىيە، شىخ تاهرى رىياز نەقشەبەندى ل ئامىدىن ژ مەولانا خالى (۱۱۹۳-۱۲۴۲مىش) وەرگىتتە، پاشنەر قەگۈھاسىتتە بامەرنى و ل وئى ئەكىيا ئافاكرىيە كو ل تەبايى دەقەرا بەھدىنان يا نافدار بوو و مورىد شىخىن وى لى ھەبوون، پىشتى وى ئى كور و نەقىيىن وى شىخايەتى لى كىرىيە و قى ئەكىيايى چەندىن گوند وەك وەقف ھەبوون، پىشتى شىخ تاهرى كورى وى شىخ مەھمەدى (۱۸۱۲-۱۸۹۰ز) و پىشتى وى ئى شىخ بەھائەدىنى (۱۸۵۴-۱۹۵۲ز) شىخايەتى لى كىرىيە ^(۱۴۶)

۲۳. ئەكىيا پلوزى، ئەف ئەكىيايە ل گوندى بازى بىن دەقەرا بەرۇزى بىن سەرب دەقەرا بارزانقە ژ ئالىي مەلا بەكر كورى مەلا عوسمان كورى مەلا تاهرى بابى شىخ عەبدوللايى بارزانى بىن نافدار ب (تاجەدىن) ھاتىيە دامەزراندىن ^(۱۴۷)

۲۴. ئەكىيا پلوزان، ئەكىيا ب نافى بارزان گوندى مەلبەندى شىخايەتىن ھاتىيە نافكرن، شىخىن وئى ژ مالىاتا مىرىن ئامىدىن نە، نىزىكى دو سەدسالىيانە قى مالىاتى لىقەگەرا شىخايەتىن و دەستەلاتىن سىياسى گىرتىيە دەست ^(۱۴۸) باپىرى قى مالىاتا شىخ عەبدوللايى بارزانى بىن ب (تاجەدىن) بەرنىاس كورى مەلا بەكرى كورى مەلا عوسمانى كورى مەلا تاهرى ل سالا ۱۸۲۵ ل گوندى بارزان بىنەجھىبوويە، دەمى شىخ ئەھايىن نەھرى خەلىفى مەولانا خالى نەقشەبەندى د گوندى بارزان را بەرەف نەھرى چووى شىخ عەبدوللايى بارزانى رىياز نەقشەبەندى ئى وەرگىتتە، ھەر ل سەردەمى وى مىرد و خەلىفە بىن وى ل دەقەرى بەلاقىبووينا و ب دروستى دەستەلاتى

سەر دەستىن سەھىدەھىكى ۋەدگرت،
 ژ دەسپىكا سەدسالىيا بىستىقە و ژ ئەنجامى
 ئەو سەرۋەرىن دژوارىن ب سەر كوردستاندا ھاتىن و
 دابەشكرنا ۋى ل سەر چوار دەولەتان د ھەمان دەمدا
 فەكرنا خواندنگەھىن ھەفچەرخ ھىدى ھىدى
 خواندنگەھىن ئايىنى ل كوردستانى ل كىمىيىن دا
 ھەتا گەھشتىيە ئاستەكى ئەم دكارىن بىزىن ب
 دەگمەن خواندنگەھىن ئايىنى ل كوردستانى مانە
 و ئەف سەرۋەرىن ل دەفەرا بەھىدىنان ژى ب ھەمان
 رەنگە، نھا ب كورتى دى ئامازە خواندنگەھىن
 مزگەفتان يان خواندنگەھىن ئايىنى كەين بىن ل
 دەفەرا بەھىدىنان رۇلى خۇ گىنراى؛

۱. خواندنگەھا سىدى خان (خواندنگەھا نوو-
 المدرسه الجديده) ل ئامىدىن، ئەف خواندنگەھە
 دكەفتە دوورتىن جەئى ئالىيى باكوورى ئامىدىن،
 ب خواندنگەھا زاھىدى (المدرسة الزاهدية)
 دھانەناسكرن، ژ بەركو گوايە مېرزادەھىكى ب
 ئاقى زاھىدا (الاميرة زاهدة - سالا ۷۹۲مىش/ ۱۳۲۸ز
 مېرىە) ئەو خواندنگەھە دامەزراندىيە و ەمبارەكا
 پەرتووكان بۇ تەرخانكرىيە، ھەر ئەف خواندنگەھە
 ب خواندنگەھا نوو (الجديده) ژى دەھتەناقكرن ژ
 بەركول سەردەھىن ئىسماعىل پاشايى ئىكى ب بەران
 و كىچى ھاتىيە نوۋزەنكرن، ل سەردەھىن مېر سىدى
 خان ژى سالا ۱۰۲۴مىش/ ۱۶۱۵زا ھاتىيە نوۋزەنكرن
 لەوما ب ئاقى ۋى ھاتىيەناقكرن، دسەردەھىكى
 سەدسالىيا نوۋزىدا مەلا بەھىيىن مزوورى يەك ژ
 سەھىدايىن ئاقدارىن قى خواندنگەھىن بوو لەوما ژ ۋى
 سەردەھىقە ب خواندنگەھا مەلا بەھىيىن مزوورى
 ھاتىيەناقكرن، ھەتا سالا ۱۹۲۰ئ پەرتووكخانا قى
 خواندنگەھىن ئىزىكى ھزار پەرتووك ب خۇقە دگرتن
 بەلى د قى سالىدا ب دەستىن (فەئىن تيارى) بىن
 چەتتىن ئىنگلىزى ھاتەسوتىن، تىن (۳۵) پەرتووك
 ژى مان، ئەو ژى مالبانا مەلا بەھىيىن بىن ژ بەركو
 مولكى ۋى بوون نە ۋەقفا خواندنگەھىن ب سەدان
 ژ فوتابىيان ژ جەھىن جوداقە ب مەرما ۋەرگرتنا
 باۋەرنامى ژ دەستىن مەلا بەھىيىن مزوورى (سالا

دگىرا، د ھەمان دەمدا دقنىت رۇلى مېرىن بەھىدىنان
 د ئافاكرن و دامەزراندنا مزگەفت و خواندنگەھان
 و ھاندان و ھارىكارىيا زانا و زانستان و سەھىداياندا
 ژىر نەكەين، ژ ئەنجامى رۇلى وان ئامىدىن بىوو
 مەلبەندەكى زانستى و رووگەھا فوتابىيان ھەر
 كەسەكى ل زانست و رەۋشەنپىرىن دگەرھا، لەوما
 ژى ل ئامىدىن كۆمەكا خواندنگەھان لى ھەبىوو، ب
 ھەمان شىۋە ل گوندىن مەزىن و بچووك ژى مزگەفت
 و خواندنگەھە لى ھەبوون ھەروەك ھاتىيە گۆتن(ئە
 گوندەكى پىكھاتى ژ بىنچ مالان نە ددىت مزگەفت و
 خواندنگەھەك لى نەبىت^۱، ھەژىيە ل قىزى بىزىن
 خواندنگەھا ھەر مزگەفتەكى چەند فوتابىيەك
 (فەقىيەك) لى ھەبوون، ھژمارا فوتابىيان ژى كرىدايى
 مەزنانى و بچووكاتى و سەربەرى ئابوورىن گوندى بوو،
 ژ بەركو خەلكى گوندى ئەو فوتابى ب خوداندكرن و
 خوارىن ۋەخوارىن و خزمەنا فوتابىيان ل سەر گوندىيان
 بوو. ژ ئەنجامى قى گرىگىدانا خەلكى كوردستانى
 ب خواندنى و خواندنگەھان دى بىن ب دەھان و
 پتر ژ گوندىن كوردستانى ب ئاقى وان زانايان ئەۋىن ژ
 ۋى گوندى يان باژىرى رابووين ھاتىنە نىاسىن و ئاقى
 گوندى بۇ خۇ كرىيە پاشناق (ئەقەب)، ئەفە ژى
 ب ئاشكراد دەھان ژىدەرنىن ەرىي و زمانىن دىتردا
 دىاردىت بىن ل سەر زانست و زانايان ئاخىتىن
 ۋەك(البرزنجي والعمادي والمجلي ... والفزلجي
 والبريفكاني والكاراوي والعمادي والبينجويني
 والنودهي والختي والروذياني والمزوري والرىتكي
 والقره داغي والزىبارى والروستى او بىن دى. ئەف زانايە
 ژ گوندەكى بۇ باژىرەكى يان گوندەكى و ژ باژىرەكى
 بۇ بىن دى دچوون سەخمەرەت ب دەستقەئىنانا
 زانستان و ھەر فوتابىيەكى قىبايا بگەھىتە باۋەرناما
 مەلايەتىن ئانكو زانايىن پىندى بوو ل سەر ۋى شارەزا
 بىت د فان ۱۲ زانستاندا ۱-۱-التحو، ۲-الصره، ۳-
 البىان، ۴-البديع، ۵-المعاني، ۶-الاداب، ۷-المنطق،
 ۸-الكلام (العقائد)، ۹-الهيئة، ۱۰-أصول الفقه،
 ۱۱-التفسير، ۱۲-الحديث الشريف) زىدەبارى
 ھندەك زانستىن دى ھەبىت ھەتا باۋەرناما خۇ ل

باقر كورئ ئىمام عەلى رەزا كورئ موسا كازم ژ مالباتا پىنغەمبەرى (س) قە ل سەدسالىيا چوارئ مئشەختى ھاتىيە ئافاكرن، ل بەراھىن جھەكى بەرتەنگ بوو، لى بەردەوام بەرفرەھبوويە و ھاتىيە قە سەخىبىزكرن، پاشتر ئافاھىن پىنكھاتى ژ پىنج پشكان لى ھاتىنە زىندەكرن، ھەر پشكەكى ژورئىن قوتابىيان دگەل ژورەكى بان دووان بۇ سەيدايان ب خۇقەدگرتن، ھەروەسان پشكەكا تابەت ب لىنانگەھى و سەرشوئى لى ھەبوون، ل سىنگى ژى مزگەفتەكا خودانا پىنج قوبەھان ھەبوو، ئافاھىن خواندنگەھى نەوونا ھۇنەرى ئافاكرنئى بوو، ئەف ئافاھىيە دگەل ئافاھىن مىرگەھى پى ئاقدار ل ئامىدىن، ب فرمانا سولتان حسەن بەگى ھاتىنە ئافاكرن^(۱۴۴)، ل سالا (۱۲۷۱مىش) كو ئامىدىن سەر ب وىلايەتا ھەكارى بوو ھۇمارا قوتابىين خواندنگەھى ۲۵ قوتابى بوو، بەلى پشنى تەنايوونا سەروبەرى تەناھىن ھۇمارا قوتابىين خواندنگەھى گەھشتىبە نىزىكى (۱۷۰) ان، گەلەك زانا ژ قى خواندنگەھى دەرکەتىنە و پەرتووكخانەكا دەولەمەند ھەبوو، بەرماين قى پەرتووكخانەين مابوونە ل جەم مالا مفتى يا ئامىدىن و پشنى وان ژى كەتىنە خانەيا بەغدا يا پاراسننا دەستىقىسان، گەلەك ژ زانا بان ل قى خواندنگەھى خواندىيە و ھەر وان ب خۇ ژى دەرس لى دايىنە، ژ وانا، مەلا مەحمودئى بەھدىنى، مەلا يەھياين مزوورى، مەلا خەلىلى سىرتى، شىخولئىسلامن ئاقدار تەبونەلسعودئى ئامىدى (ابو السعود العمادى ۹۵۱مىش/ ۱۵۴۴ز) و زاناين مالا مفتى و دواكەسى ژ قى مالباتى دەرس ل قى خواندنگەھى دابن مفتى ئامىدىن محەمەد شوكرى ئەفەندى بوو، ئەف خواندنگەھە ھەتا دەسپىنكا سالىن بىستىن يا ئافابوو و ب ھزاران بەرگىن پەرتووكان ژ زانستىن جودا تىدا ھەبوون، ھندەك ژى ھەتا نھا ماينە، پراتىيا پەرتووكىن پەرتووكخانەيا وئ ھەققا سولتان حسىن ھەلى بوون و موورا وى ل سەر بوو، ھندەك ژ وان ب زىرى ھاتىبوونە نامدان، ژ وانا پەرتووكا (جمع الجوامع) يا (تاج الدين السبكي) كو ب دەستخەتى وى ب خۇيە، قى خواندنگەھى

۱۲۵۰مىش مەريە) قەستا قى خواندنگەھى دكرن، ئەف خواندنگەھە ھەتا سالىن چلان ژ سەدسالىيا چوويى يا بەردەوام بوو، بەلى قوتابىين وى ل كىمىن ددا ھەتا ل داويى گەھشتىنە نىن ھەشت قوتابىيان كو د سەدسالىين پشتر گەلەك پترتر بوون، ئەفە ژى ئەجمائى وئ چەندئى بوو كو ل سالا (۱۸۹۸) خواندنگەھا فەرمى ل ئامىدىن ھاتەفەكرن و پشكەك ژ قوتابىين خواندنگەھا نوو (مەلا يەھياي) چوونە خواندنگەھا فەرمىيا دەولەتى، گەلەك ژ پەرتووكىن بەھاكران ل قى خواندنگەھى سەر ژ نوو ھاتىنە قە نقىسىن ھەك (الرسالة الحنفية) و (الرسالة الحاشية) ھەر ل سەرفى پەرتووكى كو دانانا عەبدوللەتيف كورئ ئەلياسن كورئ شىخ مەحمودئى بوو و سالا (۱۱۶۴) ھاتىيە قە نقىسىن^(۱۴۵)، ھەروەسان پەرتووكا (علم الكلام) يا عەبولغەنى ئەنابىلسى و محەمەد كورئ عمەر كورئ عەبدولجەلىلى بەغدادى، كول سالا (۱۸۱۱) ژ ئالىن يوسف بەنسىنانىن رىكانى ھاتىيە قە نقىسىن^(۱۴۶).

۲. **خواندنگەھا ئىمام قاسمى ل ئامىدىن،** مېر غىياسودىن قاسم بەھانەدىنى ل سالا (۷۸۴مىش/ ۱۳۸۲ز) ئەف خواندنگەھە دامەزراندىيە و عومبارەكا پرى پەرتووك ژ زانستىن جۇرا و جۇر بۇ دانايا، مخابن ئەف خواندنگەھە ژ ئاف چوويە و پەرتووكىن وئ ژى بەرزەبوويىنە^(۱۴۷).

۳. **خواندنگەھا قوبان (قوبەھان)،** ئەف خواندنگەھە ھەندى بىژرى ئاقدارە، ژ ئاقدارترىن خواندنگەھىن دەفەرى بە، دكەفتە باكوورى رۇژئاقابىن كەلا ئامىدىن ل گەلىن دىبژنى رويبارى ئامىدىن ئافبەرا سىلاقىن و ئامىدىن، ئانكو دەرقەى سنوورى باژىرى^(۱۴۸)، ب دروستى نەھاتىيە زانن كەنگى ھاتىيە ئافاكرن و كى ئافاكرىيە، لى ل دووف ژىندەران بەرى سەدسالىيا ھەشتىن مئشەختى/چواردئى زاپىنى ھەبوويە و ل سەر دەمى مىرى ئامىدىن سولتان حسىن ھەلى ھاتىيە نووژەنكرن، ئەنوەر ماى دىبژىت، (گرنكىرىن و ئاقدارترىن خواندنگەھە خواندنگەھا (قوبان- قوبەھان)ە، ب رەخ مەزارى ئىمام محەمەد

بەنسىئانىن رىكائى بابى شىخ ناھرى نەقىشەبەندى
نەبسىيەفە^(۱۵۱):

۵. **خواندنگەھا مەيدانى**، پتر ژ سەد و پىنجى
سالانە ژ ئاقچوويە و ھەرقىيە، ب قى ئاقى ھاتىيە
ئافكرىن ژ بەركو دكەفتە ئاخى مەيدانى ژىرىن
ئامىدىي^(۱۵۲):

۱. **خواندنگەھا مزگەفتا مەزىن**، ئەف
خواندنگەھە و مزگەفتا مەزىن ب ھەقرا بوون،
ھزمارەك زۇر ژ سەيدا و مەلا ژ قى خواندنگەھىن
دەرچوويىنە، پتر ژ پىنجى سالانە خواندن لى نەمايە و
تىن مزگەفتا مەزىن ئامىدىي يە، چ پەرتووكخانە لى
نەبوون، ژ شوينوارىن وئ يىن ماى مېنىر و دەرگەھى
وئ ھاتىنەفەگۇھاستىن بۇ بەغدا، ب مەئىن نە د
جەن خۇدا شوينوارىن وئ يىن ماى ژى دگەل ەردى
ھاتىنەرەستفەكرن^(۱۵۳):

۷. **خواندنگەھا مزگەفتا كۆچكا مېران**، ئەف
خواندنگەھە د ئاق كۆمەلگەھى خانىيىن مالىباتا
ھوكمداردا بوو، تايەت بوو ب مېران و مېرزادەيان و ب
فەرمانا مېرى ھاتىبوو ئافكرىن، زانا ژ جەيىن جوداقە د
ئىنانە قى خواندنگەھى و دەرس لى دگۆتن، ھندەك
ژ مېران قۇنغىن باشىن خواندنى دەرياز كرىوون و
شەرەزەيى د زانست و ئەدەبىيات و لوجىكى (المنطق)
دا ھەبوون، شاعر و ئەدىب ژى رابىوون، ھەز ژ زانستى
دكرن و ھاندانا پىنشەفەرن زانستان دكرن و گەشبوونا
ئاستىن زانستى و رەوشەنپىرى ب سەررەشتىيا وان
بوو^(۱۵۴):

۸. **خواندنگەھا ماىي**، ئەف خواندنگەھە ژ ئالىي
مېر قوباد بەگ كورئ سولتان حسين وەلى (۱۵۷۳-
۱۵۸۳ز) ل قى گوندى ھاتىبەئافكرىن، لەوما ب
خواندنگەھا قوباد بەگى ئىكىن ژى دەپتەئافكرىن، ژ
خواندنگەھىن گرنگ و ئاقدار بوو، پترىيا سەيدايىن
وئ ژ مالىباتا مەلا عىمادەدېنى بەروارى بوون، گەلەك ژ
زانايىن ئايىنى ژ قى خواندنگەھى دەرچوويىنە، شىخ
مەزھەرى ماى دەرس ل قى خواندنگەھى گۆتىنە،
ھەتا سالا ۱۹۲۴ئى يا ئاقابو ب قوتايىيان، دەمى
ل سالا ۱۹۲۴ئىدا ھىزىن تيارىيان دگەل لەشكەرى

گوند ھەبوون كو وەقفا وئ بوون بەلىن مخابن ھا
بىي ھىچ ھەقىيەكئ بوويىنە مولكى خەلكەكى،
ھەروەسان گەلەك پەرتووك ل قى خواندنگەھىن
ھاتىنەفەنقىسىن وەك پەرتووكا (الحاشىيە على
شرح الشمسية لىسىد شريف) ل سالا (۱۵۵۴ز)
ژ ئالىي ھەسەن كورئ عەبدوللايى جەلى فە
ھاتىيەفەنقىسىن و پەرتووكا (المفصل فى
صناعه الاعراب) يا (جارائله الزمخشري) و پەرتووكا
تفسىر سورە الفاتحە) يا مەلا مەھموودى كوردىن
بەھدىنى مفتى ئامىدىي و ھەردو دەستنىس يىن
سەدسالىيا ھەزىنە، قى خواندنگەھى جەھەكى
زانستىن بەرچاف و ھەزى ھەبوو و پەيوەندى دگەل
زانىنگەھا (الزھرا) يا مېسرى ھەبوون^(۱۵۵):

۴. **خواندنگەھا مراد خان بەگ ل ئامىدىي**، جەن
وئ ل ئاق ئامىدىي ب خۇ بوو نىزىكى دەرگەھى
رۇزھەلاتى ئەوئ ب دەرگەھى زىبارى دەپتەئافكرىن،
مېر مراد خان بەگ كورئ ھەسەن بەگى ل نىقا
سەدسالىيا بازى مەشەختى/ نىقا سەدسالىيا
ھەقىدى زايىنى دامەزراندىيە، خواندنگەھەكا
ئاقدار بوو ب زۇرىيا زانايىن خۇ، دوا كەسى دەرس
ل قى خواندنگەھى گۆتىن شوكرى ئەفەندى
يى مفتى ئامىدىي بوو، ل زىستانى قوتايىيان ل
قى خواندنگەھى دخواند و ھافىيان بەردەوامى
د دا خواندنا خۇ ل خواندنگەھا قوبەھان، قى
خواندنگەھى ژى مولكىن خۇ ھەبوون و داھاتا وان ل
وئ مزگەفتى دەھتەمەزاختىن، ھەتا دەوربەرىن سالا
۱۹۳۲ئى خواندنگەھا ئاقا بوو و قوتايىيان لى دخواند،
وئ ژى پەرتووكخانەكا دەولەمەند ھەبوو و ل سەر
ھندەكان ھاتىبوو نقىسىن (الواثق بالله المنان عبده
مراد خان)، ب بۇرىنا دەمى پەرتووكىن وئ ژى بەلاقە و
ژئاقچوويىنە، ل قىزى ژى چەندىن پەرتووك سەر ژ نوو
ھاتىنەفەنقىسىن، وەك پەرتووكا النكاح فى شرح
المنهاج) يا ب (تحفة المحتاج) ژى دەپتەئافكرىن
و نقىسىن (ابن حجر المكي الھىتمى) يە و مەلا
عەبدولرەھمانى بۇ سەيدايى خۇ فەقى ھەجى
كورئ مەلا مەھمەدى كورئ مەلا ئەھمەدى

۱۳۴۵مىش/۱۹۰۷ز) مېرىيە كەسەكى كورە بوو و د بياتدا بۇتانى بوو، چەند دەستىقىسەك ھەنە ل فىن خواندنگەھىن ھاتىنەفەنقىسىن^{۱۱۴}.

۱۳. **خواندنگەھا شىلان**، ل گوندئ شىلان سەر ب زاخۇفە، مەلا سوبغەتوللا سەيدايى فىن خواندنگەھىن بوو، ژ فىن دەقەرى زانايىن ناقدار ۋەك (الحاجب الكشانی) و مەلا سەيد عەلىن شىلانئى مەزن و بىن دى رابوونە^{۱۱۵}.

۱۴. **خواندنگەھا زاخۇ**، ئەف خواندنگەھا د ناف مزگەفتا مەزنا زاخۇدا بوو، رووگەھا قوتايىيان، زاخۇ بەك ژ مەلبەندىن گرنگىن مىرگەھا بەھدىنان بوو، مەزن و بەرىرسىن ۋى بىن كارگىزى ۋەك: عەلى خان بەگ بىراى سولتان ئىسماعىلى ئىكى و زىبىر پاشاى خۇ ل خواندنگەھان ب قوتابى و سەيداقە دكرە خودان، زانايىن مەزن ل فىن خواندنگەھىن دەرسكۆتىنە ۋەك: مەلا ئەحمەد بەگى عەباسى (ساللا ۱۳۳۳مىش/۱۹۱۴ز مېرىيە) ئىمامن مزگەفتىن و سەيدايىن خواندنگەھا ۋى بوو، مەلا عەبدوللا كورئى حجى قاسمىن زاخۇبى ۋەك سەيدايىن خواندنگەھىن ھاتىيەدامەرزاندن پىشتى كو ژ نالىن حكۇمەتا عوسمانى قە ل ساللا (۱۹۰۹) ئى ئەزموونەك ب مەرما دامەرزاندنا سەيدايان پى ھاتىيەكرن، ھەرۋەسان مەلا يونسىن ئەھايىن زاخۇبى (۱۳۴۲مىش/۱۹۲۲ز) باۋەرناما مەلا تىن و شارەزابىيەكا باش د زانستىن ئايىنى دا ھەبوو، پىشتىقىز و سەيدايىن مزگەفتا زاخۇ و مەقتىن سەردەمى دەولەتا ئوسمانى و حكۇمەتا شاھىيا عىراقى بوو، و مەلا ئەحمەد عەبدولخالقى ئاكرەبى (ساللا ۱۳۷۸مىش/۱۹۵۸ز مېرىيە) ئەو ژى ھەلگىرى باۋەرناما زانستى بوو و پىشتى گەريانەكا زۇر بۇ دەستقەئىنانا زانستان ل زاخۇ بىنەجە بىو و بىو پىشتىقىز و سەيدايىن مزگەفتا زاخۇ و خواندنگەھا ۋى و پىتر ژ پىنجى زانايىن ئايىنى باۋەرناما مەلا تىن ل سەر دەستىن ۋى ۋەرگىتەبە، ب مرنا ۋى سەردەمى خواندنا ئايىنى ل ۋى خواندنگەھىن ب داۋى ھاتىيە و تىن مزگەفت مایە^{۱۱۶}.

۱۵. **خواندنگەھا باتۇفا**، ل مزگەفتا گوندئ

ئىنگىلىزى ب سەردەقەرىدا گرتى ئەف خواندنگەھە ب پەرئووكخانا ۋى قە سۇت، كئامابى ژ دەستىقىسىن ۋى مانە ل جەم مەلا ئەھايىن شىخ مەزھەرى مابى، ل سالىن ھەفتىيان دەزگەھى ئەمنا عىراقى دەست ب سەر واندا گرت^{۱۱۷}.

۹. **خواندنگەھا شەرانشى**، ژ نالىن حەسەن كورئى سەيفەدىنى بەھدىنى ل ساللا (۹۴۰مىش/۱۵۴۲ز) ل گوندئ شەرانشى بى قەزا زاخۇ ھاتىيەئافاكرن، چەند زانايىن مەزن ۋەك مەلا مەھمەدى شەرانشى (ساللا ۱۶۹۴ مېرىيە) و مەلا تەھا (۱۸۸۱مېرىيە) و ل ئەرمىشتى ھاتىيەقەشتارتىن و شىخ ئەحمەدى شەرانشى و بىن دى ژ فىن خواندنگەھىن دەرجوونە، ۋى ژى مولك ھەبوون، داھاتى وان ل خواندنگەھىن و مزگەفتى دەھتەمەزاختىن، پىشتى ل دەسپىكا سەدسالىيا چوۋبى خواندنگەھە ئەمما ھندەكان دەست ب سەر مولكىن ۋى دا گرت^{۱۱۸}.

۱۰. **خواندنگەھا كىستە**، ژ نالىن مىرحەسەنقە ل گوندئ كىستەبى بەروارى ژوورى ھاتىيەئافاكرن، عومبارەكا پەرئووكان ھەبوو، زانايىن ۋەك مەلا ئىبراھىمى كىستەبى خودانى كىتيا (شرح المنهاج) و شىخ يوسىقى كىستەبى باپىرى مالبانا يوسقى و مەزنى زاخۇ ل سەردەمى شۇرىشا بەدرخان پاشاى ژ فىن خواندنگەھىن دەرجوونە، سەرئەنجامى ۋى ژى ۋەك خواندنگەھىن دى ل سەدسالىيا بىستىن ل لاۋازى دابە ھەتا ب ئىكجارى ژ نافچوۋبى^{۱۱۹}.

۱۱. **خواندنگەھا روىسى**، ژ نالىن سولتان حەسەن بابى سولتان حىسنى ۋەلى بىن ناقدار ب ھەزا زانستى و ھاندانا زانايان ل گوندئ روىسى بى دەقەرا گولى ھاتىيەدامەرزاندن، چەند مولەك بۇ ھاتىوونە ۋەفكرن و داھاتى وان ل سەيدا و قوتايىن ۋى دەھتە مەزاختىن^{۱۲۰}.

۱۲. **خواندنگەھا ئەرمىشتى**، گوندئ ئەرمىشتى سەر ب قەزا زاخۇ قەبە، خواندنگەھەكا دىرىن و ناقدار لى ھەبوو، چەند زانايان لى خواندبە، ژ وانا مەحمۇود كورئى ئىبراھىمى كورئى خەلىلى بھوسى (۱۱۰۰ز مېرىيە) و شىخ حەسەن خۇركى

۱۹۱۳زىمىرە) ئىمام و پىشنىقىزى مۇزگەفتا وئ بوو. ئەو مۇزگەفتە كىرە مەلبەندەكى زانىست و فىرگىرنى، قوتايىيان ئۇ ھەر جەھەكىفە سەخمەرات فىرېوونى قەستتا وئ كىر. سەبدايان باش ل دووف يەك ھاتنە ئى خواندنگەھى و ھۇمارەكا زانايان باۋەرنامە ئۇ وئىرى ۋەرگىرن. ئۇ وانا، مەلا ئەحمەد عەبدولخالق ئاكرەبى (۱۹۵۸ مۇرىيە) و مەلا حسىن ئەحمەدى سىپىندارى^(۷۱).

۱۸. **خواندنگەھىا گوندئى سىيارئى، ھەمان گوندئى سىيارئى يى دگەل سىپىندارى ئاقئى وئ دەھىت و سەرب ئامىدىن قەبە**^(۷۱).

۱۹. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا بەرناشئى، ئۇ گوندئى بەرۋارى ئۇزىرى يە، ئىزىكى رۇزئاقىن سىيار و سىپىندارى، سەرب ئامىدىن قە**^(۷۲).

۲۰. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا پىيادئى (بىرئى ھەلانى)، دكەفتە دەفەرا (بەرۋارى ئۇزىرىيا)، سەرب ئامىدىن قە**^(۷۱).

۲۱. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا چەمانكى، ئۇ گوندئى دەفەرا بەرۋارى ئۇزىرىيەنە و نەھا ناھىيەكە سەرب قەزا ئامىدىن قە، شىخ خالد كورئ شىخ شىخ حسىن پىشنىقىزى و سەبدايان وئ بوو، مەلا حسىن موسا كو ئۇ دايكېوونى سالا (۱۹۳۷) ئى ئىك بوو ئۇ وان ھەشت خويندكارئىن ل نك وئ دخواندن^(۷۳).**

۲۲. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا ئاسھئى، گوندەكە سەرب ناھىيا سلىقانىيى، شىخ عەلى ئاسھئى سەبدايان وئ بوو**^(۷۱).

۲۳. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا ھۇرا، ل دەفەرا بەرۋارى ئۇزورى سەرب قەزا ئامىدىن قە**^(۷۷).

۲۴. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا ئروانش، دكەفتە دەفەرا بەرۋارى ئۇزورى سەرب قەزا ئامىدىن قە**^(۷۸).

۲۵. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا ھۇرۇ، دكەفتە دەفەرا بەرۋارى ئۇزورى سەرب قەزا ئامىدىن قە، يا ئاقداربوو ب ھەبوونا گەلەك دەستىقىسان يىن بنەمالا ھەجى مەھمەد عەلى ھۇرۇ بوون، سەبدايان وئ ئى شىخ مەھمەد بوو**^(۷۹).

۲۶. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا شىلازا، دەفەرا**

باتوفا سەنتەرى ئىھايى ناھىيا باتوفا. خواندنگەھەكا مەرن بوو، قوتايىين زانىستىن ئىسلامى بەرى خۇ دداين، ئۇ سەبدايان وئ مەلا شىخ زىنەدىنى (سالا ۱۹۱۲ مۇرىيە، ھەر ل باتوفا ھاتىيەفەشارتىن، ھەر وئ سەبدايان ل دەفەرا دۇسكى يان ئى دەرس دگۇتن، ئۇندەرى قەتوايان بوو ل ھەردو دەفەرتىن دۇسكى و گولى^(۷۷).

۱۶. **دو خواندنگەھىا مۇزگەفتا تەكيا بامەرنئى، دو خواندنگەھىا بوون يەك ل مۇزگەفتى و يا دن ل تەكيا بامەرنئى، يەك ئۇ وانا ئۇ ئالىن شىخ مەھمەد كورئ شىخ ئاھرى نەقىشەبەندى ھاتىيەئافاكرن و مەلا مەھمەدىن كورئ مەلا ئەحمەدى بابكى بامەرنئى (۱۹۴۹ز مۇرىيە) قوتايىن مەلا بەھىيان موزورى نەرس لى ددان، كەسەكى ئۇھاتى و خودئى نىاس و جەئى باۋەرىن بوو، دەولەمەند بوو د زانىستاندا خوشنىقىسەكى باش بوو. لى خودان سەردەرىيەكا دۇوار بوو دگەل قوتايىيان، چەندىن زانا ل سەردەستى وئ پىنگەھىشتىنە ۋەك، (مەلا عارف، مەلا فوتاد، مەلا سالا، مەلا مەھمەد سەبەيدى جولىمىزكى و مەلا نەجمەدىن) و يىن دن، ھندىكە خواندنگەھىا دووى يە دبارە ئەو ل بەراھىن ھاتىيەئافاكرن و دگۇتنئى (خواندنگەھىا سەيد مەلك ئىزدىن) ئانكو مەلك عىزەدىن^(۷۸)، بەلكە بۇ ھندى كو ئەو ل بەراھىن ھاتىيەئافاكرن كو ھاتىيەگۇتن، (شىخ مەھمەدى كورئ شىخ ئاھرى نەقىشەبەندى تەكيا ب رەخ مۇزگەفتا و خواندنگەھىا (سەيد مەلك ئىزدىن) ئافاكر^(۷۹).**

۱۷. **خواندنگەھىا مۇزگەفتا سىپىندارى، گوندئى سىپىندارى دكەفتە دەفەرا بەرى كارەى سەرب قەزا ئامىدىن قەبە، ئاقئى وئ ھەقالجىمكە دگەل گوندئى سىيارى و دەھتەگۇتن (سىيار و سىپىندارى)، د پەرتووكا (ئامارە بەھدىنان) يا (مەھفوظ العباسى) دا ھاتىيە: (سىپىندار ل دەفەرا بەرۋارى ئۇزىرى يا سەرب ئامىدىن يە، مەلا ئەحمەد ئەفەندى دەرس لى دگۇتن)^(۷۷)، يا راست ئەو سىپىندارە يا ھەقالجىمك دگەل سىيارى و مەلا حسىن ئەحمەد سىپىندارى (۱۲۸۳مىش/**

۳۹. **خواندنگىمىھا مزگىفتا مەزىن ل دىھۆكىمى**
 ئەف خواندنگىمىھە د ئاف مزگىفتا (جامعا) مەزىن ل
 ئافىندا دىھۆكىم دا بوو، ھەزرىتىگە زانستىن قەست
 دىكرنە قى مزگىفتى بۇ خواندنا زانستىن ھەرەبى و
 ئىسلامى، گەلەك ژوان قوتابىين لى دخواندن كورىن
 مالباتىن وان مىران بوون يىن مەزىناتىيا دەفەرى دىكرن.
 گەلەك زانا ژ قى خواندنگىمىھى دەرىچووينە، ھىجى
 مەلا مەمەد ئىمام كورى مەلا غومەر دىھۆكى
 (۱۳۴۴مىش/۵-۱۹از مەرىيە)، ل بەرى ھىنگى بابى وى
 ئەف كارە دىكرن، و پاشى كورى وى (ھىجى مەلا
 تاھا ئەفەندى دىھۆكى) (ساللا ۱۳۴۷مىش/۱۹۲۸از
 مەرىيە) ئەف كارە كرىيە و بى داووبىن ژىلى كو
 سەيدا و پىشنىقىژى وى بوو، وەكىلى وەقنى ژى
 بوويە، گەلەك قوتابىيان بۇ زانستىن ھەرەبى و
 شەرىع قەستدىكرى و ئەو بخۇ بىن شەھەرەزابوو
 د زانستىن (علم الفرائض) دا، ب دروستى نەھاتىيە
 زانىن كا كەنگى ئەف خواندنگىمىھە ھاتىيە
 ئافاكرن، لى ھندە پەرتووك لى ھاتىنەفە ئىسىن،
 دىرۇكا دەستىقىسىنا وان فەدگەرىنەفە ھەردو
 سەدسالىين ھەقدى و ھەژدى زابىنى، ئاقى (مەمەد
 كورى ئەمەد دىھۆكىن كوردى) ل سەر دەستىقىسا
 (المقصد فى القراءات) وەكى خودانى پەرتووكى
 ھاتىيە دىتن (۱۶۹۹زا) و دانەكا وى ل پەرتووكخانا
 ئەوقافا سلىمانىي ھەبە، دىسان پەرتووكا (الفنارى)
 ژى يا دانەرى وى (مەمەد ھەمەزە ئەلفەنارى) ل قى
 خواندنگىمىھى ھاتىيەفە ئىسىن و ئەمەد كورى
 مەلا ھەلى باجلورى ل ساللا (۱۷۲۵زا) ئىسىيە.
 ھەزىيە بىژىن وەك ل سەر سەردەرگەھى وى بى
 كەفن ھاتىيەئىسىن ئەف مزگىفتە ل ساللا ۱۶۸۴زا
 ھاتىيەئافاكرن^{۱۹۳}.

۴۰. **خواندنگىمىھا مزگىفتا رىكاتبە**
 خواندنگىمىھەكا ب ئاف و دەنگ بوو، دكەتە دئاف
 باژىرى دىھۆكى دا، مەلا سەلىم ئەفەندى كورى مەلا
 ھەبەلرەھمان زاوتەبى (۱۳۳۵مىش/۱۹۱۶از مەرىيە)
 سەيدا و پىشنىقىژى وى بوو، شەھەرەزابى دىگەلەك
 وارىن زانستىدا ھەبوو، ئاف و دەنگىا وى يا زانستى

بەرورى ژوورى سەر ب قەزا ئامىدىن قە^{۱۸۰}.
 ۲۷. **خواندنگىمىھا مزگىفتا دىشىش، دەفەرا**
 بەرورى ژوورى سەر ب قەزا ئامىدىن قە^{۱۸۱}.
 ۲۸. **خواندنگىمىھا مزگىفتا ئەدىنى، دەفەرا بەرورى**
 ژوورى سەر ب قەزا ئامىدىن قە^{۱۸۲}.
 ۲۹. **خواندنگىمىھا مزگىفتا باژى، ل دەفەرا بەرورى**
 ژوورى سەر ب قەزا ئامىدىن قە^{۱۸۳}.
 ۳۰. **خواندنگىمىھا مزگىفتا قىش، سەر ب ناحيا**
 سەرسىنگى قەزا ئامىدىن يە^{۱۸۴}.
 ۳۱. **خواندنگىمىھا مزگىفتا غلبىش، سەر ب**
 ناحيا سەرسىنگى ل قەزا ئامىدىن^{۱۸۵}.
 ۳۲. **خواندنگىمىھا مزگىفتا ئەرز، گوندەكە سەر**
 ب ناحيا بامەرنى قە ل قەزا ئامىدىن، قى گوندى
 كەلەكە مېژووبى لى ھەبوو، تايەكن مىرن ئامىدىن
 ھۆكمرانى لى دىكرن، ژ كەسىن ئافدار كو ل قى
 گوندى ئاف و دەنگىن وان چووين، ھۆزاتقان بەكر
 بەگى ئەرزى بوو، ژ زانابىن ب ئاف و دەنگ ژى (پىر
 ئەمەدئ ئەرزى) كو ل وى گوندى ھاتىيە فەشارتن.
 ئەف خواندنگىمىھە ھەتا ئافەراستا سەدسالىيا
 بىستى ژى يا ئافەدانوو و خەلكى بۇ زانستى قەست
 دىكرن^{۱۸۶}.
 ۳۳. **خواندنگىمىھا مزگىفتا بانكا، سەر ب ناحيا**
 بامەرنى قە ل قەزا ئامىدىن^{۱۸۷}.
 ۳۴. **خواندنگىمىھا مزگىفتا ئەردەنا، سەر ب ناحيا**
 سەرسىنگى قە ل قەزا ئامىدىن^{۱۸۸}.
 ۳۵. **خواندنگىمىھا مزگىفتا ئىسفاكا، سەر ب**
 ناحيا سەرسىنگى قە ل قەزا ئامىدىن^{۱۸۹}.
 ۳۶. **خواندنگىمىھا مزگىفتا زىوا شىخ پىرامۇس،**
 سەر ب ناحيا بامەرنى قە ل قەزا ئامىدىن^{۱۹۰}.
 ۳۷. **خواندنگىمىھا مزگىفتا گەرەگۆ، سەر ب**
 ناحيا سەرسىنگى يە و ل بنارا چىابى كارەى رۇژھەلاتى
 سەرسىنگى^{۱۹۱}.
 ۳۸. **خواندنگىمىھا مزگىفتا دىرەش، گوندەكە**
 ل نىزىكى ئامىدىن، ل بنارا چىابى كارەى و ھەمان
 گوندى شىخولئىسلام شىخ ھەلى بى ھەكارى
 يە^{۱۹۲}.

بەرئووك وەكى دەستئىس لى ئىسىنە، ژ وانان (ارشاد السالكين في طريق العارفين) يا دانەرى وى عبدولحمەد كورئ شەمسەددىن كورئ ئەحمەدى بىرىفكانى و ل سالا (۱۸۴۳ز) ئىسىنە، و پەرتووكا (منهاج العابدين) يا دانەرى وى ئەحمەد كورئ محەمەد حەسەن بىرىفكانى كو محەمەد كورئ مەلا عبدوللايىن مووسلى ل سا (۱۸۵۳ز) ئىسىنى^(۹۹).

۴۵. خواندنگەھا مزگەفتا ئىتوت، ئىكە ژ گوندىن مزورپىيان و سەر ب دەۋكى قەبە و پىشتى بەرفرەھبونا باژئى دەۋكى ل دەسپىنكا سەدسالىيا بىست و ئىككى نەھابووبە تاخەكن باژئى، خواندنگەھا وى يا كەقنە و حەزئىكەرتىن زانستى قەست دكرئ، يىن سەيدايى ژى ل قى خواندنگەھى كرىن مەلا شىخ سالىح دەرگەلى (۱۳۴۷مىش/۱۹۰۸ز مریبە) كو پىشئىقئىژ و سەيدايى وى بوو، مەرۋقەكى ژ خودئ نرس بوو و كەسەكى خىرخواز بوو، پىشتى ھىنگى چوو دەۋكى و ل دووماھىنيا چاخى حوكمەنا تركيا ئوسمانى وەكى پىشئىقئىژ و سەيدا ھانە دامەزئاندىن، پىشتى ھىنگى سەيد حەسەن ئىتوتى (۱۹۴۸ز مریبە) كو خەلكى ھەمان گوند بوو ژ بۇ خىزى و ئىزىكبوون ژ خودئ پىشئىقئىژى و سەيدايى لى كرىبە، كەسەكى دەست پاقز بوو، ب دەستى خۇ كار دكر دا نائى رۇزئ پەيدا بكتە، شىخ نوردەدىن بىرىفكانى ھەر ژ زارۇكىنيا خۇ و ھەتا سالا (۱۸۲۷ز) ل قى گوندى ژىبە و ل قى سالى ئەو دگەل براىن خۇ محەمەد ئەمىن ژ بەر بەلاقبوونا ئىشئا (ناعونى) ژى چووینەقە گوندى بىرىفكان، پىرىيا بەرھەمىن وى ل گوندى ئىتوتى ھاتىنە ئىسىن، ژ ئىسىننى وى:

- ۱- نظم الدرر لاسماء النبي المفتح.
- ۲- تعليقات على القصيدة البائية المسماة بکرب الحال من ذي الجمال والجلال.
- ۳- ابرار دقائق الحقائق في شرح القصيدة الحائية.
- ۴- شرح القصيدة الهمزية.
- ۵- دخر السالكين.

چوو بوو، كارى سەيدايى كرىبە و گەلەك قوتابى ل بەر دەستى دەركەتینە^(۹۹).

۴۱. خواندنگەھا مزگەفتا حەجى مستەقاي، ئەف خواندنگەھە دەكەتە دناف نەفەندا باژئى دەۋكى خواندنگەھەكا ب نەف و دەنگ بوو، زانابىن ژنھانى شىخ تاھا بىرىفكانى (۱۳۳۱مىش/ ۱۹۱۷ز) ب كارى پىشئىقئىژى و سەيدايى ب ھەرە رادبوو، وى ئەف كارە دكر ھەتا دامەزئاندا ب فەرمى وەكى سەيدا ل مزگەفتا مەزنا دەۋكى ل سەردەمى ئوسمانىيان دەركەتى و مال وى جەھى ھەتا وەغەرا داوېن كرى^(۹۹).

۴۲. خواندنگەھا مزگەفتا سىمىلى، دەكەتە نەفەندا سىمىلى كو سەر ب دەۋكى قەبە^(۹۹).

۴۳. خواندنگەھا مزگەفتا دولبى، دولبى نەھا دكەشەتە سىرپانا دەۋك و زاخۇ و مووسل و سەر ب پارىژگەھا دەۋكى قەبە^(۹۹).

۴۴. خواندنگەھا مزگەفتا بىرىفكا، بىرىفكا گونەكئ نەھا سەر ب دەۋكى قەبە، ئەف خواندنگەھە ل سەردەمى شىخ شەمسەددىن ئەخلاتى (۹۹۷- ۱۰۸۵مىش/ ۱۵۸۸- ۱۱۷۴ز) ھاتىبەئافاكرن، ل چاخى سولتان سىدى خان (۹۷۰- ۱۰۳۹مىش)^(۹۹)، ژ سەيدايىن قى خواندنگەھى شىخ محەمەد كورئ شىخ عبدوللا (براىن شىخ نوردەدىنى) دەۋكى (۱۳۰۵مىش) و ئەو خەلىفى مامىن خۇ بوو و يى دەستورداى بوو ژلايى وى قە، ھەر وەسان رابەرەكى رىكا نەقىشەبەندى بوو، حەز ژ زانستى و زانابان و جقاتىن وان دكر، ل سەردەمى وى چەند زانا ژ خواندنگەھا نەقىرى دەركەتینە و ل دەۋكى وەغەرا داوېن كرى، ژوان كەسەن سەيدايى لى كرىن شىخ فازلى شۇشنى (۱۳۲۱مىش/ ۱۹۰۳ مریبە) و شىخ مەمدوحى بىرىفكانى (۱۹۷۱ز مریبە)، و مەلا ئەحمەدى عەفرى (۱۳۷۸مىش/ ۱۹۵۸ز) دەستوردا زانستى داووبىن، كو وانە ل تەكيا بىرىفكان دگۇتن پاشى خويىنكارىن خۇ قەگواستەنە مزگەفتا بىرىفكان، مەلا محەمەد سەعید ماىى ژى زانابەكى ژنھانى بوو، ل دەسپىنكا سەدسالىيا چواردى مئشەختى وەغەرا داوېن كرىبە، لى ئەو بخۇ ئاكنجىن گوندى بىرىفكا بوو، و گەلەك

٦- البدور الجلية.

ئەف پەرتووكە دىناقبەرا سالىن (١٨١٤- ١٨٢٢ز) هاتىنە دانان.

٦- حجة اللهجة، ل سالا (١٨٢٣ز) هاتىيە دانان.
٧- پەرتووكا (الظروف) يا دانەرى وى مەلا يونس نەرقىنى ل خواندنگەھا ئىتويىن ل سالا (١٧٩٧ز) ى ژ لاين محەمد ئەمىن كورئ مەلا محەمد هاتىيە نقىسىن^(١٠٠).

٤٦. خواندنگەھا مزگەفتا بالەتە، گوندەكى دەفەرا مزوورىانە و نىزىكى گوندئ بريفكانە ب دو كىلومەترا كو مەرقەدئ شىخ نورەددىن بريفكانى لئ يە، خواندنگەھا وئ يا كەفەنە و يا پرى بەرەم بوو، ب خواندنا خو يا ب ناف و دەنگ بوو و گەلەك كەس ژئ دەركەتپنە و گەلەك خو پىندكار و سەيدا لئ ھەبوون، ژ وان بىن سەيدايى لئ كرىن شىخ نورەددىن مەزىن كو ئىك بوو ژ كەسىن نافدار ل دەفەرى، ژ وان بىن سەر ب قى گوندى قە مەلا محەمد كورئ مەحمود كورئ ئەحمەد جەلەبىن بالەتەيى، بابى وى ژ قى گوندى چووبوو دىھۆكى و رىقىتى وى پىشتى ھىنگى لئ زىانە^(١٠١).

٤٧. خواندنگەھا مزگەفتا زاويتە، زاويتە ژ گوندىن ەشېرەتا مزوورىانە، نھا ناحىيە و ھاقتىگەھە، گەلەك كەسان يا ل قى خواندنگەھى خواندى و گەلەك زانا مينا مەلا سەلىم كورئ ەبەدولرەحمان زاويتەيى (١٣٣٥مىش/١٩١٦ز مريە) بىن ژئ دەركەتپن كو ل سەر دەستى مەلا ياسىن بريفكانى (١٩٠٦ز مريە)، و مەلا مەحمود نامىدى (١٣٢١مىش/١٩٠٣مريە)، نەقىەكى مەلا يەحيائى مزوورى بوو و مەلا ەبەدولھادى نەفەندى ئەترىشى (١٣٣١مىش/١٩١٢ز مريە) كو نەو ژئ نەقىەكى مەلا يەحيائى مزوورى يە خواندى يە. مەلا سەلىم نەفەندى ەكى سەيدا و پىشنىقىژ ل مزگەفتا رىكانىيان ل نافەندا باژىرى دىھۆكى دا كاركرىيە و خو پىندكاران ژ ھەمى جھان قەستكرىن، ل سەردەمى ئوسمانىيان ەكى قازىن شەرى ل ناحيا ئەترىش ھاتبوو دامەزراندن و گەلەك نقىسىن ەكى دەستنىقىس ھەنە^(١٠٢).

٤٨. خواندنگەھا مزگەفتا مەزىن ل ئىسفىن،

دەمىن خوفا ئەفە تاكە مزگەفت بوو ل نافەندا قەزا ئىسفىن، مەلا خەلىل كورئ سلىمان بىن ناسيار ب (مىشەختى) (٧-٢٠٧ز مريە) دەرس لئ گۆتىنە و خەتىب و پىشنىقىژئ وى بوويە، و مەلا ئەحمەد گوبانى ئەبو موزەفەر ل سالىن خەفتىيان ژ سەدسالىيا بوورى پەرتووكا (ھادايە المستفید فى علم التجويد) دەرس گۆتىيە من و ئەو ژئ ەكى خەتىب و پىشنىقىژ ھاتبوو دامەزراندن^(١٠٣).

٤٩. خواندنگەھا شىخ ەودەي كورئ مسافر

(خواندنگەھا شىخانى)، كورئىن- تەكيا (زاويە) شىخ ەودەي كورئ مسافر دكەفیتە گەلىن لالاش كو دوورائىيا نىزىكى (٢كم) باكوورى رۇژھەلاتى ئىسفىن نافەندا قەزا شىخان، ئەف خواندنگەھا ئابىنى ل سالا (١٣١٠مىش) ھاتىيە قەكرن و ھەتا سالا (١٣٢٢مىش/١٨٩٢- ١٩٠٤ز) يا بەردەوامبوو. نارمانج ژ قى خواندنگەھى ھەرەك دگۆتن، ئەو بوو كو ئەف كەسىن سەرداچووى ژ ئىسلامى بىزىنەقە سەر راستىن و رىكا ئىسلاما پاقت، لئ ل شويانا بانگخوازىن ب عاقلى و رىكىن باش: شىواژى رەقىن و دژوارىن بكارھىنان و ئەقئ چەندئ ژى خرابتر لئ كر، پاشى شىخ ئەمىن ئەفەندى قەرەداغى ھنارتە پەرىستگەھا شىخ ەودەي بۇ وانە گۆتنى و نىشادانا رىكىن راست و مووجەك بۇ وى و شاگردىن وى ژئ ھاتنە مەزاختن، ژ وان كەسىن وانە ل قى خواندنگەھى گۆتىن محەمد رەئوف غولامى و ھندەك قوتابىين خواندنگەھىن مزگەفتىن دەوروبەران و ھندەكىن مووسلىن پىشنىقىژئ ل قى خواندنگەھى دكرن، لئ ل داويى ئەف خواندنگەھە يا بئ ئەنجام و بئ بەر بوو، لەوما ل سالا (١٣٢٢مىش/١٩٠٤ز) ھاتە ھەلوەشاندىن^(١٠٤).

٥٠. خواندنگەھا مزگەفتا شىخەفتەندىيان،

گوندەكى دەفەرا مزوورىانە، بە دوورائىيا (٣كم) باكوورى رۇژھەلاتا پەرىستگەھا لالاش، ژ زانابىن سەيدايى ل قى خواندنگى كرىن مەلا خەلىل كورئ سلىمان، بئ ناسيار ب (مىشەختى) بوو.

عەبدولھەمىدى زاقا و خەلىفى شىخ نورەددىن بىرىككىلى لى ئاكتىجى بووى ئافى خانىدنگەھى گەلەك دەرگەت، گەلەك پەرتووك وەكى دەستىقىس لى ھاتىنەفە نىسىن وەكى: (شرح المحرر) يا دانەرى وئ عەبدولكەرىم ئەلرافعى، دانەبا مەحمود أورامى كورئ ئەبى ئەلغار ل سالا (۱۱۶۱ز) نىسىيە، و پەرتووكا (شرح نظم الكافي) يا دانەرى وئ عەبدولا كورئ محەمەد بىتۇشى، حسىن كورئ درياسى رەتكى ل سالا (۱۱۷۴ز) نىسىيەفە^(۱۱۶).

۵۳. **خواندنگەھا مزگەفتا دەكان،** ژ گوندىن عەشىرەتا مزوورىانە دەفەرا شىخان^(۱۱۷).

۵۴. **خواندنگەھا مزگەفتا خورث،** ژ گوندىن عەشىرەتا مزوورىانە دەفەرا شىخان^(۱۱۸).

۵۵. **خواندنگەھا مزگەفتا مېرسىدا،** ژ گوندىن عەشىرەتا مزوورىانە ل دەفەرا قەزا شىخان^(۱۱۹).

۵۶. **خواندنگەھا مزگەفتا شىمكا،** ژ گوندىن عەشىرەتا مزوورىانە ل دەفەرا قەزا شىخان^(۱۲۰).

۵۷. **خواندنگەھا مزگەفتا مېرىا،** ژ گوندىن عەشىرەتا شەرەفانە ل دەفەرا قەزا شىخان^(۱۲۱).

۵۸. **خواندنگەھا مزگەفتا بابلى،** دكەفتە چىيىن مەقلووبى ل قەزا شىخان^(۱۲۲).

۵۹. **خواندنگەھا مزگەفتا بلان،** ژ گوندىن مزوورىانە ل قەزا شىخان، سەيدايى وئ زى مەلا صالح بىساتى بوو^(۱۲۳).

۶۰. **خواندنگەھا مزگەفتا رەتكى،** ژ گوندىن مزوورىانە ل قەزا شىخان، گەلەك ھەزژئەرىن زانستى قەدھەواندن، ژ سەيدايىن وئ مەلا ھەسەن بلۇتى (۱۹۴۳ز مېرىە) و وى باوھەرناما مەلاتىن ژ

مەلا ئەھمەدى ئاكرەبى وەرگىرىيە، شىخ عەبدوللا رەتكى (۱۱۵۹مىش/۱۷۴۶ز مېرىە) ژوان زانايان بوو كو ئاف و دەنگىن وى ب بەرقرەھى بەلاقەبووين، چوو بوو مووسل و ژيانا خو ھەمى د فىرگىرنا قوتابىين ئابىنى دا بۇراندىيە و بى بەرنىاس بوو كو دوغابىن وى ب جەھ دەھاتن، ژ مالىاتا وى زانا ھەلگەتەنە و ل مووسىل ب (بىت المدرس) د بەرنىاسن، ژ وان پەرتووكىن ل قى مزگەفتى ھاتىنەفە نىسىن

۵۱. **خواندنگەھا مزگەفتا مامزىنا،** گونەدەكى دەفەرا عەشىرەتا مزوورىانە و سەرب ناحىا باعەدرى فەيە و نىزىكى (۵كم) ژ ناحىا باعەدرى يا دوورە^(۱۲۴).

۵۲. **خواندنگەھا مزگەفتا ئەترىش،** گوندى ئەترىش گونەدەكە سەرب باعەشىرەتا مزوورىان فەيە و ل سالا (۱۸۵۱ز) بوويە ناحىە و ژ لايى كارگىرى قە سەرب قەزا شىخان فەيە، ئەف خواندنگەھە و مزگەفت دگەل تەكىن ل نىفا دووى ژ سەدسالىيا ھەژدى ھاتىيە ئافاكرن، خواندنگەھا وئ يا دەولەمەند بوو ب زانىنى و شىخ و زانايان، ژوانان زانايى ب ئاف و دەنگ مەلا يەحيابىن مزوورى (۱۲۵۵مىش/۱۸۴۱ز مېرىە)، ھەر وەسا مەلا مەحمود نھىلى (۱۳۱۱مىش/۱۸۸۹ز مېرىە) كو زانايەكى ژنھاتى و سەيدا بوو ل تەكىا ئەترىش، ھەر وەسان زانايى ھىژا و ئابىن پەرۋەر و رابەرى رىكا قادرى و سەيدايى تەكىا ئەترىش محەمەد عەلى ئەترىشى (۱۳۱۸مىش/۱۹۰۰ز مېرىە)، دىسان مەلا عەبدولھەدى ئەترىشى (۱۳۳۱مىش/۱۹۱۲ز مېرىە)، كو نەفەيەكى مەلا يەحيابىن مزوورى بوو وانە ل مزگەفتا ئەترىش گونىنە و ئەف خواندنگەھە ل سەردەمى وى ژ خواندنگەھىن ئابىنى بىن پىنشىكەتى بوو، وەسان گەلەك كەسان سەيدايى لى كرىيە، وەكى شىخى ھىژا محەمەد ئەمىن ئەترىشى مودەرس كورئ شىخ محەمەد سەعيد (۱۲۳۵مىش/۱۹۱۶ز مېرىە)، و شىخ محەمەد ئەمىن ئەترىشى كورئ شىخ محەمەد عەلى كورئ شىخ عەبدولھەمىدى ئىكى كو دىسان ل (۱۳۳۵مىش مېرىە)، و مەلا ئەھمەد ئەفەندى ئەترىشى (۱۳۶۱مىش/۱۹۴۱ز مېرىە) ژ نەقىين مەلا يەحيابىن مزوورى بوو، زانايەكى ژىرو ھىژا شەرەزابوو، و شىخى رىكا قادرى سەيدايى تەكىا ئەترىش شىخ عەبدولرەھمان كورئ شىخ محەمەد عەلى ئەترىشى (۱۳۶۸مىش/۱۹۴۸ز مېرىە).

گەلەك كەسان قەست دكرە قى خواندنگەھى يا پر بوو ژ وان كەسىن ھەز ژ زانستى دكرن، گەلەك زانايىن ئاقدار زى دەركەتەنە، و پىشتى مەلا يەحيابىن مزوورى بوويە ئىك ژ سەيدايىن وئ، و شىخ

۱۸. خواندنگهها مزگهفتا بیژنه، گوندهکه سهر ب دهفرا رنکان ل قهزا نامیدین، مهلا نهی حهجی ماموستا بوو ل ویزری و شههرهزایی د زانستاندا ههبوو لهوما د دهمنی خۇدا پلهیا فهتوایان ژ میرین نامیدین پین هاته‌دان، و پشنتی مرنا وی کورری وی عهبدولخالقی (ساللا ۲۰۰۲ مریبه) مهلاپهتی لیکریبه، و نهجمه‌ددین کورری سه‌عیدی (۱۹۶۸ز مریبه) خهلیفه‌بی شیخ محهمه‌د مهمانی بوو ل سهر رنکا قادری سه‌یدایی ل ویزری کریبه، و ژ مالباتا وانان ههردو براین زانایین ژ خودی ترس و ب باوه‌ری مهلا نوری ال ساللا ۲۰۰۸ مریبه) کو ل کۆمه‌لگه‌ها باگیرا ناکنجی بووی و خه‌تیب و پیتشنقیژئ مزگهفتا وی بوو، و مهلا عهبدولحه‌مید عهبدولخالق نه‌بی پیتشنقیژ و خه‌تیبی جامعا مه‌زنا دهوکی و هه‌تا نها به‌رده‌وامه ل سهر کاری خو و نه‌و هه‌ردو برا ژی ل سهر رنکا باب و بابیرین خو چووینه^(۱۱۴۱).
۱۹. خواندنگهها مزگهفتا کیریا دیزئ، گوندهکه سهر ب دهفرا رنکان ل نامیدین^(۱۱۴۲).
۲۰. خواندنگهها مزگهفتا چئی، گوندهکه سهر ب دهفرا رنکان ل نامیدین^(۱۱۴۳).
۲۱. خواندنگهها مزگهفتا بیاوی، گوندهکه سهر ب دهفرا رنکان ل نامیدین^(۱۱۴۴).
۲۲. خواندنگهها مزگهفتا پریسه، گوندهکه سهر ب دهفرا رنکان ل نامیدین^(۱۱۴۵).
۲۳. خواندنگهها مزگهفتا هاریکن، گوندهکه سهر ب دهفرا نامیدین فه‌یه^(۱۱۴۶).
۲۴. خواندنگهها مزگهفتا بی‌رکیاتی، گوندهکه به‌رواری ژیربانه سهر ب نامیدین فه‌یه^(۱۱۴۷).
۲۵. خواندنگهها مزگهفتا شینخا، گوندهکه مزووریان و سهر ب قهزا شینخان فه‌یه^(۱۱۴۸).
۲۶. خواندنگهها مزگهفتا شکهفتی، گوندهکه به‌رواری ژیربانه ناحیا چه‌مانکن و قهزا نامیدین^(۱۱۴۹).
۲۷. خواندنگهها مزگهفتا چه‌م په‌بتهئ، گوندهکه سهر ب قهزا نامیدین فه^(۱۱۵۰).
۲۸. خواندنگهها مزگهفتا سپاتی، گوندهکه سهر ب قهزا نامیدین فه^(۱۱۵۱).

- (رسالة في اداب البحث)، محهمه‌د کورری عه‌لی به‌رواری ل ساللا (۱۷۴۳ز) نفیسییه‌فه و (رسالة في علم الیهنة) یا دانه‌ری وی مه‌حمود کورری محهمه‌دی جه‌خمینی، عه‌لی کورری نه‌حمه‌د ل ساللا (۱۸۰۶ز) نفیسییه‌فه^(۱۱۴).
۱۱. خواندنگهها مزگهفتا گویری، دهفرا به‌ری گاره‌ی کو سهر ب نامیدین فه‌یه، ژ سه‌یدایین وی مه‌لا حه‌سه‌ن عیسا یونس، ژمارا قوتابین وی شپست که‌س بوون و ژ وانان زانایی ب ناق و ده‌نگ مه‌لا حسین موسایی گویری، ل ده‌سه‌لاییا به‌راین ژ سه‌ده‌سه‌لاییا بیستن چووینه به‌ر دلوقاتییا خودی^(۱۱۵).
۱۲. خواندنگهها مزگهفتا شینرانه، دهفرا به‌ری گاره‌ی کو سهر ب نامیدین فه‌یه، مه‌لا یاسین گوپانی ماموستایی وی بوو، ل داوییا سه‌ده‌سه‌لاییا چووینی چووینه به‌ر دلوقاتییا خودی^(۱۱۶).
۱۳. خواندنگهها مزگهفتا زئوکا شینخا، دهفرا به‌ری گاره‌ی کو سهر ب نامیدین فه‌یه و گوندی پیر مه‌حمود زئوکی بوو کو رفشتا وی دگه‌هینه سولتان حسینی ژ میرین نامیدین، و سه‌ره‌دان و هاتن و چوون دناقبه‌را وان دا هه‌بوو، پیر مه‌حمود شینخه‌کن سو‌فی بوو ل سهر رنکا قادری، که‌سه‌کن نایین په‌روه‌ر و پاقر بوو، مه‌لا محهمه‌د نه‌مین بابولی سه‌یدا بوو ل ویزری^(۱۱۷).
۱۴. خواندنگهها مزگهفتا باوان، گوندهکه سهر ب دیره‌لوکی فه ل قهزا نامیدین^(۱۱۸).
۱۵. خواندنگهها مزگهفتا نه‌لویلی، دهفرا به‌رواری ژیربانه سهر ب ناحیا چه‌مانکن فه و شوینوارین وی هه‌تا نها ژی ددیارن^(۱۱۹).
۱۶. خواندنگهها مزگهفتا نیره‌و، سه‌نته‌ری ناحیا نیره‌ویا جاران سهر ب نامیدین فه^(۱۲۰).
۱۷. خواندنگهها مزگهفتا به‌نستان، گوندهکه سهر ب ناحیا رنکان ل قهزا نامیدین، شیخ تاهر نه‌فشه‌به‌ندی و بابئ مه‌لا نه‌جمه‌ددین ژ فی گوندی چووینه و ل بامه‌رنئ ناکنجی بووینه و شیخ تاه‌ری نه‌کییا خو لئ ئافاکر و پشنتی هینکن لئ ناکنجی بوو^(۱۲۱).

۷۹. **خواندنگەھا مزگەفتا سىدەرا،** كوندەكە سەر ب قەزا ئامبىدىن قە^(۱۱۳۳).

۸۰. **خواندنگەھا مزگەفتا گروپمەركەقرا،** كوندەكن ئامبىدىن يە، دناقەرا ھەردو كوندىن شەكەفتىن و چەم رەبەتتىن ل دەقەرا نەھلا ئامبىدىن و ھەردو دو كوندىن نىزىكى ئىك و مەزىن بوون، پىشتى ز ئاقچوونا مېرگەھا بەھدىنان و نەمانا نەھى و ئاسايىشى، دزى و تالان كەتە دناقدا و خەلكىن وان كوند ھىلان، و ھىشتا شوپىنوارى دەركەھى وى بىن ديارە^(۱۱۳۴).

۸۱. **خواندنگەھا مزگەفتا زىناقا،** كوندەكە سەر ب قەزا ئامبىدىن قە^(۱۱۳۵).

۸۲. **خواندنگەھا مزگەفتا بىدھى،** دكەفتە دەقەرا بەرورارى ژوورىيا ل قەزا ئامبىدىن^(۱۱۳۶).

۸۳. **خواندنگەھا مزگەفتا بىسرى،** دكەفتە كەلىن بىسرى ل باكوررى رۇزھەلاتى دھۆكىن و نەھا ۋەك ناخەكىن دھۆكىن يە، شوپىنوارىن مزگەفتا وى ھەتا قان سالىن داوبىن دىياربوون، لى ب دەست ھاتنە ز ئاقبىن، مزگەفتا وى ژمارەكا نە يا خراب ز زانابان و داخوازكەرىن زانستى بخۇقە دگرت و زانابىن ب ئاف و دەنگ زى دەركەتەنە، مېنا زانا سەعید نەبى صاركى (۱۹۱۶ز مریبە) و چەندىن دى^(۱۱۳۷).

۸۴. **خواندنگەھا مزگەفتا مەمانى،** كوندەكە سەر ب ناحيا دۇسكى (مانگىشكىن) قەبە ل پارىزگەھا دھۆكىن، مەلا ئەحمەد سۇراتى (۱۹۳۳ز) وانە لىن كۇتىنە، زانابەكن زىر و خودان شىيان بوو د چارەسەركىنا كىشىن ئالۇزىن شەرى دا و مەفتىن وى بوو. ز وان كەسىن مامۇستابى لىن كرىن شىخ عەبدولقەھار كوررى شىخ عەبدولجەبار كوررى شىخ عەبدولا (براين) شىخ نورەددىن بىرىفكانى (۱۳۳۶مىش/۱۹۱۷ز مریبە) ، كەسەكن ئابىن پەروەر و چاك بوو و بىن پىنگىر بوو ب قورنان و سەنتى و رابەرى رىكا قادرى بوو، كوررى وى پىشتى وى شىخ محەمەد (۱۹۸۳ز مریبە) جەھى وى گرت كول گەنجىنا خۇ وانىن ئابىنى ل سەردەستى مامۇستابىن خواندنگەھ و تەكيا بىرىفكان ۋەرگرتىنە، و خۇ واستاندېبە و

زىرەك كرىبە بۇ ۋەرگرتنا زانستىن ئابىنى و نەھمايىن ئىسلامى و عەقىدا، پىشتى ھىنگىن قەگەرىايە مەمانى و جەھى بابىن خۇ گرتىبە بۇ ب رىقەبەنا كاروبارىن تەكيايىن و رابەراتىن، كەلەكن ھىشار بوو ل سەر پەرىمەركىنا خوكمىن شەرى^(۱۱۳۸).

۸۵. **خواندنگەھا مزگەفتا مەفتى،** دكەفتە ئاقەندا دھۆكىن، خواندنگەھا كەقنارە و ھەقركەمانىيا خواندنگەھا مزگەفتا مەزىن ل دھۆكىن دكر، حەزىزىكەرىن زانستى قەست دكرىن و سەپدايىن خودان شىيان لى بوون، مېنا مەلا محەمەد عەبدولرەھمان بەرۇشكى (۱۳۷۰مىش مریبە) و ل وىرى ۋەكى پىشتىقىز ھاتبوو دامەزاندن^(۱۱۳۹).

۸۶. **خواندنگەھا مزگەفتا دىراگىزىك،** كوندەكە سەر ب ناحيا مانگىشكىن قە، زانابىن خودى تىرس مەلا خەلىل عومەر (۱۹۶۲ز مریبە) سەپدا بوول وىرى و زىن خۇ ھەمى د دەرسكۇتنى و رابەراتىن دا بىرىبە سەر، ز وان كەسان بوو كو باۋەرناما زانستى ز زانا مەلا حىسنىن كوررى ئەحمەد سېپىندارى (۱۳۸۳مىش/۱۹۶۲ز مریبە) ۋەرگرتىبە^(۱۱۴۰).

۸۷. **خواندنگەھا مزگەفتا كەمەكا،** كوندەكە سەر ب ناحيا مانگىشكىن قەبە، خواندنگەھەكا كەفتا ب ئاف و دەنگ بوو، حەجى مەلا عېسا كەمەكى پىشتىقىزى لىن كرىبە و دەرس ب ھەروە ز بۇ رىيا خودى لىن كۇتىنە، كەسەكن ھىزا و مەرد و خودى تىرس بوو، بىن دەستەھل بوو د فىقھى شافعى دا و ھەمى دەركەھىن وى ز بەر كرىبوون، دەوروبەرىن سالا (۱۹۲۸ز) ل كەمەكا ۋەغەرا داوبىن كرىبە^(۱۱۴۱).

۸۸. **خواندنگەھا مزگەفتا بىسفا زىرى،** كوندەكە سەر ب ناحيا مانگىشكىن قە^(۱۱۴۲).

۸۹. **خواندنگەھا مزگەفتا كەفلەسنى،** كوندەكە سەر ب ناحيا مانگىشكىن، مەلا تاھا باپىرى زانابىن دىراگىزىكىن ل وىرى ئاكىجى بوو^(۱۱۴۳).

۹۰. **خواندنگەھا مزگەفتا سەپداقا،** كوندەكن ناحيا مانگىشكىن يە، ب زانستى يا ب ئاف و دەنگ بوو^(۱۱۴۴).

۹۱. **خواندنگەھا مزگەفتا بىسكى،** كوندەكە

و ترسا وى ژ خودى ھەتا مرى وى پىن خوشتر بوو مينا چاكيىن بەرى خۇ بەرى دەستى خۇ ب خۇت، ژىلى كارى دەرسگۇتنى و پىشنىژى ژى دكر . ديسان براين وان شىخ عەبدولا بەرۇشكى (۱۳۳۹مىش/۱۹۲۰ز مرييه) ئەو ژى كەسەكى خودى پەرىس و رابەر بوو. پىشتى مرنا ھەردو براين وى، وى ھەتا مرنىن بارگرانييا وانه گۇتنى ھەلگرتييه. ئەو بىنانى مالىاتا خۇ دگەھىننە بريفكىيان و بابى وان شىخ محەمەد حەسەن ژ بريفكان ھاتىيە و ل بەرۇشكىن ئاكنجى بوويە و رقتىنى وى ماينە ل وىرى و نافتى وى گوندى ھەلگرتييه^(۱۴۸).

۹۵. **خواندنگەھا مزگەفتا نافتىكى**، گوندىكە سەر ب ناحيا دۇسكى سەر ب پارىزگەھا دھۆكى قەيە، مەلا ھاشىم حەسەن نەمان نافتىكى (۱۹۱۳ز مرييه) وانه لى گۇتىنە و ئەو بابى مەلا عىسەمەنى يە كۆل سالا (۲۳۶مىش/۱۹۴۴ز) ژ دايكبوويە و دەست د نغىسىنى دا ھەيە و نھا خەتىيە ل مزگەفتا مفتى ل دھۆكى^(۱۴۹).

۹۶. **خواندنگەھا مزگەفتا پىرومەرا**، گوندىكە دكەفتە پىشا گەلىن دھۆكى^(۱۵۰).

۹۷. **خواندنگەھا مزگەفتا گەلناسكى**، گوندىكە سەر ب ناحيا مانگىشى^(۱۵۱).

۹۸. **خواندنگەھا مزگەفتا باجلۇرى**، گوندىكە ل پىشت دھۆكى ل ھىداف سكرى دھۆكى يە، نىزىكە بىيە تاخەكى باژىرى و جەھكى گرنكە ژ لاپىن ئابوورى قە و گەلەك گەشتىار ژ دھۆكى و دەرھەي باژىرى بۇ خوشىن قەست دكەنى^(۱۵۲).

۹۹. **خواندنگەھا مزگەفتا دىركى**، گوندىكە نىزىكى بىسفىكى و سەر ب ناحيا دۇسكى قەيە ل پارىزگەھا دھۆكى، نھا يا خرابە و كافلىن وى ھەتا نھا ژى ل سەر گرەن دەقەرا دۇسكىيا پى ديارە^(۱۵۳).

۱۰۰. **خواندنگەھا مزگەفتا بەرگەلا شىخا**، گوندىكە سەر ب عەشپەرەتا دۇسكىيا ل پارىزگەھا دھۆكى. خواندنگەھا وى يا ئافەدانىوو و گەلەك حەزژىكەرىن زانستى قەست دكرىن، ژ سەيدايىن دەرس لى گۇتىن شىخ مەعروف كورى شىخ

سەر ب ناحيا زاويتە قە، نورى ئەفەندى ئافاكرىيە و دەرس لى گۇتىنە^(۱۵۴).

۹۲. **خواندنگەھا مزگەفتا كۆرەماركى**، گوندىكە سەر ب عەشپەرەتا دۇسكى، خواندنگەھا وى ھەتا سالا (۱۹۳۶ز) يا ئافەدانىوو، و مەلا خەلىل كورى سلېمان پىن ئاقدار ب (مىشەختى) مەلاتى لى كرىيە و دەرس لى گۇتىنە^(۱۵۵).

۹۳. **خواندنگەھا مزگەفتا بادى**، گوندىكە سەر ب عەشپەرەتا دۇسكىيا قە ل ناحيا زاويتە ، خواندنگەھەكا ئافەدانىوو ب فوتابى و سەيدايىن خودان شىيان، ژ وانان مەلا محەمەد بادى، و كور و نەقىيىن وى ژى ل سەر رىبازا وى چوويىنە و زانا ژى دەركەتىنە، ژ مامۇستايىن وى خواندنگەھى مەلا تاھر خروەين مزوورى (۱۳۰۰مىش/۱۸۸۳ز مرييه)، زانايەكى ژىر و ژىھاتى بوو، شەھەرەزايى د ھەمى زانستان دا ھەبوو و دەپتە ھەزمارتن ژ زانايىن ب ناف و دەنگ ل دەقەرا بەھدىنان، ھەقچەرخى مەلا عەبدولھادىن ئەترىشى، ژ ناف و دەنگىرىن شاگردىن وى شىخ ناھايىن مايبى و جەجى محەمەد دھۆكى و مەلا ياسىن بريفكانى و پىن دى^(۱۵۶).

۹۴. **خواندنگەھا مزگەفتا بەرۇشكا سەمەدوونى**، گوندىكە سەر ب ناحيا مانگىشى قە، گەلەك فەقىيان قەستدكرى و زانايىن زىرەك وانه لى گۇتىنە، ژ وانان شىخ محەمەد بەرۇشكى كو نافتى وى ب باشى دەمى خۇ دا چوو بوو و پىن ژىر بوو د چارەسەركرنا دكىشىن ئالۇزىيا دا، ھەر وەسان وى تىببىنى و پەراوئىزىن خۇ ل سەر وان دەستغىسىن ل نك وى، يان پىن د پەرتووكخانا وى و مىراتگرىن وى دا ھاتىنەدىن ھەبوون، ل سالا (۱۳۲۴مىش/۱۹۰۵ز) وەغەرا داويىن كرىيە.

براينى وى شىخ ئەحمەدى بەرۇشكى (۱۳۲۴مىش/۱۹۰۵ز مرييه) كو ب تىن چەند ھەيئەك دناقەرا وەغەركرنا ھەردو برا دا ھەبوو، ئەو ژى پىن ھىژا بوو و كار د زانستىن شەرىعى دا دكر. باوەرناما زانستى ژ زانا مەلا عەبدولھادى كورى ئەحمەد كورى زانا مەلا يەحيايىن مزوورى وەرگرتييه. ژ تەقوا

ئىسماعیلى دەرگەلى (۱۲۲۴م/ش/۱۹۰۶ز مریبە) ژ بنەمالا شىخىن بىرىكەنە، بۇ زاتىنى قەستە گەلەك جهان كرىبە و باوەرناما زانستى ژ زانا مەلا عەبدولھادى ئەترۇشى (۱۲۰۹م/ش/۱۸۱۹ز مریبە) ئەقىن مەلا يەحیایى موزورى ل خواندنگەھا ئەترۇش وەرگرتیبە. قەگەریابە گوندی خۇ و مامۇستایى كرىبە و ناف و دەنگین وی چووویوون و كەسەكى ژىر و خودان شیان بوو و قوتابیان ژ ھەمى لایان قەست دكرى، ھەتا وەغەرا داویى كرى یى ل سەر كارى خۇ بەردەوام بوو و قەت ژ قى گوندی نەدەرگەت پىشتى قەگەریابە گوندی ژ وەغەرا خۇ یا زانستى^(۱۱۴۴).

۱۰۱. **خواندنگەھا مزگەفتا بەندا، گوندەكە** سەر ب ناحیا مانگىشنى قە، مەلا ئەحمەدى بەندى (۱۹۲۵ز مریبە) ژ سەیدابىن قى خواندنگەھى بوو، ژ بۇ زانستى ل دەقەرى گەریابە، ژ ئەترىشنى نەقەندا زانستى و رووگەھا قوتابیان دەسپىكرىبە، ژ بەركو زاناپىن ب ھىز ئىن ھەبوون و خەلكى وى یى قەكرى بوو بۇ وان كەسىن بەرى خۇ ددانى. پاشى چوو سىپىندارى ل دەقەرا بەروارى ژىرىا و ل وىرى باوەرناما زانستى وەرگرتیبە، دووقدا ھاتیبە گوندی بەندا و دەست ھاقىتە پىشنىقزى و مامۇستایى ھەتا وەغەرا داویى كرى.

دېسان ژ مامۇستایى قى خواندنگەھى مەلا محەمەد ئەحمەد محەمەد (۱۸۹۰- ۱۹۸۲ز)، كو ل بامەرتى بووى و ل بەندا ئاكنجى بووى، وەكى ھەقالىن خۇ ل پىشنى ل خواندنى و زانستى گەریابە و بەردەوام ل سەر دەستى مامۇستایى تەكیا بامەرتى خواندیبە، ھەتا ل سەر دەستى وان دەرچووى و باوەرناما مەلاتىن سەر دەستى مەلا ئەجمەددىن كورى مەلا ئەحمەد بابك (۱۳۶۹م/ش/۱۹۴۹ز مریبە) وەرگرتیبە، دەمەكى پىشنىقزى و مامۇستایى ل گوندی زىوئى كرىبە، پاشى ھەر زوى چوو گوندی بەندا و ل وىرى ئاكنجى بوو و ھەتا وەغەرا داویى ما ل قى گوندی و ناسناقنى قى گوندی چوو سەر وی و ل وىرى ھەر یى مژویلى پىشنىقزى و دەرسكۇتنى قەبوو^(۱۱۵۵).

۱۰۲. **خواندنگەھا مزگەفتا كۇفلى، گوندەكى**

سەر ب ناحیا مانگىشنى قە يە^(۱۱۵۱).

۱۰۳. **خواندنگەھا مزگەفتا كورمى، گوندەكى**

سەر ب ناحیا مانگىشنى قە يە^(۱۱۵۷).

۱۰۴. **خواندنگەھا مزگەفتا زىوكا كەندالا،**

گوندەكى سەر ب ناحیا مانگىشنى قە يە^(۱۱۵۸).

۱۰۵. **خواندنگەھا مزگەفتا تلاكرو، گوندەكى**

سەر ب ناحیا مانگىشنى قە يە^(۱۱۵۹).

۱۰۶. **خواندنگەھا مزگەفتا بىزىھى، ئەف گوندە**

سەر ب زاخۇ قەبە، ژ سەیدابىن وى مەلا ئەحمەد بىزىھى^(۱۱۶۱).

۱۰۷. **خواندنگەھا مزگەفتا جوسەقى، گوندەكە**

سەر ب قەزا زاخۇقە^(۱۱۶۱).

۱۰۸. **خواندنگەھا مزگەفتا توپان، گوندەكە**

سەر ب قەزا زاخۇقە^(۱۱۶۲).

۱۰۹. **خواندنگەھا مزگەفتا باكerman، گوندەكە**

دكەفیتە دەقەرا سىنوورىبا ئىبراھىم خەلىل ل زاخۇ، شىخ عەبدولجەبار سەیدابىن وى بوو^(۱۱۶۳).

۱۱۰. **خواندنگەھا مزگەفتا تۇرپىنا، گوندەكە**

سەر ب قەزا زاخۇقە^(۱۱۶۴).

۱۱۱. **خواندنگەھا مزگەفتا سىپىندارۇكى،**

گوندەكە سەر ب قەزا زاخۇقە^(۱۱۶۵).

۱۱۲. **خواندنگەھا مزگەفتا بۇسەلى، گوندەكە**

سەر ب عەشىرەتا سىندىيان ل قەزا زاخۇ^(۱۱۶۶).

۱۱۳. **خواندنگەھا مزگەفتا بەھنوین، گوندەكە**

سەر ب ناحیا دەركارى ل قەزا زاخۇ^(۱۱۶۷).

۱۱۴. **خواندنگەھا مزگەفتا بەھتوینا گولپىن،**

گوندەكە سەر ب ناحیا باتووقا ل قەزا زاخۇ^(۱۱۶۸).

۱۱۵. **خواندنگەھا مزگەفتا كەشانی، گوندەكى**

عەشىرەتا سىندىیانە ل قەزا زاخۇ، خواندنگەھا وى یا كەقن بوو و ب زانستى و زاناپان یا ئاقەدانىوو و زانا ئەبو عومەر ئەحمەد كورى حاجب كورى محەمەد كەشانی سىندى یىن ناسیار ب ئىبن ئەلحاجب ئەلكەشانی (۳۹۱م/ش/۱۰۰۰ز) ناسناقنى قى گوندی ھەنگرتیبە، ژ ئەبى بەكر ئىسماعیلى قەگەریابە^(۱۱۶۹).

۱۱۶. **خواندنگەھا مزگەفتا روىسى، ژ گوندىن**

عەشىرەتا گولپىیانە و سەر ب ناحیا گولپىیان قەبە ل

ھاتىيە، كەسەكىن خودى ترس بوو و دەستىن خۇ ژ دىيائى كىتسابوو و ھەر يىن مژولى پىشنىقىزى و دەرس دانى بوو^(۱۷۹).

۱۲۶. **خواندنگەھا مزگەھتا گررەشى**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا سلىقنەھانە ل پارىژگەھا دەۋىكى^(۱۸۰).

۱۲۷. **خواندنگەھا مزگەھتا گەرماقنى**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا سلىقنەھانە ل پارىژگەھا دەۋىكى^(۱۸۱).

۱۲۸. **خواندنگەھا مزگەھتا (جامعا) مەزن ل ئاكرى**، ل ئافەندا باژىرى ئاكرى بە، خواندنگەھا جامعا ئاكرى ژ لايى سولتان حسىن ۋەلى كورى سولتان حسەنى ئەۋى پىشنى مرنى بابى خۇ ل سالا

(۹۴۰مىش/۱۵۳۴ز) دەستەلات گرتىيە دەست ھاتىيە ئافاكرى، زانايەكىن شازەزا بوو و رىزا زانست و زانايان دگرت و ھارىكارىيا وان دگر، ئەف خواندنگەھە ل

ئاخى (سەراي) ل ئافەندا باژىرى ھاتىيە ئافاكرى، و نىزىكى (۱۳۰) پەرتووكان دانابوونە پەرتووكخانا وى، خواندنگەھەكا دەۋلەمەند بوو ب زانايىن ئاقدار كو

دەرس لى دگۈتن و رووگەھا ھەزژىكەرن زانستى بوو و زانايىن ژىھاتى ژى دەرگەتەنە كو ب باشى ئافى

وان چوۋيە، ھەر ۋەسان مزگەھتەن دى يىن ئاكرى ژى مينا وان زانا ژى دەرگەتەنە، ژ وان كەسەن ژى خواندنگەھەنى دەرگەتەن ھىبەتوللا ئەفەندى

(۱۳۷۵مىش/۱۹۵۵ز مەريە)، كورى محەمەد سەعەد كورى عەبدولرەھمان كورى مەلا بەھايى مژورى، زانايەكىن مەزن و ژىھاتى و چاك بوو، ب فەرمى ۋەكى

مفتى بۇ قەزا ئاكرى و مامۇستايى ۋەققى ل جامعا مەزن ھاتىوو دامەززاندىن، پاشى مامۇستا و ل دويقدا نوپنەرى قەزا ئاكرى، پاش بۇ ئەندامى جقاتا مافوولان

ل بەغدا ھەتا ۋەغەرا داۋىن كرى و ل ئاكرى ھاتىيە فەشارتەن.

دىسان ژ دەرچوۋىن قى خواندنگەھەنى مەلا خالدى نەھرى، و مەلا ئەحمەد ئەفەندى كورى مەلا عەبدولخالقنى ئاكرەبى (۱۳۷۷مىش/۱۹۵۸ز مەريە)، مەزىنەرىن زانا بوو، دەرس ل بازاران و ئامىدىي و گوندى

قەزا زاخۇ^(۱۷۰).

۱۱۷. **خواندنگەھا مزگەھتا شلۇنى**، ژ گوندىن عەشىرەتا گولبىانە ل قەزا زاخۇ^(۱۷۱).

۱۱۸. **خواندنگەھا مزگەھتا بانك و باندىر**، ژ گوندىن عەشىرەتا گولبىانە ل قەزا زاخۇ^(۱۷۲).

۱۱۹. **خواندنگەھا مزگەھتا باھيا**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا باتىلىن، ژ وان كەسەن مامۇستايى لى كرىن مەلا يوسف سلىقنەھەبى (۱۹۱۸ز مەريە)، زانايەكىن ھىزا و خودى ترس و راست و نەرم بوو، ل پىشنى ۋانە ل گوندى (ترشك) دگۈتن، پاشى ل گوندى خۇ بخۇ^(۱۷۳).

۱۲۰. **خواندنگەھا مزگەھتا پىتاسى**، گوندەكە سەرب قەزا زاخۇقە^(۱۷۴).

۱۲۱. **خواندنگەھا مزگەھتا بالقۇسى**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا سلىقنەھانە ل پارىژگەھا دەۋىكى^(۱۷۵).

۱۲۲. **خواندنگەھا مزگەھتا قازىلان**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا سلىقنەھانە ل پارىژگەھا دەۋىكى^(۱۷۶).

۱۲۳. **خواندنگەھا مزگەھتا قەرقىر**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا باتىلىن، ژ سەيدايىن وى شىخ حسەن ئاسەھى، ژ دايكبوۋى سالا (۱۹۵۰)

ئى، زانايەكىن ئاقدارى دەستوبىردى بوو، ل دەسپىكا سالىن شىنستان ژ سەدسالىيا بوورى چوۋىنە باژىرى

مووسل و ل وىرى ھەتا سالىن نۇتان دەرس دگۈتنە شاگردىن زانستىن شەرى ل (جامع الحكمة)^(۱۷۷).

۱۲۴. **خواندنگەھا مزگەھتا زاۋا**، گوندەكە سەرب ناحيا فەيدىن ل باشوورى باژىرى دەۋىكى ل بەر چىيىن زاۋا و ب تىن چەند كىلومەترىن كىم ژ باژىرى

دەۋىكى دوۋرە^(۱۷۸).

۱۲۵. **خواندنگەھا مزگەھتا كاشى**، گوندەكىن عەشىرەتا سلىقنەھانە ل ناحيا سلىقنەھانە ل پارىژگەھا دەۋىكى، نھا دەفەرەكا پىشەسازىيە و پرى كارخانەنە، خواندنگەھەكا كەقن لى ھەبوو،

ژ مامۇستايىن وى مەلا موسا بىرايى مەلا عىساي كو ئافى ھەردوۋان د پەرتووكا (فضلاء بەھدىنان)دا

شىنخ محەمەد تاھر شۇشى زاناھەككى ژىر و خودى ترس و ھۇزانتان بوو، ديوانەكا شعرى ب زمانى كوردى ب نأقى (گولستان) ل سەر ژاناما پىغەمبەرى مەزن و چوار خەلىفەن راشدى ھەيە و نھا ھاتىيە چاپكرن، شىنخ محەمەد تاھر شۇشى ھىژ جھىل ژ ئەگەرى نەخۇشەكا دۇمدرىژ و غەرا داوين ل سالا (۱۳۸۲م/۱۹۶۲ز) كرىيە^(۱۸۷).

۱۳۴. **خواندنگەھا مزگەفتا شەرمەنئى**، كوندەكن نىزىكى شۇشىن يە ل قەزا ئاكرى و نأقى وى دگەل يىن شۇشىن دەھت (شۇش و شەرمنا)^(۱۸۷).

۱۳۴. **خواندنگەھا مزگەفتا دىنارتە**، ناحيا دىنارتە نھا سەرب ئاكرى فەيە^(۱۸۸).

۱۳۵. **خواندنگەھا مزگەفتا نەھلى**، نەھلە نھا سەرب ئاكرى فەيە^(۱۸۹).

۱۳۶. **خواندنگەھا مزگەفتا كادان**، ژ كوندېن دەقەرا زىبار ناحيا دىنارتە^(۱۹۰).

۱۳۷. **خواندنگەھا مزگەفتا ھەرتى**، ژ كوندېن دەقەرا زىبار ناحيا دىنارتە، خواندنگەھا وى يا ب نأق و دەنگ بوو و گەلەك سەيدايان وانە لى گۈتىنە، مينا زانا و ھۇزانتان بىرنىاس (خالد ھەرتى) يىن نأقدار ب (خالد زىبارى) ژى دەرگەتىنە، ھۇزانتان وى د نازك و جوان بوون^(۱۹۱).

۱۳۸. **خواندنگەھا مزگەفتا رەشاقا**، كوندەكن ناحيا دىرەلۈكى يە، خواندنگەھا وى بىنەمالەكا زانايتىن ئايىنى بخۇفە دگرت، زانا ژى دەرگەتىنە و دەرس ل خواندنگەھىن ئامىدىن و جھىن دى گۈتىنە، ژ وانان مەلا محەمەد كورئ ھاشىم رەشاقايسى (۱۹۱۵- ۱۹۹۲ز)، پىشتى ژ خواندنگەھ قوبەھان دەرچووى وەكى پىشنىقىژ و خەتىب ل كوندئ رەشاقا ھاتبوو دامەززاندىن، فەقىيان ژ ھەمى جھان قەستنا فر خواندنگەھىن دكرن و وى ب باشترىن شىۋە دەرس دگۈتىن و ل دوفا شەرىعەتا ئىسلامى ب ئەركى خە رادبوو^(۱۹۲).

۱۳۹. **خواندنگەھا مزگەفتا گوھەرزى**، كوندەكن ناحيا دىرەلۈكى يە، و ھىشتا شۇينوارىن وى مزگەفتى دىيارن، ھەر چەندە رووبەرى وى يىن بچويك بوو؛ لى ب

سپىندارى ل دەقەرا بەرۋارى ژىريا گۈتىنە، داوين و ژ بەر وان سالۇخەتىن ھەين ل زاخۇ وەكى پىشنىقىژ و سەيدا ل مزگەفتا (جامعا) زاخۇ ئاكنجى بوو، زاناھەككى ژىھاتى و ب سەبر و ماقويل بوو، گەلەككى شارەزابوو د دەرگنا ھەلسەنگاندن و چارەسەركنا ئارىشىن زانستى دا، ھەقسەنگىيەك دىبخستە دناقبەرا زانستى و سونەتى دا، ژمارەيەكا نە كىم ژ زانايان ل بەر دەستى وى باوەرنامە وەرگرتىنە^(۱۸۱).

۱۲۹. **خواندنگەھا مزگەفتا بچىل**، ناحيەكە سەرب ئاكرى فە، پەرتووكخانا وى نىزىكى (۹۰) پەرتووكان لى ھەبوون^(۱۸۲).

۱۳۰. **خواندنگەھا مزگەفتا بەر بەرەش**، قەزايەكە سەرب پارىزگەھا دەۋكەڭ فە و خواندنگەھا وى مينا ھەمى مزگەفتىن كوردستانى يا قالا نەبوو ژ مامۇستنا و فەقىيان^(۱۸۳).

۱۳۱. **خواندنگەھا مزگەفتا باشقال**، كوندەكن غەشىرەتا سۇرچىانە و نىزىكە دى بىنە تاخەكن بازىرى ئاكرى^(۱۸۴).

۱۳۲. **خواندنگەھا مزگەفتا شۇش**، كوندەكن قەزا ئاكرى يە، خواندنگەھا وى يا ب نأق و دەنگ بوو و سەيدايىن ھىژا وانە لى دگۈتن و ژ ھەمى جھان فەقىيان بەرى خۇ ددانى، و شىخىن شۇشى ب نأق و دەنگ بوون، زانا و ھۇزانتان و پىشنىقىژ و خوتبەخوين و سەيدا بوون، ل فى خواندنگەھا بچويك كو زانايتىن مەزن ژى دەرگەتىنە مينا شىنخ پونس كورئ شىخ زەنونى شۇشى كو وەكى ل سەرب گۈزى وى ھاتىيە نقىسىن ل سالا (۱۱۸۱مىش مرييە)، ديسان شىنخ عەبدوللايى شۇشى كو براين شىنخ پونسى بوو و پىشتى مرنا وى شۇينا وى گرتبوو و ئەو ژى پىشتى مرنا وى ب تەنىشت براين وى پونسى فە ل شۇشى فەشارتىنە، زانا شىنخ عەبدوللەتيف كورئ شىنخ پونس يى ناسيار ب (سەيفى) ھۇزانتانەككى ب نأق و دەنگ بوو و وەكى ل سەرب گۈزى وى ھاتىيە نقىسىن نىزىكى سالا (۱۱۹۵مىش مرييە) و ديوانەكا شعرى يا ھەي، تەحسىن ئىبراھىم دۇسكى ل سالا (۱۹۹۹) ئى رابوويە ب بەلاقكرن و ئويژاندنا وى، ديسان

بمضمون التوضيح) يا دانەرى وى خالە ئەزھەرى، كو محەمەد عەبدولقافى دۆسكى ل سالا (۱۱۲۷ز) نقيسبەفە، و پەرتووكا (تصرف العزى) يا دانەرى وى سەعدەددىن تەفتازانى، ھەقالەكى دانەرى ل سالا (۱۱۲۷ز) نقيسبەفە، ديسان پەرتووكا (شرح الميبدى) يا مير حسينى ل سەر پەرتووكا (اھدایە الحكمة في المنطق)، مەلا سليمان زبارى ل سالا (۱۱۶۰ز) نقيسبەفە^{۱۹۸۱}.

۱۴۳. خواندنگەھا مزگەفتا شابانين
(شمەبانيي)، گوندى شابانين باكوورى رۇزئاقاين ناحيا باتۇقا، گوندەكى دىرۇكى بە و ب كەلا خۇ يا ب ناف و دەنگە كو ميژوويا فەدگەرىنتەفە سەدسالىيا ھەشتن زايىنى^{۱۹۷۱}، گەلەك پەرتووك ل خواندنگەھا فن مزگەفتى ھاتىنەفە نقيسين، ژوانان دەستقېسەك يا حسين كورى خالدى سەدى كو ل سالا (۱۵۹۱ز) ھاتىيە نقيسين، پىكھاتىيە ژ چەند رويدانين ميژوويى كو پەيوەندى ب دەفەرا بەھدىنان قە ھەين، و دانەبەك ژ قى دەستقېسەن دپەرتووكخانا ئەحمەد بەغدادى ل بەغدا ھەيە، ھەر ھەسان پەرتووكا افرائض منھج الطلاب) يا دانەرى وى زەكەريا كورى محەمەد ئەلئەنسارى، ئىسماعىل صالح و محەمەد خۇشناو ل سالا (۱۱۱۰ز) نقيسبەفە^{۱۹۸۰}.

۱۴۴- خواندنگەھا مزگەفتا گەلى رمان،
گوندەكى نىزىكى بىرىكەنە ب دو كىلومەتران، شىخ ئەحمەد گەلى رمانى، كو ئىك ژ نەقىين شىخ شەمسەددىن ئەخلاقى بە ئەف خواندنگەھە دگەل تەكبا وى ل سەدسالىيا ھەژدى دامەزاندىيە، شىخ ئەحمەد ل سالا (۱۷۳۷ز) چووپە بەر دلۇقانىا خودى، پەرتووكا (ملخص علم الهيئە) يا دانەرى وى مەحمود كورى محەمەد جەخمىنى دقن خواندنگەھى قە ژ لايى عەبدولقەھار ل سالا (۱۷۷۸ز) ھاتىيەفە نقيسين^{۱۹۹۱}.

ھەرۋەھەسان ھەرۋەكى مە بەرى نھا نامازە پىكرى گوندەك نەبوو ل كوردستانى ژ پىنج مالان پىكھاتىيە مزگەفتەك لى نەبىت و ل وى مزگەفتى

دو نھوم بوو، ئەف مزگەفتە ب رۇلى خۇ يىن ئايىنى و ميژوويى رابوويە، لى نەھاتىيە زانين كا كەنگى ئەف خواندنگەھە ھاتىيە ئافاكرن، لى ھەسان دەيتە پىشېينىكرن كو ل دەسپىكا سەدسالىيا نۆزدى ھاتىيە ئافاكرن، بەلگە ژى ل سەر وى چەندى ئەو دەمى مەلا ئەحمەد كورى تەمەر كورى رەشىد (۱۸۸۸-۱۹۷۵ز) يىن ناقدار ب مەلا ئەحمەد گوھەرزى ل سالا (۱۹۶۰ز) ھاتىيە وىرى مزگەفت يا ئافابوو، ل وىرى پىشتى گەشتەكا زانستيا درىژ دناف خواندنگەھىن مزگەفتادا و ھەرگرتا باوھەرناما مەلاتىن ل وىرى ئاكنجى بوو، ل گوندى گوھەرزى ژى قوتابىيان قەسئىكرى و (۱۱ قوتابى لى ھەبوون و ئەو ب كارى وانەگوئىنى و بەلاقىرنا زانستى ب باشترىن شىوھ رادبوو^{۱۹۹۳}).

۱۴۰. خواندنگەھا مزگەفتا گىرگاش، ئەف
گوندە ل باشوورى رۇژھەلاتا نامىدىن يە، ھۇزانقان مەلا مەنسۇر گرگاشى خەلكى قى گوندى بوو و ژ ناسناقى وى ديارە كو وى دەستورناما پىشئىژىنى و وانە گوئىنى ھەرگرتىيە و بارايتىرل سەدسالىيا ھەژدى ژىايە، و مەلا پىر و مەلا محەمەد كورى ئەحمەد پى ناسبار ب (كوولە ۱۲۴۲-۱۲۸۴مىش)، و ژ نقيسينين وى (الزيج والهيئە)^{۱۹۹۴}.

۱۴۱. خواندنگەھا مزگەفتا پىندە، گوندەكى
عەشپىرەتا مزوورىانە، د دەمى خۇدا سەر ب ناحيا ئەترىش و نھا سەر ب زاويتەيە، ميژوويا خواندنگەھا وى فەدگەرىنتەفە سەدسالىيا ھەژدى، ژمامۇستايىن قى خواندنگەھى زانا مەلا محەمەدى بەرۇشكى (۱۹۰۵ مريبە) ژ سەيدايىن قى خواندنگەھى بوو، و مەلا ئەحمەد گوھەرزى ژ وان قوتابىيان بوو پىن ل سەر دەستى وى ل پىندە خواندىن^{۱۹۹۵}.

۱۴۲. خواندنگەھا مزگەفتا عمرانى (عمرانيە)،
عمرانيە گوندەك و كەلايەكا مەزەنە دكەفیتە رۇژھەلاتا بازىرى مووسل ل نىزىكى شۇشنى، گەلەك پەرتووك گەھشتىنە مە كو دىرۇكا وان فەدگەرىنتەفە سەدسالىيا ھەقدى زايىنى ل قى خواندنگەھى ھاتىنەفە نقيسين، ژوانان پەرتووكا (التصريح

ل ساللا ۱۹۶۶ئى ئاقى خواندنگەھىن ئايىنى
يىن گىردايى مژگەفتان ب پەيمانگەھا ئىسلامى
(المعهد الإسلامى) ھانگۇھارتن و مەلا محەمەدى
ئاگرەھى رىقەبەرى وى بوو، ل ساللا ۱۹۷۱ جھى وى ژ
مژگەفتا مەزنا دھۆكى ھانگۇھارتن بو ئاقاھىن
كەفتى رىقەبەرىيا ئوقافى، ل ساللا ۱۹۷۳ دەمكى
ھانگۇھارتن بو مژگەفتا جەجى مستەفای
باشتر ئاقاھىبەكى نوو بو دواناڧنجىيا خواندنىن
ئىسلامى ل نىزىكى دىرا كىلدانان ھانگۇھارتن و ل
وئىرى دەست ب خواندنا خو كىن، د قى قۇئاڧىدا
مەلا عەلىن بەرۇشكى رىقەبەرى وى بوو، دەمكى ل
ساللا ۱۹۷۴ئى مەلا عەلى گەھشتىبە رىزىن شۇرۇشا
كوردستانى مەلا حسىن پونس ماریونسى ب وى ئەركى
ھانگۇھارتن و باشتر بوو رىقەبەرى پەيمانگەھىن ،
بەلى ژ بەرکو زۇرەيا قوتابىن قى خواندنگەھى د
وى سالىدا گەھشتە شۇرۇشى بىرارا گىرنا دەرگەھى
پەيمانگەھى ژ ئالىن سەرۇكاتىيا دىوانا ئوقافى
ل دھۆكى ھانگۇھارتن، پىشتى دانوستاندان د ئاقبەرا
شاندى پارىزگەھا دھۆكى و سەرۇكاتىيا ئاقبىرى بىرارا
بەردەوامىدانا خواندنىن ل پەيمانگەھى ھانگۇھارتن، بەلى
ل ساللا ۱۹۷۶ئى پەيمانگەھا ئىسلامى ل دھۆكى ب
دواناڧنجىيا خواندنىن ئىسلامى ھانگۇھارتن.

ئەف دواناڧنجىبە ھەتا ساللا ۲۰۰۷ئى ب رەنگەكى
بىن سەرۋەر يا بەردەوام بوو ھەتا ل ساللا ۲۰۰۷ ب
ئىكجارى ھاتىبەگىرن و دوا رىقەبەرى وى شەۋكەت
سالخ سىندورى بوو، بەلى ئەف ئە داۋىيا قى رەنگى
خواندنى بوو ل دەقەرى بەلكى ل ساللا ۱۹۹۲ئى و ژ
بەر پىندىياتىيا رىقەبەرىيا ئوقافى ب دەرچوۋىن
خواندنگەھىن ئايىنى ۋەزارەتا ئوقاف و كاروبارتىن
ئايىنى ل ھەرنما كوردستانى بىرارا قەكرنا دوا ئاڧنجىيا
ئوقافا ئىسلامى ل دھۆكى (ئانۋىة الاوقاف الإسلامىة
فى دھوك) دا، ئەف خواندنگەھە يا بەردەوام بوو ھەتا
ل رۇژا ۲۰۱۵/۴/۵ جقاتا ۋەزىرىن ھەرنما كوردستانى
بىراردى ھەموو خواندنگەھە و پەيمانگەھىن سەر ب
ۋەزارەتا ئوقافى قە بىنەقەگۇھارتن بۇسەر ۋەزارەتا
خواندنىن بىلد و ۋەزارەتا پەروەردىقە^{۱۰۰۰}.

ئى خواندنگەھەك لى نەبىت، ب قى رەنگى ئاقى
چەندىن خواندنگەھىن مژگەفتان ل گوندىن دىتر د
ژندەراندا ھاتىبە و ل قىرى ھەند دەلىقە نەبوو يان ھەند
ژندەر ل بەردەست نەبوون نامازە پى بگەپن.

خواندنگەھە و پەيمانگەھىن

ئىسلامى يىن حكۆمەتى ل

پارىزگەھا دھۆكى

ھەئىبە بىزىن سەرەراي قەكرنا خواندنگەھىن
رەسمى ژ داۋىيا سەدسالىيا نوزدىقە و زىدەبوونا
ۋانا ل دەقەرى ھەتا سالىن شىنستان ژ سەدسالىيا
چوۋىيى خواندنگەھىن مژگەفتان كىت كىتە ل قى
باژىرى و گوندى ھەنن د بەلاقەبوون و رۇلىن خو
دگىرا، لى سال ل دوۋف سالى ژى سەنگا ۋان رۇل
و باندۇرا ۋان بەرامبەرى خواندنگەھىن رەسمى ل
كىمىن ددا و جھى خو بو ۋان د ھىلا و خەلكى ژ
ئەنجامى پىندىياتىين ھەقچەرخ پىتر بەرى خو ددا ۋان
خواندنگەھان.

ھەندى پەپوۋەندى ب خواندنگەھىن ئىسلامى
يىن رەسمىقە ھەي ھەتا ساللا ۱۹۱۳ئى چ ژ ۋان
خواندنگەھان ل سىنوۋرى نھايىن پارىزگەھا
دھۆكى نەبوون و ل ئاق مژگەفتان زانستىن ئايىنى
دھاننەخواندن و ب خواندنگەھىن ئايىنىن گىرداي
مژگەفتان (المدارس الدينىة الملحقہ بالمساجدا
دھاننەناڧكىن، باشتر ئەف خواندنگەھە ب رەنگەكى
رەسمى دگەل ۋەزارەتا ئوقافى ھانگۇھارتن و
ل دھۆكى ۋان قوتابىيان ل مژگەفتا مەزنا دھۆكى
دخواند، ل ساللا ۱۹۶۴ئى بىرارا ب حكۆمەتكىرنا قان
خواندنگەھان دەرگەت و ھەتا ساللا ۱۹۷۲ئى قان
خواندنگەھان د ۱۲ قۇئاڧاندا خواندنا خو ب داۋى
دئىنا، ل ساللا ۱۹۶۷ئى سىستەمەكى نوو ھانگۇھارتن
بو ۋەرگىرنا قان قوتابىيان ل پەيمانگەھىن ئىسلامى،
ل سالىن باشتر سالىن خواندنى ھانگۇھارتن بو
ھەشت قۇئاڧان و ساللا ۱۹۷۲-۱۹۷۳ئى كىرنە شەش
قۇئاڧ و مانە ل سەر قى سىستەمى.

خواندنگەھا مزگەفتا مەلا عەلىي

گەرماقئى

ئەف خواندنگەھە ب ھزر و رەنجا مەلا عەلى كورئ مەلا نەبى سالحن گەرماقئى (ل سالا ۲۰۰۱ مریه) ل سالا ۱۹۹۱ئى ب سەیداییا ننى وی ب خۇ و ننى دو قوتاببیان ھانەدامەزاندن. ئەو دو قوتابییه كو بەرئ بنیاتیئ قئ خواندنگەھئ بوون ژ بەر نە بوونا جھ ریبان ژبار و فەمانا وان ل مالا مەلا عەلى ب خۇ بوون و وەك ئىك ژ ئەندامئىن مالباتئ سەرەدرئ دگەلدا ھاتەكرن.

پشتئ دەمەكئ مەلا محەمەدئ كوقلى ژئ بۇ دەرسدانئ گەھشتە مەلا عەلى و خەلكەكئ ژئ دەستئ ھاریكارئ بۇ خواندنگەھئ درئز كر كو جھئ وئ ل مزگەفتا گرى باسئ بوو و رۇژ ل دووڤ رۇژئ ئەف خواندنگەھە بەرەف پئش چوو و ھژمارا سەیدا و قوتابیئ وئ ل زئدەھئ دا و نە نئئ ژدەقەرئ بەلكئ ژ گەلەك جھئ كوردستانئقە قوتابییان بەرئ خۇ دا قئ خواندنگەھئ و مەرچئئ ئابەت ل دووڤ بئەمایئئ زانستئ و شەرعئ بۇ وەرگرتنا قوتابییان ل قئ خواندنگەھئ ھانەدان كو ھەتا نھا یا بەردەوامە د پئنگەھاندنا قوتابییاندا، ھەژبیە بئزئ دەرچووئئ قئ خواندنگەھئ بووئە پئشئقئئ و خوتبەخوئئ ل مزگەفتان و گەلەكان ژئ پئشكداری د ئەزمووئئ شەشئ ئامادەیدا كرىبە ب ئەنجامئئ باش دەرچووئە و ل كولیژ و پئشكئئ خواندنئئ ئىسلامئ ل زانكۆئئ ھەرنمئ ھاتئە وەرگرتن^{۱۱-۱۲}. ھەتا نئیسئنا قئ قەكۆلئئ ل دەستپئكا ۲۰۱۶ ئەف خاندنگەھە بەردەوام بووئە ل سەر ئەركئ خوو.

كولیژا شەرىعئ و خواندنئئ ئىسلامئ

ئەف كولیژە پەكەمئئ كولیژا ئەكادىمىيە ل پارىزگەھا دەۋكەن دەئتەقەكرن ئەو ژئ ب رەنج و خەمخورىیا مەلا حەمدئ عەبدولمەجئدئ سەلەفئ (۲۰۱۶/۱۱/۴ئ مریه) بوو و ل ۱۹۹۲/۲/۳ئ ھاتئەقەكرن و قوتابئ ژ ھەردو رەگەزان وەرگرتن

و جھئ وئ ژئ ل ئاقاھئئ موانافئجىیا خواندنئئ ئىسلامئ ئىن بەرامبەرئ رئشەبەرىیا گئشتئیا پەروەردا دەۋكەن بوو. ل ۱۹۹۴/۷/۲۶ئ قئ كولیژئ پئشكەنەك بەرچاڤ ب خۇقە دىت دەمئ حكۇمەتا ھەرنما كوردستانئ باوهرئ پئ ئىناى و باوهرنامئ وئ ژئ ب پلا بەكالورىوس ھەلسەنگاندئ و دەمئ خواندنئ ب چوار سالان دەسنئشانكرى و باوهرناما بەكالورىس شەرىعەئئ و خواندنئ ئىسلامئدا داہە دەرچووئئ وئ. قئ كولیژئ دو پئشك پئشكا شەرىعەئئ و پئشكا خواندنئ ئىسلامئ ب خۇقە دگرتن. سال ل دووڤ سالئ ھژمارا قوتابیئ وئ ل زئدەھئ دا ھەتا ل سالا ۱۹۹۸ئ گەھشتئیە ۲۷۹ قوتابییان و ۱۰ مامۇستابان ژ ھەلگرن باوهرناما دكتورا و ماجستئرئ وانە ل قئ كولیژئ دان.

زئدەبارئ قان دو پئشكان كولیژئ پەرتووكانەكا دەولەمەند ب نئزىكى ۴۶۱۵ پەرتووكان و چاپخانەكا بچووك و چەند ئاقاھىيەك وەك مولك ھەبوون. پئشتئ ئەف كولیژە ل سالا ۲۰۰۵ئ ھاتئەگرتن. پەرتووكانەكا وئ دانە دگەل كولیژا پەروەردئ یا زانكۆیا دەۋكەن و چاپخانە و ئاقاھىئ وئ ژئ بوونە مولكن زانكۆیا دەۋكەن. پئشتئ قەگوھاستنا كولیژا پەروەردئ بۇ زاخۇ پەرتووكانە ژئ ھانەقەگوھاستن بۇ زاخۇ و پئشتر كەتنە سەر مېلاكئ زانكۆیا زاخۇ^{۱۱-۱۲}.

پەیمانگەھا ئىسلامئ ل دەۋكەن

ئەف پەیمانگەھە پەك ژ دەسكەفتئئ شۇرشا ئەیلوولئ بوو. ل دەسپئكئ ئاقئ وئ پەیمانگەھا ئىمام و خوتبەخوئئئ (معهد الائمة و الخطباء) بوو. ھەتا ۱۹۷۵ئ یا ئاقابوو، پئشتئ پلانا جەزائئرئ یا ۱ ئادارا ۱۹۷۵ خوئندن ل قئ پەیمانگەھئ ما راوہستناى و دگەلدا ژئ ھەوا قەگوھاستن و كافلكرنا گوندىئ دەقەرئ دەسپئكر و د قئ ھەوئدا ب پەكجاری خواندنا ئابئئ ل مزگەفتان ئەما. سەررەبەر ب قئ رەنگئ ما ھەتا سالا ۱۹۸۹-۱۹۹۰ئ حكۇمەتا عىراقئ بریارا قەكرنا چوار خواندنگەھئ ئابئئ ل پارىزگەھئ كوردستانئ داى، بەلئ ژ بەر دەسپئكرنا شەرى كوئئئ

ھاتەگۇھارتىن و بوو دو پىشك پىشكا پىشنىقىز و خوتبەخوينان و پىشكا پەرۋەردى.
ھەتا نھا ۱۲ خول ژۇنى پەيمانگەھى دەرچووينە، ل سالا ۲۰۱۴-۲۰۱۵-۱۰ قوتابى ھەمبىزكرىنە، پىشكا پەرۋەردى كوي تايبەتە ب كچان ۲۱۲ قوتابىنە و پىشكا پىشنىقىز و خوتبەخوينان ۹۷ قوتابىنە، ھەر د قى وارىدا ل سالا (۲۰۰۹-۲۰۱۰) پىشكەكا پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى يا ئىقاربان يا ھەولئىرى ل دھۆكى ھاتىبەقەكرن و ئەف پىشكە دائى ئىقارى د ئافاھىن پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى قە دەوامى دكەت^(۱۰).

ئەف برىارە نەھاتەجھىنان.
پىشكى سەرھەلدانا ۱۹۹۱ئى حكۆمەتا ھەرىمىن رىك ل بەر خواندنىن ئايىنى خوشكر، بەلى جھەك نەبوو دەرچووين دوا ئانجىين ئايىنى لى بىنەوەرگرتن. ئەگەر كتمك ھەبا ژى ئاستەنگ ل بەر وان دەرچوويان دھاننەدانان، ئەو بوو ل سالا خواندنى ۱۹۹۶-۱۹۹۷ئى ب برىارا كابىنا سى يا حكۆمەتا ھەرىما كوردستانى (پەيمانگەھا پىشنىقىز و خوتبەخوينان) بو وەرگرتنا دەرچووين دوا ئانجىين ئىسلامى ھاتەدامەززاندىن، پاشتر ئاقى وى بو پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى

ژىدەر و پەراوئىز

۱. خىطى المقرىزى ج ۲/۲۱۶
۲. دراسات في تاريخ التربة عند المسلمين: ص ۴۰
۳. بئىرە: محمد بن عبدالله الجلي (مدلاى گەورە) و جھوودە العلمىة: ص ۳۷ - ۲۸.
۴. الدكتور، محمود عبدالموئى في القسم الدراسي لكتاب آداب المعلمين، لمحمد بن سحنون: ص ۶۲ - ۷۵.
۵. الاستيعاب في معرفة الأصحاب: ج ۲/۲۳۱ ضمن ترجمة سفيان بن وهب (۱۰۰۸). وينظر: أسد الغابة: ج ۲/۴۸۰ ضمن ترجمة رقم (۲۱۱۸) وينظر، تاريخ مدينة دمشق: ج ۲/۳۵۸ ضمن ترجمة رقم (۲۵۹۰).
۶. علماء ومدارس أربيل: زبير بلال، الموصل - مطبعة زهراء الحديثة، ص ۱۶.
۷. الإمداد شرح منظومة الإسناد: ج ۱/۶۰ - ۶۱. وعلماء قدموا إلى الموصل من الكرد ومن كردستان: ص ۱۸ و ۱۹.
۸. پەشقەكا فارسى پە، ئانكو سوتن- شەوتىن، ئەو كەسىن ب فى ئاقى دەيتەناقكرن ئانكو كەسەكى سوتى بو زانستان و بزاقى بو دكەت و رىزى ل سەيدابىن خو دكرىت و خودان رەوشنە. بئىرە: عەزىزى مەلا رەش. خويندنى ئايىنى لە دەشتى ھەولئىر، كۆقارى پۇشنىبىرى نوئ، ژمارە ۱۱۰ سالى ۱۹۸۶، بپ ۱۱۴
۹. مەرەم پى پەرئووكا (القوائد الضيائية في النحو) يا (ملا جامى)، ئەف پەرئووكە بەرئامىن خواندنى پى قوتابىيان بوو، چ سەيدابەك نەبوو ژ بو دەرسكۆتىن خو ژ قى پەرئووكىن دوور بكرىت، و قوتابىيەك نەبوو قى پەرئووكىن نەخوبىنىت كو پوتەكا باش دەا ئەيىنىن رىزمان (النحو) يا عەرىبى. بئىرە، الإمداد شرح منظومة الإسناد: ص ۷۲. دانەبەك دەستقىس ژ قى ئەرئووكى ل جقم د. نورى بەشدارى قى فكوئىن ھەبە.
۱۰. علماء ومدارس أربيل: ص ۱۶.
۱۱. إسهام علماء كردستان في الثقافة الإسلامية: ص ۶۸.
۱۲. إسهام علماء كردستان في الثقافة الإسلامية: ص ۲۲.
۱۳. بئىرە: علماء ومدارس أربيل: ص ۱۷. والإمداد شرح منظومة الإسناد: ص ۶۲. وعلماء قدموا إلى الموصل من الكرد ومن كردستان: ص ۱۹.
۱۴. بئىرە: إسهام علماء كردستان العراق في الثقافة الإسلامية: ص ۲۱.
۱۵. محمد بن عبدالله الجلي (مدلاى گەورە) و جھوودە العلمىة: ص ۴۲ - ۴۳.
۱۶. ھەمان ژدەر، بپ ۲۸.
۱۷. ھەمان ژدەر، بپ ۳۱ - ۳۲.

دىرۇكا پەروەردە و فىركرنى ل پارىژگەھا دھۆكى

مۇسەدەق تۇقى

شمارەزايىن مرقۇى و فەگۇھاستنا فان شمارەزايان ژ نەشەكى بۇ يى دن، ئەفە ژى ھاندەر بوو بۇ گەشەپىندانان تىگەھشتنا مرقۇى ل دور سرۇشنى و جفاكى و خودى مرقۇى، سرۇشتى ئالوز و ب زەحمەتنى نەيسىنا بزمارى يا دوى سەردەمىدا ھاتىيە دىتن ئەگەرئ دامەزاندنا دەزگەھىن دەسپىكى يىن فىركرنى بوون د دىرۇكا مرقۇابەتيدان ل ۋەلاتى نەفبەرا دو رووباران، بۇ يەكەمىن چار د دىرۇكىدا ل سەر دەمى سومەريان خواندنگەھ ھاتنە دامەزاندن و ب (اى- دبا) ئانكو (مالا دەپان) ھاتنە نەفكرن و خويندكارىن وى سەردەمى ژى ب (دومو اى- دبا) ئانكو (كورى مالا دەپان) ھاتنە نەفكرن^(۱).

پىشتى پەيدا بوونا ئايىنى ئىسلامى ل سەدسالىيا شەشنى زايىنى و بەلاقىوونا قى ئايىنى و دروست بوونا دەستەلاتدارىن ئايىنى ئىسلامى ژ بەركو ئايىنى ئىسلامى د چەندىن دەقبن خۇدا ژ ئابەتىن قورئانا پىروز و قەرموودەيىن پىغەمبەرى (س) داکوكى ل سەر زانىست و فىركرنى كرىە و مووسلمان ھاندانە ب ھەر رىكەكا ھەبىت و ل ھەر جەھەكى بىت خۇ فىرى زانىن و زانىستان بگەن و ئەو كەسى خەلكەكى فىردكەت ب باشترىن كەس داپە نىاسىن، خەلىفە و

پەروەردە و فىركرن نوو

ژ ستەنبۇلى ھەتا بەھدىنان

گومان تىدا نىنە كو دەسپىكا پەروەردە و فىركرنى ل ھەر جەھەكى و ھەر دەمەكى بىت دەسپىكەك سادە و ئاسايى و ل دووفا ئاستى وى جەھى و دەمى و جفاكى وى جەھى بوويە و ئەف دەسپىكە ژى بەرى ھەر تىشەكى ل جەھىن پەرسىنى ئانكو پەرسىگەھا بوويە، ئايىن پالەرى سەردەكىن دامەزاندنا فان جەھان بوويە و ژ بەر قى چەندى ژى پىرانىيا گەل و نەتەوويىن جىھاننى ژى پەرسىگەھ كرىنە جەھى فىركرن خويندكاران و پەروەردەكرنا وان، دەمى فان پەرسىگەھا تىرا خويندكاران نەدكرن ژوورەك يان چەند ژوورەك بۇ كىرارا فىركرنى ل پەرسىگەھى زىندەكرن و ب بۇرىنا دەمى دىوونە رىزىن خواندنى و خواندنگەھ و كولىژىن سەردەمى خۇ و بەرنامەيىن زانىستىن وى سەردەمى تىدا دخواندن^(۱).

دىتنەفا نەيسىن ل نىفا ھزار سالىيا چوارى بەرى زايىنى ل ۋەلاتى نەفبەرا دو رووباران ب مەزىنترىن دەسكەفتىن زانىستى و ھزىن مرقۇى وى سەردەمى دەيتە زانىن، قى چەندى رىك خوشكر بۇ تووماركرنا

و دەرمانسازى دەھاننەخواندن، بيمارستانا مەزىن (بیمارستان الكبير) یا باژىرى دیمەشقىن ئەوا (الملک العادل) نۆرەدین مەحمۇدى دامەززاندى، ھەرۋەسان بيمارستانا مەنسۇرى ل قاهىرە د قى واریدا یا نافدار بوو. زانكویا ئەزھەر یا مسرى ئەوا ل سالا ۳۵۹مىش دەست ب ئافكارنا وى ھاتىبەكرن و ل ۷ رەمەزانا ۳۶۱مىش (۹۷۲ز) ھاتىبەقەكرن، ل پىشیا ھندى كو جھەكى پەرستىن بان مزگەفت بیت وەك جھەكى فىركونى ھاتىبوو دامەززاندىن^(۱). ھەر د قى قۇناغىدا و ل قى مزگەفتى دەمى دىتىن زەھمەتە مزگەفت خۇ ل بەر وى چەندى بگرت د بەك دەمدا جھى نىزان و جھى وانەگۆتنى بیت، ژ بەر دەنگەدەنگا ژ دەرسگۆتنى پەيدا دبوو، مزگەفت تىن بۇ كرىارا فىركونى ھىلان و تىن نىزا ئەنىيان لى دكرن، ژ بەركو ب كارەكى راست نە دىتن نىژل مزگەفتى نەھىتەكرن و داكو خواندن و فىركونى ژ مەزگەفتان دەرىتخن ب ناچارى (دار الحكمه) بان (دار العلم) ل سالا ۳۹۵مىش ل قاهىرە دامەززاندىن و ئەقە ژى پىنگاغا بەكەم بوو بۇ دامەززاندىن خواندنگەھان^(۲).

ل رۇزھەلاتى ۋەلاتىن ئىسلامى ژى خواندنگەھان پىنگاقتىن بلەزتر ژ ۋەلاتىن مسرى ھافىتن و ل داویيا سەدسالىيا چوارى و دەسپىنكا سەد سالىيا پىنجى مشەختى ھىزا قەكرنا خواندنگەھىن دەرقەى مزگەفتان ب دروستى پىنگەھىشتىبوو و ژىدەران نامازە ب چەند خواندنگەھىن ب قى رەنگى كرىە^(۳) ھەژىە ل قىرى بىژىن ھىزا قان خواندنگەھان بەرى ھەر تىشتەكى بەرھەمىن شەرەنىخا ھىزىيا ناقتەرا مەزھەپىن ئىسلامى بوو د وى سەردەمىدا، ژ بەغدا ئەف رەنگە خواندنگەھە بەرەف باژىرىن دى پىن ۋەلاتىن مووسلمانان بەلاقەبوون و گرىگرتىن وان خواندنگەھال بەغدا د وى سەردەمىدا خواندنگەھا موستەنسەرىە بوو ئەوا ل سالا ۶۳۱مىش (۲۲۲ز) ل سەردەمىن خەلىفى عەباسى ئەلموستەنسەر بىلا ھاتىبەقەكرن^(۴)، قەكرنا قان رەنگە خواندنگەھان ب شىوازى وائى كارگىرى و فىركونى جوداھىبەك ئەواو دگەل خواندنگەھىن مزگەفتان ھەبوو، بەلى

مىرو دەستەلاتدەرىن مووسلمانان ژى گرىگىبەكا پتر ب بەلاقكرنا زانستان و فىركونى داىە، ئەوما ژى ھەر زوو جھىن فىركونى ل تەقايى ۋەلاتىن مووسلمانان بەلاقەبوون و ل دەسپىنكى ژى ئەف جھىن فىركونى ل ناف مزگەفتان بوون، وەك نموونە ل داویيا سەدسالىيا مشەختىيا بەكەم ھەردو مزگەفتىن كوفە و بەسرا مەلبەندىن گرىگىن بزاغا زانستى بوون د وى چەرخىدا^(۵).

ب دامەززاندىن دەولەتا عەباسى ئاستى زانست و فىركونى گەھىشتە ئاستىن ھەرەبلىدىن وى سەردەمى و پىشتى كو بەغدا بوویە پایتەختى دەولەتا عەباسى، عەباسىيان دگەل دامەززاندىن دەولەتى گرىگىبەك مەزىن ددا پىشەقەبرنا زانست و زانىيان و خوشكرنا رىكان ل بەر بەلاقىوونا وان، ھەرۋەسان گرىگىبەك تاپەت ددا زانىيان و كەسپىن زانا ژ باژىرى مەدىنى و جھىن دىتر ئىنانە بەغدا و جھىن ھەژى ددانە وان، ھەرۋەكى خەلىفى عەباسى پويتە داىە زانستىن ئىسلامى و زانابان و ل سالا ۱۶۰مىش ھۇمارەك ژ زانابىن خەلكى مەدىنى و جھىن دن ئىنانە بەغدا و جھىن ھەژى و نىزىكى خۇ داىنە وان و وان ژى رۇلەك گرىگ د بەلاقكرنا زانستىن قورئانى و فەرموودەيان و سونەتى و شەرەعتى گىراى^(۶)، ب قى چەندى ل بەغدا و باژىرىن دن پىن مووسلمانان دەزگەھىن فىركونى پىن جودا جودا بەلاقەبوون بەلى ھەتا سالا ۴۵۹مىش جھى سەرەكى و ئىكانەپىن قان دەزگەھىن فىركونى تىن مزگەفت بوون^(۷)، د قى سالىدا بەكەمىن خواندنگەھا سەرىەخۇل دەرقەى مزگەفتى ل بەغدا ھانەدامەززاندىن.

ھەژىە بىژىن ھندى پەيوەندى ب ۋەلاتىن مووسلمانانقە ھەى ھىزا دامەززاندىن رەنگە خواندنگەھان بان جھىن تاپەت ب خواندنى ل دەرقەى مزگەفتى ھىژ كەفتەرە ژ قى دىرۇكى ل سەردەمىن خەلىفى عەباسى ھارون رەشىد و كورى وى (دار الحكمه) ھەبوو چەندىن رەنگىن زانستان لى دەھاننە خواندن، ل نەخوشخانپىن وى سەردەمى كو ب بيمارستان دەھاننە ناكرن زانستىن نوشدارى

مامۇستا بۇ دەستىشاندىكىن، ئەمۇ مامۇستايىن ل قان كوچكان زارۇك فېرکرن ب (المؤدب) دهانتە نافكرن، هەنا ژ ئىي زركورين (الصبا) دەرياز دېوونە ئاستى خەلەكىن خواندىن ل مزگەفت و خواندىنگەهان^{۱۱۳}. ئەم دکارين بېژين هەردو جھين فېرکرنى حوجره و كوچكين مير و خەليفەبان قۇناغين دەسپېنكى يىن فېرکرنى بوون و قوتابى ژ وئىرئ بەرەف خەلەكىن خواندىن ل مزگەفتان و خواندىنگەهان دچوون.

رەنگەكى دىي فېرکرنى ل جيهانا ئىسلامى ھەبوو دگۇتنى بەرۇك (الربط) و كوژى (الزاوية) قان جھان ھەرچەندە پەيوەندىيەكا تابەت ب رىيازىن تەسەوفى و شىخايەتىي قە ھەبوو، بەلى ب رەنگەكى گىشتى ئەقە نە تنى جھين خوداپەستى و پرهىزكارىي (التقوى) بوون بەلكى ھندەك زانايان ئەف جھە كرىوونە جھين نقىسىن و قەكۇلىبان و دەرسگۇتنى و دانا دەستورپىن مەلايەتىي و دەستورپىن زانستى^{۱۱۴}.

ھەرۋەكى ئامازە پى ھاتىيەكرن سەرۋەرى پەرۋەردە و فېرکرنى ل جيهانا ئىسلامى ب قى رەنگى بوو، دەسپىنكا فېرکرن خواندىن و نقىسىن ل مزگەفتان بوو، پاشتر حوجره (الكتاب) ۋەك جھەكى سەر ب مزگەفتى، بەلى قەدەر ژ ھەرەمىن مزگەفتى بۇ قۇناغا دەسپىنكى يا خواندىن ئانكو قۇناغا فېرکرن فورئانى و خواندىن و نقىسىن ھاتىوونە تەرخانكرن و مزگەفت مان جھين خواندىن بلندتر يان خەلەكىن خواندىن، دەھمان دەمدا زارۇكىن خەليفە و ميران ل كوچكين خۇ ئەف قۇناغين دەسپىنكى دخواندىن ل سەد سالىيا پىنجىن مەشەختى يەكەمىن خواندىنگەھا دەرقەى مزگەفتى ب دروستى ل سالا ۴۵۹مىش ھاتە دامەزراندن و ئەف خواندىنگەھە ژ بەغداقە بەرەف باژىرىن دى يىن جيهانا ئىسلامى بەلاقەبوون، ئەف خواندىنگەھە ژ ئالىي ۋەزىرى سەلجوقى (نظام الملك قوام الدين ابو على الحسين بن على بن اسحاق بن العباس الطوسى) ۋەزىرى (الب ارسلان السلجوقى) و پىشتى وى ژى ۋەزىرى كورئ وى (ملك شاهى)، ل سالا ۴۵۷مىش دەست ب ئافكارنا

سەرەراي قەكرنا قان خواندىنگەهان رۇلى سەرەكىي مزگەفتان د وارئ فېرکرنىدا ل جيهانا ئىسلامى ھەنا سالىن داويى يا بەردەوام بوو، بەلى ھەر دگەل مزگەفتان رەنگەكى دى پى دەزگەھين پەرۋەردە و فېرکرنى پەيدابوو دگۇتنى (الكتاب) كو ب كوردى دگۇتنى حوجره، ئەف حوجرەب ب دەمەكى درىژ بەرى دامەزراندنا خواندىنگەھين سەرەخۇ ھاتىوونە دامەزراندن و ل سەرەنسىرى ۋەلاتىن مووسلمانان د بەلاقەبوون و مل ب ملن خواندىنگەهان و سازىن دى ئەركى خۇ د وارئ فېرکرنىدا دگىرا و ھەنا نھا ژى ل ھندەك دەقەرىن ھندەك ۋەلاتىن ئىسلامى قى ئەركى د گىرن، حوجره (الكتاب) جھى سەرەكى بوو كو تىدا زارۇك فېرى خواندىن فورئانى و خواندىن و نقىسىن و ھندەك بابەتىن دى دېوون^{۱۱۵}، حوجره (الكتاب) جھى فېرکرن زارۇكان جھەكى سەرەخۇ يان ژوورەك ژ خانىەكى يان ژوورەكا برەخ مزگەفتىقە يان دگەل مزگەفتى بوو، ئەف جوداكرنە ژى ژ مزگەفتى ژ بەر ھندى بوو كو فېرکرن زارۇكان دناف مزگەفتىدا نە جھى رازىبوونا خەلەكى بوو، چىكو وان زارۇكان گىنگى ب مزگەفتى و پافرىيا وئ نە ددا، ئەف حوجرەب ۋەك دەزگەھين تابەت بوون، دەۋلەتى چ رۇل د دامەزراندنا وئ و سەرەرىشتى و مەزاختى وئ دا نە دگىرا، بەلكى خەلكى ب خۇ پىشتەقانى ل قى جھى دكرنە و ژى ب دانا كرىيا مامۇستاي ب دراقى يان ب كەرەستىن دى^{۱۱۶}.

شىوازئ فېرکرنى ل قان حوجرەبان شىوازئ چەند چاركى دۇبارەكرنا خواندىن بوو، ئەمۇ ژى ب دەنگى بلند ھەنا ژ بەر دكر، گەلەك جاران قوتابى سۈرەتىن فورئانى ژ بەردكرن پىي كو پەبىقن وئ ژ ھەفجوداگەت، پاشتر قوتابى د چوو د قۇناغا خواندىن بلەزدا كو د گۇتنى رەوانكرن و بەردەوام دېوو ھەنا فورئان ختم دكر، ئانكو خواندىن فورئانى ب داوى دىنا^{۱۱۷}.

جھەكى دى يىن خواندىن ھەبوو ئەمۇ ژى كوچكين خەليفە و ميران بوون، وان ل دوۋف ئاراستەكرنا خۇ زارۇكىن خۇ فېرکرن و بەرنامى خواندىن بۇ دانا و

- ھوجرە (الكتاب- الكتاتيب)

ل سەرئانسەرى ۋەلاتىن ئىسلامى د بەلاڧەبوون، ئەوا ھارىكار بۇ قى چەندى ل دەسپىكى دمولەتا ئوسمانى كارى فيزىكونى ب ئەركى خۇ نە دزانى بەلكى ب ئەركى خەلكى دزانى. خواندن ل فان جھان يا بى بەرامبەر بوو، بەلى سەمىيان قوتابيان رەنگەكى ھارىكارى ددا مامۇستايان (سەيدايان- مەلايان) بەرامبەرى فيزىكونا زارۇكىن وان. فان ھوجران ل دووڧ شىۋازەكى تايەنى پىكھاتى اد سەرۋبەرەكى ساخلەمىن خراب و خرابىرىن رىبازىن فيزىكونى دا) كارى خۇ دكر، گازندە و نەرازىبوونا خەلكەكى دەولەت ناچاركر ب قانۇنەكى چاڧدېپىريا فان جھان بكتە.

- خواندنگەھىن ئايىنى:

بەردەھوامىيا وان خواندنگەھان بوون يىن د چەرخىن ئاقىنىن ئىسلامىدا ھاتىنە فەكرى، سولتان و مىر و والى و دەولەتمەندان ب مەرھەمەتلىسۇزىن بۇ ئايىنى فەدكىن و ھارىكارىيا وان دكر، ئەو بابەتىن تىدا ھاتىنە خواندن ۋەسان نەبوون خودان دزىانا خۇيا رۇزانەدا مفاى زى ۋەرگىت و نە ل ئاستى سەردەمى خۇ بوون، د سەردەمىن داۋىيى بىن ئوسمانىدا ئەڧ خواندنگەھە ز ھەموو زانستىن عەقلى دووركەتبوون و گىرنگى ددا زانستىن نەقلى. ز ئالىي كارگىرى و شىبانانقە د سەرۋبەرەكى خرابىدا بوون.⁽¹⁸⁾

سەرھەراي قى سەرۋبەرى فان خواندنگەھان رۇلەكى گىرنگ د زىانا ۋى سەردەمىدا ھەبوو، ز ئالبەكىڧە رۇلى خۇ د بەلاڧكرنا بىنەمايىن ئايىنى و رەۋشتىن ئىسلامىدا دگىرا، و ز ئالىي دىڧە تاكە ژندەرى دابىنكرنا كەسىن زانا و ئەدىب و نەپىسەرو فەرمانبەران بۇ چىاكى ۋى سەردەمى⁽¹⁹⁾

ھەرۋەكى ديار ئەڧ دەزگەھىن ئامازە پىكرى د ۋارى فيزىكونىدا ھەمان ئارمانجى دەولەتا ئوسمانى ھەبوو، كو تاكە خەما دەولەتى ئەو بوو خەلكەكى ۋەسان پەروەردە بكتەن تىن پىگىر و دلسۇزىن دەولەتى

قى خواندنگەھىن كر و ل سالا ۴۵۹ فەكر و ب خواندنگەھا نىزامىيە (المدرسة النظامية) ئافكر. ھەرقى ۋەزىرى خواندنگەھەكەب قى رەنگى ب ئاقىن (النظامية) ل مووسل سالا ۴۸۵مىش فەكر و گەلەك خواندنگەھىن ب قى رەنگى ل جھىن دى ز وان زى ل جزىرا بۇتان (جزيرة ابن عمر) فەكرى، خەلكەكى دى زى ب فەكرنا فان رەنگە خواندنگەھان چاڧ ل ۋى كىن⁽¹⁶⁾. ئەڧ خواندنگەھە بەك ژ ديارەدەيىن پىشكەتتا پەروەردەيى و زانستى بوون ل جىھانا ئىسلامى، خەلىڧە و مىر و ماڧولىن مووسلمانان بىنى كو خۇ ب بەرڧرەيىن ئەگەرىن پەيدابوونا فان خواندنگەھانقە مژوول بكتەن گەلەك گىرنگى ب ئاڧاكرنا فان خواندنگەھان ددا، مەردانە دراڧ ژىرا دەمزاخت، ئەڧ خواندنگەھە پىكھاتىن ز ژوورا خواندىن، ژوورا مامۇستايان، بەرتووكخانە، ژوورىن فەمانا قونابىن ھەزار و لىئانگەھ⁽¹⁷⁾.

ھەزىنە بىزىن ھندەك ز فان خواندنگەھان ز ئالىي كارگىرى و ئاقامى و مامۇستا و جۇرىن فيزىكونى و زانستىن لى ھاتىنە خواندن ورىخوشكرىن بۇمامۇستا و قوتابيان ھاتىنە كىن گەھشتىبوونە ئاستىن ھەرە بلند ۋەك خواندنگەھا ئەلموستەنسەرىيە ئەوا ل سالا ۱۲۲۲ز ھاتىنە فەكرى⁽¹⁸⁾.

پىشتى داگىركرنا بەغدا ل شوبانا ۱۲۵۸ز ز ئالىي لەشكەرى ھولاكوى قە، سەرۋبەرى زانستى و فيزىكونى ل بەغدا و گەلەك ۋەلاتىن دن بىن مووسلمانان بەرەڧ لاۋازى چوو، ئەڧ ۋەلاتە كەتتە بەر چەند شەرو و ھىرشىن داگىركرنى ۋەك ھىرشىن مەغولان و سەڧەۋىيان و ئوسمانىيان و دەستەلات ب قى رەنگى ما ھەتا دەستەلاتى دەڧەرىن رۇژھەلاتى ئاقىنى نھا كەتتە دەست دەولەتا ئوسمانى ئەوا ل سالا ۱۲۹۹ز ھاتىنە دامەرزاندن و ھەتا سالا ھەتا سالا ۱۹۲۳دومكرى.

پىشتى دەستەلاتى قى دەولەتى ب تەۋاۋى سەقامگىر بووى و سىستەمى پەروەردە و فيزىكونى سىستەمى فيزىكونى ھەمان سىستەمى بەرى بوو بىن ل مزگەفتان و ھوجران و خواندنگەھىن ئايىنى؛

سەرەمى داۋىن يى دەولەتا ئوسمانىدا ھاتىنە قەكرن ھاتىبە گۆتن، ئەو خواندنگەھىن ئەۋىن دەولەتنى ل سەر شىۋازى خواندنگەھىن ئەۋرۇپى دامەزراندىن. ئەف خواندنگەھى ۋ حوجرە و خواندنگەھىن ئىسلامى د جودانە ب وئ چەندى كو زانست ل دوۋف بەرنامەكى دياركرى دھاتنە گۆتن، مامۇستايىن بۇ قى چەندى ھاتىنە بەرھەشكرن ئەف وانىبە دگۆتن، ھەر زانستەكى زى پەرتوۋكەكا تاپىبەت ب خۇ ھەبوو، ئەفە زى ل دوۋف خىشتەبەكى ھەفتىانەبى وان بابەتان و نەجامدانان ئەزمونىن دەۋرى دھاتە نەجامدان^{۱۶۵}.

بەرى نھا ئامازە ب سەرۋبەرى پەرۋەردە و فىزىكرن ل سنوورىن دەولەتا ئوسمانى ھاتەكرن، سەرۋبەر ب فى رەنگى بى لاواز و پاشقىمەى بوو. بەلى دەسپىنكا درووستا فىزىكرنا رەسمىا نوو دزقرىتەفە ناقىبەرا سالىن ۱۷۹۳-۱۷۹۵ دەمى سولتان سەلىمى سىن (۱۷۸۹-۱۸۰۷) ھندەك خواندنگەھىن لەشكەرى دامەزراندىن، كو مامۇستايىن وان بىانى و پرائى فرەنسى بوون و زانستىن نوو تىدا دھاتنە گۆتن و زمانى خواندنى زمانى فرەنسى بوو، مەرھما سولتانى ۋ دامەزراندان قان خواندنگەھان دامەزراندان لەشكەرەكى نوو بوو كو جەن لەشكەرى ئىنكشارى * كەش بگرىت ئەۋى بى ھىز بووى و بى سەرۋبەر و تىكچوۋى ماى^{۱۶۱}.

بەلى ۋەسان دىارە كىرارىن فى سولتانى ۋ وارى لەشكەرى دەرەكەتىنە و د سنوورەكى چوارچوقەكرىدا بوون، لەوما زى دەمى ئامازە ب دەسپىنكا بزاڤا فىزىكرنا نوو ل دەولەتا ئوسمانى دھىتەكرن ئامازە ب دەسپىنكا چارىكا پەكەما سەدسالىيا نوزدى ۋەك دەسپىنكا بزاڤا پەرۋەردە و فىزىكرنا نوو ل دەولەتا ئوسمانى دھىتەكرن، ب تاپىبەت دەمى سولتان مەحمۇدى دوۋى ۱۸۰۸-۱۸۳۹از دەستەلات گرتىبەدەست ھندەك خواندنگەھىن دن يىن لەشكەرىن نوو ب سەرپەرشتىيا ئەفسەرىن ئەلمانى و نەمساۋى بۇ فىزىكرنا ئەفسەران ب گىشت تاپىبەتمەندىن وانقە قەكرن و زمانى سەرەكىن خواندنى ل قان خواندنگەھان زمانى

و سولتانى بن، ۋ بەركو دەولەتنى خۇ ب دەولەتەك ئاپىنى ددا نىاسىن و زانابى ئاپىنى جەھەكى دياركرى د جفاكىدا و باندۇرا خۇ ل سەر ئاراستەكرنا دەستەلاتدارىن ھەبوو لەوما زى گىركى ددا فىزىكرنا ئاپىنى^{۱۶۱}.

ب فى رەنگى ب دىزىبىا چەندىن چەرخان فىزىكرن ل قان ۋەلاتان ل زىر كارىگەرىيا سىياسەتا دەولەتا ئوسمانى بوو ئەو دەولەتا كاروبارىن پەرۋەردە و فىزىكرنى پىشتگۈھفە ھافىتىن^{۱۶۱}، ۋ ئەف سەرۋبەرە يى بەردەوام بوو ھەتا دەولەتا ئوسمانى دەست ب دامەزراندان خواندنگەھىن نوو ل سەر شىۋازى ئەۋرۇپى كرى ئەو زى بۇ دابىنكرنا فەرمانبەران بۇ دەزگەھىن دەولەتنى^{۱۶۱}، ۋ نەجامى قى چەندى زى دەزگەھىن فىزىكرنا ئاپىنى گىركىا خۇ ۋ دەستدا بوو و خەلكەكى ب كىمى بەرى خۇ ددائى و كارىگەرىيا وان د جفاكىدا ل كىمى ددا، سەرەراى قى چەندى زى ئەف دەزگەھە مل ب مىن خواندنگەھىن نوۋىن رەسمى د بەردەوام بوون و ل دوۋف ئاماران ل جەھەكى ۋەك عىراقنى ل داۋىيا سەرەمى ئوسمانىيان ۱۴۹ خواندنگەھىن ئاپىنى ھەبوون^{۱۶۳}.

قەكرنا خواندنگەھىن نوو

بەرى كو دەر بارەى دەسپىنكا قەكرنا خواندنگەھىن نوو يىن رەسمى بان زى قۇناغا نوۋىا خواندنى ل دەقەرى ب پەيىن پىندقىبە خواندنگەھىن نوو بناسىن د پەسنا قان خواندنگەھاندا ھاتىبە گۆتن: ئەو خواندنگەھەنە ئەۋىن ل سەر شىۋازى فىزىكرن يى ئەۋرۇپى بىزقە دچن كو بەرنامەكى خواندنى يى پىنكھاتى ۋ چەندىن بابەتىن (المواد) خواندنى و نارمانجى خواندنا وان ديار ھەبىت، مامۇستايىن بەرھەشكرى و خودان شىبان ب ئەركى گۆتتەفا وان بابەتان رادىن، د خواندنگەھىن نوۋدا پەرتوۋكىن خواندنى يىن بەرھەشكرى ل دوۋف بەرنامىن خواندنى ھەنە و ئەزمونىن رىك و پىك تىدا دھىنەكرن و خىشتەبىن وانەبىن ھەفتىانە ھەنە^{۱۶۴}.

ھەرۋەسان د پەسنا خواندنگەھىن نوۋدا ئەۋىن د

سىستېمى نوۋىن خواندنى يە د سنوورنن فنى ئىمىراتورىيىدا. ھەزىھ بېزىن د وى سەردەمىدا ب زمانى ترکيا ئوسمانى پەيقا (مکتىب) بۇ خواندنگەھىن نوو ئانكو رەسمى دەھتە گۈتن و پەيقا (مدرسه) بۇ خواندنگەھىن ئەھلى و ئابىنى دەھتە گۈتن^(۳۱).

ھەرۋەسان خواندنگەھىن روشدى (مکتىب، المدارس الرشىدىه) قۇناغا ئافىھرا حوجرەيان و ئامادەيان بوو، ئانكو ئاقنجيا نھا بوو و پەيقا (الرشىدىه) ژ پەيقا (الرشىد) يا ھەرەبى ئانكو پىنگەھىشتى ھاتىپە ۋەرگرتن، دەمى خواندنى ل قان خواندنگەھان پىشتى خواندنا حوجرەيان سىن سال بوون، پاشتر بوونە سىن سال پىشتى خواندنا سەرھاتىي^(۳۲).

پىشتى كو سولتان ھەبۇلمەجىدى ل سالا ۱۸۳۹ئ دەستەلات گرتىدەست، سەردەمى وى ب سەردەمى چاكسازىن بەرفرەھ و گرنكىدان ب نووگرتن و مفا ۋەرگرتن ژ ۋەلاتىن رۇنناقا دەھتە نىاسىن، د ئەنجامىن فنى چەندىدا ژى ھەر ل سالا ۱۸۳۹ئ ئەوا دىبىزىن (خط گلخانە) كو پىنگەھاتى بوو ژ ھندەك چاكسازىيان د ئاف ئىمىراتورىيا ئوسمانىدا راگەھاند، كو ب چاكترىن وان دەسكەفتيان د ھىتە نىاسىن يىن بزاقا چاكسازىن ل دەولەتا ئوسمانى د وى سەردەمىدا دەستفە ئىناپن^(۳۳).

ۋارىن فېرکرنى پىشكەك مەزىن ژ گرنكى پىدانا چاكسازىخوۋازان ھەبوو، پىشتى (خط گلخانە) ل سالا ۱۸۴۵دەولەتنى لىژنەك ھەفت كەسى ژ ئافدارترىن كەسەپەتتىن زانا و خۇدى شىيان پىكئىنا، ئەف لىژنەپە ھاتە راسپاردن ب قەكۈلىنا سەرۋەرىن خواندنگەھان و بەرچاقكرنا پىشنىيازىن پىنوبىست بۇ سەرۋەركرنا ۋارىن فېرکرنى و بەرفرەھكىن و بلندكرنا ئاستىن وى ل سالا ۱۸۴۶ قى لىژنى راپۇرتا خۇ بلندكر كو بەرنامەكى بەرفرەھ و ھەمەلايەنەپى سەرۋەرىن فېرکرنى ب خۇقە دگرت، ھەر قى لىژنى پىشنىيازكر دىوانا زانىارىن گىشتى (مکتىب عمومى نظارتى) پىتە دامەزرانسن و داكو سەرۋەرىشتىيا ۋارىن فېرکرنى بگەت، ھەرۋەسان پىشنىياز كر زانكۈيا ئوسمانى ب ئاقى (دار الفنون) پىتە دامەزراندىن^(۳۴).

تركى بوو، ھەر ل سەردەمى قى سولتانى ھندەك شاند بۇ خواندنىن پراكتىكى ھاننە ئەۋرۇيا و دو خواندنگەھىن لەشكەرىن بلند بۇ نوشدارىن و ئەندازىرىن ھاتنەقەكرن و بۇ يەكەمىن جار د ۋارىن فېرکرن مەدەنىدا ھندەك خواندنگەھىن سەرھاتىي و دوا ئاقنجى قەكرن^(۳۵).

ئەركى نووكرنا ۋارىن فېرکرنى و گورانكارىن د بىياتىن فېرکرنىدا ل دەولەتا ئوسمانى سەر ب (مجلس الامور النافعه)بوو ئەوا ل ۱۸۳۸ راپۇرتەك بەلافكرى و تىدا خواستى ۋەك بىيانەكى موكم بۇ پىشقىھىرنا ۋارىن فېرکرنى گرنكى ب فېرکرن سەرھاتىي پىتەدان، بەلى ھەر زوو ئەف راپۇرتە پىشگۈھقە ھاتە ھاقىتن ژ بەركو كەسەپەتتىن ئابىنى دژى ھەر بزاغەكا چاكسازىن بوون د ۋارىن فېرکرنىدا. لەوما ژى قى جقاتى ھەر زوو ھزەكا نوو بەرچاقكر كو پىنگەھاتىبوو ژ دامەزراندا رەنگەكى نوۋىن خواندنى كو قۇناغا ئافىن بىت دناقېھرا خواندنا حوجرەيان (الكتاتىب) و دەزگەھىن فېرکرن بلند يىن رەسمى كو ب خواندنگەھىن روشدىه (الرشىدىه) ھاتنە ئافكرن، و دەسپىكا دامەزراندا قان رەنگە خواندنگەھان دزفرتەقە سالا ۱۸۳۸ئ^(۳۶) ئانكو دو سالىن داۋىن ژ دەستەلاتارىيا سولتان مەحمۇدئى دوۋى.

ھەزىھ بېزىن ھندەك ژىدەرئىن دى دامەزراندا خواندنگەھىن روشدى دزفرتەقە سەردەمى سولتان ھەبۇلمەجىدى ۱۸۳۹-۱۸۶۱ ز پىشتى ل سالا ۱۹۳۹ئ بەرنامى چاكسازىن ئەۋى ب (خط گلخانە) ھاتىپە ئافكرن ھاتىپە راگەھاندن، ل دوۋف ژىدەرەكى ل سالا ۱۸۴۷ئ^(۳۷) و ل دوۋف ژىدەرەكى دى ل سالا ۱۸۶۹^(۳۸) خواندنگەھىن روشدى ھاتىپە دامەزراندىن. ژىدەرەكى دى دىبىزىت ل نىقا سەد سالتىيا نوزدى ھژمارا خواندنگەھىن روشدى ژ شەش خواندنگەھان ئە دىۋرى و (۸۷۰) خويندكاران لى دخواند^(۳۹) ل دوۋف قى چەندى بىت ئەم دكارىن بېزىن نىقا سەدسالىيا نوزدى دەسپىكا قەكرنا خواندنگەھىن روشدى يە ل دەولەتا ئوسمانى ئانكو دەسپىكا چەسپاندا

مووسلمانان خواندنگههين تاييهت بۇ خو بهن ل
ژئر سەرپەرشتىيا جقاتين زانبارىن فهكهن، كو ئەف
جقاته ل ويلايهتان ب ئەندامهتيا مووسلمان و نه
مووسلمانان دهينه فهكهن^{۱۳۹}.

ل سالا ۱۸۶۱ گورانكارين برفرهتر د وارن
پەرۋەردە و فىزىكوندا روودان، ئەف گورانكارىه نيزىكى
سىستەمىن علمانى بوون، د قى سالىدا كو سولتان
عەبدولعەزىزى ۱۸۶۱-۱۸۷۱ دەستەلات گرتيه دەست،
ليژنين تاييهت ل وهزارهتا زانباريان بۇ پىنشقەبرنا
وارن فىزىكونى و دەسپىنكرنا خواندنا كچان هاتنه
دانان و برىار ل سەر چەند پىرابوونەكەين دى ژ بۇ
بەلاقىكرنا كىرارا فىزىكونى هاتنه دان. بەلىن ئارىشپن
سىياسى لەشكەرى و دارايى بين د وى سەردهمىدا
ئوشى دولەتن بووين رىك ئەدا بۇ فهكنا پتر ژ
چەند خواندنگهههكەين كىم، ب رەنگەكى ل نىقا
سەد سالىيا نوزدى هژمارا خواندنگههين روشدى ژ
شەشان دەرياز نه دبوو و هژمارا قونابىين وان زى تنى
۷۸۰ خويندكار بوون، ئەفە زى هژمارەكا كىمە ئەگەر
بەرورد بگەين دگەل وان بەرنامان بين بۇ بەلاقىكرنا
زانباريان د وى سەردهمىدا هاتينه دانان.

ژ بەر هندی دەستەلاتدارين دولەتن رىك دا
شاندىن مزگىنى هينەرين جودا جودا خواندنگههان
ل ويلايهتان فهكهن، هەرۋەسان ل سالا ۱۸۱۸ برىار ل
سەر فهكنا خواندنگهههكا دونافئنجى ل (غلطه
سراى) ب ناقى لىسيه بان خواندنگهها سولتانى
هاتەدان و دەرسين وى ب زمانى فرەنسى بوون و
زانستين نوو د خواندن^{۱۴۰}.

ل ۲۰ نيلونا ۱۸۶۹ قانونا زانباريا گشتى (معارف
عموميه نظامنامه سى) هاتە راگههاندن، ل دووفا
قى قانونى سىستەمەكى مەدەنىي نىرو تەسەل بۇ
فىزىكونا رەسمى يا راستەوخو يا سەر ب دولەتتە
هاتە دانان. د قى قانونىدا جقاتا بلندا زانبارى و جقاتين
زانبارى ل ويلايهتان هاتنه دامەزراندن، دەستەلاتى وان
ب سەرپەرشتىيا جىبەجىكرنا فەرمان و رىنماين
وهزارهتا زانبارى هاتە دياركەين، هەرۋەسان ل دووفا قى
قانونى سىستەمى ئەزموونان و قوناغين خواندن

هەرۋەك ژندەرەك نامازە بين دكەت بەرنامى قى
ليژنى ل سالا ۱۸۱۹ ئى كەتە د وارن پراكتىكيدا و
د قى سالىدا خواندنگههين روشدى (المكاتب
الرشديه) و خواندنگههين تەكنىكى بۇ ئامادەكرنا
فەرمانبەرين مەدەنى و لەشكەرى بۇ دولەتن هاتنه
فەكهن^{۱۴۱}.

بەلىن دهينه زانين پىشتى كو ليژنا ناقىرى ل
سالا ۱۸۶۱ راپورتا خو پىشكەشكەرى و پىنشقانين
خو بەرچاقىكرين، ل مەها تەباخا ۱۸۶۱ ئى كوچكا
سولتانى (باب العالى) قانونا چاكسازيا سىستەمى
فىزىكونى ل دولەتا ئوسمانى راگههاند و ل دووفا
قى قانونى دولەتن سەرپەرشتىيا كارن فىزىكونى ل
شووئا زانين ئايىنى گرتە دەست، ئەفە زى ب رىكا
جقاتا هەردەم يا زانباريان (مجلس دائم للمعارف)
ب سەرۋىكتايا وهزىرى دەرفە، ل دووفا قى قانونى
فىزىكون ل هەموو قوناغان يا بى بەرامبەرە دقنىت
مامۇستايين خودى شىان ل شووئا زەلامىن ئايىنى
بۇ فىزىكونى بىنە دامەزراندن، پىشتى قى ب سالاكەن
ئانكول سالا ۱۸۶۷ وهزارهتا زانبارين گشتى (نظارتى
معارف عمومية) ل شووئا ديوانا زانبارين گشتى
هاتە دامەزراندن^{۱۴۲}.

وهزارهتا زانباريان ئەركىن ئافاكرن و دامەزراندنا
خواندنگههين نوو كو زانستين هەقچەرخ وەك
ئەندازبارى، ژمىريارى، جوگرافيا، دىرۆك، ساخلامى
تىدا دهينهخواندن و مامۇستايين خودى شىان و
بەرەفقەرى وانەيان (دەرسان) تىدا دىژن ب خوۋفە
گرت^{۱۴۳}.

ل سالا ۱۸۵۱ ئى سولتان عەبدولمەجىدى
بەرنامەكى دى بىن چاكسازى ب ناقى اخطى
همايون راگههاند ل دووفا قى بەرنامەى پىشتەقانى
ل بەرنامى پىشتىرىن چاكسازين هاتىبەكرن و باوهرى
ب هندی ئىنايه كو وەلات پىنقى ب چاكسازى يە د
گشت وارن كارگىرى و ئابوورى و رەوشەنچىرىدا، ل
دووفا قى بەرنامەى دقنىت قونابىين مووسلمان و نه
مووسلمان بين وەلاتى ئوسمانى ل خواندنگههين
رەسمى بىنە وەرگرتن، هەرۋەسان ماف دايە نه

پايتەختى دەولەتنى سىتەنىۋىلى و ژ وىرى بەرەف باژىرىن دى يىن تركيا نھا و ويلايەتىن دن ژ وان ژى ويلايەتىن بەغدا و مووسىل بوو كو پاشتر دگەل ويلايەتا بەسرا عىراقا نھا ژى پىكھات. دەقەرا قەكۆلىنا مە ژى دگىرت دەقەرا بەھدىنان ئانكو پارىزگەھا دھۆكىن يا نھا، وى دەمى پىشكەك بوو ژ لىوا (سەنجەقا) مووسىل يا سەرب ويلايەتا مووسىل، قى ويلايەتنى ژى پەيوەندىك راستەو خۆ دگەل ويلايەتا بەغدا ھەبوو. لەوما ژى بۇ زانىنا سەرۋىرەئى فىركرنى ل دەقەرا بەھدىنان دقېت تىشەكى ژ وى سەرۋىرەئى ب گىشتى ل ھەردو ويلايەتان بزانېن.

ل فىرى پىدقېھ بىژىن قەكرنا خواندنگەھىن رەسمى ل باشوورئى كوردستانئى كو سەردەمى پىشكەك بوو ژ ويلايەتا مووسىل ب چاف ھىدەك جھىن دن يىن سەرب دەولەتا ئوسمانىقە يا پاشكەنى. ئەقە ژى ئەنجامى ھىدىيە كو دەسكەفت و تىشنىن نوول بەراھىن ل پايتەختى دەولەتا ئوسمانى دەاتنە دىتن. پاشتر ھىدى ھىدى ئەو ژى ل دووفا دوورى و نىژىكىن و باندۇرا ھىدەك كەسايەتتىان دگەھىشتنە ويلايەتان و دەقەرىن دن يىن سەرب ويلايەتان، ھەروەك ديار گىرنگىيا ويلايەتنى ژى د قى وارىدا رۆلى خۆ ھەبوو.^{۱۲۳} كىرازىا فىركرنى رەسمى ل ويلايەتا بەغدا كو يەك ژ ويلايەتىن گىرنگىن ئوسمانى بوو ژ سەردەمى والىيەتيا مەدحەت پاشاى ۱۸۶۹- ۱۸۷۲ قە ل بەغدا دەسپىندكەت، پىدقېھ بىتە گۆتن بەرى كو مەدحەت پاشا بىتە والىن بەغدا ھەر وى بىراقىن مەزىن ژ بۇ ئەنجامدانا چاكسازىيان د ژيانا سىياسى و جفاكىدا ل دەولەتا ئوسمانى كرىنە و ژ ئەنجامى بىراقىن وى دەستوورى ئوسمانى ھاتىيە راگەھاندن و قى دەستوورى چەند برگەيەك دەريارەئى پەرۋەردە و فىركرنى ب خۆقە دگىرتن. ل دووفا مادئ ۱۵ ژ قى دەستوورى پەرۋەردە و فىركرن مافى ھەر وەلاتىيەكئى ئوسمانىيە ب مەرچەكى پىكېرىن ب ياسايان بكەت، مادئ ۱۶ ژى ھەموو خواندنگەھ ئىخستىنە ژىر سەرىمىشتىيا دەولەتنى و دقېت سىستەمى وان يىن يەكگىرتى بىت، ل دووفا مادئ ۱۱۴ فىركرنى سەرتەئى

كو پىكھاتبوون ژ سەرتەئى (مكاتب الصبيان) دەمى وان چوار سال بوون، ناقىجى (مكاتب الرشديه) دەمى وان سى سال بوون و قۇناغا ئامادەئى (المكاتب الاعدادىيە) دەمى وان چوار سال بوون. زىدەبارى خواندنگەھا سولتاتى كو دەمى وئى ۱۴ سال بوون ژ وانا پىنچ سال بۇ قۇناغا سەرتەئى، ھەروەسان خواندنگەھىن پىشەمى و مامۇستايان و خواندنىن بلىد، ھەروەسان قى قانوونى چەند برگەيىن دى ب خۆقە گىرتبوون يىن پەيوەندى ب كاروبارىن خواندن و فىركرن و خويندكار و مامۇستايان قە... ھىدەمى^{۱۲۱}. ھەژىھ بىژىن ياسا زانىارىن گىشتى يا سالا ۱۸۶۹ ب رەنگەكى مەزىن كەتبوو ژىر كارىگەرىيا سىستەمى فىركرنى يىن فرەنسى، گىرنگىن خالىن قى كارىگەرىن ژى سەرىمىشتىيا ھەموو رەنگىن خواندنى و دامەزاندنا جقاتىن زانىارىن بوون. ياسايىن فىركرن سەرتەئى يىن فرەنسى يى سالا ۱۸۳۳ گىرنگىن ياسايىن فرەنسى بوون يىن سىستەمى فىركرن ئوسمانى پىشتا خۇ پىن گەرمكى^{۱۲۱}. ژ برگەيىن ياسا زانىارىن گىشتى يىن ۴۴ ئىلونا ۱۸۶۹ يىن پەيوەندى ب بابەتنى مەقە ھىدەمى دامەزاندنا جقاتىن زانىارىيە ل ويلايەتان كو ھانبوونە راسپاردن ب ئەركى سەرىمىشتىيا كىرازىا پەرۋەردە و فىركرنى ل ويلايەتىن سەرب دەولەتا ئوسمانىقە، ئانكو ئەركى قەكرنا خواندنگەھان و دابىنكرنا مامۇستايان و ھەر تىشەكى دى يىن پەيوەندى ب فىركرنى قە ھەبىت د دەستىن قان جقاتان دا بوو.

دەسپىكا خواندنا فرمى ل دەقەرا بەھدىنان

ھەروەك د بەرىمىن چووبىدا ديار بووى سالىن دكەقنە ناقبەرا چارىكا دووئ و داوبىا چارىكا سىن ژ سەدسالىيا نوزى قۇناغا دەسپىك و پىشەقچوونا كىرازىا قەكرنا خواندنگەھىن نوو و جۇراوجۇر و راگەھاندنا ياسايىن تايبەت ب وازى پەرۋەردە و فىركرنى بوو ل دەولەتا ئوسمانى، ب تايبەت ل

دانا مەدھەت پاشاي ب خواندنگەھىن روشدى يىن لەشكەرى، خواندنگەھا روشدى يا لەشكەرى ل سلىمانىي ل سالا ۱۸۷۰ ھاتىبە قەكرن و ھەرۋەسان نامادەيىھەكا لەشكەرى ل بەغدا ھاتىبە قەكرن^(۱۴۸).

بىنگاھا دووى با مەدھەت پاشاي د وارىن فىزىكونىدا قەكرنا يەكەمىن خواندنگەھا روشدى يا مەدھەنى بوو. ئەف خواندنگەھە ل ۱۵ رەجەب ۱۲۷۱مىش (۱۸۷۰) ز ل بەغدا ھاتە قەكرن، ب قى چەندى زى پىشتى قەكرنا خواندنگەھىن نوو ل ستنەبۇلى ب ۳۰ سالان ئەف رەنگە خواندنگەھە ل بەغدا ھاتىبە قەكرن^(۱۴۹). ژندەرەكى دى ب قەگوھاستن ژ رۆژناما (الزوراء) يا بەغدا ھىژمار ۱۷ رۆژا ۲۸ جمادى الاخرى ۱۲۸۱مىش بەرامبەرى ۲۳ ئەيلول ۱۲۸۵ رۆمى دياردكەت خواندنگەھا روشدى يا مەدھەنى بەرى يا لەشكەرى ل بەغدا ھاتىبە دامەزاندن و ل دووق ئاگادارىيا د رۆژناما ناقىرىدا ھاتىبە بەلا قىكرن دوا دەم بۇ ۋەرگرتنا قوتابىيان ۱۵ رەجەب ۱۲۸۱ ئانكو ۲۱ چرىا دووى ۱۸۱۹ بوويە و قەكۆلەر ۋەسان بۇ دچىت كو قى خواندنگەھى ل داوييا چرىا دووى يان دەسپىنكا كانوونا ئىكى وئ سالى دەرگەھىن خۇ قەكرىنە، ھەمان قەكۆلەر دياردكەت كو خواندنگەھا روشدى يا لەشكەرى ل بەغدا ل دەسپىنكا ۱۸۷۰ ھاتىبە قەكرن، ئەو زى ۋەك دەسپىنك بۇ قەكرنا نامادەييا لەشكەرى ل بەغدا^(۱۵۰).

ئەوا جھى سەرئىجراكىشىئان يە خواندنگەھىن روشدى ئانكو يىن ناقىجى بەرى يىن سەرھەتايى ھاتىبە قەكرن ھەرۋەكى پاشتر دى ديار بىت، ئەفە زى ژ بەر وئ چەندىبە كو وى دەمى دەزگەھ و قەرمانگەھىن دەولەتى پىندقى قەرمانبەران بوون، لەوما يەكسەر دەرچوو يىن حوجرەيان ل خواندنگەھىن روشدى ئانكو ناقىجىيىن وى سەر دەمى ۋەردگرتن كو ھىژ خواندنگەھىن سەرھەتايى نەھاتىبونە قەكرن^(۱۵۱).

ب مەرھە پىششەبىرنا سەرۋەرى ئابوورىن عىراقىن و بەلا قىكرنا پىششەسازيان مەدھەت پاشاي گىرنگى دا خواندنا پىششەيى دا يە و ل سالا ۱۸۷۱ يەكەمىن خواندنگەھا پىششەيى ل بەغدا قەكر، ژ چەند

پىندقى ل سەر ھەموو كەسەكى ل دەولەتا ئوسمانى و ل ھەر جھەكى بىت^(۱۴۴).

دەمى مەدھەت پاشاي دەستەلاتى والىتىن ل بەغدا گىرتىبە دەست ھەرسى وىلايەتىن مووسل و بەغدا و بەسرا د ھەموو وارىن سىياسى و جفاكى و رەوشەنبىرىدا د سەرۋەرىكى ئالوز و خرابدا دزان، چاكسازىن ل بەغدا و وان وىلايەتان ل سەر دەستىن مەدھەت پاشاي دەسپىنك و قى چاكسازىن گىشت وارىن سىياسى، جفاكى، كارگىزى، پەرۋەردە و فىزىكونى قەكرن^(۱۵۱).

كارىگەرىيىن چاكسازىن بەرى ھنگى ل دەولەتا ئوسمانى ھاتىبە نەنجامدان ھەتا سەردەمى مەدھەت پاشاي ب عىراقى قە دىيار نەبوون، ئەو ژ باشتىن والىيان بوو يىن دەولەتى ھنارتىبە بەغدا، وى ب جىبە چىكرنا ياسا وىلايەتىن ئوسمانى يا سالا ۱۸۱۴ دەبىت ب چاكسازيان كر^(۱۴۱).

ل پىششە قان چاكسازىيان زى قەكرنا يەكەمىن خواندنگەھا روشدى يا لەشكەرى بوو ل بەغدا ل سالا ۱۸۱۹، ئەفە پىنگاھا يەكى بوو بۇ بەرھە قىكرنا ئەفسەرىن عىراقى بۇ لەشكەرى، دەرچوو يىن حوجرەيان ل قى خواندنگەھى دەھاتنە ۋەرگرتن، زمانىن تركى و عەرەبى و فارسى و وانەيىن دېرۆك، جوگرافىا، ژمىرىارى، ئابىن و جوانيا خەتى دەھاتنە خواندن و زۆرىيە مامۇستايىن وئ زى ئەفسەرىن ترك بوون، خواندن ل قى خواندنگەھى بىنى بەرامبەر بوو، ئەفسەران زى جھەكى گىرنگ د جفاكىدا ھەبوو، لەوما زى خەلكى عىراقى ئارەزوويەكا زۆر ل سەر خواندنى ل قى خواندنگەھى ھەبوو^(۱۴۷).

ھەزىبە بىژىن ھەرۋەك ل پايتەختى دەولەتا ئوسمانى زى بەرى خواندنگەھىن مەدھەنى گىرنگى ب خواندنگەھىن لەشكەرى ھاتىبەدان، ل عىراقى زى خواندنگەھىن لەشكەرى بەرى يىن مەدھەنى ھاتىبە قەكرن، خواندنگەھا روشدى يا لەشكەرى (يان زى ناقىجىا روشدى) يا بەغدا ئەوا ل سالا ۱۸۱۹ ھاتىبە قەكرن يەكەمىن خواندنگەھا رەسمىيا دەولەتتەيە ل بەغدا ھاتىبە قەكرن، ژ نەنجامى قى گىرنگى

سالا ۱۸۵۴ ھاتىبە دامەرزاندن^(۵۸). ھەنا سالا ۱۸۷۴ ل مووسلىن ۱۱ خواندنگەھىن ب قى رەنگى و ل گوندىن مەسىحيان يىن دەورۋەرىن مووسلىن زى ۱۰ خواندنگەھىن ب قى رەنگى ھەبوون. ھەر ئەف ژندەرە دىبىزىت ل سالا ۱۸۶۱ يەكەمىن خواندنگەھا سەرەتايى يا دەولەتن ل نىزىكى دەفەرا (باب لگش) ل مووسلىن ھاتىبە قەكرن و ئەف خواندنگەھە ژرىزىن سەرەتايى و روشدى (ناقنچى) پىكدهات. و ل سالا ۱۸۹۰ خواندنگەھا روشدى ژ يا سەرەتايى ھاتىبە جوداكرن. و ل سالا ۱۸۹۴ خواندنگەھەكا دى يا سەرەتايى ل مووسلىن ھاتىبە قەكرن. د ھەمان سالىدا فەرمانگەھا زانبارى (دالزە المعارف) ل مووسلىن ھاتىبە قەكرن و ل سالا ۱۸۹۵ ئ خواندنگەھا روشدى ب خواندنگەھا دوناقنچى (مكتب اعدادى ملكى) ھاتىبە گوھارتن^(۵۹).

ھندى پەيوەندى ب خواندنا پىشەبى قە ھە يەكەمىن خواندنگەھا پىشەبى (مدرسه صنائع موصل) ل سالا ۱۸۷۲ و يەكەمىن خواندنگەھا مامۇستابان ھەر ل مووسلىن سالا ۱۹۰۰ ھاتىبە قەكرن^(۶۰).

ب قى چەندى دىت خواندنگەھا سەرەتايى يا دەولەتن ل مووسلىن ۲۸ سالان بەرى بەغدا ھاتىبە قەكرن. بەلى خواندنگەھا روشدى ۸ سالان بەرى بەغدا ھاتىبە قەكرن. بەلى ژندەرى نامازە ب وئ چەندى كرى كو ل سالا ۱۸۸۹ چوار خواندنگەھىن سەرەتايى ل بەغدا ھاتىبە قەكرن دىبىزىت: د وى سەردەمىدا چ خواندنگەھىن سەرەتايى ل مووسلىن نەبوون بەلكى سىن خواندنگەھىن روشدى ل مووسلىن ھەبوون كو رىزىن سەرەتايى ب خۇفە دگرن. ھەمان ژندەر د پەراۋىزىدا دىبىزىت: تىن ژندەرەكى نامازە ب وئ چەندى كرى كو يەكەمىن خواندنگەھا سەرەتايى نوو ل سالا ۱۸۶۱ ل مووسلىن ھاتىبە دامەرزاندن^(۶۱). ب ھەر رەنگەكى ھەبىت ئەف خواندنگەھە سەرەتايى بىت يان روشدى. يا تىكەل (ژ سەرەتايى و ناقنچى) ل سالا ۱۸۶۱ ئ دىبىتە سالا قەكرنا يەكەمىن خواندنگەھا نوو و رەسمى يا

پىشەكەكان پىكھاتىبوو و ھەر پىشەكەكى پىشەبەك لى دەاتە خواندن و ب (مكتب النسبىة) ھاتىبوو ناقكرن^(۶۲).

پىشەتى مەدحەت پاشاي رەدىف پاشاي د ناقبەرا ۱۸۷۲- ۱۸۷۴ ئىدا دەسنەلاتى والىتىن كرتە دەست. قى والى ل سالا ۱۸۷۳ يەكەمىن خواندنگەھا نامادەبى ل بەغدا قەكر بەلى سەرۋەرى خواندنا سەرەتايى و يا كچان چ گوھرىن باشتر نەكەتن^(۶۳).

ژ دەسپىكا سالىن ھەشتىيان ژسەد سالىيا نوزدى سەرۋەرى پەرۋەردە و قىزىكرن بەرەف باشتر دچوو. جقاتا زانباريان كو ل شوونا رىقەبەرىيا پەرۋەردە يا ئەفرۇ بوو ل سالا ۱۸۸۴ ل ھەردو ويلايەتىن مووسلى و بەغدا ھاتنە دامەرزاندن قان جقاتان راستەوخۇ پەيوەندى دگەل ۋەزارەتا زانباريان ل سەنەنىۋلىن ھەبوو. باشتر زى ئەف جقاتە ل ھندەك لىوا و قەزاپان ھاتنە قەكرن. ب قى چەندى زى رىك ل بەر پىشەقەچوونا قىزىكرن پتر ھاتنە قەكرن. ل سالا ۱۸۸۹ ئ كرىكى ب قەكرنا خواندنگەھىن سەرەتايى ل ويلايەتا بەغدا ھاتە دان. چوار خواندنگەھىن سەرەتايى ل بەغدا دووقرا چەندەك ل بەسرا ھاتنە قەكرن^(۶۴). ھەزىل ل قىزى بىنە گۇتن ھەرسى كۇمىن كاسولىك (كلدان و سريان و نەرمەن) ان ل سالا ۱۸۷۸ خواندنگەھەك سەرەتايى ل بەغدا قەكرىبوو. دەمى خواندن ل قى خواندنگەھىن چوار سال بوون^(۶۵).

ب قى رەنگى دەسپىكەك بۇ كرىارا قىزىكرن ب ھەر سى قۇناغىن سەرەتايى. روشدى (ناقنچى) و نامادەبى قە ل ويلايەتا بەغدا ھاتەدانان. ھندى پەيوەندى ب ويلايەتا مووسلى قە ھەي كو وى دەمى ژ لىواپىن (سەنجەقىن) مووسلى و كەركووك و سلىمانىن يىن وى سەردەمى^(۶۶) و پارىزگەھىن دەۋك، مووسلى، ھەولنر، كەركووك و سلىمانىن يىن نھا پىكدهات.

ل دووق ژندەرىن بەردەست يەكەمىن خواندنگەھا نوو ل مووسلى ل سالا ۱۸۴۰ ژ ئالىن قەشەبىن دومونىكانفە ھاتىبە قەكرن^(۶۷). ژندەرەكى دى دىبىزىت خواندنگەھا دومونىكان يا سەرەتايى ل مووسلى

كو خواندنگهھا روشدى يا لەشكەرى ل سلىمانىي ل سالا ۱۸۷۰ سەردەمى والىيەتيا مەدھەت پاشاي ل بەغدا ھاتىيە فەكرن نەك ل سالا ۱۸۷۵ ھەك زىدەرى چوويى نامازە پىكرى و تىنى قى زىدەرى نامازە ب فەكرناخواندنگەھىن روشدى لەشكەرى بن يان مەدەنى ل بازىرىن نافرې د وان سالىن دياركردا كرىه^(۱۷). ھەرۋەسان چ يىنەقىت بىزىن خواندنگەھا روشدى يا سلىمانىي خواندنگەھا لەشكەرى بوويە و زىدەران زى ئەف چەندە پشتراستكرىه، ھەرۋەسان نافرېا قى خواندنگەھى و كارىگەرىيا وى و دەرچوويىن وى د قوناعىن پاشتردا ل ناستەكىنە مروۇف دكارىت بىزىت؛ ژوان خواندنگەھىن نامازەپىكرى تىن ئەو خواندنگەھە ھەبوويە و يىن دى نەبوويە يان زى برىار پىن ھاتىيەدان و نەھاتىنە فەكرن.

ب گومانفە ژ سالناما ئۆسمانى يا سالا ۱۸۷۳ (۱۲۹۰) رۇمى ھاتىيە فەگھاستن كو د قى سالىندا چەند مەكتەب ل دەقەرىن زىرى بىن باشوورې كوردستانى ھەبوويە و ھىمارا قوتابىن وان زى ب رەنگى زىرى دياركرىه:

مەكتەب	ھىمارا قوتابىن
مەندەلى	۱۸
ھەولېر	۳۹
كەركووك	۲۵
سلىمانىي	۲۸
ناكرى	۳۵
رەواندىز	۳۰

بەلى فەكۆلەر بىن دلىيا نىنە كو ئەف خواندنگەھىن د سالنامىن ئۆسمانىدا ب مەكتەب ھاتىنە نافرېن خواندنگەھىن ئابىنى بوونە يان خواندنگەھىن رەسمى بوونە، ژ بەركو د سالنامىن ئۆسمانى ئەف دو رەنگە خواندنگەھە تىكەلى يەك كرىنە، ھەرچەندە ئۆسمانىان پەيقا مەدرەسە بۇ خواندنگەھىن ئابىنى و پەيقا مەكتەب بۇ

دەولەتا ئۆسمانى ل بازىرى مووسلى و سەرانسەرى وىلايەتا مووسل يا ئۆسمانى. ھەزى بەزىن د دو دەھكىن داويى ژ سەدسالىيا نوزدى كرىارا پەرۋەردە و فىزىكىن و فەكرنا خواندنگەھان ژ بەر چەندىن ئەگەرەن ب پىنگافىن كورت و لاواز بەرەف پىش دچوو، بۇ نموونە ل سالا ۱۸۸۹ ل ھەر سى وىلايەتىن مووسل و بەغدا و بەسرا تىن ۱۵ خواندنگەھىن روشدى ھەبوون و ۸۴۰ خویندكاران لى دخواند و وان دەرچوويىن حوجرەيان بوون^(۱۱). ل دووۇف نامارتىن سالا ۱۹۰۰ ئى بوونە ۱۷ خواندنگەھىن روشدى ب ۱۲۱۸ خویندكاران و دو خواندنگەھىن نامادەيى ل مووسل و بەغدا ب ۴۴۸ قوتابىان^(۱۲). و د قى سالىندا سى خواندنگەھىن مامۇستايان ل مووسل و بەغدا و بەسرا ھاتنە فەكرن. پىشتى سالا ۱۹۰۰ كرىارا پەرۋەردە و فىزىكىن تىن پىنج خواندنگەھىن روشدى ل بەغدا ھەبوون، ل سالا ۱۹۰۵ ئەف ھىمارە گەھىشتە ۱۹ خواندنگەھان. ھەر ب قى رەنگى ئەف ھىمارە ژ ۹ خواندنگەھان ل وىلايەتا مووسل گەھىشتە ۱۴ خواندنگەھان و ل بەسرا ژ ۶ ان گەھىشتە ۷ خواندنگەھان^(۱۳).

ھندى پەيوەندى ب لىوا و فەزايىن سەر ب وىلايەتا مووسل فە ھى زىدەران نامازە ب وى چەندى كرىه ل كەركووكى ل سالا ۱۸۷۰، سلىمانىي ۱۸۷۵، ھەولېرى ۱۸۷۵، و سەلاخىن (كفرى) ۱۸۸۰ خواندنگەھىن روشدى ھاتىنە فەكرن، وەسان ديارە ئەف خواندنگەھە خواندنگەھىن روشدى يىن لەشكەرى بوون، چىكو ھەمان زىدەر دپەرەويزندا دىزىت، ل سالا ۱۸۷۰ خواندنگەھا روشدى يا مولكى (مەدەنى) ب ھارىكارىيا خەلكى ل بازىرى كەركووكى ھاتىيە فەكرن^(۱۴). ھەرۋەسان د زىدەرەكى دىدا ھاتىيە كو ل سالا ۱۸۷۰ ب ھارىكارىيا خەلكى بازىرى خواندنگەھا روشدى يا مەدەنى ل كەركووكى ھاتىيە فەكرن و ل دووۇف رۇژناما (الزوراء) يا ۲۰ نېرمەھا ۱۸۷۰ د وى سالىندا ھەشتى قوتابى ل قى خواندنگەھى ھاتىنە ۋەرگرتىن^(۱۵). ھەزى ل فىزى بىتە گۆتىن زىدەر ل سەر وى چەندى پىكەھاتىنە

سالناما ئۆسمانى يا سالا ۱۸۷۳ نامازە پىكرى كو مەكتەبەك ل ئاكرى ھەبووېە و ۳۵ خويندكاران لى دخواند، لى قەكۆلەر ب خۇ د گومانى دايە كو ئەف مەكتەبە خواندنگەھا ئايىنى بوو يان خواندنگەھا رەسمى بوو^(۷۶).

د بەلگەنامەكا ئۆسمانىدا ھاتىبە كو نقيسىنەكا ويلايەتا مووسلە دەريارى كارتىن پىنقىبە بىنەكرن بۇ پىنقىبەرىنا زانىارى (مەعارف) ل مووسل و شەھەرەزور (كەركوك) و سلىمانى ل (۲۹) تشرىن الاول ۱۳۰۸ رۇمى - ۲۰ ربيع الآخر ۱۳۱۰ (مش) بۇ ھەمايونى ئانكو دەسنەلاتارىيا بلند ل ستەنبۇلى ھاتىبە ھنارتن و فەرمانبەرىن ب قەكۆلىنا بابەتى و داخوازىبن نقيسىنى ھاتىبە راسپاردن ل (۳۰) تشرىن الاول ۱۳۰۸ رۇمى) ۱۲ كانوننا يەكى ۱۸۹۲از تچىنىن خۇ ل سەر نقيسىنە، كورتيا نقيسىنى داخوازا چاكسازىن د خواندنگەھىن روشدى يىن مووسل و شەھەرەزور و سلىمانى و قەكرنا ھندەك خواندنگەھىن سەرەتايى كرى، ھەرەسان داخوازا سەرۋىبەركرنا كارتى وان خواندنگەھان كرىبە يىن ب فەرمانا ھەمايونى ل شىخان و ناف شەبەكان ھاتىبەقەكرن و فەرمانبەرىن ب قەكۆلىنى رابووين ئەف چەندە پەسەند كرىبە^(۷۷).

ئەفە ب خۇ وى چەندى دگەھىنىت كو ھەتا سالا ۱۸۹۲ سەرۋىبەرى قىزىكرنى ل ويلايەتا مووسل يىن باش نەبووېە، ھندەك خواندنگەھىن روشدى ھەبوون ئەو زى ل مەلبەندىن لىوا ئانكو مووسل. شەھەرەزور (كەركوك) و سلىمانى، خواندنگەھىن سەرەتايى نەبووېە يان د رىزا نەبوونىدا بوونە، خواندنگەھىن شىخان و ناف شەبەكان زى بىن سەرۋىبەر بوونە و بۇ مەرەمىن تابىەت ھاتىبە قەكرن. ھندى پەيوەندى ب خواندنگەھىن شىخان قە ھەى، ئەو ب خۇ خواندنگەھ و مزگەفت بوون، ل شىخان، باشىكى، باغەدرى، خەتارا مەزىن، كرى پەحنى و بەحزانى دگەل خواندنگەھەكى ل مەزارى شىخ نادى پىشتى ھىزىشا سالا ۱۸۹۲يا فەرىق عومەر وەھبى پاشاي بۇ سەر ئىزدىيان ھاتبوونە قەكرن

خواندنگەھىن نووېىن رەسمى ب كارنىنايە^(۷۸) ھەمان ژىدەر دىتت، ئۆسمانىيان ل سالا ۱۸۸۰ ل بەغدا و مووسل و كەركوك و سلىمانى خواندنگەھ قەكرىنە و ل باژىرى كوىنى زى قەكرىبە بەلى گەلەك پىنقى نەچوويە ھاتىبەگرتن. ھەرەسان نامازە ب ھندى دكەت ل سالا ۱۸۶۸ نامادەيا مولكى ل باژىرى سلىمانى ھاتىبەقەكرن^(۷۹). ھەرەسان زۇرىەى ژىدەر د وى باومرېندانە كو پىشتى قەكرنا يەكەمىن خواندنگەھا سەرەتايى نوو يا رەسمى ل بەغدا ل سالا ۱۸۸۶ يەكەمىن خواندنگەھا سەرەتايى رەسمى ل باشوورى كوردستانى ل گوندى عەلىاوە يى دەقەرا خانەقىن ل سالا ۱۸۸۷ ھاتىبەقەكرن^(۸۰).

ھەرەسان د سالناما ويلايەتا مووسل يا ئۆسمانى (سالا ۱۳۰۸/مش/۱۸۹۰از) نامازە ب بوونا مەكتەبەكا روشدى ل شىخەزور، ۵ مەكتەب ل كەركوك، يەك ل توزخورماتو، ل قەزا ھەولېرى ۱ مەدرەسە، ۵ مەكتەب، ۵ مەدرەسە ل سلىمانى زى نامازە ب نافى مەكتەبا روشدى و مامۇستايىن وى و ھىزمارا ۱۰۳ خويندكارتن وى ھاتىبەكرن. لى مروف دكارىت باوهرى تىن ب ئەقا سلىمانى بکەت و يىن دى زى وەك قكۆلەر ب خۇ نامازە بى دكەت، ل قىزى زى تىكەلكرن د نافبەرا خواندنگەھىن ئايىنى (مەدرەسە) و يىن رەسمى (مەكتەب)دا ھاتىبەكرن و جەن گومانى يە كو د وى دەمىدا ل كەركوك پىنج يان شەش خواندنگەھىن رەسمى ھەبن، ھەمان تىت دەريارەى ھەولېرى زى، پىزانىن سالناما ۱۳۱۰/مش/۱۸۹۲) ھەتا ئاستەكى ھەمان پىزانىن دوبارەكرىنەقە^(۸۱).

ب قى رەنگى ھندەك پىزانىن سەرەتايى دەريارەى رەوشا خواندى ل ويلايەتا مووسل و لىوا (سەنجەق) و ھندەك قەزائىن سەرب وى قە مە بەرچاكرن. بەلى دەقەرا بەھدىنان يان زى پارىزگەھا دھۆكى يا نھا ھەتا دەھسالىن داوېى ز سەد سالىيا نوزدى چ نىشانەك يان نامازە پىكرنەك ل بەر دەستىن مە نىنە كو رەنگە خواندنگەھىن يان خواندنگەھىن رەسمى ھەتا قى دىرۆكى ل قى دەقەرى ھەبن، تىن ئەو نەبن يا كو

سالنامىن ۋەزارەتا زانىيارىن گىشتى يا ئۆسمانى (سالنامەو نظارت معارف عمومية- س ن م ع) ئىدەرئى سەرەكېنە بۇ پىزانىيان دەريارەي خواندنگەھا ناحيا سىندى گوللى و سالنامە زى نە ھەموو دەمان ئىدەرئىن جەئى باۋەرىن نە.

ئىدەرئىن دى زى نامازە ب ھىندى كرىھ كولى سالا ۱۸۹۸ئى ۱۴ خواندنگەھىن سەرەتايى ل وىلايەتا مووسلى پىنج ل مووسلى و بىن دن ل قەزايىن زاخۇ، دەۋك، ئاكرى، ئامىدىن، ئەرىيل و سى ل كەرەكۋك و يەك ل سىلئامىن ھاتىنە قەكرى، و ز قى سالى ھەتا ۱۹۰۸چوار خواندنگەھىن دن نو ل مووسلى سالا ۱۸۹۹ و يەك ل كويىسنىجەق سالا ۱۸۹۹ و يادى ل گوندى نەينەوا سالا ۱۹۰۹ ھاتىنە قەكرى^(۷۶).

سالنامىن وىلايەتا مووسلى بىن ئاقبەرا سالىن ۱۳۰۸- ۱۳۳۰ئانكو ۱۸۹۰-۱۸۹۱ ھەتا ۱۹۱۱-۱۹۱۲از باشتىرىن ئىدەرئى نامازە ب ھىندەك ئالىين كاۋدانى كارگىرى و ئابۋورى و جىئاكىن دەقەرى كرى، ھىندى پەيوەندى ب سەرۋىرەئى فىزىكونى قە ھەي د كاۋدانى جىئاكىدا نامازە پى ھاتىيەكرى و دياربىت كو ئۆسمانىان چ رەنگە پوتەپىكرەك نەدايە قى وارى، د سالناما سالا ۱۳۱۰ (۱۸۹۲-۱۸۹۳) تىن نامازە ب ھىندى ھاتىيەكرى كولى دەۋكى ۱۱خواندنگەھىن نەھلى بۇ فىزىكونا زارۇكان ھەبوون، ۷ بىن مووسلمانان آيىن مەسىحيان آ بىن جوويان، ئانكو ھەتا قى سالى چ خواندنگەھىن رەسمى لى نەبوون، بەلى سالناما سالا ۱۳۲۵ (۱۹۰۷-۱۹۰۸) نامازە ب ھىندى ھاتىيەكرى كو دو خواندنگەھ (مدرستان) و مەكتەبەك (كتابخانە) ل زاخۇ و خواندنگەھەكا سەرەتايى ل دەۋكى ھەبوون، و سالناما ۱۳۳۰ (۱۹۱۱-۱۹۱۲) نامازە ب بوونا لىزىنەكا زانىارى (معارف قومسيونى) ل قەزا ئامىدىن كرىھ كو يا پىكھاتى بوويە ز دو (مودەرىسان و موعەلمەكى) ز خەلكى دەقەرى بىنى كو پىزانىين بەرفرەھتر ل سەر فىزىكونى و سازىين فىزىكونى ل دەقەرى بەرچاف بىكەت^(۷۷).

د، مەسعوود كتانى د گۆتارەكى خۇدا دياردكەت، خواندنگەھا سەرەتايى د ئاقبەرا سالىن ۱۸۹۸-۱۹۰۰

و مەرەم ز قەكرى وان گوھرىنا باۋەرىيا ئايىنى يا ئىزدىيان بوو ز ئىزداتىن بو مووسلمانىن ب نەمانا دەستەلاندارىيا عومەر ۋەھبى پاشاي و زقرىنەقا وان ئىزدىيان بىن ز بەر ھىرشىن ۋى رەقىنە دەقەرىن دوورتر و ب ناسايى بوونا كاۋدانى دەقەرى ئەف خواندنگەھ و مزگەفتە زى ز ئاقچوون، ھەزىھ بىزىن زمانى خواندنى ل قان خواندنگەھان كوردى و عەرەبى بوو^(۷۸).

ھىندى پەيوەندى ب دەقەرا بەھدىيان قەزايىن دەۋك، ئامىدىن، زاخۇ و ئاكرى قە ھەي كو ۋى دەمى سەر ب لىوا (سنىجەق) مووسلى يا وىلايەتا مووسلى قە بوون، ھەرەك نامازە پى ھاتىيەكرى ل مووسلى ب خۇ زى ب رەنگىقە ل سالا ۱۸۶۱خواندنگەھەكا روشدى ھاتىيە قەكرى كو ھەردو قوناقىن سەرەتايى و ئاقىجى ب خۇ دگرتن و ل سالا ۱۸۹۰خواندنا سەرەتايى و روشدى ز ھەف ھاتىنە جوداكرى و پىشتى وئ ب چوار سالان ئانكو ل سالا ۱۸۹۴ خواندنگەھەكا دى يا سەرەتايى ل بازىرى مووسلى ھاتىيەقەكرى و ل سالا ۱۸۹۵ئەف خواندنگەھا روشدى بوويە دوا ئاقىجى (مكتب اعدادى ملكى)^(۷۹). ھىندى پەيوەندى ب دەرقەي بازىرى مووسلى قە ھەي ل سالا ۱۸۹۰پىنج خواندنگەھ ل گوندىن دەۋرىبەرىن وئ گوگجەلى، منارە شىك، تۆپزادە، دەراۋىش و عومەر قەبوچى ھاتىنە قەكرى و ل سالا ۱۸۹۲ پىنجىن دى ل گوندىن پارمچە، نەبو جەربوغيە، ئورتە، قەرەقويىلى، شىرخان ھاتىنە قەكرى^(۸۰)، ھەتا قى سالى نامازە ب قەكرى خواندنگەھان ل دەقەرا بەھدىيان و قەزا و گوند و ناحىين وئ نىنە، تىن ئەف ئىدەرە دىزىت، ل سالا ۱۸۹۳خواندنگەھەك ل ناحيا سىندى گولى يا قەزا زاخۇ ھاتىيەقەكرى بىنى كو ئاقى سەننەرى ناحىين بىنىت^(۸۱)، بەلى قەكۆلەرەك بى ب گومانە ل سەر قى چەندى و دوور ئابىنىت كو ئەف خواندنگەھە خواندنگەھەكا ئايىنى بىت و نەو ب خۇ دىزىت، ل سالا ۱۸۹۸ ل ھەر يەك ز زاخۇ، دەۋك، ئاكرى و ئامىدىن خواندنگەھ ھاتىيە قەكرى و مەزاختىن سالا نە بۇ وان خواندنگەھان ب ۱۸۰۰۰ قروشان ھاتىيە تەخمىنكرى^(۸۲)، ھەزىھ بىزىن

قەزا	جورئ خواندنگەھى	ھژمار	مامۇستا
دھۆك	سەرەتايى	۱	ئەحمەد ئەفەندى
	بچووكان	۲	
زاخۇ	سەرەتايى	۱	ئىبراھىم ئەفەندى
	ئايىنى	۱	
ئاكرئى	سەرەتايى	۱	مستەفا ئەفەندى
	ئايىنى	۳	
	بچووكان	۴	
ئامىدىن	سەرەتايى	۱	حاجى خدر ^(۸۴)

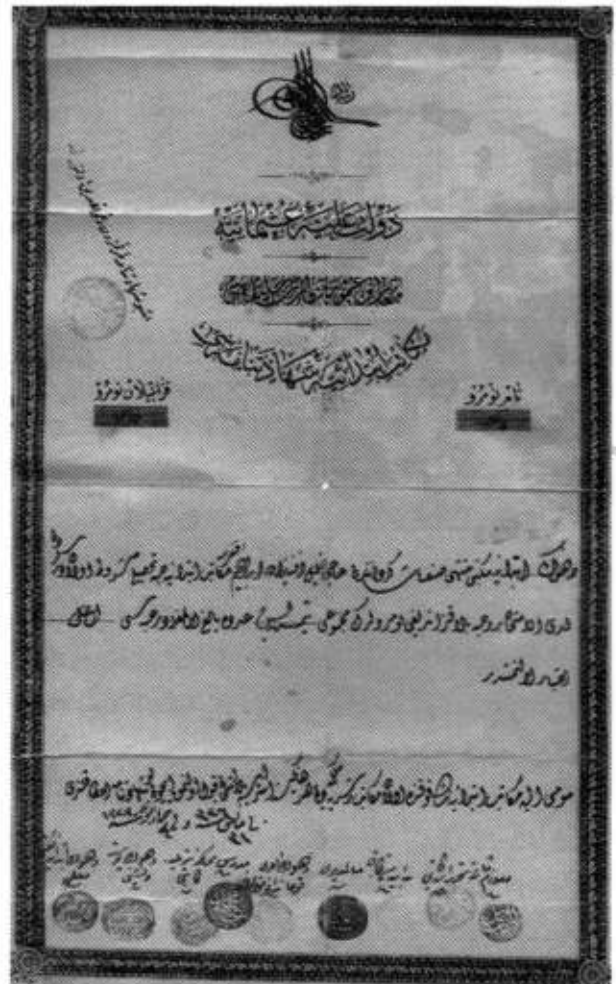
ل دووف سائانما ئۇسمانیا ۱۳۳۰مىش (۱۹۱۱-
۱۹۱۲) ز لىژنەكا زانىارى (معارف قوموسىونى) ل قەزا
ئامىدىن ھەبوو، ئانكو بەرى قى دەمى خواندنگەھ
ل قى قەزايى ھەبوو^(۸۵).
د ھەمان دەمدا ژىدەرەكى دى ب قەگوھاستن ژ
ئامارا رەسمىا خواندنگەھىن حكۇمەتنى ل ويلايەنا
مووسلى ل سالا ۱۹۰۵ نامازە ب بوونا خواندنگەھان
ل قەزايىن ئاقبرى كرىه^(۸۶) ل دووف بەلگەنامەكا
وہزارتا زانىارى (وزارە المعارف) يا عىراقنى يا سالا
خواندنى ۱۹۲۴-۱۹۲۵ ئى ل سالا ۱۹۱۳ ئى ئانكو بەرى
شەرى جىھانىن يەكەم ۵۱ خواندنگەھ ل ويلايەنا
مووسل يا پىكھاتى ژ لىوايىن مووسل، كەركووك و
سلىمانىن ھەبوون^(۸۷) ب قى چەندى ژى پتر باوهرى
دروست دىت كو ھەر بەك ژ چوار قەزايىن بەھدىنان
خواندنگەھەك بەركەتە، د دەمەكيدا كو دەيتە
زانىن وي چاخى لىوا مووسل ژ قەزايىن ئامىدىن،
دھۆك، زاخۇ، ئاكرئى و شىنگاننى پىكدھات.
د دەمى خۇدا د ھژمار ۱ گولانا ۱۹۹۹ كۇفارا
دھۆك بەلگەنامەكا دەرچوونى يا حاجى خەلىل
ئەفەندى ئىبراھىم ئەفەندى ھاتىيە بەلاڭكىن.

ل ئامىدىن ھاتىيە فەكرن، و د بەردەواميا گۇتارى خۇدا
دىژىت، ئەف خواندنگەھە دەتە گرتن و فەكرن
و ھندەكان بى سەرۋىەر لى دخواند ھەتا ل سالا
۱۹۰۸-۱۹۰۹ ئى كەتتە سەر قامەكى و جھى وئ بى
بەراھىن د خواندنگەھا مراد خانى يا ئايىنى قە بوو
باشنى برە مژگەفتا مەزىن، باشنى برە قىشلا مەزىن^(۸۸).
ژىدەرەكى دى دىژىت دەمى ل سالا ۱۹۱۱ كەقنىرىن
مامۇستايى ئامىدىن ھەسەن زىوەر شەعبان
خواندنگەھا مامۇستايان ل مووسلى ب داوى ئىناى
ھەر وئ سالى ل ئامىدىن ھاتە دامەزاندن، ئانكو
د وئ سالىدا ل ئامىدىن خواندنگەھا رەسمى
ھەبوو^(۸۹).

د. مەسعود كتانى د گۇتارەكى دى دا ل دوور
يەكەمىن خواندنگەھا سەرەتايى ئامىدىن د دەت
دىاركىن كو بابى وى جەجى مستەفا سەعید
جەجى مەحمود كنانى ئىك ژ سى قوتابيان بوو
يىن سەرەتايى ل سالا ۱۹۱۶ ل ئامىدىن ئەفەكرى.
د بەردەواميا گۇتارىدا دىژىت، ئەم دگەھىنە سالىن
۱۹۰۷-۱۹۰۸ كو فەرمان ھاتىيە دان سەرەتايى ل
ئامىدىن فەكەن، پاشتر د ھەمان گۇتارىدا نامازە
كرىە ئاقىن كۆمەكا كەسان كر د ئاقبەرا سالىن
۱۸۹۸-۱۹۱۰ ئىدا ل قى خواندنگەھى خواندە،
ئانكو دامەزاندنا خواندنگەھا سەرەتايى ل ئامىدىن
زفرا تەبەقە سالا ۱۸۹۸^(۹۰).

ب پىداچوونا قان ژىدەرەكى دى گەھىنە وئ باوهرىن
كو د دەھ سالىن داويى يىن سەد سالىيا نوزدى
دەسپىكا فەكرنا خواندنگەھىن رەسمى (نوو) بوو ل
قەزايىن بەھدىنان زاخۇ، ئامىدىن، ئاكرئى و دھۆك، يان
ژى پارىژگەھا دھۆك يا ھەا، و دوور ئايىن سالا ۱۸۹۸ ئى
سالا دەسپىكا قان خواندنگەھان بىتن. ئەوا پتر مە
ل قى چەندى پىشتراسىت دكەت ئەو، ھەموو ژىدەرەكىن
نامازە ب سەرۋىەرئى خواندنى ل دەقەرئى ل دەسپىكا
سەدسالىيا بىستى كرىن درىشدىن ل سەر وئ چەندى
كو، بەلى د قى قۇناغىدا خواندنگەھىن سەرەتايى
ل دەقەرئى ھەبوون، وەك د سالىمانىن ئۇسمانىن
۱۹۱۲ دا نامازە ب قان خواندنگەھان كرى.

باۋەرنامىيا دەرچوونى ژ خواندنگىھا سەرەتاي يا دىھۆكىن ل سالا ۱۹۰۹

ئاقىرى خويندكارى خواندنگىھا سەرەتاييا دىھۆكىن بوو، باۋەرنامە ژى باۋەرناما دەرچوونى يە ژ قۇئاغا خواندنگىھىن سەرەتايى (مكاتب ابتدائىيە شىھادتنامەسى) يە و ژ سەرەتاييا دىھۆكىن (دىھوك ابتدائىيە مکتىبى) ل ۴ جمادى الاخر ۱۳۲۸ ئانكو ۱۹۰۹- ۱۹۱۰ دەرچوويە و دەھ كەسان ژ وان ژى مامۇستايىن خواندنگىھىن مۇزا خۇ ل سەر قى باۋەرنامى دايە ئانكو پەسەندكرىه^(۸۸) ب قى چەندى ئەگەر وى سەرەدمى قۇئاغا سەرەتايى چوار يان پىنج سال بيت ئەفە سالا ۱۹۰۵- ۱۹۰۶ خواندنگىھا سەرەتايى ل دىھۆكىن هەبوويە.

ھندى پەيوەندى ب زاخۇفە ھى ئەفە ژىدەرەك

دبىزىت: ل سالا ۱۸۹۸ ال مەلبەندى باژىرى يەكەمىن خواندنگىھا رەسمى ھاتىيە فەكرن، ل سالا ۱۹۱۲ ھىژمارا قوتابيان د ئاقبەرا ۳۰- ۵۰ قوتابيان بوو، فىركرن تىدا ب زمانى تىركى بوو^(۸۹). ھەتا فىررى دوبارەكرنا ھەمان پىزانىنايە بىن بەرى نھا نامازە پىن ھاتىيە كرىن، تىن نقىسكار نامازە ب ھندى دكەت كو ل سالا ۱۹۱۳ ئەفە خواندنگىھە د خانىن (ئەسەد ئال عىسا) فە بوو ل تاخى قەرەچان پىن زاخۇ^(۹۰).

ل دوۋف قان ھەموو ژىدەرەن دەيتە سەلماندن كو خواندنگىھىن سەرەتايى ل داۋىيا سەد سالييا نوزدى و دەسپىنكا سەدسالييا بىستىن ل باژىرىن دىھوك، ئامىدىن، زاخۇ و ئاكرى ھاتىنەفەكرن و سالا ۱۸۹۸ دى دەسپىنكا فەكرنا خواندنگىھىن نوو و فەرمى بوو ل باژىرىن ئاقىرى و ھەتا نھا چ نامازە پىنكرەك ل بەر دەست نىنە كو خواندنگىھە ل جەھەك دى ژىلى قان باژىران ھاتىنە فەكرن، ئەفە سالا ژى ھەفدەمە دگەل سالا دەرچوونا يەكەمىن رۇژناما كوردى (كوردستان) ل ۲۲ ئىيسانان ۱۸۹۸ ئى ل باژىرى قاهىرە.

ب قى چەندى دەسپىنكا سەدسالييا بىستىن دەسپىنكا قۇئاغەك نوو بوو د وارى فىركرىندا ل دەفەرا بەھدىنان و ئەفە دەسپىنكە ژ ھەموو وىلايەتا مووسل دگرىت، ل سالا ۱۹۰۰ يەكەمىن خواندنگىھا مامۇستايان (دار المعلمين) ل مووسل ھاتەفەكرن، قوتابىين دەرچوويىن خواندنگىھىن روشدى ل قى خواندنگىھىن دەھاتنە وەرگرتن، دەمى خواندنى سن سال بوون، پىشتى كودەتاي ئۇسمانىيا سالا ۱۹۰۸ ئى بوونە چوار سال، مەرەم ژ فەكرنا وى دابىنكرنا پىندقىياتىيا خواندنگىھان بوو ژ مامۇستايان^(۹۱). گومان ژى تىدا نىنە بەرھەفكرنا مامۇستايان پتر ھارىكار بوويە بۇ فەكرنا پتر خواندنگىھىن نوو و شىوونەوارىن قى خواندنگىھا مامۇستايان ل سەر خواندنگىھىن دەفەرى پىشتى دامەزاندنا حكۇمەتا نوويا عىراقى يا ديارە.

پىشتى شۇرشا ۲۳ تەباخا ۱۹۰۸ يا كۇمەلا (ئىتحاد و تەرەقى) ل سىتەنبۇلى دژى سولتان عەبدولھەمىدى

۱۹۴۹ قوتابيان ھەبوون، نانكو ھەر خواندنگە ھەكى كېمتر ژ دو مامۇستايان بەردكەت. د ھەمان دەمدا ئەگەر بەراوردەكى د ناقبەرا ھژمارا خواندنگە ھان ل ويلايەتا مووسل و ويلايەتېن دن يېن دەولەتا ئۆسمانى بەگەين دى يېنين ويلايەتا مووسل ب رىزا ۲۱ ئى ژ كۇما ۲۲ ويلايەتېن دەولەتا ئۆسمانى ژى پىكدهات دەيت^(۹۵).

ئەگەر ئەقە سەرۋەرى فېرگننى بىت ل ويلايەتا مووسل ب گىشتى گومان ئىندانىنە سەرۋەر ل قەزايېن وئ دى ھىشتا خرابىر بىت، د دەمەكىدا د پولېنكرنا قەزاياندا ھەرىك ژ چوار قەزايېن بەھدىنان ئامىدىي ب پلا بەكى و زاخۇ ب پلا دووى و ئاكىرى و دھۆك ب پلا سىن دەاتن^(۹۶).

ھەژىە بىژىن قەكرنا خواندنگە ھان ل قەزايېن كوردى يېن لىوا مووسل و خواندنا كوردى ژ وان داخوازىان بوون يېن كۇمەكا كەسايەتېن دەقەرى د كۇمبۈونەكىدا ب سەرۋەرشتىيا شىخ عەبدولسەلامىن بارزانى ل دھۆكى د ياداشتەكىدا بۇ دەستەلاتارىيا ئۆسمانى ستەنبۇلى بىلد كرى^(۹۷).

ل سالا ۱۹۱۴ ئى شەرى جىھانىي بەكەم دەسپىكر و ب موركرنا پىكھاتنا مۇندرس د ناقبەرا دەولەتا ئۆسمانى و ھىژىن ھەقەيەمانىن وى چاخى ل ۱۹۱۸/۱۰/۳۱ شەرى داوى ھات^(۹۸). دەولەتا ئۆسمانى ب ھەقەيەمانىي د گەل ئەلمانىا د رۇژىن بەراھىيېن شەرى دژى ھىژىن ھەقەيەمانىن پىكھاتى ژ برىتانىا و فرەنسا و روسىا و چەند دەولەتېن دى كەتە د مەيدانا شەرىدا. لەوما ھەر ژ دەسپىكى عىراق بوو مەيدانا شەرى و ھىژىن برىتانى ژ كەنداقى بەرەف عىراقى ھىژىن لىنان و ب دىرېبىا سالىن شەرى شەرى و لىكدان ل قى وەلاتى د ناقبەرا لەشكەرى برىتانى و يى ئۆسمانى د بەردەوام بوون و لەشكەرى برىتانى بەرەف ژوور ب ناف عىراقى قە دەات. بەرى راگەھاندا ناگرىبەستا مۇندرس ل ۳۰ چرىا ئىكى ۱۹۱۸ لەشكەرى برىتانى ب ناف ويلايەتا مووسل قە ھاتبوو لى ھىژى نەگەھشتىبوو باژىرى و پىشتى ناگر بەستى ل رۇزا ۱۱/۸ ھانە دناف باژىرى مووسل

پى رابووى و سولتان ناچار كرى ل دووق دەستوورى دەستەلاتارىي بەكەت و دەستوورى سالا ۱۸۷۱ ئەوئ وى ب خۇ ل سالا ۱۸۷۷ دەست ژى بەردى قەزىنتەقە و كار پى بەكەت و پىشتى نىسانا ۱۹۰۹ قى كۇمەلى سولتان عەبدولھەمىد ژ دەستەلاتى لادا و ل شوونا وى سولتان محەمەد رەشادى پىنجى (۱۹۰۹-۱۹۱۸) دانا سەر كورسىيا دەستەلاتى و ھەر د ئەيلولا قى سالىدا قى كۇمەلى بەرنامى خۇيى كارى راگەھاند، گرنگىدان دەولەتى ب سىياسەتا فېرگننى و قەكرنا دەرگەھىن خواندنگە ھان ل بەر گىشت خەلكى ژ بىنەمايېن گرنگىن قى بەرنامەى بوون^(۹۹). زىدەبارى خواندنگە ھىن دەولەتى قى كۇمەلى لىقېن خۇ ل ھەموو ويلايەتان قەكرن و ب مەرەما بەلافاكرنا بىروباوهرىن خۇ خواندنگە ھىن سەر ب كۇمەلا خۇقە ل قان لقان قەكرن و مامۇستا ژ ئەندامىن خۇ بۇ تەرخانكرن، ئەف سەرۋەرى دەستوورى ھاندەر بوو بزاھەكا چوارچوقەكرى ل سەر ئاستىن رەسمى و مىللى بۇ قەكرنا خواندنگە ھان بىتەكرن^(۱۰۰).

ب دوستبوونا سەقايەكى ھارىكار و رىژىبەكا ئازادىي، نوونەرىن دەقەرىن جودا جودا د جقاتا نوونەران (مجلس مبعوثان) دا داخوازىن خۇ بۇ پىتر گرنگىدانى ب وارى فېرگننى بىلدكرن. دو نوونەرىن كەركووكى ل بەكى ئادارا ۱۹۰۹ ئى ياداشتنامەك دا سەرۋكى جقاتى و تىدا نامازە كرە باشكەتتا سەرۋەرى فېرگننى ل لىوا كەركووكى و كىماسىيېن خواندنگە ھىن ھەبى بۇ ۋەرگرتنا ھژمارەكا زىدەترا قوتابيان و تىدا داخوازا قەكرنا خواندنگە ھىن نامادەبى و روشدى و سەرەتايېن نوو كرىوو. ھەر دقان سالاتا نوونەرىن گەلەك دەقەر و ويلايەتېن دى داخوازا پىتر گرنگىدانى ب سەرۋەرى فېرگننى دكرن^(۱۰۱).

سەرۋەرى پەرۋەردە و فېرگننى ل ويلايەتا مووسل كو دەقەرا بەھدىنان پىشكەك بوو ژ قى ويلايەتى ھەرۋەكى پىشتىر ژى نامازە پى ھاتىيەكرن ل قۇناغا دەسپىكى ھژمارا خواندنگە ھان و مامۇستايان يا كىم بوو، ھەتا سالا ۱۹۱۵ ل سەرانتسەرى ويلايەتى ۵۱ خواندنگە ھىن سەرەتايى ب ۸۴ مامۇستايان و

قان خواندنگەھان خۇ ل بەر درىن گرانىن شەرى جىھانى گرتىت و دەرگەھىن وان نەھاتىنە گرتن، ھەر چەندە ۋەك بەرى نھا ژى مە دياركرى ھندەك ئامازە ھەنە كو خواندنگەھا سەرھەنابىا نامىدىن ھەتا سالا ۱۹۱۶ئى يا بەردەھوام بوو.

ھەرھەسەن ژ ژانناما (ترجمە حال) مامۇستابەكى پىنشەنگى زاخۇبى محەمەد شاکر دوسون دەھنەزانىن كو ل سالا ۱۹۱۲ل خواندنگەھا سەرھەنابىا زاخۇ ھاتىبەۋەرگرتن و ل سالا ۱۹۱۸ئى قۇناغا سەرھەنابى ل قى خواندنگەھى ب داۋىنىنايە^(۱۰۱) ئانكو د سالىن شەرىدا خواندن ل قى خواندنگەھى يا بەردەھوام بوۋە.

ب ھەر رەنگەكى ھەبىت ب داۋى ھاننا شەرى جىھانى دەستەلاتى دەۋلەتا ئۇسمانى ل دەقەرتن بابەتن مە ژى دگرت ب داۋى ھات و ۋەك ئامازە پى ھاتىبەگرتن ل ۱۹۱۸/۱۱/۷ئى لەشكەرى برىتانىا باژىرى مووسلى گرت و پىشتى ۋى ژى ب دەمەكى نەدرىژ باژىرك و دەقەرتن بەھدىنان ھاتنە گرتن، ب قى رەنگى ھەموو سنوورىن لىوا (سەنجەقا) مووسل كەتنە ژىر دەستەلاتارىيا داگىركارىيا برىتانىا، ياكو د چەند ھەپتىن بەراھىدا راستەوخۇ ل ژىر كارگىرىيا لەشكەرى برىتانىا بوو و دەستەلاتى مەدەنىي بەغدا ئەۋى ئىنگلىزى ب خۇ دامەزاندنى چ دەستەلات ل سەر مووسلى نەبوو، پىشتى چەند ھەپتەكان ناكوكىيا ناھىرا برىتانىا و فرەنسا سەر ۋىلايەتا مووسل ب داۋىھات و ھەردو ئالى پىكھاتن كو مووسل سەر ب دەستەلاتارىيا برىتانىا قە بىت ل عىراقى و دگەل كارگىرىيا مەدەنىيا بەغدا ھاتە گرتدان.^(۱۰۲) ھەتا ۋىلايەتا مووسل ب بەكجارى ل ۱۹۲۵/۱۲/۱۱دگەل عىراقى ھاتىبە گرتدان^(۱۰۳).

ھەندى پەيۋەندى ب قۇناغا دەسپىنكا دەستەلاتارىيا برىتانى ل مووسل ھەمى كو ب قۇناغا دەستەلاتارىيا داگىركارىيا برىتانىا دەھنە ئاقتىر، دەھنە زانىن كو كابتىن بىس E.H.Base ۋەك برىكارى ۋەزىرى زانىبارى (ۋكىل ناظر المعارف) ل مووسلى ھاتىبە دامەزاندن و بوۋە سەرپەرشتى

دا، سەرھەرى نەرازىبوونا سەرلەشكەرى ئۇسمانى ھەلى ئىحسان پاشاى كو ئەفە دگەل ئاگر بەستى ناگونجىت، بەلى كەسەكى بوۋتە ب نەرازىبوونا ۋى نەكر ئەو ژ ب ناچارى ژ باژىرى دەركەت^(۱۰۴).

ئامازە ب سەرۋەرى فىرگىرى بەرى شەرى ھاتەگرتن كو ھىژ ل دەسپىنكى و د سەرۋەرەكىن لاواز و پاشقەماى بوو، گەلو ئەف سەرۋەرە د سالىن شەرىدا دى بى چاۋان بىت...؟ ھىچ گومان تىدا نىنە د ھەر شەرىكىدا بىت سەرۋەرى فىرگىرى دى ژ ھەر تىشتەكى دى خرابىر بىت و چەند جاركى دى بەرھەف پاش زقرىتەقە، دەرگەھىن خواندنگەھان دەھنەگرتن، مامۇستا و قوتابى بەلاقەدېن، ھەر ئەفە ژى د دەمى شەرىدا ب سەرى ھەر سى ۋىلايەتىن بەسرا و بەغدا و مووسل ھاتبوو، دەرگەھى خواندنگەھىن سەرۋەرى ئۇسمانى ھاتبوۋنە گرتن، گەلەك ژ مامۇستايىن وان دەمى لەشكەرى برىتانى ب سەر دەقەرتن واندا گرتى دگەل لەشكەرى شكەستىن ئۇسمانى قەكشىابوون، خەلكەكى ژى كەرەستە و ئاقمايىن خواندنگەھان ل بەغدا ئالان كرىوو، د قى سەرۋەرىدا دى يا ب زەحمەت بىت ھەر دەستەلاتارىيەك ھىزا خۇ د قەكرنا خواندنگەھاندا بگەت ۋەسان زوو بكارىت ھىزا خۇ بچە بىنىت^(۱۰۵).

پىندقىيە ئەو ژى بىتتە گۈنن كو سەرۋەرى ل مووسلى باشتر بوو دەمى لەشكەرى برىتانى ھاتىنە د باژىرىدا خواندنگەھىن ۋى بەردەھوام بوون د كرىرا فىرگىرىدا، نەكەتبوۋنە بەر خرابىكرن و تىكدانى، مامۇستايىن وان ب ئەركى خۇ رادبوون و دگەل لەشكەرى ئۇسمانى نە قەكشىابوون بەلى پرائىيا قان خواندنگەھان ل دەقەرتن مەسىحىين دەۋرۋەرتن مووسلى بوون^(۱۰۶).

ئەگەر ب قى چاقى بەرى خۇ بەھىنە ھەر چوار قەزايىن دەقەرا بەھدىنان كو دىناتدا ب چاف باژىرتن مەلبەندىن ۋىلايەتان بەسرا، بەغدا و مووسل باژىركىن پاشقەماى بوون و خواندنگەھىن وان ژى مىنا وان د پاشقەماى بوۋنە، باۋەر ناھىتە كرن

ھاتىيەگرتن، و پاشتر ب فەرمانا حاكمن سىياسىن مووسلن (چمن) ى خواندنگەھا سىن يا كوران بۇ مووسلمانان ھاتەفەكرن و خواندنگەھەكا كچان ب ناڤن خواندنگەھا (حديقه المعرفه) ل ۱۹۱۹/۱/۱۴ ئ ھاتەفەكرن پاشتر خواندنگەھەكا دى يا كچان ب ناڤن (الخزمية) ھاتە فەكرن^(۱۰۶).

ژىدەرەن ئامازە ب ھندى نەكرىە دەمن دەستەلاتدارىيا دەفەرا بەھدىنان كەتپە دەست لەشكەرئ ئىنگلىزى چەند خواندنگەھ ل دەفەرئ ھەبوون، ل كىژان باژىرك و گوندان...؟ د گرتى بوون يان د فەكرى...؟ بەلى دەپتە زانين پشتى كو كابتن (بىس) ى گەريانەكا دووچوونئ ل سەرۋبەرئ خواندنگەھىن دەفەرن سەر ب ويلايەتا مووسل كرى و دىتى خواندنگەھ د گرتىنە، برىار دا كارئ پىدقى بكت بۇ دوپارە فەكرنا وان خواندنگەھان ئەگەر تىرا وان مامۇستا ھەبن. ب قى رەنگى خواندنگەھىن ھولبىر، گوپىر، تەلەغفەر، دھۆك، ئاكرى و زاخۇ و خواندنگەھەك ل سلىمانىن ھاتە فەكرن، ھەرۋەسان برىار دا خواندنگەھا (المدرسة العلميه) و خواندنگەھەكا سەرەتايى سەر ژ نوو ل كەركووكى بىنە فەكرن^(۱۰۷) ھەك ديار ئەفە د نىفا يەكەما سالا ۱۹۱۹يدا بوو.

ژ قى دەقى د ھىتە زانين ئەف خواندنگەھە د سالىن شەرىدا دگرتى بوون و سەر ژ نوو ھاتىنە فەكرن، ھەرۋەسان تىبىنى د ھىتەكرن كو قى دەقى ئامازە ب خواندنگەھا سەرەتايىا نامىدىن

راستەوخۇ ىن كاروبارنن فېركرنن ل قى ويلايەتى و ل دەسپىنكا مەھا كانوونا يەكى ۱۹۱۸ ئ گەھشتىە مووسل^(۱۰۵).

دەمن ناڤىرى گەھشتىە مووسل ۱ خواندنگەھىن سەرەتايى بىن كوران و ۳ خواندنگەھىن سەرەتايى بىن كچان بىن مووسلمانان، ۳ خواندنگەھىن سەرەتايى بىن كوران دو بىن كچان بىن كلدانان و رەوزەكا زارۇكان يا دومونىكان ل مووسل ھەبوون، ھەرۋەسان مەسىحىين يەغقوبى ژى خواندنگەھا (الطاهره) يا كچان و ۴ خواندنگەھىن تايەت بىن كوران ل گوندن دەورۋبەرئ مووسلن ھەبوون، زىدەبارى خواندنگەھا نامادەبى مولكى و يا مامۇستايان يا ژ كار كەتى. كابتن بىس ب مھانا ھندى مامۇستايان قان خواندنگەھان تركن و رەوشەنپىرىيا تركى ھەبە، ھەموو ئەف خواندنگەھە ژ بلى خواندنگەھا (الوطن) و خواندنگەھا نامادەبى گرتن و مامۇستايان وان ب مھانا ھندى كو د بى شىانن و يان ئەوین نەقىت بەردەوامىن ب پىشەبى فېركرنن بدەن دەرئخستن و بىن ماى ل خواندنگەھا (الوطن) و (الخصريه) ئەوا پاشتر فەكرى دامەرزاندن، بەلى ھەر سى خواندنگەھىن مەسىحىيان د بەردەوام بوون و كابتن بىس رازىبوو ل سەر فەكرنا خواندنگەھەكى بۇ جوويان و ھەر وى بەرھەقىين پىدقى كرن بۇ فەكرنا خواندنگەھا پروتستانتا يا سەر ب شاندى دىرا ئىنگلىزى ئەوا د سالىن شەرىدا

لىوا	ھژمارا خواندنگەھان	ھ رىزان	ھ قوتابيان	ھ مامۇستايان
مووسل(باژىر)	۱۴	۵۵	۱۶۸۵	۱۰۹
	۲ بىن كچان	۱۰	۲۹۸	۱۵
ناحىين وئ	۹	۱۹	۳۱۳	۱۶
ئەربىل	۲	۹	۲۲۰	۱۶
كەركووك	۴	۱۴	۳۰۱	۱۸
سلىمانىي	۳	۱۱	۲۳۷	۱۳

پارىزگەھىن مووسل و دھۆك يىن ئەقرۇ تىن ۲۳
 خواندنگەھىن كوران و ۱ يىن كچان، ۲ خواندنگەھىن
 ئىسلامى يىن ئەھلى زىدەبارى خواندنگەھىن
 مەسىحيان، ھىدى پەيوەندى ب قەزايىن كوردى يىن
 لىوا مووسلقە ھەى، ئەرى ھەر بەك ز قان قەزايىن
 كوردى كو مەرەم پى دھۆك، ئامىدىن، زاخۇ، و ئاكرى
 نە بەك ز قان خواندنگەھان بەردكەقت يىن د قى
 ژىدەرىدا ب (النواحى) ھاتىنە ھژمارتن، كو ھەرۋەك
 دھىتە زائىن لىوا مووسل وى دەمى ز قەزايىن
 دھۆك، ئامىدىن، زاخۇ، ئاكرى، و شىنگال پىككەھات...؟
 يان زى مەرەم ز (النواحى) بازىركىن دەوربەرىن
 مووسلىن نە...؟ بۇ بەرسقا قان پىرسىاران پىدقېھ پىتر
 دووقچوونا سەرپەرى د قى قۇناغىدا بىكەين، پىشتى
 سەرژمىريا رۇژا ۸/۱ يا نامازە پىكرى ل ۱۹۲۱/۱۲/۲۱
 مىلاكى بەكەمىن وەزارەتا زانىارىيا عىراقى ھاتىبە
 راگەھاندىن، ل دووق قى مىلاكى تىن ل مووسل
 و قەزا و ناحىين وى ئانكو سنوورى رىقەبەرىيا
 زانىارىيا مووسل (مدىرە مەعارف الموصلى) زىلى
 خواندنگەھا پىششەسازىا مووسل و كەركووكى و
 دواناقنجيا (الوطن) يا مووسلى و ۵۲ خواندنگەھ ل
 لىوا مووسل ھەبوون، ژ وانا ۲۵ خواندنگەھ وەك ز
 ناقتىن وان دىار تايبەت يىن مەسىحيان بوون، ئانكو
 ۲۸ خواندنگەھ بۇ سەرانسەرى لىوا مووسل د
 مىن^{۱۱۰}، ئەقە زى نىزىكى وى سەرژمىرىن يە يا ل
 ۱۹۲۱/۸/۱ ھاتىبە راگەھاندىن كو ۱۴ خواندنگەھ
 ل ناف باژىرى مووسلىن و ۹ زى ل دەقەرىن دەرقەى
 مووسلىن، ئانكو تىن ۲۳ خواندنگەھ ل سەرانسەرى
 لىوا مووسل ھەبوون.

ھەژبە بىژىن د مىلاكى وەزارەتا زانىارىيا عىراقى
 يىن ۱۹۲۱/۱۲/۲۱ ل دەقەرا بەھىدىنان تىن نامازە ب
 خواندنگەھىن دھۆك و زاخۇ ھاتىبە كرن و مىلاكى
 وان ب رەنگى ژىرى ھاتىبە دىاركرن:

خواندنگەھا زاخۇ

رىقەبەر: قەششە مەنسۇر فارس

خواندنگەھا دھۆكى

رىقەبەر: ياسىن سىدىقى

نەدايە كو سەر ز نوو ھاتىتە قەكرن، ئەقە زى
 رەنگە باۋەرەكئى بۇ مرقۇقى دروست دكەت كو
 ئەقە خواندنگەھە د سالىن شەرى جىھانىدا يا
 بەردەوام بوويە و نەھاتىبەگرتن، خواندنگەھا
 زاخۇ زى ھەرۋەك مە دىاركىرى د سالىن شەرىدا يا
 بەردەوام بوويە، لى دىارە دقۇناغا ئالوگورن كارگىرى
 و دەستەلاتارىن و قەكشىيانا ئۇسمانىيان و ھاتنا
 لەشكەرى ئىنگلىزى ھاتىبەگرتن و ل سالا ۱۹۱۹
 سەرژنو ھاتىبەقەكرن.

زى قان خواندنگەھان چەند درىژ بوويە...؟ ھەتا
 كەنگى بەردەوامى ب كارى خۇيىن فىركىرىن دايە...؟
 ئەقە پىرسىارە پىدقېھ بەرسقىن نە و د ژىدەراندا
 بەرسقەكا تىر و تەسەل يا قان پىرسىاران نىنە.
 بەلى ئەوا د ھىتە زانين ل ۲۳ تەباخا ۱۹۲۱ دەولەتا
 شاھىيا عىراقى ھانە راگەھاندىن، ب قى چەندى
 دەستەلاتارىيا لەشكەرىيا راستەوخۇيا بىرىتانى
 كو ب قۇناغا داگىركارىن دھىتە ناقتىن ب داۋى
 ھات، ل دووق سىبىستەمى نوو سەرۋكەزىرى قۇناغا
 چوويى دەست ز كارى بەردا و ل دووق راسپاردنا
 شاھى (مەلكى) عىراقى ھەر وى سەرۋكەزىرانى
 عەبدولرەھمان نەقىبى بەكەمىن وەزارەتا سەرەدەمىن
 شاھىنيا عىراقى دامەرزاند و مەھمەد عەلى
 ھىبەتولدىن ئەلشەھرەستانى د قى وەزارەتىدا وەك
 وەزىرى زانىارى (مەعارف- پەرۋەردا نھا) ھاتەدانان^{۱۱۱}.
 ل دووق رۇژناما (العراق) يا رۇژا ۱۹۲۳/۸/۱ سەرژمىريا
 خواندنگەھان ل دەقەرا مووسل كو وى چاخى
 عىراق ز سى كەرتىن پەرۋەردى پىككەھاتىبوو ب قى
 رەنگى بوو:

د ھەمان دەمدا خواندنگەھەكا ئەھلى يا
 ئىسلامى ل مووسل، دو خواندنگەھىن ئەھلى
 يىن مەسىحيان ل مووسل، ۱۲ ل دەوربەران، ۷
 خواندنگەھىن ئەھلى يىن كچان يىن مەسىحيان ل
 مووسل و ۸ ل دەوربەرىن مووسل ھەبوون^{۱۱۲}.

ئەقە سەرۋبەرى خواندنگەھان بوو بەرى
 راگەھاندىن دەولەتا شاھىيا عىراقى ب چەند رۇژەكان
 ل مووسلىن و دەوربەرىن وى، ئانكو د وى دەمىدا ل

مامۇستا: محەمەد عارف

مامۇستا: قەشە پوئس بەھرو

مامۇستا: ئەحمەد جەمدى *

مامۇستا: سەلوم خەلنام شەمەون^(۱۱۱)

ئەگەر ل دووڤ قان ژئەدەر و پېزانىنان بچىن ل داوييا سالا ۱۹۲۱ئىنى دو خواندنگەھىن رەسمى ل بەھدىنان خواندنگەھا دھۆكئ و زاخو د وئ سالىدا ل سەر كارئ فېرگرنئ د بەردەوام بووئە، و ئەو ۹ خواندنگەھىن ل سەر دەقەرنن مووسلئ (موصل النواحي) ھاتىنە ھژمارتن پتر دئ ژباژئركيئ دەوربەرئن مووسل گرن و ب پىداچوونا نافېئن خواندنگەھان يىن د مىلاكئ ۱۲/۲۱ / ۱۹۲۱ئىدا ھانىن ئەف بۇچوونە ل جەم مە موكەتر لئ دەئت. ب قئ رەنگى ئەم دكارىن بېژىن ل داوييا سالا ۱۹۲۱ئى ئانكو مەھىن دەسپىكى يىن دامەرزاندنا حكۆمەتا مەلكى يا عىراقئ كارئ فېرگرنئ ل دو خواندنگەھىن دەقەرا بەھدىنان دەھتەكرن ئەو ژئ خواندنگەھىن دھۆك و زاخو بوون. ب بەرچاف وەرگرتنا سەرۋبەرئ دەقەرئ يىن وى سەرەمدى و نەبوونا دەزگەھىن كارگېرى يىن رتئ و پىك و نە سەقامگىرىيا كاودانئ تەناھىن و ئارىشئىن ژ سەرەدەرىيا خراب و پاشقەرۋويا دەولەتا ئۆسمانى بۇ خەلكئ قەماين باۋەرىيا مرقۇس ب قئ بۇچوونئ موكەتر لئ دەئت.

پشتى دامەرزاندنا حكۆمەتا شاھىيا عىراقئ ل مەھا تەباخا ۱۹۲۱ئى ھىدى ھىدى دەزگەھىن مەدەنى يىن عىراقئ ل لىوا و قەزا ناحىيئ عىراقئ ھاتنەقەكرن، قائىمەقامىن عىراقئ يىن مەدەنى شوونا ئەفسەرنن لەشكەرىيئ ئىنگلىزى ل مەھىن بەراھىن يىن ۱۹۲۲ئى دەستەلات گرتە دەست، ھەر بۇ نەوونە يەكەمىن قائىمەقامى عىراقئ ل مەھا نىسانا ۱۹۲۲ئى ل دھۆكئ ھاتىبەدامەرزاندن^(۱۱۲) ب دەست بكاربوونا قائىمەقام و دەزگەھىن مەدەنى يىن عىراقئ ل دەقەرئ دەست ب قەكرنا خواندنگەھىن سەرەتايى ل قان دەقەرئان ھاتەكرن. ل دھۆكئ ل ۷ چرىا دووئ ۱۹۲۲ئى. ل ئامىدىئ ل ۴ شوبانا ۱۹۲۲. ل زاخو ل سالا ۱۹۲۲ و ل ئاكرئ ژئ ھەر ل سالا ۱۹۲۲ئى

يەكەمىن خواندنگەھىن سەر دەمى مەلكى ھاتىنە قەكرن^(۱۱۳) راستر ئەوہ بېژىن دقان مېژوو يىن نامازە پىكرى قان خواندنگەھان ب دەست وەرگرتن يان تووماركرنا خوئندكارىن نوو كرىە، ب قئ چەندئ ل سەنتەرئ ھەر چوار قەزايئ بەھدىنان ل سالا ۱۹۲۲ئى يەكەمىن خواندنگەھىن سەرەمدى مەلكى ھاتنەقەكرن، كو ھەمان ئەو چوار خواندنگەھە بوون يىن ل داوييا سەدسالىيا ئوزدئ سەرەمدى دەولەتا ئۆسمانى ھاتىنەقەكرن.

ل قېرئ دىبىت پىرسىيارەك يىتەكرن گەلو د قئ سالىدا تنئ ل قان چوار باژئركان خواندنگەھ ھاتىنەقەكرن...؟ د بەرسقۇندا ئى بېژىن ھەتا نەھا چ ژئەدەر يان بەلگەنامە ل بەردەستئ مە نىن وئ چەندئ بسەلمىنن ژئلى قان چوار باژئران ل جەھەكئ دى يئ دەقەرئ ل سالا ۱۹۲۲ خواندنگەھ ھەبوونە يان ھاتىنەقەكرن. تنئ ژئەدەرەكى نامازە ب وئ چەندئ كرىە كو نىسانا ۱۹۲۲ئى پىنج خواندنگەھ ل قەزا ئامىدىئ ھەبوون، ئەو ژئ نامەبەكا (كاتب تەحرىرائ ئامىدىئ رەسول ناجى يە، كو بۇ رۇژناما پىشكەوتن يا سلىمانىن ئىسىبىيە و دەزمار۰۳ يا ۱۳ نىسانا ۱۹۲۲ئى ھاتىبە بەلاقكرن كو تىدا ھاتىبە، لە ساىبى حكۆمەتى موەزەمەى برىتانىا ئەمرؤ ئەم محالى بەھدىنان بە نىسبەت جىگائى تر لە حالى رەقاهىبەت و سعادەتدا دەژىن و لە جىھەتى مەعارفەوہ لە قەزائى عمادىيە پىنج مەدرەسە لە نوئى كراۋەتەوہ لەم رۇژاندەدا بۇ چاۋدېرى حەزرتى ئالىبى مشاۋرى لىۋائى مووسل (كاتبئن جاردين) لەگەل مشاۋرى مەعارف تەشرفىيان كرىە عمادىيە ھەر كەمبەكى لەم مەدرەسائە ھەبوو ھەموويان ئەۋاۋ كرىد جگەى ئەمىش ئەمىريان بە مامۇستاكان فەرمو كىتەبەكانى عەرەبى بە زمانى كوردى تەرجىمە بگەن و بە منائەكانى بخوئىن^(۱۱۴).

گەلو ئەرئ راستە ل نىسانا ۱۹۲۲ئى پىنج خواندنگەھ ل قەزا ئامىدىئ ھەبوون...؟ ئەف پىنج خواندنگەھە ل كىژ جەھ يان گوندئ ئامىدىئ بوون...؟ سەرەنجامئ قان خواندنگەھان چ لئ ھات...؟

پهوهنامهیا دههچوونی یا ماموستا (شاكر دهورسون ۱۹۰۳-۱۹۹۶) یا سالا ۱۹۲۴- ۱۹۲۵ یا خواندنگهها ماموستایان ل بهغدا

المملكة العراقية
وزارة المعارف
بغداد
شهادة دار المعلمين

التصوير

السجل

اسم الطالب: شاكر
اسم والده: م. س. آ. ع.
تاريخ ميلاده: ١٩٠٣
بلده: زاخرو
عنوانه الحالي:

السنة	المواد الخاصة بالسجل			العلوم العقلية															
	التاريخ	الدرجة	النسبة	المجموع الكلي	المجموع الفرعي	الرياضة البدنية	الزراعة	الهندسة	العلوم الطبيعية	الرياضيات	الاجتماعيات	التاريخ	اللغة العربية	اللغة الانكليزية					
١٩٢٤: ١٩٢٤	١٠	١٠	١٠	٨٩ ½	٤٩	٧	٨	٩	٥٩ ½	١٠	٩	٨	٩	٧	٨	٨	٨	٨	٨
١٩٢٥: ١٩٢٤	١٠	١٠	١٠	١٠٩	٤٥	١٠	٧	٨	٧٦	٨	١٠	٧	٨	٨	٨	٨	٨	٨	٨
التوسط	١٠	١٠	١٠	١١٤	٤٥	٩	٨	٩	٧٧	٩	١٠	٩	٨	٧	٨	٨	٨	٨	٨

ان شاكر دهورسون بن دهورسون تلميذ دار المعلمين الاوليين ذات الصنفين في بغداد قد دخل الامتحان النهائي لسنة ١٩٢٤- ١٩٢٥
فحاز منه وتسلمه درجة من المجموع وكانت مرتبته الثالث عشر بين تلامذته
لذلك وقد اعطي هذه الشهادة
في الاول من سنة ١٩٠٥ وفي ١١ من سنة ١٩٤٤

مدير المدرسة

صادق عليها
وزير المعارف

كۇمارى ۱۹۵۸-۱۹۹۰ و قۇناغا سەردەمىن حكۇمەتا ھەرىما كوردستانى.

- قۇناغا سەردەمىن شاھىنى ۱۹۲۱-۱۹۵۸، وەك نامازە پىن ھاتىيەكرن ل دەسپىنكا فى قۇناغى ھەرچوار خواندنگەھىن سەردەمىن ئوسمانى ل ئامىدىن، زاخۇ، دھۆك و ئاكىرى ھاتنەقەدامەززاندىن و دەست ب كارى خۇ يىن قىزىكرن كرن، بەلىن بۇ قۇناغا پىشنى وان ھەتا سالا ۱۹۵۸ ئى ژ بەر چەندىن ئەگەرەن چ ژىدەر يان دانا و بەلگەنامە ل بەر دەست نىنن بزاتن د قان ۳۷ سالاتدا چەند خواندنگەھىن دىتر ل دەقەرئ ھاتىنەقەكرن، تىن ژ ئەنجامىن دووقچوون و لىگەريانا خۇ ئەم گەھىشتىنە فى ھژمارا خواندنگەھان د ھەر دەھ سالاھكاندا كول دەقەرئ ھاتىنەقەكرن يان ھەبوونە ئانكو د ھەردەھ سالاھكاندا ئەو خواندنگەھىن دىتر لى زىدەبوونە:

ئاقبەرا ۱۹۲۲-۱۹۳۰

دھۆك، ئامىدىن، زاخۇ، ئاكىرى، ئەترىش، بامەرنى ۱۹۲۲، مانگىش ۱۹۲۴، قىشخابوور ۱۹۲۴-۱۹۲۵، پىدە ۱۹۲۹، سەرسىكىن ۱۹۲۹، سىمىلىن ۱۹۲۴ ھەبوو و ھاتىيەكرن، كانىماسى، دھۆك كچان ۱۹۲۸

ئاقبەرا ۱۹۳۹-۱۹۴۰

ئاسھى ۱۹۳۲، باتووقا ۱۹۳۴-۱۹۳۵ ھەبوو و ھاتىيەكرن، سەناتىن ۱۹۳۱-۱۹۳۲، ھورە ۱۹۳۲، پىدوھى ۱۹۳۷، پىتاس ۱۹۳۹، زاويتە ۱۹۳۶ ھەبوو و ھاتىيەكرن، شىخكا ۱۹۳۸، بىرىفكان، بەردەرەش، زاخۇ كچان، ئامىدىن كچان، ئاكىرى كچان

ئاقبەرا ۱۹۴۹-۱۹۵۰

بىرسىقىن ۱۹۴۴، پىتاسىن ۱۹۴۰-۱۹۴۱، شوش ۱۹۴۶ ھەبوو، زەنكان ۱۹۴۶ ھەبوو، باعدەرى ۱۹۴۶ ھەبوو، ئەردەنا ۱۹۴۵-۱۹۴۶، ھەورسىكىن ۱۹۴۷ ھەبوو، شىخكا ۱۹۴۷، سەيد ئەحمەد ۱۹۴۹، بىراكەپرا

بەلگەبەك دى ژ بلى نامەيا رەسول ناجى ل بەر دەست ھەبە راستىيا بوونا قان خواندنگەھان بىسەلمىنىت...؟ د بەرسىقا قان پىرسىاراندا تىن ئەم دى بىزىن چ ژىدەر ل بەردەستىن مە نىنن راستىيا بوونا قان پىنچ خواندنگەھان يان جەھى بوونا وان ل قەزا ئامىدىن بىسەلمىنن، تىن د ژىدەرەكىدا ھاتىيە كول سالا ۱۹۲۲ خواندنگەھا سەرنائى ل بامەرنى ھاتىيە قەكرن و نقىسەرى بابەتى ژى بۇ فى چەندى پىشنگەرمى راپۇرتا پىشكەرى پەرۋەردا مووسىل يا ۶- ۱۹۵۸/۵/۸ ئى بە، بەلىن وەك نقىسەرى دىژىت: ژ بەركو دەولەتن مامۇستا بۇ فى خواندنگەھى بەرھەف نەكرىوون، شىخ غىاسەدىن نەقىشەبەندى دو مامۇستا راسپاردن كارى قىزىكرن ل دووق پەيرەو و پىرۇگرامى پەرۋەردى ل فى خواندنگەھىن بىرقەبەن و ھەر وى ژى پىندقىين خواندنگەھىن و مووچەپىن مامۇستايان داينكىرە^(۱۱۵).

ل قىزى ئەم دوور نابىنن د وى سالىدا ئانكو سالا ۱۹۲۲ ئى بىبارا قەكرنا پىنچ خواندنگەھان ل قەزا ئامىدىن ھاتىيە دان بەلىن پىندقىياتى و مامۇستا بۇ نەھاتىنە داينكىرن و وەك خواندنگەھا بامەرنى كەسەكى خۇ لى نەكرىە خودان، لەوما ژى ژ بلى خواندنگەھىن ئامىدىن و بامەرنى خواندنگەھىن دى دەست ب كارى خۇ نەكرىە.

د ئەنجامىن قىر قەكۇلىنىدا دى گەھىنە وى چەندى كەقنترىن خواندنگەھىن سەردەتابى ل دەقەرا بەھدىنان، سنوورىن ئەھلىن پارىزگەھا دھۆكىن ھاتىنەدامەززاندىن خواندنگەھىن دھۆك، ئامىدىن، ئاكىرى و زاخۇ نە، ل داوييا سەدسالىيا نوزدى سالا ۱۸۹۲ ئى ھاتىنەدامەززاندىن و ھەر ئەف خواندنگەھە بووبنە بەكەمىن خواندنگەھىن ل سەردەمىن مەلكىن عىراقىن ھاتىنە دامەززاندىن.

ل قىزى داكو ھەكەرب كورتى ژى بىت پانورامابەكا سەروپەرى پەرۋەردە و قىزىكرن ل سنوورىن ئەھلىن پارىزگەھا دھۆكىن بەرچاقبەكىن دى ب كورتى نامازە ب فى سەروپەرى د سى قۇناغاندا كەين، قۇناغا سەردەمىن شاھىنى ۱۹۲۱-۱۹۵۸، قۇناغا سەردەمىن

ناقبەرا ۱۹۵۱-۱۹۶۰

گوھىبەلى ۱۹۵۱، دھۆك يا دووى، بىنيۇ ۱۹۵۱-
۱۹۵۲، ئاكىرى يا دووى ۱۹۵۵، ئىتويىت ۱۹۵۲، پىرومەرا
۱۹۵۲، مېرىيا ۱۹۵۳، كەلاتى ۱۹۵۳، منارا و تەلەدەس
۱۹۵۳، مېرىسىس ۱۹۵۳، شەرانش ۱۹۵۶، سېپىندارنى
۱۹۵۳، تروانشى ۱۹۵۱، دېرېبوون ۱۹۵۴، داودىن ۱۹۵۳،
سىمىلى ۱۹۵۲ ھانىيەقەقەكرن، سىنا ۱۹۵۷-۱۹۵۸،
پىرومەرا، زاخۇ يا دووى ۱۹۵۲، ئاكىرى يا دووى ۱۹۵۲،
غېنىسقىنى ۱۹۵۲، بامەرتى كچان ۱۹۵۷، كرىسنى
ھەرتى ۱۹۵۵ ھەبوو، شوش ۱۹۵۵، بېرسقىنى ۱۹۵۵،
بەحزانى، بېباد داودىن، (الاخۇ) دھۆك- بەھدىنان،
بەريۇر عليا، شىكەفتەندى، ھۆكى (دەقەرا تەھلى
۱۹۵۷)، باكرمان- ناحيا سورجى ۱۹۶۰- ۱۹۶۱
سەروكانى، سىندورنى، چىن، شىخ ھەسنا، بالەتە،
كەمەكا، راقىنا، دورى، پىدە، ھىس، پىرئومەرا،
كورەماركى، كەمەكا، ھلوه ئىسلام، سوارەتوكا،
زىئا محەمەد ياسىنى، پىچەكا زورى، شىزى ۱۹۵۸،
قەسرا مەلا تەبىيى ۱۹۵۸، و سەيزارى ۱۹۵۸.

قۇناغا سەردەمى كۆمارى ۱۹۵۸-۱۹۹۰

ئەف قۇناغە ب خۇ ل سەر دو قۇناغان دەيتە
دابەشكرن: قۇناغا ناقبەرا ۱۹۵۸- ۱۹۷۰ و قۇناغا
۱۹۷۰- ۱۹۹۰، ل دەسپىكا قى قۇناغا ب ئايەت د
ناقبەرا تىرمەھا ۱۹۵۸- ئەيلوولا ۱۹۶۱ ب رەنگەكى
بەرچاق ھۆمارەكا زىدەترا خواندنگەھان ل سنوورنى
نھايى پارىزگەھنى ھاتنەقەكرن و د سالا خواندنى
۱۹۵۹- ۱۹۶۰ ىدا بۇ بەكەمىن جار دەست ب خواندنا
كوردى ل دەقەرى ھاتەكرن، ب كورتى ئەم د كارىن
بىزىن د ناقبەرا ۱۹۶۰ - ۱۹۷۰ ىدا ئەف خواندنگەھە
ل بىن نامازەپىكرى زىدەبووينە.

ناقبەرا ۱۹۶۱-۱۹۷۰

بىزوھى، باختمى، راقىنا، جەلكى سەرى اعلىيا،
مىركى، سەرسىكى كچان، ئەردەنا كچان، قويسى،
زراقىكى، كوانى، دېھى، كورك، مانگىش كچان،
گوھىبەلى، باتنايا (باگانايا)، دورى، دوبەردان، چەم

سنى، گەلتازكى، رەبەتكى، ئىشكى، گوېزنافا،
دوتازا، دېرگژنىك، زىوكا غەبووى، مەھەتنى، دوغانا،
ئاقگەنىيى، كرساف، خەزىتەپە، باستكى سەرى،
بادى، بەندا، بۇزان، كەندالا، ئاقزىكا مېرى، شەرانش
ئىسلام، سەروكانىيى، كولى، نورەدىنا، دېرەشىش،
باتىلى، ملا غەرەب، بېبادى، سكرىنى، ھىس، ھرون
كورەماركى، ھىش، گركا، دېھى، رەزگە، راقىنا،
وھرمىلى، كوانى، سوار، لىفو، بوصلەنى، ئاقكەندالا،
دېمكا، دارھۆزان، ئاقگەنىيى، بافيا، سكرى، ماين
ئىسلام، چەلكى سەرى، دورى، ئىنشكى، اسيان،
مىزى، خەتا مەزى، رەبەتكى، بازوايا، زاوا، باشويكى،
كەمەكا، شاربا، زىلكان، مامرەشان، كوچۇ، خورزان،
قەسركى، خانەصور، گرى غەرەبا، دھۆلى، زۇرافا،
خورزان، كەندالا، زىناقا مېرى، كولى، ھىشى...

بەلى ھەر د قى قۇناغىدا و پىشتى دەسپىكرنا
شۇرىشا كوردستانى ل ئەيلوولا ۱۹۶۱ ى ھۆمارەكا زۇرژ
قان ھەموو خواندنگەھان ھاتىنەكرتن ب رەنگەكى
ل دووف بەلكەنامەبەكا بەردەست ل سنوورنى قەزا
نامىدىيى ل سالا ۱۹۶۲ ى تىنى دو خواندنگەھ مابوونە
قەكرى و ئەو زى د سەروبەرەك دژواردا بوون^(۱۱۱) و ب
دېزىيا قان دەف سالان كەلەك ژ قان خواندنگەھان
د گرتى بوونە ھەتا پىشتى پىكھاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ ى
ھاتىنەقەكرن و ھىدەك زى ل دووف سەروبەرى
دەقەرى جار دەاتنەكرتن و جار دەاتنەقەكرن^(۱۱۲)،
ب رەنگەكى بەرى راگەھاندنا پىكھاتنا ۱۱ ئادارا
۱۹۷۰ ى ل ھەرسى قەزايىن ل بەراھىن پارىزگەھا
دھۆكى زى پىكدھات (دھۆك، نامىدىيى و زاخۇ) د
ھەرسى قۇناغىن خواندنى تىنى ۷۳ خواندنگەھ
ھەبوون، بەلى پىشتى پىكھاتنى ب دو سالان
ھۆمارا خواندنگەھان ل سنوورنى ھەرسى قەزايىن
پارىزگەھا دھۆكى گەھشە ۱۵۸ خواندنگەھان^(۱۱۳)،
قى ھۆمارى بەردەوام ل زىدەھىن ددا، بەلى قى قۇناغى
كەلەك نەقەكىشا شەرى ئادارا ۱۹۷۴- ئادارا ۱۹۷۵ د
ناقبەرا شۇرىشا كوردستانى و حكۇمەتا عىراقى ب
سەرداھات، شەرى ب شىكەستنا شۇرىشا كوردستانى
ب داويھات، دەلىقەكا باش بۇ جزبا بەعسا شوفىنىزىم

بەرفەرھە خەلكى گوندان ل باژىر و كۆمەلگەھان
 حكۇمەتتا عىراقى ناچار دىبوو ھۆمارەكا دىترا
 خواندنگەھان ل باژىر و باژىرك و كۆمەلگەھا
 قە كەت، ب رەنگەكى ل سەرانسەرى سنوورى
 پارىژگەھى كو ھەرچوار قەزايىن (دھۆك، زاخۇ،
 نامىدىي و سىمىلئا قەدگرت ل دووڧ نامارا
 پەرورەردەيى يا رىقەبەرىيا گىشىنى يا پەرورەدا دھۆكى
 يا سالا خواندنى ۱۹۹۰-۱۹۹۱ ئى ۲۱۲ خواندنگەھ ب
 گىشت قۇناغىن خواندنى ھەبوون^(۱۴۵).

پىشتى سەرھەلانا ۱۹۹۱ ئى و دامەزاندنا حكۇمەتتا
 ھەرىما كوردستانى ل ژىر سىبەرا دەستەلانا
 كوردستانى يا رەنگ سەرىخۇ سەرەراي كىم
 ئەزموونىيا بەرىرسىن كوردستانى د دەولەتدارىندا و
 سەرەراي دو دوورپىچىن ئابوورى ل سەر كوردستانى
 و شەرەنىخا ناڧخۆيى ل ھەرىما كوردستانى و
 دزىبەنىيا دەولەتىن جىران بۇ دەستەلاندارىيا كوردى
 ل باشوورى كوردستانى پىنگاڧىن بەرچاڧ د وارنى
 پەرورەردە و قىزگىندا ھاتنە ھاڧىتن، ل سالا خواندنى
 ۱۹۹۳-۱۹۹۴ ئى ھۆمارا خواندنگەھان ب گىشت
 قۇناغىن خواندنى قە گەھىشتە ۲۹۹ خواندنگەھان،
 ئانكو ۱۸۷ خواندنگەھىن زىدەتر ھاتىنە قەكرن، ئەڧ
 زىدەبوونە ژى د ھەمى قۇناغاندا بوويە، بۇ نەموونە
 ل سالا ۱۹۹۰-۱۹۹۱ ئى ل سەرانسەرى دھۆكى ۱۲۷
 خواندنگەھىن سەرەتايى و ۵۴ خواندنگەھىن
 (ناڧنجى و دواناڧنجى و نامادەيى) و تىن دو
 پەيمانگەھ ل سەرانسەرى دھۆكى ھەبوون ل سالا
 خواندنى ۱۹۹۳-۱۹۹۴ ئى ئەڧ ھۆمارە گەھىشتە ۴۹۶
 خواندنگەھىن سەرەتايى، ۷ باغچەپىن ساقايان، ۱
 سەرەتاي يىن ئىسلامى، ۳ خواندنگەھىن ناوجوانان،
 ۲ دواناۋەندىن ئىسلام، و ۷۱ خواندنگەھىن (ناڧنجى
 و دواناڧنجى و نامادەيى) و پىنج پەيمانگەھ ھەموو
 دبوونە ۳۹۱ خواندنگەھ و پەيمانگەھ^(۱۴۶).

زىدەبارى قەكرنا چەندىن پەيمانگەھ و زانكۆيان
 كو د جەھكى دى يىن قى ئىنسىكلوپىدىيائى نامازە
 پىن ھاتىبەكرن، سال ل دووڧ سالى پەرورەردە و
 قىزگىن ل پارىژگەھا دھۆكى پىنگاڧىن باش بەرەڧ
 پىش ھاڧىتىنە، ل سالا ۱۹۹۶-۱۹۹۷ ئى ھۆمارا

ھەلگەت ئەوا د دلى وى دا بەرامبەرى كورد و
 كوردستانى بجه بىنىت، د پىنگاڧا بەراھىندا دەست
 ب نەھىلانا خواندنا كوردى كر، دەھمان دەمدا دەست
 ب قەگوھاستنا گوند باژىركىن دەقەرى كر، قۇناغ
 ل دووڧ قۇناغى ھۆمارا ھەرە زۇرا گوند و باژىركىن
 پارىژگەھى ژ جەپىن وان قەگوھاستن و ل ھندەك
 كۆمەلگەھان كۆمكىن، د قى كىرارىندا ھۆمارەك
 مەزىن ژ خواندنگەھان ھاتنەگرتن و خویندكار و
 مامۇستايىن وان ل خواندنگەھىن كۆمەلگەھان
 و مەلبەندى پارىژگەھى و قەزايان ھاتنەدابەشكرن،
 رىقەبەرىيا پەرورەردى ژى ۋەك بىنەرەكى بى دەستەلات
 بەرى خۇ ددا كرتن و قەگوھاستنا خواندنگەھان
 ب خویندكار و مامۇستايىن وان قە، ھند ژ دەستان
 دەتات فەرماتىن كارگىرى بۇ كرتن و قەگوھاستنا
 خواندنگەھان رابگەھىنىت، ھەر بۇ نەموونە ب يەك
 بەيانا رىقەبەرىيا گىشتىيا پەرورەردى ل پارىژگەھا
 دھۆكى ل ۱۹۷۸/۸/۱۴ ئى ۲۸ خواندنگەھ ھاتىنەگرتن
 ژ بەركو خەلكى وان گوندان ھاتىبوونە قەگوھاستن
 بۇ كۆمەلگەھىن ب كوتەكى^(۱۴۷) بەلى سەرەراي
 قى سەرورەرى ل سالا خواندنى ۱۹۸۴-۱۹۸۵ ئى ل
 سەرانسەرى سنوورى نامازەپىكرىن پارىژگەھى
 ھۆمارا خواندنگەھان گەھىشتە ۳۲۵ خواندنگەھىن
 سەرەتايى و ۴۱ خواندنگەھىن ناڧنجى و دوا ناڧنجى
 و نامادەيى و پىشەيى^(۱۴۸).

سەرورەرى سىياسى و لەشكەرى كارىگەرىيەك
 مەزىن ل سەر سەرورەرى خواندنى و خواندنگەھا
 ل پارىژگەھا دھۆكى ھەبوو و د ئەنجامدا بەردەوام
 خواندنگەھ دەتاتنەگرتن، ھەر بۇ نەموونە ل دەسپىكا
 سالا خواندنى ۱۹۸۵-۱۹۸۶ ئى ب بىرارا لىژنا ئەمىيا
 پارىژگەھا دھۆكى ھۆمار ۲۳۱ رۇزا ۱۹۸۵/۹/۲۲ ئى ۲۰۸
 خواندنگەھ ل گوندىن پارىژگەھا دھۆكى ب مھانا
 ھندى كو ل دەرەقى دەستەلاتىن حكۇمەتىنە و ل
 دووڧ فەرمانا كارگىرىيا رىقەبەرىيا پەرورەردا پارىژگەھا
 دھۆكى ۵۷۵ ل ۱۹۸۵/۱۰/۲۰ ئى ھاتنەگرتن^(۱۴۹).

سەرەراي قى سەرورەرى ھەمىن ژى ژ ئەنجامىن
 زىدەبوونا ھۆمارا خەلكى پارىژگەھى و كۆمبوونا

سەروبەرى پەرۋەردا پارىزگەھا دھۆكى زى بەرفەرەتر لى ھات، ژ ئەنجامنى قى سەروبەرى نوو و ھاتنەپىنشا ئەگەرئىن پىنشقەچوونا وارى پەرۋەردى بىن نامازەپىكرى ھژمارا خواندنگەھان ب ھەموو قۇناغىن خواندنى قە ل سالا خواندنى ۲۰۰۳-۲۰۰۴ گەھىشتە ۹۴۲ خواندنگەھانن ل سالا ۲۰۰۷-۲۰۰۸ ئى گەھىشتە ۱۲۱۱ خواندنگەھان، ل سالا ۲۰۱۰-۲۰۱۱ ئى گەھىشتە ۱۲۹۲ خواندنگەھان^(۱۴۵) كو ئەف ھژمارە خواندنگەھىن سەرانسەرى پارىزگەھىن دگەل دھەرئىن نوو رزگاركرىن سەر ب سنوورى پارىزگەھا مووسلى ب خۇقە دگرت، ل قىزى ئەگەر رتەيا پىنشقەچوونى د وارى قەكرنا خواندنگەھا د ناڧبەرا سالا ۱۹۹۰-۱۹۹۱ و سالا ۲۰۰۲-۲۰۰۳ وەرگرىن دى بىنن رىزا % ھژمارا خواندنگەھا زىدەبووېە. ئەف ھژمارە ل سالا خواندنى ۲۰۱۳-۲۰۱۴ گەھىشتىيە ۱۲۲۶ خواندنگەھان كو ۱۳۱۲ ئى خواندنگەھىن بىنەرەتىنە و ل سالا ۲۰۱۶-۲۰۱۷ ئەف ھژمارە گەھىشتىيە ۱۶۰۵ خواندنگەھان كو ۱۲۷۰ ئى خواندنگەھىن بىنەرەتىنە^(۱۴۶).

ب قى رەنگى د بىنن پىشتى سەرھلانا ۱۹۹۱ ئى وارى پەرۋەردى پىنشقەچوونەكا مەزىنتر ب خۇقە دىتېيە و پىشتە نەمانا حكۇمەتا بەعسى ئەف پىنشقەتنە ھىژ مەزىنتر لى ھاتىيە و بىنگاڧىن مەزىنتر بەرەف پىش چوويە.

خواندنگەھان ب گىشت قۇناغىن خواندنى قە گەھىشتە ۵۰۴ خواندنگەھان ل سالا ۲۰۰۲-۲۰۰۳ ئى ئەف ھژمارە گەھىشتە ۷۵۸ خواندنگەھان^(۱۴۴). ئەگەر قى ھژمارى بەراوردىكەين دگەل سالا خواندنى ۱۹۹۰-۱۹۹۱ ئى كو پىرتىيا سال خواندنى د سەردەمى دەستەلاتدارىيا حكۇمەتا بەعسدا بوو دى بىنن د ناڧبەرا ۱۲ سالاندا ۵۴۶ خواندنگەھىن نوو ل سەرانسەرى پارىزگەھا دھۆكى ھاتىنەقەكرن وى چەندى زى بەرچاوەرگرىن ھەردو قەزايىن ئاكرى (ئاكرى و بەردەرەش) و شىنخان پىشتى سەرھلانى ھاتىنە سەر پارىزگەھا دھۆكى.

ب روودانا شەرى رزگاركرنا عىراقنى ل سالا ۲۰۰۳ ئى و ژناڧچوونا رىژما بەعسا حوكمدار ل عىراقنى سەروبەر ل سەرانسەرى كوردستانى ھاتەگۇھارتىن و ئەگەرئىن پىنشقەچوونى د ھەموو وارانە زىدەتر لى ھاتن و پىنشقەچوونەكا مەزىن سەرانسەرى ھەرىما كوردستانى قەگرت و قى پىنشقەچوونى ژوارى پەرۋەردە و فىركرنى زى گرت، يا ھەرە گرىن د قى قۇناغىندا دھەرئىن نوو رزگاركرىن باشوورى كوردستانى ئەوئىن ھەتا نھا وەك كارگرى سەر ب پارىزگەھا مووسلى قە ئەركى سەرىبەرىشتى و پىنشقەبىرنا سەروبەرى وانى پەرۋەردى كەتە سەر پارىزگەھا دھۆكى و خواندنا كوردى ل وان دھەرا ھاتەچەسپاندن، ئانكو

ژىدەر و پەراوئىز

۱. عزيز ياور، التعليم و فصول من تاريخ مدارس خانقين ۱۸۸۷-۲۰۰۷م، (السلامية-۲۰۰۹)، ص ۱۹.
۲. الدكتور جمال اسعد مزعل، نظام التعليم في العراق، (الموصل- ۱۹۸۹)، ص ۱۱.
۳. عزيز ياور، ژىدەرىيەرى، بپ ۱۹.
۴. الدكتور جمال اسعد مزعل، ژىدەرى بەرى، بپ ۱۷.
۵. ھەمان ژىدەر، بپ ۱۷.
۶. عماد عبدالسلام رؤوف، مدارس بغداد في العصر العباسي، (بغداد- ۱۹۶۶)، ص ۸؛ دكتور سعيد مرسى احمد و دكتور سعيد اسماعيل علي، تاريخ التربية و التعليم، (القاهرة- ۱۹۷۴)، ص ۱۵۳.
۷. عماد عبدالسلام رؤوف، ژىدەرى بەرى، بپ ۹.
۸. ھەمان ژىدەر، بپ ۹-۱۰.

خواندن ب زمانى كوردى ل بههدينان

موسەدەق تۆقى

دگەل چەندىن ژدەرىن دى يىن عەرەبى و فارسى بەرنامىن خواندنى بوون ل خواندنگەھىن ئايىنى ل كوردستانى ھەتا ژىن قان خواندنگەھان ب داويھاتى. ھەژىھ بىژىن ئەف بەرھەمە دگەل بەرھەمىن دىترىن زانايىن كورد ژ ھەلبەستىن و درەنگتر ژى پەخشانى گەنجىنا دەولەمەندا ئەدەبىيات و رەوشەنىرىيا كوردى پىنك دىتىن.

ژ وان بەرھەمان يىن چەند سەد سائەكان ھاتىنە خواندن و قوتابىن كورد ئانكو فەقىن كورد ل حوجرە و مزگەفتان و خواندنگەھىن ئايىنى مفا ژى وەرگرتى. **دەستوورا زمانى عەرەبى ب كوردى** ئەف بەرھەمە رىزمانا زمانى عەرەبى يە بەلى ب كوردى ھاتىپە شروفەكرن. ل سەدسالىيا ادەھى مشەختى/۱۱- ۱۷زايىنى) ژ ئالىق عەلى تەرەماخى فە ھانپىھ دانان^{۱۱} ئەف دەستوورە پىكھاتىپە ژ

۱- اسم (ناف) شەش پىشكە.

۲- فعل (كردار- فرمان) حەفت پىشكە.

۳- حرف (تىپ).

۴- صرف فارسى ئانكو رىزمانا فارسى و بەراورد

كرىھ دگەل عەرەبى ۱۱ پىشكە و ل ھندەك جھان ژى بەراوردكرىھ دگەل كوردى^{۱۲}.

بىشتى پەيدابوونا ئايىنى ئىسلامىن كرىارا فىزىكرنى ل مزگەفتان و حوجرەھيان باشتر ژى ل خواندنگەھىن ئايىنى يىن سەرەخۇ ئانكو يىن دەرڧەى مزگەفتان دەسپىكرىھ و ھىچ گومان تىدا نىنە دەسپىنك و داويىن قى خواندنى نە تىن ل وەلاتىن عەرەبى بەلكى ل سەرانسەرى جىھانا ئىسلامى ب زمانى عەرەبى بوون. كوردستانا مە ژى پىشكەك بوو ژ قى جىھانى بەلى ب يۇرنا دەم و چەرخان و ژ ئەنجامى گەلەك پىدڧىاتىيان و ب مەرەما ھندى رىنك ل بەر قوتابى ب تاپبەت د قۇناغىن زارۇكىنىن و دەسپىنكا خواندنىدا خوشبىت باشتر د زانستىن ئىسلامى بگەھىت و زووتر فىرى زمانى عەرەبى بىت، كو زانستىن ئىسلامى وى چەرخى پى ھاتبوونە نڧىسىن. ھندەك ژ زانا و مەلاپىن كورد ب تاپبەت ئەوین ھزرەكا نەتەوھى ل جەم ھەى. ھندەك ژ قان زانستان ب تاپبەت قۇناغىن دەسپىنكى يىن قان زانستان ب كوردى نڧىسىن و ھندەك فەرھەنگوك و پەرتووكىن دى يىن فىرىوونا زمان و رىزمانا كوردى و ھندەك پەرتووكىن باوهرىن ئايىنى ئانكو عەقىدەھيان و مەولوودنامەھيان ب كوردى بىڧىسىن و ب قوتابىن خۇ بدەنە خواندن. ئەف بەرھەمىن زانايىن كورد

۱۷) عەلى تەرەماخى ئەف بەرھەمە ب كوردى بۇ قوتابىيىن خواندنگەھىن ئايىنى يىن كورد نقيسى ئەو نىزىكى ھزار سالان بوو د بەرنامىن خواندنى ل كوردستانى و ۋەلاتىن دى يىن مووسلمانان نە ننى زانستى رىزمانا عەرەبى (صرف) بەلكى ھەموو زانستىن ۋى سەرەمى دەتتە خواندن ب زمانى عەرەبى بوون، بەلىن مەلايىن كورد ئەف دەرسە ب كوردى بۇ قوتابىيىن خۇ دگۆتتەفە و شروفە دكرن ھەرچەندە كەرسىتە و ژىدەرىن وان عەرەبى بوون و عەلى تەرەماخى ب قى پىنگاقتى كو ژ ھەستى ۋى يى نەتەۋەبى بوو دەسپىنگەك بۇ ب كوردىكرنا بەرنامىن خواندنى دانايە، ھەرۋەك د مارق خەزىنەدار دىيىت: ئەمە بۇ ئەو سەرەمە ئەۋەرى نىشتىمان پەرۋەرى و ھەستى كوردايەتى بوو.^(۱۷)

• **نووبھارا ئەحمەدى خانى**: فەرھەنگەكا عەرەبى كوردى يە، ئەحمەدى خانى (۱۱۵۰-۱۷۰۷) ل ساللا ۱۱۸۳ ب ھەلبەست قەھاندىە دا كو زارۇكى كورد دىنكا قى فەرھەنگە ھەلبەستىرا باشتر قىرى زمانى عەرەبى بىيىت، پاشترد قورئانى و ژىدەرىن دن يىن ئىسلامى شارەزا بىيىت، ھەرۋەكى خانى ب خۇ دىيىت:

ژ پاش ھەمد و سەلھواتان، ئەف چەند كەلىمەنە ژ لوغانان،
قېك ئىخستىن ئەحمەدى خانى، ناف نووبھارا بچوكلان دانى،
نە ژ بۇ صاحب رەواجان، بەلكى ژ بۇ بچوكلەن كىرمانجان،
ۋەك ژ قورئانى خلاص بن، لازمە ل سەۋادى چاقناسىن،
دا ب فلان چەند رەش بەلەكلان، ل وان طەبىئەت مەلەكلان،
دەرى زەنى قەبىتن، ھەرچى دخوون زەھمەت نەبىتن^(۱۸)

ھەرۋەكى دەيتتە قەگىران خانى ب خۇ ل خواندنگەھا بازىدى دەرس داينە قوتابىيان و مەرەما ۋى زى ژ دانانا نووبھارى رۋەنكرن و سەفكرنا زمانى عەرەبى ب گرئك بوو ل بەر شاگرەدىن كورد^(۱۹) ھەزىە بىزىن گەلەك زانايىن دى پىشتى خانى ئەف رەنگە فەرھەنگە قەھاندىنە، ۋەك فەرھەنگىن:

- ئەحمەدى يا شىخ مارقى نوومىي (۱۷۵۱-۱۸۳۱)

- گولزار، ئىسماعىلى بازىدى (۱۰۶۵- ۱۱۲۱مىش)

مەلا مەھموودى بازىدى * د ۋى پىشەكەيىدا يا بۇ دەستوروا عەلى تەرەماخى نقيسى دياردكەت كو مەرەما نقيسكارى ژ نقيسىنا قى پەرتووكى بۇ ب ساناھىكرنا فېرېوونا زانستى (صرف) ئى زمانى عەرەبى يە ل جەم زارۇكىن كورد ئەۋىن ل خواندنگەھىن ۋى سەرەمى دخواندن، ھەرۋەكى دىيىت: ئەۋى عەلى تەرەماخى بىخۇ بەدەستى خۇ د نىقا گوندى مزگەفت و مەدرەسە بنا كرىنە، و ۋى مودەبەكى بىخۇ زى دەرس گۆتىنە، ۋەك دىتتە و موشاھەدەكرىنە كو علمى صرفى فنىك زەھمەت و دژوار و ناسى يە، و موبتەدى زوو ب زوو صبىغە و ئەلالىد وان ژ كىتەبىد عەرەبە اخراج ناكى، ژ بۇى ھېسىيا موبتەدەبىيان ب زمانى كىرمانجان عىبارەتەكى تەصرىفى تەصنىف كرى يە كو ئەو عىبارەت د نىقا طەلەبەيىن د ئەكرادان قەۋى مەقبوول و ئەھمە و لازمە^(۲۰)

عەلى تەرەماخى ب خۇ د دەستوروا خۇدا كو ب (ھذا عىبارە على ترماخى و هذا كتاب صرف لسان كرى) نافكرى، د دەت دياركرن كو بنىانى ھەموو زانستان زانستى رىزمانى يە، لەورا زى پىويستە ب زمانى كوردى زانستى رىزمانى بزانت، ھەرۋەك دىيىت: اعلم تو بزانت ئەى موقرە دى مودەكەرى موخاطب كو بۇى طايفا ئەكرادانرا زى لازمە كو ب زمانى كىرمانجى ئەو ژ علمى صرفى بزانت، لەورا بنا و ئەساسا ھەموو علمان ل سەر صرفى يە^(۲۱) ب قى برگەبى دەست ب رىزمانا خۇ كرىە و ل داۋىن بۇ قوتابىيان داىە دياركرن كو ئەفە كورئىيەكا زانستىن رىزمانى يە و ل دوۋف شىيانىن خۇ بەرھەفكرى، بەلى ب كورئىن زانست بەدەستقە ناھىن و پىويستە قوتابى پتر پەرتووكىن رىزمانى بىخونىت، ھەرۋەك دىيىت: ائفە بەعضى قەۋاعىدىن جوژئە بوون كو من بىحەبىسو قودرەت تەنزىم كرىە، لاكىن ئەف نە جزوى نە، بجزوى كول حاصل نابى، لازمە نو كىتەبىد صرفىە بىخوونى ئىجارى ئەصل و فەرع و قەۋاعىدى صرفىە مەعلومى تە دىي، ياننى علمى صرف مۇتلەق ژ ھەموو علمان چەتىن ترمە^(۲۲)

دەمى د (ھزارسالىيا مەشەختى- سەدسالىيا ۱۱-

- مرصدا الاگفال، (۱۸۸۵-۱۹۲۵)

- دو رشتە، مەلا غەبۇلگەرمى موبەرىس، ۱۹۷۰ چاپبۇيە^(۹).

• **غەقىدا ئىمانى- غەقىدا ئىمامىنى خانى،** ۋەھسان ديارە ھەستا نەتەۋەبىيا خانى ل ئاستەكى ھەرە پىشكەتى و پىنگەھىشتنا ھزرى بوويە، ئەوما زى نەتنى ھزى ل ھندى كرىە زارۇكىن كورد د رىكا نووبھارنرا فىزى غەربى بىن، دا ب فىزىوونا غەربى فىزى بىنەمايىن ئايىنى ئىسلامى بىن، بەلكى بزاق كرىنە زارۇكىن كورد ب كوردى فىزى باۋەرىيا (غەقىدا) ئىمانى و بىنەمايىن (روكىنىن) ئىمانى و بىنەمايىن ئىسلامى بىيت، بۇ فى مەرەمى زى غەقىدا ئىمانى كو ھندەك جاران زى ب غەقىدا خانى ھاتىبە ئافىكىن بۇ فىزىوونا رووكنىن ئايىنى و ستوونىن ئىسلامى دانابە و ئەف بەرھەمە بوويە يەك ز بەرنامىن خواندى ۋەك سەيدا سادق بەھائەدىن دىئىت: ئەف باۋەرىنامە سەيدانى خانى دگەل نووبھارا ۋى ھەتا كو فان سالىن دىماھىي د خويندنگەھىت ئولى پىت كوردى دا ل دەقەرا بەھدىنا، ھەكارى، موشى و واتى، ديارەكرى و بۇتان ب دەرس دەھتە خويندن و شاگردىت كورد ز بەر دكرن^(۱۱).

• **مولوودا مەلايى باتەيى،** ل سەد سالىبا شازدى زايىنى ھاتىبە نقىسىن ھەتا نھا چەند جاران ھاتىبە چاپكرن، باتەيى ب مولوودناما خۇ ل ھەموو كوژى و قورنەتىن دەقەرا ھەكارى، بەھدىنان و بۇتان، ديارىكر و مۇش و سەرحەدان ب ئاقۇدەنگ بوويە^(۱۱).

• **ئىصرىف و ظروف و تركىيا مەلا پونسىن ھەلكەتپىنى،** ئەف زانابە ل سالا ۱۸۷۵ خۇدىن سى نامەيانە د زانستىن صرفدا، ئىصرىف) و (ظروف) و (تركىيا) ب زمانى كوردى^(۱۱).

• **نەمجولنەناما مەلا خەلىلى سىرتى،** (نەج الانام) يەك ز ئاقدارتىن بەرھەمىن شاعر و زانابى ئاقدارى كورد مەلا خەلىلى سىرتى يە، دو دانە ز فى بەرھەمى يەك ب زمانى غەربى و يەك ب زمانى كوردى دانابە، ھەرچەندە ھەردو قەھىنوگ ب ئىك ئاقىنە و بابەتنى وان زى ئىكە، بەلنى ئىك ز وان

نەۋەرگىرانە بۇ يادى، بەلكى ھندەك كىم و زىندەھى دناقبەرا ھەردو دانەياندا ھەنە^(۱۱).

سەيدا ئەبو زەيد سىدى د بابەتەكىدا ب ئافى مىژوۋا خواندىنى ل پايىزا ۱۹۷۱ ئامازە ب فى بەرھەمى كرىە ۋەك وان پەرتووكىن كوردى بىن ل خواندنگەھىن ئايىنى بىن كوردستانى د ھاتە خواندن^(۱۱).

ھەرۋەكى مەلا خەلىلى ب خۇ گۇتى ۋى ئەف قەھىنوگە ل سەر داخووازا براپەكن خۇ بۇ زارۇكىن كرمانچ يا نقىسى دا بۇ خۇ مفاى زى ۋەرگىن، ئەف قەھىنوگە بابەتىن غەقىدى، سىرەتنى ازباناما پىغەمبەرى س) و ئەخلاق و ئادابان قەدگرىت، ئەف كىتبا مەلا خەلىلى ب درىزىبا سەدسالان و پىتر ل مزگەفتىن كوردستانى ب دەرسىنى دەھتە خواندن^(۱۱) ب فى چەندى مەلا خەلىلى سىرتى ل دوۋف رىبازا غەلى نەرەماخى و نەجمەدى خانى بزاقىن ب كوردىكرنا ھندەك ز بەرنامىن خواندنا ۋى سەردەمى كرىە و ھندەكىن دى زى پاشتر رىكا وان گرىتە بەر.

ھەر ب فى رەنگى گەلەك زانابىن دىرتىن كورد بابەتىن دىن فىزىكرنا ۋى سەردەمى ب كوردى بۇ فوتابيان ۋەك قەھىنوگا (سەر المحشر) يا فەق رەشىدى ھەكارى (سەدسالبا ۱۸-۱۹ زايىنى زىابە) و قەھىنوگا ۋى يەك ز قەھىنوگىن كرمانجە كو مەلا و فەقىبان ل ھندەك دەقەرىن كوردستانى ل مزگەفت و خواندنگەھىن دىنى دخواندن^(۱۱) ھەرۋەھسان قەھىنوگا مەلا خەلىلى د علمى نەخوئىدا ۋەك ديارنەف... يا دروست بىت^(۱۱) (۱۷/۱۰) ھەرۋەھسان قەھىنوگا مەلا ھادىن لجەيى ۱۸۱۰-۱۹۱۲ كو ئەو د علمى تەجويدى داپە^(۱۱).

ل ھندەك دەقەرىن دەقەرىن دىرتىن كوردستانى فەرھەنگە ھەلبەستا (قەھىنوگا) نەجمەدى ياشىخ مارقى نودەيى ل شوونا نووبھارا نەجمەدى خانى دەھتە خواندن^(۱۱) ل دەقەرىن نەردەلان و ھەورامان (رۇلە بزانى) يا مەلا خدرى روارى (۱۷۲۱-۱۷۸۰) دەھتە خواندن، كو نامىلكەكا بچوۋكە ل ئاستى زارۇكان و ب زاراقى ھەورامانى ھاتىبە دانان دا كو فىزى ئەسل و فروغىن ئايىنى بىن، ھەرۋەھسان

لىسىيە يان زى خواندىنگىھا سولتانى (المدرسة السلطانية) ھاتىبە قەكرن قوتابيان تىدا زۆرىمى دەرسىن خۇب زمانى فرەنسى وەردگرتن. و ل دووڧ بەرنامىن خواندىن يىن وى سەردەمى ل قۇناغا روشدىيە ئانكو ئانجىيا وى سەردەمى رىزمانا فارسى و عەرەبى ھاتتە خواندىن دگەل دەرسىن دىتر كو ھەموو ب تركى بوون. بەلى د قۇناغا ئامادەيىدا ئەڧ دو دەرسىن عەرەبى و فارسى نە دمان^(۱۲۳). ھەر ژ سالا ۱۸۸۵ قە زمانى فرەنسى و ژ سالا ۱۹۰۶ قە زمانى ئىنگلىزى ۋەك دەرسەك ھەر ل قۇناغا روشدىيە ھاتتە خواندىن^(۱۲۴). د قۇناغا ئامادەيىدا لەشكەرىدا كو دەمى وئ سىن سال بوون. ژ سالا ۱۸۹۲ قە بوونە چوار سال زمانى فرەنسى و ژ سالا ۱۸۹۲ قە زمانى ئىنگلىزى و ژ سالا ۱۹۰۶ قە زمانى ئەلمانى و رووسى ۋەك دەرسەك ھاتتە خواندىن^(۱۲۵).

ئەوا ل قىزى تىبىنى دەيتەكرن زمانى عەرەبى د قۇناغا روشدىيە (ئانجىيا) دا دگەل زمانى فارسى ۋەك زمانەكرن بىانى ب بەرتەنگى ھاتتە خواندىن و ھەر د قۇناغىن روشدى و ئامادەيىدا ژ بىست سالىن داوېن يىن سەدسالىيا نوزدېقە زمانىن فرەنسى. ئىنگلىزى. ئەلمانى و رووسى ۋەك دەرس ھاتتە خواندىن بەلى زمانىن گەلىن ل ژىر دەستەلاتارىيا ئوسمانى ب تايبەت زى زمانى كوردى ب ھىچ رەنگەكى و د چ قۇناغەكىدا و ل چ جھەكى نەھاتىيە خواندىن.

ھەرۋەك ئامازە پىن ھاتىبەكرن ھەتا سالا ۱۹۰۸ د ھەموو قۇناغىن خواندىن يىن وى سەردەمىدا زمانى رەسمىي خواندىن زمانى (تركى) يا ئوسمانى بوون تىن ل قۇناغا ئانجىيا و خواندىنگەھىن مامۇستاپاندا زمانى عەرەبى و فارسى ھەرىك ۋەك دەرسەك ھاتتە خواندىن. زىدەبارى خواندىن زمانىن دىترىن بىانى د قۇناغىن جودا دا^(۱۲۶).

سەروپەرى خواندىن و زمانى خواندىن ل ۋەلاتىن ژىر دەستەلاتى ئوسمانى ب قى رەنگى بوو ھەتا روودانا كودەتا ئوسمانى ل ۲۳ تەموزا ۱۹۰۸ ئى. ئەوا چەند ئەفسەرىن سەر ب كۆمەلا ھەڧكرن و پىشكەتن (اتحاد و ترقى جمعيتسى) دزى

ئاسمان و زەمىن ھاتتە خواندىن كو ئەو زى زىسىيا مىرزا قادرى پاۋەبى يە و ب زاراقى ھەورامى يە^(۱۲۷). ھەرۋەسان ھندەك كىتەبىن دى يىن سەك ب كوردى ل دەڧەرىن جودا جودا يىن كوردستانى ل قۇناغىن بەراھىي يىن خواندىن ب زارۇكان ھاتتە خواندىن دا كو رىك ل بەر وان قەبىت بو باشتر فىرپوونا زمانى عەرەبى و زانستىن تايىن ئىسلامى يىن بەرڧرەھتر. ھندى پەيوەندى ب زمانى خواندىن قە ھەي پىشنى خواندىنگەھىن نوو (رەسمى) ھاتتە قەكرن. د سەردەمى سولتانى ئوسمانى سولتان سەلىمى سىن (۱۷۸۹-۱۸۰۷) د ئاقبەرا ۱۷۹۳-۱۷۹۵ ئى ھندەك خواندىنگەھىن لەشكەرى ھاتتە قەكرن كو پىرانييا مامۇستايىن وان فرەنسى و زمانى خواندىن زى فرەنسى بوو.

بەلى د سەردەمى سولتانى پىشنى وى سولتان مەھمۇد دى دوو (۱۸۰۸-۱۸۳۹) ھندەك خواندىنگەھىن لەشكەرى و ل دووڧرا دو خواندىنگەھىن لەشكەرىن بلىد بەك بو نوشدارىن و يا دن بو ئەندازىرىن و ھندەك سەرتابى و دوا ئانجىيىن مەدەنى ھاتتە قەكرن كو زمانى خواندىن و فىزىكرن تىدا زمانى تركى (يا ئوسمانى) بوو^(۱۲۸) باشتر زى د ھەر سەردەمەكىدا و ھەر رەنگى خواندىنگەھەكى ھاتتە قەكرن زمانى فىزىكرن تىدا زمانى تركى بوو و ھندەك جاران زى زمانى فرەنسى و ھندەك زمانىن بىانى ھاتتە خواندىن. ل دووڧ ھەردو بەرنامىن چاكسازىن يىن سولتان عەبدولمەجىدى (۱۸۳۹-۱۸۶۱) بەرنامى ب (خىلى شىرىڧ گىلخانە) ھاتتە ئاڧكرن و ل سالا ۱۸۳۹ ھاتتە راگەھاندىن و بەرنامى ب (خىلى ھەمپون) ھاتتە ئاڧكرن و ل سالا ۱۸۵۶ ھاتتە راگەھاندىن. ھەرۋەسان قانوونا چاكسازىا سىستەمى فىزىكرن ل دەولەتا ئوسمانى يىن ل مەھا تەباخا ۱۸۴۶ ھاتتە راگەھاندىن ھەرۋەلاتتەكى ئوسمانى مافى خواندىن و فىرپوونى ل خواندىنگەھىن دەولەتى ھەبوو بەلى ئامازە ب مافى فىرپوونى ب زمانەكى دى ژىلى تركىا ئوسمانى نە ھاتتە كىن^(۱۲۹). بەلى دڧىت بىتە گۆتن ئەو خواندىنگەھا دوا ئانجىيا ل سالا ۱۸۶۸ ب ئاڧى

مامۇستايىن ترك بىن زمانى عەرەبى نەدزانى دەرسىن زمانى عەرەبى ددانە خویندكاران، ژ بەر قى چەندى خەلكى خۇ ژ خواندنى ل خواندنگەھىن تركى دووردگرتن و پتر بەرەف خواندنگەھىن ئەھلى و خواندنگەھىن شاندىن مزكىنىدەرئىن بىانى دچوون كو وان گرنگى ددا زمانى عەرەبى و سىستەمى وانى خواندنى ب سەرۋبەر تر بوو^(۱۷۸).

گەلۇ ئەگەر ئەفە سەرۋبەرئى زمانى عەرەبى بىتىن، بى گومان ژ بەر چەندىن ئەگەر ان سەرۋبەرئى زمانى كوردى ل خواندنگەھان نەك خرايتر بوو، بەلكى ھەتا نھا چ نىشانەك ل بەر دەستى مە نىنە ھەتا رۇژا ۲۳ تىرمەھا نەباخا ۱۹۰۸ ئ ل خواندنگەھەكن دەرسەكا زمانى كوردى ھاتىنە خواندن يان ھندەكان داخاوازەك بۇ خواندنا زمانى كوردى پىنشكەشى دەولەتى كرپىت يان بزاقەك بۇ قى مەرەمى ئەنجام دابىتىن، تىن ژ ھندەك ژئدەر ان دەپتە زانين كو ئەو خواندنگەھىن پىشتى ھىرشا ۱۸۹۲ يا قەرىق عومەر وھىبى بۇ سەر ئىزدىان ل دەفەرا شىخان و ناف شەبەكان ھاتىنەقەكرن بۇ ھندەك مەرەمىن تاپىت خواندن تىدا ب كوردى و عەرەبى بوو، ھەرۋەك نامازە پى ھاتىنەكرن ب نەمانا دەستەلاتا عومەر وھىبى و ب ناسايىبوونا سەرۋبەرئى دەقەرى ئەف خواندنگەھە ژ ناچوون^(۱۷۹).

ئەوا دەپتە زانين بەكەمىن پىنگاڭ بۇ خواندنا زمانى كوردى ل خواندنگەھان پىشتى كودەتا ئوسمانى يا ۱۹۰۸ ھاتىنە ھافىتىن، دەمى ل ۹ ئىلونا ۱۹۰۸ ھندەك كەسايەتىن كورد ژ وان ژى شىخ عەبدولقادىرى شەمىدىنان، ئەمىن عالى بەدرخان، خەلىل خەپالى، جەمىل پاشاين نامەدى و ژەنەرال شەرىف پاشا كۆمەلەمەك كوردى ب ناڭى كۆمەلا ھەققارى و پىنشكەتا كوردان (كرد تعاون و ترقى جمعىتى) ل ستەنبۇلى دامەرزاندى كو ب بەكەمىن رىكخستنا كوردى دەپتە نىاسىن ب پىشتەقانىا قى كۆمەلنى كۆمەلەمەكا رەوشەنپىرىيا كوردى ب ناڭى كۆمەلا كورد ژ بۇ بەلاڭكرنا زانينى (كرد تعمىم معارف جمعىتى) ھەر د قى سالىندا

دەستەلاتى سولتان عەبدولھەمىدى دووى بەرىاكرى و د نەجامدا كۆمەلنى دەستەلات گرتەدەست، پىشتى قى روودانى گەلنى ژئەر دەستەلاتى ئوسمانى ب تاپىت عەرەبان كو پىشكەك مەزن ژ جوگرافىا دەولەتا ئوسمانى قەدگرت، بزاقكرن زمانى وانى نەتەوھىبى ل خواندنگەھىن وەلاتىن وان بىتە خواندن، قان بزاقان ل باژئرىن مەزن ب تاپىت ئەوین مەلەندىن وىلايەتان وەك بىروتنى و شامى و بەغدا و بەسرا ب قەكرنا ھندەك خواندنگەھىن ئەھلىتىن عەرەبى وەك خواندنگەھا (ئذكار الحرىة) ل بەسرا كو خواندن تىدا ب زمانى عەرەبى بوو دەسپىكر، بەلى ئەف خواندنگەھە ھەر زوو ھاتەگرتن، ژ بەركو دەستەلاتدارىن ئوسمانى دقيا زمانى تركى وەك زمانى خواندنى ل سەر وان بسەپىتن، دەمى قىانا وان بچە نەھاتى خواندنگەھ گرتن. خواندنگەھا دووى يا ئەھلى و ب زمانى عەرەبى ب ناڭى خواندنگەھا (الترقى الجعفرى العثمانى) ل داوييا ۱۹۰۸ ئ ل بەغدا ھاتە قەكرن. قى خواندنگەھى رۇلەك گرنگ د رەوشەنپىركرن و ھىشاركرتىدا گىرا، گەلەك ژ كەسايەتىن عىراقى بىن پاشتر پلەپىن بلند د دەستەلاتى دەولەتا عىراقىدا گىراى دەرچوويىن قى خواندنگەھىنە^(۱۷۷).

ھەرۋەك دەپتە زانين ياسا و سىستەم و رىنماين تاپىت ب سەرۋبەرئى پەروەردە و فىركرنى ئەو ياسا بوون بىن ل سالا ۱۸۷۰دەركەتىن و ل دووف وان ژى رىقەبەرىن زانيارىن وىلايەتان كو ل شوونا رىقەبەرىن پەروەردە بىن نھا بوون ھىچ دەستەلاتەك نەبوو كو سىياسەتا فىركرنى ل دووف پىدقيايتىن وىلايەتان رىكبىخن، زىدەبارى قى چەندى ژى ئەوین سەرپەرشتىيا قان رىقەبەرىيان دكرن و پىرانىيا ئەوین د وارنى فىركرنىدا كار دكرن ترك بوون و زمانى فىركرنى ژى زمانى تركى بوو. زمانى عەرەبى كو زمانى مەزترىن گەلنى ژئەدەستى ئوسمانى بوو و زمانى خەلكى چەندىن وىلايەتىن ئوسمانى و زمانى ئابىنى ئىسلامى دىنى رەسمىن دەولەتا ئوسمانى بوو د چەند دەمژمىرەكىن دباركردا ھاتەخواندن و

قى خواندنگههين و كۆمهلهيا نهو دامهززاندىنى ژ ساللا ۱۹۱۰ئى نهبۇريه.

فهره ل قىزى بىنتهگۆتن ههفدهم يان د دهمهكى نيزيك دگهل قهكرنا قى خواندنگههين د روودانين شورشما شىخ عبىدولسىهلامى بارزان (۱۲۳۳مىش) ۱۹۱۴ يىن ناقبهر ۱۹۰۷-۱۹۱۴ دا شىخ عبىدولسىهلامى دگهل كۆمهكا كهسايهتى و مهزن و زانايىن دهقهر باههدينان پشتى دهمهكى ژ كودهنا ۱۹۰۸ كۆمپوونهك ل دھۆكى و ل نهكيا شىخ نورمحممهدى برىفكانى كرىه و د نهجامدا بىرئانيننهك(ياداشتهك) دايه كوچكا سولئانى (باب العالى) و جفانا نوونهرتن ئوسمانى و چهند داخوازك تىندا ب ناقى خهلكى دهقهرى بهرچاقكرنه و د خالا يهكهما قان داخوازىياندا هاتيهه كو زمانى كوردى بىيته زمانى رهسمى ل قهزايىن زىبار، ئاكرى، دھۆك، ئامىدىن زاخو و دخالا دوويدا هاتيهه زمانى كوردى بىيته زمانى قىزىكرنى مل يملن زمانى تركى قه^{۲۲۱}. ههرچهنده نهف داخوازبه نههاتيهه بجه ئىنان و نهجامين وي هيرشين درندانه بوون بۇ سهر دهقهر بارزان و باشتر گرتن و سىدارهدانا شىخ عبىدولسىهلامى بوول داوييا ۱۹۱۴، بهلن ب يهكهمين داخوازناما خهلكى كوردستانى بۇ خواندنى ب زمانى كوردى دهيته نياسين.

بزاقا دىتر بۇ قهكرنا خواندنگهها كوردى هاتيهه كرن ل ساللا ۱۹۱۳ئى ل بازىزى خوينى بن رۆژههلاتن كوردستانى بوو، دهمنى عبىدولرهزاق بهدرخانى ب هارىكارىيا سىمكويى شكاك ل قى بازىزى كۆمهلهيهك رهوشهنبىرى ب ناقى (جيهاندانى- جيهانزانى) دامهززاندى، چالاكيا بهراهىي يا قى كۆمهلهيى قهكرنا خواندنگهههكا كوردى بوو و بۇ قى مهرهمنى ژى ههروهك عبىدولرهزاق بهدرخان د ديت تىپىن عهرهبى بكىر نقيسىنا كوردى ناهىن لهوما ژى بزاككرن ل سهر بنىاتى تىپىن نقيسىنا زمانى رووسى هندهك تىپ بۇ زمانى كوردى بىينه بهرههفكرن. بۇ قى چهندى ژى پهيوهندى ب رۆژههلاتناس ي.ا.ئوريللى ل پهيمانگهها زانستين رووسى ل پترسىبۇركى كرن.

هاتيهه دامهززاندى، ئهركين قى كۆمهلى قهكرنا خواندنگههان و چاپكرنا كتيپين كوردى بوو، قى كۆمهلى ل ساللا ۱۹۰۹ئى (ل دووق هندهك ژندهران ساللا ۱۹۰۸ئى) خواندنگهههك بۇ زارۆكىن كورد ل ستهنبۇلى قهكر. ژى قان ههردو كۆمهلان بى درىز نهبوو، كۆمهلا هارىكارى و پىشكهتنا كوردان ل ساللا ۱۹۰۹ئى و كۆمهلا كورد ژ بۇ بهلافكرنا زانينى ل ساللا ۱۹۱۰ئى وهك ديار هاتنه كرتن^{۲۲۲}.

ب قى چهندى خواندنگهها قى كۆمهلى دىينه يهكهمين خواندنگهها كوردان ب خۇ بۇ زارۆكىن خۇ قهكرى، نهف خواندنگههه خواندنگهههكا نههلى بوو ب پشتهفانيا دراڭيا كهسايهتى و دهولهمهندىن كوردان هاتبوو قهكرن، ههروهك رۆژنامهكا فرهسى ئامازه پىكرى مير عبىدولرهزاق بهدرخانى د ناهنگا قهكرنا وي دا ۳۰ لىرتن ئوسمانى بهخشىبوونه خواندنگههين و ژقان دابوو ههر ههيف گۆمهكىن دراڭى بهخشىبته خواندنگههين. نهف خواندنگههه ل دهسپىنكا ۱۹۱۹ ل دهقهر دىوانبولۇ ل جادا هجى پاشا يا ستهنبۇلى هاتبوو قهكرن، قهكرنا وي ب روودانهكا گرنگ د ژيانا كوردىن ستهنبۇلى دا هاتيهه ناسين، رۆژنامين وي سهردهمى يىن ستهنبۇلى ب تاپهت يىن ئهرمهنى ئامازه ب قهكرنا وي خواندنگههين كرىوون^{۲۲۱}.

ههزبه بىزىن يهك ژ دامهززينهرتن قى كۆمهلى خهليل خهيالى "رۆلك گرنگ د دامهززاندا كۆمهلا كورد ژ بۇ بهلافكرنا زانينى و يهكهمين خواندنگهها كوردى يا قى كۆمهلى ب ناقى (كرد نمونه ايندائيهسى- مشروطيه) سهرهتاييا نموونهيا كوردى- يا دهستورى ل ناخى (جنيرلى طاش)"^{۲۲۲} بى ستهنبۇلى دامهززاندى و زارۆكىن كورد تىندا ب زمانى كوردى دخواندن ههبوويه و ههر قى كهسى يهكهمين ئهليفيا كوردى ب تىپىن عهرهبى نقيسىيه و ل ساللا ۱۹۰۹ل ستهنبۇلى چاپكرىه، وهسان ديار ديت كو خواندن ب زمانى كوردى ل قى خواندنگههين ب ناقتىدان و بزاڭين وي بوويه و ئهليفيا وي ژى ل قى خواندنگههين دهاته خواندن^{۲۲۱}، ههزبه بىزىن ژى

بىزىن ئەف بزاڧىن ھەتا نھا بۇ ڧەكرنا خواندنگەھىن كوردى بزاڧىن ئەھلى و كەسى بووینە و حكۆمەتىن ھەتا داویيا شەرى جیھانىن بەكەم دەستەلاتداری ل كوردستانى كرى وەك دەولەتا ئوسمانى و دەولەتا قاجاربا ئىرانى چ رۆلەك د ڧى واریدا نەگىراپە، بەلكى دزایەتیا ھەر پرۆژەكى كرى بەكەسەكى بان ئالبەكى د ڧى واریدا بزاڧ بۇ كرىت.

د سالىن شەرى جیھانىن بەكەمدا و د دوسالىن پىشتى شەرىدا دەسپىكا بزاڧا رەوشەنبىرىيا كوردى ل عبراقى و باشوورى كوردستانى بى ھىژ چارەنقىسى وى نەھاتىبە دباركرن پەیدا بوو. ھەرەك ژىدەرەك ئامازە پىن دكەت ل داویيا سالا ۱۹۱۹ ل عبراقى ۷۵ خواندنگەھىن سەرنایى ھەبوون، د ۵۱ خواندنگەھاندا فىزىكون ب زمانى عەرەبى بوو، ل ۱۱ خواندنگەھان ب زمانى تركى بوو ل گوندىن توركمان بىن بەلاڧە ل سنوورى رۆژھەلاتى ژمەندەلى ھەتا ئەربىل و ل تەلەغىرى، ل ۶ خواندنگەھان ب زمانى كوردى و ل خواندنگەھەكى ب زاراڧى شەبەكىى كوردى و ل خواندنگەھەكا دى ب فارسى بوو، و ل خواندنگەھىن سىریان و كلدانىن وىلاپەتا مووسلى ژى ب (فەلەكانى) سىریانیا نوو بوو. دگەل ھندى ژى عەرەبى وەك زمانى نقىسىنى ل خواندنگەھىن بلندىر ژ قانا دەھاتە بكارىنغان، ھەمان ژىدەر دىبىزىت: ل سەردەمى حكۆمەتا ئوسمانى ھەموو فىزىكون ب زمانى تركى بوو و خواندنگەھان خۇ ژ قان گرىكان دووردگرت، نارمانجى مە بوو ئەو چەندە كو زارۆكان ب وى زمانى فىزىكون بىن تى دگەھن، د وان بەرنامىن خواندنى بىن گولانا ۱۹۱۹ دەركەتىن ھانىبە زمانى فىزىكونى زمانى نافخووبى بىن بەرەلاڧە، ژ بەر ڧى چەندى نھا عەرەبى ل خواندنگەھىن كوردى و توركمانى وەك زمانەكى بىانى دەپتە خواندن^{۱۳۸}.

ل قىزى ديار دىبىت ئەشكەرى ئىنگلىزى بى وى چاخى ب ئەشكەرى داگىركەر دەھاتە ئاڧكرن، چاوان ب ھاتنا وان رىك ل بەر خواندنا عەرەبى ڧەكرى و رىك ل بەر رۇژنامەقانىن ب زمانى كوردى ڧەكرى ئەو ژى ب بەلاڧكرنا رۇژناما تىگەپىشنى راستى* بلا بۇ

بەلى ژ بەر كاودانىن وى سەردەمى بزاڧا بەرھەڧكرنا وان تىپان سەرنەگرت و خواندنگەھ ژى پىشتى دەمەكى كورت ھانەگرت^{۱۳۹}. ئەڧ خواندنگەھە ب ۲۹ خویندكاران ل رۆژا ۲۲ چرىيا بەكەم ۱۹۱۳ ئى ب ئامادەبوونا سىمكوبى شىكاك و سەركردى ئەشكەرى رووسى ل وى دەڧەرى و بەرىرسىن كارگىزى و ھندەك كەسایەتى و مەزىن وى دەڧەرى ھاتبوو ڧەكرن، ئەڧ خواندنگەھە پتر خواندنگەھەكا پىشەبى بوو^{۱۴۰}. وەسان ديارە دسالىن شەرى جیھانىن بەكەمدا چالاكىن كۆمەلە و رىكخراوین كوردى ھاتبە راوہستاندن لەوما بابەتى ڧەكرنا خواندنگەھان و خواندنا كوردى ژى بى دەنگ بووہ و چ نىشانەك ل بەر دەست نىنە كەسەكى ل سەنەبۆلى بان ل باژىرنىن كوردستانى بۇ ڧى مەرمەنى كارەك كرىت. كاودان ب ڧى سەروپەرى دىمىنىت ھەتا ب داویھاتنا شەرى جیھانىن بەكەم ل ۳۰ چرىيا بەكەم ۱۹۱۸ ئى، پىشنى راوہستاندن شەرى ب دەمەكى كورت ل داویيا سالا ۱۹۱۸ ئى كۆمەلا پىشكەتا كوردستانى (كردستان تعالى جمعىتى) ھاتبە دامەزراندن و ب ئاڧتىدان و پىشەقانىا ڧى كۆمەلى كۆمەلا كورد ژ بۇ بەلاڧكرنا زانىنى و وەشانان (كرد تعمىم معارف و نشریات جمعىتى) ل دەسپىكا سالا ۱۹۱۹ ھاتبە دامەزراندن^{۱۴۱}.

پىكىنئانادەرسىن ب زمانى كوردى دخواندنگەھىن پىشنى دا، ڧەكرنا دەرسخانىن شەڧىن، ڧەكرنا خواندنگەھەكا شەڧىن و ب پىشە بۇ زارۆكىن سىوى و بىكەس، ڧەكرنا خواندنگەھەكا شەڧىن و ب پىشە بۇ كچىن سىوى و بىكەس، ڧەكرنا خواندنگەھەكا مامۇستاپان كوردى ژ بەرنامى ڧى كۆمەلى بوون، بەلى ژى ڧى كۆمەلەبىن ژ سالەكى دووان نەبۇرىبە و نەكاربە تىشەكى ژ بەرنامى خۇ بچە بىنىت^{۱۴۲}، ل داویيا سالا ۱۹۲۱ دەمى كەمال ئەتانۇركى دەستەلاتى تركىا گرتبە دەست، دەرگەھى گىشت كۆمەلە و چالاكىن رەوشەنبىرى و سىياسىن كوردى ل سەنەبۆلى و سەرانسەرى باكووورى كوردستانى ھانە گرتن، ل قىزى ھەژبە

داگىرگەر نەتتىن رىك ل بەر رۇژنامەفانىيا كوردى بەلكى ل بەر تەقايى وارىن رەوشەنپىرى ل دەقەرى قەكر. قەكرنا خواندنگەھان ژى يەك ژ قان واران بوو پىن مىجەرسونى گىرنگى پىنداي. ل مەھا كانوونا ئىكى ۱۹۱۹ئ دەمى كابىن جىرۇم قارل ھارىكارى ۋەزىرى زاتىرىن گىشىتى سەرھانا سلىمانىي دكەت كو وى دەمى مىجەرسون حاكىم وى پىن سىياسى بوو، دەمى چووېە سەرھانا خواندنگەھىن باژىرى و دەوربەرىن وى، دىت سەرۋبەرى فىرگىرى ل قان خواندنگەھان گەلەكى پاشقەمايە و مامۇستا نە خۇدى شىبان، ژ بەرگو فىرگىر ب زمانى كوردى بوو و قى زمانى رىزمانەك نقىسى و رىنقىسەك رىك و پىك نەبوو، ئەو و مىجەر سون ب ئەركى دانانا رىزمانا زمانى كوردى و سەرۋبەركىرنا رىنقىسا وى رابوون ئەو ژى ل دوۋف رىكا دەنگان و دەمى قارل زقرىقە قە بەغدا بەرھەقى كىر بۇ چاپكرنا پەرتووكەكا نابەت ب (خواندنا كوردى)^{۱۴۱} مىجەرسونى ۋەك محەمەد ئەمىن زەكى د پەسنا وى دا گۇنى، بە قەدەر كوردىك كوردى ئەزاتى و ئە عالمىكى كورد زىاتر شارهزايى زمانەكەمان بوو^{۱۴۲} قى ئەفسەرى كو د وى سەرھەمىدا تاكە دەستەلاتدارى سلىمانىي بوو ھەز دكر زمانى كوردى پىنشىكەقىت و بىنە زمانى نقىسىنى و بۇ جىنەجىكرنا قى مەرەمى پەنا برە بەر گەلەك كارىن ب ئەنجام، ۋەك د. كەمال مەزھەر دىژىت، ھەر كە بوو حاكىمى سىياسى سلىمانى كوردى كىرە زمانى خويىن و نووسىن و پەپوھىدى نىوان دەزگاكلى مېرى، بە خىرايى كىتىبى ئەلفىاي كوردى چاپكر و خۇى بە سەر فىرگەكاندا دەگەرا و زۇر گەرم مامۇستا و فەقىيانى ئەو قوتابخانەھى بۇ بەكار ھىنانى زمانى كوردى ھاندەدا، جگە ئەۋەى سون كەۋتە ھاندانى نووسەر و شاعىرانى كورد بۇ ئەۋەى زىاتر پەتى بنووسن...^{۱۴۳} ب قى رەنگى ل سەر دەستى قى ئەفسەرى ئىنگىلىز بىتەك بۇ خواندنا كوردى و پىندىقپىن خواندنى ژ چاپخانەھى بۇ چاپكرنا بەرنامىن خواندنى ل سنوورى پارىزگەھا نەھابا سلىمانىي ھاندەنان.

مەرەمىن خۇپىن نابەت ژى بىتن، ھەر ب قى رەنگى رىك ل بەر خواندن و فىرگىرى ب كوردى خوشكرىيە، ئانكو ئەم دكارىن بىژىن پىنتى ب داۋبھاتنا شەرى جىھانىي يەكەم بۇ يەكەمىن جار زمانى كوردى ل خواندنگەھىن رەسمى ھاتىيە خواندن حىنرا قى چەندى ژى دزقرىقە قە بۇ دەستەلاتدارىيا برىتانى و ئەم دكارىن بىژىن بەرى دامەزاندنا حكوۋەتنامەلكىيا عىراقى ل ۲۳ تەباخا ۱۹۲۱ئ خواندنا كوردى ل ھندەك خواندنگەھان ھەبوۋىيە، ھەرچەندە پىزانىن ل بەر دەست نىن ئەو شەش خواندنگەھىن كوردى پىن سالا ۱۹۱۹ئ ل كىز دەقەرى بان باژىرى بوون.

ل قىزى پىۋىستە بىنە گۇتن ل ۱۹ چرىا دوۋى ۱۹۱۸ئ يەكەمىن دەستەلاتدارىيا كوردى - يەكەمىن قۇناغا حوكمدارىيا شىخ مەحمودى ئەمەر- ل سلىمانىي ب پەسەندا حاكىمى گىشىتى ئىنگىلىزى ل بەغدا و ب نامادەبوونا نوۋنەرى وى مىجەر نوئىلى ھاتەراگەھاندن و قى قۇناغا حوكمدارىيا شىخ مەحمودى ھەنا ۲۲گولانا ۱۹۱۹ئ قەكىش^{۱۴۴}.

ئەوا تىپىنى دەيتەكرن د قى قۇناغىدا كو ناقبەرا چرىا دوۋى ۱۹۱۸ ھەنا ۲۲گولانا ۱۹۱۹ئ ئانكو تىن شەش ھەپشان قەكىشايە سەرۋبەرى وى سەرھەمى دەلىقە نەدايە ھندى گىرنگىەك ب بابەتى خواندنى و خواندنگەھان بىتەدان و ۋەك ژىدەر نامازە پى دكەن ھەنا نىزىكى سىن سالان پىنتى ھاننا ئىنگىلىزى بۇ سلىمانىي چ خواندنگەھ ل وى باژىرى نەبوون^{۱۴۵} بەلى پىنتى كو ل ۲۱ گولانا ۱۹۱۹ لەشكەرى ئىنگىلىزى سەر ژ نوو دەستەلاتى باژىرى گىرىيە دەست. ئەفسەرى ئىنگىلىزى كوردىزان و شارهزايى كاروبارىن كوردان مىجەر سون* ۋەك حاكىمى سىياسىي سلىمانىي دەست بكار بووى، قى ئەفسەرى سەخمەرات رازىكرنا خەلكى دەقەرى چەند پىنگاقەكىن د بەرژەۋەندىيا وى خەلكىدا ھافىتن، يەك ژ قان پىنگاقان ژى ئىنانا چاپخانەكى و پاشتر بەلاقىرنا يەكەمىن رۇژناما سلىمانىي بوو ب نافتى پىنشىكەوتن ل ۱۹ نىسانا ۱۹۲۰- ۲۹ خىزىرانا ۱۹۲۲، ب قى چەندى ژى قى ئەفسەرى لەشكەرى

ب قى چەندى ديار دىت بەرى راگەھاندنا دەولەتا مەلکبا عىراقى خواندنا كوردى ل دەقەرىن كوردان ھەبوو، ئەف ھەبوونە زى پتر گزنداي سەرۋەرى دەقەرى و ئاستىن رەۋشەنبىرىيا وان و سەرۋەرى حاكىمى سىياسى و ئەشكەرى ئىنگىلىزى بوو ل دەقەرى، ھەرۋەك رۇلى مىجەرسۇنى ل سلىمانى گىزاي. بەلى پىشتى دامەزاندنا رەسمىا دەولەتا عىراقى و پىگىرىوونا وى ب چەند پىكھاتن و پەيمانامەكان دگەل حكۇمەتا برىتانيا ب پەسنا ھندى كو دەولەتا ئىنتىدائى بوو ل دور ماقىن گەلى كورد د چوار چوقى عىراقىدا ژ وان زى بەيماناما مەندوبى سامى سىز پىرسى كوك يا ۱۶ گولانا ۱۹۲۱ دەمى داخواز ژ جقاتا ۋەزىرىن عىراقى با بەروەخت كرى ھندەك پىزابوونان بگىرتە بەر بۇ برىقەبرنا باشوورى كوردستان^{۱۸۸}. ھەرۋەسان بەيماناما ھەقىشكا ناڧەرا برىتانيا و عىراقى يا ۲۴ كانوونا يەكەم ۱۹۲۲ كو ماقىن دامەزاندنا دەولەتەكا سەرەخۇ د چوارچوقى سنوورى عىراقىدا دايە كوردان^{۱۸۹}. ھەرۋەسان برىارا حكۇمەتا عىراقى كو پىگىرىيا خۇ ب ھندەك ماقىن گەلى كورد دياركرى^{۱۹۰}. ھەتا دگەھىتە ئەو ماقىن كو كۇما مللەتان ل ۸ كانوونا يەكەم ۱۹۲۵ بۇ كوردان برىار ل سەرداي دەمى راپۇرنا كۇموسىوونا ناپەت ب وىلايەتا مۇسلىن پەسەند كرى و ئەف وىلايەتە ب رەسمى دايە دگەل عىراقى^{۱۹۱}. عىراق ناچار بوو خواندنى ل خواندنگەھان ب زمانى كوردى ل ھندەك دەقەرىن باشوورى كوردستانى بجهىنىت، ئەو زى تىن ل قۇناغا سەرەتابى. ل قىزى پىندى دزانم چەند خالەك بىنە بەرچاقكرن:

- ئەف خواندنا كوردى د قى سنوورى بەرتەنگدا دىفاكتو (امر الواقع) بوو بەرى كو پىگىركرنا دەستەلاتدارىن وى چاخى بىن عىراقى بىت ب پەيمانامە و پىكھاتن و برىارىن ئىقدەولەتى، ژ بەركو ئەف خواندنا بەرى دامەزاندنا عىراقى و پەيمانامە و برىارىن نامازەپىكرى ھەبوو.

- ھىچ پىكھاتن يان برىارەكى دەسنىشانمەكرىە كو خواندنا كوردى تىن دى ل قۇناغا سەرەتابى بىش

ب زقىرئەقا شىخ مەحمودى بۇ سلىمانى ل ۲۲ ئەيلولا ۱۹۲۲ و راگەھاندنا قۇناغا دووى ژ حوكمدارىيا وى يا سەرەخۇ يا كو ھەتا ۳ نادارا ۱۹۲۳ قەكىشاي^{۱۹۲} پتر سەرۋەر ھارىكار بوون بۇ قەكرنا خواندنگەھان و خواندنا كوردى و كەسايەتەكى رەۋشەنبىر ۋەك مستەفا پاشا يا مولكى ۋەك ۋەزىرى زانىارى (مەعارف) د حكۇمەتا نوويا شىخ مەحمودى ھاتە دانان و خواندنگەھەكا نافتجى و سى بىن سەرئابى ل سلىمانى ھاتنەقەكرن^{۱۹۰}. كوچ گومان تىدا نىنە زمانى خواندنى ل فان خواندنگەھان كوردى بوو و پىشتى دوبارە داگىركرنا سلىمانى ل ۳ نادارا ۱۹۲۳ و گزندانەقا سلىمانى ۋەك لىوايەك دگەل عىراقى زمانى كوردى ۋەك زمانى خواندنى ل قۇناغا سەرەتابى ھاتەچەسپاندن. بەلى ئەقا ل سلىمانى رووداي نە بەكەمىن پىنگاڧا ب كوردىكرنا خواندنى بوو ل باشوورى كوردستانى. بەلى ۋەك نامازە پىنھاتبەكرن پىشتى گەھىشتنا لەشكەرى ئىنگىلىزى بۇ بەغدا چاوان رىك ل بەر خواندنا عەرەبى قەكرىە ب ھەمان شىۋە رىك ل بەر خواندنا كوردى زى قەكرىە و پىشتى كو دەستەلاتى سەرئاسەرى باشوورى كوردستانى گىرنىەدەست بەرى كو دەولەتا عىراقى يا مەلكى بىتە دامەزاندن ئەف رىخوشكرنە ھىز بەرفرەتر بوو، ژ بەركو نارمانجى دەستەلاتدارىيا نوو ئەو بوو زارۇكان ب وى زمانى فىركەن بى تى دگەھن، لەوما زى ل دووڧ وان بەرنامىن خواندنى بىن ل گولانا ۱۹۱۹ دەرگەتىن، زمانى خواندنى ئەو زمانى ناڧخوبىە بى بەرەلاڧە^{۱۹۱}. ب قى چەندى رىك دا ئەو جھىن خواندنگەھ و شىيان لى ھەين ب كوردى بىتە خواندن و ئەز باۋەرم ئەو شەش خواندنگەھىن ھەمان زىندەرى نامازە پىكرى كو ل ساللا ۱۹۱۹ ب كوردى خواندن لى ھاتەكرن خواندنگەھىن دەرڧەى سنوورى سلىمانى بوونە، ژ بەركو ۋەك د زىندەراندا ديار دىت ھەتا پىشتى نادارا ۱۹۲۳ ھەردەمى نامازە ب لىوايىن عىراقى ھاتىبەكرن نامازە ب سلىمانى ۋەك لىوايەكا دەرڧەى دەستەلاتى دەولەتا عىراقى ھاتىبەكرن^{۱۹۲}.

عوسبە تولئوممە ۋە ھەيەتە سەرھەست كراو و ئەمروو لە موحىتە كەمان تەدرىسات و موخابەرات بەرھەسمى بە زىانى مادەر زادى خۇمانە...^(۵۳) دەمىن سەرھەدانا مستەر سىمىس پىشكىنەرى گىشتىن زانىارى (معارف) بۇ باژىرى سىلېمانىي ئىقال سەرى ئامازە پىن ھاتىبە كىرن دوبارە بووقە، رۇژناما (ژيان) ب خۇ د سەرگۇتارا خۇدا بەسنەكا زىدەيا ناقىرى و ئىدارا بىرتانى كىرە ژ بەر گىنگىدانا وى ب سەرۋىبەرى خواندىن ل باشۋورى كوردستانى و رۇژنامە دىبىزىت: (ئىمە كە ملەتى دواكەوتووى كوردىن وا ئەمروو لە ژىر صەحابەت و چاۋدىرى حكۇمەتى فەخىمەدا بە ناۋى عىراقەۋە ئەزىن و بە قىتە لىمان مەعلوم بوو كە ھەر عىلمە و ھەر مەعرفەتە ئىمە پىش ئىخات و مەسعوودمان ئەكات.

لەو بارەۋە ھەموو ھەۋل و ئەقەلايە كىمان حەصر كىردوتتە سەر مەعارف و لە مەزىاتر نازەزۋىبەكى تىرمان نىە. و ھەموو چاك ئەبزانىن ئەم مەعارفەى كە و ئەم تەرەقىەى كە كىردوومانە ھەر بە سەبەب لوتف و شەقەقەتى صاحب مەنصەباتى حكۇمەتى فەخىمەۋە ھاتوتتە وجود.

لە خالىكا كە ئەمان ئەزانى بە زىانى خۇمان بىنووسىن و بخونىنەۋە ئىنسانكە كە ھەموو فوتابخانەكانمان بە كوردى بە زمانى مادەر زادەى خۇمان ئەخونىن و ھەموو موخابەراتى رەسمى و مىللىمان و ئەكسەرى كىتابى مەكتەبمان بە كوردى بە^(۵۴)

بەلى دقن قۇناغىدا خواندىنا كوردى با بن ئاستەنگ نەبوو و چەندىن جۇرىن ئاستەنگان كەتىنە د رىكا بەردەۋامىدانى ب خواندىنا كوردى، ئەف ئاستەنگە ژى دو جۇرىن سەرھەكىنە:

- نەبوونا رىنقىسەكا رىك و پىك بۇ زمانى كوردى و نەبوونا پەرتووكىن خواندىنگەھان ب زمانى كوردى كو ھەتا دەسپىنكا سالىن سىھان ھۇمارا پەرتووكىن كوردى بىن خواندىنگەھان نە گەھىشتىبوو دەھ پەرتووكان. دىرۇكتىس محەمەد ئەمىن زەكى كو ئەو ب خۇ د سالا ۱۹۲۸ ئىدا بۇ دەمىن چەند مەھەكان

يان دى ژ قى دەقەرى گىرت و ژ يا دى ناگىرت، بەلكى ئەف سىنووردار كىرنە بەرھەمى ھىزا بەرتەنگا ھىندە مەزىنە دەستەلاتدارىن عىراقى بوو.

- ئاستىن كارگىرىي دەقەرىن كوردىنشىن رۇلى خۇ د قى وارىدا گىنرايە، بوونا لىوا (پارىزگەھىن) كوردى ۋەك سىلېمانىي و ھەولنىر و كەركووكى پىر ھارىكار بوۋىبە ژ بۇ چەسپاندىنا خواندىنا كوردى ژ قەزايىن كوردى بىن سەر ب لىوا مووسىل يان قەزا خانەقىن يا سەر ب لىوا دىالا قە.

- ھەر ژ دەسپىكىنە رەۋىشەنىبىر و پەروەردەكارىن كورد قىايە خواندىنا كوردى ھەموو قۇناغىن خواندىن قەگىرت، بەلى رىگر دقن رىكىدانى دەستەلاتدارىن عىراقى بوون، ھەرۋەك ئەو بگر و قەكىشا د قى وارىدا دىناقەرا توفىق ۋەھبى و ساتى ئەلحوسەرى روودانى^(۵۵)

بەردەۋامى ب خواندىنا كوردى ل قۇناغا سەرتابى ل ھەردو لىۋايىن سىلېمانىي و ھەولنىرى و ھىندەك خواندىنگەھىن كەركووكى ھاتەدان، كوردىن لىوا مووسىل (دەقەرا بەھىدىن) پارىزگەھا دھۆك يا نھا و قەزا شىنگال و دەقەرىن ھىز سەر ب مووسىلقە) و لىوا دىالى و لىوا كوت ژ قى چەندى ھاتنە بىن باھرىن. ژ گەلەك دەقان دەنتە زانىن كو بوونا راۋىزكار يان يان پىشكىنەرىن گىشتى بىن دەستەلاتدارىيا بىرتانى ھەتا سالا ۱۹۲۹ ھارىكارىبوۋىبە بۇ بەردەۋامىيا خواندىنا كوردى يان ژى رىگىروۋىبە ل بەر كەساتىن شوفىنىستىن عەرب ئەگەر بىقىت بەرىنگەكى بدەنە بەر خواندىنا كوردى، كوردان ژى ھەست ب قى كارىگەرىي كىرە ھەرۋەك ژىدەرەك دىبىزىت، بەلام ديارە تا سالى ۱۹۲۹ كورد ھەستىان بەم كارىگەرىيە كىردوۋە، تەننەت بە فاكنەرىكى گىنگى پىشكەۋىنى خوندىنى كوردىشېبان لە كوردستانى عىراق زانىبوۋە، لەم روۋەشەۋە لە وتارىكى رۇژنامەبەكى كوردى ئەو سالاھدا ھاتوۋە، بەلام لە ۋەتەنى حكۇمەتى فەخىمەى بىرتانىا موخافەزەى حقوقى ئەم مىللەتە ئەكات بە سەبەب لوتف و شەقەقەنى حكۇمەتى فەخىمەۋە و بە ۋاستەى موخفەراتى موخىبە و عدلى

وھك جىنگرى وھزىرى زانىارى و ھەتا ۲۳ تىرمەھا ۱۹۲۷
وھك رىقەبەرى گىشتىن زانىارى و جھىن باوھرىا شاھى
عىراقى د وارى پەرورەردە و فىزىكرنىدا كاركرىھ ئىھوا د
شىانىن وى دا دژاىھتيا خواندنا كوردى كرىھ، بگرو
قەكىشا ناقبەرا وى و توفىق وھبى بەگى كو وى ب
خۇ د بىرئانېتىن خۇدا ئامازە پىكرىھ گروقىن دژاىھتيا
وى يە بۇ خواندنا كوردى.^{۱۵۷}

وھزارەتا نافخۇيا عىراقى ب خۇ ل دەسپىنكا سالا
۱۹۲۴ ھەست ب قى چەندى كرىھ و ب نقىسبەكى
وھزارەتا زانىارى ناگادار كرىھ كو، وانا لىواىن كوردى
پشتگوشقە ھافىتېنە و داخواز ژوانكرىھ پتر گرتكى
ب قان لىوايان بەھن، وھك ساتوچ ئەلھوسەرى ب خۇ
قەدگىرىت وى ب نقىسبەكى بەرسقا وان داىھ و
باوھرى بۇ وھزىرى نافخۇيا حكەمەت سلىمان چىكرىھ
و ھەر ئەھ ب خۇ ژ زار وھزىرى ناقىرى قەدگىرىت كو
وى ئانكو وھزىرى ئەھ نقىسبە ل دووق داخوازا
ئەدمونزى راوئىزكارى وھزارەتا نافخۇيا و شارەزىن
كاروبازىن كوردان ھنارتىھ.^{۱۵۸}

ل قىرى دىاردىت كو دەستەلاتدارىن ئىنگلىزى وھك
دەولەتائىتىدائى پتر دەستەلاتدارىن عەرەبىن عىراقى
خەمخورى ژ مافىن كوردان ل عىراقى كرىھ، ژ بەركو
ئەھ پىگىرىوون ب جىبەجىكرنا ھندەك مافىن كوردان
ل دووق ھندەك پەيمان و پىكھاتىن نافدەولەتى.
بەلى دەستەلاتدارىن عىراقى بىن عەرەب ئەگەر
جارەكى ناقىرىھك ژى ل مافىن گەلى كورد دا بىتەقە
مەرمەك سىياسى يان ئارمانجەك دىتر پى ھەبووېھ.
بۇ نەموونە دەمى ل ۷ نىسانا ۱۹۲۴ سەرۇكەھزىرىن وى
چاخى جەغفەر ئەلەسكەرى پرۇژى قانوونا بنىانى
(دەستور) پىشكەشى سەرۇكى جقاتا نوونەران
عەبدولمۇھسىن سەعدونى كرى دا بۇ جقاتى
بەرچاف بگەت، دەمى مادى ۱۴ ژ قى پرۇژى ل رۇژا
اخزىرائى ھاتىبە خواندن ل دووق قى مادى (جوبىن
جودا مافى دامەزاندنا خواندنگەھان بۇ فىزىكرنا
كەسپىن خۇ ب زمانى خۇبى تاپەت و پارىزكارىن
ژى ھەبە ب مەرچەكى ل دووق بەرنامىن گىشتىن
قانوون دىاردكەت بگونجىن) ل قىرى عەبدولمۇھسىن

وھزىرى زانىارى (مەعارفا) بوو، د نقىسبەكا خۇيا
وئ سالىدا دىئىت، كىتىبى كوردى، مەعلوومى
ھەموونانە كە حەقىقەتەن زۇر كەمە ئەتوانم بلىم
لە جوملەى نەبوانە، نا ئىستا وھك من بىزانم پىنج
كىتب ئەمانەبىش كىتىبى ئەلف و بى، (قىرائەت)،
(تارىخىكى بچووك) و دو جلدى (مەعلوماتى دىن)
ھ، لە زەرقى ئەم چوار مانگە كە من لە مەعارىفدا
بووم سى كىتىبى تر ھات، خۇم بەنەفسى خۇم
تەدقىق و تەصحىح كرىن (كىتىبى ئەخلاق) و
جلدى سىبەمى (مەعلوماتى دىن) درا بە چاپخانە،
كىتىبى (عىلمى ئەشیا) كە بۇ صوتقى دووھمى
ئىبتدائى دروست كرابوو چونكە قوتابى ئەم صوتقە
بە تەواوى ناتوان كىتبى بخووننەوھ و لە ھەموو
مەكتەبەكانى عىراقدا ھەر بە شىفاھى بە زىانىكى
موناسىب بۇ قوتابىھ بچكولەكان نەعرف دەكرى
لەبەر ئەمە ئىحتىاج بە تەبەى ئەم كىتبە نەبىنرا
و بە واستەبەكەوھ بۇ صاحىبەكەم نووسى كە
كىتبى بۇ صوتقى سىبەم و چوارەم بگا باشترە.^{۱۵۹}
زىدەبارى قى چەندى ژى ئەھ ھژمارا كىما پەرتووكان
پرانىيا وان پەرتووكىن وھگىراى بوون ژ زمانى عەرەبى
و دەررىن ژ ھزرا ھندەك رەوشەنپىرىن نەتەوھبىن
توندروھىن عەرەب دكرن و ژ ئالى سانع ئەلھوسەرى
و كەسانان وھك وى ھاتبوونە دانان و تاپەتمەندىا
كوردان و خەلكى كوردستانى د قى واریدا نەھاتبوو
بەرچافكرن.^{۱۶۱}

- خواندنا كوردى ل عىراقى پىشتى شەرى جىھانىن
پەكەم بوو دىفاكتوېھك، بەلى ھندەك دەستەلاتدارىن
عەرەبىن عىراقى ژ دل دژاىھتيا خواندنا كوردى دكرن.
ل سالا ۱۹۲۱ بگرو قەكىش ل سەر خواندنا زمانى
كوردى يا گەرم بوو، ب تاپەت ژى ل سنوورى رىقەبەرىا
گىشتىا زانىارىا(مەعارفا) دەقەرا مووسلى كو
دەقەرىن باشوورى كوردستانى د وى سەردەمىدا سەر
ب قى رىقەبەرى قە بوون و كەسەكى وھك سەلىم
حەسون كو پىشكىنەرى دەقەرا مووسلى بوو دژاىھتيا
فىزىكرنى ب زمانى كوردى كرىھ، كەسابەتىن ساتوچ
ئەلھوسەرى كو ژ ئادارا ۱۹۲۲- كانوونا دووى ۱۹۲۳

زمانى ئەدرىسى كوردى بىن، ئىسىياتى ئەمەش كاغەزى مودىرى مەعارفى مە نطقە ي مووسلە كە بە تەئىرخى ۱۹۳۰/۱۱/۱ ۳۵۱/۱ ژمارە بۇ مودىرى مەعارفى عامى نووسىيە و لەم كاغەزەدا بە ئاشكرا پىتى لىن ئەنى كە ئە مەنتەقى مەعارفى مووسلدا مەكتەبىكى تىبا نىيە كە بە كوردى دەرس بخوئىننن. ژ بەركو محەمەد ئەمىن زەكى وەك ئەو ب خۇ دبىئىت بەرى هنگى خواندنگەھىن كوردى ل قان جھان ھەبوونە ئەوما زى پاشتر نەرازىبونا خۇ ل سەر سەرەدەريا وەزىرى زانىارى دباردكەت و دبىئىتە شاھى عىراقى: ئەوئەش بە تەواوى ھەلگرتنى زمانى كوردىيە لە طەرەفى وەزارەتى مەعارىفەو لە مەكتەبەكانى ھەر پىنج قەزاكەدا، ئىنجا نازانم كە وەزارەتى مەعارىف لە خۇبەو ھەبوو باخۇد بە ئىعازى حكۇمەت بوو كە زمانى كوردى لەو مەكتەبانەدا دەرگىد وە لە ھەردو حالدا ئەم موعامەلەيە صەرفى نەظەرى لەوہى كە موخالىفى عىلمى تەربىيە و دەعوای حكۇمەتە بە ھىچ شتىك تەئويل ناكرى، ئىلا ئەوہ نەبى كە بگەرتەوہ سەر ئوصولە پىر ضەرەرى كە لە زمانى توركەكانا تەطبیق ئەكرا وە ئەوہى كە برا عەرەبەكانمان بىلنەفس خۇيان دائىما شىكانيان لى ئەكرد^{۱۱۱}.

د بىرئانینەكىدا كو نەھ نوونەرىن كورد د جفاانا نوونەرىن عىراقىدا دەرپارەى سەرۋەرى فىرگىرنى و ئەگەرىن پاشكەتتا پەرۋەردى ل دەقەرىن كوردستانى بۇ وەزىرى زانىارى بلند كرى و پىشنىيازىن خۇ بۇ نەھىلانا قى پاشكەتنى د چەند خالەكاندا بەرچاقكىرنە و د خالا داوئىن يا پىشنىيازندا گۆتە، ھەردەمى خواندنگەھ و زانىارى ل قى دەقەرى ب قى رەنگى مە بۇ ھەوہ بەرچاقكىرى ھاتنە رىكخستىن وى دەمى دى دايك و بابان نارەزوو ھەبىت زارۇكىن خۇ بۇ فىرگىرنى بەھىرنە خواندنگەھان^{۱۱۲}.

ھەژنە ل قىرى بىتە گۆتن رۆژنامەقانىيا كوردى يا وى سەردەمى: دىارى كوردستان- بەغدا، ژيان - سلېمانى، زارگىرمانجى- رەواندىز ۲۵۱ گولان ۱۹۲۶-۲۳ تەمووز ۱۹۳۲) د قى وارىدا بەرگىرى ژ مافىن گەلى

سەعدونى ب خۇ سەرۋىكاتىا جقىنى ھىلا و ھانە دناف دانوسىتاندىندا و دەرپارەى بابەتى پەقى و گۆت: ئەز ب پىئىست و فەر دبىنم ئەم د نازاد بىن و نازادىن بدەينە گىشت رەگەزان... ل عىراقى رەگەزەكى مەزىن ھەبە ئەو زى كوردى، ئەگەر مافى كوردان نەدەين و نەھىلىن خواندنگەھىن وان ب زمانى كوردى بخوئىنن دى ئەنجام د خراب بن... ئەز ھىقىن ژ جفاانى دكەم رەزىلىن د دانا قى مافىدا نەكەت، دا كو ژ دل ھەفگرتى و پىكھاتى بىن ل سەر پەكتىبا عەرەبى يا كو ئەم ھەموو ل وى ھىقىن نە^{۱۱۳}.

بەلىن سەرەراى قان ھەموو پەيمان و پىكھاتىن و سۇزان ھەر ژ دەسپىتكا دامەزاندنا عىراقى قە دزايەتيا خواندنا كوردى ھاتىيە كرىن، ل سالا ۱۹۲۲ل سەنتەرى بازىرى كەركووكى خواندنگەھەك ب نافى خواندنگەھا تەكى ھاتىيەقەكرىن، خواندن ئىدا ب زمانى كوردى بوو، رىزەبەكا زۇر ژ قوتابىنن كورد بەرى خۇدا قى خواندنگەھى ھەتا ھژمارا قوتابيان گەھشتىە سەد قوتابيان، بەلى وەزارەتا زانىارى يا عىراقى بىرازدا داخستنا قى خواندنگەھى دا^{۱۱۴}.

ب قى چەندى بەرھنگارى يان دزايەتيا خواندنا كوردى بەردەوام بوويە، كەسايەتى و رەوئشەنبىرىن كورد زى ھەست ب قى چەندى كرىە، ھەلوپىست زى بەرامبەر وەرگرتىنە، دىرۇكنقىس محەمەد ئەمىن زەكى كو وى چاخى ئەندامى جفاانا نوونەرىن عىراقى بوويە، د بىرئانینەكىدا بۇ شاھ قەبىسەل شاھى عىراقى ل ۲۰ كانوونا دووى ۱۹۳۰ دەرپارەى خواندنا كوردى ل كەركووكى دبىئىت: لە لىواى كەركووكا كە بەشى زۆرى ئەھالىەكەى يەئنى ۵۱% كوردە بە غەبرى سى ھىچ مەكتەبىكى نىيە كە كوردى دەرس بخوئىنن و ۲۵ مەكتەبەكەى تىر پەكدوويەكى نەبىن، ئەوانى تر ھەموو بە توركى دەرس ئەلئىنەوہ، وەلحال ئەوانەى بە توركى قسە ئەكەن نوووفوسىيان ۱۲% نوووفوسى لىواكە زىاتر نىيە^{۱۱۵}.

خواندنا كوردى ل لىوا مووسلى دبىئىت: لە حالى حاضر لە ھەر ھەر پىنج قە ضاى كوردەكانا كە لە چوار سى بەشى كوردە، مەكتەبىك ناىبىن كە

ئەمە لە ئەماكىن و مەملەكەتى عەرەباندۇ زامانى
عەرەبى بېنىت زامانىكى رەسمى، حەزرىتى خەتىب
كە لەو دەۋىو خەلەناۋە لە پاش ئىفلاسى چاۋراۋى
تورك بوون لە مەملەكەتى عوسمانىياتا ھەر ئەو
خەلەتەنە نەبوو ئەو عونصرانەى لەو مەملەكەتەنەندە
بلاۋكردەۋە وىران كران؟

ئىمە دەمانەۋى برا كوردەكانمان خاۋەندى
صەمىمى ۋەكو عەرەبەكان بۇ يىگەياندى
مەملەكەتەكەپان بە دلچكى پاك پكوشن ئەك بە
قسەى خاۋ^{۱۱۱}، كۇقارا (زاركرمانجى) ب گەرمى ب
ناقى كوردان ب تايبەت كوردىن رەۋاندزى سوپاسىيا
سەرۋكۆزىران كرىە و پششەقانى ل ھەلوپستى ۋى
كرىە ۋەھىقى خواستىە كورد سەردەمن قى ۋەزارەتندا
بگەھنە و ب لەز گۇتتا سەرۋكۆزىران د قانۋونا
بىتايىدا بىتە چەسپاندن. زىدەبارى (زاركرمانجى)
سەرۋكۆزىرانىيىن سەلمانىن، ھەولپىرى. كەركوۋكى،
رەۋاندزى و كەسەبەتى و ماقولپىن قان بازىر و
دەقەران بروسكىن پششەقانىن بۇ سەرۋكۆزىران
ۋە مەندوبى سامى و راۋىزكارپىن ۋەزارەتا نافخۇبى و
دادۋەرى ھەنارتىنە و ئەف بروسكەبە د رۇژنامىن ۋى
چاخى يىن بەغدادا ھاتىنە بەلاقكرن^{۱۱۵}. ھەزىبە بىتە
گۇتن ھەرۋەك بەرى نھا ئاماژە پى ھاتىبەكرن ل ۲۳
گولانا ۱۹۳۱ قانۋونا زامانىن خۇجەى ل سەردەمن
سەرۋكۆزىران نورى سەئىدى ھاتىبە بەلاقكرن.

نۈنەرنىن كورد د جفانا نۈنەرنىن عىراقىدا ھەر زوو
ھەست ب ۋى چەندى كرىە كو ھندەك دەستەلاتدار
يان برىار بەستىن عىراقى دژابەتبا خواندنا كوردى
ۋ پششكەتن و بەلاقبۋونا پەرۋەردى ب زامانى كوردى
دكەن. دىرۋكئقىس و ئەندامىن جفانا نۈنەران د
بىرئانىنەكىدا كو ل ۲۰ كانۋونا دوۋى ۱۹۳۲ئ دەرىارەى
پىگىرىنەكرنا عىراقى ب برىارپىن كۇما مللەتان بۇ
شاھى عىراقى بىلندكرى پششى كو ئاماژە ب نەبوونا
خواندنا كوردى و سەپاندنا زامانى توركى ل سەر
پرانىيا كوردى يا كەركوۋكى كرى دىپىزىت: شۋبەھ
نىبە نەبوونى مەكتەبى كوردى لە قەضاكان و
مەركەزى ئەم لىۋاىدە كە نىۋەى خەلكەكەى يان

كورد ب تايبەت پەرۋەردە و قىزگىزى ب زامانى كوردى
كرىە و ھەردەم بۇ قى بەرگىزى پششكەرمىن سووز و
پىكھاتىنن دەولەتا عىراقى و دەستەلاتدارىيا ئىنتىدايا
برىتانى و برىارپىن نافدەۋەلتى و كۇما مللەتان بوونە
ۋ رۇژنامىن نافبىرى بەرىرپىن خۇ بۇ ھەر بابەتەكى
پەيوەندى ب قى ۋارىفە ھەى تەرخانكرىنە. د ھەمان
دەمدا ھندەك ژ مەزنى بەرىرپىارپىن عىراقى ژى چ ژ
بۇ چەسپاندنا دەستەلاتا نوو دامەزنىيا عىراقى بىت
ژ بۇ رازىكرنا دەستەلاتدارىيا ئىنتىدايا برىتانى بىتن ل
عىراقى. چ ژ بۇ رازىكرنا جفاكى نافدەۋەلتى بىت ب
تايبەت كۇما مللەتان و ھەرگرتنا عىراقى بىت د قى
سازىندا ۋ ھندەك جارن قان مەزنى بەرىرپىن عىراقى
برىارپىن تايبەت ب پەرۋەردە و قىزگىزى ب زامانى كوردى
ل دەقەرنىن كوردان دابنە و ئەف برىارە بوۋىنە جەئ
رازىبوون و دەستخوشىيا بەرىرس و مەزنىن كوردان:
دەمن نورى سەئىدى ۱۹۳۰/۳/۲۳ سەرۋكۆزىران ۋەزىران
گرتىبە دەست برىاردا پرۇژى قانۋونەكى بەرھەف
بكەت و پششكەشى جفانا ئومەتن (مجلس الامە)
بكەت ل دوۋق ۋى پرۇژەى و پششكەرمى ب قانۋونا
بىتايىا دەولەتن و ل سەر مەرج و بەرنامەكى روحى
ۋ پەيمانەكا دابە كوردان جىبەجى بكەت و زامانى
كوردى ل جەئىن كوردان بىتە زامانى رەسمى. قى
چەندى د رۇژنامىن بەغدا يىن ۋى سەردەمىدا دەنگ
شەدابوو، (حزب الوطنى) خۇ نەرازى كرىو و رۇژناما
(البلاد) يا بەغدا بەلاقكرىو كو كەسەكى ب ناقى
عەلى مەحمۇود پىن پارىزەر د كۇمىوونا حىزىندا پەيقەك
خواندبۋو و ب تۈندى رەختە ل سەرۋكۆزىران گرتبۋو
ۋ ھىزىش كرىوونە سەر كوردان و گۇتۋو نابت زامانى
رەسمى ل كوردستانى كوردى بىت و د بەرسقىندا
سەرۋكۆزىران ھەرۋەك كۇقارا (زاركرمانجى) ژ
رۇژنامىن بەغدا قەگوھاستى ب قى رەنگى بەرسف
دابوو، (بەلام قسەى من كە لە قەظبەى كوردان
دوابوم ۋە لەو مەجلىسەدا خستىبوۋىانە نىۋ قسانەۋە
ئەمەبە نابىن ئەۋە لە بىر بگەين ۋەختىكى لە
عەھدى عوسمانىيەكاندا تىدەگەپششىن ۋ ھوشمان
ھاتبۋو سەر. ئىمە داۋامان دەكرد و دەكوشاپىن بۇ

زىاتر لە نىۋەي كوردن، ئەھالى كورد سەۋق ئەكاته سەر ئەۋەي كە يا مەنالكانيان نەنيرنە مەكتەب چونكە نايەنەۋىي زامانى تۈركى قوبوۋل بگەن، ۋە يا نا بە دل بيانخەن، طەبىعى ئەم نەۋعە ۋەضعبە تە شايانى شايانى تەئەسۋفە، ۋە ئە عەبنى ۋەخنا لە لايەكەۋە موخالىفى عىلمى تەربىيە، ۋە ئە لايەكى تريتەۋە موافقى مەصلەحتى حكۈمەت نىيە، بەئەم مەيداندىكى حكۈمەت بۇ مانەۋە ۋە دەۋامكردنى ئەم ۋە ضعيبە تە غەربە بە هيچ شتىك تەئويل ناكرى، ئىللا بە ۋە نەبن كە حكۈمەت ئەبەۋى تەشجىعيان بكا بۇ ئەم زمانە ۋ بۇ بلاۋبوۋنەۋەي، تا چە ربه ئە كورد بدا، ۋە تۈركمان ئامادەبكا بۇ ئەۋەي كە زياتر لە ئىستە بە سەر كورددا زال بن.....⁽¹⁷¹⁾ ياشتر ئى نامازە دكەتە سەرۋبەرى خواندىن ل لىۋا: مووسل و دبئيت: لە حالى حاجر لە ھەر پىنج قە چاي كوردەكانا كە لە چوار سى بەشى كوردە، مەكتەبىك نابينىن زامانى تەدرىسى كوردى بىت، ئىسباتى ئەمەش كاغەزى مودىرى مەعارفى مە نطە قە ي مووسلە كە بە تەئرىخى ۱۹۲۰/۱۱/۲ ژمارە ۲۵۱/۱ بۇ مودىرى مەعارفى عامى نووسىۋەو لەم كاغەزەدا بە ئاشكرا پىنى لى ئەنى كە لە مە نطە قە ي موصل دا مەكتەبىكى تيا نىيە كە بە كوردى دەرس بخوئنى⁽¹⁷²⁾.

ب قى رەنگى ديار دبىت كو سەرەراي ھندى كو خواندنا كوردى د سنوورەكى بەرتەنگدا بەرى دامەزراندنا دەولەنا شاھىيا عىراقى ل تەباخا ۱۹۲۱ بىۋو دىفاكتويەك و ئەف دىفاكتويە ب دامەزراندنا حوكمدارىيا شىخ مەحمودى ل سلىمانىي و فەدەرىۋونا سلىمانىي ژ دەستەلاتى حكۈمەتا بەغدا ھەتا ساللا ۱۹۲۳ پتر جىگىر بوو، پشتى دامەزراندنا قى حكۈمەتنى و راگەھاندنا حكۈمەتا ئىنتىدایا برىتانى ل عىراقى د ھەر پىتكەھانەكا د ناڧبەرا ھەردو ئالىاندنا و دناڧبەرا وان و كۇما مللەتاندا ھاتىيە گرىندان و ياشتر ئى برىارا كۇما مللەتان يا كانوونا ئىكى ۱۹۲۵ ب گرىندان وىلايەتا مووسل يا سەرەدەمى ئوسمانى داكوكى ل سەر خواندنا زامانى كوردى و پەروەردى ب

زامانى كوردى ھاتىيەكردن، زىدەبارى بزاقىن كەسايەتى و رەۋشەنبىر و نوونەرىن كوردان د جقاتا نوونەراندا و بۇ پتر دەستقەئىنان و چەسپاندىن و جىبەجىكرنا خواندىن ب قى زامانى ل خواندنگەھان و سۆز و پەيمانىن ھندەك بەرىرسىن عىراقى بۇ جەھتئاننا قى مافى چەندىن جاران برىار پى ھاتىنەدان، سازىيا ناڧدەولەتى (كۇما مللەتان) ئى ۋەك ئەركەكى ۋى بۇ دوۋقچوونا وان برىارن كو برىتانيا پى بوۋىپە دەولەتا ئىنتىدایى ل عىراقى و ياشتر ئى وىلايەتا مووسل پى دايە دگەل عىراقى بەردەوام دوۋقچوونا جىبەجىكرنا وان برىاران كرىبە كو ھندەك ژ مافىن كوردان دابىن كرىنە ژ وان مافان ئى مافىن خواندنا كوردى و ب رەسمىكرنا زامانى كوردى و بكارئىنانا زامانى كوردى ل دادگەھان، رۇژنامەقانىيا كوردى يا ۋى سەرەدەمى ئى نامازەدايە وان دوۋقچوونىن كۇما مللەتان، ھەر بۇ نەۋونە ۋەك ژ كۇقارا (زاركرمانجى) ديار دبىت دناڧبەرا سائىن ۱۹۲۷- ۱۹۲۸ ئىدا ھندەكان ل سنوورى لىۋا ھەۋلىرى بزاقىن ژ ناڧبەرا خواندنا كوردى كرىنە، ژ بەر قى چەندى ئى كۇما مللەتان د كۇمبوونا خۇيا مەھا چرىا دوۋى ۱۹۲۸ دوۋقچوونا بابەتى كرىبە و سەرۋكى كۇمى ل دور قى بابەتى پرىسپار ژ نوونەرى مەندوبى سامىن برىتانى ل عىراقى كرىبە ۋى ئى ۋەكى خۇ بەرسف دايە⁽¹⁷³⁾ ھەر ب قى رەنگى د كۇمبوونا شازدى يا كۇمبوسىۋونا ھەردەم يا ئىنتىدایى يا كۇما مللەتان ئەۋا ل ۶ چرىا دوۋى ۱۹۲۹ ھاتىيە گرىندان ئەندامى جقاتا كۇما مللەتان مستر ملدىنتىك د جقاتىدا ئامازە ب ۋى چەندى كرىبە (كو كورد شىكايەت و گازندى دكەن كو گرىكى ب فىزىكرنا زارۋكىن وان و رىخوشكرنى ل بەر پەروەردەيا وان نەھاتىيەدان...)⁽¹⁷⁴⁾ ژ ئەنجامى ھەول و بزاقىن كوردان و گرىگىداننا كۇما مللەتان و چەند ئالىەكان و ھندەك مەزىنە بەرىرسىن عىراقى خواندنا كوردى ل خواندنگەھىن پرائىيا باشوورى كوردستانى د سنوورەكى بەرتەنگدا سەقامگىر بوو و ھىدى ھىدى پىششە چوو و بەلى تىن د قۇناغا سەرەتايىدا و ژ سنوورى ھەردو لىۋاپىن

خواندنا كوردى ل دەقەرا بەھدىنان

ھەرۋەك د بەرپەرەن چوويىدا ئامازە پىن ھاتىيەكەرن ب درىژىيا سەردەمى شاھى ل عىراقىن خواندنا كوردى تىنى ژ لىۋايىن سىلېمانىيى و ھەولنىرى و كەركوۋكى دگرت، قەزايىن كوردى يىن لىۋا مووسلىن نانكو دەقەرا بەھدىنان و قەزا و دەقەرىن كوردى يىن لىۋايىن دىالا و كوت ژ قىن خواندنى ھاتىۋونە بىن باھركىن و ئەف سەرۋەره ھەتا شۇرشا ۱۴ تىرمەھا ۱۹۵۸ ل عىراقىن بىن بەردەوام بوو، ژ خىر و پىرىن قىن شۇرشىن بۇ يەكەمىن جارىل سالا ۱۹۵۹-۱۹۶۰ خواندنا كوردى ل دەقەرا بەھدىنان ھانە خواندن.

ل قىرىن پىرسىيار دەھىتەكەرن بۇچى ھەرل دەسپىكىن زمانىن كوردى ل قىن دەقەرىن ژى ۋەك لىۋايىن سىلېمانىيى و ھەولنىرى و كەركوۋكى (ھىندەك جاران و ب كىمى) نەھاتىيە خواندن و ئەگەرىن قىن نەخواندىن چ بوون...؟ ل دوۋف پىزانىيىن مە كەسەكى ھەتا نەھا دوۋقچوونا قىن بابەتى نەكەرى و ل بەرسقا قان پىرسىياران نەگەرىايە، لەوما ژى ژىندەرىن تايبەت ب قىن وارى نىن و پىزانىيىن مە ژى ل دور بابەتى دى كىم بىن و تىر تەسەل نابىن، بەلىن سەرەراي قىن چەندى دى ل بەرسقىن گەرىيىن و ئامازە ب وان بزاقان كەين بىن بۇ قىن مەرەمى ھاتىنە كەرن.

ژ سەدسالىيا شىزادى زايىنى بەرەف ژورور ل خواندنگەھىن ئايىنى بزاڧ ھاتىنەكەرن پىشكەك بان ھىندەك ژ خواندنا ئايىنى ب كوردى بىت، ئەقە ب خۇ وى چەندى دگەھىنىت كو زمانىن كوردى ل قىن دەقەرىن بەرى دەسپىكىن نا خواندنگەھىن رەسمى د سىنورەكىن ديارىكىرىدا زمانىن خواندنى بوۋە. پىشتى پەيدا بوونا خواندنگەھىن رەسمى د سىنورەن دەولەتا ئوسمانىدا كەڧنترىن بزاڧا بۇ خواندنا كوردى ل قىن دەقەرى ھاتىيەكەرن د سەردەمى شۇرشا شىخ عەبدولسەلامىن بارزانى (۱۹۰۷-۱۹۱۴) بوو، ژىندەر ئامازە پىن دكەن د كۇمبۇونەكىدا يا شىخ عەبدولسەلامى دگەل كەسايەتى و مەزىن دەقەرا بەھدىنان ل سالا ۱۹۰۸ ل تەكىيا شىخ نور مەھمەدى ل دەھۆكى نەجامداي ئامادەبوۋى

سىلېمانىيى ھەولنىرى و ھىندەك ژ لىۋا كەركوۋكى دەرنەكەتەبە. ب دەرچوونا قانۇننا زىمانىن نەقخۇيى ھىمار ۷۴ سالا ۱۹۳۱ ل ۲۳ گولانا ۱۹۳۱ خواندنا كوردى پىر روۋبەكىن قانۇنى ب خۇقە گرت و دەولەت ژى پىگىرگىر ب جىنەجىكىرنا قىن قانۇنى ب رامانەكا دى كار بۇ چەسپاندنا قىن قانۇنى بگەت، بەلىن دەھمان سىنورەن بەرتەنگەدا.^{۱۷۰}

ھەزىمە بىتتە گۇتن ژ بۇ تەناكىرنا سەرۋەرى ل دەقەرىن كوردستانىن و دياركىرنا نىزىياكىيا خۇ بەرامبەرى كوردان و گەلىن دىترىن عىراقىن و خۇشكىرنا رىكىن ل بەرخۇ بۇ چوونە نەف (كۇما مللەتان) و ژ بەركو ئەف قانۇنە بەك ژ گىرەنتىيان بوو بىن كو (كۇما مللەتان) كرىنە مەرج ل سەر عىراقىن بۇ چوونە نەف وى سەزىن، عىراق ب خۇ پىندىقى ب قىن كىرەرى بوو و ب ناچارى ئەف قانۇنە راگەھاندا.^{۱۷۱}

ژ سالا ۱۹۳۱ ب قە خواندنا كوردى ل باشوورى كوردستانىن د وى سىنورەن بەرتەنگ و چوارچوقەكىرىدا كەتە د قۇناغەكا نوۋدا كو قۇناغا ب قانۇنىكىن و رەسپىكىرنا قىن زىمانى بەل خواندنگەھان، دئەنجامدا ژى رۇژ ل دوۋف رۇژىن خواندنا كوردى كو تىن د قۇناغا سەرەتايىدا بوو بەرەف پىش دچوو، پەرتوۋكىن بەرنامىن خواندنى ل دوۋف ھەمان بەرنامىن خواندنا عەرەبى ل عىراقىن ژ عەرەبى دەھاننە ۋەرگىزان بۇ زىمانى كوردى و ژ ئالىن ۋەزارەتا زانىارى و پاشتر ژى پەرۋەردەيا عىراقىن دەھاننە چاپكىن و بەلاڧكىن ل سەر خواندنگەھىن لىۋايىن سىلېمانىيى و ھەولنىرى و كەركوۋكى، ب بەردەوامىدانى ب خواندنا كوردى ل قۇناغا سەرەتايى سالا ل دوۋف سالىن زىمانى كوردى پىر دەھانە قەۋزاتىن ژ پەيڧىن بىانى و كوردى يا پەتى جەھى خۇ دگرت، دەھمان دەھدا زىمانى كوردى پىر ب ئىدىمەم و زاراڧىن پەرۋەردەيى و زانىستى و ئابوورى... ھىند دەولەتمەند دىوو و بەرەف دىوو كو قۇناغىن دن بىن خواندنا نەقنجى و نامادەيى و بەرەف ژورور پىن بىنە خواندن كو ئەقە ژى داخووا پەرۋەردەكار و رەۋشەنىر و سىياسەتمەدارىن كورد و بزاڧا رىزگارخووا كوردى بوو ھەتا ل دوۋف پىنكەھاننا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ بوۋىە زىمانى خواندنى ل قۇناغىن نەقنجى و نامادەيى و پاشتر ژى زانكۇيى.

ۋى سەرەمى (كاتىب تەحرىر) بۇ قەزا ئامىدىن نامەيەك ل تور قى بايەتى بۇ رۇژناما (پىشكەوتن) يا سىلمائىن ھىنارنىيە و د ھىمار ۳-۱۳ يا نىسانا ۱۹۲۲ ھاتىيەبەلاڧكرن و تىدا دىبىزىت: نھا پىنج خواندنگەھ ل قەزا ئامىدىن ھەنە و د قان رۇژاندا جىگىرى راۋىزكارى لىۋا مووسىل كابتىن جاردن دگەل راۋىزكارى پەرۋەردى سەرەدانا ئامىدىن و قان پىنج خواندنگەھان كرىيە و كىمىسى و پىندىقنىن وان بىجھىنەنە و فەرماندايە مامۇستابان كىتپىن عەرەبى ۋەرگىزىنە سەر زىمانى كوردى و ب زارۇكان بدەنە خواندن ل داۋىيا ناما خۇ رەسول ناجى داخۋاز دكەت: رەجا ئەكەم ئەو كەسەنەي كە خۇي بە مونەۋرى كورد دەزانى ئەم ئەدەبىيات و ئاسارى كە ئە سىلمائىن بە زىمانى كوردى مومكىن دەبىت بە ۋاسىتەي پىشكەوتن ئە چاپ بدات بۇ بلاۋكرنەۋمى زىمانەكەمان بۇ قەزاكانى بەھىدىنان بىنررىت. گەلېك لازم و پىۋىستە^{۷۲}. گەلۇ دىۋارە قى دەقەرى بۇچى مفا ژ قى دەلىقنى ۋەرنەگرتىيە. ئەقنى بەرسقنى ژى دى ھىلىن بۇ داۋىيا بايەتى. بەلى پىندىقە بىزىن كو ئەق نامەيە ھەرچەندە خۇدىن ۋى كەسەكى خەلكىن ھەۋلىرى و نە خەلكى دەقەرى بۇ بەلگەنامەكا دىرۇكىيە د ۋى دەمىدا كو ھىز دەستەلاتى عىراقى ل كوردستانا ژىرى خۇجھە نەۋۋى ھىزىل خواندنا كوردى ل دەقەرى ھاتىيە كرن، لەۋما ژى ھارىكارى راۋىزكارى ئىنگىلىزى ل مووسىل فەرماندايە كىتپىن عەرەبى بىنە كوردى و ل خواندنگەھان بىنە خواندن. بەلى نە فەرمانا راۋىزكارى ئىنگىلىزى ھاتىيە بىجھىنەنە و نە ژى چ بۇ ئەۋا د ھىزا خەلكەكىدا دەريارەي خواندنا كوردى ل دەقەرى ھاتىيەكرن.

پىشنى دامەزاندنا حكۇمەتا عىراقى ل نەباخا ۱۹۲۱ و دەست بكارىۋونا قائىمەقامىن عىراقى ل قان قەزاىان، ژ سالا ۱۹۲۲قە بەرەف ژوور ئەق قەزايە ھەرۋەك سەرەمى ئوسمانى سەر ب لىۋا مووسىل بوونە و ھەردەم ژى دەستەلاندىريا لىۋاپىن دەستەلاندىرىيەكا عەرەبى بوۋىيە و ب عەقلىيەنەكا عەرەبى ژى سەرەدەرى دگەل قەزايىن كوردى كرىيە و

ل سەر بىرئانىيەكى (پاداڭتەكىن) دەريارەي مافىن گەلى كورد پىكھاتىن و ب رىكا ۋالىن مووسىل بۇ دەستەلاندىريا ئوسمانى ل سەنەبۇلى ھىنارتن و دخالا بەكەمدا داخۋازدكەن زىمانى كوردى ل پىنج قەزايىن دەھۆك، زاخۇ، ئامىدىن، ئاكرى و شىنگال بىنە زىمانى رەسىمى و دخالا دوۋىدا داخۋازدكەن فېركون د قان قەزاياندا ب زىمانى كوردى بىت^{۷۳}. ھەرچەندە دەقنى قى بىرئانىيىن يا كو چەندىن ژىدەرىن كوردى و بىانى ئامازە پىكرى ھىز نەھاتىيە دىتن، بەلى ب بەكەمىن بزاڧ د ھىنە نىاسىن بۇ بىكوردىكنا خواندنگەھان ل دەقەرا بەھىدىنان، راستە قى بزاڧى سەرەنەگرت و شۇرشا شىخ عەبدولسەلامى ب سىدارەدانا ۋى ل ۱۹۱۴ ب داۋىيات، بەلى ئەق بزاڧە ۋى چەندى دگەھىنەت كو خەلكەكى بەرى دامەزاندنا دەۋلەتا عىراقى ھىزىل خواندنا كوردى ل قى دەقەرى كرىيە، ب سىدارەدانا شىخ عەبدولسەلامى و دەسپىكرنا شەرى جىھانىن بەكەم ۱۹۱۴-۱۹۱۸ ئەق بزاڧە بىن دەنگ بوۋىنە، بەلى ب داۋىياتنا شەرى و نەمانا دەستەلاندىريا ئوسمانى و گەھىشتنا ئەشكەرى بىرتانى بۇ دەقەرى و سەرژنوۋ دامەزاندنا دەزگەھىن كارگىزى ل دەقەرى ژ وان ژى خواندنگەھان ل ژىر سەرەرىشتىيا ئەفسەرىن بىرتانى بايەتن خواندنى ب زىمانى كوردى ھاتەقە لقاندىن. ھەرۋەك د بەرىرىن چوۋىپىدا ئامازە پى ھاتىيەكرن ل دەسپىكا ھاتنا ئەشكەرى بىرتانى بۇ عىراقى ھەرچەن گەھىشتىن ھاتاندا خەلكى كرىيە بۇ خواندنى ب زىمانى خۇجھى و رىك ژى ل بەر قى چەندى خوشكرىنە، د ئەنجامى قى چەندىدا ژ كۇما ۷۵ خواندنگەھىن سەرتابى و دەسپىكىن عىراقى ل داۋىيا سالا ۱۹۱۹ل ۱ خواندنگەھان فېركون ب زىمانى كوردى و ل خواندنگەھەكى ژى ب زاراڧى شەبەكىي كوردى بو^{۷۴}. گومان تىدا نىنە قى چەندى ژ دەقەرا بەھىدىنان ژى گرتىيە، بەلى بۇچى خەلكى دەقەرى مفا ژى ۋەرنەگرتىيە. ئەقنى دى ھىلىن بۇ داۋىيا قى بايەتى.

ھەرۋەكى كەسەكى ب ناڧى رەسول ناجى كو

ل قىزى دو خالىن كىرگى ھەنە، قى قانۋونى ماف دايە خەلكى بەھدىنان ب كوردى بخوين، د ھەمان دەمدا ماف دايە وان بۇ خۇ ۋى زاراقى ھەلبىزىن يى وان بىقىت و بۇ خۇ دەھلبىزىن. ل ژىر كارىگەرىيا دەركەتتا قى قانۋونى و پىدقباتىيا حكۈمەتا عىراقى كو روۋبەكى باش د سەرەدەريا خۇدا دگەل كوردان بدەتە ناقتەندىن جىھانى ب تايبەت كۇما مللەتان، مەلا محەمەد سەئىدى دەۋكۈكى ۱۸۹۷- ۱۹۷۱ مامۇستايىن خواندنگەھا سەرەتاييا دەۋكۈكى رىزمانەك ب كوردى بۇ خواندنگەھىن دەفەرى ب زاراقى كرمانجىا ژوورى دانابە و بزاقىرە كو ئەو رىزمان و زاراقە ل دەفەرا بەھدىنان بىنە خواندن و بۇ دەمەكى ژى ھەرەك ھاتىبە فەگىران ھاتىبە خواندن. ھەرۋەسان مامۇستايەكى دى كو ۋى دەمى خويندكارى رىزىن بەراھىن بىن قۇناغا سەرەتايى بوو فەدگىرىت: كو ل سالا ۱۹۳۲ كىتېن كوردى ل سەر مە ھاتنەدەبەشكرن و خويندكار ب قى چەندى خوشحالبوون، بەلى پىشتى سى رۇزان ئەو كىتېن ز مە ستاندىنەفە و دگۇتن، كو نوونەرى قەزا شىخان ل جقاتا نوونەرىن عىراقى گۇتېوو مە نەقىت ئەم ب كوردى بخوينىن و ئەم دى ب عەرەبى خوونىن...^{۷۸} زىدەبارى قى چەندى ھەرەك د نقىسارەكا رىقەبەرى زانىارىيا دەفەرا مووسل يا ۱۲ تىرمەھا ۱۹۳۳ دىاردىت جقاتا ۋەزىرىن عىراقى رازى بوۋە (زمانى بەھدىنانى)^{۷۹} بىتە زمانى رەسمى ل قەزايىن باكوورى يىن سەرب لىوا مووسلفە و داخواز ژ ۋەزارەتا زانىارى كىرە لىزىنەكى ژ تايبەتمەندىن خۇجھى پىكېنىت داكو برىارى ل سەر باشترىن رىك بدەن كو بگىرنە بەر داكو بىياتېن نقىسېنى ب قى زمانى ل سەر دائىن. د قى نقىسارىدا كو بۇ مامۇستايىن خواندنگەھا دەۋكۈكى يا كوزان شاكر ئەفەندى دۇرسن** ھاتىبەھنارتن و ئەو ۋەك ئەندامى ۋى لىزىن دەسنىشانكرىە برىار دايە يەكەمىن جىقنا ۋى لىزىن ل ۱۹۳۳/۷/۱۷ بىتە گىردان^{۷۹}.

ل قىزى دىاردىت كو خواندن ب زمانى كوردى و زاراقى دەفەرى د قى قۇناغىدا ژ دەستەلاتى

د زۇرىمى دەماندا ژى قائىمەقام و رىقەبەرىن ناحىيان و مەزىنە بەرىرسىن دن عەرەب بوونە، محەمەد ئەمىن زەكى د ۋى بىرئانېنىدا ئەوا ل ۱۰ كانوونا دوۋى ۱۹۳۰ دايە شاھى عىراقى دەت دىاركىن ل پىنج قەزايىن لىوا مووسلى ۶۶٪ فەرمانبەرىن وان نە كوردن، ئەو ۳۴٪ يىن كورد ژى فەرمانبەرىن بچووكن ئەۋىن كەسىن بى چارە نەبىن كەس كەس بى رازى نايىتن^{۷۸}.

گومان تىدا نىنە د قى سەرۋەرىدا كەسەكى ھىز ل خواندنا كوردى ل قى دەفەرى نەكرىە و خواندن ب زمانى عەرەبى ب بى دەنگى ل سەر خەلكى دەفەرى ھاتىبە سەپاندن، ئانكو ئەو كىتا كىما زارۇكىن دەفەرى بىن ل خواندنگەھان دخواندن ژ خواندنا: تركىا ئوسمانى ھاتىبە فەگۇھاستن بۇ خواندنا عەرەبى بەرقازى دگەل ھندەك ھندەك دەفەرىن دىترىن باشوورى كوردستانى ژ خواندنا تركى ھاتىبە فەگۇھاستن بۇ خواندنى ب زمانى كوردى. ھەر د قى وايدا و ب مەرەما جىبەجىكرنا خواندنا كوردى ل خواندنگەھىن دەفەرى ل ئادارا ۱۹۳۰ شەش ئەندامىن كورد د جقاتا نوونەراندا بىرئانېنەك دايە سەرۇك ۋەزىرىن عىراقى دەربارەى مافىن گەلى كورد، د خالا يەكەم يا قى بىرئانېنىدا داخوازكرىە بۇ قەزايىن كوردى بىن لىوا مووسل لىوايەك (پارىزگەھەك) ل دەۋكۈكى بىتە دامەزاندن و زمانى كوردى تىدا بىتە زمانى رەسمى^{۷۹}، د ئەنجامى قى بزاقى و چەندىن بزاقىن دىتردا ۋەك ئامازە بىن ھاتىبەكرن قانۋونا زمانىن ناخۇبى ھژمار ۷۴ سالا ۱۹۳۱ ل ۲۳ گولانا ۱۹۳۱ ھاتە راگەھاندن و خواندنا كوردى پتر روۋبەكى قانۋونى ب خۇفە گرت. د قى قانۋونىدا كو ل ۱ خىزىرانا ۱۹۳۱ د رۇژنامەيا رەسمىا (الوقايە العرافىة)دا ھاتىبە بەلافكرن داكوكى ھاتىبەكرن كو ل قەزايىن لىوا مووسل ئامىدى، زاخۇ، دەۋك، ئاكرى، زىبار زمانى كوردى دى زمانى رەسمىي دادگەھان و فەرمانگەھان و خواندنى بىتن و خەلكى قان قەزايان دى د دەمى سالاھىندا ژ جىبەجىكرنا قى قانۋونى شىۋەبى زمانى كوردى بىن وان دقېت بۇ خۇ ھەلبىزىن^{۷۷}.

زۇرا خەلكى دەقەرى نەخويندەوار بوون، كىنا كىما خويندەواران ژى نىف خويندەوار بوون يان د رىكا حوجره و مزگەفتانرا فىرى هندەك بەراھىن خويندەوارىن بىوون، ھەتا داوييا سالىن سىھان ژسەدسالىيا چوويى دەرجوويىن قۇناغىن ئاقنجى و ئامادەيى يان بەرەف ژوور ل قى دەقەرى نەبوون يان ژى دەگمەن بوون، نەبوونا قۇناغا ئاقنجى و دوانافنجى ل قى دەقەرى ئەگەرى سەرەكىن قى چەندى بوو، يەكەمىن خواندنگەھا ئاقنجى ل سەرانسەرى دەقەرى ل سالا ۱۹۴۵-۱۹۴۶ ل دەۋكى ھاتىبەقەكىن^(۸) زىدەبارى ھەزارىن كو رىك نەدايە خەلكى زارۇكىن خۇبۇ خواندنا قۇناغا ئاقنجى بەھىزىنە جھىن دوورتر ۋەك مووسلى، ھەروەسان عەقلىنە عەشىرەتى ھندەك بۇچوونىن بەرتەنگىن ئاپىنى و سەرۋىبەرى ئابوورىن وى سەردەمى ژى رىكىن خواندن و قىزىبوونى ل بەر خەلكى بەرتەنگ كرىنە، د قى سەرۋىبەرىدا نە خەلكەكى خواندەقا و رەوشەنبىر نە ژى خۇدى ھەستەكا نەتەۋەيى ل دەقەرى ھەلدەكەقىت ھزرى ل فىزىبوونا زمانى خۇين نەتەۋەيى يان ژى بزاقتى بۇ قەكرنا خواندنگەھان ب قى زمانى بىكەت، بوونا كتەكا كىما كەسانىن رەوشەنبىر كو خەم ژ كوردى خوارىپىن ۋەك مەلا محەمەد سەئىدى بىرىفكانى يان شاكر درسن د قى كلودانىدا چ ژ سەرۋىبەرى ناگوھرىت، ھەروەك دەھىتە زانىن ل داوييا سالىن سىھان و دەسپىكا چلان ژ سەدسالىيا بىسنى ھۇمارەكا خويندكارىن خەلكى دەقەرى بۇ خواندنا قۇناغىن ئاقنجى و ئامادەيى و زانكويى و خواندنىن لەشكەرى گەھشنتە مووسلى و بەغدايى و د ئەنجامى نىكەلىيا وان دگەل خويندكارىن دەقەرىن دىترىن كوردستانى و نىزىكبوونا وان ژ ژندەرىن رەوشەنبىرىيا كوردى و پەيوەندىيا وان دگەل رىكخستىن كوردى نەمازە (كۇمەلا ھىوا) ھەروەسان ل ژىر كارىگەرىيا چالاكىن كۇمەلا خۇبوون(۱۹۲۷-۱۹۴۳)، و چالاكىن رەوشەنبىرى و چاپەمەنىن مالباتا بەردخانپان ل شامى د ئاقبەرا ۱۹۳۲-۱۹۴۳ ئى رەنگەكى ھەستا نەتەۋايتى و عەشقا زمان و رەوشەنبىرىيا كوردى ل جەم وان پەيدا

ياسادانان دەركەتە و دەستەلانى بجهننانى ژى برىار ل سەردايە و كەتە د قۇناغا دەسپىكى يان بجهنپاناندا.

بەلى ۋەسان ديارە ژ بەر ھەر ئەگەرەكى بىتن كو پاشتر دى ئامازە پى كەمىن خەلكى دەقەرى مفا ژ قى دەلىقى ژى ۋەرنەگرتە يان خەلكەكى ژ ئەنجامى نە ھىيارى و پاشقەمانا وان نەھىلايە مفاى ژ قى دەلىقى ۋەرگىن و بەردەۋامى ب خواندنى ب زمانى عەرەبى ھاتىبە دان.

چارەكا دن د روودانىن شۇرشا بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵ ئىدا بابەتى خواندنى ب زمانى كوردى ل قى دەقەرى ھاتىبەقە ئازاندىن و ئىك ژ داخوازىن شۇرشا بارزان پىن ل رۇزا ۱۹۴۴/۱/۷ پىشكەشى نوونەرىن حكۇمەتا عىراقى كرىن ئەو بوو كو قەزايىن كوردىن لىوا مووسل سەر ب وىلايەتا كوردستانى قە بن و زمانى كوردى ل ۋىرى زمانى رەسمى بىت^(۸).

ب شكەستنا شۇرشا بارزان ئەف بابەتە ھاتىبە ئفاندىن و ھەتا شۇرشا عىراقى يا ۱۴ تىرمەھا ۱۹۵۸ دەقەرا بەھدىنان يان ژى قەزايىن كوردىن لىوا مووسلى ژ خواندنا كوردى ھاتىبە بى باھرىن د يەكەمىن سالا خواندنى يا پىشتى شۇرشى نانكو د سالا ۱۹۵۹-۱۹۶۰ ئىدا ژ رىزا يەكى سەرەتايىقە دەست ب خواندنى ب زمانى كوردى ل خواندنگەھىن دەقەرى ھاتىبەكىن.

بەلى بەرى بچىنە د قى قۇناغىدا پىويستە ھەلسەنگاندىكا قۇناغا ئاقبەرا سالىن ۱۹۲۱-۱۹۵۸ ئى بکەمىن و ل وان ئەگەران بگەرىن پىن بوويە نەگەرى بى باھرىن دەقەرى ژ خواندنى ب زمانى كوردى و راشكواۋانە ئامازە ب وان ئەگەران بکەمىن ھەرچەندە ھندەك ژ وان ئەگەران ئەم ب خۇ ژى بىن و كىماتى بىتن بۇ دىرۇكا مە، ھەر چاۋان بىتن د ئەنجامى دوۋىچوونا مە ئەم دكارىن ئامازە ب فان ئەگەران بکەمىن:

پىكھاتا رەوشەنبىرى جفاكى يا خەلكى دەقەرى
ناھىتە قەشارىن پىكھاتا خەلكى دەقەرى
پىكھاتەكا عەشىرەتى و پاشقەماي بوو، رىزەبەكا

ژى ل ۱۹۲۲ ئەف مافە بەرەف قۇناغا بجهئىنانى چوويه.

• **زىمبارى نەبوونا خەلكەكى رەوشەنپىر و خۇدى ھەستى نەتەۋايەتى** بىن دخالا چووييدا نامازە بىن ھاتىبەكرن ۋەك دو ھوكارىن سەرەكېن خەلكى دەقەرى ژ خواندنا كوردى بىن باھر كرىن، فاكتهرەكى دى بىن قى بىن باھر كرىن د وى قۇناغىدا كەسايەتى و مەزىن و خۇدى دەستەلانېن دەقەرى و بەرپرسىن كارگىرىن دەقەرى كو يەك يەكە دى نامازە ب ھەموويان كەين.

- ھەرۋەك نامازە بىن ھاتىبە كرىن وى سەردەمى پىنكھاتا دەقەرى نە پىنكھاتەكا باژىرى شارستانى رەوشەنپىرى بوو بەلكى پىنكھاتەكا عەشپىرەتى پاشكەتى بوو كو ناغا و بەگ و شىخىن تەرىقەتېن ئايىنى مەزنانى و دەستەلاندى ل خەلكى دەقەرى دكرن، ھەر ئەفە ژى بوون خەلەكا پەيوەندىن د ناقبەرا خەلكى و دەستەلاندىن رەسەمىن دەۋلەتى، ھەر قان و نوونەرىن وان نوونەراتىبا خەلكى دەقەرى د جقاتا نوونەرىن عىراقىدا دكرن، ئەگەر پىداچوونەكا ب ژيانا قان ناغا و بەگ و شىخان و نوونەرىن وان د جقاتا نوونەرىن عىراقىدا بگەين دى بىن دەگەن نەبىت كەسەك ژ وانا نىنە ھەسنا نەتەۋايەتى ل جەم ھەبىت كو خۇدى ھەلوپىستەكى نەتەۋەبى بىتن، يان رۇزەكى ژ رۇزان بەرگىرى ژ مافەكى نەتەۋەبى ۋەك مافى خواندنى ب زمانى نەتەۋەبى بگەت، بەلكى گەلەك ژ وانا ھەردەم د بەرھەف بوون بو دژايەتىكرنا ھەر لىنەكا بىنھنا نەتەۋەبى ژى بىت و ب ھەمان شىۋە ژى نوونەرىن دەقەرى ل جقاتا نوونەران كو ھەر ئەو ناغا و بەگ و شىخە يان بەرىژىرىن وان بوون ژ بلى يەك دويەكېن ۋەك حازم شەمدىنان و شىخ غىاسەدىنى نەقىشەبەندى نەبىن كەسەكى دى ژ وان كەسان نەبوون ل دەلىقەكى بگەرىن خىزمەتەكى بو وى خەلكى خۇ ۋەك ب كوردىكرنا خواندنگەھان پىشكەش بگەن^(۸۱).

ل قىزىرى داكو بوچوونا مە تىنى گۇتن نەبىت دى گۇتتا خۇ ب بەلگە و ژىدەرىن دىرۇكى سەلمىن.

بوويه^(۸۱) ئەف كەسە ژ نىشنى بەراھىن بىن خەلكى دەقەرى بوون خۇ قىزى نىسسىن و خواندنى ب زمانى كوردى كرى و شوون تىلېن وان د دىارن، بەلى شىبانىن وان و سەنگا جفاكېيا وان و دەلىقېن بەردەستىن وان بىن ھندى نەبوون خەلكەكى ب بەررەھى قىزى خواندن و نىسسىنا كوردى بگەن يان ھىزى ل قەكرنا خواندنگەھان ب زمانى كوردى بگەن.

• **ل دووفا ھەموو وان پىنكھاتىن د ناقبەرا برىتانىا** ۋەك دەۋلەتا ئىتىدىابى و كۆمەلا مىللەتان دەربارەى عىراقا نوو دامەززاندى ھاتىنەكرن و ل دووفا ھەموو وان پىنكھاتىن ناقبەرا عىراقى و برىتانىا و ل دووفا ھەموو وان سۇز و پەيمانىن مەزەنە بەرپرسىن عىراقى داينە خەلكى كوردستانى خواندن ب زمانى نەتەۋەبى مافى رەۋابىن گىشت خەلكى كوردستانى يە بەلى خەلكى دەقەرا بەھدىنان يان دەقەرىن كوردىن ئىوا مووسلىن مفا ژ قى مافى ۋەرنەگىرىيە، ھەرۋەسان ل دەسپىكا ھاتنا لەشكەرى برىتانى بو عىراقى دەستەلاندىريا نوو بو خۇ كرىە نارمانچ كو زارۇكان ب وى زمانى قىزىكەن بى ئەو تى دگەھن و د وان بەرناماندا بىن ل گولانا ۱۹۱۹ ھاتىنە راگەھاندن كو زمانى قىزىكرنى دى ئەو زمانى خۇجھىن بەرەلاف بىتن^(۸۲). قى چەندى ژ زمانى كوردى گىرىيە و ماف داپە ھەر دەقەرىكا باشوورى كوردستانى ب كوردى بخوونىن، دەمى جىگىرى راۋىزكارى ئىوا مووسلىن دگەل راۋىزكارى پەرۋەردى ل بەھارا ۱۹۲۲ سەرەدانا خواندنگەھىن ئامىدىن كرى و فەرمانداپە مامۇستايان كىتېن عەرەبى ۋەرگىرنە سەر زمانى كوردى و ب زارۇكان بەدەنە خواندن^(۸۳). ل قىزى ژى خەلكى دەقەرى مفا ژ قى دەلىقې ۋەرنەگىرىيە و ھەرۋەك مفا ژ دۋادەلىقەبىن ل گولانا ۱۹۳۱ دگەل راگەھاندنا قانۇننا زمانىن ناقخوۋى (خۇجھى) و برىارا جقاتا ۋەزىرىن عىراقى ل تىرمەھا ۱۹۳۲ بو قى خەلكى ھەلكەتى نەدىنى، قانۇننا نامازەپىكرى نە تىن ماف داپە خەلكى دەقەرى ب كوردى بخوونىن، بەلكى ماف داپە وانا ئەو دىن ب وى زاراقى بخوونىن ئەۋى ئەو ھەلدېزىن و ل سەر پىك دەھىن^(۸۴)، پاشتر

نەرازىبۇونى دۇرى بەيانا عەلى كەمالى بۇ خواندنا كوردى ل دەقەرى بەلاڧكرىنە و عەلى كەمالى بەرگىرى ژ بەرژەۋەندىيا وان دكر ب تېكدانا ئىكەتتيا نىشتىمانى گونەھباركرىه كەسىن ئەف بروسكە مووركىن و ھنازىن: حاجى خەلىل، سەعەد يوسىف خدر ئەندامىن جفانا بائۇرقانىيا زاخو، عەرز ئىبراھىم رشىد موختارى تاخىن روتتا، ئىبراھىم موختارى تاخى گويان، محىن دىن موختارى تاخى سويكى، رەھەزان موختارى گوندكى، مىرزا ئەحمەد سەرۋكى جۇنگى، نىعمەت حامد و ھەجى سادق و سالىحى عەبدى ئاغاي ب ناڧى سەرۋكە شىرەتېن گوللى، جەمىل عەبدى ئاغا ژ پىش سەرۋكىن عەشىرنا سەدى ڧە، عەبدولكەرىم شەمىد ئاغا ژ سەرۋكىن عەشىرەتا سەلفانەبى، ھسىن غازى سەرۋكە شىرتى بەنستانى و سەرۋكى ئەرمەنيان و ھندەك ناڧىن دىتر^(۱۸۹).

د ھۇمارەكا دىترا رۇژناما (البلاغ) ل ژىر مانىشتىن (يعنون استىكارھم للصدى المشؤم و تمسكھم بالوحدۃ العراقىه) ھەرۋەكى (الوحدۃ العراقىه) تىن خەما سەرۋكە شىرەتېن دەقەرى بيت، ۋەك د دەق رۇژنامىدا ھاتى سەرۋك و ماقوولىن عەشىرەتېن ئامىدىي و دەۋكى د بروسكە كېدا ب توندى نەرازىبۇونا خۇ دۇرى رەخنەبا عەلى كەمالى ل سەر سەزىن كارگىرى و زانىارى (الادارۃ و المعارف) دىاركرىه و داخاوازا عەلى كەمالى بۇ خواندنا كوردى ل بەھدىنان ب بانگەۋازەكا شويم كو دڧىت دۇرى ئىكەتتيا عىراقى ب ئازىنىت داپەنياسىن و وان سەرۋكە شىرەتان پىگىرىيا خۇ ب رىشالوكىن تەختى شاھىن عىراقى دىاركرىه ۋەك د دەق رۇژنامىدا ھاتى ئەو سەرۋكە شىرەت و ماقوولە زى سەعەد دىۋالى سەرۋكە شىرەتېن دۇسكى، شىخ نورەدىن بىرىڧكانى سەرۋكە شىرەتېن مزورى، ھەجى مەلۇ ژ سەرۋكىن عەشىرەتا دۇسكى ايا راست مزورى يە) شەڧىق سەرۋكە شىرەتېن گەۋدا، طەبار ئاغا سەرۋكە شىرەتېن شەرەفان و حاجى محەمەد ئاغا ژ سەرۋكىن عەشىرەتا دۇسكى^(۱۹۰).

ۋەك پىشتىر ئامازە پى ھاتىيەكرن ل تىرمەھا ۱۹۳۳ جفانا ۋەزىرتى عىراقى رازىبۇويە ل سەر خواندنى ب زمانى كوردى خۇجھىن دەقەرى و بۇ ڧى مەرەمى رىقەبەرىيا زانىارىيا لىوا مووسلى بەرھەڧىكرىنە و لىژنەك ژ تابەتمەندان پىكنىنايە و بەرھەڧىيا ۋەزارەتى دىاركرىه بۇ دىتنا ھەموو ئەو بەرتووكىن بۇ ۋى دەھنەپىشكەشكرن چ ئەۋىن ژ ئالىن نڧىسەرئەف دەھنەدانان يان ئەۋىن ژ بەرنامىن رەسەمىن خواندنى دەھنە ۋەرگىران و ھاندان و ھارىكارىيا وان پىشتى كو لىژنا ئامازەپىكرى برىارى ل سەر بەنەما و رىكىن نڧىسەنا ڧى دەت. ھەرۋەسان برىارو ۋەڧ لىژنەبە بۇ ڧى مەرەمى ل دەمژىر نەھى رۇزا يەكشەمى ۱۹۳۳/۷/۱۷ ل دىوانا رىقەبەرىيا زانىارىيا مووسلى كۆمىبىت^(۱۸۸).

ئەف كۆمىبۇونە ھاتەكرن يان يان نە؟ چما ئەف برىارا جفانا ۋەزىران نەھاتەبجھىنيان...؟ ئەگەر چ بوون...كى بوونە ئاستەنگ...؟ چ ژىدەرەك يان بەلگەنامەيەك ل بەر دەستى مە نىنە بەرسڧا ڧان پىسىاران بەت. تى ئەم دكارىن بىي ھىچ گومانەك بىژىن ئەو برىار نەھاتەبجھىنيان و زمانى كوردى ل دەقەرى نەھاتەخواندن، لەوما ژى د خولا جفانا نوونەرىن عىراقى يا ناڧەرا تەباخا ۱۹۲۵- چرىا ئىكى ۱۹۳۶ ئى نوونەرى سەلىمانىن د جفانا نوونەرىن عىراقىدا عەلى كەمال" بابەتى خواندنا كوردى ل قەزايىن كوردى بىن لىوا مووسلى د ئازىنىت و پىسىارىكەت بۇچى كوردى ل ڧان دەقەران ژى ۋەك سەلىمانىن و ھەۋلىرى ناھىتەخواندن و داخاۋاز دكەت زمانى كوردى ل ڧان دەقەران ژى بىتەخواندن. پىشتى دانوستاندنى برىار دەھنەپاشنىڧىستى بۇ جڧىنا پاشترا جڧاتى و جڧىنا پاشتر ژى د كەڧىتە پىشتى پىشوپا جڧاتى^(۱۸۸) د ڧى ناڧەرىندا بەرھەڧىەكا باش دۇرى بۇچوونا عەلى كەمالى ل جفانا نوونەران ھاتىيەكرن، دھۇمارا ۱۶۷ يا ۲۰ نادارا ۱۹۳۶ رۇژناما (البلاغ) يا مووسلى ل ژىر مانىشتى (احتجاجات على بيان نائب السلىمانىة على كمال) ھەرۋەسان (زاخو تستىكر و تحتى على ڧكرە تنقص الوحدۃ العراقىه) چەندىن بروسكىن

كارگىرىن بىلدىن جەھكى نە خەلكى ۋى جەھى بن، نەو چ خەمەكى ژ بەرژەۋەندىن خەلكى ۋى جەھى ناخون. ژ بەركو دەقەرا بەھدىنان ۋەك چەند قەزايەك گىردايى لىۋا مووسل بوۋىە. ل سەنتەرى قى لىۋايى ژى دەستەلات دەستىن عەرباندا بوۋىە، گەلەك جاران ژى عەربىن توندرەۋىن نەتەۋىى بوون، وان ژى ب ھەستەكا شوپىنىزىمى سەرەدەرى دگەل دەقەرىن كوردى كرىە و ژ ئالىن پەروەردە و فىركرنى قە ب چاقەكى عەربانە سەرەدەرى دگەل قان دەقەران كرىە و قىايە ھەردەم زمان و خواندنا عەربى ل سەر وان بسەپىن. ب قى رەنگى قائىمەقام و بەرىسىن ئىدارىن قى دەقەرى نە خەلكى دەقەرى بوون خەمەكى ژ كوردىكرنا خواندنى ل دەقەرى بخون و بەرىسىن بىلندتر يىن خۇدى دەستەلات ل سەنتەرى لىۋايى (پارىژگەھى) دژى ھەر كوردىكرنەكى بوون، بەلكى ھندەك جاران دژى ئاخفنى بوونە ب زمانى دايكى ل خواندنگەھان، ل دور قى چەندى دى نمونەكى بەرچاقكەين، د راپۇرتەكا پشكىنەرى خواندنگەھىن سەرەتايى مەحمود عەتار باشى يى سەر ب رىشەبەرىيا زانبارى (معارف) پا مووسل ھژمار ۱۶۰ ل ۱۹۵۷/۱۱/۱۲ دەريارەى سەرۋىەرى خويندكارىن خواندنگەھا سەرەتايىا مانگىشكى ھاتىبە، من دىت ئاستىن زانستى ھندەك خويندكاران ل رىژىن پىنجى و شەشنى بى لاۋازە، ب رەنگەكى گىشى خويندكار د لاۋازن د زمانى عەربىدا و شىانن تىگەھشتىن و دەرىن ب زمانى عەربى نىن، من داكوكى ل سەر مامۇستاپان كر كو زمانى خۇجەھى د دەمى دەرسىدا نەھىتە بكارىنان^{۹۸}، پشكىنەرى تاپبەتمەند كو دقنىت كەسەكى شازەبىت د سەرۋىەر و دەروونى خويندكارى و ھەست ب ۋى چەندى بگەت كو زمانى دايكى ئانكو زمانى خۇجەھى فاكتەرى ھەرە سەرەكىن فىركرنا خويندكارىبە و قى راستىن بگەھىنە يىن ژ خۇ بىلندتر، قەرمان دەدەت كو زمانى خۇ جەھى دەرسىدا نەھىتە بكارىنان. ھەرەسان ئەز ب دوور ئابىنم ھەر قان بەرىسىن بىانى ل دەقەرى و بەرىسىن عەرب ل سەنتەرى پارىژگەھى رۇلەكى

ب قى چەندى كەسايەتەكى كوردى نوونەر د جقاتا نوونەرىن عىراقىدا بەرگىرى ژ مافى خەلكى دەقەرا بەھدىنان ب خواندنى ب زمانى كوردى كرىە، بەلى قان سەرۋىك و ماقوۋلان بەرسنگى ۋى گىرتىە و نەھىلايە زارۋكىن وان ب زمانى كوردى بخوونىن. و ب قى چەندى ئەم دوورنابىنن ھەرقان كەسان بزاڤا ل سالا ۱۹۳۳ى بۇ خواندنا كوردى ھاتىبەكرن و بىرارا جقاتا ۋەزىرىن عىراقى ژ ئاقىرىت. دەھمان دەمدا دى بىژىن دەستەك ژ عەربىن شوپىنى ل يىشت وان ھەبوۋىە، ژ بەركو ئەو شىۋازى د بروسكاندا ھاتى ژ ئاستى رەۋشەنبىرىن وان كەسان بىلندترە، بەلى بگەر و يىن دژى خواندنا كوردى ل دەقەرى راۋەستىابىن ھەر ئاغا و سەرۋىكەشپىرەتىن دەقەرى ب خۇ بوونە.

- بەرىسىن كارگىرىن دەقەرى:

ھەرەك د ۋى بىرئانىندا ھاتى ئەۋا ۲۰ كانوونا دوۋى ۱۹۳۰مەھەد ئەمىن زەكى دايە شاھى عىراقى ل سالا ۱۹۲۶ل ھەر پىنج قەزايىن كوردىن لىۋا مووسل رىژا قەرمانبەرىن كورد ۲۴٪ بوو بەرامبەرى ۱۱٪ قەرمانبەرىن نە كورد. ئەو ۳۴٪ ژى ئەو كارىن سادە و بچووك بوون يىن كەسىن زور پىدقى نەب كەس پى رازى نەدبوون، ۋەك گىرۇف ژى نامازە پىكرىە كو چوار ژ وان قائىمەقامان* و امودىر مال و موعاونى شورطە و موفەۋۋەظىن و مەنمورە گەۋرەكانى تر ھەموو غەبىرە كوردن و ژمارەى ئائىبەكانىان بە نىسبەتى ئوقووسىيان ئەبۋايە سىيان بان چوار بوۋايە كەچى ھەر دوۋانن^{۹۹}.

نە تىنى د قى سالىدا بەلكى ب درىژىيا سالىن ۱۹۲۱- ۱۹۵۸ سەرۋىەرى كارگىرىن دەقەرى ب قى رەنگى بوو، بۇ نمونە ھەتا سالا ۱۹۵۸بەك قائىمەقامى خەلكى ئامىدىن بان خەلكى دەقەرى قائىمەقامى ل ئامىدىن نەكرىە، بەكەمىن قائىمەقامى خەلكى ئامىدىن ب خۇ عەگىد سىدىق بوو يى ل سالا ۱۹۱۹ بوۋىە قائىمەقامى ئامىدىن^{۱۰۰}، ئەز باۋەرم سەرۋىەر ل قەزايىن دەۋك، ئاكىرى و زاخۇ ژى ھەر ب قى رەنگى بوۋىە.

ھىچ گومان ئىدا نىنە ئەگەر بەرىسىن

ى مووصلدا ديوە، سەرەراي ئەمە بەرامبەر بە بەئىتى
 ۋەزىرى موستەعمەرات كە لە مادەي ۱۵ خوطبە
 كەيدا بەيان كراۋە، خىلافيكى تىش ئەينىن، ۋە
 ئەۋەش بە تەۋاي ھەل گرتى زمانى كوردىيە لە طە
 رەف ۋەزارەتى مەعارىفە ۋە لە ھەر پىنج قە طاكە دا،
 ئىنجا نازانم ئايا ۋەزارەتى مەعارىف لە خۆبە ۋە يا
 خۇد بە ئىعازى حكۇمەت بوو كە زمانى كوردىيە لە
 مەكتەبانەدا دەرگە^{۱۹۲۱}، د قى دەقیدا چەند خالەك
 ھەژى نامازە پىكرىنە:

- ل دووڤ خوتبا ۋەزىرى موستەعمەراتى بىرتانى
 ل ۱۹۲۱/۹/۳ ل كۆما مللەتان ز ۱۳ خواندنگەھىن
 كوردى ۱ ژوان ل مەنتەقەي مووصلدا بوونە.
- محەمەد ئەمىن زەكى ب خۇ ل سالا ۱۹۲۷ئى
 ۱۵ خواندنگەھىن كوردى ل دەقەرا مووسلى دىتەنە.
- ل مەھا چىرا دووئ ۱۹۳۰ھىچ خواندنگەھەكا
 (مەكتەبىكى) كوردى ل دەقەرا مووصلنى نىن.

تېئىنىن مە ل سەر قان خالئ:

✽ چ ژندەرەك ل بەر دەست نىنە بسەلمىنىت
 ل سالا ۱۹۲۱ئى ۱ خواندنگەھىن كوردى و ل سالا
 ۱۹۲۷ئى ۱۵ خواندنگەھىن كوردى ل دەقەرا مووسلى
 (ئانكۆ پارىزگەھىن نەپنەۋا و دھۆك پىن ئەقرو)
 ھەبوونە. ل ھەموو دەقەرىن كوردنشىنئىن لىۋا
 مووسل يا ۋى دەمى ۱۵ خواندنگەھە نەبوونە.

✽ نە ۋەزىرى موستەعمەرات نە ژى محەمەد
 ئەمىن زەكى نامازە پىنەكرى ئەف خواندنگەھە ل
 كىز بائىركى يان گوندى بوون، ب كىز زاراقى كوردى
 دخواندن.؟ ز بەركو ل دووڤ گوتنا محەمەد ئەمىن
 زەكى ب خۇ ھەتا سالا ۱۹۲۸ تىن پىنج پەرتووكىن
 بەرنامىن خواندنى ب كوردى چاپوونە^{۱۹۲۱}، بى
 كو نامازە ب ھندى كرىت ئەف پەرتووكە سەر
 كىز خواندنگەھان يان پىن كىز دەقەران ھاتىنە
 دا بەشكرن، نەگەر ئەف پەرتووكە گەھشتىنە لىۋا
 مووسل ئەرى ۋى سەر دەمى ئەو مامۇستابە ل قى
 دەقەرى ھەبوونە ب زاراقى وان پەرتووكان خويندكاران
 فىركەن.

✽ د كورتيا وان دو راپورتان پىن د رۇژناما ژىن دا ل

سەرەكى د ھاندانا ناغا و سەرۋكە شىرەتاندان
 ھەبىت بۇ نقىسىنا وان پرووسكان دژى عەلى كەمالى
 پى بەرگى ژ بەرژەۋەندىا زارۋكىن وان كرى و ۋەك
 مە نامازە پىكرى ژ شىۋاژى وان پرووسكان دياردىت
 كو ژ ئاستى رەۋشەنپىرىيا وان كەسان بلندترە پىن
 مووركرىن.

ب قى رەنگى نەكەسەكى ژ خەلكى دەقەرى،
 نەكەسەكى ژ مەزىن و دەستەلاتدار و پەزىلەمانتارىن
 دەقەرى، نە ژى كەسەكى ژ كارىدەستىن كارگىرىن
 دەقەرى، نە ژى كارىدەستىن سەنتەرى لىۋا مووسلى
 ھزرەك ل ب كوردىكرنا خواندنگەھىن دەقەرى كرىە،
 بەلكى نەگەر ھندەك جارن سىكە لىقنەك بۇ قى
 چەندى ھاتىتەكرن دژايتە قى لىقنى ھاتىتەكرن،
 گومان ژى تىدا نىنە ل ئاستىن بلندتر پىن ۋەزارەتا
 زانىارى ل بەغدا ل سەرۋەرىن ب قى رەنگى دگەريان
 كو دژايتە خواندنا كوردى بىكەن ل ئەو جەھىن
 دىشانىن واندا بىتن بىكەن.

ھندى پەيوەندى ب خواندنا كوردى قە ل دەقەرا
 بەھدىنان ھەبىت پىندقىە نامازە ب چەند خالەكىن دى
 پىن پەيوەندى ب بابەتقىە ھى بەھىن كو پىكەكن
 ژ دىروكا فىزىكون ل دەقەرى:

✽ د ۋى بىرئانىندا يا محەمەد ئەمىن زەكى ل
 ۲۰ كانوونا دووئ ۱۹۳۰دابە شاھ فەيسەل شاھى
 عىراقى دىئىت: ئەھالى حاضر لە ھەر پىنج
 قەضاي كوردەكانا كە لە چوار سى بەشى كوردە،
 مەكتەبىك نائىنىن كە زمانى تەدرىسى كوردى
 پى، ئىپباتى ئەمەش كاغەزى مودىرى مەعارفى
 مەنطقە ي مووصل كە بە تەئىخى ۱۹۳۰/۱۱/۲
 ژمارەي ۲۵۱/۱ بۇ مودىرى مەعارفى عامى نووسىۋە
 و ئەم كاغەزەدا بە ئانكۇرابى پى لى ئەنى كە لە
 مووصلدا مەكتەبىكى تيا نە كە بە كوردى دەرس
 بخوئى، حال ۋابە ئەگەر تەماشاي مادە ۹ى خوطبە ي
 ۋەزىرى موستەعمەرات بىكەن ئەينىن ۱۳ مەكتەبى
 كوردى تيا باسكراۋە ئەم ۱۳ مەكتەبە شەشيان
 لە مەنگىقە ي مووصلدا بە ۋە خۇم بىلنەفس ئە
 سالى ۱۹۲۷دا ۱۵ مەكتەبى كوردىم لە مە نطقە

سەرھەتايى ل ھەموو ويلايەتا مووسل ھەبوون^{۱۹۱۱} ل دووڧ گەريانا مە ژى د وى سەردەمىدا ۱۵ يان ۱۶ خواندنگەھ ل دەڧەرىن كوردى يىن لىوا مووسلى نەبوون. ب قى چەندى ژى ئەم دوور نايىن ئەڧ بۇچوونا محەمەد ئەمىن زەكى ژ ھەستى وى يىن پاقزى نەتەوھەيڧە ھاتىبىت و ھاتىبەتە بلندكرن بۇ شاھ و جڧاتا نوونەران يا عىراقى و مەندوبى سامىن برىتانى ل عىراقى. د ھەمان دەمدا ژى دوور ناھىتە دىتن ژ بەر نەبوونا پەرتووكىن چاپكرى ھندەك مامۇستايان ل دەڧەرىن كوردى دەرس ب كوردى شروڧەكرىن و محەمەد ئەمىن زەكى ئەڧ خواندنگەھە ب كوردى داينە نىاسىن. وى ب خۇ ژى د كورتيا وى راپۇرتىدا يا ل ساللا ۱۹۲۸ئى ھاتىبە بلندكرن بۇ جڧاتا بلندا نوونەران نامازە ب وى چەندى كرىە كو ژ كۇما ۵۸ بابەتتىن خواندنا سەرھەتايى و دوئافنچى ننى بۇ دەرسەكى ژ وانا پەرتووك ب كوردى ھەنە و خوئندكار ناچارن ئىبىنيان بنقىسن^{۱۹۱۱}.

* ھەروەك دەيتە زانين پىشتى كو ل داوييا ۱۹۲۵ ئارىشا ويلايەتا مووسل ب داويھاتى و اكۇما مللەتان ل دووڧ چەند مەرچەكىن دياركرى ويلايەتا مووسل كو باشوورى كوردستانى يىن نھا ب خۇڧە دگريت داىە دگەل عىراقى. وان مەرچان پىنوبىست دكر دەولەتا عىراقى سەردەرىيەكا وەك ھەڧ دگەل ھەموو پىنكھاتىن عىراقى بكەت و د وازى قى وەكھەڧىندا پىنوبىست دكر دەست ب جىيەجىكرنا ھندەك مافان بكەت يىن بەرى نھا پەيمانامە و پىنكھاتىن ناڧدەولەتى و پىنكھاتىن ناڧبەرا دەستەلاتداريا ئىنتىدايا برىتانى و دەولەتا نوو دامەرزاندىيا عىراقى بۇ گەلى كورد ل باشوورى كوردستانى برىار پىنداي و قان مافان ژى بىنخىتە د چوارچوڧەكى دەستوورىدا. د ھەمان دەمدا عىراقى كاردكر كو ل ژىر دەستەلاتى ئىنتىداياى زركار بىيت و وەك دەولەتەكا سەرىەخۇ بىتە ئەندام د (كۇما مللەتان)دا و پىنشوخت مەرچى قى سازىن ژى بۇ وەرگرتنى ئەو بوو عىراق ھەموو سوز و پىنگىرىن خۇ د وازى مافىن نەتەوھەيىن كورداندا بجھىبىت. ھەر

۲۱خىزىرانا ۱۹۲۸ ھاتىبە بەلاڧكرن ھەروەك رۇژنامىن گوتى نوونەرى سلېمانىن رىزدار محەمەد ئەمىن زەكى پىنكەشى جڧاتا بلندا نوونەران (مجلس عالى مبعوثان) كرى دەرىارەى سەروبەرى زانىارى ل كوردستانى و دانانا لىژنەكا دانان و وەرگىرانا پەرتووكىن كوردى خواندنى ب كوردى ھاتىبە. ئە لىواى مووسل. ھەولنر. كەركووك. سلېمانى دا جالى حاچر ۲۸ مەكتەبى كوردى تىا مەوجودە^{۱۹۱۱}. ل قىرى باوهرى ناھىتە كرن ژ ۲۸ خواندنگەھىن كوردى ۱۵ ل لىوا مووسلى بن. د كورتيا راپۇرتا دووندا ھاتىبە: ئەو مەكتەپانەى ئە لىواى سلېمانى و كەركووك و ھەولنر مەوجودن قىمىنكىان لەطەرەف مودىرىەتى مەنطەقەى مووسل و قىمىنكىان لە طە رە ف مودىرىەتى مە نطەقەى بەغداوہ ئىدارە ئەكرىن^{۱۹۱۱}. ئەڧە رەنگەكى باوهرىن ل جەم فۇكۇلەرى دروست دكەت كو ۱۵ خواندنگەھىن لىوا مووسلى يىن ئەمىن زەكى ژى دىتتت يىن لىوايىن دىتر بن بەلى ژ ئالىن رىئەبەرىيا زانىارى (معارف)دەڧەرا مووسلى دەھاننە رىئەبەرن. ل قىرى پىندقىبە بىتە گوتن ل ساللا ۱۹۲۶دەست ب خواندنا كوردى ل لىوا ھەولنرى ھاتىبەكرن^{۱۹۸۱}. بەلى د ھەمان كورنە راپۇرتىدا دوپارە نامازە ب ۱۶خواندنگەھىن كوردى يىن لىوا مووسل ھاتىبەكرن: وە لى عەبىنى زەماندا بۇ ئەو شازدە مەكتەبە كوردى كە ئە لىواى مووسل دا ھەيە بۇ تەڧتىش و مراقب يان موڧەنشىنى كوردى موڧتەدىر استىخدام و عەلاوہى قادروى مودىرىەتى مەنطەقەى مووسل بكەن و موڧەقق لىم مەعلومە كە مەجلىسى عاليتان ئەبى بە قە ھىر و امبدم تروىج بڧەرمون^{۱۹۹۱}. دوپارە فەكۇلەرى دئىخىتە د گومانىدا ل سەر ھەبوون و نەبوونا وى ھژمارا خواندنگەھىن كوردى ل لىوا مووسلى. ئەگەر قى گومانى ژى وەرگىرن دى بىژىن ژىلى قى ژىدەرى يىن محەمەد ئەمىن زەكى چ ژىدەرىن دى ل بەردەست نىن نامازە ب بوونا ۱۵ يان ۱۶ خواندنگەھىن كوردى ل لىوا مووسلى كرىت. وى چەندى ژى ل بەر جاف وەرگىرن كو ل ساللا ۱۹۲۴-۱۹۲۵ئىن ۵۱ خواندنگەھىن

زانايىن كوردان كر كو رىزمانەكى بۇ زارۇكىن دەقەرا كوردستانى بەرھەقېكەن داکو ل خويىندنگەھان بىتەخواندن... زمانزان و شاعىر و زانايى دىنى مەلا محەمەد سەعید ياسىن گەلەك ب قى چەندى دلخوشبوو و ھەمى شىيانىن خۇ مەزاختن داکو رىزمانەكا كوردى بۇ زارۇكىن كوردان بەرھەقېكەت، پىشتى رىزمان ھاتىيەبەرھەقېكرن ھندەك مامۇستا زى ھاتنەھەلىزارتن داکو وانىن زمانى كوردى ل ھندەك خواندنگەھان بىيۇن ژ وانا عەبدولحەكىم ئىبراھىم كو بچىتە زاخۇ، شاكر دورىن كو بچىتە نامىدىن، ھوسا ب قى رەنگى دەمن لىژنە ھاتى و سەرھەدانا كوردستانى كرى و ب چاقىن خۇ دىنى كو ل خواندنگەھەن كوردستانى خوانن ب زمانى كوردى يە ئەو زى زقىنەقە و ئەف راستىە بۇ كۇما مللەتان گۇت. لى مخابن دەمن لىژنە زقىرەقە جارەكا دى رۇنما عىراقى زمانى كوردى قەدەغەكرەقە^(۱۱) ل قىرى پىويستە بەرى ھەر تىشەكى بىيۇن ئەو ل قىرى نقىسكارى چەند جارەكان گۇتى دەقەرا كوردستانى مەرەم بىن دەقەرا بەھدىنانە ئانكو قەزايىن كوردى بىن مووسلى بوويە، چىنكو ل دەقەرىن دى بىن كوردستانى وى دەمى ھەتا ئاستەكى ل قۇناغا سەرئايى خواندن ب زمانى كوردى بوو و رىزمانا ھاتىيەبەرھەقېكرن زى ھەر بۇ دەقەرا بەھدىنان بوويە، ھەروەسان گومان تىدا نىنە ئەف چەندە پىشتى راگەھاندنا قانۇنا زمانىن خۇجھى روودايە و د بەردەوامىا ھەولەن عىراقىدا بوويە بۇ چوونە ئاف (كۇما مللەتان) و قى لىژنى زى سەرھەدانا وان جھان كرىە بىن بى باھر ژ خواندنا كوردى ھەك قەزايىن كوردىن مووسلى و بزاقا قان كەسان ژ بەرھەقېكرنا رىزمانى و ھندەك مامۇستايان بۇ دەرس گۇتنى ئەگەر ژ ئالىي حكۇمەتىقە زى ھاتىنە خاپاندن ژ ھەستەك نەتەوھىي و دلسۇزىيا وان بوويە بۇ خواندنا كوردى. د ھەمان دەمدا بى بىيۇن ئەگەر كەسانىن رەوشەنبىر و خۇدى ھىشاربا نەتەوھىي ل دەقەرى ھەبانە و ھندەك كەسايەتىن خۇدى دەستەلات و شىيانىن دەقەرى دا شىن ب مفا ۋەرگرتن ژ قى قانۇونى و برگا داوبىن ژ قانۇونى ب

د قى قۇناغىدا ب تايەت د ساللا ۱۹۲۰ تىدا چەندىن بروسكىن نەرازىبوونى دژى سىياسەتا دەولەتا عىراقى بەرامبەرى كوردان ژ رىكخراو و كەسايەتىن كورد گەھىشەنە ھەردو حكۇمەتىن برىتانىا و عىراقى و (كۇما مللەتان) و تىدا داخواز دكرن عىراق سوز و بىگىرىن خۇ بەرامبەرى مافىن كوردان و (كۇما مللەتان) بچە بىنىت، ژ ئەنجامى قى چەندى زى عىراق ناچار بوو قانۇونا زمانىن خۇجھى- ئافخۇبى (قانون اللغات المحلىه) ھژمار ۷۴ ساللا ۱۹۲۱ ل ۲۳ گولانا ۱۹۲۱ رانگەھىنىت^(۱۲).

ھەروەكى ديار ژ دەقنى قانۇونى ھەر كوردەكى ل ھەر جھەكى نامازە بىكرى د برگىن قانۇونىدا ماف ھەبە ب زمانى خۇ بچوونىت و ل دادگەھان زى ب وى زمانى سەررەرى دگەل وى بىتەكرن، زىدەبارى قى چەندى تايەتمەندىيا دەقەرا بەھدىنان پاراستىە و ماف دايە وان (قەزايىن كوردىن مووسلى) د دەمن سالەكىدا وى شىوازى زمانى كوردى ھەلىژن بى وان دقنىت، ئانكو وان ماف ھەبە زاراقى خۇ بان ھەر زاراقەكى دى بى وان دقنىت بۇ خۇ ھەلىژن، ھەژنە بىيۇن ھەتا نھا زى چ قانۇونەكا عىراقى و كوردستانى ھوسان ب ئاشكرابى ئەف مافە نەدايە خەلكى دەقەرى.

ل قىرى پىدقىە نامازە ب دو مژارن پەبوھندى ب قى قانۇونى و خەلكى دەقەرىقە ھەبى بىتە كرن:

۱- دەننە قەگىران دەمن ل ساللا ۱۹۲۰-حكۇمەتا عىراقى داخواز ژ كۇما مللەتان كرى كو ژ بىن ئىنتىدايا برىتانى سەرخۇبوونا خۇ ۋەرگرت و بىتە ئەندام د (كۇما مللەتان)دا قى سازىن ژ عىراقى خواست، كو مافىن وان نەتەوھىين د عىراقىدا دژىن نەخاسم مللەتى كورد ب دروستى بەدەتى، عىراقى زى ۋەسان بۇ كۇما مللەتان دا خوياكرن كو ئەو نەتەوھىين د عىراقىدا ب سەررەستى دژىن و مللەتى كورد زى مافىن خۇ ۋەرگرتىنە و ب زمانى خۇ زى د خويىن و دنىسىن، ھەروەسان عىراقى بەرھەقىيا خۇ دياركر بۇ ھەر لىژنەبەك بەنن بۇ قى چەندى. لى بەرى لىژنە بەنن عىراقى داخواز ژ ھندەك زمانزان و خەمخۇر و

رەنگەكى زۇرەنگان دا شۇن ب زىمانى كوردى ب زاراقى خۇيىن خۇجھى بخويىن.

۱- ھىمان دژايەتيا نھال ژىر مھانەيىن جودا جودا ژ نالىن ھىندەك رەوشەنەيىرنىن زاراقى كىرمانجيا ژىرى دگەل ھەر بزاڧەكى بۇ پىشتمەبرنا كىرمانجيا ژوورى و خواندنا قى زاراقى ل خواندنگەھان دەپتەكرن د وى سەردەمىدا ژى ھاتىيەكرن. تىن ب دەرگەتنا قى قانوونى و برگا داويى ژ قانوونى كو ماف داىە خەلكى دەڧەرى (وى شىوازى زىمانى كوردى ھەلبۇزىن پى وان دڧىت)، دىرۇكتىڧىس محەمەد ئەمىن زەكى كو د وى سەردەمىدا نوونەرى لىوا سلىمانىن بوو د جفاتا نوونەراندا دژى قى برگى كەنپە د چەپەرىدا و د بىرئايىنەكىدا ل رۇژا ۱۹۳۱/۵/۲۲ بۇ مەندوبى سامىن برىتانى ل عىراقى ب مھانىن وەك. لەھجا ز ھەموويان پەتتەر و رىك و پىكتەر، تىكدانا پەكىتيا زىمانى كوردى، نەبوونا كىتپىن كوردى ب زاراقى بەھدىنان، دوقات بوونا مەزاختىن حكۇمەتى ئەگەر پەرتووكىن خواندنى بۇ ھەردو زاراقان چاپكەت و ھىندەك مھانەيىن دن و ل داويى ژى ھىقى دكەت. لە بەر ئەم ئەسبابانە. رجا ئەكەم بە چاويكى عەطفەوہ تەماشاي ئەم ئىشە بگەن و تەوہسوط بڧەرموون تا تەنھا لەھجەيەك بۇ ھەموو كوردىستانى عىراق فوبوول بكرى. ئىتر زۇر شوكر و حورمەت بۇ ئىوہ^(۱۱).

ل قىرى پىدڧىيە بىتە گۇتن كو محەمەد ئەمىن زەكى ئەو چەند بەرچاڧ نەگرتىە كو زاراقى وى ب بەھدىنان ئاڧكرى زاراقى كىرمانجيا ژوورى يە، ھەرەسەرەكىتىن و بەر بەلاڧتىن زاراقى كوردى يە و كەڧتىن دەڧىن كوردى ب قى زاراقى ھاتىنە نڧىسىن و د سەردەمى نوودا ژى رۇژنامەڧانىيا كوردى و چاپكرىن كوردى ب قى زاراقى دەسپىكرىنە، تىن سەرۋەرى دەھ سالىن پىشتى دامەزاندنا عىراقى بەرچاڧكرىە كو چەند خواندنگەھەك و كتەكا رۇژنامان و چەند پەرتووكىن چاپكرى ب وى زاراقى وى ب: (ھەرە ڧەصىحتر و رىكوپىكتر لەھجە) ئاڧكرى و وى دڧىا د وى سەردەمىدا ل سەر دەڧەرا بەھدىنان بىتە سەپاندن كو محەمەد ئەمىن زەكى

ب خۇ دىزىت ھەتا وى دەمى تىن پىنج پەرتووكىن چاپكرىن خواندنگەھان ب كوردى ھەبوون ئەو چەندە بەرچاڧ نەگرتىە ئەگەر د وى دەمىدا ل دەڧەرا بەھدىنان ب كوردى و زاراقى كىرمانجيا ژوورى ھاتىا خواندن ئەڧە دا مڧايەكى باش گەھىنپتە باكور و رۇژناڧايى كوردىستانى.

۳- ھىدى پەيوەندى ب خواندنا كوردى ل دەڧەرا بەھدىنانڧە ھى پىدڧىيە بىتە گۇتن ھەرچەندە ژسالا ۱۹۱۹-۱۹۵۸ ل زۇرىەى باشوورى كوردىستانى خواندن ل قۇناغا سەرەتايى ب زىمانى كوردى- زاراقى كىرمانجيا ژىرى(باشوور) بوو و وەك ئامازە پى ھاتىيەكرن رۇژ ل دووڧ رۇژى زىمانى كوردى- كىرمانجيا ژىرى پىشكەت و ژ پەيڧىن بىانى دەھتە ڧەوژارتىن و ب زاراق و ئىدپەمىن نوو دەولەمەند دبوو و بەرەڧ رىڧىسەكا ھەڧكرى دچوو، بەلى قى پىشكەتنى ئەكو مفا نەگەھاندە دەڧەرا بەھدىنان بەلكى كارىگەرىيا وى ژى ل سەر خەلكى دەڧەرى زۇر يا كىم بوو. بەلكى بەرڧاژى قى چەندى بزاڧا رەوشەنەيىرىيا كوردى ئەوا ل ۱۵ گولانا ۱۹۲۲ب دەرچوونا كوڧارا (ھاوارا) ب ئىپىن لاتىنى ل شامى دەسپىكرى و ھەتا سالا ۱۹۴۵بەردەوام بووى سەرەراى بەرتەنگى و سىنووردارى قى بزاڧى كارىگەرىيا وى پىتر بوويە ل سەر دەڧەرا بەھدىنان، ب رەنگەكى ل دەسپىكا سالىن چلانڧە نىمچە خواندنگەھىن ئەھلى ل دەڧەرى ھاتىنە ڧەكرن و خەلكەك تىدا ڧىرى خواندن و نڧىسىنا كوردى ب ئىپىن لاتىنى (ئانكو تىپىن مىرچەلادەتى) ھاتىيە كىن، وەك خواندنگەھا گوندى ماين كو تىدا شەھىد ئەنور ماينى قوتابىن خواندنگەھا ئايىنبا گوندى ماين دگەل دەرسىن ئايىنى ڧىرى خواندن و نڧىسىنا كوردى ب ئىپىن لاتىنى دكرن. قى خواندنگەھى سەرنجا نوونەرى كوڧارا (رۇناھى ۱۹۴۲-۱۹۴۵شام) راكېشاپە سەرا گوندى ماين و قى خواندنگەھى داىە و راپۇرتەك دەريارەى قى خواندنگەھى د ھژمارا ۱۲ا ئىكى نادارا ۱۹۴۳ يا رۇناھى بەلاڧكرىە^(۱۱). ئەڧ نىمچە خواندنگەھە پان خولىن فىزىكرى ل جەپىن دىن وەك بامەرنى، گەرماڧا، دھۆكى ھەبوون^(۱۱).

ما، خواندن ل ھەموو خواندنگەھىن دەقەرى د ھەموو قۇناغاندا ب زمانى عەرەبى بوو، د ھەموو وارتن دى بىن کارگىرى و دادگەھان و بىن دى عەرەبى زمانى رەسمىن دەقەرى بوو، ژ ئەنجامى قى چەندى و گرىندان کارگىرىيا دەقەرى بەھدىنان د گەل کارگىرىيا لىوا مووسل رۆژ ل دووق رۆژى کارگەرىيا زمانى عەرەبى ل سەر خەلگى دەقەرى پتر لىن دەت و زمانى عەرەبى جە ل بەر زمانى كوردى بەرتەنگىر دكر.

ب روودانا شۇرشا ۱۴ تىرمەھى سەرۋىرەرى سىياسى جفاكى كارگىرى و رەوشەنبىرى ل سەرانسەرى عىراقى ھاتە گوھارتىن، پىنگاڧىن باشىن د بەرژەۋەندىيا ۋەلاتىيان و نازادىين كەسان و نەتەۋەيان ھاتنە ھاقىتن، گەلى كورد ژى ژ قان دەسكەفتان بى باھر نەبوو، د يەكەمىن دەستوورى عىراقىدا يى ۱۳ رۆژان پىشتى روودانا شۇرشا ۱۴ تىرمەھى و راگەھاندنا سىستەمى كۆمارى ئانكو ل ۲۷ تىرمەھى ھاتىبە راگەھاندن، د بەندى سىن يى قى دەستوورىدا ھاتىبە كو كورد و عەرب ھەقپىشكن د قى ۋەلاتىدا و خۇدى ماف و ئەركىن ۋەكەھەقن^{۸۱-۸۱} ل دووقرا چەند دەسكەفتەكىن دن بۇ گەلى كورد ل عىراقى دەستقەھانن، ژ وان دەسكەفتان يىن پەيوەندى ب بابەتنى مەقە ھەى دامەزاندنا رىقەبەرىيا خواندنا كوردى و چەسپاندنا خواندنا كوردى بوول خواندنگەھىن تەقابى باشوورى كوردستانى، قى چەندى ژ دەقەرى بەھدىنان گرت و خواندنا كوردى ب ھەمان زاراقى كرمانجيا ژىرى ل ھەموو خواندنگەھىن دەقەر و قەزايىن كوردى يىن مووسلى زاخۇ، دەۋك، ئامىدىن، شىخان و ئاكرى ل سالا ۱۹۵۹-۱۹۶۰ ھاتەخواندن.

ب پىنداچوونا بادەكەن خواندنگەھىن دەقەرى ۋەك خواندنگەھىن زاخۇ، باتوقا، بامەرنى، ئامىدىن، بىدوھى، و جەھىن دى راستيا قى گۆتنى ديار دىبىت^{۸۱-۸۱} ل دووق پەبشا نوونەرى مووسلى د دووم كونگرەى مامۇستايانى كورد يى دنابقەرى ۱۵-۱۷ نەباخ ۱۹۶۰ ل شەفلاۋە ھاتىبە گرىندان، ل سالا ۱۹۵۹-۱۹۶۰ زمانى كوردى ل ۱۷۵ فوتابخانن بەھدىنان ھاتە خواندن، و ل

و ژ ئەنجامى قان نىمچە خواندنگەھان خواندن و نقىسىنا كوردى ب تىپىن لاتىنى ل سالىن چلان ب رەنگەكىن بەرچاق ل دەقەرى بەلاق بوو، و ژ ئەنجامى قى چەندى ژى كۇقارا (ھاۋار) دىقرا ژى (رۇناھى) يىن شامى ب رەنگەكىن بەرقرەھ ل دەسپىنكا سالىن چلان ل دەقەرى بەلاق دبوون، ۋەك ژىندەرەك ئامازە پىن دكەت ل لىوا مووسل و قەزايىن وئى كۇقارا (ھاۋار) ۹۹ پىشكدارىن نقىسى د توومارىن وئى دا ھەبوون، زىدەبارى پىشكدارىن كۇقارى ژ خەلگى بەھدىنان ل دەرقەى سنوورى لىوا مووسل^{۸۱-۸۱}.

ئەز باۋەرم ئەگەر سەرۋىرەرى سىياسىن ھارىكارىۋايە و بزاقا رەوشەنبىرىيا كوردى يا شامى يا بەردەوام بوايە دا خواندن و نقىسىنا كوردى ب تىپىن لاتىنى ب رەنگەكىن بەرقرەھتر دا ل دەقەرى بەلاقە بىت ژ بەركو زاراقى ب قان تىپان دەتە نقىسىن زاراقى خەلگى دەقەرى بوو، بەروفاژى قى چەندى ب دىژىيا سالىن سەردەمى شامى (مەلكى) خواندن و خواندنگەھىن كوردى يىن ب زاراقى كرمانجيا ژىرى و تىپىن عەرەبى ل سىن لىۋايىن سلىمانى، ھەولنىرى و كەركووكى و كىنا كىما رۆژنامە و كۇقار و پەرتووكىن ب ۋى زاراقى ھاتىنە بەلاقىن ئەو كارىگەرىيە نەكرىە سەر خەلگى دەقەرى ئەۋا ھىمارا كىما بەرھەمىن بزاقا رەوشەنبىرىيا كوردى يا شامى كرىە سەر دەقەرى.

ژ ئەنجامى گورانكارىن پىشتى شەرى جىھانىن دووم ۋەك شكەستنا بزاقا رىزگارخوۋازا كوردى و شۇرشا بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵ و راۋەستانا بزاقا رەوشەنبىرىيا كوردى يا شامى ئەف بزاقا فېرىۋونا خواندن و نقىسىنا كوردى ب تىپىن لاتىنى ھىدى ھىدى بەرەف پاش زقرىقە و ل كىمىن دا، بەلى كارىگەرىيا وان كەسان يىن د وئى قۇناغىدا فىرى خواندن و نقىسىنا كوردى ب رىنقىسىا لاتىنى بووین ھەتا سالىن شىستان يا بەردەوام بوو.

ھەرۋەك ئامازە پى ھاتىبەكرن ب داۋىھاتنا شۇرشا بارزان ۱۹۴۳-۱۹۴۵ ھەتا شۇرشا ۱۴ تىرمەھا ۱۹۵۸ سەرۋىرەرى خواندنى ل دەقەرى بەھدىنان ۋەكى بەرى

ھاتىيە چەسپاندىن ل قى دەقەرئى، بىن گومان ئەف دەستەلاتداریيە يا ھارىكار ناپىت دگەلدا، لەوما ژى كونگرى يەكۈن بىن مامۇستايىن كورد ل شەقلاۋە (۱۰-۱۲ نەيلولا ۱۹۵۹ بىرار دابوو رىقەبەرىيەكا زانىارى (رىقەبەرىيەكا پەرۋەردى) بۇ كوردىن بەھدىنان ل دەۋكۈن بىتە دانان، بەلى ئەف چەندە نەھاتەكەرن و تىن ھارىكارەك (معاونەك) بۇ بىرقەبرنا خواندنگەھىن كوردى بىن زاخۇ دەۋك، شىخان، ئاكرى و ئامىدىن ھانە دامەزراندن^{۱۱۱}، ۋەسان ديارە ھەر زوو ئەف ھارىكارە ژى ھاتىيە لادان ۋەك ژىندەرك ل مەھا چىرا دووى ۱۹۶۰ ئى دبىژىت: بەلى پىنگاقت و مزارەتا زانىارى بىت قى دىماھىي دەست و دلى ل مروقى سار دكەن، چىكى شولى ھارىكارىت لىوا مووسل و كەركوۋكى لەغوكر و چو نىشتەك نەھا مزگىنى بگەھىنە مروقى كو داخازىت مللەتى كورد بىت زانىارى لىوا ھەردو لىوا دى ھىنە بچە ئىنان^{۱۱۲}، د ھەمان دەمدا خواندنگەھىن شىنگال و تەلەغفرى ژ خواندنا كوردى بى باھر مان.

ھەرۋەك ژىندە نامازە بىن دكەن رىقەبەرىيا گىشتىا زانىارىيا كوردى كو پىشتى شۇرشا ۱۴ ئى تىرمەھى بۇ سەرىپەرىشتىكرنا خواندنا كوردى و خواندنگەھىن كوردى ھاتىوو دامەزراندن ھەر ژ دەسپىكىقە رىقەبەرىيەكا كىم دەستەلات بوويە: ئەو تىشتى مخابىيا مروقى بۇ تىت (رىقەبەرىيا گىشتى يا زانىارىيا كوردى) ھەر گاغا ئىكى دەست شل و گرندىيا ما و نە شىا چو بىكەت ژ بەر روتىن و فەرمان و عورف و عەدەتت و مزارەتا زانىارى، و شولى وى بوو ۋەك ۋەسپتەكى ل نابەينا دائىرىت زانىارى ل كوردستانى و بەرىسپارىت و مزارەتا زانىارى ل بەغدا^{۱۱۳}.

ئەگەر سەروبەر و دەستەلاتى رىقەبەرىيا گىشتى يا راستەوخۇ سەر ب و مزارەتىقە ئەقە بىن، گومان ئىدانىنە دەستەلاتى ھارىكارەكى بۇ رىقەبەرى پەرۋەردى بىن تاپبەت ب خواندنا كوردى دى گەلەك كىمتر بىت، لەوما ژى د كونگرى دووى بىن مامۇستايىن كورد ل شەقلاۋە ۱۵-۱۷ تەباخا ۱۹۶۰ ئى دوبارە داكوكى ل سەر دامەزراندنا رىقەبەرىيەكا تاپبەت

بەر بوو بۇ سالا پىشتىر ل ۲۷۵ قوتاباخانا ھاتبا خواندن و ئەگەر ل خواندنگەھىن شىنگال و تەلەغفرى كو ھەتا وى چاخى كوردى لى نەھاتىوو خواندن ھاتبا خواندن دا ھۇمارا خواندنگەھىن كوردى گەھىنە ۳۱۴ خواندنگەھان^{۱۱۴}.

ھەرۋە ل قىرى بىتەگۈن خولىن قىركىرنا زمانى كوردى و چاوانىا دەرسگۈتنى ب كوردى بۇ مامۇستايىن دەقەرئى ل دەسپىكا سالا ۱۹۶۰ ل قەزا زاخۇ ھاتىوونەقەكەرن، مامۇستا ئىبراھىم رەمەزان نەجار كو وى سەردەمى سەرىپەرىشتى پەرۋەردى بوو ل رىقەبەرىيا پەرۋەردا مووسلى دەقەگىرىت: پىشتى كو ئەم د وى سالىندا ل كونفرانسى سەرىپەرىشتىن پەرۋەردى ل بەغدا نامادەبووىن و ئەم دگەل دكتور سەدىق نەتروشى بىركارى ۋەزىرى پەرۋەردى روونىشتىن، بىرارھانەدان خولىن بەلەز بۇ دەمى سى روژان بۇ مامۇستايىن دەقەرئى بىنەقەكەرن دا قىرى وانە گۈتنى ب زمانى كوردى بىن، بەرنامى خولىن ژى من ب رازىبوونا دكتور سەدىق نەتروشى بەرھەقكىروو و من ل دەۋكۈن، ھاشىم حەسەن ئاكرەبى ل ئاكرى، عەبدولمەجىد مىرزا ل شىخان، عەبدولسەمەد محەمەد ل ئامىدىن (ھەرچوار سەرىپەرىشتىن پەرۋەردى بوون) و رىقەبەرى خواندنگەھا زاخۇ عومەر خەلىل عەبدوللا ل زاخۇ ئەف خولە ب رىقەبىن^{۱۱۵}.

قەبوونا قى ھۇمارا زۇرا خواندنگەھىن كوردى د يەكەمىن سالا خواندنا كوردى دا ل دەقەرا بەھدىنان نىشانان پىشوازييا گەرما خەلكى دەقەرىيە ل خواندنا كوردى، بەلى نە ئەوە خواندنا كوردى ل قى دەقەرئى ل قى دەسپىكا ژىن خۇ توشى نارىشە و رىگرى و دزايەتپىان نە بووبىت، ھندى پەيوەندى ب قەزايىن كوردى بىن لىوا مووسلى قە ھەى يەك ژ نارىشەبىن سەرەكى د رىكا خواندنا كوردى دا گرندانا قى دەقەرئى بوو دگەل لىوا مووسل يا خۇدى دەستەلاتداریيەكا عەرەبى، ھەرۋەكى بەرى نھا ئەف دەستەلاتداریيە مووسلى ئاستەنگ، بوويە د رىكا خواندنا كوردى ل دەقەرئى، نھا ژى ۋەك خواندنا كوردى

ل دەقەرىن سەر ب لىوا مووسل، ھەموو ئى ھەموو ئى ھەموو ئى خاوندنگەھە سەر ب قەزايىن مووسل، دھۆك، زاخۇ، ئامىدىن، ئاكرى و شىنخان و ب پىنداچوونا ناڧىن وان گوندان ديار دىت ھەموو ئەو گوندىن نىزىكى بائىران و مەلەندىن قەزايان بوونە و قى بەيانا قەكرنەقا خاوندنگەھان ژ گوندىن دەقەرىن سنوورى و دوورە دەست وەك دەقەرىن نىرورەتكان، بەروارى بالا و بەروارى ئىرى، ئىبار، گولى و سىدى تەگرتىھ، ھەموو ئەف خاوندنگەھە ئى ئەو بوون ئەوئىن ل دەسپىنكا شۇرىشا ئەيلولى ھاتىنە گرتن يان ژ ئەنجامى روودانان ھاتىنە بەردان^{۱۱۶}، چەندىن بەيان و قەرمانىن دى ل بەر دەست ھەنە كو د دەلىقنىن جودا جودا دا برىار ھاتىنە دان ب قەكرنەقا وان خاوندنگەھان پىن ل سالىن ۱۹۶۱-۱۹۶۲ ھاتىنەگرتن، د نقىسىنەكا موئەسەرفىا لىوا مووسلنى كارگىزىپا خۇجھى ل ۱۹۶۵/۱۲/۷ بۇ رىقەبەرىپا پەرۋەردا مووسل ھنارتى ل دووف نقىسىنەكا قائىمەقامىا قەزا دھۆكى رەزامەندى ل سەر راوہستاندىن خاوندنى ل خاوندنگەھا گوندى بەروشكا سەعدونى ھەنا دەمەكى دىتر دايە^{۱۱۷}، ژ راپۇرتەكار رىقەبەرى خاوندنگەھا ئامىدىن يا ۱۹۶۲/۱/۳ ديار دىت ژ بلى خاوندنگەھا سەرتايىا ئامىدىن و دوا ئاڧنجىا ئامىدىن ھەموو خاوندنگەھىن سنوورى قەزا ئامىدىن دگرتىنە، ئەف دو خاوندنگەھە ئى د سەرۋەرەكى ھند تەنگاڧدا دۇن كو ب زەحمەتە بكارن بەردەوامىن ب خاوندنى بەدن^{۱۱۸}.

ب قى رەنگى زۇرەى خاوندنگەھىن دەقەرا بەھدىنان ھاتىنە گرتن و ھەر دەمى ھاتىنە قەكرن ئى پىشتى دەمەكى ھاتىنەقە گرتن، بۇ نموونە دەبەيانەكا رىقەبەرىپا پەرۋەردا لىوا مووسل يا ۱۹۶۹/۹/۱۳ دا برىارا راوہستاندىن خاوندنى ل ۱۶ گوندىن ناڧىن دۆسكى، بەروارى بالا، سەرسىنكى، نىرۋە رىكان دايە كو چەند گوندەك ژ وانا ئەو بوون پىن د بەيانا ئامازە پىكرىيا ۱۹۶۴/۴/۵ ئىدا برىارا دوبارە قەكرنەقا وان ھاتىنەدان^{۱۱۹}، ژ سى بەيانىن رىقەبەرىپا پەرۋەردە و قىزىكرنى ل پارىزگەھا دھۆكى يىن داوپىا سالا ۱۹۷۰ و دەسپىنكا ۱۹۷۱ ئانكو دەسپىنكا سالا خاوندنى

ب خاوندنا كوردى ل دھۆكى ھاتىنەكرن، زىندەبارى كۆنگرەى رەوشەنىرىن كورد ئى دەلىقەنىن جودا جودا دا ئەف داخاۋزىنە بەرجاڧكرىنە، ھەرۋەك دكتور سەدىق ئەتروشى د گۆتارەكىندا دىئىت، ھەمى كەس دزانن شەش قەزايىت كوردى ل مووسلنى پىت ھەين ئاكرى، شىنخان، ئامىدى، دھۆك، زاخۇ و شىنگار) ئەقە ژ بلى ھژمارا كوردا يا بۇش ل بائىرى مووسلنى بخۇ و قەزايى ئەلەغىرى ھەى، ھژمارا خەلكى ھەر شەش قەزا پىترە ژ نىڧا خەلكى لىوا مووسلنى ھەمىن، مەعلومە وان قەزا گىرتارىپت خۇپىت (تەرىھوى) و كۆمەلى پىت ھەين، ژ بەر ھندى تىشتەكى قەرە رىبەرىپەكا تايىھتى ل بائىرى دھۆكى پىتە دانان بۇ رىقەبەرىپا زانىارىپا وان شەش قەزايىت كوردى^{۱۲۰}.

زىندەبارى قى چەندى ھەرۋەك ژىندەر ئامازە پىن دكەن ژ سالا ۱۹۶۰ ئەف سەردەرىا حكۆمەتا نووپا عىراقى ئانكو حكۆمەتا عەبدولكەرىم قاسمى دگەل خەلكى كوردستانى ھاتەگوھارتن و ژ گەلەك وان مافان پىن ل دەسپىنكا راگەھاندنا سىستەمى كۆمارى دايە كوردان يان بۇ كوردان برىار پىداين پەشيمانبووڧە يان ئى بەرىتەك دانە وان مافان، گومان تىدا نىنە خاوندنا كوردى ل دەقەرا بەھدىنان كو ھىژ ل قۇئاغا دەسپىكى بوو دى كەقەتە بەر قى دژايەتىن و دەسپىنكا قى دژايەتىن ئى ب نە دامەرزاندنا رىقەبەرىپەكا تايىھت ب خاوندنا كوردى ل دەقەرا بەھدىنان دەست پىكر و ب لادانا ھارىكارى رىقەبەرىپا زانىارىپا لىوا مووسل بۇ خاوندنا كوردى گەرمتر لى ھات، بەلى ب دەسپىنكرنا شەرى د ئاڧبەرا لەشكەرى عىراقى و بزاقا رىزگاربخاۋزا كوردى و راگەھاندنا شۇرىشا ئەيلوولا ۱۹۶۱ خاوندنگەھىن دەقەرا بەھدىنان ب گىشتى و خاوندنا كوردى ب تايىھتى كەتتە د كارودانەكى سەخت و دژاردا، ژ ئالبەكى دەرگەھى زۇرەى خاوندنگەھىن دەقەرى ب تايىھت ئەوئىن دەقەرىن رىزگاركرى يان دەقەرىن نىزىكى كرىارىن لەشكەرى ھاتتە گرتن، ھەرۋەك دەبەيانەكا رىقەبەرىپا پەرۋەردا لىوامووسلنى يا ۱۹۶۴/۴/۵ دا ديارپىت كو برىار ھاتىنەدان ب دوبارە قەكرنەقا ۲۷ خاوندنگەھان

۱۹۷۰-۱۹۷۱ئى دەپتە زانين كو بىرارا دوباره قەكرنەھا ۲۱ خواندنگەھان ل دەقەرئىن جودايىن پارىزگەھى ھاتىبەدان. ئەقە زى د قۇناغا پىشنى پىكھاتنا ۱۱ نادارا ۱۹۷۰ دا بوو. ئەقە زى ئەو خواندنگەھە بوون بىن د قۇناغىن جودايىن ناھىرا ۱۹۶۱- نادارا ۱۹۷۰ئى ز ئالىي حكۇمەتىقە ھاتىبەگرتن^{۱۱۰}.

بەلىن ھندى پەيوەندى ب زمانى خواندنى زمانى كوردى ل دەقەرئى ھەى كو ل سالا خواندنى ۱۹۵۹- ۱۹۶۰ دەست پى ھاتىبوو كرن، چ بەلگە ل بەر دەست نىنن كو ب رەسمى خواندنا كوردى ل دەقەرئى ز ئالىي دەولەتا عىراقىقە ھاتىبە راوہستانن، بەلى ب پىنداچوونا بادەكىن خواندنگەھان ديار دىيت، چ ب فەرمانا بەرىسىن ناھىيى پىن لىوا مووسلى يان قەزايان بىتن، چ ل ژىر قىشار و مائىتىكرنا بەرىسىن سوپايى عىراقى بىتن ل دەقەرئى، يان ز ئەنجامى لاوازى و سادەپيا خەلكى دەقەرئى ب تاپبەت ھندەك مامۇستا و رتقەبەرىن خواندنگەھان بىتن، ھەر ز سالا ۱۹۶۱- ۱۹۶۲ئىقە ل گەلەك خواندنگەھان دەست ب نەھىلانا خواندنا كوردى ھاتىبەكرن، بۇ نەوونە:

- ژ بادەكا خواندنگەھا زاخۇ يا بەكى دياردىت ل سالا ۱۹۵۹-۱۹۶۰ دەست ب خواندنا كوردى ل قىن خواندنگەھى ھاتىبەكرن، ل سالا ۱۹۶۲- ۱۹۶۳ د خىستەين دەرسىن خواندنگەھىدا خواندنا كوردى نەمايە و زمانى عەرەبى شوونا وى گرتىە^{۱۱۱}.

- ژ نەپسىنەكا خواندنگەھا مانگىشنى يا سالا ۱۹۶۲ئى ديار دىيت كو ز وان خواندنگەھىن ئەوون ز ئەنجامى روودانىن دەقەرئى ھاتىبە گرتن و خویندكارتن وان ھاتىبە قەگوھاستن بۇ خواندنگەھا مانگىشكى خواندنگەھىن داودىي، دەن، ھوروى، زىوكا عەبووى، مەجلەختى، بىسفاكا ژىرى و بەندا خواندنا وان ب كوردى بوو بەلىن خواندنگەھىن گلنازكى و بەروشكا سەعدونى ب عەرەبى بوو. ئەقە وئ چەندى دگەھىنىت كو كرارا بەرەبىكرنا خواندنگەھىن كوردى دەسپىكرىوو^{۱۱۲}.

دقنىت ل قىرى بىتەگۇتن ھەر ز دەسپىكا

جىبەجىكرنا خواندنا كوردى ل دەقەرئى ھندەك كەسىن پەيوەندىدار ب وارى پەرۋەردىقە دژايەتيا خواندنا كوردى ل دەقەرئى كرىە و قىايە ب ھەر مەھانەكى بىتن نەھىلن زمانى كوردى وەك زمانى خواندنى ل دەقەرئى جەن خۇ بگرت، ل قىرى دى ئامازە ب نەوونەكى ب بەلگەقە كەين:

- ۱۹۶۱/۱۰/۱۸ موختارى گوندى دىرەبوونى د گەل دەستەكا ئىختىباريا گوندى يا پىكھاتنى ژ ۱۲ كەسان داخوازەك د رىكا كارگىريا خواندنگەھا گوندى را دايە رتقەبەرىيا زانباريا مووسلى و تىدا داخوازكرىە ل شوونا زمانى كوردى ل خواندنگەھا وان زمانى عەرەبى بىتەخواندن ژ بەركو ئەو ھەست پى دكەن كو زمانى عەرەبى زمانى بىياتىبە پى ئەو ھەزدكەن زارۇكىن وان قىرىبىنى^{۱۱۳}. بەرسقا قى داخوازى دەست مە نەكەتە بەلى ئەوا ژ ئەنجامىن ئەزموونىن خواندنگەھى بىن وان سالان دياردىت خواندن ل خواندنگەھى بوويە عەرەبى.

ل ۱۹۶۱/۱۰/۲۵ جىگرى رتقەبەرى خواندنگەھا باتوقا دەريارەى خواندنى ل رىزن ئىكى و دووى و سىي د نەپسىنەكىدا دىژىتە رتقەبەرىيا زانباريا مووسلى: تىكايە مە ناگادار كاتى خواندن ل خواندنگەھا مە ب زمانى عەرەبى يان كوردى يە، بۇ زانين مە چ مامۇستا نىنن بىشنى دەرسى ب زمانى كوردى بىژنە قان رىزان و خەلكى گوندى ب خۇ زى ھەزدكەن خواندن ب زمانى عەرەبى بىتن.

تىبىنى: ژ بەر نەبوونا پەرتووكىن كوردى بۇ قان رىزان مە ژ عومبارى پەرتووكىن عەرەبى وەرگرتىنە. رتقەبەرىيا زانبارى زى د رۇزا ۱۹۶۲/۱۱/۱۲ د بەرسقىدا دىژىتە كارگىريا خواندنگەھا باتوقا: مە لارى نىنە خویندكارتن خواندنگەھا ھەوہ ل شوونا زمانى كوردى ب عەرەبى بخوینن و ژ بۇ بچە- ئىنانا قىانا سەمىيانىن وان^{۱۱۴}.

ئەوا ل قىرى تىبىنى دەپتەكرن جىگرى رتقەبەرى خواندنگەھى ھەرەكى كەسەكى نە خەلكى دەقەرئى ل مەھانان دگەريا خواندنا كوردى ز ناھىبەت، نەبوونا مامۇستايىن شىيانىن گۇتقا دەرسىن كوردى

بوويە ھەر دەمى كەسانىن دژە كورد قيا بيتن خواندنا كوردى ژ ناف بېن ل دەقەرا بەھدىنان دەسپىكرىە، ل بەھدىنان ژى ژ جھېن مەسېحى نشېنقە دەسپىكرىە، ھەر سىن ئەمۆنن چوويى ل باتووقا و ئاسھى و زاويە قى راستىن ديار دكەن، ل باتووقا رىقەبەرى خواندنگەھى قيانا سەمىيانىن خواندكاران ئەگەر راستى ژ بۇ گۆتتا وى ھەبىت) كرىە يەك ژ مەھانەيان كو خواندنا كوردى پى ژ ناف بېت...!! ل ئاسھى رىقەبەرى خواندنگەھى ل دووق قيانا سەمىيانىن خواندكاران داخووا خواندنا كوردى ل خواندنگەھى خۇ كرىە، و ل زاويە موختار و دەستەكا موختارىيا گوندى كو د وى سەردەمىدا رھسپى و كەسايەتېن گوندى و نوونەرىن خەلكى گوندى بوون وان ب خۇ داخووا خواندنا عەرەبى ل شوونا كوردى كرىە، چ خەلكەكى پىن داپىتەكرن چ ژ سادەبى و ژ نىقا دلى خۇ كرىتېن، د ھەرسىن بۇيەراندنا قيانا سەمىيانىن خواندكاران و رىقەبەرىن دان دەستەكا فېركرنى ل خواندنگەھى و خەلكى وى جھى ژ ئالىن رىقەبەرىيا پەرۋەردا مووسلى قە ب گرنگى ھاتىبە ۋەرگرن.

- د دىدارەكىندا دگەل مامۇستا حەسەن حاجى نەعمان كو مامۇستايەكى دلسۆزى خەلكى دەقەرىيە و د وى سەردەمىدا مامۇستا بوو ل دەقەرى ئەگەرىن بزاقتىن ژ بۇ ژ ئاقتىرنا خواندنا كوردى ل دەقەرى دەھاتنەكرن دزقرىنتەقە وى چەندى كو د وى دەمىدا بىنائىن فېركرنى ب زمانى كوردى ل دەقەرى پىن لاواز و ل دەسپىكى بوو و ئاستىن ھىشاريا خەلكى ژى نە ل وى ئاستىن بوو بەرگرنى ژ قى چەندى بكن^{۱۱۷}.
ژ بەر كو ژندەرىن تايەت ب سەرۋەبەرى خواندنا كوردى د وى قۇناغىندا تېنن و بادەكىن خواندنگەھىن وى سەردەمى گرنگى ب بابەتى نەداپە، بەلى ژ ئەنجامى دووقچوونا مە د بادەكىن خواندنگەھان و ھندەك ژندەرىن دى دا، ئەم دكارىن بىژىن ژ سالىن ۱۹۱۱-۱۹۱۲ بەرەف ژوور خواندنا كوردى ب رەنگەكى رەسمى و يەكجارى ل خواندنگەھىن دەقەرى نەھاتىبە راكرن، بەلى ب كرىار بزاقتى بۇ قى چەندى

ھەبن، نەبوونا پەرۋەركىن كوردى، قيانا سەمىيانىن خواندكاران كرىنە ئامراز كو داخووا نەھىلاننا خواندنا كوردى ل وى خواندنگەھى بگەت، جىگرى رىقەبەرى زانبارىيا مووسلى ژى (سالام مضر باشى) ل دەلىقەكا ب قى رەنگى دگەرىا بەرىنكەكى بىدەتە بەر خواندنا كوردى ل دەقەرى، ئەمۆنەكا دى دروست بەروشاژى قى چەندى رىقەبەرى خواندنگەھى ئاسھى ل قەزا زاخۇ ل دووق قيانا سەمىيانىن خواندكاران ل داخووا ژ رىقەبەرى پەرۋەردا لىوا مووسلى كرىە كو خواندن ل خواندنگەھى وان ب زمانى كوردى بيتن و قى رىقەبەرىن ژى ب ئىمزا رىقەبەرى پەرۋەردى (عەبدولمۇحسن توحلە) د بەرسقىندا ب قى رەنگى رەزامەندى دايە و گۆتە: مە لارى نىنە ل دووق قيانا سەمىيانىن خواندكاران ل شوونا زمانى عەرەبى ب كوردى دەرسى بەنە خواندكاران^{۱۱۸}.
ئەمۆنەكا دى ژ خواندنگەھى زاويە ل ۱۹۱۳/۱۰/۴ كو دىبىتە دەسپىكا سالا خواندن ۱۹۱۳-۱۹۱۴ موختار و ئەندامىن جقاتا موختارىيا گوندى زاويە يا سەرى درىكا رىقەبەرى خواندنگەھى را داخوواك بۇ رىقەبەرى پەرۋەردە و فېركرن لىوا مووسلى بلىدكرىە و تىندا داخوواكرىە خواندن ل خواندنگەھى گوندى وان ل شوونا كوردى بىتە عەرەبى ژ بەرگو ئەو دزانن ئەگەر خواندكارىن وان ب عەرەبى بخوونن دى مفاين وان دوچاركى بيتن- رىقەبەرى خواندنگەھى ژى ئەف داخووا بۇ رىقەبەرىيا پەرۋەردى ل مووسلى بلىدكرىە و وان ژى دەملدەست رەزامەندى دايە خواندن ل وى خواندنگەھى بىتە عەرەبى^{۱۱۹}.

ژ قان نقىسارىن ئاقتىرنا رىقەبەرىيا پەرۋەردا مووسلى بۇ خواندنگەھىن دەقەرى ديار دىبىت:
- ب رەسمى چ فەرمان بۇ نەھىلاننا خواندنا كوردى نەبوونە كو ل سەر خواندنگەھان ھاتىبە بزانن.
- ھەر بزاقتى بۇ قى مەرەمى ھاتىبە كرن بزاقتى كەسان بوونە ب تايەت رىقەبەرى و مامۇستا و بەرپرسىن كارگىرىن ناخۇبى.
- سادەبىيا خەلكى و نەبوونا ھىشاريا نەتەۋەبى و سىياسى ل جەم وى خەلكى فاكتەرى سەرەكى

ل سنوورى پارىزگەھا دەۋىكى ھاتنەقەكرن و سالا دووقرا ئانكو سالا ۱۹۷۴-۱۹۷۵ ب سىن ھوبەيىن ناقتىجىيا ئاشتى يا دەۋىكى بىلارا قەكرنا يەكەمىن ناقتىجىيا تايىبەت ب خواندنا كوردى ب ناقتى ناقتىجىيا بىلەتە ھاتەدان، كو ئەقە بەكەمىن ناقتىجىيا كوردى بوو ل دەۋىكى و دەوروبەرتىن وئ و ئەق ناقتىجىيا پاشتىر بوو نامادەييا بىلەتە يا تايىبەت ب خواندنا كوردى^(۱۱۹).

ھىژ خواندنا كوردى ل قۇناغا ناقتىجى جەن پىن خۇ خوشنەكرى، خويندكارىن كوردى يىن قۇناغى نە گەھشتىنە قۇناغا نامادەيى ل نادارا ۱۹۷۴ دوپارە شەرى د ناقتىجىيا شۇرشا كوردستانى و حكۇمەتا عىراقىندا دەست پىكرەقە، ئەق شەرە ب نىسكويا نادارا ۱۹۷۵ ب داويھات، ئەق نىسكويا كارەساتەكا مەزىن بوو ب سەرى خەلكىن كوردستانى ھاتى، كارىگەرىن نەرتى يىن نىسكويا ھىژ كارەساتى مەزىن بوون و قان نەرتىيان ژى بەرى ھەر نىشتەكن ژ وارى پەرۋەردە و خواندنا كوردى گرت و د قى وارىدا ژى بەرى ھەر دەقەرەكى ژ دەقەرا بەھدىنان ئانكو پارىزگەھا دەۋىكى و دەقەرىن كوردى يىن سەر ب پارىزگەھا مووسلى گرت.

ھىژ نىسكويا ۱۹۷۵ئ ب سەردانەھاتى ل ھەموو خواندنگەھىن دەقەرىن كوردى يىن وى دەمى سەر ب پارىزگەھا مووسلى (نەينەوا) ۋەك قەزابىن ئاكرى و شىخان و شىنگال و ناقتىجى مووسلى و دەقەرىن دى خواندنا كوردى ھاتە ژ ناقتىجى، لىژنا كاروبارىن پەرۋەردە و رەوشەنىرى و ئەوقاقتى ل جقاتا ياسادانانى يا دەقەرا كوردستانى المجلس التشريعى لمنطقة كردستان) د راپۇرتا خۇدا بۇ جقاتا ياسادانانى ل رۇژا ۱۰ شۇباتا ۱۹۷۵ئ بابەتى دىاروونا نىشانىن بزاقەكن بۇ گۆھرىنا خواندنا كوردى بۇ عەرەبى ل پارىزگەھا دەۋىكى و دروستكرنا ئاستەنگان ل بەر خواندنا زمانى كوردى بەرچاقرى^(۱۲۰)، پىشتى دانوستاندنى ل دور بابەتى ل جقاتا ئامازەپىكرى گەھشتىنە سى خالان:

أ- گۆھرىن د زمانى خواندنىدا ناھىتەكرن كو زمانى كوردى يە ل دەقەرا ئوتۇنۇمى ب مەرجهكى

ھاتىنەكرن و ھەنا ئاستەكى مەزىن ژى ل وئ كىنا كىما خواندنگەھىن مابىنە ل دەقەرى ھاتىجە ژ ناقتىجى، بەلىن سەرەراى قى چەندى ل ھندەك خواندنگەھان و ل ھندەك رىزىن خواندنى ھەنا سالا ۱۹۶۶ ھىژ خواندن ب زمانى كوردى يا بەردەوام بوويە.

ب راگەھاندا پىكھاتنا ۲۹ خىزىرانا ۱۹۶۶ د ناقتىجىيا حكۇمەتا عىراقى و سەركرىدەييا شۇرشا كوردستانى دا سەرۋىرەد بەرژەۋەندىيا خواندنا كوردى دا ھاتە گۆھارتىن، و يەك ژ بەندىن قى پىكھاتنى داكوكىن ل سەر وئ چەندى دكەت كو زمانى كوردى دى زمانى رەسىمىن خواندنى بىتن ل خواندنگەھىن كوردستانى و ژ ئەنجامى قى پىكھاتنى ھىژمارەكا دىترا خواندنگەھان ل دەقەرى ھاتنەقەكرن يان ھاتنەقەقەكرن و دوپارە ل خواندنگەھىن دەقەرى دەست ب خواندنى ب زمانى كوردى ھاتەكرن.

پىشتى قى قۇناغى پىكھاتنا ۱۱ئ نادارا ۱۹۷۰ د ناقتىجىيا حكۇمەتا عىراقى و سەركرىدەييا شۇرشا كوردستانى دا ھاتە موركرن، قى پىكھاتنى ژى داكوكىن ل سەر وئ چەندى دكر كو زمانى كوردى زمانى رەسىمىن خواندنى بە ل سەرانسەرى كوردستانى و ل ھەموو قۇناغىن خواندنى و ھەرۋەسان ۋەك دەرسەك ل دەقەرىن دىترىن عىراقى دى ھىتە خواندن و ھەرۋەسان زمانى رەسىمىن كاروبارىن دەولەتى يە ل كوردستانى^(۱۲۱).

د ناقتىجىيا نادارا ۱۹۷۰-۱۹۷۴ئدا ب دەھان خواندنگەھىن دن ل سنوورى دەقەرا بەھدىنان ھاتنەقەقەكرن، ل ھەموويان ژى خواندن ب زمانى كوردى بوو، يەكەمىن پوستى دەرجوويىن شەشى سەرەتايى ب زمانى كوردى ل سالا ۱۹۷۳-۱۹۷۴ گەھشتە قۇناغا ناقتىجى و بەكەمىن رىزىن خواندنا كوردى ل قۇناغا ناقتىجى ھاتنەقەقەكرن، د بەيانەكا رىقەبەرىيا پەرۋەردا پارىزگەھا دەۋىكى دا ل ۱۵/۱-۱۹۷۳ رىزەكا ناقتىجى دگەل خواندنگەھا سەرەتاييا بىرسقى و رىزەك دگەل خواندنگەھا سەرەتاييا كانى ماسى و ھوبەك دگەل ناقتىجىيا بەدرخان ل زاخۇ و سى ھۇبە دگەل ناقتىجىيا ئاشتى ل دەۋىكى بۇ خواندنا كوردى

ئامازە ب ھىندى ھاتىيەكىرن كو كىرارا گۇھارتنا زمانى خواندىنى ژ كوردى بۇ عەربىي يا بەردەوامە و راپۇرت داکوكىيى دكەت كو ئەف گۇھارتنە دگەل بىرارا جقاتا سەرکردايەتيا شۇرشى (يا حكۇمەتا عىراقى) ھىژمار ۳۱۱ ل ۱۹۷۴/۳/۲۶ ئى ناگونجىت كو تىدا ھاتىيە: رى دەھىتەدان بۇ قەكرنا خواندىنگەھان بۇ كوردەن دەرغەى دەقەرا ئۇتۇنۇمى ل دووف بىنەمايىن وھزارەتا پەروەردى ددانىت. ھەر د قى راپۇرتىدا ھاتىيە: ل جھىن پارىزگەھا دھۆكى ژى بزاقىن گۇھرىنا خواندىنا كوردى بۇ عەربىي ھاتىيەكىرن بەلى د قى سالىدا سەرنەگرتىە، بەلى خواندىنگەھەكا عەربىي ب ناقى (مدرسة التأخى) ھاتىيەقەكرن زىدەبارى (مدرسة الاخوة للاحداث) كو پىنشىر ھەبوو. ل داوييا راپۇرتا خۇ ژى لىژنا ئامازە پىكىرى راسپاردەيىن خۇ ب رەنگى ژىرى بەرچاقكىرنە: ل دووف ئارمانجىن بەيانا ۱۱ ئادارا پىرۆز و قانۇنا حوكمى زاتى و جقاتا ياسادانانى يا دەقەرا كوردستانى لىژنە دىبىنىت كو زمانى خواندىنى ل وان خواندىنگەھان يىن ژ پىشتى ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ قەھ خواندىن تىدا ب زمانى كوردى بە و ل وان خواندىنگەھان يىن ژ نوو ل گوندان دەھىنەقەكرن نەھىتەگۇھارتن، ژ بەركو ئەقە دگەل پەرنسىپىن ئۇتۇنۇمى و مافىن نەتەوھىيىن رەوايىن گەلى كورد ناگونجىت.

د بەردەوامىا راسپاردەيىن لىژنەيىدا ھاتىيە: ھەروەسان لىژنە دىبىنىت دەلىقە نەھىتەدان بۇ وان كەسان يىن ھاندان و ناقىتدانا گوندىيان دكەن كو خواندىنا كوردى بەھىلن و بەرى زارۇكىن خۇ دەنە خواندىنا عەربىي، ل داويى لىژنە دىبىنىت خواندىن ب زمانى كوردى بىتەقە زفاندىن بۇ خواندىنگەھىن سەرى، ئانكو ۴۱ خواندىنگەھىن خواندىنا وان ژ كوردى بۇ عەربىي ھاتىيەگۇھارتن^(۱۲۲).

ل روشنىتا رۇژا ۵ نىسانا ۱۹۷۵ ئى يا جقاتا ياسادانانى ھەمان راپۇرت و ھەمان راسپاردە ھاتىيەخواندىن بىي كو دانوستاندنەك ل سەر بىتەكرن يان بىرپارەك ل دوور بىتەدان^(۱۲۳).

ب پىداچوونا قى راپۇرتى كو ل داوييا ئادارا

نەويىن نە كورد مافى ھەلىژارتنا زمانى وان دقىت بۇ خواندىنى ھەبىتن.

ب- پىدقە كاودانىن رىخوشكەر بىنەبەرھەقكىرن بۇ بەردەوامىا خواندىنا كوردى وەك بجھىننانا رەھەندىن قانۇنا ئۇتۇنۇمى.

ج- لىژنە ب پىدقى دىبىنىت كو ب دووفچوونەكا مەيدانى رابىتن بۇ ھەموو وان دەقەران يىن پىدقى ب قى چەندى دكەن داکو وىنەكى ئاشكرايى يىن سەروبەرى فىركرنى ل وى جھى بەرچاقكەت^(۱۲۴).

ھەروەك ئامازە پى ھاتىيەكىرن جقاتا ياسادانانا دەقەرا ئۇتۇنۇمى بىرپادا لىژنەك ژ لىژنا پەروەردە و رەوشەبىرى و كاروبازىن نەوقافى يا سەر ب جقاتا ناقىرىقە دووفچوونەكا مەيدانى بۇ وان جھان بكەت يىن خواندىنا كوردى لى ب عەربىي ھاتىيەگۇھارتن، دئەنجامدا ل دووف دو فەرمانىن كارگىزى يىن ديوانا جقاتى ل ۱۶ و ۲۵ ئادارا ۱۹۷۵ ئى ل رۇژىن ۲۶ - ۳۱ ئادارا ۱۹۷۵ ئى سەرا وان دەقەران دا يىن خواندىنا كوردى ژى دگرت ل ھەردو پارىزگەھىن دھۆك و نەينەوا و قەزا ئاكىرى^(۱۲۵) و پەيوەندى دگەل رىقەبەرتىن پەروەردى و ھىندەك بەرىرس و كەسىن پەيوەندىدار ل ھەردو پارىزگەھان كىرن، پىشتى دووفچوونى ھەروەكى د راپۇرتا لىژنىدا يا د جقىنا ھىژمار ۱۸ يا جقاتىدا ل ۲ نىسانا ۱۹۷۵ ئى خواندى بوو وان دىبارىوو.

- بزاق و بەرھەقىيىن بەرغەھ و زۇر بۇ گۇھارتنا خواندىنا كوردى بۇ عەربىي دەھىنەكىرن، ئەقە ژى ب رىكا ھىندەك سەمىيانىن خويندىكاران ل گوندىن كوردان كو داخوازنامەيان بۇ گۇھارتنا زمانى خواندىنى ل خواندىنگەھىن گوندىن وان ژ كوردى بۇ عەربىي بلىندىكەن، پىشتى كو ژ بەيانا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ قەھ خواندىن ل وان خواندىنگەھان ب زمانى كوردى بوو و ل ھىندەكان گەھشىتوو رىزا پىنجى سەرەتايى، ب دروستى ژى ل ۴۱ خواندىنگەھىن دەقەرىن جودايىن پارىزگەھا مووسلى و قەزا ئاكىرى^(۱۲۶) ل دووف نقىسارىن پارىزگەھا مووسلى و پەروەردا مووسلى د ناقىھەرا ۱۹۷۴/۶/۱ - ۱۹۷۵/۳/۳ ئى زمانى خواندىنى ژ كوردى بۇ عەربىي ھاتىيوو گۇھارتن. ھەردقى راپۇرتىدا

ژ خەلكى دەقەرى ئەھىلاى پرۇژى عملى كەمالى يا خواندنا كوردى ل دەقەرى سەرگىرىت و ئەوا ل سالىن شىستان رووداى بۇ ژ ئاقبىرنا خواندنا كوردى ل دەقەرى ل سالا ۱۹۷۵ - ۱۹۷۶ ھاتەقەرودان و نىچىر نىچىرا رۇنما بەعسى بوو لى ب دەستىن ھندەك ز كوردان ب خۇ ھاتەكرن.

وھك ژ بەلگەنامەكا سەرگردايەتيا نقىسىنگەھا رىكخستنا باكور (قيادة مكتب تنظيم الشمال) يا جزيا بەعس يا ۳/۱۸ / ۱۹۸۹ دياردبىت كو وانا ل سالىن ھەفتيان پرۇژەك ژ بۇ گوھرىنا خواندنا كوردى بۇ خواندنا عەرەبى بەرھەفكرىوو و جىبەجىكرىوو، ھەرۋەسان د قى بەلگەنامىدا ديار دىت لىژنەك ھاتىبەپىكئىنان بۇ پىنداچوونەقە فى پرۇژەى دا كو ب رىكا وى و ب نھىنى ل سالىن خواندنى ۱۹۸۹ - ۱۹۹۰ و ۱۹۹۰ - ۱۹۹۱ ب يەكجارى خواندنا كوردى ل ھەردو پارىژگەھىن ھەولنىرى و سالىمانىن ژى ژ ئاقبىس^(۱۲۴). (ئانكو ب يەكجارى خواندن ب زمانى كوردى نەمىنتە ل سەرانسەرى باشوورى كوردستانى.

ئەق پىلانە (پرۇژەبى بەلگەنامەيا ئامازە پىكرى) چاوان ھاتەنەنجامدان؟ كى پىن رابوون؟ چاوان ئەوا رۇنمى ب شەرعىت دزانى پىندا؟ ل پىنشىا بەرسقا قان پرسىاران دقنت بىژىت ئەوا د بەلگەنامەپىندا ب سالىن ھەفتىيان ھاتىبەنافكرن. نىقا دووى بە ژ سالىن ھەفتىيان ئانكو پىشتى نسكوىا ۱۹۷۵، د قى قۇناغىندا حكۇمەتى سەرۋبەرى دەروونىن لاوازى پىشتى نسكوىا ۱۹۷۵ ب سەرى خەلكى كوردستانى و ب تايەت خەلكى بەھدىنان ھاتى ب دەلىقە زانى بۇ ئەنجامدان پىلانا خۇ و بزاقا كوردى ژى د وى سەردەمىدا ل سەر ئاستى لەشكەرى سىياسىن ھندى لاواز بوو دشىانن وى دا نەبوو ب ھىچ رەنگەكى بەرسنگى قى پىلاننى بگىرىت. د ھەمان دەمدا وھك د كۇنقىسى جۇانا ياسادانانندا ھاتى دەلىقە ھەبوو ل بەر ھندەك كەسان ھاندان و نافتىدانا گوندىيان دكرن كو خواندنا كوردى بەلن و بەرى زارۇككىن خۇ بدەنە خواندنا عەرەبى^(۱۲۵). بەلگەنامە ل بەردەستىن مە نىن دەسپىكا پىلاننى ژ كىرى دەسپىكر.

۱۹۷۵ ئىدا ھاتىبەنقىسىن و د كۇنقىسى روونىشتىن جۇانا ب (جۇانا ياسادانانى يا دەقەرا كوردستانى) ھاتەنافكرن ھاتىبەتووماركرن و سالا خواندنى ۱۹۷۴ - ۱۹۷۵ ئى دەگىرىت ديار دىت: كو ژ مەھا خىزىرانا ۱۹۷۴ ئىقە ل دەقەرىن كوردىن وى سەردەمى سەر ب پارىژگەھا مووسلىقە دەست ب عەرەبىكرنا زمانى خواندنى ھاتىبەكرن و ھندەك كەس سادەبىيا خەلكى گوندان ب دەلىقە دىنن و قى نىچىرى ب دەستىن وان د دەنە ئەنجامدان، ھەرۋەسان د قى سالىندا ئەق بزاقە ل دەۋكۆڭ ژى ھاتىبەنەنجامدان بەلى ھەتا نقىسىنا راپۇرتا ئامازەپىكرى سەرنەگرتىوو. ھەرۋەسان ژ دووقچوونا مە بۇ كۇنقىسى روونىشتىن جۇانا ياسادانانى پىن وى سالىن دياردبىت: ھەرۋەك وى جۇانى پى چىنەبىت بان دەستەلات نەبىتن يان ل سنوورى وان ھاتىبە راۋەستاندن قى جۇانى و لىژنەيا وى خۇ ب سەر قى بابەتقە نەبرىە و خۇ لى نەكرە خودان.

ب روودانا نسكوىا ۱۹۷۵ ئى ب دروستى ل سالا خواندنى ۱۹۷۵ - ۱۹۷۶ ئى دەست ب پىلانەكا ھووو و بەرنامە بۇ دارشتى بۇ ژ ئاقبىرنا خواندنا كوردى ل خواندنگەھىن پارىژگەھا دەۋكۆڭ ھاتەكرن، وھك د ئەنجامى دووقچوونا مەدا دياردبىت دو خال د قى پىلاندا ب گىرىكى ھاتنەۋەرگىرتن و كار ل سەر ھاتەكرن. ئەو دو خال ژى:

- چ بىرارەكا رەسمى ژ ئالىن دەولەتىنمە نەھاتەدان بۇ نەھىلانا خواندنا كوردى ل پارىژگەھى.

- يا دىتر پىلان ب دەستىن دويفەلانكىن رۇنمى ژ كوردان ھاتەنەنجامدان و بۇ قى مەرەمى ژى مفاى ژ سادەبىيا خەلكى دەقەرى و سەرۋبەرى دەروونىن وان پىشتى شىكەستنا شۇرشا كوردستانى ل ئادارا ۱۹۷۵ ئى ۋەرگىرتن و گونەھ ژى ھاقبەتسەر پاتكا كوردان ب خۇ.

- د ھەمان دەمدا مفا ژ وى قالاھىيا شۇرشىگىرى و سىياسى ۋەرگىرت يا ژ ئەنجامى شىكەستنا شۇرشا كوردستانى رووداى.

ئانكو ئەوا ل سالىن سىھان رووداى كو كوردان

تەۋىن دىقەت ب كوردى بخوئىن	تەۋىن دىقەت ب عەرەبى بخوئىن	پۇل
.	۳۳	ئىكى
.	۲۵	دووى
۸	۲۳	سى
۳	۲۹	چو ارى
۶	۱۰	پىن جى
۲۲	۱۰	شە شى
۱۱۳۳۳۹	۱۲۰	هە موو

د هەمان دەمدا ھەرۋەك د راپۇرتا پىشكىنەرىدا ھاتى ل خواندنگەھا شەرانشا موسلمانان ل دووف داخووازا سەمىيانىن خوئىندكاران ل رىزا ئىكى و دووى و سىن خواندن كرنە عەرەبى و ل رىزىن چوارى و پىنجى و شەشى ۋەك خۇ ب كوردى ما^(۱۳۹).

د هەمان دەمدا ل خواندنگەھا رەۋشەن يا سەرەتاييا كچان ل نامىدىن ۋەك د ئفيسارا خواندنگەھىدا ھاتى سەمىيانىن خەفت خوئىندكاران ل رىزا پىنجى و چوار خوئىندكاران ل رىزا چوارى و ئىنى سەمىيانا يەك خوئىندكارى ل رىزا دووى داخووازا كوردى كرىوون^(۱۴۰).

ل خواندنگەھا گوندى سەناتى پى مەسىحىنشىن ھەرۋەك د راپۇرتا پىشكىنەرىدا ھاتى ل دووف ئارەزوويا سەمىيانىن خوئىندكاران خواندن ل ھەر شەش رىزان دەملەست ڭ كوردى كرنە عەرەبى^(۱۴۱).

ل گوند و خواندنگەھىن مەسىحىنشىننى دەفەرى ل دووف رىنماين تايبەت ب خواندنگەھىن مەسىحى بىنى شانۇگەرىيا راپرسىن و وان بىقەت و نەقەت ل ھەموو رىزان خواندن كرىنە عەرەبى،

لى ئەوا ڭ بەلگەنامىن ديارىبىت ڭ بارەگايىن جزبا بەعسقە دەسپىكر. ئانكو بارەگايىن جزبا بەعس مەكوبا ئەنجامدانا پىلاننى بوون. بەلنى ب دەستىن رىشەبەرىيا پەرۋەردا پارىزگەھا دھۆكىڭ. ئەو ڭى ب كىزاننا شانۇگەرىيەكى ب ناقتى راپرسى (الاستىفاء) د ناقتەرا سەمىيانىن خوئىندكاراندا كاننى وانى دىقەت زارۇكىن وان ب كوردى بخوئىن يان ب عەرەبى...؟ ڭ ئەنجامىن ئفيسىنەكا رىشەبەرىيا پەرۋەردا پارىزگەھا دھۆكىڭ ب ھژمار ۱۴۸۷/۵ ل ۱۹۷۵/۹/۳۰ ل سەر ھەموو خواندنگەھىن پارىزگەھى ھاتىبەبژاندن^(۱۴۲).

راپرسىمەك د ناقتەرا سەمىيانىن خوئىندكاران ل خواندنگەھىن پارىزگەھى ھاتەكرن كاننى وانى دىقەت زارۇكىن وان ب كوردى يان ب عەرەبى بخوئىن...؟ ئەنجامىن راپرسىن ڭى ھەرۋەك پىنش ئەنجامدانا وى د دياربوون ئەو بوو كو دىقەت ب عەرەبى بخوئىن. چەند نەموونەك ڭ وان شانۇگەرىين د گوتتىن راپرسى ل بەر دەستىن. دى ئەنجامىن وان ۋەك د ئفيساراندا ھاتىن دياركەين و پاشتر دى تىبىنىن خۇ بەرچاقكەين.

ل خواندنگەھا گوندى بىتاسى سەر ب ناخبا رىزگارى فە ئەنجامىن راپرسىن ب فى رەنگى ھاتىنەبلىندكرن بو رىشەبەرىيا پەرۋەردى.

پۇلا ئىكى ۲۰ خوئىندكاربوون سەمىيانىن ھەموويان داخووازا خواندنا عەرەبى كرىە.

پۇلا دووى ۷ خوئىندكاربوون سەمىيانىن ھەموويان داخووازا خواندنا عەرەبى كرىە.

پۇلا سىن ۸ خوئىندكاربوون سەمىيانىن ھەموويان داخووازا خواندنا عەرەبى كرىە.

پۇلا چوارى ۱۸ خوئىندكاربوون سەمىيانىن ھەموويان داخووازا خواندنا كوردى كرىە.

پۇلا پىنجى ۲۲ خوئىندكاربوون سەمىيانىن ھەموويان داخووازا خواندنا كوردى كرىە.

پۇلا شەشى ۱۰ خوئىندكاربوون سەمىيانىن ھەموويان داخووازا خواندنا كوردى كرىە^(۱۴۳).

ل خواندنگەھا سەرەتاييا كوران يا باتوفا ئەنجام ب فى رەنگى بوون:

نقىسىن بۇ گوھارتنا خواندنا كوردى ب عەرەبى نەبوون، بەلى بىرارا خۇ ب عەرەبىكرنا خواندن ل بەھدىنان دابوو، پترىا خەلكى حمز دكر ب كوردى بخوینن بەلى سەرۋەر بىن وەسان بوو كەسەك نەدویرىا بىئىت مە خواندن ب عەرەبى نەقىت، ژ ناچارى عەرزە ئىمزا دكرن كو وان خواندنا عەرەبى دقىت، بەرى راپرسىن ھندەك پشكىنەران پرسیار ژ مە كرمە گۇتنى مە خواندنا كوردى دقىت، ھندەكان ب دروستى ھەلوست وەرگرت كەسەك شنگالى ب ناقى محەمد ھاتە خواندنگەھى و گۇت، ئەگەر ھووە مامۇستا ھەب ب كوردى دەرسان بەن كورن من ب ننى بخوینن ئەز نابەمە خواندنا عەرەبى، بەلى بىرارا عەرەبىكرنى ھاتوو دان مە قىابا و مە نەقىابا^(۱۴۴).

مامۇستايەكى دىترى وى سەردەمى وەك دىدەقان دەريەھى قى پىلانى قەدگىرت، چ ئەمرىت رەسمى يىن حكۇمەتن پىن دەرنەكەتن، بەلى رىنمايەك (تەوجىبەك) دا بەرىرسىن خۇيىن خىزى و گازى سەمىيانىن خویندكاران دكرن و دگۇتنى ئەف خواندنا نھا سورانى پە و چ مفا بۇ زارۇكىن ھووە تىدا نىنە، مادەم ھەر بادىنى نىنە ئەم دىيىن خواندنا زارۇكىن ھووە بىنە عەرەبى چىنكو قى كوردىن چ پاشەرۇژ نىنە، ب قى رەنگى بەرىرسىن خىزىا بەعس چووونە خواندنگەھان و گازى سەمىيانىن خویندكاران دكرن كو داخوزناما (عەرزىا) بنقىسن كو زارۇكىن وان ب عەرەبى بخوینن، ھنگى ژ رىزا ئىكى دەسپىنكرن ھەتا ھەموو قۇناغا قەگرتىن، دىبەردەوامىا قەگىرانا خۇدا ئەف مامۇستايە دىيىت، خەلكى ئاسايى دىقەرئ ئەف چەندە ب دلى نەبوو، بەلى بەرىرسىن پەروەردى ل دەھۇكى و ھندەك دامودەزگەھىن حكۇمى كو رەفىق و كادىرن بەعسى بوون ئەوان ھاندانا قى چەندى دكرن و دگۇتنە سەمىيانىن خویندكاران كوردىن چ پاشەرۇژ نىنە و بلا زارۇكىن ھووە بىزىنەقە عەرەبى و عەرزىا بەن خواندنا كوردى بىتە راكرن^(۱۴۵).

- د چوار چووقى ئەوا دگۇتنى راپرسىدا ھندەك رىكىن دى ھاتنەبكارىنان:

بۇ نەموونە ل گوندى داودى بىن سەر ب ناحىا سەرسىنكى يا وى سەردەمىقە وەك د راپۇرتا پشكىنەرىدا ھاتىبەنقىسىن، خواندن بوویە ب عەرەبى ل دووق رىنمايىن تايبەت ب خواندنگەھىن مەسىحى دەركەتن، زىدەبارى گىرانا راپرسىبەكى دناق خویندكارىن مووسلمان و سەمىيانىن واندا يىن ژ گوندىن مووسلمانان ل قىن خواندنگەھىن دخوینن^(۱۴۶). ھەمان سەردەمى دگەل خواندنگەھا ئەردەنا ژىرى ئەردەنا فەلان ھانەكرن و ئىكسەر ل سالا خواندن ۱۹۷۵-۱۹۷۶ خواندن ل قىن خواندنگەھى ل ھەموو رىزان كرنە عەرەبى، ھەرەك د راپۇرتا پشكىنەرىدا ھاتى، خواندن بوو ب زمانى عەرەبى ل دووق رىنمايىن تايبەت ب گوندىن مەسىحىيان^(۱۴۷).

ب قى رەنگى ئەو پىرۇژى دىبەلگەنامەيا ۱۹۸۹/۲/۱۸ نامازە پى ھاتىبەكرن ل سنوورى پارىزگەھا دەھۇكى ب سەرىرەشتىيا سەركردايەتيا لىن دەھۇكى خىزىا بەعس و ب جىبەجىكرنا رىنەبەرىيا پەروەردا پارىزگەھا دەھۇكى و ب دەستىن ھندەك دىقەلانكىن رىنمى ژ خەلكى دەقەرئ ب گىرانا شانۇگەرىيا ب ناقى راپرسىن ھاتەجەئىنان، ب پىنداچوونا بەلگەناما ۱۹۸۹/۲/۱۸ و بەلگەنامىن د ناق بەدەكىن خواندنگەھ و سازىپىن پەروەردى پىن تايبەت ب بابەتى دى گەھىنە قان ئەنجامان:

- ژ بەلگەناما ۱۹۸۹/۲/۱۸ دىاردىت بىرار ژ ئالىن سەركردايەتيا خىزىا بەعسقە كو د ھەمان دەمدا سەركردايەتيا حكۇمەت و دەولەنا عىراقى بوو ھاتبوودان كو دقىت خواندنا كوردى ل دەقەرئ نەمىنىت.

- ئەفا ب ناقى راپرسى ھاتىبەئەنجامدان كىرپارەك بوو پىشووخت بىرار ل سەر ئەنجامدانا وى ھاتبوودان و كو نەھىلاتنا خواندنا كوردى بوو ل دەقەرئ، چ خەلك بان سەمىيانىن خویندكاران درازىبانە بان نە، د قى وارىدا مامۇستايەكى خواندنگەھا سەلاخەدىن دەرىسەھى وى شانۇگەرىيا دگۇتنى راپرسى دىيىت: حكۇمەتنى چ بىرارىن رەسمى وەك حكۇمەت ب

قىن چەندى ئى ل ناقەندىن جىھانى ئى كەسەك
يان ئالىيەك وەسان نەبوو رەنگە بەرگىرەكى ئى
خەلكى كوردستانى بگەت. ئەف سەرۋەرە يى
ھارىكار بوو رۇنم پىلانا خۇ ئەنجام بەت، لەوما ئى
رۇنمى د يەكەمىن سالا خواندىنى يا پىشتى نىسكوويا
۱۹۷۵كو سالا ۱۹۷۵- ۱۹۷۶بوو پرۇژى خۇ ئەنجامدا
و دگەل دەسپىنكا سالا نوويا خواندىنا ئانكو مەھا
ئەپلولا ۱۹۷۵ تىن شەش ھەپقان پىشتى نىسكوويا
شۇرشا كوردستانى ل ئادارا ۱۹۷۵ خواندىنا كوردى ل
خواندىنگەھىن پارىزگەھا دەۋكۆڭ ھاتەگوارتن بو
خواندىنا عەرەبى.

- دىت پىرسىيار بىتەكەرن گەلۇ چما ئەف پىلانا
بەرى پارىزگەھىن دى پىن سەر ب دەقەرا (وى
دەمى دگۇتنى) ئوتونومىا كوردستانى ل دەۋكۆڭ
ھاتەبجھىنىان...؟ د بەرسقىندا دى بىزىن:

۱- زىدەبارى ھەموو فاكتەرن چووبى چ گومان
تىدانىنە ئاستىن ھىشارى و رەۋشەنىرىن
خەلكى قى پارىزگەھى د وى سەردەمىدا ئى
ئاستى ھەردو پارىزگەھىن دىتر كىمتر بوو، ب
رەنگەكى رۇنم وەسان ھىزىكەت كو ئەگەر قى
پىلانى ل ھەر پارىزگەھەكا دى بجهىنىت دى
كاردانەقا (بەرتەك- ردالفعال) وان گەلەك پىتر
بىت ئى خەلكى پارىزگەھى.

۲- بوونا رىزەبەكا خەلكى مەسىحى كو زمانى
وانى ناقمالتى نە كوردى يە ل پارىزگەھا دەۋكۆڭ
دەرگەھى پىنشىن بووبە كو رۇنم تىرا بىتە ناف
مەيدانا بجهىنىانا پىلانا خۇ بو ئىنقىرنا خواندىنى
ب زمانى كوردى و ناهىنئەقەشارتن حكۇمەتا
عىراقى ب ھەموو رەنگان د وى سەردەمىدا بزاڭ
دگىن بو دوورئىخستنا مەسىحىن دەقەرى ئى
جفاكى رەسەنى دەقەرى، لەوما ئى رۇنمى بىن
راپىرسى خواندىنا عەرەبى ل سەر وان سەپاندىبە.

۳- د وى سەردەمىدا خواندىنا كوردى ل دەقەرى ھىز
يا نوو بوو و ھىند بىنواشنى خۇ قاھىم نەكرىبوو
كو خەلكەكى ناچارىكەت بەرگىرن ئى ناقىرنا
وى بگەن. د ھەمان دەمدا ئەف خواندىنە د وى

ئى وانا گوند و خواندىنگەھىن مەسىحىيان بىن
ھىچ راپىرسىبەك ل ھەموو رىزىن خواندىنى بىرار ل سەر
بەرەبىكرنا خواندىنا وان ھاتىبوودان، ب قى چەندى
ماقنى پىشكدارىن د وى راپىرسىندا يا پىشئووخەت بىرار ل
سەر ئەنجامىن وى ھاتىبەدان نە دابوو مەسىحىيان. *
- ئى بەركو بىرارا قەبىر بوو بو بەرەبىكرنا خواندىنى
ل دەقەرى لەوما بەرى ھەر تىتەكى داكوكى ل سەر
سى رىزىن بەراھىن پىن قۇناغا سەرتابى ھاتەكەرن
سى رىزىن ۲ و ۵ و ۱ ب ساناھى نەبوون خويندكار
لى ئى نوو دەست ب خواندىنى بەرەبى بگەت. بو
قى مەرەمى ئى لىستىن ئىمزاپىن راپىرسىن وەسان
ھاتىبوونەرنىخستىن كو ھەموو يان پىرانىيا سەمىيانىن
خويندكاران داخووا خواندىنا عەرەبىيا كرى. ھەرەك د
لىستىن خواندىنگەھا سەرتابىيا بىناسىن دىاردىت كو
تىن سەمىيانى بەك خويندكار داخووا كوردى نەكرە!!!
بەرۇقا ئى ل ھەر سى رىزىن دىتر تىن سەمىيانى بەك
خويندكار داخووا عەرەبى نەكرە، ب ھەمان شىنە
ل خواندىنگەھا باتووقا تىن ل رىزا سىن سەمىيانىن
ھەشت خويندكاران داخووا كوردى كرى، ئەو ئى يا
بى ئەنجام بوو ئى بەركو ھەرەك چەندىن كەسىن
وى سەردەمى قەدگىرن ئەگەر ل خواندىنگەھەكى
ھىندەكان داخووا خواندىنا كوردى كرىت داخووا وان
بجھنەھاتىبە و دىبەرسقىندا دگۇتن دىشانىندا نىنە بو
چەند خويندكارەكا رىزەكا كوردى بىتە قەكەرن.

- ھەرەك ل بەراھىن ئى ئامازە پى ھاتىبەكەرن
رۇنما بەعسى سەرۋەرى دەروونى سىياسى لەشكەرى
بى خەلكى كوردستانى و بزاڭا نەتەواىتيا كوردى
ل وى سەردەمى ب تايبەت ل پارىزگەھا دەۋكۆڭ
ب دەلىقەمزانى بو ئەنجامدانا قى پىلانى ئەوا ب
ناقى پرۇژى گوھرىنا خواندىنا كوردى بو عەرەبى د
بەلگەنامەيا ئامازەپىنكرىدا ناكىرى، د ئەنجامى وى
سەرۋەرى دەروونىدا كىمەكا كىمە خەلكى ھەبوون د
وى سەردەمىدا ئى بەر چەندىن ئەگەران د خورا بىن
داخووا خواندىنا كوردى بگەن، بزاڭا كوردى ئى د وى
سەردەمىدا شىبانىن چ رەنگىن بەرگىرن نە ل ئاستى
ناقىخوبى و نە ئى ل ئاستى دەرقە نەبوون، ئى ئەنجامى

رىزەكى يان دووان ب كوردى دھاتەخواندن. بۇ نەۋونە ل سالا ۱۹۷۱- ۱۹۷۷ خواندنا كوردى ب چ رەنگان نەمابوۋ ل خواندنگەھا بەھار يا كچان ل زاخۇ، بەلى ل سالا ۱۹۷۹- ۱۹۸۰ تىنى ل رىزا چوارى دھاتەخواندن، ل سالا ۱۹۸۲- ۱۹۸۳ تىنى وانەيا كوردى ل رىزا چوارى و پىنجى دھاتەخواندن. ل سالا ۱۹۸۴- ۱۹۸۵ تىنى ل رىزا ئىكى ھۆبەيا ج، و سالا پاشتر ۱۹۸۵- ۱۹۸۶ ل رىزا دوۋى ھۆبەيا ب، ج، د خواندن ب زمانى كوردى بوۋ، ل سالا ۱۹۸۶- ۱۹۸۷ خواندنا كوردى ب چ رەنگان ل رىزا ئىكى نەمابوۋ تىنى ھۆبەيا ج ل رىزا سىنى خواندن ب كوردى مابوۋ، ل سالا ۱۹۸۷- ۱۹۸۸ كوردى ل رىزىن ئىكى و دوۋى و سىنى نەمابوۋ، تىنى ل ھۆبەياكا رىزا سىنى و دو ھۆبەيىن رىزا چوارى و ھۆبەياكا رىزا پىنجى خواندنا كوردى مابوۋ، ل سالا ۱۹۸۸- ۱۹۸۹ ب يەكجارى ل رىزىن ئىكى و دوۋى و سىنى خواندنا كوردى نەمابوۋ تىنى ل ھۆبەيىن چوارى و پىنجى مابوۋ^(۱۴۶).

ل خواندنگەھا سەرتاييا بامەرنى ل سالا ۱۹۷۹- ۱۹۸۰ سەروبەرى زمانى خواندنى ب قى رەنگى بوۋ، رىزا ئىكى دوۋى و سىنى ھۆبەياكا ب كوردى يەك ب عەرەبى، رىزا چوارى تىنى يەك ھۆبە بوۋ ئەو ژى ب كوردى بوۋ، رىزا پىنجى ھۆبەياكا ب كوردى يەك ب عەرەبى. ھۇبا شەئشى تىنى يەك ھۆبە بوۋ ئەو ژى ب كوردى بوۋ^(۱۴۷). ئەقە ب خۇ وى چەندى دگەھىنىت كو سەرەراى ھوورائىيا د پلانا پرۇژى گۇھارتنا خواندنى ب زمانى كوردى بۇ زمانى عەرەبى ھىژ ل ھندەك خواندنگەھا خواندنا ب زمانى كوردى ماپە يان خەلكەكى بلا يىن كىم ژى بيت داكوكى ل سەر خواندنا كوردى كرىبە، بەلى د بەردەواميا پىلاندا سال ل دوۋف سالى خواندنا عەرەبى جەھى يا كوردى دگرت. ل قىزى پىدقەبە بىتەگوتن ھەرچەندە ل سالا ۱۹۷۵- ۱۹۷۶ دەست ب پرۇژى بەرەبىكرنا خواندنى ھاتىبوۋ كرن، بەلى ژ بەرقەگۇھاستنا گوندان كو ھىژ ھندەك خواندنگەھىن وان ب كوردى بوۋن يان قەمانا خويندكاران ھەتا داۋىيا سالىن ھەشتىيان ژى ل ھندەك ھۆبەيىن ھندەك خواندنگەھا خواندن

سەردەمىدا ب زاراقى كرمانجيا ژىرى بوۋ و ھىژ ۋەكى نھا خەلك ل سەر قى زاراقى رانەھانبوۋن كو خۇ لى بگەنە خودان نان ب لادانا خواندنى ب قى زاراقى كارىگەرىبەك مەرن بگەتە سەر سەروبەرى وان د چەند واراند.

۴- ئەز باۋەرم سىناقى وى سەردەمى ل دامودەزگەھىن پەروەردى ل پارىزگەھا دەۋكۈڭى بەروفاژى وى چەندى كو ھندى دىشاندا بيت ب ئەركى خۇيى نەتەۋەبى و پەروەردەبى رابىن و بەرگىرى ژ خواندنى ب زمانى كوردى بگەن، ژ ئەنجامى ترسى بيتن يان كىمەشيارىن و لاۋازيا ھەستا نەتەۋەبى بيتن ب پىشكدارىيا راستەوخۇ بيتن د پىلاندا يان ب خۇمتكرنى و دەستى خۇب كولاقي خۇقەگرتنى بيتن د ھارىكارىبوۋىنە دگەل پىلانا ژ ئاقبىرنا خواندنا كوردى ل دەقەرى، ب پىداچوونا ب دەھان راپۇرتىن پىشكىنەران يىن وى سالى دەرىرەمى بابەتى ب عەرەبىكرنا خواندنى ھندە ھاتىبەنقىسن ل دوۋف رىنەمايان يان پىشتى ئەنجامدانا راپرسىنى خواندن ھاتەگۇھارتن بۇ عەرەبى، كەسەكى ئامازەكا بچووك ژى ب ئەنجامىن نەرنىيىن قى گۇھارتنى ل سەر ئاستىن پەروەردەبى يان دەروۋنى يان نەتەۋەبى نەكرىبە كو ب بچووكترىن ھەلوپىست بىتەتوۋماركن.

ب قى رەنگى رۇنما بەعسى د رىكا بارەگا و رىكخستىن خۇيىن حىزى را ب ب ھارىكارىيا دامودەزگەھىن پەروەردى ل پارىزگەھىن و ھندەك دىقەلانكىن ئاقخۇبى پرۇژى خۇيى گۇھارتنا خواندنا كوردى ل خواندنگەھىن پارىزگەھا دەۋكۈڭى بۇ خواندنا عەرەبى ژ سالا خواندنى ۱۹۷۵- ۱۹۷۶ قە بچەئىنا، ل ھندەك خواندنگەھا د يەكەمدال ھەرشەش رىزىن سەرتايى خواندنا ھاتەسەپاندن، ل ھندەك خواندنگەھا رىزىن دەسپىكى ئىكى و دوۋى و سىنى قە دەسپىكرن و سال ل دوۋف سالى خواندنا كوردى ل دەقەرى ل كىمىن دا و خواندنا عەرەبى شوونا وى گرت، دگەل قى چەندى ل ھندەك جەھان يان خواندنگەھا ھەتا سالىن داۋىنى ل

نەتەۋابەتيا كوردى ھەرەكەت دەلگەنامەيىدا گۆتى؛
ب مەرەما ژ ناڧىرنا پىلا رەگەزەرسىتىيا شوقىنى
ل دەڧەرا كوردى و نە دەركەتتا وى د پانئەروژىندا...
بەلگەنامەين ژىپىرنەكەرە ئەو كەسىن دويقەلانىك
يىن پىشكدارىن د پىنداچوون و بجهئىنانا پروژەيدا
دكەن ب؛ خەلاتەكى ھەزى ئەركى پىن ھاتىنەراسپاردن
يىنەخەلاىكەن^(۱۹۸۸)، ھەزى بەرى بابەتى ب داوى يىنىن
بىزىن ەك بەرھەڧىەك بۇ بەرھەبىكرنا خواندن
ل سەرانسەرى ئەوا رژىمى ب دەڧەرا ئوتونومىيا
كوردستانى ناڧىكرى ل دەسپىكا ۱۹۷۸ رژىما بەعسى
برىارا ب ەرھەبىكرنا ۷۴٪ ژ بەرنامىن خواندن يىن
ھەموو قۇتاغان دابوو^(۱۹۹۰).

ب زىمانى كوردى مابوو، بەلى ل دووڧ بەرنامى
دارشتى سال ل دووڧ سالى بەرەف نەمانى دچوو،
رژىما بەعسى ژى ەك د بەلگەنامىدا ديارديت
باۋەرى ب سەرکەتتا پىلانا گوھارتتا خواندنا كوردى
بۇ خواندنا ەرەبى ھەبوۋىە لەوما برباردايە لىژنەك
تايبەت ژ دويڧلانكىن جھى باۋەرىن بىتەپىككىنان
بۇ پىنداچوونەڧا پروژى ل پارىزگەھىا دھۆكى
ھاتىيەبجهئىنان دا دگەل سەرۋەرى دەروونى
ھەردو پارىزگەھىن ھەولنىرى و سلىمانىن بگونجىت
ھەتا سالا خواندن ۱۹۹۰-۱۹۹۱ ل سەرانسەرى
ۋان ھەردو پارىزگەھىان ژى ب تەۋاۋى خواندن بکەنە
ەرەبى ب مەرەما ب يەكجارى ژ ناڧىرنا ھەستا

ژىدەر و پەراۋىز:

۱. د.مارف خەزەمدار، دەستۋورى زىمانى ەرەبى بە كوردى، (بەغدا- ۱۹۷۱)، ب.۱.
۲. ھەمان يان ژىدەر، ب.۱۴-۱۵.
۳. ھەمان ژىدەر، ب. ۱۶ - مە پىدڧى دىت ھندى د شىاتادا بىت ل قىزى ئان دەقان ل دووڧ رىنڧىسا نھا يا كوردى بنڧىسىن
۴. ھەمان ژىدەر، ب. ۲۹.
۵. ھەمان ژىدەر، ب. ۵۲-۵۴.
۶. ھەمان ژىدەر، ب. ۱۵.
- * ھەرەكەت ئامازە پىن ھاتىيەكەن ەلى تەرەماخى ل سەدسالىيا ۱۶-۱۷زايىنى ژبايە، ل سالا ۱۸۵۷-۱۸۵۸ زانابىن ناڧدار مەلا مەجموودىن بازىدى ئەڧ دەستىڧىسا ەلى تەرماخى بۇ زانابىن كوردناس و كونسولنى ئىمىراتورىيارووسىيا ل ئەرزىمرومن ئەلپكىستانر ژابا نڧىسى بەڧە و پىنشەكەك ل سەر سەرۋەرى خواندن ل كوردستانى و دېرۇكا ەلى تەرماخى بۇ نڧىسى يە، ۋى ژى بۇ ئەكادىمىيا ئىمىراتورىيەتا رووسى ل پترسبۇرگى ھنارتبە و دناڧ دەستىڧىسىن ۋى دا ھاتىيە پاراستن، دناڧبەرا سالىن ۱۹۱۰-۱۹۱۸ د.مارف خەزەمدار كو ۋى سەرەمى خويندكارى خواندن بىلد بوۋىە ل پترسبۇرگى ئەڧ دەستىڧىسە دىتە و دەستىڧىسەك ن ل بەر نڧىسى يە، و پىشتى ژڧرەڧە بەغدا ل سالا ۱۹۷۱ دگەل ڧەكۆلىتەكن سەر ژوو چاڧىكرەڧە.
۷. ئەحسىن ئىبراھىم دۇسكى، دو ڧەرھەنگىن ڧەھاندى، (ھەولنىر- ۲۰۱۰)، ب. ۱۵؛ سادق بەھائەدىن ئامىدى، نوپھارا سەيدابىن ئەحمەدى خانى، (بەغدا- ۱۹۷۹)، ب. ۱۹.
۸. سادق بەھائەدىن ئامىدى، نوپھارا سەيدابىن خانى، (بەغدا- ۱۹۷۹)، ب. ۱۸.
۹. ھەردو ژىدەرىن چوۋىيى.
۱۰. سادق بەھائەدىن ئامىدى، ھەولويىدا مەلاينى باتەبى، (بەغدا- ۱۹۸۲)، ب. ۵۱.
۱۱. ژىدەرى چوۋىيى، ب. ۲.
۱۲. تىصريف و ظروف و تركىيا مەلا يونسىن ھەلگەنىنى جھى چاڧىن نەھاتىيە دياركەن.
۱۳. ئەحسىن ئىبراھىم دۇسكى، ل دۇر ئەدەبىن كرمانجى ل سەدساللا نوزدى و بىستى زايىنى، (ھەولنىر- ۲۰۰۴)، ب. ۱۶.
۱۴. ئەبو زىد سىدى، مېژووۋا خواندن، كۇڧارا پەرۋەردە و زانىست، ھژمار-۲، سالا۱۱ (پىياز ۱۹۷۱)، ب. ۶۱
۱۵. ئەحسىن ئىبراھىم دۇسكى، ل دۇر ئەدەبىن كرمانجى، ب. ۱۶- ۱۷.

پروسا خواندنا بلند ل پارىزگەھا دھۆكى ۱۹۸۸ - ۲۰۱۵

موولخ جەزە جەسەن

د ماوۋىيەكى گەلەك كىم دا ب دەھان خواندنگەھ
ل گوند وياژىركىن دەفەرى ھاتنە قەكرن، دووقدا
پەيمانگەھا ھۆنەرنن جوان و پەيمانگەھا مەلبەندى
يا مامۇستايان ھاتنە دامەزراندن، و ل رىكەفتى
۱۹۹۲/۹/۴ ئى ب بىرارا ژمارە (۱۴) يا پەرلەمانى
كوردستانى زانكۇيا دھۆك ھانە دامەزراندن، و ئىكەم
سەرۆكى زانكۇين (عصمەت محمەد خالد) دگەل
چەند كەسەكەن دىتر خودانين ھىزا دانانا زانكۇين
بوون^۱.

لەورا پىشتى قەكرنا پەيمانگەھا تەكنىكى ل
سالا ۱۹۸۸ ئى و كۆلىزا شەرىعەن ل سالا ۱۹۹۱ ئى
ل باژىرى دھۆكى، ئەم دىشېن يىژىن سالا ۱۹۹۲ ئى
دەستېپىكا پىشكەفتنا خواندنا بالا بووۋە ل دەفەرا
بەھدىنان، پىشتى قەكرن زانكۇيا دھۆكى بەردەوام
د وھارزىدا بووۋە ئەخاسمە د وارى قەكرنا پىشكىن
زانستى و كولىژان سال بۇ سالى^۲.

پىشتى سەرھلانا بەھارا سالا ۱۹۹۱ ئى و ئەو
گھۇرىنن سىياسى و نابوورى و جفاكى يىن دووقدا
خۇرا ھىلاين، وەك ھەلېزارتنىن پەرلەمانى كوردستانى
ل ۱۹۹۲/۵/۱۹ ئى و پىكئىنانا ئىكەم كابىنا حكۇمەتا
ھەرىمى، لەورا ژ پىندۇياتى ھىز د بىاقى فىزىكى
و زانينى ل كوردستانى ب شىوۋەكى گىشتى و ل
پارىزگەھا دھۆكى ب تايبەتى ھاتەكرن، و چەوانىيا
پىشخىستنا ئەقى كەرتى كرىگ ئەخاسمە ل
(پارىزگەھا دھۆكى) چونكى پىندۇياتى پارىزگەھى
د قى وارىدا يا پىتر بووۋە ژ دەفەر و پارىزگەھىن دىترىن
ھەرىمى، ژ بەر كۇ ل پىش وەخت ئەوان دەزگابىن
زانستى و ئەكادىمى ھەبووۋىنە، ھەرچەندە ل پىش
وەخت ل سالا ۱۹۸۸ ئى ئىكەم بىياتى خواندنا بلند ل
پارىزگەھا دھۆكى ھاتبوو دانان ئەوزى (پەيمانگەھا
تەكنىكى يا دھۆكى) بووۋە لى خاست و پىندۇيا
دەفەرى بۇ فىزىكىنى ژ ناستى پەيمانگەھان پىتر بووۋە.

زانكۆيا دەھۆك

كەسىن ھىزا دانانا زانكۆين كرىن:

عصمەت محەمەد خالە خودانى ھىزا دانانا

زانكۆين

كەسىن پىشتەفانى ل ھىزا دانانا زانكۆين كرىن:

۱- عومەر محەمەد نورى

۲- ئاماد محەمەد صالح جىرائىل

۳- د. فەرھاد خورشىد سلىقمانەبى

۴- د. سەلىم حەسەن حاجى

دىسان (لقمان محەمەد صالح) و خودى زى رازى اڭتۇر

ئەنۋەر جەمىل سەلىم) ژوان كەسان بوون بىز بەشدارى

و ھەققارى د دانانا زانكۆيا دەھۆك دا كرىن. ھەرۋەسا

پارىزگارى دەھۆكىن بىن وى سەردەمى (عەبدولعەزىز تەبىب)

كەسىن فەرمى بىن ئىكى بوو بى كارى دووقچوونا بىرار

و فەرمانا زانكۆين (پۇستى شىرەتكارى) كرى زىدەبارى

دامەراندنا كارمەندىن رىقەبىن^{۱۳}.

سەرۋكى ھەرىما كوردستانى (مەسعود بارزانى)

د چارچووقىن سەردانەكا خۇدا بۇ پارىزگەھا دەھۆك

ل رىكەفتى ۲۰۰۷/۱/۱۷ دگەل مامۇستا و جفاتا زانكۆيا دەھۆك كۆمدىبىت و پەيغەكى پىشكىشكەت و دىبىزىت ابرىارا دامەزراندنا زانكۆيا دەھۆك بىرارەكا وىرەك بوو^{۱۴}.

ھەرۋەسا ئىكەم جقات بىناقى (جفاتا زانكۆين) پىككىنا و ژقان مامۇستايان پىكەھات:

ئىكەم جفاتا زانكۆيا دەھۆك:

۱- عصمەت محەمەد خالە سەرۋكى زانكۆين

۲- سەرکەوت ئەحمەد سامى ھ. سەرۋكى زانكۆين بۇ كاروبارىن زانستى

۳- ئەزگىن عەبدى سىدى ھ. سەرۋكى زانكۆين بۇ كاروبارىن رىقەبىن

۴- د. فەرھاد خورشىد سلىقمانەبى راگرى كولىزا پىشكى ب ۋەكالەت

۵- د. سەلىم حەسەن حاجى راگرى كولىزا چاندنى ب ۋەكالەت

۶- عەبدولجەللى سلىمان ئەحمەد راگرى كولىزا ئەندازىارى ب ۋەكالەت

۷- عبدوللا ياسىن ئامىدى راگرى كولىزا ناداب ب ۋەكالەت

۸- د. محەمەد بەھانەدىن حسىن راگرى كولىزا شەرىعى و خواندنىن ئىسلامى

۹- عومەر محەمەد نورى نوپنەرى مامۇستايان .

۱۰- جەمال تاھر ئىبراھىم راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى - دەھۆك.

زانكۆيا دەھۆكىن ب ھەردو كولىزىن (پىشكى و

چاندنى) دەست ب ئىكەم ۋەرزى خۇ بىن خواندنى

۱۹۹۲-۱۹۹۳ئى كىر و دەواما وى يا قەرمى ل ۳۱/ چىرا

ئىكى/۱۹۹۲ئى بوو. بۇ ۋەرزى خواندنى ۱۹۹۴ - ۱۹۹۵ئى

زانكۆيا دەھۆك شىيا دو كولىزىن دىترل خۇ زىدەكەت،

ئەۋزى (كولىزا ئەندازىارى - پىشكا شارسنانى) و

(كولىزا ئادابىن - پىشكا زمان و ئەدەبى كوردى دگەل

پىشكا مېژووبى)^{۱۵}. ھەرۋەسا ل سالا خواندنى ۱۹۹۵

ئەۋىن ل خوارى ديارگىرى پىنگەھاتن:

- ۱- تايىن نىشتەرگەرى و ئەناتومى و ئەمبىرئولوچى.
- ۲- تايىن نوشدارى و دەرمانسازى و فىسئولوچى.
- ۳- تايىن دەرذانى و شانەزانى (ھىستولوچى).
- ۴- تايىن بويئولوچى و مايگرو بايولوچى و مىشەخۇران.
- ۵- تايىن كىمىيا گىشتى و كىمىيا ژانى و فىزىك و كۇمپىيۇتەر.

ژ ئىكەم ۋەرزى خواندنى و تا ئىكەم خۇلا دەرچوونا زانكۇيا دھۆك ژمارا خويندكارىن كور و كچىن ل قىن كولىژى ھائىنە ۋەرگرتن (۱۱۱) خويندكار بوون. ھەرۋەسا ستافى مامۇستايىن خودان باۋەرنامىن بىلند (۱۵) مامۇستا بوون ب پلا (دكتور و ماجىستىر)، سەرھەراي چەند پزىشكىن بىسپۇرنىن نەخۇشخانا ئازادى ۋەك ۋانەبىژ ل كولىژى ۋانە دگۇتن، و ھەزىيە ديار بگەين كو ھەر ژ دەستپىكى ئەف كولىژە شىبا پەرتووكخانەكا باش بدانىت و يا دەولەمەند بوو ب ژىدەرنىن ئايەتمەند و گىرنگ، زىدەبارى ژمارەكا كۇقارنىن زانستى كو ھژمارا ھەمىيان پىنگەھ نىزىكى (۱۴۲۳) ژىدەر بوون^(۱۱).

ئىكەم جفانا كولىزا پزىشكى:

- ۱- د. فەرھاد خورشىد سلىقانىھى^(۱۲). راگرى كولىژى ب ۋەكالىت سەرۋك
- ۲- د. سەفەر محەمەد حاج سەرۋك تايىن نوشدارى و دەرمانسازى و فىسئولوچى ئەندام
- ۳- د. موۋەقق مەسعود بەھائەدىن سەرۋك تايىن نىشتەرگەرى و ئەناتومى و ئەمبىرئولوچى ئەندام
- ۴- د. سەلىم ەلى حاج مەلو سەرۋك تايىن كىمىيا گىشتى و كىمىيا ژانى و فىزىك و كۇمپىيۇتەر ئەندام
- ۵- ەلى بەحبا سەئىد سەرۋك تايىن بايولوچى و مايگروبايولوچى و مىشەخۇران ئەندام
- ۶- ئىسماعىل محەمەد ەبىدولقەھار ھ. راگرى كولىژى بىرادر

۱۹۹۱ ئى (پىشكا ئابوورى) زى سەر ب كولىزا ئادابىن قە ھاتە قەكرن، و ھەر د قى ۋەرزى خواندنى دا ژمارا خويندكاران گەھىشتە (۱۳۵۷) خويندكاران^(۱۱). ل ھەمان ۋەرزى زانكۇين بىنگەھى كۇمپىيۇتەرى دانا تىدا ھندەك پىسپۇر و شارەزا د ۋارى فىزىكون و بكارنىنانا ۋانە گۇتنى د بىقۇن كۇمپىيۇتەرى كاردىكون. زىدەبارى قەكرنا خۇلەين فىزىكونى بۇ مامۇستا و دام و دەرگايىن حكۇمى ل پارىزگەھى، و بىنگەھى قەكۇلەينىن كوردى ژى ل سالا ۱۹۹۵ ئى بىنى ۋەك بىرار ھاتەقەكرن لى ژبەر ھندەك ئەگەرەن نەكەتە كارى، ل ۱۴ نىسانا ۱۹۹۶ ئى و ژ بۇ ئەنجامدانا بىزاف و چالاكىن رەۋشەنبىرى و جفاكى و زانستى و گىترانا كور و سىمىناران زانكۇيا دھۆكى بىنگەھەكى رەۋشەنبىرى بىقۇن (بىنگەھى رەۋشەنبىرى و جفاكى) قەكر^(۱۲).

ل سالا ۲۰۱۱ ئى سىستەمەكى نوو يىن كارگىرى ل زانكۇيا دھۆك ھاتە پەيرەۋكرن، ئەۋرى سىستەمىن فاكولتەيان ل جەھى سىستەمىن كولىزان ھاتە بكارنىنان، دگەل پەيرەۋكرنا پىروگرامى دىنيا جۇرى و پتر پويتە دان ب زمانى ئىنگىلىزى ب تايبەت ل سالا ئىكى يا خواندنى ل زانكۇين^(۱۳). ئەورا زانكۇيا دھۆك ژ لايىن زانستى قە پىشەرەۋىيا زانكۇين ھەرنەمى دكەت^(۱۴). بۇ سالا خواندنى ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ ئى و ل دوۋق نىبىسارا ۋەزارەتا خواندنا بىلند و قەكۇلەينىن زانستى ژمارە (۲۰۰۲) ل ۱۵/۸/۲۰۱۵ ئى و فەرمانا زانكۇيا دھۆك ژمارە (۵۵۵۵) ل ۱۲/۸/۲۰۱۵ ئى سىستەمىن (فاكولتى) ھاتىيە گۇھارتىن و دىبارە بووينە (كولىژ) ^(۱۵).

كولىژىن زانكۇيا دھۆك:

۱- كولىزا پزىشكى:

دگەل دامەرزاندنا زانكۇيا دھۆكى كولىزا پزىشكى ل رۇزا ۱۹۹۲/۱۰/۳۱ ئى ھاتىيە قەكرن و بۇ سالا خواندنى ۱۹۹۲-۱۹۹۳ ئى دەست ب ۋەرگرتنا خويندكاران كرىيە، ماۋەبىن خواندنى ل كولىژى (۶) سالن و ل دوۋق پىسپۇرىن خويندكار باۋەرنامەيا بەكالۋرىۇس ب پزىشكى و نەشتەرگەرىيا گىشتى ۋەردگىن^(۱۶). ھەزى ئامازى بە كو ل دەستپىكى كولىژ ژ قان تايىن زانستى

سكۆلېن فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى: ۱- سكۆلا پزىشكى:

سكۆلا پزىشكى سەر ب فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى قە يە، كو بناقئى كولېزا پزىشكى بوويه دگەل دامەزراندنا زانكۇيا دھۆك ل رۇزا ۱۹۹۲/۱۰/۳۱ ئى. ماوھېن خواندنى ل سكۆلې (۶) سالن.

۲- سكۆلا پەرىستارى:

سكۆلا پەرىستارى زى سەر ب فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى قە يە، ئەوا بناقئى كولېزا پەرىستارى ل رۇزا ۲۰۰۷/۱۱/۱ ئى ھاتىيە دامەزراندن. و بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۷-۲۰۰۸ ئى دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرىيە، و ل وەرزى خواندنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى و پىشتى سىستەمى كارگىرى يى نوو ل زانكۇيا دھۆك ھاتىيە پەيرەوكرن سكۆلا پەرىستارى بوويه بەشەك ز فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى. ماوھېن خواندنى (۴) سالن و دەرچووېن وئى باوەرنامەيا بەكالتۇرىۇس ب زانستېن پەرىستارى ب دەستخۇقە دىنىت^(۱۹).

۳- سكۆلا دەرمانازى:

ھەرۋەسا سكۆلا پەرىستارى زى ئىكە ز وان سكۆلېن سەر ب فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى قە، ئەوا ل پىش وەخت ل سالا خواندنى ۲۰۰۹-۲۰۱۰ ئى بناقئى كولېزا دەرمانسازى ھاتىيە دامەزراندن و ل ھەمان سال دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرى، لى پىشتى سىستەمى فاكولتېتيا ل سالا (۲۰۱۱) ئى ل زانكۇيا دھۆك ھاتىيە پەيرەوكرن ئەف سكۆلە بوويه بەشەك ز فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى. ماوھېن خواندنى (۵) سالن، و دەرچووېن وئى باوەرنامەيا بەكالتۇرىۇس ب زانستېن دەرمانسازى وەرگرت.

۴- سكۆلا ئوشدارىيا ددان:

پىشتى سىستەمى نوو يىن فاكولتېتيا ل سالا ۲۰۱۱ ئى ل زانكۇيا دھۆك ھاتىيە بھەكرن، كولېزا ددانسازى ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۹-۲۰۱۰ ئى ھاتىيە دامەزراندن و دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرى بوويه

بۇ وەرزى خواندنى ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ ئى پىكھاتىن كولېزا پزىشكى ز ئەقان پىشكا بوويه (پىشكا نىشتەرگەرىيا گىشتى و نەخۇشىين دايك بوونى - ئوشدارىيا دل و ھناقا و ئوشدارىيا جىماكى - ئوشدارىيا زارۇكان - مئشەخۇران و مىكروبان و بايولوچى - ئەناتومى و سوريلانك زانئى - كىمىيا و فىزىك و كۆمپيوتەر)^(۱۴)، و بۇ وەرزى خواندنى ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى تايىن نىشتەرگەرىيا گىشتى و نەخۇشىين دايكبوونى زىك جوودابووينە و ھەر ئىك ز وان بوويه تايەكن سەرىخۇ^(۱۵).

دىسان بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى تايىن مايكروبايولوچى - نەخۇشىيان - ئوشدارىيا خىزان و جىماكى ل كولېزا پزىشكى ھاتنە زىدەكرن^(۱۶).

ل دووڧ پزىشكى نەخۇشىيان گەرەنتىيا جۇرى يا پزىشكى چاگىسازىيا خواندنا بلند و قەكۆلېنېن زانستى ئەوا ز لايىن مەزارەنا فىزىكنا بلند و قەكۆلېنېن زانستى يا جىكۆمەنا ھەرىما كوردستانى ھاتىيە راگەھاندن و ل ۲۰۱۱/۷/۲۰ ئى ز لايىن ئەنجومەنى وەزىران قە ھاتىيە چەسپاندن، سىستەمى كارگىرى ئەوئى بناقئى (فاكولتې) ل جەھى كولېزان ل زانكۇيا دھۆك ھاتە پەيرەوكرن، ناقئى كولېزا پزىشكى ھاتىيە گوھۇرىن و بوويه (فاكولتېتيا زانستېن پزىشكى) و ز ئەقان سكۆلان پىك دەت، (سكۆلا پزىشكى - سكۆلا پەرىستارى - سكۆلا دەرمانسازى - سكۆلا ئوشدارىيا ددان)، دىسان ئەقان سكۆلان چەندېن پىشك (تا) ھەنە كو زۆرىيە وان سەر ب سكۆلا پزىشكى قەنە^(۱۷).

پىشكىن كولېزى:

أ- پىشكىن كلىنىكى: پىشكا (نىشتەرگەرىيا گىشتى - ئوشدارىيا دل و ھناقا - ئوشدارىيا ددان - ئوشدارىيا زارۇكان - نەخۇشىين زان و زارۇك بوونى).

ب- پىشكىن زانستېن بىنەرەتى: پىشكا (مايكروبايولوچى - ئەناتومى و شانەزانى - فىسپولوچى - كىمىيا زانئى - فارما كولوچى - فىزىك و كۆمپيوتەر - نەخۇشىيان، دگەل بىنگەھى قەكۆلېنېن زانستى و پىشكا فىزىيونىا پەردەوام)^(۱۸).

سال دەست ب وەرگرتنا خویندكاران كرىبه و ژ دو پشكان پىكدهیت:

بەشەك سەر ب فاكولتېيا زانستىن پزىشكى قە. ماوهىن خواندنى (۵) سالن، و دەرچووىن وى باوهرنامەيا بەكالۇرىۇس ب زانستىن نۇشدارىيا ددانا وەردگرىت^(۱).

۱- پشكا سرگردن و بى ھۆكرنى.

۲- پشكا شروئەكرنا نەخۇشىيا.

ماوهىن خواندنى ل سكۇلى (۵) سالن، و خویندكارى دەرچوونى زى دكەت باوهرنامەيا بەكالۇرىۇس ب زانستىن ساخلەمىن وەردگرىت^(۱).

۵- سكۇلا زانستىن ساخلەمى:

سكۇلا زانستىن ساخلەمى ل سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى ھاتىبەدامەزراندن و بوويە ئىك ژ سكۇلىن فاكولتېيا زانستىن ساخلەمى، و ل ھەمان

خستەين ژمارا مامۇستايىن كولىژا پزىشكى ل دووف ناسنافىن زانستى و سالىن خواندنى

۱۹۹۶ - ۱۹۹۷ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسور. ھ	مامۇستا	مامۇستايىن. ھ	كوژمى سالى
۱۹۹۶-۱۹۹۷		۲	۱۰	۹	۲۱
۱۹۹۷-۱۹۹۸	۲	۲	۱۱	۱۲	۲۷
۱۹۹۸-۱۹۹۹	۱	۳	۱۴	۱۰	۲۸
۱۹۹۹-۲۰۰۰	۱	۵	۱۶	۱۶	۳۸
۲۰۰۰-۲۰۰۱	۱	۵	۱۷	۱۷	۴۰
۲۰۰۱-۲۰۰۲	۱	۵	۱۵	۱۸	۳۹
۲۰۰۲-۲۰۰۳		۵	۱۶	۱۹	۴۰
۲۰۰۳-۲۰۰۴		۴	۱۸	۲۰	۴۲
۲۰۰۴-۲۰۰۵	۱	۸	۲۲	۲۰	۵۱
۲۰۰۵-۲۰۰۶	۱	۱۲	۲۳	۲۶	۶۲
۲۰۰۶-۲۰۰۷	۳	۱۲	۲۷	۲۵	۶۷
۲۰۰۷-۲۰۰۸	۳	۱۴	۲۹	۲۷	۷۳
۲۰۰۸-۲۰۰۹	۳	۱۵	۴۱	۶۸	۱۲۷
۲۰۰۹-۲۰۱۰	۵	۲۳	۴۷	۳۳	۱۰۸
۲۰۱۰-۲۰۱۱	۳	۱۷	۵۴	۴۱	۱۱۵
۲۰۱۱-۲۰۱۲	۴	۲۳	۶۲	۴۴	۱۳۳
۲۰۱۲-۲۰۱۳	۶	۲۸	۶۸	۷۱	۱۷۳
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۹	۳۰	۸۷	۸۴	۲۱۰
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۸	۳۰	۹۶	۸۷	۲۲۱
كوژمى كشتى	۵۲	۲۴۳	۶۷۳	۶۴۷	۱۶۱۵

خىشتەين ژمارا خويندكارين دەرجووين كولىزا پزىشكى
۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى

سالين دەرجووين	پزىشكى		كوما سالان
	نير	مى	
۱۹۹۸-۱۹۹۷	۱۵	۶	۲۱
۱۹۹۹-۱۹۹۸	۲۰	۶	۲۶
۲۰۰۰-۱۹۹۹	۲۱	۱۱	۳۲
۲۰۰۱-۲۰۰۰	۱۹	۱۰	۲۹
۲۰۰۲-۲۰۰۱	۲۸	۱۴	۴۲
۲۰۰۳-۲۰۰۲	۲۰	۱۸	۳۸
۲۰۰۴-۲۰۰۳	۲۱	۱۰	۳۱
۲۰۰۴-۲۰۰۵	۲۲	۱۴	۳۶
۲۰۰۵-۲۰۰۶	۲۲	۱۸	۴۰
۲۰۰۶-۲۰۰۷	۲۷	۱۰	۳۷
۲۰۰۷-۲۰۰۸	۳۵	۲۳	۵۸
۲۰۰۸-۲۰۰۹	۳۴	۲۴	۵۸
۲۰۰۹-۲۰۱۰	۴۰	۲۷	۶۷
۲۰۱۰-۲۰۱۱	۴۳	۲۴	۶۷
۲۰۱۱-۲۰۱۲	۳۶	۲۶	۶۲
۲۰۱۲-۲۰۱۳	۲۹	۲۲	۵۱
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۲۲	۲۹	۵۱
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۴۸	۹۶	۱۴۴
كوما گىشت سالان	۵۰۲	۳۸۸	۸۹۰
كوما گىشتى	۸۹۰		۸۹۰

ئىنىت، بۇ زانين پىسپورى ل كولىزا چاندىن ل قۇناغا
سىن دەست يى دكەت پىشتى خويندكار ل قۇناغا
ئىكى و دوئ زانستين بنەرەتى بىن چاندىن دخوينن^(۱۲۱)
و ل دەستپىكى كولىزا چاندىن ب پىشكا (بەرەمى
شىنكاتى). دەستپىكريبە، و بۇ سالا دووقدا پىشكا
بەرەمى گىانەوهرى زى ل كولىزى ھاتىبە قەكىن^(۱۲۲)
ھەرەسا ھژمارا خويندكارين كور و كچ بىن ھەر
چوار قۇناغىن خواندىن ھەر ژ دەستپىكا دامەزراندىن
كولىزى تا ئىكەم خولا دەرجووين دگەھشتنە (۳۱۹)
خويندكاران، و ستافى مامۇستايىن خودان باوهرنامىن
بلند (۲۱) مامۇستا ب پلا (دكتۇرا و ماجىستىر) بوون
ژمارا پەرتووك و كۇقارين زانستى د پەرتووكخان دا
نيزىكى (۱۰۸۳۰) ژندەران بوون^(۱۲۳).

ئىكەم جفاتا كولىزا چاندىن:

- ۱- د. سەلىم ھەسەن ھاجى راگرى كولىزى ب
وھالكەت سەروك
- ۲- ئەكرەم عەباس خەلەف ھ. راگرى كولىزى
بىراردەر
- ۳- عومەر مەھمەد نورى سەرۇكى پىشكا شىنكاتى
ئەندام
- ۴- ناماد مەھمەد صالح جىرائىل سەرۇكى پىشكا
گىانەوهرى ئەندام
- ۵- د. سەئىد ئىسماعىل سلىقانىيى نوينەرى
مامۇستا ئەندام
- ۶- جەغفەر مەھمەد تاھر رىقەبەرى بىنگەھى
چاندىن ئەندام

پىكىن كولىزا چاندىن:

- ۱- پىشكا بەرەمى پوھكى، پىشكا بەرەمى پوھكى
دگەل دامەزراندىن كولىزا چاندىن ھاتىبە قەكىن. و ل
ئىكەم. وهرىزى خۇين خواندىن ۱۹۹۲ - ۱۹۹۳ ئى پىنشوارى
ل خويندكاران كرىبە.
- ۲- پىشكا بەرەمى گىانەوهرى، پىشكا بەرەمى
گىانەوهرى زى ل سالا خواندىن ۱۹۹۳ - ۱۹۹۴ ئى

۲- كولىزا چاندىن:

كولىزا چاندىن دگەل دانانا زانكۇيا دھوك
ل ۱۹۹۲/۱۰/۳۱ دەرگەھى خۇ قەكرىبە و بۇ
سالا خواندىن ۱۹۹۲-۱۹۹۳ ئى ئىكەمىن دەستەكا
خويندكاران وەرگىبە، ماوھىن خواندىن ل قى
كولىزى (۴) سالان، و خويندكارى دەرجوويى باوهرنامەيا
بەكالىورىۇس ب زانستين چاندىن ب دەست خوقە د

۵- پشكا زانستين بنهكى، كوليژا چاندنن سال بۇ سالن ژ لايىن زانستى قە د وەرارى دا بوويه، لەورا ل ساللا ۲۰۰۸ ئى شىيايه پشكا (زانستين بنهكى) ژى ل پشكىن خۇ يىن زانستى زىدەبكهت، لى ئەف پشكه چ خويندكاران بخۇفە ناگرىت، و بتنى كارى پيشكىشكرنا وانەيىن زانستى يىن سەرەكى وهك فيزىيا و كىمىيا و ماتماتىك و كۆمپيۇتەر و جيولوجى بۇ خويندكارىن

هاتىبەدانان، و ل هەمان سال ئىكەم دەستەكا خويندكاران وەرگرتىه^(۱۲۵).

۳- پشكا دارستانا، ل ساللا خواندنن ۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ ئى هاتىبە دامەزراندن و ل هەمان سال ئىكەم دەستەكا خويندكاران وەرگرتىه^(۱۲۱).

۴- پشكا ئاخ و ئاف، ئەف پشكه ل وەرژى خواندنن ۲۰۰۱ - ۲۰۰۲ ئى ل كوليژا چاندنن هاتىبە زىدەكرن^(۱۲۷).

خىستەيىن ژمارا مامۇستايىن كوليژا چاندنن ل دووڧ پلىن زانستى و سالىن خواندنن

۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنن	پروفېسسور	پروفېسسور-ه	مامۇستا	مامۇستايىن-ه	كوزمى سالن
۱۹۹۵ - ۱۹۹۶		۵	۶	۱۳	۲۴
۱۹۹۶ - ۱۹۹۷		۸	۶	۱۳	۲۷
۱۹۹۷ - ۱۹۹۸		۱۳	۷	۱۲	۳۲
۱۹۹۸ - ۱۹۹۹		۱۰	۱۰	۱۲	۳۲
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰		۱۱	۱۰	۲۱	۴۲
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱		۱۳	۱۰	۲۳	۴۶
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲	۱	۱۴	۱۳	۲۴	۵۲
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳	۲	۱۰	۱۵	۳۰	۵۷
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴	۲	۱۲	۱۴	۳۹	۶۷
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۲	۱۵	۱۲	۳۹	۶۸
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶	۲	۱۸	۱۳	۴۳	۷۶
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۲	۱۷	۱۲	۱۷	۴۸
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۲	۲۳	۲۳	۶۷	۱۱۵
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۴	۲۲	۲۷	۷۲	۱۲۵
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۴	۲۲	۳۴	۷۵	۱۳۵
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۴	۲۲	۳۷	۷۰	۱۳۳
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۳	۲۳	۳۷	۸۷	۱۵۰
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۴	۲۶	۴۰	۹۳	۱۶۳
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۴	۳۰	۴۷	۸۵	۱۶۶
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۷	۳۰	۴۹	۹۹	۱۸۵
كوزمى گىشتى	۴۳	۳۴۴	۴۲۲	۹۳۴	۱۷۴۳

خىستەمىن ژمارا خويندكارىن دەرچووين كولىزا چاندىن ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين دەرچووين	بەرھەمى رووھكى		بەرھەمى گيانھوهرى		دارستان		بىستانكارى		ئاخ و ئاف		پاراستنا رووھكى		كۇما سالين
	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	
۱۹۹۵-۱۹۹۶	۲۰	۵۰											۷۰
۱۹۹۶-۱۹۹۷	۹	۲۰	۳	۱۲									۴۴
۱۹۹۷-۱۹۹۸	۱۲	۲۱	۸	۸									۴۹
۱۹۹۸-۱۹۹۹	۱۵	۱۹	۵	۱۲									۵۱
۲۰۰۰-۱۹۹۹	۹	۹	۴	۱۰	۸	۹							۴۹
۲۰۰۱-۲۰۰۰	۶	۱۱	۹	۵	۳	۹							۴۳
۲۰۰۲-۲۰۰۱			۹	۷	۱۸	۷	۹	۳					۵۳
۲۰۰۳-۲۰۰۲			۲۰	۲۰	۱۷	۱۶	۱۱	۹					۸۴
۲۰۰۴-۲۰۰۳			۲۴	۲۴	۱۷	۱۵	۱۷	۱۰					۹۳
۲۰۰۵-۲۰۰۴			۲۲	۲۲	۱۷	۱۷	۱۲	۱۱	۷	۱۰	۷		۱۱۰
۲۰۰۶-۲۰۰۵			۱۹	۱۹	۸	۱۱	۱۱	۸					۸۸
۲۰۰۷-۲۰۰۶			۱۹	۱۹	۱۸	۱۸	۱۴	۱۱	۱۳	۱۸	۱۳		۱۲۱
۲۰۰۸-۲۰۰۷			۱۴	۱۴	۱۰	۱۱	۱۱	۱۶	۱۰	۹	۱۰		۹۸
۲۰۰۹-۲۰۰۸			۱۵	۱۵	۲۳	۲۳	۱۳	۱۳	۱۸	۱۳	۱۸		۱۴۴
۲۰۱۰-۲۰۰۹			۲۱	۲۱	۱۷	۱۷	۹	۷	۸	۱۵	۸		۹۹
۲۰۱۱-۲۰۱۰			۱۱	۱۱	۱۸	۱۳	۱۳	۱۵	۱۴	۶	۱۴		۱۱۱
۲۰۱۲-۲۰۱۱			۹	۹	۷	۷	۷	۱۲	۱۰	۱۹	۱۲		۱۰۸
۲۰۱۳-۲۰۱۲			۱۹	۱۹	۱۵	۱۴	۱۵	۹	۱۸	۱۲	۱۸		۱۳۸
۲۰۱۴-۲۰۱۳			۱۲	۱۲	۱۸	۱۲	۱۲	۱۸	۱۶	۱۸	۱۶		۱۷۵
۲۰۱۵-۲۰۱۴			۱۵	۱۵	۱۹	۶	۶	۲۰	۲۲	۱۵	۲۲		۱۳۶
كۇما گىشت سالان	۷۱	۱۳۰	۲۷۴	۲۷۴	۱۰۳	۱۵۷	۲۰۹	۱۵۷	۲۲۸	۱۶۵	۱۳۴	۵۵	۱۸۱۴
كۇما گىشتى	۲۰۱		۳۷۷	۳۷۷	۳۶۶	۳۶۶	۳۶۶	۳۶۶	۲۸۵	۲۸۵	۱۲۳		۱۸۱۴

پىشكىن دېتېر پىشكىنشىدكەت.

۱- پىشكا پاراستنا رووھكى، ديسان پىشكا پاراستنا رووھكى زى ل ساللا ۲۰۰۸ ئى ھاتىبە دانان، و ژ دو ئابىن سەرھكى پىكدهىت (زانستىن مىش و مۇران و ئىشىن رووھكى)^(۲۸)

ل ساللا خواندىن ۲۰۱۱-۲۰۱۲ ئى و پىشتى سىستەمىن فاكولتېيا ل زانكۇيا دھۆك ھاتىبە بەرھوكرن ئافى كولىزا چاندىن بووېه (فاكولتېيا چاندىن و دارستانى)، و ل سەر

فى بنەمايى سى سىكۇلېن زانستى و پىنج پىشكا بووېه:

۱- سىكۇلا بەرھەمى گيانھوهرى

۲- سىكۇلا دارستانى

۳- سىكۇلا بەرھەمى رووھكى،

سىكۇلا بەرھەمى رووھكى ژ پىشكىن (بىستانكارى - پاراستنا رووھكى- زانستىن ئاخ و ئاف - لقا زانستىن بنەكى پىك دەت^(۲۹)، بۇ ساللا خواندىن ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى پىشكا دەرامەتىن كىلگەبى زى ھاتەفەكرن) پىشتى

۳- كولىزا ئەندازىرى:

كولىزا ئەندازىرى ل دووڧ پىشنىياز جئاتا زانكۇيا دەۋك - روبىنىشتنا سىزى ل رۇزا ۱۹۹۴/۷/۲۴ ئى رەزامەندى ب فەكرنا كولىزا ئاقىرى ھاتىبە كىرن. و ل رۇزا ۱۹۹۴/۷/۲۶ ئى ز لاپىن جئاتا بلند يا فىركىرنى ل ھەرىما كوردىستانى ھاتىبە پەسەندىكرن. و ئاقاھىن وى ب رەنگەكن فىرمى ل رۇزا ۱۹۹۴/۱۰/۱۱ ئى

چارەكا دى و ل دووڧ فەرمانەكا زانكۇيى ئاقىن فاكولتىن بويە (فاكولتىيا چاندىن) و ژ پىشكىن (بىستانكارى - بەرھەمى گىنەۋەرى - دارستان - زانستىن ئاخ و ئاف - پاراستنا روۋەكى - دەرامەتىن كىلگەبى - و لقا زانستىن بىنەكى) پىنگدھات و دوپارە سىستەمىن خۇيى ل سەربىنەماين پىشكان زفراندىبەفە، و ل ۋەرزى خواندىن ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى پىشكا گەشنىيارى و تورىزما ژىنگەھىن ل فاكولتىيا چاندىن دەست بكار بوو^{۲۲۱}.

خىشتەين ئمارا مامۇستايىن كولىزا ئەندازىرى ل دووڧ پلىن زانستى و سالىن خواندىن ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

مەلىن خواندىن	پروفىسور	پروفىسور	مامۇستاي	مامۇستايىن	كولىزى سالىن
۱۹۹۶ - ۱۹۹۵		۱	۲	۱۱	۱۴
۱۹۹۷ - ۱۹۹۶			۲	۱۰	۱۲
۱۹۹۸ - ۱۹۹۷			۳	۱۸	۲۱
۱۹۹۹ - ۱۹۹۸	۱	۳	۸	۱۶	۲۸
۲۰۰۰ - ۱۹۹۹	۱	۴	۸	۱۵	۲۸
۲۰۰۱ - ۲۰۰۰	۱	۱	۹	۱۷	۲۸
۲۰۰۲ - ۲۰۰۱	۱	۱	۹	۱۵	۲۶
۲۰۰۳ - ۲۰۰۲		۳	۹	۱۵	۲۷
۲۰۰۴ - ۲۰۰۳		۳	۹	۱۷	۲۹
۲۰۰۵ - ۲۰۰۴		۴	۴	۱۸	۲۶
۲۰۰۶ - ۲۰۰۵		۴	۴	۱۹	۲۷
۲۰۰۷ - ۲۰۰۶	۱	۱۵	۱۱	۳۱	۵۸
۲۰۰۸ - ۲۰۰۷	۱	۱۴	۱۱	۳۱	۵۷
۲۰۰۹ - ۲۰۰۸		۱۲	۱۰	۳۰	۵۲
۲۰۱۰ - ۲۰۰۹	۱	۱۲	۱۶	۵۱	۸۰
۲۰۱۱ - ۲۰۱۰	۲	۱۲	۲۳	۵۸	۹۵
۲۰۱۲ - ۲۰۱۱	۳	۱۳	۲۶	۶۱	۱۰۳
۲۰۱۳ - ۲۰۱۲	۳	۱۵	۲۹	۷۶	۱۲۳
۲۰۱۴ - ۲۰۱۳	۴	۱۳	۳۶	۸۵	۱۳۸
۲۰۱۵ - ۲۰۱۴	۲	۱۱	۳۱	۸۶	۱۳۰
كولىزى گىشتى	۲۱	۱۴۱	۲۶۰	۱۸۰	۱۲۰۲

خىشتەين ژمارا خويندكارىن دەرچووين كولىزا ئەندازىارى ۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن دەرچووين	شارىستانى		ئاقدىرى		ژىندەرىن ئاقىن		تەلارسازى		كارەبا و كۆمبوتەر		كۇما سالىن
	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	
۱۹۹۸-۱۹۹۷	۲۵	۵									۳۰
۱۹۹۹-۱۹۹۸	۲۳	۹	۷	۱۵							۵۴
۲۰۰۰-۱۹۹۹	۱۶	۲	۲	۱۵							۳۵
۲۰۰۱-۲۰۰۰	۲۴	۸	۳	۱۳							۴۸
۲۰۰۲-۲۰۰۱	۲۶	۱۱	۷	۱۶							۶۰
۲۰۰۳-۲۰۰۲	۲۴	۱۴	۴	۱۵							۵۷
۲۰۰۴-۲۰۰۳	۲۴	۳	۷	۱۹							۵۳
۲۰۰۵-۲۰۰۴	۲۱	۷	۱	۲	۵	۲۴					۶۰
۲۰۰۶-۲۰۰۵	۲۷	۵			۱۹	۱۸					۶۹
۲۰۰۷-۲۰۰۶	۳۱	۲۰			۱۸	۱۷					۸۶
۲۰۰۸-۲۰۰۷	۲۲	۱۶			۸	۲۰					۶۶
۲۰۰۹-۲۰۰۸	۳۴	۱۴			۱۳	۳۳					۱۱۶
۲۰۱۰-۲۰۰۹	۳۰	۱۵			۶	۱۲			۱۵	۱۳	۱۲۶
۲۰۱۱-۲۰۱۰	۲۶	۱۳			۵	۱۰			۷	۲۸	۱۳۱
۲۰۱۲-۲۰۱۱	۲۲	۱۸			۸	۱۴			۱۳	۲۶	۱۴۷
۲۰۱۳-۲۰۱۲	۲۴	۸			۱۱	۱۵			۷	۱۸	۱۱۶
۲۰۱۴-۲۰۱۳	۱۴	۱۱			۷	۱۷			۱۰	۳۲	۱۳۴
۲۰۱۵-۲۰۱۴	۲۲	۱۱			۱۱	۱۲			۲۵	۱۰	۱۲۴
كۇما گىشت سالىن	۴۳۳	۱۹۰	۳۱	۹۵	۱۶۳	۲۴۶			۷۷	۱۲۷	۱۵۱۰
كۇما گىشتى	۶۲۳		۱۲۶		۴۰۹				۲۰۴		۱۵۱۰

ئىكەم جىقاتا كولىزا ئەندازىارى:

- ۱- عەبدولجەلىل سلىمان ئەحمەد راگرى كولىزى ب وەكالىت و سەرۋىكىن پىشكا شارستانى سەرۋىك
- ۲- زىرەك عزيزخان ئەحمەد ھ-راگرى ئەندام
- ۳- صەباح محەمەد سەئىد سەرۋىكىن پىشكا ئاقدانى ئەندام
- ۴- نەجدەت صەبرى عەبدولخالق مامۇستا ل كولىزى بىراردەر.

ھاتىيەفەكرن. كولىزا ئەندازىارى ب پىشكا ئەندازىارىبا شارستانى دەستېنىكرىيە، و ل ئىكەم وەرزى خۇ يىن خواندىن ۱۹۹۴ - ۱۹۹۵ ئى (۴۰) خويندكار ل پىشكا ئاقىرى وەرگرتىنە، و پىشتى ژمارا مامۇستايىن بسپۇر ژىدەھى بخۇفە دىتى كولىزا ئەندازىارى ل سالا خواندىن ۱۹۹۶ - ۱۹۹۷ ئى شىبا پىشكا ئاقدانى فەكەت (رى و بىل)^(۳۱). ماوھىن خواندىن ل كولىزا ئەندازىارى (۴) سالىن. خويندكارى دەرچووى باوەرنامەيا بەكالىورىۇس ب بسپۇرىا ئەندازىارىن وەردگىرت^(۳۲).

پشكىن كولىزا ئەندازى يارى:

۱- پشكا شارستانى،

پشكا شارستانى ل سالا خواندىنى ۱۹۹۴ - ۱۹۹۵ ئىكەم خۇلا خويندكاران وەرگرتىبە، ھەرۋەسا پشكا ئاقدانى (رى وېزل) ل سالا خواندىنى ۱۹۹۶ - ۱۹۹۷ ئى (۳۸) خويندكارىن كور و كچ وەرگرتىنە و سەرجه مەن خويندكارىن كولىزى دىنە (۱۴۳) خويندكار ئەفە و ژمارا مامۇستايىن خودان باوەرنامىن بىلند (۱۲) مامۇستا بوون ب پلا (دكتۇرا و ماجىستىر). دىسان وەك دەستىپىك پەرتووكخانەك دانابوو و تېدا ژمارەكا پەرتووكىن تايبەتمەند و زانىستى كو نىزىكى (۱۵۰۰) پەرتووك و كۇقار بوون.

۲- پشكا ئاقدىرى،

پشكا ئاقدىرى ل سالا خواندىنى ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ ئى ھاتىبەقەكرن و ئىكەم پۇستى خويندكاران ل ھەمان سال وەرگرتىبە كو ژمارا وان (۳۸) خويندكارىن كور و كچ بووينە^(۳۳) و ل سالا خواندىنى ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ ئاقتى وئ ھاتىبە گوھورىن و بوويە پشكا (ژىدەرىن ئاقتى)^(۳۴).

۳- پشكا تەلارسازى،

ل سالا خواندىنى ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى ھاتىبە دانان و ل ھەمان سال ئىكەم پۇستى خويندكاران وەرگرتىبە^(۳۵).

۴- پشكا كارەب و كۇمپىوتەر،

ل وەرزى خواندىنى ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى ھاتىبە دامەرزاندن و ل ھەمان سال خويندكار وەرگرتىنە^(۳۶). پشتى سىستەمەن كارگىرى بى نوو ل سالا ۲۰۱۰ ئى و سىستەمەن فاكولتىيا ل زانكۇيا دھۆكىن ل جەن كولىزان ھاتىبە پەيرەوكرن، ئاقتى كولىزا ئەندازى يارى بوويە (فاكولتىيا ئەندازى يارى و زانىستىن كارەكى) و ژ سى سىكۇلان پىك دەت:

۱- سىكۇلا ئەندازى يارى و پىكھاتىن وئ ژ پشكىن

(شارستانى - ژىدەرىن ئاقتى - تەلارسازى - كارەبا و كۇمپىوتەر).

۲- سىكۇلا پلاندىنانى و يا پىكھاتىبە ژ (پەيمانگەھا بىلند يا پلاندىنانى يا بەرى).

۳- سىكۇلا زانىستىن ەمرد بىن پراكتىكى و جىوئىنفورماتىكس، كو دى سى جۇرىن بەكالۇرىۇسنى بىن تايبەت ب زانىستىن ەمردى بىن پراكتىكى ب خويندكارىن دەرچوويى بەخشىت^(۳۷).

۴- كولىزا ئادابى:

كولىزا ئادابى ل دووف بىرارا جفانا فىركرنا بىلند ل ھەرتىما كوردستانى ژمارە (۵) ل رۇزا ۱۹۹۴/۷/۲۶ ئى ھاتىبە دامەرزاندن، و ل دەستىپىكى ژ دو پشكىن زانىستى پىك دەت اپشكا زمان و ئەدەبى كوردى و پشكا مېژوو. ماوھىي خواندىنى ل كولىزى (۴) سالن و خويندكارى دەرچوونى ژى دكەت باوەرنامەيا بەكالۇرىۇس ل بسپۇرىيا خۇ وەرگرت.

ژ بۇ پوتەدان ب زمان و ئەدەب و مېژوويا كوردى، ھەر ژ دەستىپىكا قەكرنا كولىزا ئادابى پشكا زمان و ئەدەبى كوردى و مېژوو ھاتنەقەكرن، پاش ل سالا خواندىنى ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ ئى كولىزا ئادابى پشكا ئابوورى و پشكا زمانى ئىنگلىزى ل خۇ ژىدەكرن، لى د ھەمان سالدا ژ بەر كىنەيا ژمارا مامۇستايىن بسپۇر پشكا زمانى ئىنگلىزى نەشيا خويندكاران وەرگرت.

ژمارا خويندكارىن كور و كچ بىن پشكا زمان و ئەدەبى كوردى ل ھەردو قۇئاغىن ئىك و دو (۸۴) خويندكار بوون، دىسان بىن ھەردو قۇئاغىن پشكا مېژوويى ژمارا وان (۹۶) خويندكار بوون، و ل پشكا ئابوورى بىن قۇئاغا ئىكى (۵۵) خويندكار بوون، ئانكو سەرجه مەن گشتى بىن خويندكاران تا سالا خواندىنى ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ ئى (۴۳۵) خويندكار بوون، ئەفە و ژمارا مامۇستايىن خودان باوەرنامە بىلند (۲۰) مامۇستا بوون ب پلا (دكتۇرا و ماجىستىر). و تا ئەقتى سالا خواندىنى يا دەستىشيانكرى پەرتووكخانا كولىزى نىزىكى (۷۰۰۰) ژىدەران ھەبوون^(۳۸).

خىشتمەين ژمارا مامۇستايىن كولىژا ئادابىن ل دووف ناسناقېن زانستى و سالىن خواندىن
۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

مىالىن خواندىن	برۇقەمبۇر	برۇقىستۇر ھە	مامۇستا	مامۇستايىن ھە	كوژمىن مىالى
۱۹۹۵ - ۱۹۹۶		۳	۳	۱۵	۲۱
۱۹۹۶ - ۱۹۹۷		۲	۵	۲۲	۲۹
۱۹۹۷ - ۱۹۹۸		۱	۵	۲۰	۲۶
۱۹۹۸ - ۱۹۹۹		۴		۲۱	۲۵
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰		۴	۷	۲۴	۳۵
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱		۵	۱۰	۲۵	۴۰
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲	۱	۵	۱۴	۱۹	۳۹
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳		۵	۱۵	۳۱	۵۱
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴		۴	۱۵	۳۳	۵۲
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵		۷	۹	۳۱	۴۷
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶	۲	۶	۱۳	۲۹	۵۰
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۲	۷	۱۴	۳۱	۵۴
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۲	۹	۱۵	۴۳	۶۹
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۳	۸	۱۹	۴۷	۷۷
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۳	۹	۲۰	۵۷	۸۹
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۷	۲۹	۴۲	۱۱۸	۱۹۶
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۷	۱۱	۲۷	۶۷	۱۱۲
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۷	۱۲	۳۲	۶۵	۱۱۶
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۷	۱۹	۴۵	۷۵	۱۴۶
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۷	۲۰	۳۵	۸۹	۱۵۱
كوژمىن كىشتى	۴۸	۱۷۰	۳۴۵	۸۶۲	۱۴۲۵

ئىككەم چىئاتا كولىژا ئادابىن:

- ۱- عەبدوللا ياسىن ئامىدى راگر ب وەكالىت سەرۈك
- ۲- محەمەد سالىح تەيب سەرۈك پىشكا مىزوو بىرلەدەر
- ۳- فاضل حىدەر خىدە سەرۈك پىشكا زمانىن

ئىنگلىزى ئەندام

- ۴- مەھدى قادىر خىسر نوپنەرى مامۇستايان ئەندام
- ۵- د. فەواز چارەللا نايىف سەرۈك پىشكا ئابوورى ئەندام
- ۶- عەبدوللا عزيز محەمەد سەرۈك پىشكا زمانىن كوردى ئەندام

خه‌سه‌هه‌ن ژمارا خۆبه‌ده‌کێزێن ده‌رچۆوه‌یه‌ن کۆمه‌ڵا ئا‌داب ١٩٩٧-١٩٩٨ تا‌کو ٢٠١٤ - ٢٠١٥

کۆمه‌ڵه‌ ساڵانه‌	وه‌رگه‌ێزێن		شانه‌و		مێژوو (ئێفشاره‌ن)		زک (ئێفشاره‌ن)		جوگرافیه‌		ز . ئێفکێزه‌ی (ئێفشاره‌ن)		زێنکێزه‌ی		مێژوو		ز کۆره‌ی		سه‌له‌ن ده‌رچۆوه‌ن
	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	مه‌ن	نێز مه‌ن	
٧٤															١٩	٢٨	١٩	٨	١٩٩٨-١٩٩٧
٧٧															١٤	٢٢	٢١	٢٠	١٩٩٩-١٩٩٨
٩٨														١٨	١٥	١٢	١٤	١٤	٢٠٠٠-١٩٩٩
٨٨														٢٩	٣	١٢	١٤	١١	٢٠٠١-٢٠٠٠
١١٠														١٨	٨	١٨	٩	١٦	٢٠٠٢-٢٠٠١
١١١														٢١	١٤	١٤	٣٠	٢٢	٢٠٠٣-٢٠٠٢
١٣١														٢٥	١٠	١٧	١٤	٢١	٢٠٠٤-٢٠٠٣
١٤٤														١٨	١٧	١٨	١٦	٢١	٢٠٠٥-٢٠٠٤
٤١														١٢	٢٩				٢٠٠٦-٢٠٠٥
١٢٣														١٩	٣٣	٢٧	١٠	١٧	٢٠٠٧-٢٠٠٦
١٥٠														١٢	١٩	١١	١٣	٢٠	٢٠٠٨-٢٠٠٧
٢١١														٢٤	٢٢	٢٤	٣٢	٢٠	٢٠٠٩-٢٠٠٨
٢٥٥														١٢	٢١	١٢	١٧	١٠	٢٠١٠-٢٠٠٩
٤٥٦														٢٤	٣١	٢٩	٥٥	٢٠	٢٠١١-٢٠١٠
٤٢٩			١	٢٨	٢٨	٣٤	٢٦	٢٤	١٩	٢٠	٢١	٢٥	٢٨	٣٧	١٧	٢٣	٣٦	٥٢	٢٠١٢-٢٠١١
٤٨١			١٢	٢٤	٣٩	١٧	٤٩	٥٩	٢٢	٢١	٢٩	٢٧	٢٨	٢٦	٢٣	١٢	٢٣	١٧	٢٠١٣-٢٠١٢
٦١٤				٢٠	١١	١٧	٧١	٥٦	٢٢	٣٣	١٠	٥٦	٢٨	١٩	٢٢	٣٩	٢٠	٢٧	٢٠١٤-٢٠١٣
٤٢٣	٣١	٩	١٣	١٣					٢٠	٣٠				٥٠	٣٥	٤٦	٥٥	٤٩	٢٠١٥-٢٠١٤
٣٦٢٨	٣١	٩	٣١	٧٢	١٦٤	٢٣٠	٢٠٦	١٩٦	١٤٩	١٣٧	٢١٣	٢٥٥	٣٣٤	٢٢٨	٢٠٨	٢٨٤	٤٦٠	٣٢١	کۆمه‌ڵه‌ کێشه‌ ساڵانه‌
٣٦٢٨	٤٠	١٠٣	٣٩٤	٤٠٢	٢٨٦	٤٦٨	٥٦٢	٥٩٢	٧٨١	کۆمه‌ڵه‌ کێشه‌									

پىشكىن كولىزا ئادابى:

۱- پىشكا زمانى كوردى،

شەكرنا پىشكا زمانى كوردى دگەل دامەززاندىنا كولىزى بويى، و ل ئىكەم وەرزى خۇ بىن خواندىن پىنشوازى ل خويندىكاران كرىيە.

۲- پىشكا مېژوو،

ئەوزى دگەل دامەززاندىنا كولىزى بويى^(۱۳۹).

۳- پىشكا ئابوورى،

ئەف پىشكە ل وەرزى خواندىن ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ ئى ھاتىيە فەكرى، لى پىشكى كولىزا كارگىرى و ئابوورى ھاتىيە دامەززاندىن، پىشكا ئابوورى چوويە سەر ب كولىزا ئاقىرى فە و ژ كولىزا ئادابى فەبوو^(۱۴۰).

۴- پىشكا زمانى ئىنگلىزى،

ئەف پىشكە ل وەرزى خواندىن ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ ئى ھاتىيەدانان، و ژ بەر نەبوونا مامۇستايىن بىسپۇر خويندىكار ل وەرزى ئاقىرى نەھاتنە وەرگرتىن، لى پىشكى پەبدابوونا مامۇستايىن پىندقى ل سالا خواندىن ۱۹۹۶-۱۹۹۷ ئى ئىكەم دەستەبا خويندىكاران وەرگرتىيە^(۱۴۱).

۵- پىشكا مامۇستايان،

پىشكا مامۇستايان ل سالا خواندىن ۲۰۰۱ - ۲۰۰۲ ئى ھاتىيەدانان، و ل ۲/۸/۲۰۰۳ ئى ئەوزى بىناقى كولىزا پەروەردا بىيات بويى ئىك ژ كولىزىن زانكۇيا دھۆك.

۵- ل وەرزى خواندىن ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ ئى پىشكا زمانى ئىنگلىزى ئىقاران ھاتىيەدامەززاندىن، و ل ھەمان وەرزى خواندىن ئىكەم پۇستى خويندىكاران وەرگرتىيە. پىشكى سالا خواندىن ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ ئى كولىزا ئادابى پىنشوازى ل خويندىكاران نەكر ژ بەر ھىندەك ئەگەرتىن ئەكىكى و دروسبوونا كولىزا پەروەردە ژ ئەنجامى ئىكگرتنا ھەردو كولىزىن (ئاداب و زانست)، بەلى ل وەرزى خواندىن ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ ئى و ل دووف رازىبوونا

سەرۇكاتىيا نەنجومەنى وەزىران/جفانا خواندىنا بالا ب نىبىسارا ژمارە ۱۰۶۱۱) ل رىكەفتى ۲/۸/۲۰۰۳ ئى دوبارە خويندىكار ھاتنە وەرگرتىن^(۱۴۱). بۇ سالا خواندىن ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى پىشكا جۇگرافى ھاتىيەفەكرى و ل ھەمان سال خويندىكار لى ھاتىيە وەرگرتىن، و ل سالا خواندىن ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى پىشكا زمانى كوردى و مېژوو ئىقاران ھاتىيە دانان، و سالا دووفدا ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى پىشكا شانۇ ھاتىيە دامەززاندىن، لى خويندىكار بۇ وەرزى دووفدا ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى لى ھاتنە وەرگرتىن^(۱۴۲).

ل وەرزى خواندىن ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى و پىشكى كو سىستەمىن كارگىرى بىن نوو ل زانكۇيا دھۆك ھاتىيە پەيرەموكرى، زانكۇيا دھۆك ژ (۱۷) كولىزان بويى (۸) فاكولتى، كولىزا ئادابى و كولىزا ياسا و كولىزا كارگىرى و ئابوورى بويىنە سىكۇل و چوويىنە سەر ب (فاكولتىيا زانستىن مرقۇيايەنى) فە، زىدەبارى دو سەنتەرىن زانستى ژى بخۇ فە دگرت ئەوزى (سەنتەرى فەكۇلىتىن كوردى و سەنتەرى خواندىن پىن ئەورويى)^(۱۴۳).

ل وەرزى خواندىن ۲۰۱۱-۲۰۱۲ ئى فاكولتىيا زانستىن مرقۇيايەنى بىتىن سىكۇلا ئاداب بخۇفە دگرت پىشكى ھەردو سىكۇلىن ياسا و كارگىرى و ئابوورى ژ فاكولتىيا زانستىن مرقۇيايەنى فەقەتايان و بويىنە فاكولتىيەكا جودا بىناقى فاكولتىيا (ياسا و كارگىرى)^(۱۴۴). و ھەر بۇ سالا خواندىن ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى سەنتەرىن خواندىن كۇمەلايەنى دگەل سى پىشكىن زانستى (پىشكا وەرگىرانى و پىشكا زانستىن رامىيارى و پىشكا زانستىن كۇمەلناسى) ل فاكولتىيا زانستى مرقۇيايەنى ھاتنە فەكرى. و بۇ سالا خواندىن ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى پىشكا ھۇنەرىن شىنەكارى ژى ھاتىيە دامەززاندىن، و ل ھەمان سال ناقى پىشكا شانۇ ھاتە گوھارتىن و بويى (پىشكا دراما)^(۱۴۵).

۵- كولىزا كارگىرى و ئابوورى:

كولىزا كارگىرى و ئابوورى دووف برىارا جفانا فىركىرنا بىلد - ھەرىما كوردستانى ژمارە (۳) رۇزا ۱۹۹۶/۱۲/۳۱ ئى ھاتىيە دانان. دەستىپكى ژ دو پىشكان پىكدهات (پىشكا ئابوورى و پىشكا ياسا)^(۱۴۶).

دووقدا چوويە سەر ب كولىزا كارگىرى و نابوورى فە پىشتى ئەف كولىزە ل سالا خواندنى ۱۹۹۷-۱۹۹۸ ئى دگەل پىشكا ياساين ھاتىبە دانان.

سېستەمن خواندنى سالانەيە و ماوھين خواندنى ل كولىزى (۴) سالن، خويناكارى دەرىجىونى زى دكەت باوەرنامەيا بەكالۇرىۇس ب سىپۇرى ب دەستخۇفە دىنىيت^(۱۸).

۲- پىشكا ياسا،

پىشكا ياسا دگەل دامەزاندنا كولىزا كارگىرى و نابوورى ھاتىبە فەكرن^(۱۹) و ل سالا خواندنى ۱۹۹۰-۲۰۰۰ ئى ئەف پىشكە بوويە كولىزەكا خۇسەر و ب ناقى كولىزا ياسا و رامبارى ھاتىبە دامەزاندن^(۲۰).

پىشكىن كولىزى:

۱- پىشكا نابوورى،

پىشكا نابوورى پىشتى ل سالا خواندنى ۱۹۹۵-۱۹۹۶ ئى سەر ب كولىزا نادابى فە ھاتىبوو فەكرن.

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىزا كارگىرى و نابوورى ل مووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى ۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ ئاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروھىسور	پروھىسورھ	مامۇستا	مامۇستايىن م	كوژمى سالى
۱۹۹۷ - ۱۹۹۸		۳	۲	۱۱	۱۶
۱۹۹۸ - ۱۹۹۹		۳	۴	۹	۱۶
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰		۳	۵	۱۲	۲۰
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱		۳	۶	۱۲	۲۱
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲		۳	۶	۱۲	۲۱
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳		۲	۵	۱۱	۱۸
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴		۲	۵	۱۱	۲۳
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵		۳	۴	۱۵	۲۲
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶		۳	۷	۲۵	۳۵
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷		۵	۱۰	۳۶	۵۱
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۲	۱۵	۱۱	۴۲	۷۰
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۲	۱۰	۱۰	۴۶	۶۸
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۲	۱۱	۱۱	۴۴	۶۸
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۲	۱۰	۱۰	۵۶	۷۸
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۳	۹	۱۱	۶۸	۹۱
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۴	۸	۱۷	۷۷	۱۰۶
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۴	۷	۲۰	۹۵	۱۲۶
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۳	۹	۱۹	۸۴	۱۱۵
كوژمى گىشتى	۲۲	۱۰۹	۱۶۳	۶۷۱	۹۶۵

خىتتەن ئىمارا خوتىنكارىن دەرىجىسىن كولىئا كارگىرى ۋە ئىلمورى ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹ ئاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالاھىتى	ئىلمورى	كارگىرى		ۋىلايەت		ۋىلايەت ئورگانى		ۋىلايەت ئورگانى		ۋىلايەت ئورگانى		ۋىلايەت ئورگانى		ۋىلايەت ئورگانى		سالاھىتى
		مەن	ئىلمورى	مەن	ئىلمورى	مەن	ئىلمورى	مەن	ئىلمورى	مەن	ئىلمورى	مەن	ئىلمورى	مەن	ئىلمورى	
۲۰	۲۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۱	۲۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۲	۲۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۳	۲۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۴	۲۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۵	۲۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۶	۲۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۷	۲۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۸	۲۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۲۹	۲۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۰	۳۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۱	۳۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۲	۳۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۳	۳۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۴	۳۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۵	۳۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۶	۳۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۷	۳۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۸	۳۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۳۹	۳۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۰	۴۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۱	۴۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۲	۴۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۳	۴۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۴	۴۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۵	۴۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۶	۴۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۷	۴۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۸	۴۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۴۹	۴۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۰	۵۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۱	۵۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۲	۵۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۳	۵۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۴	۵۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۵	۵۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۶	۵۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۷	۵۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۸	۵۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۵۹	۵۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۰	۶۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۱	۶۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۲	۶۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۳	۶۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۴	۶۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۵	۶۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۶	۶۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۷	۶۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۸	۶۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۶۹	۶۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۰	۷۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۱	۷۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۲	۷۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۳	۷۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۴	۷۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۵	۷۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۶	۷۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۷	۷۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۸	۷۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۷۹	۷۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۰	۸۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۱	۸۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۲	۸۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۳	۸۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۴	۸۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۵	۸۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۶	۸۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۷	۸۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۸	۸۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۸۹	۸۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۰	۹۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۱	۹۱															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۲	۹۲															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۳	۹۳															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۴	۹۴															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۵	۹۵															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۶	۹۶															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۷	۹۷															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۸	۹۸															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۹۹	۹۹															۱۹۹۹-۱۹۹۸
۱۰۰	۱۰۰															۱۹۹۹-۱۹۹۸

۳- پىشكا كارگىرى كار

پىشكا كارگىرى ل وەرزى خواندىن ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹ئى ھاتىبە دانان و ھەمان سال خويندكار وەرگرتىنە^(۵۱)

۴- پىشكا زانستىن دارايى و بانكى

كولىزا كارگىرى و ئابوورى ل وەرزى خواندىن ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ئى شىياھ پىشكا زانستىن دارايى و بانكى ل پىشكىن خۇ بىن زانستى زىندە بىكەت و ھەمان سال خويندكار وەرگرتىنە.

۵- پىشكا ژمىربارى

ل سالا خواندىن ۲۰۰۴-۲۰۰۵ئى ھاتىبە دانان^(۵۲) سەبارەت خواندىن ئىقاران، ل سالا خواندىن ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ئى پىشكا (ژمىربارى ئىقاران و پىشكا كارگىرى گىشتى ئىقاران) ھاتىبە قەكرن^(۵۳)

دووف قەرمانا زانكۆين ژمارە (۴۷۹۳/۵/۲) ل رۇزا ۲۰۰۷/۸/۱۲ئى نقىسپىنگەھ خىزمەتىن زانستى و شىرەتكارى ل كولىزى ھاتىبە دامەزاندن^(۵۴) پىشتى سالا (۲۰۱۱ئى سىستەمىن نووین كارگىرى ل زانكۆيا دھۆك ھاتىبە پەيرەوكرن، كولىزا كارگىرى و ئابوورى دگەل كولىزا ئاداب و كولىزا ياسا و رامبارى بووینە سىكۆل و چووینە سەر ب فاكولتېيا زانستىن مرقۇفایەتى قە، دووفدا سىكۆلا ياسا و سىكۆلا كارگىرى و ئابوورى جودابوون و فاكولتېياكا دى بناقى (فاكولتېيا ياسا و كارگىرى) پىكلىبان، ل سالا ۲۰۱۲ئى سىكۆلا ياسا و كارگىرى ژىك جودابوون و بوونە دو فاكولتېين سەرخۇ بناقى فاكولتېيا ياسا و زانستىن رامبارى و فاكولتېيا كارگىرى و ئابوورى^(۵۵) كولىزا كارگىرى و ئابوورى يا بەردەوامبوو ل سەر قەكرنا پىشكىن زانستى و شىياھ بۇ وەرزى خواندىن (۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ئى پىشكا نامار ل پىشكىن خۇ بىن زانستى زىندە بىكەت^(۵۶) و ل سالا خواندىن ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ئى پىشكا (كارگىرى گوزار و ئوتىل گىرى) زى ھاتىبە دانان^(۵۷)

۶- كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى

ل نادارا سالا ۱۹۹۱ئى ھاتىبە دامەزاندن، و ب رەنگەكى فەرمى ل ۱ شواتا سالا ۱۹۹۲ئى كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى ب ھارىكارىيا ھندەك لایەنىن خىرخواز قە ھاتىبە قەكرن، و پىشتى ل ۱۹۹۴/۷/۲۱ئى حكۇمەتا ھەرنىمى ژ لایى زانستى قە دانپىدان پىكرى چووېە سەر ب زانكۆيا دھۆك قە. كولىزا شەرىعى ژ لایى دارايى و كارگىرى قە يا سەرخۇ بوو تاكو ل سالا ۱۹۹۱ئى ژ لایى كارگىرى قە چووېە سەر ب زانكۆيا دھۆك قە و بىتنى ژ لایى دارايى قە وەك سەرخۇ ماپوو. ماوېىن خواندىن ل كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى چوار سال بوون و خويندكارى دەرچووې باوەرنامەيا بەكالۇرىۇس ب شەرىعى و خواندىن ئىسلامى ب دەستخۇقە دىنا، و ئەقى كولىزى بىتنى دو پىشك ھەبوون^(۵۸)

۱- پىشكا شەرىعىنى

۲- پىشكا خواندىن ئىسلامى

ھژمارا خويندكاران تا وەرزى خواندىن ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ئى دگەھىشتە (۴۹۴) خويندكاران، ژوانان (۱۳۱) خويندكار ل قۇناغا چوارى بوون، و ستافى وانە گۇتنى (۹) مامۇستا بوون ب پلا (دكتۇرا و ماجىستىرا زىندەبارى چەند مامۇستايەكىن ب پلا بەكالۇرىۇس، كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى پەرتووكرخانەك ھەبوو ئىدا ئىزىكى (۴۰۳۰) پەرتووكر بوون، ھەزى گۇتنى يە كو ل ناقەرەستا سالا ۱۹۹۵ كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى شىا ب رىكا ھندەك خىرخوازىن بىانى چاپخانەكى داىىن بىكەت^(۵۹)

وەرزى خواندىن ۲۰۰۴-۲۰۰۵ئى دووماھىتك سالا خواندىن بووېە ل كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى و ب برىارەكا وەزارەتا خواندىن بىند و قەكۆلىنىن زانستى خواندىن ل كولىزا ناقىرى ھاتىبە راوہستانىن.

ئىكەم چقاتا كولىزا شەرىعى و خواندىن ئىسلامى

۱- محمد بەھائەلدىن حىسین راگرى كولىزى سەرۆك

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىزا شەرىعتى و خواندنىن ئىسلامى ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى
۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسور-ھ	مامۇستا	مامۇستايىن-ھ	كوژمى سالىن
۱۹۹۵ - ۱۹۹۶			۱	۵	۶
۱۹۹۶ - ۱۹۹۷			۳	۴	۷
۱۹۹۷ - ۱۹۹۸			۵	۷	۱۲
۱۹۹۸ - ۱۹۹۹			۳	۷	۱۰
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰	۱		۳	۶	۱۰
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱			۴	۹	۱۳
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲			۴	۹	۱۳
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳				۴	۹
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴			۳	۵	۸
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۱		۱	۴	۶
كۇما كىشتى	۲		۳۱	۶۵	۹۸

خىشتەين ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن كولىزا شەرىعت و خواندنىن ئىسلامى ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ تاكو ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵

سالين دەرچوونى	خواندنىن ئىسلامى		شەرىعت		سەرجمى سالىن
	نير	مى	نير	مى	
۱۹۹۵ - ۱۹۹۶	۶۳	۴	۶۱		۱۲۸
۱۹۹۶ - ۱۹۹۷	۴۹	۴	۴۱		۹۴
۱۹۹۷ - ۱۹۹۸	۵۷	۵	۴۶		۱۰۸
۱۹۹۸ - ۱۹۹۹	۲۷	۶	۳۷		۷۰
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰	۳۰	۱	۳۴		۶۵
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱	۲۶	۱۶	۱۷		۵۹
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲	۱۲	۲۱	۱۶		۴۹
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳	۱۴	۱	۲۳		۳۸
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴	۲۱		۳۰		۵۱
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۱۳	۲۳	۱۹		۵۵
كۇما كىشتى سالان	۳۱۲	۸۱	۳۲۴		۷۱۷
كۇما كىشتى		۳۹۳		۳۲۴	۷۱۷

بۇ ماوەينى دو سالان ھاتە پاشىنىڭىستىن^{۱۱۱} ئانكو ب قەرمى ل سالا خواندنى ۱۹۹۸-۱۹۹۹ئى كولىژ ھاتىيە قەكرن و پىشوازى ل ئىكەم پوستىن خويندكاران كرىيە، ماوەينى خواندنى (۵) سالن و خويندكارى دەرجووى باوەرنامەيا بەكالتورىۇس ب (پزىشكىيا فېتەرنەرى) ۋەردگىرىت^{۱۱۱}.

- ۲- زاھد ئەسەد محەمەد ھ راگرى برىاردەر
- ۳- مستەفا حەسەن محەمەد سەرۋكىن پىشكا شەرىعى ئەندام
- ۴- نصرت محەمەد حەسەن مامۇستايى كولىژى ئەندام
- ۵- عەبدولحەمىد عەبدولخالق مامۇستايى كولىژى ئەندام

ئىكەم چقاتا كولىژا پزىشكى فېتەرنەرى:

- ۱- د. سەلىم حەسەن حاجى شوينكارى راگرى كولىژى سەرۋك
- ۲- جەبار پاشا عملى نوپنەرى مامۇستايان برىاردەر

۷- كولىژا پزىشكى فېتەرنەرى:

برىارا قەكرنا كولىژا پزىشكى فېتەرنەرى دزفرىت بۇ ۱۹۹۶/۱۱/۱ ئى ۋەك نامادەكارى ژلاين دابىنكرنا كەل و پەل و پىندفېين خواندنى و ۋەرگرتنا خويندكاران

خىشتەين ژمارا مامۇستايان كولىژا پزىشكىيا فېتەرنەرى ل مووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پزىشكىيۇر	پزىشكىيۇر	مامۇستايان	مامۇستايان ھە	كوزمىن سالىن
۱۹۹۸ - ۱۹۹۹		۴			۴
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰		۴		۲	۴
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱				۸	۸
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲		۴	۱	۴	۹
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳		۴	۱	۵	۱۰
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴		۳	۱	۱۲	۱۶
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵		۳	۳	۱۱	۱۷
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶		۴	۴	۱۶	۲۴
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۱	۴	۶	۱۷	۲۸
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۲	۴	۵	۲۲	۳۲
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۲	۵	۷	۲۶	۴۰
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱	۴	۱۰	۲۶	۴۱
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱	۵	۱۲	۳۱	۴۹
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱	۵	۱۴	۳۴	۵۴
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۲	۴	۱۱	۳۸	۵۵
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۲	۴	۱۴	۳۷	۵۷
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۲	۴	۱۳	۴۳	۶۲
كوزمىن گىشنى	۱۴	۶۳	۱۰۲	۳۳۲	۵۱۱

خىشتەين ژمارا خويىدىكارىن دەرچوۋىن كولىزا پزىشكى يا قىتئەرنەرى ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

كۆزۈم	كۇما سالان		سالان دەرچوۋىن
	مىن	ئىش	
۱۳	۴	۹	۲۰۰۳-۲۰۰۲
۲۰	۳	۱۷	۲۰۰۴-۲۰۰۳
۲۱	۹	۱۲	۲۰۰۵-۲۰۰۴
۲۲	۵	۱۷	۲۰۰۶-۲۰۰۵
۳۰	۹	۲۱	۲۰۰۷-۲۰۰۶
۴۴	۱۳	۳۱	۲۰۰۸-۲۰۰۷
۲۹	۵	۲۴	۲۰۰۹-۲۰۰۸
۲۹	۱۳	۱۶	۲۰۱۰-۲۰۰۹
۲۴	۷	۱۷	۲۰۱۱-۲۰۱۰
۲۸	۱۴	۱۴	۲۰۱۲-۲۰۱۱
۳۴	۱۷	۱۷	۲۰۱۳-۲۰۱۲
۱۸	۶	۱۲	۲۰۱۴-۲۰۱۳
			۲۰۱۵-۲۰۱۴
۳۱۲	۱۰۵	۲۰۷	كۇما كىشىت سالان
۳۱۲			كۇما كىشىت

خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى دىسان ناڭى پىشكا ئىش و
 ھناقا ھاتىبە گوھۇرىن و بوۋىبە (ساخلمىيا كىشىتيا
 قىتئەرنەرى و مايكرۇبايولۇجى)، و پىشكا بوون و
 نىشتەرگەرىن بوۋىبە (ھناق و نىشتەرگەرى) ^(۱۴) و بۇ
 ۋەرزى خواندنى ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ پىشكا (نەساخىيا و
 مايكرۇبايولۇجى) ل كولىزى ھاتىبە قەكرن، و دوبارە
 كەھۇرىن دناقى ھەردو پىشكىن دىتر دا ھاتىبەكرن و ب
 قى شىۋەي ^(۱۵)

۱- پىشكا ساخلمىيا كىشىتيا يا قىتئەرنەرى.

۲- پىشكا نەساخىيا و مايكرۇبايولۇجى.

۳- پىشكا نىشتەرگەرى و پزىشكىيا ھناقا.

كولىزا پزىشكىيا قىتئەرنەرى تاكو ساللا ۲۰۰۹ -
 ۲۰۱۰ ئى شىبايە (۱۸) لاپۇرىن خواندنى دروسنىكەت،

۳- ئىحسان قادر محەمەد سەرۋكى پىشكا زانىستىن
 بىچىنەبى ئەندام

۴- بىيا ئەحمەد محەمەد مامۇستايى ھارىكار
 ئەندام

۵- ضىحى جاسەم محەمەد مامۇستايا ھارىكار
 ئەندام

پىشكىن كولىزا پزىشكى قىتئەرنەرى:

ل دەستىپىكى كولىز پىكھاتى بوو ژ (پىشكا
 كلېنىكى و پىشكا نىشتەرگەرى و زانى) ^(۱۶) و ل ساللا
 دووقدا ناڭى پىشكا كلېنىكى ھاتىبە گوھۇرىن و
 بوۋىبە پىشكا (ئىش و ھناقا، و پىشكا نىشتەرگەرى
 و زانى بوۋىبە پىشكا (بوون و نىشتەرگەرى) ^(۱۷) ساللا

(تايىن ماتماتىك و تايىن فيزىك)، و ئىكەم پۈستىن خويندكاران ل وەرئى خواندنى ۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ ئى ھاتىنە وەرگرتن، و سەرجهمن وان (۶۵) خويندكارىن كور و كچ بوون. ماوهين خواندنى ل ھەر پىشكەكن (۴) سالن و يىن دەرچوون ئى دكر دبوو خودانى باوهرنامەيا بەكالورىۈسىن دووڤ بسپۇرىن^(۱۸).

وھك مە ل سەرى دياركرى كو بنياتىن كوليزا زانست دزفريت بۇ پىشكا ماتماتىك و فيزىك ئەوا ل ۱۹۹۸/۹/۲۷ ئى ھاتىيە قەكرن، دووڤ كۆمبونا جقاتا فيزىكەرن بالا و قەكۆلينيىن زانستى ژمارە (۱۵) ل رۇزا ۱۹۹۹ /۵/۲۲ ئى كوليزا زانست ل زانكۆيا دھۆك ھاتە قەكرن وھك دەستپىك پىكھاتىن وى بىننى پىشكا ماتماتىك و فيزىك بوويە^(۱۹).

زىدەبارى لابۇرەكا قەكۆلينا يا ناقەندى و لابۇرا كۆمپيۇتەرى، دگەل قەكرنا پىشكەكا دى يا زانستى بناقنى پىشكا (بوون و فسىولوچى و تويكارى)^(۱۱) و پىشتى سىستەمى كارگىرى يىن نوو (سىستەمى فاكولتيا) ل سالا خواندنى ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى جھىن كوليزان ل زانكۆيا دھۆك گرتى، ناقنى كوليزى ژ پىزىشكىيا قىتەرنەرى بوويە (فاكولتيا پىزىشكىيا قىتەرنەرى)^(۱۷).

۸- كوليزا زانست:

ل پىش قەكرنا كوليزا زانست و وھك پىدقۇيەكا بلەز ل رىكەفتى ۱۹۹۸/۹/۲۷ ئى پىشكا ماتماتىك و فيزىك ھاتە قەكرن، ئانكو ژ دو (تايان) پىكدھات

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كوليزا زانست^(۷۰)، ل دووڤ پلېن زانستى و سالين خواندنى ۱۹۹۹ - ۲۰۰۰ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين خواندنى	پروفىسسور	پروفىسسور ھ	مامۇستا	مامۇستايىن ھ	كۆزمن سالى
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰		۴	۵	۶	۱۵
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱		۵	۴	۸	۱۷
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲		۶	۶	۸	۲۰
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳		۸	۴	۱۴	۲۶
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴					
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵					
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶					
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷					
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۴	۱۱	۹	۳۰	۵۴
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۴	۱۳	۱۶	۳۵	۶۸
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۴	۱۵	۱۸	۵۲	۸۹
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۸	۱۶	۲۹	۶۵	۱۱۸
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۶	۱۹	۲۸	۷۵	۱۲۸
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۸	۲۱	۲۷	۸۰	۱۳۶
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۵	۳۴	۳۳	۹۱	۱۶۳
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۶	۳۳	۴۲	۹۵	۱۷۶
كۆزمن گىشتى	۴۵	۱۸۵	۲۲۱	۵۵۹	۱۰۱۰

خىتەمىن ئەھزا خويىدكارىن دەرىجىلەرنى كولىزا زانست ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

كولسا سالىن	زىندەوزانلى		كۆمپىيۇتەر (ئىنقىزان)		كىمىيا		بىئولوگىيە		كۆمپىيۇتەر		ماتىماتىك		فېزىك		سالىن دەرىجىلەرنى
	مىن	نېتىر	مىن	نېتىر	مىن	نېتىر	مىن	نېتىر	مىن	نېتىر	مىن	نېتىر	مىن	نېتىر	
۲۸															۲۰۰۱-۲۰۰۰
۴۲															۲۰۰۲-۲۰۰۱
۴۷															۲۰۰۳-۲۰۰۲
۷۱															۲۰۰۴-۲۰۰۳
۷۴															۲۰۰۵-۲۰۰۴
															۲۰۰۶-۲۰۰۵
															۲۰۰۷-۲۰۰۶
															۲۰۰۸-۲۰۰۷
															۲۰۰۸
															۲۰۰۹
۱۱۸			۱۰	۱۰	۱۶	۱۳	۱۹	۱۵	۹	۲۵	۷	۱۶	۱۵	۱۳	-۲۰۰۹
															۲۰۱۰
۲۴۴	۲۱	۱۴	۱۰	۲۶	۲۷	۱۲	۲۴	۲۰	۱۲	۲۶	۲۰	۱۰	۱۶	۶	۲۰۱۱-۲۰۱۰
۲۲۱	۲۲	۹	۲	۱۷	۲۷	۳۰	۲۷	۱۳	۱۰	۱۸	۱۲	۱۳	۱۲	۱۳	۲۰۱۲-۲۰۱۱
۲۲۱	۱۱	۱۵	۷	۲۳	۱۵	۲۰	۲۰	۱۶	۱۱	۲۲	۱۴	۱۷	۱۰	۲۰	۲۰۱۳-۲۰۱۲
۲۹۰	۲۱	۲۱	۷	۲۷	۲۰	۲۱	۳۴	۲۸	۱۰	۲۳	۱۲	۱۹	۱۲	۱۵	۲۰۱۴-۲۰۱۳
۲۲۱	۲۱	۲۰			۲۸	۲۸			۲۸	۴۲	۴۰	۲۸	۳۴	۳۲	۲۰۱۵-۲۰۱۴
۱۲۴	۱۱۶	۹۹	۳۷	۱۰۳	۱۳۳	۱۲۴	۱۲۴	۹۲	۱۱۱	۱۹۰	۱۵۶	۱۱۰	۱۳۴	۱۱۳	كولسا كىشىت سالان
۱۲۴	۲۱۵		۱۴۰		۱۵۷		۲۱۶		۲۰۱		۲۱۶		۲۹۷		كولسا كىشى

ئىكەم جقاتا كولىزا زانست:

- ۱- عصمەت محەمەد خالدا راگرى كولىزى ب وەكالەت سەرۈك
- ۲- صدقى عومەر يوسف ه. راگرى كولىزى ئەندام
- ۳- ئىياس بەرەكات خەلەف سەرۈكى پشكا ماتماتىك بىراردەر
- ۴- د. صەلاح عەبدال عەزو سەرۈكى پشكا فىزىك ئەندام
- ۵- ماجد محەمەد نورى سەرۈكى پشكا زانستىن كۆمپىيۇتەرى ئەندام
- ۶- سەباح ئىبراھىم وەيس نوينەرى مامۇستايان ئەندام

پشكىن كولىزا زانست:

- ۱- پشكا ماتماتىك و فىزىك: بەرى دامەزراندن كولىزا زانست، ھەردو پشكىن ماتماتىك و فىزىك ل رىكەفتى ۱۹۹۷/۹/۷ ئى ب شىنۆەين سەرىخۇ ھاتبۇونە دامەزراندن.
- ۲- پشكا زانستىن كۆمپىيۇتەرى: سالا خواندنى ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ ئى ھاتىبە فەكرى^(۷۱).
- ۳- پشكىن دانانا كولىزا پەرۋەردە ل سالا خواندنى ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ ئى ۋەرگرتنا خويندكاران ل كولىزا زانست ھاتە راگرىن، بەلى دۇبارە ل ۋەرزى خواندنى ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى ھاتە فەكرى، زىدەبارى فەكرى سى پشكىن دى بىن زانستى: (پشكا كىمىيا - زىندەۋەرزان - زانستىن كۆمپىيۇتەرى/ئىنقاران)^(۷۱).

دگەل كولىزا كارگىرى و ئابوورى ھاتىبە قەكرن^(۷۴)، ل سالا خواندنى ۱۹۹۹ - ۲۰۰۰ ئى ئەقن پشكىن دووڧ برىارا جقاتا فىركرنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى ژمارە (۱۵) ل رىكەفتى ۱۹۹۹/۵/۲۲ ئى بناقن كولىزا ياسا سەرىەخۇبىيا خۇ وەرگرتىبە^(۷۵) ماوھىن خواندنى ل كولىزى (۴) سالن، و خویندكار باوهرنامەيا بەكالۇرىۇس ب ياسا وەرگىرت^(۷۶).

ل كولىزا ياسا و رامىارى سىن بنگەھىن زانستى ھەنە: (بنگەھىن رەوشەنبىرى بىن ئەمرىكى-بنگەھىن چارەسەركرنا مەملاتى-بنگەھىن دىمۇكراسى)^(۷۷).

رىكەفتى ۲۰۱۱/۱/۱ دووڧ پلانا وەزارەتنى يا نوو دەرىارە ئىكگرتنا وان كولىزىن نىزىكى ئىك و ل دووڧ گوھۇرىنا سىستەمى كولىزان بۇ سىستەمى فاكولتېيان، ناقن كولىزا زانست ھاتە گوھۇرىن و بووبە (فاكولتېيا زانستان) دگەل قەكرنا پشكەكا نوو ئەوژى (پشكا قەكۆلىنىت زانستى)^(۷۴).

۹- كولىزا ياسا و رامىارى:

شەنكستى كولىزا ياسا و رامىارى دزقرىت بۇ سالا خواندنى ۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ ئى دەمى پشكا ياسا

خىشتەىن ژمارا مامۇستايىن كولىزا ياسا وزانستىن رامىارى ل دووڧ پلېن زانستى و سالىن خواندنى ۱۹۹۹ - ۲۰۰۰ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پرۇفىسسۇر	پرۇفىسسۇر-ھ	مامۇستا	مامۇستايىن-ھ	كوژمى سالىن
۱۹۹۹ - ۲۰۰۰		۱	۱	۵	۷
۲۰۰۰ - ۲۰۰۱			۲	۳	۵
۲۰۰۱ - ۲۰۰۲			۲	۴	۶
۲۰۰۲ - ۲۰۰۳			۲	۶	۸
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴			۶	۸	۱۴
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۱		۵	۱۱	۱۷
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶		۳	۱۰	۱۲	۲۵
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷		۳	۱۳	۱۱	۲۷
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸		۴	۱۳	۱۳	۳۰
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹		۵	۱۱	۱۴	۳۰
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰		۱۰	۴	۱۲	۲۶
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱		۱۱	۵	۱۲	۲۸
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۲	۲۰	۲۰	۶۵	۱۰۷
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۴	۱۹	۲۵	۹۳	۱۴۱
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۵	۲۰	۳۲	۱۱۷	۱۷۴
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۲	۸	۱۳	۲۸	۵۱
كوژمى گىشتى	۱۳	۱۰۵	۱۶۴	۴۱۴	۶۹۶

پشكىن كولىزا ياسا و راميارى:

۱- پشكا ياسا: وهك ل پىنش وهخت هاتىبه دياركرن
 كو پشكا ياسا بهرى دامهزاندنا كولىزا ياسا و راميارى
 دگهل دامهزاندنا كولىزا كارگىرى و نابوورى ل سالا
 خواندنى ۱۹۹۷ - ۱۹۹۸ ئى هاتىبه فهكرن، و پشنى كولىزا
 ياسا هاتىبه دانان پشكا ياسا چووېه ب سهر فه^(۱۷۸).
 ۲- پشكا ياسا/ئىنقاران: ل وهزى خواندنى ۲۰۰۳ -
 ۲۰۰۴ ئى پشكا ياسا ئىنقاران ل كولىزى هانه دانان، ل ئىكهه
 وهزى خو ىن خواندنى (۱۴۹) خويندكار وهگرتن^(۱۷۹).

ئىكهه جقاتا كولىزا ياسا و راميارى:

۱- د. ئەحمەد سلیمان صەفار راگرى كولىزى ب
 وهكالمەت سەرۇك
 ۲- ئىسماعىل ئەبابەكر عەلى ه. راگرى
 برىاردەر
 ۳- محەمەد ئەحمەد رەمەزان سەرۇكى پشكا
 ياسا ئەندام
 ۴- خالد ئىبراھىم سلیمان نوپنەرى مامۇستايان
 ئەندام

خىشتەينى ژمارا خويندكارىن دەرچووېن كولىزا ياسا و راميارى
 ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سەرجهمى سالى	ياسا (ئىنقاران)		ياسا		سالين دەرچووېن
	مى	نير	مى	نير	
۲۸			۸	۲۰	۲۰۰۰-۲۰۰۱
۳۶			۱۷	۱۹	۲۰۰۱-۲۰۰۲
۳۴			۸	۲۶	۲۰۰۲-۲۰۰۳
۳۵			۱۳	۲۲	۲۰۰۳-۲۰۰۴
۲۶			۱۰	۱۶	۲۰۰۴-۲۰۰۵
۳۱			۱۴	۱۷	۲۰۰۵-۲۰۰۶
۷۷	۴	۲۵	۲۲	۲۶	۲۰۰۶-۲۰۰۷
۱۱۹	۲۲	۵۱	۱۷	۲۹	۲۰۰۷-۲۰۰۸
۲۱۸	۱۸	۱۰۲	۳۸	۶۰	۲۰۰۸-۲۰۰۹
۱۷۴	۱۶	۷۴	۴۰	۴۴	۲۰۰۹-۲۰۱۰
۱۴۹	۱۵	۵۰	۴۱	۴۳	۲۰۱۰-۲۰۱۱
۱۱۵	۱۵	۳۴	۲۷	۳۹	۲۰۱۱-۲۰۱۲
۱۳۴	۱۸	۵۳	۳۱	۳۲	۲۰۱۲-۲۰۱۳
۲۲۰	۳۱	۷۳	۵۳	۶۳	۲۰۱۳-۲۰۱۴
۱۲۹		۷	۳۹	۸۳	۲۰۱۴-۲۰۱۵
۱۵۲۵	۱۳۹	۴۶۹	۳۷۸	۵۳۹	كۇما گىشت سالان
۱۵۲۵	۶۰۸		۹۱۷		كۇما گىشتى

۱۰- كولىزا پەرورەدە:

كولىزا پەرورەدە ژ ئىككرتنا ھەردو كولىزىن ناداب و زانست ل سالا خواندنى ۲۰۰۰ - ۲۰۰۳ ئى ھاتىبە پىنكىنن، دووڧ برىارا ژمارە (۲۸) ل ۲۰۰۲/۸/۱۴ ئى يا جقاتا فېررررر بالا ل ھەرنما كوردستانى و ژ پىشكىن ھەردو كولىزان (ماتماتىك - فېزىك - زانستىن كۆمپىوتەرى - كىمىيا - بايۇلۇجى - مېژوو - زمانى كوردى - زمانى ئىنگلىزى - زمانى ەرهەبى) پىكدهات و پىشكا پەرورەدا وەرزىشى ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ ئى ھاتىبە ڧەكرن و بۇ سالا ل دووڧدا ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى پىنشوازى ل خويندكاران كرىبە. خواندن ل كولىزى (۴) سالن و خويندكار دى باوەرنامەيا (بەكالۋرىۇس پەرورەدە) دووڧ بىسپۇرىيا خۇ وەرگىرت، ھەزى دياركرنى يە كو پىشتى ئىككرتنا ھەردو كولىزان (ناداب و زانست) بتنى ئىك جقات ھەبووبە^(۸۲) و

سالا خواندنى ۲۰۱۰-۲۰۱۱ ئى و پىشتى جىبەجىكرنا سىستەمى نووېن كارگىرى ل زانكۇيا دھۆك، كولىزا ياسا و رامىارى بووبە سكۆل و چووبە سەر ب فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى ڧە دگەل سكۆلا ناداب و سكۆلا كارگىرى و نابوورى، سالا ۲۰۱۱-۲۰۱۲ ئى سكۆلا ياسا دگەل سكۆلا كارگىرى و نابوورى ژ فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى جودابوون و فاكولتېياكا دى بناڧن (فاكولتېيا ياسا و كارگىرى) پىنكىننا^(۸۱).

ل وەرزى خواندنى ۲۰۱۲-۲۰۱۳ ئى سكۆلا ياسا ژ فاكولتېيا ياسا و كارگىرى جودابوون بووبە فاكولتېياكا سەرىخۇ بناڧن (فاكولتېيا ياسا و زانستىن رامىارى) و پىشكا زانستىن سىياسى كو پىشتىر سەر ب فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى ڧە بوو چووبە سەر ب فاكولتېيا ياسا و زانستىن رامىارى ڧە^(۸۱).

**خىشتەينى ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن كولىزا پەرورەدە
۲۰۰۵ - ۲ - ۲۰۰۶ ئاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵**

كۇما سالنى	۲۰۰۸-۲۰۰۹		۲۰۰۷-۲۰۰۸		۲۰۰۶-۲۰۰۷		۲۰۰۵-۲۰۰۶		سالىن دەرچوونى
	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	
۱۰۶	۲۲	۱۰	۱۰	۱۴	۱۸	۱۳	۱۴	۵	بايۇلۇجى
۱۶۰	۲۵	۱۵	۲۱	۲۴	۳۰	۱۸	۱۰	۱۷	ز.ئىنگلىزى
۲۳۷	۲۶	۱۴	۳۸	۲۳	۳۵	۲۹	۳۹	۳۳	ز.كوردى
۱۱۳	۱۸	۲۲	۵	۲۲	۱۱	۱۷	۸	۱۰	فېزىك
۱۴۱	۲۲	۲۴	۹	۲۴	۸	۲۱	۱۹	۱۴	ماتماتىك
۱۴۶	۲۳	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۱۵	۲۰	۱۴	مېژوو
۱۱۵	۱۶	۲۴	۹	۱۸	۱۱	۱۶	۱۰	۱۱	كۆمپىوتەر
۹۰	۱۹	۱۱	۹	۸	۱۵	۱۰	۸	۱۰	كىمىيا
۱۰۶	۲۴	۱۲	۲۱	۱۳	۱۶	۲۰			ز.ەرەبى
۵۰	۳۱	۱۹							پەرورەدە و دەرۇنناسى
۴۴	۲۶	۱۸							ز.كوردى (ئىنڧاران)
۱۵	۳	۱۲							كۆمپىوتەر (ئىنڧاران)
۱۳۲۳	۲۵۵	۱۹۸	۱۴۰	۱۶۵	۱۶۴	۱۵۹	۱۲۸	۱۱۴	كۇما گىشت سالان
۱۳۲۳	۴۵۳		۳۰۵		۳۲۳		۲۴۲		كۇما گىشتى

بۇ سالا خواندىن ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى پشكا پەرۋەردە و دەرۋنناسى ل كولىزا پەرۋەردى ھاتىنە قەكرن^(۸۳).

ئىكەم جئاتا كولىزا پەرۋەردە:

- ۱- د. لەزگىن عەبدى جەمىل راگرى كولىزى سەرۋك
- ۲- سەباح ئىبراھىم وەيس ھ. راگرى بۇ پشكىن زانستى برىاردەر
- ۳- سەلىم عەلى مەلو سەرۋكى پشكا كىمىيائى ئەندام
- ۴- د. جەسەن ئەمىن محەمەد سەرۋكى پشكا بايولۇجى ئەندام
- ۵- د. سەلاخ عەبدال عەزو سەرۋكى پشكا فىزىك ئەندام
- ۶- ئىياس بەركات خەلف سەرۋكى پشكا ماتماتىك ئەندام
- ۷- ماجد محەمەد نورى سەرۋكى پشكا زانستىن

كۆمپىيوتەرى ئەندام
 ۸- د. ئوۋىد عودىشو اسى سەرۋكا پشكا پەرۋەردا وەرزشى ئەندام
 ۹- جەجى موسا جەسەن نوپنەرى مامۇستايان ئەندام
 ل وەرزى خواندىن ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى ل دووڧ فەرمانەكا تايبەت كولىزا پەرۋەردى ژ دھۆكى ھاتىيە قەگواھاستن بۇ باژنىر زاخۇ، سەرۋبەرى ئەقنى كولىزى نەين جىگىرىوو، بۇ نموونە ل سالا خواندىن ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى دو قۇناغ ژ فان پشكىن زانستى يىن كولىزا پەرۋەردى ھاتنە قەگواھاستن بۇ زاخۇ (كىمىيا - فىزىيا - بايولۇجى - كۆمپىيوتەر - كوردى - عەرەبى - دەرۋنناسى - ئىنگلىزى)، و ھەردو پشكىن دىتر (مىژوو - ماتماتىك) سنى قۇناغىن خواندىن دىسان ژ دھۆكى قەگواھاستىنە بۇ زاخۇ^(۸۴).

۱۱- كولىزا پەرۋەردا بىيات:

دووڧ برىارا جئاتا فىركرنا بالال ھەرتما كوردستانى

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن/ كولىزا پەرۋەردا بىيات /زانستىن پەرۋەردەيى ل دووڧ پلىن زانستى و سالىن خواندىن

۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندىن	پرۇڧىسۇر	پرۇڧىسۇر ھ	مامۇستا	مامۇستايىن ھ	كوزمى سالىن
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴	۱	۱	۲	۱۵	۱۸
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۱	۳	۲	۱۷	۲۳
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶	۲	۲	۳	۱۸	۲۳
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۲	۲	۵	۱۷	۲۴
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۱	۲	۶	۲۴	۳۳
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۱	۲	۶	۳۵	۴۴
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱	۴	۷	۳۶	۴۸
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۳	۸	۱۱	۸۲	۱۰۴
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۳	۷	۱۳	۷۱	۹۴
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۳	۷	۱۳	۷۸	۱۰۱
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۳	۹	۳۱	۷۳	۱۱۶
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۳	۱۱	۳۸	۵۹	۱۱۱
كوزمى گىشتى	۱۹	۵۸	۱۳۷	۵۲۵	۷۳۹

خىشتمىن ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن كولىژا پەروردها بنىات/ زانستىن پەروردهيى
 ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

كۆما سالن دەرچوونى	زىنىكليرى		ز.كوردى		زانستىت كۆمەلايهتى		ماتماتىك		باخچى مندانان		پەرورده و دەرورنناسى		كۆما سالن
	مىن	نير	مىن	نير	مىن	نير	مىن	نير	مىن	نير	مىن	نير	
۲۰۰۵-۲۰۰۴	۸	۲۶	۱۳	۲۲									۶۹
۲۰۰۶-۲۰۰۵	۵	۲۵	۵	۲۳	۱۵	۲۵	۶	۲۵					۱۲۹
۲۰۰۷-۲۰۰۶	۱۰	۲۱	۶	۲۲	۹	۱۶	۶	۲۶					۱۱۶
۲۰۰۸-۲۰۰۷	۶	۱۶	۱۲	۱۶	۱۴	۱۷	۹	۱۹					۱۰۹
۲۰۰۹-۲۰۰۸	۱۲	۱۶	۱۱	۱۹	۲۵	۱۸	۱۴	۲۶					۱۴۱
۲۰۱۰-۲۰۰۹	۱۶	۲۴	۷	۲۲	۱۱	۲۸	۱۷	۳۶	۳۲				۱۹۳
۲۰۱۱-۲۰۱۰	۷	۴۳	۲۶	۵۸	۱۹	۵۸	۳۲	۵۱	۴۷				۳۴۱
۲۰۱۲-۲۰۱۱	۱۷	۴۱	۲۹	۴۰	۴۰	۴۹	۴۴	۴۴	۵۷				۳۶۱
۲۰۱۳-۲۰۱۲	۱۱	۳۵	۳۹	۴۳	۵۳	۴۳	۲۸	۶۰	۴۷	۱۵	۲۵		۳۹۹
۲۰۱۴ - ۲۰۱۳	۲۲	۶۰	۵۸	۴۱	۵۱	۵۱	۳۴	۴۵					۳۶۲
۲۰۱۵-۲۰۱۴	۲۸	۴۱	۲۶	۳۷	۴۳	۴۰	۳۱	۲۲	۴۸	۴۱	۷۲		۴۲۹
كۆما گىشت سالان	۱۴۲	۳۴۸	۲۳۲	۳۴۳	۲۸۰	۳۴۵	۲۲۱	۳۵۴	۲۳۱	۹۷	۵۶		۲۶۴۹
كۆما گىشتى	۴۹۰	۵۷۵	۵۷۵	۶۲۵	۵۷۵	۵۷۵	۲۳۱	۱۵۳	۲۶۴۹				

بازىرى ئاكرى هاتىبه دامه زراندىن. ئەوزى بناقنى (سكۆلا پەروردها بنىات - ئاكرى)، ياكو بتنى ژ دو پىشكىن زانستى (پىشكا زانستىن كۆمەلايهتى و پىشكا زمانى عەرەبى) پىكدهيت^(۸۸).

پىكھاتى فاكولتېبا زانستىن پەروردهيى ل وهرزى خواندىن ۲۰۱۱-۲۰۱۲ ئى بوويىنە سى سكۆل (سكۆلا پەروردها دەرورنناسى - سكۆلا پەروردها بنىات/دھۆك - سكۆلا پەروردها وهرزىشى).

سكۆلا دەرورنناسى ل سالا خواندىن ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى هاتىبه دانان كو بەرى نها پىشكەك بوو ژ پىشكىن زانستى يىن كولىژا پەرورده/زاخو و سەر ب زانكۇيا دھۆك قە بوويە. و سكۆلا وهرزىشى ئەوا ل پىشتر سالا خواندىن ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ ئى وەك پىشكەك بوو سەر ب كولىژا پەرورده قە هاتبوو دامه زراندىن، و ل سالا ۲۰۰۵ ئى وەك كولىژا هاتبوو دروستكرن، پاشتر

ژماره (۱۰۶۱) ل ۲۰۰۳/۸/۱۷ ئى كولىژا پەروردها بنىات هاتىبه دانان و هەمان سال خويندكار وهرگرىنە، هەر ژ دەستپىكىن كولىژا ژ چوار پىشكىن زانستى پىكدهات (پىشكا زمانى ئنگلىزى - پىشكا زمانى كوردى - پىشكا كۆمەلايهتى - پىشكا ماتماتىك).^(۸۵) بۇ وهرزى خواندىن ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى پىشكا (باخچى مندانان) ل كولىژى هاتىبه دانان^(۸۱) ماوهيى خواندىن ل كولىژى (۴) سالن، دەرچوويى وئى دىبته خوداننى باورنامەيا بەكالۇرىۇس دووق بسپۇرىن.

پىشتى سىستەمىن فاكولتى و سكۆلان ل سالا خواندىن ۲۰۱۱-۲۰۱۲ ئى ل زانكۇيا دھۆك هاتىبه پەيرەوكرن، كولىژا پەروردها بنىات بوويە ئىك ژ سكۆلېن سەر ب (فاكولتېبا زانستىن پەروردهيى) بناقنى (سكۆلا پەروردها بنىات)^(۸۷). زىدەبارى پەروردها بنىات يا ئاكرى، ئەوا ل رىكەفتى ۲۰۰۹/۱۰/۳ ئى ل

ل ۲۰۱۰/۱/۱ ئى بوويە سىكۆلەك سەر ب فاكولتېيا زانستىن پەروردهيى قە^(۸۹) و هەمان سال سىكۆلا پەروردها بنىات ئاكرى ژ فاكولتېيا زانستىن پەروردهيى قەقەتيا و بوويە فاكولتېيەكا جودا بناقنى (فاكولتېيا زانست و پەرورده - ئاكرى)^(۹۰).

و بەنكى)^(۹۱) دووف بريارا وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى ژمارە (۸۶) ل رىكەفتى ۲۰۰۵/۵/۳ ئى ھاتىيە دامەزراندن و سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرىيە ل دھۆكى. بەلى ل وەرزى خواندنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى ھاتە قەگوھاستن بۇ ئاھايىن خۇ يى نوو ل باژىرى زاخۇ، و ل رۇزا ۲۰۰۸/۹/۱ ئى وەك كولىژەكا سەرىخۇ ل باژىرى زاخۇ كەفتىيە كارى. وەك دەستپىنك كولىژا بازارگانى ئىك پىشك بخۇقە دگرت ئەوژى پىشكا

۱۲- كولىژا بازارگانى و بەنكى:

ئەف كولىژە وەك پىشكەكا زانستى ل كولىژا كارگىرى و ئابوورى بناقنى پىشكا (زانستىن بازارگانى

خىستەين ژمارا مامۇستايىن كولىژا بازارگانى و بەنكى ل زاخۇ ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفىسسور	پروفىسسور ھە	مامۇستىنا	مامۇستايىن ھە	كۆمى سالىن
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۱			۵	۶
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱			۶	۷
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱			۳	۱۱	۱۴
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱		۲	۱۵	۱۸
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱		۴	۱۵	۲۰
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱		۴	۲۲	۲۷
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۳		۵	۲۰	۲۸
كۆمى گىشتى	۸		۱۸	۹۴	۱۲۰

خىستەين ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن كولىژا بازارگانى و بەنكى/ زاخۇ ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن دەرچوونى	زانستىن بازارگانى وىانكى		كۆمى سالىن
	نير	مى	
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۱۹	۴	۲۳
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۲۲	۱۱	۳۳
كۆمى گىشت سالىن	۴۱	۱۵	۵۶
كۆمى گىشتى	۵۶		۵۶

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىژا پەرۋەردا وەرزىشى ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسور ھ	مامۇستا	مامۇستايىن ھ	كوژمى سالىن
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶	۱		۲	۷	۱۰
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۱		۴	۷	۱۲
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۱		۴	۶	۱۱
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۱		۴	۶	۱۱
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱		۳	۹	۱۳
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱		۵	۱۰	۱۶
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱		۶	۱۱	۱۸
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱		۱۰	۸	۱۹
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱	۱	۹	۱۳	۲۴
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱	۲	۱۰	۱۳	۲۶
كوژمى گىشتى	۱۰	۳	۵۷	۹۰	۱۶۰

(زانستىن بازىرگانى و بەنكى يە). ماوھەين خواندنى ل قىن كولىژى (۴) سالىن و خويندكار باوھەرنامەيا بەكالىورىۇس ب زانستىن بازىرگانى و بەنكى ب دەست خۇقە دىنىت^(۹۲).

و پىشتى سىستەمى فاكولتېيان ل وەرزى خواندنى ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى ل زانكۇيا دھۆك ھاتىبە پەيرەوكرن، كولىژا بازىرگانى و بەنكى/زاخۇ بوويە بەشەكى زانستى سەر ب سىكۇلا كارگىرى و ئابوورى ئەوا ژلاين خۇقە سەر ب فاكولتېيا زانستىن مرۇقايەتى قە^(۹۳).

۱۳- كولىژا پەرۋەردا وەرزىشى:

پىنشىتر ل سالا خواندنى ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ ئى بىرارا قەكرنا پىشكا پەرۋەردا وەرزىشى ھاتبوودان، سالا دووفدا ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى وەك پىشكەك سەر ب كولىژا پەرۋەردى قە بوويە، دووف قەرمانا وەزارەتا فىزىكرنا بالا و قەكۇلىنن زانستى يا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانى ژمارە (۱۰۲۵) و قەرمانا زانكۇيا دھۆك ژمارە (۲/۸/۱۵۳۰) ل ۲۰۰۵/۵/۸ ئى بىرارا دامەزراندنا

خىشتەين

ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن كولىژا پەرۋەردا وەرزىشى
۲۰۰۷-۲۰۰۸ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سەرچەمى سالىن	پەرۋەردا وەرزىشى		سالىن دەرچوونى
	مىن	نير	
۲۸	۲	۲۶	۲۰۰۷-۲۰۰۸
۶۲	۳	۵۹	۲۰۰۸-۲۰۰۹
۶۲	۱۷	۴۵	۲۰۰۹-۲۰۱۰
۶۸	۴	۶۴	۲۰۱۰-۲۰۱۱
۷۶	۱۸	۵۸	۲۰۱۱-۲۰۱۲
۸۵	۲۶	۵۹	۲۰۱۲-۲۰۱۳
۱۰۵	۲۷	۷۸	۲۰۱۳-۲۰۱۴
۱۰۶	۴۷	۵۹	۲۰۱۴-۲۰۱۵
۵۹۲	۱۴۴	۴۴۸	كۇما گىشت سالىن
۵۹۲	۵۹۲		كۇما گىشتى

بوويە سىكۆلەك سەر ب فاكولتېيا زانستىن پەرورەدەيى قە بناقنى (سىكۆلا پەرورەدا وەرزشى) (۱۹۷۱).

كولىزا پەرورەدا وەرزشى ھاتەدان، و ل ھەمان سال پىنشوازي ل (۸۰) خويندكارىن كور و كچ ھاتەكرن (۱۹۴). ھەك دەستېنك تىنى ژ پشكا (يارىن وەرزشى) پىكدهات (۱۹۵). ماوھىن خواندنى (۴) سالن و بىن دەرچوونى زى بكەت دى بىتە خودان باوھەرنامەيا بەكالورىوس ب پەرورەدا وەرزشى (۱۹۶).

۱۴- كولىزا پەرستارى:

كولىزا پەرستارى ل رۇزا ۲۰۰۷/۱/۱۱ ئى ھاتىبە دامەزراندن، و بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرىبە كو ژمارا وان ل ئىكەم قۇناغا خواندنى (۴۳) خويندكار بوون. ل دەستېنكىن

پشتى بجھىنانا سىستەمى فاكولتېيان ل زانكۇيا دھۆك، كولىزا پەرورەدا وەرزشى ل ۲۰۱۰/۱/۱ ئى

خىستەيى ژمارا مامۇستايىن كولىزا پەرستارى دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى

۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفيسسور	پروفيسسور-ھ	مامۇستا	مامۇستايىن-ھ	كوژمى سالىن
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸		۲	۱	۱	۴
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹		۱	۳	۵	۹
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰		۱	۳	۵	۹
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱		۱	۴	۵	۱۰
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲		۱	۵	۵	۱۱
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳		۱	۳	۹	۱۳
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴		۱	۴	۱۳	۱۸
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵		۱	۴	۱۳	۱۸
كوژمى گىشتى	۹	۲۷	۵۶	۹۲	

خىستەيى ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن كولىزا پەرستارى

۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن دەرچوونى	پەرستارى		كۇما سالىن
	نېر	مىن	
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱۸	۱۷	۳۵
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱۵	۲۶	۴۱
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱۸	۳۳	۵۱
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۲۵	۵۳	۷۸
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱۷	۲۹	۴۶
كۇما گىشت سالىن	۹۳	۱۵۸	۲۵۱
كۇما گىشتى		۲۵۱	۲۵۱

و زانستىن كارگىرى و ئابوورى وەرگرتىنە^(۱۰۰) بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى (۱۷) خويندكارىن دبلۇمى و (۷) خويندكارىن ماستەرى ل پەيمانگەھى ھاتىنە وەرگرتن. ھەر بۇ زانين كو خواندن ل پەيمانگەھى ب زمانى ئنگلىزى يە و تنى خويندكارىن دەرچوويىن شەشى ئامادەيى تايى زانستى مافى پىشكىشكرنى ھەيە^(۱۰۱).

ھەر ژ بۇ بەرزكرنا ئاستى زانستى. پەيمانگەھى چەند گرئبەست دگەل مامۇستايىن بيانى ژ ئورپا و ئەمريكا گرئدانبە تاكو سەريۇرا وان يا زانستى بۇ پەيمانگەھى بەيئتە فەگواستىن^(۱۰۲).

ستافى مامۇستايىن كوليزى تنى (۲) مامۇستا بوون دگەل (۴) وانەبىژا، زىدەبارى چەند نۇشدارىن بسپۇر يىن نەخۇشخانا ئازادى بكارى وانەگۇتنى ل كوليزا نافىبرى رادبوون، ماوھىن خواندنى ل كوليزى (۴) سالن و دەرچوويى وى باوهرنامەيا بەكالۇرىۇس ب پەرىستارىن وەرگرت^(۹۸).

دووف پىرۇگرامى نەخشەرىيا گەرەنتىيا جۇرى يا پىرۇگرامى چاكسازىيا وەزارەتا خواندنا بلند و فەكۇلىنىن زانستى يا حكۇمەتا ھەرىما كوردستانى يا كو ل ۲۰۱۱/۷/۲۰ ئى ھاتىبە راگەھاندن، نافى كوليزا پەرىستارى بوويە (سكۇلا پەرىستارى) و بوويە بەشەك سەر ب فاكولتېيا زانستىن پىزىشكى^(۹۹).

۱۵- پەيمانگەھىا بلند يا پلاندانانى:

پەيمانگەھىا بلند يا پلاندانانى داوييا سالا ۲۰۰۷ ئى ھاتىبە دامەزاندن، دھىتە ھژمارتن ئىكەم پەيمانگەھى ب ئەفى جۇرى ل كوردستانى دھىتە دامەزاندن، كارى وى يى سەرەكى ئەوھ كو رادبىت ب بەرھەفكرنا كادرەكى تايبەتمەندى پلاندانانى د ھەمى بياقىن زانستىدا، پەيمانگەھى بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى (۲۰) خويندكارىن دبلۇمى ب وارى پلاندانانا تايبەت ب زانستىن ئەندازىارى و چاندن

ئىكەم جقاتا پەيمانگەھىا بلند يا پلاندانانى:

- ۱- د. عصمت محمەد خالد راگر ب وەكالت سەرۇك
 - ۲- د. نزار محمەد سەلىم سەرۇك بەشىن پەيمانگەھى ئەندام
 - ۳- د. داوود سەلىمان سەلىم ئەندام
 - ۴- د. فەردەوس حسىن جەواد ئەندام
- دووف پىرۇگرامى نەخشە رنىا گەرەنتىيا جۇرى يا

خىشمىن ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھىا بلند يا پلاندانانى ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى

۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پىرۇفېسۇر	پىرۇفېسۇر-ھ	مامۇستا	مامۇستايىن-ھ	كوژمى سالىن
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۱		۲	۱	۶
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۲		۳	۲	۱۰
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱		۱	۱	۳
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱		۱	۳	۵
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱		۱	۴	۶
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۲	۳	۲	۱۴	۲۱
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۲	۳	۴	۱۳	۲۲
كوژمى گىشتى	۱۰	۱۱	۱۴	۳۸	۷۳

۱۶- كولىزا خواندىن ئىقارنى:

ژ بۇ بەردوھوامىدان و بجهئىنانا پلاننى خۇ يىن بەرفرەھكىرنى، زانكۇيا دھۆك و دووڧ فەرمانا وھزارەنا خواندنا بلند و فەكۆلىننىن زانستى و ب برىارا زانكۇيا دھۆك يا ژمارە (۵۵۰۷) ل ۲۰۰۹/۹/۶ ئى كولىزا خواندىن ئىقاران ھاتەدامەزراندىن و بۇ سالا خواندىنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى دەست ب وھرگرتنا خويندكاران كرىبە، و ئىكەم دەستەيا خويندكاران ھاتىنە وھرگرتن (۱۵۴) خويندكار بوون، و دابەشكىرى بوون ل سەر حەفت پىشكان: (زمانى كوردى - زمانى ئنگلىزى - مىژوو - ياسا - كارگىزى - ژمىزىرى - كۆمپىئوتەر).

مەرەم ژ دامەزراندا قن كولىزى ئەوھ تاكو ئەو خويندكارتن پىشتر ژبەر ھەر ئەگەرەكى دەلىقا خواندىن ژ دەستداين دوبارە بشىن خواندنا خۇ تەمام بكەن^(۱۰۸). پىشتى بجهئىنانا سىستەمى فاكولتېيان ل زانكۇيا دھۆك، كولىزا خواندىن ئىقاران بووھ فاكولتى بناقنى (فاكولتېيا زانستىن مرۇفايەتى - خواندنا ئىقارنى)^(۱۰۹).

ئىكەم جئاتا كولىزا خواندىن ئىقاران:

- ۱- د. لويس كارلو بندر راگرى كولىزى سەرۆك
- ۲- د. غزەلدىن رەجەب محەمەد ھ. راگرى ئەندام
- ۳- د. جۇتبار محەمەد رەشىد سەرۆكىن پىشكا ياسا ئەندام

پرۇگرامنى چاكسازىيا وھزارەنا خواندنا بالا و فەكۆلىننىن زانستى يا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانى يا كو ل ۲۰۱۱/۷/۲۰ ئى ھاتىبە راگەھاندىن، پەيمانگەھا پلاندىنانى بووھ سىكۆلەك بناقنى (سىكۆلا پلاندىنانى) و چووھ سەر ب (فاكولتېيا ئەندازىارى و زانستىن راھىنانى)^(۱۰۳). ژ سالا ۲۰۰۸ ئى تاكو ۲۰۱۱ ئى (۴۹) خويندكار بۇ خواندنا دىلۇمى، و بۇ خواندنا ماستەرنى (۲۶) خويندكار ل پەيمانگەھى ھاتىنە وھرگرتن^(۱۰۴) سىكۆلا پلاندىنانى باوھرنامەيا دىلۇما بلند و ماستەرنى دەتە خويندكارتن دەرچوونى ژى دكەن، ھەرۆھسا ل سالا خواندىنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى خواندنا بەكالۇرىۇسى ژى ھاتىبەفەكرن ب باوھرنامەكا ھەفپىشك دناقبەرا زانكۇيا دھۆك و زانكۇيا دورتموند يا ئەلمانى، و ئىكەم پۇستى خويندكارتن بەكالۇرىۇسى ھاتىنە وھرگرتن (۲۴) خويندكار بوون^(۱۰۵). ل سالا ۲۰۱۴ ئى سىكۆلا پلاندىنانى ژ فاكولتېيا ئەندازىارى و زانستىن كارەكى جودا بوو و بووھ فاكولتېيەكا سەرىخۇ بناقنى (فاكولتېيا پلاندىنانا جھى و زانستىن كارەكى) و ژ دو سىكۆلان پىكدھات (سىكۆلا پلاندىنانا جھى و سىكۆلا زانستىن ئەردى يىن كارەكى و جىوئىنفۇرماتىكى)^(۱۰۶)، ئەوا ل وھرنى خواندىنى ۲۰۱۱-۲۰۱۲ ئى ھاتىبە دانان. زىدەبارى مامۇستايىن پەيمانگەھى ژمارەكا مامۇستايىن بىانى نەخاسمە يىن ئەلمانى ب شىئوھىن ھەقبەند و وانەبىژ ل پەيمانگەھى بكارى وانەگۆتنى رادبوون^(۱۰۷).

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىزا خواندىن ئىقاران ل دووڧ پلنن زانستى و سالىن خواندىنى

۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندىنى	پرۇفېسسور	پرۇفېسسور ھ.	مامۇستا	مامۇستايىن ھ.	كۆزمن سالىن
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰		۱	۲	۶	۹
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱	۲	۳	۸	۱۴
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱	۲	۴	۹	۱۶
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱	۲	۴	۹	۱۶
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴		۲	۵	۱۱	۱۸
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵		۲	۲	۵	۹
كۆزمن گىشتى	۳	۱۱	۲۰	۴۶	۸۲

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن پەرورەردا بىيات ل ئاكرىن ل دووڧ پلىن زانستى و سالىن خواندنى
۲۰۱۰ - ۲۰۰۹ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين خواندنى	پروفيسور	پروفيسور-ه	مامۇستا	مامۇستايىن-ه	كوژمى سالىن
۲۰۱۰ - ۲۰۰۹			۱	۷	۸
۲۰۱۱ - ۲۰۱۰			۱	۵	۶
۲۰۱۲ - ۲۰۱۱		۱		۱۱	۱۲
۲۰۱۳ - ۲۰۱۲	۱	۱	۶	۲۷	۳۵
۲۰۱۴ - ۲۰۱۳	۱	۱	۶	۲۷	۳۵
۲۰۱۵ - ۲۰۱۴		۲	۱۵	۲۵	۴۲
كوژمى گىشتى	۲	۵	۲۹	۱۰۲	۱۳۸

خىشتەين ژمارا دەرچوويىن كولىژا پەرورەردا بىيات - ئاكرىن
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين دەرچوويىن	زانستىت كۆمەلايەتى		زمانىن عەرەبى		كۆما سالىن
	نير	مى	نير	مى	
۲۰۱۳-۲۰۱۲	۶۴	۳۰	۴۷	۳۳	۴۱۷
۲۰۱۴-۲۰۱۳	۸۸	۳۰	۶۱	۲۹	۲۰۸
۲۰۱۵-۲۰۱۴	۳۷	۲۷	۳۳	۱۷	۱۱۴
كۆما گىشت سالىن	۱۸۹	۸۷	۱۴۱	۷۹	۴۹۶
كۆما گىشتى	۲۷۱		۲۲۰		۴۹۶

۱۷- كولىژا پەرورەردا بىيات - ئاكرىن:

كولىژا پەرورەردا بىيات - ئاكرىن دووڧ فەرمانا زانكۇيا دھۆك ژمارە (۱۱۳۱) ل ۲۰۰۹/۱۰/۳ ئى ھاتىيە دامەزراندن، دەستپىكىن ژ دو پىشكىن زانستى (كۆمەلايەتى و زمانىن عەرەبى) پىنكەھىت. و ب نقىسىنا وەزارەتا خواندنا بلند و فەكۆلىنىن زانستى ژمارە (۷۲۲) ل ۲۰۰۹/۱۱/۱ ئى ئىكەم دەستەيا خويندكاران دەست ب خواندن ل ھەردو پىشكان كرىيە، كو ژمارا وان (۲۳۰) خويندكار بوون ژ كور و كچان^(۱۱۱).

پىشتى سىستەمىن فاكولتى و سكوۆلان ل سالا خواندن ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى ل زانكۇيا دھۆك ھاتىيە پەيرەوكرن. كولىژا پەرورەردا بىيات - ئاكرىن بوويە

سكوۆلەك و چوويە سەر ب فاكولتىيا زانستىن پەرورەردەيى بناقنى (سكوۆلا پەرورەردا بىيات - ئاكرىن)^(۱۱۱) و باش ل داوييا ھەمان سال بوويە فاكولتىيەكا سەرىخۇ بناقنى (فاكولتىيا زانست و پەرورەردە ل ئاكرىن) و ژ دو سكوۆلا پىنك دەھىت (سكوۆلا زانست و سكوۆلا پەرورەردا بىيات)^(۱۱۲) ل وەرزى خواندن ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى سىن پىشكىن زانستى ل فاكولتىيا ناڧىرى ھاتنە فەكرن (زمانىن كوردى - زمانىن ئنگلىزى - ماتماتىك). و ژىلى خواندنا سىپىدەھىيان خواندنا ئىڧاران ژى بۇ مامۇستايىن پەرورەردى ل سىن پىشكىن زانستى فەكرىيە (زمانىن عەرەبى - زمانىن ئنگلىزى - كۆمەلايەتى)^(۱۱۳).

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىژا دەرمانسازى ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسور-ھ	مامۇستا	مامۇستايىن-ھ	كوژمى سالىن
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰			۱	۳	۴
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱		۲	۱		۳
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲		۲	۳	۲	۷
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳		۱	۵	۷	۱۳
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴		۳	۷	۱۱	۲۱
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱	۳	۷	۱۱	۲۲
كوژمى گىشتى	۱	۱۱	۲۴	۳۴	۷۰

خىشتەين

ژمارا خويندكارىن دەرچووين كولىژا دەرمانسازى
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن دەرچووين	دەرمانسازى		كۇما سالىن
	نيز	مى	
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱۳	۲۱	۳۴
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱۸	۱۶	۳۴
كۇما گىشت سالىن	۳۱	۳۷	۶۸
كۇما گىشتى	۶۸		۶۸

كولىژا پزىشكى ب كارى وانه گۇتنى ل قىن كولىژى رادىن. ئىكەم دەستەيا خويندكاران ل كولىژى ھاتىنە وەرگرتن ژمارا وان (۳۶) خويندكار بوون. ماوھىن خواندنى ل كولىژى (۵) سالىن و يىن دەرچوونى ژى بكتە دى باوھىنامەيا بەكالۇرىۇس ب زانستى دەرمانسازىن وەرگرت^(۱۱۴).

دووف پىرۇگرامىن نەخشەرىنبا گەرەنتىيا جۇرى يا پىرۇگرامىن چاكسازىيا وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۇلىن زانستى يا حكۇمەتا ھەرىما كوردستانى يا كو ل ۲۰/۱۱/۲۰ ھاتىيە راگەھاندن، كولىژا دەرمانسازى بوويە سىكۇلەك و چوويە سەر ب فاكولتىيا زانستىن پزىشكى قە بناقنى (سىكۇلا دەرمانسازى)^(۱۱۵).

۱۹- كولىژا پزىشكى ددان:

زانكۇيا دھۆك شىبايە كولىژەكا دى يا پزىشكى ل خۇ زىدەكەت، ئەوژى كولىژا (پزىشكى ددان) ياكو ل سالا خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ھاتىيە قەكرن و ھەمان سال دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرىيە كو ژمارا وان گەھىشتىيە (۳۵) خويندكاران ژ كور و كچان. ماوھىن خواندنى ل كولىژى (۵) سالىن، دەرچووين وى دىبىتە خودانى باوھىنامەيا بەكالۇرىۇس ب پزىشكى و نىشتەرگەرىيا ددانا. ژمارەكا مامۇستايىن كولىژا پزىشكى ب كارى وانه گۇتنى ل كولىژا ناقرى رادىن^(۱۱۶).

ئىكەم جھاتا كولىژا پەرۋەردا بىيات- ناكرى:

- ۱- د. ئەحمەد عەبدولرەحمان سەلىم راگرى كولىژى سەرۆك
- ۲- عىماد شاكىر ئەحمەد سەرۆكىن پىشكا زانستىن كۇمەلايەتى ئەندام
- ۳- رەشاد كەمال مستەفا سەرۆكىن پىشكا زمانى عەرەبى ئەندام

۱۸- كولىژا دەرمانسازى:

كولىژا دەرمانسازى ل وەرژى خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ھاتىيە دانان، ھەمان سال دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرىيە، ل ئىكەم وەرژى خۇ يىن خواندنى (۳۶) خويندكار وەرگرتىنە. ژمارەكا مامۇستايىن

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن پزىشكى ددان ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفىسسور	پروفىسسور-ھ	مامۇستا	مامۇستايىن-ھ	كوژمى سالىن
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰			۱	۷	۸
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱		۱	۱	۲	۴
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲		۱		۴	۵
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳			۱	۲۰	۲۱
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴			۷	۱۶	۲۳
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵			۷	۱۶	۲۳
كوژمى گىشتى	۲		۱۷	۶۵	۸۴

خىشتەين ژمارا دەرچوويىن كولىژا پزىشكى ددان
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن دەرچوويىن	پزىشكى ددان		كوژمى سالىن
	نير	مى	
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱۱	۱۳	۲۴
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱۵	۱۸	۳۳
كوژمى گىشت سالىن	۲۶	۳۱	۵۷
كوژمى گىشتى	۵۷		۵۷

دووف پروگرامى نەخشەرنىا گەرەنتىيا جورى يا پروگرامى چاكسازىيا وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنن زانستى يا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانى يا كو ل ۲۰/۷/۲۰۱۱ئى ھاتىيە راگەھاندن، كولىژا پزىشكى ددان بوويە سكوۆلەك و چوويە سەر ب فاكولتىيا زانستىن پزىشكى قە بناقن (سكوۆلا نۆشدارىيا ددانا)^(۱۱۷).

بنگەھ و سەنتەرن زانستى و رموشەنبرى و

جفاكى يىن سەر ب زانكۇيا دھۆكىڭى قە،

ھەر ژ بو پىتخىستنا زانستى د بىاف و تايبەتمەندىن جودا جودا دا، زانكۇيا دھۆك شىيا چەند بنگەھىن زانستى وشىرەتكارى و سەنتەرن قەكۆلىنا ب دامەزىنت تىدا ب دەھان مامۇستا و خويندكار و قەكۆلەران كاركرىيە وەك:

۱- نقىسنگەھا شىرەتكارىيا چاندنى،

ئەف نقىسىنگەھە سەر ب كولىژا چاندنى قەبە و ژ لايىن چەند مامۇستا و پسپورن وارى چاندنى قە ھاتىيە دروستكرن. نارمانج ژى بكارئىنانا رىكىن زانستىن ھەقچەرخە د كەرتى چاندنى دا ل دەقەرى ب رىكا پىشكىشكرنا شىرەتىن چاندنا ساخلىم وچەوانىيا بكارئىنانا دەرمانىن رووھكى ھەرۋەسا بو تەرش و كەوالى و رىكىن دروست يىن خودانكرنا ماسىيا و كاركرن دگەلەك بىاقىن دىتر دا.

۲- بنگەھى بەرھەمى چاندنى يىن پراكتىك،

دىسان ئەف بنگەھە ژى سەر ب كولىژا چاندنى قەبە و ل ۲۱/۴/۱۹۹۴ئى ھاتىيەدانان و كارىن وى يىن سەرەكى ئەقەنە:

۴- سەنتەرى ئەكۆلىنىن زانستى،

دووف نقيسارا وەزارەتا فىركرنا بالا و ئەكۆلىنىن زانستى ل ھەرىما كوردتانی ژمارە (۱۱۰/۱/۵) ل ۲۰۰۶/۱۰/۱۷ ئى ئەف سەنتەرى ل زانكۇيا دھۆكى ھاتىبە دانان. مەرم ژ ھەكرنا سەنتەرى ئەكۆلىنىن زانستى پشنتەفانىكرنا بزاڤا زانستى يە ل زانكۇين و دەقەرى و مەشقىكرنا مامۇستا و خويندكارن سەرب كولىزىن زانستى ئە ب تايبەتى يىن خواندانا بلند^{۱۱۹۹}.

۵- بنگەھى كۇمبىوتەرى،

ئەف بنگەھى زانستى ل نافەراستا سالا ۱۹۹۵ ئى ھاتىبە دانان، وجقاتەكا بلند ژ مامۇستايىن بسپور و خودان شىيان سەرىپەرشىتبا وى دكەن. ئارمانج ژ ھەكرنا بنگەھى كۇمبىوتەرى ئەوە كو رادىبىت ب سەخىزىكرنا گشت كۇمبىوتەر و ئامبىرىن گىرداى ب سىستەمى وى ئە ل كولىزىن زانكۇين، و فىركرنا خويندكار و مامۇستايان ب رىكا خۇلپن تايبەت زىدەبارى ھارىكارى و رىكخستنا كاروبارىن كۇمبىوتەرى ل دام و دەزگايىن كۇمى. بۇ زانين ئەف بنگەھە ئىكسەر گىرداين ب سەرۇكاتىيا زانكۇين ھەيە.

۶- فەرمانگەھا ئەكۆلىن و خواندنىن بالا،

فەرمانگەھ دووف بىرازا ژمارە (۱۳۲۷) ل رىكەفتى ۱۹۹۵/۱۲/۳۱ ئى ھاتىبە دانان و گىرداىە ب سەرۇكاتىيا زانكۇين ئە. ئارمانجا ھەرە سەرەكياڤىن فەرمانگەھى ئەوە كو نىڤا دوئ ژ كارىن زانكۇين بىجە دىنىت ب رىكا پوتەدان ب ئەكۆلىن و خواندنىن زانستى و چەوانىيا پىشخستنا وان و مكو مكرنا پەيوەندىن دەرهكى و دووفچوونا ئەكۆلىنىن زانستى ژ دەرقە و دناڤ زانكۇين دا، ئەفە و دگەل رىقەبىنا كاروبارىن خواندانا بلند ل زانكۇين، و ئەف فەرمانگەھە ژ ڤان پشكىن ل خوارى دباركرى پىكدهىت^{۱۱۰۰}.

- أ- پشكا خواندنىن بالا
- ب- پشكا ئەكۆلىن

- أ- ھارىكارى ژ بۇ بەرھەمىنانا متايىن چاندنى ب باشترىن رىژە و شىوہ ل ھەرىو پشكىن كولىزى.
- ب- ھارىكارىيا دەزگايىن كۇمى ژ بۇ بەرھەمىنانەكا زانستى و باش.
- ج- رىكخستنا كارى دگەل جڤاتا كولىزى ژ بۇ پتر سەرۇبەركرنا كاروبارىن ئەكۆلىنىن زانستى يىن مامۇستايان.
- د- گىردانا كور و سەمىنارىن زانستى بۇ كارمەندىن كۇمەتن.

۳- سەنتەرى ئەكۆلىنىن كوردى،

سەنتەرى ئەكۆلىنىن كوردى ل دووف بىرازا جڤاتا زانكۇيا دھۆك ل روىنشتنا چوارى با رۇژا ۱۹۹۴/۱۲/۲۸ ئى ب ھژمارا (۱/۳/۱). ل دووف بەندى سىن/ كاروبارىن زانستى ھاتىبە دانان. و سەرب ب كولىزا ئادابىن قەبوو، و ل رىكەفتى ۲۰۰۶/۴/۲۲ ئى بەھلەكەفتا سائەگەرا رۇژنامەگەرىيا كوردى ب شىوہبەكى فەرمى بناڤى (سەنتەرى ئەكۆلىنىن كوردى و پاراستنا بەلگەنامان) ھاتىبەقەكرن و چوويە سەرب سەرۇكاتىيا زانكۇيا دھۆكى ئە. ئارمانج ژ ھەكرنا قى سەنتەرى ئەوە كو ب كارى دروستكرنا ئەكۆلىنىن زانستىن مرفاىبەتى رادىبىت وەك مىژوو - جۇگرافىا - ئابىن - ئابوور - و سىياسى ئەخاسمە يىن گىرداى ب ئەتەوا كورد ئە. دىسا ھاندانا دانان و چاپ و بەلاڤكرن و ھەرگىرانى. ھەروەسا ژ كارى ھەرە گىرنگ يىن سەنتەرى ئەوژى پىتەدانە ب كارى پاراستن و دوكۇمىنتكرنا بەلگەنامە و دەستىڤىسان يىن جۇرا و جۇر، دگەل دروستكرنا يەكەيەكا تايبەت د قى بىاڤىدا، ئا ئاھا سەنتەر شىياپە ژمارەكا بەرچاڤ يا بەلگەنامە و دەستىڤىسىن مىژوويى و سىياسى و ئابوورى ... ئا، پەيدا بكەت و بىارىزىت، زىدەبارى دروستكرنا سى پەرتووكخانا يا ئىكى تايبەتە ب زىدەرىن عەرمى كو پتر (۷۵۰۰) پەرتووكىن جۇرە و جۇر تىدانە، و يا دوئ تايبەتە ب پەرتووكىن ب زمانى كوردى و يا سىن تايبەتە ب رۇژنامە و كۇڤارا ئە^{۱۱۹۸}.

ھايدارى بزاڧ وچالاكىين ھەمەرەنگىن چىماكى دىت، ھەرەوسا بنگەھ يى ھارىكارە ژ بۇ ئىكىنيزىكىرن وپتر ھەقىياسىنى دناقبەرا كارمەند و مامۇستا وخبزانين وان دا^(۱۱۴).

رىككەفتىن زانستى و رەوشەنبىرى يىن زانكۇيا دەھۆك،

زانكۇيا دەھۆك د ژىيەكى كورندا و ژ لاين پەيوەندىيان قە شىبا تا رادەكى باش پىش بگەقىت و چەند پىنگاڧەكا د بياقى رىككەفتىن زانستى دا دگەل زانكۇيىن كوردستانى و ژدەرقەى ھەرىما كوردستانى پاقىتت و ژوان رىككەفتنا؛

۱- ل شوانا سالا ۱۹۹۶ئ رىككەفتنەكا ھارىكارى دناقبەرا زانكۇيا دەھۆك و زانكۇيا بايلر (Baylor) يا ئەمرىكى ھاتەمۇركىن، ئەڧ رىككەفتنە ل سەر بىياتى ھارىكارى ولىكگۇھارتنا پىزانىن زانستى و مامۇستا و خويندكاران بوويە، زىدەبارى ھارىكارى د بياقى چەوانىيا پىشخستنا دەزگەھىن لاپۇر و كۇمپىوتەرا و دابىنكرنا كۇڧارىن زانستى ل دووڧ پىنقىيان.

۲- ل نىسانا ھەمان سال زانكۇيا دەھۆك رىككەفتنەكا دى يا زانستى دگەل زانكۇيا سىلسىبا (silesiya) يا پۇلۇنى مۇركر، نارمانج ژى پىشخستنا زانكۇيا دەھۆك بوويە د بوارى ھنارتنا مامۇستا و خويندكاران و ئىكگۇھارتنا پىزانىن زانستى و رەوشەنبىرى و پىشخستنا لاپۇرىن زانستى.

۳- د ھەمان سەرەدانا شاندى زانكۇيا دەھۆك بۇ ۋەلاتى پۇلۇنبا رىككەفتنەكا دى دگەل زانكۇيا چاندى ب ناقى (SGGWE) مۇركرىيە، لى پىنگاڧىن پراكىتىكى يىن قى رىككەفتنى نەھاننە جى بەجىن كىن^(۱۱۵).

زانكۇيا دەھۆك يا بەردەوامىبوو ل سەر پەرەپىدان و بەرفرەھكرنا پەيوەندىين خۇ يىن زانستى و ئەكادىمى دگەل زانكۇ و ناقەندىن ئەكادىمى و زانستى ل جىھاتى، و ھەر ژ بۇ پىشخستنا پىرۇسا خواندىن و بلندكرنا ناستى زانستى ل زانكۇيا دەھۆك، ل كۇلانا سالا ۲۰۰۶ئ ھارىكارى سەرۋكى زانكۇيىن

ت- پىشكا پەيوەندىين زانستى و رەوشەنبىرى سەبارەت خواندىن بلند و دابىنكرنا كورسىكىن خواندا ماستەر و دىكتوراين، پىنقى نامازى يە كو ئىكەمىن دەستەبا خواندا ماستەرى ل زانكۇيا دەھۆك ھاتىنە ۋەرگرتن ل رۇژا ۱۹۹۷/۲/۱۹ئ بوو، و ژمارا وان (۱۹) خويندكار بوون ب بسپۇرىين (چاندىن - ئابوورى - كىمىا - فىزىك - دەرمانسازى).

گەرا دوئ بۇ خواندا ماستەرى ل رۇژا ۱۹۹۷/۱۰/۱۱ئ بوو، و ژمارا وان (۱۱) خويندكار بوون ب بسپۇرىين (پىشكى - چاندىن و پىكھاتى ئاخى).

زانكۇيا دەھۆك بەردەوامى داىە بياقى خواندا بلند و ل رۇژا ۱۹۹۸/۱۱/۱۵ئ گەرا سىن بۇ خواندا ماستەرى دەستپىكرىيە و ژمارا وان (۱۹) خويندكار بوون ب بسپۇرىين (كىمىا - پىشكى - ئابوورى - چاندىن - شەرىعەت - ئەندازىرى).

ھەرەسا گەرا چوارى ژى بۇ خواندا ماستەرى ل ۲۰۰۰/۱/۲۷ئ دەستپىكرىيە و تىدا (۱۰) خويندكار ب بسپۇرىين جودا جودا ھاتىنە ۋەرگرتن ۋەك بسپۇرىين (كارگىرى و ئابوورى - پىشكى) و گەرا پىنجى ژى يا خواندا ماستەرى ل ۲۰۰۰/۱۱/۱ دەستپىكرىيە و (۲۹) خويندكار ل ئەڧى گەرى ھاتىنە ۋەرگرتن ب بسپۇرىين (شەرىعەت - كارگىرى و ئابوورى - پىشكى - چاندىن - پىشكىا قىتەرەنەرى - ئەدەبى كوردى - مىژووا).

سەبارەت خويندكارىن دىكتوراين تاكو سالا خواندىن ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ئ زانكۇيا دەھۆك (۴) خويندكار ب بسپۇرىين (فىزىك - كىمىا - بايولوجى - فەسلەجا رووھكى) و (۴) خويندكارىن دىتر ب بسپۇرىين جودا جودا ھنارتىنە ژ دەرەقى كوردستانى^(۱۱۶).

۷- بنگەھى رەوشەنبىرى وچماكى،

ل رۇژا ۱۹۹۶/۴/۱۴ئ ھاتىيە قەكرن، نارمانج ژ قەكرنا بنگەھى رەوشەنبىرى و چماكى ئەۋە تاكو بىتە خالەكا پەيوەندىين دناقبەرا زانكۇيىن وچماكىدا ژ بۇ ناساندىن و گەھاندا پىزانىن ل سەر وان بزاڧ وچالاكىين زانستى و ئەدەبى و رەوشەنبىرى يىن زانكۇ يىن رادىبىت، بەروفاژى ژى زانكۇ ب رىكا بنگەھى

زانكۆيا نەورۆز

گرنگىيا دەليفا خواندن و فىزىكرن د كەرتى تايبەندا كىمتر نينه ژ كەرتى مىرى، لەورا ھزر د قى چەندىدا ھاتىبەكرن ژ بۇ پتر پەيداكرنا دەرفەتەين خواندن بۇ خەلكى كوردستانى ب گشتى و بىن دەفەرى ب تايبەتى^(۱۲۸).

زانكۆيا نەورۆز ئىكەم زانكۆيا تايبەتە ل ھەرىما كوردستانى يا كو ل سالا ۲۰۰۴ ئى بناقى (كولىژا دھۆك زانكۆ) ژ لايى سەندىكا ئابۇرىناسىن دھۆك ل ۲۰۰۴/۷/۲۰ ئى ھاتىبەدانان و دروستكرن، دووفا بىرارا لىژنا راويژكارى يا ھەزارەتا خواندنا بلند و فەكۆلىتىن زانستى ژمارە ۳/۲ ل رىكەفتى ۲۰۰۴/۱۲/۱ ئى، ئىكەم ھەرزى خواندن ل قى زانكۆين دەستپىكرىه^(۱۲۹)، ئانكو ل سالا خواندن ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى دەست ب ھەرگرتنا خويندكاران كرىه^(۱۳۰).

كولىژا دھۆك زانكۆ ل ئىكەم ھەرزى خۇ بىن خواندن ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى بتنى ب دو پشكان (ياسا و ئابورى) ئىشاران پىنشوازى ل (۳۵۰) خويندكاران كرىه ژ ھەردو رەگەزان ژ خەلكى ھەرىمى ئەفەين كو دەرفەتا خواندن ژ دەستداين، ھەروەسا ژ كور و كچىن پارىزگەھىن ئىزىك بىن كو بارۇدوخى ناسايىشا وان تىنكچوو. ھەژبە ديار بكەين كو ل

بۇ كاروبارىن پەيوەندىيان ھاتەدانان و ژئەنجامى بزاف و چالاكىن نقىسىنگەھا كاروبارىن پەيوەندىيان چەندىن رىكەفتەين نوو ھاتنە ئىمزاكرن، ھەروەسا كار ژ بۇ ھنارتنا خويندكاران بۇ ژدەرفەى كوردستانى ھاتەكرن^(۱۲۴)، و ھەر د وارى رىكەفتەين زانستىدا، زانكۆيا دھۆك بوو پەيوە ئىك ژ پشكارىن سەرەكى د پروگرامى ئەوروى (ئىراسموس موندوس) دا ئەوا ب پەنجەرا ژدەرفە ھەتتە نياسىن (External window)، و دووفا قى پروگرامى زانكۆيا دھۆك ل سال خواندن ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى (۳۱) كورسىكىن خواندن ب دەستتە ئىنابوون كو (۴) ژوان خويندكارىن بەكالورىۋسى بوون و (۱۱) بۇ خواندنا ماستەرى و (۱) بۇ خواندنا دكتوراين و (۴) بۇ مامۇستايىن فەكۆلەر پشتى ب دووماھىيىكىننا پلا دكتوراين و (۱) بۇ مامۇستايىن سەردانانين زانستى^(۱۲۵).

دووقدا ب تايبەت ل سالا ۲۰۰۷ ئى كاروانى رىكەفتەين زانستى بىن زانكۆيا دھۆك بەرەدەوامبوو، بۇ نموونە رىكەفتەن دگەل (زانكۆيا ھاواى) يا ئەمريكى و زانكۆيا (Notttingham) يا برىتانى، و (UPPSala) ياسويدى، و دگەل زانكۆيا (Tramso) يا نەرويجى^(۱۲۶)، ديسان ل زانكۆيا دھۆك چەندىن پشكىن زانستى بىن ھەفپشك ھەنە دگەل زانكۆين پىشكەفتى ل جىھانى^(۱۲۷).

و نارمانج ژ فەكرنا وئ بەرھەمئىيان و بەشدارىكرنە د پىشخسىتتا پەيوەندىين دناقىبەرا زانكۈيىن و جفاكى دا، كو كاري وئ پىشكىشكرنا شىرەتەين زانستى و رايوناننى يە بۇ دام و دەزگايىن حكۈمى و كەرتى تايبەت زىدەبارى شىرەتەين ياسايى و ئەنجامدانا فەكۈلەينىن زانستى وەك يىن ئابوورى ... تا^(۱۳۴).

ئىكەم جفاتا كولىزا دەۋك يا زانكۈ:

- ۱- د. تازاد ئەحمەد سەعدون راگرى كولىزى سەرۈكى جفاتى
- ۲- م. عەبدولرزاق عەزىز حسين ھ. راگرى/خواندانا ئىقاران ئەندام
- ۳- م. ئەحمەد مستەفا عەلى ھ. راگرى/خواندانا سېئەدەھىيان ئەندام
- ۴- د. محەمەد حسين محەمەد سەرۈكى پشكا ياسا/خواندانا ئىقاران ئەندام
- ۵- د. ياسر باسەم زەنون سەرۈكى پشكا ياسا/خواندانا سېئەدەھىيان ئەندام
- ۶- د. عوض فاضل ئىسماعىل سەرۈكى پشكا ئابوورى/خواندانا ئىقاران ئەندام
- ۷- د. سەعدى خەلىل شەھاب سەرۈكى پشكا ئابوورى/خواندانا سېئەدەھىيان ئەندام
- ۸- د. خەلىل ئىبراھىم ئەحمەد سەرۈكى پشكا زانستىن كۈمپيۈتەرى/خواندانا سېئەدە و ئىقاران ئەندام
- ۹- د. ئاماد محەمەد صالح جبرائىل نوينەرى وەزارەتا خواندانا بلند و فەكۈلەينىن زانستى ئەندام
- ۱۰- عەبدوللا ئەحمەد عەبدولرەھىم نوينەرى لايەنى پارەدار (مەمۇل) ئەندام
- ۱۱- ھەفالى شەفېق ھەسەن نوينەرى خويندكاران/خواندانا ئىقاران ئەندام
- ۱۲- پلوان سەئىد محەمەد نوينەرى خويندكاران/خواندانا سېئەدەھىيان ئەندام
- دووف برىارا جفاتا وەزىرەين حكۈمەتا ھەرىما كوردستانى ل ۲۰۰۹/۹/۱۵ ئى ناقى (كولىزا دەۋك يا

دەمى دامەزاندنى پشكا ياسا ئىقاران ژ قۇناغا دوى دەستېنكرىبە بۇ وان خويندكارىن ژ دەرقەى ھەرىما كوردستانى بۇ كولىزى ھاتىنە فەگوھاستن. بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى خواندانا سېئەدەھىيان ل كولىزى دەستېنكرىبە و ل ھەردو پشكىن ياسا و ئابوورى ھاتىبە فەكرن، و وەرگرتنا خويندكاران ل پشكا ياسا دەرچوويىن ئامادەى ب ھەردو لقىن خۇقە (زانستى و وىژەى) ل قى پشكى دەينە وەرگرتن. سەبارەت پشكا ئابوورى دەرچوويىن ھەر سى لقىن (زانستى و وىژەى و بازىرگانى) دىشەين پىشكىش بكەن. زىدەبارى فەكرنا پشكا زانستىن كۈمپيۈتەرى بۇ ھەردو خواندنىن سېئەدەھىيان و ئىقاران، تىن دەرچوويىن ئامادەى/لقىن زانستى ل قى پشكى دەينە وەرگرتن^(۱۳۵). و ھەر ژ بۇ پىشخسىتتا ئاستى زانستىن مامۇستا و خويندكاران، ئەويوول ۱/۱۰ ۲۰۰۵ ئى پەرتووكخانا كىشتى ل كولىزا دەۋك يا زانكۈ ھاتىبە دىروستكرن، و ھەر ژ دەستېنكى ئىزىكى (۱۷۲۶) پەرتووكىن جۇرا و جۇر ب زمانىن كوردى و عەرەبى و ئىنگلىزى تېدا بووينە^(۱۳۶).

كولىزا دەۋك يا زانكۈ پىشتى وەزى ئىكى يىن خواندنى كەفتىبە د وەرارى دا، ئانكول سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى و پىشتى پشكا زانستىن كۈمپيۈتەرى ب ھەردو خواندنىن سېئەدەھىيان و ئىقاران ھاتىنە فەكرن، ژمارا كىشتى با خويندكارىن ل كولىزى ھاتىنە وەرگرتن (۷۵۵) خويندكار بوون ژ ھەردو رەگەزىن نېر و مى، و بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى كەھىشتە (۱۳۰۲) خويندكاران، و ل سالا پاشتر ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى (۱۷۳۲) خويندكار بوون، و ل سالا خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى و پىشتى پشكا زمانى ئىنگلىزى بۇ ھەردو خواندنىن سېئەدەھىيان و ئىقاران ھاتىبە فەكرن پتر ژ (۲۰۰۰) ئى خويندكاران ھاتە وەرگرتن^(۱۳۷).

ژ لايەكى دىقە ژ بۇ پىشخسىتن و بەرقەرەھكرنا پشكىن كارگىزى، كولىزا دەۋك يا زانكۈ ب فەرمانا ژمارە (۶۵) ل رىكەفتى ۲۰۰۷/۲/۱۰ ئى ئىسسىنگەھا شىرەنكارى فەكرىبە، دامەزاندانا وئ كەسايەتەيەكا مەعنەوى و سەرىخۇبەيەكا دارايى و كارگىزى ھەبە،

زانكۇ (ھاتىبە گوھۆرىن بۇ (زانكۇيا نهورۇز) كۆل
وى دەمى چوار كۆلپۇ بخۆفە دگرتن (كۆلپۇ ياسا و
رامبارى، كۆلپۇ كارگىرى و ئابوورى، كۆلپۇ كۆمپىۋتەر
و تەكنەلۇجىيا پىزاتىنان، و كۆلپۇ زمان)، ئانكو ئەو
پشكىن كۆلپۇ دھۆك يا زانكۇ بووينە كۆلپۇ^{۱۱۳۵}،
ھەزرى نامائى يە كۆ دەرچوويىن كۆلپۇ زانكۇيا
نهورۇز باورنامەيا (بەكالتۇرىۋس) ل دووۋ بىسپۇرىن
پىن دەھنە بەخشىن^{۱۱۳۶}،

زانكۇيا نهورۇز ھەر ز دەستىنكى د وھارنى دابوو
و ھەولداپە ز ھەمى لاپەنا قە پىش بەقەت
نەخاسمە ژلايى زانستى و كوالىتىن قە، لەورا پىشتى
وئ ھەلسەنگاندنا ز لاپى وھارەتا خواندنا بلند و
قەكۆلىنىن زانستى قە بۇ سالا خواندنى (۲۰۱۱ -
۲۰۱۲) ھاتىبە ئەنجامدان، زانكۇيا نهورۇز د رىزىبەندىيا
وھارەتنى دا پلا دوئ ل سەر ئاستى زانكۇيىن تاپبەت
(ئەھلى)، و ب پلا ئىكى دووۋ بەرنامى دلنپايى جۇرى
ب دەستقەئىنا، دېسان ژ پلانن پىشخستنا پۇسا
خواندنى ل زانكۇيا نهورۇز، ھەر ز سالا خواندنى (۲۰۱۰ -
۲۰۱۱) دەست ب پۇگرامى شاندا خواندكارىن
سەرگەفتىن ئىكى ل ھەمى كۆلپۇ زانكۇيىن ژ
بۇ خواندنا بلند ز دەرۋەى كوردستانى كرىبە، و (۱۲)
خويندكار ژ دەرچوويىن ئىكى ھنارتىنە پەيمانگەھا
(سېنگەر) يا بىرئانى، و (۲۹) بۇ زانكۇيا (شندل)
يا ئەلمانى، ھەرۋەسا ژ بۇ ھاندانا خويندكاران تاكو
ب شىۋازى پىشبرگىيا زانستى ئاستى خۇ و زانكۇيىن
پىشپىخن، زانكۇيا نهورۇز ھەر ز دامەزراندنى رابوويە
ب لىبوورنا رىزەكى ژ بەھايى پارەين سالا، بۇ
خويندكارىن سەرگەفتىن ئىكى ل ھەمى پشكا ب
رىزەيا (۱۰۰٪) و سەرگەفتىن دوئ ب رىزەيا (۵۰٪) و
پىن سىمى ب رىزەيا (۲۵٪)^{۱۱۳۷}،

وھك مە ل پىشتر نامەزە پىدايى كۆ زانكۇيا نهورۇز
ژ لاپى زانستى قە سال بۇ سالى د وھارنى دا بوويە،
ئەو بوو ل سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ھاتىبە
پشكا (پەيوەندىن نىف دەولەتى) ل كۆلپۇ ياسا
و رامبارى، كۆ خويندكارىن دەرچوويىن نامادەيى پىن
ھەردو پشكىن زانستى و وئەھىي وھردگىرت- و پشكا

(كارگىرى كار، و زانستىن درافى و بانكى) ل كۆلپۇ
كارگىرى و ئابوورى^{۱۱۳۸}، و پشكا (ئەندازىيا كۆمپىۋتەر
و گەياندىن) ل كۆلپۇ زانستىن كۆمپىۋتەرى و
تەكنەلۇجىيا پىزاتىنان ب دامەزرىنىت^{۱۱۳۹}، و سەبارەت
شىۋازى و ھەرگرتنا خويندكاران ل كۆلپۇ كارگىرى
و ئابوورى، بۇ خواندنىن سىپىدەھىيان دەرچوويىن
نامادەيى پىن ھەمان سالا خواندنى ب ھەردو پشكىن
زانستى و وئەھىي زىدەبارى دەرچوويىن نامادەيا بازىرگانى
لىن دەھنە و ھەرگرتن، و بۇ خواندنىن ئىنفاران دورچوويىن
نامادەيى پىن سالىن بوورى لىن دەھنە و ھەرگرتن^{۱۱۴۰}،

ل سالا خواندنى ۲۰۱۳-۲۰۱۴ ھاتىبە
ئەندازىيا ھاتىبەدانان، و ژ دو پشكا پىك ھاتىبە
(ئەندازىيا كۆمپىۋتەرى و ئەندازىيا تەلار سازى)
۱۱۴۱، و پشكا ئابوورى ژى ل كۆلپۇ كارگىرى و
ئابوورى ھاتىبەقەكرن^{۱۱۴۲}، و دەرپارەى خواندنا بلند
زانكۇيا نهورۇز شىبە ل سالا ۲۰۱۳ ھەرگەھى
خواندنا ماستەرى قەكەت، ئەوزى ب ھەقكارى
دگەل زانكۇيا ئەسكەندەرىبە يا مسرى د بىسپۇرىيا
ياسا، ئابوورى، كارگىرى كار، و زمانى ئىنگىلىزى، كۆ
خواندن دناۋ زانكۇيا نهورۇز دا بوويە، و ل دووۋ وئ
رىكەفتنا ھاتىبە ئىمزاكرن دناۋبەرا ھەردو لاپەنا دا ل
رىكەفتى ۲۰۱۲/۶/۷ ھاتىبە، و ژ لاپى وھارەتا خواندنا بلند و
قەكۆلىنىن زانستى ل كۆمەھنا ھەرئىما كوردستانى
بلوهرى پىن ھاتىبەقەكرن ل دووۋ نقىسارا رىقەبەرىيا
ناردن و پەيوەندىن رەوشىبىرى ژمارە (۹۲۰۳۳) ل
رىكەفتى ۲۰۱۴/۱۰/۱۴ ھاتىبە، و ل دووۋ فەرمانا وھازى
ژمارە (۱۱۶۰۲) ل رىكەفتى ۲۰۱۳/۹/۱۸ ھاتىبە
گەرا خويندكاران ھاتىبە و ھەرگرتن كۆ ژمارا وان پىنج
خويندكار بوون، ھەرۋەسا ژ بۇ ھاندان و پىشقەبىرنا
ئاستى زانستىن كادىرى فېرگرنى ل زانكۇيىن، ب
فەرمانەكا جفانا زانكۇيىن ئەوا ل نىسانا سالا ۲۰۱۴ ھاتىبە
دەركىن، بىرار ھاتىبەدان خويندكارىن خواندنا
ماستەرى د قى پۇگرامى دا ب رىزەيا (۵۰٪) ز كرىن
خواندنى بەھنە لىبوورن^{۱۱۴۳}،

ھەرۋەسا ل سالا ۲۰۱۳ ھاتىبە
كوفرانسى خۇ بىن زانستى بىن ئىكى ب بەشدارىيا

و ژبۇ بەرھەققىرنا مامۇستايىن خۇ، زانكۇيا نەورۇز سىياسەتەك پەيرەۋكۈرىيە ئەۋزى ب رىكا پالېشتىكرنا مامۇستىا و فەرمانبەر و فەگىزىن سەر ب زانكۇيىن فە ژبۇ تەمامكرنا خواندنا بلند (ماستەر و دكتورا) ژ دەرھەقى كوردستانى دگەل دابىنكرنا ھەمى پىدقۇيىن دارايى و ل سەر كىستىن زانكۇيىن^(۱۴۹)

ئىكەم جفاتا زانكۇيا نەورۇز:

- ۱- د. نازاد ئەحمەد سەعدون سەرۋكى زانكۇيىن سەرۋكى جفاتى
- ۲- د. ھىثم تاھا محەمەد عەلى ھ سەرۋكى زانكۇيىن بىرادرەرى جفاتى
- ۳- د. جەلال حسين عزز راگرى كولىزا ياسا و رامبارى ئەندام
- ۴- د. سەمىر فەخرى نەمە راگرى كولىزا كارگىزى و ئابوورى ئەندام
- ۵- د. عدى جەمال فەوزى راگرى كولىزا كۇمپىۋنەر و تەكنەلۇجىا پىزانىنا ئەندام
- ۱- عەبدوللا ئەحمەد عبدالرحىم سەرۋكى سەندىكا ئابوورىناسىن كوردستانى/لقى دەۋك ئەندام و لايەنى پارەدەر

رىككەفتىن زانستى و رەۋشەنبىرى يىن زانكۇيا نەورۇز دگەل:

- ۱- زانكۇيا لىستىرىا برىتانى ل رىكەفتى ۲۰۱۱/۷/۷.
- ۲- زانكۇيا زانستىن كارەكى ل درسدن يا ئەلمانى ل رىكەفتى ۲۰۱۱/۷/۹.
- ۳- زانكۇيا زانستىن كارەكى - مىگىبۇرچ يا ئەلمانى ل رىكەفتى ۲۰۱۱/۱۰/۱۸.
- ۴- زانكۇيا ئەسكەندەرى بە / مسر ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۱/۷.
- ۵- زانكۇيا گرېنويچ يا برىتانى ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۱۰/۱.
- ۱- زانكۇيا نوروس يا نوركى ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۱۱/۱۸.
- ۷- زانكۇيا رۇژھەلاتا ناقىن يا توركى (فېرر) ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۱۲/۱.

دەھان قەكۇلىنن زانستى ژ لايىن فەكۇلەرىن ئەكادىمى يىن ناخۇيى و ژ دەرھەقى كوردستانى گىزا^(۱۴۹). دىسان كولىزا كارگىزى و ئابوورى ژى سى كونفرانسىن زانستى سازكرىنە، يىن ئىكى ل سالا خواندنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى و يى دوئ ل سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى و يى سىن ل سالا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴^(۱۴۹).

ژ دەستكەفتىن زانكۇيا نەورۇز ل سالا خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى قەكرنا سەنتەرى قەكۇلىنن زانستى ژ بۇ دروستكرن و ئەنجامدانانا قەكۇلىنن زانستى بىن جۇرا و جۇر و د ھەمى بىافان دا، ھەرەسا خۇ نامادەكرن ژ بۇ قەكرنا خواندنا بلند (ماستەر) ل دووق ياسايا زانكۇيىن تايبەت ل ھەرىما كوردستانى يا ژمارە (۶۵) يا سالا ۲۰۱۳ ئى^(۱۴۹).

د بىاقى پىرۇتۇكولىن زانستى دا، زانكۇيا نەورۇز كرىبەستەك دگەل رىكخراۋا (USAID) يا ئەمىرىكى و قەكرنا كلنەكەكا ياساىي دگەلدا، و ژ بۇ بەئىزكرنا ئاستىن خويندكارىن كولىزا ياسا و رامبارى (پشكا ياسا) بوارى پراكىتىكى دا، ئەقە و دگەل قەكرنا خواندنىن بلند ل كولىزا ياسا و رامبارى ل ھەردو بەشىن (ياسا تايبەت و ياسا كىشتى) د چارچووقى خواندنىن بلند ل زانكۇيا دەۋك. دىسان ل ھەمان سال و ژ بۇ پىنشەختىنا ئاستىن زانستى و بەرچاقكن و بەلاققىرنا بابەت و قەكۇلىنن زانستى، كولىزا كارگىزى و ئابوورى كۇفارەكا وەزى بىناقىن (پىنۇسىن نەورۇز) دەركرىيە. ھەرى نامازى بە كولى ھەمان سالا خواندنى و ژ بۇ بەرزكرنا ھەقركىيا زانستى دىناقىبەرا خويندكاران دا ھۇبەكا خويندكارىن نىمۇنەبى ل كولىزا كارگىزى و ئابوورى پشكا (ئابوورى) ھانىيەقەكرن^(۱۴۹).

پىدقى دىاركىرنى بە كو سىستەمىن خواندنى ل زانكۇيا نەورۇز سالانە بە، و سالا خواندنى ل ۹/۱ ژ ھەر سالەكى دەستپىدكەت. ماۋەيىن خواندنى ل كىشت پشكىن زانكۇيىن چوار سالن، ژىلى پشكا ئەندازىرىيا بىناسازى (ئەلارسازى) كو ماۋەيىن خواندنى تىدا پىنج سالن^(۱۴۹).

- ۸- زانكۇيا UCSI يا ماليزى ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۱۲/۱۵.
- ۹- زانكۇيا مېشىگان يا ئەمىرىكى ل رىكەفتى ۲۰۱۳/۲/۴.
- ۱۰- زانكۇيا اورال فليشا يا رومانى ل رىكەفتى ۲۰۱۳/۶/۲۴.
- ۱۱- زانكۇيا دىھۆك / ھەرنىما كوردىستانا عىراقى ل رىكەفتى ۲۰۱۵/۷/۶.

كولىژىن زانكۇيا نەورۇز: خاۋاندېن سېئىدەھىيان:

۱- كولىژا ياسا و رامبارى/ خاۋاندېن سېئىدەھىيان: بىياتى كولىژا ياسا و رامبارى دىزفريت بۇ پىشكا ياساى/خاۋاندېن سېئىدەھىيان ئەوا ل سالا خاۋاندېن ۲۰۰۵- ۲۰۰۶ ئى ل كولىژا دىھۆك يا زانكۇ دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرى. كول وى دەمى (۱۲۱) خويندكار ژ كور و كچىن ھەرنىما كوردىستانى لى ھاتىوونە وەرگرتن. ھەزىيە ديار بىكەين كو پتر ژ ۵۰٪ ئ ژ وان خويندكاران خەلكى پارتىزگەھىن ھەولنر و سلىمانى و كەرەكۆكى بوون، چونكى ئەف پىشكە ئىكەم پىشكا ياساى بوو بۇ خاۋاندنا سېئىدەھىيان ل كەرتى تايبەت ل سەرتاسەرى كوردىستانى، يا ھەرە ئامازىن پى ب دەين كو گەرا ئىكىن و دوى ژ وان خويندكارىن ل فىن پىشكى ھاتىنە وەرگرتن ب رىكا رىفەبەرىيا وەرگرتنا ئاقەندى بوويە^(۱۵۰).

ئىكەم جفاتا كولىژا ياسا و رامبارى/ خاۋاندېن سېئىدەھىيان و ئىقاران:

- ۱- د. جەلال حسىن عزى راگرى كولىژى سەرۋكى جفاتى
- ۲- م. ئەحمەد مستەفا عەلى ھ راگرى كولىژى بىراردەرى جفاتى
- ۳- د. خالدا زەنون مەرى نوبىنەرا مامۇستايان بۇ خاۋاندنا ئىقاران ئەندام
- ۴- د. مەجىد خىزىر ئەحمەد نوبىنەرى مامۇستايان بۇ خاۋاندنا سېئىدەھىيان ئەندام

- ۵- نوبىنەرى خويندكاران بۇخاۋاندنا سېئىدەھىيان
- ۶- نوبىنەرى خويندكاران بۇ خاۋاندنا ئىقاران

۲- كولىژا كارگىرى و ئابوورى/ خاۋاندېن سېئىدەھىيان: بىياتى كولىژا كارگىرى و ئابوورى دىزفريت بۇ سالا خاۋاندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى كول وى دەمى بىناقى پىشكا ئابوورى بوويە و سەرب كولىژا دىھۆك يا زانكۇ فە بوو، و بىتى (۲۱) خويندكار ژ ھەرمو رەگەزان ھاتىوونە وەرگرتن، ھەزى يە ديار بىكەين كو نىزىكى ۵۰٪ ئ ژ وان خويندكارىن ھاتىنە وەرگرتن ژ ئامادەيا بازىگانى بوون، بىن دىتر ژ دەرچوويىن ئامادەيا ب ھەردو لىقن زانستى و وىزەيى بوون، لەورا وەرگرتنا خويندكاران ب رىزەكا بەرچاف زىدەبوو و پىشكا ئابوورى بەررەھە بوو، ژمارا خويندكاران ل سالا خاۋاندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى گەھشەنە (۴۱۳) ئى خويندكاران ژ كور و كچان، و ھەرسىن دەرچوويىن ئىكىن ل سەرب ناستى كولىژا كارگىرى و ئابوورى و كولىژىن دىتر دەينە دامەززاندىن ل سەرب مىلاكى وەزارەتا خاۋاندنا بلىند و فەكۇلىتېن زانستى وەك فەگىر (مەيد) ل كولىژىن خۇ، ھەر وەكى زانكۇيىن مېرى^(۱۵۱).

ئىكەم جفاتا كولىژا كارگىرى و ئابوورى/ خاۋاندېن سېئىدەھىيان و ئىقاران:

- ۱- د. سەمىر فەخرى نەمە راگرى كولىژى سەرۋكى جفاتى
- ۲- م. عەبدولزاق عەزىز ھەسەن ھ راگرى بىراردەرى جفاتى
- ۳- م. كىسرا عىنتەر عەبدوللا نوبىنەرا مامۇستايان بۇ خاۋاندنا ئىقاران ئەندام
- ۴- م. ھاشىم مەھمەد سەئىد نوبىنەرى مامۇستايان بۇ خاۋاندنا سېئىدەھىيان ئەندام
- ۵- نوبىنەرى خويندكاران بۇ خاۋاندنا سېئىدەھىيان ئەندام
- ۶- نوبىنەرى خويندكاران بۇ خاۋاندېن ئىقاران ئەندام

۳- كولىزا زانستىن كۆمپيۇتەرى و تەكنەلۇجىيا پىزانىنان/خواندنىن سېئدەھىيان:

دامەززاندىنا كولىزا زانستىن كۆمپيۇتەرى و تەكنەلۇجىيا پىزانىنان تەمامكەرا پىشكا كۆمپيۇتەرى يە ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى ل كولىزا دھۆك يا زانكۇ ھاتىيە فەكرن، كو ل وى دەمى پىنشوازيبا (۲۵) خویندكاران ژ گور و كچىن ھەرنما كوردستانى و پارىزگەھىن دىتر ژ دەرشەى ھەرنما كوردستانى كرى، يا زانابە كو قى پىشكىن ھەر ل دەستپىكا دامەززاندىنى و بۇ قۇناغىن دووقدا پىشت بەستىن ل سەر پىرۇگراممىن خواندنى پىن كارپىكرى ژ لايى وەزارەتا خواندنا بلند و فەكۆلىنىن زانستى ل ھەرنما كوردستانى كرى^(۱۵۱)، و ل دووقدا ئەف پىشكە بەررەھبويە تاكو بويە بنىاتى خواندنىن سېئدەھىيان ل كولىزا زانستىن كۆمپيۇتەرى و تەكنەلۇجىيا پىزانىنا ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى ژمارا خویندكاران وى گەھشتىيە (۱۵۹) خویندكاران ژ ھەردو رەگەزا^(۱۵۲).

۱- پىشكا زمانى ئىنگلىزى:

ل وەرزى خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى كولىزا زمان ب ھەردو خواندنىن سېئدەھىيان و ئىقاران ھاتىبەدامەززاندىن، و ننى ب ئىك پىشك دەستپىكرىيە ئەوژى پىشكا زمانى ئىنگلىزى بويە. قى پىشكىن ل خواندنا سېئدەھىيان (۳۰) خویندكاران ژ ھەردو رەگەزا وەرگرتىنە و ل خواندنىن ئىقاران (۲۷) خویندكاران بويە. خویندكاران دەرچوويىن نامادەىى ب ھەردو پىشكىن زانستى و وىزەىى ل قى پىشكىن دەئىنە وەرگرتن. ماوہىى خواندنى چوار سالن و دەرچوويىن وى باوہرنا ما بەكالۇرىۇس ب ئەدەب و زمانى ئىنگلىزى ب دەستخۇفە دىئىنە، كولىزا زمان تاقىگەھەكا دەنگى دروستكرىيە و دەئىتە ھژمارتن ئىكەمىن تاقىگەھ ل سەر ئاستى عىراقى ھاتىيە دانان ژ بەر كو يا پىكھاتىيە ب نوپىرىن نامىرىن پىشكەفتى^(۱۵۳).

۲- پىشكا زمانى كوردى:

ل وەرزى خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى پىشكا زمانى كوردى ھاتىبەدامەززاندىن و پىنشوازي ل خویندكاران كرىيە، خویندكاران دەرچوويىن نامادەىى ب ھەردو پىشكىن زانستى و وىزەىى ل قى پىشكىن دەئىنە وەرگرتن. ماوہىى خواندنى چوار سالن و دەرچوويىن وى باوہرنا ما بەكالۇرىۇس ب ئەدەب و زمانى كوردى پى دەئىتە بەخشىن^(۱۵۴).

ئىكەم جقاتا كولىزا زمان/خواندنا سېئدەھىيان و ئىقاران:

- ۱- د. ئازاد ئەحمەد سەعدون راگرى كولىزى ب وەكالەت سەرۇكى جقاتى
- ۲- م. تارق ئىبراھىم فنوش ھ راگرى بىراردەرى جقاتى
- ۳- مەحمود حاجى سەلىم نوپىنەرى مامۇستابان بۇ خواندنا/ سېئدەھىيان و ئىقاران ئەندام
- ۴- نوپىنەرى خویندكاران بۇ خواندنا سېئدەھىيان ئەندام
- ۵- نوپىنەرى خویندكاران بۇ خواندنا ئىقاران ئەندام

ئىكەم جقاتا كولىزا زانستىن كۆمپيۇتەرى و تەكنەلۇجىيا پىزانىنان/خواندنىن سېئدەھىيان و ئىقاران:

- ۱- د. عودەى جەمال فەوزى راگرى كولىزى سەرۇكى جقاتى
- ۲- م. نەدى ايليا توفىق ھ. راگرى بىراردەرى جقاتى
- ۳- م. لەمبىس نزار مەتى نوپىنەرا مامۇستابان بۇ خواندنا سېئدەھىيان ئەندام
- ۴- م. ئەحمەد يوسىف يونس نوپىنەرى مامۇستابان بۇ خواندنا ئىقاران ئەندام
- ۵- نوپىنەرى خویندكاران بۇ خواندنىن سېئدەھىيان
- ۶- نوپىنەرى خویندكاران بۇ خواندنىن ئىقاران
- ۴- كولىزا زمان/خواندنىن سېئدەھىيان و ئىقاران: پىشكىن كولىزا زمان:

خواندنىن ئىقاران:

۱- كولىزا ياسا و رامىيارى:

ل سالا ۲۰۰۹ئ كولىزا ياسا و رامىيارى ھاتىبەدامەرزاندن ۋەك درىژەپىندەرا پىشكا ياسا ئەوا ل سەردەمى كولىزا دھۆك يا زانكۇ يا كو ل سالا ۲۰۰۴ئ ب خواندنىن ئىقاران دەستىپىكىرى. كو ل ۋى دەمى (۳۰۴) خویندىكار ژ ھەردو رەگەزا پىن كو دەلىقا خواندنى ژ دەستداين لى ھاتىبونە ۋەرگرتن، و بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ئ (۶۰۰) خویندىكار ل قى كولىزى ھاتىنە ۋەرگرتن^(۱۵۱).

۲- كولىزا كارگىرى و ئابوورى:

كولىزا كارگىرى و ئابوورى ژى ل سالا ۲۰۰۹ئ ھاتىبەدامەرزاندن، ۋەك درىژە پىندەرا پىشكا ئابوورى يە يا خواندنا ئىقاران ئەوا ل سالا ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ئ و سەرب كولىزا دھۆك يا زانكۇ قە ھاتىبەقەمىكىرى، كو ل ۋى دەمى (۴۶) خویندىكار ژ كور و كچان لى ھاتىبونە ۋەرگرتن. بۇ قۇناغىن دووقدا ئەق پىشكە

بەرۋەھبوویە ناکو بوویە بنیاتی كولىزا كارگىرى و ئابوورى/خواندنىن ئىقاران، و ژمارا خویندىكارىن ل سالا ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ئ لى ھاتىن ۋەرگرتن (۴۶۸) خویندىكار بوون ژ ھەردو رەگەزا^(۱۵۷).

۲- كولىزا زانستىن كۆمپىيوتەرى و تەكنەلۇجىا پىزانىنان:

كولىزا زانستىن كۆمپىيوتەرى و تەكنەلۇجىا پىزانىنان درىژە پىندەرا پىشكا كۆمپىيوتەرى يە/خواندنىن ئىقاران ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ئ ل كولىزا دھۆك يا زانكۇ ھاتىبەقەمىكىرى، كو ل ۋى دەمى قى پىشكىن ل ئىكەم خۇلا خۇ بتنى (۲۵) خویندىكار ژ ھەردو رەگەزا ۋەرگرتىبون. بۇ سالىن پاشتر ئەق پىشكە بەرۋەھبوویە و بوویە بنیاتی كولىزا زانستىن كۆمپىيوتەرى و تەكنەلۇجىا پىزانىنان ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ئ ھاتىبەدامەرزاندن و ژمارا خویندىكارىن ل ھەمان سال لى ھاتىنە ۋەرگرتن گەھشتىبە (۱۲۵) خویندىكاران^(۱۵۸).

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن زانكۇيا نەورۇز ل دووق سالىن خواندنى

۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندنى	ياسا و رامىيارى	كارگىرى و ئابوورى	زانستىن كۆمپىيوتەرى	زمان	ئەندازىبارى	كۆزىمى سالىن
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵	۱۲	۶				۱۸
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶	۱۲	۶	۵			۲۳
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷	۲۱	۱۰	۴			۳۵
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۱۹	۱۱	۹			۳۹
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۲۰	۱۷	۱۲			۴۹
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۲۴	۱۱	۱۱	۶		۵۲
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۲۹	۲۴	۱۶	۱۰		۷۹
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۳۵	۶۰	۱۶	۱۰		۱۲۱
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۴۰	۷۰	۱۵	۱۱	۸	۱۴۴
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۵۱	۹۱	۱۶	۲۴	۲۸	۲۱۰
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۴۰	۹۳	۱۲	۲۲	۳۲	۱۹۹
كۆزىمى گىشتى	۳۰۳	۳۹۹	۱۱۶	۸۳	۶۸	۹۶۹

۴- كولىزا ئەندازىياري:

كولىزا ئەندازىياري ل سالا ۲۰۱۳ ئى ل زانكۇيا نەورۇز ھاتىيە دامەزراندن، ب دو پشكا دەستپىكىرىيە (پشكا ئەندازىيارييا كۆمپىوتەرى و گەياندنن ئەوا ل سالا ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى ھاتىيە فەكرن كولى دەمى سەر ب كولىزا زانستىن كۆمپىوتەرى فە بوو، و پشكا بىناسازى (تەلارسازى) يا كولى سالا خواندنن ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئى ھاتىيە دروستكىن^(۱۵۹).

ئىكەم جقاتا كولىزا ئەندازىياري:

- ۱- پ. ھ. عەبدولنەمىر سەم راسن راگرى كولىزى سەرۋكى جقاتى
- ۲- د. مەمەد جاسم مەمەد جاسم سەرۋكى پشكا ئەندازىيارييا كۆمپىوتەرى بىرادەرى جقاتى
- ۳- د. زەينەب راضى عەباس سەرۋكى پشكا ئەندازىياري تەلارسازى ئەندام

- ۴- د. ئىبراھىم عومەر شىخو نوينەرى مامۇستايان ل پشكا ئەندازىيارييا كۆمپىوتەرى ئەندام
- ۵- د. فراس ئەحمەد مەجىد نوينەرى مامۇستايان ل پشكا ئەندازىيارييا تەلارسازى ئەندام
- ۶- نوينەرى خويندكاران ئەندام

پشكىن كولىزا ئەندازىياري:

- ۱- پشكا ئەندازىيارييا كۆمپىوتەرى و گەياندنن، ل سالا خواندنن ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى پشكا ئەندازىيارييا كۆمپىوتەرى و گەياندنن ل كولىزا زانستىن كۆمپىوتەرى ھاتىيە دامەزراندن و بۇ سالا پاشتر ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئى ھاتىيە فە گەھاستن و چوويە سەر ب كولىزا ئەندازىياري فە^(۱۱۰)، وەرگرتنا خويندكاران ل پشكا ئەندازىيارييا كۆمپىوتەرى و گەياندنن خويندكارىن دەرچوويىن نامادەيى لقى زانستى دگەل رىزەكا دىاركىرى ژ دەرچوويىن پشكا كۆمپىوتەرى ژ

خىشتەيىن ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن زانكۇيا نەورۇز ل دووف سالىن خواندنن ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنن	پشكا ياسا		پشكا كارگىرى و ئابورى		پشكا ز. كۆمپىوتەرى		پشكا ئىنگلىزى	كوزمى سالىن
	ب. ئىفارى	ب. سىپىدى	ب. ئىفارى	ب. سىپىدى	ب. ئىفارى	ب. سىپىدى		
۲۰۰۶-۲۰۰۷	۹۴							۹۴
۲۰۰۷-۲۰۰۸	۱۹۲			۳۷				۲۲۹
۲۰۰۸-۲۰۰۹	۱۱۶	۸۴	۱۴	۱۶	۲۴	۳۵		۲۸۹
۲۰۰۹-۲۰۱۰	۱۲۲	۹۹	۳۰	۳۵	۲۸	۳۳		۳۴۷
۲۰۱۰-۲۰۱۱	۱۲۳	۵۷	۷۴	۷۰	۳۳	۳۶		۳۹۳
۲۰۱۱-۲۰۱۲	۱۱۱	۶۰	۱۲۳	۸۶	۳۱	۳۵		۴۴۶
۲۰۱۲-۲۰۱۳	۹۸	۴۸	۱۰۴	۸۴	۲۶	۳۱	۱۹	۴۳۱
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۱۵۸	۱۰۷	۱۶۰	۱۳۵	۲۸	۴۹	۴۵	۶۹۹
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۵۲	۴۹	۱۸۸	۲۴۸	۱۰	۲۰	۴۰	۵۸۸
كوزمى گىشتى	۱۰۶۶	۴۸۴	۷۳۰	۶۵۴	۱۸۰	۲۳۹	۵۹	۳۵۱۶

زانكۆيا زاخۆ

دانانا بنىياتى زانكۆيا زاخۆ دزفريت بۆ ساللا ۲۰۰۵ئى د چوارچۆقى راسپارده و گىرنكىدانا سەرۆكى هەرئىما كوردستانى (مەسعود بارزانى) ب رەوشا خواندنا بلند و دەقەرا زاخۆ رىزدار (نېچىرئان بارزانى) سەرۆكى حكۆمەتا هەرئىما كوردستانى (كابىنا پىنجى) دەمى بەرى بنىياتى بۆ هەردو كولىژىن پەرورەردە و بازىرگانى ل كەمپا زاخۆ داناي و د گۆتارا خودا گۆتى (ئەقە بەرى بنىياتى زانكۆيا زاخۆيە). و ژ بۆ داىبنكرنا پرۆزەيىن پىندقى نامادەكارى ژ لايىن حكۆمەتا هەرئىما كوردستانى و ب رىنكا زانكۆيا دھۆك بۆ زانكۆيا زاخۆ هاتنەكرن.

ھەر ژ ساللا ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ئى خويىندكار بناقىن كولىژا پەرورەردە - زاخۆ و كولىژا بازىرگانى هاتنە وەرگرتن. ل دووڤ بىرارا سەرۆكاتىيا ئەنجومەنى وەزىران ژمارە (۱۱۷۰) ل رىكەفتى ۲۰۱۰/۷/۸ئى فەرمانا دامەزراندنا زانكۆيا زاخۆ ژ لايىن حكۆمەتا هەرئىما كوردستانى (كابىنا شەشىن) دەرچوو. و ھەك دەستپىنك زانكۆيا زاخۆ ژ (فاكولتىيا زانست و فاكولتىيا زانستىن مەرۆقاىەتى) پىنكدهات (۱۱۶۴).

خواندنىن پىشەيى و دەرچوويىن دىلۇما كەھاندنى لى دەينە وەرگرتن (۱۱۱)، ب مەرجهكى كويى نمرەيا وان ژ (۷۵٪) كىمتر نەبىت. ماوہيى خواندنى ل قى پشكىن چوار سالن، و دەرچوويىن وى باوہرنامەيا بەكالۆرىۇس ب ئەندازىاريا كۆمپىۇتەر و كەھاندنى پى دەيتە بەخشىن (۱۱۲).

۲- پشكا ئەندازىاريا بىناسازى:

پشكا بىناسازى ل ساللا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ئى ھاتىبەدامەزراندن و ئىكەم كەرا خويىندكاران ل ھەمان ساللا خواندنى ھاتىبە وەرگرتن. خويىندكارىن دەرچوويىن نامادەيى لقى زانستى ل قى پشكىن دەينە وەرگرتن. بىن كويى نمرەيىن وان ژ (۸۵٪) كىمتر نەبىت. ماوہيى خواندنى ل قى پشكىن پىنج سالن. زمانى ئنگلىزى سىستەمى خواندنى يە ل قى پشكىن. و دەرچوويىن وى باوہرنامەيا بەكالۆرىۇس د بياقىن ئەندازىاريا بىناسازى ب دەست خۆقە دىنىت (۱۱۳).

ئىكەم جقاتا زانكۇيا زاخۇ:

- ۱- د. لەزگىن عەبدى جەمىل سەرۋەكى زانكۇيى ئەندام
- ۲- د. عومەر عبدالمجىد الحىبب ھ سەرۋەكى زانكۇيى بۇ كاروبارىن زانستى ئەندام
- ۳- د. عەبدولھەمىد سلىمان ھ سەرۋەكى زانكۇيى بۇ كاروبارىن كارگىرى ئەندام
- ۴- د. لوقمان محەمەد صالح ھ سەرۋەكى زانكۇيى بۇ كاروبارىن خويندكاران (برىاردەرى جقاتى) ئەندام
- ۵- د. نەوزت ئەحمەد عثمان راگرى فاكولتىيا زانستىن مرقۇباھەتى ئەندام

- ۱- د. فازل حەمىد ئىسەف راگرى فاكولتىيا زانستى ئەندام
- ۷- م. سەلوا فەرىق صالح نوينەرا مامۇستايان ئەندام
- ۸- فەلاح صالح ئىسماعىل نوينەرى خويندكاران ئەندام

فاكولتىيىن زانكۇيا زاخۇ:

۱- فاكولتىيا زانست:

فاكولتىيا زانست درىزەپىندەرا كولىزا (پەرورەردە - زانست) ھ ئەوا ل سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى ل زاخۇ ھاتىبە دامەزاندن، و پىشتى زانكۇيا زاخۇ ل

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن فاكولتىيا زانست ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندنى ۲۰۱۰-۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسورى ھ	مامۇستا	مامۇستايىن ھ	كوژمى سالىن
۲۰۱۱-۲۰۱۰	۵	۷	۱۴	۶۸	۹۴
۲۰۱۲-۲۰۱۱	۵	۱۶	۸	۷۱	۱۰۰
۲۰۱۳-۲۰۱۲	۵	۱۳	۱۶	۱۰۱	۱۳۵
۲۰۱۴-۲۰۱۳	۴	۱۷	۲۰	۱۰۶	۱۴۷
۲۰۱۵-۲۰۱۴	۱۱	۱۷	۳۵	۱۱۸	۱۸۱
ژمارا كىشتى	۳۰	۷۰	۹۳	۴۶۴	۶۵۷

خىشتەين ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن فاكولتىيا زانست ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	كىمىيا		بابۇلۇجى		فىزىيا		كۆمپيۇتەر		ماتمانىك		زىنگەھ		كوژمى سالىن
	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	
۲۰۱۱-۲۰۱۰	۲۶	۲۵	۱۷	۱۳	۱۹	۲۶	۳۱	۲۱	۳۱	۱۹	۳۱	۲۲۸	
۲۰۱۲-۲۰۱۱	۱۵	۳۱	۲۲	۲۰	۱۷	۳۲	۲۱	۱۷	۲۲	۴۴	۲۲	۲۴۱	
۲۰۱۳-۲۰۱۲	۱۳	۴۰	۱۶	۱۸	۱۸	۲۹	۱۹	۱۵	۱۷	۳۱	۱۷	۲۱۶	
۲۰۱۴-۲۰۱۳	۲۰	۲۸	۳۷	۱۹	۱۸	۲۴	۲۳	۱۲	۲۵	۳۱	۲۵	۲۳۷	
۲۰۱۵-۲۰۱۴	۲۴	۲۰	۲۰	۱۸	۲۰	۱۷	۲۳	۴	۱۱	۱۹	۲۱	۲۱۷	
	۹۸	۱۴۴	۱۱۲	۸۸	۹۲	۱۲۸	۱۱۷	۶۹	۹۴	۱۵۶	۲۱	۱۱۳۹	
كوژمى كىشتى	۲۴۲		۲۰۰		۲۲۰		۱۸۶		۲۵۰		۴۱	۱۱۳۹	

ھاتىنە ۋەرگىرن بوويە و خواندنا وان ل سەر پىرۇگرامىن كولىژا پەرۋەردە بەردەوام بوويە تاكو دەرچوونا وان ژى بناقن (كولىژا پەرۋەردە - زاخۇ) ھاتىيە نووماركرن^{۱۱۸۱}.

۲- فاكولتېيا زانستېن مرقۇبايەتى:

فاكولتېيا زانستېن مرقۇبايەتى ژى درىزەپىندەرا كولىژا (پەرۋەردە - زانست) ە ئەوال ساللا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى ل زاخۇ ھاتىيە دامەزراندن، پىشتى زانكۇيا زاخۇ ل ساللا ۲۰۱۰ ئى و ل سەر سىستەمى نوو بى فاكولتېيان ھاتىيە دامەزراندن، ل دووڧ بىرارا ۋەزارەتا خواندنا بلند و قەكۇلىنېن زانستى ژمارە (۱۶۴) ل رىكەفتى ۲۰۱۰/۷/۲۷ ئى فاكولتېيا زانستېن مرقۇبايەتى ھاتىيە دانان و بوويە ئىك ز فاكولتېين زانكۇيا زاخۇ. ماوھىن خواندنى ل قىن فاكولتېين (۴) سالن. و بىن دەرچوونى ژى بىكەت دى بىتە خودانى باۋەرنامەيا بەكالۇرىۇس ل دووڧ بىسپۇرىن.

ئىكەم جقاتا فاكولتېيا زانستېن مرقۇبايەتى:

- ۱- د. نەۋزەت ئەحمەد عثمان-راگر ئەندام
- ۲- د. سەباج حىسېن مەھمەد-سەرۋىكى پىشكا زمانى عەرەبى ئەندام
- ۳- د. مەھمەد سەئىد مەھمەد سەرۋىكى پىشكا دەر ووناسى ئەندام
- ۴- د. شەۋكت عارف مەھمەد سەلىم- سەرۋىكى پىشكا مېژوو ئەندام
- ۵- د. نەۋزەت جەمىل سەلىم-سەرۋىكى پىشكا بازىرگانى ئەندام
- ۶- د. نورى عەبدولرەحمان ئىبراھىم- سەرۋىكى پىشكا خواندنىن ئىسلامى ئەندام
- ۷- م. عەبدولقادىر نورى عەبدولكەرىم- سەرۋىكى پىشكا زمانى كوردى ئەندام
- ۸- م. ھودا مەھمەد صالح - سەرۋىكا پىشكا زمانى ئىنگلىزى ئەندام

ساللا ۲۰۱۰ ئى و ل سەر سىستەمى نوو بى فاكولتېيان ھاتىيە دامەزراندن، و ل دووڧ بىرارا ۋەزارەتا خواندنا بلند و قەكۇلىنېن زانستى ژمارە (۱۶۴) ل ۲۰۱۰/۷/۱۶ ئى فاكولتېيا زانست ھاتىيە دانان^{۱۱۹۰} و بوويە ئىك ز فاكولتېين زانكۇيا زاخۇ. ماوھىن خواندنى ل قىن فاكولتېين (۴) سالن. و بىن دەرچوونى ژى بىكەت دى بىتە خودانى باۋەرنامەيا بەكالۇرىۇس ل دووڧ بىسپۇرىن^{۱۱۹۱}.

ئىكەم جقاتا فاكولتېيا زانست:

- ۱- د. فازل مەھمەد ئىسەف راگر سەرۋىكى جقاتى
 - ۲- د. سەلاھەلدىن نەمان ئەمىن سەرۋىكى پىشكا كىميا ئەندام
 - ۳- د. عومەر عەبدولمەجىد ئەلجەبىب سەرۋىكى پىشكا زىندەۋەرزانى ئەندام
 - ۴- د. خدر رەشو شەرەف سەرۋىكى پىشكا ماتىماتىك ئەندام
 - ۵- د. لوڧمان مەھمەد صالح سەرۋىكى پىشكا فىزىك ئەندام
 - ۶- د. عەدنان مەھسەن عەبدولعەزىز سەرۋىكى پىشكا زانستېن كۇمپىۋتەرى ئەندام
 - ۷- م. رەمەد عوسمان رەمەزان ھارىكارى راگرى ئەندام
- پىشكەتنى فاكولتېين:**
- ۱- سىكۇلا زانستېن سرۇشتى: ۱- پىشكا كىميا ب- پىشكا بايۇلۇجى ج- پىشكا زانستېن زىنگەھى^(۱۱۷)
 - ۲- سىكۇلا زانستېن ماتىماتىك و فىزىك و زانستېن كۇمپىۋتەرى:
- ۱- پىشكا ماتىماتىك
 - ب- پىشكا فىزىك
 - ج- پىشكا زانستېن كۇمپىۋتەرى.
- ھەژى دىباركرن كو ئەو خويىندكارىن بەرى دامەزراندنا زانكۇيا زاخۇ بناقن كولىژا پەرۋەردە - زاخۇ

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن فاكولتېيا زانستين مرۇفايەتى ل دووف سالىن خواندىن و پلىن زانستى
۲۰۱۰-۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالين خواندىن	پروفيسور	پروفيسورى ھـ	مامۇستا	مامۇستايىن ھـ	كوژمن سالىن
۲۰۱۰-۲۰۱۱	۲	۱۵	۱۹	۶۸	۱۰۴
۲۰۱۱-۲۰۱۲	۲	۱۵	۲۶	۷۶	۱۱۹
۲۰۱۲-۲۰۱۳	۱	۱۸	۱۹	۷۶	۱۱۴
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۱	۱۹	۲۴	۸۶	۱۳۰
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۱	۱۵	۲۵	۴۰	۸۱
ژمارا گىشتى	۷	۸۲	۱۱۳	۳۴۶	۵۴۸

خىشتەين ژمارا خويندكارىن دەرچويىن فاكولتېيا زانستين مرۇفايەتى
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين خواندىن	ئىنگلىزى		عەرەبى		كوردى		بازرگانى و بانك		مىژوو		دەروناسى		خواندىن ئىسلامى		كوژمن سالىن
	من	نير	من	نير	من	نير	من	نير	من	نير	من	نير	من	نير	
۲۰۱۰-۲۰۱۱	۱۶	۳۱	۲۶	۳۷	۴۰	۴۲	۲۴	۷	۴۴	۳۴	۳۹	۳۵			۳۷۵
۲۰۱۱-۲۰۱۲	۳۰	۲۹	۲۵	۳۱	۳۷	۲۷	۳۳	۲۲	۳۷	۲۷	۳۰	۳۱			۳۵۹
۲۰۱۲-۲۰۱۳	۲۹	۲۳	۲۱	۲۱	۲۹	۱۵	۲۷	۱۹	۲۹	۲۹	۳۰	۱۶			۲۹۲
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۲۲	۲۳	۱۹	۲۷	۲۵	۳۱	۴۰	۴۲	۲۸	۲۹					۲۸۶
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۲۹	۲۹	۳۸	۲۵	۳۳	۲۴	۲۹	۱۲					۲۴	۲۷	۲۷۰
	۱۲۶	۱۳۵	۱۲۹	۱۳۹	۱۶۶	۱۳۳	۱۵۳	۱۰۲	۱۳۸	۱۲۹	۹۹	۸۲	۲۴	۲۷	۱۵۸۲
كوژمن گىشتى	۲۶۱	۲۶۸	۲۹۹	۲۵۵	۲۶۷	۱۸۱	۵۱								۱۵۸۲

ھەژى دياركرنن يە كو ئەو خويندكارىن بەرى دامەزراندنا زانكۇيا زاخۇ ھاتىنە وەرگرتن بناقن كولىژا پەرورەردە - زاخۇ بوويە و خواندىن وان ل سەر پروگرامن كولىژا پەرورەردە بەردەوام بوويە تاكو دەرچوونا وان ژى بناقن (كولىژا پەرورەردە - زاخۇ) ھاتىبە تووماركرن. فاكولتېيا زانستين مرۇفايەتى ژ سىن سكوۆلان پىنكھىتە

۱- سكوۆلا ئاداب، و پىنكھاتىبە ژ پىشكىن:
۱- پىشكا مىژوو

ب- پىشكا خواندىن ئىسلامى

ج- پىشكا دەرووناسى

۲- سكوۆلا زمان، پىنكھاتىبە ژ پىشكىن،

۱- پىشكا زمانن كوردى

ب- پىشكا زمانن عەرەبى

ج- پىشكا زمانن ئىنگلىزى

۳- سكوۆلا بازرگانى، پىنكھاتىبە ژ پىشكىن،

۱- پىشكا زانستين بازرگانى و بانك ب- پىشكا

ئابوورى كاران^(۱۱۹)

خىشتەينى ژمارا مامۇستايىن فاكولتېيا پەرورەردە ل دووڧ پلېن زانستى و سالا خواندنى

۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسور. ھ.	مامۇستا	مامۇستايىن. ھ.	كوزمى سالىن
۲۰۱۴-۲۰۱۵		۱	۳	۱۴	۱۸
ژمارا گىشتى		۱	۳	۱۴	۱۸

زانكۇيا دھۆك ل سالا ۱۹۹۵ئى ھاتىبەدانان، و پاش دامەزراندنا زانكۇيا زاخۇ ل سالا ۲۰۱۰ئى بوويە پشكەك ژ فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى ل زانكۇيا ناڧىرى. پشكا زمانى ئنگلىزى ل سالا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ئى ئىكەم دەستەبا خويندكارىن ماستەرى وەرگرتىنە، كو ژمارا وان (۳) خويندكار بوون.

۱- پشكا زمانى عەرەبى،

پشكا زمانى عەرەبى ل سالا خواندنى ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ئى ھاتىبەدامەزراندن، كو ل وى دەمى سەر ب كولىژا پەرورەردە - زانكۇيا دھۆك ڧە بوو، لىن پشكى زانكۇيا زاخۇ ل سالا ۲۰۱۰ئى ھاتىبەدانان پشكا ناڧىرى چوويە سەر ب فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى - زانكۇيا زاخۇ ڧە. و ل سالا ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ئى خواندنگا بلند (ماستەر) ل ڧى پشكى ھاتىبەڧەكرن.

۲- فاكولتېيا پەرورەردە،

دووڧ كۇمبوونا ئەنجومەنى وەزارەتا خواندنا بلند و ڧەكۆلىنىن زانستى ژمارە (۲) ل رىكەڧتى ۲۰۱۴/۱۱/۲ئى بىرارا ڧەكرنا فاكولتېيا پەرورەردە ل زانكۇيا زاخۇ ھاتىبەدان، ئانكو ل سالا خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ئى دەست ب وەرگرتنا خويندكاران كرىبە، وەك دەستېنك ژسى پشكىن زانستى پىنك دەنت. ماوېىن خواندنى ل ڧى كولىژى (۴) سالن، و ىن دەرچوونى ژى بكەت دى بىتە خودان باوەرنامەيا بەكالۇرىۇس و دووڧ بسپۇرىنى پى دەنتە بەخىشىن^(۱۷۴).

پشكىن فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى - سكۇلا

ناداب:

۱- پشكا مېژوو^(۱۷۰)

۲- پشكا خواندنىن ئىسلامى،

ئامازە ب ڧەرمانا زانكۇيى ژمارە (۱/۱۴۹۵) ل رۇژا ۲۰۱۱/۱۰/۸ئى ل دووڧ نڧىسارا رىڧەبەرىيا گىشتىيا ھوېرىنى و دلنبا جۇرى ژمارە (۱/۱۲۴۴۴) ل رۇژا ۲۰۱۱/۷/۱۹ئى بىرارا ڧەكرنا پشكا خواندنىن ئىسلامى ل فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى ھاتە دان^(۱۷۱).

۳- پشكا زمانى كوردى،

پشكا زمانى كوردى دگەل دامەزراندنا زانكۇيا زاخۇ ل سالا ۲۰۱۰ئى ھاتىبەدانان و بوويە پشكەك ژ فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتى. ڧى پشكىن خواندنا ماستەرى ل سالا خواندنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ئى، و دكتوراينى ل سالا ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ئى ڧەكرىبە^(۱۷۲).

۴- پشكا زمانى توركى،

ژبو پتر گىرنگىدان ب زمانىن بىانى و ژپىنڧىياتىن، ل سالا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ئى ل سكۇلا زمان سەر ب فاكولتېيا زانستىن مرۇڧايەتىڧە ل زانكۇيا زاخۇ پشكا زمانى توركى ھاتە ڧەكرن^(۱۷۳).

۵- پشكا زمانى ئنگلىزى،

پشكا زمانى زمانى ئنگلىزى درىژەپىندەرا ھەمان ئەوى پشكىن يە ئەوا سەر ب كولىژا پەرورەردە -

قە و ژ لايىن وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلېنىن زانستى ل رىكەفتى ۲۰۱۴/۸/۲۴ ئى ھاتىبەقەكرن. دەلىقا وەرگرتنى ل پشكا وەرزشى بۇ خويندكارىن دەرچووين ئامادىيى ب ھەردو تايىن خۇ قە (زانستى و ويژەيى) ھاتىبە رۇخساندن. وەرژى خواندننى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى ئىكەم وەرژى خواندننى بوويە ل قىن پشكىن و (۷۸) خويندكار ژ ھەردو رەگەزىن نىر و مى لى ھاتنە وەرگرتن.

كولىژىن زانكۆيا زاخۇ:

۱- كولىژا كارگىرى و ئابوورى:

ل دووفا كۆمبۇونا ئىنجومەنى وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلېنىن زانستى ژمارە (۲) ل رىكەفتى ۲۰۱۴/۱۱/۲ ئى برگا (۴) يا كاروبارىن زانستى و خواندنا بلند بىرارا قەكرنا كولىژا كارگىرى و ئابوورى ل زانكۆيا زاخۇ بۇ سالا خواندننى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى ھاتىبەدان. ئارمانجا سەرەكيا قەكرنا قىن كولىژى بەرھەفكرنا كادرىن ئەكادىمى و زانستى يە د وارى ئابوورى و كارگىرى دا ب تايبەت ژ بۇ رىقەبىن و وەراركنا بازىرگانىن ل سەر بنەمايىن زانستى و سەرەدميانە. دەستېنىكىن كولىژا كارگىرى و ئابوورى ژ دو پشكىن زانستى (پشكا بازىرگانى و بانك و پشكا ئابوورى كاران) پىكدھىت. ماوھىن خواندننى ل كولىژى (۴) سالن و دەرچوونى وئ دىبىتە ھەلگىرى باوەرنامەيا بەكالىۇرىۇس ب زانستىن كارگىرى و ئابوورى^(۱۷۷).

ئىكەم جقاتا كولىژا كارگىرى و ئابوورى:

۱- د. لەزگىن عەبدى جەمىل راگرى كولىژى ب وەكالەت

ئىكەم جقاتا فاكولتېيا پەرورە:

- ۱- د. لەزگىن عەبدى جەمىل راگرى فاكولتېين ب وەكالەت
- ۲- د. نەوزەت ئەحمەد (عثمان) ئەندام
- ۳- د. ئەحمەد قاسىم محەمەد ئەندام
- ۴- د. نەصرەدىن ئىبراھىم محەمەد ئەندام

پشكىن فاكولتېين:

۱- پشكا دەرۇونناسىيا گىشتى:

ل سالا خواندننى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى ناقىن قىن پشكىن ژ (پەرورەدە و دەرۇونناسىيا) بوويە (دەرۇونناسىيا گىشتى)، مەبەست ژئى تاكو ئەو خويندكارىن دەرچوونى ژ قىن پشكىن دكەن بەيىنە پىكەھاندن و پتر پويىتەي بدەنە لايەننى سايكولۇجى^(۱۷۵).

۲- پشكىن پەرورەدەيا بنەرەت/ئىقاران:

چەند پشكەكىن زانستىنە و تايبەتن بۇ مامۇستايىن سەر ب وەزارەتا پەرورەدى قە ھاتىنە قەكرن، پىرۇگرامىن قان پشكا ژ بۇ پەرەپىنداننا مامۇستايىن بنەرەت، ئارمانج ژئى ئەو تاكو مامۇستايىن بنەرەت دەلىقا بەدەستقەئىنانا باوەرنامەيىن بەكالىۇرىۇس و ئەكادىمى و ھەر ئىك دووفا بسىپۇرىيا خۇ ب دەستخۇقە بىنت، كو تىدا چەند بسىپۇرىەك ھەنە وەك:

- ۱- بسىپۇرىين زانست (زانستەكان - ماتماتىك).
- ب- بسىپۇرىين مرقۇبايەتى (زمانى كوردى - زمانى ئىنگلىزى - زمانى عەرەبى - زانستىن كۆمەلايەتى)^(۱۷۶).

۳- پشكا وەرزشى:

پشكا وەرزشى ئىكە ژ پشكىن فاكولتېيا پەرورەدى

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىژا كارگىرى و ئابوورى ل دووفا پلىن زانستى و سالىن خواندننى

۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندننى	پىرۇفېسۇر	پىرۇفېسۇرى ھـ	مامۇستا	مامۇستايىن ھـ	كۆزمنى سالنى
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵		۳	۵	۱۷	۲۵
ژمارا گىشتى		۳	۵	۱۷	۲۵

ئىكە ژ پىشكىن زانستىن پراكتىكى يىن پىشكا كارگىرى كار. پىشكا ئابوورى كاران گىرگىن ددەتە پىدقېين سىتراتىجى و ئارىشىن گىردى ب رىكخراو و سىتراتىجىەت و ئابوورىا كارى، ھەرۋەسا كارى وئ بىن سەرەكى پىشكىنشىكرنا وانىن تىۋرى و پراكتىكە ژ بۇ بلندىكرنا ئاستى خويندىكاران ب وارى زانستىن كارگىرى. دىسان ئاقھەرۇكا زانستى يا پىشكا ئابوورە كاران چ جىاوازى دگەل پىشكىن كارگىرى كار ل زانكۆيىن دىتر بىن ھەرىمى نىنە، لى ئاقى پىشكىن ۋەك ئابوورى كاران بىننى ژ بۇ جىاوازىكرنا دەرچوويان دەيت (۱۷۹).

۲- كولىزا ئەندازىارى:

دووف كۆمبۇونا ئەنجومەنى ۋەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى ژمارە (۲) ۲۰۱۴/۱۱/۲ ئى برگا (۴) يا كارۇ بارىن زانستى و خواندنا بلند، برىارا قەكرنا كولىزا ئەندازىارى ل زانكۆيا زاخۇ بۇ سالا خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى ھاتىبەدان. پىكھاتى كولىزى ژ پىشكىن زانستى ۋەك دەستېنك بىننى پىشكا پەترۇل و پىشكا مىكانىك بووينە. ماۋەينى خواندنى ل كولىزى (۴) سالن (۱۸۰).

ئىكەم جقاتا كولىزا ئەندازىارى:

- ۱- لەزگىن عەبدى جەمىل راگرى كولىزى ب ۋەكالىت
- ۲- د. فاضل جەمىد ئىسەف ئەندام
- ۳- رمضان حاجى ئىسماعىل ئەندام
- ۴- د. عومەر جەمەد عەلى ئەندام

- ۲- د. عەبدولجەمىد سلىمان قاهر ئەندام
- ۳- د. نەوزت جەمىل سەلىم ئەندام
- ۴- د. رەنج جەمەد نورى ئەندام

پىشكىن زانستى يىن كولىزا كارگىرى و ئابوورى:

۱- پىشكا بازىرگانى و بانك:

بىياتى قى پىشكىن دىزفرىت بۇ كولىزا بازىرگانى و بەنكى ئەوا ب برىارا ۋەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى يا ژمارە (۸۱) ل ۲۰۰۵/۵/۳ ئى ھاتىبەقەكرن، ل دەستېنكى و ژ ئەگەرى نەبۇونا ئاقھابىبەكن تايبەت بۇ قى كولىزى، ۋەك پىشكەكا زانستى ل سالا خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى ل كولىزا كارگىرى و ئابوورى/زانكۆيا دھۆك ئاقى پىشكا زانستىن بازىرگانى و بەنكى ھاتىبۇو قەكرن، سالا خواندنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى تىن ۋەك جەھ بۇ ئاقھابىن خۇ بى نوو ل كەمپا زاخۇ ھاتىبە قەگۇھاستن، و ل رۇزا ۲۰۰۹/۹/۱ ۋەك كولىزەكا سەرىخۇ بىناقى (كولىزا بازىرگانى) كارگرىبە. پىشتى برىارا جقاتا سەرىكۆكتىيا ئەنجومەنى ۋەزىران ل حكۇمەتا ھەرىما كوردستانى يا ژمارە (۱۱۶۸) ل رۇزا ۲۰۱۰/۷/۸ ئى زانكۆيا زاخۇ ھاتىبە دامەزاندن، ژ زانكۆيا دھۆكى قەقەتبا و چووبە سەرب زانكۆيا زاخۇ قە. ل سالا خواندنى ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى و پىشتى سىستەمىن فاكولتىبان ل زانكۆيا زاخۇ ھاتىبە جەھىنان، كولىزا بازىرگانى ب پىشكا خۇ قە يا بازىرگانى و بەنكى بووبە سىكۆلەك بىناقى (سىكۆلا بازىرگانى) و چووبە سەرب فاكولتىيا زانستىن مەرفاىبەتى قە (۱۷۸).

۲- پىشكا ئابوورى كاران:

ل سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى ھاتىبەدامەزاندن.

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن كولىزا ئەندازىارى ل دووف پلىن زانستى و سالا خواندنى

۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پىرۇفىسۇر	پىرۇفىسۇرى. ھ.	مامۇستا	مامۇستايىن. ھ.	ژمارا سالىن
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۲	۲	۴	۴	۱۰
ژمارا گىشتى	۲	۲	۴	۴	۱۰

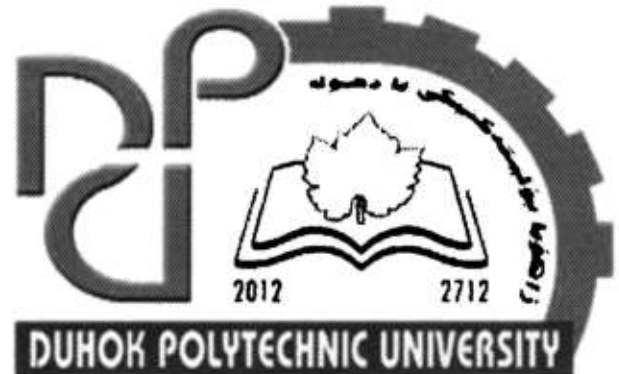
پشكىن كولىژا ئەندازىبارى

۱- **پشكا پەترۇلى:** پشكا پەترۇلى پىشىتر ب فەرمانا وەزارەتا خواندنا بلند و فەكۇلىنىن زانستى ژمارە (۱۳۰۴۷/۴) ل رىكەفتى ۲۰۱۳/۱/۲۵ ئ ل زانكۇيا زاخۇ كول وى دەمى سەرب نىقىسىنگەھا سەرۇكىن زانكۇيىن فە ھاتبوو فەكرن.

فاكتەر و ئەگەرى سەرەكى ژ فەكرنا پشكا پەترۇلى زىدەبوونا بەرھەمى وى يە ل كوردستانى و دەفەرا زاخۇ و پىندىقاتى ب بەرھەفكرنا كادرىن ئەندازىبارى و بسپۇرد بىباقى پەترۇلى دا^(۱۸۱).

۲- **پشكا مىكانىك:** پشكا مىكانىكك بۇ وەرزى خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئ ل كولىژا ئەندازىبارى - زانكۇيا زاخۇ ھاتىبەدانان، و ل ھەمان سال خويندكار لى ھاتىنە وەرگرتن^(۱۸۲).

زانكۇيا پۇلىتەكنىكى يا دھۆك

زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دھۆك فەرىززا خواندنا تەكنىكى يە ل پارىزىگەھا دھۆكىن كو فەدگەرىتە فە بۇ ساللا ۱۹۸۸ ئ دەمى ئىكەم پەيمانگەھ ل پارىزىگەھا دھۆكىن بىناقى (پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك) ھاتىبە دامەزراندن كول وى دەمى دھانە ھژمارتن ئىكەم بىنگەھىن خواندنا بلند ل گىشت پارىزىگەھىن. و ژ بۇ پتر رىكخستنا كاروبارىن پەيمانگەھىن دەفەرى بىن زانستى و كارگىرى و پىشخستنا وان ژ لاين ئەكادىمى و تەكنىكى فە و ل دووفا داخوزىبا قان پەيمانگەھان ب برىارا ژمارە (۱۹۲۹) ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۸/۷ ئ جقاتا وەزىران يا

حكۇمەتا ھەرىما كوردستانى رەزامەندى ل سەر دامەزراندنا زانكۇيا (پۇلىتەكنىكىيا دھۆك) دەرىرى و ھەمى پەيمانگەھىن سەرب پارىزىگەھا دھۆكىن فە كول وى دەمى ژمارا وان (۸) پەيمانگەھ بوون دگەل ھاتنەگرىدان. ھەروەسا جقاتا زانكۇيىن بۇ ساللا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئ برىاردايە دو كولىژىن دىتر ل باژىرى دھۆكىن فەكەت (كولىژا تەكنىكى ئەندازىبارى و كولىژا تەكنىكى كارگىرى) كو ھەر ئىك ژ وان وەك دەستپىك ژ دو پشكان پىنگدەھىت، دگەل پەيمانگەھەكا تەكنىكى ل قەزا شىنگالى^(۱۸۳)، و ژ بۇ پتر پىشخستنا وارنى زانستى، زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دھۆك ھەولدايە رىكەفتىن زانستى دگەل ھىندەك زانكۇيىن جىھانى رىكبىخىت و شىبابە ژمارەكا مامۇستايان بھىزىتە ژدەرقەى وەلاتى ژ بۇ بھىزىكرنا ئاستى وان يىن زانستى، دىسان بۇ ساللا ئەكادىمى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئ دەرگەھىن خواندنا بلند (ماستەر و دكتوراين) بۇ مامۇستا و فەرمانبەرىن زانكۇيى رەخساندىبە^(۱۸۴).

بۇ وەرزى خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئ زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دھۆك برىاردا دو كولىژىن دىتر بىن تەكنىكى فەكەت (كولىژا تەكنىكى تەندروستى يا شىخان و كولىژا تەكنىكى يا ئاكرى)، كو زانكۇيا ئىكانەبە ژ سەرجمەن شەش زانكۇيىن حكۇمى وئەھلى ل پارىزىگەھىن پتر پويتەى ددەتە وارنى پراكىتىكى و مەشق و راھىنانى و ئاقاكرىن، ھەروەسا بۇ ھەمان ساللا خواندنى پشكا (ئەندازىبارى پترۇكىمباوى) ل سەر كولىژا تەكنىكى ئەندازىبارى ھانە زىدەكرن و پشكا (رۇژنامەقانىيا ئەلكترۇنى) ژى ل كولىژا تەكنىكى كارگىرى ھاتە دانان^(۱۸۵).

ئىكەم جقاتا زانكۇيا

پۇلىتەكنىكىيا دھۆك^(۱۸۶)

- ۱ - د. عەدنان موھسەن عەبدولعەزىز پروفىسۇرى ھارىكار سەرۇكىن زانكۇيىن (سەرۇكىن جقاتى)
- ۲ - د. عەدنان موھسەن عەبدولعەزىز پروفىسۇرى

- ھارىكار راگرى پەيمانگەھا تەكنىكىا دەۋك
- ۳ - د. خەيرى عەلى اسو پروفىسسورى ھارىكار راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىرى دەۋك
- ۴ - د. تاھا زىير سەرحان - پروفىسسورى ھارىكار راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ
- ۵ - د. ئىحسان ئوفىق ئەيب - پروفىسسورى ھارىكار راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى ئامىدى
- ۶ - د. مەنھل ئىلھام غەبىدال - مامۇستا راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى ئاكرى
- ۷ - د. بەختيار صابر محەمەد - مامۇستا راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى پەردەرەش
- ۸ - د. ضياء مستەفا سلىمان - مامۇستا راگرى پەيمانگەھا تەكنىكى شىخان

كولىژىن زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دەۋك:

۱- كولىژا تەكنىكى ئەندازىارى:

دگەل دەستېنكا دامەرزاندنا زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دەۋك (كولىژا پۇلىتەكنىكى ئەندازىارى) ھاتىيەفەكرن و ب دو پشكىن زانستى (پشكا رىكا و بان و پشكا ساركىن و ھەواسازى)، ل سالا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ئ ھەردو پشكىن كولىژى ئىكەم خۇلا خۇ دەستېنكىرىبە و پتر ژ (۸۰) خويندكارىن كور و كچ ۋەرگرتىنە. ماۋەين خواندنى ل كولىژى (۴) سالن، و خويندكارىن دەرچوۋىن كولىژى دى بىتە خودانى باۋەرنامەيا بەكالۇرىۋس ب زانستىن ئەندازىارىيا تەكنىكى^(۱۸۸۱).

ئىكەم جقاتا كولىژا تەكنىكى يا ئەندازىارى:

- ۱- پ.د. محەمەد سەغىد صالح - راگرى سەرىرەشت سەرۋكى جقاتىن

- ۲- ئىبراھىم فەزلەلدىن - جىگرى راگرى بىراردەر
- ۳- نەزىر محەمەد عەلى غەبىدوللا - سەرۋكى پشكا ساركىن و ھەواسازى ئەندام

۲- كولىژا تەكنىكى كارگىرى - دەۋك:

كولىژا تەكنىكى كارگىرى - دەۋك ئىكە ژ كولىژىن سەر ب زانكۇيا پۇلىتەكنىكى - دەۋك قە، ل سالا خواندنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ئ ھاتىيەدامەرزاندنى، ماۋەين خواندنى ل كولىژى (۴) سالن و دەرچوۋىن وئ باۋەرنامەيا بەكالۇرىۋس ب زانستىن تەكنىكى يىن كارگىرى پىن دەئتە بەخشىن، ئانكو ناسنافى زانستى ب كارگىرىيا تەكنىكى ۋەردگىرىت. كولىژا تەكنىكى كارگىرى دەۋك ۋەك دەستېنك ب دو پشكان دەستېنكىرىبە (پشكا تەكنەلۇجىيا زانىارى A.T و پشكا ژمىرىارى و دارابى)^(۱۸۸۱).

ئىكەم جقاتا كولىژا تەكنىكى كارگىرى - دەۋك:

- ۱- پ. ھ. د. خەيرى عەلى اسو راگرى سەرىرەشت سەرۋكى جقاتىن
- ۲- نزار رەشىد نورى سەرۋكى پشكا ژمىرىارى و دارابى ئەندام
- ۳- ئاراز رەجەب رەشىد سەرۋكى پشكا تەكنەلۇجىيا زانىارى A.T ئەندام

۲- كولىژا تەكنىكى يا ئاكرى:

ئىكە ژ كولىژىن زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دەۋك ، ل سالا ۲۰۱۴ئ ھاتىيەدامەرزاندنى و بۇ سالا خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ئ ئىكەم خۇلا خويندكاران ژ كور و كچان ۋەرگرتىيە. ۋەك دەستېنك ژ دو پشكىن زانستى پىنك دەئت (پشكا تەكنەلۇجىيا زانىارى A.T و پشكا بىستانكارى)، ماۋەين خواندنى ل كولىژى (۴) سالن^(۱۸۸۱).

ئىكەم جفاتا كولىزا تەكنىكى يا ناكرى:

- ۱- پ. ھ. د. منهل ئىلھام عەبدال راگرى كولىزى ب وەكالىت سەرۆكى جفاتى
- ۲- ئەدرىس عەلى حسىن سەرۆكى پشكا تەكنەلوجيا زانىارى ئەندام
- ۳- پىرس تارىق خورشىد سەرۆكى پشكا رەزگرى ئەندام

۴- كولىزا تەكنىكى تەندروستى يا شىخان:

ژبەر پىدفا دەقەرى ب كادرى ساخلمەين كولىزا تەكنىكى تەندروستى يا شىخان ل ساللا ۲۰۱۴ ئ ل سەنتەرى قەزا شىخان ھاتىبە دامەرزاندن، و ل ساللا خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئ ئىكەم خولا خويندكاران ژ كور و كچان وەرگرتىبە. وەك دەستپىك كولىزە ژ دو پشكىن تەندروستى پىك دھات (پشكا شروققەكرنا نەخوشيان و پشكا تەندروستى كۆمەل) ماوەين خواندنى ل كولىزى (۱۴) سالن و دەرچوووين وى دىنە خودان باوەرنامەيا بەكالۇرىۇس تەكنىكى^(۱۹۹۱).

ئىكەم جفاتا كولىزا تەكنىكى تەندروستى يا شىخان:

- ۱- د. ضياء مستەفا سلېمان راگرى كولىزى ب وەكالىت سەرۆكى جفاتى
- ۲ - نازاد تاھر محەمەد صالح جىگرى راگرى ئەندام
- ۳- د. ھانى مسلم ئەحمەد سەرۆكى پشكا شروققەكرنا نەخوشيان ئەندام
- ۴- بىزاف ناجى رەشىد سەرۆكى پشكا تەندروستى كۆمەل ئەندام

پەيمانگەھىن سەر ب زانكۇيا

پۆلىتەكنىكى - دھۆك قە: پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك

پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك دھىتە ھىمەرتن ئىكەم بىنگەھىن خواندنا بلند ل پارىزگەھا دھۆكى^(۱۹۹۱)، ل ساللا ۱۹۸۸ ئ ھاتىبە دامەرزاندن، كو ل وى سەردەھى سەر ب دەستەيا پەيمانگەھىن تەكنىكى ئەوا ژ لاين خۇ قە سەر ب وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنن زانستى يا حكۇمەتا عىراقى بووې^(۱۹۹۱)، ل دەستپىكى پەيمانگەھى ل ئىكەم ساللا خواندنى ۱۹۸۸ - ۱۹۸۹ ئ ب دو پشكا دەوام كرىبە (پشكا رۇپشان و پشكا ژمىرىارى). و بۇ ساللا خواندنى يا ل دووقدا ۱۹۸۹ - ۱۹۹۰ ئ پشكا مىكانىك و پشكا سىستەمىن كۆمپىوتەرى ھاتىبە قەكرن. پشتى سەرھلدا نا بەھارا ساللا ۱۹۹۱ ئ و قەكپشانا گىشت كارگىرىن حكۇمى ژ كوردستانى ژ لاين حكۇمەتا عىراقى قە، پىرۇسا خواندنى ل پەيمانگەھى يا بەردەوامبوو و چ كارىنكرن ژ لاين زانستى قە لى نەھاتەكرن، ئەف چەندە ژى ب خەمخورىيا مامۇستا و فەرمانبەرىن كورد بووې، ھەژىبە بىژىن نىژىكى (۵۴) فەرمانبەران ب بسپۇرىن جودا جودا ب كارى وائە گۆنتى رادبوون^(۱۹۹۳)، ماوەين خواندنى ل پەيمانگەھى دو سالن دگەل مەشقا ھاقىنى پشتى ساللا ئىكى ژ خواندنى، و دەرچوووين وى باوەرنامەيا دىلۇم دووق بسپۇرىن پى دھىتە بەخشىن. ھەرۋەسا خواندنى ل پەيمانگەھى ب رىژا ۷۰٪ ئ پراكتىكى بە و ۳۰٪ ئ تىۋرىبە^(۱۹۹۴).

ئىكەم جفاتا پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك^(۱۹۹۵)

- ۱- د. مەحفوز جەمدون عەبدلصەواف راگرى پەيمانگەھى سەرۆكى جفاتى

- ۲- محمەد جەلال نورى ھارىكارى راگرى بىرلەشەر.
- ۳- ۋەدوللا ئەحمەد مراد ئەندام.
- ۴- شامىل ئەدرىس جەرجىس ئەندام.
- ۵- مجاھىد فەھمى ئەندام.
- ۶- سەمىر ناھا ياسىن ئەندام
- ۷- نوبىنەزى سەندىكا مامۇستاپان ئەندام
- ۸- سەرۋەكى ئابى (الثقافة القومية) ئەندام
- ۹- نوبىنەزى ئىكەتتيا نىشتىمانىيا خويندكار و لاۋىن عىراقى ئەندام

پىشكىن پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك

- پىشكىن كارگىزى

- ۱- پىشكا ژمىزىبارى ل سالا خواندنى ۱۹۸۸ - ۱۹۸۹ ئى ھاتىبەفەكرن
- ۲- پىشكا كۆمپيۇتەرى ل سالا خواندنى ۱۹۸۹ - ۱۹۹۰ ئى ھاتىبەفەكرن.

- پىشكىن تەكنەلۇجى

- ۱- پىشكا رۇبىشان ل سالا خواندنى ۱۹۸۸ - ۱۹۸۹ ئى ھاتىبەفەكرن.
- ۲- پىشكا مىكانىك ل سالا خواندنى ۱۹۸۹ - ۱۹۹۰ ئى ھاتىبەفەكرن.

- بۇ سالا خواندنى ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹ ئى پىشكا (چارەسەرگىرنا سىرۇشتى) ل پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك ھاتە زىدەكرن^(۱۹۹۱).

- بۇ سالا خواندنى ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ ئى بىرلە ھاتىبەدان (پىشكا پەرىستارى، و پىشكا نەخۇشەفانى و پىشكا رتقەبەرىيا عۇمباران و پىشكا كارگىزىيا كەرەستال پەيمانگەھى بىتتەفەكرن سەبەرات پىشكا كەرەستىيا بەردەوامىووتاكوسالا خواندنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى ژمارەكا خويندكاران ۋەرگىزىيە، ل دوۋف پىدقىن بىرلە ھاتىبەدان خواندن ل قى پىشكى بھىتتە راۋەستاندن^(۱۹۹۷) و ل ھەمان سال

پىشكا كارگىزى كار دامەزاندنىيە^(۱۹۸۱).

ھەرۋەسا بىرلە ھاتىبەدان ھەرسى سەرگەفتىن ئىكىن ژ ھەر پىشكەكى مافى تەمامكرنا خواندنى ل زانكۆيىن ھەزىمى ھەيە و ھەر ئىك ل دوۋف پىشكا كارگىزىيا بسپۇرىيا ۋى ب مەرچەكى ئىكرائى نىمرىن دەرچوۋنى ژ (۷۰) ئى كىمتر نەبىت^(۱۹۹۱) و بۇ سالا خواندنى (۲۰۰۱ - ۲۰۰۲) ئى پىشكا نىسسىنگەھى - پىشكا بىناكارى - پىشكا سىرۇفەكرنا نەخۇشىيا) ھاتىبە دامەزاندن^(۱۹۹۱). بۇ زانن پىشتى خواندن بۇ ماۋەيى سالەكى ل (۲۰۰۱ - ۲۰۰۲) ئى ل پىشكا (چارەسەرگىرنا سىرۇشتى) و ژ بەر چەند ئەگەرىن تايبەت ھاتىبە راۋەستاندن جقانا پەيمانگەھى بىرلەدايە دوبارە ل سالا خواندنى ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ ئى بھىتتە فەكرن^(۲۰۰۱). ھەرۋەسا ژ بۇ پىر پوئتەدان ب كەرتى ساخلەمىن پىشكا سىركىن (التخدىر) ل ۋەرزى خواندنى ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ ئى ھاتىبەدامەزاندن و دەست ب ۋەرگىرنا خويندكاران كرىيە^(۲۰۰۱). دگەل فەكرنا پىشكا شارساتى ژ بۇ سەرپەرىشتىكرنا ھەردو پىشكىن (رۇبىشان - بىناكارى)^(۲۰۰۲).

دىسان ھەر د بىاقى ساخلەمىن دا پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك شىبايە ل ۋەرزى خواندنى ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى پىشكا تىشك ب دامەزىنىت^(۲۰۰۴). ھەرۋەسا شىبايە ل ۋەرزى خواندنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى پىشكا (پاراستنا دانا) ل پىشكىن پەيمانگەھى بىن پزىشكى زىدەكەت، كو ل ھەمان سال دەست ب ۋەرگىرنا خويندكاران كرىيە^(۲۰۰۵). و ل سالا خواندنى ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى پەيمانگەھا بەردەوامىوويە د قى بىاقى دا و پىشكا (دەرمانسازى) ژى فەكرىيە^(۲۰۰۶).

ل دوۋف بەرزەۋەندىيا گىشتى و پىدقىيا دەفەرى جقانا پەيمانگەھى بىرلەدايە بۇ ۋەرزى خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى خواندن ل پىشكى (كارگىزىيا نىسسىنگەھى^(۲۰۰۷)، و كارگىزىيا كەرەستال)^(۲۰۰۸). بھىتتە راگرتن زىدەبارى پىشكا ژمىزىبارى و ل جھى ۋى پىشكا رۇزنامەفانى بھىتتە فەكرن^(۲۰۰۹). دگەل فەكرنا (پىشكا كارگىزى ياسا سىپىدە و ئىقاران و پىشكا كىتبخانە و زانىبارى)^(۲۰۱۰). و دو پىشكىن پزىشكى

خىشتمىن ژمارە (۱) پلا زانستى يا مامۇستا و وانەبىزىن پەيمانگەھا تەكنىكى - دھوك

۱۹۹۶ - ۱۹۹۷ تاكو ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴

پلا زانستى	۱۹۹۶-۱۹۹۷	۱۹۹۷-۱۹۹۸	۱۹۹۸-۱۹۹۹	۱۹۹۹-۲۰۰۰	۲۰۰۰-۱۹۹۹	۱۹۹۸-۱۹۹۷	۱۹۹۷-۱۹۹۸	۲۰۰۰-۲۰۰۱	سەرچەم
پروفېسسور	-	-	۱	۱	۱	-	-	-	۳
پروفېسسور ھ	-	-	۵	۴	۵	۱	-	۶	۲۳
مامۇستا	۳	۶	۹	۷	۵	۵	۱۰	۱۶	۶۱
مامۇستا ھ	۱۰	۹	۲۲	۱۹	۱۶	۸	۳۷	۲۹	۱۵۰
سەرچەمى	۱۳	۱۵	۳۷	۳۱	۲۷	۱۴	۴۹	۵۱	۲۳۷

خىشتمىن ژمارە (۲) پلا زانستى يا مامۇستا و وانەبىزىن پەيمانگەھا تەكنىكى - دھوك

۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ تاكو ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱

پلا زانستى	۲۰۰۴-۲۰۰۵	۲۰۰۵-۲۰۰۶	۲۰۰۶-۲۰۰۷	۲۰۰۷-۲۰۰۸	۲۰۰۸-۲۰۰۹	۲۰۰۹-۲۰۱۰	۲۰۱۰-۲۰۱۱	سەرچەمى گىشتى
پروفېسسور	-	-	-	-	-	-	-	
پروفېسسور ھ	۳	۱	۱	۱	۱	-	۱	۸
مامۇستا	۱۸	۱۵	۱۰	۱۳	۱۸	۱۴	۱۴	۱۰۳
مامۇستا ھ	۳۵	۳۷	۶۱	۵۲	۳۸	۶۲	۲۹	۳۱۴
سەرچەمى سالى	۵۶	۵۳	۷۷	۶۳	۵۲	۸۰	۴۴	۴۲۵

خىشتەين ژمارە (۳) پلا زانستى يا مامۇستا و وانەبىژن پەيمانگەھا تەكنىكى - دھۆك
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

پلا زانستى	۲۰۱۱-۲۰۱۲	۲۰۱۲-۲۰۱۳	۲۰۱۳-۲۰۱۴	۲۰۱۴-۲۰۱۵	سەرجمەن كىشتى
پروفېسسور	-	-	-	-	-
پروفېسسور ھا	۱	۱	۱	۲	۵
مامۇستا	۸	۵	۶	۵	۲۴
مامۇستا ھا	۴۰	۴۰	۴۰	۴	۱۲۴
سەرجمەن سالن	۴۹	۴۶	۴۷	۱۱	۱۵۳

خىشتىن زىمار خويىنكارىن دەرىجىسىن پەيمانىگەھا تەكىتىكى - دەمۆك ۱۹۸۹ - ۱۹۹۰ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

كومىا زىمار	سىزىكرن		شىراۋقە كىزىنا تەخۇشىيا		تەخۇشەققاس		چارەسىزىنا سىۋىشى		مىكەنىك		بىناكارى		رۇپىشان		سالىن دەرىجىسىن
	مىن	ئىتىر	مىن	ئىتىر	مىن	ئىتىر	مىن	ئىتىر	مىن	ئىتىر	مىن	ئىتىر	مىن	ئىتىر	
۲۸									۴	۲۵			۷	۲۱	۱۹۹۰/۱۹۸۹
۵۳									۵	۴۸			۷	۱۷	۱۹۹۱/۱۹۹۰
۱۱۵									-	۲۹			۲۰	۴۲	۱۹۹۲/۱۹۹۱
۷۷													۱۱	۲۲	۱۹۹۳/۱۹۹۲
۴۹									۱	۱۷			۴	۲۷	۱۹۹۴/۱۹۹۳
۲۳									۱	۱۰			۱	۱۱	۱۹۹۵/۱۹۹۴
۲۷									۱	۱			۴	۱۶	۱۹۹۶/۱۹۹۵
۲۱									-	۸			۳	۱۰	۱۹۹۷/۱۹۹۶
۲۴									-	۱۳			۸	۱۳	۱۹۹۸/۱۹۹۷
۳۷									-	۱۳			۱	۱۸	۱۹۹۹/۱۹۹۸
۱۰۰								۵	۲۳	۷			۱۲	۲۴	۲۰۰۰/۱۹۹۹
۹۵								۴	۸	۳			۲۰	۳۰	۲۰۰۱/۲۰۰۰
۱۴۵										۱۵	۴۴		۲۱	۲۹	۲۰۰۲/۲۰۰۱
۱۷۸			۱۴	۱۵	۱۲	۱۱				۲۵	۲۱	۱۳	۷	۲۷	۲۰۰۳/۲۰۰۲
۲۲۲			۱۰	۱۶	۱۸	۱۹	۴	۹		۲۳	۱۱	۱۲	۱	۲۱	۲۰۰۴/۲۰۰۳
۲۳۶	۸	۱۸	۲۱	۲۰	۲۳	۲۰				۱۲	۴۴	۱۶	۳	۱۵	۲۰۰۵/۲۰۰۴
۱۷۷			۱۵	۸	۲۱	۱۶			۸	۲۹	۱۳	۱۱	۱۶	۲۵	۲۰۰۶/۲۰۰۵
۱۱۱			۱۲	۱۰	۱۹	۱۹			۶	۲۸	۱۱	۱۳	۱۴	۲۴	۲۰۰۷/۲۰۰۶
۱۵۹					۲۱	۲۹			۱	۲۲	۱۳	۲۱	۱۲	۲۳	۲۰۰۸/۲۰۰۷
۱۹۰					۳۱	۲۴			۱۸	۲۷	۸	۲۵	۱۶	۳۱	۲۰۰۹/۲۰۰۸
۱۹۷					۱۵	۲۵			۱۷	۲۷	۲۳	۲۳	۱۱	۵۴	۲۰۱۰/۲۰۰۹
۱۵۵					۱۶	۲۶			۱۸	۵	۲۳	۱۸	۲۰	۲۹	۲۰۱۱/۲۰۱۰
۱۲۴									۱۲	۱۰	۲۱	۲۸	۲۰	۳۳	۲۰۱۲/۲۰۱۱
۱۱۱									۲۲	۲۰	۲۱	۲۰	۳۳	۴۰	۲۰۱۳/۲۰۱۲
۱۲۰									۷	۲۱	۱۸	۲۳	۱۲	۳۷	۲۰۱۴/۲۰۱۳
۷۱									۱۵	۱۰	۲۵	۲۶			۲۰۱۵/۲۰۱۴
۲۹۷۰	۸	۱۸	۷۲	۱۹	۲۰۵	۲۱۶	۱۳	۴۰	۲۳۱	۱۳۵	۲۳۱	۲۷۸	۲۰۵	۱۲۹	كىوما زىمار
۲۹۷۰	۲۶	۱۸	۱۴۱	۱۹	۴۲۱	۴۳۱	۵۳	۴۰	۸۱۶	۱۳۵	۲۳۱	۲۷۸	۹۵۴	۱۲۹	زىمار كىشتى

خىزمىتىن ئىمارا خويىدكارىن دەرىجىۋىزىن پەيەنلەنگەھىا تەكشۈرگەن - ۲۰۰۵ - ۲۰۰۱ ئاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

كۆمە ئىمارا	چىڭگىزىا دەھىا		دروسىتىزىا رىككا		IT		ئاقورمىان و مىسدالپوون		ئاقورمىان كۆمەل		دەرمانسىزىا		پاراسىتىنا دەھىا		تېمىنك		سالىن دەرىجىۋىزىن
	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	مىن	تىزىر	
۲۰															۷	۱۳	۲۰۰۱/۲۰۰۵
۲۱													۱۳	۸			۲۰۰۷/۲۰۰۶
۱۳												۹	۲۰	۹	۷	۹	۲۰۰۸/۲۰۰۷
۱۱۹												۲۱	۳۸	۱۷	۹	۱۳	۲۰۰۹/۲۰۰۸
۱۳۱												۱۵	۴۱	۲۲	۱۱	۱۹	۲۰۱۰/۲۰۰۹
۱۳۹									۱۵	۲۰	۲۲	۴۱	۴۱	۲۰	۲۱		۲۰۱۱/۲۰۱۰
۱۱۴								۲۵		۲۲	۲۸	۲۳	۳۱	۲۰	۱۰		۲۰۱۲/۲۰۱۱
۱۱۸								۴۹				۱۸	۱۰	۱۱	۲۵		۲۰۱۳/۲۰۱۲
۲۵۲								۸۴	۱۹	۲۳	۱۳	۱۱	۳۰	۱۴	۱۸		۲۰۱۴/۲۰۱۳
۲۴۵	۱۹	۲۱	۲۱	۲۲	۴۸	۲۱	۵۷	-	۱۹	۳۵	۱۹	۴۸					۲۰۱۵/۲۰۱۴
۱۴۲۴	۱۹	۲۱	۲۱	۲۲	۱۳۲	۴۵	۱۲۱	-	۷۹	۹۶	۱۴۸	۲۱۴	۱۳۱	۱۱۱	۵۳	۵۴	كۆمە ئىمارا
۱۴۲۴	۴۰		۵۳		۱۷۷		۱۱۱		۱۷۵		۴۱۲		۲۴۲		۱۰۷		ئىمارا كىشىت دەرىجىۋىزىن
۴۳۴																	

ئاگرى ھاتىيەفەكرن⁽¹¹⁷⁾. ئۇ بەر پىندىقىيا دەفەرى ب كادىرى ئاقىنجى و بسپۇر ب وارى روپىقانى دا، لەورا ل وەرزى خواندىنى ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى پىشكا رۇپىقانى ل پەيمانگەھى ھاتەفەكرن، بۇ ھەمان سال (۲۷) خويندىكارىن كور و كچ لى ھاتىنە وەرگرتن⁽¹¹⁸⁾.

ئۇ بۇ پىتەدان ب كەرتىن چاندنى و گەشەكرنا ئابوررى دەفەرى ب رىكىن زانستى ل ورزى خواندىنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى پىشكا رەزگەرى ل پەيمانگەھا تەكنىكى يا ئاگرى ھاتەدانان⁽¹¹⁹⁾. زىدەبارى فەكرنا پىشكا كارگىرى ياسا و پىشكا ژمىرىارى (ئىقاران)، لى ئۇ بەر نەبوونا ستافى پىندىقى يىن مامۇستايىن بسپۇر پىشكا ژمىرىارى ھاتە دائىخىستىن، بۇ سالا خواندىنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى پىشكا سىستەمىن كۇمپىوتەر (ئىقاران) ئى ھاتەفەكرن⁽¹²⁰⁾.

پەيمانگەھا تەكنىكى يا ئاگرى سال بۇ سالى پىشكەفتىن بخۇقە دىتتە، نەخاسمە ئۇلايى فەكرنا پىشكىن زانستى و بەرھەفكرنا مامۇستايىن بسپۇر و ھنارتنا وان ئۇ تەمامكرنا خواندىنا بلند وەك ماستەر و دىكۇرايى ل زانكۇيىن دىھۇك و سەلاخەدىن و ئۇدەرفەى كوردىستانى، زىدەبارى دابىنكرنا ئاقھى و كەرەستىن پىندىقى و دروستكرنا لاپۇرىن خواندىنى و ئاقىگەھان و زىدەكرنا ھولىن خواندىنى، و دابىنكرنا بەشىن ئاقخۇيى بۇ خويندىكارىن ئۇدەرفەى باژىرى⁽¹²¹⁾.

ئىكەم جىاتا پەيمانگەھا تەكنىكى يا ئاگرى:

- ۱- جەھوەر عەلى عەزىز راگر سەرۇكىن جىاتى
- ۲- صالح عەلى فەقى جىكرى راگرى ئەندام
- ۳- لەتىف محەمەد عەلى س. پىشكا سەرچاقىن ئاقى ئەندام
- ۴- شاكر فەتاح كاك س. پىشكا سىستەمىن كۇمپىوتەرى ئەندام
- ۵- ھەفالى صەدىق ئىسماعىل س. پىشكا رۇفەرىنا ياسايسى ئەندام

(پىشكا نەخۇشەفانبا ئافرەت و زارۇك بوونى⁽¹²²⁾ و پىشكا تەندروستى كۇمەل)⁽¹²³⁾.

د وارى پىشخىستنا ئانستى زانستى يىن مامۇستايان پەيمانگەھى دەلىقە خۇشكرىيە ئۇ بۇ خواندىنا بلند ل زانكۇيىن دىھۇك و سەلاخەدىن و ئۇدەرفەى وەلاتى، و شىبابە سالانە ژمارەكا بەرچاڭ يا مامۇستايان د بسپۇرىن جودا جودا دا بۇ خواندىنا ماستەر و دىكۇرايى بىھنەرتە زانكۇيىن ئاقىرى⁽¹²⁴⁾.

پىشكى زانكۇيا پۇلپتەكنىكى يا دىھۇك ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۸/۷ ئى ھاتىيە دامەزراندن پەيمانگەھىن پارىزگەھى ئۇلايى كارگىرى و زانستى فە ب زانكۇيا ئاقىرى فە ھاتنەگرىدان. ئا سالا ئاقىرى پەيمانگەھا تەكنىكى دىھۇك شىبابە باوەرنامەيا دىلۇمى ب بسپۇرىن جودا جودا بەدەتە پىر ئۇ (۲۵۰) خويندىكاران ئۇ كور و كچان، بۇ سالا خواندىنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى پىشكا I.T ھاتە فەكرن، ھەرەسا پەيمانگەھى بىرپاردايە خواندىن ل ھەردو پىشكىن (پاراستنا ددانا و روپىقان) بىھنە گرتن (راوەستاندىن) ول جەھى وان ھەردو پىشكىن (دروستكرنا رىكا وپىشكا جىكرنا ددانا) بۇ سالا خواندىنى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئى بىھنە فەكرن⁽¹²⁵⁾.

پەيمانگەھا تەكنىكى يا ئاگرى

ل رىكەفتى ۲۰۱۱/۱۰/۱ ئى پەيمانگەھا تەكنىكى يا ئاگرى ھاتىيەدامەزراندن، و سەر ب دەستەيا پەيمانگەھىن تەكنىكى ھەولنر فەبوويە. بۇ سالا خواندىنى ۲۰۰۱ - ۲۰۰۲ ئى بىتنى پىشكا (سىستەمىن كۇمپىوتەرى) ھەبوويە. بۇ سالا خواندىنى ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ ئى (پىشكا رۇفەرىنا ياسايسى و پىشكا تەكنەلۇجىيا سەرچاقىن ئاقى) ئۇ ل پەيمانگەھى زىدەبوويىنە⁽¹²⁶⁾ ل وەرزى خواندىنى ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى پىشكا پىزىشكى ل پەيمانگەھى بىناقى پىشكا نەخۇشەفانى زىدەبوويە و ل ھەمان وەرزى خواندىنى دەست ب وەرگرتنا خويندىكاران كرىيە⁽¹²⁷⁾. بۇ وەرزى خواندىنى ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى پىشكا ژمىرىارى پىنجەمىن پىشكا زانستى بوويە ل پەيمانگەھا تەكنىكى يا

خفتنه‌ین ژمارا خویندکارن ده‌رچووین په‌ماگه‌ما ته‌کئیکی یا تاکری ل دووف سالین خواندین
 ۲۰۰۱ - ۲۰۰۲ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

کوزم سالین	گشتکری		ته‌کولپا		رۆبیطل		ژمبیرای		ته‌خوشه‌مقاس		کارکری یاسا		ره‌کری		سهرچاقین		سیستمین		سالین ده‌رچووین
	من	نیر	من	نیر	من	نیر	من	نیر	من	نیر	من	نیر	من	نیر	من	نیر	من	نیر	
۲۲																	۱۱	۱	۲۰۰۲-۲۰۰۱
۱۰											۵	۸					۲۰	۲۷	۲۰۰۳-۲۰۰۲
۷۱											۸	۱۸			۴	۱۱	۸	۱۷	۲۰۰۴-۲۰۰۳
۱۹											۱	۱۹			۹	۱۰	۱۰	۱۵	۲۰۰۵-۲۰۰۴
۴۰											۳	۱۰			۲	۵	۸	۱۲	۲۰۰۶-۲۰۰۵
۸۲										۵	۱۹	۹	۲۸				۴	۷	۲۰۰۷-۲۰۰۶
۱۰۱											۱۲	۲۰	۳	۵	۱	۲۵	۸	۱۲	۲۰۰۸-۲۰۰۷
۱۷۴					۸	۱۱	۱۲	۱۲	۲۴	۲۰	۱۸	۱۴	۲۱				۱۷	۱۹	۲۰۰۹-۲۰۰۸
۴۰۸					۱۰	۲۸	۴۴	۸۹	۱۳	۲۱	۲۱	۴۰	۲۸	۴۰			۲۸	۳۱	۲۰۱۰-۲۰۰۹
۵۵۲					۱۱	۳۲	۱۹	۱۲۱	۱۹	۲۸	۸۰	۱۰۱	۱۲	۱۲			۳۱	۳۲	۲۰۱۱-۲۰۱۰
۵۱۷					۱۱	۴۱	۹	۳۱	۲۹	۴۴	۱۳	۱۵۱	۱۳	۸			۵۷	۵۰	۲۰۱۲-۲۰۱۱
۴۸۰					۱۱	۴۴			۲۹	۴۷	۷۵	۱۳۲	۹	۱۲			۱۵	۵۱	۲۰۱۳-۲۰۱۲
۲۹۴					۲۱	۲۸			۲۱	۲۵	۵۵	۹۰	۹	۳					۲۰۱۴-۲۰۱۳
۲۱۹	۵۸	۲۰	۳۷	۱۴	۱۵	۱۱			۲۴	۵۵	۱	۱۹							۲۰۱۵-۲۰۱۴
۲۱۸۹	۵۸	۲۰	۵۸	۲۰	۸۲	۲۱۵	۱۴۱	۲۰۰	۱۷۸	۲۷۲	۲۴۱	۱۸۷	۱۰	۷۵	۱۵	۳۱	۲۸۷	۲۸۴	کوزم گشت سالین
۲۱۸۹	۷۸		۷۸		۲۴۷	۵۵۱		۴۵۰	۱۰۳۳		۱۳۵		۴۱			۵۷۱			کوزم گشت

خىشتەين ئمارا مامۇستا و وانەبىژن پەيمانگەھا تەكنىكى يا ئاكرئ ل دووف سالىن خواندنئ و ناسنافين زانستى
 ۲۰۰۱-۲۰۰۲ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندنئ	پروفېسسور	پروفېسسورئ ھارىكار	مامۇستا	مامۇستائين ھارىكار	كوژم
۲۰۰۱-۲۰۰۲			۱	۳	۴
۲۰۰۲-۲۰۰۳			۳	۸	۱۱
۲۰۰۳-۲۰۰۴			۴	۷	۱۱
۲۰۰۴-۲۰۰۵			۳	۱۲	۱۵
۲۰۰۵-۲۰۰۶			۱	۱۴	۱۵
۲۰۰۶-۲۰۰۷			۲	۱۸	۲۰
۲۰۰۷-۲۰۰۸	۱		۳	۱۷	۲۱
۲۰۰۸-۲۰۰۹	۱		۳	۳۱	۳۵
۲۰۰۹-۲۰۱۰	۱		۱۸	۸	۲۷
۲۰۱۰-۲۰۱۱	۱		۱۵	۱۵	۳۱
۲۰۱۱-۲۰۱۲	۲		۱۲	۱۶	۳۰
۲۰۱۲-۲۰۱۳	۲		۱۲	۱۹	۳۳
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۲		۵	۴۰	۴۷
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۵		۳	۵۱	۵۹
كوژمئ گىشتى	۱۵		۸۵	۲۵۹	۳۵۹

پەيمانگەھا تەكنىكى - زاخۇ

پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ ئىكەم دەزگەھن خواندنا بلندە ل باژئرى زاخۇ، دەستپىكى سەر ب پۇستى پەيمانگەھىن تەكنىكى - ھەولير قە بوو، ئەوا سەر ب جقاتا بلند يا قەكۆلېنئ زانستى گىرداي ب سەرۇكاتىيا ۋەزىران يا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانئ.

پەيمانگەھا تەكنىكى - زاخۇ ل سەر بىرارا سەرۇكاتىيا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانئ، و ل ۋەرزى خواندنئ ۲۰۰۲ - ۲۰۰۳ ئى ھاتىيەدامەززاندىن، و ۋەك قۇناغا دەستپىكى ب دو پشكان دەست ب ۋەرگرتنا خويندكاران كىرىيە (پشكا سىستەمىن كۇمپىۋتەرى و پشكا كارگىرى بانك)، ۋەك ھەمى پەيمانگەھىن

دېتر ماۋەين خواندنئ ل پەيمانگەھىن دو سالن، و خويندكارئ دەرچوۋى باۋەرنامەيا دېلۇم و ل دووف بسپۇرىن پىن دەيتە بەخشىن^(۲۲۲).

بۇ ۋەرزى خواندنئ ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى (پشكا نەخۇشەقانى) ھاتىيەقەكرن و ل ھەمان سال دەست ب ۋەرگرتنا خويندكاران كىرىيە^(۲۲۳)، ھەرۋەسا ل ۋەرزى خواندنئ ۲۰۰۶ - ۲۰۰۷ ئى (پشكا شرۇقەكرنا نەخۇشيان)^(۲۲۴)، و (پشكا ژمىرىبارى) كەفتىنە كارى و پىنشۋازى ل خويندكاران ھاتىيە كىرن^(۲۲۵)، دېسان ب بىرارا دەستەكا فېركردى تەكنىكى ژمارە (۱۸۸۱) ل رىكەفتى ۲۰۰۷/۵/۱۰ ئى و ل سەر پىنشنىازا جقاتا پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ رەزامەندى ل سەر قەكرنا پشكا ساركردن و ھەوا سازى (تېرىد و تكىف) ھاتىيەدان، و بۇ سالا خواندنئ ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى دەست

نقىسىنا پۇستىن خويندىنى تەكنىكى ژمارە (۳۹۵۸) ل رىكەفتى ۲۰۰۹/۷/۵ ئى رزامەندى ل سەر فەكرنا پشكا (رۇپىشان) و پشكا (نەفتى) ل پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ ھاتەدان، و بۇ سالا خواندىنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى پىنشوازی ل خويندىكاران ھاتىبەكرن^(۲۲۹).

ئىكەم جقاتا پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ:

- ۱- م. شەوكت زەينولعابدین محەمەد راگر سەرۇك
- ۲- جەعفر محەمەد تىلى س. پشكا كۆمپىوتەرى ب وەكالەن ئەندام
- ۳- شىرىن يونس محى دىن س. پشكا كارگىزى بانك ب وەكالەت ئەندام
- ۴- عەلى عەبدوللەتيف عەبدوللا نەينەرئى مامۇستايان ئەندام

ب وەرگرتنا خويندىكاران كرىبە^(۲۲۱) و تاكو پتر دەلىقا خواندىنى بۇ خويندىكاران بەھتە روخساندىن، بۇ سالا خواندىنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى پشكا ژمىرىارى (ئىقاران)، و پشكا كارگىزى بانك (ئىقاران)، و پشكا نامار و زانىارى ل پەيمانگەھا زاخۇ ھاتىنە فەكرن^(۲۲۷). پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ بەردەوام ھەولداپە و سال بۇ سالىن ژلاى زانستى و پىنشخستنا لاپۇر و دروستكرنا ئاقاھىيان گەشە بكتە، وەك زىدەكرنا پشكىن زانستى و بەرھەفكرنا مامۇستايىن بسپۇر و داىبنكرنا كەل و پەلىن پىندقى بۇ پشكىن زانستى و لاپۇر و تاقىگەھان. بۇ نمونە تاكو سالا خواندىنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى نىزىكى پازدە پرۇژە ل پەيمانگەھى ب رىزا ۱۰۰٪ ئى ھاتىنە ئەنجامدان، وەك ئاقاھىين راگرىن - ئاقاھى بۇ بەشىن زانستى - جادىن دناف پەيمانگەھى دا - بالەخانەيەك بۇ مامۇستايان - ھەشت ھۆلىن خواندىنى - يارىگەھەكا وەرزشى ... تا^(۲۲۸) و ل دووف

خشتەين ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھا تەكنىكى - زاخۇ ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندىنى ۲۰۰۳ - ۲۰۰۴ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندىنى	پرۇقىسپۇر	پرۇقىسپۇرى ھارىكار	مامۇستا	مامۇستايى ھارىكار	كۆزى سالىن
۲۰۰۳ - ۲۰۰۴			۲	۱۰	۱۲
۲۰۰۴ - ۲۰۰۵		۱	۲	۹	۱۲
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶			۱	۱۸	۱۹
۲۰۰۶ - ۲۰۰۷			۳	۲۲	۲۵
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸	۱		۶	۳۸	۴۵
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۱		۲	۳۷	۴۰
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱		۴	۳۸	۴۳
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱	۲	۴	۳۸	۴۵
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۱	۲	۴	۳۶	۴۳
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱	۲	۵	۴۰	۴۸
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱	۱	۵	۴۰	۴۷
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱		۵	۳۳	۳۹
كۆزى گىشتى	۸	۸	۴۳	۳۵۹	۴۱۸

خىستەين زمارا خويندكارين دەرچويين پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ ۲۰۰۳-۲۰۰۴/۲۰۰۵-۲۰۰۶-۲۰۰۷

كۆما كىشتى	۲۰۰۶ - ۲۰۰۷			۲۰۰۵ - ۲۰۰۶			۲۰۰۴ - ۲۰۰۵			۲۰۰۳ - ۲۰۰۴			پىشكىن پەيمانگەھى
	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	
كارگىرى بانك	۱۲۰	۲۲	۲۳	۹	۲۲	۱۸	۱۴	۳۷	۲۳	۱۴	۱۹	۷	۱۲
س. كۆمپىيوتەرى	۱۶۱	۴۳	۲۴	۱۹	۴۲	۱۶	۲۶		۴۶	۲۳	۲۳	۳۰	۸
پەرىستارى	۱۸	۱۸	۷	۱۱									
شەرقەكەرنە خۇشپىيان													
زىمىرىارى													
ساركرىن و ھەوا سەزى													
ئامار و زانىارى													
رۇپىشان													
نەفت													
كارەھا													
زمارا كىشتى	۲۹۹	۳	۴	۳۹	۴	۴		۳	۶	۳۷	۹	۵	۴

خىستەين زمارا خويندكارين دەرچويين پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ ۲۰۰۷-۲۰۰۸/۲۰۰۹-۲۰۱۰-۲۰۱۱

كۆما كىشتى	۲۰۱۰ - ۲۰۱۱			۲۰۰۹ - ۲۰۱۰			۲۰۰۸ - ۲۰۰۹			۲۰۰۷ - ۲۰۰۸			پىشكىن پەيمانگەھى
	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	
كارگىرى بانك	۵۵۱	۳۱۰	۱۷۸	۱۳۲	۱۳۲	۶۰	۷۲	۷۲	۳۷	۳۵	۳۷	۲۱	۱۶
س. كۆمپىيوتەرى	۲۳۳	۷۶	۴۶	۳۰	۶۷	۴۰	۲۷	۶۱	۳۹	۲۲	۲۹	۱۸	۱۱
پەرىستارى	۱۰۵	۳۸	۱۳	۲۵	۳۳	۱۴	۱۹	۱۸	۴	۱۴	۱۶	۸	۸
شەرقەكەرنە خۇشپىيان	۱۳۸	۳۶	۱۸	۱۸	۵۵	۳۴	۲۱	۳۳	۱۷	۱۶	۱۴	۵	۹
زىمىرىارى	۵۵۵	۳۳۱	۱۵۸	۱۷۳	۱۳۸	۷۳	۶۵	۶۲	۳۱	۳۱	۲۴	۱۲	۱۲
ساركرىن و ھەوا سەزى	۵۲	۲۲	۱۴	۸	۱۴	۵	۹	۱۶	۶	۱۰			
ئامار و زانىارى	۹۹	۴۰	۳۱	۹	۵۹	۳۲	۲۷						
رۇپىشان	۳۰	۳۰	۷	۲۳									
نەفت	۲۲	۲۲	۴	۱۸									
كارەھا													
زمارا كىشتى	۱۷۸۵	۹۰۵	۴۶۹	۴۳۶	۴۹۸	۲۵۸	۲۴۰	۲۶۲	۱۳۴	۱۲۸	۱۲۰	۶۴	۵۶

خىستەيىن ژمارا خويىندكارىن دەرچوويىن پەيمانگەھا تەكنىكى زاخۇ ۲۰۱۱-۲۰۱۲ / ۲۰۱۴-۲۰۱۵

كۇما گىشتى	۲۰۱۵ - ۲۰۱۴			۲۰۱۴ - ۲۰۱۳			۲۰۱۳ - ۲۰۱۲			۲۰۱۲ - ۲۰۱۱			پىشكىن زانستى
	كۇم	مىن	نېر	كۇم	مىن	نېر	كۇم	مىن	نېر	كۇم	مىن	نېر	
كارگىزى بانك	۱۸	۱۱	۷	۱۵۱	۸۳	۶۸	۳۳۰	۱۷۰	۱۶۰	۳۳۴	۱۸۰	۱۵۴	
س. كۇمپىوتەرى	۸۹	۶۲	۲۷	۴۳	۳۱	۱۲	۸۹	۶۵	۴۴	۵۴	۳۲	۲۲	
پەرستارى	۱۰۶	۴۷	۵۹	۵۲	۲۲	۳۰	۵۵	۲۰	۳۵	۵۳	۱۷	۳۶	
شەرقەكرنا نەخۇشپان	۸۹	۳۵	۵۴	۵۶	۳۱	۲۵	۵۳	۱۶	۳۷	۶۱	۳۵	۲۶	
ژمپىرىرى							۳۲	۱۰	۲۲	۳۳۷	۱۷۰	۱۶۷	
ساركرىن و ھەوا سازى	۲۰	۱۲	۸				۴۱	۲۳	۱۸	۱۸	۸	۱۰	
ئامار و زانبارى				۱۷	۱۳	۴				۷۹	۵۶	۲۳	
رۇپپشان	۹۱	۲۹	۶۲	۳۷	۱۱	۲۶	۵۴	۲۶	۲۸	۳۴	۹	۲۵	
نەفت	۷۹	۱۲	۶۷	۲۸	۴	۲۴	۳۱	۴	۲۷	۲۶	۴	۲۲	
كارەبا	۵۶	۲۸	۲۸										
كۇما ژمارا	۵۴۸	۲۳۶	۳۱۲	۳۸۴	۱۹۵	۱۸۹	۶۸۵	۳۳۴	۳۵۱	۹۹۶	۵۱۱	۴۸۵	
ژمارا گىشتى	۴۶۹۷												

پەيمانگەھا تەكنىكى نامىدى

ب فەرمانا ژمارە (۳۵۹۷) يا ئەنجومەنى ۋەزىران / رىقەبەرىيا گىشتىيا فىنكرنا بلند ل ۲۹/۸/۲۰۰۴ ئى و دووڧ بىرارا كۇمبۇونا جقاتا بلند و قەكۇلىنىن زانستى ل ھەرنما كوردستانى يا رۇژا ۱۴/۷/۲۰۰۴ ئى. پەيمانگەھا تەكنىكى نامىدى ھاتىبە دامەزراندن. ل دەستپىكى و ل ۋەزىرى خواندنى ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵ ئى پەيمانگەھا نامىدى دەوام دناف ئافاھىن پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك دا دەوامكرىبە، و بۇ سالا پاشتر ۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ ئى ب بىرارەكا تايبەت ئافاھىبەك بۇ پەيمانگەھى ل نامىدىن ئافاكرىبە و دەوام تىدا كرىبە^(۲۳۰)، و بتنى ب دو پىشكان دەستپىكرىبە (پىشكا سىستەمىن كۇمپىوتەرى و پىشكا كارگىزى كارا). سىستەمىن خواندنى سالانەبە و دەرچوويىن وئ دووڧ بسپۇرىن باۋەرنامەيا دىلۇم پىن دھىتە بەخشىن^(۲۳۱). بۇ ۋەزىرى خواندنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى ب فەرمانا

پۇستىن خواندنا تەكنىكى - ھەولنر پىشكا كارگىزى بازارگەرى ھاتىبە قەكرن^(۲۳۲). بۇ سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى و ب بىرارا ژمارە (۱۹۲۹) يا جقاتا ۋەزىران يا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانى ل رىكەفتى ۲۰۱۲/۸/۷ ئى زانكۇيا (پۇلىتەكنىكىا دھۆك) ھاتىبە دامەزراندن. پەيمانگەھا تەكنىكى يا نامىدى ۋەك گىشت پەيمانگەھىن دىتر يىن پارىزگەھا دھۆكى ب زانكۇيا نافررى قە ھاتىبە گرندان^(۲۳۳).

ئىكەم جقاتا پەيمانگەھا تەكنىكى يا نامىدى:

- ۱- شىنرزاى مستەفا حسىن راگر سەرۇكى جقاتىن
- ۲- نەجات شەعبان عەبدوللا سەرۇكا پىشكا س. كۇمپىوتەرى ئەندام
- ۳- ھەكار زەكى محەمەد سەرۇكى پىشكا كارگىزى كار ئەندام

خىشتمىن ئمارا خويىندكارىن دەرچووين پەيمانگەھا تەكنىكى نامىدى
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سەرجهم	مىن	نير	بىشك	سالين دەرچوونى
۱۷	۱۰	۷	كارگىرى كار	۲۰۰۶ - ۲۰۰۵
۱۸	۱۱	۷	س. كۆمپىيۇتەر	
۱۷	۱۱	۶	كارگىرى كار	۲۰۰۷ - ۲۰۰۶
۲۴	۹	۱۵	س. كۆمپىيۇتەر	
۱۸	۸	۱۰	كارگىرى كار	۲۰۰۸ - ۲۰۰۷
۲۱	۹	۱۲	س. كۆمپىيۇتەر	
۳۹	۲۶	۱۳	كارگىرى كار	۲۰۰۹ - ۲۰۰۸
۳۵	۱۶	۱۹	س. كۆمپىيۇتەر	
۸۱	۴۲	۳۹	كارگىرى كار	۲۰۱۰ - ۲۰۰۹
۴۲	۲۴	۱۸	س. كۆمپىيۇتەر	
۷۶	۴۲	۳۴	كارگىرى كار	۲۰۱۱ - ۲۰۱۰
۵۴	۲۸	۲۶	س. كۆمپىيۇتەر	
۱۰۰	۴۸	۵۲	كارگىرى كار	۲۰۱۲ - ۲۰۱۱
۵۳	۲۳	۳۰	س. كۆمپىيۇتەر	

۸۲	۴۱	۴۱	كارگىرى كار	۲۰۱۳ - ۲۰۱۲
۶۶	۴۱	۲۵	س. كۆمپىيۇتەر	
۲۳	۱۵	۸	كارگىرى بازارگەرى	۲۰۱۴ - ۲۰۱۳
۹۲	۴۸	۴۴	كارگىرى كار	
۷	۵	۲	I.T	
۵۶	۲۹	۲۷	كارگىرى بازارگەرى	
۲۶	۹	۱۷	شروڧه كرنا نه خوشيان	
۱۷	۷	۱۰	كارگىرى كار	۲۰۱۵ - ۲۰۱۴
۲۶	۱۲	۱۴	I.T	
۳۶	۲۲	۱۴	كارگىرى بازارگەرى	
۴۸	۱۸	۳۰	شروڧه كرنا نه خوشيان	
۱۰۷۴	۵۵۱	۵۱۵	سەرجهمن گىشتى	

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھا تەكنىكى نامىدى دووفا پلىن زانستى سالىن و خواندنى
۲۰۰۵-۲۰۰۶ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالين خواندنى	پروفيسور	پروفيسورئى	مامۇستا	مامۇستايىن	ژمارا سالىن
۲۰۰۵ - ۲۰۰۶			۲	۴	۶
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸			۲	۴	۶
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸			۲	۴	۶
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹			۳	۴	۷
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱		۳	۵	۹
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۱		۳	۶	۱۰
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲			۵	۹	۱۴
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۱		۵	۱۲	۱۸
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱		۶	۱۲	۱۹
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۲		۵	۱۱	۱۸
ژمارا كىشتى	۶		۳۶	۷۱	۱۱۳

پەيمانگەھا تەكنىكى شىخان

ل رىكەفتى ۲۰۰۷/۸/۸ ئى پەيمانگەھا تەكنىكى شىخان ھاتىبە دامەزراندن، ھەك دەستىنك و ل سالا خواندنى ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى ب دو پىشكىن زانستى (پىشكا ژمىربارى و پىشكا سىستەمىن كۆمپىوتەرى) خويندكار ھەرگىرىنە و كەفتىبە كارى، ئەفە و دگەل نامادەكرنا ژمارەكا مامۇستايىن بسپور بۇ ھەر پىشكەكن، زىدەبارى پىشكىن زانستى يەكىن كارگىرى و رەوشەنبىرى و بەشىن نافخۇبى بۇ كور و كچان نامادەكرىنە، دگەل پەرتووكخانەكى و يارىگەھىن ھەرژىشى^(۲۳۴).

ل سالا خواندنى ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى ئىكەم گەرا دەرچوونى ژ پەيمانگەھا تەكنىكى شىخان دەرچوونە و ژمارا وان (۵۶) خويندكار بوون، بۇ ھەرژى خواندنى ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى جئاتا پەيمانگەھىن بىرارا فەكرنا خواندنا ئىفاران دەرگىرىبە، و پىشكا كارگىرى كار (سپىندە و ئىفاران) ھاتىبەفەكرن و ل ھەمان

سال خويندكار ھاتىبە ھەرگىرىن^(۲۳۵) ل ھەرژى خواندنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى بۇ جارا ئىكىن پەيمانگەھا تەكنىكىيا شىخان چەند مامۇستايەك ھنارتنە دەرغەى كوردستانى بۇ ب دەستفەئىنانا باوھرنامەيا ماستەرى. ب ئامار پىشكەفتنا پەيمانگەھا شىخان ديار و بەرچاف دىبىت، ئەوژى ل ئىكەم سالا خواندنى ۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ ئى ژمارا خويندكارىن ل پەيمانگەھى ھاتىبە ھەرگىرىن بىتنى (۶۹) خويندكار بوون، ل ۲۰۰۸ - ۲۰۰۹ ئى (۱۶۳) خويندكار، و ل ۲۰۰۹ - ۲۰۱۰ ئى (۴۵۹) خويندكار، و ل ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى ژمارا خويندكاران بووبە (۶۶۴) خويندكار^(۲۳۶).

پىشتى زانكۇيا پۇلىتەكنىكىيا دھۆك ھاتىبە دامەزراندن، پەيمانگەھا تەكنىكىيا شىخان ھەك پەيمانگەھىن دىترىن پارىزگەھىن چووبە سەر زانكۇيا ناقىرى، پەيمانگەھ ژ سىن پىشكان پىكدهات (پىشكا سىستەمىن كۆمپىوتەرى - پىشكا ژمىربارى - پىشكا كارگىرى كار)، ھەمان سال ناقىن پىشكا

خىستەين ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھا تەكنىكى شىخان ل دووف سالىن خواندنى و پلىن زانستى
۲۰۰۷ - ۲۰۰۸ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين خواندنى	پروفيسور	پروفيسورى ھـ	مامۇستا	مامۇستايىن ھـ	ژمارا سالىن
۲۰۰۷-۲۰۰۸		۱	۱	۳	۵
۲۰۰۸-۲۰۰۹		۱	۱	۳	۵
۲۰۰۹-۲۰۱۰		۱	۱	۳	۵
۲۰۱۰-۲۰۱۱		۱	۱	۳	۵
۲۰۱۱-۲۰۱۲		۱	۱	۳	۵
۲۰۱۲-۲۰۱۳			۲	۵	۷
۲۰۱۳-۲۰۱۴			۴	۱۱	۱۵
۲۰۱۴-۲۰۱۵			۵	۱۱	۱۶
ژمارا گىشتى		۵	۱۶	۴۲	۶۳

خىستەين ژمارا خويندكارىن دەرچوويىن پەيمانگەھا تەكنىكى يا شىخان ل دووف سالىن دەرچوونى
۲۰۰۸-۲۰۰۹ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالين دەرچوونى	ژمىرىرى		سىستەمىن كۇمپيۇتەرى		i.t		كارگىرى كار		سەرجمەن سالىن
	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	مىن	نېر	
۲۰۰۸ - ۲۰۰۹	۶	۹	۱۸	۲۳					۵۶
۲۰۰۹ - ۲۰۱۰	۱۵	۲۲	۲۴	۱۲					۷۳
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	۵۲	۸۵	۵۵	۳۳			۶۱	۵۳	۳۳۹
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	۴۹	۷۷	۳۵	۴۰			۳۹	۴۶	۲۸۶
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	۷۳	۱۱۴	۶۱	۲۹			۵۱	۵۱	۳۷۹
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۲۳	۳۸			۸	۸	۴۷	۶۲	۱۸۶
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۳۲	۴۸			۲۸	۱۰	۱۳	۳۸	۱۶۹
	۲۵۰	۳۹۳	۱۹۳	۱۳۷	۳۶	۱۸	۲۱۱	۲۵۰	۱۴۸۸
ژمارا گىشتى	۶۴۳		۳۳۰		۵۴		۴۶۱		۱۴۸۸

ل ۲۰۰۹/۷/۱ ئى ھاتىيە دامەزئاندىن، دەستىيىكى ب دو پشكان (سىستەمىن كۆمپىيوتەرى و كارگىزى كار) كەفتىيە كارى، سالا خواندىنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى پشكا (نەخۇشەقانى) ل پەيمانگەھن ھاتىيەفەكرن و پىنشوازى ل خويندكاران كرىبە^(۲۳۹).

سىستەمىن كۆمپىيوتەرى ھاتىيە گوھورىن بو (پشكا I.T)^(۲۳۷).

- ژمارا گىشتى يا دەرچوويىن گىشت پشكىن پەيمانگەھا تەكنىكىيا شىخان ل سالا خواندىنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى (۳۷۸) خويندكار بوون^(۲۳۸).

ھەژى بە بىژىن پەيمانگەھا تەكنىكىيا شىخان ل وەرژىن خواندىنى (۲۰۱۳ - ۲۰۱۴) ئى و (۲۰۱۴ - ۲۰۱۵) ئى تىن ژ وان ھەر سى پشكىن بەرى نھا مەديار كرىن پىكدەھات، ئانكو ژ لايى پشكىن زانستى قە چ زىندەھى بخۇقە نە دىتيە.

ئىكەم جقاتا پەيمانگەھا تەكنىكى پەردەرەش:

- ۱- دىبەختىيار صابىر محەمەد راگر سەرۇكى جقاتى
- ۲- م.فارس يونس شەمسەدىن سەرۇكى پشكا كارگىزى ئەندام
- ۳- م.راكان سەعدوللا رەشىد سەرۇكى پشكا س. كۆمپىيوتەرى ئەندام
- ۴- م.زاھىر عەبدوللەتيف جەمىل نەينەرى مامۇستايان ئەندام
- ۵- م. ئازاد حسين ناعا نوينەرى تەكنىكاران ئەندام
- ۶- م. صالح عەلى فەقى بىرئارەرى جقاتى ئەندام

ئىكەم جقاتا پەيمانگەھا تەكنىكى شىخان:

- ۱- د. محەمەد صالح عەبدوللا راگر سەرۇكى جقاتى
- ۲- تارق ئىياس خەلو س. پشكا ژمىريارى ئەندام
- ۳- مەسەر رەشىد حسو س. پشكا سىستەمىن كۆمپىيوتەرى ئەندام
- ۴- دىندار مىكائىل ئەحمەد نوينەرى مامۇستايان ئەندام

پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىزى دھۆك:

پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىزى دھۆك بەراھىن ژ وان پشكىن كارگىزى ئەوين سەر ب پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك قە پىكدەھات، و ژ ئەگەرى

پەيمانگەھا تەكنىكى يا بەردەرەش

پەيمانگەھا تەكنىكى بەردەرەش ئىكەم دەزگاپىن خواندنا بلندە ل قەزا بەردەرەش بىيات بۇداناي، ئەوا

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھا تەكنىكى بەردەرەش ل دووف پلىن زانستى و سالىن خواندىنى ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندىنى	پروفىسسور	پروفىسسور ھارىكار	مامۇستا	مامۇستايان ھارىكار	كۇما ژمارا
۲۰۱۰-۲۰۱۱			۱	۵	۶
۲۰۱۱-۲۰۱۲			۲	۵	۷
۲۰۱۲-۲۰۱۳			۲	۶	۸
۲۰۱۳-۲۰۱۴			۲	۸	۸
۲۰۱۴-۲۰۱۵			۱	۸	۹
كوزم			۸	۳۲	۳۸
كوزمى گىشتى			۴۰		۳۸

خىستەينى ژمارا خويندكارىن دەرچووين پەيمانگەھا تەكنىكى بەردەرەش
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

كۆما ژمارا	۲۰۱۵ - ۲۰۱۴			۲۰۱۴ - ۲۰۱۳			۲۰۱۳ - ۲۰۱۲			۲۰۱۲ - ۲۰۱۱			۲۰۱۱ - ۲۰۱۰			پشكىن پەيمانگەھى
	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	كۆم	مى	نېر	
۱۶۹	۱۱	۷	۴	۱۱	۷	۴	۳۷	۲۰	۱۷	۸۶	۵۰	۳۶	۲۴	۷	۱۷	۱.۲
۷۸	۳۴	۲۰	۱۴	۱۰	۶	۴	۳۴	۱۲	۲۲							نەخۇشەقانى
۳۴۰	۲۸	۱۰	۱۸	۵۶	۱۹	۳۷	۷۰	۳۰	۴۰	۶۸	۱۷	۵۱	۱۱۸	۳۱	۸۷	كارگىرى كار
۵۸۷		۳۷	۳۶		۳۲	۴۵		۶۲	۷۹		۶۷	۸۷		۳۸	۱۰۴	كۆما ژمارا
۵۸۷			۷۳			۷۷			۱۴۱			۱۵۴			۱۴۲	ژمارا گىشتى

ئىكەم جقاتا پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىرى دھۆك:

- ۱- د. خەپرى غەلى اسو راگر سەرۋكىن جقاتى
- ۲- نزار رەشىد نورى سەرۋكىن پشكا كارگىرى كار ئەندام
- ۳- دەلەت مستەفا سلېمان سەرۋكىن پشكا سىستەمى كۆمپيۇتەرى ئەندام
- ۴- گولشان ئامر غەبدوللا سەرۋكا پشكا كارگىرى ياسا ئەندام
- ۵- نافىسر غەبدولقادر غەبدال سەرۋكىن پشكا كارگىرى كەرەستە ئەندام
- ۶- ئاراز رەجەب ئىبراھىم سەرۋكىن پشكا كارگىرى سىياسى ئەندام
- ۷- غەلى نەبى صالح سەرۋكىن پشكا رۇژنامەقانى ئەندام
- ۸- مەھدى ئەحمەد سلېمان سەرۋكىن پشكا كارگىرى ياسا ئىنقارن ئەندام
- ۹- ئەحمەد سەيفوللا سامى نوينەرى مامۇستايان ئەندام
- ۱۰- شىرىن سەلىم صادق جىگرى راگرى ئەندام
- ژمارا گىشتى يا خويندكارىن دەرچووين گىشت پشكىن پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىرى دھۆك (سېندە و ئىنقارن) ل سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى (۷۸۱) خويندكار بوون^(۲۴۵).

بەر فرەھبونا پەيمانگەھا تەكنىكى دھۆك و پشكىن وئى يىن زانستى و ل دووڧ برىارا دەستەيا خواندنا تەكنىكى ھەولنر، برىار ھاتىبەدان پشكىن پەيمانگەھى يىن كارگىرى بىنە پەيمانگەھەكا سەرىخو، و بۇ سالا خواندنى ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى دەست ب خواندنى ل قىن پەيمانگەھى بناقنى (پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىرى دھۆك) ھاتىبەكرن^(۲۴۰) و بۇ سالا خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى چوويە سەر ب زانكۇيا پۇلىتەكنىكى دھۆك قە، كو پىكدھات ژ پشكىن ((سىستەمى زانىارى كارگىرى و كارگىرى كار (سېندە و ئىنقارن) و كارگىرى ياسا (سېندە و ئىنقارن)، دگەل پشكىن رۇژنامەقانى و كارگىرى كەرەستە^(۲۴۱) و كارگىرى سىياسى يا كو ھەر ژ سالا خواندنى ۲۰۱۱ - ۲۰۱۲ ئى ھاتىبەقەكرن و خويندكار ل دەواما (سېندە و ئىنقارن) لى ھاتىنە ۋەرگرتن^(۲۴۱)، و پشكا سىستەمىن كۆمپيۇتەرى ئەوا ھەر ژ ۋەرزى خواندنى ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ ئى خويندكار بۇ دەمى (سېندە و ئىنقارن) لى ھاتىنە ۋەرگرتن، و بۇ ۋەرزى خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى ۋەرگرتنا خويندكاران ل قۇناغا ئىكى ل قىن پشكىن ھاتىبە راگرتن^(۲۴۳)، و بۇ ھەمان ۋەرزى خواندنى ۲۰۱۲ - ۲۰۱۳ ئى پشكا سىستەمى زانىارىن كارگىرى ژى ل پەيمانگەھى ھاتىبەدانان^(۲۴۴).

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىزى دھۆك دووف پلىن زانستى و سالىن خواندىن
 ۲۰۱۰-۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالىن خواندىن	پرۇقىسۇر	پرۇقىسۇزى. ھ	مامۇستا	مامۇستايىن. ھ	سەرجمىن سالىن
۲۰۱۰-۲۰۱۱		۱	۱	۱۸	۲۰
۲۰۱۱-۲۰۱۲		۲		۲۰	۲۲
۲۰۱۲-۲۰۱۳		۲		۲۰	۲۲
۲۰۱۳-۲۰۱۴		۲	۱	۲۵	۲۸
۲۰۱۴-۲۰۱۵			۱	۱۰	۱۱
ژمارا گىشتى		۷	۳	۹۳	۱۰۳

خىشتەين ژمارا خويندكارىن دەرچووين پەيمانگەھا تەكنىكى كارگىزى - دھۆك ۲۰۱۰ - ۲۰۱۱ تاكو ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن دەرچوونى	پىشك	نيز	مى	سەرجم
۲۰۱۰ - ۲۰۱۱	كارگىزى كار	۱۰۸	۱۴۱	۲۴۹
	كارگىزى ياسا	۸۴	۱۲۷	۲۱۱
	كارگىزى كەرەستە	۲۲	۴۷	۶۹
	رۇزنامەقانى	۲۶	۱۴	۴۰
	س. كۆمپيۇتەر	۲۸	۴۲	۷۰
	كارگىزى پەرتووكخانه	۳۷	۵۴	۹۱
۲۰۱۱ - ۲۰۱۲	كارگىزى كار	۱۳۱	۲۱۹	۳۵۰
	كارگىزى ياسا	۱۳۶	۱۵۳	۲۸۹
	كارگىزى كەرەستە	۲۰	۲۶	۴۶
	رۇزنامەقانى	۳۷	۲۳	۶۰
	س. كۆمپيۇتەر	۶۰	۱۴۱	۲۰۱
	كارگىزى پەرتووكخانه	۳۱	۲۴	۵۵
۲۰۱۲ - ۲۰۱۳	كارگىزى كار	۱۷۷	۹۷	۱۷۴
	كارگىزى ياسا	۸۹	۸۱	۱۷۰
	كارگىزى كەرەستە	۱۸	۳۱	۴۹
	رۇزنامەقانى	۲۲	۱۱	۳۳
	س. كۆمپيۇتەر	۲۳	۱۱۲	۱۸۵
	كارگىزى سىياسى	۸۴	۹۳	۱۷۷
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	كارگىزى كار	۱۳۹	۱۶۵	۳۰۴
	كارگىزى ياسا	۱۱۰	۱۰۸	۲۱۸
	كارگىزى كەرەستە	۳۵	۴۷	۸۲
	رۇزنامەقانى	۱۰	۱۰	۲۰
	س. كۆمپيۇتەر	۹	۵	۱۴
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	كارگىزى سىياسى	۱۱۰	۹۲	۲۰۲
	س. زانىبارى كارگىزى	۵	۲۵	۳۰
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	كارگىزى كار	۹۵	۱۰۵	۲۰۰
	كارگىزى ياسا	۱۱	۸	۱۹
	كارگىزى كەرەستە	۴۲	۵۰	۹۲
	رۇزنامەقانى	۳۵	۱۹	۵۴
	س. زانىبارى كارگىزى	۱۴	۸۶	۱۰۰
سەرجم		۱۶۴۸	۲۲۰۶	۳۸۵۴
سەرجمىن گىشى		۳۸۵۴		۳۸۵۴

خىستەين ژمارا مامۇستا يىن پەيمانەگەھا تەكنىكى شىنگال و پلېن وان زانستى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴

سالىن خواندنى	پروفېسسور	پروفېسسورى ھ	مامۇستا	مامۇستايى ھ	كوژمى سالىن
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴			۱	۱۰	۱۱

پەيمانەگەھا تەكنىكى شىنگال

قەزا شىنگال ژ لايىن ئىدارى قە سەر ب پارىزگەھا مووسل قە يە، لىن ژ لايىن حكۇمەتا نافخۇبىيا مووسل يا پىشت گوھ ھافىتى بوو، نەخاسمە ژ لايىن فىركرن و خواندنى قە، لەورا ھىز د دامەزراندنا پەيمانەگەھى دا ژ لايىن حكۇمەتا ھەرنما كوردستانى قە ھاتەكرن. و دەينتە ھژمارتن ئىكەم دەزگەھى خواندنا بلند ل قەزا شىنگال ياكول سالا ۲۰۱۳ ئى ھاتىبە دامەزراندن، و بۇ سالا ئەكادىمى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئى دەست ب ۋەرگرتنا خويندكاران كرىبە، ۋەك دەستپىك پەيمانەگەھا تەكنىكى شىنگال ژ ئىك پىشك پىكدهات، ئەۋژى پىشكا (نەخۇشەقانى) بوو، و ژمارا خويندكارىن قى پىشكىن ل ئىكەم سالا خۇ يا خواندنى (۹۳) خويندكار بوون ژ كور و كچان^(۲۴۱).

ژ ئەگەرى ھىرشا ھىزا تىرورىستىن (داعش) ل ۲۰۱۴/۸/۳ ئى بۇ سەر دەقەرئىن سنوورى يىن كوردستانى، نەخاسمە ل سەر دەقەرا شىنگالى كو د ئەنجامدا ئەو دەقەر ژ لايىن ھىزا نافىبرى قە ھاتىبە داگىركرن و ھەمى شىوازىن ژيانى ژناقىرىنە، لەورا پەيمانەگەھا تەكنىكى شىنگال ژى ب بەر قى ھىرشىن كەفتىبە و ھاتىبە ژ نافىبرن، و چ خۇلىن خواندنى ل قى پەيمانەگەھى ب دووماھىيىك نەھاتن و دەرچوون نەھاتەكرن.

ئىكەم جقاتا پەيمانەگەھا تەكنىكى شىنگال

- ۱- د. عبدالرحمان سمو حسين راگر سەرۋكى جقاتى
- ۲- جەجى يەزدىن جەجى ھ راگرى برىاردەر
- ۳- عومەر بەسام سەرۋكى پىشكا نەخۇشەقانى ب ۋەكالەت ئەندام

پەيمانەگەھا تەكنىكى تايبەت - دھۆك

پەيمانەگەھا تەكنىكى تايبەت - دھۆك دووڤ فەرمانا ۋەزارەتا خواندنا بلند ژمارە (۴/۲۵۲۲۹) ل ۲۰۱۵/۱۱/۲۳ ئى مۇلەتا دامەزراندنى ۋەرگرتىبە، پەيمانەگەھى ب برىارا ۋەزارەتا خواندنا بلند ژمارە (۲۷۵۹۲) ل رىكەفتى ۲۰۱۵/۱۲/۱۶ ئى ب دو پىشكا دەستپىكرىبە (پىشكا كارگىرى كار و پىشكا آ.ا) سىپىدە و ئىقاران، و ل ۋەرزى خواندنى ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ ئى ھەردو پىشكان پىنشواى ل خويندكارىن كور و كچ كرىبە^(۲۴۷).

ئىكەم جقات (دەستەيا ئەمىندارىن) پەيمانەگەھا تەكنىكى تايبەت - دھۆك

- ۱- نەوزاد سەئىد عەبدولرحمان - سەرۋك
- ۲- د. صەباح ئىبراھىم ۋەيس - ئەندام
- ۳- د. ديار خەبرى محەمەد سەئىد - راگرى پەيمانەگەھى
- ۴- سەگقان حەسەن تەيب - ئەندام
- ۵- خاۋەر زرار صابر - ئەندام
- ۶- سەردار محەمەد عەلى - ئەندام
- ۷- بەختيار ئەحمەد رەشىد - ئەندام

**پىشكىن پەيمانەگەھى،
خواندنا سىپىدەھىيان**

- ۱- پىشكا كارگىرى كار، ل پىشكا كارگىرى كار(سىپىدەھىيان) بۇ ۋەرزى خواندنى ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ ئى (۲۱۸) خويندكار ھاتىبە ۋەرگرتن، ژ وانا (۸۹) خويندكار ژ رەگەزى نىز، و (۱۷۹) ژ رەگەزى مىن بوون. خويندكارىن دەرچووبىن ئامادەبى ب ھەردو بەشىن خۇقە (زانستى و وىژەبى) ل پىشكا كارگىرى كار

زانستىن ئىسلامى ئەوين سەر ب وەزارەتا ئەوقاف و كاروبارىن ئايىنى قە كو پەيمانگەھا (پىشنىقىز و گۇتارخوين) ل دھۆكى ئىك ژ وان پەيمانگەھان بوويه هاتنه قەگوهاستن بۇ سەر مىلاكى وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى و ل ژىر نافتى (پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى)^(۲۵۰)

پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى پىنكدهىت ژ دو پشكان (پشكا پەرورەدا ئىسلامى و پىشنىقىز و گۇتارخوين). و دەرچووين پەيمانگەھى دىتە خودان باوهرنا دىلۆمى ب (زانست و پەرورەدا ئىسلامى). نارمانج ژ قەكرنا پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى بەرھەقكرنا كادركى بسپور و شارەزا د وارنى زانست و پەيرەو و پەرورەدا ئىسلامى يا مىانرەو ب تايەت ب كارى گۇتارخوين و پىشنىقىزى دا، و بەشدارى د كارى چاكسازىيا جفاكى دا^(۲۵۱)

ئىكەم جفاتا پەيمانگەھى:

- ۱- دنورى عەبدولرحمان ئىبراھىم راگر سەرۆك
 - ۲- د. مستەفا محەمەد امىن حەيدەر ھ راگرى ئەندام
 - ۳- د. حەمزە تاھر محەمەد س. پشكا بانگەواز ئەندام
 - ۴- م. تاھر شەمسەلدىن س. پەرورەدە ئەندام
- پشتى پەيمانگەھ چوويه سەر ب وەزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى قە، بتنى ئىك خۇلا دەرچوونى ژ پەيمانگەھى هاتىيەكرن.

دەينە وەرگرتن.

۲- پشكا A.T: پشكا A.T (سپىندەھىيان) ل ئىكەم وەرژى خۇ يى خواندنى ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ ئى (۲۲۷) خویندكار وەرگرتىنە. (۱۶۸) خویندكار ژ رەگەزى نىر، و (۱۵۸) خویندكار ژ رەگەزى مى بوون. و بتنى دەرچووين نامادەھىي بەشنى زانستى مافى خواندنى ل قى پشكىن ھەپە^(۲۴۸)

خواندنىن ئىقاران:

- ۱- پشكا كارگىرى كار: وەك پشكىن سپىندەھىيان، پشكا كارگىرى كار (ئىقاران) ئىكەم وەرژى خۇ يى خواندنى ل ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ دەستپىكرىيە و پىشوازى ل (۴۱۰) خویندكاران كرىيە، (۱۶۰) ژ وان ژ رەگەزى نىر بوون و (۲۵۰) خویندكار ژ رەگەزى مى بووينە.
- ۲- پشكا A.T: پشكا A.T (ئىقاران) ئەوئ ژى ل ئىكەم وەرژى خۇ يى خواندنى ۲۰۱۵ - ۲۰۱۶ دەستپىكرىيە و (۲۸۰) خویندكار وەرگرتىنە، ژ وانا (۸۹) خویندكارىن نىر بوون و (۱۹۱) خویندكار ژ رەگەزى مى بوون^(۲۴۹)

پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى:

ل سالا ۱۹۹۶ ئى ل باژىرى دھۆكى هاتىيەدانان، و ل وى دەمى يا تىكەل بوو دگەل نافتىجىيا ئەوقافا ئىسلامى و پاش ل سالا ۲۰۰۷ ئى ل ژىر نافتى پەيمانگەھا (پىشنىقىز و گۇتارخوين) هاتىيە جوداكرن، و سەر ب ئەوقافا پارىزگەھا دھۆكى قە بوو. ل دووڤ فەرمانا سەرۆكاتىيا ئەنجومەنى وەزىران ژمارە (۲۱۲۶) ل رىكەفتى ۲۰۱۵/۴/۵ ئى و نامازە ب فەرمانا وەزارەتا ئەوقاف و كاروبارىن ئايىنى ژمارە (۲۵۰۶) ل رۇژا ۲۰۱۵/۲/۴، گشت خواندنگەھ و پەيمانگەھىن

خىشتەين ژمارا مامۇستايىن پەيمانگەھا زانستىن ئىسلامى ل دووڤ پلىن زانست و سالىن خواندنى

۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ و ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروڤىسسور	پروڤىسسورى ھ	مامۇستا	مامۇستايىن ھ	كوژمى سالىن
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱	۲	۵	۸	
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۲	۳	۵	۱۰	
كوژمى گشت سالىن	۳	۵	۱۰	۱۸	

كوژمى سالىن	پەرۋەردە ئىسلامى		گۇتارخوين و پىنشنىقىز		سالىن خواندنى
	مى	نير	مى	نير	
۱۶۱	۱۳۷	-	-	۲۴	۲۰۱۵ - ۲۰۱۴
۱۶۱					كوژمى گىشتى

سالن، و ين دەرچوونى ژى بىكەت دى بىتە خودان باوهرنامەيا بەكالۇرىۇس ل دووڤ بسپۇرىن. وهك دەستپىك زانكۇيا جيهان ژ چوار پشكان پىك دەپت:

زانكۇيا جيهان

۱- پشكا ژمىرىارى: دگەل دامەزراندنا زانكۇين ل سالا ۲۰۱۳ ئى ھاتىبەدانان، خویندكارىن دەرچوویین نامادەپى ب ھەرسى تاپىن خو ڤە (زانستى - ویزەپى - پىشەپى) دشىن پىنشكىشى پشكا ژمىرىارى بگەن. ۲- پشكا داراپى و بانك: ئەڤ پشكە ژى دگەل دامەزراندنا زانكۇين ھاتىبەدانان، خویندكارىن دەرچوویین نامادەپى ب ھەرسى تاپىن خو ڤە (زانستى - ویزەپى - پىشەپى) دشىن پىنشكىشى پشكا داراپى و بانك بگەن.

۳- پشكا زمانى ئنگلىزى: ژ بەر پىندىڤيا چفاكى و دەڤەرى ب زمانى ئنگلىزى، پشكا زمانى ئنگلىزى (سپىندەھىيان) دگەل دامەزراندنا زانكۇين ھاتىبە ڤەكرن، و پشكى سالەكن ل وەرژى خواندنى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى پشكا زمانى ئنگلىزى (ئىنڤاران) ژى ھاتە دانان.

وهك مه ل پىنش وهخت دباركرى كو پشكى سالا ۲۰۰۳ ئى ل ھەرنما كوردستانى ب گىشتى و ل پارىزگەھا دھۆكى ب تاپەتى گىرنگى ب كەرتى فىركرنا تاپەت ھاتىبەدان، نەخاسمە ل ناستى خواندنا بلند وهك دامەزراندنا زانكو و پەيمانگەھان. زانكۇيا جيهان ژى نىك ژ وان زانكۇين تاپەتە يا كو ل سالا ۲۰۱۴ ئى ل باژىرى دھۆكى ھاتىبەدانان.

۳- پشكا زانستىن كۇمپىوتەرى: پتنى دەرچوویین نامادەپى تاپىن زانستى و دەرچوویین پەيمانگەھان (پشكا كۇمپىوتەرى) مافى ھەپ پىنشكىشى پشكا زانستىن كۇمپىوتەرى بگەن^(۲۵۱).

ب رىژەپەكا زۇر بابەتىن خواندنى ل پشكىن زانكۇين ب زمانى ئنگلىزى پە. ماوھىن خواندنى چوار

خىشتەپىن ژمارا مامۇستاپىن زانكۇيا جيهان ل دووڤ سالىن خواندنى و پلىن زانستى

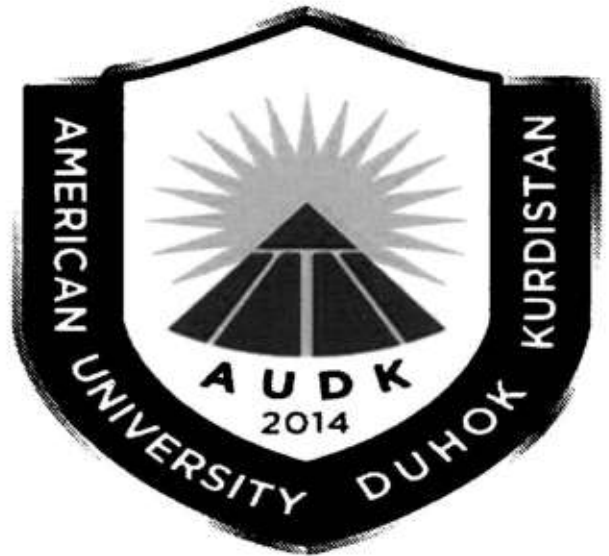
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ، ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵

سالىن خواندنى	پروفىسسور	پروفىسسور. ھ	مامۇستا	مامۇستاپىن. ھ	ژمارا سالىن
۲۰۱۳ - ۲۰۱۴	۱	۵	۴	۱۵	۲۵
۲۰۱۴ - ۲۰۱۵	۱	۵	۴	۱۵	۲۵
ژمارا گىشتى	۲	۱۰	۸	۳۰	۵۰

ئىكەم جقاتا زانكۆيا جيهان:

- 1- د. سەئىد ئىسماعىل سلىقانى سەرۆكى جقاتى سەرۆك
 - 2- د. زىرەقان عەبدولمەھسەن ئەسەد س. پشكا دارايى و بانكى ئەندام
 - 3- د. صبى حەمدى حەمدون س. پشكا زانستىن كۆمپيوتەرى ئەندام
 - 4- د. قوصەى عەبدولمەھسەن ئەسەد س. پشكا زمانى ئنگلىزى ئەندام
 - 5- د. سەئىد مەھمەد ئەمىن س. پشكا ژمىريارى ئەندام
 - 6- م. رەمەزان مەھمۇد رەمىو بىراردەر ئەندام
- ئەفە و زىدەبارى ژمارا مامۇستايىن مىلاكى بەردەوام (۴۱) مامۇستايىن دىتر بىن ئەكادىمى ل سالا خواندىن ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى بكارى وانەگۆتنى ل زانكۆيا جيهان رادىوون.

زانكۆيا ئەمىرىكى - كوردستان

كەرتىن تايبەت د وارى فيركرنى ل كوردستانى ب گشتى و باژىرى دھۆكى بتايبەتى گەشە بخۆ فە دىتايبە، (زانكۆيا ئەمىرىكى كوردستان) ژى ئىك

ژ دەزگايىن فيركرنى بىن تايبەتە ل باژىرى دھۆكى ياكول سالا ۲۰۱۴ ئى ھايتىبە دامەزراندن كو رووبەكى شارسنانى دايبە فى باژىرى. و ھەك دەستپىك د شىان دايبە تاكو (۲۰۰۰) خویندكاران ھەرىگىت. سىستەمى خواندىن ل زانكۆيا ئەمىرىكى - كوردستان بىن جىاوازە ژ سىستەمى خواندىن ل زانكۆيىن دىتر بىن كوردستانى، ئانكو سالا وى يا خواندىن ژ سى وەرزىن خواندىن پىكدهىت. تاكو خویندكار ل زانكۆيا ناڧىرى بھىتە ھەرگرتن، پىدقى ل پىش وەخت باوھەنامەكا شىانىن زمانى ئنگلىزى ب دەستخۆفە بىنىت، ئەوژى (TOEFL) بىن IBT يان (IEITS)، و ئەگەر خویندكار نەشیا ئىك ژ فان ھەرسى تاقىكرىن شىانىن زمانى بدەستخۆفە بىنىت، پىدقى بە ل پەيمانگەھا زمانى ئنگلىزى بخوینىت ئەوا دناڧ زانكۆيىن دا، كو ژ ھەشت (۸) ئاستىن خواندىن پىكدهىت، ل زانكۆيا ئەمىرىكى نىزىكى (۲۵) مامۇستا ھەنە كو (۱۰) ژوان مامۇستايىن ئەكادىمى بىن مىلاكى (full time) و (۱۳) ژى ب شىوھىن ھەفبەندا كاتى بكارى وانە گۆتنى رادىن.

- 1- زانكۆيا ئەمىرىكى ھەك دەستپىك ژ (۴) پشكىن زانستى پىكھاتىبە، و ھەر پشكەك ژ چەند تايەكا پىك دەىت، ئەوژى ئەفە نە (۲۵۳).
 - 1- پشكا دىزايىن: پىكدهىت ژ تايىن (دىزايىن جىل و بەرگا و دىزايىن ناڧخۆبى).
 - 2- پشكا كارگىرى و دارايى: پىكدهىت ژ تايىن (كارگىرى كار و ئابوورى و دارايى و ژمىريارى و كارگىرىيا ژىدەرتن گاز و غازى).
 - 3- پشكا رامىارى و پەيوھەندىن گشتى: پىكدهىت ژ تايىن (پەيوھەندىن نىڧ دەولەتى و رامىارى گشتى و ئاسايىش و فەكۆلىنىن ستراتىجى).
 - 4- پشكا زانستىن كۆمپيوتەرى: پىكدهىت ژ تايىن (كارگىرىيا تەكنەلۇجىيا پىزانىنان و ئاسايىشا تۇرىن پەيوھەندىيان و زانستىن پزىشكىيا داد).
- ھەرھەسا زانكۆ يا پىكھاتىبە ژ جقاتەكا ئەمىندارىن بناڧىن (جقاتا ئەمىندارىيا زانكۆيا ئەمىرىكى - كوردستان) (۲۵۴).

ئىكەم جقاتا ئەمىندارىيا زانكۇيا نەمىرىكى - كوردستان:

- ۱- مەسرۇر مەسعود بارزانى - سەرۋىكىن جقاتى
- ۲- مثنى عبدوللا رزاق - ئەندام
- ۳- د. بىرنارد كوشنر - ئەندام
- ۴- زەلمى خەلىل زاد - ئەندام
- ۵- پىتر گالبرىث - ئەندام
- ۶- د. عەلى سىدى - ئەندام

- ۷- فەرھاد ئەترۇشى - ئەندام
- ۸- سەرۋەر پىنداۋى - ئەندام
- ۹- د. ھۈنەر عىسا - ئەندام
- ۱۰- عصمەت عەگىد - ئەندام
- ۱۱- ئەحمەد فەرھادى - ئەندام
- ۱۲- فىلدون لان راۋلاينس - ئەندام
- ۱۳- پىتر ستىرنس - ئەندام
- ۱۴- مصلح دھۆكى - ئەندام
- ۱۵- نورەلدىن ئىسماعىل العاقولى - ئەندام
- ۱۶- لەزگىن عەبدولرحمان ئەحمەد - ئەندام
- ۱۷- محەمەد بەدر عەبدولئىلاھ - ئەندام

خىستەين ژمارا مامۇستايىن زانكۇيا جىھان ل دووڧ سالىن خواندىنى و پلىن زانستى

۲۰۱۳-۲۰۱۴، ۲۰۱۴-۲۰۱۵

سالين خواندىنى	پروڧيسسور	پروڧيسسور، ھـ	مامۇستا	مامۇستايىن، ھـ	ژمارا سالىن
۲۰۱۳-۲۰۱۴	۱	۵	۴	۱۵	۲۵
۲۰۱۴-۲۰۱۵	۱	۵	۴	۱۵	۲۵
ژمارا گىشتى	۲	۱۰	۸	۳۰	۵۰

ژىدەر

۱. عبدالفتاح على يحيى، رىبەرى دەرچوويىن گەرا ئىكى، زانكۇيا دھۆك ۱۹۹۵ - ۱۹۹۶، بپ ۱۰.
۲. د. عبدالفتاح بونانى، زانكۇيا دھۆك، رىبەرى دەرچوويىن شەشى، ژىدەرى بەرى، بپ ۱۹.
۳. زانكۇيا دھۆك، رىبەرى دەرچوويىن گەرا ئىكى، ژىدەرى بەرى، بپ ۱۳.
۴. كۇڧارا پەياما زانكۇيى، (بىنى سال)، بپ ۵۵.
۵. زانكۇيا دھۆك، رىبەرى دەرچوويىن گەرا ئىكى، ژىدەرى بەرى، بپ ۱۱.
۶. بۇ زانين ھەر ژ ڧى ژمارى، (۴۹۴) خويندكار يىن كولېژا شەرىعى و خواندىنىت ئىسلامى بوون، ئەوا ل سالا خواندىنى ۱۹۹۱ - ۱۹۹۲ ئى ژلايى ھىندەك خىرخوازين شاھتشىپنا سەۋدىي ڧە ل باژىرى دھۆكى ھاتىپەدانان، و سالا ۱۹۹۴ ئى ژلايى سەرپەرشتىيا زانستى ڧە چوويە سەر ب زانكۇيا دھۆك ڧە.
۷. زانكۇيا دھۆك، رىبەرى دەرچوويىن گەرا ئىكى، ژىدەرى بەرى، بپ ۱۱.
۸. رىبەرى دەرچوويىن زانكۇيا دھۆك، گەرا نۇردى ۲۰۱۳ - ۲۰۱۴ ئى، بپ ۱۸.
۹. كۇڧارا پەياما زانكۇيى، ژمارە (۱۳)، چاڧىپكەڧتن دگەل ۋەزىرى خواندىنا بلىند ۲۰۱۱ ئى، بپ ۲.
۱۰. دەرچوويىن زانكۇيا دھۆك، گەرا بىستى ۲۰۱۴ - ۲۰۱۵ ئى، بپ ۲۸.
۱۱. زانكۇيا دھۆك، رىبەرى دەرچوويىن گەرا ئىكى، ژىدەرى بەرى، بپ ۲۱.
۱۲. ھەمان ژىدەر، بپ ۱۱.

ئەندازىلار

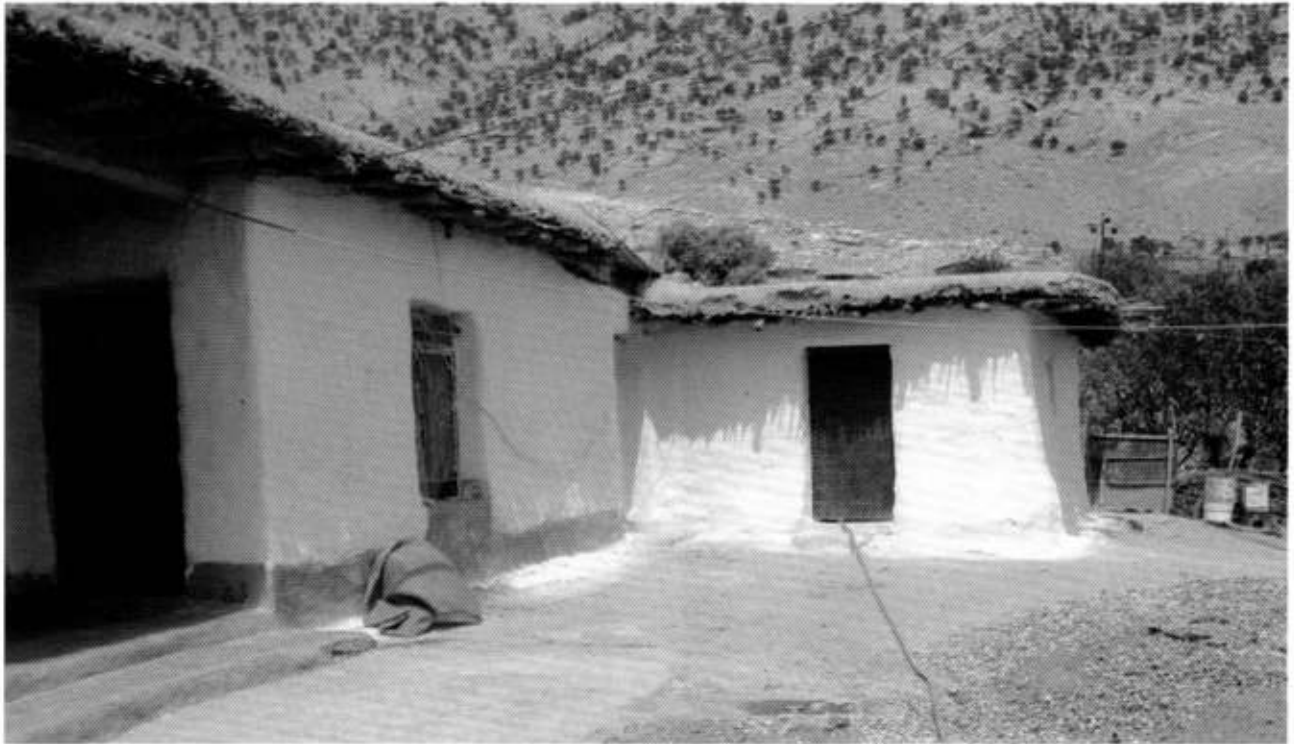
ئاقاھى و ھۆنەرى ئاقاكرنى ل پارىزگەھا دەھۆكى

**ئەندازىيار: ئەبدولجەئىل سىمان
وەرگىران: دىان جەمىل**

باوهرىنكرى ژ جەھىن فەرمى وەرگىران دەرىارەى فى
مزارى دەستقەبىنىن.

ژئالىيەكى دى قە، ژ بەركو كاودانىن سىياسى ل
عىراقى ھەمى كافان د سەقامگىر نەبوون، لەورا ژى
ئاقاھىن پارىزگەھا دەھۆكى ژى نەشيان مۇركەكى

ژ بەر كىمىيا ژندەرىن پەيوەندىدار ب ئاقاھىن
پارىزگەھا دەھۆكى و ئاماژە پىننەكرنا فكوئەر و
نقىسكاران ب دىرۇكا ئاقاھىيان ل دەقەرى و قۇناغىن
پىنشكەفتن و جۇرىن وان ب شىئوہىيەكى تىر و تەسەل
دئ بۇ مە يا ب زەحمەت بىت پىزانىن و داتابىنىن

ئەگەر ئەك تىنى بزاڧا ئاقەدانكرنى براوھستىت بەلكو رىژەبەكا ھەرە مەزىن يا گوند و دەڧەرىن كوردستانىن ھاتنە سووتىن و كافلكرن، ھوسان ھژمارەكا مەزىن يا ئاقاھىيان ھاتنە ژ ناڧىرن و چ تىشتى ھوسا ژى ئەما بىتنى ل دەڧەرىن ئاكنجىبوونى بىن مەزىن ئەبىت.

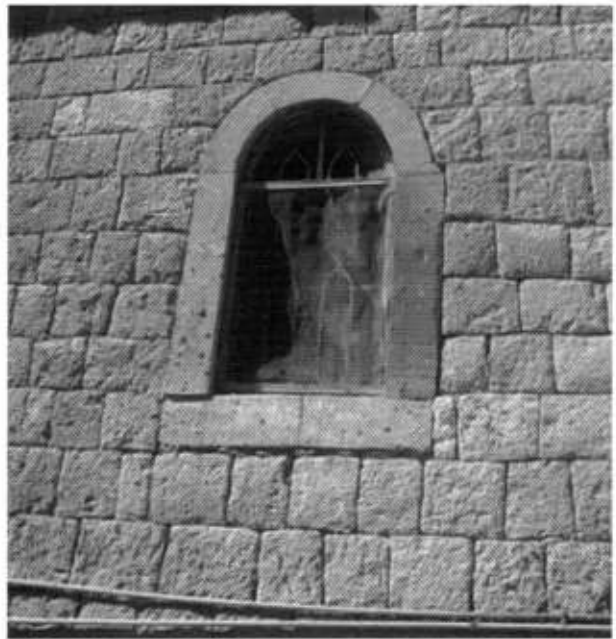
پىشتى سەرھلدا نا ۱۹۹۱ ئى ب تايبەت ژ سالا ۱۹۹۲ ئى بەرەف ژوور بزاڧا ئاقاكرنى ل كوردستانىن چوو د قۇناغەكا نوودا، گەلەك تەكنىكىن پىشكەفتى و كەلوپەل و كەرەستە و ئامىرىن ئاقاكرنى بىن نوو ھاتنە بكارئىنان و ھەتا سەرەمى ئەڧرۇكەژى ئەڧ پىشكەفتە يا بەردەوامە، لى ژ بەر گرنگى پىنەدانا حكۇمەتا ھەرنما كوردستانىن ب ئاقاھىين نوو و كەڧن، بوو ئەگەر گەلەك ئاقاھى و جھىن شوپىنوارى و كەلەپورى بىن كەڧن ھاتنە ژ ناڧىرن و ل شوپىنا وان ھندەك ئاقاھىين مەزىن و پرۇژەبىن نوو ھاتنە ئاقاكرن كو ل دەمەكى ۋەك ھىمايىن ھۇنەرى ئاقاكرنى ل دەڧەرا دھۆكى دەھاتنە نىاسىن و دەھمان دەمدا پىدڧى بوو ئەڧ ئاقاھىيە بەھنە پاراستن و نوپزەنكرن ژ پىخەمەت پاراستنا ھۇنەرى ئاقاكرنى ل دەڧەرى.

جىگىر بخۇ ڧە بىنن بەلكو ھەمى گاڧان شىۋازى دروستكرنا ڧان ئاقاھىيان دگەل گوھۇرىنا كاودانىن سىياسى و ئىمناھىين ل عىراقى ب كىشتى و ل ھەرنما كوردستانىن ب تايبەت ھاتىبە گوھۇرىن.

بەرى سالا ۱۹۷۰ ئى باشوورى كوردستانىن د ھندەك كاودانىن گران و نەخۇش را دەريازدبوو، ب ئىكجارى ژ ئالىن پىشەسازى و بىناسازى و كىشت بوارىن دى بىن ژيانى ژ ئالىن حكۇمەتىن ئاقەندى بىن عىراقى ھاتبوو پىشتگوھاڧىتن، ژ بەر ھندى ژى لايەن بىناسازى و ئاقاھىيان د قۇناغەكا بىدەنگ را دبوورى بىتنى د ھندەك بارىن تايبەت و دەگمەندا ئەبىت.

پىشتى پىنكھاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ ئى ھندەك تەكنىكىن نوو بىن ئاقاكرنى ھاتنە دەڧەرى، قۇناغەكا نوويا ئاقەدانكرنا دەڧەر و گوندىن كوردستانىن دەستپىكر، ھندەك ئامىر و كەلوپەلن نوو بىن بىناسازى بىن پىشكەفتى ھاتنە بكارئىنان، ب ڧى رەنگى بزاڧا ئاقاكرنى ل دەڧەرى پىشكەفتەكا ھەرە باش ب خۇ ڧە دىت و ئەڧ پىشكەفتە يا بەردەوام بوو ھەتا دەستپىكرنا سالىن ھەشتىيان ب تايبەت ھەوین ئەنڧالىن رەش ل سالا ۱۹۸۸ ئى كو بوو

ۋىنەين (۱) رەنگ و شىۋازىن ئاقاكرنا بەرى

دروستكرنا ئاھايىن دەقەرى دا ل وى سەردەمى بۇ ھندى دزفريت كو گەلەك بەر ل دەقەرى ھەبوون و تىچوونا وان ژى يا كىم بوو، زىدەبارى نىزىكىيا جھى بەران بۇ جھى ئاھاكرنى و ھەبوونا كرىكاران. ژ بەر ھىزى و رەنھومىيا بەرىن كلسى، ئەف بەرە ژ بۇ دروستكرنا ئاھايىيان ھاتىنە بكارئىنان ب تايبەت بۇ ژىر ئاستى بادىلوى، ھەرەسا بۇ دروستكرنا ديواران و ل سەر ئاستى بادىلوى.

ژ بەركو شىنەيىن قان بەران نەيى رىكوبىنكە، لەورا يا پىندقى بوو ديوار ب ستوورائىيا كىمتر ژ ۴۰ سەنتىمەتران نەھىتە دروستكرن و ب دو تەخان ئەوژى تەخا ئاھخۆيى و تەخا دەرەكى. ھەرەسا ژ بۇ دروستكرنا ئاھايىيان بەرىن گىچى (Gypsumstone) و خىزى (Sandstone) ھاتىنە بكارئىنان ئەوژى ل دووڧ دەم و جھى ئاھاكرنى. نەھاتىيە زانىن كا بەرىن گىچى ھاتىنە بكارئىنان يان نە ، لى ل ھندەك دەقەران بەرىن خىزى ھاتىنە بكارئىنان ئەوژى ل دووڧ وى جھى و ھەبوونا قان جۇرىن بەران ل وى دەقەرى.

۲. تابۇكىن تەقىنى (كەرىپوچ) (Clay Brick):
تابۇك ھندەك كەرستەيىن ئاھاكرنى نە ل سەر شىنەيىن لاكىشەيىن ھەقتەرىب ب دوورائىين وىنەيىن ۳ بەرھەفكرنا تەقنا سوور

- پىكا ئىكى كەرەستەيىن ئاھاكرنى ل دەقەرا دھۆكى

ب دىزىيا ماوہيىن دىرۇكى يىن دەقەرا دھۆكى تىرا بوورى، كەرەستەيىن ئاھاكرنى يىن جودا جودا ژ بۇ دروستكرنا ئاھايىيان ھاتىنە بكارئىنان، ل قىرى ئەم دى بەھسى گرىكتىن وان كەرەستەيان ل دەقەرى كەين؛
ئىكەم، كەرەستەيىن ئاھاكرنى يىن بەرى سالىن شىنستان ژ چەرخى بوورى (بەرى پەيدابوونا چىمەنتويىن)

۱. بەرىن ئاھاكرنى (Stone)

ژ بۇ ئاھاكرنى ئاھايىيان بەرىن ئاھخۆيى يىن كلسى ھاتىنە بكارئىنان ب تايبەت ئەوین پىكھاتنا وان ژ بىكارىونائىن كالسىومى، ھژمارەكا مەزنا بەران ل دەقەرى ھەنە ب تايبەت ل دەقەرىن چىيى. دەمى ئاھاكرنى ئاھايىيان، شىواز و وىنەيىن جودا جودا يىن بەران ھاتىنە بكارئىنان ئەوژى ل دووڧ سەردەم و جھى ئاھاكرنى، پترىن رەنگ و شىوازىن ھاتىنە بكارئىنان بەرى (لاش، راست و نكراندى) بوون ھەرەكى د وىنەيىن ژمارە (۱) دا ھاتىنە دياركرن.

ئەگەرى سەرەكى يى بكارئىنانا بەران د

وینەيىن (۲) ئاھاكرنى ديواران ب كەرىپوچا(تابوكا)

۳. ئاخ (تەقن) (Soil):

ژ بۇ ئاڧاكىرنا ئاڧاھىيان ل دەقەرى دو جۇرىن ئاخى ھاتىنەى بىكارئىنان ئەوژى:

- ئاخا سۇر (Red soil)
- ئاخا سېى (White soil)
- ئاخا سۇر:

ئاخا سۇر ھاتىبە بىكارئىنان ژ بۇ دروستىكرنا ھەقېرى ئابۇكان و لىننن تەقنى، ھەرەسا دروستىكرنا دىواران ب بەران و ئابۇك و لىننن تەقنى.

دەرىارەى چەوانىيا بەرھەقېرىنا ھەقېرى تەقنى ژ بۇ دروستىكرنا لىنان ژى (وىنە -۳).

- خرقەكرنا ئاخا سۇر و ھەرشاندنا گومتلىن ئاخى و نەرمىكرنا وئ و نەھىلاتا گلىشى دناڧدا.

- مۇخلىكرنا وئ ب رىكا موخلىن ئاسنى بىن نەرم.

- فەرشىكرنا ئاخى ل سەر وى جھى لى دەھىتە

ئامادەكرن و پاشىن كاپىن پىنەردكەن و باش تىكەل دكەن

ھەناكو ئەڧ كاپە دناڧ ھەمى بەشىن وئ دا بەلاڧ بىت.

- چالەك ل نىڧەكا قى ئاخى دا دەھىتە كولان و

(۲۳X۱۱X۷) سەنتىمەتران (وینە -۲) ژندەر دىارناكەن كو ل سەردەمىن بەرى ئابۇك ل پارىزگەھە دھۆكى ھاتىبە دروستىكرن بەلكو پىشتى سەرھلدانا پىرۇز ل سالا ۱۹۹۲ئى كارگەھەكا دروستىكرنا ئابۇكان ل كواشنى ھاتىبە قەكرن.

ژ بەر نەبوونا كارگەھىن دروستىكرنا ئابۇكان، خەلكى دەقەرى نەچارىبوو ئابۇكىن تەقنى ژ دەقەرىن ئاڧەراست و باشوورى عىراقى بىنن، لى ژ بەركو ئىنانا ئابۇكان ژ دەرقەى پارىزگەھى دبوو ئەگەر ژىلى بەھىن ئابۇكان پارەبەكى ژندەتر بىتە مەزاختن، ھەرەسا ژ بەر ھەبوونا پىگوهۇرکەكى كو ئەوژى بەر بوون لەورا بىكارئىنانا ئابۇكان ژ بۇ دروستىكرنا ئاڧاھىيان ل وى سەردەمى نە ھند يا بەرەلاڧ بوو، تىن د ھندەك كاودانىن تاپىتە دا نەبىت ئەوى دەمى ھندەك جاران دروستىكرنا ئابۇك ل دەقەرى ب خۇ دەھانە دروستىكرنا ئەوژى ب رىكا سووتاندنا ھەقېرى تەقنا سۇر دناڧ قىرىن گەرم دا د پلەبىنن گەرماتىن بىن بلند دا و پاشى سارپىكرنا وان و قەگوھاستىنا وان بۇ جھى ئاڧاكىرنى.

وینە -۴) ھونىنا دىواران بىتەقنا سېى)

فە ھىتەدانان داکو ئىكى دى زى ب ھەمان شىۋە بىتە دروستىكرن، ئەف كرىبارە دى يا بەردەوام بىت ھەتا ھەمى ھەقىرى ھاتىبە بەرھەفكرن دىتە لىنە. پاشتر لىنن ھاتىبە دروستىكرن دى مېننە ل بەر ھەتاقى ھەتاكو باش ھىك دېن و دووقدا دى ھىنە فەگواھاستن بۇ جھى كارى. (وېنە- ۵)

ژ بۇ دروستىكرنا ھەقىرى تەقنى كا دگەل تەقنا سۆر دەيتە بكارئىنان ئەۋزى ژ پىخەمەت رىگرتنى ل شەقبوونا لىنان پىشتى ھىك دېن، ئەف داقىن كاپى ھوسا تەقنى پىكفە گرىدەن و رەق دكەن و ناھىلىت ژىكفەبىن.

ھەروەسا ئەم دىنن قان لىنان پتر ب ھىز بىخىن ب پىكا زىدەكرنا كىچ و خىزى بۇ ئاف ھەقىرى تەقنى..

۵. كىل (النوره) (Lime)

كەرەستەبەكى ئافاكرنى بى سىببە ھەكى ئارىبە ژ سۇتتا بەرىن كىسلى بىن سىپى كو ل دەقەرىن چىبى ھەنە دەيتە دروستىكرن. لى ھەتا پلەبا كەرماىبا (۹۲۰-۱۰۰۰)م دەيتە گەرمكرن، پىكھاتنا كىمىبىبى يا بەرىن كىسلى ب قى رەنگى بە (CaCO₃).
پىكا دروستىكرنا كىسلى:

- ئىنانا بەرىن كىسلى پىشتى شىكاندنا وان ژ

وېنە ۶- ئافاكرنا دىواران ب كىسلى

دى تى ئاف كەن بۇ ماۋەبى ۱۲ دەمژمىزان ھەتاكو ھەمى بەشىن ئاخى تىر ئافى بىمىزن، پىشتى ھىنگى ب باشى دى قى ئاخى تىكەل كەن ھەتا ھەكى ھەقىرەكى چىر لى دەيت.

• ئاخا سىپى

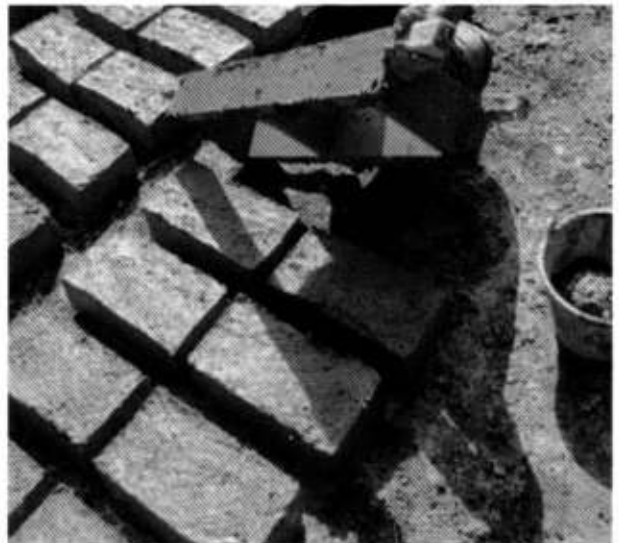
ئاخا سىپى دەيتە بكارئىنان بۇ داپووشىنا دىوارىن دژوورقە و ژدەرۋە داکو دىوار و فەرشى خانى رەنگەكى سىپى ۋەرىگىت، ل دووقدا ئەف ئاخە ۋەكى بۇباغ ھاتىبە بكارئىنان ب پىكا بەرەكى حولى (جولە)يان (چەمچە)ى دەيتە حولىكرن و راستىكرن. (وېنە - ۴)

۴- لىبە :

ھندەك بارىستەبىن ئافاكرنى بىن پىكخىستى نە ژ ھەمى رەخ و ئالىبافە و ب دوورائىن (۴۵X۳۰X۱۰) سم و ژ بۇ ئافاكرنا دىواران دەيتە بكارئىنان. بۇ دروستىكرنا لىنان قالبەكى دارى ب دوورائىن (۴۵X۳۰X۱۰) سم دەيتە بكارئىنان، دەستىپىكى ئەو قالبە ژ ئافدا دەيتە تەركىن و پاشى ل سەر جھەكى راست ھىتەدانان. پاشى دى ئەف قالبە ب تەقنا سۆر دى ھىنە پىكرن و كەبىسكىن و سەرى وى ب پىكا راستەھىلەكى دارى و مالىجى دى ھىتە راستىكرن.

ل دووقدا دى قالب ھىتەراكرن و ل رەخ وى لىنن

وېنە ۵- بەرھەفكرنا لىن تەقنى

سەقايى دا ھەبە و ھوسا دوپارە دى پىنكھاتەبا وى يا كىمىيىبى كو كاربوناتىن كالىسىومى بە زۇقرىتەقە. ھەزى گۆتتى يە كو كلىسى قەمراندى پىندقى ب دوھم ئوكسىدا كاربونى ھەبە، ھەروھسا پىندقى ب دەرىخىستىنا گەردى ئاقى ھەبە ز بەر ھندى بۇ رووین ز دەرقە بى ئاقھىيان دەھىتە بكارىنىان داکو ب رىنكا ھەلمبونى ب سانەھى ئاق زى دەركەقىت.

۶- گىچ (Gypsum)

گىچ كەرەستەبەكى ئاقكرنى بى سىپبە ھەكى ئارىبە و ھەتا سەردەمى ئەفرۇكە زى بۇ ئاقكرنى دەھىتە بكارىنىان (وینە-۷).

گىچ ز بەرىن چىسى دەھىتەدەرىخىستىن كو ل ھندەك دەقەرىن دھۆككى ھەبە و ھندەك چاران ز دەرووبەرىن بازىرى مووسل دىنا. رىنكا دروستكرنا گىچى ھەكى يا كلىسى بە كو بەرىن وان دىننە جەھى نامادەكرنى و دناق كوپرەھەبىن ئاكرى دا دەاتنە سووتن و ئەف بەرە دا ھىنە پرت پرتكرن و گەرمكرن ھەروھكى د كرىارا چىكرنا كلىسى دا ھاتىبەدىاركرن، لى جوداھى ل قىرى ئەوۋە بتنى ھەتا پلەبا گەرماتىبا ۱۷۰-۲۰۵ دەھىنە گەرمكرن، پىنكھاتنا كىمىيىبى يا بەرىن گىچى ب قى رەنگى بە : $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.

پىشتى كو بەرىن گىچى ب شىئوھەبەكى تەمام دەھىنەسووتن دى ئەف بەرە ھىنە قەگۇھاستىن بۇ ئاشىن تايبەت بىن ھىرانى و دى ھىنە گۇھورىن بۇ تۇز يان ھوپركى تەباشىرى و پاشى دى د گىنىكاندا ھىنە ھەلكرتن و قەگۇھاستىن بۇ جەھى كارى.

بەرھەفكرنا گىچى بۇ كارى

سىنىبەكا ئاسنى يا قەبارەبى نائفجى و تا رادەبەكى كوور دى ھە تا نىقەكى ئىتە تىكرن ز ئاقى و پاشى ھىدى ھىدى دى گىچ ل سەر ھىتە بىنور كرن ھەتا كو ئاق ھەمى بەرزە دبىت و پاشى ب شىئوھەبەكى بلەز دى ھىتەتىكقەدان ھەتا دبىتە ھەقىرەكى رۇھن و پىندقى ھەر زوو بۇ سىپكرنا دىواران بىتە بكارىنىان بەرى ھەقىر رەق ببىت. بەرى سالىن ھەفتىيان، گىچ ھندەك ئاقھىبىن

دەقەرىن چىابى بۇ جەھى كوپرەھەبىن ئاكرى. دەمى سووتنا بەرىن كلىسى، ئەف بەرە دى گەردىن دووھم ئوكسىدا كاربونى زەستدەن و بتنى گەردىن ئوكسىدېن كالىسىومى دى مېنن و ل قىرى دبىزنى كىسلا زىندى.

- سووتنا قان بەران بۇ ماوھىنە كىمتر ز ۲۴ دەمىزىران دى يا بەردەوام ببىت و پاشى دى ئاكر ھىتە قەمراندن و ھەتا ئەف بەرە ساردېن دى ھىنە قەگۇھاستىن بۇ ئاق گۇرەپانەكى.

- ل دووقدا دى ھندەك چىكىن ئاقى ل قان بەرىن سووتى ھىنە رەشاندىن و د ئەنجامدا ھندەك گومتلىن بەرى دى پەيدابان و بەرىن كلىسى بىن زىندى دى ھىنە گۇھورىن بۇ بەرىن كلىسى بىن تەمراندى ز ئەنجامى پەيدابوونا ھابدروكسىدېن كالىسىومى.

- پاشى ئەف بەرە دى ھىنە ھىران و د ئەنجامدا دى تۇزەكا نەرم دى زى پەيدابىت و دناق كىس يان گىنىكىن تايبەتدا ھىنە ھەلكرتن و ھنارتن بۇ جەھى كارى.

كىسل دەھىتە بكارىنىان ز بۇ ئاقكرن دىواران، ھەروھسا بۇ سىپكرنا دىوار و بانىن خانىيان (وینە-۶). پىشتى كىسل دەھىتە بكارىنىان، دوپارە دى گەردىن ئاقى زەستدەت و دى كارلىكى.

دگەل دووھم ئوكسىدا كاربونى كەت كو دناق

(وینە -۷) ئاقكرن دىواران ب گىچىن

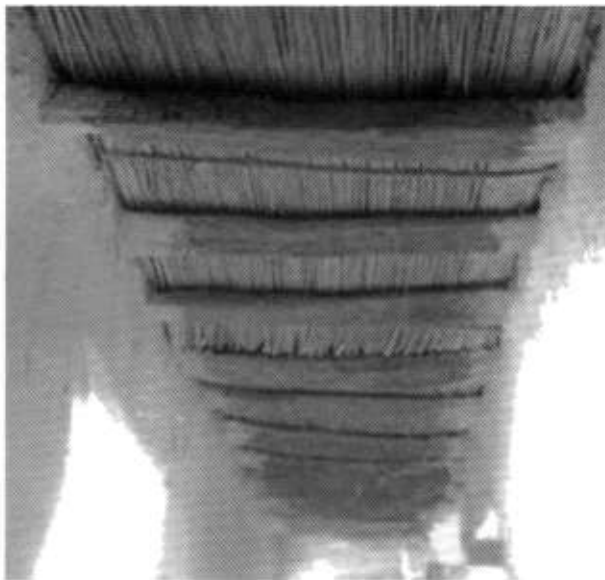
دارىن سىپىنداران دەينە دروستىكرن ئەف دارە ل دەفەرئى و ل سەر لىقىن رووباران دەينە چاندن، گارىتە تىتە بكارئىنان بو دروستىكرنا بانىت خانىيان (وينە-۹) ل دەستپىكى دار دى ھىتە برىن و پاشى تىقلى وى دى ژى ھىتە راكرن و دار دى بو چەندىن پارچەينىن جودا جودا ھىتە پرت پرتكرن كو درىزيا وان دناقبەرا (۳ - ۵) مەتران دايە و فرەھىيا تىرى وان دناقبەرا (۱۰ - ۱۵) سەنتىمەتران دايە. پاشى ئەو زىندەھىين ب رەخ و سەرىن وان قى دى ھىنە لادان و ھىندەك جارا ئەف گارىتە دى ب بۇياغا ئە مولشەن ھىنە بۇياغكرن ژ پىخەمەت گرتنا كونج و فالاهىين وى داکو بىتە ئەگەر ئەف گارىتە ئاقى و ھەلما ئاقى نەكىشەنە خۇ و بمىژن.

۹- شەكە (نيرە):

ھىندەك پارچەينىن دارى يىن بچووكن كو ژ دارىن بەرىن و مازىيان دەينە دروستىكرن. ئەف دارە ب درىزيا (۰,۸ - ۱,۲) مەتر و ب تىرى (۳-۸) سەنتىمەتران دەينە برىن و دى تىقلى وان ل سەر ھىتە راكرن و بەرمايىكىن زىندە ھىنە لادان.

ئەف پارچەينىن دارى ژى بو ئاقاكرنا بانى خانىيان دەاتنەبكارئىنان كو ل سەر دارىن گارىتەيان دەاتنە

(وينە ۹-) ب كارئىنانا گارىتا ب بانىت عەقادە

حكۆمەتى يىن دەفەرا دھۆكى ھاتىبە بكارئىنان ۋەك ئاقاھىي قىشلى و رىشەبەريا پۇستە و گەھاندنا بەرى. دادگەھا دھۆكى، خواندىنگەھا دھۆكى يا ئىكى (سەلاھەددىن)، نامادەھىيا كاۋە، مالا كەمبەرلاندى و مزگەفتا مەزن و دىزا بەرانى و دىزا مارگورگىس، زىندەبارى ھىندەك كەسىن زەنگىن ل باژىرى ژى ژ بۇ خانىين خۇ ب كارئىنايە ۋەك خانىي (مەحمود ئەلنابىب) ل گوندى دلبى.

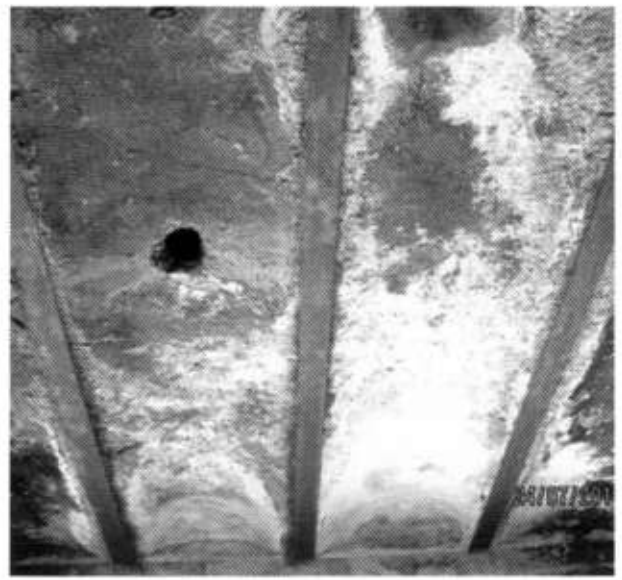
۷ - شەلمان

ھىندەك كەرەستەينىن ئاسنى يىن جودا جودابوون ل شىۋەينى پىتىن (S, hp, l و W) يىن ئىنگلىزى، ھەرۋەكى د (وينەينى ۸-) ديارە. درىزيا وان نىزىكى شەش مەترانە و ھەتا نھاژى ژ دەرۋەى ۋەلاتى دەينە بەھنەكرن (ھاوردەكرن). شەلمان ژ بۇ بانى ئاقاھى دەينە بكارئىنان ب تابىتە ئەوخانىين ب كلس و كىچى دەينە دروستىكرن. پىرىيا جاران ھىندەك تابۇكىن بەرى يان كىچ و كلس دەينە بكارئىنان ژ بو پىكرنا دووراتىيا دناقبەرا شەلمانان دا.

۸ - گارىتە

گارىتە ھىندەك پارچەينىن دارى يىن درىژ و قەلەون ژ

(وينە ۸-) ب كارئىنانا شەلمانان بو بانىت عەقادە

كو گارىتە ب تىلن پىلاى پىنكفە ھاتىنە گىردان ب دووراتىيا دناقبەرا (۱۰-۲۰) سەنتىمەتران دا و پاشى حىسىل ل سەر ھاتىنە دانان و دوبارە تىل ھاتىنە قائىمكەرن و ل داويىن ب ناخى ھاتىنە نخافتن.

۱۱ - كەرەستەيىن دى يىن جۇراوھۇر

ل سەر دەمى بوورى چەندىن كەرەستەيىن دى يىن جودا جودا ژى ژ بۇ ئاڧاكىرنى ھاتىنە بكارئىنان دى ب كورتى ئامازى پى دەين؛
- تىلن پىنكفەگىردانى (اسلاك)؛

- تىلن پىلاى ب ستووراتىيا (۱,۵ - ۲,۵ ملم) كو ب شىوھىن تۇرەكى ل سەر گارىتەيان دەھاتنە دانان ب دووراتىين دناقبەرا (۱۵ - ۲۰) سەنتىمەتران. پاشى دى حىسىل ل سەر ھىنە دانان و ئەگەرئى بكارئىنانا وان ژى بۇ ھىندى يە داكو حىسىل ل سەر گارىتەيان نەكەڧن. ئەڧ تىلە ب ھارىكارىيا بزمارىن ئاسنى ب گارىتەيان ڧە دەھاتنە گىردان و پاشى دا باش ھىنە شىداندىن داكو پوويەكى راست بۇ حىسىلان پەيدابىت.
- لەڧەن و قەرمە يان ژى قامىش؛

- لەڧەن و قامىش تىتە بكارئىنان بۇ نخافتنا نىران و دەھىتە بكارئىنان ب ستووراتىيەكا گونجايى داكو بىتە رىگر ل ھەمبەر كەڧتتا ناخى دناقبەرا

ويىنەيى ۱۱

دانان و پاشان ڧەرش كو ھىندەك پارچەيىن بەرى يىن پەحن وەك بەرىن ھەلانى ل سەر دەھاتنە دانان و ل داويىن ژى ھەمى ب ناخى دەھاتنە نخافتن. پىرىيا جاران ئەڧ شەڧلە بۇ دروستكرنا خانىين دەستپىكى و بانىن گوڧىن پەزى دەھاتنە بكارئىنان.

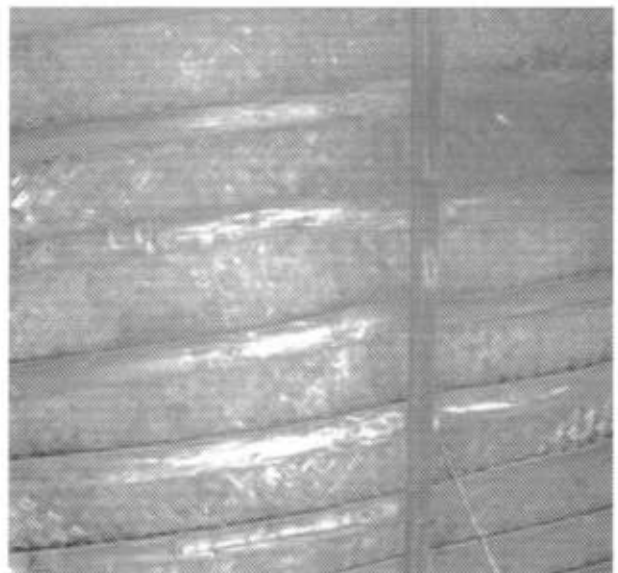
۱۰ - ھىسىل

حىسىل ھىندەك پارچەيىن رائىخسىتنى يىن لاكىنشەيى نە و دووراتىين وان دناقبەرا (۰,۸ X ۲,۰) مەترىان (۱,۲X ۱,۴) مەتر دايە (ويىنە ۱۰۰).

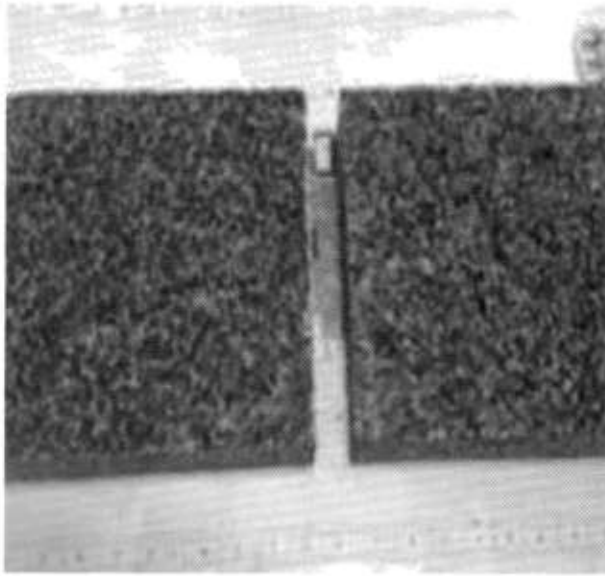
حىسىل ژ لەڧەنان دەھىنە دروستكرن كو ل دەستپىكى دى پارچەيىن لەڧەنان ھىنە بىرن كو سەر لىڧىن پووباران شىندىن و بەھرا پىتر ل دەڧەرىن ناڧەراست و باشورى عىراقى ھەنە. د چ ژىندەران دا نەھاتىيە كو حىسىل ب شىوھىيەكى بازىرگانى ل دەڧەرى ھاتىنە چاندن. پىشتى كرنا لەڧەنان ئەڧ لەڧەنە دى ھىنە پاڧزكرن و ھىنە رىستن ژ بۇ دروستكرنا حىسىلان و ھىنە ڧەگوھاسىتن بۇ جەھن كارى.

حىسىل ھاتىنە بكارئىنان بۇ بەرىنان ب تايبەت ل باژىران ب پەنگەكى كو حىسىل ل شىوونا شەڧلەيان ل دروستكرنا بەرىنان ھاتىنە بكارئىنان. ب پەنگەكى

ويىنەيى ۱۰

۱۲ ۋىنەين

۱. مەرمەر و گرانىت:

پىشتى ساللا ۱۹۹۲ ئى بكارئىنانا گرانىت و مەرمەرى سىپى د ئاڧاكىرنا ئاڧاھىيان دا بەرەلەڧىۋىيە. ب دىرئىيا فى ماۋەيى مەرمەرى چەندىن ئاڧ وەرگىرىنە ئەۋزى ل دوۋڧ ئاڧنى كارگەھ و ئەو جەھى مەرمەر زى ھاتىيە وەرگىرتىن. مەرمەر دەيتە بكارئىنانا ژ بۇ نىخاڧتىنا دىۋار و روۋيى خانىيان و زىندەبارى بۇ فەرشكىرنا ژوورنى خانىيان و كاۋنتەران (۱۲-ۋىنە).

۲. تابۇك (كەرىپوچ)

- تابۇكىن تەقىنى

- د قۇناغىن بوورىدا ھىندەك رىكىن دەستىپىكى ژ بۇ دروستكىرنا تابۇكان ھاتىنە بكارئىنانا ژ بەر ھىدى جۇرىن تابۇكىن بەرى نە ھىدى باش بوو و شىۋازىن وان ژى نە د سەروبەر بوون، ھەروەسا دوورائىن وان ژى بىتنى ب فى رەنگى بوون (۱۳-ۋىنە).

- (۲۳X۱۱۷X) سەنتىمەتر بوون.

لى د سەردەمى ئەڧرۇكە چەندىن تەكنولوزىا و نامرازىن نوو و پىشكەڧتى ژ بۇ دروستكىرنا و پىرتكىرنا تابۇكان دەيتە بكارئىنانا و ب دوورائىن جودا جودا ب تايبەت ژى پىشتى دامەزراندنا كارگەھا

نيران و ل دوۋڧدا ئەڧ قەرمەھ ب ئاڧا سۇر دا ھىتە نىخاڧتىن. (۱۱-ۋىنە)

- بەلكىن دار بەرىان (چەقىن داران دگەل بەلكىن وان):

ل ھىندەك دەڧەرىن قەرمەھ لى نەي، ئەو نەچارىبوون بەلكىن دار بەرىيان بىن ھىشك بكارىينن و پاشى ب ئاڧا سۇر د نىخاڧتىن.

- فەرش:

جۇرەكى بەرايە يان (كەڧرىك) بى بەھنە وتەنكە دەيتە بكارئىنانا بو سەھر شەڧلا بجاھى چىسىلى و پاشى ب ئاڧى دى ئىتە نىخاڧتىن.

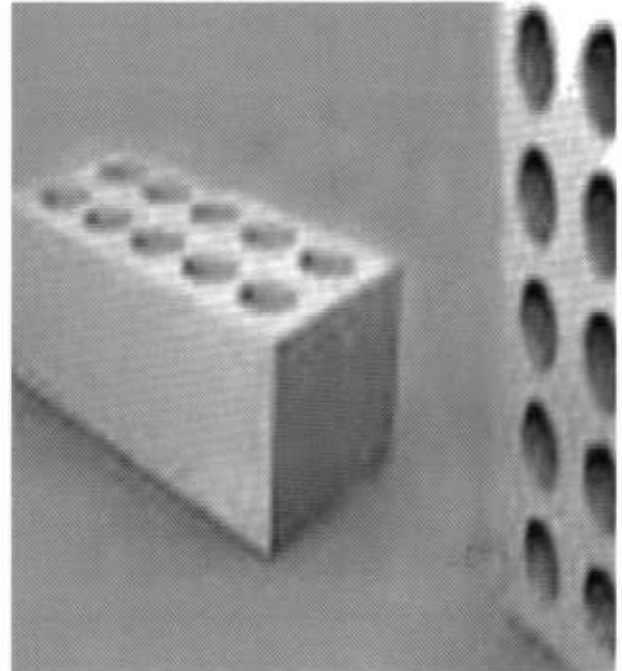
دوۋم: كەرسەستەيىن ئاڧاكىرنى پىشتى سالىن شىستان ژ چەرخى بوورى (پىشتى دەرگەڧتىنا چىمەنتوۋىن)

د فى قۇناغىندا بكارئىنانا كىسلى تىن د ھىندەك پىرۇژە و كارىن تايبەتدا يا بەردەۋام بوو، ھەروەسا گارىتە و چىسىلىك و قەرمەھ و لىنن تەقىنى و ئاڧى تىن ل ھىندەك گوندىن دوور و ئاسنى بۇ ئاڧاكىرنا كۇتان و گۇڧىن بەزى دەيتە بكارئىنانا و گىچ دەيتە بكارئىنانا بۇ سىپىكىرنا دىۋاران و كارىن دىكور و بىنانىن خانىيان ب تايبەت بىنانىن مەڧرىبى. بكارئىنانا شەلمانا ژى تىن بۇ ھىندەك كاروبارىن ئاسنى ۋەك جەمەلونان و كارىن مەزىن د پەيكەرىن ئاڧاھىيان دا دەيتە بكارئىنانا.

ئەو بەرىن بەرى نھا د برگەھا ئىكىندا بەھسكىرىن كو دەاتنە بكارئىنانا ژ بۇ ئاڧاكىرنا ئاڧاھىيان د قۇناغا بەرى سالىن شىستاندا ۋەك خو ماينە لى نھا ھىندەك جۇرىن نوو ژ ڧان بەران دەرگەڧتىنە ۋەك بەرىن ھەلانى يان ژى بەرىن كىسلى بىن سىپى.

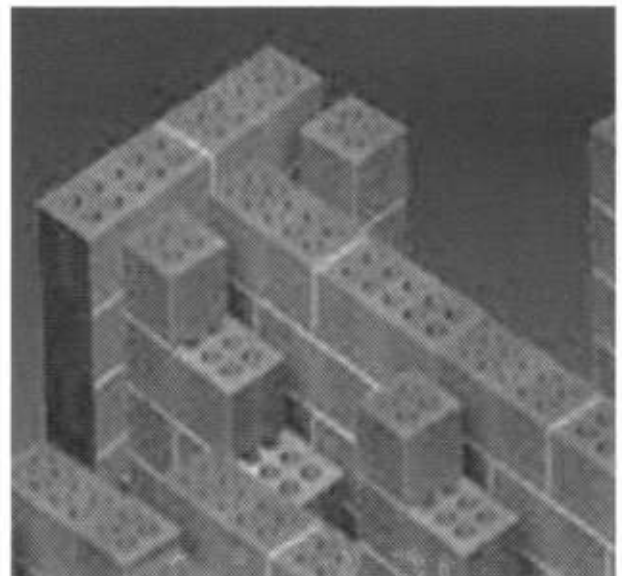
ئەڧ جۇرە ل ۋى دەمى ھاتىنە بكارئىنانا پىشتى كو ئامىرىن بىرنى و مىشارىن پىلايى و ئەلماسى ھاتىنە دروستكىرنا، پىرىيا جاران ژى بەرىن كىسلى بىن نەرم دەيتە بكارئىنانا ئەۋزى ژ بەركو بىرنا وان يا ب ساناھىيە و دەيتە بكارئىنانا د كارىن ئاڧاكىرنا ئاڧاھىيا دا ب تايبەت بۇ نىخاڧتىنا دىۋاران و بەرسىنگىن خانىيان. بەرىن ھەلانى چەندىن جۇر و شىۋاز ھەنە،

۱۳ ۋىنەين

دروستىكرنا تابۇكان ل پارىزگەھا دەھۆكى ل دەقەرا كواشنى و ئەف كارگەھە ھژمارەكا جودا جودا يا تابۇكىن تەقنى بەرھەم دئىنىت ژ بەركو كەرەستەين خاڧ ب شىنۆەيەكى بەرفەرەھ ل قى دەقەرى ھەنە. ھەرۆەكى بەرى تابۇكىن كون كون و نەخشاندى ژى دەينە بكارئىنان د كرىارا ئاڧاكرنى دا. (۱۴- ۋىنە)

۱۴ ۋىنەين

۱۵ ۋىنەين

- تابۇكىن كونكرىتى

پشتى چىمەنتو ھاتىيە دناڧ جىھانا ئاڧاكرنا خانىياندا، ئىدى تابۇك ژ كونكرىتى ئاساسى ب شىنۆاز و دوورائىن جودا جودا ھاتنە دروستىكرن. ئەف تابۇكە ژى بۇ دروستىكرنا فەرشىن خانى و جادەيان دەينە بكارئىنان (۱۵- ۋىنە). ھەرۆەسا چەندىن جۇرىن دى بين تابۇكان دەينە دروستىكرن و بكارئىنان د كارىن ئاڧاكرنى دا ۋەك تابۇكىن جىرى (كسل و خىز و چىمەنتو)، تابۇك ۋىلۇكىن شىشەيى.

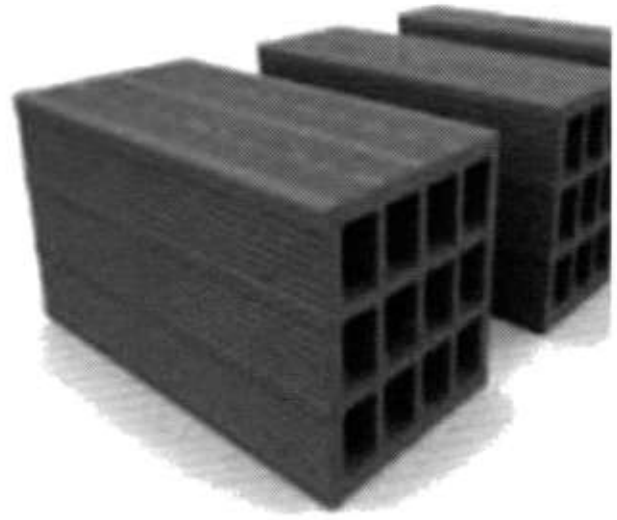
۳- بلۇك

ژ بەركو بلۇكان شىنۆازەيەكى رىنكخستى و گونجاي ين ھەى و ژ ئالىن ئابوورى قە د ئەزران، ژ بەر ھندى د سەردەمى ئەقۇرۇكە دا بلۇك ب شىنۆەيەكى بەرفەرەھ ھاتىنە دناڧ جىھانا ئاڧاكرنى دا ۋەك پىگۆھۆرك بۇ تابۇك و بەران. چەندىن جۇرىن بلۇكان دەينە بكارئىنان ژ بۇ ئاڧاكرنا خانىيان ۋەك:

- بلۇكىن تەقنى

ئەف جۇرە بلۇكە ل كارگەھا دروستىكرنا تابۇكان ل پارىزگەھا دەھۆكى، دەقەرا كواشنى دەينە دروستىكرن

۱۶-ئىنەنە

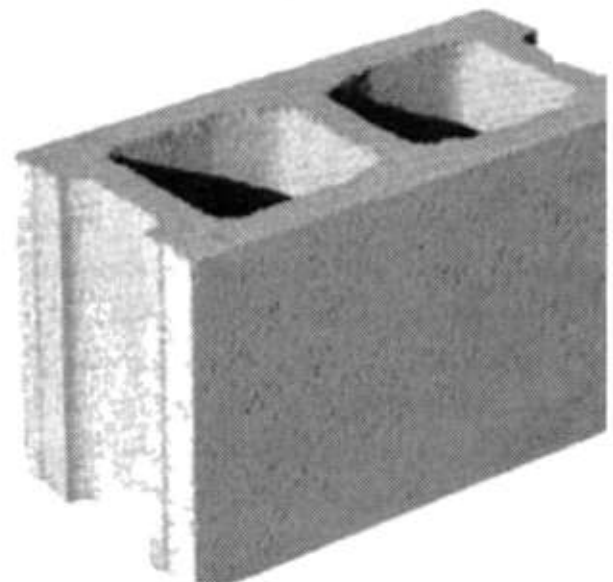
(۱۶-ئىنەنە)

ب ھەمان رىك و شىۋازىن تابۇك پىن دەينە دروستىكىن.

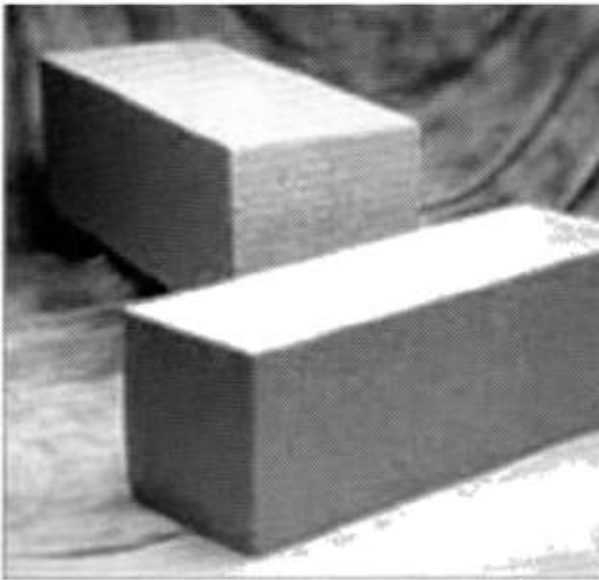
- بلۇكىن چىمەنتىۋىن -

پشتى چىمەنتو ھاتىبە بىكارئىنان ژ بۇ ئاڧاكرنا خانىيان، بلۇكىن چىمەنتىۋى ژى دگەل ھاتىنە دروستىكىن ب دوورائىن (۴۰X۲۰X۲۰) و ۴۰X۲۰X۱۵

۱۷-ئىنەنە

۱۸-ئىنەنە

۴۰X۲۰X۱۰ سەنتىمەتر بوو

ھەرۋەسا بلۇكىن چىمەنتىۋى پىن كون كون ژى دەينە دروستىكىن (۱۷-ئىنەنە).

ب شىۋەبەكى گىشتى بلۇك ژ بۇ دروستىكىن دىۋار و بانىن خانىيان دەينە بىكارئىنان، بلۇكىن نەخشاندى، ئەڧ جۆرە بلۇكە ژى بۇ دروستىكىن بەرسىنگىن خانىيان و بەلەكونان دەينە بىكارئىنان.

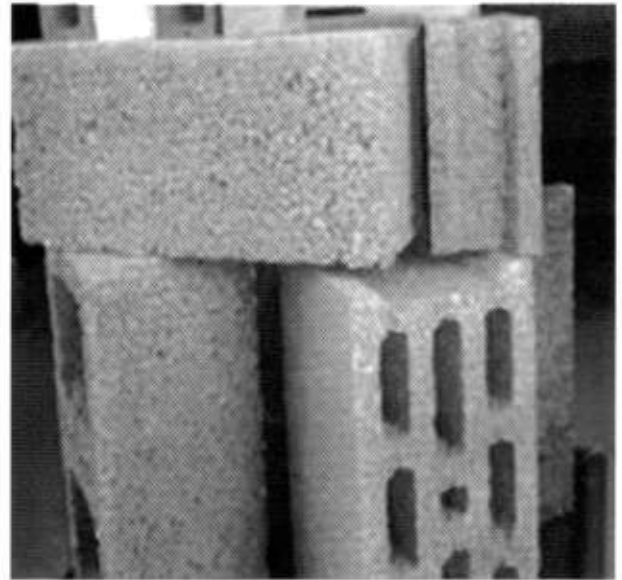
- بلۇكىن سورمەستىۋىن -

جۆرەكىن بلۇكىن رەنگ سىپى نە ل ژ ھووركىن ئەلەمنىوم و كىسل و خىزى دەينە دروستىكىن و پشتى ھىنگىن د كرىارەكىن و ب ھارىكارىيا رىنكا گەرماتىن دىۋورىت تا شىۋەبەكىن ۋەكى ئىسڧەنجى پىن سڧك ۋەردگىرىت. دوورائىن قى جۆرى بلۇكى (۶۰X۲۴X۲۴) سەنتىمەترىن و ل ناڧ پارىزىگەھى ناھىنە دروستىكىن بەلكو ژدەرڧە دەينە ھاوردەكرىن (۱۸-ئىنەنە).

- بلۇكىن چىمەنتىۋى پىن سڧك -

ئەڧ جۆرە بلۇكە ژ بەرمايكىن بۇركانان دەينە دروستىكىن چونكى ئەڧ بەرمايكە تا رادەبەكى د سڧك و پىتى نە. ژ بەركو سەنگا قان بلۇكان ياكىمە وگەلەك كون پىن دناڧدا ھەين. ژ بەر ھندى ۋەك درگىن جووداكرى پىن گەرماتى و شىندارىن دەينە بىكارئىنان، پىرىيا قان بلۇكان

۱۹-ئىنەمىن

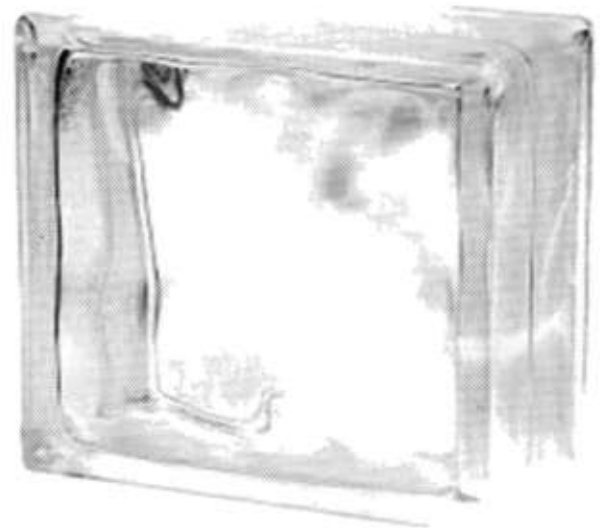

ژى ب شىنەمىن كولاشتى يان ژى قەوراندى دەينە دروستكرن. كەرەستەمىن خاڧ يىن دروستكرنا ڧان بلۇكان ژولەلەتنى تركيا دەينە ھاوردەكرن و ل كارگەھا ئاڧا ل پارىزگەھا دھۆكى و چەندىن كارگەھىن دى يىن زاخۇ و ھەوليرى دەينە دروستكرن (۱۹-ئىنەمىن).

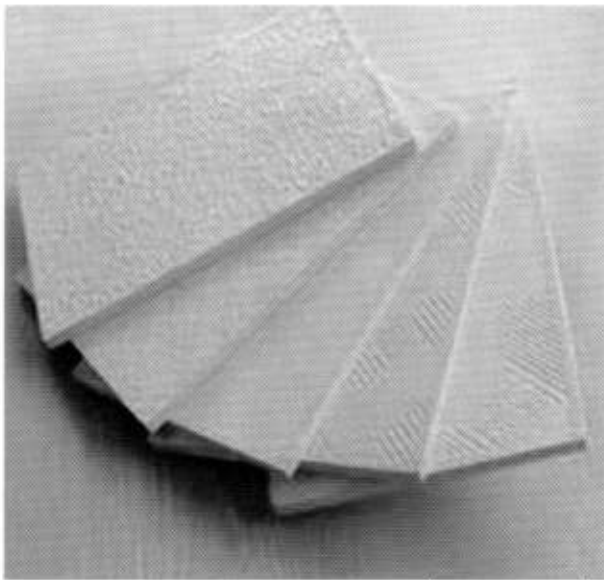
بلۇكىن شىشەمى

جۇرەكىن بلۇكانە ژ دو تەخىت شىشەمى پىك دىت وناقبەينا وان يا ڧالايە وتىنە بكار ئىنان بۇ كارىن

۲۰-ئىنەمىن

۲۱-ئىنەمىن

ناقېرىت د ژوورڧە ھەر ھەسا بو وان دىوارا يىن د كەڧنە ژ دەرفە ژ بۇ ھەرگرتنا رۇناھىن و ب ستارەبىن (۲۰-ئىنەمىن).

۴- دەپ يان لەوھىن گىمىن:

ھندەك دەپن ژ گىنچى ب ستوورائىيا ۱۰ ملىمەتران و ب دوورائىين (۱۲۰X۲۴۰) بۇ (۹۰X۱,۸۰) سەنتىمەتران دەينە دروستكرن. ئەڧ دەپە ھەك ناقېر و دابەشكرنا رووبەرىن ەردى و بو بانان دەينە بكارئىنان و ژ دەرفەمى ۋەلەتى دەينە ھاوردەكرن(۲۱-ئىنەمىن)

۵-كاشى:

ب شىنەمىن كى گىشتى، كاشى دەينە بكارئىنان بۇ فەرشكرنا ەردى و نخاڧتتا دىواران. ل سەردەمى بوورى تىن جۇرەكىن كاشىيان دەھتە بكارئىنان لى د سەردەمى ئەڧرۇكە ھژمارەكا مەزن يا جۇر و شىنەمىن جودا جودا يىن كاشىيان دەينە بكارئىنان. ل دەستېنكىن ب تىن كاشىين چىمەنتوئىن رەش دەھتە بكارئىنان(۲۲-ئىنەمىن) كو ژ جەبلا چىمەنتوى و خىزى دەھتە دروستكرن. ئەڧ تىكەلە ل كارگەھىن ئاببەت و دناڧ ھندەك ڧالېن ئاسنى دا دەھتە ھەلگرتن ھەتا شىنەمىن خۇ يىن دروست ۋەردگرت.

۲۲-ۋىنەين

ھىندەك جاران بويىغ زى ل سەر فى تىكەلەي دەھتە تىكەلەكەرن داکو كاشى رەنگىن جوان ۋەرىگىرت ۋەك سۇر ۋ سىپى ۋ كەسك ۋ شىن ۋ زەرى. دووراتىيا كاشىيان دناقبەرا (۲۰×۲۰) بۇ (۲۵×۲۵) سەنتىمەتراندا بو (۲۳-ۋىنە).

پشتى ھىنگى پىشەسازيا دروستكرنا كاشىيان پىشكەفتەكا ھەرە مەزن ب خۇ قە دىت ب تايەت پشتى كو ئىدى بەر ژ بو دروستكرنا كاشىيان ھاتىنە بكارئىنان ۋەك بەرىن مەرمەرى كو دىژنى (بەرىن موزابىكى) ۋ فى چەندى جوانبەكا مەزن دا كاشىيان پشتى كو دگەل ھوپركى چىمەنتويى ىن سىپى ھاتىبە تىكەلەكەرن ل شويىنا چىمەنتويىا بۇرتلاندى ۋ خىزى. دووراتىيا فان كاشىيان دناقبەرا (۳۰×۳۰) ۋ (۴۰×۴۰) ۋ (۵۰×۵۰) ۋ (۶۰×۴۰) داىە. ئەف كاشىيە ل كارگەھىن مىكانىكى ل دەقەرا مالتايى ۋ دەقەرا پىشەسازى ل سىمىلى دەھنە دروستكرن (۲۴-ۋىنە). ل سەردەمى ئەقروكە دا گەلەك جۇرىن كاشىيان ھەنە ۋەك

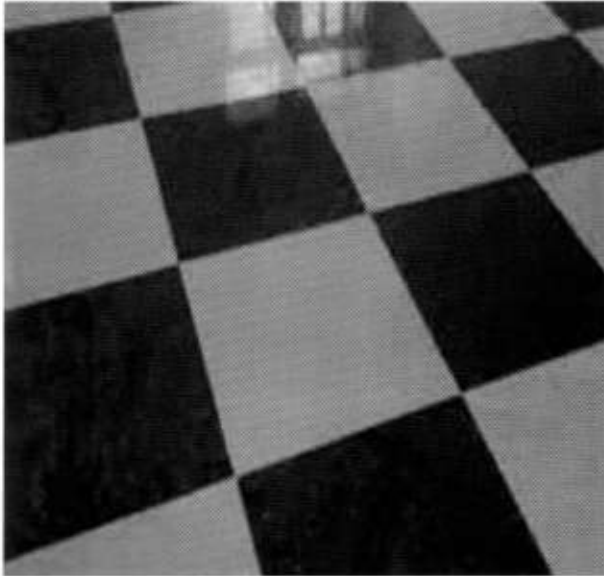
- كاشىين سىرامىكى.

- كاشىين بۇرسەلىنى.

- كاشىين مەلەفانگەھان.

ھەمى جۇرىن كاشىين سىرامىك ۋ پورسەلىن

۲۳-ۋىنەين

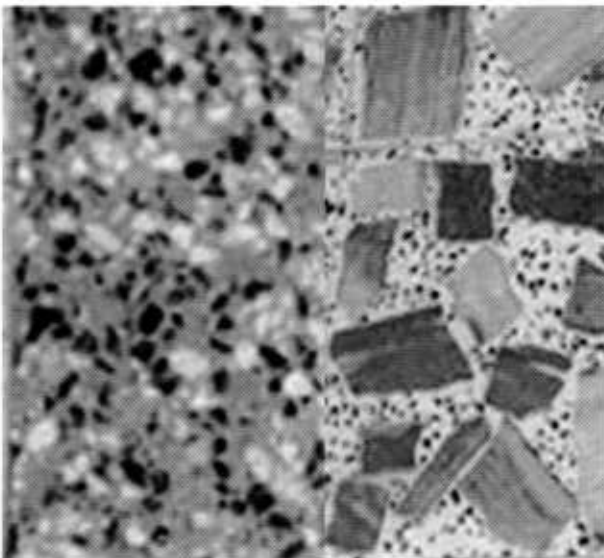

ۋ مەلەفانگەھان ژ دەرقە دەھنە ھاوردەكەرن ۋ ھەتا نھا كارگەھىن دروستكرنا وان ل پارىزگەھا دھۆكى نەھاتىنە دانان.

۶- بۇياغ :

ھەتا سالىن بەرى شىنستان ژ چەرخى بوورى بۇياغ نەدھاتە بكارئىنان بەلكو ل ۋى دەمى تىن ئاخەسپىك(ۋىنە -۴) ل شويىنا بۇياغى بۇ ژوورىن نافخۇيى ۋ ديوارىن مالى دەھتە بكارئىنان. لى نھا

۲۴-ۋىنەين

ئەۋرى كۈ پىشتى دگەل ھندەك كەرەستەيىن دى يىن سىرۇشتى دەيتە تىكەلكىرن ۋەك خىزى .

دىرۇكا پەيداۋونا چىمەنتۇيى بۇ سەردەمى رۇمانيان دزفريت لى ئەۋ چىمەنتۇيا ل سەر دەمى ئەفرۇكە دەيتە بكارئىنان ھەتا چەرخى نوزدى زى نەھاتبو دياركىرن و بكارئىنان.

ب شىۋەيەكى سەرەكى چىمەنتۇ ز تىكەلەكى بەرىن جىرى ۋەك بەرىن كىسلى و تەقنى پىكدەيت و پاشى ھندەك كەرەستەيىن دى يىن بنەرەت ل سەر دەيتە زىندەكىرن .

چىمەنتۇ دگەل خىزى ب رىژەيىن گونجايى دگەل ئىك دەيتە تىكەلكىرن. پاشى دى ئاڧ ل سەر ھىتە زىندەكىرن ھەتا دىتە ھەقىرەكى نەرم و ل دووقدا دى بۇ كارىن ئاڧاكرىن ھىتە بكارئىنان ۋەك پىكفەگرىدانا بلۇكان يان زى كارى لەبخىرنا دىۋاران و بنبانى خانىيان و فەرشىن ژوران.

ھەرۋەسا چىمەنتو و خىز و بەرىن ھەسۋى دى ب رىژەيىن گونجايى دگەل ئىك ھىتە تىكەلكىرن ز بۇ ب دەستفەئىنانا ھەقىرەكى كۈنكىرىتى و ز بۇ پىركىرنا بنى خانىيان و دروستىرنا سەرىنان. گەلەك جاران زى شىشكىن ئاسنى دگەل كۈنكىرىتى دەيتە بكارئىنان ز بۇ ب دەستفەئىنانا كەرەستەيەكى كۈنكىرىتى يىن ب ھىز كۈ دەيتە بكارئىنان ز بۇ كارىن بنىياتى يىن ئاڧاكرىن و دانانا ستوونىن خانىيان و سەرىنان. ل سەردەمى بەرى ئەف كەرەستەيە ب دەستى و ھارىكارىيا مەرىنلىكان و تىكەلكەرىن (خەباتىن) بدانى دەتە تىكەلكىرن (۲۵-۱) لىل سەردەمى ئەفرۇكە دا تىكەلكەرىن (خەباتىن) ئاڧەندى يىن ئوتوماتىكى دەيتە بكارئىنان (۲۶-۱).

۸ - شىشكىن ئاسنى يىن پىلاي

ز كەڧن دا ئاسن ز ئالىن مروفان ھاتىيە بكارئىنان خۇ زۋى دەمى يىن ل شىكەفتان دىزان. لى ھىدى ھىدى بەرھەم ئىنانا ئاسنى پىشكەفت تايبەت پىشتى بەرھەمئىنانا چىمەنتۇيى ل سەردەمى ئەفرۇكە دا چەندىن جۇرىن شىشكىن ئاسنى پىلا يىن ھوۋلى

ھىمارەكا جودا جودا يا بۇياغان دەيتە بكارئىنان ۋەك، بۇياغىن سىنوسىم يىن سىپى، بۇياغىن ئەمولشنى يىن ئاڧى، بۇياغىن دۈھنى يىن تەيسۋك و بۇياغىن وارنىش و ئەيبوكسى.

ھەردو بۇياغىن سىنوسىم و ئەمولشنى دەيتە بكارئىنان بۇ بۇياغىرنا كۈنكىرىتى وگىچى، بۇياغىن دۈھنى دەيتە بكارئىنان بۇ بۇياغىرنا كۈنكىرىتى و بەران و ئاسنى و داران. بۇياغىن وارنىش دەيتە بكارئىنان بۇ بۇياغىرنا دارا ۋەك دەرگەھ و پەنجەرىن دارى. بۇياغىن ئەيبوكسى زى دەيتە بكارئىنان بۇ بۇياغىرنا ەمبارىن ئاڧى و كەرەستەيىن كىمىبابى و ھندەك كەلۋەلەين تايبەت.

۶ - چىمەنتو :

چىمەنتۇ كەرەستەيەكى ئاڧاكرىن بە ل سەر شىۋەيىن تۈز يان ئارەكەكى رەنگ رساسى. چىمەنتۇ ۋەك كەرەستەيەكى ھەقبەند يان پىكفەگرىدەر دەيتە بكارئىنان ز بەركو زو ھىشك و رەقدىت و ب قىن چەندى ھندەك تايبەتمەندىن پىكفەگرىدان و نوپسەك ۋەردگىرت، ز بەركو ئاڧ دناڧدا ھەيە، ئەف چەندە دىتە ئەگەر ئەۋ بىشنىت كەرەستەيىن كۈنكىرىتى پىكفە گرندەت.

چىمەنتو دەيتە بكارئىنان بۇ دروستىرنا جەبلىن

۲۵-۱ ۋىنەيى

۲۱-ئىنەين

و شىشكىن ئاسنى يىن زقر و خرك (Deform) دھىنە دروستكرن ب شىواز و قەبارەيىنن جودا جودا. هەژى كوتنى يە ئاسنى پىلاى سەبىكەكە پىنك دىت ژ ئاسنى و كارىونى ب رىژەيكە تايبەت .

- يىكا دووى

نامىرىن ئافاكرنى ل دەقەرا دھۆكى

۱. مەرىنك:

نامرازەكى دەستى يە كو د كەفندا ئەقرۆكە ژى دھىتە بكارئىنان ژ بۇ مەرمىن كۆمكرن و تىكەلكرنا

۲۷-ئىنەين

۲۸-ئىنەين

كەرەستەيىن ئافاكرنى وەك ئاخ و كسل و گىچ و حەسوو و خىزى. ئەف نامىرە ژ سەرەكى دارى يى گرۆقر و دىژ پىكدهىت كو فرەھىيا وى نىزىكى ۵ سەنتىمەتر و دىژىيا وى دناقەرا ۱۲۰ بۇ ۱۸۰ سەنتىمەتران داىە و سەرەكى پەحن يى ئاسنى پىنقە ھەيە (۲۷-ئىنە).

۲. زەنبىل:

نامرازەكى كەقنە ل سەر شىنەيىن چالەكى كو دىژىيا سەرى وى نىزىكى ۵۰ سەنتىمەتر و دىژاھىيا بىن وى نىزىكى ۳۰ سەنتىمەترانە و دوو دەستك پىنقە ھەنە. دھىتە بكارئىنان بۇ ھەلگرتن و قەگواستنا كەرەستەيىن ئافاكرنى ژ جەھكى بۇ جەھكى دى وەك خىز و گىچ و كسل و بەرىن پرت پرت كرى (۲۸-ئىنە).

۲۹-ئىنەين

۲۰. وىنەين

۳. قەزمە:

ئامرازەككى دەستىبە ژ كەفئ ھەتا نھا ژى دەھتە بكارئىنان ژ بۇ كۆلانا ناخى. ئەف ئامرازە ژ دو پارچەيان پىنكدهنت، ئەوژى دەستكەككى دارى ب دىژىيا ۶۰- ۸۰ سەنتىمەتران و فرەھىيا ۵-۸ سەنتىمەتران. ھەرەسا سەرەككى ئاسنى بىن تىژا (وىنە - ۲۹).

۴. ھەرچ:

ئامرازەككى دەستى بە كو د كەفئ دا ھاتىبە بكارئىنان و سەردەمى ئەفرو ژى ل ھندەك جھان ھىشتا دەھتە بكارئىنان ژ بۇ شكاندنا بەران. ئەف ئامرازە پىنكدهنت ژ دو پارچەيان ئەوژى دەستكەككى دارى ب دىژىيا ۵۰-۸۰ سەنتىمەتران و فرەھىيا ۳-۴ سەنتىمەتران. ھەرەسا سەرەككى ئاسنى بىن گران كو سەنگا وى دناقبەرا ۵۰ ھەتا ۱۰۰ كىلوگرامان دابە (وىنە - ۳۰).

۵. مېجرەف :

ئامرازەككى دەستى بىن كەفئە، ژ دو پارچەيان ئاسنى و دارى پىنكدهنت، دەھتە بكارئىنان بۇ كۆمكرنا گىنچى و ئامادەكرنا ھەفېرى گىنچى (وىنە - ۳۱).

۶. سىل:

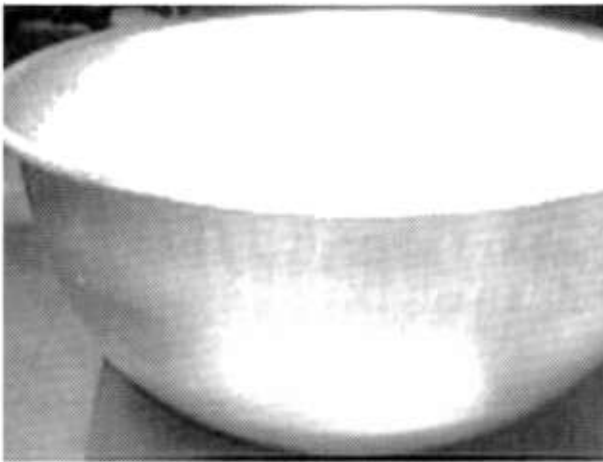
سىنپەكا ئاسنى يا مەزنە و فرەھىيا وى دناقبەرا

۳۱. وىنەين

۵۰- ۶۰ سەنتىمەتران دابە و دكەفئ دا ھاتىبە بكارئىنان، ئەفروكە ل ھندەكان جھان بكارئىنان بۇ ئامادەكرنا ھەفېرى گىنچى و خىزى و چىمەنتۆى (وىنە - ۳۲).

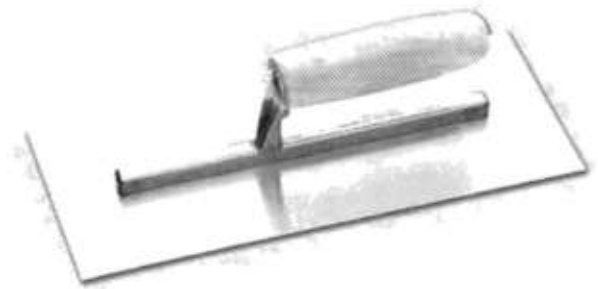
۳۲. وىنەين

۷. مانج :

ئامرازەككى دەستىبە د كەفئدا و نھا ژى ل ھندەك جھان ھىشتا دەھتە بكارئىنان ژ بۇ پىنكخستن و ھەقسەنگكرنا رووبىن دىواران و فەرشى عەردى و سەربانان بىن ب كونكرىتى ھاتىبە دروستكرن. ئەف ئامرازە ژ پارچەبەكا دارى يان ئاسنى پىنكدهنت، زىدەبارى بىنكەككى ئاسنى بىن پەحن ب دوورائىن (۱۰X۲۰) سانىتمەتر (وىنە - ۳۳).

۲۳ وىنەينى

۲۵ وىنەينى

دارى يان ئەلەمنىومى يا راست و درىژ يان چوارگۇشە يان لاکىنشەينى يە و درىژيا وان دناقبەرا ۱-۳ مەتران داہە.

۸. چەمچە (کاجک):

ئامرازەكى دەستى يە کو د کەفندا هاتىيە و نها ژى دەيتە بكارئىنان ژ بو پىنكخستن و دانانا ديواران وكونكرىتى و هەقسەنگكرنا پووئين وان. ئەف ئامرازە ژ دەستەكەكى دارى و بنكەكى ئاسنى يى پەحن ب دووراتىين (۷X ۱۴)-(۲۰X ۱۰) سانىتمەتر پىنكدهنت (۳۴ - وىنە).

۱۰. ميزان (قەپان):

ئامبرەكى دەستىيە دەيتە بكارئىنان بو دياركرنا پووئين ئاسوويى و ستوونى يى يەكەيىن ئاقاھىبان و ژ دارى يان ئەلەمنىومى دەيتە دروستكرن و دو پەقىشك يىن تىدا ئىك يا ستوونى و ئىك يا ئاسوويى يە و درىژيا وان دناقبەرا ۳۰-۲۰۰ سەنتىمەتران داہە (وىنە - ۳۶).

۹. راستەھىل:

ئامرازەكى دەستىيە ژ كەفن هەتا نها دەيتە بكارئىنان ژ بو پىنكخستن و هەقسەنگكرنا پووئين ديواران و پووئين كونكرىتى و لەبھا ديواران و بىنانان و راستكرنا پووئين ديوارىن گىچى (وىنە - ۳۵). ئەف ئامرازە راستەھىلەكى درىژە يان ژى پارچەيەكا

۳۶ وىنەينى

۳۴ وىنەينى

۲۷ ۋىنەين

۱۱. سەتل:

ئامرازەكى دەستىبە ھەتا نھا دەيتە بكارئىنان. دكەفن دا ئەف سەتلە ژ ئاسنى و ل سەردەمن ئەفرۆكە ژ پلاستىكى دەيتە دروستكرن. ژ بۇ قەگواسنا كەرەستەيىن ۋەكى ئافن و كونكرىتى دەيتە بكارئىنان (ۋىنە - ۲۷).

۱۲. شاقول:

ئامرازەكى دەستىبە ھەتا نھا دەيتە بكارئىنان ژ بۇ دەستىبىشاكرنا ستووناتىيا يەكەيىن ئاقاھىيان (ۋىنە - ۲۸).

۱۳. دەزىن ھۆستاي:

دەزىەكى قايىمە ۋەكى بەندكەكى زرافە ۋەندەك جارار دەزىن چللىمى ب كار دئىنن ژ كەفن ھەتا نھا

۲۸ ۋىنەين

۳۹ ۋىنەين

دەيتە بكارئىنان ژ بۇ دياركرنا رىك راۋەستىيانا ديواران و روويان. ھەرۋەسا ژ بۇ دانانا بىيات و ديوارىن خانىيان.

۱۴. چەكۆچ (ماھۆل):

ئامرازەكى دەستى پىكدەيت ژ دەستكەكى دارى يان پلاستىكى و سەرەكى ئاسنى دەيتە بكارئىنان بۇ لىدانانا بزماران ل سەر ديواران و لىدانانا قەلەمىن ئاسنى ژ بۇ شكاندنا بەرىن رەق و سەبەيىن كونكرىتى (ۋىنە - ۳۹).

۱۵. دەستگۆرك:

دەستگۆركىن پلاستىكى و قوماشى ژ ئالىن كرىكاران قە دەيتە بكارئىنان ژ بۇ پاراستنا دەست و تىلىن وان ژ زىانىن كەرەستەيىن ئافاكرنى (ۋىنە - ۴۰).

۴۰ ۋىنەين

ئامىرە دەھىتە بكارئىنان ژ بۇ راستكرنا ئاخى ل سەر بانان و پىكان.

۱۸. ئىسكەلە:

دكەفندا دگۆننه قى ئامرازى (ئەشقىلە). كو پىكدەھىت ژ ھندەك پارچەبىن دارى ل سەر شىئوھىن سىنگوشەيەكى دگۆننى (جەحشك) و پاشى دى ب دىوارى قە ھىتە ھەلاويستىن و پرەكا دارى ل سەر ھىتە دانان و ل دووڤ دا دى دووسە ل ئەشقىلەبىن ھىتەدانان و پاشى دى كرىنكار ل سەر شول كەن ب تاپبەت ل دەمى لەبخكرنى.

لنى ل سەردەمى ئەڤرۇكە دا ھندەك پىستركىن دارى يان ئاسنى دەھىنە بكارئىنان، پىستركا دارى ژى ژ ھندەك پارچەبىن دارى پىكدەھىت كو ب ھارىكارىيا بزماران پىكشە دەھىنە گرىندان و بۇ كارىن ئاڤاكرن و لەبخكرنى دەھىنە بكارئىنان، پىستركىن ئاسنى ژى ژ بۇرىن ئاسنى و پىلايى پىكدەھىن و ب ھارىكارىيا ھندەك بۇرغىيان و چەنگالان پىكشە دەھىنە گرىندان كو ب سانەھى قەدبىن و دەھىنە گرىن (۱۰نە - ۴۲).

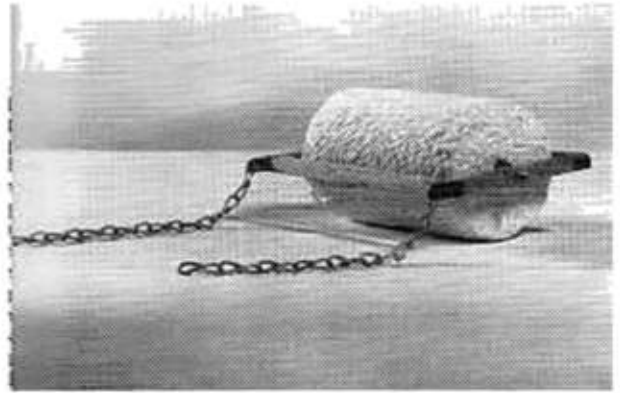
۱۹. راويە:

وھكى كىسكەكى ناپلونى يان لاستىكى بە كو ژ ھەردو لاىن سەرى قە پىكشە دەھىنە گرىندان و دكەفندا ژ بۇ قەگواسىنا ئاڤنى ژ كانى وىركان

۱۹. راويە

۱۶. دۆسە

۱۶. دۆسە

ھندەك گارىتەبىن دارى يان ئەلەمنىومى يان ئاسنى نە ب دوورائىن ۲۰-۳۰ فرەھى و ۵ سەنتىمەتر ستووراتى و ۴ مەتر دېژاھى. دەھىنە بكارئىنان ل دەمى دانانا دىواران و لەبخكرنا وان ب رەنگەكى دى دووسەيا ل سەر دو بەرمىلېن ئاسنى ھىتە دانان و پاشى دى كرىنكار چىتە سەر ھەتا بگەھىتە وى ئاستى پىدقى ژ بۇ كاركرنى.

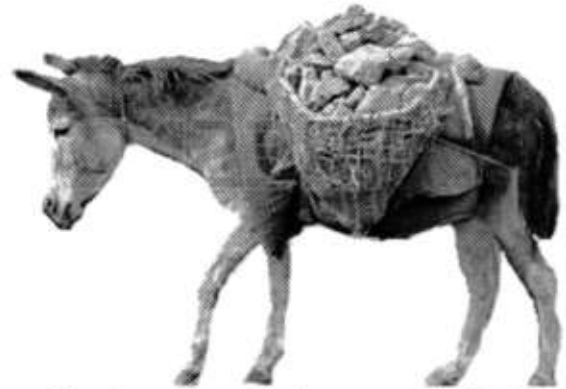
۱۷. باگوردان:

ئامىرەكى دەستى بە ژ دو پارچەيان پىكدەھىت ئەوژى دەستەكەكى ئاسنى ب فرەھىيا ۱۲ مللىمەتران و پارچەيەكا بەرى يا مەزن يا لۇلەكى ب درىژىيا ۴۰-۶۰ سەنتىمەتر و فرەھىيا ۳۰-۴۰ سەنتىمەتر، ئەڤ

۱۷. باگوردان

۴۴-ئىنھىن

دھاتە بكارئىنان بۇ جھن كاركرنى و پترىيا جاران ب پشتا دەوارانقە دكر. ل سەردەمى ئەفرۆكە دا ھندەك سەتلين مەناتى دھىنە بكارئىنان كو ب ترۆمبىلان دھىنە فەگوھاستن يان زى ترۆمبىلى، تابەت بۇ فەگوھاستن ئافى دھىنە بكارئىنان (۴۳-ئىنە).

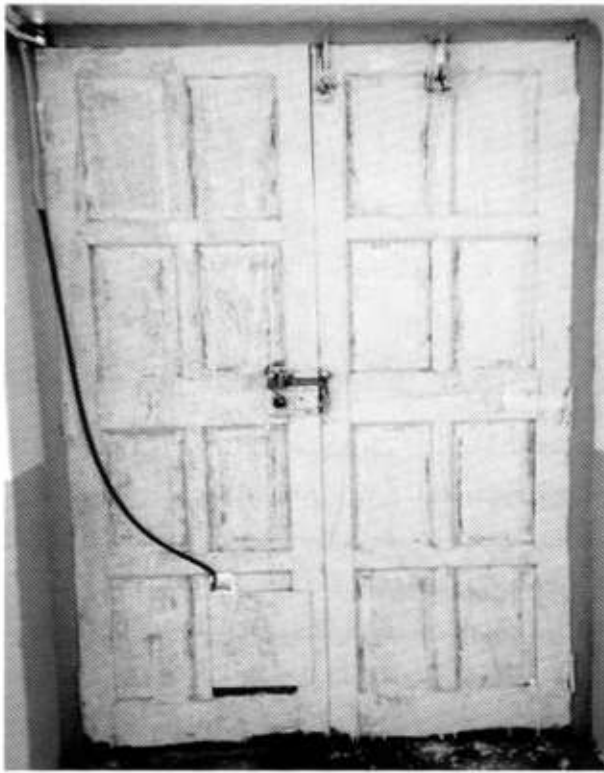
۲۰- سەھىك

وھكى سەلكەكا شىنوه ھەرەمى يا بەرۇقاژىيە يان زى سىندۇقەكە كو ژ شىكىن ھندەك جۆرىن داروبارى دھاتە دروستكرن ئىوین بەرەلاڧ ل دەقەرئ وھك ھەلھەلۆك و گىرات و شىناك. ئەف نامرازە دھاتە بكارئىنان بۇ فەگوھاستن بەران و ناخى پترىيا جاران ب پشتا دەواران يان ھەسپان فە دكر(۴۴-ئىنە).

بشكا سىي - پاشبەندىن ئاقاھىيان ۱. دەرگەھ

ل سەر دەمى بەرئ ھەمى دەرگەھىن ژ ئاقدا ژ دارىن باھىڧ و گویز بەرى و سىپىنداران دھاتنە دروستكرن كو دەپىن وان ب ستوروتىيا دناقبەرا (۱- ۲) سم و فرەھىيا وان دناقبەرا (۸-۱۲) سم دابوون و ئەف دەپە پىنكشە دھاتنە رىزكرن و گرىندان ب بزمارىن ئاسنى. ئەف دەپە دھاتنە برىن ب مشارىن دەستى يان مشارى مەكىنا (كانونى) و نە دھاتە حولىكرن يان رەنىن، قىلەبىن دەرگەھان زى ھەر پارچەپەكا دارى بوون كو ل پشست دەرگەھى را دلڧلى و دچوو

۴۵-ئىنھىن

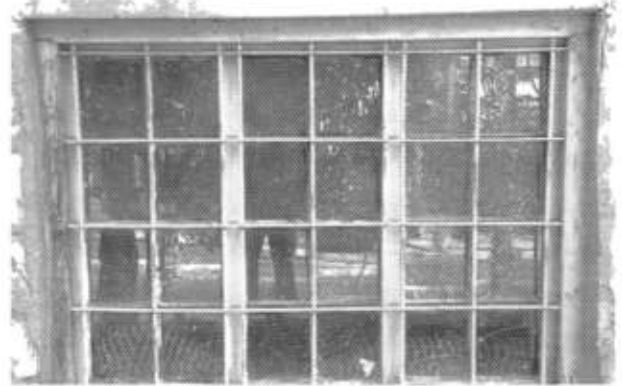

دناق دىوارئ ل پشست دەرگەھى. دەرگەھى دەرەكى زى ھەر ب دارىن سرۆشتى دھاتە دروستكرن لى ھندەك جاران ب تەخەكا تەنك يا تەنەكەى دھاتە نخافتن (۴۵-ئىنە).

سەر دەمى ئەفرۆكە، دەرگەھىن ئاقخۆيى يىن ژوورن خانى ژ دارى يان پلاستىكى دھىنە دروستكرن و دەرگەھىن ژوورن خزمەتگوزارىان وھك لىنانكەھى ژ ئەلەمنىومى دھىنە دروستكرن. دەرگەھى سەرەكى بىن چوونا ژوورقە ژ دارەكى قائىم، ئەلەمنىوم، پلاستىك يان زى شووشەى دھىنە دروستكرن ھەرەك دەرگەھىن ئاقاھىين بلند و پىنشانگەھ و بازاران. دەرگەھىن گەراجان زى پترىيا جاران ژ ئاسنى دھىنە دروستكرن و قىل و كلىل پىنقە ھەنە يانزى ژ لاپەكى فە قەدبىت و يانزى بۇ سەرى بلند دبىت، ھندەك ژ قان دەرگەھان ب دەستى يان زى ب شىنوبەكە كەھرەبابى قەدبن.

ھەزى گۆتنى يە كو دووراتىين دەرگەھىن بەرئ د بچووك بوون ب رەنگەكى كو فرەھىيا وان دناقبەرا

ۋىنەمىن ۴۱

(۷۰-۹۰) سىم و بلندىيا وان ژى دناقبەرا (۱۸۰-۲۰۰) سىم دابوون. لى دەرگەھىن ئەفرۆكە فرەھىيا وان دناقبەرا (۸۰-۱۱۰) سىم و بلنداھىيا وان ژى دناقبەرا (۲۱۰-۲۴۰) سىم دانە. دەرگەھىن ئەفرۆكە ب قوفلىن ئاسنى دەھىنەگرتن و چەندىن جۇر و شىوازىنن جودا جودا ھەنە لى ھندەك ژى ب دەستى يان كارەبايى قەدبىن و ھندەك دەرگەھىن تايبەت ب كارتان قەدبىن ۋەك دەرگەھىن ھوتىل و مولىن گىشى.

۲-پەنجەر:

سەردەمى بەرى، پەنجەر ژ دارى دەھانە دروستكرن تايبەت ل كوندان، لى ل باژىران سەرەراي ھەبوونا پەنجەرگىن دارى، پەنجەرگىن ئاسنى ژى ھەبوون و ھەمى پارچەبىن وان ب بۇرغىيان پىكفە دەھانە گرىندان. ھەرەسا پەنجەرىن بەرى ژ تەخەكا تەك يا شووشەي دەھانە دروستكرن كو ستوورائىيا وان نىزىكى(۳)ملىمەتران بوون و قەبارەين وان ژى ب ھەقەركىن دگەل پەنجەرگىن ئەھ قەبارەين وان ژى گەلەك بچووك بوون، قەبارەين وان نىزىكى (۵۰X۵۰) سىم بۇ (۱۰۰X۱۵۰) سىم بوون و بۇ مەرەمىن رىگرتنى ل گەرماتىن دەھانە بكارئىنان (ۋىنە ۴۱-) .

لى سەر دەمى ئەفرۆكە، چ ل كوندان يان باژىران بىت، پەنجەرك ژ دارى يان ئاسنى و ئەلمەنىومى يان ھەتا پلاستىكى ژى دەھىنە دروستكرن و جۇر و قەبارەبىيىن جودا جودا ھەنە. ل قى سەردەمى ل پىرىيا جاران پەنجەرگان ژ دو تەخىن جامان شووشەي

ۋىنەمىن ۴۷

پىكدەھىن ب تايبەت پەنجەرگىن ئەلمەنىومى و پلاستىكى و پەنجەرگىن دەرەكى ئەوژى ژ پىخەمەت مەرەمىن رىگرتنى ل گەرماتىن، دوورائىيا دناقبەرا قان ھەردو جامان دا نىزىكى (۱) سەنتىمەترى يە و يا قالاپە ژ ھەوايى، ئەف قالاھىيە دىتە رىگرل ھەمبەر تىرابوورىنا گەرماتىن و دەنگان.

قەبارەين پەنجەرگىن ئەھ ژ بىن بەرى مەزىنترن و گەلەك جاران پىرىيا دىوارى ژوورى دكەنە پەنجەرك داكو دىمەنەكى جوان ب دەتە ژوورى، ھەرەسا بلنداھىيا وان ژى بىن بەرى بلندترە كو گەلەك جاران ھەتا بانى دىرژ دىن.

۲. دەرەجەك و پىسترك

ل سەردەمى بەرى، دەرەجكىن دارى و ئاسنى و بەرى و تەقنى دەھانە بكارئىنان. دەرەجكىن دارى كو دىژىنى پىسترك، بەھرا پىر ژ دو قورمىن دىرژ بىن دارى سىپىندارى بىن راست و دىرژ و ھەقسەنگ ب فرەھىيا

و ئەرگىن خۇ يىن تايبەت ھەنە. ب شىۋەبەكى گىشتى
ئەم دىشىن ب فى رەنگى دابەش بگەين:

۱. جھى تايبەت بۇ مېھقانان:

ئىكە ژ گىرنگىرىن ژوورن بەكەيىن ئاكنجىبوونى.
ل سەردەمى بەرى رووبەرى تەرخانكرى بۇ جھى
مېھقانان تىن ژوورەك بوو دگۆتنى (كۆچك)، ئەف
كۆچكە يا مەزن بوو داكو جھى ھژمارەكا مەزن يا
مېھقانان تىفە بگەت و ئەگەرى فى چەندى ژى بۇ
ھندى دزقرى كول بەرى خەلك گەلەك ب مېھقاندارى
دچوونە مالين ھەقدوو و روونىشتىن ھەمى دەما ل
سەر دوشەك و بەركا ول سەر ئەردى بو (وينە - ۴۹)
لى ل سەر دەمى ئەقرۇكە دا، رووبەرى تەرخانكرى
بۇ جھى مېھقانان ژ دو ژووران پىكدەھىت، ژوورا ئىكى
كو دىژنى ژوورا پىنشوازىنى (كۆچك) يا تايبەتە بۇ
مېھقانىن بىانى، ژوورا دووى ژى كو ھۆلەكا مەزنە يا
تايبەتە بۇ مېھقانىن نىزىك و خزمان زىدەبارى جھى
قەھەويانا ئەندامىن خىزانىن ب خۇبە ژى.
گەلەك جاران ژى خىزانىن نھا مېھقانىن خۇ
نائىننە مال بەلكو ل خوارنگەھ و كافىتىريا و
سەيرانگەھىن دەرەكى مېھقان دكەن ئەقان ھەردو
ژوورا دو دەرکەھ يىن ھەين ئىك بۇ ناف خانى و يى
دى بۇ ناف مەدخەلى و باھرا پتر نھا روونىشتىن يا ل
سەر قەنەفا ودىوانخانەيان.

وينەين ۴۹

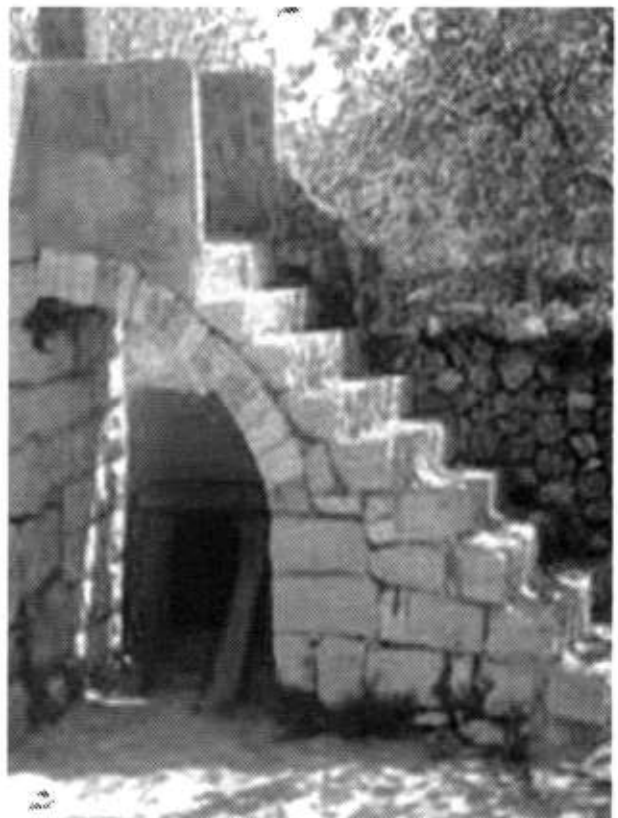

(۱۰-۵) سم دەھاننە دروستكرن. ئەف ھەردو دارە ب
دووراتىيا (۶۰-۴۰) سم ژىكدەھاننە دووركىن و پاشى
پارچەيىن دارى يىن بچووك ل سەر دەھاننە دانان كو
دووراتىيا نافبەرا ھەر پارچەبەكى بۇ ئىكا دى دناقبەرا
(۳۰-۴۰) سم دابوون (وينە- ۴۷). ئەف پىنستركە
ب گوشەبەكا تايبەت ل سەر لايەكى لىقا بانى
دەھانە دانان ب رەنگەكى كو سەرەك ل سەر ەردى
بوو و سەرى دى دگەھىشتە بانى. دەرەجكىن بەران
يان تەقنى ژى دناقبەرا ەردى و سەريانى دا دەھاننە
دروستكرن ب فرەھىيا (۸۰-۱۲۰) سم و ب دووراتىيا
(۲۵-۳۰) سم (وينە - ۴۸).

- پىكا چوارى

بەكەيىن ئاقاھىيان ل پارىزگەھا دھۆكى
بەكەيىن ئاكنجىبوونى ل پارىزگەھا دھۆكى ژچەندىن
ژوورن جودا جودا پىكدەھىت كو ھەر ئىكى تايبەتمەندى

وينەين ۴۸

۲. جەننى تايبەت بۇ ئىستىنى:

بەرى سالىن شىنستان ئەف جەھ بۇ مەرەمە ئىستىنى دەھتەنە بكارئىنان. ل وى دەمى خەلك ل سەر عەردى دەقسىت، ئانكو وان چ پاشكۆيىن تايبەت د ژوررا ئىستىنى قە نەبوون وەك تەخت و تەوالىت و قومسور و عەلاقا جلكان. ئەف بەكەيە دەستىپىكى بوون و چ رووبەرىن تايبەت و دەستىنىشانكەرى دناف مال دا نەبوون و ھەمى ژورر بۇ وان وەكى ژوررىن ئىستىنى بوون.

ل سەر دەمى ئەفرۇكە، گىرنگىيەكا مەزىن دەنە ژوررىن ئىستىنى، و ھەمى پىندىقىن ئىستىنى تىدا دەينە دابىنكەن وەك تەخت و قومسور و تەوالىت و سەرشوويا ئاقخۆيى و عەلاقا جلكان. ژ بەر ھىندى ژى گىرنگىيەكا زىندەتر ب قان ژورران دەينتەدان و رووبەرى وان ژى بەرچاڧ دەينتە وەرگىرتن. ھەردىسان پەنجەركىن قان ژورران ژى تا رادەيەكى د بچووكن داكو تايبەتمەندىيەكى ب دەنە قان ژورران و دەھمان دەمدا وەك رىگىرن گەرماتىنى كارىكەن.

۳. جەننى تايبەت بۇ ھىزمەتگوزارىيان

لېنانگەھ (كوچكەدان):

ل سەردەمى بەرى، ل گوندان گىرنگىيەكا مەزىن ب لېنانگەھى نەدەھتە دان بەلكو وان خوارنا خۇ ژ دەرقەمى مالى دروستكەن ب رەنگەكى دا كوچكەكى

۵۰. وىنەمى

بەران يان تەقىنى چىكەن و ئاگرى ل بن ھلكەن و خوارنى ل سەر دروست كەن (وینە - ۵۰)، ھەرۋەسا وان ژوررەكا بچووك تەرخان دكر ژ بۇ ھەلگىرتنا كەلوپەلەن خوارنى و قووتى (وینە - ۵۱). پىشتى وان خوارن بەرھەف دكر ژى دا پارچەيەكا قوماشى رانىخن كو دگۆتنى (فەرش) و خوارن ل سەر دخوار. پىشتى ژ خوارنى ب داوى دەھتن، كەلوپەلەن خۇ ل سەر رووبارى يان كانىكىن ئاقى يان ژبەر دەرگەھى مالى د شووشتن.

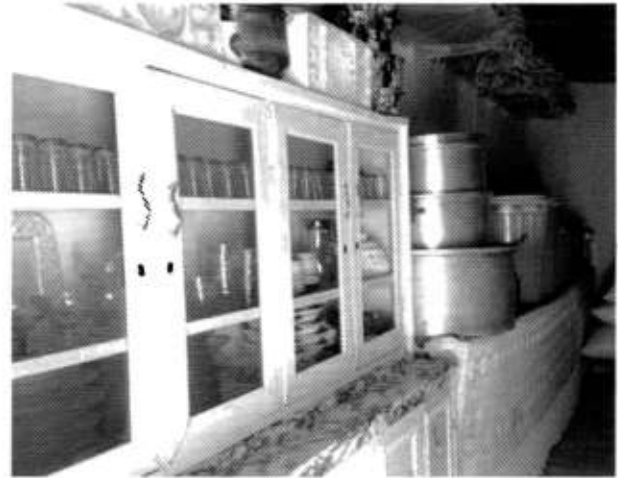
ل باژىران ژى، ئەو ژوررا بۇ لېنانگەھى دەھتەنە تەرخانكەن رووبەرى وى گەلەك يى بچووك بوو كو ژ ۱۲ مەترىن دووجا نەدبوورى، و پىرىيا جاران تىنى ئامىرەكى لېنانا خوارنى كو دىژنى «تەباخ» و ئامرازەك بۇ ھەلگىرتنا كەلوپولان كو دگۆتنى «كەوانتەر» و دىژىيا وى ژ ۲ مەتران نەدبوورى، و ئامرازەك ژى بۇ شووشتنا سىنىكان تىقە بوون. لېنانگەھ ب چىمەنتۇى و خىزى دەھتەنە لەبخكەن و ب بۇياغىن دوھنى دەھتەنە بۇياغكەن و پەنجەركەكا ئاسنى يا بچووك ژى پىقە ھەبوو زىدەبارى دەرگەھەكى ئاسنى.

سىستەمى ئاقى ژى دناف لېنانگەھاندا يى سادە بوو ب رەنگەكى وان تىنى ھىندەك بۇرىن ئاقى يىن ئاسنى بكاردئىنان و گەلەك جاران ئەف بۇرىە ب پارچەيەكا قوماشى يان سوفى د ئخافتن ب تايبەت بۇرىن ئاقا گەرم. ھەرۋەسا بىنى ژوررا لېنانگەھى ژى ب كاشىنى موزايكى دەھتە نامادەكەن.

لېنانگەھىن ئەفرۇكە گىرنگىيەكا مەزىن پى دەينتەدان و رووبەرەكى مەزىن بىن عەردى بۇ دەينتە تەرخانكەن ب رەنگەكى بەشەكى لېناگەھى وەك خوارنگەھ دەينتە بكارئىنان، ھەرۋەسا گىشت پىندىقىن لېنانگەھى تىدا ھەنە وەك جەننى شووشتنا سىنىكان كو ژ كەرەستى سونىمەرەمەر دەينتە دروستكەن، زىدەبارى تەباخ و ئامىرى شووشتنا سىنىكان و بەفرگر و فرنا كارەبايى و كۆمەكا كەوانتەرىن تايبەت بۇ ھەلگىرتنا ئامانان كو ب دىوارى قە دەينە گىردان.

ھەرۋەسا دىوار و فەرشى لېنانگەھى ب

ۋىنەين ۵۱

ۋىنەين ۵۲

سىرامىكى يان پورسەلىنى يان مەرمەرى دەينە نخافتن. سىستەمى ئافىنى ئى پىشكەفتىبە ب رەنگەكى كو بۇرىن پلاستىكى بۇ قەگۈھاستنا ئاڧا پاڧىز و ئاڧا پىس دەينە بكارئىنان. پەنجەركىن وئ زى ب ئەلمەنىومى يان پلاستىكى دەينە دروستكرن. لى دو دەرگەھ بىن ھەين دەرگەھى ژوورقە وئ ب دارى يان زى ئەلمەنىوم و پلاستىكى دەينە دروستكرن و دەرگەھى ژدەرگەھ ب پلاستىكى يان ئاسنەكى تايبەت تىنە دروستكرن.

خوارنگەھ

ل سەر دەمىن بەرى ھەتا سالىن بەرى شىستان، جھەك نەبوو چ ل گوندا يان ل باژىرا ب ئافىنى خوارنگەھ ل ئاڧ خانىدا بەلكو خوارن ل ئەردى و ل ئاڧ سىنىيەكا مەزن دادنا، بەلى بشتى سالىن ھەفتىيا خەلك پىندقى ب جھەكى تايبەت بوو ژ بو خوارنى ل ئاڧ خانى ل ئاڧبەرا كۆچكى و لىنانگەھى و ئاڧ لىنا خوارنگەھ

بەلى بشتى سەرھلدانى و پشتى سەيرانگەھ ل ئاڧ باژىرى پەيدابوین ئەڧ جھە روژ بو روژى ل ئاڧ خانىيان ھاتە لادان، بەلكو جھەكى تايبەت ل ئاڧ لىنانگەھى ھاتە تەرخانكرن بو خوارنگەھى و مېزەكا تايبەت ل ئاڧ لىنانگەھى ھاتە دانان.

سەرشوو

ل سەر دەمىن بەرى ھەتا سالىن بەرى شىستان،

جھەك نەبوو ب ئافىنى سەرشوو دئاڧ خانىدا، بەلكو وان روژەك ژ روژىن ھەفتىن كو بەھرا پتر روژىن پىنج شەمبى و ئەينى بوون تەرخان دكرن بو جل و سەرشووشتنى. ل قى روژى ئەو دا چنە سەر لىڧىن بووبارەكى يان كانى و بركان و بالاڧا خو كەن.

پشتى ھىنگى وان گۈشەبەك ژ گۈشىن ئاڧ خانى بو سەرشووشتنى تەرخان دكر كو بنى وئ ب بەران د نخافت، پشتى ماوہبەكى دى وان بنى وئ ب چىمەنتو و خىزى نخافت، چ سىستەمىن تايبەت پىن قەگۈھاستنا ئافىنى زى نەبوون بەلكو وان ئاڧ د مەنجەلەن مەزندا گەرم دكر و ب ترارى بچووك ئاڧ ل خو دكر (ۋىنە- ۵۲).

ھەروەسا چ سىستەمىن دەرھافىزىنا ئاڧا پىس زى نەبوون بەلكو ئەڧ ئاڧا پىس ب رىكا كونەكى ل بنى دىوارى مالى دەرگەفت و دچوو سەر جۇكا سەرەكى يا كۆلانى و ل داوین ھەمى جۇكىن سەرەكى پىن كۆلانى د گەھشتنە ئىك و ژ گوندى دەرگەفتن.

لى ل باژىران ژوورەكا بچووك دئاڧ خانىدا بو سەرشووبىن ھاتە تەرخانكرن و ژ بەران و كسلى ھاتە دروستكرن يان زى ژ بەران و تەقنى و يان زى ژ بلۇكان و ئاخى و دىوارىن ژ ئاڧدا زى ب تەقنى و كىچى ھاتنە نخافتن.

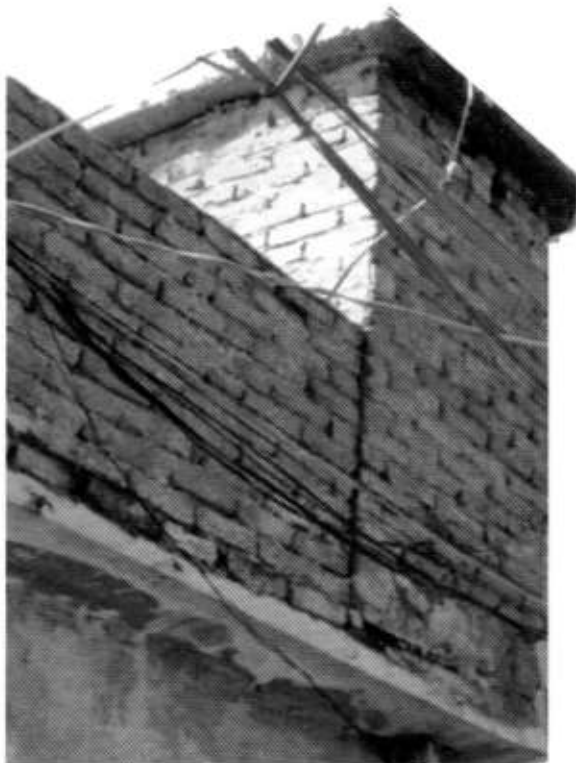
دروستكرنا سەرشووبان پىشكەفتن ب خو قە دىت ھەتا كو ئىدى ب بەران و چىمەنتو و خىزى

يان كۆلانىقە دەھتە ئاڧاكىرن (وېنە - ۵۳). ھەرۋەسا بۇرىيەكا تايبەت بۇ قەگۋەھاستىنا ئاڧىن ژى تىقە ھەبۋو و ھەنەفەيەكا براسى ب سەرى وئ قەبۋو. جەنن دەستئاڧىن ژى ب مەقەدەكا رۇژھەلاتى يا پلاستىكى يان كۈنكىرىتى دەھتە نىخاڧتىن.

دىۋارىن وئ ژى ب چىمەنتۇ و خىزى دەھتە نىخاڧتىن و پاشى ب بۇياغا دۋەنى دەھتە بۇياغىكرن و بنى وئ ژى ب سەبا كۈنكىرىتى دەھتە نىخاڧتىن. پىرىيا جاران ژى لىنانگەھ و سەرشۋو و دەستئاڧ ب رەخ ئىكشەبوون و دوور بوون ژ جەنن قەھەويان و نىستىن بەلكو ل نىزىكى دەرگەھى سەرەكى يى خانى بوون و بۇرىيەكا ئاڧىن يا تەزى بەر دەرگەھى وئ ھەبۋو.

ھندەك جارىن كېنم ژى بۇرىيەكا ئاڧىن يا گەرم ھەبۋو دگەل كىزەرى گەرمكىرنا ئاڧىن يان ژى پىرىمىزى نەڧتى يان ژى كوچكى داران. ئەو بۇرىن بۇ قەگۋەھاستىنا ئاڧا گەرم دەھتە بكارىنان ژ ئاسنى دەھتە دروستىكرن و پىرىيا جاران ب سۇڧىن شۋوشى يان كانزايى دەھتە نىخاڧتىن ژ بۇ پاراستىنا گەرماتىيا

وېنەبى ۵۳

ھاتىنە دروستىكرن و ل دووڧ دا ب بلۆك و چىمەنتۇ و خىزى، دىۋارىن ژ ئاڧدا ژى ب سىرامىكى يان لەبخى و چىمەنتۇبىن دەھتە نىخاڧتىن و پاشى ب بۇياغا دۋەنى دەھتە بۇياغىكرن و بنى وئ ژى ب چىمەنتۇ و خىزى دەھتە نىخاڧتىن، لى ل سەردەمى ئەڧرۇكە بنى ژوورا سەرشۋو بىن ب سەبى يان كاشىن موزايكى يان سىرامىكى يان ژى ھەتا ب مەرمەرى ژى دەھتە نىخاڧتىن.

ھەرۋەسا تۇرەكا باش يا بۇرىن قەگۋەھاستىنا ئاڧا پاقژ و دەرھافىنىشتىنا ئاڧا پىس بۇ دەرڧەى خانى تىدا دەھنە دانان. بۇرىا دەرھافىنىشتىنا ئاڧا پىس دچىتە سەر بۇرىا سەرەكى يا كۆلانى.

سىستەمى قەگۋەھاستىنا ئاڧا پاقژ ژى ژ دو بۇرىان پىنكەھىت كو ئىك يا تايبەتە بۇ ئاڧا تەزى و يا دى ژى بۇ ئاڧا گەرم كو ب رىنكا گەرمكەرى ئاڧ دەھتە گەرمكىرن. ھەرۋەسا ئاڧ ژى ل سەر بانى دناڧ تانكىن ئاڧىن يىن مەزىن دا دەھنە ھەلگىرن كو ب بلىتا ئاسنى موغەلوھەن يان فايبەر كلاس يان ژى پلاستىكى دەھنە دروستىكرن. ژ بەركو ئاڧا سەرەكى بەردەم يا بەردەست نىنە ژ بەر ھندى كار دخازىتە ھندى ئاڧ دناڧ قان تانكان دا بىتە عەمباركىرن.

ھەزىيە بىتەگۈتن نھا سەرشۋو ب ئاڧىن سەرشۋو يا ئاڧخۇبى (سۋىت) د نناڧ ژوورىن نىستىن دەھنەچىكىرن و پىندىقېن ۋەك (بانىۋ، تەۋالېتا رۇژئاڧايى، دەستشۋو، دوش) دگەل تۇرا ئاڧاگەرم و سار دەرھافىنىشتىنا ئاڧا گران بۇ دەھنەدابىنكىرن.

دەستئاڧ (تەۋالېت)

ل سەر دەمىن بەرى ل گوندان دناڧ خانىدا جەپىن تايبەت بۇ دەستئاڧىن نەبوو . بەلكو وان پىندىقېن خۇ ل دەرڧەى گوندى يان ل دۆل و نھالان و پىشت گران وبەران و دوور ژ چاڧىن خەلكى د قەتاندا. لى ل باژىران رووبەرەكى بچووك بۇ دەستئاڧىن ھەبۋو كو ژ مەترەكى نەدبوورى و ژ دەرڧەى مالى يان ژى دوور ژ ژوورىن پىنشۋازى و نىستىن دەھتە ئاڧاكىرن، پىرىيا جاران ل بەر دەرگەھى ھەوشى بوو. ھندەك جاران ژى دەستئاڧ ل سەر بانى و سەر دىۋارى بىرەخ جادى

ل سەر دەمىن بەرى ب تايبەت ل گوندان دناق خانىدا جھەك نەبوو ب ناقى دەستشوو (المغسلە) بەلكو وان دەست و چاقىن خو ژ دەرڧەى خانى ڧە د شووشتن ب رىكا مەسىنكەكى تايبەت، ل ھندەك جھان زى ھندەك ئامانىن تايبەت ھەبوون دگۆتنى (جڧنى) كو د تايبەت بوون بو شووشتنا دەست و چاقان بەرى خوارینى.

ل سەر دەمى ئەڧرۆكە دا ئامرازەكى تايبەت ھەپە بو شووشتنا دەست و چاق و پىيان دىيژنى (دەستشوو)(المغسلە) جھەكى تايبەت دناق مالدا بو دەپتە تەرخانكرن و پترييا جاران ئەڧ ئامرازە نىزىكى دەستئاق و سەرشوويى يە. ل دەمى بەرى ئەڧ دەستشوو يە ژ كەرەستەين پلاستىكى دەھانە دروستكرن لىن ئەھا ژ ڧەرڧوورى دەپتە دروستكرن و ل سەر بىكەپەكى ڧەرڧوورى دەپتە دانان و ل بەرامبەرى وئ خۇدىكەك و خاويلەك دەپتە ھەلاويستن.

جلىشوو

ل بەرى چ ئامىرە نەبوون ب ناقى جلىشوو، بەلكو وان جلىن خو د ھندەك رۆژىن دەستنىشانكرى دا ل سەر پووبار و كانى و بركان دشووشتن، لى ل سەردەمى ئەڧرۆكە دا ئامىرەكى تايبەت يىن شووشتنا جلكان ھەپە و پترييا جاران دناق سەرشوويى ڧە يان ب رەخ ڧە دەپتە دانان.

- ھندەك جھىت دى،

گۆڧ

سەردەمى بەرى، ژ بەر خودانكرنا گيانەوهرىن كەھى وەك بزن و چىل و ھەسپ و گوھدپىژ و مرىشكان ومىنشىن ھنگڧىنى، ئەو پىندڧى بوون چەندىن ژوران ب رەخ خانىڧە ژ بو ڧان گيانەوهران ئاقا بگەن. پترييا جاران زى د ڧان ژورانڧە جھەكى تايبەت ھەپە بو ھەلگرتنا ئالڧى گيانەوهران كو دىيژنى (ھافر) و جھەكى تايبەت بو ئاقا وان يا ڧەخوارنى برەخ ھافرڧە دروست دكر و مەنجەلەك يان قازانەك د كره نىدا.

كۆتان

ئەڧ جھە زى يىن تەرخان كرى بوو ژ بو ھندەك

ئاقى و بۇريان. تورا بۇرىن ئاقا ڧەخوارنى ژ دەرڧەى مالان زى ژ ئاسنى ئاھىن يان ئەسبەستى دەھانە دروستكرن و دېر دەرئ خانىيان را دچو ودگەل تۇرا ژوورڧە د ھاتە گرىدان (وينە - ۵۴) و (وينە- ۵۵).

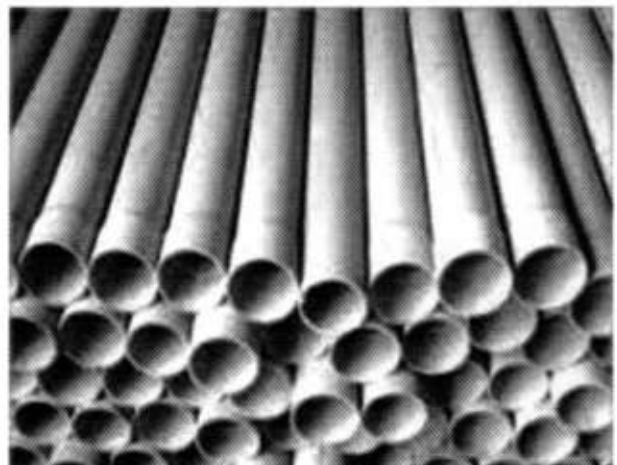
لىن ل سەر دەمى ئەڧرۆكە گرىگىيەكا تايبەت ب جھ- و رووبەرى دەستئاقى دەپتە دان ب رەنگەكى رووبەرى وان بوويە نىزىكى ۱،۵ م ۲ و دو بۇرىن ناقى يىن تەزى و گەرم تىڧە ھەنە دگەل تىكەلكەرەكا ھەردو ئاقان، زىدەبارى مەڧەدەكى رۆژھەلاتى يان رۆژئاقايى يىن ڧەرڧوورى.

بۇرىن پلاستىكى يىن ئاقا تەزى و گەرم دگەل ھەبوونا كىزەرى كارەبايى و دووشا سەرشوويى و بانىو و ھەوزا دوشى و جاكوزى. تۇرا ڧەگوھاستنا ئاقا پىس زى ب رىكا بۇرىن پلاستىكى يىن جۇراوجۇر ژ ئالىن تىرى وان ڧە (ژ ئالىن ڧرەھىن ڧە) دەپتە دروستكرن زىدەبارى دروستكرنا عەمبارىن ھەلگرتنا ئاقا پىس ل بنى عەردى كو دىيژنى ڧەستەل و بالوعە و پترييا جاران ل بن گەراجى دەپتە دروستكرن.

ل ھندەك جھى، ئاكنجىبوونى، پرۆژەيىن تايبەت بو پاقژكرن و ڧاڧارتنا ئاقا پىس ل دەرڧەى كۆمەلگەھى دەپتە دروستكرن لىن ھەنا ئەھا ل پارىزگەھھا دھۆكى ب شىوہەكى گىشتى چ پرۆژەيىن ب ڧى رەنگى نەھاتىنە دروستكرن.

جھى دەست شووشتنى (مغسلە)

وينەين ۵۴

ل سەر عەردى بىت يان زى ل بن عەردى بىت كو دگۆتنى (بىنداڧ).

سەر دەمى نھا دو جۆرىن كۆگەھان ھەبە، كۆگەھەكا تايبەت ژ بۇ ھەلگرتنا كەلپەلېن خوارنى بۇ ماوھەبەكى كىم و پىرىيا جاران ئەڧ كۆگەھە يا ل نىزىكى لىنانگەھى. ھەرۋەسا كۆگەھەكا دى زى ھەبە ژ بۇ ھەلگرتنا تىشتىن زىدە يىن ناڧمالى وەكى جلوبەرگ و قومسور و مەحفىران و قەبارەبىن قى كۆگەھى زى پىشت بەستىن دكەتە سەر رووبەرى خانى.

بەرسىك (تەرمە)،

ئەڧ جھە ل بەرسىنكى مەدخەلى يان ژوورىن مېھڧانا ھولى تىتە دروست كرن و بىنى وى تىتە سەب كرن و پاشان كاشى كرن وپانى وى تىتە نىخاڧتن ج ب كارىتا يان جەمەلونى يان سەبى و سىنكى وى يى بەردايە، ودەيتە بكارىنان ژ بۇ پاراستنا سىنكى ژورا ژ بارانى ھەتافى

كۆنەل (المنور)

جھەكى تايبەتە دناڧبەرا ژوورىن مالى دا دەيتە ئاڧاكرن و سەرى وى يىن قەكرىبە داكو رۇناھىيا تىرا بىتە د ژورانقە. ئەگەرى ئاڧاكرا وى زى بۇ ھندى دزقرىت كو دناڧ خانىن رۇناڧايى دا ھندەك ژور ھەنە دكەڧنە پىشتا خانى و ب دىوارى وان زى دكەڧىتە بەر دىوارى مالا ب رەخ قە ژ بەر ھندى دەلبقە تىدا نىنە پەنجەرك تىدا بەھىنە دانان. خانىن رۇزھەلاتى پىدڧى ب ئاڧاكرا بەلەكونان نىن ژ بەركو ئەڧ جۆرە خانىبە د قەكرىنە و بىنى ئاڧاكرا بەلەكونان رۇناھى دكەھىتە ھەمى ژوران.

دەروازە (مەدخەل)،

ئەڧ جھە ل بەرسىنكى ژوورىن مېھڧانان و ھۇلا ل خانىن رۇناڧا و ئەڧى جھى دەرگەھەكى مەزن بۇ دەرقە بى ھەى و ژ دارى ساچى يان ئەلەمنىومى يان ئاسنى لىكدای يان پلاستىكى دەيتە دروست كرن دەركەھەك بو ژورا مېھڧانان وھندەك جاران دەركەھەك بو ھولى يان ناڧ خانى.

ھندەك جاران دەستاقەكى ل ناڧ مەدخەلى

گىانەوهرىن كەھى ۋەك مرىشك و پەز و بزن ۋەبىستەر ۋكەر ھەسبان ژ دەرقەمى مالى ب تايبەت ل ۋەرزىن بوھار و ھاڧىنى. گەلەك جاران ئەڧ كوتانە ل بەر دىوارى كۇڧان دەاتنە دروستكرن و ژ بۇ دروستكرنا وان زى پىشتبەستىن ل سەر شەقلە و لەڧەنان دكركو دا فان شەقلان ب رەخ ئىكڧە ل عەردى چكلىنن و پاشى ژ بى ھەتا سەرى ب شىڧكىن كىراتان و شىناك و ھەلھەلوكان كرىدان، ھندەك جاران زى ب ۋەرىسك و تىلان پىكڧە كرىدان و كوتان زى دروستكرن.

كۆگەھ

سەر دەمى بەرى ب تايبەت ل كوندان ل پىشتا خانى ژوورەكا بچوك ھەبوو، ل بەر دىوارى لايەكى وى دىوارەكى بچوك ب بلندىيا ۵۰ - ۱۰سم چىدكرن و دارىن ستوبىر ب رەخىكڧە دادنانە سەر وان دىواران ۋەكى دۇشكەكى يان مېزەكا نزم و بەرفرەھ لى دەتات دگۆتنى ستىرك، قویتی خۇ د جھال و ھىمان و توبىركاندا دادنانە سەر و دگۆتنى ستىرك و دگۆتنە وى ژوورى مەزەلكا ستىركى. زىدەبارى ھەبوونا كۆگەھەكا تايبەت بۇ ھەلگرتنا ئالفى گىانەوهران دگۆتنى كادىن.

بەلى ل باژىران ژوورەكا تا رادەبەكى مەزن ھەبوو ژ بۇ ھەلگرتنا كەلپەلېن خوارنى و جلكان و تىشتىن دى يىن ناڧ مالى قىجا چ ئەڧ ژوورە

ۋىنەبى ۵۵

كەراج. ئاستى بىلداھيا گەراجى ژى ژ ئاستى جادى بىلدىتەرە و فرەھىيا وى ژى يا گونجاپە و ب دەرگەھەكى ئاستى يى مەزىن دەيتە گرتن و ب دەستى يان شىئوھەكى ئوتوماتىكى و كارەبايى دەيتە كونترولكرن.

- پىكا بىنجى

شىوازىن ئاقاھىيىن ل دەقەرا دھۆكى

۱. شىوازى ئاقاھىيىن گوندان:

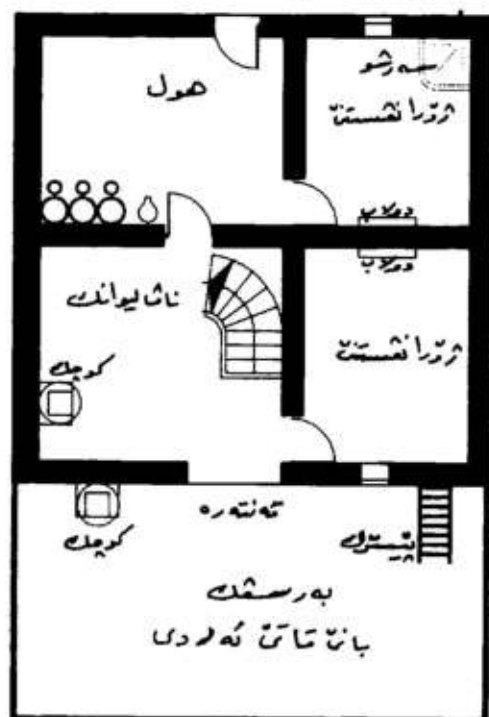
بەرى ھەوين ئەنفالين رەش و پىشتى قان ھەوان گۆھۆرىنىن مەزىن ب سەر شىوازى ئاقاكرىن خانىيىن گوندان ھاتىبە. ژ بەرگو خەلكى گوندان گىيانەوهرىن كەھى ب خودان دكرن، ئەو نەچار دىوون نھومى عەردى بۇ گىيانەوهران تەرخان بكەن و نھومى ئىكى (نھومى ل سەردا) ژى بۇ ئەندامىن خىزانى بەرھەف بكەن (وئىنە - ۵۷).

دروست دكەن ز بو ميفانان. سەردەمى بەرى چ ل گوندان يان باژىران، خانىيىن وان يىن رۇژھەلاتى بوون ژ بەر ھندى پىدقى ب ئاقاكرنا مەدخەلان ل بەر دەرگەھى سەرەكى نەبوون. ھەلبەت ئاقاكرنا قان مەدخەلان ژ بو ھندى يە داكو ھرۇبايىن بەيىز و مېنشومور و مشك و باران و گەرماتى نەھيتە دژوورقە.

كەراج

سەر دەمى بەرى ب تايبەت ل گوندان، ترۇمبىلن تايبەت نەبوون ژ بەر ھندى وان چ جھىن تايبەت ژ بو راوہستاندا ترۇمبىلان تەرخان نەدكرن. ل باژىران ژى وان چ كەراج بۇ ترۇمبىلان تەرخان نەدكرن چونكى پترييا جاران خەلكى ترۇمبىلن خۇ بەر دەرگەھى و ل سەر جادەيا گىشتى دراوہستاندن. ھەروەسا ل دەمى چىكرنا جادەيان ژى ھزرا راوہستاندا جھى، ترۇمبىلان نەدھانە كرن ژ بەر ھندى ژى جادەيىن مە يىن كەقن كەلەك د تەنگ بوون و رەنگە فرەھىيا كەلەك ژ وان ژ چوار مەتران نەبۇرىن (وئىنە - ۵۶). ل سەر دەمى ئەقۇكە و ژ بەر زىندەبوونا ھژمارا ترۇمبىلان، ئىدى كار دخازىتە ھندى گەراجىن تايبەت دناق مالى دا بەيىنە ئاقاكرن ژ پىخەمەت سەلامەتيا ترۇمبىلنى. ژ بەر ھندى ژى رووبەرەكى تايبەت بۇ ھندى دەيتە تەرخانكرن دىيىزىن

وئىنەين
كولمىسى يە مومى

ساتىن ئىككى خانىسى گوندا

وئىنەين ۵۶

نھومى عەردى،

ئەف نھومە ژ ھژمارەكا ژورىنن جودا جودا پىنكدهيت ژ بۇ خودانكرنا گيانەوهرىن كەھى وەك پەز و بزىن و مرىشك و ھىستىر و گوهدرىژ و ھەسپان. دىبىژنە فان ژوروان گوڤ و قەبارەينى ھەر ژورەكى ژى پشنت بەستىنن دكەتە سەر قەبارەينى گيانەوهران و ھژمارا وان.

ل ئاف ھەر گوڤەكى جۇكەك ژ بەرا و ئاخى يان ژ لىنە و ئاخى ب فرەھى و درىزاهىين گونجايى دەاتە دروستكرن ژ بۇ دانا ئالفى بۇ گيانەوهران و دگۆتنى (ھافى). ئالىنى دى يىن گوڤى ژى ھندەك ئامانىن ژ ئاخى چىكرى يان تەنەكەھى و مەنجەل دەاتنە دانان و ئافا قەخوارنى بۇ گيانەوهران دكرە تىندا. ھندەك ژورىنن دى دەاتنە تەرخانكرن بۇ عەمباركرنا ئالفى گيانەوهران وەك گەنمى و جەھى و داروبەلكىن بەرى و مازىيان، زىدەبارى ژورەكا دى يا تايبەت بۇ ھەلكرنا كەرەستە و پىندقىين گيانەوهران وەك كورتان و وەرىس و نال و جوھال و سىندۇقىن فىقى و جوھالك و نىرى و ئافبارك...ھتد.

ل بەر سىنگ و پشنتا فى خانى دو رىنك ھەبوون، رىنكا بەر پىشىيا خانى بۇ ھاتنوجوونا مروقان و رىنكا پاشىيا خانى ژى بۇ ھاتنوجوونا گيانەوهران بوو. ب رەنگەكى دەرگەھى نھومى عەردى بۇ گيانەوهران قەدبوو و دەرگەھى پىشىينى ژى بۇ بەر سىنگى رىنكا پىشىين قەدبوو.

زۆرىەى جاران ھەقبەندىين راستەوخۇ دناقبەرا نھومى عەردى و نھومى ئىكى دا نەبوون ب تىنن د ھندەك كاودانىن دەگمەن دا نەبىت كو ئەوژى ب رىنكا ھندەك دەرەجكىن بەرى يان ئاخى يان يىن دىنگىن تەقنى بوون. ب فى رەنگى وان كونەك ل سەرىانى نھومى عەردى دكر ب تايبەت بۇ ژوروا عەمباركرنا ئالفى كو دگۆتنى (كادىن)، وان ب رىنكا فى كونن ئالف دكرە د عەمبارى قە.

ھەردىسان وان ژورەك بۇ خودانكرنا مىشىين ھىنگىينى ژى تەرخان دكر ب رەنگەكى كو بۇ ئالىن جاددا بشتى ب رىنكا ھندەك پەنجەركان يان كونىن

بجووك يا قەكرى بوو ژ پىنخەمەت ھىندى مىش تىرا بەين و بچن.

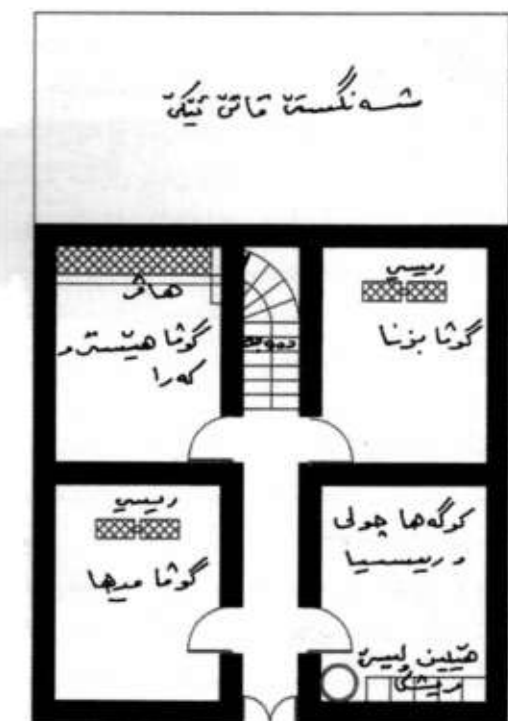
نھومى ئىكى (سەلال)،

ئەف نھومە دەاتە تەرخانكرن بۇ ھىندى ئەندامىن خىزانى تىقە بژىن. بەھرا پتر ئەندامىن خىزانى ب رىنكا دەرەجكىن دەرەكى دچوونە نھومى ئىكى. ئەف نھومە ژ چەندىن ژورىنن ژبارى و خزمەتگوزارىيان پىنكدهات، ئەوژى ژوروا پىشوزايى (كۆچك)، ژورىنن نىستىن، لىنانكەھ سەرشوك، جەين دەستئافى (ئەدەبخانە).

پىندقىياتىين ساخلمىين،

ئاف ب دەستان و سەرملان ب رىنكا ھندەك ئامانان وەك جەرك و گوسكان و پاشتر ب رىنكا تەنەكە و دولكا و مەسىنان د ئىنا مالى و ھندەكان ژى ب دەواران ب رىنكا راوى و تەنەكە و بەرمىلان ژ رووبارى يان كانىن دىنا مال. ھەژىبە بىژىن پترىيا كارىن مالى

وئىنەين ۵۷

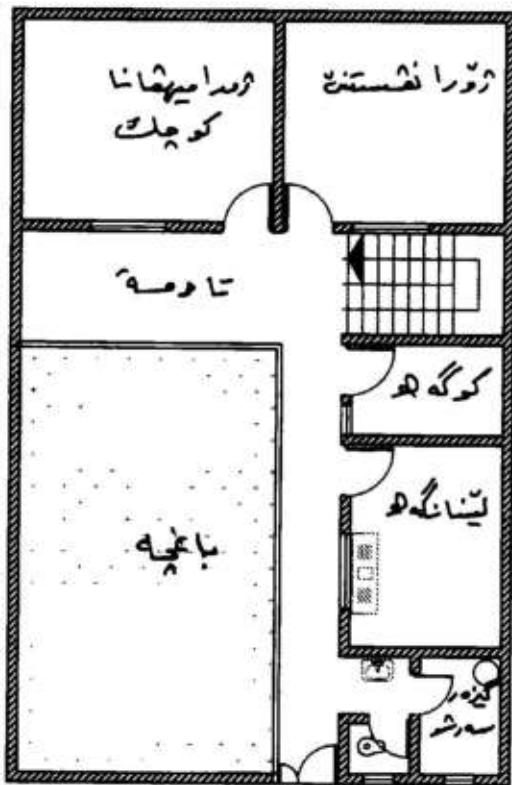

كولنايتىين يا صارا ۱ ۲ ۵
 تىيىن: كەردىن خاىن
 خاىن تەگۇندا
 خارە (بە تەئە) پىشكوى

جاران تەرمە ب فرەھىيەكا بەرجاف ل بەر سىنگىن ژووران دەينە ئافاكرن ژ پىخەمەت پاراستنا ژووران ژ تىشكا رۇژى و باران و تۇز و گلېشى، زىدەبارى ھىدى تەرمە جھى ھاتنوچوونا ئەندامىن خىزانى بە و ھافىنا وبوھاران جھى رونشتنا خىزانى بە. دەرگەھ وپەنجەرىن ژووران دكەقنە سەر تەرمەى وتەرمە ژ سى لايان قە دكەقنە سەر دىواران و لايىن پىشىن دكەقنە سەر ستوونىن دارى يان ئاسنى و يان كونكرىتى.

ژوورن كوچكى ونقىستنى ھەمى برخ ئىك قە تىنە ئافاكرن ل پاشىا خانى بەلىن ژوورن لىنانگەھى وسەرشويى و دەستئاف دوور ژ ژوورن دى دەھاتنە ئافاكرن ونزىك دەرگەھى ژ دەرگە و برەخ ئىك قە. ژ بو ھاتنوچوونا سەر بانى پىستركەكا دارى يان ئاسنى و قى دووماھىي دەرەجكىن كونكرىتى د ھاتنە بكارئىنان.

۵۸ وىنەين

و ئەندامىن مالى ب ئافى ل دەرگە و ل سەر ژىدەرىن ئافى دەھاتنەقەتاندن.

پىندقىياتىن رۇناھىي:

ئەف پىندقىياتىيە ل گوندان گەلەك د سادە و ب ساناهى بوون، ھەتا بەرى چەند دەھ سالەكان ل گوندان و باژىران ژى تىشەك ب ئافى كارەب نەبوو، ل بەراھىي چرا و خەتىرە ئامرازى رۇھنكرىتى بوون، دووقرا (فانوس و لەمپە و لوكسىن نەفتى و دەرەنگىر ژى لوكسىن غازى پەيدا بوون، د دوا قۇناغدا كارەب ل باژىران پاشتر ل گوندان ژى كارەب پەيدا بوو و جھى ئامرازىن دەسپىكى گرت و مال و خانى پىندقى ب دابىنكرنا پىندقىياتىن كارەبى بوون.

۲. شىوازى ئافاھىيىن رۇژەھەلاتى:

ئافاھىيىن رۇژەھەلاتى يانژى ئافاھىيىن قەكرى و كلاسىكى ب قى ئافى دەينە ئافاكرن چونكى شىوازى دروستكرنا وان ۋەكى خانىيىن رۇژەھەلاتىنە يىن كو خەلكى وان ژ بەر ھەزارى و دەستكورىتىن خانىيىن خۇ ب قى شىوازى سادە ئافا دكەن. د قان جۇرە خانىيانقە، لقىنا خەلكى مالى يا بەرجاف و ئاشكەرايە و پتر دكەقنە بەر بايى و تىشكا رۇژى و ھندەك جارن باران و بەفرى ژى (۵۸ - وىنە).

ئىك ژ تايبەتمەندىيىن قان جۇرە خانىيان ئەوھ مرۇف دىنىت ب سانەھى ژوورەكى ل سەر قى خانى زىدەبكەت يان ژوورەكى راکەت بىنى كو كارتىنكرن بكەتە سەر ژوورن دى يان شىوازى گىشتى بىن خانى، ئانكو د قى كاودانىدا خودانى خانى ل دووق پىنجىبوونا خۇ، دكارىت خانىيىن خۇ د قۇناغ قۇناغدا ئافا بكەت، ئانكو مەرج نىنە خانى ھەمىن ل سەر ئىك ئافا بكەت.

د قى شىوازى خانىياندا، ژوورن خانى ل سەر دىوارىن دەرەكى دەينە ئافاكرن ب پەنگەكى ل دەستپىكى دىوارى پىشتى و پاشى دىوارى ھەردو لايان ول دووقدا دىوارى پىشىن دى ھىنە ئافاكرن و رووبەرەكى عەردى ل بەرسىنگى ژووران يان ل نىقا خانى دەھىلنە قالا بۇ تەرمەى (بەرسفك) يان ژى باخچى ئاف مالى. پترىيا

ژ تايپەتمەندىيىن ھەرە سەرەكپىن قان خانىيان ئەوۋە د گرتىنە تىن ژ ئالىن دەرگەھىن دەرەكى نەبىت و ب قى رەنگى رىنگى ل ھەمبەر ھاتنا ژوور يا ھرۇبا و كىز و مىشك و تۇز و باران و گەرماتى و دىنگىن ژ دەرگە دەھتە گرتن، ژ بەر ھندى خانىين رۇژئاقابى ب خانىين ساخلەم و سەردەم دەھتە نىاسىن.

تەرمەك بى ئىك نھومى يان دو نھوم ل بەر سىنكى مەدخەلى دەھتە دروست كرن و دەھتە راوستاندن ل سەر ستوونەكى يان دو ستوونىن كونكرىتى يان ئاسنى.

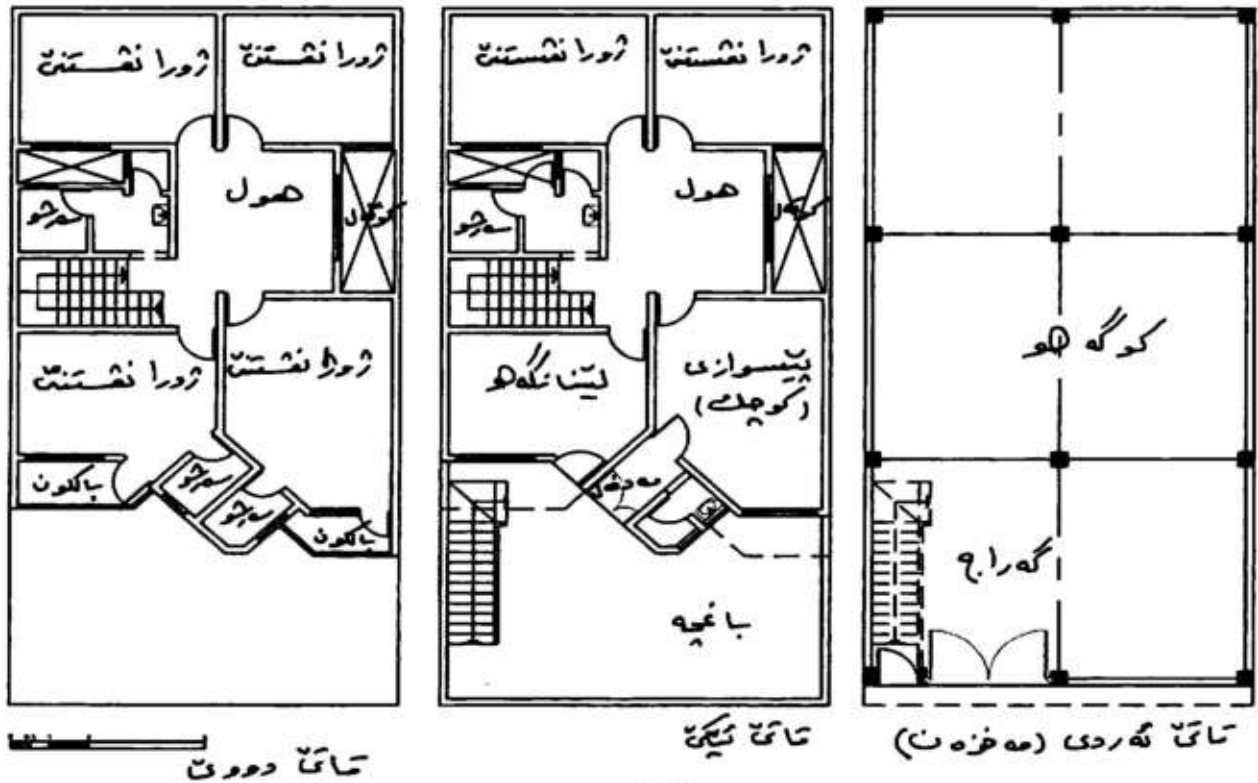
ھىزا دروستكرنا خانىين رۇژئاقابى ل پارىزگەھا دھۆكى پىشتى سالىن ھەفتيان پەيدابو ب تايپەت پىشتى پىكھاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ئى.

د ناف خانىين رۇژئاقابىدا، ھەمى ژوورن پىنشوازى و نىستنا و خزمەتگوزارىيان دناف رووبەرەكى گرتىدا

ل پىنشىا خانى باخچەك دەھتە دروست كرن ، وكىم جارن گەراجى ترومبىلى دەھتە دروست كرن بەلكو ترومبىلىن خو دەھتە ژدەرگە ل سەر جادى. ھندەك جارن نھومەكى دى بىن نافنجى ژى ل سەر خانى دەھتەئافكرن كو پىكدەھت ژ ژوورن نىستن و سەرشوو و دەستئاف و تەرمەكى. ۳.

۴. شىوازى ئافاھىين رۇژئاقابى (ئافاھىين گرتى): ئافاھىين رۇژئاقابى يان ژى ئافاھىين گرتى و مودىرن ب قى نافى دەھتە ئافكرن چونكى شىوازى دروستكرنا وان وەكى خانىين رۇژئاقابى، پترييا ئەو كەسىن خانىين خو ب قى شىوازى ئافا دكرن ئەو بوون بىن داھتەكى بلند يان نافنجى ھەى، بەلى نھا ل بازىران كتەكا كىم نەبىت ھەمى خانىين خو ب قى شىوازى ئافادكەن(۵۹-۵۹) .

۵۹ ۋىنەين

خاننى پروژىماشا (سىنمات)

نھومى سەرەكى يىن خانى يە، و نھومى دووى يىن خانى.

نھومى عەردى كو ژ بۇ دروستكرنا كۆگەھى دەھىتە نەرخانكرن دەپت ل سەر عەردى يان ل بن عەردى بېتە ئاڧاكرن و دەپىزىنى سەرداب، ئەڧ نھومە دەھىتە بكارىنان بۇ ھەلكرنا تىشتىن زىندە و كەلپەل و قووتى. ل سەر دەمى ئەڧرۇكە گەلەك ژ ڧان كۆگەھان ب تايبەت ئەوئىن ل سەر عەردى دەھىتە دروستكرن بووېنە دكانىن بازىرگانى و پىشنانگەھىن جلوبەرگان و فرىن دروستكرنا نانى و ھىندەك كارگەھىن بچوك وەك يىن ئەلەمنىومى ... ھىتە. ھەردىسان بەشەك بچووك و جودا ژ سەردابى بۇ گەراجى دەھىتە نەرخانكرن.

نھومى ئىكى ژى ل سەر نھومى عەردى دەھىتە ئاڧاكرن و ژوورىن پىشسوزى و نڧىستىن و خزمەتگوزارىيان پىكدهىت و ب رىكا دەرەجكان دگەل نھومى عەردى دەھىتە گرىندان يان ژى دەپت ھىندەك جازان ئاسانسۇر بەھنە بكارىنان.

نھومى دووى ژى ھەروەكى بەرى نھا مە ئامازە پىكرى بەھرا پتر پى نەرخانكرىە بۇ ژوورىن نڧىستىن و چوونا ڧى نھومى ژى ھەر ب رىكا دەرەجكان يان ئاسانسۇرى يە و د ھىندەك ژووران ڧە سەرشوويىن ئاڧخۇيى دەھىتە ئاڧاكرن.

ھەردىسان خانىيىن رۇژئاقابى ب ھىندى دەھىتە جوداكرن كو رووبەرەكى تايبەت يىن چوونا ژوور ھەپە دەپىزىن دەرەزە (مەدخەل).

گرنگىيەكا تايبەت ب سىمايىن دەرەكى يىن خانىيىن رۇژئاقابى دەھىتە دان، بەرى نھا دىوارىن ژدەرڧە ب چىمەنتۇ و خىزى دەھاننە لەبىخكرن و پاشى ب بۇياغا ئاڧى ئەموشىن) دەھاننە بۇياغكرن يان ب نەسرى ئانكو شەرىپەتا جىمەنتويى سىپى وئاركى بەرى بكارىنانا ب گىزكەكى يان دولكەكى تايبەت دەھاننە رەشاندن ل سەر دىوارىن ئەبىخ كرى يان ژى ب كەرسىنى ماربلىكس دىوارى ئەبىخ كرى دەھاننە نىخاڧتىن، يان ژى دىوارىن ژدەرڧە ب بەرىن نەخشاندى و ڧەوراندى دەھاننە ئاڧاكرن و ھىندەك دەرەزىن ئاڧىر ب خىز

دەھىتە ئاڧاكرن و ھاتنوچوونا دىڧاھەرا ڧان ژووران دا ب رىكا مەمەرىن ئاڧخۇيى و پىرىيا جازان ژوورىن خزمەتگوزارىيان ژى ل سەر ئىك دىوار دەھىتە ئاڧاكرن و سىستەمەكى باپرىنى (تھوپە) يىن باش ھەپە.

د ڧان خانىيانڧە، باخچەبەك و گەراجەكىن راوھستاندا ترۇمبىلان ل پىشسوزا خانى دەھىتە دروستكرن و ھىندەك جازان ژى باخچە و گەراجەكىن دى ژى ل پىشسوزا خانى دەھىتە دروستكرن ب تايبەت ھەكە ئەو خانى بىكەڧىتە سەر دو جادەبان ژ ئالىي پىشسى و پاشىنى ڧە.

ھەروەسا چەندىن ڧالاھى و كوتەل ژ بۇ گوھۇرىنا ھەوابى و رۇناھىيىن د خانىيىن رۇژئاقابى دا دەھىتە ڧەكرن كو دەپىزىنى (مىنوار)، ژ بەركو ئەڧ خانىيە ژ ھەمى لاياڧە دگرىنە، پىدڧىيە گرنگىيەكا مەزىن ب پاڧرۇيا لىنانگەھ و سەرشوو و دەستئاقى بېتە دان داكو بۇھن و پىسى دىڧاڧخۇيى خانىدا بەلاڧ نەپىن.

زىدەبارى سەرشوويىا سەرەكى، ھىندەك سەرشوويىن دى (سويىت) دىڧاڧ ژوورىن تايبەتدا دەھىتە ئاڧاكرن ب تايبەت ژوورىن نڧىستىن. د ڧى سەرشوويىن ژى ڧە ھەمى پىدڧىيىن ساخلىمەيى تىدا ھەنە وەك بانىو و ھەوزا دووشىن و مەڧقەدەكى دەستئاقى يىن رۇژئاقابى و دەستئاقى.

پىرىيا جازان، خانىيىن رۇژئاقابى ژ دو نھومان پىكدهىن. نھومى عەردى كو نھومى سەرەكىيە پىكدهىت ژوورا پىشسوزى، ھۇلا بىنمەدانى، چەندىن ژوورىن نڧىستىن، لىنانگەھ سەرشوو، دەستئاق، كۆگەھە قووتى، دەرەجك و ھۇلەكا ئاڧخۇيى يا بچووك، نھومى ئىكى ژى ژ چەندىن ژوورىن نڧىستىن و سەرشوو و دەستئاقى پىكدهىت.

پىشسى سەرھەلدانا ۱۹۹۱ ئى ئىدى كەسىپىن بازىرگان و خودان كار پىدڧى ب كۆگەھان (مىباران) بوون داكو كەلپەلەن خۇ تىڧە ب ھەلكرن، ژ بەر ھىندى ھىزا دروستكرنا كۆگەھىن ژىر ئاڧاھى ھاتەكرن، ب ڧى رەنگى خانى بوونە سى نھوم ئەوژى نھوما كۆگەھى كو بن عەردى يان پىرىيا جازان ل سەر عەردى ژى دەھىتە دروستكرن، نھومى ئىكى كو

مالاندا بو لىنانگەھى وسەرشۆكى و دەستائىن و دەست شويىن دھاتنە بكارئىنان، ھىدىكە بۇرىن ئاڧا گەرم بوون ب ھىرەكا شىشەيى پان مەعدەنى دھاتنەپىچان ، ھىروەسان گىزەرنى نەفتى و غازى بۇ گەرمكرنا ئاڧى د ھاتنەبكارئىنان و تانكىن چىنگوى بو ھلكرتا ئاڧى ل سەر بانان دھاتنە بكارئىنان .

ل لىنانگەھى سىنگەكى ئاسنى ل سەر قاعىدەكى ئاسنى پان قاعىدەكى ژ بۇرىن ئاسنى د ھاتە چىكرن و ئاڧا سار و گەرم د برە سەر سىكى و ھىردو تىكەل دكرن ب تىكەلكەرەكا كرومى

ل سەرشۆكى دوشەكى ئاڧى دگەل تىكەلكەرە ئاڧا سار و گەرم و ھىدەك جازان دگەل بانىوھكا چىنگوى پان فەرقورى يا درىژ دھىتەدانان.

ل دەستائىن مەقەدەكى كونكرىتى پان پلاستىكى پان فەرقورى دھاتەبكارئىنان دگەل ھەنەفيا ئاڧا سار و ھىدەك جازان تىكەلكەرە ئاڧا سار و گەرم بكار دۇينا.

دەست شۆھكا پلاستىكى پان فەرقورى بى مەقەدە دھاتە ھلاويستن ل سەر قاعىدەكى ئاسنى پان بۇرىن ئاسنى.

فەستەل و بەلوعە گەلەك جازان ژ دەرڧەي خانى د ھاتە دروست كرن و ل ژىر جادى.

پىشتى سەرھلدانا پىروز سالا ۱۹۹۱ئى بۇرىن پلاستىكى پەيدا بوون تايبەت بۇرىن توركى و رۇژ بۇ رۇژى بكارئىنانا وان زىدەتر لىھات، و ھىر وەسا بۇرىن ئاسنى رۇژ بو رۇژ بكارئىنانا وان پاش ڧە چوو، ھىروەسا بۇرىن پلاستىكى پىندقى ھىرا شىشەيى نىن.

ژ بو ئاڧا گەرم جۆرەكى بۇرىت پلاستىكى پىن ب ھىز و بەرگرىن ژ گەرمى بكەن دھىنە بكارئىنان ھىروەسان گىزەرنى نەفتى و كارەبى بۇ گەرمكرنا ئاڧى دھىنە بكارئىنان و تانكىن چىنگوى پان پلاستىكى پان قايبەرگلاسى بۇ ھلكرتا ئاڧى ل سەر بانان دىنە بكارئىنان .

ل لىنانگەھى سىنگەكى دو ھەوز و دو چەنك ويى ئاسنى پان سونىمەرمەر ل سەر كاوتەرەكا

و چىمەنتۇبا رەش پان يا سىپى ل سەر دھاتنەكرن. لى سەردەمى نھا كەلپەلەن جوانكرنى يىن زىدەبووین و دىوارىن ژدەرڧە ب بەرنى ھەلان و مەرمەرى و ڧلینەين ڧشاركرى و ئەلىكوبوند و شووشەي و كونكرىتا موكۆمكى ب دافىت شىشەي (GRC) دھىنە نخافتن.

فەرشى ەردى ژى بەرى نھا ب كاشىيى موزابىكى دھاتە نخافتن لى ئەڧرۇكە ب كاشىيى موزابىكى يى مودىرن و سىرامىك و بۇرسەلەين و مەرمەر و كاشىيى پلاستىكى و ناپلونى ودارى و ئىپوكسى دھىتە نخافتن.

دىوارىن ژووران ژى بەرى نھا ب چىمەنتۇ و خىزى پان ب گىنچى دھاتنە نخافتن و پاشى ب بۇياغا دوهنى پان ب ئەمولشنى دھاتنە بۇياغكرن لى ئەڧرۇكە زىدەبارى لەبىخا چىمەنتويى و گىنچى دىوار ب كاشىيى سىرامىكى و بۇرسەلەين و مەرمەر و تەرىشىت پلاستىكى ودارى دھىنە نخافتن.

بەرى نھا بىنانىن ڧان خانىيان ب لەبىخا چىمەنتويى و گىنچى د ھاتنە ھونىن و ھىدەك جازان ب تايبەت ئاڧاھىين مەزن و مىرى ژ پىخەمەت ڧەشارتتا وانىرە و ھىلەين كارەب و ساركرنى ل وى دەمى ئەڧ بىنانە كو دىژنى بىنانىت ھىرىب و بىنانىن ئەكوسىتىكى دھاتن بكارئىنان لى ل سەر دەمى ئەڧرۇكە چەندىن شىتووز و جۆرنى بىنانىن جوان و ھۇنەرى دھىنە بكارئىنان وەك بىنانىن مەڧرىبى و ئەكوسىتىكى و جىسوم بۇردى و پلاستىكى و ئەلىكوبوندى و دارى و ئەلمەنىومى. ژ بلى بۇ ڧەشارتتا ھىلەين كارەب و ڧەگواستنا بۇرىن ئاڧى و بايى، دىمەنەكى جوان و دىكۆرەكى بالكىش پەيدادكەن.

پىندىين ساخلمەيى (التأسبسات الصحية) ل ئاڧاھىين رۇژھەلاتى و رۇژئاڧايى،

چەوانىيا گەھاتدنا ئاڧا پاقژ بۇ ئاڧ خانىيان ھىروەسا دەرئىخستنا ئاڧا پىس ژ ئاڧ خانىيان بۇ ژ دەرڧە.

پىشتىر بۇرىن ئاسنى ب تام داي ب توخمەكى خارسىنى (حديد مغلون) بۇ كىشانا ئاڧى د ئاڧ

ئەقىرۇكە ئەممايە ،ھەرۋەسا گلوپىن شىشەسى يىن تىگىستىن (سەفر ، 1۰۰۰ و ۱۰۰۰) وات و فيوزىت رىصاصى بىكارىنىن .

پاشان واپىرىن سىمىنس رەنك سىپى يىن دو واپىرىن رەش وشىن دىناڧ دا ھاتتە بىكارىنىن وئەڧ واپىرە دىئىتە گىرىدان ل سەر دىواران ب ھارىكارىيا بىزمارىن ئاسنى و پاشان لەبىخا دىواران ل سەر تىتە كىرن و واپىر بەرزە دىن . و سويچ وپلاكىن سىپى يىن چوار گۆشە ل سەر بۇكىسىن چىنگىۋى يىن دەفن كرى تىنە بىكارىنىن بەلى بىكارىنىن فى جۇرى واپىرا ئەقىرۇكە بى كىم بوۋى و بەرەڧ ئەمانى قە د چىن . لىن پىشنى سالىن ھەشنىيا واپىرىن كارەبى ھاتتە راكىنىشان دىناڧ بۇرىن ئاسنى يىن موغەلەمەن و تىنە بەرزەكىرن دىناڧ دىوار و بانان دا ، و بۇكىسىن چىنگىۋى يىن دەفن كرى دگەل سويچ وپلاكىن رەنگ سىپى دھاتتە بىكارىنىن .

بەلى ئەقىرۇكە واپىرىن كارەبى دىناڧ بۇرىن پلاستىكى را دچن و بۇكىسىن چىنگىۋى وپلاستىكى دگەل سويچ وپلاكىتن سىپى و سىركىت بىركەر دگەل چەندىن جوزا يان فيوزىن ئوتوماتىك وگلوپىن زەر و سىپى ونيون و فى دووماھىن گلوپىن لىد تىنە بىكارىنىن .

- پىكا شەشى

چەوانىيا ئافاكرنا خانىيان

ل دەقەرا دھۆكى

۱- چەوانىيا ئافاكرنا خانىيان گوندان

ل سەردەمى بەرى ئەنڧالىن رەش . دروستىكرنا خانىيان ب ڧان رىكىن ل خوارى د ھاتە ئەنچام دان .
- راستىكرن و باقۇكرنا عەردى ژ بەر و گلىنىشان ل جەن پىشنىمازىكرى بۇ ئافاكرنا خانى .
- نەخشەكىنىشانان عەردى بىكارىنىننا وپەندكى و دىزىنكرنا وى .
- كۇلانا بنىاتى (شەنگىستىن) خانى ب كوپراتى وڧرەھىيەكا دىزانىكرى .

ئەلمەنىۋى يان دارى و ئافا سار و گەرم د بىنە سەر سىكى وھەردووان تىكەل دگەن ب تىكەلكەرەكا كرومى يان نىكەل ى .

ل سەرشوگى دوشەكى ئافى دگەل تىكەلكەرا ئافا سار و گەرم و ھندەك جاران بانىۋەكا فەرفورى و مەقەدەكا روژئافى تىتە دانان .

ل دەستئافى مەقەدەكا فەرفورى يا رۇژھەلاتى يان روژئافى تىتە بىكارىنىن دگەل تىكەلكەرەكا ئافا سار و گەرم .

دەست شۇۋەكا فەرفورى ل سەر مەقەدەكا فەرفورى دگەل تىكەلكەرەكا ئافا سار و گەرم تىتە بىكارىنىن ، ھندەك جاران ئەڧ دەست شۇۋە تىتە دانان ل سەر كاپوتتەرەكا دارى .

فەستەل و بەلۋە دىناڧ خانى دا د ھىتە دروست كىرن و ب تايىھەنى ل ژىر گەراجى و ب چ شىۋەبەكى دەستىرى نا ئىتە دان ب دروست كرنا وان ل دەرقەى خانى يان ئافاھى .

پىندىقاتىن رۇناھىن ل ئافاھىن روژھەلاتى و روژئافى

ئەڧ پىندىقاتىيە روژ بو روژ بەرەڧ پىشقىچوۋىن قە دچن .

ل بەرى چەند دەڧ سالىمەكان ل باژىران تىشەك ب ئافى كارەب نەبوۋ ، ل بەراھىنى ڧانوس و لەمپە و لوكسىن نەڧتى و درەنگىر ژى لوكسىن غازى پەيدابوۋن ، د دوا قۇناغدا كارەب پەيدا بوۋ و جەن ئامرازىن دەسپىكى گىرت و مال و خانى پىدقى ب دابىنكرنا پىندىقاتىن كارەبى بوۋن .

ل ل دەسپىكى ھىلن كارەبى د ھاتتە راكىنىشان ل ئاف خانىيان ب كارىنىننا واپىرىن كارەبى يىن گەورا(رىصاصى) ئەۋىن دو يان سى واپىرىن رەش و سورا وشىن دىناڧ دا و دھاتتە گىرىدان ل سەر دىوار و بانان ب ھارىكارىيا كلىبسىن ڧافونى و بىزمارىن ئاسنى ل سەر لەبىخى و ھندەك سويچ وپلاكىن گروڧر ورەنگ رەش دھاتتە بىكارىنىن ژ بۇ ھلكرنا كارەبى و دا ئىنە گىرىدان ل سەر پارچەكا دارى موغاكسى و ل سەر لەبىخا دىواران بەلى بىكارىنىن فى جۇرى واپىرا

۲-چەوانىيا ئاقاكرنا خانىيىن رۇژھەلاتى و رۇژئاقايى

ل سەردەمى ئەفرۇكە، دروستكرنا خانىيىن
رۇژھەلاتى و رۇژئاقايى چ ل گوندان يان باژىران بيت ژ
فان رىكىن ل خوارى پىكدهيت،

- راستكرن و باقزكرنا عەردى ژ بەر و گلنىشان ل
جەئ پىشنىيازكرى بۇ ئاقاكرنا خانى.

- نەخشەكپشانا عەردى بكارئىنانا گىچى و
بەندكى و دىزابىنكرنا وي.

- كۇلانا بنىياتى (شەنگىستى) خانى ب كويراتى
وفرەھبەكا دىزابىنكرى.

- ب رىزكرنا بەرىن شكاندى دناف كۇركا بنىياتىدا
ب سستوراتىيا ۱۰ سەنتىمەتران.

- سەبكرنا بنىياتى ب كونكرىنا سادە يان يا بەيژ
كرى ب شىشكىت ئاسنى.

- ئاقاكرنا دىواران ل بن ئاستى بادىلوين بكارئىنانا
بەرى يان بلۇكىت كونكرىتى.

- پركىن ب ئاخا باقز ھەتا دگەھىنە ئاسنى
بادىلوين دگەل قوتانى.

- دروستكرنا دىواران ل سەر ئاستى بادىلوين ب
بلۇكان يان تابوكان.

- سەبكرنا بانى نھومى عەردى ب كونكرىتا ب
ھىزكرى ب شىشكىت ئاسنى.

- ئاقاكرنا دىوارىن نھومى دووي ب بلۇكان يان
تابوكان.

- سەبكرنا بانى نھومى ئىكى ب كونكرىتا ب
ھىز كرى ب شىشكىت ئاسنى.

- ئاقاكرنا دىوارىن بىتونى ب بلۇكان يان تابوكان.
- سەبكرنا بانى بەتونى ب كونكرىتا ب ھىز كرى
ب شىشكىت ئاسنى.

- كىشانا بۇرىيىن ئاقا باقز و ئاقا پىس لئاق خانى.
- كىشانا ھىلىن كارەبى ل سەر دىواران و بن بانان.
- شەرىمەت كىرنا دىوارىن ژ دەرڧەو ژ ئاق دا ب جەبلا
خىز و چىمەنتويى.

- ئەبىخكرنا دىوارىن ژ دەرڧە ب لەبىخا چىمەنتويى.
- نىخافتنا دىوارىن ژورىن خىزمەت گوزارىان ب

- وپاشى دائەف پارچا عەردى ھىتە نەخشە كىشانا،
ھەژى گۇتنى بە كو ل بەرى چ نەخشە و پىقەر
نەبوون بەلكو نەخشە كىشانا ب رىكا وي جەي بوو،
ئانكو دا پىشان و دىاركرنا دوورائىيىن خانى ب رىكا
پىنگاڧ و بەھۇستان بيت. ھەلبەت ئەف دوورائىيە
د دروست نەبوون بەلكو ب شىنۆھبەكى نىزىكەيى
بوون.

ل دووڧ دا ژى بنىياتى خانى ب كووراتى و فرەھبەكا
گونجايى دا ھىتە كۇلان ئەوژى ل دووڧ سىرۇشتىن وي
ئاخى و پاشى دا بەر دناڧ كۇركا بنىياتى دا ھىتە
رىكخىستىن ب شىنۆھبەكى ھىشك (ھىشكەبەر)،
پشتى بەر دگەھىشتىنە ئاستىن عەردى، دا ئاخى كەنە
سەر ھەتاكو باش راستبايە و گەھىشتىبايە ئاستى
سەر عەردى. پاشى دا بەرىن مەزىن يان بلۇكىن تەقنى
بۇ دىواران ھىتە بكارئىنان.

ل دەمى ئاقاكرنى، ئاقاكرنا جەئ دەرگەھ و
پەنجەرى ژى دگەل دەھانە كىر ھەتاكو ئاقاكرنا خانى
دگەھىشتە سەرى. پاشى دا گارىتەپىن دارى ل سەر
لاپىن دىواران دانى و دا شەقلەيان دانە سەر گارىتەيان
و ل دووڧ دا ھىندەك بەرىن پەحن پىن ھەلانى ل سەر
ب رىزكەن و پاشى دا ئاخى كەنە سەر و ب باگوردانى
راست كەن.

پاشى دا ھىندەك خىسىلكان دانە سەر گارىتەيان
و ب پىلايى قائىم كەن و دا دوپارە ئاخى كەنە سەر
خىسىلكان. پشتى ب دووماھىي ھاتنا دروستكرنا
نھومى عەردى، ھەرىنكسەر دا دىوارىن نھومى
ئىكى دانە سەر دىوارىن نھومى عەردى وپاشى بانى
نھومى ئىكى ژى ۋەكى بانى نھومى عەردى دا ھىتە
دروستكرن، ل وي دەمى چ سىستەمىن ڧەگۇھاستنا
ئاقى نەبوون بەلكو بىتنى ھىندەك جاران بۇرىەكا درىژ
ھەبوو ئاق ب رىكا وي دچوو كۇلاتكى.

پشتى ب دووماھىي ھاتنا خانى، ئىكسەر دا دەست
ب نىخافتنا دىواران كەن ب تەڧنا سېى و ھىندەك جاران
ڧەرىش عەردى ژى ب خىزى يان تەقنى نىخافت. و ل
داويىن ژى پەنجەرك و دەرگەھ دىنخىستىنە جەيىن وان
و جەئ كوچكى و سوپا داران ژى دروست دكر.

- سیرامیک و بۆرسه‌لینی.
 - نخافتنا دیوارین ژوورا پینشووزینی و هۆلن ب مهرمه‌ر و سیرامیک و پلاستیکی.
 - سه‌بکرنا عه‌ردی ب کونکریتی ساده ب ستووراتییا ۱۰ سنتیمتران .
 - دانانا کاشینی عه‌ردی (موزاییک، سیرامیک، بۆرسه‌لین و مهرمه‌را ئی).
 - دانانا ئیزاری کاشی ل سه‌ر دیواران ل ناف به‌را له‌بخا گینجی و کاشینی ئه‌ردی.
 - له‌بخکرنا دیوارین ژ نافدا ب له‌بخا چیمه‌نتوین یان گینجی.
 - دانانا بنیانین نافنجی و مه‌غریبی .
 - دانانا و کرندانا یه‌که‌بین ساخله‌مین (سنگ، ده‌ستشو، حه‌نه‌فی...هتد).
 - دانانا و کرندانا یه‌که‌بین کاره‌بایی (گلوب، نیون، پانک، سپلیت ...هتد).
 - دانانا و کرندانا ده‌رگه‌ه و په‌نجه‌ران.
 - دروستکرنا و ئاماده‌کرنا باخچه‌یی و گه‌راجی.

- باقرکرنا ئاقاهی و هافیتنا کلینشی.
 - چاوانییا سه‌روبه‌رکرنا سه‌ر بانان،
 - سه‌رده‌مین پینشتر سه‌ر بانین کونکریتی دهاتنه نخافتن ب دو ته‌خین فلینکوئی پاشتر ب قیری هیتی یان سیالی و دوو‌قرا ته‌خه‌کا ئاخن و دوو‌ف وی را ژی ته‌خه‌کا ئاخا باخچه‌یان دکره سه‌ر و قالبین چیمه‌نتوی (البلاطات الخراسانیة) ب قه‌باره‌ین (۸۰×۸۰ سم) ب شتایگه‌ر دهاتنه‌نا‌فکرنا د دانانه سه‌ر و ناقبه‌را شتایگه‌را ب که‌ره‌ستن ماستیکنی قیری دهاتنه‌گرتن.
 - به‌لن نها بان د هینه نخافتن ب دو ته‌خین فلینکوئی، دوو‌قرا ته‌حیتیکی قیری (الباد قیری) یان ترکی یان ئیرانی دانانه سه‌ر و دوو‌ف وانرا ژی ته‌خه‌کا فلینن ستایروبوور ب ستوورییا (۵-۱۰ سم) و دوو‌ف فن هه‌مین را ب ته‌خه‌کا کاشینی موزاییک یان ل سه‌ر ته‌خه‌کا تیکه‌له‌یین خیزی و چیمه‌نتوی ده‌یتنه‌نخافتن دگه‌ل هیلانا نافیران ب قه‌باره‌ین (۲-۳ م) و ئه‌ف ناقبه‌ر ب شه‌ریه‌تا جیمه‌نتویا سپی ده‌ینه‌گرتن هه‌ر وه‌سا جوینین فره‌ه‌بوونی (مفاصل التمدد) د ئینه بکارئینان ل ناف به‌را کاشییا ل هه‌ردو میترنی دووجا.

ژیدهر و په‌راویژ

۱. المانی، انور، الاکراد فی بادینان بحث تاریخی اجتماعی عن منشأ الاکراد و عقائدهم و عاداتهم طبائعهم و ادابهم، دهوک ۲۰۰۰.
۲. الدمولوجی، صدیق، أمانة بهدینان الکردیة أو أمانة العمادیة- تقدیم و مراجعة الدكتور عبدالفتاح علی بونانی الطبعة الثانية ۱۹۹۹.
۳. العباسی، خضر تاریخ بلدة زاخو والجسر العباسی.
۴. یوسف عبدالرقيب الدولة الدوستکیة فی کوردستان الوسطی الجزء الاول والثانی القسم الحضاری.
۵. فندي عبدالکریم دلیل محافظة دهوک وسکفان عبد الحکیم.
۶. بریوسر کونراد المبانی الأثریة فی شمال بلاد الرافدین فی العصور المسيحية القديمة والاسلامیة وترجمة الدكتور علی یحیی منصور.
۷. مجلة متین والاعداد ۱۸-۱۹۹۷، ۷۰ لسنة ۱۹۹۷، ۹۱ لسنة ۱۹۹۹، ۱۰۶ لسنة ۲۰۰۰ و ۱۱۳ لسنة ۲۰۰۱.
۸. مجلة دهوک العدد ۲ لسنة ۱۹۹۸، العدد ۲۳ لسنة ۲۰۰۴ و العدد ۲۶ لسنة ۲۰۰۵.
۹. البروفیسور الدكتور مسعود کتانی، مدرسة قبا - قبهان ذلك الطود من تاریخ بادینا- العمادیة الشمس الاقله، الطبعة الاولى ۲۰۰۹.
۱۰. زاخو الماضي والحاضر، سعید الحاج صدیق زاخوی (سعید الرزفان) لسنة ۲۰۰۹.

تَابُوور

کەتواری چالاکیا ئابووری و سروشتی ب جهئینانا وی ل پارێزگه‌ها دهۆکی

پ. د. خەلیل نازی
وه‌رگیان، دیان جه‌میل

باشتر لیهاتین و هه‌لبژارتنن په‌رله‌مانی کوردستان
هاتینه ئه‌نجامدان و حکومه‌تا هه‌رئما کوردستان
ل سالا (1992)ی هاتیه دامه‌زراندن. پشتی هینگی
لایه‌نین حکومی و نیقده‌وله‌تی و نه‌حکومی بزاقین
مه‌زن کرن ژ پینخه‌مه‌ت دوباره ئا‌فاکرتا پارێزگه‌هی هه‌تا
وی راده‌ی کو دهۆک بوویه ئارامترین پارێزگه‌ها عیراقی
و گرنگترین پارێزگه‌ها ژ لاین ئابووریه‌، هه‌ردیسان
ئه‌فه‌ بۆ چه‌ندین سالانه بۆ ده‌قه‌ره‌کا گرنکا بازگانی
دناقه‌هرا عیراقی و هه‌رئما کوردستان ژ لایه‌کی و
دگه‌ل جیهانا ژ ده‌رفه‌ ژ لایه‌کی دیه‌.

به‌ری نه‌و پتیریا گوندین سه‌ر ب پارێزگه‌ها
دهۆکیه‌ هاتبوونه خرابکرن یان کافلکرن، لئ ل
سه‌رده‌می ئه‌فرۆ دوباره هاتینه ئا‌فاکرن و چالاکیین وان
وه‌کی به‌ری زفرینه‌فه‌ و چه‌ندین ده‌زگه‌هین فیرکاری
و ساخله‌مین لئ هاتینه ئا‌فاکرن، هه‌روه‌سا رنکین
هاتنوچوون دگه‌هه‌ پتیریا ده‌فه‌ران یان نا‌هه‌ندین
بازگانی و چاندن ل پارێزگه‌هی.

ژنده‌باری وان پینشکه‌فتنن مه‌زن، پارێزگه‌ها
دهۆکی ژ لاین ئا‌فاکرتا ده‌زگه‌هین فیرکرنیه‌
پینشکه‌فتنه‌کا هه‌ره مه‌زن بخۆفه دیتییه و ل
ده‌ستپینکا فان پینشکه‌فتنان دامه‌زراندنا زانکویا
دهۆکی بوو ژنده‌باری چه‌ندین په‌یمانگه‌هین ته‌کنیکی

پینگۆتن:

پارێزگه‌ها دهۆکی دگه‌فینه باکووری رۆژئا‌فای
وه‌لاتی عیراقی و رۆژئا‌فای هه‌رئما کوردستانا عیراقی،
سنوورین وی ژ لاین رۆژئا‌فای فه‌ دگه‌ل سنووری وه‌لاتی
سویری دینژدبیت هه‌تا ژ لاین رۆژه‌لاتی دگه‌هینه
رووباری زئ مه‌زن کو ئه‌ف رووباره پارێزگه‌ها دهۆکی
و پارێزگه‌ها هه‌فلیری ژیکفه‌دگه‌ت. پارێزگه‌ها
دهۆکی جه‌ه‌کی سنراتیژی یی هه‌ی ژ به‌رکو دینه
خال پینکه‌گرنانا هه‌رسن به‌شیت کوردستان
(کوردستانا عیراقی و ترکیا و سویرین). گرنکییا
جوگرافی یا فن پارێزگه‌هی ل وی ده‌می پتر لئ هات
ده‌می بوویه ده‌رگه‌هه‌کی بازگانی یی گرنک بۆ
وه‌لاتی عیراقی ب گشتی و بۆ هه‌رئما کوردستان ب
تایبه‌تی دگه‌ل وه‌لاتی ترکیا و جیهانا ژ ده‌رفه‌.

سه‌ره‌رای وان کریارین ژ نا‌فیرن و خرابکرن یین
رنکخستی یین نووشی پتیریا کارگه‌هین ئابووری یین
پارێزگه‌هی و گوند و ده‌فه‌رین چاندن بووین نه‌فین
هاتینه ئه‌نجامدان ژ لاین کریارین له‌شکه‌ری ژ لاین
حکومه‌تا عیراقی یا به‌ری فه‌ دژی عه‌رد و گه‌ل
کوردستان، لئ ئه‌ف چه‌نده نا راده‌یه‌کی به‌ره‌ف
باشترچوون ب تایبه‌ت پشتی کلودانین سیاسی

بكهين كو قه باره يىنى چالاك يىن ئابوورى دهئنه پيشان ب هژمارا وان پرؤزه يان كارگه هين تايبه تمه ند بؤ چالاك يىه كا ده ستىش ئانكرى ل جهه كى جوگرافى يان كه رته كى ئابوورى يى ده ستىش ئانكرى، ل دوو ف فاقارتنا په يوه ندى ب وئ فه همى ل فبئرى كارگه ه يان پرؤزه ده رپرىنى ژ همى وان به كه يىن بنه رت دكه ت يىن تايبه تمه ند بؤ نه نجام دانا هه ر چالاك يىه كا ئابوورى كو مه رمه ژئ په يدا كرنا به ره مه كه يى يان خزمه تگوزارىه كى بيت، ئانكو همى وان پرؤزه يىن چاندنى و پيشه سازى و خرمه تگوزارى بخؤفه دگريت يىن هاتينه فاقارتن ل دوو ف فاقارتنا پيشانه يى يا پيشه سازى يا نئفده وه ئى.

په كه م: كه رتى چاندنى

ئهو كاودانىن عىراق تىرا بوورى هه ر ل ده ستىنكا په يدابوونا شه رى عىراق و ئىرانى ل سالا (1980-1) ئى و پاشى شه رى عىراقى دگه ل كو پتى و ل دوو فدا سه پاندا دوورپىچا ئابوورى ل سه ر عىراقى ژ لايى نه نجه مه نى ئىنماهييا نئفده وه لته بووينه نه گه رى زنده گرنگيدان ب كه رتى چاندنى و وان ئاسانكار يىن هاتينه كرن ژ پىنجه مه ت زنده كرنا به ره مه ئى نافخؤبى يى كشتى ل عىراقى و هه رنما كوردستانى، نه ف كاودانه بوونه نه گه رى چالاكرنا كؤمه كا فاكته ران كو ژ لايى خؤفه ده بوونه نه گه رى هندى پشت به ستن ل سه ر به ره مه ن كه رتى چاندنى يى نافخؤبى به ئتته كرن وه ك.

1. كىمبوونا هاورد ه كرنا به ره مه ن خوارنى ژ ده رقه ي وه لانى ژ به ركو كرىا ئىنانا وان گه له ك يا گران بوو، زنده بارى كىمبوونا ئاستى هئارتنا په ترو لى بؤ بازارىن جيهانى و ل دوو فدا راوه ستاندا وئ.
2. كىمبوونا به ره مه ن پيشه سازى كو ژ نه نجامى راوه ستىنانا هژماره كا كارگه هان په يدابوو كو نه ف كارگه هه ئىدى نه شيان كه ره ستىن خاف و پىنقىيىن شولكرنى ژ ده رقه هاورد ه بكه ن.
3. كىمبوونا شىانين كرىنى ژ لايى خه لكىفه كو بؤ نه گه ر خه لك پترييا دها تى خؤ ژ بؤ كرىنا

ل قه زايىن جودا جودا يىن پارىزگه هى، نه م دشىن بئزىن كو به رقه رار بوونا كاودانىن ئىنماهيى ل هه رنما كوردستانى بووينه نه گه ر قه باره يىنى چالاك يىن ئابوورى مه زتر لى به نت زنده بارى گه شه كرنا وان ل سالىن دها تى.

ژ پىنجه مه ت ديار كرنا كه توارى چالاك يىن ئابوورى ل پارىزگه ها دھۆكۆ، نه م دشىن فان چالاك يان ل سه ر چىندىن ته وه ران دابه ش بكه يى، نه وژى ب فى ره تگى:

- نه وه رى ئىكى: كه رتىن ئابوورى و پيشكه فتنا وان

- ته وه رى دووئ: ئانكجىن پارىزگه هى و هيزا كارى
 - ته وه رى سىئ: كه توارى چالاك يىن وه به ره ئىنانى
 - ته وه رى چوارى: كه رتى بازارگانى
 - ته وه رى پىنجى: كه رتى په ترو لى ل هه رنمى
 - ته وه رى شه شى: كاودانىن ژيانى ل ده ف
- ئانكجىن پارىزگه هى

ته وه رى ئىكى: كه رتىن ئابوورى و پيشكه فتنا وان

گرنگىيا چالاك يىن ئابوورى دناقبه را ده فه رتىن جوگرافى و گرنگىيا وان يا پزّه يى ل كه رتىن ئابوورى رؤژ بؤ رؤژى دزنده بوونى دابه ل ده ف وان كه سىن بسپؤر و تايبه تمه ند يىن رادىن ب دانانا پلان و بريارىن سياسى يىن ئابوورى، زنده بارى گرنگىيا وان وه ك هئىمايه كى ده ستىش ئانكه ر بؤ دانا بريارىن وه به ره ئىنانى يىن تاكه كه سى. نه و وه لاتىن دقن ئىكر يىن گه شه كرنى بلند بكه ن پشت به ستنى دكه نه سه ر وان نه نجام دانا گوهورىنىن په يكه رى د ئابوورى خؤ دا دگه ل نه خشه يىن جه و كارگه هين ئابوورى ب شىوه به كى كشتى و يىن پيشه سازى ب شىوه به كى تايبه تى. ب فى ره تگى نه و دها تىيىن خؤ ل سه ر وه به ره ئىنه رىن پىگؤهؤرك دابه ش دكه ن و دئىنجامدا دشىن شىواز ه كى گونجايى يى ئابوورى ب ده ستقه يىن كو دگه ل سرؤشتنى دابه شكرنى بگونه يت.

پىنقىيه نه م ل ده ستىنكىن نامازه يىن ب هندى

دو: رووبەرىن گىشتى يىن ھاتىنە بىكارئىنان بۇ چاندنى:

ژ ئەنجامى فەن گوھۆرىنان و ژ بەر ئەگەرىن گەشەيا سىرۇشتى يا ئاكنجىيان و زىدەبوونا داخووزىن نەفخۇبى، كەرتى چاندنى ل پارىزگەھى بەرفرەھبوونەكا بەرچاف بۇ بىكارئىنانا رووبەرىن چاندنى بىخۇفە دىت. ل دوووف وان داتايىن ل بەردەست ھەين رووبەرى گىشتى يىن عەردى ب كىرھاتى بۇ چاندنى ل پارىزگەھى دگەھىتە (۱۱۹۷۷۲۷) دۈنەمىن عەردى، لى ئەو رووبەرى ھاتىيە بىكارئىنان بۇ چاندنا بەروبوۈمىن جوداجودا دناقبەرا سالىن (۱۹۸۸ ھەتا ۲۰۱۵) گوھۆرىنەكا ھەرە مەزىن بىخۇفە دىتەيە ژ بەرگو سەرژمىرى نامازەيىن ب ھندى دكەن كو ئەف رووبەرى ھاتىيە بىكارئىنان بۇ چاندنى ل سالا ۱۹۸۸ى نىزىكى (۲۲۳۲۸۱) دۈنەمىن عەردى بوو كو رىژەيا وى دبوو ۱۹٪ ژ سەرجمەن گىشتى يىن عەردى ب كىرھاتى بۇ چاندنى، لى ئەف رووبەرى عەردى ھاتىيە بىكارئىنان بۇ چاندنى ل سالا (۱۹۹۰) گەھىشتە نىزىكى (۳۱۲۷۱۱) دۈنەمىن عەردى و ل سالا (۱۹۹۳) ئى گەلەك پتر لى ھات تا وى رادەي رووبەرى ھاتىيە ب كارتىنان نىزىكى ۷۵٪ بوو ژ سەرجمەن گىشتى يىن رووبەرى ب كىر چاندنى دەھت.

ل دەستپىكىن دياردبىت كو سەرجمەن گىشتى يىن رووبەرى ھاتىيە بىكارئىنان بۇ چاندنى دناقبەرا سالىن (۱۹۹۰-۱۹۸۸) ئى گەلەك يىن كىم بوو و ئەف چەندەژى بۇ كىريارىن لەشكەرى يىن ژ لايىن حىكۇمەتا عىراقى يا بەرى دژى خەلكى كوردستانى ب تايەت ھەوين ئەنفالان ھاتىنە ئەنجامدان، ئەف چەندە بۇ ئەگەر خەلك مال و ملك و گوندىن خۇ ب جەھ بەيلىن و دەست ژ عەردىن خۇ يىن چاندنى بەردەن.

ھەردىسان داتايىن خىشتەيى ژمارە ۲ بۇمە دياردكەن كو رىژەيا مفا وەرگرتىن ژ عەردىن ب كىرچاندنى دەھىن ل ھندەك تىنكرابىن چەندجاركى جىگىرىبوونە ب ھەقبەركىن دگەل سالا ۱۹۸۸ى سەرەراي ھەبوونا ھندەك لىقن و گوھۆرىنان د رىژەيىن سالىن دناقبەرا (۱۹۹۱-۲۰۱۵) ئى دا. لى ل

كەلوپەلەن خوارنى ب مەزىنخىت. ئەف كاودان و گوھۆرىنە سەر ب ھەرتما كوردستانى ژى ھاتبوون، لى ئەف كاودانە گرانترل سەر ھەرىمىن دپاوەستىيان ژ بەرگو ژ لايەكى فە دووپىنچا ئابوورى ل سەر عىراقى ھاتبوو سەپاندن و ژ لايەكى دىشە حىكۇمەتا نەفەندى ژى دووپىنچ ل سەر ھەرتما كوردستانى سەپاندبوو ھەر ژ وى رۇژا ھەرىمىن ژ لايىن كارگىرىشە خۇ ژ عىراقى جوداكرى ھەتا رۇژا كەفتنا حىكۇمەتا عىراقى يا بەرى ل رۇژا ۲۰۰۳/۴/۹ ئى.

ژ بۇ ئاشنابوون ل سەر كەتواری كەرتى چاندنى ئەم دى قى تەوهرى ل سەر فەن خالان دابەش كەيىن:

ئىك: رووبەرىن ب كىرھاتى بۇ چاندنى و دارستان و مىرگىن ب خودانكرنا گىانەوران:

خىشتەيىن (۱) رووبەرىن گىشتى يىن ب كىرھاتى بۇ چاندنى و دارستان و مىرگىن ب خودانكرنا گىانەوران ل پارىزگەھا دھۆكى ل سالا ۲۰۱۵ (ب دۈنەمان)

قەزا	رووبەر		
	ئاشى	دىمى	دارستان و مىرگ
دھۆك	۱۹۲۶۶	۸۱۳۷۸	۳۳۰۸۲۷
سىمىل	۱۰۳۱۲	۳۰۲۳۹۰	۱۰۰۹۶۹
زاخۇ	۲۲۳۲۱	۱۳۹۷۹۲	۶۵۰۶۸
نامىدى	۹۲۳۲۰	۲۱۹۱۲۷	۳۳۲۱۹۸
شىخان	۸۹۸۹۴	۳۳۷۹۸۱	۲۳۸۵۱۵
ئاكرى	۵۳۰۴۴	۲۵۲۰۲۳	۳۶۹۶۵۸
بەردەرەش	۶۰۰۰۰	۲۲۰۰۰۰	۲۲۴۵۶
گىشتى	۳۴۷۱۵۷	۱۵۵۸۱۹۶	۱۴۵۹۶۹۱

ژىدەر، رىشەبەرىيا چاندنى ل پارىزگەھا دھۆكى، ھۇيا پلاندانان و دوووفچوونى

خىشتەين (۲)

سەرجمىن گىشتى يىن رووبەرى عەردى ھاتىبە بىكارئىنان بۇ چاندنى (دۈنەم) و بەرھەم ئىنانى (تەن) ل پارىزگەھا دھۆكى دىناقبەرا سالىن ۱۹۹۸-۲۰۱۵

بەرھەم/ تەن		رېژەيا وى ب ھەقبەركىن دگەل سەرجمىن رووبەرى ب	رووبەرى چاندن/ دۈنەم	سال
بەرھەم/ تەن	بەرھەم/ تەن			
-	-	۱۸,۷	۲۲۳۲۸۱	۱۹۸۸
-	-	۲۶,۱	۳۱۲۷۶۱	۱۹۹۰
-	-	۷۱,۱	۸۵۱۲۵۸	۱۹۹۶
-	-	۶۰,۳	۷۲۲۵۶۹	۱۹۹۹
-	-	۶۳,۴	۷۵۸۸۹۳	۲۰۰۰
-	-	۷۹,۵	۹۵۱۹۳۷	۲۰۰۱
-	-	۶۸,۷	۸۲۳۴۵۶	۲۰۰۵
-	-	۹۲,۵	۱۰۹۷۳۱۵	۲۰۱۱
۲۷۱۳۷۹	۴۰۱۲۳۵	۹۰,۶	۱۰۸۴۵۴۱	۲۰۱۲
۲۵۰۱۲۹	۴۸۹۸۹۳	۸۵,۶	۱۰۲۵۴۹۲	۲۰۱۳
۲۸۳۳۶۹	۴۳۲۹۱۱	۸۰,۰	۹۵۸۳۹۴	۲۰۱۴
۲۱۰۲۸۳	۴۰۱۳۲۲	۷۱,۷	۹۱۳۳۴۲	۲۰۱۵
۲۵۳۷۹۰	۴۳۱۳۴۰	۶۷,۴	۸۱۰۲۷۸	ماوھەينى ناقتىجى

بۇ سىرۇشتىن كاركىرنى ل قى كەرتى و رەوشا بەرھەممەينەرىن وئى، ب رەنگەكى كو ل دووقدا سالىن قەزاندىن و گەشبوونى يىن ل دووقدا (بلندبوونا بەھايىن بەرھەمىن چاندنى) بوويىنە ئەگەر ئەف عەردە پتر بەھينە بىكارئىنان بۇ چاندنى. لى فاكىتەرەكى دى يىن بوويى ئەگەر ھىندەك گوھورىن د قان رېژەياندا پەيدابن ئەوژى ھاوردەكرنا بەرھەمىن چاندنى بوو ژ دەر قەى وەلاتى ژ بەركو بازارى ناقتىجى ئىدى ھىدى ھىدى پرىبوو ژ ھىندەك بەرھەمىن وەلاتىن جىران و ئەف چەندە بوو ئەگەر ھىچ رەنگەكى پاراستىن ل سەر بەرھەمىن ناقتىجى نەبىت، ل سالىن ل دووقدا بەرھەممەينەرىن ناقتىجى پىنداگىرى ل سەر قان بەرھەمىن كر لەورا بۇ ئەگەر ئىدى ئەف بەرھەمىن بەرھەمىن گرانتر بەھينە ھاوردەكرن و ل دووقدا ئەف

ساللا ۲۰۱۱ ئە مەزىنترىن رېژەيا مفا وەرگىرنى ژ عەردىن ب كىرچاندنى ھاتىبە تووماركرن ب بەرھەيا (۱۰۹۷۳۱۵) دۈنەمان كو دىبىتە رېژا ۹۲,۵% ژ سەرجمىن رووبەرى گىشتى يىن ب كىرچاندنى دەت.

سەرژەمىرى دىاردكەن كو پتر ژ ۸۵% ژ قان رووبەرىن عەردى بۇ ھەردو بەرھەمىن گەنمى و جەھى ھاتىبە بىكارئىنان، ھەردىسان پتر ژ ۹۰% ژ سەرجمىن گىشتى يىن قى رووبەرى بۇ بەرھەمىن زقىستانى ھاتىبە بىكارئىنان، ھەروەسا وەك تىكرابى رېژەيا مفا وەرگىرنى ژ عەردىن ب كىرچاندنى دەين دوى ماوھەينى مە ئامازە پىكرى د خىشتەى دا دگەھىتە ۱۷,۴%.

كىم بىكارئىنانا رووبەرىن عەردى ب كىرھاتى بۇ چاندنى دىناقبەرا سالىن (۱۹۸۸-۲۰۰۰) ئە قەدگەرىت

۱۳ پروژەبوون و ئەگەر ئى قى زىندەبوونى زى بۇ زىندەبوونا داخوازىن نىقخۇبى بۇ بەرھەمى ماسىيان دزقرىت زىندەبارى كىمبوونا خەزا خەلكى ل سەر بكارئىنانا بەرھەمىن ھاوردەكرى ژ دەرھەمى وەلاتى. ب پىشت بەستىن ل سەر بەرھەمىن نىقخۇبى بووئە ئەگەر ھەتا رادەبەكى خەلك خۇ دگەل كاودانىن دوورپىنچا ئابوورى بگونجىن ب تايبەت ھەرنما كوردستانى كو د ماوھىن سالىن بوورى دا ژ ئەنجامى قان دوورپىنچان تووشى ئارىشەيىن ھەرە مەزن بوو.

ھەردىسان ئەگەر تەماشەى دابەشبوونا جوگرافى يا پروژەيىن بەرھەمىن گىانەوهرى و پروژەيىن بخودانكرنا ماسىيان بگەين دى بىنن كو ب پىژا ۲۳،۶٪ ئى ژقان پروژەيان ل سالا (۲۰۰۱) ئى دكەفئە دناف سەنتەرى پارىزگەھى دا و پىژەيا قەزايىن دى زى تا رادەبەكى نىزىكى ئىك بوون. لى ل سالا (۲۰۰۲)

كرانكرنە بۇ ئەگەر دوبارە بەرھەمەينەرن نىقخۇبى قان بەروبۇمان بچىنن.

سى: پروژەيىن بەرھەمى گىانەوهرى:

ئەگەر ئەم تەماشەى بەكەيىن بەرھەمى گىانەوهرى بگەين، دى بىنن كو ھژمارا پروژەيىن بەرھەم ئىنانا مرىشكان دگەھنە ۲۳۰ پروژەيان، ژ قان پروژەيان ۲۱۵ پروژە يىن بەرھەم ئىنانا گۇشتى نە ل دەمەكى كو ھژمارا قان پروژەيان ل سالا دەستپىنكى ب تىن ۱۳ پروژە بوون و ب تىن بۇ بەرھەم ئىنانا گۇشتى ھاتبوونە قەكرن. ھەردىسان سەرژمىرى ئامازەين ب ھندى دكەن كو وەبەرهىنان د پروژەيىن بخوداكرنا ماسىياندا زى تا رادەبەكى زىندەبووئە ژ بەركو ل سالا (۲۰۱۵) ئى ھژمارا پروژەيىن بخودانكرنا ماسىيان ۸۱ پروژەبوون لى ل سالا (۲۰۰۱) ئى ب تىن

خىستەين (۳)

دابەشبوونا جوگرافى يا پىژەيى بۇ پروژەيىن بەرھەمى گىانەوهرى و ب خودانكرنا ماسىيان ل پارىزگەھا دھۆكى ل سالا ۲۰۱۵

قەزى	گۇشتى مرىشكا	ھىكىن مرىشكا	قەسبخانەيىن مرىشكان	جەين ھىكدانن	پروژەيىن ماسىيان	شائەيىن مېشىن ھىكىفى
دھۆك	۳۷	۰		۱	۵	۱۴۲۴۲
سىمىل	۳۴	۲	۱	۲	۱۲	۴۹۶۹
زاخۇ	۸	۰	۱	۰	۷	۳۳۲۰
ئامىدى	۱۸	۰	۲	۰	۷	۱۸۱۸۵
شىخان	۵۰	۰	۰	۱	۷	۵۹۳۵
ئاكرى	۱۱	۰	۲	۱	۲	۹۵۶۳
بەردەرەش	۵۷	۰	۱	۱	۴۶	۳۷۹۸
گىشتى	۲۱۵	۲	۷	۶	۸۱	۶۰۰۱۲

ژندە:

- ۱- رىقەبەرىيا چاندىن ل پارىزگەھا دھۆكى. ھۇبا پلاندىان و دوپىچوونى
- ۲- رىقەبەرىيا سامانن گىانەوهرى ل پارىزگەھا دھۆكى. سەرژمىرىن پروژەيىن بەرھەمى گىانەوهرى

ستاندەر يا پىشەسازى يا جىھانى كو پىنكدهىن ژ پرۇژەيىن بەرھەم ئىنانا كەلۈپەلەن دەستكرد و نىف دەستكرد و كەرتىن ئاڧاكىرنى و كارەبى، ئەف كەرتە وان پرۇژەيان بخۇڧە ناگىرت يىن مفاى ژ كەرەستەيىن سرۇشتى وەك پەترۇل و كانزايان وەردگىن (د تەوهرىن داھاتى دا دى بەحسى قان پرۇژەيان كەين). ھەردىسان ئەف كەرتە ب سەدەھا وان كارگەھىن بچوك يىن ل كىشت دەڧەرىن پارىزگەھى ھەين بخۇڧە ناگىرت، ھەردىسان ئەو پرۇژەيىن پىشەسازى يىن دەستوبىردى ژ لايى رىڧەبەرىيا كىشتى يا وەبەرھىنانى ل پارىزگەھى ژى بخۇڧە ناگىن بەلكو دى بەحسى وان د تەوهرى وەبەرھىنانى دا كەين. خىشتەين ژمارە (۴) ئامازى ب ھژمارا وان پرۇژەيىن پىشەسازى يىن دەستوبىردى و كارا ژ لايى رىڧەبەرىيا كەشەپىدانان

ئ گوھورىنىن مەزىن دقان رىژەياندا پەيدابوون ژ بەركو ھژمارا قان پرۇژەيان ل ھەردو قەزايىن دھۆك و زاخۇ كەلەك زىدەبوون ب ھەڧبەركىن دگەل قەزايىن دى، ئەف چەندە ھىندى ناگەھىنىت كو زىدەبوونا قان رىژەيان ل دەڧەرى ئەم دگەل يىن دەڧەرىن دى ھەڧبەرىكەين، بەلكو ئەف چەندە ڧەدگەرىت بو وئ نەيەكسانىيى يا د رىژەيا كىمبوونا پرۇژەياندا ل قان دەڧەراندا پەيدابووى ھەروەكى د خىشتەين ژمارە (۳) ئامازە پى ھاتىبە كىرن.

دووھەم: كەرتى پىشەسازىن دروستكىنى

ئەف كەرتە ھەمى وان چالاكىيىن ئابوورى بخۇڧەدگىرت يىن ھاتىنە پارڧە كىرن ل گور پارڧە كىرنەكا

خىشتەين (۴)

سەرچەمى كىشتى پى ھژمارا بەكەيىن پىشەسازى و دابەشبوونا وان يا جوگرافى ل پارىزگەھا دھۆكىن ل سالا ۲۰۱۵

									قەزا
چالاكىيا	دھۆك	زاخۇ	ئاكىرى	سىمىل	ئامىدى	شىنخان	بەردەرەش	كىشتى	رىژە %
پىشەسازى	۲۶	۲۲	۴	۱۲	۱	۲	۱	۶۸	۲۰،۷
خۇراك	۲	-	-	۴	-	-	-	۶	۱،۸
كارەب	۸	۳		۱۶	-	-	-	۲۷	۸،۲
كانزايى	۱۴	۳۴	۸	۵۴	۳	۴	۹	۱۲۶	۳۸،۴
كەرەستەيىن	۳۰	۱۸	۲	۱۲	۱	۱	۱	۶۴	۱۹،۵
ئاڧاھىيان	۴	۱	-	۳	-	-	-	۸	۲،۵
نە مېتالى	۶	۴	-	۴	-	۱	-	۱۵	۴،۶
خىزمەتگوزارىيىن	-	۵	-	۹	-	-	-	۱۴	۴،۳
پىشتى فرۇشتىنى	۹۰	۸۷	۱۴	۱۱۴	۴	۸	۱۱	۳۲۸	۱۰۰،۰
جۇراوجۇر	۲۷،۵	۲۶،۵	۳۴،۸	۴،۳	۱،۲	۳،۳	۲،۴	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰
ھژمارا كىرنكاران	۱۷۱۷	۱۳۸۸	۱۹۱	۲۹۵۲	۷۴	۱۸۲	۱۱۰	۶۶۱۲	

ژىدەر: ئەف خىشتەيە ھاتىبە ئامادەكىرن و رىژە ھاتىنە دەرئىنخىستىن ژ لايى ڧەكۆلەرىڧە ل دووڧ وان دانايىن ھاتىنە وەرگىرن ژ- رىڧەبەرىيا كەشەپىدانان پىشەسازى ل پارىزگەھا دھۆكىن.

پىشەسازى ل پارىزگەھا دەھۆكىن بخوۋقە دگىرت. هەزى گۈتتىن بە كوھۇمارا وان پىرۇزەيىن دەستورىداي ژ فان ھۇمارەيان پىرە ژ بەركو ھىدەك ژ وان ھىشتا نەھاتىنە تەمامكىن و ھىدەكېن دىژى ژ بەر ھىدەك ئەگەرىن جوداجودا كارناكەن وەك نەبوونا شىيانىن ھەفركېن ژ بەركو ج پاراستن ل سەر بەرھەمىن وان نىنە ژ بەر بەرھەمىن ھاوردەكرى.

ژ داناين فى خىشتەى بۇمە دياردبىت كو پىژەيا ھەرە مەزىن يا پىرۇزەيىن پىشەسازىيا دروستكرىن ل ھەرسى قەزايىن دەھۆك و سىمىل و زاخۇ ھەنە كو پىژەيا وان دگەھىنە ۸۸,۸٪ ژ سەرجمەن گىشتى يىن پىرۇزەيان ل پارىزگەھا دەھۆكىن.

ئەگەرى دانايا بەكەيىن پىشەسازى ل ھىدەك جەھان يانژى شىوازي دابەشبوونا وان يا جوگرافى ب فى رەنگىن ل سەرى بۇ چەندىن فاكتەران دىزفريت كويا ژھەمىيان گىرگىر ھۇمارا مەزىن يا ئاكنجىيىن خەلكىن بە ل ھەردو قەزايىن دەھۆك و زاخۇ و ئەفى چەندى رۇلى ھەى ل سەر زىدەبوونا قەبارەيىن فرۇشتا بەرھەمىن فان كارگەھان ل ناف بازارىن ئاڧخۇيى و ل دووفا زىدەبوونا داخوازيىن ل سەر فان بەرھەمان و وان خىزمەتىن دەھىنە پىشەسازىيا كىرگىن ژ لايى بەكەيىن كەرتى پىشەسازىقە. زىدەبارى دابىنكرنا خىزمەتىن پەيوەندى پىشە ھەى و دابىنكرنا كىرگىن ئامادە ب شىنۆھەكىن باشتر بۇ ب رىشەبىرنا فان چالاكىيان ب ھەفبەركىن دگەل قەزايىن دى يىن پارىزگەھى.

ھەورەسا ل سىمىلى ژى ژ نوى دەقەرەكا پىشەسازى يا پەيدابووى ئەوژى دەقەرا (كواشى) بە و ئەگەرى دروستكرنا وىژى بۇ ھىدى دىزفريت كو چەندىن پىرۇزەيىن پىشەسازى ل فى دەقەرى ھەبوون. لى فاكتەرەكىن دىژى يى گىرگى بوو ئەگەرى پەيدابوونا فى دەقەرى ئەوژى چالاكىيىن بازىرگانى و وگىرگىيا جەھن فان دەقەرى ل سەر رىكەكا بازىرگانى يا گىشتى. سەرەراى وى گىرگىيا تايبەت بۇ دابەشبوونا جوگرافى يا بەكەيىن پىشەسازى رەنگەھەدانى ل سەر كەتواري تايبەتمەندىن وى جەھى دكەن يىن ئەف دابەشبوونە ل سەر پەيدابووى، قەبارەيىن

بكارىيانى دەھىتە ھەزۇمارىن نىشاندەرەكى گىرگى ل سەر شىيانىن فى كەرنى بۇ وەرگىرنا ھىزا كارى يى دەھىتە پىشەسازىيا كىرگىن ل ناف بازارى كارى يى ئاڧخۇيى ب تايبەت نەبوونا ھىدەك داناين پىدقى و ھوېر ل سەر پارى دەھىتە تەرخانكرن بۇ وەبەرھىنانى ل فان جەھان زىدەبارى نەبوونا ھىدەك پىشەرىن سەردەم ل عىراقى و ھەرىما كوردستانى كو بىشەت قافارتەكا گونجايى بۇ فان بەكەيان بەكەت. ب شىنۆھەكىن گىشتى ئەف كەرنە شىيانە دەلىقەيىن كارى بۇ (۱۱۱۱) كىرگىران د تايبەتمەندىن تەكنىكى و زانستى يىن جوداجودا دا دابىن بەكەت.

ل دووفا پىشەرىن زانستى و بەرىخودانا كەتواري بازارى ئاڧخۇيى. ئەف كەرتە ھىشتا يى بچوېكە ب تايبەت ئەگەر ھەفبەرىكەين دگەل پىدقىيىن بازارى ئاڧخۇيى ژ بەركو ھىشتا كەلوپەلېن ھاوردەكرى پىرىيا پىدقىيىن بازارى ئاڧخۇيى دابىن دكەن. ھەردىسان ھۇمارا گىشتى يا وان كەسىن ل فان جەھان كارىدكەن ژى گەلەك يا كىمە ئەگەر دگەل ھۇمارا وان كەسان ھەفبەرىكەين يىن ل دەزگەھىن ككۆمى كارىدكەن. ئەو پىرۇزەيىن كو مە دقىت دگەل پىرۇزەيىن مەزىن بەھۇمىرىن ھۇمارا وان ژ تېلىن دەستى ئابوورىت و دىت ئەگەرى وى بۇ فان فاكتەران بىزفريت.

۱- دىت كارگەھە يان دەزگەھەكى بچوېك بىت و ژ لايى وەبەرھىنەرەكى و خىزانا وى ب شىنۆھەكىن راستەوخۇ دەھىتە ب رىشەبىن.
۲- بكارىنا ئامىرىن سەردەم د كىرارا بەرھەم نىنانى دا يا كىمە.

۳- ئەف قەبارەيىن دگەل قەبارەيىن داخوازيىن ئاڧخۇيى يىن سنووردار دگونجىن. ل دووماھىيى ژى ئەم دىشەن بىزىن كو ئەف چەندە پىدقى ب بەرھەفكرن و دابىنكرنا ھىدەك بەرنامە و سىياسەتىن ئابوورى يىن باش ھەبە كو بىشەت بىنە پالدر بۇ ب سانەھىكرنا قەكرنا پىرۇزەيىن پىشەسازى وەك سىياسەتىن پاراستنا بەرھەمىن ئاڧخۇيى و سىياسەتىن پارەپىدانى وەك قەرزىن بچوېك بۇ راسپاردنا ھىدەك وەبەرھىنەرەن.

۱. چالاكىين پترييا قان كارگهه و پرۇزهبان د وهرزىنه و شيانين هندى نين ب درىژاھىيا سالى كارىكەن يان هەقركىيا بازارى بكەن.
 ۲. نەبوونا شيانين ب رىقەبرنا كارگهه و پرۇزهبان مەزن ژ بۇ گرەنتىكرنا بەردەوامىيا وان ل سەر بەرەقانىكرنى ل سەر هەقركىي دگەل كارگهه و پرۇزهبان بچويك كو رەنگە برىقەبرنا وان پىدقى ب شيانين مەزنتريان سەرمايەكى مەزنترييت.
 ل دووماھىينكى ئەم دشين بىژين كو نىشاندهرين قان هەرسى كەرتين بەرى نھو مە بەحس كرين ھىمايى دكەنە سەر ھندەك راستىيان كو يا ژھەميان بەرچاقتر ئەو پترييا قان كەرتان ل هەرسى قەزايين دھۆك و زاخۇ و سىمىلى خرقەبووينە. ئەف دابەشبوونا رىژەيى و شىوازي گوهورىنان تىدا بۇ چەند ئەگەرەن دزقريت وەك:
 ۱. ئاكنجىبوونا ھژمارەكا مەزن يا خەلكى ل ھەردو قەزايين دھۆك و زاخۇ ژ ئەنجامى مشەختبوونا ژ گوندان يان خراببوونا گوندىن دەوروبەرى قان قەزايان د ماوھىي ھەردو دەھسالين بوورىدا بووينە ئەگەرى

ھەروەسا بۇ دەستىنشانكرنا قەبارەيى كارگەھان و قافارتنا وان ب شىوہەيەكى كو بگونجيت دگەل وان گوھورىينىن يىن بەردەوام پەيدادىن د سرۇشتى كارى دا ل كارگەھين پىشەسازى.

سېيەم: كەرتى خزمەتگوزارىيان

كەرتى خزمەتگوزارىيان ھەمى وان خزمەتگوزارى و پرۇزەيىن خزمەتگوزارى يىن سەر ب كەرتى تايبەتقە بخۇقەدگريت، لى ئەف كەرتە وان خزمەتگوزارىيان بخۇقەناگريت يىن سەر ب كەرتى حكۇمى قە وەك خزمەتتەن فىركرن و ساخلەمى و ئاف و كارەبى... ھتد كو خزمەتتەن خۇ پىشكىشى ھژمارەكا مەزن يا خەلكى دكەن. داتايين كەرتى خزمەتگوزارىيان د خشتەيى ژمارە (۵) دا ھاتىنە دياركرن.
 ئەف پرۇزەيە ب ھندى دھىنە نياسين كو قەبارەيىنى وان يىن بچويكە و ھژمارەكا كىم يا كرىكاران ھەنە، ل قىرى ئەم دشين ئامازەيى ب دو راستىيان بكەين:

خشتەيى(۵)

دابەشبوونا جوگرافى يا گشت كارگهه و پرۇزەيىن خزمەتگوزارى ل پارىزگەھا دھۆكى ل سالا ۲۰۱۵ •

گشتى	قەزا
	چالاكىين خزمەتگوزارى
۹۳۷	خزمەتتەن پىشتى فرۇشتىن (چاكرنا ترۇمبىلان)
۱۶۰	خزمەتتەن تەكنىكى و چاكرنى
۲۲۰	پىشانگەھىن ترۇمبىلان
۲۰۸۲	نقىسىنگەھىن خانوبەران
۲۰۹	ھوتىل و موتىل
۱۸۳	يانزىنخانە

ژىدەر: ئەف خشتەيە ھاتىيە نامادەكرن و رىژە ھاتىنە دەرىنخستىن ژ لايىن قەكۆلەرەفە ل دووف وان داتايين ھاتىنە وەرگرتن ژ- ژوورا بازركانى و پىشەسازى ل دھۆكى. ۲۰۱۵.

رىشەبەرييا نامارا پارىزگەھا دھۆكى. ۲۰۱۵

بەھىن ب رەنگەكى كو كرىارا شىرۇفەكرىن پىتر يا راستگو و بابەتى بىت.

ژ بەر گرنگىيا فى بابەتى، ئەم دى پىدقى بجهننانهكا هوپر بووين پەيوەندىدار ب پىقەرئىن تايبەت ژ بۇ دەسنىشانكرنا وى بەشنى ئاكنجىيان كو ل سەر وان پىندقىبە كارىن ئابوورى و جفاكى بىن جوداجودا ئەنجام بەن، ژ بۇ ب دەستقەئىنانا فىن ئارمانجى ژى، پىندقىبە ل دەستپىكى ئەم سىن هىما و نىشاندهران ل دۇر ئاكنجىين پارىزگەھى رۇهن بەھىن. ئەوژى ئەقەنە:

- سەرجهمى گىشى پى ھىمارا ئاكنجىين پارىزگەھى و گەشەكرنا وان (زىندەبوونا وان)
- دابەشبوونا جوگرافى يا ئاكنجىين پارىزگەھى
- پىكھاننا ژى (تەمەنى- غەمىرى) يا ئاكنجىين پارىزگەھى

يەكەم: نىشاندهرىن تايبەت ب ئاكنجىيانقە:

گەشەكرنا قەبارەبىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى دىناقبەرا سالىن (۱۹۷۷-۲۰۱۵)ئى، ل دەستپىكى يا پىندقىبە ئەم ئامازەين ب سى نىبىنئىن گرنگ ل دۇر سەرژمىرىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى بەھىن، ئەوژى بىقى رەنگى، أ. ئەو داتايىن ھاتىنە كۆمكرن ل سەر ئاكنجىين پارىزگەھى ل بەرى سەرھلدانا سالا (۱۹۹۱)ئى، ھەردو قەزابىن ئاكرى و شىنخان بخۇقە ناكرن ژ بەركو ئەف ھەردو قەزايە ھىنگى ژ لايىن كارگىرىشە سەر ب پارىزگەھا مووسىل قەبوون. ژ بەر ھىدى خەلكى قان ھەردو قەزايان دگەل خەلكى پارىزگەھا نەينەوا ھاتىنە ھەژمارتن پىشتى كو حكۆمەتا ناقەندى پابووى ب كىشانا كارگىرىن وان ژ ھەرسى پارىزگەھىن ھەرىمى (سلىمانى و ھولىر و دھۆك)، ب. ژ بەركو حكۆمەتا ھەرىما كوردستانى پىشتى سەرھلدانا سالا (۱۹۹۱)ئى نەرابووبە ب چ كرىارىن سەرژمىرىيا ئاكنجىين ھەرىمى، لەورا ب دەستقەئىنانا ھىمارا ئاكنجىين ھەر پارىزگەھەكى

پەيدابوونا ھىندەك جۇرىن چالاكىيان بىن پەيوەندى ب چاندنى قە نەى.

۱. چالاكىين چاندنى بەھرا پىتر ل قەزابىن دى بىن پارىزگەھى ھاتىنە ئەنجامدان ئەوژى ژ ئەگەرى ھەبوونا رووبەرىن بەرفرەھ بىن ھەردىن ب كىترچاندنى دەھىن و زىندەرىن ئاقى.

۲. گوھورىنا ھەردو قەزابىن دھۆك و زاخۇ بۇ دو سەنتەرىن بازىرگانى بىن گرنگ ل دەقەرى ئەوژى ژ بەر تىرابوورىنا رىكا ئىكانە يا عىراقى كو ژ مووسىل دەھىت و دىناق ھەرىمى را دبووريت ھەتا دگەھىنە تركيا و ئەف رىكە رىكا ئىكانە يا فرۇشنىنا گازى بوو ب شىتوھىن نەھىنى ل سەردەمى دوورىنچا ئابوورى.

۳. دگەل قان كاودانان و ھەبوونا ھىمارەكا رىكخراوون نىقەدەولەنى بووينە ئەگەر چەندىن پىرۇژەبىن خىزمەتگوزارى و پىشەسازى ل قان ھەردو قەزايان بەھىنە بجهننەن.

تەوھرى دووى:

ئاكنجىين پارىزگەھى و ھىزا كارى

ھىزا كارى ھىنە ھىمارتن ئەو بەشنى ئاكنجىيان بىن ژ لايى جفاكىقە دەھىنە تەرخانكرن بۇ ئەنجامدانا ھىندەك كاروبارىن جفاكى بىن تايبەت ب بەرھەم ئىنانا كەلوپەلان و پىشكىشكرنا خىزمەتگوزارىيان، ئاشنابوون ب قەبارەبىن و پەيكەرى بكارئىنان و دابەشبوونا وان ل سەر چالاكىين جۇراوجۇر دى ھارىكارىيا مە كەن ھەك نىشاندهرىن گرنگ ل دۇر شىيانىن كەرتىن ئابوورى، ھەروەسا ئەف نىشاندهرە دى ھارىكارىيا كەسىن بسپۇر كەن بىن تايبەتمەند د كىشانا وىنەين سىياسەتىن ئابوورى و جفاكى دا، ژ بەركو مەرەم زقى تەوھرى دىباركرنا قەبارەبىن بكارئىنان و پەيكەرى وى بىن كارى و پىشەبى يە، زىندەبارى دەستنىشانكرنا رىژەيا كەسىن كارىدكەن و رىژەيا بىكارىن، لەورا ل دەستپىكى يا قەرە ئەم ھىندەك تىگەھىن سەرەكى بىن كارى و دىباركرنا كارى و ئاكنجىين چالاك ژ لايىن ئابوورىقە دەستنىشان

خىشتەين (۱)

سەرجهمن گىشتى بىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى و تىكرابىن گەشەكرنا وان دناقبەرا سالين (۱۹۹۷-۲۰۱۵) دا

سال	سەرجهم
۱۹۷۷	۲۵۰۵۷۵
۱۹۸۷	۳۳۰۳۵۶
۱۹۹۶	۶۶۹۴۷۲
۲۰۰۰	۷۴۷۷۸۱
۲۰۰۱	۷۶۸۱۴۱
۲۰۰۵	۹۸۷۳۵۲
۲۰۰۸	۱۰۸۸۳۶۱
۲۰۱۰	۱۱۶۱۳۷۸
۲۰۱۲	۱۲۴۰۴۹۴
۲۰۱۴	۱۳۷۳۲۱۴
۲۰۱۵	۱۴۲۳۰۱۹

كىمبوونا تىكرابىن گەشەكرنى دناقبەرا سالين (۱۹۹۶-۲۰۰۲) بى ب هەقبەركىن دگەل سالين بەرى هينگى دىت بۇ ھندى بزقرىت كو ھژمارەكا مەزن يا خەلكى بەرەف دەرھى وەلاتى مشەختبوون ب تايبەت دسالين نۇتاندا.

دووم: دابەشبوونا ئاكنجىيان ل دووف يەكەين كارگىرى:

ژ داتابىن ژمارە (۷) بۇمە ديار دىت كو رىزەيا ھەرە مەزن يا ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى ل ھەرسى قەزايىن دھۆك و زاخو و سىمىلى خرقەبووینە كو رىزەيا وان ب قى رەنگى بە (۲۶,۷%, ۱۹,۵%, ۱۳,۴%) بى ل دووف ئىك. ئەف چەندە دياردكەت كو پتر ژ ۱۰% بى ل ئاكنجىين پارىزگەھى ل فان ھەرسى قەزايان دژىن. لى رىزەيا دى ل قەزايىن نامىدى و بەردەرەش و شىخان دژىن. ھەلبەت ئەف نىشاندرە بۇ ھندەك ئەگەرەن دزقرن. ھەردىسان ئەف خىشتەبە دياردكەت كو رىزەيا رەگەزى نىر و مى ژ قەزايەكى بۇ قەزايەكا دى يا

كارەكى زىدە بزەحمەتە ب تايبەت ل وان سالين دكەفنه بەرى سالا (۱۹۹۶) بى.

ت. ھەرەسا ئەو داتابىن دناقبەرا سالين (۱۹۹۶-۲۰۰۴) بى ب دەست مە كەفتىن ئەوین ژ لايى رىكخراوا خوارنا جىھانى (WFP) يا سەر ب نەتەوین ئىكگرتىفە ھاتىنە ئامادەكرن. ھەرەسا ئەو داتابىن قى رىكخراوى ئامادەكرىن ل ھەر چوار سالين دووماھىي پتر جھى باوھرىن نە ژ بەركو چەندىن پىرابوون ھاتبوونە ئەنجامدان ژ پىخەمەت ھوپرىنىيا فان سەرژمىرىيان. ھەرچەواپىت ئەگەر ھندەك كىماسى ژ لايى وانقە ھەبن زى لى ئەو ژىدەرئى ئىكەنەين فان داتابانە.

ب. بۇ سالين ل دووفدا زى، داتا ژ دەستەيا گىشتى يا سەرژمىرىيان ل ھەرىمى، رىقەبەرىيا نامارا پارىزگەھا دھۆكى ھاتىنە وەگرتن.

داتابىن د خىشتەين ژمارە (۱) دا ھاتىنە دياركرن نامازەينى ب ھندى دكەن كو ھژمارا خەلكى پارىزگەھا دھۆكى نىزىكى شەش جارەن پتر لىنھاتىنە دناقبەرا سالين (۱۹۹۷-۲۰۱۵) بى دا. بەشەكى قى زىدەبوونى زى بۇ ھندى دزقرىت كو ھەردو قەزايىن ئاكرى و شىخان ژ لايى كارگىرىفە پىشتى سالا ۱۹۹۱ بى ھاتىنە سەر ب پارىزگەھا دھۆكى قە لى بەشى دىزى قەدگەرىت بۇ گەشەكرنا سىرۇشتى يا ھژمارا ئاكنجىيان.

ھەردىسان زقى خىشتەي بۇمە دياردبىت كو تىكرابىن گەشەكرنا ئاكنجىيان ۳,۲% بى بوو دناقبەرا سالين (۱۹۷۷-۱۹۸۷) بى، لى ژ بەركو ماوھىن دناقبەرا سالين (۱۹۸۷-۱۹۹۶) بى پىكدەھىت ژ ھندەك زىدەكرىن نەسىرۇشتى ژ بەر زىدەكرنا ئاكنجىين قەزايىن ئاكرى و شىخان لەورا تىكرابىن گەشەكرنى د قى ماوھى دا ل بەر چاف نەھاتىبە وەرگرتن. لى تىكرابىن گەشەكرنى دناقبەرا سالين (۱۹۹۶-۲۰۱۵) بى دناقبەرا ۲,۷% - ۳,۵% بى بوو.

لى تىكرابىن گەشەكرنا گىشتى بى قى ماوھى نىزىكى ۳,۳% بى بوو و ئەقەزى نىزىكى تىكرابىن گەشەكرنى گىشتى بى ئاكنجىين عىراقى بە.

ژ بەر نەبوونا چ سەرژمىرىن تىروتهسەل ل سەر ئاكنجىن پارىزگەھى كو فان نىشاندهران بخۇفە بگىرت، لەورا ھەژمارتا پىنكھاتنا ژى و جۇرى يا ئاكنجىيان پىنگاڧەكا سەرەكى پىكدئىنيت ژ بۇ ھەژمارتا جۇرى كارى. پىنكھاتنا گرۇپىن ژى يىن ئاكنجىيان ژھەردو پەگەزىن نىرومى ھاتىنە ھەژمارتن كو پشت بەستىن ھاتىيەكەرن ل سەر وان سەرژمىرىن ھاتىنەكەرن بۇ ئاكنجىيان د ماوھىن سالىن بوورى دا ب تايبەت ل سالىن دووماھىن ل عىراقى و ھەرنما كوردستانى.

پشتى ب دووماھىن ھاتنا كىرارا ھەژمارتنى، ئەنجام ب وى شىوھى دەرکەفتىنە يىن د خىشتەين ژمارە (۸) دا ھاتىنە دياركەرن و ئەف ئەنجامە دياركەن كو ل پارىزگەھا دھۆكى ب تنى ھندەك گوھورىنن بچويك پەيدا بووينە يىن كو پەيوەندى ب گرنگىيا پىزەيى ھەي يا ھەر گرۇپەكى ژى ل سەر ئاستى جۇرى د ماوھىن ھەردو سالىن فەكۆلین تىدا ھاتىبە

جودايە ب رەنگەكى كو ئەف پىزەيە پتر د بەرژوھەندىا پەگەزى نىر دايە كو پىزەيە وان دگەھىتە (۹،۵۰٪) ئ ب ھەقبەركەرن دگەل پىزەيە پەگەزى مىن كو ئەوژى ۴۹،۱٪ يە.

لن پىنكھاتنا باژىرى نامازەينى ب ھندى دكەت كو پىزەيە ئاكنجىن گوندان ل قەزايىن ئاكرى و بەردەرەش پترە ژ يا ئاكنجىن ناف باژىرى و ئەفەژى بەرۇقاژى قەزايىن دى يە كو پىزەيە ھەرە مەزن يا ئاكنجىن وان ل باژىران دژىن نەك گوندان.

سېمە: پىنكھاتنا ژى و جۇرى يا ئاكنجىيان:

پىنكھاتنا ژى و جۇرى يا ئاكنجىيان دھىنە ھەژمارتن ئىك ژ فاكترىن ھەرە گرنگ ژ بۇ دەستىشائىكرنا قەبارەينىن ھىزا كارى د ئابوورىن، ئەنجامدانا چالاكىن ئابوورى و پلا زىرەكى و شىانين كاركەرن دگەل ژى و جوداھىيا دناقبەرا پەگەزى نىر و مىن دا دھىنە گوھورىن.

خىشتەين (۷)

دابەشبوونا جوگرافى يا ئاكنجىن پارىزگەھا دھۆكى ل سالا ۲۰۱۵

ز	دەقەر	ئاكنجى		ژمارا خىزانان	پەگەز %		دابەشبوونا كىشتى %	
		ژمارە	پىزە		نىر	مى	باژىر	كوند
۱	دھۆك	۳۷۹۱۶۶	۲۶،۷	۵۸۳۸۱	۵۳،۴	۴۶،۶	۹۵،۷	۴،۳
۲	سىمىل	۱۸۹۹۹۹	۱۳،۴	۲۶۵۲۴	۵۰،۴	۴۹،۶	۷۷،۶	۲۲،۴
۳	زاخۇ	۲۷۸۱۴۰	۱۹،۵	۴۰۲۶۵	۵۲،۸۵	۴۷،۱۵	۹۰،۸	۹،۲
۴	نامىدىن	۱۱۲۳۰۴	۷،۹	۱۸۴۷۲	۴۹،۰۴	۵۰،۹۶	۶۸،۲	۳۱،۸
۵	شىخان	۱۴۵۸۵۶	۱۰،۲۵	۱۸۲۸۷	۴۹،۲	۵۰،۸	۶۲،۰	۳۸،۰
۶	ئاكرى	۱۷۸۲۲۷	۱۲،۵	۲۳۷۹۱	۴۹،۹۵	۵۰،۰۵	۴۵،۷	۵۴،۳
۷	بەردەرەش	۱۳۹۳۲۷	۹،۸	۱۷۹۰۵	۵۱،۴۸	۴۸،۵۲	۳۵،۰	۶۵،۰
	سەرجمە و تىكرا	۱۴۲۳۰۱۹	۱۰۰،۰	۲۰۳۶۲۵	۵۰،۹	۴۹،۱	۶۸،۰	۳۲،۰

ژندەر، ئەف خىشتەيە ھاتىبە ئامادەكەرن و پىزە ھاتىنە دەرئىخستىن ژ لايىن فەكۆلەرىفە ل دووف وان داتايىن ھاتىنە وەرگەرن ژ-

- رىكخراوا خوارنا جىھانى

- رىفەبەرىيا كەرەستىن ئاھىن خوارنى ل پارىزگەھا دھۆكى

ئەنجامدان.

ئەم دىشىن تىبىنىيا فان ئەنجامان بىكەين:

۱. پىتر ژ ۴۵% ئى سەجەمى گىشتى بىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى دىن ژىي ۱۴ سالىن دانە و ئەفەزى بەشەكى گىرگە كو مە ژ ھىزا كارى ئىناينە دەرى ژ بەركو دەينە ھەژمارتن كەسىن نەچالاک ژ لاپىن ئابوورىفە و ناكەفەنە دىن ژىي كاركرىن فە. ھەروەسا پىزەيا ۵,۸% ئى ژى كەسىن دانەمىن بىن ژىي وان چووپە د سەر ۶۰ سالىن دا و ئەفان ژى ھىزا كارى نىنە. ئانكو ئەم دىشىن بىژىن نىژىكى ۵۰% ئى ژ سەرجەمى گىشتى بىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى ژ دەرقەى

خىشتەين (۸)

پەيكەرى ژى بىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى

گىرۋىين ژى	سەرجەمى گىشتى بىن ئاكنجىيان	ژمارە	%
۴-۰	۲۴۳۳۶	۱۷,۱	
۹-۵	۲۱۷۷۲۲	۱۵,۳	
۱۴-۱۰	۱۸۷۸۳۹	۱۳,۲	
۱۹-۱۵	۱۶۶۴۹۳	۱۱,۷	
۲۴-۲۰	۱۳۲۳۴۱	۹,۳	
۲۹-۲۵	۸۸۵۱۲	۶,۲۲	
۳۴-۳۰	۸۸۶۵۴	۶,۲۳	
۳۹-۳۵	۶۵۴۵۹	۴,۶	
۴۴-۴۰	۴۹۰۹۴	۳,۴۵	
۴۹-۴۵	۳۹۸۴۴	۲,۸	
۵۴-۵۰	۲۹۸۸۳	۲,۱	
۵۹-۵۵	۳۱۳۰۷	۲,۲	
پىتر ژ ۶۰	۸۲۵۳۵	۵,۸	
گىشتى	۱۴۲۳۰۱۹	۱۰۰	

ژىدەر، ئەف خىشتەپە ھاتىپە نامادەكىن و پىزە ھاتىپە دەرىنچىستىن ژ لاپىن فەكۆلەرىفە ل دووف وان داتايىن ھاتىپە ۋەرگىرتن.

ھىزا كارى نە.

۲. پىزەيا رەگەزى نىر ژ يا رەگەزى مى پىترە د ھەردو كىرۋىين ژى بىن (۱۵-۳۴) و (۴۵-۴۹)، لى ل دەف كىرۋىين دى ژمارا رەگەزى مى پىترە.

۳. پەيكەرى ژى بىن ئاكنجىين پارىزگەھا دھۆكى دىاردكەت كو پىترىيا ئاكنجىين پارىزگەھى دگەنجىن و د ژىي كاركرىن دانە و ئەف چەندە ب شىنۆپەكە گىشتى ل ھەرنما كوردستانى ھەمىن ۋەكى ئىكە ھەروەكى گەلەك ۋەلاتىن دى بىن د قۇناغا كەشەكرىن دا، ئەف چەندەزى بووپە ئەگەرى زىدەبوونا پىزەيا بىكارىن.

چوارەم: پەيكەرى ب كارنىنانى (ھىزا كارى):

مەرەم ژى تەۋەرى شىرۋەكەكرنا پەيكەرى ھىزا كارى يە ژ گەلەك لاپەنافە ئەۋزى ژ پىخەمەت مەرەما سەرەكى ئەۋزى راۋەستىان ل سەر ئاستى پىشكەفتنا ئابوورى ياكو ئابوورى كوردستانى تىدا دژىت ب شىنۆپەكە گىشتى و ئابوورى پارىزگەھى ب شىنۆپەكە تايبەت. ئەف پەيكەرە (ئەم دىشىن بىژىنى پەيكەرى بكارنىنان يان پىكىنىنانا كىركارىن راستى كاردكەن) ئاستى بكارنىنانى ل كەرتىن ئابوورى دىاردكەت زىدەبارى دابەشبوونا كىركاران ل دووف جۇرىن كارى بىن جوداجودا زىدەبارى چەندىن دابەشبوونىن دى بىن گىرگە كو ھەمى پىكفە ھىماين دكەنە سەر پىلا پىشكەفتنا ئابوورى و ئاستى بەرقەراپوونا ۋى ب تايبەت دەمى ئەم ھەقبەردكەين دگەل قەبارەبىنى ھىزا كارى و تىكرابىن چالاكىين ئابوورى د ئابوورى دروستدا.

ئىك، دابەشبوونا كىركارا ل دووف جۇرى كارى

كىركار ھاتىپە دابەشكرىن ل دووف جۇرى كارى ب پىشت بەستىن ل سەر قاقارتىن سىتانەرد بىن نىقەدەولەتى، ھەروەسا دابەشبوونا وان ل سەر پارىزگەھىن عىراق و ھەرنمى بىن جوداجودا ل بەرچاف ھاتىپە ۋەرگىرتن، زىدەبارى دابەشكرنا وان ل دووف يەكەبىن ئابوورى، ئەف داتايە د خىشتەين ژمارە

خشەمىن (۹)
دائىشەبونى پۇتەس يا كرىكاران ل دووف جۇزى كارىن وان د ماومىن ھەر ۱۲ ھەپتەن بۇزى دا (X)

سەرچەم	نەپەر	پىشەمىن دەستىكى	كاركارنا نامىران	پىشەس	كرىكارىن چالدىن	خىزمەتكارى فوۋىن	كارىن نۇپۇسىن	تەكتىكى	تاپەتمەند	رەقەمرا بىلد	
۱۰۰.۰	۵.۹	1.3	۸.۳	۱۷.۳	1.4	۱۳.1	۵.۸	۲۳.۵	۱۰.۸	۲.۱	دھوك
۱۰۰.۰	۵.۷	۸.۵	۸.۲	۱۹.۵	۱۱.۳	۱1.1	۵.۵	۱۲.۵	۱۰.۵	۱.۷	كۆرەستەن
۱۰۰.۰	۲.۰	۹.1	۱۰.4	۲1.۳	۱۵.۵	۱۷.۹	۲.۸	1.1	۱۳.4	۰.۵	پارىزگەھىن دى پىشەن
۱۰۰.۰	۲.۲	۵.1	۱۳.1	۲4.۹	۳.1	۲1.1	1.۲	۷.۸	۱4.۷	۰.۵	عىراقى پاۋىز
۱۰۰.۰	3.4	۱1.۸	۸.1	۱4.4	۳1.۵	۹.۲	1.۵	۵.۷	۷.1	۰.۳	كۆند
۱۰۰.۰	4.۲	۸.۳	۹.۸	۱۹.۵	۵.۵	۱۵.۷۸	4.۳	۱1.۲	۱1.4	1.۰۲	كەشى

(۹) دا ھاتىنە دياركەن.

دقى خىشتەيى دا بۇمە دياردېيت كو كرىكار ل سەر ۲۰ جۇرىن كارى ھاتىنە دابەشكەن كو دەستېندكەت ژ كارىن رىقەبنا بلند ھەتا وان كەسەن پىشەيەكەن دەست تايەت، ھەرۈمسا دياردېيت كو پىرىيا كرىكاران د گروپى كرىكارىن تەكنىكى دا ھاتىنە دابەشكەن و ل دووقدا يىن پىشەيى و پاشى كرىكاران خزمەتگوزارى و فرۇتى ب رەنگەكى كو پىر ژ ۵۴% ئى ژ سەرچەمەن گىشتى يىن كرىكاران ل سەر قان گروپان ھاتىنە دابەشكەن، دگەل ھەبوونا ھندەك جوداھىيان د گىرنگىيا پىزەيى دا، پىزەيا قان كەسان ل پىرىيا پارىزگەھىن دى يىن عىراقى ژى ل سەر ھەمان كار ھاتىنە دابەشكەن ب رەنگەكى كو پىزەيا وان ژ پىزەيىن كوردستانى گەلەك جودا نەين.

تېنىيەكا دى دەيتە بەرچاف ئەوژى ھەبوونا جۇرەكەن گونجاندىنا پىزەيى دابەشبوونا كرىكاراندا ل سەر كارىن جودا جودا دناقەرا پارىزگەھا دەۋكۆن و ھەرىما كوردستانى، ھەردىسان پارىزگەھ ب ھندى دەيتە جودا كرىن كو كىمىترىن پىزەيا كرىكارىن وئى دىوارى چاندنى دا كاردكەن، ھەرچەندە ئەف دانايە ب شىۋەيەكەن ھەرەمەكى ھاتىنە ۋەرگرتن كو گىرمانا ھەبوونا شاشىيان تىدا يا ھەي لى ل دەمى خواندن و شىۋەكەن دانايان ب شىۋەيەكەن بابەنى دى بۇمە ديارىت كو ئەف دانايە دگەل كەتۋارى چالاكىن ئابوورى ل ھەرىما كوردستانى دگونجىن.

زىدەبارى قى چەندى، دانايىن قى خىشتەي بۇمە دياردكەن كو پىرىيا كرىكارىن شولى ئەون يىن شىۋازەكەن پىرۇفىشىنال ھەي ۋەك تايەتمەندان (ئەندازىار، پىزىشك و يىن دى) و پىشەيى و تەكنىكى و كرىكارىن كاردكەن ل چالاكىن خزمەتگوزارى و كرىكارىن كاريكەرىن نامىران و پىشەيىن دەستېنىكى، ئەف كەسە نىزىكى ۷۱% ئى ژ سەرچەمەن گىشتى يىن شولى ل ھەرىما كوردستانى پىكەنئىن.

رىكخستنا گىرنگىيا پىزەيى يا دابەشبوونا

كرىكاران ل دووق جۇرى كارى پىشەيىازا ھەبوونا ھۇمارەكا سىفەتەن تايەت يىن ئابوورى ناخۇيى دكەت كو ئەم دىشەن ب قى شىۋەيى ب دەستەمە بىنەن.

۱. زالبوونا وان پىشەيان بىن رەنگەدائى ل سەر پاشمەمايى يا ئابوورى ناخۇيى ل كەرتى بەرھەم ئىنانى دكەن، ئەو پىزەيىن دقان بەشىن بەرى نھودا نامازە يى ھاتىيە كرىن بەلگەيە ل سەر ھندى كو ئابوورى عىراقى پىشت بەستىن دكەنە سەر وان پىشەيان بىن دەرىن ژ لاۋازىيا كەرتىن بەرھەمئىنانى يىن پىشەنگدا دكەن ب تايەت كەرتى پىشەسازىن، ئەفە ل دەمەكى كو دياردېيت پىزەيا ھەرە مەزىن يا ھىزا كارى پىكەھىن ژ كەسەن پىشەيى و خزمەتگوزارى كو ل بەرامبەرى وان پىزەيا كەسەن تەكنىكى كىم دىت.

۲. ۋەك ئەنجامى دووماھىي، پەيكەرى ئابوورى ناخۇيى (ئەو پەيكەرى ھاتىيە پىقان ل دووق ھەقەشەييا پىزەيى يا كەرتىن سەرەكى بىن چاندن و پىشەسازى و خزمەتگوزارىيان د دروستبوونا بەرھەمى ناخۇيى يىن گىشتى) رەنگەدائى ل سەر جۇرى كرىكارىن ھاتىنە بكارىنان دقى ئابوورى دا دكەت، پىشت بەستىن ل سەر كەرتى پەترولى و كىماسى يىن ھەين د كەرتىن بەرھەم ئىنانى يىن دى دا ۋەك كەرتى پىشەسازىن، بەلگەزى ل سەر قى چەندى ژى ئەۋە كو پىرىيا پىدقەبىن خەلكى ژ دەرقە دەيتە ھاوردەكەن.

۳. ل دەمەكى كو كەرتى چاندنى نەشەت ھۇمارەكا مەزىن يا كرىكاران بەدەتە كارى ئەوژى ژ بەر سىرۇشتى كىرازا بەرھەم ئىنانى ل قى كەرتى ب تايەت پىشتى وان پىشكەفتىن مەزىن يىن دىوارى چاندنى دا ژ لايى دروستكرنا نامىران پەيدابووين، لەۋراژى ئەو پىزەيا ھاتىيە دەستىشانكرن بۇ كرىكارىن چاندن و نىچىرى بەلگەنە ل سەر ھندى كو كەرتىن دىزى پىشكەفتن بخۇفە نەدەيتە ژ بەرگو وان كەرتان نەشەيايە كرىكارىن چاندنى يىن ماينە بى كار بۇ خۇ بەن و بەدەنە كارى.

دوو: دابەشېوونا كرىكارا ل دووف چالاكىين ئابوورى

دابەشېوونا رېژەيى يا كرىكاران ل دووف جوړى وان كارين ئەم ئەنجام دەن رىكەكە بۇ ھندى ئەم پتر پەيكەرى ھىزا كارى يى ئابوورى نافخووى پى بزائىن، ژ بەركو ئەف چەندە دياردكەت كا چەوا دابەشېوونا رېژەيى يا كرىكاران ل كەرتىن ئابوورى يىن جوداجودا ھاتىنە دابەشكرن و ئارمانجا سەرەكى ژ فى چەندى ئاشنابوونە ل سەر شىانين كەرتىن ئابوورى ل سەر بكارتىخستنا ھىزا كارى يا نافخووى كو ژ لايى خوۋفە خزمەتا جودادھييا قەبارەيىن قان كەرتان دكەت زىدەبارى گرىگىيا وى يا رېژەيى د ئابوورى نىشتىمانى دا. ژ بۇ بدەستقەئىنانا قى ئارمانجى دى پشت بەستىن كەينە سەر وان داتايان يىن دخستەيى

ژمارە (۱۰) دا ھاتىنە دياركرن. گرىنگرتىن تىشتى دقى خىستەي دا ئامازە پى ھاتىبە كرن ھەبوونا لىك نىزىكبوونەكى بوو دناقبەرا دابەشېوونى ل سەر كەرتان و دابەشېوونى ل دووف جوړى كارى. رېژەيا كرىكاران ل كەرتى چاندنى ل پارىزگەھىن دى يىن عىراقى بلندترە ژ پارىزگەھا دھۆكى و پارىزگەھىن دى يىن ھەرىما كوردستانى. ئەگەر ئەم نموونەكى ل بەرچاڧ وەرگىرن ژ بۇ دابەشېوونىن لايەنى يىن خزمەتكوزارىيان، ھەرەھىكى د خىستەي دا ھاتىبە دياركرن. دى بۇمە ديارىت كو ل پارىزگەھىن دى يىن عىراقى كەرتى چاندنى شىبابە پترىن ژمارا كرىكاران بدەتە كارى. تىبىنىيەكا دى ژ ھەژى بىرئىنانى ئەوھ كو رېژەيەكا بلند يا كرىكاران ل كەرتى ئافاكرنى كاردكەن ئەقەژى

خىستەي ۱۰

دابەشېوونا رېژەيى يا تاكەكەسان ل دووف چالاكى و جوړى كارى وى دماوھىن ۱۲ ھەيڧىن بۇرى دا (%)

دابەشېوونا كارگىرى و ئىنكەھى					
دھۆك	كوردستان	پارىزگەھىن دى	بازىر	كوند	كشىتى
۱،۹	۱۲،۸	۲۰،۳	۴،۱	۴۶،۹	۱۵،۵
۰،۴	۰،۵	۱،۵	۱،۴	۰،۶	۱،۲
۲،۴	۴،۸	۷،۱	۷،۲	۳،۱	۷،۵
۱،۲	۱،۲	۱،۷	۲،۱	۰،۹	۱،۸
۱۱،۵	۱۱،۰	۱۲،۲	۱۳،۸	۱۰،۸	۱۱،۳
۷،۳	۱۴،۳	۱۴،۶	۱۷،۳	۵،۷	۱۵،۶
۱،۸	۱،۹	۱،۱	۲،۲	۰،۴	۱،۵
۶،۴	۷،۲	۸،۷	۱۳،۱	۷،۲	۱۰،۱
۱۰،۵	۵،۱	۴،۱	۴،۸	۲،۲	۴،۴
۲۴،۰	۱۳،۴	۸،۹	۹،۸	۸،۷	۹،۴
۷،۸	۷،۱	۸،۸	۱۱،۳	۴،۲	۸،۴
۱،۶	۱،۹	۲،۷	۲،۶	۱،۷	۲،۷
۷،۹	۱۱،۶	۴،۸	۷،۴	۳،۰	۷،۲
۱۰،۳	۷،۲	۳،۵	۲،۹	۴،۶	۳،۴
۱۰۰،۰	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰

ئابوورى يىن چالاک نەبوون ز بۇ دابىنكرنا كەشەكن گونجايى ژ بۇ تايبەتمەندىكرن وهاندانا وهبەرھىننەران داكو بەرى خۇ بدەنە فى كەرتى. ژ لايەكى دىفە ئەو سىياسەتەن ژ لايى وهلاتىن جىرانقشە دەپنە پەبرەھوكرن كو بووينە ئەگەر بازارىن ناخخووى ژ بەرھەمىن خۇ پىركەن و بىنى ھەبوونا سىياسەتەكا دارايى كو ل ھەمبەرى وان راوھستىت. ژ بەر فى چەندى دەلىقەھا قازانجىبوونى نامىنىت و ب فى رەنگى وهبەرھىنەر ژى بەرى خۇ ژ فى كەرتى دەنە پاش. ھەردىسان گەلەك جارار دى ھندەك بەرھەمىن ب كوالىتتەھا نەباش ژ ھندەك كارگەھىن نەباش ھىنە ھاوردەكرن بىنى ھەبوونا كونترۇلا جۆرى ل سەر قان بەرھەمان يان ھەر رىكەكا دى كو دژى فى چەندى ب راوھستىت زىدەبارى نەبوونا چ پىشەسازىن نىشتىمانى كو ھەقركىبا بەرھەمىن دەرەكى بكت.

ژ لايەكى دىفە ئەم دىشەن تىبىنيا لىكنىزىكبوونەكى ل سەر شىوزاى دابەشبوونا كرىكاران ل سەر كەرتىن دى بگەين دناقبەرا پارىزگەھا دھۆكى و پارىزگەھىن دى يىن ھەرىمى و عىراقى ژ بلى وان كاران نەبىت يىن نەھاتىبە دابەشكرن يان جوداكرن وەك خزمەتگوزارىن دى و كارىن نەدىاركى.

ئەگەر ئەم نەماشەھى دابەشبوونا كرىكاران ل سەر ئاستى عىراقى ب گىشتى بگەين دى بىنن كو ھەردو كەرتىن چاندنى و بازىرگانى يا تاك و كو شىابىنە پترىن رىزەھا كرىكاران ل دەف خۇ بدەنە كارى ل دەمەكى كو رىزەھا كرىكارىن ل كەرتى پىشەسازى ژ نىف رىزەھا قان ھەردو كەرتان كىمترە، ئەف چەندەژى سىفەنا ئابوورى وهلاتىن ژ نوى گەشەدكەن يان وهلاتىن پاشكەفتى دىاردكەت ژ بەركو ئەف ئابوورە دىنە ئەگەرى زىدەبوونا رىزەھا كرىكاران ل كەرتى چاندنى ل سەر حسىبا كەرتى پىشەسازى.

ھەردىسان ئەگەر ئەم تەماشەھى دابەشبوونا رىزەھى يا كرىكاران ل سەر ئاستى گرۇپىن بۇ كەرتىن ئابوورى (چاندن و پىشەسازى و خزمەتگوزارى) بگەين، دى بۇمە دىاردىت كو كەرتى پىشەسازى شىابە

رەنگەدانى ل سەر وى بزافا ئافەدانى دكەت يا ھەرىما كوردستانى ب گىشتى و پارىزگەھا دھۆكى ب تايبەنى بخۇفەگرتى. ل دەمەكى كو رىزەھا كرىكاران ئەوین ژ گوندان يان دەوروبەرى ئافەندىن باژىران دەپن پتر بوو ژ ھىمارا وان كەسىن ژ ئاف باژىرى ب خۇ قان كاران دكەن. ئەف چەندە ھندى ناگەھىنىت كو بزافا ئافەدانى ل ئافەندىن باژىرى بلەزترە بەلكو دىت ژ بەر ھندى بىت كو دەلىفا كارى ل گوندان يا كىمە لەورا كرىكار نەچاردىن بەپنە دناف ئافەندىن باژىراندا و كارىكەن كو ل قان سالىن دووماھىن ب تايبەت بىشتى كەفتنا رىزما دكتاتورى پىشكەفەننەكا باش بخۇفە دىدەپتە.

دىت گرىگرتىن تىشتى د خىشتەھى دا ئامازە پى ھاتىبە كرى ئەوھ كو كەرتى پىشەسازىن گوھارتىن شىابە كىمترىن ھىزا كارى ل دەف خۇ بدەنە كارى، رىزەھا كرىكارىن ل فى كەرتى كاردكەن نىزىكى سىنكا رىزەھا كرىكارىن كەرتى چاندنى بە ل ھەمى پارىزگەھىن ھەرىمى و پارىزگەھا دھۆكى، ھەلبەت ئەف چەندەژى بەلگەبەكى ب ھىزە ل سەر پاشكەفتنا فى كەرتى كو پەيوەندىبەكا راستەوخۇ و نەراستەوخۇ يا ھەمى د پىشكەفتنا ئابوورى دا، ل دووق سىرۇشتى كارى ئەگەرى فى چەندى ژى بۇ ھىمارەكا فاكتەران دزقرىت كو ل ل دەسنىپكا وانژى ئەو سالىن دىرېزبوون يىن عىراق كەفتىبە رىر دوورپىنچا ئابوورى، زىدەبارى وان سالىن دىرېز يىن حكۇمەنا عىراقى يا بەرى شەر دگەل ھەرىمى دكرىن و ئەف چەندە بۇ ئەگەر ئەف كەرتە پاشفە بىمىنىت و فرۇشتنا گازى بۇ مەرھەمىن ئاقاكرن و گەشەكرنى نەھاتىبە بكارىنان، ھەروھسا پىشت بەستنا كارگەھىن پىشەسازى يىن عىراقى ل سەر وان ئامىر و كەرەستەيان يىن ژ دەرغەھى وهلاتى د ھاتن فاكتەرەكى دى بوون ژ بەركو پىشتى سەپاندنا دوورپىنچا ئابوورى و سالىن شەرى ئىدى ب زەحمەت ئەف ئامىرە دگەھىشتەنە عىراقى.

ئەگەرى سەرەكى بوو بەر رىگر د پىشكەفتنا فى كەرتى دا بۇ ھندى دزقرىت كو چ سىياسەتىن

ل كەرتى خىزمەتگوزارىيان ل سەر حسابا كەرتى چاندنى ھاتىبە، زىندەبارى ھاوردەكرنا بەرھەمىن چاندنى بىن ئەرزان بووينة ئەگەر بەرھەمىن ناڧخۇبى بىش نەكەفەت.

تەوھرى سى:

كەتواری چالاكیین وەبەرھىنانى ۱. وەبەرھىنانا كۆمى:

ھەرچەندە يا ب زەحمەتە ئەم بىشنىن وى كۆمى پارەى بى ھاتىبە تەرخانكرن ل سەر پىرۇزەبىن كەشەكرنى ژلاىن كۆمەتنى قە لەورا ئەم دى پشت بەستىن كەپنە سەر كۆمىن ھاتىبە تەرخانكرن ژ بەرنامى كەشەپىندان ھەرنەمان.

نيزىكى ۱۵،۵٪ ئى ھىزا كارى ژ سەرجمىن كىشتى بىن ھىزا كارى ل پارىزگەھىن و پىزا ۱۷،۵٪ ل سەر ئاستى ھەرنىمىن بىمەزىخىت، ئەف چەندەژى دىقزىت بۇ كىمبوونا پىزەيا كىركاران ل كەرتى پىشەسازى ل ھەرنىمىن ئەوا كو بۇ چەندىن سالان تووشى ھەوین خرابكرن و ژ ناڧچوونا ئابوورى بووى زىندەبارى بۇ وان سىياسەتان بىن نەبووينة ئەگەرنى دانانا چ بىنەماىن پىشەسازى بىن چالاك. ئەف چەندە كۆمەتا ھەرنما كوردستانى نەچارەكەت كو دوبارە چاڧخىشاندىنەكى د قان سىياسەتاندا بىكەت ژ پىنخەمەت ھاندان و پىشتەفانىكرنا وەبەرھىنەران داکو بەرنى خۇ بدەنە قى كەرتى ئەوژى ب رىنكا گونجاندىنا كەشۇھەوابەكى گونجاي بۇ وەبەرھىنەرنىن ناڧخۇبى و دەرەكى. سەرەراى ھەبوونا رووبەرنىن بەرفرەھ بىن ب كىزھاتى بۇ كەرتى چاندنى، لى كاركرنا خەلكى

خىشتەبىن (۱۱)

سەرجمىن كىشتى بىن پارەين ھاتىبە مەزاختن بۇ پىرۇزەيان ژ مىزانىيا كەشەپىندان ھەرنەمان دىنابەرە سالىن ۲۰۰۶-

۲۰۱۱

ز	وہزارەت يان كەرت	ژمارە	%	كۆمە دەع	%
۱	بازىرقانى و كەشتوگوزار	۷۴۶	۲۰،۳	۲۰۰۶۱۸۸۳۴۳۳	۲۹،۳
۲	چاندن و ژىندەرنىن ئاڧى	۱۰۲۴	۲۴،۵	۱۲۷۰۷۲۳۸۰۶۰۸	۱۴،۰
۳	ئاشەدانكرن و كارىنكرن و ئاكنجىبوون و قەكرنا رىكان	۱۲۱۷	۱۵،۰	۳۵۷۰۸۲۳۹۱۶۰۸	۲۵،۵
۴	كارەب	۲۷۸	۱۱،۲	۳۹۵۶۷۱۴۶۲۶۸	۵،۴
۵	پەرورەدە	۱۳۸	۵،۱	۶۱۶۶۳۵۰۱۲۰۱	۶،۴
۶	ساخلمى	۷۰	۱،۷	۳۷۶۴۹۶۶۹۸۱۶	۳،۳
۷	بازىرگانى و پىشەسازى	۳	۰،۲	۱۲۸۲۸۹۳۷۳۷	۰،۲
۸	خواندنا بلند	۳	۰،۲	۱۱۸۶۰۷۴۲۷۵۰	۲،۰
۹	رەوشەنبىرى و لاوان	۴۵	۱،۱	۳۶۴۹۴۶۰۵۱۰۶	۳،۱
۱۰	ئەوقاف و كاروبارىن ئاپىنى	۵۸	۳،۰	۳۸۱۱۴۹۲۲۵۲	۰،۶
۱۱	كار و كاروبارىن كۆمەلاپەتى	۴	۰،۲	۹۰۷۲۹۴۱۹۰	۰،۲
۱۲	كارگىزىيا ناڧخۇبى (دىوانا پارىزگەھىن)	۶۹	۳،۶	۵۰۷۱۹۵۷۱۹۶۵	۸،۴
۱۳	سەنتەرنى پەرەپىندان و كەشەپىندانى (دىوانا پارىزگەھىن)	۲۷	۱،۴	۹۸۱۷۶۹۱۵۰۰	۱،۶
۱۴	سەرجمە	۳۶۸۲	۱۰۰،۰	۱۰۶۱۲۷۹۵۸۸۲۹۵	۱۰۰،۰

۲. ۋەبەرھىننا تايىبەت:

پىشتى دەرگەفتنا ياسايا ۋەبەرھىننانى ل ھەرنما كوردستانى ل سالا (۲۰۰۶) ئى، چالاكىين ۋەبەرھىننانى ناسوبەكىنى نوۋى بخۇفە دىت ئەوۋى پىشتى كو ھاندانا ۋەبەرھىننەرنىن ناخۇيى و بىانى ھاتىبەكرن كو مفاى ژ وان دەلىقەيىن ۋەبەرھىننانى بىينىن يىن ژ لايى ياساينى قە چەندىن ئاسانكرى بۇ ھاتىبەكرن ل دووۋ وان داتايىن بەردەست يىن دەستەيا گىشتى يا ۋەبەرھىننانى ل ھەرنما كوردستانا عىراقنى د خىشتەينى ژمارە (۱۲) ھاتىبە دياركرن بۇمە دياردبىت كو ھژمارەكا پرۇزەيىن ۋەبەرھىننانى دناقبەرا سالىن (۲۰۰۷-۲۰۱۵) ئى ھاتىبە بجهئىنان.

ژ داتايىن قى خىشتەي بۇمە دياردبىت كو رنقەبەرىيا گىشتى يا ۋەبەرھىننانى ل پارىزگەھا دھۆكى د ماۋەينى سالىن بوورى دا دەستورى دايە ۲۰۱ پرۇزەيىن ۋەبەرھىننانى، ژ وان زى پتر ژ ۶۰٪ ئى ئەبووون يىن دەستورى ل سالىن (۲۰۱۱-۲۰۱۴) ئى دا ۋەرگرتىن و سەرماينى گىشتى يىن ل قان پرۇزەيان ھاتىبە مەزاختن نىزىكى (۵,۹۴۲) مىليار دولارىن

نەمىركى بوون و نىزىكى ۲۰ مىليون مەترىن جودا يىن رووبەرى عەردى بۇ ھاتىبە تەرخانكرن ئەف پرۇزەيە ل سەر ھندەك چالاكىيان ھاتىبە دابەشكرن و د خىشتەينى ژمارە (۱۳) دا ھاتىبە دياركرن.

ژ داتايىن خىشتەي بۇمە دياردبىت كو پرۇزەيىن پىشەسازى و خزمەتگوزارى و پرۇزەيىن ئاكنجىكرن دا ھژمارا وان ژ ھەمىيان پترن، ل سەر ئاستى چالاكىين ئابوورى دياردبىت كو ھەردو كەرتىن ئاكنجىكرن و پىشەسازىن بەھرا شىرى ۋەرگرتىنە ژ كوژمى سەرماينى ھاتىبە تەرخانكرن ل پارىزگەھى ب رەنگەكى كو نىزىكى ۷۱,۰٪ ئى ژ سەرجمى كوژمى گىشتى يى سەرمايە ھاتىبە تەرخانكرن ئەوۋى ل دووۋ وان دەستورىيىن ھاتىبە دان ژ لايى دەستەيا گىشتى يا ۋەبەرھىننانى ل ھەرنما بۇ قان كەرتان. ئەگەرى قى چەندى زى بۇ ھندى دزقرىت كو پىندقىيا ناخۇيى بۇ قان كەرتان زىندەبووينە زىندەبارى وى قازانجى مەزىن يى ژقان كەرتان دەيت دگەل كىمبوننا پلا مەترسىن ب تايىبەت د كەرتى ئاكنجىكرنى دا. ھەردىسان زىندەبوونا داھاتى ھەيقانەينى تاكەكەسان

خىشتەينى (۱۲)

پرۇزەيىن ۋەبەرھىننانى يىن ھاتىبە بجهئىنان ل پارىزگەھا دھۆكى دناقبەرا سالىن ۲۰۰۷-۲۰۱۵

سال	ژمارا پرۇزەيان	رنقە %	سەرمايە \$	رنقە %	رووبەر م	رنقە %
۲۰۰۷	۳	۱,۴۹	۶۷۷۸۸۴۶۲	۱,۱۴	۳۷۵۵۹	۰,۱۸
۲۰۰۸	۱۰	۴,۹۸	۲۹۸۱۰۰۲۲۵	۵,۰۲	۱۳۷۱۳۱۳	۶,۷۰
۲۰۰۹	۱۴	۶,۹۷	۲۹۵۸۶۶۰۹۲	۴,۹۸	۲۰۶۳۵۲۳	۱۰,۰۸
۲۰۱۰	۱۷	۸,۴۶	۸۵۳۴۶۲۰۱۶	۱۴,۳۶	۶۲۵۵۳۸۸	۳۰,۵۸
۲۰۱۱	۲۶	۱۲,۹۴	۵۲۴۲۰۵۹۳۲	۸,۸۲	۲۱۵۱۶۵۵	۱۰,۵۱
۲۰۱۲	۴۷	۲۳,۳۸	۹۸۵۳۶۳۹۳۲	۱۶,۵۸	۳۸۳۵۵۲۲	۱۸,۷۴
۲۰۱۳	۳۶	۱۷,۹۱	۱۶۸۸۱۰۲۹۷۲	۲۸,۴۱	۱۹۶۰۲۲۸	۹,۵۸
۲۰۱۴	۳۸	۱۸,۹۱	۳۴۳۶۹۴۰۶۶	۵,۷۸	۲۰۶۷۰۳۲	۱۰,۱۰
۲۰۱۵	۱۰	۴,۹۸	۸۸۵۶۴۵۰۴۶	۱۴,۹۰	۷۲۹۳۳۱	۳,۵۶
سەرجمە	۲۰۱	۱۰۰,۰	۵۹۴۲۲۲۷۸۶۳	۱۰۰,۰	۲۰۴۷۱۵۵۳	۱۰۰,۰

ژندە: رنقەبەرىيا گىشتى يا ۋەبەرھىننانى ل پارىزگەھا دھۆكى. ۲۰۱۶.

خىشتەين (۱۳)

ھژمارا پرۆزەينىن وەبەرھىنانى ل دووڧ كەرتىن ئابوورى ل پارىزگەھا دھۆكى ل سالىن (۲۰۰۷-۲۰۱۵)

كەرت	ھژمارا پرۆزەيان	پىژە %	سەرمايە \$	پىژە %	رووبەر م ^۲	پىژە %
ئاكنجىكرن	۳۸	۱۸,۹۱	۲۱۳۸۹۶۴۰۳۶	۳۶,۰۰	۷۶۸۰۲۹۵	۳۷,۵۲
بازرگانى	۲۸	۱۳,۹۳	۳۸۵۷۵۹۸۹۳	۶,۴۹	۹۶۶۸۴۳	۴,۷۲
ساخلىمى	۹	۴,۴۸	۴۸۳۴۴۱۹۸	۰,۸۱	۲۶۹۷۳	۰,۱۳
پىشەسازى	۵۸	۲۸,۸۶	۲۰۹۸۹۳۱۷۳۶	۳۵,۳۲	۶۴۱۳۸۹۲	۳۱,۳۳
گەشتىبارى	۴۲	۲۰,۹۰	۷۱۹۹۴۹۰۱۹	۱۲,۱۲	۳۱۶۰۸۸۲	۱۵,۴۴
فىركرن	۸	۳,۹۸	۴۳۰۸۴۶۷۱	۰,۷۳	۸۳۹۳۱	۰,۴۱
چاندن	۸	۳,۹۸	۴۴۲۱۴۲۹۷۲	۷,۴۴	۱۸۴۲۸۱۸	۹,۰۰
وهرزىشى	۱۰	۴,۹۸	۶۵۰۵۱۳۳۸	۱,۰۹	۲۹۵۹۲۰	۱,۴۵
سەرجمە	۲۰۱	۱۰۰,۰	۵۹۴۲۲۲۷۸۶۳	۱۰۰,۰	۲۰۴۷۱۵۵۳	۱۰۰,۰

ئىدەر، ئەف خىشتە ھاتىبە ئامادەكرن ژ لايىن فەكۆلەرئىشە ل دووڧ وان داتايىن ھاتىبە پىشكىكرن ژ لايىن دەستەبا گىشتى يا وەبەرھىنانى ل ھەرئىما كوردستانا عىراقى.

تەوھرى چواری:

كەرتى بازارگانى

فى كەرتى پىشكەفتنەكا مەزن بخۇڧەدېتتە ب تايبەت دگەل دەرکەفتنا كەرتى تايبەت د فى بواری دا و فەكىنشانا كارگىرىن حكۆمى پىشتى سەرھلدانى، ب فى رەنگى بزاڧا بازارگانى بوو چالاككيا سەرەكى يا ئابوورى ھەرئىما كوردستانى ئەوژى ژ بەر جھن وى بىن جوگرافى بىن گرنك كو دكەڧىتە سەر سنوورن نىڧدەولەتى دگەل و تركبا و ئىران و سورىن زىندەبارى بەشىن دى بىن عىراقى، ئەف كەرتە شىبا تا رادەپەكى بودجەيا گىشتى يا ھەرئىمى بەرەڧ باشىن بىبەت ئەوژى ب رىنكا وەرگرتنا باجىن گومركى ب رەنگەكى كو تىنكرابىن گرنككيا پىژەين يا قان باجان پىرىبوو ژ ۸۰% ھەتا ۹۰% ل ھندەك سالان ژ داھاتىن ھەرئىمى (بەرى ساللا ۲۰۰۳) ئى. ژ لايەكى دىڧە فى چەندى ب شىوھەكى نەرتنى كارتىكرن ل سەر ھەستىارىبا

و خىزانان ب شىوھەكى بەرچاڧ پىشتى ساللا (۲۰۰۴) ئى بوويە ئەگەر فىشارەكا مەزن ل سەر ژىكشەبوونا خىزانان و جودابوونى پەيدابىت و ئەف چەندەژى پىندڧى ب ئافاكرنا بەكەين ئاكنجىكرن بىن نوى ھەبوو. ل دووڧدا ھەر ئىك ژ كەرتىن پىشەسازى و چالاككىن بازارگانى و گەشتىبارى ل دووڧ ئىكدا دەين و پىژەيا ماى كو دېتە نىزىكى ۱۳% بۇ كەرتىن پىشەسازى و فىركرن و وهرزىشى دەين. ئەگەر ئەم قان پرۆزەيان ل دووڧ كەرتىن سەرەكى دابەش بكەين دى بىن كىو بەھرا خزمەتكوزارىبان نىزىكى بەھرا ئاكنجىكرن بە ل دووڧدا بەھرا پىشەسازى دەيت و ل دووماھىن ژى پىژەپەكا نزم بۇ كەرتى چاندنى ھاتىبە تەرخانكرن. زىندەبارى ئەڧا بەرى نھو، ل دووڧ وان داتايىن ھاتىبە بەلاڧكرن ژ لايىن رىڧەبەرىبا گىشتى يا وەبەرھىنانى ل پارىزگەھا دھۆكى دياردېت كو ژ سەرجمە ۲۰۱ پرۆزەين دەستویرداى، ب تىن ۱۰ پرۆزە بىن بىانى نە و ۸ پرۆزە بىن ھەڧىشكن و ۱۸۲ پرۆزەين ناڧخۆبى بوون.

دووقدا ل رىزا دووى بازىرگانىيا رۇژھەلاتى دگەل وەلاتى ئىرانى دەيت ب رىژىيا ۲۵٪ ئ و ئەف رىژىيا ماي ژى دگەل وەلاتى چىنى ئە كو دىتە نىژىكى ۳۰٪ ئ كو رۇژ بۇ رۇژى ئەف بازىرگانىيە پتر جھى خۇ دكەت و كەلپەلەن وئ ھەفركيا كەلپەلەن دى يىن بازارى دكەت ئەوژى ب رىكا فەكرنا سەدەھا جھىن بازىرگانى يىن كەلپەلەن چىنى دفرۇشن.

سەرژمىرى دياردكەن كو قەبارەيىنى ئالۇگورىيا بازىرگانى دناقبەرا عىراقى و تركيا دا ل سالا (۲۰۱۳) ئ گەھشەنە ۱۲ بليون دولارن ئەمىرىكى كو نىژىكى ۷۰٪ ئ دگەل ھەرىما كوردستانى بوو و ئەف كەلپەلە ب رىكا گومركىن سنوورى يىن پارىزگەھا دھۆكى يا ھاتبوون ب تايەت گومركا ئىبراھىم خەلىل ل دووقدا وەلاتى تركيا بزاڤكرن قى قەبارەيىنى ل سالا (۲۰۱۴) ئ بگەھشەنە ۱۵ بليون دولاران كو ئەفەژى ئەو ژمارەيە يا وەلاتى ئىرانى ژى بزاڤى دكەت قەبارەيىنى ئالۇگورىيا بازىرگانىيا خۇ دگەل عىراقى بگەھشەنە ژ بەركو ژىدەر دياردكەن كو قەبارەيىنى ئالۇگورىيا بازىرگانى دناقبەرا عىراق و ئىرانى ژى ھەتا دووماھىيىيا سالا بوورى گەھشەتبوو ۱۲ بليون دولاران و نىقەكا وئ دگەل ھەرىما كوردستانى بوو.

زىدەبارى ھەردو وەلاتىن تركيا و ئىرانى يىن كو مل ب ملن ھەبوونا خۇ يا ئابوورى ل ھەرىما كوردستانى ھەبوونا خۇ يا سىياسى ژى ل ھەرىمن ھەيە، وەلاتى چىنى رۇژ بۇ رۇژى بەرھەمىن خۇ فرىدكەتە بازارىن كوردستانى كو ئەفركە شىايە بازارىن مە ب بەرھەمىن خۇ يىن نەباش پرىكەت ژ بەركو ئەف بەرھەمە گەلەلك دىنەزانن و ئەگەرى قى چەندى ژى بۇ ھندى دزڤرىت كو بازىرگانىن كوردستانى قەستا قى وەلاتى كرىيە داكو ھندەك بەرھەمىن كوپىكرى كو دگەل رىنگەھا كوردستانى بگونجىن يىنە دناق بازارى دا و سالانە قەبارەيىنى ئالۇگورىيا بازىرگانى دگەل قى وەلاتى ژى گەھشەتىيە چوار بليون دولاران. لى ھەرىما كوردستانى ب تىن بەرھەمى پەترۇلى فرىدكەتە دەرڤەي وەلاتى كول قى دووماھىيە دەست ب ھنارتنا وئ كرىيە ب رىكا بەندەرى جىھان ل وەلاتى

داھاتىن ھەرىمن ب پەيوەندىن دەرەكى كر. ھەروەسا كۇمپانىيىن بازىرگانى ل ھەرىمن رۇلەكى بەرچاف د دروستكرنا سەرمايەكن باش دا و داينكرنا دەلىڤەيىن كارى و داينكرنا كەلپەلەن جۇراوجۇر بۇ خەلكى ھەبوو.

يەكەم: زىدەبوونا ھىمارا كۇمپانىيان:

ھەرىمن پىشكەفتەنەكا باش د بوارى زىدەبوونا ھىمارا كۇمپانىيىن بازىرگانى دا بخۇڤە دىتەيە د ماوۋەيىن سالىن نۆتاند، د ماوۋەيىن دناقبەرا سالىن (۱۹۹۴-۱۹۹۸) ئى ھىمارا كۇمپانىيىن بازىرگانى ل ھەرىمن ۱۵۱ كۇمپانىيان نەدبوورى لى سەرژمىرەكا نوى كو ھاتىيە بەلاقىن ژ لايى رىڤەبەرىيا كۇمپانىيان ل پارىزگەھى دياردكەت كو ھەتا نھو ۲۹۳ تايىن كۇمپانىيىن بيانى ل پارىزگەھى ھاتىنە تووماركرن، زىدەبارى ھەبوونا ۳۰۵ كۇمپانىيىن ناڤخۇيى و ب قى رەنگى سەرجمەن وان دىتە ۲۳۴۷ كۇمپانى. ئەف چەندەژى ھىمايىن دكەتە سەر ھندى كو پارىزگەھا دھۆكى خودان ھندەك كاودانىن و بەرھىنانى يىن ھەرەباشە كو كۇمپانىيىن جىھانى و عەرەبى و بيانى ھاندەت ھەفركىن بگەن ل سەر بەدەستقەئىنانا دەلىڤەيىن و بەرھىنانى ل پارىزگەھى، ھەلمەت ئەف چەندەژى بۇ ھەبوونا وئ ياساين دزڤرىت يا مافىن و بەرھىنەران دپارنىت.

دوومە: بازىرگانىيا ھەرىمنى يا دەرەكى:

ئەم نەشىن بازىرگانىيا دەرەكى يا پارىزگەھى ژ بازىرگانىيا گىشتى يا ھەرىمنى جودابكەين ژ بەركو ئەف بازىرگانىيە ب تىن دگەل سى وەلاتىن بيانى دەيتە كىن يىن كو نىژىكى ۹۰٪ ئ ژ بەرھەمىن ھاوردەيىن ل بازارىن كوردستانى پىكەئىن. ل رىزا ئىكىن بازىرگانىيا باكوورى كو دگەل وەلاتىن تركىايە و ھەرىما كوردستانى ب شىۋەبەكن گىشتى و پارىزگەھا دھۆكى پىشت بەستىن دكەتە سەر قى وەلاتى كو نىژىكى ۳۵٪ ئ ژ پىدەيىن بازارى پىكەئىن و رىژىيا پارىزگەھا دھۆكى ب تىن ژ قى رىژىيە دگەھىتە نىژىكى ۸۰٪ ئ، ل

• كاروبارنى وەزارەتىنى و پەيوەندىيا وان دگەل يىنكەھانەيىن پەترۇلى يىن جۇراوجۇر.
ياسايا پەترۇل و گازى ل ھەرىمى دەيتە ھەژمارتن ئىك ژ ديارترىن ياساين تايبەت ل ھەرنما كوردستانى ژ بەركو شىياپە ھەر تىشتى پەيوەندى ب پەترۇلى قە ھى رىكېيخيت ھەر ژ ب رىقەبرنا سامانى پەترۇلى ب رىكا دروستكرنا كۆمپانىين سەرەكى يىن پەترۇلى و ل دووقدا قۇناغىن جوداجودا يىن پىشەسازىيا پەترۇلى وەك قۇناغىن ئاشكەراكرن و بەرھەم ئىنان و قەگوھاستنا وى، زىدەبارى ميكانىزما ب رىقەبرنا داھاتىن پەترۇلى ئەوژى ب رىكا دروستكرنا سىندۇقا كوردستان يا داھاتى پەترۇلى زىدەبارى رۇل و دەستەھلات و ئەركىن وەزارەتا سامانىن سىرۇشتى و پەيوەندىيا وان دگەل كۆمپانىين پەترۇلى. ژ بۇ ب رىقەبرنا كاروباران و ل دووق ياساين پەترۇلى ل ھەرنما كوردستانى، ھژمارەكا كۆمپانىين پەترۇلى يىن گىشتى ھاتىنە دامەزاندن و ئەركى وان ب رىقەبرنا كاروبارن پەترۇلى پە ل ھەرىمى، ئەف كۆمپانىيە خودان تايبەتمەندىين مەعنەوى نە و ژ لايىن دارايى و كارگىرىقە د سەربەخۆنە كو دەيتە ب رىقەبرن ژ لايىن سەرۇك و ئەنجومەنەكى كارگىرى يى تايبەتمەند كو ژ لايى جقانا وەزىرائقە ھاتىنە دامەزاندن و پىرىيا ئەندامىن پەرلەمانى دەنگ ل سەر داپە.

پەكەم: بىر و كۆمپانىين پەترۇلى ل پارىزگەھى:

دەريارەى وان كۆمپانىين دەستورىيا لىكەريان و بەرھەم ئىنانا پەترۇلى ھەتا سالا (۲۰۱۲) ئى وەرگرتىن، مە داتايىن وى د قى خىشتەين داھاتى دا دياركېرنە دگەل جھى بىرىن لى كاردكەن و پىژەبا بەشدارىكرن و بەھرا ھەرىمى ب پىژەيىن سەدى.
ژ دانايىن قى خىشتەى دياردېيت كو (۱۸) بىرىن پەترۇلى ل پارىزگەھى ھەنە و (۱۵) كۆمپانىين ھەرىمى و جىھانى ل سەر كاردكەن كو پىرىيا وان كۆمپانىين جىھانى يىن نافدارن و ئابوورەكى باش ل سەرانسەرى جىھانى يىن ھەين.

تركيا و ل دەستپىنكا ئەف سالە شىيا رۇزانە (۵۰۰) ھزار بەرمىلان بەھىرىت و ھەتا كو ئاستى وى گەھاندپە (۶۰۰) ھزار بەرمىلېن رۇزانە و دگەل ھىقىين وى چەندى كو ئەف ژمارە ل پاشەرۇژى بلندتر لى بەيت ئەوژى پىشتى ھەرنما كوردستانى پىر گىركىي دەتە پىشەسازىيا پەترۇلى.

سېيەم: دەرگەھىن سنوورى و فرۇكخانە:

پارىزگەھا دھۆكى ب گىرتكىن دەرگەھى سنوورى يىن ھىشكانىيى ھەرىمى و عىراقى قە دەيتە گىردان ئەوژى سنوورى ئىراھىم خەلىلە كو وەلاتى عىراق و ھەرنما كوردستانى ب وەلاتى تركىياقە گىردەت و ژ لايىن دېرۇكېقە ژى ھاتىيە پىشتراستكرن كو ئەف دەرگەھە قەرەبالغىترىن دەرگەھى سنوورى يىن بازىرگانى و گەشتىن ب رىكا ھىشكانى بوويە، ژ بلى قى دەرگەھى ھىندەك دەرگەھىن دېژى ھەنە لى گىركىيا وان گەلەك يا كىمە و ب تىن بۇ مەرەمىن گەشتىكرن دەيتە بكارلىنان. ھەردىسان نە ل ھەرنما كوردستانى و نە پارىزگەھا دھۆكى ژ سنوورىن ئافى نىن لەورا بازىرگانى يا ب قى رىكى ل ھەرىمى نىنە، ژ لايەكى دېقە فرۇكخانەيا دھۆكى اكو نھو يا د قۇناغا دروستكرن دا) ل پاشەرۇژى دى ھىزەكا دى يا ئابوورى دەنە پارىزگەھا دھۆكى.

تەوھرى پىنجى: كەرتى پەترۇلى ل ھەرىمى

ل ھەرنما كوردستانى دو ياساين سەرەكى يىن تايبەت د بوارى پەترۇلى دا يىن ھەين كو شىياپەنە پەيكەرى گىشتى يىن ب كارگىرىيا سامانى پەترۇلى ل ھەرىمى رىكېيخيت. ئەوژى ياسايا وەزارەتا سامانىن سىرۇشتى و ياسايا پەترۇل و گازى پە ب رەنگەكى قان ياسايان ميكانىزما ب رىقەبرنا سىن قايلىن پەترۇلى دەستىشيانكېرنە ئەوژى ئەقەنە:
• ب رىقەبرنا سامانى پەترۇلى ل ھەرىمى ئەوژى ب رىكا پىكئىنانا كۆمپانىين پەترۇلى يىن گىشتى.
• بىرئەبرنا داھاتىن پەترۇلى ئەوژى ب رىكا پىكئىنانا سىندۇقا داھاتىن پەترۇلى.

دەقەرئىن چىيىسى يىن زەنگىن ب بىرىن پەترۆل و گازا سرۆشتى كو دەھنە نىاسىن ب دەقەرا پىشتىنەيا پەترۆل ل كوردستانا عىراقى و دەستپىدكەت ژ (مەندلى، خانەقىن، تۇزخۇرماتو، كەركوك، مەخمۇر، دىبكە، بەتمە، عىن زالە) ھەتا دگەھىنە ھندەك بىرىن پەترۆل يىن نىزىكى سنوورى دناقبەرا سووربا و عىراقى دا ل قەزا زومار.

دووم: يەدەگى پەترۆل ل ھەرىمى:

يەدەگى پەترۆل ل ھەرىما كوردستانى ب ۴۵ مليار بەرمىلان دەھتە خەملاندن كو نىزىكى ۲۱٪ ئى ژ يەدەگى پەترۆلا عىراقى پىكدىنىت كو برا وئ (۱۴۱،۳۵۰) مليار بەرمىلان. ئەف يەدەگى ھەرە مەزن ب شىنوبەكى جىولوجى ل دو دەقەرئىن سەرەكى ل عىراقى دابەش دىت، دەقەرا ئىكى پىكدەھىت ژ

خىستەين (۱۴)

كۇمپانىين و بەرھىنانى ل پارىزگەھى و رىژەيا بەشدارىن د بىرىن پەترۆل دا

ICENCS			
SN	LICENCE area	Operator	other PSC Participant
۱	TAWKE	DNO	Genel Energy
۲	CENTRAL DOHUK	Murghy oil	Petroquest Energy
۳	SUEVANI	Petroquest Energy	
۴A	SIND-AEDIESAT	Perenco	Oryx Petroleum
۴B	SIND-AEDIWSAT		
۵	SARANG	HKN Energy	Marthon oil
۶	BER BAHR	Genel energy	Gulf keystone
۷	SHEIKH-ADI	Gulf keystone	
۸	DOHUK	DNO	Genel Energy
۹	AI QUSH	ExxonMobil	
۱۰	ATRUSH	General Exploration partners	TAQA
۱۱	SHEIKH	Gulf keystone	MOL & Texas keystone
۱۲	AIN SIFNI	Hunt oil	Afren
۱۳	DINARTA	Hess	Petroceltic
۱۴	AKRI-BIJEEL	MOL	Gulf keystone
۱۵	ROVI	Chevrun	OMV
۱۶	SARTA	Chevrun	OMV
۱۷	BARDA RASH	Afren	Komet Group
۱۸	BAESHIQA	ExxonMobil	

حكۆمەتان بىنن حەزەكا ژ دل ھەى بۇ باشتىركرنا ئاستى خۇشگوزەرانىيا خەلكى خۇ. ھەلبەت ئىك ژ فاكتهرىن دىنە ئەگەرى ب دەستقەئىنانا قى ئارمانجى ژى ھەمەجۇركرنا ژىدەرىن داھاتى و زىدەكرنا پىژەيا ھارىكارىيا وان كەرتان بىنن پىترىن پىژەيا بەھائى زىدە داىبن دكەن ب ھەقبەركرن دگەل كەرتىن ئابوورى بىن دى، ھەردىسان دوىركەفتن ژ ھندى كو پىشت بەستىن ل سەر كەرتەكى ب تىن بەھىتە كرن ئەوژى ژ پىخەمەت بەرقەرارىوون و زىدەبوونا ل دووف ئىك يا قەبارەبىنى داھاتى راستەقىنەبىن تاكەكەسى، زىدەبارى قى چەندى گرەنتىيا دابەشبوونا يەكسان ل سەر وان كەسىن دەست د چالاكىن ئابوورى و جفاكى بىنن جوداجودا دا ھەى. بۇ ئاشنابوون ل سەر ژىدەرىن داھاتى و قەبارەبىنى وى ئەم دى پىشت بەستىن كەبىنە سەر وان داتابىن دىخستەبى ژمارە (۱۵) دا ھاتىن.

ئىك: تىكرابىن داھاتى خىزانى بىن ھەبفانە

بو راوہستىان ل سەر ژىدەرىن داھاتى خىزانى و قەبارەبىنى وى بىن ھەبفانە ل پارىزگەھىن عىراقى ئەم دى پىشت بەستىن كەبىنە سەر داتابىن دىخستەبى ژمارە (۱۵) كو ژمارەبىن وى بىن نىزىكى ژ وى سەرژمىرىن ھاتىنە ھەرگرتن ئەوا ژ لائى دەستەبا

دەقەرا دووى پىكدەھىت ژ دەقەرەكا دەشتى ل باشوورى عىراقى كو دەستپىدكەت ژ باكوورى كەنداقى ل دەقەرا بەسرا ھەتا دگەھىتە باكوورى باژىرى كوت، ژ بەركو دەرگەھى ھنارتنا پەترۆلا باكوورى نھو ب رىكا بەندەرى جىھان بىن توركى دەھىتە قەگۇھاستىن لەورا دەرگەھى سەرەكى بىن بازىرگانىيا پەترۆلا ھەرىمى د پارىزگەھا دھۆكۆ را دبوورىت زىدەبارى بۇرىن ھنارتنا گازا سرۇشتى.

تەوھرى شەشى:

كاودانىن ژيانى ل دەف ئاكنجىبىن پارىزگەھى

يەكەم: ژىدەر و قەبارەبىنى داھاتى خىزانى:

تىكرابىن داھاتى تاكەكەسى بىن خىزانى دەھىتە ھەژمارتن ئىك ژ پىقەرەن سەرەكى بىن ب رىكا وى ئەم دىبىن ئاشناى شىانىن خەلكى بىن ل سەر كرىنا تىشتان بىن ئاستى وان بىن ژيانى، لەورا زىدەبوونا قى داھاتى ئىكە ژ ئەرك و ئارمانجىن سەرەكى بىن بەرنامە و سىياسەتىن ئابوورى بىن ھەمى

خىستەبى (۱۵)

تىكرابىن داھاتى خىزانى بىن ھەبفانە ل دووف ژىدەرى ل سالا ۲۰۱۴ (دولارى ئەمرىكى)

ز	ھەرىم	مووچە	داھاتى كرىكاران (كەرتى ئابىبەت)	داھاتى مولكدارىن	سەرچەمى سەرچەمى داھاتىن قەگۇھاستى	سەرچەمى گىشتى دىع.
۱	دھۆك	۸۵۰،۷	۴۲۷،۵	۳۶۹،۰	۹۹،۳	۱۷۴۶،۵
۲	ھەرىما كوردستانى	۷۷۱،۵	۴۴۱،۰	۴۳۱،۵	۱۳۱،۰	۱۷۷۵،۰
۳	سەرانسەر عىراقى	۵۸۳،۰	۳۲۲،۵	۲۵۵،۰	۱۲۷،۵	۱۲۸۸،۰

دو: دابەشېوونا رېژەيى يا خىزانان ل دووڧ گرۆپپىن داھاتى:

دابەشېوونا رېژەيى يا خىزانان ل دووڧ گرۆپپىن داھاتى دەپتە ھەژمارتن ئىك ز پېڧەرەن گىرنگ يىن دەرىننى ز سرۆشتىن دابەشېوونا داھاتى ل ھەر وەلاتەكى دكەت، ئەڧ پېڧەرە ھندەك بەلگەيىن گىرنگ دەتە دياركرن ل دۆر رادەيى نەپەكسانىيىن دابەشېوونا داھاتى دا زىندەبارى رادەيى دابەشېوونا جفاكى ل سەر تەخىن داھاتى يىن دەستىشانكرى، ھەرەسا رادەيى داكوكىكرنا تاكەكەس و خىزانان د تەخىن دەستىشانكرى دا، ھەرەسان قى شىوازى دابەشېوونى ھندەك گرەنتى يىن مەزن ھەنە ز بۇ سەرگەفتنا سىياسەتىن ئابوورى يىن مەرەما وان دانانا سنوورەكى يان كىمكرنا ئاستىن ھەژارىن ل دەڧ خەلكى زىندەبارى باشترلىكرنا ئاستىن خۇشگوزەرانىيا ھەمى تەخ و چىننىن چفاكى.

زبەرڧى چەندى خىزانىن عىراقى ھاتىنە دابەشكرن بۇ سەر ۱۰ تەخىن داھاتى كو دەستىپىدكەت ز تەخا داھاتى وان يىن ھەيڧانە كىمتر ز ۱۰۰\$ ھەتا وى تەخى يا داھاتى وان يىن ھەيڧانە پتر ز ۳۰۰۰\$ ھەرەكى د خىستەيى ژمارە(۱۱) دا ھاتىيە دياركرن.

ئەڧ خىستەيە ئامازەيى دكەتە سەر ھندەك راستىيىن گەلەك گىرنگ وەك نەپەكسانىيا خىزانان ل سەر بنەمايىن تەخىن داھاتى يىن جوداجودا ل پارىزگەھا دھۆكى و ھەرئەما كوردستانى و عىراقى ب گىشتى و ئەڧ چەندە خويادىبىت دەمى خىزان دەپتە

گىشتى يا نامارى ل ھەرئەمان ب ھەڧكارى دكەل رىنكخراوون نەتەوون ئىنكرى ھاتىيە نەنجامدان. ئەڧ ژمارەيىن نىزىكەيى ل سەر بنىاتى بەرسىقن وان خىزانان ھاتىنە وەرگرتن يىن بەشدارى راپرسىيىن بوويىن و ل دووڧ ھژمارەكا ئالىيىن ئابىەتەمەند د بوارى سەرژمىرياندا ئەڧ ژمارە وەك تىنكرابى داھاتى ھەيڧانە و ژندەرى وى پىشت بەستىن ل سەر ھاتىيەكرن.

ل دەستىپىكى دڧىت ئامازەيى ب ھندى بگەيىن كو ئەو كوژمى پارەي يى ئامازە پى ھاتىيە كىر دڧى خىستەي دا ب دولارى ئەمىركىيە، كو كوژمى پارەي يى سەرژمىريىن عىراقى دا ھاتىيە گوھارتن بۇ دولارى ئەمىركىي ب ھايىن بازارى ل دەمى ئامادەكرنا قى راپۆرتى ئەوژى (۱\$ = ۱۲۲۳ دىنارن عىراقى).

۱. تىنكرابى داھاتى ھەيڧانەيىن خىزانىن پارىزگەھا دھۆكى كىمترە ز تىنكرابى داھاتى خىزانىن پارىزگەھىن دى يىن ھەرىمى ئەوژى (۲۸،۵\$)، لى ب (۴۵۸،۵\$) ز تىنكرابى گىشت پارىزگەھىن دى يىن عىراقى پترە.

۲. بەھرا ھەرە مەزن يا داھاتى خىزانى ل پارىزگەھا دھۆكى و پارىزگەھىن دى يىن عىراقى ز مووچەيى دامودەزگەھىن حكۆمى دەپت.

و ل سەر قى بنىاتى ئەم دىننىن بگەھىنە قى راستىيىن: خىزانىن پارىزگەھا دھۆكى و ھەرىمى دەلىڧەپەكا باشتر يا ھەي ز بۇ ب دەستڧەئىنانا ژندەرىن داھاتى ئانكو وان پتر دەلىڧەيىن كارى ز پارىزگەھىن دى يىن عىراقى يىن ھەيىن.

خىستەيى (۱۱)

دابەشېوونا رېژەيى يا خىزانان ل دووڧ تەخىن داھاتى (دولارى ئەمىركى)

ز	ھەرئەم پارىزگەھ	۱۰۰	-۱۰۰	-۷۰۰	-۸۰۰	-۹۰۰	-۱۰۰۰	-۱۲۰۰	-۱۵۰۰	-۲۰۰۰	۳۰۰۰	سەرچەم
	و كىمتر	۱۹۹	۷۹۹	۸۹۹	۹۹۹	۱۱۹۹	۱۴۹۹	۱۹۹۹	۳۰۰۰	پتر		
۱	دھۆك	۱۷،۴	۸،۱	۱۱،۲	۹،۷	۷،۲	۴،۹	۴،۶	۹،۲	۱۷،۷	۱۰،۰	۱۰۰،۰
۲	كوردستان	۱۵،۸	۶،۸	۸،۸	۸،۳	۷،۰	۵،۴	۴،۷	۱۰،۰	۲۱،۱	۱۲،۱	۱۰۰،۰
۳	عىراق	۱۸،۲	۱۱،۵	۱۲،۱	۹،۶	۹،۲	۷،۵	۸،۱	۹،۲	۸،۸	۵،۸	۱۰۰،۰

دابەشكەرن ل سەر سى تەخىن داھاتى، ئەوژى تەخا داھاتى وان كىم (ھەتا ۷۹۹ دولارن ھەيئانە) و تەخا داھاتى وان ئافنجى (ژ ۸۰۰-۱۱۹۹ دولاران) و تەخا داھاتى وئ بلند (پتر ژ ۱۲۰۰ دولارن ھەيئانە). ل قىرى ئەم دىشېن تىبىنىيا ھندى بگەين كو ۳۱,۷% ئ خىزانىن پارىزگەھا دھۆكى دكەقنە دگەل تەخا داھاتى وان بىن كىم كو پىژا ۳۱,۴% ئ ژ خىزانىن ھەرىمى پىككىنىت. ل پارىزگەھىن دى بىن عىراقى پىژەيا تەخا داھاتى وان بىن كىم دگەھىتە ۴۱,۸% ئ. ئەو خىزانىن داھاتى وان بىن ئافنجى ژى، پىژەيا خىزانان ل پارىزگەھىن دگەھىتە ۲۱,۸% ئ و سەرەراى نزمبوونا پىژەيا جودا دناقبەرا پايئەخت و پارىزگەھىن دى دا، لى ئەف چەندە د بەرژەوھەندىيا تەخىن داھاتى وان بلند دا دھىت كو ژ داتابىن خىستەى دياردىت نىزىكى ۴۱,۵% ئ ژ خىزانىن پارىزگەھا دھۆكى ئەون بىن داھاتى وان بىن ھەيئانە ژ ۱۲۰۰ دولاران دبووريت لىن ل پارىزگەھىن دى بىن عىراقى ب تىن ۳۱,۹% ئ ژ

خىزانان داھاتى وان ژ ۱۲۰۰ دولاران دبووريت. ب ھەقبەركرنا پىژەيا خىزانىن داھاتى وان بلند دگەل پىژەيا خىزانان بىن داھاتى وان ئافنجى و كىم د خىستەين بەرى نھودا، دى ھژمارەكا راستىيان بۇمە ديارىت.

۱. تىكرايىن داھاتى ھەيئانە بىن خىزانىن ھەرىمى ژ خىزانىن پارىزگەھىن دى بىن عىراقى پترە.
۲. شىواژى دابەشكەرن خىزانان ل سەر ھەرسى تەخىن داھاتى تا رادەيەكى دناقبەرا پارىزگەھا دھۆكى و پارىزگەھىن دى بىن، ھەرىمى دا وەكى ئىكە.
۳. كىمبوونا پىژەيا تەخىن ئافنجى ل پارىزگەھىن، ئەف چەندەژى د بەرژەوھەندىيا ھەردو تەخىن كىم و بلند دابوو و ئەف چەندەژى دھىتە ھەژمارتن ئىك ژ قافارتىن قۇناغا دەمكى ياكو عىراق و ھەرىم تىرا دبووريت ئەوا ژ ئەنجامى گۆھورىن بىن سىياسى و ئابوورى بىن پىشتى ۹-۴-۲۰۰۳ ئ پەيدا بووين.
۴. پىژەيا ھەرە مەزن يا خىزانان ل پارىزگەھىن دى

خىستەين (۱۷)

دابەشبوونا پىژەيا يا مەزاختىن ل سەر گىشت كەلوپەلېن سەرەكى ب بەيىن بازاری ل دووف پارىزگەھان (X)

برگەبىن تىچوونى	دھۆك	كوردستان	عىراق
خوارن و قەخوارن	۲۷,۲	۲۶,۹	۳۵,۶
قەخوارىن (كحولى)	۱,۰	۰,۷	۰,۷
جلوبەرگ و پىلاف	۸,۶	۷,۳	۶,۷
ئاكنجىبوون و ئاف و تىھن	۲۵,۹	۲۶,۷	۲۹,۰
كەلوپەلېن ئاف مالى	۵,۷	۶,۵	۶,۲
ساخلمى	۲,۳	۲,۰	۲,۱
قەگوھاستن	۱۷,۴	۱۸,۰	۱۰,۵
پەيوھەندى	۲,۹	۲,۸	۲,۵
خۆشكوزەراتى و رەوشەنبىرى	۱,۵	۱,۶	۱,۵
فىركىن	۲,۳	۱,۶	۰,۸
خوارنگەھ و ئوتىل	۲,۰	۱,۸	۱,۱
شئومەك و خزمەتىن گىشتى	۳,۲	۴,۲	۳,۳
سەرچەم	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰

برگهين تېچوونا مەزاختنان ھاتىبە دابەشكرن ل سەر ۱۲ برگهين كەلوپەل و خزمەتگوزارىيان كو ل ل دەستېنكا وان خوارن و فەخوارن دەھن، تېبىنيا ھەرە گرتگ د قى خىشتەي دا ئەوھ كو پتر ۷۰٪ ئى تېچوونىن خىزانى يىن گىشتى بۇ سى برگهين كەلوپەلان يىن سەرھكى ھاتىبە تەرخانكرن ئەوژى خوارن و فەخوارن، جھىن ئاكنجىبوون و تېھن، فەگوھاستن، زىدەبارى ھەبوونا نېزىكبوونەكا مەزن ل سەر شىۋازى دابەشبوونا رېژەيى دناقبەرا پارىزگەھين ھەرىمى و تىكرائى ھەرىمى ژ بۇ برگهين نامازە پى ھاتىبە كرن، ل قىرئى جوداھىبەكا بەرچاف يا ھەي ل سەر پارەين دەھنە مەزاختن ژ لايىن خىزانانقە بۇ خوارن و فەخوارن ل ھەرىمى دگەل پارىزگەھين دى يىن عىراقى و ئەف چەندە نەھاتىبە سەر بەرژەوھىندىيا تېچوونىن فەگوھاستن.

ئەو جوداھىين ھەين ل سەر رېژەين مەزاختنا پارەي بۇ خوارن نامازەيى دگەتە سەر نەبەكسانىيا رېژەيا تىرىوون يان دابىنكرنا پىندقىين خىزانى ئانكو خىزانىن ل ھەرىمى ئاستەكى تىرىوونى يىن بىلدنتر ھەبە ب ھەقبەركرن دگەل خىزانىن پارىزگەھين دى يىن عىراقى، زىدەبارى نېزىكبوونەكى مەزاختنا پارەين تەرخانكرى ل سەر جھىن ئاكنجىبوون و تېھن و ئافن و كارەين دا ژ بەركو ئەو جوداھىيا ھەي د مەزاختنا بۇ خوارن دا ل رىزا ئىكى د بەرژەوھىندىيا مەزاختنا فەگوھاستن دا ھاتىبە و ل دووقدا د بەرژەوھىندىيا برگهين دى يىن تېچوونى. داكوگيا مەزاختنا گىشتى ب رېژەين ھەرە مەزن ل سەر ھەرسى برگهين بەرى نھو ھاتىبە دياركرن نامازەيى دگەنە سەر جۇرەكى تىكچوونى د شىۋازى مەزاختنا خىزاناندا ل گىشت پارىزگەھين عىراقى، دىبىت ئەف چەندەژى ھىماين بگەتە سەر فان خالان.

۱. ئەف كەلوپەل و خزمەتگوزارىە دەھنە ھژمارتن برگهين گرتگ بۇ خىزانى، ئانكو ل قىرئى تا رادەبەكى و بىنەھركرن يا ژئ ھەي ب ھەقبەركرن دگەل پىندقىين دى يىن ژيانا وان لەورا ئەو قى رېژەيا مەزن يا داھاتى خۇ ل سەر فان برگەيان د مەزىنخ.

يىن عىراقى دگەفەنە دگەل تەخىن داھاتى وان كىم و نافتجى دا، ئەفە ل دەمەكى كو ل پارىزگەھين ھەرىمى رېژەيا ھەرە مەزن يا خىزانان دگەفەنە دگەل تەخىن داھاتى وان نافتجى و بىلد دا.

دووھم: شىۋازى مەزاختن و تېچوونان

ئەو فاكتەر و گوزاوين كارتىكرن دگەنە سەر شىۋازى مەزاختن و بىرارىن تاكەكەسى يىن مەزاختن گەلەكن و د جۇراوچۇرن وەك ئاستى داھاتى ھەيقانە و ئاستى خواندن و پىكھاتەيا ژى يا ئاكنجىبان، ھەردىسان جوداھىين دەقەرىن جوگرافى ژى كارتىكرن ل سەر قى چەندى دگەت، زىدەبارى جوداھىيا پىكھاتەيا ئاكنجىبان، ئاستى باژىرىوونى و ئەو چالاكىين ئابوورى يىن خەلك ئەنجام دەن، ژ بەركو كاودانين سىياسى و ئابوورى و جفاكى ب شىۋەبەكى رېژەيى ژ باژىرەك بۇ باژىرەكى دى يىن عىراقى دجودانە ب تايبەت پارىزگەھين ھەرىما كوردستانى كو خودانا دەستور و پەرلەمان و كارگىرەكا نافتجىيا تايبەتە و دەستھەئىن خۇ يىن تايبەت ھەنە يىن گرتدايى ب پەيگەرى مەزاختنا گىشتى و وىنەكرن و بجهئىنانا سىياسەتىن ئابوورى. ل سەر قى چەندى جوداھىيا د شىۋازى ژيان و پلەيىن خۇشگوزەرانى يىن ئابوورى و جفاكى ھاتىبە رىكخستن.

لەورا د قى تەوھرى دا دى ھەقبەركرنەكى دناقبەرا خىزانىن پارىزگەھين و ھەرىمى و عىراقى كەين ل سەر چەوانىيا دابەشكرنا مەزاختنا خۇ يا گىشتى ل سەر برگهين مەزاختن يىن جۇراوچۇر يىن كو ھاتىبە پارفەكرن و رىكخستن ل دووق قاقارتىين ستاندر يىن جىھانى يىن ئىكگرتى كو ژ لايى رىفەبەرىين سەرژمىرىارى يىن تايبەتمەند ل نەتەوين ئىكگرتى پىشت بەستن ل سەر ھاتىبەكرن، ئەف قاقارتنە دزقريت بۇ چەندىن فاكتەرىن ئابوورى و جفاكى و مەرەما وان ئاسانكرنا ھەقبەركرىن جىھانى و ھەرىمى نە، و ژ بۇ مەرەما ھەقبەركرنى دى تەماشەي داتايين خىشتەيى ژمارە (۱۷) كەين. ل دووق داتايين قى خىشتەي ديارىووبە كو

مەزىن يا داھاتى خۇ تەرخان دكەن ژ بۇ ب دەستفەئىنانا پىندقىين خۇ ژ خوارن و جھى ئاكنجىبوون و تىھنى ب ھەقبەركىن دگەل ھەرىما كوردستانى.

۲. ھەبوونا ھىلەكا جوداكەر يا مەزىن دناقبەرا تىچوونىن خىزانى ل سەر فەگواھاستنى ل ھەرىما كوردستانى و عىراقى و ئەفەزى بۇ گەلەك ئەگەرەن دزفرت وەك گرانبوونا بەھايى سوتەمەنىن و خىزمەتىن ئامىرىن فەگواھاستنى ژ ترۇمىلان ژ لايەكى فە و ژ لايەكى دىفە خىزانىن كوردستانى ھۇمارەكا مەزىنر يا ترۇمىلان ھەنە.

۳. دەرسارەى كەلوپەل و خىزمەتكوزارىين دى، خىزانىن ھەرىمى رىزەبەكا مەزىنر ژ داھاتى خۇ ل سەر فەن برگەيان دمەزىنخىن.

ھەقبەركىن ل سەر بنىياتى دابەشبوونا رىزەبەى يا تىچوونىن مەزاختىن گىشتى ب تىن وىنەبەكى تەمام ل دۇر سرۇشتى مەزاختىنا پارەبى كاش نادەتە مە، ھەروەكى د خىشتەبىن ژمارە (۱۸) دا نامازە پىن

۲. ئاستىن داھاتى يىن تاكەكەسى و خىزانى نەگەھىشتىنە وى رادەى كو بشىن ھندەكى ژ داھاتى خۇ ب ھەلگىن بۇ وان كەلوپەلان يان خىزمەتكوزارىيان ب مەزىنخىن يىن نەسەرەكى يان كىمتر پىندقى پى ھەى.

۳. بەھايىن رىزەبەى يىن فەن كەلوپەلان تا رادەبەكى دىلندن لەورا كرىنا وان دبىتە ئەگەر پارەبەكى مەزىنر يان پىر نەمىنىت بۇ كرىنا برگەبىن دى يىن تىچوونى، سەرەراى ھەبوونا جۇرەكى وەكھەقىيا رىزەبەى د پەبەكى دابەشبوونا رىزەبەى يا تىچوونىن گىشتى دناقبەرا ھەرىمى و پارىزگەھىن دى يىن عىراقى، ھندەك جوداھىيىن مەعنەوى زى يىن ھەبىن ئەوژى ھەكە ل سەر ئاستىن نىزىمتر يىن برگەبىن كەلوپەل و خىزمەتكوزارىين جۇراوچۇر بگەين، ل بن سىبەرا فۇ چەندى ئەم دىشىن ئامازەبى ب ھندەك تىبىنىان بگەين ئەوژى ب فۇ رەنگى:

۱. خىزانىن پارىزگەھىن دى يىن عىراقى رىزەبەكا

خىشتەبىن (۱۸)

ئىكراپى مەزاختىنا خىزانان ل سەر گىشت كەلوپەلان ب بەھايى بازى ل دووف پارىزگەھان (دولار/ھەبىف)

بىرگەبىن تىچوونى	دھۆك	كوردستان	عىراق
خوارن و فەخوارن	۳۹۳,۳	۴۴۸,۲	۳۵۶,۳
فەخوارىن (كحولى)	۱۴,۵	۱۱,۰	۶,۹
جلوبەرگ و بىلاف	۱۲۴,۸	۱۲۲,۰	۶۶,۸
ئاكنجىبوون و ئاف و تىھن	۳۷۴,۴	۴۴۴,۴	۲۹۰,۰
كەلوپەلەن ئاف مالى	۸۲,۸	۱۰۷,۵	۶۲,۱
ساخلەمى	۳۳,۴	۳۳,۴	۲۱,۲
فەگواھاستن	۲۵۲,۳	۲۹۹,۶	۱۰۴,۶
بەبەندى	۴۱,۷	۴۶,۳	۲۵,۲
خۇشكوزەرانى و رەوشەنبىرى	۲۲,۲	۲۷,۳	۱۴,۵
فىركىن	۳۳,۵	۲۶,۵	۸,۵
خوارنگەھ و ئوتىل	۲۸,۲	۳۰,۷	۱۱,۲
شىتومەك و خىزمەتىن گىشتى	۴۶,۹	۶۹,۷	۳۳,۵
سەرچەم	۱۴۴۷,۹	۱۶۶۶,۶	۱۰۰۰,۸

شيانىن پتر ھەنە ژ بۇ پەيداكرنا پىندقىين ژيانا خۇ و تىركرنا پىندقىين خۇ ب تايەت پىندقىين خوارنى، لى پىژەپىن مەزىن بىن مەزاختىن ل سەر ھەرسى برگەپىن (خوارن، ئاكنجىبوون/ تىھن، و قەگواسىتن) بەلگەھە ل سەر نەبوونا شيانين داھاتىن پارەپىن كاش يا پىترىيا خىزانان و ل پىترىيا پارىزگەھىن عىراقىن ژ بەركو ب شىئوھەكى گىشتى وان جھىن ئاكنجىبوونى بىن گونجايى نىنن زىندەبارى ئارىشەيا بلندبوونا تىچوونىن قەگواسىتنى. سەرەراي جوداھىپىن پىژەپى دناقبەرا ھەرىم و پارىزگەھىن دى بىن عىراقىن لى شىئوواژى مەزاختىن رەنگقەدانا ئاستىن داھاتىن وانە ل گىشت عىراقىن كو دھىتە قاقارتىن ژ تەخىن داھاتىن وان بىن نافنجى ل سەرانسەرى جىھانى.

تشتى گىردايى ب دابەشبوونا پىژەپى يا خىزانان ل سەر تەخىن گىشتى بىن مەزاختىن، ئەم دىشىن پىشت بەستىن بگەسنە سەر داتايىن خىشتەپىن ژمارە (۱۹).

ل دووفا گىرنكىيا جھى، ئەم دىشىن برگەپىن د قى خىشتەپى دا ھاتىن ل سەر سى گىرۇپىن مەزاختىن ژ بۇ ب سانەھىكرنا كىرارا ھەقبەركىن دابەش بگەپن ئەوژى ب قى رەنگى:

- گىرۇپى ئىكى (كىم): كىمىتر ژ ۴۰۰ دولاران ھەتا ۷۰۰ دولاران ھەيقانە
- گىرۇپى دوو (نافنجى): ژ ۷۰۰ دولاران ھەتا ۱۰۰۰ دولاران ھەيقانە
- گىرۇپى ئىكى (بلند): پىتر ژ ۱۰۰۰ دولاران ھەيقانە ئەف خىشتەپە ئامازەپىن دكەتە سەر جوداھىپەكا

ھاتىپە كىرن كو مەزاختنا گىشتى ل ھەرىمى ب گىشتى يان ل سەر ئاستى پارىزگەھىن وئ ل سەر پارىزگەھىن دى بىن عىراقىن دكەقۇت، مەزاختنا خىزانىن پارىزگەھىن دى بىن عىراقىن نىزىكى ۱۰٪ ئى ژ وئ يا ل ھەرىما كوردستانى.

د راستى دا ئەف چەندە بەرامبەرى وان ئاستىن داھاتىن تاكەسكى و خىزانى يە بىن ئامازەپىن دكەنە سەر جوداھىپىن ھەققىئوھە د بەشىن تايەت بىن داھاتىن خىزانى دا، سەرەراي ھندى كو خىزانىن ھەرىمى پارەپەكى كىمىتر تەرخان دكەن ژ بۇ كىرنا خوارنى (ب ھەقبەركىن دكەل پارىزگەھىن دى بىن عىراقىن) لى كوژمى پارەپىن كاش بىن تايەت بۇ قى چەندى پىترە ژ وى بىن ل پارىزگەھىن دى بىن عىراقىن، ھەلبەت ئەف چەندە ل سەر گىشت برگەپىن دى بىن تىچوونى ژى دھىتە سەپاندن. ب دەستقەئىنانا داھاتەكى مەزىنتر ژ لايى خىزانىن ھەرىمى قە بووپە ئەگەر ئەو پارەپەكى مەزىنتر ژى ب مەزىنخن ژ لايەكى قە و ژ لايەكى قە ھارىكارىيا وان كىرە ئەو پارەپەكى مەزىنتر ل سەر كەلوپەل و خىزمەتكوزارىپن نە پىندقى ژى ب مەزىنخن.

ل دووماھىپى ئەم دىشىن بىژىن كورتىيا بابەتى د دو خالىن گىرنگدا دەستىشيان بگەپن ئەوژى ئەقەنە، خىزانىن پارىزگەھدا دھۆكى و ھەرىما كوردستانى پىتر دەلىقە ھەپە د قەبارەپىن مەزاختنا گىشتى دا ھەروھسا دەلىقە د شىئوھەپىن دابەشبوونا پىژەپى يا قى مەزاختىن دا ل سەر كەلوپەل و خىزمەتكوزارىپن جۇراوچۇر، ئەف چەندە ھندى دكەھىنپىت كو وان

خىشتەپىن (۱۹)
دابەشبوونا پىژەپى يا خىزانان ل دووفا برگەپىن مەزاختىن (X)

پارىزگەھ	برگەپىن تىچوونى											
	كىمىتر ژ ۴۰۰	۵۰۰-۴۰۰	۶۰۰-۵۰۰	۷۰۰-۶۰۰	۸۰۰-۷۰۰	۹۰۰-۸۰۰	۱۰۰۰-۹۰۰	۱۲۰۰-۱۰۰۰	۱۵۰۰-۱۲۰۰	۲۰۰۰-۱۵۰۰	پىتر ژ سەرچەم	
دھۆك	۸,۶	۳,۸	۵,۸	۵,۳	۶,۰	۶,۶	۶,۲	۱۱,۱	۱۳,۰	۱۳,۹	۱۹,۷	۱۰۰,۰
كوردستان	۴,۰	۲,۰	۴,۳	۴,۹	۴,۹	۵,۱	۵,۱	۱۲,۴	۱۴,۰	۱۵,۸	۲۷,۶	۱۰۰,۰
عىراق	۱۲,۲	۱۱,۰	۱۱,۸	۱۱,۶	۱۰,۴	۸,۷	۶,۵	۹,۹	۸,۱	۵,۷	۴,۱	۱۰۰,۰

۳. نىزىكى ۵۸,۰% ئىز خىزانىن دھۆكى و ۱۹,۷% ئىز بىن ھەرىمى ئىز تەخا مەزاختىن بىلندە، لى ب تىن ۲۷% ئىز خىزانىن پارىزگەھىن دى بىن عىراقى ئىز تەخى نە.

د راستى دا ئەف رىزەبە ھىمايى دكەنە سەر ھندەك جوداھىيىن بىنرەتى ددابه شىبوونا خىزانان ل سەر تەخىن مەزاختىن دناقبەرا ھەرىما كوردستانى و ب ھەرسى پارىزگەھىن خۇفە دگەل پارىزگەھىن دى بىن عىراقى، ل دەمەكى كو نىزىكى ۴۱,۶% ئىز خىزانىن پارىزگەھىن دى بىن عىراقى ئىز تەخا داھاتى كىمىن و ئەف خىزانە ھەبىقانە كىمىتر ئىز ۷۰۰ دولاران دەمىزىن ئەفە ل دەمەكى كو نىزىكى ۷۰% ئىز

بەرچاڧ ل سەر داكوكىكرنا خىزانان ل سەر مەزاختىن جۇراوجۇر دناقبەرا پارىزگەھىن ھەرىمى و عىراقى دا، ئەم دىن قان نامازەبىن مە ئىز خىستەى ھەرگرتىن ب قى رەنگى كورت بگەين:

۱. نىزىكى ۲۳,۵% ئىز خىزانىن پارىزگەھى ئىز تەخا مەزاختىن كىمىن، لى ۴۱,۶% ئىز خىزانىن پارىزگەھىن دى بىن عىراقى و ۱۵,۲% ئىز خىزانىن ھەرىمى دكەفەنە دگەل قى تەخى.

۲. نىزىكى ۱۸,۸% ئىز خىزانىن پارىزگەھدا دھۆكى و ۱۵,۱% ئىز خىزانىن ھەرىمى دەئىنە ھەزمارتن دگەل تەخا مەزاختىن وان يا نائفىجى لى ئەف رىزە ل جەئى، دى بىن عىراقى ۲۵,۶% بە.

خىستەبى (۲)

مووچە و داھاتى كارىن ئازاد (دولارى ئەمىرىكى)

مووچەبىن ھەبىقانە	كىمىترىن ئاست \$	بىلندترىن ئاست \$	ئىبىنى
حكۆمى (ئىز بلى پلەبىن تابىت)	۲۰۰,۰	۲۰۵۰,۰	پىشت بەستىن دكەتە سەر بىروانامە و سالىن خىزمەتى
رىفەبەرىن كىمىتى	۲۴۵۰,۰	۳۲۷۰,۰	
مامۇستايىن زانكۆبىن	۹۸۰,۰	۳۱۸۰,۰	
سەرۆكىن زانكۆبان	۵۰۰۰,۰	۶۰۰۰,۰	
راگرىن كولىز و پەبىمانگەھان	۳۲۷۰,۰	۴۰۰۰,۰	
شىرەتكار	۲۴۵۰,۰	۴۹۰۵,۰	
بىركارىن ھەزارەتان	۳۲۷۰,۰	۴۹۰۵,۰	
ھەزىر	۵۷۰۰,۰	۶۵۴۰,۰	
ئەندام پەرلمان	۷۰۰۰,۰	۷۰۰۰,۰	
كارىن ئازاد (ئەشارەزايى)	۴۹۰,۰	۷۳۵,۰	
كارىن ئازاد (ئىف شارەزايى)	۶۵۰,۰	۹۸۰,۰	
كارىن ئازاد (شارەزايى)	۱۲۲۵,۰	۲۰۰۰,۰	دبىت پتر لى بھىت ل دووڧ سىرۇشتى بىشەى
كارىن ئازاد (شىرەتكارى- بىسپۇر)	۲۵۰۰,۰	۶۰۰۰,۰	دبىت پتر لى بھىت ل دووڧ دەمىزىن كارى و بىشەى

تووشى گەلەك ئارىشە و ئاستەنگان دىن د رازىكرنا وان كەساندا يىن بەشدارىن د سەرژمىرى و راپرسىناندا دكەت داکو راستىيا قەبارەينى و ژىندەرىن داھاتى خۇ يىن ھەيشانە و مەزاختىن خۇ بىژن. لى ئەف چەندە چ كارتىنكرىن مەعنەوى ناكەتە سەر شىرۇقەكرىن ھەقبەركرىن دناقبەرا يەكەينىن كارگىرى و جوگرافى دا ژ بەركو تايبەتمەندى و پىقەرەين ھەمى د ئىكگرىنە.

ب پشت بەستىن ل سەر قى چەندى ئەم دشىن دووپاتىن ل سەر ھەبوونا جوداھىين مەزىن د ئاستىن مەزاختىن خىزانى و دابەشبوونا رىژەينى ل سەر ھەمى جۇرىن كەلوپەل و خزمەتگوزارىيان دناقبەرا ھەرىنما كوردستانى و خىزانىن پارىزگەھىن دى يىن عىراقى دا بکەين.

ژ خىزانىن ھەرىمى ھەيشانە پتر ژ ۱۰۰۰ دولاران دمەزىنخىن و نىزىكى ۱۷,۱% ئى ھەيشانە پتر ژ ۱۰۰۰ دولاران د مەزىنخىن.

ھەرچەندە ئەف چەندە دگەل تەخىن داھاتىن خىزانىن ل گىشت عىراقىن ناگونجىت كو ھىماينى دكەتە سەر ھىندى رىژەيا كىمتر ژ وان ھاتىنە قافارتىن دگەل تەخا داھاتى يا ھەقىشىوہ دگەل تەخا مەزاختىن. ئەف چەندەژى قەدگەرىت بۇ وان داخۇيانىن زىندەروى تىدا ھاتىبە كرىن ل سەر مەزاختىن ژ لايىن خىزانانقە ژ لايەكى و داخۇيانىن تايبەت ب داھات و ژىندەرىن وپقە ل لايەكى دى كو بىنراتدا كىمترە ژ بەھايىن وى يىن راستەقىنە.

ئەف حالەتە دناق ھەمى جفاكاندا يى ھەمى لەورا قەكۆلەز و كەسىن د قى بوارى دا كارىدكەن

خىشتەين (۲۱)

بەھايىن نەو يىن خزمەتگوزارىين سەرەكى (دولارى ئەمىرىكى)

تىپىنى	كىمترىن \$	بىلندترىن \$	
	۴۰۰,۰	۲۰۰۰,۰	كرىيا يەكەيىن ئاكنجىبوونى (شوقە)
	۶۰۰,۰	۲۰۰۰,۰	كرىيا يەكەيىن ئاكنجىبوونى (خانى) رووبەرى كىمتر ژ ۲۰۰م
	۳۰۰۰,۰	۱۲۰۰۰,۰	كرىيا يەكەيىن ئاكنجىبوونى (قلە) و جەين بازارگانى (بىگەھىن كۆمپانى و رىكخراوان)
ل دووق تايبەتمەندىن	۲۰۰۰	۱۰۰۰۰,۰	مەزاختىن سالانە يىن خواندنا زانكۆيىن تايبەت (بەھايىن تووماكرىن) ژ بلى مەزاختىن ژيانا رۇزانە و ئانجىبوون و ھاتىنچوونى.
	۱۰۰۰,۰	۶۰۰۰,۰	مەزاختىن سالانە يىن خواندنا تايبەت/ بىن زانكۆ
لىترەكا ب تىن	۵۰۰,۰	۶۰۰,۰	بەھايىن سۇنەمەينى (پانزىن) و نەفتا سىپى
	۱۵۰,۰	۸۰۰,۰	تىكرابىن بەھايىن كارەبا يەكەيىن ئاكنجىبوونى
	۱۰۰۰,۰	۵۰۰۰,۰	تىكرابىن بەھايىن كارەبا يەكەيىن ئابوورى
ل دووق سىرۇشتىن چالاكىن	۴۵۰	۱۴۰۰,۰	تىكرابىن بەھايىن مەزاختىن خوارنا چوار كەسان
ھىندەك خىزانىن زەنگىن بخۇقە ناكرىت	۸۰۰	۵۰۰۰	تىكرابىن تىچوونا ل سەر پىدقەيىن مەزاختىن يىن سەرەكى بۇ خىزانى (بىن مەزاختىن خۇشگوزەرانى و كەشتىن دەرەكى)

سېيەم: نىشان دەرىن كرى و مووچە و بهايان:

گوھورىنن د كرىياندا ئىكە ژ گرنگىرىن نىشان دەرىن ھىماين دكەنە سەر ئاستىن داھاتى بىن تەخىن مەزىن بىن جفاكى ب تايبەت پىشتى كو ديارووى ژندەرى داھاتى بىن پىژەبەكا ھەرە مەزىن يا خەلكىن عىراقى و ھەرىمى پىشت بەستىن دكەتە سەر مووچەيان. ھەرەسا بەھايىن كەلوپەلان ژى ئىكە ژ دەستىشەنكەرىن ھەرە گرنگ بۇ ئاستى ژيان و سرۇشت بىن شىۋازى مەزاختنا خىزانى ل سەر گرۇپىن كەلوپەل و خزمەتگوزارىن جوراوجور. داھاتى بىن دە بەلگەبە ل سەر ئاستى خۇشگوزەرانىبەكا باشتر، ژ بەرگو بىندبوونا كرىيان و مەزاختىن ھاتنوجوون و پەيوەندىيان و جورىن دى بىن خزمەتگوزارىيان كونترۆلى ل سەر شىيانىن كرىن ب پارەيان دكەت و ل دووفا پىقەرى گرنگىر ژى داھاتى راستەقىنەبە. ژ بۇ تەمامكرنا وىنەبىن ئاستى ژيانى بىن ئاكنجىبىن ھەرتما كوردستانى ئەم دى بزاقتى كەبىن گرنكىبى دەبىنە ئاست بانژى تىكرابىن كرى بىن زال ل ھەرتما كوردستانى و بەھايىن ھندەك خزمەتگوزارىيان.

ئىكە: تىكرابىن كرى و مووچەيان ل كەرتىن گىتى و تايبەت:

د فى بەشى دا دى ئامازەبى كەبىنە سەر مووچەبىن كىم و بىن و بىن زال ل ھەرتما كوردستانى. ھەرەسا مە كوژمى مووچەبىن ھەرمانبەرىن حكۆمى قەگواستىبە بۇ دولارى ئەمىرىكى ئەوژى ب پىشت بەستىن ل سەر خىشتەبىن ھەرمى بىن ھەرگرتنا مووچەيان ل ھەزارەنا دارابى و ئابوورى يا ھەرتما كوردستانى. لى بۇ مووچەبىن كرىكاران ب تايبەت ل كەرتىن تايبەت مە پىشت بەستىن كرىبە سەر وان

پىزانىيان بىن ژ دەستە و سەندىكابىن كرىكاران ل ھەرىمى و سەرزىمىرىن راستەوخو ھاتىنە ھەرگرتن. د فى خىشتەبى دا دياردبىت كو جوداھىبەكا مەزىن يا ھەرىمى دىقەبەرا كىمىرىن و بىندىرىن مووچەبىن گرۇپىن ئامازەبىكرى. ھەرەسا ئەف مووچە ژ ھندەك پەبىن ھەزىمى ناگىر ب تايبەت رىقەبەرىن گىشتى و سەردا ھەك ئىفادە و گەشت و ترۇمىبىلن تايبەت و پارچەبىن ھەردى و جەھىن ئاكنجىبوونى. لەورا داھاتى گىشتى بىن قان پەبىن ھەزىمى پىترىيا جاران ب پىژەبەكا مەزىن پىترە ژ وان ژمارەبىن د خىشتەبى دا ھاتىن.

دوو: بەھا و كرى:

ھەرچەندە گوھورىن يا بەھايى پىترىيا كەلوپەل و خزمەتگوزارىياندا ل بازارى نافخۇبى پەيدابووى لى مە پىشت بەستىن كرىبە سەر بەھايى كەلوپەل و خزمەتگوزارى و كرىبىن خانىيان ئەوئىن د توومارىن گىشتى دا ھەبىن زىدەبارى تىبىبىن مەيدانى و ھەرگرتنا بۇچوونىن راستەخو ژ پەيوەندىدار د ماوەبىن ھەبىن بوورى دا ل ساللا ۱۵-۲۰ئى ھەرەسا ل ساللا ۱۴-۲۰ئى ژى. ھەرەسا گوھورىنن ھەزى ب تايبەت رويدانىن قى دووماھىبى بىن ھەرتما كوردستانى ب تايبەت ھاتنا ژمارەبەكا مەزىن يا ئاوارەبان پىشتى ۱۰/۱۴/۲۰ئى ل بەرچاڧ ھاتىبە ھەرگرتن.

ل دەستىبىكى دقەت ئامازەبى ب ھەندى بگەبىن كو ئەو ژمارەبىن د خىشتەبى دا ھاتىن تىكرابىن گىشتى بىن خىزانابە لەورا بىندىرىن ئاستى مەزاختىن بى ھندەك خىزانان (كو ب پىژەبەكا نەبا كىم بەلكو دىبىت پىتر ژ ۱۰٪ ژ خىزانىن كوردستانى) پىترە ژ وان ژمارەبىن د خىشتەبى دا ھاتىن. ھەرەسا د خىشتەبى دا تىبىبىيا ھەندى دكەبىن كو ھندەك شىۋازىن مەزاختىن بىن زىدە ھەنە كو ئەو ب تىن مەزاختنا وان پىترە ژ ۱۵۰۰۰ دولاران ھەبىقەنە.

پاسا

روو ب روو بوونا گەندەلىيى

ل پارىژگەھا دەۋك

(سەربۇرەكا ياساى)

مەھمەد جەسەن غومەر بەرۋارى
 ۋەرگىران، سالج يوف سۇفى

پېشىگۇتن:

پىشتى لىژنا تايبەت يا پېرۇژى (ئىنسىكلۇپىدىيا پارىژگەھا دەۋك) پەيوەندى ب مە كرى بۇ ئامادەكرنا فەكۇلىنەكا ياساى ل سەر پارىژگەھا دەۋك و سەربارى گەنگەشەين مە يىز بەرفرەھ دگەل سەرۇكى لىژنى بۇ دەستىبىشانكرنا بابەتن باشنر بۇ فەكۇلىننى ژلاين ياساى قە ل سەر پارىژگەھا دەۋك و كا كىژ بابەت چىترە پەيوەندى ب دىرۇكا دارگەھىن پارىژگەھى قە ھەبىت، ھەرچەندە ئەز ب خۇ ژى ل وئ باۋەرى بووم كو ئەفە بابەتكى گىرنكە، لى ژ بەر نەبوونا چ ژىدەرىن فەكۇلىننى ل سەر دىرۇكا قان دادگەھان كىم ماىوو ئەف كارە نەھىتە كىرن، چونكى مە خۇ ژىدەرەك ژى ل دۇر قى بابەتى نەدبىت، ھەرۋەسا نەرشىفىن دادگەھىن پارىژگەھا دەۋك ژى ل سەرھلانا سالا ۱۹۹۱ئى ھاتىوو سۇتن و ئالان كىرن، ژ بەر ھندى چ ل بەر دەستى مە نەما ژ بلى ھندەك دادۋەرىن كەقنىن دادگەھىن پارىژگەھى داکو چاقپىكەقتان دگەل بكەين، لى ئەفە بەس نىنە بۇ نەنجامدانا فەكۇلىنەكا تىروتەسەل كو بىنە ئىك ژ بابەتىن (ئىنسىكلۇپىدىيا پارىژگەھا دەۋك)، چونكى

فەكۇلىننى ھۇسا پىندقى ھندى نە دەھكىن بەھىت ژى زىندى بىمىن، ژ بەر ھندى، من چ بابەت نەدبىتن كو بىتە دەرۇك بۇ قىن چەندى ژ بلى پەنابرنە بەر سەربۇرەكا ياساى با ل پارىژگەھا دەۋك ل ژوورا پارىژەرىن وئ ب تىنى ھاتىبە روودان و ل چ پارىژگەھىن دى يىن ھەرىمى چى نەبووى كو ئەو ژى روو ب روو بوونا وئ گەندەلىيى بوو يا ل ئاف ئافەندىن سەندىكا پارىژەران ل سەرئانسەرى ھەرىمى ھەبوو، ئەو ژى ئەو كو ھژمارەكا زۇر يا پارىژەران ل ژوورن پارىژەران د ئىك دەمدا پىشەين پارىژەرىن و فەرمانبەرىيا گىشتى دكىرن، لى كارى مە تىنى دى ل سەر لىقن پارىژگەھا دەۋك و ژوورن وئ بىت ۋەك نموونەبەك داکو چاف لى بەھىتە كىرن.

دبىت خواندەقان پرسىيارى بکەت كا ئەرى ئارمانجا مە ژ چوونە ئاف قىن روو ب روو بوونى چىبە يا دبىت مرقۇف سەرساخ ژى دەرەكەقىت؟ يان ئەو چ ئەگەرن مە پال دەمن ھەلوپىستىن ھۇسا ۋەرگىرن كو دبىت ب دەھان يان ب سەدان كەس ھەبن ھەلوپىستىن جودا جودا ل سەر ھەبن، چونكى چو پى نەقىت، گەلەك ژ وان، ژ بەر قان ھەلوپىستان زىاندان و دى رەخنەيىن دژوار ل مە گىرن، ئەخاسمە ژى كو پىترىيا وان يان

زوى ئى مە ئەو بياق ل ئىنگەھەكن دىت كو ئەم ب خۇ ژ ئىنە و گەلەك گىرنگە رەوشا وئ بەيتە چاككرن كو ئەو ئى ئىنگەھا پىشەين پارىزەرىن بە، دىيت ئى ئەفە پالدەرى دووى بيت بۇ فى كارى من و ھەفكارىن دى بىن من فىجا چ د لىژىن دا بن يان زى د دەستەيا كارگىزىيا لىق دھۆك بىن ژوورا پارىزەرىن دھۆك دا بن، فىجا ھەكە ژىوارى فى پىشەي بەيتە چاك كىن، ژ چەند لاپەكان فە دى مفادار بىن، ل پىشەييا وان ئى ئەو كو ئەز شىايەمە پىشكەكا قەكۈلپنا خۇ يا زانستى ل سەر ئىنگەھەكا ب كىز پراكتىككرن دىت پراكتىك بگەم، ژ بەركو ئەف ئىنگەھە ژ ھەر لاپەكن دى دىمۇكراتىتر و ئازادترە، چونكى ژ وى دەمن ھاتىبە پىك ئىنان، ھەلبىزىرتىن لىن دىرەدەوامن و ئەوئىن ھەلبىزىرتى ئى ل بن بازىنەيا رۇناھىن نە، چونكى سەرکردايەتىكرنا چەندىن دەستەين پارىزەرىن ب ھەمى جوون و كىششەبىن وان فە كارەكن ب سانامى نىنە، ژ بەركو ھەر پارىزەرىكى كەسايەتتەياساياسى اشخىصىە اعتبارە) ھەبە، ھندەك جازان زى كاروبار تىكەلى ئىك دەن دەمن كەسايەتتەيا وى دەيتە دەستىشان كىن كا ئەرى پارىزەرى كەسايەتتەياكا خۇرستى ب تىن ھەبە يان ل ئۇقىسا خۇ يا پىشەين خۇ ئىدا ب رىقە دىت كەسايەتتەياكا مەعنەوى ئى ھەبە، ياسايا تايەت يا پارىزەرىن ھۆمارە 1۷ يا سالا 1۹۹۹ئى يا مافىن گىرنگ و ترىسناك، دەستەلاتى دەتن بەرەفانىن ژ بىركاردارىن (موكل) خۇ بگەت و پارىزەندىيەكا (حصانە) ھەسا دەتن چ خودان پىشەين دى ئەو پارىزەندى نەبن، بەلكى وى ماف ھەبە ب ئفىسارىن فەرمى يىن ياساياسى پەيوەندىن ب لاپەنن فەرمى بگەت ئەو لاپەن چەند دىلند بن، ژ بەر ھندى، ھەكە ئەم شىابىن گەندەلىن ل فى ئىنگەھەن راوەستىن، ئەفە مە سەرکەفتەنەكا ئەكادىمى د ساخلىمىيا وا تىوران دا ب دەستفە ئىنا يىن من د قەكۈلپنا خۇ دا بەحس كىرىن، ھەرەسا ئەفە دى ھندى گەھىنەت كو ئەم دگەل ھەفالىن خۇ يىن ھىزا ب رىيا سەرىۋرەكا دەستىكى شىاپنە چەندەكن ژ سەرفەرازى و پىشكەفتىن د پىگەھى

بەرىسەن ھۆب و پىشكىن ياساياسى يىن فەرمانگەھىن خۇ بوون يان ھەنا فەرمانبەرىن مافىرەۋەرىن وان فەرمانگەھان بوون، گەلەك ژ وان پارىزەرىن ئەم شىرەت كىرىن دەست ژ فى دۇسىن(بادەكن) بەردەين و پىرسىار دكىن كا ئەرى بەرژەۋەندىيا مە چىبە سەرى خۇ بىشەينىن و نەرحەتىن بۇ خۇ چى كەين، نەخاسمە ئى كو ئەم د دەستەيا كارگىزىيا لىق سەندىكا پارىزەرىن دھۆك دا نەبوون، بەلكى تىن مە پۇستى سەرۋىكاتىيا لىژنا فەرىيا رىسايىن رەفتارى پىشەيى ۋەرگىتتە كو ئەو ئى لىژنەيەكا خۇبەخش يا بى بەرامبەرەكن ماددى بە، داكو دگەل خواندەفانى ھىزا راستىر بىن ئى، گەلەك جازان فىن داخوارى و شىرەتان كارفەدانىن باش ھەبوون و دىۋونە پالدەر كو پىر ھىزى د، وان پىنگاقتان دا بگەين يىن مە ل بەرە بەھاقىزىن يان ئەوئىن ب راستا مە ھاقىتىن و كا ئەرى دى ئىشەين پىر بەردەوامىن پى دەين، يان فى مەسەلى بۇ ئىكىن دى بەئىلىن؟

ب راستى دوو پالدەر بۇ فى كارى مە ھەبوون، بىن ئىكىن ل دەمەكن نە بىن دوور ژ دەستىكرنا فى روو ب رووبوونى، من ل رۇزا ۲۰۱۱/۱/۵ئى خواندنا خۇ يا ئەكادىمى ل خواندىن بىلند تمام كىرىو و بىۋومە خودان باۋەرناما ماستەرى د قەكۈلپنىن ئاشتىن و چارەكرنا قىكەنەكرنان (ناكۈكىيان) دا ل زانكۈيا دھۆك/ كولىزا ياسا و رامىارى ب ھەماھەنگى دگەل زانكۈيا ئاشتىن يا سەرب نەتەوئىن ئىكگىرىن، بابەتى قەكۈلپنا ناما من يا ماستەرى ئى ب ناقى (قىكەنەكرنن ناقخۇيى و رۇلى گەندەلىن د پەيداۋونا وان دا، (عبراق ل ناقبەرا ۲۰۰۲-۲۰۰۸ئى ۋەك نەۋونە) بوو، فى بابەتى گەلەك دەرگەھ ل بەر مە قەكرن بۇ خۇ داھىلانا ناف بەرىبەرىن گەندەلىن و جۇر و ئاۋاين وى و شىۋىنوارىن وى يىن جودا جودا و رى يىن روو ب رووبوون و ژ ناقبەرا وئ، نەخاسمە ئى ل عبراقى و ژ وان ل ھەرتما كوردستانى ئى، فىجا پىدقى بوو بىاقەكى بۇ وان تىۋر و ھىز و نىرىنان پەيدا بگەين يىن د وئ قەكۈلپنى من دا من پىشنا خۇ بى گەرم كرى، ھەر رەوشەكا بەر قەكۈلپنى بگەفت، ھەر

خەفت، بىنەجھىكرنا ۋە كھەقېن ل ئاقىمەرا ھەمىيان
ھەشت، نووكرنا خوونگەرمىن (جۇش وخرۇشنى)
ل نك چالاكشانا.

قەكۈلېنا دووئ، فەگۈھاسىنا روو ب روو بوونى
بۇ بۇ قووناغەكا نوو (فەرمى) و ئەف قەكۈلېنە بۇ
بىرگەمىن خواری دەپتە دابەش كىن،

ئىك، قۇناغا ئىكىن/ لىستا ئىكىن

دوو، قۇناغا دووئ/ لىستا دووئ.

سى، قۇناغا سىئ/ لىستا سىئ.

چوار، قۇناغا چوارئ/ لىستا چوارئ.

پىنج، قۇناغا پىنجئ/ لىستا ئابەت ب لایەن
لەشكەرى.

شەش، قۇناغا شەشئ/ لىستا شەشئ.

ل داوېن زى قەكۈلېن ب كۈمەكا پىنشىزاران ب
داوې دەپت.

ل داوېن زى بۇ پتر مفا ۋەرگرتن و پىداچوونئ، مە
باشبەندەك بۇ نقىسارن پەيوەندى ب قى قەكۈلېنئ
قە ھەين دانابە.

قەكۈلېنا ئىكى

پىدقى و رىنمايىن روو ب روو بوونا گەندەلېن

ل قىرە ب رىيا بسپۇرىيا خۇ يا ئەكادىمى ب
رى و مىكانىزمىن دەستىشانكرى پىن نەھىلاتا
گەندەلېن، يان زى ب رىيا سىفكە سەرىورا خۇ بۇ
بەرسىنگىكرتا قى ئىشا ترسناك، ئەم دى كۈمەكا
ھۇ و مىكانىزىمان دەستىشان كەين كو پىدقىبە پى
بسپۇرى د قى چارچۇقەى دا ھەى ل دووف بچىت،
ئەف ھۇ و مىكانىزمە زى ئەقەنە: (ئەنجامدانا كارئ
پىدقى بۇ دەستىشانكرنا گەندەلان- ئىكلاكرنا
ھەلوپىستى تاكى يان كۈمئ- دەستىشانكرنا
دەمئ گونجاي بۇ راگەھاندنا روو ب روو بوونى -
كۈمكرنا رايپا گىشتى يا پىشتەقنان بۇ كىشەيا خۇ -
خەزوقيانا خۇبەخشا ب راستا - خۇدېرئىخىستن ژ ب
كەسىپىكرنا ھەلوپىستان - بىنەجھىكرنا دابەرورەرىن
ل ئاف ھەمىيان - نووكرنا گىبانئ جۇش وخرۇشنى

سەندىكا پارىزەرەن ھەرىمى دا ل پارىزگەھا دھۆك
ب جەھ بىنن، داکو قى جارئ پارىزگەھا دھۆك د
دۇسىپەكا گەلەك ب زىمىمەت دا پىش پارىزگەھىن
دى بگەقىت و بىپتە خودان ئابەتمەندى دوى بياقى
دا كو ئەو زى دۇسىيا روو ب روو بوونا گەندەلېن بە
و بىپتە سەرىورەكا پىشەنگ چاق ئى بىپتە كىن
و سەنگەكىن بەدەتە دەستەلاتا ياساين و پ رىيا
ئامادەكرنا پارىزەرئ راستىپىژ و ب روومەت پى ماف و
ئەركىن خۇ دزانىت دابەرورەرىن ب جەھ بىننىت.

ژ بەر ھەمى ئەگەرىن من گۈتىن مە ئەف
قەكۈلېنا ئابەت ل سەر لىقن سەندىكا پارىزەرەن
ل پارىزگەھا دھۆك و ژورىن دى پىن وئ ل قەزايىن
پارىزگەھى ئامادە كر و قەكۈلېن ھەر ژ سالا
۲۰۱۰ ئى ھەتا ۲۰۱۲/۴/۳ قەدگىت، پىشتى ھىنگى
زى مە زانى كو ئەف چالاكىبە ل پارىزگەھا دھۆك
ب تىن ھاتىبەكرن و ل پارىزگەھىن دى پىن ھەرىما
كوردستانئ نەبووېە، رامانا قى زى ئەوە كو ئەفە زى
بىپتە تىشەكى ئىكانە و ئابەتمەندىبەكە داکو
قەكۈلېن و دووچوون ل سەر بىپتە كىن و د ئاف
(ئىنسىكلوپىدىيا پارىزگەھا دھۆك) دا بىت.

ب گىشتى مە ئەف قەكۈلېنە ب چارچۇقەكى دا
ۋەسا دا رىكئىخىستىبە كرىبە كو دو قەكۈلېنان ب
خۇقە بگىت و داوېبەك زى بۇ پىنشىزاران ھەبىت و
ب قى ئاواپئ خوارین

قەكۈلېنا ئىكى، پىدقى و رىنمايىن روو ب روو بوونا
گەندەلېن، ئەف قەكۈلېنە زى بۇ چەند بىرگەبەكان
دەپتە دابەش كىن.

ئىك، رىكارىن پىدقى بۇ دەستىشانكرنا گەندەلان
دوو، ئىلكلاكرنا ھەلوپىستى تاكى يان كۈمئ،
سىن، دەستىشانكرنا دەمئ گونجاي بۇ
راگەھاندنا روو ب روو بوونى.

چوار، كۈمكرنا رايپا گىشتى يا پىشتەقنان بۇ
كىشەيا خۇ.

پىنج، خەزوقيانا خۇبەخشا ب راستا،
شەش، خۇدوورئىخىستن ژ ب كەسىپىكرنا
ھەلوپىستان (شخصنە المواقف).

د قى رەوشا مە دا، سەرىنچىكەر ئەو بوون يىن د ئىك دەم دا فەرمانبەرىيا گىشتى و پىشەين پارىزەرىن دكرن (ئانكو پارىزەرىن فەرمانبەرى) و ھژمارا وان يا تەخمىنى ل ناقبەرا چارنك و سىكا كۇما گىشتى يا پارىزەران بوو، ھەر بۇ نەمۇنە، ژ ۷۰۰-۸۰۰ پارىزەرىن ل ژوورا پارىزەرىن دەھۆك تووماركرى، ديار بوو كو ۲۰۰-۳۰۰ د گەل وان سەرىنچىكەرمان دەينە بۇلتن كرن، دەستنىشانكرنا وان ژى نە كارەكى ب ساناهىيە، دقنىت مرقۇف پلانەكى دانىت و خۇ بەرھەف بگەت و ھەر ئالافەكى پىدقى بەردەست بگەت ئەفە ژى ب رىيا كۇمكرنا نالان و پىكۇلن بەردەوام بۇ رازىكرنا جھىن تايبەتمەند يىن كارى وان پەيوەندى ب بەرژەوەندىيا گىشتى و بەرژەوەندىيا سەندىكارىن و پارىزەران قە ھەى دەينە كرن، چونكى رازىنەبوونا سەرۇكان كارەساتەكا مەزىنە و ھەمى كار و خەباتان بەرزە دگەت و ب نالنى دا بەردەت، پىشتى ھنگى ژى كاركرن بۇ پەيداكرا نغىسارىن فەرمى يىن لايەنن پەيوەندىدار بۇ زوو دەستنىشانكرنا وان و دانا دەمەكى دەستنىشانكرى بۇ وان و ترساندنا وان ب دەستەلاتا ياساين داکو دەستىكەرىن (دەستىشخەرىن) بگەن و خۇ بۇ ياساين بچەمىنن، ب راستى ژى دىئىن كو ئەو بۇ سى جوونان دەينە دابەش كرن، جوونا ئىكى ئەو بوون يىن ب راستا ھاتىنە دوورئىخستىن چونكى ماوھىن ياساين ب سەرۋە چووبوو ژ بەركو وان ب ئىكجارى ناسنامەين خۇ يىن ژ سەندىكا پارىزەران دەردكەقتن نوو نەكرىوون و پىشەين پارىزەرىن نە كرىوون، ھەرچەندە ھىشتا دو سال ب سەر دوورئىخستىن وان نە بۇرى بوون ژى، لى وان داخواز ژ مە ب خۇ كرن نالنى وان ل سەر لىستى زىدە بگەين داکو بەرى بەينە دامەزراندن، خزمەتا وان بۇ پارىزەرىن بەينە ل قەلمەدان، كو ئەو ژى ھژمارەكا كىم بوون ژ پىنچ كەسان نەدبۇرى يان پىچەك پتر بوون، ھەمى ژى فەرمانبەرىن دادگەھا دەقەرا لىزقرىنا دەھۆك (محكمە منطقة أستئناف دەھۆك) ب تنى بوون، ئانكو نالنى وان وەك خۇبەخش ھاتبوون و وان ئىيەتەكا خراب نەبوويە.

ل نال چالاكفانان، قىجا ئەو كىنە سەرىنچىيا ياساين دگەن و قەبا دەستەلاتىن داخوازن؟ ئەو چ ھەلوپىستە؟ ئەو دەمى گونجاي كىزكە؟ چەوان دى رابا گىشتى يا پىشتەقانان بۇ كىشەين ھىنە كۇم كرن؟ مەبەست ژ ھەزۇفانان ب راستا چىيە؟ باشى، رامان ژ ب كەسىنكرنا ھەلوپىستان چىيە؟ چەوان دادپەروەرى دى ھىنە بىنەجھ كرن؟ چەوان گىبانى جۇش وخرۇشنى ل نال چالاكفانان دى ھىنە نووكرن؟

ئىك: ئەنجامدانا كارى پىدقى بۇ دەستنىشانكرنا گەندەلان:

ل دەستىنكى پىدقىيە وان كەسان دەستنىشان بگەى يىن سەرىنچىيا ياساين دگەن، كى ژ وانە يىن سالۇختى ياساين يىن سەرىنچىين ل سەر دەينە ب جە ئىنان؟ ھىشارى شاشىن د وئ چەندى دا نەكەى، چونكى ئەفە دى تە ئىخىنە د شاشىن دا و دىت نووشى لىپرسىننى بى، چونكى ھوورىنى نەكرن رامانا وئ ئەو دەبىت تو يىن يىن دى و نال و دەنگىيا وان دىخىيە د مەترسىن دا، يان ھەر چ نەبىت تو يى وان دگەيە د نال بەمخس و خەبەران دا لى ئەو د بىگونەھن، ھەرچەندە د ھەلوپىستىن ھۇسا دا ھەر دى رىزەيەكا شاشىن ھەبىت، كو ل دەستىنكى ئەفە ب سەرى مە ژى ھاتوو دەمى دياربووى كو نالنى ھندەكىن بۇ سەندىكا گىشتى يا ھەقلىر ھاتىنە بلند ژ بى ناگەھى (سەھو) بوويە و وان ب گرىبەستىن بەرەخت كار دكرن كو ئەو ژى ھژمارەكا گەلەك كىم بوون و ھژمارا وان ژ دوو نالان زىدەتر نەبوو، ئىنا مە ب خۇ داخواز لىبۇرىن ژى كرن، دىت ژى دەمى مرقۇف بەرى خۇ دەتە ھەمى لايەنن مەسەلن، بۇ ديار دىت كو ھەر شەپەكى قورىانين خۇ ھەنە و دىت ژى ئەف ھەردووە ژى قورىانى يىن بىگونەھ بن، سوپاس بۇ خودى وان ب سىنگەكى بەرۋەھ ئەو لىبۇرىن ژ مە قەبوول كر و باش د ھەلوپىستىن مە گەھشتن كو ئارمانجا مە يا بلند رىگاركرنا ياساين و ب جھىنانا بەرژەوەندىيا گىشتى و بەرژەوەندىيا پارىزەرىن ب راستايە ژى.

پىشتا چىشتىرى قىراندى (ھەرۋەكى عەرەب دىيىژن)، ئەو بوو با ل داۋىي مە دودلىيا خۇ ئىكلا كرى و مە خۇ ئىكلا كرى، قىنجا ژ بەرگو پىشەي مە پارىزەرىيە و پىشكدارىن خەمىن ھەفكارىن خۇ يىن دى نە، ئەم يىن وئ مەللاتىيا نەرموا دىيىن يا ئەو باندا پارىزەرىن فەرمانبەر دكەن، وان كارتىكرنەكا نەرىنى ل سەر داھات و كىشە و پىشەي مە ھەيە و گىرنگىن نادەنە پىشە و ناف و دەنگىيا پارىزەرىن، چونكى ئەو د بىنەكۇك دا ھەست ب ژىياتىن بۇ ۋى پىشەي ناكەن، وان باۋەرىيەكا تمام ھەيە كو ئەو پارىزەر ھاتىنە داكو ب ساناھىتىن و ب زۆيترىن دەم پارەي كۆم بكەن و ل داۋىي دەستى ياسايى دى گەھىتە وان، كو ئەفە ژى ژ ھەقدەستى وان يىن كىم دا بەرامبەرى ھەقدەستى پارىزەرىن دى يا رۇھن و ئەشكەرايە، ئەفە ژى ژ بەر دو ئەگەرەن:

يا ئىكى، ئەو مەسەلى ۋەسا دىيىن ئەو پارى بۇ وان ژ پىشەي پارىزەرى دەيت چ نىنە بەلكى تىن زىدەھىيەكە (سەرباركەكە)، چونكى وان موۋچەيىن ھەيئەتەيىن گەلەك باش ھەنە و ل ناقبەرا (۷۵۰۰۰۰-۲۰۰۰۰۰) دىنارن عىراقى نە، ئانكو ھەبوونا ژىدەرىن بىنەجھىن داھاتى ۋەلى دكەن ژ گەرەنتىكرنا ژىارا خۇ پىشەرەست بىن، بەرۋقازى ھەفكارىن دى يىن وان ئەۋىن تىن ئەف پىشەيە ژىدەرى ژىارا وانە.

يا دوۋى، ئەو گىرنگىن نادەنە كىشەيىن ھەفۋەلاتىيان، چونكى بەرەفانىكرن ژ زۆرىلنكرى و بىنگونەھان پىدقى ھىدىيە ل پىشەي بەرەفانى ب خۇ باۋەرى ب ياسايى و پىدقىيا سەرۋەرىيا وئ ھەيەت، كو ئەفە ل سەر وان پارىزەران ب خۇ ب جھ ناھىت، چونكى ئەو ب خۇ سەرىنچىيا ياسايى دكەن و د ئىك دەم دا فەرمانبەرىيا گىشتى و پىشەي پارىزەرىن دكەن، ھەرۋەكى پىنسىپىن ياسايى بىن كەقتى فرەنسى ژى دىيىزىت (بىن چ نەيەت، چ نادەت).

يا سىي، زانبارىن وان يىن ياسايى و شارەزايى يا وان يا پىشەي ژ پارىزەرىن دى كىمترە، قىنجا دى بىنى پىرىيا جاران ئەو پىشتا خۇ ب پارىزەرىن دى يىن خودان سەرىۋر گەرم دكەن قىنجا چ ب پىسپاركرنى

لى جوونا دوۋى ئەۋىن يىن ئەم د قۇناغا ئىكىن يان د پىشكا ئىكى دا شىايىن ناقتىن وان بىند بكەپنە سەندىكا گىشتى ل ھەقلىز، يان ئەۋىن يىن ب رىيا لىزىنەيا فەرمىيا بۇ ۋى چەندى ھاتىيە راسپاردن كو ھەر من سەرىۋكاتىيا وئ دكر ناقتىن وان ھاتىنە بىندكرن، ھىدەك ژ وان ب دلى خۇ ناسنامەيىن خۇ رادەست كرىۋون پىشتى رازى بوۋىن كو مەسەلە ب رۇدى ھاتىيە ۋەرگىرن و بوۋىە مەسەلەيەكا فەرمى، رەۋشا قان ژى باشتر بوو ژ جوونا سىي يىن بەردەوام بوۋىن ل سەر سەرىنچىكرنى و رۇدبوۋنى ل سەر ماندەلكرنى، بەلكى گەلەك جاران قەبا لىزىنەيا دى خواستىن ھەكە ديار بىت ئەو فەرمانبەر بىن، لى سەرىبارى ھىدى، ب رىيا نقىسارىن فەرمى يىن فەرمانگەھىن وان و فەرمانىن دامەزراندنا وان و دەست ب كاركرىۋونا وان، بۇ لىزىنەيا ديار بوو كو ئەو فەرمانبەرن، ئەفە ترىسناكرىن جوۋونن چونكى پىنكولا سەختەكرنى و خۇفەدىنى ژ ياسايىن دكەن.

دوۋى ئىكلاكرنا ھەلوپىتى كەيىنى يان كۆمى:

دىيىژن (ژيان ھەلوپىستە)، ئەفە ئەو گاغا ئىكلاكر بىو يا سەرانسەرى رەۋشى گۈھۋرى بەرامبەرى وان گەھگىر(ھەلپەرىست) بىن رەۋشان ب خرابترىن شىۋە بۇ بەرۋەھىدىيا خۇ ب كار دىيىن و بەرۋەھىدىيا گىشتى پىشكەۋشە ھەقلىز و زىدەگاقىن ل سەر ياسايى دكەن، ئەو ھەلپەرىستىن مەشەخۇرن يىن ل سەر سامانى گىشتى دىن كو ل ھەمى سەردەمان ھەنە، ئەفە مەسەلەيەكا خۇرپىتىيە، لى ئەو نىشتى ب راستا جھى چىنەنىۋون و چرىسەتن يە ئەۋە ھىزمارا وان ب ناۋايەكى بەرچاڭ و ترىسناك زىدە بوۋىە! دىيىت ژى ئەز ژىدەرى قى چەندى بىزىنە ھەبوونا ژىنگەھەكا گەندەل يا جفاكى، يا دىيە ھاندەر بۇ زىدەبوونا وان، ھەرۋەسا دگەل نەترىسايىن ژى ژ ب جھىنانا ياسايى، دى ئەفە بىت يا مەۋق پىشەيىن دكەت.

«قىنجا ئەو ھەلوپىست چىيە؟» ئەو ھەلوپىستى

ھەرچەندە مە ئەو گازی دىكرنە بەرامبەرى لىژنى و مە ب دژواری پاشقە دىرن كو ئەو تىشتى ئەو دكەن سەرىنچىيا ياساىي يە و كارەكەن بى پەوشىتىيە، لى ھەلوپىستىن جودا جودا بىن وان بۇ مە تىشتەكەن نىشكافەبى بوون، چونكى ھىندەك ز وان قەب دخواستىن و ب دقېلىندى قە دگۆتەن كو ئەم نەشتىن چ لى بىكەن چونكى ھەمى وى چەندى دكەن، لى دا بىنى ئىكى دى بى دەرەوى دكەت و سووندى دخوت كو نىن بىن ب گرىبەست وى كارى دكەت، ئىكى دى ژى داخواز ژ مە دكر دگەل دادپەرە بىن و ئامادەبوونا خۇ دەردبىرى ناسناما خۇ رادەست بکەت ھەكە ئەم بىشىن ناسنامەبىن ھەمىيان قەكىتىن و كار ب پىنسىپى وەكھەقىن بکەن، ھەرەسا ھىندەكەن دى ژى ھەردەم ھەجەنا وى چەندى دگرتن كو ژ بەرکو ئەو مافپەرەرىن فەرمانگەھىن خۇنە و داھاتى وان بى داراىي بى كىمە، ژ بەر ھىندى پارىزەرىن دكەن وەكى وان نوشدارىن فەرمانبەر ئەوین سېندى ل نەخۇشخانەبىن گىشتى بىن حكۇمى و ئىقارارى ژى ل كلىنىكىن تايبەت(اھلى) ل سەر كىسى خۇ بى تايبەتى و ب كرى بىن باش كار دكەن، وان ئەف ھەمى بەھانە بۇ ھىندى دىنان داکو بىشىن د ئىك دەم دا فەرمانبەرىيا خۇ يا سېندەھىيان و پارىزەرىيا خۇ يا ئىقارىيان بکەن و ب قى ئاواىي بەردەوام بىن، ھەنا رۇژا ژقانى ھاتى، قىنجا وى رۇژى مە گۆتە ھىزايى نوپنەرى ژوورا پارىزەران كو شانەكەن سەندىكا گىشتى يا پارىزەران ل ھەقلىر رۇژا پاشتر دى سەرەدانا مە كەت بۇ زانىنا كىشەبىن سەندىكايى و دى بزاڤا چارەكرنا وان كەت و ھەكە وە ھەر سىكالاپەك يان پىرسپارەك ھەبىت ھوون دىشىن پىشكىشى وى لىژنا پەيوەندىدار بکەن، چونكى ب سەرۇكاتىيا جىگرى ئەقىبىن سەندىكايى يە.

وى دەمى پىندقى بوو ئەم ھەلوپىستى خۇ ئىكلا بکەن، چونكى ئەفە ئەو دەلىفە بوو يا ژ مېژە ئەم ل ھىقىن و ب ھەر بەھايەكى بىت نابت ژ دەست خۇ بکەن، لى دەمى مە ھىزا خۇ د لايەن دى بى مەسەلى دا دكر مە ھىزا قەبارى وى قىكەنەكرن و دەرز

بىت يان ژى ب پىشكىداركرنا وان بىت د وان كىشە و دادخوازى(دەعو)يان دا و دابەشكرنا ھەقدەستى ل ناقبەرا خۇ، چونكى بۇ وان خەم نىنە ناف و دەنگىن ب دەستقە بىن، بەلكى خەما وان يا ئىكەنە پارە كۆمكرنە، ھەرەسا ئەم وەك بەرىرسى لىژنا فەرەبىيا رىسايىن رەقتارى پىشەبى ل سەندىكا پارىزەران/ لىق دەھۆك، مە دىت ھەمى دىتار و دىكران بوون ژ زىدەبوونا ھىمارا وان سەرىنچىكەران و بىھنا وان تەنگ بوو، مە تىبىنى دكر ھەمى د نەرازى نە، لى بى ھىندى بوپن نەفەكى ژ نەقن وان سەرىنچىكەران پىشكىش بکەن، ئەفە ژى يان ژ بەر ژ ترسىان بوو يان ژى داکو نەكەشەنە د شەرەنىخىن وەسا دا بىن ژ شىيانىن وان مەزىنە بىن.

دقىت وى چەندى ژى بىژىن كو ھەر جار ژ بەر وى بەرىرسىارىيا مە ھەى وان بەلەز قەستا مە دكر و ل سەر وى چەندى رۇژى ل مە دكرن، مە ژى تىن ئەو بى چى دبوو قەستا بەرىرسى وى دەمى بى سەندىكا پارىزەران/ لىق دەھۆك ھەرەسا نوپنەرى پارىزەران ل دەھۆك ل جقاتا سەندىكا پارىزەرىن ھەرنما كوردستانى - عىراقى بکەن، لى ھەردەم بەرسق ئەو بوو كو سەندىكا گىشتى ل ھەقلىر سۇزداپە ب زووترىن دەم دەستىكەرىن بکەت و پىرابوونەكا گىرنگ و پىنگاقەكا مەزىن د دۇسىيا (فەرمانبەرىن پارىزەرا) دا بەھاقىت، دقىت وى چەندى ژى بىژىن كو ئەم دوو جاران چوونە نك نوپنەرى ژوورا پارىزەرىن دەھۆك و مە پىشنىارا خۇفەكىشانى ژ سەرۇكاتىيا لىژنى كرى ھەكە چ رىكارىن ب راستا دەرەقىن وان نەھىنە كرىن، نەخاسەمە دەمى مە دىتى نافى ئىك ژ وان سەرىنچىكەران د لىستا نەقن وان پارىزەران دا ھاتىيە بىن دادگەھى ل سەر حسابا گەنجىنەيا دەولەتى پىسپارتىن(ئىنتىداب) كرىن بۇ بەرەڤانىكرن ژ گونەھبارىن ھىزار^{۱۱}، يان دەمى مە مامۇستايەك^{۱۲} دىتى پىشەبى پارىزەرىن دكەت و سەرەدانكەران دچەوسىنىت و ھەقدەستىن ئاشۇبى ژى وەردگىت كو ھىندەك جاران ئەو كرى ژ رىژەيا ياساى رىپىدای(ئانكو رىژەيا ۲۰٪ ئى) دپۇرىت، وى دەمى

ئاقبەرا قى و يىن ھە بلند بوو، پاشى مە دەستىن خۇ بلند كر و مە دستوپرى خواست رىيا مە بەھتە دان پشكدارىن د گەنگەشەين دا بگەين، ئەم ھەنا وئى گاقى زى د دووول بووین كا ئەرئ لىسنا من ب ئاقىن وان بەرگومانان يىن سەرپىچىيا ياسابىن كرىن نامادە كرى پشكدارىن بگەين يان نە؟ وى دەمى من دەست ب پشكدارىن كا ئاسابى كرى و من خۇ دانىاسىن و كارى لىژنا خۇ ديار كر و رۇھن كر كو ئەف مەسەلە بووې دەپارەپەكا بەرەلاف و نەگەرى سەرەكەين وئى وئى زى ژ بەر وان ھەلبىزارتناپە يىن سەندىكا ب ئاقىن خۇ دكەت بۇ ھەلبىزارتنا نەقىبى سەندىكەين و ئەندامىن جقاتا وئى و بەرپىرس و ئەندامىن ئاقىن وئى، چونكى وى دەمى ھەمى ياسا دەھنە پشكدارىن ھەقىقەتەن و ھەمى بزاقى دكەن ھەمىيان خۇ فەرمانبەران زى، داخواز كەنە دەنگدانى، چ پى نەقىت بەرى ھەنگى زى كارى بۇ ئەندامەتيا وان د سەندىكەين دا دكەن فېنجا خۇ ل سەر كېسىن كاندېد يان لايەتتىن دى زى بېت، مە دېت زى كو رۇژا ھەلبىزارتان فەرمانبەر و ئەفسەرىن پۆلىسان و پشكەرگەيان و... ھتد، دەنگىن خۇ دەنە قى و يىن دى، لى نۆكە گەھشتىبە سەرئى دىقنى و دىقنى ب ھەر بەھەكە بېت قى ئالوزى ب داوى بېنىن، مە گۆتە وان وە ئاق دىقنى! دى باشە، ھەر نۆكە دى لىستەكە ب ئاقىن وان پشكدارىن وە كەم كو ژ دوھى وەرە من ل سەر گومانلىكرىيان نامادە كرى، وى دەمى بېستەكە بېدەنگى كەفتە قولچىن ھۇلا كۆمبۇونى و خېنەتېبوون ل سەر دىمى ھەمىيان يىن ديار بوو، ھندەكان پشكەقانى كر و ژ كەيفان دا دەستقوتان، لى ھندەكەين ل ھەوارىيان دا و خۇ نەرازى كرىن و ژ ھۆلى دەركەقتن، ھەرۋەكى يىن دىقنى: «ھوون كېنە ھەنا ل دزى مە راوھستىن يان رىنگرى ل مە بگەن پشكەين خۇ نەكەين؟»

پاشى لىژنى لىست ژمە وەرگرت و سۇژدا ھوورېنىن د مەسەلى دا بگەت، ھەرچەندە زى كو باش ھوورېنىن د دەستىشاناكرنا ھندەك ئاقان دا نەھاتېوو كرىن ژ بەرکو مە ئەو دەستھەلات نەبوو بۇ ب دەستقەئىنانا وان ئاقان و فەرمانىن دامەزراتنا وان پەيوەندى ب

و گفاشتىن دكرىا ئەو مەسەلە ل پشكە خۇ دەھلىت و كا ئەو گفاشتىن و ھەلوېستىن جودا جودا دى ب چ قەبارەين بىن، دىقنى وئى چەندى زى ژ بېر نەكەين كو گەلەك ژوان و ب ھوكمىن سالىن ھەقالبىنى و پشكە كاركرىن، ئەو ھەشكەرى و ھەقالبىنى نامىنىت و دىت بېتە نەبارىبەكا بەرچاق و ئەشكەرا، فېنجا تو بېزى ئەم دەرهەقنى قى ئەركى دەركەقنى؟

ب ئاوابەكە گشتى، مە پشكەل دكرىوان پشكەكرىان پشكەگۆھقە بەھاقىزىن يان زى پشكەتخىن ھەنا دەمى وان دەھت، مە مەسەلە بۇ وئى دەلشە يان گاقا گونجاي يا بەھت دەھلا دەمى دكەقەنە بەرامبەرى ھەلوېستەكە وەسا يىن پشكە ئىكلاكرىن بېت، ژ بەر ھندى، وئى رۇژى ھەر ژ نىقرو ھەنا دەرەنگى شەقنى ھەمى كار و خەباتا مە كۆمكرنا مەزنتىن ھۇمارا بەردەستا وان فەرمانبەران بوو يىن ناسنامەين پارىزەرىن ھەين، ئىنا مە ب پشكەقانىيا بېردانكا خۇ و ھندەك ھەقالبىن گەنج، نەخاسمە يىن ژ مە بچوېكترىن^[۱] پتر ژ مە زانىارى ل سەر وان سەرپىچىكەران ھەين، چونكى ب راستى مە گەلەك ژ ون نە دىاسىن، مە كۆمەكا ئاقىن پارىزەرىن خودان ناسنامە كۆم كرىن و ب قى چەندى شىابىن ۷۹ ئاقان كۆم بگەين كو پشكە بوو سەندىكا گشتى ھوورېنىن د ئاقىن وان دا بگەت كا ئەرئ ئەو د ئىك دەم دا پشكەين پارىزەرىن و فەرمانبەرىيا گشتى دكەن يان نە.

ھەر چەوان بېت، وئى رۇژا داوى يا ھەيفا خىزىرانا ساللا ۲۰۱۱ ئى مە ھەلوېستىن خۇ ئىكلا كر، وى دەمى ب ژۇركەقتىن و ئەم ژ وئى كۆمبۇونا ب نامادەبوونا لىژنا مېھقان يا سەندىكا گشتى يا ھەقالبىن ھانىيە كرىندان كىرۇ بووین و گەلەك پارىزەران داخواز ژ شاندى سەندىكا گشتى دكرىن ب رۇدى ھەلوېست بەرامبەرى قى دياردا ترسناك ئانكو ئەوتىن د ئىك دەم دا پارىزەرىن و فەرمانبەرىن دكەن، بەھتە وەرگرتىن، لى بەرسقا سەرۋىكى شاندى يا رۇھن و ئەشكەرا بوو، وى گۆت، «بىراىنۇ، ھوون پارىزەرىن دەۋكە تىن بىزارىيا خۇ دەردىن، لى سكاالبىن فەرمى پشكدارىن ناكەن داكو فەكۆلىنى تىدا بگەين»، دىبارە دەنگەدەنگ ل

گەشتى نەبىت ناھىتە كرن، قىچا ھەكە ھەر بەرپرەسەك چەند يىن نزم و چەند يىن بلند بىت كار بۇ ب جھىئانانا ياساين كرا، ھەمى سىزى دى ژ ديارده و ئىشئا ھەمى جۆرئىن گەندەلەين رزگار بىن، لى پىرسىيار ئەو ھەرى ھەكە مە ئەف لىستە بەرى بەرنامى چاكسازىيان پان ھەتا سالىن بەرى ھنگى ژى راگەھاندىا، ئەرى سەندىكا پارىزەران و سىزىن دى دا ھەكى ئەقرو ب ئەرىتى دا بەرى خۇ دەنە قى ھەلوىستى؟ ئەز پىشتراست دىن بۇچوونا خۇ يا كەسىنى ديار دكەم و دېئىم (نەخىر).

ژ بەركو ئەقرو لىبنا جفاكى يا جياوازه و دكەقېنە بىن باندۇرا ھزەكا نوو و نەشىوازەكى رۇھن و ئەشكەرا و د ھەمى سىزىن حكۇمى و سىزىن جفاكى سىمىل و گفاشتىن جادى و ئۇيۇزسىيۇنى و ھەتا د حىزىن جوكمدار دا ژى، ھەمى بىن كار دكەن بۇ موخل و بىئىنكرنا قى قۇناغى، ھەروھكى ئەو تىشتى دوھى رىپىداي ئەقرو بى قەدەغە بىت، ھەرچەندە ياساين گىشتى ھەر ئەو ياسانە، ھەردەم وان كاران حەرام دكەن و سىزىن خۇ ھەنە، ھەسا ديارە ژى شۇرپىن بەھارا ھەرەبى دەنگشەدانەكا رۇھن و ئەشكەرا ل سەر جادا كوردستانى ھەبوو، لى رامانا قى ئەو نىنە كو دقىت نەم ل دەمىن دى ب ئىكجارى دەستان داھىلەين و بەرسىنگى گەندەلەين نەگرىن، لى پىندىقىبە ئەم دەشيار بىن، چونكى گەندەلكاران ژى رەھ وروبشالىن خۇ كوور داھىلابنە ئاف ھەردى.

ھەر چەوان بىت، ئەو چاكسازى بوونە ئەگەرى دامەزراندنا دەستەيا دەستپاكىن يا تايبەت ب ھەرنەم قە و دانانا ياساين بەيوھەندى ب نەھىلانا گەندەلەين قە ھەين و ھەندەك ياساين دى يىن بەيوھەندى ب رىساين رەفتارى فەرمانبەرىن و يىن دى قە ھەين...

چوار: كۆمكرنا راي گىتى يا پىشتەقانان بۇ كىشە يا خۇ:

ژ بەركو سەندىكا پارىزەران ب ترسناكترىن سەندىكا دەپتە ل فەلەمدان، چونكى وان پارىزەران ب خۇ قە دگىرت يىن ئەركى سەر ھىن وان بەرەقانىكرنە ژ سەرورەيا ياساين و دزايەتىكرنا

لاپەنن بەيوھەندىدار بكەين، لى سەندىكا پارىزەران تىگەھىشتن بۇ قى چەندى ھەبوو و ئەف مەسەلە ل بەرچاف وەرگرت، ئىنا من لىستەكا دەستپىكى ئامادە كر و كار تىدا كر ئەفە ژى ب رىيا پىگىركرنا وان پارىزەران بوو كو بەلگەنامەين ھەسا بىنن بىن بەينە سەلماندن ژ لايىن لاپەنن دەستنىشانكرى قە نەھاتىنە دامەزراندن، ب قى چەندى ديار بوو كو ھەندەك ژ وان د ئىك دەم دا پىشەين پارىزەرىن و فەرمانبەرىيا گىشتى دكەن، ئىنا ئەو ژ پارىزەرىن ھاتنە دوورئىخستىن، لى ديار بوو بىن دى ھىشتا ب گىرئەست كار دكەن و سەرىارى مووچەيىن وان يىن زۇر، لى نە فەرمانبەرىن گىشتى نە، ھەر بۇ نموونە، ئەوئىن ماوھىن دوو سالانە ل كۆمىسىونا بلندا سەرىەخۇيا ھەلىزارتان كار دكەن، ب ئاۋايەكىن گىشتى، ئەو لىستا دەستپىكى ئىكەمىن پىنگاغا وپەرەك بوو و پالدەرەك بوو كو سەندىكا پارىزەرىن ھەرنما كوردستانى پىنگاقتىن فەرمى و رزىدتر و پتر جەھن باومىرىن بەھاقىزىت.

سى: دەستنىشانكرنا دەمى گونجاي بۇ راگەھاندنا روو ب رووبوونى.

ل سەر دەمى گونجاي، مە ژ دل بۇ ۋى دەمى چافەرىكى كار كر، دىت ئىك بىزىت، ئەو دەمى گونجاي كىز بوو؟ دەمى گونجاي ئەو باشترىن دەم بەينە دەستنىشان كرن كو پىشپىنى دەپتە كرن پىكۇلا تە دى سەرگەقتىن تىدا ئىنەت بۇ نەھىلانا گەندەلەين، ھەر بۇ نموونە، ھەياما من ئەو لىستا دەستپىكى راگەھاندى گونجابتىن دەم بوو بۇ نەھىلانا گەندەلەين كو ئەفە ژى ئىكسەر پىشتى راگەھاندنا سەرۇكى ھەرنەم ھىزا مەسعود مستەفا بارزانى بوو بۇ بەرنامى چاكسازىيا سەرانسەرى د ھەمى كەرت و سىزىيان دا ل رۇزا سىشەمى رىكەقتى ۱۱/۱۶-۲۰۱۶، قىچا ھەكە بلندترىن دەستەلات دەستپىكەرى بۇ ۋى چەندى كر، باشترە ئەفە بىتە پالدەرەك بۇ بىن دى، ھەرچەندە قى چەندى گىردانەكا ئىكسەر دگەل يا دى نىنە، لى سەرانسەرى مەسەلەن د ئىك چەپەر داپە، چونكى دزايەتىكرنا گەندەلەين ب كارى ھەقىشك و

ھەممى جۇرئىن زۆلم و زۇرى و ژ ناڧىرنا ھەممى جۇرئىن گەندەلىن، ئەو پىغەمبەرىن(ھنارتىن) راستىن و دادپەرۋەرىن نە و پىشكدارىن سەرەكى نە د كارى دادۋەرىيا كوردستانى دا، ژ بەر ھندى، ھەكە گەندەلى گەھشەنە وان پارىزەران، دى بىتە گەف ل سەر سەرانسەرى گەرتىن دادۋەرىن و پاشى ل سەر جفاكى و سلامەتپىا وى، ژ بەر ھندى، پىندقى بوو ئەو پارىزەرىن نووشى قى دەردەسەرىن بووین بەھنە لىك كۆم كرىن بەرامبەرى وان سەرىنچىكەرەن، قىجا چەند بىگەھ بىن بەررەھ بىت، ھەلوپىسنى جەماۋەرى ھند دى بىن پىشتەقانى تە بىت بۇ روو ب رووونا سەرىنچىكەرەن، ژ بەر ھندى پىشتەقانى بنواشمە، چونكى ھەكە مرۇقى پىشتەقانىيا زۇرىنە بىن ئەما بۇ وى تىشتى دكەت، كارى وى، خۇ ھەكە بىن دروست بى ژى، گەفا ژ ناڧچوون و بەرزەبوونى ل سەرە، ژ بەر ھندى، سەرىارى ھندى كۆ ھەر ژ دەستپىنكى مە ھەست كرىە دەمى مە ئەو لىست راگەھاندى، مە خۇ دانايە بەر دەرى تۇپى، لى ب رىيا پەيڧىن پىشتەقانىكرىن ژ لايىن ھەممى ھەقائىن پارىزەرەھ، بەلكى خۇ ھندەك جارەن ژ لايىن سەرىنچىكەرەن ب خۇ قە ژى بىن دانپىندان ب سەرىنچىيا خۇ دكرن و پەشنىمانىوونا خۇ ژ وى كرىارى دەردىرىن و نامادەبى يا خۇ بۇ رادەسنىكرنا ناسنامەبىن ديار دكرن، باۋەرىيەكا تمام بۇ مە چى بوو كۆ كارى مە كارەكى بەھادارى مرۇقاتى ب راستايە، بەلكى ھەنا گەلەك رىفەبەرىن مە سەرەدانا وان ژى دكرن و دەستخۇشى ل قى كارى مە دكرن وان ب كارەكى (نىشتەمانى، چاكسازىيا جفاكى، قىانا قى پىشەھى، دژايەتىكرنا جۇرئىن گەندەلىن، ھاندانا خودان پىشەبىن دى بۇ پاراستنا پىشەبىن خۇ داکو چاف ل پارىزەران بكمەن، كارەكە بىن دى نەكرىيە) يان ھەر ناڧەكى دى بىن تە دقەت دانە سەر ل قەلەم ددان، ھۇسا، ھەرچەندە لايەتنى دى گقاشتن ل سەر مە ھەبوون، لى قى ھاندانى ورەبىن مە بلند دكرن، بەلكى ئەم ھان دداين پتر پىشكىش بكمەن و ل خالەكى نەراۋەستىبىن و مە ھەرارەكا بەرچاف نەبىت، ئەف بىنگەھى مىللى بىن ھەڧكارىن تە بىن دەردەسەرى ژ قى

دىاردى دىتەن و پىشتەقانىيا تە دكەت و بەرنخودانىن پىشتەگىرىكرىن ژ لايىن بىن دىقە، گەلەك جارەن ناڧ و زانىارى ل دۇر سەرىنچىكەرەن پىشكىشنى لىژنا مە دكرن و پىندقى بوو ئەم ھوورىبىنى ل سەر بكمەن، بەلكى نەچار دبووى ژى دەستەھلاتىن وىرەك بەدەھ خۇ چونكى تو دزانى كارى تە كارەكى ھەزىيە و تو بىن راستى و بىن دى بىن شاشە، ئەفە بوو يا ئەم پالداين داخووازا ھارىكارىن ھەنا ژ ھندەك سەرىنچىكەرەن ب خۇ ژى ژى بكمەن، كۆ ئەو ناڧىن ھەقائىن خۇ بىن سەرىنچىكەرەن پىشكىش بكمەن، بەرامبەرى وى چەندى ھنارتنا ناڧىن بۇ قۇناغىن گىرۇتر بەھنە پاشنىخىستەن، ھەرۋەكى مە د بەرپەرىن بۇرى دا نامازە ب وى چەندى داي.

ب ئاۋايەكى گىشتى، ژرەھ وروپىشال ھەلكىشانا گەندەلىن پىندقى ھىز و ھەزۇڧىانەكا مەزىن و ھارىكارىيا ھەممى كەسانىن ب روومەتە، ھەكە نە، ب راستى قورىانىدان دى يا مەزىن بىت.

پىنج: ھەزۇڧىانا ب راستا و خۇبەخش:

ب راستى، ھەبوونا ھەزۇڧىانا ژ دل و خۇبەخش شەنگىستى سەرکەڧتن و سەرئەكەڧتنا سەرانسەرى پىرۇسنى بە، ب ھەبوونا ھەزۇڧىانا ب راستا بۇ بىن ھەر كارەكى دكەن، چ بىن نەڧىت دى بىتە ئەگەرى سەرکەڧتنى، خۇ ھەكە ئەنجامى داۋىن وى روو ب رووۋونى پىشكەك ژى بىت، ئەف ھەزۇڧىانە ژى نابىت بى رازىبوونا تمام يان وان كەسان بىت بىن رادىن، ھەرۋەسا داکو ئەف ھەزۇڧىانە ب رازىبوونەكا تمام بىت، پىندقىيە ھەزۇڧىانەكا خۇبەخش و بىن بەرامبەر بىت و بەرامبەرى چ گۆڧمىن پارەھى نەبىت، لى بۇ پالداين و پىشەھەرنە وى ھەزۇڧىانى، ھندەك جارەن ئەۋىن بىن رادىن پىندقى پەيڧىن ھاندانى بىن نەڧەرمى نە ژ لايىن وى جەماۋەرى مفا ژ وى پىرۇسنى دىتى، يان ھەنا نڧىسارىن ڧەرمى بىن سوپاسنامە و رىزگرتىن بۇ قورىانىدانان وان د روو ب رووۋونا گەندەلىن دا، كۆ مەبەستا مە بى خۇبەخشىيە، ئانكۆ د بنىات دا نارمانجا كەسىن ب قى كارى روو ب رووۋونى رادىن

مەزىن يا وان پارىزەران كەقتىوو يىن وان نوينەريا وان دكرن، ھەروەسا رۇلى ئەرئى پى ئەرئىشەد تاھر ھەمزانى بەرپرئى ژوورا پارىزەران ل دھۆك د قى چارچۇقەى دا، سەندىكا پارىزەرىن كوردستانى، ھەروەسا بەرپرئى ژوورا پارىزەرىن دھۆك ژى ب نقىسارا خۇ يا ھژمارە ۱۹۹۹ يا رۇزا ۸/۱۴/۰۱۱ ئى ياداشتەكا سوپاسىكىرن و رىزگرتى ئاراستەى ھىژباىان ئەندامىن ئىژنا راسپاردىيا قى دۇسىن كرن و ئىدا ھاتىبە،

ارەنج و خەبانا وە يا رىكخستى و بەردەوام د ئەنجامدانا ئەركىن خۇ دا بۇ دەستىشانكرنا وان پارىزەران كو ئەو ب خۇ فەرمانبەر ژى بوون د سازىن حكۇمى يىن ھەرىمى دا، جھى رىزگرتنا مەبە و قى رىزگرتى پىشكىشى ھەوەپىن ھىژا دكەين، ھىقىخوازىن ل سەر كارى خۇ بەردەوام ين، سەخمەرأتى پاراستن و پىشكىشىمنا پىشەپىن پارىزەرىن).

ئەف سوپاسنامە ل سەرھەمى تايىن سەندىكايىن ل سەرانسەرى پارىزگەھىن ھەرتما كوردستانى ھاتە گىشتاننن و لىك ژى د دۇسىيا كەسىنى يا وان پارىزەرىن ئاقىرى دا ھاتە پاراستن.

ئەش: خۇدویرئىختىن ژ ب كەسىنكرنا ھەلوپىتان؛

ئەف بىرگەبە ئىكە ز گىرنگىرن رىنمايىن پىدقەبە مرۇف ل دووۋ بچىت و كارى پى بکەت داكو ز گىفاشتىن و شوبىنوارىن رووب رووبوونا تاكە كەسى رىزگار بىت، ئەفە ژى ب رىيا وى چەندى ئىرىن ئاراستەى ھەمى پىشتەقانان بەپىنە كىرن بۇ روو ب رووبوونا گەندەلىق يان ب كىمى ئاراستەى ئىژنا پەيوەندىدارا قى دۇسىن بەپىنە كىرن، ل دەستپىكا قى مەسەلى ئەم نەچار بووین ب تىن خۇ د قى بابەنى ھەلكەين، ئەفە ژى بوو ئەگەرئ وى چەندى ب نەرنى يان نەرنى بەرى رۇناھىي بگەفیتە مە، ھەكە وى دەمى شىيان ھەبان قى ھەلوپىستى بگەپىنە ھەلوپىستەكى گىشتى، ب سىنگەكىن بەرفرەھ دا پىشوازىيا وى چەندى كەين، لى مە چ رى يىن دى نەبوون، چونكى ل دەستپىكا

بۇ ب دەستقەئىنانا پاداشتەكىن ماددى نەبىت، ھەكە نە، تىن دى بىنە ھىندەك فەرمانبەرئ نەھاندەرىن كارەكى ئەنجام دەن ين چ داھىتان بۇ دانانا باشترىن رى و مىكانىزىمان بۇ نەھىلانا گەندەلىق ب خۇقە نەگىت، لى رامانا قى ئەو نىنە وان ھەر چ نەبىت مافى ب دەستقەئىنانا خەرجىن ھاتن وچوونا خۇ نەبن، لى نەبوونا قان خەرجىيان ب خۇ ژى، دققت وان نەدەتە پاش ژ بەردەوامبوونى د قى كارى دا، قىچا خۇ ل سەر كىسى وان يىن تايبەنى ل سەر دەم و زەحمەتى و دارابى يا وان ب خۇ ژى بىت، چونكى كارى وان ژ ھەر كارەكى دى بلىندترە، ب رامانەكا دى، دققت باوهرىبەكا تمام بۇ چى بىت كو روو ب رووبوونا گەندەلىق ژ لىن وان قە بووېە كىشەيا وان يا سەرەكى و ئەم گەرەنتىن دەپنە وان كو ئەو دى ھەست ب خۇرازىبوونى كەن و دى ھەست كەن ژى كو جىاوازى ل ئاقبەرا وان و يىن دى ھەبە، چونكى كىمەن ئەوین دویرن روو ب رووبوونى بگەن، نەخاسمە ژى ھەكە گەندەلخواز ل ئاف جىكاكى مشە بىن.

كارى ئىژنا فەرەى يا دھۆك يا سەر ب سەندىكا پارىزەران/ لىنى دھۆك قە يا بۇ دووۋچوونا قى دۇسىن ھاتىبە راسپاردىن، ب راستى كارەكى خۇبەخش بوو و ئارمانجا سەرەكى ژى پىشكىشىمنا پىشەپىن پارىزەرىن بوو ژ ھەر عەببەلوكرن و كىرتكرنەكى ژ لىن ھىندەك پارىزەرىن سەرىنچىكەرنن ياساين قە، ھەروەسا تىن بۇ سەرفەرەزكرنا قى پىشەى بوو، ژ بەر ھىشارىيا زۇر ئەندامىن قى ئىژنى (ل پىشەيا وان ھىژا وىيا سەعدى ئەحمەد نەقىبىن پارىزەرىن ھەرتما كوردستانى ين دەستى ھارىكارىن دىرژ كرى و ھەر ژ دەستپىكى ل سەر قى دۇسىن ين رۇد بوو، ھەروەسا دققت رۇلى ھىندەك ئەندامىن جىقانا سەندىكايىن ژ بىر نەكەين، بلا سۇروسۇر ژى بىژىن نەھەمبان، چونكى ھىندەكان ھەلوپىستەكى ھەقدژ و نەرىنى ژى ھەبوو، بەلكى مخابن ئاستەنگ ژى ل بەرامبەرى قى سەرىۇرى چى دكرن و پىشتەقانىيا لاپەنى دى دكرن، دىبىت ژى بەرژەوھەندىيا وان يا كەسۇكى ب سەر بەرژەوھەندىيا گىشتى و ب سەر بەرژەوھەندىيا زۇرىنەبا

ۋ داخواز كىرن ئەندامىن دەستەبا كارگىرىيا سەندىكا پارىزەران/ لىقى دەھۆك بەھىنە گۆھورپىن، لىن ھەر زوو ئەف پىنگۆلە ژى بەرھنگارى شىكەستەنەكا مەزىن بوو، چونكى ئەوین داخوازا ئىمزا كىرنى ژى ھاتىبە كىرن رەت كىرىوون، ئەوین ئىمزا كىرنى ژى ھىمارەكا كىنم بوون و تىن ئەو بوون يىنن زىان ژ بىرارتىن لىژنا فەرىعى دىتەن.

ھۆسا گماشتىن دىبەردەوام بوون و ھەتا مەسەلە گەھىشتە ۋى راددەي ھىندەك ژى ب ئەشكەرايى گەھفا ب كارئىنانا ھىزى بىكەن، لىن مە گىرنگى نەدايى، چونكى ئەم دىشتىراست بووین كو ئەوئ راست بىت و ل سەر ھەقىقەت بىت و ھىزا ياساين ل پىشتا ۋى بىت، دى بىن سەرفەرەز و سەركەقتى بىت، بەرۇقاژى بىن دى يىن سەرىنچىيا ياساين دىكەن، دىقەت ئەو بىترىسن، چونكى ئەو بەرامبەرى ھىزا ياساين لاۋان، داکو بىن دادبەرۋەرى بەرامبەرى وان يىن روو ب روو بوونى دگەل دكەي، دىقەت تو بىن بابەنى (ئۆبجىكتىف) بى، بابەت بىوون (ئۆبجىكتىف) ژى ل سەر تە پىندىقى دكەت دەلىقە و دەمەكى گونجاي بدەبە ۋى كەسنى تە دىقەت ئەو ب دلى خۇ ناسنامەيا خۇرادەست بىكەت، دىقەت تو وان رىكاران ژى رابگەھىنى دەرھەقى وان يىن سەرىنچىن دكەن و ئەو رابگەھاندىن ژى گەلەك جاران بەھىنە بەلاڧ كىرن، قىنجا چ ب ھەلاۋىستنا نىقسارىن سەندىكا گىشتى و فەرىعى ل تابلۇيىن ئاگەھدارىيان بىن لىقى سەندىكاين ل دەھۆك بىت يان ژى ب رىيا دەزگەھىن جودا جودايىن رابگەھاندىن بىت داکو بەيام ب زووترىن دەم بگەھىت.

ب راستى ژى ھەر ل دەستىپىكى مە پارىزەرىن دەھۆك بۇ رۇژنامەيىن خۇجھى و ھىندەك جاران ژى بۇ رۇژنامەيىن عىراقى بىن ل بەغدا دەردكەقتىن و ب ھەردە زامانىن عەرەبى و كوردى رادگەھاندىن ھەبوون، ھەر بۇ نمونە، ئەفە رۇژنامەيا (ئەفەرۇ) بە يا ب زامانى كوردى ل باژىرى دەھۆك دەردكەقتىت، پىنشەنگا رۇژنامەيىن خۇجھى بووۋە د فەكۆلىپىن رۇژنامەفانى و چاقىپىكەقتىن دا قىنجا چ دگەل ئەندامىن دەستەبا كارگىرىيا لىقى دەھۆك بىن سەندىكاين يان ژى دگەل سەرۋك و ئەندامىن لىژنا پەيوەندىدار و تاپبەتتيا

ھەر داخوازىيەكى يان دۆزەكا دەستىپىكى ھەمى ۋەك بىنەر بەرى خۇ دەمەن و دەمىنە ل ھىقىيا ئەنجامان و كا نەرى كەتا تەرازى ب كىز لايى دا دى ھىنە داكىنشان، قىنجا ھەكە دىتن زىان د كىنشەيىن دابە، ھەمى دى حاشائىن ل خودانى ۋى كەن و خۇ ژى دەنەپاش، لىن ھەكە دىتن با دەبەرژەۋەندىيا ۋى دابە و كىنشەيا ۋى د قۇتاغا سەركەقتىن دابە، دى ملن خۇ دەنە ملن ۋى و دى خۇ دەنە دگەل، ئەم كەسنى ب قى چەندى عەبەلۇ ناكەين، چونكى نەرىتى مەۋقى و خۇپىستى ۋى دەھۆسانە.

ب ناۋابەكى گىشتى، ل دەستىپىكى بەرھنگارى گماشتىن بووون، ھەتا ۋى راددەي گەلەك ھەفكار و ھەقال و كەس و كارىن مە پەيوەندى ب مە دىكەن و دالەھى ل مە دىكەن ھەروەكى (خودى نەكەت) ئەو تىشتى ئەم دكەين تاوانەك بىت، ئەم ژى ل سەر گەنگەشەيان دەبەردەوام بووون و ل دوۋف شىيانان مە پىنگۆل دىكە مەسەلە نەكەينە مەسەلەيەكا كەسىنى، مە دگۆتتىن، (بىرائۇ، مە ئەفە تىن بۇ ب جەھىنانا ياساين كىرىبە و نەركىن ياساين بىن مە ۋەك سەروكى لىژنا رەقتارى پىشەيى بىن فەرىعى ل دەھۆك قى چەندى ژ مە دخوازىت)، ھىندەك جاران مەسەلە دگەھىشتە راددى تۆرەبوونى و شەمەدەھقى، دا بىنى ئىك بىن ب ناقى ھەفالىنىن يان مەۋقانين گازندى دكەت، ئىكى دى بىن ھەلوپىستى مە ب دوور ژ رەۋىشتى و بەلكى فەھىت ژى وىنە دكەت چونكى ناقىن وان ھاتىنە بىلند كىرن و سىكالا ل دژى وان ھاتىنە تووماركىن و ئەم بىن نان و خوئى ژى نىشا دداين، ۋى چەندى ماندەل ناكەين ژى كو ۋى دەمى مە خۇ لى تۆرە دىكە مە بەرسىف وان ددا و دگۆتىن كو رەۋىشت ئەۋە مەۋف دەست ژ تالانكرنا مالى گىشتى بەردەت و بۇ خودى ھەقالى خۇ بىقىت، چونكى ھەر ئەۋە بىن شىيانا دانا زىق و دان و دكاكى وان ھەي. (ان يتقى اللە قى زملائە فەھو بىناقسەم قى قونھەم و ارزاقھەم).

لى پىرىيا وان روو ب روو بوونان دگەل ھىندەك برايان بوو كو ۋەك ئەفەسەرىن سەرىيازى كار دىكەن، پاشى ھىندەكىن دى پىنگۆلا كۆمكرنا ئىمزاين پارىزەران كىرن

ئەقە بىت يا دقنئت ھەر ئىك ز مە بکەت داكو ھەر ئىكى دى گوھدارىيا پەيڧا وى بکەت و وى پەيڧى كارىگەرىيا خۇ ل سەر ھەبىت، ھەرۋەكى دېئىن زى؛ (بەرى داخووزا چاكسازى ز ئىكى بکەى، ز خۇ دەست پى بکە).

ھەشت: ھەزاندنا گيانى خوونگەرمىيى (جوش وخرۇشنى) ل ناف چالاکقانان:

ئىشتەكى گەلەك گىرنگ ھەبە، ئەو زى ئەو ھەرو داكەفتن ھىدەك جاران زى دىبىت سەرکەفتن دەستىن مروفى سىست بکەن و خرچالا روو ب رووۋونى خووش ب رتقە نەچىت، ئەقە زى يان ز بەر بى ھىقى بوونىيە يان ز بەر پىشتراستبوونىيە ز وى تىشتى ب دەستقە ھاتى و مەترسىيا ئىك ز قان مەسەلان زى ز يا دى كىمتر نىنە، چونكى ھەردووان شوينوارىن نىگەتىڧ ل سەر سەرانسەرى پروسا روو ب رووۋونى ھەنە، دىبىت زى مە ئەقە د قۇناغا سىيى يا قى روو ب رووۋونى دا باش تىبىنى كرىت، د قى قۇناغى دا ئەدامىن لىزنى ھەست كىرن كو دەستكەقتىن ب راستا ب دەستقە ئىناينە ز بەركو د ھەردو قۇناغىن دەستىنكى دا ل دۇرىن ۱۵۵ ناسنامەيىن پارىزەرىن سەرىنچىكەر و يىن د ئىك دەم دا فەرمانبەرىيا گىشتى و پىشەبى پارىزەرىن دىكىن فەكىشاپنە، ز بەر ھىدى، ئەم گەلەك پىندقى ئقاندنا سەرانسەرى قى پروسى بووېن، دىبىت زى ئەقە ھاتبا ب جەھ ئىنان ھەكە ھاتبا ھەستكىن كو ھىشتا مەترسى ھەبە و بەردەوامە و ھىشتا كىشە ب داوى نەھاتىيە، روو ب رووۋون زى بەردەوامە ۋەكى چەوان باشى و خرابى بەردەوامە.

يا دووى زى، گەريان بوو ل مىكانىزمەكا نوو بۇ باشتركرنا كارى چالاکقانان د قى روو ب رووۋونى دا، ئانكو شىداندنا رەگەزى خوونگەرمىيى (جوش وخرۇشنى) ل ناف وان، ئەق ھەردو مەسەلە زى نە ھىد ب ساناھى نە، لى مەسەلە ب چالاکقانان ب خوڧە گىردابە و كا چەند پىگىرى و باۋەرى ب كىشەيا خۇ ھەنە، پاشى كا وان چەند دەم ھەبە،

دووڧچوونا قى دۇسىن بىت، ئەو زى د ھۇمارا خۇ يا ۸۱۲ يا رۇزا ۱۲/۱۰/۲۰۱۲ ئى دا، ھەرۋەسا رۇزنامەيا (المىدى) يا عىراقى ھۇمارە ۲۳۷۲ يا رۇزا ۱۲/۲۱/۲۰۱۲ ئى، يان كۇڧارا ھەفتىانەيا (الصوت الاخرى) يا عىراقى ھۇمارە ۲۷۲ يا ۲۰۱۲/۱/۲۵ ئى، مە د وان رۇزنامە و كۇڧاران دا ب ئەشكەرايى و ل رۇزا رۇھن ھەر پىنگاڧەكا مە د وى دۇسىن دا دھاقىت و ھۇمارا ناڧىن پارىزەرىن ھەرىمىن پىن ز لىستا پارىزەران ھاتىنە دوورنىخستىن و نڧىسارىن ھاتى ب ھۇمارە و دىرۇكا وان ل دۇر سەرىنچىكەران و دەمى بۇسەرىنچىكەران ھاتىيە دەستىنىشان كىرن داكو ناسنامەيىن خۇ رادەست بکەن يان دەست ز فەرمانبەرىن بەردەن بەلاڧ دىكىن، دەرگەھ ل بەر وان پى قەكرى بوو فەرمانبەرىيا گىشتى يان پىشەبىن پارىزەرىن ھەلىزىن.

ھەفت: بىنەجھكرنا دادپەرۋەرىيى ب ۋەكەھىيى ل ناڧەرا ھەمىيان:

گىرنگىرىن تىشت د سەرانسەرى قى كىشەبى دا ئەو بوو فەرمان دەرھەقى ھەمىيان و ۋەكى ئىك بەھىتە ب جەھ ئىنان قىنجا وان ئەو ل چ پۇست بىن و چ ناگىرى و نىزىكاتى ز مروفى ھەبىن، ھەرۋەسا ئەو چەند بۇ ھەمىيان بەھىتە راگەھاندن داكو ھەست ب راستى و رۇدىيا مەسەلنى بکەن و ھەست بکەن زى كو ئەوېن ب وى كارى رادىن پى ل سەر ھەمىيان ب جە دىنن و ئەقە بوو يا مە ب دروستى ب جەھ ئىناى و ئەم گەلەك پىندقى ھىدى بووى كو ھەمىيان باۋەرى ب مە بەھىت، ز بەر ھىدى، مە ناڧى دوو كەسان كىرە د لىستا دووى دا كو ز ھەر ئىكى دى نىزىكى مە بوون، ئىك زى برازايا مە بوو و پى دى ئىك بوو ز بىسمامىن مە، قى چەندى دەقنئ ھەمىيان دانانە سەرىك و ھەر ئىكى ھىز دىر خۇ ز قى كىرارا مە نەرازى بکەت و مە گونەھبار بکەت، ھەقالىن وى دا بىزنى كو مەسەلە ھەمىيان فەدگىرىت و ئارمانچ زى چاكسازىيا ب راستاپە و دگوتىن، (جوامىرۇ، وى مەسەلە ل سەر نىزىكىرىن كەس وكارىن خۇ ب جەھ ئىنايە، قىنجا چەوان ل سەر تە و پىن دى ب جەھ ناڧىت)، دىبىت

ئىژنى: ھەروەسا دووپات كىر كىچىق قاتتا سەندىكەن
پىنگاڧىن گىرنگ ھاقتىنە و ب نۇيسار خۇ يا ھۇمارە
۱۵۹۳ يا رۇزا ۱۱/۱/۳۰-ئى پەيوەندى ب نۇيسىنگەھا
سەرۈكى حىكۇمەتا ھەرنما كوردستانى كىرە و تىدا
بەخسى وى چەندى ھاقتىنە كىر كىچىق قاتتا سەندىكەن ل
سەر وان پارىزەرتىن فەرمانبەر ھەپە و ل دووڧ ياسا
پارىزەرتى ھۇمارە ۱۷ يا سالا ۱۹۹۹-ئى كىرارا وان ب
تاوانا سەختەكىن(احتىيال)ئى دەپتە ل قەلەمدان،
ھەروەسا تىدا ھاقتىنە كىر كىچىق قاتتا سەندىكەن ب تىن
دەلىڧە بىتە دان ئەو پارىزەرتىن فەرمانبەر ناسنامەپىن
خۇ قەگىرىن. ھۇسا سەرۈكاتىيا دىوانا سەرۈكاتىيا
چىقاتا ۋەزىرتىن ھەرتىن گىشتاندىنەك ب نۇيسار
ھۇمارە ۲۰۷۸ ل رۇزا ۱۱/۸/۲۴-ئى ئاراستە ھەمى
ۋەزارەتان كىر و نۇيسار ناڧىرىيا سەندىكەن و
پىشتىگىرىيەك ئى ھەقپىچ كىر كىچىق قاتتا پىشتىگىرىيا
ناڧەرۇكا وى دىكەت و دەملەست پىدڧىيا كىرپىكىرنا
ۋى دىكەر.

ب ئاۋايەكىن گىشتى، پىرۇسا بىلدىكىرنا ئاڧان د قى
قۇناغى دا كىر مۇرەكا فەرمى ۋەرگىرتىبوو، ب شەش
قۇناغىن خوارى يا بۇرى

ئىك: قۇناغا ئىكى/ لىستا ئىكى:

ئەڧ قۇناغا قۇناغا ئىكى بوو يا ب رىيا پىشتەقانىيا
سەندىكا پىزەرتىن ھەرنما كوردستانى و ب رىيا وان
نۇيسارنىن فەرمى بىن پەيوەندى ب چىقاتا ۋەزىرتىن
كىر بۇ چارەكىرنا دۇسىن يا كىر بابەتنى قى گۇتارى
بە مۇرەكا فەرمى ۋەرگىرتى، ب راستى ۋەزارەتان ئى
كار ب وى نۇيسارنى كىر و ب نۇيسار ناڧىن ھەمى
ماڧىرەرتىن ل نىك خۇ ھەپە رادەستى چىقاتى كىر
و وى ئى بۇ سەندىكا پىزەرتىن ل ھەقلىر ھنارتىن،
سەندىكەن ئى پىشتى كىر خۇ ل سەر تامام كىر
ھندەك ئى وان نۇيسارنىن پەيوەندىدار ئىكسەر بۇ من
ھنارتىنە دەۋك دىكە ھورپىرىنى ل سەر بىكەم، ئەڧە
ئى بۇ ھندەك كىر تەكىكى و ھونەرى بىن دىپىت
دېدڧى بىن بۇ مەسەلا پىكىننا لىزنا ئابىتەمەند و
دەستھەلاتا پىدڧىيا وى لىزنى.

چونكى دىڧىت ئىبىر نەكەپن كىر ئەو پارىزەرتىن و كىر
خۇ ھەنە و ئەو كىر بارگىرنا نە ل سەر ملنى وان
و ئەو داخاۋا ماڧىن ۋەلاتىيان و سەرەدانكەرتىن خۇ
دىكەن و دىڧىت ئەو وان پىشتىگىرنا ھەپەنەھاڧىن، ھەكە
نە، دى خۇ بەرھىنگارى لىپىرسىنا ياسا كىر.

ھەكۇلىنا دوۋى

ھەگۇھاستا روو ب روو بوونى بۇ قۇناغەكا نوو (يا فەرمى)

ب راستى مە ھىز نە دىكەر كىر ئەو لىستا مە
بىلدى كىر، سەندىكا پىزەرتىن ھەرنما كوردستانى
دى ھندە گىرنگىن بىن دەت، سەندىكەن ئەو
لىست ل ھۇلا ئەرشىڧى ھەلاۋىست كىر ھەمى
ڧايلىن ئابىتەن پىزەرتىن سەرناستەرى ھەرتىن لى
ھەنە و ھەر پىزەرتەكىن بۇ نووكرنا ناسنامەيا خۇ
سەرەدانا سەندىكەن دىكەر ناڧى وى د وى لىستى دا
دەتە ھورپىنى كىر، قىچا ھەكە ناڧى وى تىدايا،
ناسنامەيا وى نە دەتە نووكرن، بەلكى نۇيسارەك
رادەستى وى دەتە كىر دىكەت، دىكەت بەر سىڧنامەپەكىن
ھەلوپىستى خۇ دىار بىكەت كىر ئەرتى فەرمانبەرتى وى
ۋەزارەتنى يان وى سىزىن بە بان نە، ھەرچەندە ئەڧ
ئاۋايە ئى گەلەك بى ھورپىن نەبوو، لى سەرەكەڧتىن
و لىڧىنەكا گىرنگ د قى دۇسىيا ترىسناك و گىرنگ دا
ھەبوو.

ب ئاۋايەكىن گىشتى و پىشتى بۇرىنا ل دۇرتىن
بىست رۇزان ل سەر وى لىستا مە ب ناڧىن پىزەرتىن
سەرىپىچىكەر پىشتىكىش كىر و ل بەر رۇناھىيا وى
سەندىكا پىزەرتىن چەند رىكەرەك ئەنجام دىن و ئەو
بىرۋەكەنشا ل ناڧ ھەمى پىزەرتىن ب گىشتى و بىن
رۇورا پىزەرتىن دەۋك ب ئابىتە دەنگەھاڧى، ھىزرا وىيا
سەعدى ئەمەد نەڧىبىن پىزەرتىن و ھندەك ئەندامىن
چىقاتى سەرەدانا رۇورا پىزەرتىن دەۋك كىر، ئەڧ
سەرەدانا بوو ئەگەرتى پىكىننا لىزنا ئابىتە بۇ
دوۋچوونا قى دۇسىن و ب فەرمى دەستھەلاتدانا وى

ھنارتن، سەندىكا ب قى چەندى ژى نەپراۋەستىيا، بەلكى لېستا ناقېرى ل پىگەھى خۇيى ئەلىكترۇنى ژى بەلاڧ كرا^(۱)، ئەفە ژى بۇ راگەھاندنا رۇھن ونەشكەراپا وان ناقان و ھەردەمىن ئىك ژ وان رۇدى ل سەر ئەنجامدانا پېشەيى پارىزەرىي كىر، دى جەۋالەي دادگەھا قەكۈلىنان ھىتە كىر داکو بگەھىتە سىزايىن خۇ يىن دادپەرۋەرەنە.

دو: قۇناغا دووى/ لىستا دووى:

ئەف قۇناغە ژ ھەر قۇناغەكا دى فەرمېتر و پېشكەقتىر بوو، چونكى د قى قۇناغى دا كار ل سەر ب جەئىنان و چىبوننا وى تىشتى ھاتە كىر بى دەمى خۇ دا دگەل نەقىبى سەندىكايىن رىككەقتىن ل سەر ھاتىيە كىر كو لىژنەيەكا فەرمىيا فەرى ل دەۋك بۇ دوۋقچوونا قى دۇسىمى بەھىتە پىكئىنان و بەرىرسى لىقى سەندىكا پارىزەران ل دەۋك ب فەرمى دەستەلاتى بەدەتە لىژنى داکو ب فەرمى ب كارى خۇ رابىت و بەرشىيانىيا سەردەنەن وى بۇ فەرمانگەھ و سازىيىن فەرمى يىن باژىرى، ب قى ئاۋايى سەندىكا پارىزەران/ لىقى دەۋك نەقىسارا ھىژمارە ۱۸۱۳ ل رۇژا ۲۰۱۱/۱۲/۵ ئى ئاراستەي سەندىكا پارىزەرىن ھەرىما كوردستانى كر و وى دەمى من ب خۇ و پىشتى گەنگەشەكەرنى دگەل بەرىرسى ژوورا پارىزەرىن دەۋك، ئەندامىن وى لىژنى ژىگىرتىن، پاشى پەيۋەندى دگەل ھىژبايان دلۇقان كەمال محەمەد خەيات و دژوار جەمىل شەرىف ناقېرى ھاتە كىر و ھەردوۋ رازى بوون قى كارى بەركەقتى بگەن، ژىگىرتنا مە ژى بوو ھەردوۋان ل سەر شەنگىستەپەكى رۇھن ھاتىبوو ئاڧا كىر كو ئەو ژى ئەو دەستپاكىيە يا پى دەھانە نىاسىن و ئەو وئىرەكىيە يا وان ھەي، بۇ زانىن ژى، ھەردو پارىزەرىن شىرەتكارىن، مە تىپىنى كر كو يى ئىككى چەندەكى ژيانا خۇ ل ۋەلاتىن رۇژاڧا بۇراندىيە ب دروستى ژى ل ئەلمانىا و تىبەتنى وان يى باش ۋەرگىتپە، ۋەكى: راستى و رۇدىن بۇ تاماكرنا قى نەركى و باش پىگىرىكىرنى ب ژقانان، لى يى دووى، مە خوونگەرمى و گىيانى گەنجاتىن ل نك دىت كو

ھەندەك فەرمانبەران ب خۇ ژى ناسنامەيىن خۇ ئىنانە سەندىكا پارىزەران/ لىقى دەۋك و من ب خۇ ژى ۋەردگىرتن ھەنا نىژىكى ۵۰ ناقان كۇمبوووين، ژ بەر وى خۇشىيا زۇر يا بۇ مە چى بووى و ژ بەر ھەستكىر ب بىنفرەھىي بۇ قى دەستكەقتا مەن ئەم نەشيانىن خۇ ل ھىقىيا كۇمكرما ناقېن دى بگىرن، ئىنا من نەقىسارەك ب ناقى سەندىكا پارىزەران/ لىقى دەۋك ل بىن سەرىپەرىشتىيا ھىژا بەرىرسى وى لىقى دارىت و ھەر ژلايى وى قە ھاتە ئىمزا كىر و وى ئەو ناق ب نەقىسارا ھىژمارە ۱۶۵۰ ل رۇژا ۲۰۱۱/۱۱/۱ ئى بۇ سەندىكا گەشتى يا ھەقلىر ھنارتن، بۇ زانىن و پىداچوونى ژى لىبەك ژى بۇ سەرىۋكاتىيا دادگەھا لىژقېرىنا دەۋك ھنارت، وى نەقىسارىن ناقېن وان پارىزەران و ھىژمارىن ناسنامەيىن وان و دىرۇكا ئەندامەتىيا وان دەستىكايىن دا ۋە ھىژمارە و دىرۇكا فەرمانىن وىزارى يىن دامەزراندنا وان ب خۇفە گىرتىبوو، مە ھەمى ئەو ناسنامەيىن ۋەرگىرتىن و لىيىن فەرمانىن وىزارى دگەل نەقىسارا ناقېرى ھەقىپىچ كىر داکو ھوورىنى تىدا بىنە كىر و ژى پىشتىراست بىن ھەكە ھەر شاشىيەك تىدا ھەبىت.

پىشتى سەندىكايىن ھوورىنى د وان ناقان دا كىرى و پىشتىراست بووى كو ئەو پارىزەرىن و فەرمانبەرىيا گەشتى ژى دگەن، وى دەمى فەرمانەكا كارگىرى ژ لايىن جقاتا سەندىكايىن قە ب نەقىسارا ھىژمارە ۱۸۸۸ يا ۲۰۱۱/۱۱/۱۶ ئى بۇ دوورئىخىستىنا وان ژ پىشەيى پارىزەرىن دەرکەقت و تىدا ھاتىبوو ژى كو دەمى فەرمانبەرىيا گەشتى و پىشەيى پارىزەرىن بۇ وان ب خىزمەتا پىشەيى پارىزەرىن نەھىتە ل قەلەمدان، ھەروەسا شىرەتكارىيا ياسايى يا وان ل كۇمپانىيىن گىرنەست دگەل كىرن ب شىرەتكارىن ياساناس نەھىنە ل قەلەمدان، ئەف نەقىسارە ھاتە گىشتاندىن و بۇ ھەر ئىك ژ جقاتا دادوورىيا ھەرىمى، جقاتا ۋەزىران، رىقەبەرىيا گەشتى يا كۇمپانىيان و تووماركەرى كۇمپانىيان/ لىقى دەۋك، سەندىكا پارىزەران/ لىقى دەۋك و ھەمى تايىن دى يى سەندىكايىن ل سىلېمانىيى و ھەقلىر و كەركوك، توومارىن وان يىن كەسايەتى و بۇ فالىيىن وان يىن تابەتى يىن كۇمپانىيان ھاتە

ئەم د لېژنەبەكا ھۇسا دا با بەرسىنگى گەندەلېن دگرىت، پىدۇقى وئ چەندى بووين.

پىشتى ھنگى ئىكسەر ب نقىسار ھژمارە ۱۸۴۱ يا رۇزا ۱۱/۱۲/۱۴ ئى ژ لايى سەرۇكى سەندىكا پارىزەران/ لىق دھۆك ب فەرمى دەستەھلات ب مە ھاتە دان و تىدا ئەو دەستەھلات دامە سەرەدانا ھەمى فەرمانگەھىن پەيوەندىدارىن پارىزگەھا دھۆك بگەھىن بۇ دەستىشئانكرنا وان پارىزەرىن مووچەمى ژ سازىين فەرمى يىن حكۇمى وەرگىن داکو بۇ سەندىكا پارىزەران ل ھەقلىر بەھىزىن، وى دەمى ب تىن بېھنا مەن ھات، چونكى مەسەلە ژ بەرىخودانا كەسايەتى دەرگەقتىبوو و بوو مەسەلەبەكا فەرمى و ب ناقى سەندىكايىق ھە ھاتە گىردان، ب راستى مە ژى ھەر ژ رۇزا ۱۱/۱۲/۱۴ ئى چ دگاف و دەم ژ دەست خۇ نەكرن، نەخاسمە ژى كو د وئ ھەيامى دا دوو مەسەلېن دى ھەبوون، يا ئىكى، بىنقىمەدانا دادگەھان بوو كو د وئ بىنقىمەدانى دا دىشايىن سەرەدانا فەرمانگەھان بگەھىن بەرى رۇزا ۱۱/۱۲/۱۴ ئى بەھت، چونكى پىشتى وئ رۇزى ئەو بىنقىمەدان ب داوى دەھت و وەرزى كارى پارىزەران دقەرىت و دادگەھە مىشتى دادخووزىيان دىن، ھەرۋەسا تىشتى ترسناكرتە مەسەلى دا ئەوە كو ژ وئ رۇزى دەرگەھى نووكرنا ناسنامەيان دەھتە ھەكرن و بەرى بىشېين مەسەلى كۇنترول بگەھىن و ناقىن وان دوور بېخىن، دىبىت گەلەك بىشېن ناسنامەيىن خۇ نوو بگەھن، قىنجا مە ھەقركى ل گەل دەمى دكر، يا دووئ ژى، ھاتتا نقىسارەكا نوو بوو ب ھژمارە ۴۷۴۴ ل رۇزا ۱۱/۱۲/۱۴ ئى ژ سەندىكا پارىزەران ل ھەقلىر كو يا رۇھن و ئەشكەرا بوو و دووياتى ل سەر نقىسار خۇ يا بەرى ھنگى دكر و گازىيا دوپماھىيى ئاراستەى ھەمى پارىزەرىن سەرىنچىكەرىن وەك فەرمانبەر ل سازى يىن ھەرىمى بان سازىين فېدرال كار دكرن دكر و تىدا ھاتبوو كو ھەيقەكا دى بۇ وان ھاتىبە درىژ كىن ئانكو ھەتا رۇزا ۱۱/۱۲/۳۱ ئى و پىشتى رۇزا ۱۱/۱۲/۱۴ ئى دى ھەوالەى دادگەھىن تايبەتىن قەكۇلىنن ھىنە كىن و ئەف نقىسارە ئاراستەى ھەمى تايىن سەندىكا پارىزەران ل سەرانسەرى

ھەرنا كوردستانى ھاتە كىن.

ل سەر قى بنواشەى، لېژنا فەرىى يا تايبەتمەند پەيوەندىدار ب قى دۇسىن ل رۇزا ۱۱/۱۲/۱۴ ئى دەست ب كارى خۇ كر و د ئىكەمىن رۇزا كاركرنا خۇ دا سەرەدانا پارىزگەھا دھۆك كر نەخاسمە ژى ھېژا جىكرى پارىزگارى، وى ژى ب رىيا دوبارە ئاراستەكرنا نقىسارەكا فەرمى ب ھژمارە ۸۴۷۴ يا رۇزا ۱۱/۱۲/۱۸ ئى ھارىكارىيا خۇ بۇ لېژنى دەرىپى و ئەو نقىسار ل سەر ھەمى فەرمانگەھە و سازىين پارىزگەھى، چ ل ناف سەننەرى پارىزگەھى و چ ژى ل قەزا و ناحىيان گىشتاند و لىبەكا ئۇرچىنال يا نقىسار ناقىرى رادەستى مە كر كو ھەر ب ناقەرۇكا نقىسارىن بەرى ھنگى بوو.

ب ئاوابەكى گىشتى، ئەو فەرمانگەھە و سازىين پەيوەندى پى ھاتىبە كىن ھژمارا وان گەھىشتە ۸۲ فەرمانگەھە و سازىين فەرمى، ھەرۋەسا پارىزگەھى ناقىن ھەمى وان فەرمانبەر و ماقبەرۋەران رادەستى مە كىن يىن ل سەر مىلاكى فەرمانگەھىن پارىزگەھى ب خۇ كار دكەن، ھەر ژ جىكرى پارىزگارى و ھەمى قائىمقام و رىقەرەن ناحىيان ھەتا فەرمانبەرىن فەرمانگەھا ياسايى.

ژ وئ رۇزى مە ئىكسەر سەرەدانا وان فەرمانگەھە و سازىيان دكر و د چارچۇقى قى قۇناغى دا سەرەدانا دۇرىن ۲۰ فەرمانگەھە و سازىين خواری ھاتە كىن، دادگەھا دەقەرا لىزقېرنا دھۆك ب ھەمى دادگەھىن وىقە ل پارىزگەھى وئ قەزايى وئ، فەرمانگەھا پارىزگەھا دھۆك، سەرۇكاتىيا ساخلەمىيا دھۆك، سەرۇكاتىيا باژىرقانىيا دھۆك، سەرۇكاتىيا زانكۇيا دھۆك، رىقەبەرىيا گىشتى يا پەرۋەردا دھۆك، رىقەبەرىيا باژىرقانىين دھۆك، رىقەبەرىيا و بەرھىنانا دھۆك، رىقەبەرىيا گەشت وگوزارا دھۆك، رىقەبەرىيا رەگەزنامەيا عىراقى ل دھۆك، رىقەبەرىيا چاندنا دھۆك، رىقەبەرىيا ب جەھىنانا دھۆك و ھەمى فەرمانگەھىن وئ ل قەزاىان، فەرمانگەھا دادنقىسىيا دھۆك ب ھەمى تايىن وىقە، فەرمانگەھا تووماركرنا خانووبەرىى ل دھۆك و ھەمى تىبىنەرىين وئ،

ئىسپارەكا فەرمى بى ئاف وئىشانىن (فەرمانبەرئىن ھەنگرىن ناسنامەيا پارىزەرئى) ب ھژمارە ۳۷۱ ل رۇزا ۱۱/۱۱/۲۰۱۱ ئى بۇ ژوورا پارىزەرئى دھۆك ھنارتى داكو وان ب ئاقىن پارىزەر ئاگەھدار بىكەت بىن ھەفدەم فەرمانبەرئىا گىشى ئى ل فەرمانگەھىن دەولەتىن دىكەن، داكو ھەوالەھى دادگەھىن بھىتەكرن و فەكۆلىمىن دگەل بھىتەكرن چونكى ئەو ئىشىن وان كرى ب تاوانا سەختەكارىن دھىتە ل قەلەمدان دگەل پىندىقىوونا گىشتاندىنا وان ئافان ل سەرئانسەرى فەرمانگەھىن پارىزگەھى داكو پارىزەرئىن سەرىنچىيا ياساين كرىن ژ بىن دى بھىتە قافارتن، ب راستى ھەر ئەفە بوو يا لىژنى د ئىسپارە ھژمارە ۵۱ يا رۇزا ۱۲/۱۹/۲۰۱۲ ئى يا سەندىكا پارىزەرئىن/ لىقن دھۆك بلىدى كرىيە سەندىكا پارىزەرئىن ھەرىمىن وئىندا داخواز كرى كو خىشتەبەكى ب ئاقىن پارىزەرئىن سالا ۲۰۱۱ ئى، يان ھەر چ نەبىت لىستەكى ب ئاقىن پارىزەرئىن بىدەنە لىژنى داكو كارى وئ ب ساناهى بىكەفىت، ب گىشى د چارچۇقىن قىن ئىسپارە دا ئاقىن ۱۰۵ پارىزەرئىن سەرىنچىكەر ھاتنە بلىدى كرىن، ئانكو ھژمارە كۇما ناسنامەيىن د ھەردوو قۇناغىن ئىكىن و دووى دا ھاتىنە فەكىشەن گەھىشتە ۱۵۵ ئافان.

ياسى گەلەك نەفەكىشە ھەنا بىيارا ھژمارەيا ۴۵۲ يا رۇزا ۱۲/۱۲/۲۰۱۲ ئى يا كارگىرىيا جۇفانا سەندىكا پارىزەرئىن ل ھەقلىر بۇ دوورئىخىستنا وان بىن ئاقىن وان د لىستا دووى دا بوون و ھژمارە وان ۱۰۵ ئاف بوون دەرگەقتى، قىن بىيارى ھەر ئاقەرۇكا بىيارا كارگىرىيا بەرى يا قۇناغا ئىكىن ب خۇفە كرىتوو دگەل زىندەكرنا دوو بىندىن نوو، ئەو ئى (ھەلوەشاندىنا ھەر رەفتارەكى ياساين بىن ژ لىقن كەسانىن ئامازە بىن ھاتىيە دان ھاتىيە كرىن ھەكو د ئىك دەم دا بىشەبىن پارىزەرئىن و فەرمانبەرئىا گىشى دىكەن، ژ بەركو ئەو كارىن نەرەوا بووئىنە، ھەرەسا نەچاركرنا سەرىنچىكەرئىن كو باجىن ناساندنى (الباجات التعريفية) بىن خۇ بىن تايىبەت ب شۇفىرىيا ترومبىلئىن پارىزەرئىن فەگىرىننە سەندىكا پارىزەرئىن، ھەكە نە، دى بەرھنگارى لىپرسىنا ياساين (بىن).

ئىسپارەيا ب كارئىخىستىن و مەشق وراھىنانا بىشەبى ل دھۆك، ئىسپارەيا چاقىدىرىيا جۇفاكى ل دھۆك و ھەمى فەرمانگەھ و سەنتەرئىن وئ، ئىسپارەيا كار و دابىنكرنا جۇفاكى ل دھۆك، ئىسپارەيا بەلاقىرنا بەرھەمىن كازى ل دھۆك، باجا داھاتى ل دھۆك، باجا خانوووبەرە ل دھۆك، ھەمى بانكىن جۇكومى ل دھۆك، ئىسپارەيا گەنجىنەيا گىشى، ئىسپارەيا چاقىدىرىيا داراينى، ئىسپارەيا گومركىن دھۆك، ئىسپارەيا گومركىن ئىبراھىم خەلىل ل زاخۇ، ئىسپارەيا پولىسىن دھۆك، ئىسپارەيا خانەنشىنىيا دھۆك، فەرمانگەھا سىنلەيىن دھۆك و سەركردايەتىيا ھىژن كوردستانى (سەرەدانەكا دەستىپىكىيە و پىندىقى سەرەدانىن دى بە).

ب گىشى، لىژنە د قىن قۇناغى دا شىا لىستەكى ب ۱۰۵ ئاقىن پارىزەرئىن فەرمانبەر ئامادە بىكەت، ب راستى ئى ھەمى فەرمانگەھىن سەرەدانە وان ھاتىيە كرىن ھارىكارى دگەل لىژنى دىكەن و ئاقىن ھەمى ماقىرەرەئىن خۇ رادەستى مە دىكەن، مە ئى ئاقىن وان دگەل ئاقىن پارىزەرئىن دى ھەقەبەر دىكەن قىتجا چ ئەو بانە بىن ئاقىن وان د خىشتەيا پارىزەرئىن سالا ۲۰۱۰ ئى دا ھەمى يان ئى ئاقىن وان پارىزەرئىن نوو بىن بىن ئاقىن وان د كۇقارا ۋەزىيا (پارىزەر) د ھژمارىن ۲۲ و ۲۳ و ۲۴ بىن سالا ۲۰۱۰ ئى دا يا ژ لايى سەندىكا پارىزەرئىن قە دەردكەفىت دھاتنە بەلاقى كرىن، چونكى وان د وان ھژماران ئاقىن ھەمى پارىزەرئىن پىشى سالا ۲۰۱۰ ئى بووئىنە ئەندامىن نوو بىن سەندىكاين دھاتنە بەلاقى كرىن، چ بى نەقىت ئى، ئاقىن وان د خىشتەين پارىزەرئىن سالا ۲۰۱۰ ئى دا نە دھاتن و دقىا لىژنى خۇ ل ھىقىيا نووكرنا ناسنامەيان و دەرگەقتنا خىشتەين نووئى سالا ۲۰۱۱ ئى كرىتبا، كو قىن چەندى ئى دەمەك فەدكىشەنا، ژ بەر ھندى نەچار بووئىن پىشتا خۇ ب وان ھژمارىن كۇقارا (پارىزەر) گەرم بىكەين، ھەرچەندە ئەفە پىرۇسەكا ب زەھمەت و ئالۇز بوو.

ھەرەسا ل قىن داووبى پىشەھانەكا نوو ھاتە روودان كو ئەو ئى لىقنا داواكارى (دۆزگەرى) يا گىشى يا باژىرى دھۆك بوو، فەرمانگەھا داواكارىيا گىشى ل دھۆك

سى: تۇنغا سىن/ لىستا سىن:

ئەف قۇنغاغە ئەوۋە يا ئىكسەر پىشتى رۇزا
 ۲۰۱۲/۱/۹ ئ دەستپىكرى، ئانكو پىشتى وئ رۇزا
 لىزنى نىساردا قەرمى ب ناقىن پىشكا دووى يا
 سەرىپچىگەرەن بۇ سەندىكا پارىزەرەن ل ھەقلىر
 ھنارتى، ب راستى زى ئەف قۇنغاغە وەكى قۇنغاغىن
 دى ژ لايى لىزىكرىن و ھەقلىرىنى دگەل دەمى يا ب
 ھىز نەبوو، ئەفە زى دىبىت ژ بەر مژوولبوونا ئەندامىن
 لىزنى بىت ب كارى پىشەين پارىزەرەن قە، ھەر بۇ
 نىمۇنە، ژ بەر ھاتنا داخوازىيان و بەرھەقلىرىنى ژ
 بىركاردار(موكل)ان، نەخاسمە زى كو ئەفە ھەقەم
 بوو دگەل دەستپىكا سالا نوو، كو پىشتى بىنقەدانا
 قەرمىدا دادگەھان، ئەف دەمە دىبىتە دەستپىكا كارى
 وان بۇ پىرىيا داخوازىين مەدەنى و بارى كەسايەنى،
 دىباندا نىنە زى گازندە ل ئەندامىن لىزنى بىتەكرىن،
 چونكى ئەو نەچارىن پىشەين خۇ بگەن ژ بەركو
 ژىدەرى ئىكەنەين داھاتى وانە، ھەرۋەسا ژ بەركو
 جۈرەكى كارى ل سەرىنك كۆمبۈۋى ھەيە، ژ لايەكى
 دىقە، ژ بەركو ئەو ئەندام پىشتراست بىوون كو ب
 رىژەيا ۷۵-۶۰٪ ژ كارى خۇ ئەنجامداينە بان بىژىن زى
 سەركەقتن تىدا ب دەستقە ئىناينە، لى سەرىبارى
 وئ ھەمىن، گەلەك گىرۇ نەبوون، بەلكى دىشىين
 ب بىنقەدانا شەركەرى ناف بگەين، لى بىنقەدانەكا
 كورت، ھۇسا، پىشى نىزىكى ھەفتىبەكى ژ
 دەستپىكرى قى قۇنغاغى دوبارە دەست ب سەردەانا
 قەرىمانگە و سازىين حكۆمى كرىن و ل سەر وئ
 چەندى بەردەوام بوون.

ھەر چەوان بىت، باشتىن دەستكەقتىن
 بەردەستى قى قۇنغاغى ب دەستقە ھات و رەوشا
 پارىزەر و سەندىكا پارىزەرەن باشتر لى ھات كو ئەو زى
 بلىندبوونا وان كرىيان بوو بىن پارىزەرەن ژ ھەردو جۈۋىين
 (ب) و (ج) ئانكو كرىي يىن شارەزا و شىرەتكاران ژ وان
 كۆمپانىيان ۋەردگرتن بىن ۋەك شىرەتكارىن ياساى
 لى كار دكرىن، ھەرچەندە ھندەك ژ وان كۆزۋەكى
 كىم كو ژ ۳۰۰ دۆلارتن ئەمىركى زىدەتر نەبوو
 ۋەردگرتن، لى پىشتى سەركەقتا ھەوا بەرھەقلىرىنى

يا ئەم پىرايوون، نىزىمىن كرىيا وان گەھىشتە ۸۰۰-
 ۱۰۰۰ دۆلارتن ئەمىركى، ئەف گوھۇرىنا بەردەستا
 ھاتىبەكرىن، بەرى كار و خەباتا لىزنا پەيوەندىدار يا
 دووقچوونا قى دۇسىيى و سەندىكا پارىزەرەن ھەرىما
 كوردستانى زى بوو، ئەگەرى سەركەكى زى قەكىشاننا
 ناسنامەيىن پارىزەرەن قەرىمانبەر بوو كو سەرجەمى
 ناسنامەيىن د قى قۇنغاغى دا ھاتىنە قەكىشان پىر
 ژ ۲۰۰ ناسنامەيىن پارىزەرەن سەرىپچىگەر بوون، كو
 د قى قۇنغاغى ب نىنى دا ۶۷ ناسنامەيىن پارىزەرەن
 بۇ سەندىكا پارىزەرەن ھەرىمى ھاتبوونە بلىند كرىن،
 ھەرۋەسا قەرىمانا قەرمى زى ب ھىژمارە ۱۴۲۰ ل رۇزا
 ۲۰۱۲/۳/۱۴ ئ ژ سەندىكاى دەركەقت و ل سەر
 سازى و ۋەزارەت و دادگەھىن پەيوەندىدار ھاتە
 گىشتاندىن، ژ وانا، جقاتا دادوهرىيا ھەرىمى، ۋەزارەتا
 داد، رىقەبەرىيا گىشتى يا تووماركرىنا كۆمپانىيان،
 تووماركرەرى كۆمپانىيان ل دھۆك و لىق سەندىكا
 پارىزەرەن دھۆك.

جوار: تۇنغا چوارى/ لىستا چوارى:

ئەف قۇنغاغە دەرئەنجامى رەوشىن نوو بوو، چونكى
 ھندەك لايەن و سازىيان رەت دكرىن بەرسقا نىسارارن
 سەندىكا پارىزەرەن بدمىن، ھەرچەندە زى وان نىسارارن
 پىرىيا جاران پىشتەقانىيا نىسارارن ئىكسەر ژ جقاتا
 ۋەزىران دەركەقتىن دكرىن، لى وان لايەنان (كو ژ بەر
 خۇباراستىن و ژ ترسا ناقىزاندىن ناقىن وان دپارىزىن و
 ئەشكەرا ناكەين)، درژد بوون ل سەر ھەلوپىستى خۇ
 و ناقىن وان قەرىمانبەرەن خۇ دپار نەدكرىن بىن ھەقەم
 پىشەين پارىزەرەن زى دكرىن و ب ئەشكەراىى زى،
 ھندەك جاران ب ئاۋايەكى زاردەف داخواز دكرىن خۇ
 بۇ دەمەكى نە دەستپىشانكرى خۇ ل ھىقىي بگرىن
 ھەتا وئ دەمى كاروبارىن خۇ و ھندەك كاروبارىن دى
 ب سەروپەر دكەن كو ئەو كاروبار ل نك سەندىكاىن
 درۋەن و ئەشكەرا نەبوون.

ب ئاۋايەكى گىشتى و پىشتى بۇرىنا دەمىن درىژ، لى
 ھەرۋەكى دپار چاقەرىبوونا سەندىكاىن و لىزىتەيىن وئ
 توخىبىن خۇ بەرامبەرى وئ چەندى ھەبوون، ئىنا مە

نۇپسارە نىشانى گىيانى مېرخاسىيى يىن جىئاتا سەندىكايى و نەقىبىي وئ يە زى، كو خەمسارىي ئىدا ناكەن و دەست وتبلىن وان سىست نابىن كو چەند جازكى قى مەسەلى پىشكىشى سەرى دەستەلاتا ب جەنناتى ل ھەرىمىن (ئانكو جىئاتا ۋەزىران) بىكەن و جارجارە وان سازىيان ھاندەت و بىرا فەرمانبەرىن سەرىپچىكەرىن وان دىنئىتەفە كو چ دوور چ نىزىك دەستى ياسايى دى گەھىتە وان، من ب خۇ زى باۋەرىيەكا تمام ھەبوو كو پىندقىيە ھندەك جارار ياسا دەرھەقى وان يىن سەرىپچىيىن مەزىن دكەن و رىكمانەبىرى يىن دكەن و خۇ دىنئىتە دىكەن بېھىتە ب جەھ ئىنان داکو يىن دى زى بېھىتە باشقەبىرىن و سەرىپچىيىن ۋەسا نەكەن، ھەر بۇ نەمۇنە، ھەكە دو يان چوار يان پىتر ھەۋالەي دادوھەرىن بېھىتە كىن داکو رىكارىن ياسايى دەرھەقى وان بېھىتە ۋەرگرتىن، ئەف رىيە دى زى ھەر رىيەكا دى سەركەقتىتر بىت، ھەرۋەكى دىبىتر (ھند يىن ھىشك نەبە بىشكىنى و ھند يىن تەر نەبە بېھىتە گىاشتىن)، د ئەنجامدا زى، ھەمى ب لەز دى ناسنامەيىن خۇ رادەستى لايەنئىن پەيوەندىدار كەن، داکو چارەنقىسى وان ۋەكى چارەنقىسى ھەقالبىن وان يىن سەرىپچىكەر نەبىت، سەندىكا ب وئ چەندى ب تىنى يا مە ل سەرى گۈنى نەراۋەستىيا، بەلكى ب نقىسارا خۇ يا ھژمارە ۱۳۶۱ يا رۇزا ۰۱۲/۳/۱ ئى پەيوەندى ب ھندەك لايەنئىن نەفەرمى يىن مەكتەبىن پارتىن سىياسى يىن جودا جودايىن ھەرنما كوردستانى زى كر داکو ئەو زى ۋەك لايەنئىن سىياسى يىن كارىگەرى ل سەر كادرو ئەندام و تاگرىن خۇ ھەين ھارىكارى د قى مەسەلى دا بىكەن، ھەرۋەسا ئەو تىشتى ئەف قۇناغە ز قۇناغىن دى جودا كرى ئەو كو ئېزنا فەرىي يا تاپبەتمەند د قى دۇسىيىن دا شىبا رازىبوونا نەقىبىي پارىزەرىن ھەرنما كوردستانى بۇ پىنكىلئىنانا لېزىنەبەكا فەرىيەبەرۋەخت ل قەزا زاخۇ ب دەستقە بىنىت چۈنكى ھژمارەكا زۇر يا پارىزەرىن ل ۋىترى ھەنە و دەستەلاتىن وئ لېزىن زى ۋەكى وان بن يىن لېزنا فەرىيە تاپبەتمەند يا دھۇك ھەين كو ل بن سەرىپەرشىتيا وئ و سەندىكا

ل لېزنا فەرىي ۋەكى بەرى دەستىپىكەرى د دۇسىيا تاپبەتا پارىزەرىن فەرمانبەرىن دھۇك دا كر، ھەرچەندە زى ئەو كەسىن ۋەك فەرمانبەر ل نك وان سازىيان كار دكرىن بۇ لېزىن د بەرنىاس بوون، لى مە ھەردەم ل لېزىن پىنكۈل دكر بەرى ھەر نەقەكى بلىند بىكەين، فەرمانا دامەزاندنا وئ زى لايەنى ب دەست خۇ بىنخىن يىن لى كار دكەت، لى مە چ رى يىن دى نەبوون، زى بەر ھندى، لېزىن ل قى قۇناغى و ب پىشتكەرمىيا شۇرەزايى يا خۇ و بىي ھەبوونا چ فەرمانىن وىزارى يىن دامەزاندنا وان، نەقىن وان كەسان بلىند كىن.

ھەر د قى قۇناغى دا نقىسارەكا نوو يا سەندىكا پارىزەران ب ھژمارە ۳۹۱ يا ۰۱۲/۱/۱۷ ئى ب نەقىن ئىشانىن (كىشەيا فەرمانبەرىن ھەلگىرىن ناسنامەيىن پارىزەرىن) دەرگەقت و ناراستەي سەرىپچىكە جىئاتا ۋەزىران كر كو ئەفە زى دوبارەكرنا نەقەرىكا نقىسارىن وئ يىن بەرى ھىكى بوو، لى د قى نقىسارى دا تەكەز ل سەر ھندەك ۋەزارەتان ھاتە كىن يىن ھارىكارى نەكىرىن و نەقىن فەرمانبەرىن خۇ يىن سەرىپچىكەرىن ياسايى دىيار نەكىرىن، زى بەر ھندى، جىئاتا سەندىكايى د روونىشتا خۇ يا رۇزا ۰۱۲/۱/۱۲ ئى دا بىرارا دەمدىزىكرىن دا ھەتا رۇزا ۰۱۲/۳/۱ ئى ۋەك ژۇنانا داۋىن بۇ وان فەرمانبەرىن سەرىپچىكەر، كو پىشتى ھىكى ھەۋالەي دادوھەرى بېھىتە كىن داکو بىگەھنە سزايى خۇ يىن دادپەرۋەرەنە، ئىنا جىئاتا ۋەزىران ب نقىسارا خۇ يا ھژمارە ۴۵۰ يا رۇزا ۰۱۲/۲/۱۵ ئى پىشتەقانىيا قى نقىسارى كر و ب سەر ھەمى ۋەزارەتان دا ھاتە گىشتاندىن داکو نەقەرىكا وئ بېھىتە ب جەھ ئىنان.

ب ئاۋايەكى گىشتى دىبىت مەرۇف ۋەسانى بىگەھىت كو پەيوەندىكرنا بەردەوام يا سەندىكا پارىزەران دگەل جىئاتا ۋەزىران و دەمدىزىكرىن و مۇلەتدانىن داۋىن بۇ سەرىپچىكەران، دەلىقەدان بىت بۇ ھەر ئىكى بەھانەبەكا نەدىيار ھەبىت يان يى زى بىئاگەھ بىت زى بەر ھەر ئەگەرەكى، يان زى دەلىقەدان بىت بۇ سەرىپچىكەرى داکو ل دوۋف شىبانان ل خۇ بىزقەرىت و ل داۋىن بېھىتە سەر رىيا راست، ھەرۋەسا ئەف

ھىزىن كوردستانى (فەرماندە)، رىقەبەرىيا پاراستنا
 ژىنگەھى، رىقەبەرىيا بانكا خانووبەرىي، پەيمانگەھا
 ھۈنەرى/ پىشكا ياساين، جۇانا پارىژگەھا دەۋك،
 رىقەبەرىيا پەروەردا قەزا دەۋك، رىقەبەرىيا شۈينواران،
 رىقەبەرىيا بەرەقانىيا شارستانى، فەرمانگەھا كۈچ
 وكۈچبەران، رىقەبەرىيا رەگەزنامە و بارى شارستانى،
 رىقەبەرىيا رۈشنىرى، رىقەبەرىيا زانىارين
 فەرمانبەران، رىقەبەرىيا گەشەپىدانا پىشەسازى،
 رىقەبەرىيا نىشىنگەھى، رىقەبەرىيا وەرزىش و
 لاوان، فەرمانگەھا سكر، رىقەبەرىيا سىنەماين،
 رىقەبەرىيا قويتى(تەموبىنى)، رىقەبەرىيا ئاھىن
 خوارىنى و دەخل و دانى، رىقەبەرىيا گىشى يا كارەبى،
 فەرمانگەھا بەلاڧكرنا كارەبا زاخۇ، رىقەبەرىيا
 پۇلىسىن پاراستنا ژىنگەھە و دارستانان، رىقەبەرىيا
 گىشى يا كارنا زانىاريان، رىقەبەرىيا پىشانسازى و
 كۈنترۇلا جۇرەبى، رىقەبەرىيا پۇلىسىن گۇمركىن
 دەۋك، رىقەبەرىيا گىشى يا راگەھاندنى، رىقەبەرىيا
 پاراستنا خەرجىيان، رىقەبەرىيا ئەوقاف و كاروبازىن
 ئايىنى، رىقەبەرىيا چاڧدېرىيا بازگانى، رىقەبەرىيا
 ئاسايشنا دەۋك، رىقەبەرىيا سۇلىتان، رىقەبەرىيا
 خانووبەرىيەن دەولەنى، رىقەبەرىيا گۇمركىن
 دەۋك، رىقەبەرىيا پۇلىسىن پارىژگەھا دەۋك/ تاوان
 و لىفان، قائىمقامىيا قەزا نامىدىي، رىقەبەرىيا
 مىنان، رىقەبەرىيا ھەوالگىريا سەربازىيا فىدرال/
 لىقن دەۋك، نىبسىنگەھا پەرلەمانى كوردستانى/
 دەۋك، رىقەبەرىيا پۇلىسىن پاراستنا چالاكىين
 مەدەنى يان نەھىلانا ئازاۋەگىرىي، رىقەبەرىيا
 فېتىرنەرىي، سەنتەرىي پىشەمەرگە، پلاندانانا
 داتايان (المەلوماتى)، سەنتەرىي رىزان يى زانىاريان،
 رىقەبەرىيا گۇمركا كۆمپانىيان، روپىما جىۋلۇجى،
 رىقەبەرىيا قەكۆلىنىن چاندنى، رىقەبەرىيا ئاڧا ژىر
 ەرد، رىقەبەرىيا پۇستە و گەھاندنىن دەۋك، ھىزا
 سەربازىيا پاراستنا ژىنگەھى، سەنتەرىي ساخلەمىيا
 دەروونى، چاڧدېرىيا بازگانى ل زاخۇ، فەرمانگەھا
 ساخلەمىيا زاخۇ، فەرمانگەھا فەگوھاستنا زاخۇ،
 سەرۋكاتىيا شارەوانىيا زاخۇ، رىقەبەرىيا چاندنا زاخۇ،

پارىزەران/ لىقن دەۋك بىت و ئەف لىژنە ژ پارىزەرىن
 ھىزا رەمەزان عىسا ئەحمەد وەك سەرۋك و مەسعود
 محەمەد سەدىق و دلشاد محەمەد حەمىد وەك
 ئەندام بىك دەت.

لىژنا مە ئەو چەند ل بەرچاڧ وەرگىرت كو ھىزاين
 ئاڧىرى ل سەر بنەماين رىژىنى د كارى خۇبەخش و
 بىلاپەنىي د كارى دا بىنە ژىگىرتن كو ئەو ب شارەزايى
 و دەستپاكى و ۋىرەكىي د بىرادانى دا دبەرىياس بوون،
 ھۇسا، ئەو لىژنە ل دوۋڧ دەستەلاتدانا فەرمى ب
 نقىسارا ھۇمارە ۷۷۴ يا ۲۰۱۲/۱/۲۸ ئ يا سەندىكا
 پارىزەران/ لىقن دەۋك ھاتە دامەزاندن و ھەنا نۇكە
 ئەو لىژنە ل سەر كارى خۇ بەردەوامە و شىپايە
 ناسنامەين نىزىكى ۲۹ كەسىن د نىك دەم دا
 فەرمانبەرىيا گىشى و پىشەبىن پارىزەرىي ل زاخۇ
 دكەن قەكېشىت و ئاڧىن وان بلند بكتە.

ھەر چەوان بىت، لىژنا فەرىيا زاخۇ شىا ھۇمارا
 وان سەرىپچىكەرىن ناسنامەين وان ھاتىنە
 قەكېشان بگەھىنە ۲۱۸ ناسنامەيان ئانكو ۱۱
 ناسنامە د قى قۇناغى ب تىن دا، ب قى چەندى
 ژى كۇما گىشى يا قى قۇناغى يا ھەردو لىژنەين
 دەۋك و زاخۇ گەھىشتە ۳۰۳ سەرىپچىكەران و
 ھۇمارا فەرمانگەھىن لىژنى د ھەردوو قۇناغىن سىن
 و چوارى دا سەردانا وان كرىن گەھىشتە نىزىكى ۸۰
 فەرمانگەھ و سازى بىن فەرمى و نىڧ فەرمى كو
 ئەو ژى ئەڧىن خوارى نە:

(دادگەھا لىژىرىنى يا دەۋك، رىقەبەرىيا نامارى،
 رىقەبەرىيا ب كارىنخستىن و مەشوق و راھىنانا
 پىشەبى، سازىيا شەھىدان، رىقەبەرىيا پاسپۇرتان
 ل دەۋك، رىقەبەرىيا ھاتن وچوونا دەۋك، زانكۇيا
 نەورۇز يا تايبەت كو فەرمانبەرىن وى ل سەر
 مىلاكى و مزارەتا خواندنا بلند و قەكۆلىنىن زانستى
 نە، رىقەبەرىيا فەگوھاستىن و گەھاندنا دەۋك،
 نىكەتىيا مافىرەرىن كوردستانى/ لىقن دەۋك،
 رىقەبەرىيا بەلاڧكرنا كارەبى، رىقەبەرىيا وزەين ل
 دەۋك، رىقەبەرىيا ئاڧا دەۋك، رىقەبەرىيا ئاڧداتى،
 رىقەبەرىيا ئاڧىگەھىن ئاڧاكرنى، سەركردابەتىيا

ۋە قەگرتتا قىن دىيارى بىت يا ئەف (پەرتووكە) چارەسەرىيا وى دكەت، سۈروسۈر دىبىژم كو بەرى ساللا ۲۰۰۳ يىن ھۆمارەكا كىنم يا ئەفسەرىن سەرىيازى ھەبوون پىن دوزىران د ئىك دەم دا پىشەپىن پارىزەرىن و وى كارى بكەن، ھەرچەندە زى پارىزەرىن دى گەلەك جاران نەرازىبوونا خۇ دەردىرىن و سەندىكايىن پەيوەندى ب لىقەگىزىن (مەرجەمى) خۇ دكر، لى ب نقىسار بەرسىف دەھاندان كو چ قەرمانبەر ب قەرمانىن وىزارى نەھاتىنە دامەزاندىن، بەلكى ئەوین ھەپى گرىبەستىن ئانكو مەسەلە ز وان ناگرىت، ئەم دى بىزىن زى كو ئەو بوون پىن بەرى ھەر ئىككى دى ئەو سەرىپىچى كرىن، لى كرىرا وان يا وى دەمى و نەبوونا چارەكرىن ب راستا بۇ وى كىشىن، قەرمانبەرىن دى ل ھەمى كەرتىن حكۆمى پالدان بوىن چاف ل وان بكەن بىنى ھندى ھىزا ترسەككى بكەن، ب گىشتى وى دەمى ھۆمارا وان گەلەك نەبوو، لى روودانا ز ھەمىيان بەرچاقتىر يا بوو پە ئەگەرى زىندەبوونا وان پىشتى شەرىن ئازادىيا عىراقى و رزگاركرنا وى بوو ز دەستى رزىما بەغىس، ز لائى ھىزىن ھەفەپەيمان فە ب سەركرداپەتيا ئەمىرىكا، ئەف روويدانە بوونە ئەگەرى گىرۋوبوونا مووچەپىن گەلەك ز وان و ھندەك ز وان پالدان قەستا پىشەپىن پارىزەرىن بكەن، ئىنا ھەر زوو ل دووف پىشەپىن پىن مە تەخمىن كرىن رىزەيا وان گەھىشتە ۱۵-۲۰٪ نى ز سەرجەمىن گىشتىن پارىزەران و دىبىت ز وى رىزەپىن زىندەتر زى بىت، بەلكى گەلەك ز وان پتر ز خودانىن وى پىشەپى ب خۇ زى كار دكرن، ئەگەرى قى چەندى زى ئەوە كو ئەوین د ناف رىزىن لەشكەرى دا ل ھەرىما كوردستانى كار دكەن پتر حەزىكرىن ل سەر قان ھەپە، ب ئاواپەككى گىشتى، ئەفە بوو ئەگەرى ھندى و ز بەر ھندەك ئەگەرىن دى زى قەرمانبەر زى چاف ل وان بكەن، نە ھەر ئەفە، بەلكى ھەردەمى مە سەردانا قەرمانگەھەكا مەدەنى يان سازىبەكا وەزارەتا نافخۇ كرىا، قەرمانبەرىن وان گلە وگازندە ز مە دكرن و ز مە دپرسىن كا ئەو چىبە يا مە دگەل ئەفسەرىن سەرىيازى كرى، مە وەك ئەندامىن لىزىن زى سۈز ددابىن كو ياسا دى ل سەر ھەمىيان ھىتە ب

قەرمانگەھا چافدېرىيا چفاكى ل زاخۇ، نقىسبىنگەھا پەرلەمانى كوردستانى/ زاخۇ، رىقەبەرىيا پاسپۇرتىن گۆمركىن ئىبراھىم خەلىل، قەرمانگەھا ئافا زاخۇ، دادگەھا بەراھىپى يا زاخۇ و قائىمقامىيا زاخۇ).

سەرجەمى وان قەرمانگەھ و سازىن سەردانا وان ھاتىنە كرىن ھەر ز پىكىنپانا ھەردو لىزىن قەرەلى ل دھۆك و زاخۇ پىن تايبەت ب دۇسىيا پارىزەرىن قەرمانبەر قە و ھەتا تامامبوونا قۇناغا چوارى يان لىستا چوارى يا ئافان، ھۆمارا وان گەھىشتە دوزىن ۱۱۰ قەرمانگەھ و سازىيان، ب ئاواپەككى گىشتى، ھىشتا جقاتا سەندىكا پارىزەران كارى خۇ ب داوى نەئىناى، ھەتا د روونىشتا خۇ يا ۱۸ نى يا رۇزا ۲۱/۱۲/۲۰۰۲ نى دا بىرپارەكا ئىكلاكەر دەرىنخىستى و دەلىقە دا قەرمانبەرىن ھەلگىرىن ناسنامەيا پارىزەرىن ھەتا رۇزا ۱۱/۷/۲۰۱۱ نى ناسنامەپىن خۇ رادەست بكەن، ھەكە نە، سەندىكا دى سكاالايا سزادان دەرھەقى وان لىقىنىت، بۇ زانىن زى، ھەر ئەفە بوو يا سەندىكايىن ل سەر پىنگەھى خۇ پىن ئەلىكترۋنى (<http://www.parezar.org>) بەلاف كرى.

نە ھەر ئەفە، بەلكى سەندىكايىن ئەف مەسەلە كرى دۇرھىلەككى بەردەست ئەفە زى دەمى دوپارە ب نافمەرۇكا نقىسارا بۇرى، ب نقىسارا خۇ يا ھۆمارە ۲۲۱۹ يا رۇزا ۱۱/۷/۲۰۱۲ نى پەيوەندى ب سەروكاتىيا جقاتا وەزىران كرى، كو ئەو نقىسار ل سەر ھەمى سازىن ھەرىما كوردستانى، ز وانا ل سەر وەزارەت و سەركرداپەتىن سەرىيازى ب ھەمى پىكھاتىن خۇقە بەھىتە گىشتاندىن، ھەر ئەفە بوو يا دىوانا جقاتا وەزىران ب نقىسارا خۇ يا ھۆمارە ۱۵۷۰ يا رۇزا ۱۱/۷/۲۰۱۲ نى كار پىن كرى.

پىنچ: قۇناغا پىنچى/ لىستا پىنچى:

ئەف قۇناغە ز ھەر قۇناغەكا دى يا بەرى نۆكە ب زەحمەتتر بوو، ب راستى دىبىت ئەگەرى سەردەكىن قى چەندى ز بەر وى كرىدانا قى قۇناغى بىت ب بزارەيا ز ھەمىيان ب زەحمەتترقە كو ئەو زى (لاپەن سەرىيازى) پە، كو دىبىت ئەف بزارەپە ئەگەرى بەلاقبوون

پارىزەرى ئى بەھننە قەدەغە كىرن، ھژمارا وان زى ۱۴ ناپ بوون كو ئەو ل ناپ ناپەندىن پارىزەران دېمىنئاس بوون و ھەر ز بەر ھندى ئەم ب وان ھەسايىن، ب قى چەندى زى ب زەھمەنتىن دۇسىيا قى كىشەين ھاتە چارەكىن، ھەرچەندە كو ھەكە لايمەن پەيوەندىدار ب نقىسارەكا فەرمى رادەستى مە كىرا، دا ئەم نارمانجا خۇ يا بلند يا ب جەھننا ياسايى ب دەستفە ئىينى، لى مە ھەكە ئەندامىن لىژنا پەيوەندىدارا قى نۇسىن، مە ب قى پىزابوونى وژدانا خۇ رحەت كىر.

شەش: قۇناغا شەش / ئىستا شەش:

پشتى وئ دەنگەدەنگ و گۆتگۆتك و گفاشتىن د قۇناغا ئىكىن دا ھاتىنە روودان ھەرچەندە ئەوئىن ناپىن وان ھاتىنە بلندكىن ھژمارەكا كىم بوو، ئەف قۇناغە ھات و گەلەك ب ساناھىتر بوو ز قۇناغىن دى، ئەف قۇناغە كورت ھاتە قەمبىر، ل شووونا ز بەر دامەززاندىن نوو يىن سالا ۲۰۱۳ ئى بۇ جارا دووى سەرەدانا ھەمى سازىيان بەھتە كىرن، ناپ ل نك لىژنا بلندا دامەززاندىن ھەبوون، ب قى چەندى زى كارى مە گەلەك ز بەرى ب ساناھىتر كەفت و ئىكسەر نقىسارەكا فەرمى ژلايى سەندىكا پارىزەرىن ھەرىمى قە رادەستى لىژنا ناپىرى يا ل باژىرې دەۋك ھاتە كىرن، سەرۋىكى لىژنى و ئەوئى ئەو كار دكر ھارىكارىبەكا تمام كىرن و ناپىن ھەمى دەرچووئىن كولىژنى ياسايى يىن سالا ۲۰۱۳ ئى كو ھژمارا وان ۸۲ ناپ بوون رادەستى مەكىرن، ئەفە ز بلى وان ماقپەرەرىن ئىكسەر ب رىيا جفانا دادوهرى بۇ دادگەھا لىزقېرىن يا دەقەرا دەۋك ھاتىنە دامەززاندىن، ئەفە زى ز بەر وئ چەندى كو دادوهرى دەستھەلانەكا خۇسەرە و دامەززاندىن وان زى ب رىيا دەستھەلانەكا دادوهرى يە كو مەبەست زى جفانا دادوهرىيا ھەرتما كوردستانى يە، ئىنا سەرەدانا سەرۋىكاتىيا دادگەھا لىزقېرىن يا دەقەرا دەۋك ھاتە كىرن و ناپىن دامەززاندى يىن خۇ يىن سالا ۲۰۱۳ ئى رادەستى مە كىرن كو ھژمارا وان ھەشت ناپ بوون، پشتى ھوورىنىكىرنى د وان ناپان دا و ھەقەركىرا وان دگەل ناپىن پارىزەرىن د

جە ئىنان قىنجا فەرمابەررى سەرىنچىكەر ل كېرى كار بكتە، ياسا سەرۋەرە و ئەفەيە يا بۇ كار دكەين. ھەرۋەسا مە پىنچ جاران سەرەدانا لايمەن و سازىيا پەيوەندىدار و ئايبەت ب وان ل دەۋك كىر، جارا ئىكىن نەشايىن بگەھىنە بەرىسى وئ، لى جارا دووى بەرىسى نقىسىنگەھا وئ ئەم ھەوالەي بەرىسى كارگېرى خۇ كىرن و فەرماندان ناپىن ھەمى ھەلگىرن باۋەرناھا بكاۋىرۇسا ياسايى رادەستى مە بكتە، وئ بەرىسى داخواز ز مە كىر پشتى ھەقتىبەكىن چارەكا دى سەرەدانا وئ بكتەين داکو ناپىن ھەمى ماقپەرەران ل ھەمى سازىين سەر ب وان قە پىشكىشى مە بكتە، پشتى ھەقتىبەكىن و پشتى چەندىن جاران مە پەيوەندى پىكىرى و پشتى چەندىن پاشنىخستىن زۇر، ھەجەنا وئ چەندى كرت كو دقېت نقىسارەكا فەرمى ز سەندىكا پارىزەرىن ھەرىما كوردستانى ناراستەي وان بكتەين، مە زى ئەو نقىسار ب دەست خۇ ئىخست و مە بۇ وان بر، لى دوبارە ئەم ھەوالەي نقىسىنگەھا بەرىسى گىشتىن وئ سازىن كىرن و مە ھىژاين زىگۆتى نەدىت، لى گەھشتىنە رىقەبەرى نقىسىنگەھا وئ، وئ زى ب ئەرىنى سۆزدا مە و پشتى ئىزىكى ھەقىقەكىن و سەرىارى چەندىن جارىن پەيوەندىكىرنى، لى ئەم نەشايىن چ بەرسفا ب دەست خۇ بىخىن، ئىنا نەچار بووئىن دوبارە دەست ب پىكۆلىن خۇ بكتەينەفە و چارەكا دى لىژنا مە سەرەدانا وان بكتە داکو دىدارى دگەل ھىژاين بەرىس بكتە، لى بى مفا بوو، بەلكى قى جارى ئەم ھەوالەي بەرىسى زىمىرىرى كىرن و مەسەلە ۋەكى خۇ ما، كورت وكرمانچ، ھەتا نقىسىنا فان رىزكان زى ناپىن مە داخواز كىرن رادەستى مە نەكىرنە، ئىنا ۋەك ئەركەكىن ل سەر ملين خۇ، نەچار بووئىن ناپىن وان يىن مە دزانين ۋەك ئەفسەرىن سەرىارى كار دكەن بەدەينە سەندىكا پارىزەران ل ھەقلىر ئەفە زى بۇ پشتىراستبوونى بوو كارى راستە ئەفسەرىن يان نە، داکو ھەكە ئەو چەند ل سەر دىار بوو ناپىن وان ز ئىستا سەندىكاين بەھننە دوورئىخستىن و پىشەين

دامەرزاندن پىكىر كىرىا سەرەدانا سەندىكا پارىزەران بىكەت داکو گەردەننازاكرىنى ژ سەندىكاين وەرگىرىت ھەرۈەكى سەندىكاين پىشنىيار كرى و ناسنامە و باجا خۇ يا ئايىبەت ب ترومبىلنن پارىزەران و ھەر تىشەكى دى بىن پەيوەندى ب سەندىكاين فە رادەست كرىان ۋەك مەرج بۇ دەستپىكرنا ۋى بۇ كاركرىنى ل فەرمانبەرىيا گىشتى، پىرىيا كىشنى دا ھىتە چارە كرىن و ب كرىار و گەلەك ب ساناھى كوئىرۇل ل سەر قى دىباردا ترسناك دەاتە كرىن و پىدقى نەبوو لىژنەين فەرعى بۇ دووچوونا قى دۇسىن بھىنە پىك ئىنان. ل داۋىنى ژى، سەرجمى گىشتىن وان ئاقىن بۇ سەندىكاين ھاتىنە بلند كرىن ۲۶۹ ئاق بوون، لى پىشتى ھوورىنىكرىنى ژ لىن سەندىكاين فە، ھژمارا ئەۋىن ل دھۆك ناسنامەين وان ھاتىنە فەكىشنان ھەتا ب داۋىھاتنا قى فەكۋىلنى گەھشتىيە ۲۲۴ ئاقان ب تىن، ئەفە ژى ژ بەر ئەگەرىن جودا جودا، ژ وانا: ھندەك ژ وان بەرى ھنگى ناسنامەين خۇ پىشكىش سەندىكا گىشتى كرىوون بىنى ھندى لىقنى دھۆك ئاگەھ ژى ھەبىت و ھندەكىن دى پىشتى ھەيامەكى فەگەرىان و دەست ژ فەرمانبەرىيا گىشتى فەكىشنان داکو چارەكا دى پىشەين پارىزەرىن بىكەن، ھەرۈەسا تىبىنىيەكا گرىگ ژى ھەپە دقىت ئامازى پى بدەين، ئەۋە ژى ئەۋە كو ھژمارا ئەۋىن ئاقىن وان ب شاشى يان ژ بىئاگەھى يان ژ ژىدەرىن نە بىن ھوور ھاتىن ھژمارا وان تىن چوار ئاق بوون و ئەم ب ئاقى لىژنەيا خۇ و ب ئاقى ژوورا پارىزەرىن دھۆك داخووا لىيۇرىنى ژى دكەين و ھىمىخووزىن د مە بگەھن و د لىيۇرىنا مە قەبوول بگەن، چونكى مرۇف ھندى پىكۋىل بىكەت كارى خۇ ب ھوورىنى ئەنجام بەدەت، ھەر دى توۋشى شاشى و بىئاگەھىيان بىت، كو ئەفە ژى تىبەتن مرۇقىيە، ئەم مرۇف ھۇسا ئەتەم ھاتىنە دان و ئافرانن، قىجا رەۋىشا وان پارىزەران ھاتە راستفەكرن و ئەندامەتيا وان بۇ سەندىكا پارىزەران ھانە فەگەرانن، ب قى چەندى ژى داخووزى ژ خوداى مەزىن دكەين ئەم د كارى خۇ دا دسەرگەفتى بىن و سەرگەفتن ھەر ژ خودى مەزە.

خىشتەين پارىزەرىن سالا ۲۰۱۲ ئى دا ھاتىن، شىيان وان مەرزاندىيان دەستىشنان بىكەين بىن ھىشتا ئەندامىن سەندىكاين بوون كو ھژمارا وان ۵۰ كەس بوون، مە ژى ئاقىن وان بلند كرىنە سەندىكا پارىزەرىن ھەرنما كوردستانى داکو ئاقىن وان ژ نوومارا پارىزەران بھىنە دوورنىخستن. رۇژا ۲۰۱۳/۳/۲۸ ئى جقاتا سەندىكا پارىزەرىن ھەرنما كوردستانى د روونىشتا خۇ يا ۹۰ ئى دا ب فەرمانا ھژمارە ۱۸۲۶ يا رۇژا ۲۰۱۳/۴/۳ ئى بىباردا كارى لىژنا مە يا ل دھۆك بھىتە راگرتن داکو لىژنەيەكا دى يا گىشتى ھەر بۇ ۋى ئارمانجى و بۇ ۋى دۇسىن ل سەرئاسەرى تايىن سەندىكا پارىزەرىن دھۆك بھىتە پىك ئىنان، ۋەسا دىبارە ژى ئەف مەسەلە ھەقەم بوو دگەل گەلەك لىيۇكىبوونا لىژنى ژ تاماكرنا كار ۋەركىن خۇ، تىشەكى نەين بەرزەيە ژى كو ئەندامىن لىژنى ھەر ژ بەر ۋى ئەگەرى ل رۇژا ۲۰۱۳/۱/۹ ئى دەست ژ كاركىشنانىن خۇ پىشكىش كرىوون، لى ۋى دەمى جقاتا سەندىكا پارىزەران ب فەرمانا ھژمارە ۹۱۳ يا رۇژا ۲۰۱۳/۲/۷ ئى ئەم دەست ژكاركىشنان رەت كرىوون، دىبىت ژى دوپارە پەيوەندىكرنا سەندىكا پارىزەران دگەل ھەمى ۋەزارەتىن حكۇمەتا ھەرنمى ل دووف ئقىسارا ھژمارە ۱۹۸۱ يا ۲۰۱۳/۴/۱۶ ئى و پىشكىشكرنا پىشنىيارەكى بۇ دەرنىخستن فەرمانەكى بۇ پىكىشنانا لىژنەيەكا ئايىبەت ل دىوانا ھەر ۋەزارەتەكى ژ وان ۋەزارەتان بۇ ب جھىنانا ياساين بىت دەرەھقن ھەر ئىكى د ئىك دەم دا فەرمانبەرىيا گىشتى و پىشەين پارىزەرىن دكر و نەچاركرنا وان كو پىدقىيە سەرەدانا سەندىكا پارىزەران بگەن بۇ ۋەرگرتنا ناسنامەين ئەندامەتيا خۇ د ۋى سەندىكاين دا، ئقىسار بۇ سىژدە سازىنن فەرمى بىن پەيوەندىدار ھاتە ئاراستە كرىن و ئەف ئقىسارە ل سە بىنەماين ۋى پىشنىيارى ھات يا لىژنا مە ئىكسەر پىشكىشى سەندىكاين كرى، يان ھەتا ۋى تىشتى د ئاقەرۇكا ئقىسارا دەست ژ كاركىشنانى دا ھاتى كو د لىستا پاشىبەندىن قى گۆتارى دا ھاتىيە ھەقپىچ كرى، ھەكە دىوانا جقاتا ۋەزىران يان ۋەزارەتا داراى ھەر كەسىن دھىتە

داۋى چەند پىشنىيارەك

فەكۋەلەينىن ئەكادىمىي و زانستى وەسا راھاتىنە ب كۆمەكا دەرئەنجام و راسپاردەيان ب داۋى بەھىن. ھەرچەندە ئەم بەيھا (راسپاردەيان) ل قىرە ب باش نزانىن. ھەرۋەكى مامۇستايىن مە يىن ھىژا دكتور ئەحمەد سەلىمان سەفەر د پىرىيا گەنگەشەيىن خۇ دا بۇ نامەيىن ماستەرى دىئىت كۆ پىرىيا جاران راسپاردە د كۈنگرەيان دا دەھنە ب كار ئىنان ژ بەركو ئەو كۈنگرە ب راسپاردەيان ب داۋى دەھن و نە د فەكۋەلەين و پەرتووكان دا. ژ بەر ھندى، باشتر دىيىن ب (پىشنىيار) ناڧ بەھىن يىن ژ لاين فەكۋەلەرى فە دەھنە پىشكىش كىرن، ھەر چەوان بىت، ژ بەركو ئەف گۇتارە نە فەكۋەلەينەكا ئەكادىمىيە، بەلكى گۇتار سەرھاتى و سەرىۋرەكە خودانى وى ئىپا بۇرىيە و ب قى فۇرم و ناڧەرۋكى دۇكىۋمىنت كىرە، ب ناۋايەكى گىشتى مە د قى گۇتارى دا پىگىرى ب چ رىسايىن زانستى يىن ھەژى گۇتنى نەكىرە، چونكى نارمانچ ژى ناخفتنە دگەل ئاقلى كۇمى العىل الجمعى، نە يا ناراستەكىرە بۇ ئاقلى دەستەيا بژارە ب تىن، بەلكى بۇ خەلكى ناسايى و گىشتىيە، ژ بەر ھندى، مەۋف دىيىت چ ژدەر بۇ قى گۇتارى نەھاتىنە ب كار ئىنان، بەلكى پىشت ب بىردانك و سەرىۋرە ناڧىسەرى گۇتارى ھاتىيە گەرم كىرن، ھۇسا، مە تىن بەھسى پىشنىيارىن ل خوارى كىرە:

ئىك: باشترىن چارە بۇ قى كىشەيى و ھەر جۇرەكى دى يىن گەندەلەين، د بەرەت دا ل سەر رۇل و كارىگەرىيا دەزگەھى داۋاكارىيا گىشتى راۋەستايە، ھەرۋەسا كار كىرن بۇ چالاككەرن قى دەزگەھى، چ پىن ئەفەت دى بىتە ئەگەرى ئاڧاكرنا سازىن رۇھىكار(شەفەف) و گەلەك دوور ژ گەندەلەين، قىنجا رەوش ھۇسايە و ھەكە ئەم ئىباين كەسانىن خودان ئىبان و باشىن وىرەك و شارەزا ژى بگىرن و ل بەرسىنگى گەندەلەين راۋەستىين. ۋى دەمى دىئىن بىژىن كۆ روو ب رووۋونا گەندەلەين د بەرژەۋەندىيا باشىن و دژى خرابىن دى يا ئىكلاكەر بىت، كۆ ئەفە ژى پىنقى ئەنجامدانا راستمەكرىن ياسايى بە د

ياسا داۋاكارى يا گىشتى يا ھەرىما كوردستانى دا، لى چ زىان ئىنە دەستەيا سەرىمەخۇييا ژ ناڧىرنا گەندەلەين ھەبىت، لى ل وى باۋەرى مە كۆ دىت ئەف دەستەيە ل بن گفاشتىنن جادى بەيدا بوۋىە پىتر ژ ھندى پىنگاڧەك بىت فەكۋەلەين ل سەر ھاتىنە كىرن، چونكى چىنر بوو دەزگەھى داۋاكارىيا گىشتى بەھىتە چالاك كىرن و ھەكە ئەفە سەرىمەكەڧتبا، ۋى دەمى ئەو پىرۇزە ھاتبا فەكۋەلان، لى ھەبوونا دوو دەزگەھان بۇ چاڧدېرىكرنا رەۋايى يا(شەرىعەتا) ياسايان و پىزابوۋىن حكۇمى و دادوۋەرى، پىرىيا جاران دىنە ئەگەرى پەيداۋونا ھەڧدزىيا دەستەھلاتان (تەارض الصلاحيات) ھەرۋەكى د عىرافا فېدرال دا ھاتىيە روودان، ل وىزى پىرسىپىن ژىكجوداكرىن ل ناڧىرنا ھەر سى دەستەھلاتان و پىشكەرىن گىشتى يىن ل ھەمى ۋەزارەتىن عىراقى ھەيە، ھەرۋەسا ھەبوونا دەستەيا دەستپاكىيا سەرىمەخۇييا گىشتى و لىژنا پەبەھەندىدارا نەھىلاتا گەندەلەين يا سەر ب چاڧانا ۋەزىرىن عىراقىن و دەزگەھى چاڧدېرىيا دارايى و لاھەن و سازىن دى، لى ئەو چىيە ل عىراقى دەھىتە روودان ژ بلى ھەڧدزىيا دەستەھلاتان و مانا عىراقىن ل پىشىيا دەولەتىن ژ بلىندىۋونا پىڧەرىن جىھانى يىن ھەمى جۇرن گەندەلەين دناليت.

دوو: لى ل سەر بابەتى قى گۇتارى كۆ ئەو ژى چارەكرنا دۇسپىيا وان كەسايە يىن د ئىك دەم دا پىشەيىن پارىزەرىن و فەرماتەرىيا گىشتى دكەن، بۇ بەردەۋامىدان و گەرنىكرنا مانا سەركەڧتقا قى كارى ب ناۋايەكى دۇمدىرژ، پىشنىيار دكەين لىژنەبەكا ھەردەمى ل سەندىكا پارىزەرىن ھەرىما كوردستانى و لىژنەيىن فەرى ل ھەر پارىزگەھەكى بەھىنە دانان كۆ كارى وان بەردەۋام دوۋچوونا قى دۇسپى بىت و كارى بۇ نووكرنا مىكانىزىمىن ۋەسا بىكەت سەركەڧتن د قى دۇسپى دا بەردەۋام بىت، نەخاسمە ژى ل دەمى ئەنجامدانا ھەلىژارتىن (دەۋرى) يىن سەندىكايى و تايىن وى و دەرمالەيىن ھەپشانە بۇ ئەندامىن وان لىژنەيان بەھىنە فەبىر بۇ خەرجىيىن ب سىتۇيى خۇڧە دگىرن و كار و خەباتا بەردەۋام دكەن، ئەفە ژى

ل دەمى ھەلىقارتان ب خۇ ژى دەستەلاتىن لىژنەيا ژىگۆتى بەينە بەرفرەھ كىرن، ئانكو وان دەستەلاتا ھوورېنىكىرنى د ئاقىن ھەمى ھەلىقارتان دا ھەبىت و ھەردەمى دبار بوو كەسەك د ئىك دەم دا پېشەيى پارىزەرىن و فەرمانبەرىيا گىشى دكەت رىيا وى نەھىتە دان پىشكدارىن د پىرۇسا دەنگدانى دا بکەت، ھەروەسا وان ب نقىسارەكا فەرمى دەستەلات ھەبىت و نەقىبى پارىزەران باوهرېنىكەرەكى (مەتمەدا) بۇ لماندا سكالاپەكا سزايى دژى سەرېنچىكەرەران راسپىرىت.

شەش، نەندامىن قان لىژنەيان ل سەر بنەما و پىقەرا ب ئىكجارى دوورى ژ حىزبانىن ھىنە ژىگىرن و سەخلەتىن ل خوارى ل بەرچاق بىنە وەرگىرن، (بى پىنگۆتى بىت ب رژدىن د كارى خۇبەخش و دەستپاكى و پىرەكى و پېشەكارى و بىلابەنىن د بىراردانى دا).

حەفت، نەم پىشنىيار دكەين و ئەكەزى ل سەر حەوالەكەرنە وان كەسان بۇ دادگەھان دكەين بىن رژدىن ل سەر سەرېنچىكەرنە ياساين دكەن و د ئىك دەم دا پېشەيى پارىزەرىن و فەرمانبەرىيا گىشى دا دكەن، نەخاسەمە ژى ئەوېن ناسنامەيىن وان ھاتىنە قەكىشنان، لى جار جارە بىنگۆلى دكەن قەگەرېنە كىرارا خۇ يا بەرى و ھىدەك ژ وان سەرەدانا قى دادگەھى يان فەرمانگەھ و سزايى ھەنى دكەن و پىرۇپاگەندا وى چەندى دكەن كو ئەو پارىزەرن، بىن ھۇسا چ دگەل مفا ناكەت ژ بلى لماندا سكالاپان دەرھەقى وان و ل وى باوهرى مە ھەكە ئەقە دگەل وان ھاتەكرن دى بىنە چام بۇ بىن دى، دى بىنى ھەمى دى ژ ھىز و سەرۋەرىيا ياساين تىرسن، گىرنگ نىنە ژى كىبە بى دەستپىكەرېن د قى سكالاپان دا دكەت، قىنچا چ سەندىكا پارىزەران بان داواكارىيا گىشى يان ھەتا فەرمانگەھىن حكۆمى بن بىن بۇ قى چەندى سەرەدانا وان ھاتىبە كىرن، يان ھەتا ئەو دادگەھ ژى بن بىن ئەو كەس ل بەرامبەرى وان نامادە دىن و ئاقىن سەرېنچىكەرەران رادەستى وان ھاتىنەكىرن، چونكى ئەگەرې سەرەكىي پەيدابوونا قى كېشەبىن نەترسىانە ژب جەھىنانا ياساين دەستپىكەرەرنەكەرنە

بۇ بەردەوامىدانا روو ب رووبوونى بىنى ھىدى بىتاقەت و بىزار بىن، ھەرچەندە ژى سەندىكا پارىزەرىن ھەرىمى ب مەردىنى پارە و پاداشت بۇ لىژنەيىن مە بىن فەرى ل دھۆك و زاخۇ مەراختىن، لى مەسەلە نە تىن خەرجىيىن بەروەختن، بەلكى پىندقى خەرجىيىن بەردەستىن (ئىرىە) بەردەوامن.

سى، تىشتى مە د چارچوقى قەكۆلىنا ئىكى يا قى گۆنارى دا گۆتى، تىن ھىدەك رىنمانە بىن د سەرېورا خۇ د قى بىاقى دا گەھىشتىمىن و تىختەكى مسۆگەرە ژى ئەوې قى ل قى رىكى بچىت، دى ناستەنگ كەقەنە د رى دا، لى دى ھىدەك ھۇ و مىكانىزىمىن دى بۇ چارەكەرنە وان ناستەنگان بىنىت، ھەروەكى دىژن ژى (پىندقىبوون ماكا داھىنانى بە)، مەرقۇ چارەبىن نوو بۇ وان كىشە و گىفتارىيان دىبىت بىن ل ژىۋارى روو ب رووې وى دىن، لى رىنمايىن مە پىشنىيار كىرن، ل وى باوهرى مە رىنمايىن گىشى بن و دىبىت ھەر كەسەك بىشنىت كار پىن بکەت و ھىدەك ھۇبىن نوو ژى پەيدا بکەت، چونكى ھەر سەرېۋەرەكى تاپبەتمەندىيا خۇ ھەبە.

چوار، پىشنىيار دكەين سەندىكا پارىزەران رىككەقتىن دگەل دىۋانا جقاتا ۋەزىران و ۋەزارەتا دارابى و ئابوورى يان ھەمى ۋەزارەتىن حكۆمەتا ھەرنەما كوردستانى ھەبىت دەمى حكۆمەت خودان باوهرنامەيىن بكالۇرىۋسا ياساين دادمەزىنىت و نقىسارەكا فەرمى ئاراستەمى سەندىكا پارىزەرىن ھەرنەما كوردستانى بکەت بۇ رۇنكەرنە گەردەنئازايى يا وى كەسى پىندقىبە بىتە دامەزاندن و بۇ سەندىكايى رابگەھىنىت كو ئەو كەس ھاتىبە دامەزاندن، ئارمانچ ژ قى رىكارى ژى دوورلۇنخستنا ئاقى وى بە ژ توومارا پارىزەران و قەكىشنانا ناسنامەيا وى و ھەمى پىندقىيىن دى بىن وى بە بىن بەبوەندى ب سەندىكايى قە ھەين (ۋەكى باجا پارىزەران يا تاپبەت ب ترومبىلان و ھەر تىشتەكى دى)، ل وى باوهرى مە ژى ئەقە چارەيا سەرگەقتى بىت بۇ قى كىشەيىن.

پىنچ، ھەروەسا پىشنىيار دكەين ل ھەياما رىخۇشكەرنى يا ھەلىقارتىن سەندىكا پارىزەران و

ھەتا ۋەلى ھاتىبە توۋشى بىكارىيا ماسكدار بىين، ۋەسا ديار دىيت ژى كو قان زانكۆيان تىن ھژمارەكا زۇر يا پارىزەرەن پىنشىكىش كرىن بىن ھندى گىرنكى ب كۋالىتېسى يا وان ھاتىبە دان، ھەرۋەسا ئەفا مە دياركرى دروستە بۇ زانكۆيىن حكۇمى ژى بەھىتە گۇنن، چۈنكى ل دوۋق خىشتەين پارىزەرەن سالا ۲۰۱۲ ئى بىن باژىرې دھۆك ب تىن ديار دىيت كو ئەۋىن ۋى سالى ب تىن ناسنامەين خۇ نوو كرىن ھژمارا وان گەھىشتىبوو ۹۹۹ پارىزەرەن، لى پارىزگەھا سلىمانىي ھژمارا وان گەھىشتىبوو ۱۲۴۳ پارىزەرەن و ل ھەقلىزا پايتەخت ژى ھژمارا وان ژ ۲۰۱۱ پارىزەرەن زىدەتر بوو، ئانكو ھژمارا سەرجمەن وان گەھىشتىبوو ۴۳۰۲ پارىزەرەن ل ناڧ ھەرئەما كوردستانا عىراقى، قىنجا تۇ بىژى جىقكى مە پىدقى قى ھژمارا زۇر يا ئاشۇپى يا پارىزەرەن يىت؟!

نەھ ئەز د ب جەئىنانا ۋى تىشى دا بەھىتە كرىن بىن د ياسايا پەيمانگەھا دادوھرىيا ھەرئەما كوردستانى دا دا ھاتى كو دقەت پىنشىكىشەر خواندنا دىلۇمىن ب رىيا پەيمانگەھا دادوھرىي تمام بىكەت و مەرجىن ۋى بىن دەستىشانكرى ھەبن، پاشى مۇلەتا پىشەين دادوھرىي بىن بەھىتە دان، ھەرۋەسا پىدقىبە ئەندامەتپىيا ۋى د سەندىكا پارىزەرەن دا بەھىتە راگرتن ھەتا ۋى دەمى دەست ب خواندنن ل ۋى پەيمانگەھى دكەت، ئەقە سەرىارى پىنچىركىنا ھەمى پارىزەرەن ئەندام و ژ ھەمى پلە و جوونان كو پىشكدارىن د خولىن شىاندنن دا بىكەن.

چ لايەنن پەيوەندىدارە بۇ پىشكىشكرنا سكالايىن سزادانى، چۈنكى مەۋق ب خۇرىستىن ژى ھەكە نەھىتە نەچار كرىن ياساين ب جەھ نائىنىت، ھەكە نە، دى ل باژىرې بەركەفتى و بىن كىنم و كاسى بىن و ب ئىكجارى پىدقى دادگە و بىنگەھىن پۇلىسان و سزايىن ئاسايشى نابىن، ب راستى ژى لىژنا مە شىيا ھندەكەن ژ سەندىكا پارىزەرەن ھاتىبە دوورئىخستىن و بىركارى بۇ وان ۋەك پارىزەرەن ھاتىبە رىكخستىن رۇدىي ل سەر كرىنا پىشەين پارىزەرەن دكەن دەستىشان بىكەت، نەم ژى دى سكالايىن سزادانى دەرھەقى وان لىئىن داکو بگەھنە سزايىن خۇ بىن دادپەرۋەرەنە و بىنە چام بۇ ھەر ئىكى دى بىن پىنكۇلىن بىكەت دەرۇقىن پارىزەرەن دانىتە سەر خۇ.

ھەشەت: پىشەنبار دكەبن تەئكىد ل سەر كىمكرنا فىركىنا تاپبەت(ئەھلى)يا نۇكە بەھىتە كرىن، بان ھەر چ نەبىت گىرنكى ب دانانا پىقەرەن رۇد بىن فىركىنا جۇرەبى (يا تاپبەت و حكۇمى) بەھىتە دان، چۈنكى ب راستى نۇكە تىك ئالۇزبانەك ل ناڧبەرا زانكۆيىن حكۇمى و تاپبەت ھەبە، ھەرچەندە ژى ئەقە نىشتەكى بىقىت نەقەتە، لى نايىت چاڧ ل قى ھژمارا زۇر يا دەرچوۋىيىن كولىژىن ياساين بەھىتە نغاندن، ھەتا ۋەلى ھاتىبە ھەمى ياساين بىخوونن و باۋەرنامەبىن ياساين ب دەستقە بىنن، لى ل قىرە پىرسىيار ئەۋە، ئەرى جىماك ب رىيا سزايىن خۇ دى شىت قى ھژمارا زۇر يا دەرچوۋىيان ۋەرگىت، چۈنكى دادگەھ و سزايىن حكۇمى و ژوورن پارىزەرەن مىشى ياساناسان بوۋىنە.

ژىدەر

۱. تىك ژ وان بىن ۋەك رىقەبەرى ھۇبا ياساين ل فەرمانگەھەكا پارىزگەھا دھۆك كار دكر، ب ھەجەتا سەرەدانىن كاروبارىن ياساين پان داکرىنا(ب ژۇرئىخستىنا) دادخوۋازىن پەيوەندى ب فەرمانگەھا ۋى قە ھەبن، ژ فەرمانگەھا خۇ دەركەقت، لى نارمانجا ۋى ژ ۋى دەركەقتىن ب ژۇرئىخستىنا دادخوۋازىن پىسپارتىن(ئىنتىدائى) بوو، نەخاسەمە ژى د دادخوۋازىن بەرامبەرى دادگەھا كەتن و ئاۋانن سنىلان، مەن ھوۋىرىنى د غايلان دا كر و مەن ناڧى ۋى د ھژمارەكا بىرارىن ۋى دادگەھى دا دىت ۋەك پارىزەرەن راسپارى(مونتەب)، مەن ئەۋ گازى كر و ب دژۋارى پاشقەبىر و مەن گۇتى كو تى ناڧى ۋى بىلند كەمە سەندىكا كىشى و ھەكە نەچار بووم، خۇ ژ پىشكىشكرنا سكالەكا ياسزادانى ل دژى ۋى نەمە پاش، قىنجا كەسەكى ھۇسا بىنە پىش

بیلوگرافیا په رتو وکان

پارىژگاي دھۆك

بىبلىوگرافىيا و پېرسىتى لە كىتېبى كوردىدا

۱۹۳۷-۲۰۱۶

بەرھەفكردن: بوار نۇرەدەين

مالپەرەكانىشدا بلوكراونەتەو، وەك: كەسايەتى، بۇنە و رووداوى مېژووى، شار و ناوچەكان، چىن و تونزەكانى كۆمەنگە... ھتد. لە بىبلىوگرافىياى تايپەتدا، بايەخ و پىنگە و رەنگدانەوھى كرۈكى باپەتەكە، خۇي بەسەر كار و پىرۇزەكەدا دەسەپىنىت، ھەوالى ئىنسىكلۇپىدىياى پارىژگاي دھۆك، ناوھراستى حوزەيرانى ۲۰۱۶، پىم زانىوھ و وەك نووسەرتكى (ناوچەى سلىمانى) ىش، خۇشحال بووم بەشدارى ئىدا يەكەم، ئەبەر ئەمە پەيوەندىم بە (دزرار سىدىق) ەوھ كر دووھ و ئەوېش (م.موسەدەق تۇقى) پى ناساندووم، دواى ئاگادار كىردنەوھيان لە ئاست و تواناي ھاوكارى كىردنەم بۇ ئىنسىكلۇپىدىياكە، بەسەندىيان كر دووھ.

سوپاسى زۇرم بۇ مامۇستايان، موسەدەق تۇقى و خالىد سائىح، كە ئەم سى بىبلىوگرافىيا بەيان فراوانتر كر دووھ و كۆمەلىك كىتېبان خىستووتەسەن، كە ھەندىكىيان بەرچاومان نەكەوتوون و بوار دوومانن، ھەندىكىشيان كىتېبى دواى سىنوورى بىبلىوگرافىياكانى ئىمە بوون، واتە كىتېبى دواى سالى ۲۰۱۰، بۇ بىبلىوگرافىياى يەكەم و دووم، ھەرۇھە كىتېبى دواى سالى ۲۰۰۴، بۇ بىبلىوگرافىياى سىنەم.

پىشەكى

بىبلىوگرافىيا، پىنوېستىيەكى زانستىيە و كارناسانى بۇ لىكۇلەرەن دەكات، كىتېخانەى كوردىش، لەم بوارەدا ھەزارە، كاتىك لىكۇلەرەن بۇ دەستەبەركردنى سەرچاوه روو لە كىتېخانەكان دەكەن، ماندوو بوون و كات و خەرجىي زۇريان پىنوېستە، تا دەستىيان بە سەرچاوهكان دەكات، ئەمەش ئەو نەركەبە، كە بىبلىوگرافىيا جىبەجىي دەكات.

بەرھەفكردنى بىبلىوگرافىياى گىشتى و تايپەت، نەركىكى ناسان نىبە و چەند گىرغىتىكىيان ھەبە، كە ھەندىكىيان كىشەى كىتېبى كوردى و كىتېخانەكانى كوردستانن، وەك: نەبوونى كىتېخانەى نىشتەمانى، نەرشىقى تايپەت بە لاپەنە كاراكانى كۆمەنگە، نالەبارى دۇخى سىياسىي كوردستان، نەبوونى دەرگاي تايپەت بە دابەشكردنى كىتېبى كوردى، ھەرۇھە لە دواى راپەرىنىشەو، ھىچ ناوھندىكى حكۇمى و ناحكۇمى، باپەخى تايپەتى بە بەرھەفكردنى (بىبلىوگرافىيا) نەداوھ... ھتد.

جگە لە بىبلىوگرافىياى گىشتى، پىنوېستە بىبلىوگرافىياى تايپەتەش، بۇ زۇرەى ئەو بابەتەنە ھەبىت، كە لە ئىو، كىتېب، كۆقار، رۇزنامە و تەناتەت

ھەندى لايەنى مېژووىسى و بە تايبەت مېژووى (پارتى ديموكراتى كوردستان) و ھەندى لە سەركرده كەسايەتتايەكانى، ھەرۇھا (ئىزدىيەكان)...ھتد، تەنھا ھەندى كىتەب دانراون، كە چەند بابەتتايەكان گىشتى بوون و پەيۋەندىيان بە پارىزگاي دھۆكەو ھەبوو. ئەگەر خۇاى گەورە ھاوكارمان بىن، بىبلىوگرافىياى تايبەت بۇ ئەوانىش ئامادە دەكەين.

كورتكراوھكان

چاپ: نۇرەى چاپە واتە چاپى يەكەم و دووھم
چ: چاپخانە/ ش: شوين/ ژس: ژمارەى سپاردن/ س:
سال/ ل: لاپەرە
ق: قەوارە (بە سانتىمەتر و پانى)ى پىنش (درىژى)
ى نووسراوھ
چاپخانە:
و- وەزارەت/ ز- زانكۆ/ ك- كۆلىژ
كۆپ... كۆپى زانبارى عىراق و كۆپى زانبارى كورد

ئەم بىبلىوگرافىيايە

تەوەرەى يەكەم و دووھمى ئەم ھەولە، لە پرۇژەى (كورد و كوردستان- بىبلىوگرافىيا و پىزىستان لە كىتەبى كوردىدا ۱۹۲۰- ۲۰۱۰، چاپى يەكەم، تاران، ۲۰۱۱) وەرگىراوھ، كە ۱۲ بەرگ و ۵۰۲۱ لاپەرەيە، تەوەرەى سىننەمىش، لە كىتەبى (بىبلىوگرافىياى كىتەبى فۆلكلورى كوردى ۱۸۱۰- ۲۰۰۴، پىنشەكى و پىنداچوونەو، د.عيزەدىن مستەفا رەسوول، بلوكرەوھى ئىستىتوتى كەلەپوورى كورد، چ(شۇقان)، سلېمانى، ۲۰۰۴) وەرگىراوھ، كە لە سالى ۲۰۰۶- ھەو كەم لەسەر ئەمەيان كوردوھ.

بەكاربەرى ئەم بىبلىوگرافىيايە، پىنوئىستە زانبارى لەسەر ھەر دوو پرۇژەكە ھەبىت، چونكە بى ناگادارى و خۇئىندنەوھى پىنشەكەيەكانيان، ھەست بە ناتەواوى ئەم سى بىبلىوگرافىيايە دەكرىت. ئەم بىبلىوگرافىيا تايبەتە، نەدەكرا ھەموو ئەو بابەتەنى تىدا كۆبكرىتەوھ، كە پەيۋەندىيان بە ناوچەكانى پارىزگاي دھۆكەو ھەيە، وەك:

تەوھەرى يەكەم پارىزگاي دھۆك- بىبلىوگرافىاي لە كىتئىبى كوردىدا

۱۹۶۱-۲۰۱۶

(كىتئىبى سەرپەخۇ)

۱- جەندە شاعىرەك

د شەرىما بەھدىبان- ھۇنراوھ و ئىكۈلىنەوھ

نووسىن: د-ئافىع ئاكرەبىي

لە بلاوكرائوھكانى ئەمىندارىتئى كىشتىي

رۇشنىبىرى و لاوان

چاپ: يەكەم، ج: ئسعد، ش: بەغدا، ژس: ۹۵۱، س:

۱۹۷۸، ل: ۸۷، ق: ۲۴×۱۷

ئاوهرۇك: سەرەتا/ مەلای جىزىرى / شىخى سەنعانى

و فەقىي تەبىران/ ئەحمەدى خانى/ مەلای باتەبى/

ھۇزانفانى ژار ئەحمەد موخلىس/ سەرچاۋەكان/

ئاوهرۇك.

۲- رۇزنامەى ئاكرى- ئاكرى رۇزنامەىيەكى

مىژووويىيە، لە سالى ۱۹۵۰دا تەتەوھى

ئاراستە دەكرد بۇ زىانئىكى پاكتر و چاكتر

و بلىندتر

بەرھەفكرىن: شاكىر فەتاح

چاپ: يەكەم، ج: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۹، س:

۱۹۸۴، ل: ۱۲۰، ق: ۲۲×۱۵

ئاوهرۇك: ئاۋجەى ئاكرى لە سالى ۱۹۵۰-۱۹۵۶د/

ئاوهرۇكى ژمارەكانى رۇزنامەى ئاكرى كە ژمارە يەكى

لە ۱۵-۷-۱۹۵۰وھ تا ژمارە ۱۰۱ رۇزى ۱۵-۹-۱۹۵۰

دەرچووھ و لە زۇرىمى ژمارەكاندا ئەم بابەتائەى تىدائە:

پىشكەشكرىنى رۇزنامەى ئاكرى/ ھەوائى ئاۋخۇ/ لە

سنوۋقى پىرسىيار و پىشنىيازەوھ/ پىكەنىنى ئاكرى/

فەرموودەى گەورە بىاوان/ سەبىرانگاي سىپە.

۲- صادق بەھانەدىن

نووسىن: د-بەدرخان سەندى

لە بلاوكرائوھكانى دەزگەھا رەوشەنبىرى و

بەلاڤكرنا كوردى

چاپ: يەكەم، ج: افاق عربىيە، ش: بەغدا، ژس: ۹،

س: ۱۹۸۳، ل: ۸۵، ق: ۲۳×۱۱

ئاوهرۇك: پىشكگۈتن/ مىرى پەيقان/ ژىن/ ژيانا

رەوشەن بىرىن/ كوردىنى/ كوردىنى يا بەرھەمى/

ئالى مىژوو و سىياسەتن/ ژيانا كۈمەلىيەتى بىن/

بەرھەم/ كىتئىب/ گۇتار/ پروگراممىن ئىستىكى/ ئاۋايىن

نقىسىنى/ ئىكەتنى يا ئەزمانى/ كاغەزگەرى/ ژىدەر و

تىبىنى/ ئاۋهرۇك.

۴- كورتە باسئىكى شىخان و شىخان بەگى

نووسىن: خدرى سلىمان و سەعدوللا شىخانى

چاپ: يەكەم، ج: فنون، ش: بەغدا، ژس: ۸۴۳، س:

۱۹۸۸، ل: ۳۳۶، ق: ۲۳×۱۷

ئاوهرۇك: پىشەكى/ بەشى يەكەم: ئىزدى/ ئىزدى-

ئىزدىان كىتە/ ئىزدى داسنى/ كورتە باسئىكى مىژوو

باۋەرى ئىزدىان/ ئىزدى لە پەراۋىتى مىژوودا/ فەرمانتەرەۋاي

ئىزدىان/ مىرگەى شىخان/ دارى بىنەمائى مىرەكانى

مىرگەى شىخان/ شىخان و شىخان بەگى/ بىرۋاي

چەند پىرەمبىردىكى شىخانى و ئىزدى دەرزارەى

ھۆزى شىخانى/ بەشى دووھم: ھۆزى شىخانى لە

سەرچاۋەكاندا/ گوندەكانى ھۆزى شىخانى و دارى

چاپ: يەكەم، چ: كۆلىزى شەرىعت، ش: دەھۆك،
 ژس: ۹، س: ۱۹۹۸، ل: ۱۲۰، ق: ۲۳×۱۱
ناوهرۆك، پىشگۆتن/ ھەندى بابەتى ۋەك: پىتىن
 زمانى كوردى/ رىنقىس/ نىسىنا پىشانە سادە/ بىرگە/
 يەپقا/ پەرلەمان/ رىستە/ دەھۆك/ كارى بۇرى/ كارى
 داخوازى/ ناف (تاك- كۇا)/ جىناقى جودا/ جىناقى
 لكاوا/ ئامرازى پەيوەندى/ ۋەزارەت و دام و دەزگەھىن
 ھەرىمى/ ھۆبەپىن فەرمانگەھان/ سىزا/ دەستوبىرى/
 لىژنە/ ھىدەك زاراقتىن فەر.../ نموونە ھەندى فرمان
 و بىرارى ئىدارى فەرمانگە حكومەتتە ھەندى فرمان
 ھەربى و كوردى بە كوردى...

۷- دەفتەرى سەرۋەرى شەھىدانى دەھەرى

بەھىدانى

بەرھەفكرىن و بلوكرىنەۋە: بەشى شەھىدانى-
 مەلبەندى چوارى رىكخستى بەھىدانى (ى.ن.ك)
 چاپ: يەكەم، چ: يىسارانى، ش: ۹، ژس: ۹، س:
 ۱۹۹۸، ل: ۸۵، ق: ۲۱×۱۱
ناوهرۆك: نامە شەھىد عەبدولرحمان شىنگارى/
 پىشگۆتن/ سەرەنجامى مەفرەزەكانى بەھىدانى:
 نەوشىروان مستەفا ئەمىن/ لە كەتارى داتوبەرە بۇ
 خىرى ناۋەنگ/ شەھىدانى مەفرەزە سەرەتابىيەكان/
 شەھىدانى كارەسانى ھەكارى/ شەھىدانى
 رىكخستن و پ.م تا ۱۹۸۸/ شەھىدانى ئەنفال تا
 ۱۹۹۱/ شەھىدانى راپەرىن/ شەھىدانى دواى راپەرىن تا
 شەرى ناۋخۇ/ شەھىدانى پاراستى دەستكەوتەكانى
 راپەرىن/ بەيئەك/ ناوهرۆك.

۸- ژ بىرھاتىن مەلا قاسمى كوچەر

نووسىن: بلىد محەممەد

چاپ: يەكەم، چ: كۆلىز شەرىعت، ش: دەھۆك، ژس:
 ۲۲۲، س: ۱۹۹۸، ل: ۱۹۸، ق: ۲۱×۱۲
ناوهرۆك: پىشگۆتن: عىسمەت محەممەد بەدل/
 پەيئەكا پىدقى: بلىد محەممەد/ ژىاننامە/ روويدانىن
 دىرۆكى/ سىمىل/ قەشەفرى (مارىاقو)/ كەسانىن
 ناقدار/ زوزان و بىرھاتىن/ ژ سەرھاتىن دىرۆكى/

بىنەمالەكانىان/ ھەندى لە زانا و ناۋدارانى ھۆزى
 شىخانى/ مەلايەكان/ ھۆنەر مەندەكان/ ۋەستا و
 ھەكىمەكان/ ھەندى ئىكستى فۆلكلورى ناۋچەي
 شىخان/ لاۋكى ئىزدى مىرزا/ لاۋكى كولىشنىمەرزى/
 بەسەرھاتى دەروپىشى عەقىدى/ شايى شىخانى/
 ھەندى دابونەرتى ھۆزى شىخانى/ روونگىرەنەۋەپەك
 دەريامى ھۆزى شىخانى بەرزىجى/ سەرچاۋەكان/
 لىستەي ۋىنەكان/ لىستەي نەخشەكان/ لىستەي
 دارى بىنەمالەكان/ ناوهرۆك.

۹- نىستالا خانى- دەھۆك ۲۰- ۲۲ ھىزىران ۱۹۹۵

بەرھەفكرىن و بلاۋكرىنەۋە: رىغەبەرىيا كىشىنى يا
رەۋىشەنپىرى و ھۆنەرى-دەھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەھۆك، ژس: ۱۴۱، س:
 ۱۹۹۶، ل: ۱۶۴، ق: ۲۰×۱۴
ناوهرۆك: پىشەكەرى/ ھەندى بابەتى ۋەك: خانى
 رۇشناي دەخاتە دل و دەروون و مېشكەۋە: مەسعوود
 بارزانى/ قەكۆلىن...: دىغىزەدىن مستەفا رەسوول/
 مەم و زىن كەنگى ژبا بوون؟ تەحسىن ئىبراھىم
 دۇسكى/ ...: سەمەيد ناكام/ ھىما پەرىدان د مەم و
 زىندا، ھەجى جەغفەر/ ھىز ل جەم خانى: رەشىد
 فىدى/ ئەحمەدى خانى پەيامى رىزگارى و شادمانى:
 فەلەكەدىن كاكەبى/ پىشەكەبەكەي (مەم و
 زىن) و چەند ھىمايەكى فەلسەفى: ھەمەكەرىم
 ھەورامى/ شىۋازى دەرىپىن لە مەم و زىندا: محەممەد
 خدر مەولوود/ ھەندى بابەت بە زمانى ھەربى و
 ھۆنراۋە.../ برووسكە و كاغەز/ ناقتىن پىشكداران/
 بەلاغا دووماھىيى...

۱۰- بەرنامى كوردىكرنا ئىسارىن مىرى بۇ

فەرمانگەھىن پارىزگەھا دەھۆكى

بەرھەفكرىن: چەند نووسەرىك (ئەنۋەر محەممەد
 ناھىر- ۋارتكىس موسىنىس سركىسىيان- غەلى
 عەبدوللا سالىح- عەبدولستار فەتاح ھەسەن-
 ئەلمان سەلىم ئەھمەد- سەگقان جەمىل
 محەممەد)

خواندىن/ پەرتووكانخانا/ پىشكا كۆقار و پۇژناما/
پىشكا ئەنقالا/ كافىريا/ مالىانا بەدرخاننىيان/ بەدرخان
باشا/ بەدرخان باشا و ئىمارەتا بوتان ۱۸۰۶-۱۸۱۹/
عەبدولرەحمان بەدرخان/ مىقداد بەدرخان/ ئەمىن عالى
بەدرخان/ عەبدولرەزاق بەدرخان/ كامەران بەدرخان/
سۇرەبىيا بەدرخان/ جەلادەت بەدرخان/ رەوشەن
بەدرخان/ كورتەبەك بە زىمانى ئىنگىلىزى لەسەر
كىتىبخانەى بەدرخان/ تەواۋى كىتەبەكە ئەسەر ئارت
و بە رەنگاۋرەنگى چاپكراۋە.

۱۲- ئەنقالىكنا بەھدىنان- بەرگى ئىكى

نووسىن: غەلى بەندى

چاپ: بەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۵۰۸، س:
۲۰۰۱، ل: ۳۶۴، ق: ۱۵، ۱۱x۱۲

ناۋەرۆك: بەراھىيەك بۇ ئەنقالىكنا بەھدىنان/
پەشەكا فەرا/ غەربەكەرن و بەغسىكەرن و كرنىكنا
كوردستانى/ ھەئەبجە- بىرنا ھەردەم ساخ/ ئەنقال ل
بەھدىنان/ ئەنقال و كارتىكەرنىن جفاكى/ مئشەخت
بوون بەرەف چارەنقىسەكى نەدىار/ چادركەھا مىردىنى/
سەمۇنىن ژەھرەكرى/ پىزابوونىن حكووومەتا تركىيا/
پىكۆلىن دەرنىخستنا مئشەختا ژ ئوردىكا/ شاندى
پژئما عىراقى ل مىردىنى/ سلوۋىيا سەرىارا خەما/
ئوردىكاپى مووشى/ دەشتا گەفەرى/ پولىن رىكخراۋىن
ماقنىن مروفى و پوژنامەنقىسا/ ژئاف لەپىن جەندىرما
بوون كەفئىن پاستادا/ كەلھا نزاركى/ برووسكا
لقى ۱- ۱۹۹۹/ بەحرەك و جەئەكنا/ پولىن خەلكى
ھەولېرا خوراگر و ھارىكارى/ ھەلوئىسنى خەلكى
گوندى جەئەكنا و پولىن فازال ئاغاي/ ئەشكەنچە و
بەرزەكەرن- بەرنامىن پوژانە بوون/ سىك كرىنا سزاي/
سەردەانا سەروك بارزانى بو گوندى جەئەكنا/
كارەساتا گوندى گوپىزى/ خاپاندنا ۋەرەخل/ قەسەبىخانا
گوندى كورنىن/ كىمىباران كرىنا گوندى بۇرجىنى/
ھەژارد ئاف سىبانىد و خەردەلى دا/ ئەنقالىۋوى دئاخىن
ئاۋى چەند كەسەك/ كۆمبۇونىن غەلى خەسەن
ئەلمەجىد/ لىستا ئاقىن ۋەئاللىن ئەنقالىكرى/
باشبەند/ ئەلبووما ترازىدى/ ئافەرۆك.

حەكىم و لوقمان و پرویدانىن سەبىرا/ كارىن كوردان/
ھەلبەست/ ئافەرۆك.

۹- سەرۆك بارزانى ل دھۆك: پىدقىيە ئەم

ھەمى ل خو فەگەرىن و بگەرىنە سەر

مەبەدىن راستەقىيەن پارتى و بارزانى

بەرمەفكەرن و بلوكردنەۋە: مەكتەبى ناۋەندى

رىكخستنى (پ.د.ك)

چاپ: ۹، ج: ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۱۹۹۹، ل: ۳۰۰،
ق: ۱۱x۱۲

ناۋەرۆك: بەراھى: مەكتەبى ناۋەندى رىكخستنى

(پ.د.ك) (لىرەدا نووسراۋە: پۇژا سىنئەمى ۱۶-

۱۹۹۹-۲ سەرۆك مەسعوود بارزانى د دوو كۆرىن
جودا دا ۋ ل ھولا مەمەد عازفى جىزىرى دگەل
كادىرنىن پارتى ل لىژنىن ئافخو و ئىدارى و لەشكرى
ھەرەسا دگەل پىنئەمەركىن كەقن و كەسەبەتى
و نوپەرنىن جەماۋەرى دھۆك و دەوربەرىن وى: كۆم
بوو. د گوتارەكا پرىھا و دىرۆكىدا، سەرۆك بارزانى
تەكىد كرى كو پىدقىيە دگەل مللەتى خو. گەلەك
د راستگو بىن و پروپاگەندىن ئاخەرنىن كەلى مە و
قنى ئەزمۇونا كوردستانى ھىشار بىن...)

۱۰- سەرۆك بارزانى لە ئارى دھۆك ۋ تارىكى

پرى ئوخ و راتكاۋ پىشكەش دەكا

بەرمەفكەرن و بلوكردنەۋە: مەكتەبى ناۋەندى

رىكخستنى (پ.د.ك)

چاپ: ۹، ج: ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۱۹۹۹، ل: ۳۲۰،
ق: ۱۱x۱۲

ناۋەرۆك: دەقى ۋ تارەكە

۱۱- پەرتووكانخانا بەدرخاننىيان

بەرمەفكەرن و بلوكردنەۋە: كىتىبخانەى بەدرخان

چاپ: ھاۋار، چ: دھۆك، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۲۰۰۰، ل: ۲۰۰،

ق: ۱۱x۱۴

ناۋەرۆك: پەرتووكانخانا بەدرخاننىيان/ پىشكا

موسىقىن/ پىشكا زاروكان/ پىشكا بەرگەرنى/ ھولا

۱۳- بىيلىۋىگرافىيا ھىزىماتىن نەھ سائىن خولا

سېئى ژ زىيى مەتىن

نووسىن: غەبدولرەھىم بادى
لە بلاۋكراۋەكانى (كۇقارا مەتىن)
چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۇك، ژس: ۵۲۳، س:
۲۰۰۱، ل: ۲۰۰، ق: ۲۳×۱۶

ناۋەرۇك: پىنشەكى/ پەيغەمكە رۇنكرىن/ پىشكا
كوردى ب تىيىن غەرەبى لىدىف رەنگىن بابەتان/ پىشكا
كوردى ب تىيىن غەرەبى لىدىف ئاقى ئقىسەران/
پىشكا كوردى ب تىيىن لاتىنى ل دويىف رەنگىن بابەتان/
پىشكا كوردى ب تىيىن لاتىنى لىدىف ئاقى ئقىسەران/
القسم العربى بحسب المواضيع/ القسم العربى
بحسب اسماء الكتاب.

۱۴- زىمانى سېيەم كانى يا ھەر و ھەر نووكرىنى

نووسىن: فازىل غومەر

چاپ: يەكەم، چ: كۇلىژى شەرىعت، ش: دھۇك،
ژس: ۵۱۹، س: ۲۰۰۱، ل: ۷۱، ق: ۲۰×۱۵

ناۋەرۇك: ھەندى بابەتى ۋەك: ژكى دەرى دەست پى
بەكەين؟/ جىزىرى و فەقى پى تەيران/ زاراق: ئارنىشەبا-
بەردەوام- ھەقچەرخ- نوخۋازى- نوژەنكارى/ لىكنىنان-
ھەلبەست و چامە/ كەرەستەيىن ئافراندىن ل ئاستى
زمانى/ پەيغ- كەرەستەيىن ئافاكرەك دى/ دەق ۋەكو
بوونەۋەرەك سەرىبەخۇ/ ئقىسەر و خۇندەۋارا/ ... و
خۇندەۋارى كورد؟/ زمانى چامەيى زمانى ھىزركرەك
دى/ چامە بىز و جفاك/ ھەقچەرخكرنا ھەلبەستى
ل بەھدىنان/ ھەرۋەھەر نوكرىن.

۱۵- ھەمكى توفى (ھەمە كور) شەھالدا نا

فولكلورى كوردى ئىنايىدىيا بەھدىنا ژ پزدا

ھېرەستوربا بەھدىنا و كەلەپورى

نووسىن: دىمەسعوود كىنانى

لە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەۋەي
ئاراس

چاپ: يەكەم، چ: - پەرۋەردە، ش: ھەۋلىنر، ژس:
۱۸۹، س: ۲۰۰۱، ل: ۴۴۸، ق: ۲۴×۱۷

ناۋەرۇك: سوپاس/ بىنشكىش/ پىشكىگۇتن/ ئامىدىيا
بەھدىنا باژىرى ھەمكى بىناسىن (چېرەستوربا- دەست
و دار و جفاك- فولكلور)/ دەست و دار و مادىن ئوبخىن
جفاكى بىن ھەمك تىدا/ داد و دادگەھ/ توخم و ئاقىن
سترائىن فولكلورى ل ئامىدى و بەھدىنا/ ھىندەك توخم
و گونۇپىن خوارنا ل ئامىدىن (چورا)/ ھىندەك غەدەت
و گرىمىن جفاكى/ ھوز و عاشىرىن بەھدىنا/ چەكىن
ژنا ل بەھدىنا ژ كەفندا/ دەستكار و شول ل ئامىدىيا و
بەھدىنا/ پىغەندىن غەرد و پاۋان و چاندنا و بەرخورى/
خووك و بدەھ ل مىرگەھى/ چەند چەرخ ژ فولكلورى
كوردى ل بەھدىنا/ بۇچى كەلەپورى فولكلورى كەفن
نەھاتىنە ئقىسىن؟/ كورتىك ل سەر ھوزانا سترا نا
و ھەمك/ ھىقىتىنى قى فولكلورى بىن ھەمكى گۇتى
ژ كىمەبە؟/ ژارا ھەمكى (مونوگرافى)/ ھەمك و
ھەقدەم/ ھەمك (بەتقان) و (ئاۋازنەن) و (سترائىنبا)
ھەمكى بى بىناھى/ عاشىرا توفىيا چاۋا ھانن؟/
نوپزەنكرنا كەلەپورى فولكلورى كوردى/ مىرى ھەمك
فەنىران بەرىۋر كرىو (ئىختىيار و ئىمتحان) كرىو پىشت
راستىن/ دگەل مىرى ل سىنەمبولى ل روى سلتانى
ئوسمانى/ ھەمك و راستىياتى د سترائىن فولكلورىدا/
ئاۋازىن مە بىن كوردى و رۇژەھلاتى/ كىنارن مرقۇبىنى د
بەرھەمى ھەمكىدا/ شەھەرەبىن سترائىن ھەمكى
(ژ مىر و ژنان) ل چەرخى ۱۹ و ۲۰ ل ئامىدىن/ ھەمك
بەرىبەرەكىن رۋەنە ژ فولكلورى كوردى/ ھوزان و
سترائىن ھەمكى ۹۱ پارچەنە و رەخنە و قەروپاندىن
و پىغەنوگ/ خويندىنگەھ و مەدرەسە ل ئامىدىيا
بەھدىنا/ ئامىدىيى يا چاۋا بو ئوچ لىھات؟/ خويندىن
ل خويندىنگەھ و مىزگەفتىن مىرگەھى/ ھىز و بىرىن
مەئموون بەگى ئىردەلانى ل سەر مىرى ئامىدىيى
لچەرخى ۱۱/ پارە ل ئامىدىيىن و ل مىرگەھە بەھدىنا و
مىرىن ھەقدەم/ سالوخىن فەلان ل بەھدىنا، كوردان ل
بەر سترائىن ھەمكى دەۋات دكرن/ ژ سالوخىن سلتان
خوسەيىن مىرى بەھدىنا دگەل مەترانا و مەترانخاننى
ل ئامىدىيىن/ دوپماھى/ فەرىست و ئاقىر/ سەرۋىكانى/
كورتە مونوگرافىيەك و ژانناما خودانى كىنېن/
فېنرەست.

۱۶- نەرزى و بەگر بەگى نەرزى

نووسىن، محەممەد ئەمىن دۇسكى
لە بلاوكرادەكانى دەزگای چاپ و بىلوكرادەھوى
سپېرئز

چاپ: بەگەم، ج: و- پەرۋەردە، ش: ھەولئىر، ژس: ۲۵،
س: ۲۰۰۲، ل: ۲۰۸، ق: ۲۳×۱۱

ناوەرۇك: پىشگۇتن/ پىشكا ئىكى، نەرزى/ برا
ئىكى، دىرۇكا نەرزى/ خەلكى وئى بىن پەسەن/
خەلكى ژ جەھىن دى ھاتى و لى ئاكنجى بووى/
سەرۋىھەرى جىكاكى/ شىۋىنوارىن دىرۇكى/ برا دووى/
مىرئىن نەرزى/ پىشگۇتن/ بىياتى مىرئىن ئامىدى بىن/
بىياتى مىرئىن نەرزى/ مىرئىن نەرزى/ شەرى گابىنرەكى/
پىشگۇتنەك/ نەرزى پىشنى خرابوونا كەلى/ پىشكا
دووى، بەگر بەگى نەرزى/ برا ئىكى، ژيانا وى/ ژيانا
وى با پەوشەنبىرى/ ژيانا وى يا زانستى/ ژيانا وى يا
ھۈنەرى/ سەرھاتى بىن وى/ مرنا وى/ برا دووى، ھۇزانا
وى/ برا سىن، ھۇزائىن وى/ ھۇزائىن بو وى دەھىنە
ھۇمارتن/ بەيتا بەرى/ پىشكا وىنە و دەستخەتان/
ژىدەر/ ناقرۇك.

الادىب رشىد فىدى/ اراء اعلامية/ لحظات هادئە مع
الاستاذ رشىد فىدى/ الذكرى المئوية للصحافة
الكوردية وبعض الذكريات/ انه أمر غريب حقاً/
كاروان تحاور: الادىب رشىد فىدى دوسكى/ رەخنەگر
پەشىد فىدى، ئەھو بىزاقا ئەدەبى يا بەرەف لاوازىن
دجىت/ نقىسەر و پەوشەنبىرىن پەسەن نەشىن د
لافاوادا رۇلى خو بىيىن نھا دەھى تايەتمەندىن پە
د ئەدەبى دا و ئەف كارە پىتر خىزمەتا ئەدەبى كوردى
دكەت/ چارەبىن دوست بە ئالوزىيا پەوشەنبىرى
چنە بىدئتا جەنابى ئەف/ دكەل ئەدبى و پەخنەگر
سەيدا پەشىد فىدى/ بىزاق ل دىوانا سەيدا پەشىد
فىدى/ رۇلى رۇزنامەگەرى يا ھەفچەرخ د پىشكەفتنا
جىكاكىدا/ ناقرۇك.

۱۸- كورتەبەك لە مېژوو و ھەندى ئە

ئاوادارنى ھۆزى شىخان- بەرگى بەگەم^(۱)

بەرھەفكرىن، سەعدوللا شىخانى
پىداچوونەھ: عەبدولكەرىم شىخانى
چاپ: بەگەم، ج: و- پەوشەنبىرى، ش: ھەولئىر،
ژس: ۴۹۱، س: ۲۰۰۲، ل: ۳۹۱، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك: پىناسەكان/ وشەى شىخان/ وشەى
ئىزدى/ وشەى كۇيسىنجاك/ شايى شىخانى/
پىشەكەكى مېژوو، نوورى عەبدوللا/ دەروازەبەك/
عەبدولكەرىم شىخانى/ بۇجى ئەم ياسە
ھەلئىزدرى/ ھۆزى شىخان ئەم تىرانە پىكدىن/
پىشەكەكى و خويىندەھ: دسىروان شىخانى/ ھۆزى
شىخان لە سەرچاۋەكاندا/ كورتەبەك لە مېژوو،
خدرى سلىمان/ بەشى بەگەم، پىناسەى ئىزدى/
مىژوو باۋەرى ئىزدىبان/ ئىزدى لە پەراۋىزى مىژوودا/
مىر تەھسىن بەگ/ مىر خىرى بەگ/ وىنەى كامىران
خىرى بەگ و نووسەر/ مىر كامىران خىرى بەگ/
بەشى دووھم لە نووسىنى خدرى پىر سلىمان/ ھاتنا
شىخاندى و دامەزراندنا مىرگەى شىخان/ مىرگەھا
شىخان پىشنى شىخاندى/ مىرانى مىرگەى شىخان/
مىر چۇلۇ بەگ/ ھەسەن بەگ/ سالىح بەگ/ عەلى
بەگى مەزنا/ جاسەم بەگ/ مىرزا بەگ- عەلى بەگ/

۱۷- چەند تىرۇزكەك لەسەر رۇزنامەفانىيا

كوردى

نووسىن، پەشىد فىدى
چاپ: بەگەم، ج: و- پەوشەنبىرى، ش: ھەولئىر، ژس:
۴۹۰، س: ۲۰۰۲، ل: ۲۱۱، ق: ۲۱×۱۵

ناوەرۇك: پىشەكەكى/ چەند لاپەكەن پەوشەنبىرى
د رۇزناما (كوردستان) دايك/ المسائله الارمنيە
وفرسان الحميديه فى جريدە كردستان (الام)/ افواج
الفرسان الحميديه/ الوضع الحالى ومستقبل
كردستان/ رۇزنامەفانىيا دەھۆكى ژ سالىن ھەفتى يا و
ھەتا سەرھەلدانى/ فەكۆلىنەك ل دۇر كۇفارا (مەتىن)
خولا سىتى/ چەند تىرۇزكەك ل سەر پەيمان ئەدەب
و ھۈنەرى/ چەند تىرۇزكەك ل سەر راگەھاندنا
شۇرەشى ل سال ۱۹۷۴- ۱۹۷۵ئ/ راگەھاندن و
راگەھاندنا شۇرەشى/ پەيشىك لە بەھدىنانەھ/
قەلەم لە تەھنگ كارىگەرترە/ فى حوار ثقافى مع

زەرۋا/ بزاقىن رەۋشەنپىرىن ئىكەتيا نقىسەرىن كورد-دھۆك ۱۹۹۱-۲۰۰۳ / چاپمەنپىن ئىكەتيا نقىسەرىن كورد لىقى دھۆك... اوينەى بەرگ و كورنەى ناسنامە/ بېيلۇگرافيا كوفارا پەبىف زا تا ۱۱ / ئەلبۇم (وینەى رەش و سېپا).

۲۰- كوردىن بەھدىنا و بزاقا رەۋشەنپىرى يا كوردى «قويناغا دەستىكى» ۱۹۵۹-۱۹۷۰ چاپمەنپى و رۇژنامەقانى

نوسىن: شىغان تۇقى
چاپ: بەكەم، چ: ۹، ش: دھۆك، ژس: ۴، س: ۲۰۰۳، ل: ۵۰، ق: ۱۵x۲۱

ناوەرۇك: پىشگۇتن/ بارزانى و بەكتىنى نووسەرانى كورد/ چاپكرىن كوردا ل دەقەر/ بادىنا/ وینەى بەرگى كۇقارى اچبا/ پىشانگەھەكا بەرغەرھ بۇ چاپكراويت كوردى ل پارىزگەھا دھۆكى/ شىاغىرىن سالىن چلا ھىزا (ھەيدەر مەنىنى) بۇ بەرپەرى رەۋشەنپىرى دئاخىقت/ پەيغا بويماھىن (دەستخەت و رۇنىۋا/ پىشانگەھا چاپكرىن كرمانجيا ژوروى- بەھدىنى ۱۹۵۹-۲۰۰۲.

۲۱- نىندىكى كۇقارا دھۆك- سالىن ۱۹۹۷- ۲۰۰۲ زەراين (۱- ۲۱)

بەرھەفكرىن: سالىح جاسم عوسمان- قادر جاسم عوسمان
چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۴۹۹، س: ۲۰۰۴، ل: ۱۱۰، ق: ۱۱x۲۲

ناوەرۇك: ناقرۇك/ پەيغا كۇقارى/ پىشگۇتن/ ئىندىكىسى نقىسەران/ دەروازىن ئىندىكىسى نقىسەران/ ئىندىكىسى ناف و نىشانان/ دەروازىن ئىندىكىسى ناف و نىشانان/ ئىندىكىسى بابەتان/ دەروازىن ئىندىكىسى بابەتان.

۲۲- ئەقەپە باھەرنى!

نوسىن: مستەفا نوورى بامەرنى
چاپ: ۹، چ: زانا، ش: دھۆك، ژس: ۱۴۸، س: ۲۰۰۴.

بەشى سىنەم لە بەرھەفكرىن: سەعدوللا شىخانى/ مامۇستايانى زانكۇ.../ ھەندى لە ئەندازيارانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە پارىزەرانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە سەرۇك فەرمانگەكانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە ھۆنەرماندانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە شىاغىر و نووسەرانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە بەيتار و ھەكىمەكانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە كوئىخا ناودارەكانى ھۆزى شىخانى.../ ھەندى لە زانايانى ئايىنى ھۆزى شىخانى.../ بىروراي ھەندى ناوداران.../ ھەندى كەسايەتى ناودار.../ كورنەبەك لە مېژووى ھەندى گوندەكانى ھۆزى شىخانى/ دارى بنەمالەى گوندى كەورين/ دارى بنەمالەى گەينل/ نەخشەى ھەندى گوندەكانى قەزاي كۇبە/ ھەندى لە كىتەبە بلاوكراۋەكانى سەعدوللا شىخانى/ لە كىتەبە بلاوكراۋەكانى نووسەرا/ سەرچاۋەكان/ مقدمە تارىخىبە/ العلاقە بين الازديين والشىخانين/ دارى بنەمالەى گوندى (كەورين+ كەرەك+ ناكۇيان) گوندى كەورين/ سەباح شىخانى/ ناوئىشانى كىتەبەكە بە زمانى ئىنگلىزى/ سوپاس و پىزانين/ ناوەرۇك.

۱۹- كاروانى رەۋشەنپىرى يى ئىكەتيا

نقىسەرىن كورد لىقى دھۆك ۱۹۹۱-۲۰۰۲ بزاقا و چالاقى- قىمەتەقال- كونفرانى- سەرەدان- چاپمەنپى- بېيلۇگرافيا

بەرھەفكرىن: عىسمەت مەھمەد بەدەل- موھسىن عەبدولرەھمان- نەرشەد ھىنو
لە بلاوكراۋەكانى ئىكەتيا نقىسەرىن كورد لىقى دھۆك

چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۹، س: ۲۰۰۳، ل: ۲۳۱، ق: ۱۷x۲۴

ناوەرۇك: ھەندى بابەتى ۋەك: پىشگۇتن: ھەسەن سلىقانى (سەرۇكى لىق)/ كورنەبەك ل سەر دامەزاندانا ئىكەتيا نقىسەرىن كورد لىقى دھۆكى: رەشىد فندى/ ئىكەتيا ئەدبىن كورد-لىقى دھۆك و چەند تىروزكەك-بوون و سەرنۇر: ئەھمەد عەبدوللا

ل.۳۲۸. ق.۱۷×۲۴

ئاوهرۇك، پىنشىگۇتن/جۇگرافى/دېرۇك/رەوشىنىبىرى/ نىشىتمانى/ رەوشا ئابوورى/ رەوشا جىقكى/ قىنىتا بنەمال و چەند نەخش و وىنە و بەلگەنامە/ ئاقرۇك.

۲۲- بىزاقا دواز دەبىلىيا تىيا كوردستان

ياھۇنەرى ۱۹۹۲-۲۰۰۳

ئامادەكرن، غەبىولسەلام سەعدوللا فتاح لە بلاوكر اوھەكانى وەزارەتى رۇشنىبىرى- تىيا كوردستان يا ھۇنەرى

چاپ: بەكمە، ج: ۱، ش: دھۆك، ژس: ۳۰۴، س: ۲۰۰۴. ل.۳۳۱، ق.۱۵×۲۰

ئاوهرۇك، پىنشىگۇتن، تىيا كوردستان يا ھۇنەرى/ كورئىيەك ل سەرتىپى/ چالاكى تىپە ھۇنەرىيەكانى شارى دھۆك لە ماۋەى سالنى ۱۹۹۲-۲۰۰۳...

۲۴- بىياقۇ خواندى، چەند ئەكۆلىنەك

دەربارەى چىرۇكا كوردى

نووسىن، جەلال مستەفا

ژ وەشانىن ئىكەتيا نقىسكارىن كورد- دھۆك چاپ: بەكمە، ج: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۳۷۸، س: ۲۰۰۴. ل.۱۱۳، ق.۱۵×۱۹

ئاوهرۇك، پىنشەكى/ دەق و بىياقۇ خواندى/ دەق د جىزا گۇمانى دا/ پەبىف و پامانىت وئ/ زمانى چىرۇكى/ ئەكنىك د چىرۇكى دا/ چىرۇكا ھۇنەرى يا كوردى/ رەقىن بەرەف دەستىپىكى/ فەگىران د چوار چىرۇكاندا/ كۆقىلى و دژە گۇتار/ شىرۇفەكرنەك مۇرفۇلۇزى.

۲۵- جەقەنگ دەۋزانا رىالىتىكا كوردىدا-

دەقەرا بەھدىنان ۱۹۹۱-۱۹۷۰

نووسىن، عىماد وەبىسى خالىد

چاپ: بەكمە، ج: و-پەرورەدە، ش: ھەولتېر، ژس: ۴۱، س: ۲۰۰۴. ل.۲۰۵، ق.۱۶×۲۳

ئاوهرۇك، پىنشەكى/ پىشكا ئىكى: لدوئىچوون و ھەلسەنگاندنا كارىن رەخنەبى د بوارى قەكۆلىنىدا/

رەوشا رەخنى ل دەقەرا بەھدىنان/ رەوشا رەخنى ل ۱۹۳۱-۱۹۷۰/ رەوشا رەخنى ل ۱۹۷۰-۱۹۷۵/ رەوشا رەخنى ل ۱۹۷۵-۱۹۸۰/ رەوشا رەخنى ل ۱۹۸۱-۱۹۹۱/ جەقەنگ د بوارى رەخنىدا/ ل دەقەرا بەھدىنان / ل دەقەرىن كىرمانجى يا خوارى/ پىشكا دووى، رىالىزم د ھۇزانا جىھانى و كوردىدا/ كورتى يا مىژووىي/ چەمك و پىناسە/ رىياز/ ئايدىۋولۇزى/ جۇرىن رىالىزمى/ رىالىزما رەخنىي/ رىالىزما سىرۇشتىي/ رىالىزما سۇشئالىسىنى/ رىالىزما جادووى/ رىالىزم د ئەدەبى كوردىدا/ د ھۇزانا كلاسكىدا/ ئەدەبى نوئ/ د ھۇزانا رۇمانىكىدا/ د ھۇزانا رىالىزمىدا/ د ھۇزانا نوپىخووزدا/ قۇناغا سەرھەلدىن ۱۹۳۰-۱۹۷۰/ قۇناغا گەشەكرىن ۱۹۷۰-۱۹۷۵/ قۇناغا كىزىپى/ دەمى بىن ھىقىبوونى/ دەمى گەشىبىنى/ ھۇزانا چىاپى/ پىشكا سىپى: جەقەنگ-چەمك-زاراۋە-جۇر/ كورتى يا مىژووىي/ چەمك و پىناسە/ بىئادى جۇرىن جەقەنگى/ شىۋازىن جەقەنگى/ ترازانا سىمانتىكى/ پەيوەندى يا جەقەنگى ب رەگەرىن رەوانىبىزى بىن/ پەيوەندى يا لىكچواندىن/ پەيوەندى يا جەقەنگى و خوازى/ پەيوەندى يا جەقەنگى مەجازى/ پەيوەندى يا جەقەنگى و دركى/ بىئادى جەقەنگى پەيوەندى يا جەقەنگى ب ھەست نەستائەف/ بنەرەتىن جەقەنگى/ جەقەنگىن نەتەۋايەتى/ جەقەنگىن كەسى/ جەقەنگىن جىھانى/ بابەتىن جەقەنگى/ د ھۇزانا كلاسكىدا/ د ھۇزانا نوپىدا/ پىشكا چوارى: جەقەنگ د دەقىن ھۇزانى بىن دەقەرىدا/ رىكخستىن د زمانىدا/ بىن شكاندىنا ياساينى زمانى/ ترازانا زمانى/ تىكدانا دارشتنا رىستى/ گھورىنا بىئادى رىستى/ بكارھىنانا رىستىن ناتمام/ شىۋازىن ترازانا سىمانتىكىي/ بەرجەستەبوونا ھۇنەرى يا جەقەنگى د وئىنى تاكد/ بەرجەستەبوونا ھۇنەرى يا جەقەنگى د وئىنى ئالوزدا/ تىكدانا پەيوەندى بىن ئاسايد ناقىبەرا رەگەرىن ھۇزانىدا/ بىنەرەت و بابەتىن جەقەنگى و رەھەندا ھەستنەستان د دەقىن ھۇزانىدا/ نەجام/ ژىندەر و پەراۋىزا/ پاشكۇ/ فەرھەنگوك/ كورتىيا قەكۆلىن ب زمانى عەرەبى و ئىنگلىزى/ ئاقرۇك.

۲۶- چەند بابەتتەن دىرۆكى د سترانا دىرۆكى يا

كورەيدا

نووسىن: د.سەھلاخ ھەرورى

لە بلاوكراوھەكانى ئىستىتىوتى كەلەپوورى كورد
چاپ: يەكەم، چ: شىقان، ش: سىلېمانى، ژس: ۱۹۵،
س: ۲۰۰۴، ل: ۱۹۲، ق: ۱۱×۲۱

ناوھرۆك: دەستپېك، ئىستىتىوت/ بابەتتەن ئىككى;
سەھبارەت سترانان دىرۆكى يا كوردى/ بابەتتەن دووئ;
بزاڤا مېر بەدرخاننى ۱۸۲۱-۱۸۴۷ د سترانان دىرۆكى
دا/ بابەتتەن سىيى: بزاڤا ئىزدان شىزى ۱۸۵۴-۱۸۵۵ د
سترانان دىرۆكى دا/ بابەتتەن چوارى: غەلىن بەگى د
سترانان دىرۆكى دا/ بابەتتەن پىتچى: شەرىئ شارانىن
د سترانان دىرۆكى دا/ بابەتتەن شەشى: پوويدانىن
دەڧەرا بەھدىنان (۱۹۱۹ز) د سترانان دىرۆكى دا/
بابەتتەن ھەفتى: بزاڤا شىخ مەھموودى يا سالا ۱۹۱۹
د سترانان دىرۆكى دا/ بابەتتەن ھەشتى: سەمكۆين
شىكاك و سترانان دىرۆكى/ بابەتتەن نەھى: كۆر حىسەن
پاشا و سترانان دىرۆكى/ پاشكو: چەند سترانىن دى
پىن دىرۆكى/ ئىستا ژىدەران/ ناڧەروك.

خەونان/ نارىشا مېشكىن كوردى د (بازم بوزدم) دا/
(پىن دى) د شىكەفتا پىرۇز دا/ وانا بلند و وانا ناست
بلندتر.

۲۸- روويدانىن سالا ۱۹۱۹ ل دەڧەرا بەھدىنان د

سترانان دىرۆكى يا كورەيدا

نووسىن: د.سەھلاخ مەھمەد سەلېم ھەرورى

چاپ: يەكەم، چ: زانكو، ش: دەھۆك، ژس: ۲۰۲، س:
۲۰۰۴، ل: ۱۱، ق: ۱۵×۲۰

ناوھرۆك: ناڧەروك/ گرىنگىيا پوويدانىن سالا ۱۹۱۹
ل دەڧەرا بەھدىنان/ ل دور سترانان دىرۆكى يا كوردى/
ئەگەرىن پوويدانىن سالا ۱۹۱۹ و سترانان دىرۆكى يا
كوردى/ رىڧەبەرىيا بىرتانى/ ئەگەرىن ئايىنى/ رولى
ئاسۇرىيا/ پىروپاگەندا توركى/ پوويدانىن دەڧەرى د
سترانان دىرۆكى دا/ پوويدانا دەڧەرا گوى يا/ پوويدانا
دەڧەرا نامىدى/ پوويدانا دەڧەرا گلى يا/ پوويدانا دەڧەرا
زىباريا (بىرا كەپرى)/ ئەنجام/ سترانان دىرۆكى پىن ل
دور قان پوويدانا/ ژىدەر.

۲۹- مېژووى بەردەپەش لە نىوان دوپىنى و

ئەمپۇدا- بەرگى يەكەم

نووسىن: سەئىد مەموزىنى

لە بلاوكراوھەكانى كۆڧارى خازر

چاپ: يەكەم، چ: ھنارە، ش: ھولتېر، ژس: ۴۵۳، س:
۲۰۰۴، ل: ۱۳۴، ق: ۱۱×۲۳

ناوھرۆك: پىنشەكى/ مېژووى شارۇچكەي
بەردەپەش لە نىوان دوپىنى و ئەمپۇدا/ شارەوانىي
بەردەپەش/ جوگرافىيا بەردەپەش/ ئابوورى دەڧەرى
بەردەپەش/ ئىدىيەمەكانى ئابوورى دەڧەرى بەردەپەش/
پووداۋەكانى مېژووى دەڧەرى بەردەپەش/ سىستىمى
كۆمەلپەتى/ غەشىرەتى گۇران/ رولى خەلك لە
بزاڤى رىزگارخوازى كوردى/ ناوھىدى ئايىنى/ بەردەپەش
لە رووى رۇشنىبىرىيەۋە/ ھۆنەرى مۇسىقا و گۇرانى
دەڧەرى بەردەپەش/ شىبەرەكانى فۇلكلورى لە دەڧەرى
گۇرانەتى/ سەرچاۋەكان/ دۇسىيە وئەكان/ پىرست.

۲۷- چەند رىيەك بۇ دەقى

نووسىن: سەبىح مەھمەد خەسەن

لە بلاوكراوھەكانى يەكىنېرى نووسەرانى كورد-
لقى دەھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دەھۆك، ژس: ۴۸۸، س:
۲۰۰۴، ل: ۱۲۴، ق: ۱۳×۱۹

ناوھرۆك: بەراھى/ دەڧىگىرى (رەڧىن ۋەكى نىمۇنە)/
دەق و جۇرى سەرمەدەرىن (ژ غىشەكا مېتولۇجى)
ۋەكى نىمۇنە/ مېكانىزما قەگىراتى نوانىن ھەڧىز د
(مىن د پەروازىن رەش دا)/ شىرۇقەكرنا ھىندەك تىگەھ و
ھىما د (بەرخى مالى) دا/ فىشارا مانى و قەگەراندىن
د (دەنگ و باسىن رۇزانەدا)/ توخىب نا چەندەكى پىر
دەرىس ئابىت اھلىزاتنا نىمۇنى بلند و رەۋشەنپىرىيا
بىن ھۆدەپىيى/ خواندەك بۇ دوو چىرۆكىن گەلەك
كورت/ خواندەك بۇ كورته چىرۆكا (ژ دەست دانا

۲۰- ھۆزائىنى مىللى نادىرى كانىسارىكى ۱۸۷۲ز-

۱۹۴۸ز زىيان و بەرھەم

نووسىن: جەمىل محەممەد شىئالارى
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-لقى
دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: زانا، ش: دھۆك، ژس: ۵۲۸، س:
۲۰۰۴، ل: ۱۱۴، ق: ۲۰۱۴

ناۋەرۇك: نادىرى كانىسارى كىيە؟ ئەو ژىندەرىن ل
دۇر زىيان و بەرھەمىن نادىرى پەيئىن/ تورى مىللى چىيە؟
كانىسارىكى و ھۆزان قەھاندىن/ نادىر و ئەدەبىي
پەردە/ شىئەرەكانى شاعىر/ چەند سەر قەلەمكەك/
باشكۆتن/ سوپاسى/ ئافەرۇك.

۲۱- پەيئىن بى پەردە- چەند قەكۋىلىنىن

رەختا ئەدەبىيە ل دۇر چىرۇكا دەقەرا

بەھدىنان

نووسىن: غەبدولخالىق سولتان
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۴۱۲، س:
۲۰۰۵، ل: ۱۳۱، ق: ۱۹۱۳

ناۋەرۇك: ئەف گۇتارە ژبو چنە؟ ل دور پەختائەدەبى/
ئەزمونگەرى د كورته چىرۇكا دەقەرا بەھدىناندا/
دەقەرا بەھدىنان دناقەرا ھەلبەستى و چىرۇكىندا/
ل دور چىرۇكىن زاروكان/ ھەفركى دكو مەلا كورته
چىرۇكىن (بالولكا شەكرى)دا/ دىتتا كوقلى بو چەند
لايىن جفاكى تىندا دۇئا/ پۇمانا(ھېلىن سۇر) ل ژىر
چاكوچى رەختى/ خواندەك رەختەيى د كورته پۇمانا
(ئەو ئاشى دەراق لىن ۋەرگىراي) دىتتا جفاكى د
كورته چىرۇكا ابەرزەبوون ل سەرىن بوھارا.../ پەياما
رەنگا و ژدەستدانا ھىزا سەرەكى/ ئافەرۇك.

۲۲- تەكنىكا قەگىرانى دكورته چىرۇكىن فازل

عوھەرىدا

نووسىن: نەفىسا ئىسماعىل حاجى
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-

لقى دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۲۹۶، س:
۲۰۰۵، ل: ۱۱۳، ق: ۲۰۱۳

ناۋەرۇك: پىشكۆتن/ پىشكا ئىكىن چەمك و
سەرھەئدانا كورته چىرۇكىن/ كورته چىرۇك-چەمك
و پىناسە/ سەرھەئدانا كورته چىرۇكىن: د ئەدەبىي
جىھانىدا/ د ئەدەبىي غەرىبىدا/ د ئەدەبىي كوردىدا/
پىشكا دوۋى: قەگىران/ گرىنگى يا قەگىرانى/
قەگىران د چىرۇكا كوردىدا/ پىشكا سىيى: تەكنىكا
قەگىرانى د كورته چىرۇكىن فازل غومەرىدا/ جۇرىن
دىتنى/ شىئوژى قەگىرانى/ بكارئىنانا جەنناقان/ دەمى
قەگىرانى/ جۇرى قەگىرانى/ مۇنۇلۇگا/ خۇدواندىن
(موناجات)/ قەگىران ب(تەداعى)/ شەپۇلى ھۇش/
تېنىنى نقىسىن/ خەون/ تەكنىكا سىترانىن فۇلكلورى
(بكارئىنانا پارچىن شىئەرى)/ تەكنىكا برورسىن د
قەگىرانىدا/ بكارئىنانا پرژ قەگىرەكى/ ھەۋەلىن رادىو
و تەلەفونىن/ پانتومامىم/ تىكھەلكىشكرنا دەنگا/
تەكنىكەكا دى/ ئەنجام/ لىسنا ژىدەران/ ئافەرۇك.

۲۲- دھۆك د سەربۇرداندا

نووسىن: سىدىق حامىد

لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك

چاپ: يەكەم^{۱۳}، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۴۵۸، س:
۲۰۰۵، ل: ۱۵۴، ق: ۱۹۱۳

ناۋەرۇك: پىشكەكى/ چايخانا غەلىن رەخۇپىن ل
بەر مەزادى/ ماست فرۇش- قەلەم فرۇش/ مەلك
فەيسەل ل دھۆكىن/ مستەفا كەمال پاشا ل مەزگەفتا
دھۆكىن/ چايخانا(شەھاب)... چايخانا مللەنى/
نوورى سەئىد ل گوندەكى دھۆكىن/ قايمقامى ب
زەنگل/ ھەئوئىستەك ژ مەزگەفتا مەزىن يا دھۆكىن/
كۆرەك ل بەخجا سەيد چىچۇي- دھۆك/ فىرگەھا
دىنى و سەردابراتى/ حاكمەكى دھۆكىن وجوئەك/
ۋىنەبەك ژ سىئەبىا ۴۱ تىرمەھىز/ ھەر ئىكى
ھىكا جوھى دپاخلىدايوو/ پەيامەك ژ خواندەنگەھا
قوبەھان/ قونسلنى ئىنگلىزى ۋەرسەكا بىندەستى/

كربارن لەشكرى بىن سنووردار/ كرابرن لەشكرى
بىن ھەقېشك/ ئەلبووما وىنا (رەش و سې).

۲۵- كوشتارا گوندى صۇريا ۱۹۶۹/۹/۱۶

نووسىن: ۋەسقى حەسەن پىنى
چاپ: بەكەم، ج: زانا، ش: دھۇك، ژس: ۸۲۴، س:
۲۰۰۵، ل: ۹۰، ق: ۲۰۱۵

ناۋەرۇك: سۇباسىكى تايىت/ ديارى بۇ/ چەند
زانبارىت دەستىكى/ سەربۇرا من دگەل دانانا
پەرتووكا كوشتارا صۇريا/ چاۋا كوشتارى پووى دا/۹۹/
شەھىدىت كوشتارى/ برىندارت كوشتارى/ راگەھاندانا
بەبامما كوشتارا صۇريا ل ئىزكى دەنگى كوردستانا
عيراقن/ رۇل و قوربانىا سى ئافرەتىن صۇريا دگەرمە
گەرما كوشتارى دا/ باشترىن يادگار/ ئىدىرىس بارزانى
مەبلەغەكى پارەى بۇ خىزانىت كوشتارا صۇريا
دەنرىت/ ھندەك ژ ھەلوپىستىت پارتى بەرامبەر
كوشتارا صۇريا/ كوشتارا صۇريا د ھۇزانا كوردى دا/
ۋىنىت چەند شەھىد و برىندارت كوشتارى/ باشكۇ/
پەراۋىز/ ژىدەر.

۳۶- گۇتارىن رەخنىي

نووسىن: ھۇشەنگ شىخ محەممەد
چاپ: بەكەم، ج: ھاۋار، ش: دھۇك، ژس: ۱۸۲، س:
۲۰۰۵، ل: ۲۰۵، ق: ۲۱۱۵

ناۋەرۇك: بەراھى/ خواندەك بۇ ھۇزانا كىچىخانە
يا سەلمان كۆقلى/ بىرھاتىن كچەكا ئەقىندار
يا سەلمان كۆقلى/ بىزارىيا عىسمەت محەممەد
بەدەل/ بارنا ب كوتەكى يا خانم ھودا ئەحمەد
سەبرى/ مونالىزەبەكا دى دناقبەرا حەقىقەت و
واقىدا/ ۋىنى دھۇكى د جىھانبىيا شەھبازى دا/
لىدونەك ل سەر شەف و يادگار يا بلند محەممەد/
بۇچوونەك ل سەر دەنگ يا فازىل عومەر/ دوورپىنچا
دەمى كوردى... يا سەيدا جەلال مستەفا/ ژ دەست
دانا خەۋنان يا عىسمەت محەممەد بەدەل/ بەھشتەك
ئزى ئاگر/ چەمكا قىانى دناف دوو چىرۇكىن شىزىزاد
خەسەنى دا/ ستاتىكا عەشقى د ھۇزانا (عەشوق) يا

دياريا كەقنەپەرسىن/ ئەركەك وگوھۇرىن/ كۆرەك
ل مزگەفتا حەجى مستەفاى/ دەولەتا سىزىبەندى/
چاقىن ب پارەى نارى نەبن/ بەقىنەك ل گەل مەلا
شوكرى بى كنانى/ دھۇك د جقاتەكىندا/ جەفرەبەكا
ناقىكرى... بۇ دھۇكىا/ بەبامەك ژ جادا سوپىكا
دھۇكى/ د ناقبەرا سەر خۇشەكى ۋىۋلىسەكى/
شۇرەشا بەرىكن/ سوپىكا دھۇكى ۋئارىشەكا رۇزانە/
چاپخانە ئەحمەد عەرەب ۋدېفچوونەك/ تۆلەك سەرا
ماقەكى/ پىرست.

۳۴- شۇرنا ئەپلولى لە دەقەرا نامىدىن

نووسىن: شىخ مووسى ۋەرمىلى
چاپ: بەكەم، ج: زانا، ش: دھۇك، ژس: ۶۴۸، س:
۲۰۰۵، ل: ۱۳۵، ق: ۲۰۱۴

ناۋەرۇك: تەۋەرى ئىكى: بارى سىياسى و خىزى
بىن دەقەرا نامىدىن پەيداۋونا رىكخستىن سىياسى
بىن نەتەۋەبى/ رىكخستىن پىشىن بىن پارتى
ل دەقەرا نامىدىن/ رىكخستىن پارتى ل دەقەرا
نامىدىن ۱۹۵۸- ۱۹۶۱/ رىكخستىن پارتى ل دەقەرا
نامىدىن ۱۹۶۱- ۱۹۷۰/ رىكخستىن پارتى ل دەقەرا
نامىدىن بەھارا ۱۹۷۰- بەھارا ۱۹۷۵/ تەۋەرى دوۋى:
بارى لەشكرى شۇرنا ئەپلولى ل دەقەرا نامىدىن
بەرەھەقىيەن لەشكرى بىن شۇرشى/ قۇناغا ئىكى/
بەلگەنامە ژمارە ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵/ قۇناغا دوۋى ھاتنا
بارزانى و ۋەرچەرخانەكا نوى/ قۇناغا سىبى فەرماندەبا
دەقەرا بەھىدىن ۱۹۶۱- ۱۹۶۴/ قۇناغا چارى بارەگىن
فەرماندەبا لەشكرى بەك و ھىزا نامىدىن پايزا ۱۹۶۴-
بەھارا ۱۹۷۰/ بارەگىن فەرماندەبا لەشكرى بەك و
ھىزا نامىدىن بەھارا ۱۹۷۰- بەھارا ۱۹۷۵/ بەنالىونا ژمارە
۱ و ۲ و ۳ و ۴/ تەۋەرى سىبى: بارى ئىدارى و گىشتىن
شۇرنا ئەپلولى ل دەقەرا نامىدىن/ ژ دەستپىكرنا
شۇرشى ھەتا سالا ۱۹۶۵/ ژ سالا ۱۹۶۵ ھەتا ۱۹۷۰/
ژ سالا ۱۹۷۰- ۱۹۷۵/ تەۋەرى چارى: كرابرن لەشكرى
بىن كرىنگ/ كرابرن لەشكرى بىن سالا ۱۹۶۴/
كرابرن لەشكرىن حكوومەتنى بىناقى اعملىە
دجلە) زنجىرەبا كرابرن شەرى مەتىنى ۱۹۶۳/

تۇرەفانىن كەقن-دەسپىنكنا وى يا رۇژنامەگەرى چاوا بوو؟/ حافىز قازى بۇ پەيماننا ئەدەب و ھۈنەرى دىپەيقت/ رۇژنامەفانى كورد حافىز قازى: مەرھما مە ز كۇفارا (رۇناھى)پن ئەو بوو مللەتن مە بزائىت زمانەكن ھەى/ ھىژا حافىز قازى: پتر ز ۱۲ ھەبقان ھىقىا وەرگرتنا ئىمتىازا كۇفارا رۇناھى بووم/ حافىز قازى دلئ خو بو پەيقتى شەدكەت/ نقىسەرنى ئاقدار حافىز قازى: من بەرھەمەكن ھەى نەوېرم چاپ بكم پشنتى وەغەرنى دكەم بلا ھنگن بەھتەنە چاپكرن و نھا ئەز ئاقتى وى زى ئابېژم/ ئاقرەروك.

۳۹- ھۇزانا ئويخارى ل دەقەرا بەھدىشان

نووسىن: ئەبوعوبەيد غەبدوللا زىاب
لە بلاوكراوھەكانى دەزگای چاپ و بلوكردنەوھى سىپىرنز
چاپ: بەكەم، چ: و-پەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس: ۱۰،
س: ۲۰۰۵، ل: ۱۲۱، ق: ۲۱x۱۵
ئاوەرۇك: ئىندىكسىن نقىسەرنى رۇناھى/ حافىز قازى/ ئەنۈەر ماىى/ دىسدىق ئەتروشتى/ ھەزارا قەناتى كوردۇ/ قەدرى جان/ گۇران/ جەمال بابان/ جكەرخوېن/ مەعرووف (مارف) بەرزنجى/ كامەران بەدرخان/ قانىغ/ سادق بەھادىن/ مەلا خەلىل سلىمانى/ غەرەبى شەمۇ/ سالىح يوسفى/ محەممەدى مەلا كەرىم/ محەممەد تۇفيق وردى/ محەممەد غەلى يونس توفى/ حافىز ماىى/ حەسەن ھوشيار/ كامىل ژىر/ محەممەد مەلا مەولوود (مەم)/ پاكىزە رەفىق/ ئەحمەد دلزارا/ حەسەن قزلچى/ زەكى ئەحمەد ھەنارى/ محەممەد ئەمىن عوسمان/ گىوى موكرىانى/ غەبدولرەزاق محەممەد (بىنمار)/ مەجىد ئاسنگەر/ محەممەد شەھابەدىن/ پەيقا داوونى.

۴۸- ھەقىەيىنىن حافظ قاضى

نووسىن: ئىسماعىل بادى
لە بلاوكراوھەكانى سەندىكاي رۇژنامەنووسانى كوردستان-لقى دھۆك
چاپ: بەكەم، چ: زانا، ش: دھۆك، ژس: ؟، س: ۲۰۰۵،
ل: ۱۰۲، ق: ۲۱x۱۵
ئاوەرۇك: پىنشەكى/ رەوشەنبىرى كورد حافىز مستەفا قازى/ بىرھاتىن سەبدا حافىز قازى دگەل

۴۰- ھۇنراوھى بەرگى لە بەرھەمى چەند

ئاعىرىكى كرمانجى سەروودا ۱۹۲۹-۱۹۷۰

نووسىن: دغەبدوللا ياسىن غەلى ئامىدى
لە بلاوكراوھەكانى كۇرى زانبارى كوردستان
چاپ: بەكەم، چ: و-پەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس: ۱۰،
س: ۲۰۰۵، ل: ۳۲۰، ق: ۲۳x۱۶

مەلا ئىبراھىم/ بەلىم ئەم مامۇستا مەلا ئىبراھىمە كىيە؟/ بىسم اللە الرحمن الرحيم (پىنشەكى دەستخەتەكە)/ المقرر فى شرح المحرر/ دانراوتكى مامۇستا محەممەد على/ وتەبەكى دى/ لا يەنىكى دى/ شەرى قەسىدەكانى: ۱- الحدوث/ ۲- سر وحدت: دانراوى سألحى كورپى جوپرائىل/ بىسم اللە الرحمن الرحيم/ شەرحى قەسىدەى سر وحدت: دانراوى سألحى كورپى جوپرائىل/ رسالە فتحىە: دانراوى مەلا جەرجىسى كورپى محەممەدى ئەرىپىلى- بەرھەفكردن: محەممەد على قەرەداغى/ شەرحى قەسىدەى موغبەچەى مەى فرۇش: دانراوى مەلا يەحىياى مزوورى/ شەرحى قەسىدەى بحسنى احسن التقويم... خاوەن ناديار/ دەستنووسەكان.

۴۴- جە د رۇمانا كوردى يا دەفەرا بەھدىناندا- گەريان ل باين بەرزە و دۇزەخا سپى وەك نەوہ

نووسىن: رەمەزان جەجى قادر
لە بلاوكرائوہكانى يەكئىتى نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۷۶، س: ۲۰۰۶، ل: ۲۱۱، ق: ۲۱۵×۲۱

ناوەرۇك: پىنشەكى/ دەروازە: رۇمانى كوردى/ بەشى ئىكى: جە ب رەنگەكى گىشتى/ جە/ فالابى/ جە د رۇمانى دا/ جەن ھۆنەرى و جەن ژيارى/ كارتىكرنا جەى ل سەر كەسى/ كارتىكرنا كەسى ل سەر جەى/ جە ل لاين كوردان/ جە د فۇلكلورى كوردى دا/ جە ل لاين ھۇزائىن كورد/ ناف و نىشان بۇ كارى ھۆنەرى/ گەريان ل باين بەرزە/ دۇزەخا سپى/ بەشى دووى: دەريارەى سالوخذانى/ سالوخذان شىوازەكە بۇ بەرجەستەكرنا جەى د رۇمانىدا/ پىناسا سالوخذانى/ ئەركى (وہزىقى) سالوخذانى/ جۇرىن سالوخذانى/ قەگىزان و سالوخذان/ سالوخذانا جەى/ سالوخذانا كەسى/ سالوخذانا تىشتى/ سالوخذان د رۇمانا (گەريان ل باين بەرزەدا)/ سالوخذان د رۇمانا (دۇزەخا سپى) دا/ بەشى سىن:

ناوەرۇك: ناوەرۇك/ پىنشەكى/ بەشى يەكەم: ھۇنراوہى بەرگىرى/ جەمك و پىناسەى ھۇنراوہى بەرگىرى/ سەرھەلدانى بىر و ھزرى بەرگىرى لە ئەدەبدا/ بەشى دووہم: مېژووى كوردستانى سەررو لە نيوان سالى ۹۳۹-۱۹۷۰ دا/ مېژووى كوردستانى سەررو لە رووى سياسى و جەنگىيەوہ/ مېژووى كوردستانى سەررو لە نيوان سالى ۱۹۳۹-۱۹۷۹ لە رووى كۆمەلەتتەوہ/ مېژووى كوردستانى سەررو لە رووى نابوورپەوہ/ مېژووى كوردستانى سەررو لە رووى پۇشنىبىرپەوہ/ بەرگىرى ئەدەبى لە فۇلكلورى كوردىدا/ داستان/ لاوك/ پەندى پىشيانان/ شىعەرى مىللى/ نەوونەى ھۇنراوہى بەرگىرى لە شىعەرى كلاسكى كوردىدا/ بەشى سىيەم: ھۇنراوہى بەرگىرى لە ئەدەبى تازەدا/ ئەحمەد نامى/ ئەحمەد نالىيەند/ ئەنوەر مابى/ قەدرى جان/ كامېران بەدرخان/ سەيدا سألح بوسقى/ جگەرخونىن/ بەشى چوارەم: ناوەرۇك و پوخسارى ھۇنراوہى بەرگىرى كوردى/ ئەدگارەكانى ھۇنراوہى بەرگىرى كوردى/ كىنشەكانى ھۇنراوہى بەرگىرى كوردى/ ئەنجام/ بىبلىئوگرافىيا/ كورنەى ئىكۆلئىنەوہكە بە زمانى عەرەبى و ئىنگلىزى/ ژيانامەى نووسەر.

۴۱- بايەفدانى مېرانى نامىدى بە رۇشنىبىرى لە دەفەرى بەھدىناندا

نووسىن: محەممەد على قەرەداغى
لە بلاوكرائوہكانى دەزگاي چاپ و بلوكردەنەوہى
ئاراس

چاپ: يەكەم، چ: ئاراس، ش: ھەولنر، ژس: ۲۴۲، س: ۲۰۰۶، ل: ۲۵۵، ق: ۲۱۴×۲۱

ناوەرۇك: پىنشەكى/ دەقى يەكەم/ ئىسماعىل پاشاي كورپى يارام پاشاي مىرى عىمادىيە/ دەقى دووہم/ باسنىكى دەستخەتەكە/ پىنشەكى (الفتحىە) بە كوردى/ دەقى سىيەم/ دەقى چوارەم/ باسنىكى دەستخەتەكان/ يەكەم: دەستخەتى (وحدة الخلوص فى شرح الحدوث)/ دووہم: دەستخەتى (الفتحىە)/ دەستخەتى سىيەم/ دەستخەتى چوارەم/ كىتئە دانراوہكان بۇ مېرانى عىمادىيە/ دانراوہكانى مامۇستا

سىپىرىز

چاپ: يەكەم، ج: حاجى ھاشىم، ش: ھەولېر، ژس: ۵۴۷، س: ۲۰۰۶، ل: ۱۱۸، ق: ۲۱×۱۵

ناوەرۇك: ناھەرۇك/ بەراھى/ ئاكىرى/ كۇقار/ سكرىن/
الغد/ الصرخه/ الثقافة/ دەنگى كوردستان/ النقدم
(پىشكەفتىن)/ چىيا/ رەوشىن/ ھىقى/ چرايى گەش
(المشعلا لوضاء)/ لاوان- الشباب/ الشموع/
الشعلة- مەشخەل/ الغدالمشرق/ پەيغ (خولا
يەكن)/ النصيرالثقافي/ فجر النصير ئەلندا
پىشمرگەي/ مەتىن (خولا يەكن)/ رىياسەركەفتىن
(طريق النصر)/ گازىيا خويندكار/ بەھدىنان/ رافد
زىو/ الانتفاضة- أ الانتفاضة- ب/ دەنگىفەدانا
لاوان/ خابۇرا/ الرافد/ دەنگى مە/ اپرا (الوطن)/ فازىيا
خويندكار و لاوان/ التحداد/ بونان/ خابۇرا/ فازىيا خويندكار
و لاوان/ تىرۇژا/ پىلا سەرىسەست/ چەلەنگ/ الانصتات/
دەنگى فەدانا خويندكار و لاوان/ سەرھەلدان/ مەتىن/
خالخالوك/ پىرس/ نوخازى/ نەورۇزا/ فولكان/ ئاكىرى/
الانصتات- ئاكىرى/ مېدىيا/ نجمالدين النهرين/ نوھدارا/
مىزىلتا (المسىره)/ ئادار/ راستەرى/ بەردەرەشى نوئ/
بزاڤا نىسلامى/ چەپەر/ مەھاباد/ ئەلندا/ سەرھەلدان/
الحركه/ New Day/ رۇژا نوئ/ زاخۇتا/ پەيغ (خولا
دوئى)/ ژىن/ لالشا/ پەيمان/ اوراق منا لوطن/ گازى/
صوت الكتاب المقدس/ رەسەن/ فەزىن/ مرشد
زانست الكومبيوترا ماف/ پىشمرگە/ دەنگى
پەككەفتىيا/ دوپان/ نوھدارا/ دىلما انورالعلم/ دىھۆك/
دەنگى كىلدان/ قوبامان/ سىفۇرە/ دىجلە/ ھۇنەر/ بزاڤا
پالا/ كۇقار/ زانكوييا دىھۆك/ بىياڤ/ پىبازا چاندنى/
سەردەم/ الھالى/ خاززا/ نوپون/ ئەقۇرۇ/ كەپرا/ زاخۇ/
ھىلىن/ دەنگى لالشا/ سابكۇلۇژيا/ ھىقى/ پاشەرۇژا/
نوژىن/ قىنا نو/ پەلاتىنك/ مەتىن (خولا سىن)/
شىنخان/ چاودىزا/ چىرىسك/ بەھدىنان/ بەلاڤوكىن
تايىبەت ب بىرەھەرى و.../ ژىتەر/ رۇژنامەقانىن پىشەنگ
ل دەقۇمرا بەھدىنان/ ناوى ھەندى لەو كۇقار و
رۇژنامەھى لە ناوچەي بەھدىنان بلوكرائونەتەوہ-چەند
بەرىرەك بەرگى ۱ و ۲

جە و پەيوەندىيا كەسايەتى/ ئافاكرنا جەي و
كەسايەتيا رۇمانى/ ئاف بۇ كەسايەتىن د رۇمانىدا/
پىكھات و سەرچاوى كەسان/ پىشكەشكرن و
ھەلسەنگاندنا كەسان/ جۇرىن كەسان/ گرىنگىيا
كەسان/ ئاستى پەيوەندىيان د نەقەبا جەي و
كەساندا/ جەي ئاشنا/ جەي نە ئاشنا/ جەي بىن
لايەن/ ئەنجام/ لىستا ژىدەران/ كورتىيەكا لىكۇلىن
ب زىمانى غەرەبى و ئىنگىلىزى/ ناوەرۇك.

۴۳- داستانى مېن زال... ل شەقا ۱۹۶۲/۱۰/۱۱

نووسىن: وەسفى ھەسەن رېئى

چاپ: يەكەم، ج: پاك، ش: ھەولېر، ژس: ۱۹۹، س:
۲۰۰۶، ل: ۲۱۷، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك: بوجى ئەم پەرتووكە/ ھەندى بابەتى
وەك: كورتە پىناسا عىنزالا/ سەروپەرى خەباتى و
كوردايەتىن ل وى سەردەمى/ كەنگى و چاوا ھىزا ئىدانا
كۇمپانىيا عىنزالا پەيدا بوو/ دايىنكرنا پىشەقانىيا
چەند گوندىن دەشتا دوپان/ عىسا سوار جابا ھەسو
حامد ھاجانى دەنپىرن/ عىسا سوار و پىتر ژ ۳۰۰
پىشمرگە دگەنە گوندى كىلكى/ لىدنا كۇمپانىيا
عىنزالا/ زىڤىن ژ عىنزالا/ رولى گوندى ئاف نەحلى/
رولى گوندى كافل درىژى/ شەھبانا سەركەفتىن ل
گەلىن گوندى دول/ زىانن دوژمىن/ پىشنى داستانى
سەرىازىن لىوا ۱۱ وان گوندا تەمىشەت دكەن/ ژ
ئەنجامىن داستانى بىن ئابوورى/ ئەمەن و پۇلىسپىن
ناھيا زىمار چەندىن ئەندام و لايەنگىرىن پارتى دگرن/
دەسكەفتىن پىشمرگەي/ چاوا ھەمەسۇر ھسىن
و مستەفا فەرەج ژ عىنزالا رەقىن و چاوا گەھشەن
بارەگايى ھىزا زاخۇ/ ئاساندنا ھەمەسۇر ھسىن و
مستەفا فەرەج/ بەشدارىن داستانى/ ئەلبووما وىنا/
ژىدەر/ نىسەرد چەند رىزىكدا/ ناھەرۇك.

۴۴- رۇژنامەگەريا دەقۇمرا بەھدىنان ۱۹۵۰-۲۰۰۵

نووسىن: وەسفى ھەسەن رېئى

لە بلاوكرائوكانى دەزگاي چاپ و بلوكرائوھەي

۴۵- فەرھەنگا ئەدىب و ئىسكارىن دەفەرا

بەھدىنان ۱۹۳۵- ۲۰۰۰

بەرھەمقۇرىن، ۋەسفى ھەسەن رېئىنى
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-
لقى دەۋك

چاپ: يەكەم، ج: ھاوار، ش: دەۋك، ژس: ۱۵۹، س:
۲۰۰۱، ل: ۲۲۴، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۇك: بەراھى/ بەرھەمى ئىسكارىن دەفەرا
بەھدىنان/ ئەلبووما بەگىن پەرتووكا/ ئاقەرۇك/
ئىسبەر د چەند رېزاندا/ ژ ۋەشانىن ئىكەتتيا
ئىسبەرىن كورد- دەۋك.

۴۶- كاروانى رۇزنامەفانى ل دەفەرا

بەھدىنان

نووسىن، ئىسمائىل بادى
لە بلاوكراۋەكانى سەندىكاي رۇزنامەنووسانى
كوردستان- لقى دەۋك

چاپ: يەكەم، ج: ھاوار، ش: دەۋك، ژس: ۴۵۵، س:
۲۰۰۱، ل: ۱۴۴، ق: ۲۰×۱۵

ناۋەرۇك: بەراھى/ دانەنئاسىن/ دەنگى مە د ئاقبەرا
بەلاڧوك و كۇڧارنى-دا/ نەورۇز و كاروانى رۇزنامەفانىا
كوردى/ بابەتئىن رۇزنامەفانى ب زارى كرمانجى/ چەند
پوپەلەك ز دىرۇكا رۇزنامەفانىا سربانى/ رۇزنامەفانىا
دىۋارى يا كرىكاران/ ساخكرنا (پوژ كرى) شادكرنا
گيانى پىشەنگىن رۇزنامەفانىا كوردىيە/ بەر ب
دەركەفتنا رۇزنامەبەك رۇزانە/ داخازى بەلاڧوكەكا
رۇزانە/ پەيمان يا لاتىنى كارەكى پىرۇز/ پاشبەندىن
پەيمان/ گۇتار/ بىرھاتن- دەسھەلت- نامەيا پىرۇز/
ئەرشىمى رۇزنامەفانى/ ئاقەرۇك.

۴۷- كۇتارا ھىقى (۷) زمارە- بەلاڧۇكا

رەۋشەتئىرى گىتى بوو ئىكەتتيا

مامۇستايىن كوردستان- لقا دەۋكى ل سالا

(۱۹۷۲) ئى دەر كرىيە

بەرھەمقۇرىن: خالىد سىندۇرى- ئەحمەد غەبدوللا
زەرۇ

لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەۋەى
سىپىرىن

چاپ: يەكەم، ج: حاجى ھاشىم، ش: ھەولنى، ژس:
۴۹۵، س: ۲۰۰۱، ل: ۱۸۴، ق: ۲۹×۲۱

ناۋەرۇك: پىشەكى، خالىد سىندۇرى/ ژ رۇزنامەفانىا
مامۇستايىن كوردستان- دەفەرا بەھدىنان/ بەلاڧۇكا
ھىقى: ئەحمەد زەرۇ/ ھەندى بابەتى ۋەك: چەوا
بەلاڧۇك پەيدابوۋ/ چەوا چاپ دىۋ/ بەرگىن ھەرھەفت
ژمارا/ چەند ھژمار ژ ھىقى دەركەفتن/ ئىسبەرىن
ھىقى/ ئەحمەد غەبدوللا زەرۇ/ ئەنۋەر محەممەد
تاھىرا/ جەمىل رەجەب پىنداۋى/ خالىد سىندۇرى/
خەلىل ئىبراھىم عىسا/ رەشىد فندى/ سەئىد
غەلى سەئىد/ غەبدولكەرىم فندى/ قارتكىس
مووسىس سەركىسىيان/ كامىران محەممەد ئەمىن
بامەرىنى/ محەممەد غەلى يونس توقى/ وىنەى
لاپەرەى كۇڧارەكە كە بە ھەموو ژمارەكان ئەم
بابەتائە ۋەردەگرىن: دگەل رۇزنامىن كوردى، ئەحمەد
غەبدوللا زەرۇ/ فەقىئ تەيران، خەلىل سالىح دۇسكى
(۲-۱)/ چەند تىرۇزكەك ل سەر رەخنەگرتنى ل
دەفەرا بەھدىنان، رەشىد فندى دۇسكى/ محەممەد
پاشايى رۋاندزى، سەئىد غەلى ئىتوتى/ زانىنا زمانى
كوردى پىندىيە: غەباس محەممەد/ زمانى كوردى
غەباس محەممەد/ دەنگى ئاشتىن د ئورنى كوردىدا،
قارتكىس مووسىس سەركىسىيان... ئەمە جگە لە
ھەندى بابەت بە زمانى غەربى/ ئاقەرۇك.

۴۸- كۇشتارا گوندى دەكان ل تەباخا ۱۹۶۹

نووسىن، ۋەسفى ھىسن رېئىنى

چاپ: يەكەم، ج: زانا، ش: دەۋك، ژس: ۲۶۱، س:
۲۰۰۱، ل: ۱۱۴، ق: ۲۰×۱۴

ناۋەرۇك: ھەندى بابەتى ۋەك: بەراھى/ نەخشى
گوندى دەكان/ ھۇكارا نەخشى دۇزمنى بو
ئەنجامدانا ھېرىشنى/ نەخشە و بەرھەڧىن
پىشەمەرگەى/ دەستپىكرنا ھېرىشى و بەرپاپوونا
ئىشەرى/ چاۋا كۇشتارا گوندى دەكان ھاتە ئەنجامدان/
جەلىما ئوپسى جابا كۇشتارى دگەھىنئىتە ھىسو

۲۰۰۷، ل. ۳۷۳، ق. ۲۱، ۲۹

ناوەرۇك: دەسپىك/ ھەندى بايەت و ناوئىشانى وەك، زارقەكرن ل دەۋكى/ دەسپىكىن شانۇيىن ل دەۋكى/ قۇناغىن وەرارا شانۇيىن ل دەۋكى/ تىپا شانۇوا خانەيا مامۇستايان يا گوندا ل دەۋكى ۱۹۴۸/ تىپا شانۇوا دواناڧەنجىيا دەۋكى ۱۹۵۲/ تىپا زارقەكرن سەندىكا مامۇستايىن كوردستان لىقى دەۋك ۱۹۷۰/ ناۋى نىزىك بە ۳۰ تىپى شانۇيى و ھۈنەرى.../ كۆمەلا ھۈنەرمەندىن كوردستان لىقى دەۋكى ۱۹۹۱/ ئىكەتتيا قوتابى و لاۋىن ديموكراتى كوردستان لىقى دەۋك... ۱۹۹۲/ پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان ل دەۋكى ۱۹۹۲/ تىپا كوردستانى يا ھۈنەرى ل دەۋكى ۱۹۹۲/ تىلەفزونىا كوردستان كەنالى دەۋك- پىشكا زارۇكان ۱۹۹۲/ سەندىكا ھۈنەرمەندىن كوردستان لىقى دەۋكى ۲۰۰۰/ ئىكەتتيا ئاقرەتىن كوردستان لىقى دەۋك ۲۰۰۰/ سەنتەرى رەۋشەن/ پىشكاۋا دىاكونىا يا سويدى ل دەۋكى ۲۰۰۵/ سەنتەرى رىزگارى يىن رەۋشەنپىرى ل دەۋكى ۲۰۰۵/ دووماھىيىك پەيڧا/ ژىدەر و پىزانىن/ ژىاننامەى نووسەر/ ئاقرەك.

۵۱- بىياتى رىتمى د شعرا نوويا كوردىدا-

دەۋىرا بەھدىيان ۱۹۷۰-۱۹۹۱

نووسىن: ياسرى حەسەنى
لە بلاۋكراۋەكانى دەزگلى چاپ و بىلوكردنەۋەى
سپىرىز
چاپ: بەكەم، چ: حاجى ھاشىم، ش: ھەولىز، ژس:
۷۷، س. ۲۰۰۷، ل. ۱۱۷، ق. ۱۶، ۲۴

ناوەرۇك: ئاقرەك/ پىشەكى/ پىشكا ئىكى: بىياتى رىتمى (تىگەھىن تىۋرى)/ تىگەھا اىتىم/ اىتىم و كىش/ رىتما ئاڧخۇيى/ تىگەھا بىياتى/ پىشكا دوۋى: بىياتا رىتما دەرەكى د شىعرا نويا كوردىدا/ كىش/ سەرۋا/ پىشكا سىن: بىياتى رىتما ئاڧخۇيى د شىعرا نويا كوردىدا/ خرقەبوۋىن فۇنىمان/ دوبارەكرن/ ھەقتەرىبى/ ئەنجامىن فەكۋلىن/ لىستا ژىدەر/ان كورنەى لىكۋلىنەۋەكە بە زمانى عەرەبى و ئىنگلىزى/ ژىاننامەى نووسەر.

مىرخان/ لىستا ئاڧىن شەھىدىن كوشتارا دەكان/ بارزانى نەمر دگەل نوپنەرىن گوندى دەكان كۇم دىت/ مەلا مستەفا بارزانى پەياما كوشتارا دەكان دگەھىتە نەنەۋىن ئىكگرتى و راگەھاندنا ئەۋرۋى/ پىشتەڧانبا لوچىستى يا خەلكى دەڧەرى بۇ ھىزا شىخان/ ياداشتناما بارزانى نەمر بۇ نەنەۋىن ئىكگرتى/ كوشتار دەكان دەۋزنا كوردىدا/ داڧبارى/ پەراۋىز/ ژىدەر/ پاشكو/ شىكەڧتا دەكان: ھۈزان رەمەزان عىسا.

۴۹- نەردەنا، بەرپەرەكى ڧەشارتى ز دىرۇكا

دەۋىرا ئامپىدىن

نووسىن: عەبدوللا دەروىش عەلى و مستەفا عەبدولرەحمان پونىس
چاپ: بەكەم، چ: كاروان، ش: ھەولىز، ژس:، س:
۲۰۰۷، ل. ۲۴۴، ق. ۱۷، ۲۳

ناوەرۇك: ھەندىك بايەتى ھەمەجۋرى وەك:
بەھدىيان/ دامەرزاندنا مىرگەھا بەھدىيان/ سىنوورنىت مىرگەھا بەھدىيان/ ئامپىدىن/ سىنوورنىت بەرۋارى ژورىا/ ھەلۋەشىنا مىرگەھىن كوردا/ نەردەنا ژورى/ سىنوورنىت نەردەنا ژورى/ نەردەنا ژىرى/ رامانا ئاڧىن نەردەنا/ ئاڧاكرنا نەردەنا ژورى/ خەلكى نەردەنا/ بوارى: ئابوورى/ جفاكى/ رەۋشەنپىرى/ شىۋىنوار و پاشمايىن ل نەردەنا/ شەرى كەلھا بىسڧكى/ ھىزىشا لەشكەرى راۋەندۋزى/ نەردەنا و شەرى تيارى/ شەرى گەلبن مزورىكا/ بزافا ئازادىخۋازا كوردى/ شۇرىشا ئەبىلوۋلى/ شۇرىشا گولانا پىشكەڧتەنچۋاز/ ئەنڧالپن سالا ۱۹۸۸/ ھىزىشا ھوۋكەمتن سالا ۱۹۱۲/ شەرى چىابى مەتىنى سالا ۱۹۱۳/ ژيان و نامەيىن ھندەك خەباتكەرىن گوندى و چەندىن بايەتىن دى.

۵۰- بزافا شانۇيىن ل دەۋكى ۱۹۳۰-۲۰۰۶

نووسىن: رەڧەت رەجەب جەمال
لە بلاۋكراۋەكانى بەكىتىنى ھۈنەرمەندانى كوردستان- لىقى دەۋك
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەۋك، ژس: ۸۰۰، س:

۵۲- چىرۇكا زارۇكان ل دەفەرا بەھىدىنان

۱۹۸۰-۲۰۰۴

نووسىن: موھسىن عارف سالىح
لە بلاوكراوھكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەوھى
سپىرىت

چاپ: بەكەم، چ: حاجى ھاشىم، ش: ھەولتېر، ژس:
۲۹۱، س: ۲۰۰۷، ل: ۲۹۱، ق: ۲۳×۱۶

ناوھرۇك:

ناقھرۇك/ پىنشەكى/ دەستېك-دەروازە/ پىشكا
ئىككى: گەشەكەرن و ھەزارا زامانى زاروكان/ قۇئاغىن
گەشەكەرن زامانى ل دەف زاروكى/ قۇئاغىن ھەزارا
زاروكى و گەشەكەرن نەپستمولوژى/ پىشكا دوپىن:
پوشنىبىرىيا زاروكان/ پەوشا پەوشنىبىرى و ئەدەبىياتى
زاروكى كورد/ ئايبەتمەندىن ھەزىمەندىيا زاروكى ل
دوپ بوجوونا ئىورىيا زانبارى (ئەپستمولوژى)/ پىشكا
سىن: پىداچوونەكا مىژووى دەرىزە چىروكىن
زاروكان ل دەفەرا بەھىدىنان/ جۇرىن چىروكىن د ئەدەبى
زاروكاندا/ چىروكىن نو/ پىشكا چوارى، رەگەزى
بەپەتى يىن چىروكىن/ چەند رەگەزىن سەرىار ئەوین
كارتىكىن ل لايەن ئەكىكى يىن چىروكىن زاروكا
دكەن/ رەھندى ئەپستمولوژى د ناف چىروكىن
زاروكاندا/ پىشنىبار/ ئەنجام/ ژدەر/ كورتىيا پەرتووكى
ب زامانى ھەبى و ئىنگلىزى.

۵۳- دار و دارك و تەراشۇكىن كوردەستانى

بەھەفكرىن: پ. دەمەسوود مستەفا كەتانى
لە بلاوكراوھكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەوھى
سپىرىت

چاپ: بەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۸۱، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۶۸، ق: ۲۹×۲۱

ناوھرۇك: پىشكوتن/ ئاقنجيا رىژىن بارانا
ناف دوستكيا ل ۱۸ سالان/ ئاقنجيا رىژىن باران
و بەفرا ل شىخان و زاويتە ل ۲۴ سالان/ ھەندەك
پىزانىن سەفابى دىبابى ل دەفەرا زاويتە ل دھۆكى/
پىكھاتىن ژ فەروپاندانا مىكانىكى و كىمىيى بو

ئاخا دەفەرا زاويتە و ئەتروپىش ل پارىژگەھدا دھۆكى ل
كوردەستانا عىراقى/ بىلنداھيا چيا و دارستانا ل دەفەرا
زاخۇ- ئامپىدىن- بلى- ئاكرە/ بىلنداھيا ژ روپى دەريابى
دھۆك- دۇسكى- بەروارى بالا/ بىلنداھيا چيا ژ دھۆكى
تا بلان و دەفەرا وان و مزورىيا/ زانا و بسپورىن ل
سەر شىنكاتى و داران ل عىراقى و كوردەستانا وان
شول كرى/ سەخلەتىن داران و داركان و شىنكاتى
يىن سەرناخى و بن ئاخى/ رە و روپىشال- قورم- بەلك-
كولبىك/ فىقى و توف تاقوشك- پىشك و پى و خرك
و چافك و كەلىك و تىفل/ ئەنجامىن فەروپاندانا
كىمىيى بۇ تاكىن ھەندەك دارا و داركا ل زاويتە ل
بەپارى ئەتروپىشنى/ ناوى ھەندى دار و درەخت كە لە
كوردەستاندا دەروپىن/ ئاكرە- فېھرىست.

۵۴- رووپىوى مىندانى ئىكەر لە تارى دھۆك

۲۰۰۷

بەھەفكرىن و بلوكردنەوھ: رىكخراوى مىندانپارتى
كوردەستان- سىكتەرى توپىنەوھ و پراھىنان و
ھەلسەنگانن

چاپ: بەكەم، چ: رەنج، ش: سىلمانى، ژس: ۹، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۰۹، ق: ۲۹×۲۱

ناوھرۇك: پىرستى رووپىوھكە/ پىرستى بابەتەكان/
پىرستى خىشەكان/ پىرستى پاشكۇكان/
پىنشەكى بە زامانى ئىنگلىزى/ پىنشەكى بە
زامانى كوردى/ ئامانجى رووپىوھكە/ خىستەروپى
رووپىوھكە/ خىستەروپى خىشەكان/ دەرنەجامەكان/
سەرچاوەكان/ پاشكۇكان.

۵۵- لە دوورىانى مەرك و زىاندا- سۇپۇلۇزىي

بەھاناوھچوونى خەلكى ھەولتېر و

دەروپەرى بۇ نەفالىكراوھكانى بەھىدىنان

لە چەزنىكان

نووسىن: ئاسۇ ھەسەن

لە بلاوكراوھكانى دەزگاي توپىنەوھ و بلوكردنەوھى
موكرىتى

چاپ: بەكەم، چ: ئاراس، ش: ھەولتېر، ژس: ۱۱، س:

۲۰۰۷، ل: ۲۸۸، ق: ۱۴، ۱۱۴

ناوەرۇك، پېرست/ دەستېنىك/ دەروازەى يەكەم؛
لايەنى تىمۇرى توپۇزىنەوۋەكە/ بەشى يەكەم؛
رەگمىزەكانى توپۇزىنەوۋەكە/ بەشى دوووم؛ چەمكەكان/
بەشى سىيەم؛ شالۇۋەكانى ئەنفال بۇ سەر دەفەرە
ئازادكراوۋەكان/ بەشى چوارەم، بەھدىنان- گرتن و
كوشتن و ئەشكەنجە و شوپن بىزكردن/ دەروازەى
دوووم؛ لايەنى مەيدانى توپۇزىنەوۋەكە/ بەشى يەكەم؛
پلان و جىبەجىكردىنى توپۇزىنەوۋەكە/ بەشى دوووم؛
شىكرىدەنەوۋەى دىدارەكان/ بەشى سىيەم؛ ھەلمەنى
بەھاناۋەچوونى خەلكى ھەولتېر و دەوروبەرى/ بەشى
چوارەم؛ راي ئەو خەلكەى يارمەتى ۋەگرتوۋە/ بەشى
پىنجەم؛ دەرئەنجام/ راسپاردەكان/ پىنشىيارەكان/
باشكۆكان/ سەرچاۋەكان.

۵۶- ھوزانا بەرگىرى ل سەردەمى تۆرەنا

گولانى ۱۹۷۶-۱۹۹۱ دەفەرا بەھدىنان

نووسىن: بەيان ئەحمەد حسين

ئە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكرىدەوۋەى
سپىرئىز

چاپ: يەكەم، ج: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۷۳۶، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۱۳، ق: ۱۱۶، ۲۴

ناوەرۇك، نافەرۇك/ كورتيا پەرتووكىن/ پىنشەكى/
پىشكا ئىكى: ھەلسەنگاندنا كارتن دقۇ بوارى
داھاتىنە ئەنجامدان/ پىشكا دووئ: ھوزانا ۋەلات
پارئىزى ل دەفەرا بەھدىنان ز دەستېنىك تا ۱۹۷۵/
نەموونىن ھوزانقانىن ۋەلات پارئىزىن دەفەرا بەھدىنان ز
دەستېنىك تا ۱۹۷۵/ پىشكا سىن: ھوزانا بەرگىرى ل
شورەشا گولانى ۱۹۷۶-۱۹۹۱/ فاكتەرىن سەرھەلدانا
شورەشا گولانى ۱۹۷۵-۱۹۷۶/ بارىن راميارى و جەنگى
و جىفاكى و رەۋشەنپىرى يىن شورەشا گولانى ۱۹۷۶-
۱۹۹۱/ ھوزانا بەرگىرى دەمى شورەشىدا/ پىشكا
چوارى: رولى ھوزانا بەرگىرى ل سەردەمى شورەشا
گولانى ل دەفەرىن (ناف رېئەن، چىاي، دەرفەه) رولى
ھوزانا بەرگىرى ل ناف رېئەن/ رولى ھوزانا بەرگىرى ل
چىاي (ناف جەرگىن شورەشىن)/ رولى ھوزانا بەرگىرى ل

دەرفە/ ئەنجام/ لىستا ژندەران/ باشكوك/ سوپاسى/
كورتيا لىكۆلىنى ب زمانى غەربى و ئىنگلىزى.

۵۷- گوندى كىستە دەفەرا بەروارى ژوورى

بەرھەفكرن: كۆمەلا پاراستنا كەلتوورى
كوردستان- زاخۇ

پىداچوون: بەيار باقى

لە بلاۋكراۋەكانى: دەزگەھا سپىرئىز يا چاپ و
ۋەشانى- ژمارە ۲۱۷

چاپ: يەكەم، ج: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۹۸۷،
س: ۲۰۰۸، ل: ۸۱، ق: ۱۵، ۵، ۲۰

ناوەرۇك: گوندى كىستە دەفەرا بەروارى، كورته
باسەك ل سەر كاشىن و ئىنانا ئالفا، ژ ئالىن فلكلور
و رەۋشەت و عادات و تەقائىداھە، رولى گوندى د بزاقا
نازادىخوزيا كوردستانىدا، ئەلپۇما گوندى كىستە.

۵۸- ناراستىن تەكنىكى د نەرا نوى يا

كوردىدا- دەفەرا بەھدىنان- بەدرخان سىدى

ۋەك نەوۋە

نووسىن: چىنار سىدىق غازى

ئە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكرىدەوۋەى
سپىرئىز

چاپ: يەكەم، ج: حاجى ھاشىم، ش: ھەولتېر، ژس:
۳۴۳، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۹۴، ق: ۱۷، ۲۳

ناوەرۇك، نافەرۇك/ پىنشەكى/ پىشكا ئىكى:
تېگەمى گىشتى بى تەكنىكا شىبەرى/ تەكنىكا
شىبەرى-چەمك و پىناسە/ ئەدگارن تەكنىكا
شىبەرى/ تەكنىك د شىبەرا نودا/ تەكنىك د شىبەرا
نوى يا كوردىدا/ شىبەرا دەفەرا بەھدىنان/ شىبەرا
بەدرخان سىدى/ پىشكا دووئ: تەكنىكا نافخووبى
يا شىبەرا نوى و بەدرخان سىدى/ زمانى شىبەرى-
چەمك و پىناسە/ زمانى شىبەرا كەقن و نوى/
ناراستىن زمانى شىبەرى، ناراستىن فونۇلوزى/
ناراستىن مۇرفۇلوزى/ ناراستىن سىپىناكسى/ ناراستىن
سىمانتىكى/ ناراستىن سىمىۋولوزى/ وىنى شىبەرى-
چەمك و پىناسە/ گرىنگى و جوداھيا وىنى شىبەرا

كەفۇن و نوئى/ جۇرۇن وىنۇ شىعەرى/ پىشكا سىبىن/ تەكنىكا دەرەكى يا شىعەرا نوئى و بەدرخان سەندى/ رىتما شىعەرى، چەمك و پىناسە/ رىتم د شىعەرا نوئا/ جۇرۇن رىتما شىعەرى، رىتما دەرەكى/ رىتما ئاقخويى/ ئەنجام/ لىستا ژىدەرەن/ كورتى/ كورتىا قەكۇلىن ب زمانى عەرەبى و ئىنگلىزى.

قورىانىن مللەتن كورد/ جىنوسايدكرنا ئەنفالان/ پىرۇژى چەككرنا عىراقى ب چەكن كۇمكوژى د بەلگەنامادا/ پىرۇژى ئەنفالكرنا بەھدىنان د بەلگەنامىن رۇتما بەعسدا/ (نەئىنى) شەرى دوماھىيا ئەنفالنى/ ھەلوپىستى گىشتى/ ئەلبووما وىننن تراژىدى/ ئەلبووما تراژىدى.

۵۹- ئەنفالكرنا بەھدىنان- بەرگى سىن

نووسىن، عەلى بەندى
لە بلاوكرراوەكانى دەزگای چاپ و بلوكردنهوہى
سىپىرنز
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۷۴، س: ۲۰۰۸، ل: ۲۷۵، ق: ۲۳×۱۶

۶۰- بالندەيتىن كوردستانى- پىكا سىن

بەرھەفكرىن: ئىسماعىل تەھا شاھىن
لە بلاوكرراوەكانى دەزگای چاپ و بلوكردنهوہى
سىپىرنز
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۸۱، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۰، ق: ۲۹×۲۱

ئاوەرۇك، فەرھەنگ/ پىشگۇتن/ بەعس و كورد و ئەنفال/ ئەنفال و بى دەنگبا چىكاكى نىقەدەولتەتى/ توندوتىزى د ئابدولۇزىا بەعسدا/ بەعس و تىرورىزم/ ئەنفال پىرۇژى كوردقرانى بوو/ ئاوانبارەكى دىندە پىشنى ۱۵ سالان ژ نوئى چارەنقىسى ئەنفالكرىان ئاشكرىا دكەت/ عىراقەكا دى وەلاتەكا پرى گورستان و ھەستىن مرقۇان/ ۱۸ كچىن كوردىن ئەنفالكرى ل مىسرى دەئىنە دىتن گرۇقەبە بو پىشكدارىكرنا وەلتىن عەرەبى د ئەنفالاندا/ كچىن ئەنفالكرى ل جوبەخاننن عەرەبا ل وەلاتى مىسرى دەئىنە دىتن/ ل مەككەھا پىروز كچەكا كوردا ئەنفالكرى دەئىنە دىتن/ كارتىكرنا ئەنفال ژ لاين دەروونى و چىكاكى قە ل سەر ئافرەتا كورد/ سەددام دئ ھىنە سىدارەدان/ تىكدان و لەوتاندنا ژىنگەھا كوردستانى ئىك ژ ئارمانجىن داگىركەران بوو/ ئەنفال و سىياسەتا ئابدولۇزىا بەعس/ سلاق ل كوچكا سىپى/ دادگەھكرنا ئەنجامدەرىن ئەنفالان و چەمد تىببىيەك/ (فرانس قان ئەنرات) ئەو كەسىن ژەھردايە كوردان/ دەسپىكا چىكرنا كەرەستىن ژەھراوونى عىراقى/ رولى وەلاتىن رۇژاڧا د چىكرنا كەرەستىن ژەھراويدا/ رولى رەقەندا كورد ژ دەرئە/ كى بەرىرسە ژ قەرەبووكرنا قورىانىن كوردستانى/ سىدارەدانا سەددامى دكتاتور ئاوانتەك بو بەرامبەر

ئاوەرۇك: كۇما چووچكان/ بنەمالا تىبىكان/ بنەمالا حاجىرەشكان/ بنەمالا زەروئىلەبان/ بنەمالا قران/ بنەمالا ئىنىمۇكان/ بنەمالا بەركوتەبان/ بنەمالا كوركان/ بنەمالا چىزىنكان/ بنەمالا رەشونلەبان/ ئاقەرۇك.

۶۱- بالندەيتىن كوردستانى- پىكا چارى و يا

دووماھىيىن
بەرھەفكرىن: ئىسماعىل تەھا شاھىن
لە بلاوكرراوەكانى دەزگای چاپ و بلوكردنهوہى
سىپىرنز
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۸۷، س: ۲۰۰۸، ل: ۸۰، ق: ۲۹×۲۱

ئاوەرۇك: پىشگۇتن/ بنەمالا چىركونەبان/ بنەمالا چەقچەقۇكان/ بنەمالا براپەبتىكان/ بنەمالا بالاڧىكان/ بنەمالا گابەلەكان/ بنەمالا رەشىشكان/ بنەمالا سەرستىرىكان/ بنەمالا چىچىرۇكان/ بنەمالا سىڧىانكان/ ئاقەرۇك.

۶۲- يىبلىۇگرافىيا كۇتارا مقۇرە- ھۇمارىن (۱- ۱۰۰)

بەرھەفكرىن: سالىح جاسم ئۇسمان- سىپان دەروىش جاسم
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۳۳۱، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۴۴، ق: ۲۳×۱۶

ئاوهرۇك:

ئاقرۇك/ پەيغا رىشەبەريا كۆقارنى/ پىنشكۆتن/
ئىندىكس/ پىشكا كوردى/ پىشكا غەربىي/ پىشكا
لاتىنى.

**۶۲- باشەرۇزا يەكۈتى يا نىشتمانى يا
كوردستانى لە دەقەرا بەھدىنان**

نووسىن: سىيامەند ھارىكى
لە بلاوكراوھكانى مەلبەندى ۳۳ى نامىدى
(ى.ن.ك)

چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس، ۳۳۷، س،
۲۰۰۸، ل: ۵۹، ق: ۲۱×۱۵

ئاوهرۇك: دەستېپىك/ ئاقرۇك امەبەست لە
ئاوهرۇكى كىتېب نىيە و ھەك ئاوينىشان بەكارھاتووه/
ھەندى بابەتى ھەك: ئەندامبوون د ئاف رېزىن يەكۈتى
يا نىشتمانى يا كوردستانىندا/ ژن/ دانوستاندن و
نزيكۈنيا مە دگەل خاتىن و ئاوانباران/ كوردكۆزى/
حېزب و دەسەلات/ ئۆل و دەولەت و سىستەم ب
كۆرتى و ھەك مىناك/ كوردىن سۈرىن (باشوورنى
پۇژئافايى كوردستانى)/ بۆل گۈپىن/ داكۈكىكرن ژ
ياسايى ب ھەر نرخ و بەھايەكى.../ وىنە و كورته
ژماننامەى نووسەر.

**۶۴- رىكخراوا مەند بو يەكەنىن- يىناھە،
بزاڧ و چالاكى**

بەرھەفكرىن و بلۆكرىنەوھ: رىكخراوى مەند
چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس، ۳۰۲، س،
۲۰۰۸، ل: ۹۲، ق: ۲۰×۱۴
ئاوهرۇك:

پىنشەكى/ ھەندى بابەتى ھەك: پەيدابوونا
رىكخراوى/ پەيرەو و پىرۇگرام و چالاكى.../ ئەلبووم
اكۈمەلنىك وىنەى رەش و سىي...).

**۶۵- شەھىدى كوردستانى ھرمز مەك چكو
(۱۹۳۰-۱۹۶۳)**

بەرھەفكرىن: ۋەسفى ھەسەن پىدىنى
چاپ: بەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس، ۴۴۵، س،

۲۰۰۸، ل: ۱۵۳، ق: ۲۳×۱۷

ئاوهرۇك: ئاقرۇك/ پىنشەكى/ كەفئاتىا پەيوھندىن
د ئاقرەرا بىنەمالا بارزان و بىنەمالا مەك چكو/
كورتىيەك ژژيانا ھرمز مەك چكو/ گرىنگىرتىن شەپ
و كرىارىن شەھىد مەك چكو/ ھەفكارىن قوھتا ھرمز
ل سنوورنى ناھىا ئەلفوش و خەتارنى/ شىرۇقەكرنا
چەند شەپىن شەھىد ھرمز مەك چكو/ شەپى
گرىنا زالگەھا مووسىل ل پايىزا سالا ۱۹۱۲/ شەپى
(شوش و شەرمنا) ل دەستېپىكا ھەيڧا حىزاننا
سالا ۱۹۱۳/ شەپى گوندى نەمركىن ل تەباخا سالا
۱۹۱۳/ داستانا ئالوكا ل پۇژا ۱-۱۲-۱۹۱۳ و چاوانىا
شەھىدبوونا ھرمز مەك چكو/ ئەو ئىسپىن ل
دوور پوول و خەباتا شەھىد ھرمز ھاتىنە ئىسپىن/
پاشكو داستانا گوندى دى پىرى و شەھىدبوونا (تەليا
مەك شىنو و بوخنا دەى) ل تەباخا ۱۹۲۹/ ژندەر/
ئىسپەر د چەند دىراندا/ ژ بەرھەمىن ئىسپەرى پىن
چاپكىرى و چاپ نەكرى.

**۶۶- كوتىن واتايا شىوازى بو ھەف واتايا
تەواو(گۇقەرا بەھدىنان)**

نووسىن: ئارا غەلى كورەماركى
لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و بلۆكرىنەوھى
سپىرىنژ

چاپ: بەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس، ۹۸۶، س،
۲۰۰۸، ل: ۱۱۱، ق: ۲۳×۱۶

ئاوهرۇك: ئاقرۇك/ پىنشەكى/ پىشكا ئىكى: وانا و
شىواز/ پىشكا دووېن: ھەفواتا/ پىشكا سىن: كوتى واتايا
شىوازى بۇ ھەفواتايا تەواو/ ئەنجام/ لىستا ژندەران/
سوپاسى/ پوختەى توپىزىنەوھەكە بە زمانى غەربىي و
ئىنگلىزى

۶۷- كۆقارا چىا^{۱)}

ئامادەكرىن: دىبەرخان سىندى
لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و بلۆكرىنەوھى
سپىرىنژ
چاپ: بەكەم، چ: حاجى ھاشىم، ش: ھەولېر، ژس،

۹۸۸، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۰۵، ق: ۲۱x۱۵

ناوەرۇك:

ژمارە نىك سالا ۱- ھەندى بايەنى ۋەك: گەرھانەك
دناف ۋەلاتىدا: ئەنۋەر مائى/ فەكۈلېن (دلدار): محەممەد
عەلى ئىبراھىم/ ھوزانقان (مەلایى جىزىرى): محەممەد
عەلى ئىبراھىم/ لاپەرەيەك ژ مېژوۋيا كوردى: محەممەد
عەلى ئىبراھىم/ ژمارە ۲: بەرپەرەك ژ مېژوۋا (تارىخا)
كوردى: چىيا/ ئاستەنگىن د رىكا ئىكبوۋنا زمانى كوردىدا:
سەيدا سادق بەھائەدىن/ حاجى قادىرى كۇبى و شىئەرى
نەتەۋايەتى: كەرىم شازەزا/ مېھرەبان خاتون: / مەۋلەۋى
حەمەكەرىم ھەورامى/ فەقىي نەيرا: خەلىل دۇسكى.

۶۸- گوندى بۇسەلى

بەرھەفكەرن: كۇمەلا بەرھەفكەرن و پاراستنا
كەلتوورى كوردستانى- زاخۇ
لە بلاۋكراۋەكانى دەزگای سپىرنز
چ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۳۵۰، س:
۲۰۰۸، ل: ۱۵۴، ق: ۲۱ x ۱۵
ناوەرۇك، مېژوۋ و جوگرافىيا گوندى بۇسەلى/
رەوشا (ئابوورى و بازارگانى)/ پىشەكار و كارسانىت
گوندى بۇسەلى/ چاندن و ئاقدان و دار و بار/ گوندى
بۇسەلى ژ لايى: خودانكرنا گيانەۋەرى و نەير و
نەۋالىقە/ پەرۋەردە و زانست و ئايىنىقە/ خىزانى و
ئافرەت و ئاقماليقە/ داھوۋەت و شاھى و ژئىنانى
فە/ چىرۇك و چىقانۇك و سەرھاتى و يارى و ئەلبۇما
گوندى و چەندىن بابەتىن دى.

۶۹- گوندى كىستە- دەقەرا بەروارى زۇرى

بەرھەفكەرن: كۇمەلا پاراستنا كەلتوورى- زاخۇ
پىداچوۋنەۋە: بەيار باقى
لە بلاۋكراۋەكانى دەزگای چاپ و بلوكردەۋەى
سپىرنز
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۹۸۷، س:
۲۰۰۸، ل: ۸۶، ق: ۲۱x۱۵
ناوەرۇك، ئاقەرۇك/ پىشەكى: بەيار باقى/ گوندى
كىستە دەقەرا بەروارى زۇرى/ كورنە باسەك ل سەر

كاشنى و ئىنانا ئالفا/ ژ ئالىي فولكلور و رەۋىشت و
عادات و تەقالىداقە/ رولى گوندى دېزاقا نازادىخوۋازيا
كوردستانىدا/ بەرھەفكەرىن پەرتووكا گوندى
كىستە/ ئەلبوۋما گوندى كىستە.

۷۰- گوندى رويى دەقەرا گولى يا

بەرھەفكەرن: سەعدى عەبدولرەحمان، مەھدى
محەممەد، سەباح ئىبراھىم، تەۋفىق رەمەزان، مەناف
محەممەد، مەلا سەئىد عەبدولرەحمان
پىداچوۋن: بەيار باقى
ژ چاپكەرىن كۇمەلا پاراستنا كەلتوورى
كوردستانى- زاخۇ

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋان، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۴۷،
س: ۲۰۰۸، ل: ۲۰۴، ق: ۲۰ x ۱۴.۵

ناوەرۇك: دېرۇك و نىشتەجىبوۋن، رەوشا ئابوورى و
بازرگانى يا گوندى، پىشە و كار و كارسانىت گوندى،
چاندن و ئاقدان دار و بارا، نەخۇشى و نەساخى و
نوشدارى و ساخلەمى، خىزان و ئافرەت و ئاقمال
داھوۋەت و شاھى و ژئىنان، چىرۇك و چىقانۇك
و سەرھاتى و يارى، پەز و حەيوان و تەير و تەۋال،
پەرۋەردە و زانست و ئايىن، رەوشا گوندى رويىنى د
شۇرەشا نەپلۇلى دا.

۷۱- نەتنۇ- جۇگرافىيا باشوورى كوردستان

نووسىن: د-عەبدوللا غەفوور
لە بلاۋكراۋەكانى سەنتەرى فەكۈلېن كوردى و
پاراستنا بەلكەنامەكان

چاپ: يەكەم، چ: ز-دھۆك، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۴۵،
س: ۲۰۰۹، ل: ۱۱۱، ق: ۲۲x۱۷

ناوەرۇك: دەستېنك/ ناۋاخن/ ئەرمەنەكان/
سەربابەتى يەكەم: بىنچە و ژمارە و شوينى
نىشتەجىبوۋنى ئەرمەنان/ سەربابەتى دوۋەم: بارى
ئايىنى ئەرمەنان/ سەربابەتى سىيەم: بارى ئابوورى
ئەرمەنان/ سەربابەتى چوارەم: بارى كۇمەلەبەتى
ئەرمەنان/ تىبارىبەكانى دۇلى نەھلى/ سەربابەتى
يەكەم: بىنەماي جوگرافى ئىۋچەى لىكۈلېنەۋە

۷۲- راستىيىن ل دۆر پەنابەرىن كوردىن

غىرائى ل تۈركىمىسى

نووسىن، د.عەبدولباقى عەبدولرەحمان ئەخمەد
ۋەرگىرانى ئە ۹، د.سەلح ھەزرى
لە بلاۋكراۋەكانى كۆقارى (مەتىن)
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەۋك، ژس: ۲۱۰، س:
۲۰۰۹، ل: ۱۰۴، ق: ۲۱۸۱۴

ناۋەرۈك: پىشگۈتتا ۋەرگىرى زىمانى كوردى/ نامازا
ۋەرگىرى/ دەسپىك/ دەرازىنك/ راستىيىن سەر و بەرى
نۇكە/ تۈركىيا/ رايان گىشتى/ يىكىن پاكەھاندن/
خىفەتگەھا پەنابەران ل دىيارەكرى/ لىژنا تايەت
يا پەنابەران/ جەئ خىفەتگەھى و سەر و بەرى
ۋى/ خوارنا خىفەتگەھى/ چاقىدىريا تەندروستى ل
خىفەتگەھى/ سەر و بەرى زارۋكان ل خىفەتگەھى/
نازادىيا گەھانن و فەگۋاھاستىن ل خىفەتگەھى/
خىفەتگەھا ماردىن (قزلىپە)/ خىفەتگەھا مۇشنى/
پەنابەرىن ئە فەرمى و فەشارتى ل تۈركىيا/ ئەنجام و
دىتن/ پەراۋىز.

۷۴- رۇزانىن ۋىزەيا كورەي- چىكى، ۱۹- ۲۱

نىيانا ۲۰۰۹

بەرھەفكرىن و بلۇكرىنەۋە: بەكىتتى نووسەرانى
كورد- لىقى دەۋك
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دەۋك، ژس: ۴۸، س:
۲۰۰۹، ل: ۱۹۸، ق: ۲۱۸۱۱
ناۋەرۈك،

پىشكا كوردى، كورتىبەك ل سەر دىرۇكا
ئەدەبىياتا چىكى/ زان و نەروودا و خواندىنگەھا ماى
يا ھەلبەستى/ چەند مىناك و نقىسكار (كارەل
چاپەك، زارۋسلاف سەفەرت، زارۋسلاف ھاسك، پىزرى
دەدەچەك، يانا چىرقىنكۇقا، فلادىمىر كرزفانىك، نىفانا
پىخاچكۇقا، دانىيلا فىشىزۇفا)/ پىشكا ئىنگلىزى:
ئەنۋەر محەممەد تاھىر/ ھەسەن سلىقنەيى/
ئىسماعىل ھاجانى/ عىسمەت محەممەد/ ئامبەنە
زكرى/ بەشىر موزورى/ دەيكا دالبانى/ موھسىن
قۇجان/ ناجى بەروارى/ شەمال ناكەرىي.

سەربابەتى دوۋەم: بىنەماى ئابوورى تىارىبەكان/
سەربابەتى سىبەم: بىنەماى كۇمەلەتتى تىارىبەكان/
سەربابەتى چوارەم: بىنەماى سىياسى تىارىبەكان/
رەۋەندەكان/ سەربابەتى يەكەم: دەستىشانكرى
ناۋچەي لىكۇلئىنەۋە و شۈننى ھەۋانەۋە/ سەربابەتى
دوۋەم: شۈننى ھەۋانەۋە/ سەربابەتى سىبەم،
سامانى ئازەل و گرىنگى ئابوورى بۇ رەۋەندە/
سەربابەتى چوارەم: بەروبوومى ئازەل/ سەربابەتى
پىنجەم: كىشەكانى مالت و چارەسەركرىدان/
عەشپىرەتى سۇرچى/ سەربابەتى يەكەم: ھەندى
لايەنى جوگرافىي ناۋچەي عەشپىرەتى سۇرچى/
سەربابەتى دوۋەم: پىكەھاتى قەبىلەيى عەشپىرەتى
سۇرچى/ سەربابەتى سىبەم: بىنەماى ئابىنى و
دىيالى ئە ناۋ عەشپىرەتى سۇرچى/ سەربابەتى
چوارەم: شۈننى ئابىنى و دىيالىكان/ سەربابەتى
پىنجەم: ھەندى دابونەرتى كۇمەلەتتى عەشپىرەتى
سۇرچى/ گوندى بىدىيال/ نەخشەكان.

۷۲- داستانا لومانان- كەقلەسنى ب سەركىشىيا

مەلا مەھلى بازىنى ل ۱۹۶۱/۱۲/۱۲

نووسىن: ۋەسقى ھەسەن رىنى
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دەۋك، ژس: ۴۸۵، س:
۲۰۰۹، ل: ۱۱۸، ق: ۲۱۸۱۱
ناۋەرۈك، چەند پەيىن سەرۈك مەسعوود

بازىنى دەرىرەي شۇرشا ئىلونى/ د قى داستانى
دا/ ل دور داستانا لومانان- كەقلەسنى/ بەرھەقىيىن
دوژمنى/ بەرھەقىيىن پىشەمەرگەي/ بەرپابوونا شەرى/
چارەنقىسى ئىخسىرىن داستانى و پۇلى خەلكى
گوندا/ گرىنا مەخفەرا پولىسا ل سىيارەتىكا/
كۇمبوونەك د ناقتەرا ھەسەن عەبوود و مەلا
مىستەفا بازىنى ل سەرسىكى/ زىاننى دوژمنى/
زىاننى پىشەمەرگەي/ د كىرەكا تولەفەكرى دا/
پۇل و پىشەقانىا لوجىستى يا خەلكى گوندىن د
سەرگەتتا داستانى دا/ بەشدارىن داستانى/ پەيىقا
دىماھىن/ پەراۋىز/ تىبىنى/ ژندەر.

۷۵- پارچەيەك ژ كۆلتۇرى مە

نووسىن: مەسعوود خالىد گولى
ژ ۋەشانىن زانكۇيا دەۋكى- سەنتەرى
فەكۆلىنىن كوردى و پاراستنا بەلكەنامان
چاپ: بەكەم، چ: ز-دەۋك، ش: دەۋك، ژس: ۲۲۲۷،
س: ۲۰۱۰، ل: ۱۸۸، ق: ۲۴۱۷
ناۋەرۇك: ناقرەۋك/ دانەنياسىن، دفازىل عومەر/
پىشكۆتن/ جەزنا نوروزى/ شاھنامە و ئەفسانا
كاۋى ئاستىگەر/ دارا پىروز/ نەخشىن جىھانىن د
ئەدەبىياتىن پەھلەفېدا/ تىشتەر... فرىشتا بارانى/
جەزنا مېھرگان/ جەزنا سېھندارمەز (قالنتاين)/
شەفا پەلدا... كەفنه جەزنا مللەتى ئارى/ جەزنا
سەدە/ ھوزانىن مانەفى/ ژئەر.

۷۶- رېبەرى پارىزگەھا دەۋكى

بەرھەڭكردن، موسەدەق تۇقى- ئىسماعىل
بادى
پىداچوونەۋە: فازىل عومەر
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەۋك، ژس: ۲۵۱۴،
س: ۲۰۱۰، ل: ۴۰۴، ق: ۲۴۱۷
ناۋەرۇك: ناقرەۋك/ پىشكۆتن/ كورتىبەك دېرۇكى/
پارىزگەھكرا دەۋكى/ پارىزگارن دەۋكى/ ھندەك
پىزانىنىن پىندى/ ئەنجومەنى پارىزگەھا دەۋكى/
ھەندى بابەتى ۋەك: باژىرىن پارىزگەھى/ دەقەردارى
و ناۋچە و گوندىن پارىزگەھى/ دەقەردارى دەۋكى/
دەقەردارى نامىدىن/ دەقەردارى زاخۇ/ دەقەردارى
سىمىلىن/ دەقەردارى ئاكىرى/ دەقەردارى شىنخان/
دەقەردارى بەردەپەش/ جوگرافىيا پارىزگەھا دەۋكى/
جىۋلۇجىا غەردى پارىزگەھى/ پىك و پىرىن گەھاندنى/
سامانىن كاترايى/ ژئەرىن ژئانىن/ پەرۋەردە و فىزىكرن
ل پارىزگەھى/ پەرۋەردە ل پارىزگەھا دەۋكى/
باژىرقانى ل پارىزگەھى/ پىقەبەرىا گىشتيا
ساخلمىن/ دەزگەھىن پەوشەنپىرى و راگەھاندن
و ۋەشانىن/ فەرمانگەھىن كارمىن ل پارىزگەھى/
فەرمانگەھىن خزمەتكارى.

۷۷- سىكى د ھۇزانا نوۋخوۋازا كوردى دا،

دەقەرا بەھدىنان ۋەك نوۋنە، ۱۹۹۴- ۲۰۰۸
نووسىن: ئەحمەد ياسىن
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەۋك، ژس: ۲۱۳۴، س:
۲۰۱۰، ل: ۸۵، ق: ۲۰۱۴
ناۋەرۇك: پىشەكى/ كورتىبەك ل دۇر ژانناما
سىگمونتفرۇيدى/ كورتىبەك دۇرتپۇرادەرۇنشىكارى/
تىگەھى سىكىسى د تىۋرا دەرۇنشىكارى دا/ رەمەك/
كەسايەتى د تىۋرا دەرۇنشىكارى دا/ تۇبۇگرافىيا
مېشكى ل دەف فرۇيدى/ سىكىس جىيە/ خەيالا
سىكىسى/ دەرۇنشىكارى و ئەدەب/ سىكىس د
افولكلۇرى، سترانى، جەپراتۇكى، گۇتتىن مەزنان،
سەرھاتيان/ دا/ سىكىس د ھۇزانا نوۋخوۋازا كوردى دا/
نەجام و لىستا ژئەمران.

۷۸- شاعرىن باھەرنى ژ نالبەندى مەزىن بۇ

نالبەندى بچويك

نووسىن: غەبدولرەحمان باھەرنى
لە بلاۋكراۋەكانى سەنتەرى فەكۆلىنىن كوردى و
پاراستنا بەلكەنامان-زانكۇيا دەۋك
چاپ: بەكەم، چ: ز-دەۋك، ش: دەۋك، ژس: ۲۵۵۳،
س: ۲۰۱۰، ل: ۱۱۳، ق: ۲۴۱۷
ناۋەرۇك: بەراھى/ بۇچى ئەف پەرتووكە/ باھەرنى
كانيا رەۋشەنپىرى/ قۇناغا ئىكى/ نەجمەدىن
ئەفەندى/ حوسنى باھەرنى/ غەبدولرەحمان شەۋقى/
شىخ غىياسەدىن نەقىشەندى/ قۇناغا دوى/ ئەحمەدى
نالبەندى/ سەيدا سالىح بوسقى/ خەيدەر مەتىنى/
قۇناغا سىن/ غەبدوللا مەلا خەسەن/ سەعدوللا
باھەرنى/ نالبەندى بچويك/ محەممەد غەلى تۇقى/
پەرتووكە چاپكرىتن نىسەرى/ ناقرەۋك/ ژ بزاڧ و
چالاكىن سەنتەرى.

۷۹- كەمەكا د دىرۇكا رابوورى و نەقۇدا

نووسىن: ئەحمەد بداخ
چ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەۋك، ژس: ۲۱۷۴، س:

۲۰۱۰، ل: ۲۱۶، ق: ۲۰۱۶

ناوەرۆك: بۆجى دىئىزنى كەمەكا/ سنوورنى كوندى كەمەكا/ كەتواری كەمەكا/ سەقانى كەمەكا/ پىكھاتا جفاكى/ دىرۆكا ئافاكرنا گوندى/ پەيوەندىيىت جفاكى/ داب و نەرىتت كەمەكيا/ بارى رەوشەنبىرى/ شىوازىن ژيانا كەمەكيا/ ئابوورى كەمەكيا/ براقا سىياسى ل گوندى كەمەكا/ كافل و وپرانكرن و سۆتتا گوندى كەمەكا دگەل پاشبەند و وینان و چەند بابەتین دى ل دۆر گوندى.

۸۰- كورته چىرۆكا كوردى ل دەقەرا

بەھدىنان ۱۹۶۰-۲۰۰۵ز

نووسىن: خالىد سالىح

لە بلاوكراروھكانى يەكئىتى نووسەرانى كورد-لقى دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۷۹،

س: ۲۰۱۰، ل: ۴۴۳، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۆك: پىنشەكى/ چەند تىبىنى/ پىناسا چىرۆكى/ پەيدابوونا چىرۆكى/ چىرۆكا كوردى/ قوناغىن مېژووېي/ رۇلى رۆژنامەگەرىن د وەارا چىرۆكا دەقەرىندا/ ژ چىرۆكنىسېن دەقەرا بەھدىنان/ بىبلىوگرافىيا چىرۆكا كوردى ل دەقەرى پىشى سەرھلدا نا ۱۹۹۱ئ/ ھەقەند/ فەھرەستا ناپىن چىرۆكنىسېن/ ژدەر/ ناھەرۆك.

۸۱- ل بەر تىھنا بەرسىن وان- كۆمەكا

دىداران دگەل ھندەك رەوشەنبىر و

ئىسكارىن كورد ھاتىنە بەستەن- بەرگى

ئىكىن

بەرھەفكرىن: لوتمان ناسىھى

لە بلاوكراروھكانى يەكئىتى نووسەرانى كورد-لقى دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۸۹،

س: ۲۰۱۰، ل: ۳۸۸، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۆك: گۆتەكا پىدقى/ پىشگۆتن: دعارف جىتۆ/ كۆمەلىك دىدار لەگەل: ئەھمەد عەبدوللا

زەرو/ دئىبراھىم سەمۆ/ ئىسماعىل تاھا شاھىن/ دىبانى نازى/ دىبەدرخان سەندى/ تىرىفا دۇسكى/ جەلال مستەفا/ جەجى جەغفەرا/ جەسەن سىلفانى/ خەلات ئەھمەد/ خەلىل دھۆكى/ دىبىرىن ھالو/ سەگقان خەلىل ھىدايەت/ سەلوا گولى/ شەمال ئاكرەبىر/ شەوكت ئەمىن كوركى/ عارف جىتۆ/ دىبەدولوھاب خالىد/ فازل عومەر/ عەبدولكەرىم فەندى/ مۇئەبەد ئەبى/ مۇھسىن قوچان/ مەھمەد سەلىم سىارى/ مەسعوود باتىلى/ مستەفا سىن/ ھىزقان/ ھىقى بەروارى/ ناھەرۆك.

۸۲- ئەقەبە سەگقان عەبدولمەكىم

بەرھەفكرىن: مەھمەد سەلىم سوارى

چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۵۶۴،

س: ۲۰۱۱، ل: ۲۱۶، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۆك: پىشگۆتن/ دەرگەھەك ئەدەبى/ ھەكو پەيف و ھۆزان دىن بارۇقە و فرەشىن/ قونغا دووماھىن يا فى كاروانى/ ئەلبۇما وىنا.

۸۳- داستانا گەلىن زاخۇ ل نىسانا ۱۹۶۲

نووسىن: وەسفى جەسەن پىدىنى

چاپ: يەكەم، چ: زانا، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۵۰، س:

۲۰۱۱، ل: ۱۱۶، ق: ۲۱×۱۴

ناوەرۆك: چەند پەيقت سەرۆك مەسعوود بارزانى/ دىارى بۆ داستانا گەلىن زاخۇ ل بەكى نىسانا ۱۹۶۲/ رەوشا زاخۇ بەرى فى شەرى ب چەندەكى/ بەرھەقى/ بەرپابوونا شەرى/ زىانىت دۆزەنرى/ دەستكەفتىت پىشمەرگەى دقى شەرى دا/ زىانىت پىشمەرگەى/ چارەنقىسا نىخسىرا/ بەشدارىت داستانى/ دكرارەكا تۇلغەكرنا پا دۆزەنرى پۇلىس و ئەمنا زاخۇ ۲۲ ئەندام و لاپەنگرىن پارتى دگرىن/ دوو برا مەسىحى ل سەرا فى داستانى ۳ سالان زىندان دىن/ دوو ھۆزان و سترانەك ب فى شەرى ھاتن گۆتن/ پەراوېز و ژدەر/ وئىت ھندەك ژ بەشدارىت داستانى/ نقىسەرد چەند رىزادا.

۸۴- زاخۇ، وىنە و مىزوو

نووسىن: سەئىد جەجى سىدىق زاخوى (سەئىد رەزقان) چاپ: بەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۱۷۴۴، س: ۲۰۱۱، ل: ۳۵۰، ق: ۱۹×۲۶ ناوەرۇك: كورتىبەك ل سەر باژىرى زاخۇ/ كەلھا زاخۇيان دگۆتنى قىشلە/ خابىر و پرىت زاخۇ دەندەك وىنادا/ كۆچ/ پرا ھلاويىستى/ پرا فارۇق/ پرا سەعدوون/ پرىت ئاسنى (تەقتەق)/ پرا پىنشۇكى/ كەلەك/ ناعۇز/ ئاشىت ئاقى/ وەرز/ قۇتابخانیت زاخۇ دەندەك وىنادا/ ھندەك زەلام ژ باژىرى زاخۇ/ پى و رەسمىت داوھتا ل زاخۇ/ خانىت زاخۇ/ خانى ل زاخۇ چەوا دھاتن ئاقاكرن/ شۇرشا ئەبلۇنا ۱۹۶۱/ ھندەك شۇل و كارىت پىشەسازى/ سەيرانىت زاخۇيا/ ھندەك ژ شوىنارىت كەقن/ ھندەك وىنىت گوندىت زاخۇ.

۸۶- گوندى چەمسەيدا

نووسىن: ئەمىر سەئىد حامىد چاپ: بەكەم، چ: ئەمىن، ش: ئەستەنبوول، ژس: ۲۰۵۰، س: ۲۰۱۲، ل: ۱۳۲، ق: ۱۷×۲۴ ناوەرۇك: بەراھىكا بەرتووكى/ كورتىبەك ژ دىرۇكا گوندى/ ھۇزان (ئەحمەدى ئالبەندى) ھۇزانىن سەئىد عەلى/ ھۇزانا چەمسەيدا/ رەوشەنبىر و داھىنەرىن چەمسەئىدى/ تەكنىكا ئاقاكرن/ ئاقىن زەفى و لاتىكا و بىستانىكا/ ھەقىشىن گوندى/ چەمىن دىم و ئاقى ل گوندى/ كانى ل سنوورنىت گوندى/ شىپىرە و عەردى دىم/ نھال و بەتمەن/ بەتمەن و دۆل و نھال/ گەر و بۇر و سىلتە/ موفبەرىن گوندى/ بىندەرىن گوندى/ مەخەلىت تەرش و كەوالى/ چەپەركىن كەوا/ ھەلبەستىن پىنگۆتنى/ ژىلى ئەلبۇم و نەخشەى.

۸۵- زىبارى و دىرۇكە، راستى و رويدان

نووسىن: رەزا زىبىر زىبارى چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۰۱۶، س: ۲۰۱۲، ل: ۱۶۵، ق: ۱۴×۲۰ ناوەرۇك: زانا و سەرۇك و ئافدارىن زىبارىان د مىژوويىن دا/ پەيھا نقىسەرى/ گوندى شەرمەن/ ئاقى زىبارى/ مالىانا ئاغايىن زىبارىان/ كوشىنا حاكىمىن سىياسىيىن ئىنگلىزى/ مەھمەد ئاغايىن باپىرە گەورە/ قاسدى بارزانى بۇ مەھموود ئاغاي/ بارزانى و زىبارى/ پەيوەندىيىن شىخىن بارزان دگەل ئاغايىن زىبارىان/ پەيوەندىيىن دىنقەرا زىبارىان و بارزانىان/ پىرۇپاگىندە دژى زىبارىان/ رويدانا گوندى ئەردەنا/ رويدانا دلتەزىنا زىوكا ئاكرى/ نقىسەرد بىر و دىتىن خۇدا كىيە/ نەز و زىندان/ خىبانەكارىيا جەزائىر/ ھارىكارىيىن زىبىر ئاغاي بۇ (قىادا مۇنەققەت)/ تىرۇركىنا تەتەر و عەمى/ گەھشىنا مە بۇ ئاق پىزىن شۇرشى/ داستانىن (شەرمەن) سەرى باكورمان، بركا ئىنى/ ئەنفال/ نەخۇشى و ئازارنىن جىزىتىكانى/ دەستىرئىركىنا سىخورىن پىزىمىن/ پۇژەكا دى/ دا مە كەنە بەعسى/ سەرھەدان/ ئەلبۇما وىنان.

۸۷- گوندى شىلازا

نووسىن: جەمىل مەھمەد شىلازى چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۰۳۹، س: ۲۰۱۲، ل: ۳۱۸، ق: ۱۴×۲۱ ناوەرۇك: دەقەرا بەروارى بالا/ ئاقى گوندى شىلازا/ گوندى شىلازا ژ لاين جوگرافى و دىرۇكى قە/ چەند كافلە گوندا/ كورستانىن گوندى/ گوندى شىلازا ژ لاين (ئابوورى، جفاكى) قە/ ھندەك پىزانىن ل دۆر گوندى/ گوندى شىلازا ژ لاين سىياسى قە/ پاشگۆتن/ دگەل نەخشە و بەلگەنامە و وىنە و ژدەران و چەندىن بابەتىن دى.

۸۸- رىبەرى دەزگەھىن راگەھاندىن ل

پارىزگەھا دھۆكى

نووسىن: ھەكار عەبدولكەرىم فىندى لە چاپكراوھكانى سەندىكاي رۇژنامەنووسانى كوردستان- لقى دھۆك چاپ: دووھ، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۴۰، س: ۲۰۱۳، ل: ۱۳۳، ق: ۱۰×۱۴ ناوەرۇك: پىشەكى/ پەيغەكا فەر/ كۇقار/ پۇژنامە/

ناوەرۇك: پىنشىيەك/ پىشكا ئىكى/ ھىندەك پىزانىن ل سەر زاخۇ د وى دەمىدا/ پەسنا باژىرى زاخۇ ژ سالا ۱۹۰۰-۱۹۱۱ئى/ تاخىن باژىرى ل وى سەردەمى/ گىرگىتىن پروپىداتىن باژىرى ژ سالا ۱۹۰۰-۱۹۱۱ئى/ ئەوكىشىن پىن دەھانە بىكارىنان ل زاخۇ ل وى سەردەمى/ پارىن دەھانە بىكارىنان/ رى و رەسمىن مرنى ل دەف جوهيا/ پىشكا دووى: ھىندەك بابەت ژ كەلەپۇرى كەفن ل زاخۇ/ بابەتىن رەوشەنىيىرى/ سىترانىيىژ/ ھۇزانتانىن دەفەرا زاخۇ/ ھۇنەر ل باژىرى زاخۇ/ كەفتىرىن نىيا موسىكى ل زاخۇ/ وەرژىش لىقى دەمىدا/ جل و بەرگىن زەلاما و ئافرىتا/ جۇرىن داوھتا/ رى و رەسمىن ئاھەنگا ژىنىنانى ل زاخۇ/ رى و رەسمىن ھەقتىن ل دەف جوهىتىن زاخۇ/ قۇتاغىن پەروەردەكرنا زاخۇكا/ شەقتىرىن زاخۇكا/ يارىن بچويكا ل شەقتىرىن مامك/ بچويك ل دەف جوهىيا/ پىشكا سىمى: ھىندەك بابەت ژ كەلتورى زاخۇيىن كەفن/ جۇرىن خوارنا ل زاخۇ/ ھىندەك شول و كارىن كەفن ل زاخۇ يىن بى بنىات يىن/ بازارگانى/ پىشكا چوارى: ھىندەك شول و كارىن جۇراوجۇر ژ كەلەپۇرى زاخۇ/ كەفتىرىن ئامىرىن بۇ رۇئاھىن/ دەرد و ئىش و نەخوشى/ چاوا ھاۋلاتىيا سەردەرى دگەل ھەر چار وەرژىن سالى دكرن ل زاخۇ/ ھىندەك زەلام يىن بەخت ھەمىن د كەلتورى باژىرى دا ل وى سەردەمى/ ھىندەك داب و نەرتىن سەمىر/ ئەفسانە ل زاخۇ.

۹۲- چەند بەرپەرەك ژ دىرۇكا شەئارتى

نووسىن: جەمىل مەھمەد شىنلازى
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۲۰۰۲، س: ۲۰۱۳، ل: ۱۲۲، ق: ۱۴×۲۱
ناوەرۇك: پەيشەك پىندىقى/ كەلا ئامىدىكا خراب/ كەلا گوندى مغارا/ چەپەرىن پاشاى ل چىايى مەتىنا/ مەگلا سەرى ئامىدىن بان مەگلا بەرۋارى بالا/ قانتر ژى ھوزانتانەكى سەردەمى بەھرام پاشايە/ بەيداۋونا سىقان ل دەقەرى.

۹۳- گوندى ماين ل دەفەرا بەرۋارى بالا

نووسىن: عاسم ماينى
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۲۷۵۲، س:

رادىۋو/ تىلەفون/ نىسبىنگەھىن دەزگەھىن راگەھاندنى/ پەيامنىرىن دەزگەھىن راگەھاندنى/ سەرزىمىرى.

۸۹- كوردستان ۋەلاتى تەختانە (پارىزگەھدا دھۆكى ۋەك نەۋونە)

نووسىن: دىتۋار خەنسى
چاپ: يەكەم، چ: روكسانا، ش: ۲۳۳۵، ژس: ۲۳۳۵، س: ۲۰۱۴، ل: ۱۶۲، ق: ۱۵×۲۲
ناوەرۇك: پىشگۇتن/ كورتىيەك ل سەر زانستى شەفتان/ شەفتا دوودەر ل گوندى مىرسىدا/ شەفتا بىرى/ شەفتىن بلان/ شەفتىن گەلىن دىرا/ شەفتىن گوندى مكىرس/ شەفتا شىخكا/ شەفتىن گوندى ئافرىقا/ تايەتمەندىن جىولوجىن شەفتان/ شەفتىن گوندى مغارا/ شەفتىن گوندى زەپىرا/ شەفتىن گوندى خورزا/ شەفتا سىخورا ل گەلىن خورزا/ شەفتا گەلىن چەمانى/ شەفتا سەمىن/ شەفتا بىناسى/ شەفتا ھلەۋ/ شەفتا تىنى.

۹۰- گەتتى سەرۇك بارزانى بۇ ئارى دھۆك

بەرھەتكرەن و بلۇكرەنەۋە: مەكتەبى رىكىستى پىشەرگەھى (پ.د.ك)
چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى، ش: ھەۋلىر، ژس: ۹، س: ۲، ل: ۱۲، ق: ۱۵×۲۱
ناوەرۇك: بەرايى/ ھىچ ئاۋنىشانىكى بابەتى تىدا نىيە و ھەندى ئە ۋتەكانى (مەسعوود بارزانى) بە كەۋرەبى نووسراۋە...

۹۱- زاخۇ كەلەپۇر شەفانە☆ پىزانىن ل

ناقىمىرا سالىن ۱۹۰۰-۱۹۱۱
نووسىن: سەمەيد جەجى سىدىق زاخۇيى
بە ھاۋكارى كۇمپانىياى (UB HOLDING)
چاپكراۋە
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۱۶، س: ۲۰۱۳، ل: ۲۴۲، ق: ۱۶×۲۳

۲۰۱۴، ل: ۱۳۵، ق: ۲۴×۱۷

ناوهرۆك: گوندئ مائىن د كەقندا/ لايەنى دېرۆكى/ مائىن دسالين حەقتىداا ژ چەرخىن بېستىن/ مائىن دو جارن هاتىبە سوتن/ د نىقا ئىكىن دا ژ چەرخىن بېستىن/ جوگرافىيا گوندئ مائىن/ بارئ كۆمەلايەتى ل گوندئ مائىن/ بارئ ئابوورى ل گوندئ مائىن/ بارئ ئابىنى ل گوندئ مائىن/ بارئ رەوشەنبىرى و زانستى ل گوندئ مائىن/ بارئ لەشكەرى ل گوندئ مائىن و دەقەرا بەروارى بالا/ مائىن د بارئ نىشتمانى دا/ داووت و تازى ل گوندئ مائىن/ داووت نەبى ل گوندئ مائىن/ هاتنا عەتا و صەفارا بۇ گوندئ مائىن/ ھندەك كارىن كەقن ل گوندئ مائىن/ ھندەك كارىن فەر ل گوندئ مائىن/ بارىن زارۆكان د بەرى دا ل گوندئ مائىن/ چەند بىرھاتنەكىن كەقن ل گوندئ مائىن/ گوندئ مائىن ل زقىستانى/ گەھشتنا ترومبىلا بۇ گوندئ مائىن/ مائىن و ئەقروكە/ بۇ گەنجىن پىنشەرۆزئ/ چەند كەسايەتتىن پر بەھ ل گوندئ مائىن (۱۹ كەسايەتى).

نووسىنى: سەردار ھىتوتى
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس:
(D-۲۲۳/۱۴)، س: ۲۰۱۴، ل: ۱۳۲، ق: ۲۱×۱۴
ناوهرۆك: دىبارى/ بەراھى/ رادىو/ بەلاقوڭ و كۇقار/
مالپەرىن ئەلكترونى/ ئىندىكىسى رۇزنامەقنان.

۹۵- زاخۇ، وىنە و مېروو

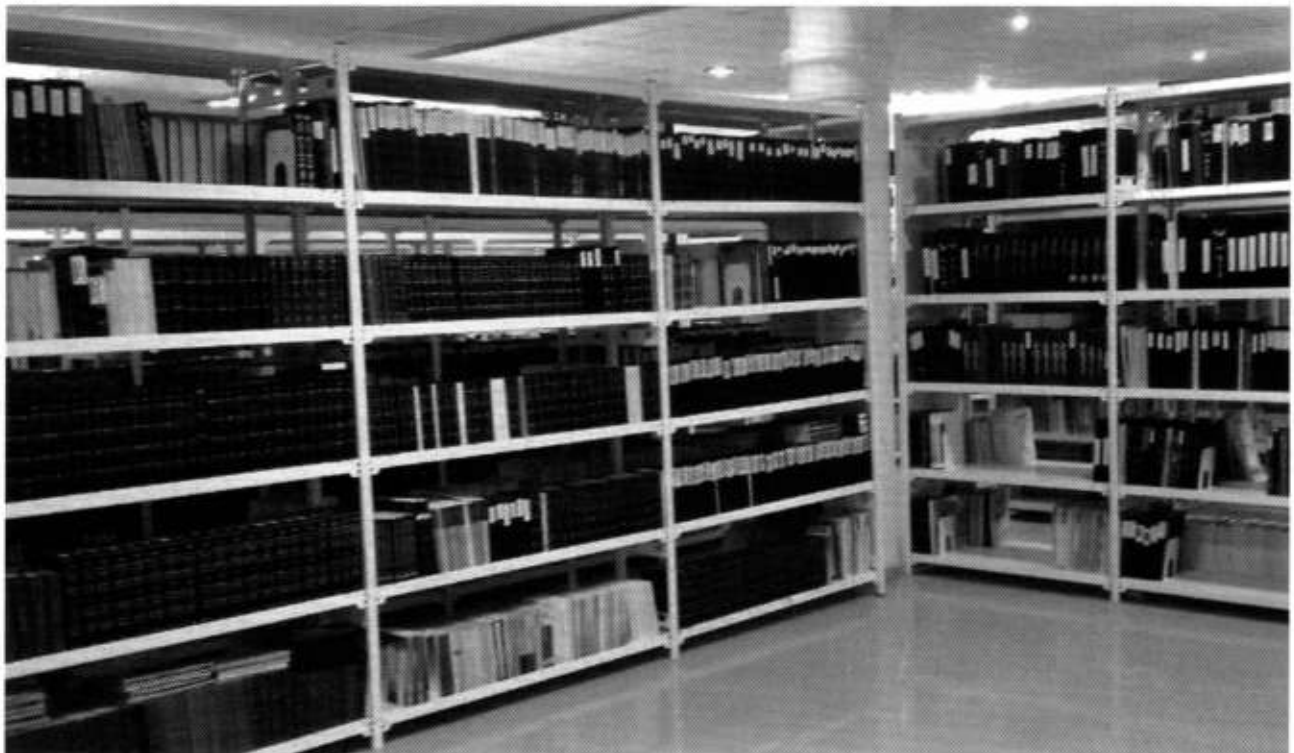
نووسىن: سەئىد حەجى سىدىق زاخوى (سەئىد رەزقان)
چاپ: دووھم (چاكرراو)، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس:
۵۵۵، س: ۲۰۱۵، ل: ۳۴۴، ق: ۳۰×۲۱
ناوهرۆك: ھەمان ناوهرۆكى چاپى يەكەمى ھەيە،
بروانە كىتىبى ژمارە ۸۲.

۹۶- گوندئ بىرى، ۱۸۰۰-۲۰۱۵

نووسىن: نىھاد سەعدولا
چاپ: يەكەم، چ: زانا، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۵۱، س:
۲۰۱۵، ل: ۴۲، ق: ۲۱×۱۴
ناوهرۆك: پىنشەكى/ دھۆك/ گوندئ بىسىرى و دېرۆك.

۹۴- راگەھاندن و رۇزنامەقانىيا دەقەرا

نامىدىن، ۱۹۹۱-۲۰۱۳.

تەۋەرى دوۋەم

پېرستى (پارىژگاى دەۋك) لە كىتېبى كوردىدا

۱۹۳۷-۲۰۱۱

۱- خلاصە يەككى تارىخى كورد و كوردستان-

جىدى دوۋەم

نووسىن: محەممەد ئەمىن زەكى
چاپ: يەكەم، چ: العربىيە، ش: بەغدا، ژس: ؟، س:
۱۹۳۷، ل: ۴۳۱، ق: ۲۱×۱۴
ناۋەرۇك: ئىمارەتەكانى بەينى جزيرە و كاس/
ئىمارەتەكانى بەينى جزيرە و خوى/ كۆمەللى جنووبى
هەكارى (بەھدىنان، داسنى، سۇران، بابان).

۲- گەشتىك لە كوردستانا- گەرانىك لە

بەينى ۱۸۱۶ كىلۇمەتر لە خاكى كوردەۋارى،
تۈينە تەزىخىيەكان، ھاوينەھەۋارەكان،
بەنگە كۈنەكان، وردبۈونەۋە لە جۇنپىيەتى
رېۋاردنى دانىشتۈن، رەۋىتى كۆمەلپەتى
نەم تۈينانە، باكردىنى غەنەناتى ھەندى
لە چىنەكان، بە ناگاھىنانەۋەيەكى مېژوو
لە ھەموو نەم ولىتانەدا

نووسىن: غەلادىن سەجىدى

چاپ: يەكەم، چ: مەعارف، ش: بەغدا، ژس: ؟، س:

۱۹۵۱، ل: ۱۴۱، ق: ۲۴×۱۷

نساۋەرۇك: سەرەتا/ مووسىل، كىتېخانە و
مۇزەخانەى مووسىل/ رەۋىتى لە مووسىلدا/ مېژوو
شارى مووسىل/ بەنگەكانى مووسىل/ نەينەۋا/ ئاكرى:
ھاوينەھەۋارەكانى ئاكرى/ گەرانىك بە ئاكرىدا/
جۇنپىيەتى ئاكرى و رەۋىتى كۆمەلپەتى/ ناۋى ئاكرى/
زاخۇ: (پرا دەلال) و پروبارى خاپوور/ كىۋەكانى زاخۇ/
ناۋى شارى زاخۇ/ دەستوورى فەقى لە زاخۇ/ جۇنپىيەتى

زاخۇ و رەۋىتى كۆمەلپەتى/ دەۋك: لە دىۋانى
شىخ/ لەگەل قەس فرەنسىسدا/ جۇنپىيەتى دەۋك
و رەۋىتى كۆمەلپەتى/ ئامىدى: ھاوينەھەۋارەكان/
مەدرەسەى قوبادا/ سۇلاڧ/ شارى ئامىدى و ناۋى
ئامىدى/ كىتېخانەى مەدرەسەى قوبادا/ سەراى
ئامىدى/ مزگەوتى ئامىدى/ دىمەنەكانى سۇلاڧ/
دىمەنى ئامىدى/ جۇنپىيەتى ئامىدى و رەۋىتى
كۆمەلپەتى/ بامەرنى: بىنەمالەى بامەرنى/ رەۋىتى
تەكپەى بامەرنى/ ژمارەى كورد و مەزھەبى شافەى
لە كورددا/ جۇنپىيەتى بامەرنى و ناۋى بامەرنى/
رەۋىتى مېدەكانى بامەرنى/ چاۋخشانىك بە ولىتى
بەھدىنانا/ باسنىكى ولىتى بەھدىنان (شىعرا).

۳- ئافزەتى كورد

نووسىن: شاكىر فەتاح

چاپ: يەكەم، چ: المەعارف، ش: بەغدا، ژس: ؟، س:

۱۹۵۸، ل: ۷۸، ق: ۲۲×۱۴

ناۋەرۇك: تېبىتى: نووسەر چەند سائىك لە شارى

زاخۇ و ئاكرى ژباۋە... ھتد.

۴- مېژوو مىرانى سۇران

نووسىن: داماو سەيد حىسەن حوزنى موكرىانى
لەسەر ئەركى (چاپخانەى كوردستان) چاپكراۋە
چاپ: دوۋەم، چ: كوردستان، ش: ھەولېر، ژس: ؟، س:

۱۹۲۲، ل: ۱۲۶+۵۶، ق: ۲۱×۱۴

ناۋەرۇك: مېر لە ۱۲۴۷دا بە لەشكرەۋە پەلامارى
بىرە سەر داسنىيان/ مېر ئاكرەى گرت/ مېرى گەۋرە
(جزير و ماردىن و نىسبىن) يىشى گرتن/ مېرى گەۋرە

ئامبىدى گىرت/ كوشتىنى غەلى بەكى داسنى.

ئاوهرۇك: مېژووى يەزىدىيەكان لە شىخوئاندا/ بە يادى شىخانەوہ/ لەگەل ميان خاتووندا.

۵- چىم دى- بەرگى يەكەم بەشى يەكەم-

ئۆرئەكانى شىخ محمودى مەزىن

نووسىن: ئەحمەد خواجە

بە فرمانى (وزارة الثقافة والاعلام) چاپكراوہ

چاپ: يەكەم، چ: شەفيق، ش: بەغدا، ژس: ؟، س:

۱۹۶۸، ل: ۱۵۸، ق: ۲۴×۱۷

ئاوهرۇك: ئاگرى شۆپش لە بەھدىنان/ لە

بەھدىنانەوہ تا خانەقىن- چەكدار و دەرويش.

۹- بەرنجى لە زمانى ئەدەبىيى يەكگرتووى كوردى

نووسىن: دغىزەبىن مستەفا رەسوول

چاپ: يەكەم، چ: سلیمان الاعظمى، ش: بەغدا،

ژس: ۱۸۷، س: ۱۹۷۱، ل: ۸۰، ق: ۲۱×۱۵

ئاوهرۇك: بەھدىنان- مېژووى و ئىستى.

۱۰- چىم دى- بەرگى (۴)

نووسىن: ئەحمەد خواجە

بە يارمەتىي وەزارەتى كاروبارى ژووروو-

بەرتۆبەرايەتىي خويندى گشتىي كوردى و بە

رەزامەندىي وەزارەتى راگەباندن چاپكراوہ

لە بلاوكراوہكانى كىتبخانەي سلىمانى

چاپ: يەكەم، چ: راپەرىن، ش: سلىمانى، ژس: ۱۱۵،

س: ۱۹۷۲، ل: ۱۹۰، ق: ۲۲×۱۶

ئاوهرۇك: بەياننامەي سەرۇك غەشايەرەكانى

دھۇك- بەھدىنان.

۶- رىئوس- چۆنيەتى ئوسىنى كوردى

نووسىن: تاهىر سادق

بە رەزامەندىي وەزارەتى (الثقافة والعلام)

چاپكراوہ

چاپ: يەكەم، چ: شىمال، ش: كەركوك، ژس: ؟،

س: ۱۹۶۹، ل: ۴۲، ق: ۱۶×۱۲

ئاوهرۇك: چەند و شەيەكى سۇرانى و بەھدىنانى.

۷- مېژووى گەلى كورد لە كۆنەوہ تا ئەبرۆ-

خانەتى سىياسى، مېژووى، كۆمەليەتى،

ئاوہدانىي گەلى كورد لە سەرەتاي مېژووہوہ

نووسىن: سالىح قەفتان

لەسەر ئەركى قەھمى قەفتان چاپكراوہ

چاپ: يەكەم، چ: سلیمان الاعظمى، ش: بەغدا،

ژس: ؟، س: ۱۹۶۹، ل: ۴۰۸، ق: ۲۳×۱۷

ئاوهرۇك: شۆپشى ئىسماغىل پاشاي بەھدىنان.

۱۱- شەرفناہەي شەرفنايى بدلىسى

نووسىن: شەرەفخانى بدلىسى

وەرگىرانى لە زمانى فارسىيەوہ: ھەژار موكرىانى

لە بلاوكراوہكانى كۇرى زانبارى كورد

چاپ: يەكەم، چ: نعمان، ش: نەجەف، ژس: ؟، س:

۱۹۷۲، ل: ۱۷۶+۸۷۵، ق: ۲۴×۱۷

ئاوهرۇك: فەرمانرەوايانى ئامىدى كە بە (بەھدىنان)

بەناوبانگن/ فەرمارەوايانى ئامىدى.

۸- يەزىدىيەكان و ئايىنى يەزىدى-

يەزىدىيەكان خواپەرستىن، دىوپەرست نىن.

چونگە بىنچىنەي ئايىنەكەيان زەردەشتىيە

نووسىن: شاكىر قەناح

لە رىزە نووسىراوانى ئايىنى ژمارە ۲

بە يارمەتىي كاروبارى ژووروو چاپكراوہ

چاپ: يەكەم، چ: كامەرانى، ش: سلىمانى، ژس: ؟،

س: ۱۹۶۹، ل: ۱۵۱، ق: ۲۴×۱۷

۱۲- بەستە و مقام و كۆمەلىك گۇرانى بىژ-

بەشى يەكەم

بەرھەفكرىن: عوسمان شارىيازىرى

بە رېئىدانى وەزارەتى راگەباندن چاپكراوہ

چاپ: يەكەم، چ: راپەرىن، ش: سلىمانى، ژس: ۱۷۴،

س: ۱۹۷۹، ل: ۱۰، ق: ۲۵×۱۷

ئاوهرۇك: عىسا بەرورارى/ ئەھسىن ئەھا/

محەممەد قەدرى / عارف جەزراوى.

چاپ: يەكەم، چ: زەمان، ش: بەغدا، ژس: ۳۰۵، س: ۱۹۸۱، ل: ۱۵۴، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك: پىشكۆتن / پىشكا ئىكى: عەبدولرەقىب بوسفا^{۱۱} / رەشىد فندى / ئەحمەد قەرەنى / ئەنوەر محەممەد تاھىر / پىشكا دووى: سادق بەھائەدىن / پىشكا سىن: د.عەبدولعەزىز سالىمان نوار / ئەنوەر مائى / وەھىدەدىن قوتبەدىن نوورى بريفكانى / محەممەد ئەحمەد مستەفا ئەلكەزنى / پىشكا چوارى: مەلا حەمدى عەبدولمەجىد / محەممەد سەئىد رەمەزان ئەلبووتى / سىدىق شەرو / پىشكا پىنجى: د.بەدرخان سىدى / پىشكا شەشى: عەبدولرحمان مەزىرى / ئەمىن نوسمان

۱۲- سەعدوللا پەرۇش- نەزەوون بەختى بەردەوام بوون

بەرھەفكردن: محەممەد خدر مەولوود چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى، ش: ھەولنر، ژس: ۱۴۴۸، س: ۱۹۸۴، ل: ۱۴۴، ق: ۲۳×۱۱ ناوەرۇك: ئە دىدى شاعىراندا- خەلىل دھۆكى.

۱۳- لە دوو توپى يادداشتى ناردا-

ئىكۆلىنەو ەپەكە لە مېزووى (۱۵۵) رۇزى ھۆكمدارىەتى كوردستانى پاتور دەدوى- بە بۇنەى تېپەر بوونى دووسەد سال بەسەر نارى نىمانىدا

نووسىن: عەلى خالىد حەمىد (كاكە مەم بۆتانى) لە بلاوكراوھكانى بەكىنى نووسەرانى كوردستان- شاخ

۱۴- دىدارى شىرى كلاسكى كوردى^{۱۲}

بەرھەفكردن: حەمەسەئىد حەمەكەرىم لە بلاوكراوھكانى دەزگای رۇشنىبىرى و بلوكرنەوھى كوردى

چاپ: يەكەم، چ: دار الحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۱۴۴۴، س: ۱۹۸۱، ل: ۳۴، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك: رەمەزەكانى سۇفىگەرى لە شىعرى كلاسكى كوردى ناوچەى بەھدىناندا: د.نافىع ئاكرەبى.

چاپ: يەكەم، چ: دەزگای رۇشنىبىرى كۆمەلە، ش: ۱۹۸۴، س: ۱۷۲، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك: بەياتى نوپنەرى بايەبەرزى برىتانىا لە بەغدا ۱۹۲۱ دەپارەى دامەزاندنى لىوايەك لە ناوچە كوردىيەكانى لىواى مووسىل، مەركەزەكەى دھۆك بىت.

۱۵- شانۇو... شانۇى كوردەوارى

نووسىن: حەسەن تەنىا لە بلاوكراوھكانى دەزگای رۇشنىبىرى و بلوكرنەوھى كوردى

چاپ: يەكەم، چ: افلاق عربىه، ش: بەغدا، ژس: ۱۹۸۵، ل: ۱۳۹، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: بەشى دووھ: ھۇنەرى شانۇگەرى لە شانەكانى تردا: دھۆك.

۱۶- كوردەكانى ئىمپراتۇرىەتى عوسمانى

نووسىن: د.جەلىلى جەلىل وەرگىرانى لە زمانى رووسى و پىشەكى و پەراوینز: د.كاوس قەفتان

چاپ: يەكەم، چ: الحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۲۱، س: ۱۹۸۷، ل: ۳۲۶، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: فەسلى سىيەم: دۇخى سىياسى كوردستان / لە سەرەتای سەدەى نۆزدەپەمدا / مىرنشېنى بەھدىنان

۱۶- بۇ ھەر ئىفەقەنەكى گولەك- پىشكا ئىكى

نووسىن: جەجى جەغفەر لە بلاوكراوھكانى دەزگای رۇشنىبىرى و بلوكرنەوھى كوردى

۱۹- كەتكۆلى گىو- بەرگى دووھم

كۆكرنەوھ: گىو موكرىنانى

بىنچاچوونەوۋە و بەرھەفكردن: دكوردستان گىوى
موكرىانى
چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى و لاوان، ش: ھەولتېر،
ژس: ۱۴۷۱، س: ۱۹۸۸، ل: ۱۹۲، ق: ۲۲×۱۵
ناوەرۇك: باتەبى/ بەدرخان سىندى/ بۇتى/ تۇسنى
رەشىد/ سەنابى (سەنابى).

۲۰- ژيان و ھۈنەر- بەرگى يەكەم

بەرھەفكردن: تابەر كرمانج
لەسەر ئەرگى (سەعدوللا شىخانى) چاپكراوھ
چاپ: يەكەم، چ: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۳۵۵،
س: ۱۹۹۰، ل: ۱۲۸، ق: ۲۴×۱۷
ناوەرۇك: پىنشەكى/ كورتەى ژيان و نووسىنەوۋەى
ھۈنراوۋەى دوو تا سىز گۇرانى ۳۳ گۇرانىبىژى كورد
لەگەل وىنەكانيان، ۋەك: مىران ھەرگى/ ئەياس
زاخۇبى.

۲۱- جەند لاپەرەبەك لە مېژووى خەباتى گەلى

كوردمان- رۇوداۋ و بەنگەنامە ۱۹۸۰-۱۹۸۱
بەرگى دووھم
نووسىن: فاتىح رەسوول
چاپ: يەكەم، چ: ؟، ش: سويد، ژس: ؟، س: ۱۹۹۲،
ل: ۴۴۵، ق: ۲۱×۱۴
ناوەرۇك: لە ناوچەى بەھدىنان.

۲۲- كورد و كەبە نەتەواپەتتەكانى تر لە

سەرژمىرى سانى ۱۹۷۷-د- بەشى يەكەم
نووسىن: فەيسەل دىباغ
لە بلاوكراوھەكانى رۇژنامەى براپەتى
چاپ: ؟، چ: ۋ-پەرورەدە، ش: ھەولتېر، ژس: ؟، س:
۱۹۹۳، ل: ۴۸، ق: ۲۱×۱۵
ناوەرۇك: دابەشكردنى دانىشتوانى عىراق بە پىنى
نەتەوۋە بە سەر قەزاكانى ھەر پارىژگايەكدا/ پارىژگاي
دھۆك.

۲۳- كورد و كەبە نەتەواپەتتەكان لە

سەرژمىرى سانى ۱۹۷۷-د
نووسىن: فەيسەل دىباغ
چاپ: يەكەم، چ: ۋ-رۇشنىبىرى، ش: ھەولتېر، ژس: ؟،
س: ۱۹۹۴، ل: ۸۳، ق: ۲۲×۱۱
ناوەرۇك: پىنشەكى/ دابەشكردنى دانىشتوانى
عىراق بە پىنى نەتەوۋە بەسەر ناحبەكانى ھەر
پارىژگايەكدا/ ناوى پارىژگاكان: دھۆك/ دىماھى و
ئەنجام.

۲۴- كاتى ئوولەى تەنگ... دەپىنە قەئەم!

نووسىن: مەھمەد موھىن كىانى
بەرھەفكردن و دارىشتنەوۋەى: ئەسەد عەدۇ
چاپ: ؟، چ: ؟، ش: ؟، ژس: ؟، س: ۱۹۹۵، ل: ۸۶،
ق: ۲۱×۱۵
ناوەرۇك: داستانى كاتى ماسى/ داستانى دىزەلووك.

۲۵- لائەى جاسوسى

نووسىن: جەند نووسەرتك
لە بلاوكراوھەكانى كوردستانى نوئى
چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى، ش: ھەولتېر، ژس: ؟،
س: ۱۹۹۵، ل: ۲۱۵، ق: ۲۳×۱۷
ناوەرۇك: بۇ پائانكردنى بەھدىنان پارتى ھەموو
رتگاكانى گرتۇتەبەر: كوردستانى نوئى.

۲۶- چىشتى مېيۇر^(۸)

نووسىن: عەبدولرەحمان شەرەفكەندى (ھەزار)
بەرھەفكردن و سەرپەرشتىبارى چاپ: خانى
شەرەفكەندى
چاپ: يەكەم، چ: ؟، ش: پارس، ژس: ؟، س: ۱۹۹۷،
ل: ۵۸۱، ق: ۲۱×۱۵
ناوەرۇك: ئەگەل ئاغاۋانى لاي دھۆك.

۲۷- كوردەپەتى و ھەئوئىت- بەرگى دووھم

نووسىن: بەررۇز گەئلى
چاپ: يەكەم، چ: ؟، ش: سلىمانى، ژس: ؟، س:

۱۹۹۷، ل. ۳۵۴، ق. ۲۰×۱۵

ناوەرۇك:

ناوەرۇك/ لە جياتى پىنشەكى/ پىنشەكىي فەسلى
يەكەم/ بىنەمالە و عەشىرەتەكانى تر/ كارەسانى
كەلەكىن/ راپۇتىك سەبارەت بە كوشتىنى سەرۇكى
عەشىرەنى سۇرچى لە كوردستانى عىراق/ نامەى
بەرئز عومەر ئاغاي سۇرچى بۇ بەرئز جەوھەرى
حسین ئاغاي سۇرچى.

۲۸- كۆنگرەى ۹۰ سائەى لە دايك بوونى

پارزانیى نەمر- سەلاھەددین ۱۴-۱۹۹۲/۹/۱۷

بەرھەفكرمن و سەررەشتىيار: مومناز حەيدەرى و
نەزاد عەزىز سورمى

چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۇك، ژس: ۹، س:
۱۹۹۷، ل. ۱۰۰۱، ق. ۲۳×۱۶

ناوەرۇك: پوختەيەكى مېژووېى لەبارەى ناوچەى
زىيار و بارزان: زوبىر بىلال ئوسمان.

۲۹- لە كەنارى دانوبەوہ بۇ خرى ناوزەنگ-

ديوى ناوہوہى روداوہكانى كوردستانى

عېراق ۱۹۷۵- ۱۹۷۸

نووسىن: نەوشىروان مستەفا نەمىن
چاپ: يەكەم، چ: فۇستفا، ش: ئەلمانيا، ژس: ۹،

س: ۱۹۹۷، ل. ۴۴۱، ق. ۲۴×۱۷
ناوەرۇك: سەرەنجامى مەفرەزەكانى بەھدىنان.

۳۰- نەقابەى پارىزەرانى كوردستان- خشتەى

پارىزەران

بەرھەفكرمن و بلۇكرنەوہ: نەقابەى پارىزەرانى
كوردستان

چاپ: يەكەم، چ: كرېستال، ش: ھەولېر، ژس: ۲۵۷،
س: ۱۹۹۷، ل. ۵۶، ق. ۲۲×۱۵

ناوەرۇك: سەرنج و تىبىنى/ لىستى ناوى پارىزەرانى
پارىزگاي دھۇك.

۳۱- بىنەماننى بەناويا نكى رواندز

نووسىن: مەمدوح مزورى

لە بلاوكراوہكانى وەزارەتى رۇشنىبىرى
چاپ: يەكەم، چ: وەزارەتى رۇشنىبىرى، ش: ھەولېر،
ژس: ۸۳، س: ۱۹۹۸، ل. ۲۴۸، ق. ۲۳×۱۶

ناوەرۇك: بىنگاي ھاتنى تەرىقەت بۇ كوردستان/ مائە
پىرى بەھدىنان/ شىخ ئەحمەدى گەورە/ شىخ محەممەد/
پىر بەدىع/ شىخ ئەحمەدى گىچكە/ پەيوەندىي مائە پىرى
بەھدىنان بە رواندز.

۳۲- تابلۇكانى شەرەفنامە

نووسىن: عەبدولرەقىب يووسف

لە بلاوكراوہكانى وەزارەتى رۇشنىبىرى
چاپ: يەكەم، چ: و- رۇشنىبىرى، ش: ھەولېر، ژس:
۲۷۸، س: ۱۹۹۸، ل. ۲۵۶، ق. ۲۳×۱۶

ناوەرۇك: تابلۇ سىنەم، شىارى ئامىدى/
تابلۇ چوارەم، قوتابخانەيەك يا نەخۇشخانە و
قوتابخانەيەكى نۇشدارى لە ئامىدى.

۳۳- دەولەتى دۇستەكى لە كوردستانى ناوہراستا

نووسىن: عەبدولرەقىب يووسف

وەرگىئرانى لە زمانى عەرەبىيەوہ: ئەبو بەكر عەلى
لە بلاوكراوہكانى كىتبخانەى رۇشنىبىر لە
سلىمانى- زنجىرەى ۱۰۰ كىتېبى كوردى
چاپ: يەكەم، چ: وەزارەتى پەروەردە، ش: ھەولېر،
ژس: ۵۳، س: ۱۹۹۸، ل. ۶۰، ق. ۲۱×۱۵

ناوەرۇك: چەند وتەيەكى بىئويست/ كورد و
فەرھەنگى دەولتەتدارى/ ھەندى بابەت وەك: ژبارى و
شارستانىنى دەولتەتى دۇستەكى: ژبانى كۆمەئىيەتى/
جەژن و بۇنەكان/ ئابىنەكان/ ژبانى ئابووورى/ ژبانى
رۇشنىبىرى/ ھۇنەرى بىناسازى و نەخش و نىگار.

۳۴- رەسولا ماھەند ۵۰ سال تەمەن و ۲۲ سال

خەبات

نووسىن: بەھرۇز گەئلى

چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۱۸۹، س: ۱۹۹۸.

ل. ۲۵۰، ق. ۲۲×۱۶

ناوهرۆك: چوون بۇ بەھدىنان.

۲۵- ھەلبۇزاردنەكانى كوردستان ۱۹ ئايار ۱۹۹۲ بەنگە و دەستھاوئۇر

نووسىن: بەھران ئەحمەد حەبىب

چاپ: يەكەم، چ، و- رۇشنىبىرى، ش، ھەولتېر، ژس

۲۵۰، س: ۱۹۹۸، ل: ۲۰۱، ق: ۲۵×۱۹

ناوهرۆك: پىشەكى/ پارىزگەھدا دھۆك...

۱۹۹۹، ل. ۱۹۶، ق. ۱۹×۱۴

ناوهرۆك: بەشى چوارەم: دەستپىكىردنەوھى قۇناغىكى تىرى شەپ/ داستانى زەمبورو/ داستانى بىستانە/ شەپرى قەرداغ و چەمى پىزان/ داستانى دوو گوندى كەردز و كەرزۇر لە دەشتى ھەولتېر/ داستانى سەفین ۱۹۶۵/ ھىرشەكانى بەھدىنان/ داستانى ھەندىرېن/ بەشى ھەشتەم: شەپرى دۆلىى دىانا- رواندز- گەرووى عومەر ئاغا- زۇك/ شەپ لە بەرى بەھدىنان.

۲۶- خوارووى كوردستان و شۇرى نەپلوول-

بىياتان و ھەلتەكاندن ۱۹۶۱- ۱۹۷۵

نووسىن: ئىبراھىم جەلال

لە بلاوكرائوھكانى دەزگای چاپ و بىلوكردەنەوھى شىنى

چاپ: ۹، چ، ۹، ش، ۹، ژس، ۳۷۷، س: ۱۹۹۹، ل: ۴۵۱، ق: ۲۱×۱۵

ناوهرۆك: خىشتەى مېراتى نامىدى.

۲۶- جىنۇسايد لە عىراتدا و پەلامارى

نەئفال بۇ سەر كورد

نووسىن: مېدل ئىست وۇچ

وهرگىراني لە زمانى ئىنگىلىزىيەوھ: سىامەند موفتى زادە

لە بلاوكرائوھكانى ناوھندى چاپەمەنى و پاگەياندى خاك

چاپ: يەكەم، چ، خاك، ش، سلېمانى، ژس، ۳۹۲، س: ۱۹۹۹، ل: ۶۰۰، ق: ۲۴×۱۷

ناوهرۆك: بەشى دەبەم: ئەئفالى كۇتابى بەھدىنان (۲۵ى تاب- ۱ى ئەپلوولى ۱۹۸۸).

۴۰- راپۇرتى گىتى بىيار و راسپاردەكان-

بەلاغى كۇتابى كۇنگردى دوازەھەمى

پارتى دىموكراتى كوردستان

۱۹۹۹/۱۰/۱۴-۶

بەرھەمكەرن و بىلوكردەنەوھ: (پ.دك)

چاپ: يەكەم، چ، خەبات، ش، دھۆك، ژس، ۹، س: ۱۹۹۹، ل: ۲۴۸، ق: ۲۱×۱۵

ناوهرۆك: ونارى سەروك مەسعوود بارزانى لە شارى دھۆك رۇژى ۱۶-۲-۱۹۹۹.

۲۷- چەند بەرپەرەك ز دىرۇكا رۇژنامەفانىيا

كوردى

نووسىن: موسەدەق تۇقى

لە بلاوكرائوھكانى (ئىفسىنگەھا رەوشەنىبىرى و پاگەھاندن لىق ۱- پىشكا رەوشەنىبىرى)

چاپ: يەكەم، چ، ك- شەرىعى، ش، دھۆك، ژس، ۲۶۰، س: ۱۹۹۹، ل: ۱۹۸، ق: ۲۱×۱۴

ناوهرۆك: رۇژنامەفانىيا مامۇستايىن كوردستانى- كۇقارا ھىقى، رۇژنامەفانىيا باژىرفانىيىن كوردستانى-

كۇقارا دھۆك/ كۇقارا رۇناھى.

۴۱- شولى باروخى- كۇمېدىيا پەلاتىقىا ئىنگىلىزى

لە ۱۹۲۰ ل ئو خەلەكەك ز دەست و دارىن

كوردستانى لچەرىنى ۲۰/۱۹

نووسىن: د.مەسعوود كتانى

چاپ: ۹، چ، زانست، ش، دھۆك، ژس، ۳۱۱، س: ۱۹۹۹، ل: ۶۵، ق: ۲۱×۱۵

ناوهرۆك: پىشكۇتن/ بەھدىنا و كوردستان و

۲۸- چەند لپەرەپەكى زىندوو لە تۇرى نەپلوولدا

نووسىن: ئارى كەرىم رەشىد

چاپ: يەكەم، چ، خەبات، ش، دھۆك، ژس، ۹، س:

دەستىن بىانى ل چەرخى ۱۹ / سەروكانى

۴۲- مېژووى نارامبەكان ئە كوردستاندا-

ھەرانى، جو، ناسۇرى، سريانى، كلدانى

نووسىن: شاسوار خ. ھەرشەمى

لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم

چاپ: دووم^(۱۱)، چ: بابان، ش: سلىمانى، ژس: ۲۱۹،

س: ۱۹۹۹، ل: ۳۴۲، ق: ۲۲x۱۶

ناوهرۇك: بەھدىنان نىشتىمانى نەتەوھى ئاسسۇرىبەكان/

مار شىمون لەبەردەم خولى كۆبوونەوھى كۆمەلەھى

گەلاندا/ ياخبوون و راپەرىنى چەكدارى/ كوشتارى

سىمبل و سەرەتاي ئاوارەبوونىكى ترا/ كلدانىبەكان/ ھۇى

ناولىنانيان بە كلدانى/ رەفتارى كاربەدەستان لەگەل

كلدانىبەكان

۴۳- ئايۇرىي كوردستان ۱۹۷۷- ۱۹۹۰

نووسىن: د.سەلھەددىن حەفید

لە بلاوكراوھكانى سەنتەرى لىكۆلىنەوھى

سىتراتىجىي كوردستان

چاپ: بەكەم، چ: ۹، ش: سلىمانى، ژس: ۳۶۲، س:

۲۰۰۰، ل: ۲۵۴، ق: ۲۲x۱۶

ناوهرۇك: پىشەكى/ بەشى سىيەم: دھۆك/ ھەر

بەشىك باس لە (زانبارى گىشتى و كەرتى كىشتوكال

و كەرتى پىشەسازى و كەرتى خزمەتگوزارى) ھەر

يەك لەو شارائە دەكات/ پىرستى خىشتەكان/

پىرست.

۴۴- بووزاننەوھى مېژووى زانايانى كورد لە

رېنگى دەستخەتەكانيانەوھ- بەرگى سىيەم

نووسىن: محەممەد عەلى قەرداغى

چاپ: بەكەم، چ: الخىساء، ش: بەغداد، ژس: ۱۱۲،

س: ۲۰۰۰، ل: ۴۰۰، ق: ۲۴x۱۷

ناوهرۇك: شىغرى ھەرىرى/ دەستخەتى شىغرى

عەلى ھەرىرى/ شىغرى كوردىبەكانى كەشكۆلى

مەولانا ھەمزە/ شىغرى شىخ وەيس/ مەلا... لووت/

ئىلياس بەگ/ يوسىف ياسكە/ مەولانا مستەفا/

مەلا مستەفا/ دەردىن/ پىرستى كەشكۆلەكە/

بنەمائەى سۇرچى/ (أجزاء القضية) ى تەوھكەلى/

مەلا يوسىف مەجمەرا/ مۇر و دەستخەتى مەجمەرا/

سەرباسەكانى دەستخەتى مەجمەر.

۴۵- پەرىستگەھا لالش

نووسىن: حەسۇ ھورمى

چاپ: بەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۴۰۰، س:

۲۰۰۰، ل: ۱۰۶، ق: ۲۲x۱۶

ناوهرۇك: ناقر لالش، پىر خدر/ جوگرافيا لالش

و پىروزيا لالش و كورتىبەك ژ دىرۇكا لالش، پىر

خدر/ شروڤەكرنا نەخشەيا لالش و چرا ھەلكرن

و بابەتېن جۇراوجۇر، بەدەل فەقىر حەجى/ جەزىن

ل پەرىستگەھا لالش و ئولدارىن ئىزدىان، عەزەدىن

سەلىم باقسىرى/ قەوال، دىخەلىل جندى/ پروژىن

سەخىيركىن.

۴۶- جوگرافى كوردستان

نووسىن: كەرىم زەند

لە بلاوكراوھكانى ناوھەندى چاپەمەنى و راگەياندىنى

خاك

چاپ: بەكەم، چ: خاك، ش: سلىمانى، ژس: ۴۳۹،

س: ۲۰۰۰، ل: ۵۶۲، ق: ۲۲x۱۶

ناوهرۇك:

۴۷- چەند يادەوھرىبەگى رۇشپىرائە

نووسىن: زەيد محەموود عەلى

وەرگىرائى لە زمانى عەرەبىبەوھ: حەسەن ئەحمەد

چاپ: بەكەم، چ: ھەولېز، ش: ھەولېز، ژس: ۱۳۸،

س: ۲۰۰۰، ل: ۷۲، ق: ۱۶x۱۶

ناوهرۇك: گواستەنەوھى كارم بۇ دھۆك.

۴۸- عىراق و تاوانى جىنۇسايد- ئالوى نەنقال

دزى كورد^(۱۲)

بەرھەڤكىردن: ھىومان پابتس ۋچ

وەرگىرائى لە زمانى ئىنگىلىزىبەوھ: جەمال مېرزا

عمىزىز

لە بلاوكراروھكانى كۆقارى ھاقىبوون

چاپ: يەكەم، چ: ۱۱۱۹، ش: بەرلىن، ژس: ۰۹، س: ۲۰۰۰، ل: ۲۴۶، ق: ۲۲×۱۶
ناوهرۆك: بەشى دەيمە دوا ئەنقال، بەھدىنان ۲۵ى
ئوگوست ۶ سىنپەمبەر ۱۹۸۸.

۵۲- چەند چرىكەيەكى درەنگ وەخت بۇ

شەھىد نازاد ھەورامى

بەرھەفكرىن وبلوكرىنەو: مەئبەندى رىكخستنى
كەركووكى (ى.ن.ك) پاشكۆى بلاوكراروھى (پووناكى)
چاپ: ۹، چ: ئاسا، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۲۰۰۱، ل: ۴۸، ق: ۲۰×۱۵
ناوهرۆك: سلافا ل وە بن ھەقالىن ھىژا، مەئبەندى
جوارى بەھدىنان.

۴۹- قەشتەك ز بەرھاتىن پىئەركايەتىن

نووسىن: دېزكار

چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۳۹۶، س: ۲۰۰۰، ل: ۲۴۰، ق: ۲۲×۱۶
ناوهرۆك: پوويدانا شەھىد بىنا ھەقال مەحموود
ئىزدى/ شەقىبىرى بەك لگەل شەھىد ئەردەوان/
سەردەنەك بۇ زۇزانىن ژۇرى/ كارەسانا ئاشوينا بەفرى
ل دەفەرا زاخو.

۵۳- رەشەباي مەرگ- بەكارھىنانى گازى

زەھراوى لە ئايەن عىراق دژ بە گەلى كورە

نووسىن: ۱۱۵۹

وەرگىزانى لە زمانى غەرەبىيەو: لوقمان جەسەن
لە بلاوكراروھكانى مەكتەب رىكخستىن- بەشى
پووناكىبرى (ى.ن.ك)
چاپ: يەكەم، چ: پووناكىبرى، ش: سلىمانى، ژس:
۹، س: ۲۰۰۱، ل: ۴۸، ق: ۱۴×۱۰

۵۰- كورد دوزمنى خۆت بىناسە- بەرگى سىيەم

نووسىن: رەفىق پىشەرى

چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۲۰۰۰، ل: ۴۱۶، ق: ۲۰×۱۵
ناوهرۆك: ھەلوىستى بارزانى بەرامبەرە غەشىرەنى
سۆرچى/ غەشىرەنى برادۆست/ غەشىرەنى شىروانى/
غەشىرەنى ھەركى/ غەشىرەنى دۆلەمەرى.

ناوهرۆك: لە جىياتى پىئەكەكى (ئىرەدا نووسراوہ:
ئەم بابەتمى بەردەستتان راپۇرتىكى ئامادەكراروى
پزىشكانى پىناوى مافى مرقە، سەبارەت بە
كىمىبارانى ناوچەكانى بەھدىنان لە ۲۵ى ئابى
۱۹۸۸دا، كە تارانواھ بەشئۆپەكى مەيدانى،
چاوپىكەوتن و پىشكىن سەبارەت بەو كارەساتە
ئەنجام بەدن. لەبەر گرىنگى بابەتەكەو نەبوون و
كەمى بەلگە ئەسەر پووداوى كىمىبارانى بەھدىنان،
بە پىويستىم زانى ئەم بابەتە بگۆرمە سەر زمانى
كوردى...)/ ھەندى بابەتى ۵ەك، چەند راسىتەك/
لە خىوہتگاي ماردىن/ (ئەجىزا) كچىكى ھەشت
سالى خەلكى گوندى ئىكمال/ عىراق چەكى
كىمباوى لە كوردستاندا بەكارھېناوہ/ (فانىمە)
ژىنگى تەمەن جەفتا سالى خەلكى گوندى مىلش/
ئەنجامى چاوپىكەوتنەكانى سەر كاسىتى قىديو/
پرسىبارەكان/ راپۇرتى ديارەكان/ كۆچى بە كۆمەل
لە باكوروى عىراق/ پوختەى بەلگەكان/ پاشكۆى
مىژووى سەردانەكان.

۵۱- لە (غەمبان) دەوہ بۇ (نامىدى) گەشتىك بە

كوردستانى باشوردا

نووسىن: غەلى سىدۇ ئەلگورانى

وەرگىزانى لە زمانى غەرەبىيەو: ئالىب بەرزىجى
چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: سلىمانى، ژس: ۴۴۵، س: ۲۰۰۰، ل: ۳۲۴، ق: ۲۱×۱۵
ناوهرۆك: بەشى نۆيمە: كۆتابى بەھدىنان و
كشانى بەرەو زنى مەزن/ دۇخى كزىبوونى/ بەشى
دواز دەيمە: مووسىل/ دھۆك/ غەمادىە (نامىدى)/ بەشى
سىاز دەيمە: زىيارا/ غەقرە/ ئاكرى/ زاخو/ مىرنشىنى
بەھدىنان لە نامىدى.

۵۴- ئىزدىيەكان لە مېژووى ئەتەوھەكاندا

نووسىن: سەرپەست حسين

لە بلاوكراوھەكانى مەكتەبى بىر و ھۆشيارى (ى.ن.ك)

چاپ: دووم، چ: ؟، ش: سلىمانى، ژس: ۱۶۱، س: ۲۰۰۲، ل: ۸۴، ق: ۱۱×۱۱

ناوەرۆك: پىنشەكى چاپى دووم/ بابەتەكانى ئەم نامبلكەبە لە سالى ۱۹۸۴ ئە ئىزگەى دەنگى گەلى كوردستان پەخش كراوھ/ تەمەنى درۆ ئە مېژوودا كورته/ داگېركەران چۆن تەماشاي مېژووى گەلانى ژىر دەستەيان دەكەن/ ئاوپت ك لە مېژووى ناوچەى شىنگار و شىخان/ چەند نموونەبەك لە گوشار و پەلاماردانى دېندانە بۇ سەر بەزىدەكانى شىنگار و شىخان/ چ پىويست دەكات خەلكىكى عەرەب بەعەرەب بىرئىن/ پەراوئەكان/ سەرچاوهكان.

۵۵- بىزوتنەوھى ئەتەوھى كورد و ھىواى

سەرپەخۇيى- بەرگى يەكەم

نووسىن: كرىس كۆچىرا

وھرگىزانى لە زمانى فارسىيەوھ: ئەكرەمى مېھرداد لە بلاوكراوھەكانى پىرۆزەى كنىيى دانسقى

چاپ: ؟، چ: ئەما، ش: ؟، ژس: ۲۵۲، س: ۲۰۰۲، ل: ۱۱۱، ق: ۱۱×۱۵

ناوەرۆك: بەرنامەى PKK بۇ كۆنترۆلى بەھدىنان.

۵۶- بووزاندەوھى مېژووى زانايانى كورد

ئەرىگەى دەستخەتەكانىانەوھ- بەرگى

چوارەم

نووسىن: محەممەد عەلى قەرەداغى

چاپ: يەكەم، چ: الخىساء، ش: بەغداد، ژس: ۸۷، س: ۲۰۰۲، ل: ۴۰۰، ق: ۱۷×۲۴

ناوەرۆك: وىنەى دەستخەتى مامۇستا مەلا رەسوولى سۇرچى

۵۷- بىرەوھەريەكانم و تۇپخانەى تۇشى

ئەيلوولى مەزن

نووسىن: خدر عەبدوللا دەباغ (پائىدى تۇپخانە) لە بلاوكراوھەكانى دەزگاي چاپ و بىلوكردەنەوھى موكرىانى

چاپ: يەكەم، چ: و- پەرورەدە، ش: ھولبىر، ژس: ۱۱۴، س: ۲۰۰۲، ل: ۱۲۵، ق: ۱۵×۲۱

ناوەرۆك: گواستەنەوھم بۇ دھۆك و دانانى پىلان بۇ كوشتەم.

۵۸- بىرەوھەريەكانم لە سانى ۱۹۴۴- ۱۹۷۷

نووسىن: زرار سلىمان بەگ دەركەئەيى

چاپ: يەكەم، چ: پەھەند، ش: سلىمانى، ژس: ۹۸۵، س: ۲۰۰۲، ل: ۵۰۶، ق: ۱۷×۲۴

ناوەرۆك: پىنشەكى/ بەشى دووم- ھەندى بابەتى وەك: لە پاپىزى ۱۹۴۳، بەرتكرائىنە مېرگەسۇرا لىدانى مالى حەمەد ئاغاي مېرگەسۇرى/ ۱۱-۱-۱۹۴۳ شەرى گۆرەتوو/ بەشى چوارەم- ھەندى بابەتى وەك: سەرەتاي رى پۇيشتەنە دوور و درىزەكەمان بەرەو سۇقىيەت/ مانەوھى لەشكرى لە دەفەرا مزورى.

۵۹- پەيماننامەيەكى رەش و پۇژىكى سۇر-

لىكۆئىنەوھەيەكى مېژووى ئەتەوھى و

پاميارى رەختەگرانەپە

نووسىن: د.حسین محەممەد عەزىز

چاپ: يەكەم، چ: ئەزم، ش: سلىمانى، ژس: ۳۶۹، س: ۲۰۰۲، ل: ۱۱۱، ق: ۱۴×۲۰

ناوەرۆك: كۆيوونەوھ و دەمەتەقى/ كەركووك، ھولبىر، سلىمانى، ناوچەى بەھدىنان.

۶۰- كورد لە پارىزگاي موول

نووسىن: خەسرى گۇران

لە بلاوكراوھەكانى دەزگاي چاپ و بىلوكردەنەوھى ئاراس چاپ: يەكەم، چ: و- پەرورەدە، ش: ھولبىر، ژس: ۲۸۱، س: ۲۰۰۲، ل: ۲۱۴، ق: ۱۶×۲۳

چاپ: يەكەم، چ: ۱۶۰، ش: رۇشنىبىرى، ش: ھەولنىر، ژس: ۱۶۰، س: ۲۰۰۲، ل: ۱۶۰، ق: ۲۲×۱۵

ناوەرۇك: ھەندى ئاونىشئانى وەك: چىاي ھەرىر گىرا و موزمن خۇي قايم كرد/ لىدونىك لەسەر موفەدەم پوكن ھەزىز رەشىد ھەقراوى/ سەربازگەي سىپىلك وىران دەكرئ/ كاك رەشىد سىندى سەرلەشكرە و ھەرمانى گرتتەوھى ماكوك دەدات/ ھەسۇ مىرخان ھەرماندەي ھىزى كاوھە و داوا دەكات سەربازگەي ھەلدزى تۇپپاران بكرت.

۶۲- پەيماننامە يەكى رەش و پۇزىكى نۇر-

ئىكۇئىنە وە يەكى مېزۇوى نەتەوھى
پاميارى رەشەگراھە

نوسىن: دحسىن محەممەد ھەزىز
چاپ: يەكەم، چ: ئەزمەر، ش: سلىمانى، ژس: ۲۶۹،
۱۸۸، س: ۲۰۰۳، ل: ۱۲۱، ق: ۲۰×۱۴

ناوەرۇك: ناوچەي بەھدىنان

۶۴- رەشەباي زەھر و نەنغال- بەرگى دووم

نوسىن: ھەبىدوللا كەرىم مەھمۇد
لە بلاوكراوھەكانى وھزارەتسى رۇشنىبىرى-
بەرنەوھەرايەتسى گشتى چاپ و بىلوكرنەوھى
سلىمانى

چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: سلىمانى، ژس: ۱۸۱، س:
۲۰۰۲، ل: ۱۲۰، ق: ۲۹×۲۱

ناوەرۇك: گۇرە بەكۇمەئەكەي پىنگاى مووسىل-
دھۆك/ پارتىزانەكانى بەھدىنان لە نەنغالدا
دەھەرەكەيان چۆل نەكرە/ لىستى نەنغالكراوھەكانى
بەھدىنان

۶۵- بەرھەمى بەرھەمى شاكىر ھەتاج ۲

نوسىن: شاكىر ھەتاج
كۆكرنەوھە و پىكخستىن: ئەھمەد سەبىد ھەلى
بەرزىجى
لە بلاوكراوھەكانى دەزگاي چاپ و بىلوكرنەوھى
ئاراس

ناوەرۇك: پىشەكەي/ ناوچە كوردنشىنەكانى
پارىزگەي مووسىل/ بەشى سىبەم: ناوچە
پزگار كراوھەكان قەزاكانى ئاكرى و شىخان/ قەزاي
ئاكرى/ پووى ناوچەكە/ دابەشكردى كارگىرى/ قەزاي
شىخان/ پووى ناوچەكە/ دابەشكردى كارگىرى قەزاي
شىخان/ ناحىيە مەركەز (شىخان)/ ئىزدىبەكان/
ناحىيە مرنبا/ ناحىيە مزوورى/ بەشى چوارەم:
قەزاكانى پۇژھەلتى ناوى دىجلە/ قەزاي ھەمدانىيە/
مەئبەندى ناحىيە ھەمدانىيە/ ناحىيە بەرتلە/
تايفە مەسبىبەكان لە پارىزگەي مووسىلدا/
شەبەك/ ناحىيە نەمروود/ كاكەيى (ساپۇلى)/
ناحىيە كەئەك/ قەزاي مووسىل/ ناحىيە مووسىل/
ناحىيە بەھشىقە/ قەزاي تلىكئىف/ مەئبەندى
ناحىيە تلىكئىف/ ناحىيە ئەلقوش/ ناحىيە وان/
بەشى پىنجەم: كەنارى پۇژئاواي پووبارى دىجلە/
قەزاي تەلەھەفەر/ گرنگى نابوورى قەزاي تەلەھەفەر
و سىياسەتى بەھەرەبكردى/ ناحىيە تەلەھەفەر/
ئوركامنەكان/ ناحىيە زوممار/ ھۈزە كوردەكانى
ئەو ناوچەيە/ تەلبازىيە/ ناحىيە رەببە/ قەزاي
شىنگار/ بەھەرەبكردى شىنگار/ ناحىيە ئەلشىمال/
ناحىيە ئەلقەبرەوان/ قەزاي ئەلبەعاج/ ناحىيە
ئەلقەھتانبىيە/ دەرئەنجامەكان/ باشكۇكان/
پىرست.

۶۶- مېزۇوى دەنگى كوردستانى قىراق

نوسىن: وريا جاف
چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۴، س:
۲۰۰۲، ل: ۱۱۶، ق: ۲۲×۱۶

ناوەرۇك: خەوھەكەي سەفىن- كاغەزەك بۇ باژىرى
من دھۆك- پىشەمەرگە.

۶۷- بىرەوھەرىيەكانم و تۇپخانەي شۇرى

ئەبىلولى مەزن- كوردستانى قىراق- بەرگى

دووم

نوسىن: خدر ھەبىدوللا دەباغ (پائىد)
بە ھاوكارى وھزارەتى رۇشنىبىرى چاپكراوھە

چاپ: يەكەم، چ: و-پەرورەدە، ش: ھەولنېر، ژس: ۳۱۴، س: ۲۰۰۳، ل: ۵۳۶، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك، ئاكىرى/ مېژوۋى ناوچەى ئاكىرى/ زەويناىسى ناوچەى ئاكىرى/ لە ھاوېننەھەوارەكانى ئاكىرىدا/ كۆمەلېھەتېيناوچەى ئاكىرى/ پەوشت و خو و نەرىت لە ناوچەى ئاكىرىدا/ خۇشراپواردن لە ناوچەى ئاكىرىدا/ رۇشنىبىرىى ناوچەى ئاكىرى/ ھۇى دواكەوتنىى ناوچەى ئاكىرى و چارەسەرکردنى/ پىرسە/ چۇن رابوئىرىن؟/ يەزىدىيەكان و ئايىنى يەزىدى/ پىنشەكى/ پەوشت و خوى يەزىدىيەكان/ چېنە ئايىنىيەكان

۶۶- بارزانى و بزوتنەوہى رزگارپخوآزى

كوره شۇرىى ئەپلوول (۱۹۶۱-۱۹۷۵) بەرگى

سىيەم- بەشى يەكەم

نووسىن: مەسعوود بارزانى

چاپ: يەكەم، چ: و- پەرورەدە، ش: ھەولنېر، ژس: ۵۳۹، س: ۲۰۰۴، ل: ۵۸۰، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: بەشى دووہم: زىستانى ۱۹۶۱-۱۹۶۲/ ھەلوئىستى خىلەكانى نر شەپرى زاوئنە/ بەشى سىيەم: بەكەمىن گىتوگۇ و پىلانگىرى/ كەوتنەپرى بەرەو ناوچەكانى بەرورارى ژىرى/ مزوروى ژىرى و ئاكىرى/ رىتكىخىستىى كارگىپىرەتى و سەرىرەشنىى لەشكرى و حىزىايەتى لە بەھدىنان/ بەشى چوارەم: سۇران پاش بەھدىنان/ بەرەو ناوچەى يالەك/ گەمارۇدانى قەلى پايات/ پىكدادانى نر لەكەل چلكاوخۇراند.

۶۷- بارزانى و بزوتنەوہى رزگارپخوآزى

كوره- شۇرىى ئەپلوول ۱۹۶۱-۱۹۷۵ بەرگى

سىيەم- بەشى دووہم

نووسىن: مەسعوود بارزانى

چاپ: يەكەم، چ: و- پەرورەدە، ش: ھەولنېر، ژس: ۵۳۹، س: ۲۰۰۴، ل: ۵۲۴، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: بەشى سىزەبەم: ئاكىرى.

۶۸- بووزاندنەوہى مېژوۋى زانايانى كورد لە

رىگەى دەستفەتەكانىانەوہ- بەرگى تەشەم

نووسىن: محەممەد عەلى قەرەداغى
لە بلاوكرائوہكانى دەزگاي چاپ و بىلوكردنەوہى ئاراس

چاپ: يەكەم، چ: و- پەرورەدە، ش: ھەولنېر، ژس: ۳۱۶، س: ۲۰۰۴، ل: ۳۹۹، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك: نامىلكەبەكى مەلا عەلىى سۇرچى حەرىرى لە بەرپەرچدانەوہى عىسامەدېندا/ حاشىيە مەلا عەلىى سۇرچى بەسەر تەفسىرى بەيزاوييەوہ/ دائىراونكى مەلا عەلىى سۇرچى لە بەرپەرچدانەوہى پەخنەكانى/ مامۇستا مەلا رەسوولى سۇرچى/ مامۇستا مەلا عەلىى حەرىرى سۇرچى و مامۇستايان و كىتبخانەكەيان لە ئاستى چەند دائىراو و دەستخەتدا/ تحفە المسكين الى جناب الامينى مامۇستا محەممەد ھاشمى سىدى/ شەرحى عەقائىدى سەلماسى/ مامۇستا مەلا عەلى سىيامەنسۇر.

۶۹- جىنۇبايد لە عىرائىدا.. پەلامارى نەنقال

بۇ سەر كورد^(۱۹)

نووسىن: مىدل ئىست وۇچ
وەرگىرانى ئە زمانى ئىنگىلىزىيەوہ: محەممەد حەمە سالىح تۇفىق
لە بلاوكرائوہكانى وەزارەتى رۇشنىبىرى- بەرپەبەراپەتى خانەى وەرگىران
چاپ: يەكەم، چ: نىشك، ش: سلىمانى، ژس: ۱۲۸، س: ۲۰۰۴، ل: ۴۵۸، ق: ۲۳×۱۶

ناوەرۇك: بەشى دەبەم: نەنقالى كۇتايى-بەھدىنان ۲۵ى ئاب- ۱ى ئەپلوولى ۱۹۸۸.

۷۰- دەنگى مېنە لە گۇرانىى فۇلكلورى

كوردېدا^(۲۰)

نووسىن: بوار نوورەدېن
لە بلاوكرائوہكانى ئىستېتوتى كەلەپوورى كورد- بە يارمەتىى رىتكىخراوى نەروىجى (NPA) چاپكراوہ
چاپ: يەكەم، چ: شىقان، ش: سلىمانى، ژس: ۲۰۰، س: ۲۰۰۴، ل: ۱۷۸، ق: ۲۴×۱۶

ناوەرۇك: بەشى يەكەم: فۇلكلورى كوردى/ بەشى دووہم:

بىروانە كىتئىبى ژمارە ۱۴.

۷۴- لە دووتوئىي يادداشتى شارد۱-

لىكۇلىنەوھەپەكە لە مېزووى (۱۵۵) رۇزى

ھوكمدارىيەتى كوردستانى باشور دەدوئى-

بە بۇنەى تىپەپوونى دووسەد سال

بەسەر شارى سلىمانىدا

نووسىن: غەلى خالىد ھەمىد (كاكە مەم بۇتانى)

لە بلاوكرائوھكانى ھەفتەنامەى سلىمانىي نوئى-

سەرۇكاپەتئىي شارهوانىي سلىمانى

چاپ: سىنەم، چ: ژىر، ش: سلىمانى، ژس: ؟

س: ۲۰۰۴، ل: ۱۲۷، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: ھەمان ناوەرۇكى چاپى بەكەمى ھەپە،

بىروانە كىتئىبى ژمارە ۱۴.

۷۵- مەھمەد پائىز رەواندوز-

لىكۇلىنەوھەپەكە لە كەسايەتى و قۇئائى

ھوكمەكەى لە روائگەى ئايىنى و دەروون

ئاسىيەوھ

نووسىن: ئەھمەد سەبىد غەلى بەرزنجى

لە بلاوكرائوھكانى بەرئوھبەراپەتئىي كىتئىبى چاپ

و بلۇكرەنەوھ

چاپ: بەكەم، چ: شىقان، ش: سلىمانى، ژس: ۷۹۷،

س: ۲۰۰۴، ل: ۲۹۴، ق: ۲۲×۱۶

ناوەرۇك: بەشى سىنەم، بابان و سۇران/ ئەمىر

مەنسۇرى مۇتەسەرىپ/ بەھدىتان/ ئىزدىيەكان/

سەرەئائى ناوابوون/ بۇتان.

۷۶- ئەلبومى رۇژنامە نووسانى كوردستان

بەرھەڭكردن، كىژنەى بائى قىستىقائى بەدرخان

لە بلاوكرائوھكانى دەزگائى چاپ و بلۇكرەنەوھى

بەدرخان

چاپ: بەكەم، چ: و-پەرەدە، ش: ھەولئىز، ژس: ؟

س: ۲۰۰۵، ل: ۴۸، ق: ۲۱×۱۶

ناوەرۇك: بەرنامەى دووھمىن فىستىقائى بەدرخان-

دھۇك.

نافرەت لە كوردەوارىدا/ بەشى سىنەم، دۇزىنەوھى دەنگى

مىننە/ بەشى چوارەم، خۇشەوېستى/ بەشى پىنچەم،

نازەزائى/ بەشى شەشەم، سىكس/ بەشى ھەوتەم،

دەمەتەقى و بالۇرە/ ئەنجام/ فەرھەنگۇك/ سەرچاوھكان/

پىئاسەبەكى كىتئىبەكە بە زمانى غەربىي و ئىنگلىزى.

۷۱- كورتەپەك لە زىاننامەى زانا ئايىنىيە كۇچ

كردووھكانى سەدەى بىستەم لە ئاو شارى

ھەولئىز

نووسىن: غومەر شىخ لەتىف بەرزنجى

لە بلاوكرائوھكانى وەزارەتى ئەوقاف و كاروبارى

كۆمەلىيەتى

چاپ: بەكەم، چ: ز- سەلحەدىن، ش: ھەولئىز، ژس:

۴۸۴، س: ۲۰۰۴، ل: ۵۱۸، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: م-مەلا سەلىم مەلا سەبىد ئاكرەبى

۱۹۹۱-۱۹۲۵.

۷۲- كۇستى شارىك يان- بەسەرھائى كارەساتى

بۇسبابارەكەى شارى قەندزىي ۲۴-۴- ۱۹۷۴

و راپەرىنە مەزىنەكەى ۱۹۸۲/۴/۲۴

بەدواداچوون و لىكۇلىنەوھە و لەسەر نووسىن:

تەھا بابان (دادوهر)

چاپ: بەكەم، چ: كارۇ، ش: سلىمانى، ژس: ۴۴۹.

س: ۲۰۰۴، ل: ۲۴۴، ق: ۲۹×۲۰

ناوەرۇك: وەزە لە ناوچەى بەھدىتان.

۷۳- لە دووتوئىي يادداشتى شارد۱-

لىكۇلىنەوھەپەكە لە مېزووى (۱۵۵) رۇزى

ھوكمدارىيەتى كوردستانى باشور دەدوئى- بە

بۇنەى تىپەپوونى دووسەد سال بەسەر

شارى سلىمانىدا

نووسىن: غەلى خالىد ھەمىد (كاكە مەم بۇتانى)

لە بلاوكرائوھكانى ھەفتەنامەى سلىمانىي نوئى-

سەرۇكاپەتئىي شارهوانىي سلىمانى

چاپ: دووھم، چ: شىقان، ش: سلىمانى، ژس: ۳۴۵،

س: ۲۰۰۳، ل: ۲۲۶، ق: ۲۰×۱۴

ناوەرۇك: ھەمان ناوەرۇكى چاپى بەكەمى ھەپە.

۷۷- باشوورى كوردستان ئە نيوان

دوو ھەلبۇزاردندا ۱۹۹۲-۲۰۰۵

نووسىن: حامىد گەھەرى

چاپ: يەكەم، چ: بلوكرائوى كاوه، ش: سويد-
سنوگھۆلم، ژس: ۱۹۹۲، س: ۲۰۰۵، ل: ۱۴۴، ق: ۲۱×۱۵

ناوهرۆك: ھەلبۇزاردنى شارهوانىيەكان لە
پارىژگاكانى ھەولنر و دھۆك/ ريوواوھكانى سانى
۲۰۰۲: شارۇچكەى شىخان رزگار كرا.

۷۸- نوومارى تەمەن - رەو- بەرگى ە

نووسىن: گەرىم زەند

چاپ: يەكەم، چ: ريوون، ش: سلېمانى، ژس: ۲۰۲۰،
س: ۲۰۰۵، ل: ۴۴، ق: ۲۴×۱۷،
ناوهرۆك: ئاكرى.

۷۹- رادىو و تەلەفزیونی گەلى كوردستان

نووسىن: ئەمىر نامىق عەبدوللا

لە بلاوكرائوھكانى مەكتەبى بىروھۇشيارى
(اى-نك)
چاپ: ۹، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۱۹۹۶، س: ۲۰۰۵، ل: ۱۰۶،
ق: ۲۰×۱۵

ناوهرۆك: بەشى سىيەم، تەلەفزیونی گەلى
كوردستان/ تەلەفزیونی گەلى كوردستان كەئالى
زاخۇ/ تەلەفزیونی گەلى كوردستان كەئالى دھۆك.

۸۰- روناھى- كۆقارەكا كوردى بوو د ئاھەرا

۱۹۶۶-۱۹۶۷ ئى دال بەغدا دەرگەتسىە

نووسىن: حاقىز قازى

لە بلاوكرائوھكانى دەزگای چاپ و بلوكردنهوھى
سپىرئز
چاپ: دووھم^[۱۴]، چ: وپەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس:
۵۹، س: ۲۰۰۵، ل: ۱۴۱، ق: ۲۳×۱۶

ناوهرۆك: روناھى ژمارە ۱ سالا ۱، ئامىدى: ئەبوزەيد
مستەفا سىدى/ روناھى ژمارە ۲ سالا ۱، زاخۇ، ئەبوزەيد
مستەفا سىدى/ روناھى ژمارە ۷-۸ سالا ۱، دھۆك،

حەسەن جىدى/ روناھى ژمارە ۴ سالا ۱، ئاكرى: ئەبوزەيد
مستەفا سىدى.

۸۱- رەدووكەوتن لە كەلتوورى كوردیدا^[۱۵]

نووسىن: بوار نوورەدەين

لە بلاوكرائوھكانى ئىنستىتوتى كەلەپوورى
كورد- لەسەر نەركى بەرئوھەرايەتتى گىشتىي چاپ
و بلوكردنهوھى سلېمانى و ھاوكارى رىكخراوى
نەروىجى (NPA) چاپكراوھ
چاپ: يەكەم، چ: شىخان، ش: سلېمانى، ژس: ۵۶۶،
س: ۲۰۰۵، ل: ۴۰، ق: ۲۴×۱۷

ناوهرۆك: بەشى دووھم، رەدووكەوتن لە نەرشىفى
كىتەبخانەى كوردیدا (ئەم بەشەدا چەند نووسەرىك
باسى رەدووكەوتن دەكەن، كە ھەندىكىان
پەيوەندىيان بە ناوچەكانى پارىژگای دھۆكەوھ ھەبە،
مەلا مەحموودى بايەزىدى/ لووسى گارنىن/ ئىرىك
براوھرا/ شاكىر فەتاح/ باسىلى نىكتىن/ ئەنوەر مانى/
سىدىق دەمەلوچى/ ھاشىم عەقراوى (ئاكرەبى)/
دەدەرخان سىدى/ بەشى سىيەم، چاپىنكەوتنەكان:
جەمىل مەمەد ئەنوەر شىلازى انووسەر و
فۇلكلورىست- بەھدىنان/ خىزى شىنگالى (نووسەر
و فۇلكلورىست- ئىزىدى/ بەشى چوارەم، رەنگدانەوھى
رەدووكەوتن لە فۇلكلورى كوردیدا/ بەشى پىنجەم،
شىكردنهوھى رەدووكەوتن/ بەشى شەشەم،
بىلبۇگرافيا/ پىئاسەى لىكۆئىنەوھەكە بە شىوھزارى
كرمانجى ژووورو و زمانى ئىنگلىزى.

۸۲- كوندەكانى كوردستان- بەرگى دووھم-

كوندەكانى باشوورى كوردستان لە

سەرزەپرى دانىشتوانى عىراقدا ۱۹۷۷

نووسىن: د.عەبدوللا غەفوور

لە بلاوكرائوھكانى دەزگای چاپ و بلوكردنهوھى
ئاراس

چاپ: يەكەم، چ: وپەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس:
۷۶۴، س: ۲۰۰۵، ل: ۴۳، ق: ۲۳×۱۶

ناوهرۆك: بەرايى/ ئەستانى نەبەوا/ ئەستانى

دھۆك/ زانىيارى ئامارى.

۸۲- گەريانەك د ناپ باغى ئەدەبىي كوردىدا

نووسىن: رەشىد فەندى
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتى نووسمەرانى كورد-لقى
دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۸۵، س:
۲۰۰۵، ل: ۳۸۲، ق: ۲۱×۱۵
ناوەرۆك: ئىكەمىن پەرتووكانە ل دھۆك.

۸۴- وپرانكارى و تاوانەكانى بەس لە

بىرەوهرىيەكاندا

نووسىن: جەمال شىخ نوورى
لە بلاوكراۋەكانى ۋەزارەتى رۇشنىبىرى-
بەرنۆبەرايەتى گشتى چاپ و بلوكردنەۋى
سلىمى

چاپ: يەكەم، چ: روون، ش: سلىمانى، ژس: ۴۲۲،
س: ۲۰۰۵، ل: ۲۰۸، ق: ۲۰×۱۴
ناوەرۆك: ناۋى ئەو شۆپنەنى كە لە پارىزگاكانى
ھەولير و سلىمانى و دھۆك راگوپىزاۋون/ ئازادكردنى
پارىزگاي دھۆك/ كىمىبارانكردنى ناحىيە بامەرنى و
گوندەكانى سەر بەم ناحىيە.

۸۵- ياكتاۋكردنى رەگەزى كورد لە كوردستانى

غىزاقدا (۱۹۲۵- ۲۰۰۰) ئىكۈلىنەۋەيەكى

(جىۋگرافى- سىياسى- مېژوووى) ە لەمەر

پرۇسەكانى بەمەرەبىردن و راگواستنى

دانىشتوان

نووسىن: فرمان غەبدولرەحمان
لە بلاوكراۋەكانى مەكتەبى بىر و ھۆشيارى اى.ن.ك)
چاپ: يەكەم، چ: جەمدى، ش: سلىمانى، ژس:
۹۹۸، س: ۲۰۰۶، ل: ۱۸۸، ق: ۲۰×۱۴

ناوەرۆك: نەخشەى ژمارە ۵ لىۋاى مووسىل دواى
داپرانى پارىزگاي دھۆك/ خىشتەى ژمارە ۱ چەند
زانىيارىيەك لەسەر پارىزگاي دھۆكى داپراۋ لە پارىزگاي
مووسىل.

۸۶- خۇپشاندانەكانى كوردستان لە نيوان

دلىۋزى بۇ نىتەمان و گىرەشۆبەيىنىدا

بەرھەفكردن: بەسام غەلى- گۇران شىخ
مستەفا- ھىمىن مىرانى- غومەر سىدىق
لە بلاوكراۋەكانى پەيمانگاي كوردستان بۇ پرسە
سىياسىيەكان

چاپ: يەكەم، چ: ۋ-رۇشنىبىرى، ش: ھەولير.
ژس: ۴۴۰، س: ۲۰۰۶، ل: ۱۹۲، ق: ۲۲×۱۵
ناوەرۆك: راپۇرتى خۇپشاندانەكەى ئاكرى.

۸۷- خەبات و خوين- بىرەوهرىيەكانى

سالىنى خەباتى پىشمەرگايەتى

نووسىن: خورشىد شىرە
چاپ: يەكەم، چ: ۋ- پەرۋەردە، ش: ھەولير، ژس: ۳۲۱،
س: ۲۰۰۶، ل: ۳۱۲، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۆك: چوونمان بۇ زاخۇ/ يەكەم لىدانى
پىشمەرگە لە سوپاي غىزاقى لە سالى ۱۹۶۲ لە
كەلى زاخۇ.

۸۸- رېپەرى پىشمەزى ھەرىمى كوردستان-

كەرتى تايبەت

بەرھەفكردن و بلوكردنەۋە، بەرنۆبەرايەتى
كارگەكانى كەرتى تايبەت- بەرنۆبەرايەتى گشتى
پىشمەسازى- ۋەزارەتى پىشمەسازى

چاپ: يەكەم، چ: ۋ-رۇشنىبىرى، ش: ھەولير، ژس:
۶۷۵، س: ۲۰۰۶، ل: ۱۷۵، ق: ۲۲×۱۷

ناوەرۆك: پىرست/ ئەم رېپەرە/ پىشمەسازى
بىناسازى دھۆك/ بەشى دووم: پىشمەسازى خۇراك-
دھۆك/ بەشى سىيەم: پىشمەسازى ئاسنگەرى
دھۆك/ بەشى چوارەم: پىشمەسازى پلاستىكى
دھۆك/ بەشى پىنجەم: پىشمەسازى خزمەتگوزارى
دھۆك/ بەشى شەشەم: پىشمەسازى دارتاشى
دھۆك/ بەشى جەوتەم: پىشمەسازى ئىكەلوى دھۆك.

۸۹- رىگايەك بۇ نازادى- زىياننامەى

شەھىدى سەركردە ئىبراھىم غەزۇ و

**چەنە لاپەردەيەكى مېژوويى سەرەتايەكانى
دامەزئاندىن و درووست بوونى يەكئىنى
نىشماتى كوردستان**

بەرھەفكردن و كۆكردنەوۋە: رېنوار سالت
چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۵۷۷، س: ۲۰۰۶،
ل: ۲۸۱، ق: ۲۱×۱۶
ئاوهرۆك: سەرەنجامى مەفرەزەكانى بەھدىنان.

۹۰- رۇزائى ئە مېژوويى ئۇرۇشى ئەيلول ۱۹۶۱- ۱۹۶۵

نووسىن: شەوكت مەلا ئىسماعىل خەسەن
ئە بلاوكراوۋەكانى نووسىنگەمى تەفسىر
چاپ: يەكەم، چ: ۷- پەرورەدە، ش: ھەولتېر، ژس: ۵۲۱،
س: ۲۰۰۶، ل: ۴۷۹، ق: ۲۱×۱۶
ئاوهرۆك: ئېرېست/ بەرەو زاۋىتتە.

۹۱- زەردەشت ھىۋاي رزگارى

نووسىن: بابان سەقزى
ئە بلاوكراوۋەكانى ۋەزارەتسى رۇشنىبىرى-
بەرتوۋبەرتىبى چاپ و بلوكرىنەۋەمى سلىمانى
چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: سلىمانى، ژس: ۱۸۱، س:
ل: ۴۲۸، ق: ۲۱×۱۶
ئاوهرۆك: ۋلتى بەھدىنانى زەردەشت.

۹۲- زيان و بەرھەمى ئەندازىرى بىيات سازى

خەيرەددىن سادق جەمىل
بەرھەفكردن، رەشىد غەلى كەلناسكى
چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۸، س:
ل: ۹۰، ق: ۲۱×۱۵
ئاوهرۆك: كەنگى ل كوردستانى ب گىشتى و ل
دھۆك ب تايەتتى ھاتىيە ناسىن؟

۹۳- شىگال- كوردايەتسى.. تەرخىل.. و تەرىپ

بەرھەفكردن: ۋەسفى خەسەن رىنىنى
ئە بلاوكراوۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكرىنەۋەمى
سپىرىنژ
چاپ: يەكەم، چ: ۷- پەرورەدە، ش: ھەولتېر، ژس: ۱۱۹،

س: ۲۰۰۶، ل: ۱۰۳، ق: ۲۱×۱۵

ئاوهرۆك: پىشمەرگىن ھىزا ھەلگورد و ھىزا
شىنخان د ھەۋارا شىگال دچن/ تەرخىل و تەرىپ.

**۹۴- شەتوگەمى مەلاى خەتى
(ئەفسانەمى مېژوونووسىك)**

نووسىن: خەسەن مەحمۇود خەمەكەرىم
ئە بلاوكراوۋەكانى پىرۇزەمى تىشك
چاپ: يەكەم، چ: چوارچرا، ش: ۹، ژس: ۵۳۶، س:
ل: ۱۰۰، ق: ۲۱×۱۶

ئاوهرۆك: رۇلى مەلاى خەتى ئە مېرىنشىنى
سۇراندا/ پىش ۋتە/ سەرھەئدانى مېرىنشىنى سۇران/
زىجىرەمى مېرىمگان/ مېر مەمەد (پاشاكۇرە/
پەلامارى مېرىنشىنەكانى بەھدىنان و بايەزىدىان و
ھەكارى/ بووخانى ھەردوو مېرىنشىنى بەھدىنان و
بەزىدىان.

۹۵- گۇرانىبىزە تەمرەكان- بەنى سىيەم

نووسىن: جان تۇماس كۇبى (باكوورى)
ئە بلاوكراوۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكرىنەۋەمى
ئاراس
چاپ: يەكەم، چ: ۷- پەرورەدە، ش: ھەولتېر، ژس:
ل: ۱۴۹، س: ۲۰۰۶، ل: ۲۳۵، ق: ۲۱×۱۷
ئاوهرۆك: عىسا بەروارى.

۹۶- مېژوويى رواندىز

نووسىن: مەمدوۋى سەلىم مزورى
چاپ: يەكەم، چ: منارە، ش: ھەولتېر، ژس: ۸۲۸، س:
ل: ۳۸۰، ق: ۲۱×۱۶
ئاوهرۆك: ھىرشەكانى مېر بۇ سەر بەھدىنان.

۹۷- ھىزىنەكە د زمانى كوردىدا

نووسىن: رەشىد فىدى
ئە بلاوكراوۋەكانى يەكئىنى نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۷۳، س:

۲۰۰۶، ل: ۱۱۱، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۈك: خواندىنا كوردى ل پارىزگەھا دەۋكۈڭ.

**۹۸- نەنقالى رەش- نەنقالى سېئى گەرميان
لە ناۋەسېئى تا سېئى ھەسار
Blak Anfal- The Anfal
Campaign Garmian^(۳۷)**

نووسىين: مەلا شاخى

چاپ: يەكەم، چ: كارۋۇخ، ش: سىلېمانى، ژس: ۹، س:

۲۰۰۷، ل: ۳۳۸، ق: ۲۲×۱۱

ناۋەرۈك: ئەنقالى ھەشت بۇ سەر بەھدىنان.

۹۹- بەركۈنلىك لە مېژوۋى كورد و كوردستان

نووسىين: شەئەيد مەموزىنى

چاپ: يەكەم، چ: مەنارە، ش: ھەولېر، ژس: ۲۴، س:

۲۰۰۷، ل: ۲۷۹، ق: ۲۳×۱۷

ناۋەرۈك: پاشماۋەي شارستانىيەت و شوپىنەۋارى
مادەكان/ قەلى ئاكرى/ پاشماۋەيەكى بەردى كۈن/
بەشى سېئىم: ئايىن و نەرتى كوردەۋارى/ ئايىنى
نەھلى ھەق/ ئايىنى دەقەرى خەلكى بەھدىنان/
ئايىنى مەزەك/ ئايىنى مانى.

۱۰۰- پىنكھاتەي نەتەۋەيى دانىشتوان لە

باشورى كوردستان- بە گۈيرەي سەرزەمىرى

دانىشتوانى عىراق ۱۹۷۷

نووسىين: د-عەبدوللا غەفور

لە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي تونزىنەۋە و بلوكردەنەۋەي

مۇكرىبانى

چاپ: نوۋەم، چ: ئاراس، ش: ھەولېر، ژس: ۸۸۷، س:

۲۰۰۷، ل: ۱۱۱، ق: ۲۴×۱۷

ناۋەرۈك: بەشى سېئىم: ژمارە و پىژەي نەتەۋەكان
لە سەرجمەي دانىشتوانى قەزايەكاندا/ ئاكرى/
نامىدى/ زىبار/ دەۋك/ چۇمان/ زاخۇ/ شىنخان/ شىنگال/
ھەمدانىيە/ تەلەغفەرا/ تىكىف. ئەستانى دەۋك:
(كورد، غەرب، توركمان، سىريان، ئەرمەن، ھىدىكە)/
ئەستانى نەپنەۋا، (كورد، غەرب، توركمان، سىريان،

ئەرمەن، ھىدىكە)/

بەشى سېئىم: ژمارە و پىژەي نەتەۋەكان لە
سەرجمەي دانىشتوانى قەزايەكاندا/ ئاكرى/ نامىدى/
زىبار/ دەۋك/ چۇمان/ زاخۇ/ شىنخان/ شىنگال/
ھەمدانىيە/ تەلەغفەرا/ تىكىف. بەشى چوارەم:
ژمارە و پىژەي نەتەۋەكان لە سەرجمەي دانىشتوانى
ناحيەكاندا/ شۇرۇش/ نەھلى/ گىردەسىن/ خەلىمان/
گولى/ كۇكس/ سىمىل/ سىلىقانى/ رەببە/ باشىق/
ئىشمالۇ. دىژەي تابلى: ۴، ژمارە و پىژەي نەتەۋەكان لە
سەرجمەي دانىشتوانى ناھىيەكانى ئەستانى ھەولېر
۱۹۷۷/ دىژەي تابلى: ۴، ژمارە و پىژەي نەتەۋەكان لە
سەرجمەي دانىشتوانى ناھىيەكانى ئەستانى دەۋك
۱۹۷۷.

۱۰۱- راپۇرتى كار و چالاكىيەكانى ۋەزارەت

بەھەفكرىن و بلوكردەنەۋە: ۋەزارەتى مافى مۇۋە-

ھكۆۋمەنتى ھەرىمى كوردستان

چاپ: يەكەم، چ: كارۋان، ش: ھەولېر، ژس: ۹، س:

۲۰۰۷، ل: ۲۰۰، ق: ۲۳×۱۷

ناۋەرۈك: بەشى پىنكخراۋەكان/ كار و چالاكىيەكانى
نووسىينگە و بەرنەۋەراپەتپىيەكانى ۋەزارەت: زاخۇ/
ئاكرى.

۱۰۲- چىرا- زىچىرە نووسىين و بابەتىكى

ھۈنەرىيە لە دىدار و چاۋپىتكەۋىتى

شانۇكاران و پىپۇرتاز و باسى ھەندىك

كەسپەتى رابەر لە ھۈنەرمەندانى شانۇ و

مۇزىكى كوردى

نووسىين: ئاسايش عوسمان دانىش

لە بلاۋكراۋەكانى ۋەزارەتى رۇشنىبىرى-

بەرنەۋەرتىبى چاپ و بلوكردەنەۋەي سىلېمانى

چاپ: يەكەم، چ: كارۋ، ش: سىلېمانى، ژس: ۵۸۱،

س: ۲۰۰۷، ل: ۱۲۴، ق: ۲۰×۱۵

ناۋەرۈك: غازى بامەرنى- رابەرتكى مەزنى شانۇي
كوردى.

۱۰۲- سەرۋەرىيەكانى يەكئىتىي نىشتمانىي كوردستان لە رۇزگارە سەفتەكانى گەلى كوردەدا

نووسىن: موسمان كانى يانكەيى
لە بلاوكراۋەكانى مەكتەب رىكخستىن- بەشى
پووناكبيرى (ى.ن.ك)
چاپ: يەكەم، چ: روون، ش: سلېمانى، ژس: ۱۱۲۸،
س: ۲۰۰۷، ل: ۲۹۳، ق: ۲۲×۱۶
ناۋەرۇك: بەردەوامى ھېرشى رۇزىم بە ناۋى (ئەنقالى
۸ بۇ سنوورى بەھدىنان).

۱۰۴- شۇرى نىشتمانى و ئەتەۋەيى ئەيلول و ھەيپەتى ئەسەد قۇشەۋى

نووسىن: سەفا جاف
چاپ: يەكەم، چ: منارە، ش: ھەولير، ژس: ۴۹۲، س:
۲۰۰۷، ل: ۴۲۲، ق: ۲۳×۱۶
ناۋەرۇك: سىلگى- بارزانى دووم و عاسىمەي
ناۋچەكانى مزوورى بال/ ئەلبوومىك لە وئەي ھەندى
لە وانەي بوونە نەمر و شەھىد و قارەمانى ناۋچەكانى
مزوورى بال/ وئەي ھەندى نەمر و قارەمانى گوندى
سىلگى/ فازىل فايەق فەقى حسىن- شەۋىك لە
بەرگى سىلگىدا/ ئەلبوومىك لە وئەي ئەوانەي
بوونە نەمر و قارەمان لە ناۋچەكانى مزوورى بال.

۱۰۵- شەرەفناھىيا شەرەفخاننى بدلىسى

تەرچەما مەلا مەھموودى بازىدى (۱۷۹۷-

-۱۸۶۷)

نووسىن: شەرەفخاننى بدلىسى
ۋەرگىرانى لە زمانى فارسىيەۋە: مەلا مەھموودى
بايەزىدى
بەرھەفكردن: سەئىد دىرەشى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بىلوكردنەۋەي
سپىرنز

چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۷۳۱، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۲۱، ق: ۲۳×۱۶
ناۋەرۇك: دەرھەقى زكرا حاكىمىد جەكاربانە كو

مەشھورىن بە شەنوبى/ دەرھەقى زكرا حاكىمىد
عمادبەين كو مەشھورىن بە بەھدىنان/ دەرھەقى
زكرا حاكىمىد جزىرى كو ئەو ژى بە سى شۇعبانە/
دەرھەقى زكرا حاكىمىد گوركىلى/ دەرھەقى زكرا
حاكىمىد حەسەن كىفابىن كو مەشھورىن بە ملكان/
مىناك ژ لبا فارسى/ ناقدار و جھوار.

۱۰۶- كئىبى دياربەكرىيە- مېژوۋى ھەسەن

بەگى ئاق قۇيوۋتوۋ و باب و باپىرانى

و ھەرھى سەبارەتە بەۋى لە دىرۇكانى

قەرەتۇيوۋتوۋ و ھۇفاتاي دا

نووسىن: ئەبۇبەكر تارانى
ۋەرگىرانى لە زمانى فارسىيەۋە: سەئەدەدىن
ناشتى

لە بلاوكراۋەكانى بىكەي ژىن
چاپ: يەكەم، چ: شىقان، ش: سلېمانى، ژس: ۵۰۶،
س: ۲۰۰۷، ل: ۱۰۵، ق: ۲۴×۱۷
ناۋەرۇك: باسى گىرانى نامىدى بەدەست سولتان
ھەمزە/ باسى گەمارۋى نامىدى دەروازەي يزگارى
لەلايەن رۇستەمى تورخانەۋە.

۱۰۷- كورد مەرەب برىتانىيەكان-

بىرەۋەرىيەكانى كاپتن لاين لە مەر

رووداۋەكانى باشوورى كوردستان ۱۹۱۹-

۱۹۲۹

نووسىن: كاپتن لاين
ۋەرگىرانى لە زمانى ئىنگلىزىيەۋە: دىاسپىن
سەردەشتى

چاپ: ۱، چ: سىما، ش: سلېمانى، ژس: ۱۰۷۹، س:
۲۰۰۷، ل: ۲۱۸، ق: ۱۹×۱۴
ناۋەرۇك:

نېۋەرۇك/ وتەي ۋەرگىنرا/ بەشى يەكەم: مووسىل
دھۆك و راپەرىنى ۱۹۲۰.

۱۰۸- ئەنقال لە يادەۋەرى پىشمەرگەيەكدا

نووسىن: خەلىل سەركانى

لە بلاوكراوھەكانى كۆمەلەى پىنشمەرگە
دېرىنەكانى كوردستان
چاپ: يەكەم، چ: گەنج، ش: سلىمانى، ژس: ۲۱۳۰،
س: ۲۰۰۸، ل: ۳۴۵، ق: ۲۳۱۱
ناوەرۇك: قۇنغاغە كۆتايىبەكانى ئەنفال، ئەنفالى
ھەشتى بەھدىنان/ ھەنگاۋەكانى ئۆپەراسىيۇنى
ئەنفالى بەھدىنان

۱۰۹- ئەلبوۋىي كەتكۈل- بەرگى يەكەم

نووسىن: محەممەد غەلى قەرەداغى
لە بلاوكراوھەكانى ئەكادىمىيىاى كوردى
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۱۱۴۱، س:
۲۰۰۸، ل: ۳۴۶، ق: ۲۴۱۷
ناوەرۇك: كەشكۈلى بىنەمالەى سۈرچى- مەۋلانا
خەمزە

۱۱۰- بەستاندار كوردى زمانى كوردى و

ئەلفوۋىيى كوردى

نووسىن: دەرەفىق سابىر
لە بلاوكراوھەكانى دەرگى چاپ و پەخشى سەردەم
چاپ: يەكەم، چ: سەردەم، ش: سلىمانى، ژس:
۲۰۰۸، ل: ۱۱۸، ق: ۲۱۱۵
ناوەرۇك:
دىالىكتى بەھدىنانى و زمانى ئەدەبىي يەكگرتوۋى
كوردى

۱۱۱- پايىزا پەيفان- خواندنىن ھزرى و

رەخنەبىي

نووسىن: سەبىرى سلىقمانى
لە بلاوكراوھەكانى يەكىتتى نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۳۵۴، س:
۲۰۰۸، ل: ۱۱۷، ق: ۱۹۱۳
ناوەرۇك: خواندنىن بۇ رۇمانى ل دەقەرا بەھدىنان

۱۱۲- تىكىت دىئابىرا گۇتارا رەخنەبىي و

رېجازىن ئەدەبىيە

نووسىن: ئەمىن غەبدولقادىر
لە بلاوكراوھەكانى يەكىنى نووسەرانى كورد- لقى
دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۱۲۹۱، س:
۲۰۰۸، ل: ۳۱۲، ق: ۲۰۱۴
ناوەرۇك: رەنگفەدانا ھزرا بەرگرىن د ھوزانىن
(خەلىل دھۆكى)دا

۱۱۳- خويىندەۋارى- رېنگەبەكى سەخت ودرىژ لە

كوردستاندا

نووسىن: غازى خەسەن
لە بلاوكراوھەكانى دەرگى چاپ و بۆكردنەۋەى
ئاراس
چاپ: يەكەم، چ: ئاراس، ش: ھەولىر، ژس: ۱۱۸۳،
س: ۲۰۰۸، ل: ۴۳۰، ق: ۲۸۱۷
ناوەرۇك: خويىندەن لە بەھدىنان و پارىزگى دھۆك

۱۱۴- دىيان بارزانى

نووسىن: رەشىد فەللاخى
چاپ: يەكەم، چ: ؟، ش: ؟، ژس: ۲۱۹۵، س: ۲۰۰۸،
ل: ۱۱۰، ق: ۲۱۱۴
ناوەرۇك: لە برادۇست/ گەرى ھىزى چەكدارا/
شەرى تراوش/ شەرى ناۋچەى غاسى/ شەرى گەلى
زاۋىتە

۱۱۵- پاپىسىن و پرا ۋەرگرتن- قەگەريان بۇ

دەستھەلاتا گەل

نووسىن: مووسلم باتىلى
پىشكىشكىرن: دىئازم يونس غوسمان
لە بلاوكراوھەكانى يەكىتى نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۳۲۵، س:
۲۰۰۸، ل: ۳۱۲، ق: ۲۰۱۴
ناوەرۇك: فەكۈلىنا دوۋى، چاۋانى و پەيمانگا
و شىۋاز/ چاۋانبا ئەنجامدانى (پاپىسىنەك ۋەك

پىكھاتەنى ۋەزارەت/ ئىستى چالاكىيەكان/ ھەيكەلى كارگىزى ۋەزارەتى رۇشنىبىرى/ تەۋاۋى كىتئەكە لەسەر ئارت چاپكراۋە.

نموونه/ راپرسىن و بزاقىن كوردستانى اپەيمانگى كوردستان بۇ پرسىنە سىياسىيەكان/ پەيمانگا دھۆك بۇ پرسىن سىياسى/ رىكا ئىبىنى كرنى/ گرىنگىزىن شىتوازىن ئىبىنى كرنى.

۱۱۹- كار و چالاكىيەكانى لىژنەنى فەتۋاى يال

لە كوردستاندا

بەرھەفكرىن: محەممەد مەلا ئىسماعىل ئىنەنى چاپ: يەكەم، چ: رۇژھەلت، ش: ھەۋلىز، ژس: ۹، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۳، ق: ۲۲×۱۱ ناۋەرۇك: رۇوداۋى بىنەمائەنى سلىمان ئاكرەبى.

۱۱۶- مەرھەمى بەرھەم: وتارە كوردپەكان-

بەرگى چوارەم

نووسىن: محەممەد رەسوول ھاۋار بەرھەفكرىن: رەفىق سالىح لە بلاۋكراۋەكانى بىكەمى ژىن چاپ: يەكەم، چ: شىفان، ش: سلىمانى، ژس: ۱۴۱۹، س: ۲۰۰۸، ل: ۴۴، ق: ۲۴×۱۷ ناۋەرۇك: نووسىنى كوردى شىۋەنى بەھدىنانى.

۱۲۰- كورد و كوردستان لە ئىسلاموۋە ھەتا

۱۹۷۹

نووسىن: مىرزا محەممەد ئەمىن مەنگۈرى لە بلاۋكراۋەكانى مەكتەبى ناۋەندى راگەياندى (ا.ن.ك)

۱۱۷- شاعر ھەتاج و رۆلى لە رۇژنامەنووسى

كوردپەدا

نووسىن: بەھادىن ئەحمەد لە بلاۋكراۋەكانى كۆمەلەنى رۇوناكىبىرى و كۆمەلەتەنى كەركووك چاپ: يەكەم، چ: رۇژ، ش: كەركووك، ژس: ۹، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۱۷، ق: ۲۰×۱۴ ناۋەرۇك: بەشى چوارەم: رۇژنامەنى ئاكرى.

چاپ: يەكەم، چ: (ش.أ.ھ)، ش: كەركووك، ژس: ۲۰۷۳، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۲۱، ق: ۲۲×۱۱ ناۋەرۇك: ئىسماعىل پاشاى بەھدىنان/ شۇرۇشى بەھدىنان.

۱۲۱- كۆمەنگەنى كوردەۋارى لە دىدى

رۇژھەتئاسىدا

نووسىن: پ.بەدرخان سىندى ۋەرگىزىنى لە زمانى غەربىيەۋە: دئىسماعىل ئىبراھىم سەئىد لە بلاۋكراۋەكانى دەزگای ئوتۇنەۋە و بلوكرىنەۋەنى موكرىانى چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۹۵۹، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۲۰، ق: ۲۳×۱۷ ناۋەرۇك: شاره كوردىيەكان/ دھۆك/ زاخۇ/ ئاكرى/ ئامىدى.

۱۱۸- كار و چالاكىيەكانى ۋەزارەتى

رۇشنىبىرى و دام و دەزگاكانى لە سنوورى

پارىزگاكانى ھەۋلىز و دھۆك و سىمانى لە

مانگى نايارى ۲۰۰۶ تا مانگى نادارى ۲۰۰۸

بەرھەفكرىن: روقىيە غەبدولفەتاج غەبدوللا پىداچوونەۋە: ماجىد نوورى لە بلاۋكراۋەكانى ۋەزارەتى رۇشنىبىرى- بەرتەبەرايەتتى گىشتى رۇژنامەنووسى و چاپ و بلوكرىنەۋە چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى، ش: ھەۋلىز، ژس: ۱۹۳۴، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۷۷، ق: ۲۳×۱۱ ناۋەرۇك: ناۋەرۇك/ پىشەكى: فەلەكەدىن كاكەبى/

۱۲۲- كۆلتور و ناسنامەنى كورد

نووسىن: فىلىپ كرىنبروك و كرىستىنەن ئالىسون

وەرگىزىلگەن ئە زىمانى ئىنگىلىز تىلىدە: وىيا رەھمانى
پىداچوونەۋە: ئاسۇ كەرىم
ئە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي تۇتۇنەۋە و بىلۋكردنەۋە
مۇكرىانى
چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۸۰، س:
۲۰۰۸، ل: ۲۱۶، ق: ۲۳۱۶
ئاۋرۇك: دابونىر تە كۇن و نويىيەكانى بەھدىنان.

نووسىن: دعوسىمان غەلى
وەرگىزىلگەن ئە زىمانى غەرەبىيەۋە: كامەران جەمال
بايانزادە
ئە بلاۋكراۋەكانى بەيمانگاي جىھانىي فىكرى
ئىسلامىي
چاپ: يەكەم، چ: رىنۇي، ش: ۹، ژس: ۲۱۵۵، س:
۲۰۰۹، ل: ۴۴۱، ق: ۲۴۱۷

۱۲۲- ئە دايىنى لوتكە يەكدا- ئە يادى

بىست سالى ئەھىدبۇونى نازاد ھەورايدا
بەرھەفكردن و بىلۋكردنەۋە: سەرپەرشتىيارانى
يادى بىست سالى شەھىدبۇونى نازاد ھەورامى-
لەندەن
چاپ: ۹، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۲۰۰۸، ل: ۱۲۴،
ق: ۲۰۱۵
ئاۋرۇك: بەرەو بەھدىنان: دارا كەركووكى.

ئاۋرۇك: بەشى ھەشتەم: ئىدارەي مىجەرسۇن
ئەكوردىستانى باشۋور ۱۹۱۹- ۱۹۲۰ / جىھادى دژ بە
ئىنگىلىز ئە بەھدىنان.

۱۲۶- رىبەرى نامە ئەكادىمىيەكانى بەشى

**مىژوو ئە زانكۇكانى كوردستان (۱۹۸۹-
۲۰۰۹)**
بەرھەفكردن: تۋانا رەشىد كەرىم
ئە بلاۋكراۋەكانى پىرۇژەي نامىلكەي زانستى-
رىكخراۋى ھاۋدەنگ
چاپ: يەكەم، چ: منارە، ش: ھەولنر، ژس: ۹۵۹، س:
۲۰۰۹، ل: ۷۲، ق: ۲۳۱۶

۱۲۴- ھۇزى گەردى و... ئە بەرەتدا

**(مىرناۋدەلى- بايان- فەزۋىلئەكى-
گەرگەرى- مگىدات- گولى و ...)
(ئىكۇلىنەۋە يەكى مەيدانى- مىژوۋىي-
كۆمەلىيەتى- رامپارى- زىمانەۋانى... ئە)
بەرگى دوۋەم**

ئاۋرۇك: دكتورا امىژوۋى كۇن- مىژوۋى سەدەكانى
ئاۋەرەست- مىژوۋى نوي و ھاۋچەرخ) / بەشى سىيەم:
زانكۇ دھۆك- دھۆك/ ماستەر امىژوۋى كۇن- مىژوۋى
سەدەكانى ئاۋەرەست- مىژوۋى نوي و ھاۋچەرخ).

نووسىن: جەمىد گەردى
ئە بلاۋكراۋەكانى ۋەزارەتى رۇشنىبىرى-
بەرنەۋە بەرەبەتتى گىشتىي رۇژنامەنووسى و چاپ و
بىلۋكردنەۋە

۱۲۷- زىندان- ئەخۇشپىن ژن و زارۇكىن

كوردان د زىندانىن رۇژما بەعدا
نووسىن: مستەفا غەبىدولرەھمان بونىس ئەردەنى
ئە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بىلۋكردنەۋە
ئازاس
چاپ: يەكەم، چ: ئازاس، ش: ھەولنر، ژس: ۸۱۱، س:
۲۰۰۹، ل: ۲۱۳، ق: ۱۹۱۳

چاپ: يەكەم، چ: ۋرۇشنىبىرى، ش: ھەولنر، ژس:
۲۰۰۸، ل: ۴۸۴-۹۵۹، ق: ۲۳۱۷
ئاۋرۇك: شۇنىنى نىشتەجىبوون و بارى
كۆمەلىيەتى ھۇزى گەردى ئە كوردىستانى باشۋور/
گوند و شازەكانى سەر بە ھۇزى گەردى ئە سىنوۋرى
... دھۆك.

ئاۋرۇك: ھەندى بابەتى ۋەك: بەراھى / سىرۇشتى
كوردىستانى / گوند بەردان و بۇمبە بارانكرنا فرۇكەخانا
بامەرنى / سەردار و مار / گرتنا ژن و زارۇكىن پىنشمەرگا /
ھىزا رەفنىن / مژگىنپىيا ئازادبۇونى و قەگەرىان بەرەف
مال / قەگۋاستىن بۇ دھۆكن و مىسل.

۱۲۵- جەندىكۇلىنەۋە يەك دەربارى بىزافى

ھاۋچەرخى كورد- بەرگى يەكەم

مۇسىقىاى دھۇك.

۱۲۸- سەرەتايەك بۇ مېژووى نامېرى چاپ

نووسىين: ئەسەد جەبارى
ئە بلاوكراوۋەكانى مەكتەبى ناوۋەندى راگەماندى
(ى.ن.ك)

چاپ: يەكەم، چ: شەھىد ئازاد ھەورامى، ش:
كەركووك، ژس: ۱۳۱۶، س: ۲۰۰۹، ل: ۱۱۲، ق: ۲۱×۱۵
ناوۋەرك: دامەزئاندى چاپخانە لە دھۇك.

۱۲۹- تەل دېرىنەكانى كوردستان- بەشى دووھ

نووسىين: شەفىقە ەئلى حسىن (ئەيلان)
چاپ: يەكەم، چ: رۇمان، ش: سلىمانى، ژس: ۲۱۵۷،
س: ۲۰۰۹، ل: ۳۰۲، ق: ۲۱×۱۱

ناوۋەرك: زىنك/ سەعید بەگ/ ئەرزەن- غەرزەن/
ئىروھ.

۱۳۰- كاروبار- بەشىكە لە كارى پەرلەمانى

نووسىين: ئارنىز ەبىدوللا
ئە بلاوكراوۋەكانى پەرلەمانى كوردستان
چاپ: يەكەم، چ: ھىقى، ش: ھەولئىر، ژس: ۵۵۹، س:
۲۰۰۹، ل: ۱۱۱، ق: ۲۱×۱۴
ناوۋەرك: سەردانى دھۇك.

۱۳۱- كىتېپكە لە دزى دەسەلت- وتارى رۇزنامەوانى

نووسىين: نەبەز گۇران
چاپ: يەكەم، چ: ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۲۰۰۹، ل: ۳۵۰،
ق: ۲۰×۱۴

ناوۋەرك: لە زاخوۋە تا حاجى ئۇمەران- گەران بە
شوپىن نەوتى قاچاخدا.

۱۳۲- كەشكۇلى نووسىينەكانم

نووسىين: وريا ئەحمەد
ئە بلاوكراوۋەكانى دەزگای موزىك و كەلەپوورى
كورد

چاپ: يەكەم، چ: ئاراس، ش: ھەولئىر، ژس: ۷۸۸، س:
۲۰۰۹، ل: ۱۲۴، ق: ۲۳×۱۱
ناوۋەرك:

بەشى پىنجەم: وەلمدانەوھ/ دەربارەى (تېپى

۱۳۳- گەشتوگوزار نەوتى نايندەى كوردستانە-

وېنە، جەمك، رەھەند، بنەما، پرۇزە و
پىئىنيار بۇ گەشتوگوزارى كوردستان
نووسىين: نادر پوسنى

لەسەر ئەركى پارتىزگای ھەولئىر چاپكراوۋە
چاپ: يەكەم، چ: حاجى ھاشم، ش: ھەولئىر، ژس:
۲۵۷۵، س: ۲۰۰۹، ل: ۲۵۰، ق: ۲۱×۱۱

ناوۋەرك: ھەندى ئە بنەما بەھبەزەكانى سىنوورى
پارتىزگای دھۇك.

۱۳۴- نووسىينەكان- بەرگى يەكەم

نووسىين: سەلام ەبىدوللا
ئە بلاوكراوۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكرىنەوھى
ئاراس

چاپ: يەكەم، چ: ئاراس، ش: ھەولئىر، ژس: ۴۳۱، س:
۲۰۰۹، ل: ۲۸۰، ق: ۱۹×۱۲

ناوۋەرك: لەبەر رۇشئابى وتەكەى سەركۇ بارزانى
لە دھۇكدا.

۱۳۵- بىستانىن زېرىن

نووسىين: دەنىس دارگول
گۇپىنى لە تىپى لاتىنىيەوھ: رەشاد بىنجرمانى
چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۇك، ژس: ۲۵۱۳، س:

۲۰۱۰، ل: ۴۷۲، ق: ۲۰×۱۴
ناوۋەرك:
بەشى يەكەن: ھندەك ژ شونوارىن كوردستانى-

ھەندى شونىنى وەك: نامىدى/ ئاكرى/ چەلن/ دھۇك/
ئەسكىف/ خنىس/ مسىرى/ زاخو/ خۇشاپ/ بەشى
دوو: ھندەك كەشە شوپىن كوردەوارى.

۱۳۶- بىرەوۋەرىيەكان لە شۇرئادا

نووسىين: رەشىد قەللاخى (ئاسراو بە رەشەى
قاچاخچى)
چاپ: يەكەم، چ: ئەزمىر، ش: سلىمانى، ژس: ۱۳۳۹.

س: ۲۰۱۰، ل: ۱۸۴، ق: ۲۰۱۴

ئاوهرۇك، ئە برادۇست/ شەرى تراوش/ شەرى كەلى زاويتە.

۱۲۷- رۇژنامەوانىي كوردى- كۇئارى ھىوا

۱۹۵۷- ۱۹۶۲ بەرگى يەكەم^(۳۱)

ئىكۆلىنەوۋە بەرھەفكردن: دەھىمداد حىسېن ئە بلاوكرادەكانى دەزگای چاپ و بىلوكردەنەوۋەى ناراس

چاپ: يەكەم، چ: ناراس، ش: ھەولير، ژس: ۷۵۳، س: ۲۰۱۰، ل: ۱۷۹، ق: ۲۳۱۷

ئاوهرۇك، ژاى س: ۱۹۵۷، ئاكرى: شاكير فەتاح.

۱۲۸- تەفەككا گولان ژ باھىن پەيف و

داهىنانا كوردان- ئەكۆلىنېن ئەدەبىي

نووسىن: خەلىل دھۆكى

ئە بلاوكرادەكانى وەزارەتى رۇشنىبىرى و لاوان چاپ: يەكەم، چ: و-رۇشنىبىرى، ش: ھەولير، ژس: ۲۲۹۲، س: ۲۰۱۰، ل: ۱۱۵، ق: ۲۳۱۶

ئاوهرۇك، خەمېن ئەقېنداران دەستراتېن فۇلكلۇرىن كوردى دە/ دېن شىكەستى د چىرۇكىن فرات جەوهرى دە/ گەرھانەك د ئاف چىرۇكىن خەسەن مەتى دە/ ئەدەب- سىياسەت و دىرۇك د رۇمانا سىا ئەقېن دە/ ناخىن و نالىنېن تەخا بىندەست د چىرۇكىن خەسەن ئىبراھىمى دە/ دىرۇكا چىرۇكا كوردى و رەوشا چىرۇكا كورمانجىا ژنى/ رەوشا گەلى كورد د رۇمانا (سى شەف و سى رۇژا) دە/ ئقىسكار و وەرگىرھانن ئافدار شىكور مستەفا/ مەلا مەحموودى بايمىزىدى ۱۷۹۹- ۱۸۱۷ يەكەمىن چىرۇكىنېس و پەخشاننىسىن كوردە/ ژ چىرۇكىنېسىن كورد- فرات جەوهرى/ ژ چىرۇكىنېسىن كورد- خەسەن مەتى/ ژ چىرۇكىنېس و رۇماننىسىن كورد- لۇقمان پۇلات/ ژ چىرۇكىنېسىن كورد- ئەنوەر كاراھان/ ھەقەبىقىن ب خەلىل دھۆكى رە نامادەكار، دئىبراھىم سەبىدۇ ئابدۇگان/ ژيانا ئقىسكارى/ ئافەرۇك.

۱۲۹- تەل دىرىنەكانى كوردستان- بەرگى

ھوارەم

نووسىن: ئەپلان

چاپ: يەكەم، چ: بوون، ش: سلىمانى، ژس: ۱۷۴۸، س: ۲۰۱۰، ل: ۱۵۹، ق: ۲۲۱۶

ئاوهرۇك، ئامىدى/ ئاكرى/ ئوزى/ دھۆك/ دىرا/ بىشرا/ ھەرىز.

۱۴۰- سىياسەتى ھكۆومەتى ھىراق ئە كوردستان

ئە سايمى بەنگەناھ نەرمىيەكاندا ۱۹۷۵-

۱۹۹۱ بەرگى دووھم

نووسىن: دەھلى تەنەر نىروھىي

ئە بلاوكرادەكانى زانكۇيا دھۆكى- سەنتەرى فەكۆلىنېن كوردى و پاراستنا بەلكەنامەكان

چاپ: يەكەم، چ: ز- دھۆك، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۰۰، س: ۲۰۱۰، ل: ۵۸۱، ق: ۲۴۱۷

ئاوهرۇك، جەنگى جىنۇساید ئە بەھدىنان ۲۵ ئاب- آى ئەبىلوولى ۱۹۸۸.

۱۴۱- كۇئارى ھەتاو ۱۹۵۴- ۱۹۶۰ بەرگى

ھوارەم- بەنى يەكەم (ژمارە ۹۶- ۱۱۴)

بەرھەشكردن: سىدىق سالىح، رەفىق سالىح، غەبىدوللا زەنگەنە

پېنشەكى و ئىكۆلىنەوۋە: د.كوردستان موكرىانى پرۇژەى ھاوبەشى بىكەى ژىن و دەزگای ئوژىنەوۋە و بىلوكردەنەوۋەى موكرىانى

چاپ: يەكەم، چ: باز، ش: ھەولير، ژس: ۵۷۷، س: ۲۰۱۰، ل: ۲۴۷۵-۳۰۱، ق: ۲۳۱۷

ئاوهرۇك، ۱۰۲، زمانى كوردى ئە ئاوجەى بەھدىناندا، باوكى شوان- دھۆك.

۱۴۲- كۇئارى ھەتاو ۱۹۵۴- ۱۹۶۰ بەرگى

ھوارەم- بەنى دووھم (ژمارە ۱۱۵- ۱۲۰)

بەرھەشكردن: سىدىق سالىح، رەفىق سالىح، غەبىدوللا زەنگەنە

پېنشەكى و ئىكۆلىنەوۋە: د.كوردستان موكرىانى

۱۴۴- چەند بەرپەرەك ژ دىرۇكا رۇژنامە ئانىيا كوردى- پشكا دووى نووسىن؛ موسەدەق تۇقى لە بلاوكرادەكانى يەكىتىيى نووسەرانى كورد- لىقى دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۵۲۹، س: ۲۰۱۱، ل: ۱۷۱، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۇك: پەيىقا ئىكانە/ پىنگاڧا ئىكىن بۇ كۇڧارا پەيىقا/ تىرۇژ يەكەمىن كۇڧارا ل سىمىنلى ھاتىبە بەلاڧكرن/ كۇڧارا (پىشمەرگە) كۇڧارەك تايبەتمەند ب پىشمەرگە و كاروبارىن لەشكەرى/ پەيىقەكا وەفادارىن چلىيا سەيدايىن نڧىسكار و رۇژنامەڧان (حافز قازى)دا.

۱۴۵- ئەندامىن پەرلەمانى كوردستانى دھۆك و ئەنجوومەنى پارىزگەھا دھۆكى بىياسە

نووسىن و بلوكردەنەو: ؟ چاپ: ؟، چ: ؟، ش: ؟، ژس: ؟، س: ؟، ل: ۷۲، ق: ۲۳×۱۷ ناوەرۇك: پىشمەكىيەكافەر/ ژياننامەياكەسايەتتيا ئەندامىن پەرلەمانى كوردستانى دھۆك/ ژياننامەيا كەسايەتتيا ئەندامىن جڧاتا پارىزگەھا دھۆكى.

پرۇژەى ھاوبەشىى بىنكەى ژىن و دەزگای توئىژنەو و بلوكردەنەو مى موكرىانى چاپ: يەكەم، چ: باز، ش: ھەولئىر، ژس: ۵۷۷، س: ۲۰۱۰، ل: ۳۰۱۵-۳۴۷۳+۵۱، ق: ۲۳×۱۷ ناوەرۇك: ژ ۱۲۳، تىپى وەرزانەو مى دھۆك.

۱۴۳- ئىزگە و تەلەفزىونىت كوردى ۱۹۳۹-۲۰۰۲

نووسىن: وەسفى ھەسەن ردىنى لە بلاوكرادەكانى وەزارەتى رۇشنىبىرى- بەرئوئەبەرايەتى گىشتىي چاپ و رۇژنامەگەرى و دابەشكردن و بلوكردەنەو چاپ: يەكەم، چ: و-رۇشنىبىرى، ش: ھەولئىر، ژس: ۱۶۵۷، س: ۲۰۰۵، ل: ۱۲۷، ق: ۲۲×۱۶^(۳۱)

ناوەرۇك: پىشمەكى: سامى شۇرۇش/ دەستپىك/ رۇلى ئىزگە و تەلەفزىونىت كوردى/ پشكا ئىكىن، ئىزگە و تەلەفزىونىت كوردى ژ دەرفەى ئاڧا كوردستانى/ پشكا دوين، ئىزگە و تەلەفزىونىت كوردى ل ناف ئاڧا كوردستانى/ پشكا سىي: ئىزگە و تەلەفزىونىت كوردى ل قۇناغا پىشتى سەرھلدانا ئادارا ۱۹۹۱/ جوينا يەكىن/ جوينا دووى/ ژندەر/ پەراوئىز/ تىبىنى/ سوپاس/ نڧىسەرد چەند رىزادا/ نافەرۇك.

تەۋەرەى سىيەم

پارىزگاي دەۋك- بېلىۋوگرافىياى كىتېبى نۆلكلۇرى

۱۹۷۲- ۲۰۱۵

۱- ژ نۆلكلۇرى كوردى، عىس دەلا

ژيان و ھندەك سەرھاتىيىت وى
 نووسىنى: مەعسوم ئەنۋەر مابى
 چاپ: يەكەم، چ: القضا، ش: ئەجەف، ژس:
 ۸۸۱، س: ۱۹۷۲، ل: ۶۸، ق: ۱۴ × ۲۱
 ناۋەرۇك: پىشى، عىس دەلا يىن ژ كى بوو، چاۋان
 پاشا ف عىس دەلا كەفت؟ تايەكى دى كو چاۋان
 پاشا ف عىس كەت، بەگزادە كورورە لى بوونە كادە،
 پاشابى كۆر و پاشابى نامىدىن، خەنجەر و دوپىشك.
 پەز و گورگ، دزا مالا خۇ حيزا مېرى خۇ، ئەرزان تە
 فرۇشە، مئشەختبوونا عىس جارەكادى، ھەكو
 عىس پىرووى، باگوردانى زىرى، ژ مۇقا كى...؟
 گۇشت و رىس، خانى ل سەر ستوينەكى يە، دو
 سەرپت بەرانا، ترازيا بچويكا درست نايىت، ناغايىن
 زىبارى، گۈتەكا دى ل سەر ترازيا بچويكا.

بە ھاۋكارى (كۆرى زانىبارى كورد) چاپكراۋە
 چاپ: يەكەم، چ: الشعب، ش: بەغدا، ژس: ۹۵۷،
 س: ۱۹۷۲، ل: ۱۱۲، ق: ۲۹ × ۲۳
 ناۋەرۇك: ئىدىيەم بە پىنى پىتى ئەبجەدى بە سىن
 ستوون، ئىدىيەم يان پەژن، راقا وى، رامان ب زمانى
 عەرەبى، دويقەلانا نقتىتى بە سىن ستوون، گۈتن يا
 بىزەيا كوير، راقا وى ب كوردى، رامان ژى ب عەرەبى.

۴- مەتافا چيا ژ گۈتتىن پىشا

بەرھەفكرىن: مەلا مەحمودى دېرەشەۋى
 چاپ: يەكەم، چ: شەفيق، ش: بەغدا، ژس: ۳۹۳،
 س: ۱۹۸۰، ل: ۳۱۵، ق: ۲۴ × ۱۷
 ناۋەرۇك: پىشگۈتن / ۸۷۱ بەند و ئىدىۋمى شىۋەزارى
 كرمانجى ژووروى كۆكرىدۈتەۋە لەگەل لىكدانەۋە و
 چىرۆكى سەرگوزىشتەى زۇرىەى پەندەكان / پەندەكان
 بە شىۋەى رىزەندى ئەلفىن رىكخراۋن.

۲- گەنجىنى نۆلكلۇرى كورد- كۆمەلىك لاۋك

و ھىران

بەرھەفكرىن: مەمەد مەلا كەرىم
 بە يارمەتى ۋەزارەتى كاروبارى سەرۋە چاپكراۋە
 چاپ: يەكەم، چ: شەفيق، ش: بەغدا، ژس: ۹، س:
 ۱۹۶۸، ل: ۱۱۲، ق: ۲۴ × ۱۷
 ناۋەرۇك: پىشەكى / سەرھاتىەكى كورت / ۲۵ لاۋك
 و ۹۵ ھىرانى تىدا كۆكراۋەتەۋە.

۵- لەلىفانا گۈھى

بەرھەفكرىن: مستەفا نوورى بامەپنى
 لە بلاۋكراۋەكانى دەزگاي رۇشنىبىرى و بلوكرىدەۋەى
 كوردى
 چاپ: يەكەم، چ: دارالحرى، ش: بەغدا، ژس: ۱۶۴۸،
 س: ۱۹۸۰، ل: ۹۵، ق: ۲۱ × ۱۴
 ناۋەرۇك: پىشەكى (لېرەدا نووسراۋە: ئەف چىرۆكە
 كەلەك يا بنافو دەنگە لىناف ۋەلتىن، نەخاسمە ل
 ھەرىما ديارەكرى و سىرتى و وانى و مامخۇرا و
 كۆفە و زاخۇ، چونكى گەر ناسىن قىن چىرۆكى

۲- ئىدىيەمىت كوردى

بەرھەفكرىن: سادق بەھائەدىن نامىدى

بىن ل فان ھەرىما زىن، فېنجا لدويىف، زىھاننا خۇ و
وھكى من سىترانا لەلىخانا گۇقەبى و چىرۇكا فېانا
وئ لگەل ھەسەن ئاغاي گولنىبوى و، پىشنى ئەز
گەھەشتىمە بىياتى گەر ناسىن وئ، قى سىترانى و
چىرۇكا وئ دى بۇ خويىندەقانىن ھىژا دنقىسىم، ھىقىا
من زى ئەوھ كو فۇلكلۇرى كوردى بەرزەنەبىت و...
ھتدا/ لەلىخانا گۇقەبى/ سىزان خاتوین و عەلى
مامەند/ سىتران.

۶- ھەبوو .. نەبوو

بەرھەفكردن: عەبدولرەھمان نەقىشەندى
لە بلاوكراوھكانى دەزگای رۇشنىبىرى و بلوكردنەوھى
كوردى
چاپ: يەكەم، چ: شەفېق، ش: بەغدا، ژس: ۱۶۶۹،
س: ۱۹۸۰، ل: ۱۹۸، ق: ۲۱×۱۵
ناوهرۇك: دىيارى/ بەرايى/ دەقى ۱۷ چىرۇكى
فۇلكلۇرى/ فەرھەنگۇك/ ناوهرۇك.

۷- سىترانىن شاھى و دىلانا- كۆمەل ئىكىن

بەرھەفكردن: ئەھمەد عەبدوللا زەرو و خالىد
ھسىن يەغۇب
لە بلاوكراوھكانى ئەمانەتى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان- ز نۇرى فۇلكلورىن كوردى
چاپ: يەكەم، چ: علاء، ش: بەغدا، ژس: ۱۴۹۱، س:
۱۹۸۱، ل: ۸۸، ق: ۲۴×۱۷
ناوهرۇك: دىيارى/ پىشكۇتن/ ھۇنراوھى نىكەى ۱۲
گۇرانى فۇلكلۇرى شايبى و ھەلپەركىن لە شىئەزارى
كرمانجى ژوووو.

۸- ز نۇرى كەن بۇمە گۇتن چەند چىرۇك

بەرھەفكردن: خالىد ھسىن
بە يارمەتى ئەمىندارنى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوھ
چاپ: يەكەم، چ: ؟، ش: ھەولېر، ژس: ۱۲۰۳، س:
۱۹۸۴، ل: ۹۳، ق: ۲۴×۱۷
ناوهرۇك: پىشەكى/ دەقى ۱۳ چىرۇكى فۇلكلۇرى.

۹- نۇرنا دەم- رەسەنتىن بەيتا وى يا

فولكلۇرى وە ھىندەك ز مېژوويا (عالم ارانى
عباسى)

وهرگېران و بەرھەفكردن: جەمىل ئەھمەد زىرۇ
ھەركى
بە يارمەتى ئەمىندارنى رۇشنىبىرى و لاوانى
ناوچەى كوردستان چاپكراوھ
چاپ: يەكەم، چ: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۳۴۰،
س: ۱۹۸۴، ل: ۱۶۸، ق: ۱۷×۱۲

ناوهرۇك: پىشكۇتن/ ئەز و بەيتا فولكلۇرى يا
خانى لەپ زىرىن (لېرەدا نووسراوھ: د گەرئەكە خۇ
دا ل جىھەكى ئەز ب سەر شىرنەكى ھەلبووم، كو
بەيتا دەمدى يا خانى لەپ زىرىن تىدا توومار كرن
ب كورمانجىيەكا رەسەن و رەوان: ئەز گەلەك پى
بەختەوهر بووم، بەلم جەھن ئاخىنىيە كو وئ شىرىن
نە ئاقى بەيتىزى تىدايە ئو ئاقى خۇ نە گۇتە و
من زى گەلە ھەول و تەفەلادان كو ناسناما وى
ھۇنەرماندى تىشەكى لى بزائىم بەلم يا ز خۇ
بووا/ مېژوويا قەلى دەم كە لە كىيى (عالم
ئارانى عباسى) وهرگېراوھ/ بەيتا فولكلۇرى يا دەم/
فەرھەنگۇك.

۱۰- كانى .. كۆمەلە تىكىتىن فولكلورىنە-

پرتا يەكى

بەرھەفكردن: ئەھمەد قەرەنى
چاپ: يەكەم، چ: أسعد، ش: بەغدا، ژس: ۱۳۵۹،
س: ۱۹۸۴، ل: ۱۵۰، ق: ۲۴×۱۷
ناوهرۇك:

پىشكۇتن/ پەندىن پىشنىان و پەژن و قسىن
نەستەق/ نىكەى ۲۵۰۰ پەند و قسىم نەستەق بە
شىئەزارى كرممانجى ژوووو/ نىكەى ۵۰ تىدەرخستىنۇك/
مەتەلۇك.

۱۱- ز كەنەپورنى كوردى چىرۇك بۇ زاروكا

بەرھەفكردن: خالىد سالىح ھەسەن
چاپ: يەكەم، چ: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۱۲۱۳،

س: ۱۹۸۵، ل: ۷۱، ق: ۲۳×۱۷

ناوهرۆك: پىنشەكى/ دەقى ۱۷ چىرۆكى فۆلكلورى/ ناقرۆك.

۱۲- دو مروارى ژ گەنجىنا فۆلكلورى كوردى-

بەرگى يەكەم

بەرھەڭكردن: پىزانى ئالىخانى
لە بلاوكراروھكانى ئەمىندارىنى گىشتىسى رۇشنىبىرى
و لاوان

چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى و لاوان، ش: ھەولير،
ژس: ۴۸۴، س: ۱۹۸۵، ل: ۱۱۹، ق: ۲۲×۱۶

ناوهرۆك: پىنشگۆتن/ پەيقەك/ نىازا ئالىخانى/
لە ۲۰۷ مەيل مەيلانى پىنكھاتووھ/ چقەك ژ دارا
فولكلورى كوردى/ نمونە ژ بو ھۆز و بەر ھۆزىن كوردى
(۴۵ دانە)/ بەر پەرەك ژ گۆتتىن پىشيا (۷۹۷ دانە).

۱۳- دەرگەھەك بۇ فۆلكلورى كوردى

بەرھەڭكردن: خالىد حسين
لە بلاوكراروھكانى دەزگاي رۇشنىبىرى و بلوكردەنەھى كوردى

چاپ: يەكەم، چ: دارالحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۱۳۲۸،
س: ۱۹۸۵، ل: ۹۳، ق: ۲۴×۱۷

ناوهرۆك: فولكلور/ داوھت/ چىروك/ سەرھاتى/
سىتران/ يارى/ شەپى حەسەن قەلە/ بۇرى پەش/
مىسووى كوبەخى/ چىروكا ئەيبوب پىغەمبەرى/
يوسف و زولەيخا/ سىبابەند و خەجن/ كەوگىرا/
ھەرى غەدران/ مامك/ يارى/ راستيا نە لدەمى.

۱۴- رىز و سەر و بەرىن ژن ئىنانى و كەقنە

شەھىانە و گۆقەند

بەرھەڭكردن: سادق بەھانەدىن
لە بلاوكراروھكانى دەزگاي رۇشنىبىرى و بلوكردەنەھى
كوردى

چاپ: يەكەم، چ: دارالحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۴۱۴،
س: ۱۹۸۵، ل: ۱۱۹، ق: ۲۴×۱۷

ناوهرۆك: پىنشگۆتن/ رىز و سەر بەرىن ژن ئىنانى/
شەھىانە و گۆقەند ل ئامىدى/ خازگىنى/ دەزگرىن/
نەختىرن/ بەرداوھت/ شەفا خەنا/ سەرشووا بويكى/
سەرشووا زاقاي/ بويك قەگوھازتن/ شەھىانا راست/
تىشتا زاقاي.

تىبىنى: بۇ زۇرىمى بۇنەكان ھۇنراوھى گۇرانىيە
فۆلكلورىيەكەى نووسىوھتەوھ.

۱۵- گىيا و دەرمان- بەرگى يەكى

نووسىن: سەعدوللا حسين بامەرنى
لە بلاوكراروھكانى ئەمىندارىنى رۇشنىبىرى و لاوانى
ناوچەى كوردستان

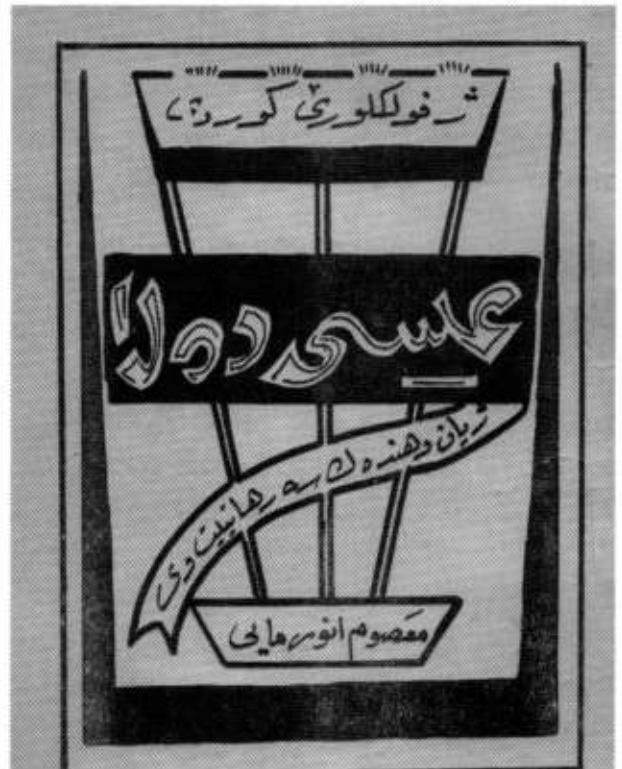
چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى و لاوان، ش: ھەولير،
ژس: ۸۸۷، س: ۱۹۸۵، ل: ۱۶۵، ق: ۲۴×۱۶

ناوهرۆك: بەراھى/ ئەف كارە: ئىدىرىس محەممەد
عەلى/ ۱۳۰ گژوگىياى كوردەوارى/ ناوهرۆك.

۱۶- مامكىن كوردى- ژ كەلەپۇرى فۆلكلورى

كوردى

بەرھەڭكردن: ئەحمەد عەبدوللا زەرۇ
لە بلاوكراروھكانى دەزگاي رۇشنىبىرى و بلوكردەنەھى

كوردى

چاپ: يەكەم، چ: الجاحظ، ش: بەغدا، ژس: ۱۳۳۲،
س: ۱۹۸۵، ل: ۱۰۲، ق: ۲۲×۱۵
ناوەرۇك: پىشكۆتن/ دەرگەھى بابەتن/ شەفېيرىن
كوردەوارى/ بابەتن مامكىن قى پەرتووكى (۵۵ دانە)/
ئامویرەت و پىشەيىن كوردەوارى (۷۵ دانە)/ دەرەمەت
و قىقى و دان و خوارىن (۶۴ دانە)/ گىاندار و بالئندە
— جانەوەر و بالئندە (۳۹ دانە)/ بارىننە سىرۇشتى (۲۹
دانە)/ كورد و مىنرخاسى و چەك (۱۱ دانە)/ ھىندەك
بابەتن بەلف (۶۱ دانە).

۱۷- پەروا چىيا- سترانىن فۆلكلورى

بەرھەفكرىن: كامىران بەروارى
بە يارمەتى ئەمىندارنى پۇشنىبى و لاوان چاپكراوہ
چاپ: يەكەم، چ: بەرىئەبەرى پۇشنىبىرى و لاوان،
ش: ھەولئىر، ژس: ۸۱۲، س: ۱۹۸۱، ل: ۳۴۳، ق: ۲۳×۱۶
ناوەرۇك: پىش/ ھۇنراوہى ۱۰۶ كۇرانى فۆلكلورى

(شەھيان و گۆقەندان)/ نووسىنەوہى كۆپلەبەك
لە ئاوازى گۇرانىبەكان بە نۆتە لە بەرھەفكرىن;
سەيد ئەحمەد بەرزنجى/ كورتىەك ژ ژيانا كەسىن
ستران ژ زارى وان ھاتىنە وەرگرتن/ خەبەرنامە/ ناوى
گۇرانىبەكان.

۱۸- سترانىن داوہت و گۆقەندىن كوردان

بەرھەفكرىن: حجى جەغفەر
چاپ: يەكەم، چ: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۸۰، س:
۱۹۸۱، ل: ۳۵۱، ق: ۲۴×۱۷
ناوەرۇك: پىشكۆتن/ ھۇنراوہى ۱۷۹ كۇرانى
فۆلكلورى/ فەرھەنگۆك/ ناوى گۇرانىبەكان.

۱۹- سترانىن كۆچك و ديوانا

بەرھەفكرىن: مستەفا نوورى بامەرنى
لە بلاوكراوہكانى دەزگای پۇشنىبىرى و بلوكرىنەوہى
كوردى
چاپ: يەكەم، چ: المشرق، ش: بەغدا، ژس: ۶۴۸،
س: ۱۹۸۱، ل: ۲۲۰، ق: ۲۳×۱۷
ناوەرۇك: پىشكۆتن/ نىكەمى ۳۰ لاوك و سترانى
فۆلكلورى كوردى/ فەرھەنگۆك/ ژندەن.

۲۰- دالىنى- ھەيرانۆك

بەرھەفكرىن: سەرفراز عەلى نەقىشەندى
بە يارمەتى ئەمىندارنى گىشتى پۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوہ
چاپ: يەكەم، چ: سومر، ش: بەغدا، ژس: ۱۴۱۲،
س: ۱۹۸۱، ل: ۷۱، ق: ۲۲×۱۴
ناوەرۇك: گۆتنەكا پىندقى/ بەراھى/ چاوا و ژكەنگى
قە پەيدا بۇنە؟ ئەقىن و ئەزىن/ ۱۲۴ دەقى ھەيرانۆك/
۱۰۲ مەتل.

۲۱- ديوانا مەلان

بەرھەفكرىن: محەممەد ئەمىن ئوسمان
بە يارمەتى ئەمىندارنى گىشتى پۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوہ

پەند و ھۇزانتقان/ مەلايىن جىزىرى/ ئەحمەدى خانى/
ئەحمەدى نالبەند/ جگەر خونى/ سەبىرى بۇتانى/
فەيسەل مستەفا/ عەبدولرەحمان مزورى/ بەدرخان
سندى/ ژندەر و پەراويزا/ فەرھەنگۈك.

۲۵- محمد عارفى جىزىرى- كەوى ربادە

بەرھەققىردن: سەگقان عەبدولجەكىم
بە يارمەتى ئەمىندارىنى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوہ

چاپ: يەكەم. چ: رۇشنىبىرى و لاوان. ش: ھەوليز.
ژس: ۵۹۱. س: ۱۹۸۱. ل: ۱۰۰. ق: ۲۲x۱۱.

ناوەرۈك: ئاخفتنەك/ سەرپەستيا پەيغا سترانا
كوردى/ سەيدا بۇتانى دېتزين/ ۲۷ گۇرانى و لاوكى
ھۈنەرمەند/ ناوى گۇراتىيەكان.

۲۶- داۋك- چەند سترانىن قۇلكۇرى

بەرھەققىردن: د. پەھبەر پىزان
لە بلاوكراوہكانى دەزگاي رۇشنىبىرى و بلوكردەنەوہى

چاپ: يەكەم. چ: الزمان. ش: بەغدا. ژس: ۱۸۷. س:
۱۹۸۱. ل: ۲۱۹. ق: ۲۴x۱۷.

ناوەرۈك: ئەققىنىيە/ مەولوودناما باتەيى/ بەيتا
سىسەبانى/ كىتابى سىسەبان/ زەمبىل فرۇش/
ھەسپى رەش/ بەيتا ھەسپى رەش/ ھەئەي چاپ/
نووسەر فەرھەنگى بۇ زۇرەيان كىرەوہ.

۲۲- ژيان و تيان

بەرھەققىردن: ئەمىنى ئوسمان
لە بلاوكراوہكانى ئەمىندارىنى گىشتى رۇشنىبىرى
و لاوان

چاپ: يەكەم. چ: الزمان. ش: بەغدا. ژس: ۷۱۸. س:
۱۹۸۱. ل: ۲۰۶. ق: ۲۴x۱۷.

ناوەرۈك: پىشى/ سەلمانە كورا/ جەمكى كورنى
ئامىدى/ ژن تىنان/ لەيزىن و ستران/ ستران/ شەھيانە/
چەوا داووت دەينە كىرن/ ھۇنراوہى نىكەي ۱۱۰
گۇرانى ھەموو قۇناغەكانى ژنەينان و گۇرانىيە
فۇلكۇرىيەكانى بۇنە و كار و... ھتد/ نووسىنەوہى
ئاوازي بەشىكى ۱۰ گۇرانى فۇلكۇرى.

۲۳- گۇنەند- سترانىن داووتا/ بەرگى نىكىن

بەرھەققىردن: نوورەدىن سەعيد مستەفا
بە يارمەتى ئەمىندارىنى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوہ

چاپ: يەكەم. چ: الوزىرە. ش: بەغدا. ژس: ۲۲۱.
س: ۱۹۸۱. ل: ۸۸. ق: ۲۴x۱۷.

ناوەرۈك: پىشىگۇتن/ كۆكردەنەوہى ھۇنراوہى ۱۴
گۇرانى فۇلكۇرى.

۲۴- گۇتتىن مەزنان ل دەھەرا بەھدىنان

بەرھەققىردن: جى جەغفەر
بە يارمەتى ئەمىندارىنى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوہ

چاپ: يەكەم. چ: عەلا. ش: بەغدا. ژس: ۲۲. س:
۱۹۸۱. ل: ۱۸۰. ق: ۲۴x۱۷.

ناوەرۈك: پىشىگۇتن/ ۲۲۴۱ پەند و ئىدىوم/ پاشكو

توكە لىپۇزى كورە
بەرتووكان

كوردى

چاپ: يەكەم، ج: دار الجماهير، ش: بەغدا، ژس: ۱۲۴۷، س: ۱۹۸۷، ل: ۱۸۶، ق: ۲۴×۱۷
ناوەرۆك: پىشكەش/ شاعىرى سىنۆت/ غەزال/
گەنج ئۆسمىن/ غەلىبى ئۆسمىن يان بىربىيا جوندى/
دەلالى بەرىن/ دەلىل/ غەيشا ئىبىن/ جەمبەلى/
سەرەجەم.

لە بلاوكرراوھكانى دەزگای رۇشنىبىرى و بلوكردنهوى
كوردى
چاپ: يەكەم، ج: دارالحرية، ش: بەغدا، ژس: ۱۲۲۸،
س: ۱۹۸۷، ل: ۶۴، ق: ۲۱×۱۴
ناوەرۆك: پىشكۆتن/ دوو چىرۆكى فۆلكلورى
مندالئ/ كۆمەئىك يارى و گۆرانى فۆلكلورى مندالئ.

۲۱- يارىين كوردى- بەرگى ئىكى

بەرھەفكردن: محەممەد حەسەن بنافى
لە بلاوكرراوھكانى ئەمىندارتى گىشتى رۇشنىبىرى
و لاوان
چاپ: يەكەم، ج: رۇشنىبىرى و لاوان، ش: ھەولير،
ژس: ۲۴۷، س: ۱۹۸۷، ل: ۲۴۵، ق: ۲۲×۱۶
ناوەرۆك: پىشكۆتن/ نىكەى ۷۰ جۆر يارى و
وهرزىشى فۆلكلورى لەگەل ھۆنراوھى گۆرانىيەكانىان
و وىنەى زۆرىەى يارىيەكان كىشراوھ.

۲۲- ھەيرانۆك- سترانا لىركى

بەرھەفكردن: ئەحمەد غەبدوللا زەرۇ
بە يارمەتى ئەمىندارتى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكرراوھ
چاپ: يەكەم، ج: الزمان، ش: بەغدا، ژس: ۱۰۸، س:
۱۹۸۷، ل: ۱۱۱، ق: ۲۵×۱۷
ناوەرۆك: پىشكۆتن/ نىكەى ۵۰ ھەيرانۆك/ ژندەر
و دەھمەئىن بابەتى/ فەرھەنگۆك.

۲۸- چوڭى نەيازى

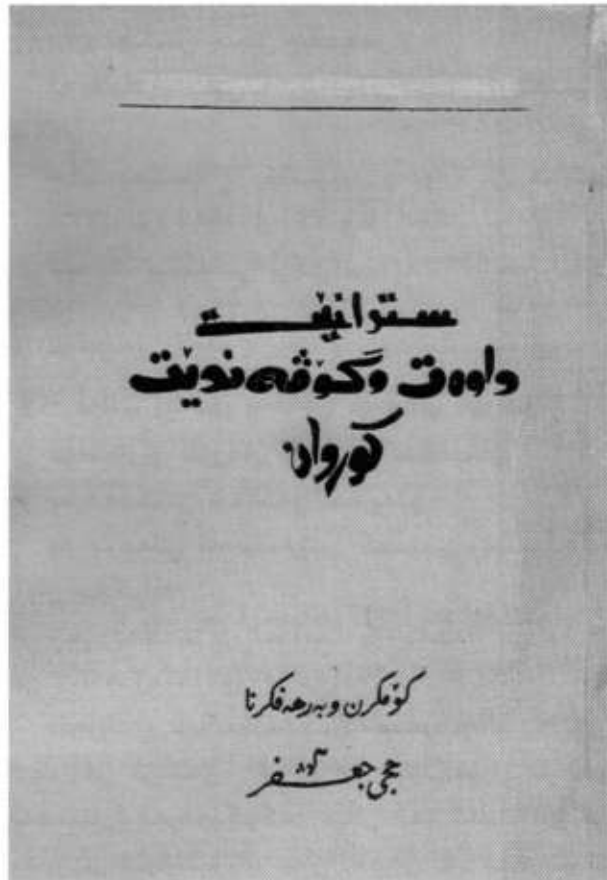
بەرھەفكردن: سەگقان غەبدولحەكىم
چاپ: دووھم، ج: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۴۱۷، س:
۱۹۸۷، ل: ۷۲، ق: ۲۱×۱۴
ناوەرۆك: دەستخەتى نەيازى/ پىشكۆتن/ تەنى
ئەف سترانىن تووماركرىن/ ھژمارا شىرىتا ئەفەنە/
ھۆنراوھى نىكەى ۲۰ گۆرانى/ ھەندىك وىنە.

۲۹- سترانىن شەقەرۇكا

بەرھەفكردن: حجى جەغفەر
بە يارمەتى ئەمىندارتى گىشتى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكرراوھ
چاپ: يەكەم، ج: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۱۷۴،
س: ۱۹۸۷، ل: ۱۷۶، ق: ۲۳×۱۷
نافەرۆك: پىشكۆتن/ ھۆنراوھى ۱۳ گۆرانى
فۆلكلورى/ ناوى گۆرانىيەكان.

۳۰- ھەقال ھەقالوئىكى

بەرھەفكردن: سەگقان غەبدولحەكىم

بەراوردىكراوھ/ پىنئاسىنىك/ دوو تىبىنى/ سوپاس.

۳۲- ھەيرانۆك زىمانى ئەقىندارا

بەرھەفكىردن: نوورەدىن سەئىد مستەفا
لە بلاوكرائوھكانى دەزگای رۇشنىبىرى و بلوكردنهوھى
كوردى
چاپ: يەكەم، چ: دارالحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۹۷۵،
س: ۱۹۸۸، ل: ۱۶، ق: ۲۱×۱۴
ناوهرۆك: پىنشىكۆتن/ دەقى ۳۲ ھەيرانۆك.

۳۶- چىرۆكىن رۇشيا بۇ زارۆكان- پارچا يەككى

بەرھەفكىردن: ھەسەن كووخى
لە بلاوكرائوھكانى سەعدوللا شىنخانى
چاپ: يەكەم، چ: الزمان، ش: بەغدا، ژس: ۸۸۴، س:
۱۹۹۰، ل: ۳۹، ق: ۲۴×۱۷
ناوهرۆك: پەيغەكا پىنقى/ دەقى ۱۰ چىرۆكى
فۆلكلورى/ سپاس.

۳۳- سترانىن كاويس ناغاي

بەرھەفكىردن: شەعبان مزىرى
چاپ: يەكەم، چ: اسعد، ش: بەغدا، ژس: ۱۳۷۹،
س: ۱۹۸۸، ل: ۴۰، ق: ۲۴×۱۷
ناوهرۆك: ژىنا وى بە كورتى/ گەريانىن وى/ ناغەرۆكا
سترانىن وى/ ئاخافتنا دوپماھىكى/ دەقى ۲۶ لاوك.

۳۷- گولواز- كۆمەلە چىرۆكىن فۆلكلورىنە/

پرتا يەككى
بەرھەفكىردن: شوكت ئافدەل
دارپشتنەوھ: مەسعوود سەرنى

۳۴- ھەيرانۆك ز كەلەپورى كوردى- پىكا

نىكى
بەرھەفكىردن: ھجى جەغفەر
لە بلاوكرائوھكانى ئەمىندارنى گشتىسى رۇشنىبىرى
و لاوان
چاپ: يەكەم، چ: رۇشنىبىرى و لاوان، ش: ھەولنر،
ژس: ۳۳۳، س: ۱۹۸۹، ل: ۳۳۲، ق: ۲۲×۱۵
ناوهرۆك: پىنشەھى/ پىكھاتووھ لە ۱۰۱۵ ھەيرانۆك/
ژىدەر.

۳۵- دىلان (بەشى يەكەم) چەپكى گۆرانى

فۆلكلورى كوردى ناوچەى بەھدىنان
بەرھەفكىردن: ھەسەن سەرىنەنى
بە يارمەتى ئەمىندارنى گشتىسى رۇشنىبىرى و
لاوان چاپكراوھ
چاپ: يەكەم، چ: الحوادث، ش: بەغدا، ژس: ۱۲۲۴،
س: ۱۹۸۹، ل: ۲۲۳، ق: ۲۴×۱۷
ناوهرۆك: پىنشكەشە/ كورتە سەرەتايبەك بۇ دىلان/
ھۆنراوھى نىكەى ۵۰ گۆرانى فۆلكلورى ناوچەى
بەھدىنان/ فەرھەنگۆكەى دىلان/ ئەو كەسانەى كە
سوودىيان لىوهرگىراوھ/ دىلان لەگەل ئەم سەرچاوانە

لە بلاوكراۋەكانى يەكەتيا خويندكار و لاۋىن دەموكراتا كوردستان- عىراق
چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دەۋك، ژس: ۹، س: ۱۹۹۱، ل: ۲۵۵، ق: ۲۱×۱۷

۲۸- مەمەد عارفى جىزىرى- سترانىڭىزى مۇۋاپىق

پەرھەشكردن: ئەخمەد جىزىرى
پىداچوونەۋە: سەبىرى بۇتانى
سەرگۈتن: نونا ئىشى نونا
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي پۇشنىبىرى و بلوكرىنەۋە كوردى

چاپ: يەكەم، چ: دارالحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۴۷۸، س: ۱۹۹۲، ل: ۲۸۲، ق: ۲۴×۱۷

ئاۋەرۇك، دىيارى (ھوزانقان دىبەدرخان سىندى)/ سەرگۈتن/ تەخلە قۇناغىن ۋەغەرا ژان ژىنى/ ئەشقى و ئەقىنى د ستراندنا مەمەد عارقىدا/ ھىندەك تايبەتېن سترانىن مەمەد عارفى جىزىرى/ پەسىن و بەھىن دەلالى و جوانيا ژنا كورد د سترانىن جىزىرىدا/ ژن د ھىزى و بىرىن جىزىرىدا/ ژن د ژيانا مەمەد عارفى دە/ دەقى نىكەى ۸۹ گۇرانى و لاوك/ ناۋى گۇرانىيەكان.

۲۹- ھىندەك كەشە باۋەرېن خەلقى ل بەھىيان

پەرھەشكردن: جى جەغفەر
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي پۇشنىبىرى و بلوكرىنەۋە كوردى

چاپ: يەكەم، چ: دارالحرىه، ش: بەغدا، ژس: ۲۵۶، س: ۱۹۹۳، ل: ۱۷، ق: ۲۴×۱۷

ئاۋەرۇك: پىشەھى/ ۲۸۲ بىروباۋەرى كۈن و پىشېبان

۴۰- داستانا دەروئىسى مەبىدى

پەرھەشكردن، شاكىر مەمەد ئەمىن پۇزىبىيانى
لە بلاوكراۋەكانى بەرنوۋەبەرىتى گىشتى

پۇشنىبىرى و ھۆنەر

چاپ: يەكەم، چ: ۋ- پۇشنىبىرى، ش: ھولىنر، ژس: ۲۸۵، س: ۱۹۹۷، ل: ۱۲۰، ق: ۱۷×۱۴

ئاۋەرۇك: گىزانەۋەى داستانەكە، كە خۇى لاوكىكى دىدارىيە و نووسەر بە شىۋەى گىزانەۋە نووسىۋىيەتى و بە (۲) بەش، لاوكەكەى بە نموۋنە بۇ ھىناۋەتەۋە.

۴۱- دەرافەك ژ دەريا نىكلىۋى- كورنە سەرھاتى

پەرھەشكردن: غەبىدولعەزىز خەبات و غەبىدولعەزىز ھاجانى

لە چاپكراۋەكانى ۋەزارەتى پۇشنىبىرى
چاپ: يەكەم، چ: ۋ- پۇشنىبىرى، ش: ھولىنر، ژس: ۲۰۷، س: ۱۹۹۸، ل: ۱۲۱، ق: ۲۰×۱۴

ئاۋەرۇك، دىيارى/ پىشگۈتن/ دەقى ۴۰ چىرۇكى فۇلكلۇرى/ كورنەى ژيانى ھەردوۋ نووسەر.

۴۲- بىر و باۋەرېن كەشە دىناق مىلەتى كورددا نووسىن: بەيار باقى

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دەۋك، ژس: ۲۸۴، س: ۱۹۹۹، ل: ۱۳۸، ق: ۲۳×۱۶

ئاۋەرۇك: پىشگۈتن/ ھاتن و چوون و سەغەر/ خوارن و قەخوارن/ دار و بار و دەرامەت و گول و گىيا/ كەردوون و سىرۇشت/ گىيانەۋەر و نەير و تەۋال/ نەساخى و نەخۇشى/ شاھى و دەھەت و ژىنېنان/ دەم و ھەژمار و يازى/ نىك و بچويك بوون/ بىن ژمە بوشتەر (ئەجنە)/ شەپتان/ ئەندامىن لەشى/ بىروباۋەرېن ھەمەرەنگ/ ئاۋەرۇك.

۴۳- پەندىن بەراۋرد دىناقبەرا كوردى و

غەربى و نىكلىۋى دا دىگەل (۶۰۰) پەندىن نىكلىۋى

نووسىن: رەفىق مەمەد سەبىد فەتاح و غەبىدولستار فەتاح ھەسەن
لە بلاوكراۋەكانى (المعهد المركزى فى دھوك)

چاپ: يەكەم، چ، ك- شەرىعت، ش: دھۆك، ژس: ۲۷۰، س: ۱۹۹۹، ل: ۹۰، ق: ۲۰×۱۴

ناوەرۆك: بەراوردىكرنەكە دناقبەرا گۆتئىن كوردى و
عەرەبى (ب نايىبەت بەغدادىيان) دگەل بىن ئىنگلىزى
ژى

۴۴- داستانا دەرويشى عەقىدى

بەرھەفكرن: حەسە ھورمى
چاپ: يەكەم، چ، و- رۇشنىبىرى، ش: ھەولتەر، ژس: ۳۸۱، س: ۱۹۹۹، ل: ۷۱، ق: ۲۲×۱۵

ناوەرۆك: پىشگۆتن/ رىخۆشكرن/ داستانا
دەرويشى عەقىدى/ دەرويشى عەقىدى/ پەراوئىز/ دەقى
سترانان ئىككى/ دەقى سترانا دوئى/ پەبفەكا فەرا
بەرەبەكئى فەشارتى ژ دىرۆكا دەرويشى عەقىدى ئە
نووسىنى: محەممەد ئەمىن دۇسكى/ پاشگۆتن/
ژئەدەر/ بەرى خاتەر خواستنى/ پىرگرو و قاسمى مەيرۇ.

۴۵- روستەمى زالى

بەرھەفكرن: دعارف حىتو
لە بلاوكرائەكانى نقىسىنگەھا رەوشەنبىرى و
راگەھاندنا لى يەك- پىشكا رەوشەنبىرى
چاپ: يەكەم، چ، ك- شەرىعت، ش: دھۆك، ژس: ۲۵۱، س: ۱۹۹۹، ل: ۱۷۴، ق: ۲۰×۱۴

ناوەرۆك: پىشگۆتن/ جىروكا روستەمى زالى تايى
ھەفت ئەشكران/ لە (۷) بەش پىكھاتووه/ تايى
گولپەرى ھىزار.

۴۶- سەرھاتى و غەربىيا خەنى و رەشۇ

بەرھەفكرن: رىسان بەستامى
چاپ: يەكەم، چ، ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۰، س: ۱۹۹۹، ل: ۱۸، ق: ۱۵×۱۰

ناقەرۆك: پىشگۆتن/ پىناسىنەك/ ژئەدەر و پەراوئىز/
سەرھاتىيا خەنىس و رەشۇ/ پەراوئىز/ ئەف سەرھاتى
و غەربىيە مەن ژ زار دەقى قان كەسا وەرگىتتە/
فەرھەنگۆك.

۴۷. نەخى لىبرا

بەرھەفكرن: مەسعود خالدا گۆلى
چاپ: يەكەم، چ، شەرىعت، ش: دھۆك، ژس: ۳۳۱، ل: ۱۲۴، ق: ۲۰×۱۴، ۵

ناقەرۆك: نىزىكە ھەزار پەندى پىشنىنان و قسەى
نەستەق و ئىدىيەمى رەسەنى كوردى لە خو گرتووه.

۴۸- گولەك ژ باقى فولكلورى كوردى

بەرھەفكرن: ئىسلام بەروارى
چاپ: يەكەم، چ، خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۳۳۹، س: ۱۹۹۹، ل: ۵۲، ق: ۲۱×۱۵

ناوەرۆك: دىارى/ پەبفەكا پىندقى/ دەقى ۱۹ كورته
جىرۆكى فولكلورى/ ناوەرۆك.

۴۹- كاويسى ئاغا ۱۸۸۹-۱۹۳۶

بەرھەفكرن: جەلال مەلا حەسەن خۇشناو
پىداچوونەو: غەفوور مەخموررى
لە بلاوكرائەكانى رۇژنامەى مېدىا- زىجىرەى
كەلەپورى نەتەوھى (لاوك)
چاپ: يەكەم، چ، ماردىن، ش: ھەولتەر، ژس: ۹، س: ۲۰۰۰، ل: ۹۰، ق: ۲۰×۱۵

ناوەرۆك: پىشەكى/ دەنگى كاويسى ئاغا ئە
زانستى دەنگدا: ئامانچ غازى/ كاويسى ئاغا/ كۆمەئىك
كورته بابەت وەك: كاويسى ئاغاى لائە پەتە/ كاويسى
ئاغا و تووماركرندى گۇرانىيەكانى/ گەشتەكانى/
لاوكەكانى/ بەستە نووماركرائەكانى/ حەيرانە
تووماركرائەكانى/ فەرھەنگۆك/ سەرچاوهكان.

۵۰- لائى د سترانا دىرۆكىيا كوردىدا

بەرھەفكرن: رىسان حەسەن
چاپ: يەكەم، چ، ۹، ش: ۹، ژس: ۹، س: ۲۰۰۰، ل: ۷۴، ق: ۲۱×۱۵

ناقەرۆك: دەرگەھ/ پىناسەبەك/ سەرھاتى
و دىرۆكا لافزى پىرى/ سەرھاتى و سترانا غەربىو/
سەرھاتى و سترانا ئىزدى مىرزا/ سەرھاتى و سترانا
حەسەن و غەزالى/ سەرھاتى و سترانا دەرويشى

غەقىدى/ سەرھاتى و سىترانا بەسا خەلىل/ سەرھاتى و سىترانا خەسەن بەگى كۆسە.

۵۱- چىقاندۇكىن كوردى- تىكىتىن فۇلكلورىنە/ بەرگى يەكەم

بەرھەڧكىردن: جەمىل مەھمەد شىنلادىزى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكردنەۋەى
موكرىئانى

چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۵۴۲، س: ۲۰۰۱، ل: ۱۸۹، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۆك: دىيارى/ بەراھى/ دستارك/ دەقى ۹ چىرۆكى
فۇلكلورى / باشكۆتن/ فەرھەنگوك/ ئاقەرۆك.

۵۲- ھەيرانۆك- ڧەكۆلین و دەق

بەرھەڧكىردن: ئىسماعىل بادى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكردنەۋەى
موكرىئانى

چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۵۴۵، س: ۲۰۰۱، ل: ۱۱۵، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۆك: بەراھى/ ڧەكۆلین/ ھەيرانۆك/ ئاقەرۆك/
رۇخسار/ ژندەر و فەرۆز/ ۲۳۳ ھەيرانۆك.

۵۳- سىتران و دىلان

بەرھەڧكىردن: كامىران درىاز ھوروى و شىقان شىكرى
ھوروى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكردنەۋەى
موكرىئانى

چاپ: يەكەم، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۱۸۱، س: ۲۰۰۱، ل: ۴۲۱، ق: ۲۳×۱۶

ناۋەرۆك: پىشىگۆتن/ سىتران، سىترانىن دىلانان
(گۆڧەندان)/ سەرگى زاقابى/ سىترانىن سەر شۆپى/
نارىنا بويكى/ سىترانىن ئەمىزاندىن/ بۇ ئەم جۈرە
گۇرانبىانە نىكەى ۲۳۰ ھۆنراۋەى نووسىپوئەتەۋە/
ھەندى وىنەى فۇتۆگرافى پەش و سىپى دىلان
(ھەئپەركى) و ۲۵ جۈرى ناۋەىناۋە و پىناسەى
كردوون/ كورە ژانا سىترانبىتران/ فەرھەنگۆك/ ناۋى

كۇراتىيەكان.

۵۴- گۆتىن مەزنا نەخىن لى سەر كەفرانە

بەرھەڧكىردن: نىھاد سەعدوئا
چاپ: يەكەم، چ:ك- شەرىعت، ش: دھۆك، ژس:
۵۶۲، س: ۲۰۰۱، ل: ۴۸، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۆك: پىشەكى/ نىكەى ۴۳۵ پەندى پىشىنان و
ڧسەى نەستەق/ نىكەى ۶۲ مەتەلى ھۆنراۋەى/ ناۋ
و وىنە و سالى لە دايكېوونى ھەندى ئەو كەسانەى
دەڧەكانىيان لىن ۋەرگىراۋە.

۵۵- بويكا بارانى- يارىن كوردەۋارى

بەرھەڧكىردن: مەھمەد خەسەن بناڧى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكردنەۋەى
سىپىرتىز

چاپ: يەكەم، چ: و- پەروەردە، ش: ھەولتېر، ژس:
۴۶۹، س: ۲۰۰۲، ل: ۲۵۵، ق: ۲۳×۱۷

ناۋەرۆك: پەيڧەكا پىدڧى/ باس و چۈنبىيەتى ۱۲۶
بارى و كايەى فۇلكلورى/ فەرھەنگۆك/ پىپىست.

۵۶- ھەيرانۆك

بەرھەڧكىردن: غەبدولعەزىز خەبات
لە بلاوكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكردنەۋەى
سىپىرتىز

چاپ: يەكەم، چ: ۋەزارەتى پەروەردە، ش: ھەولتېر،
ژس: ۴۲، س: ۲۰۰۲، ل: ۱۳۲، ق: ۲۱×۱۴

ناۋەرۆك: پىشىگۆتن/ نىكەى ۳۵۰ دەقى ھەيرانۆكى
تىداپە.

۵۷- دىبىزن، چىرۆك و چىقاندۇك

بەرھەڧكىردن: سەبىرى بۇتانى
لە بلاوكراۋەكانى (ئاقەندا ھافىبوونى با لىكۆلپىن
و ۋەشانىن كوردى)

چاپ: يەكەم، ش: بەرلىن، س: ۲۰۰۲، ل: ۵۱، ق:
۲۰.۵ × ۱۴.۵

ناۋەرۆك: چەند تىببىنى و پىزانىنېن من (بەشىر

بۇتانى/ پىنشكۇتتا سەيدا عەبۇلرەحمان مەزورى/
پىنشكۇتتا سەيدا سەبىرى بۇتانى/ ۲۲ دەقىن فۇلكلۇرى
دگەل فەرەنگۆك و شىرۇقەكرن.

چاپ: بەكمە، چ: زاخۇ، ش: زاخۇ، ژس: ۵۴۹، س:
۲۰۰۲، ل: ۲۱۱، ق: ۲۱×۱۵
ناوەرۇك: دەسپىك/ ھۇنراوھى ۱۱۱ گۇرانى
فۇلكلۇرى كوردى.

۵۸- ژ فۇلكلۇرى كوردى

بەرھەفكرن: سادق بەھائەددىن ئامىدى
لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و بلكوردنەوھى
ئاراس

۶۲- كىزا تەرا جوان
بەرھەفكرن: سەلمان كۇقلى
نىكارا: ھدى ئەھمەد سەبىرى
لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و بلكوردنەوھى
سپىرتز

چاپ: بەكمە، چ: ۵زارەتى پەرورەدە، ش: ھەولنر،
ژس: ۲۰۵، س: ۲۰۰۲، ل: ۳۲۰، ق: ۲۳×۱۱
ناوەرۇك: پىنشكۇتن/ دەقى ۳۹ بەيت و داستان و
چىرۇك و...ھتد/ ى لە فۇلكلۇرى كوردى/ ھەندىك لە
دەقەكانى لە دەستىنوسى (جگەرخوین) ى وەرگرتووه
و لەگەل ھەموو دەقەكان نامازەى بە سەرچاوهكان
كردووه.

چاپ: بەكمە، چ: و- پەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس: ۴۰،
س: ۲۰۰۲، ل: ۵۵، ق: ۲۴×۱۷
ناوەرۇك: ۹ چىرۇكى فۇلكلۇرى/ لەگەل چەند
وینەيەك بۇ چىرۇكەكان.

۵۹- ستى و فەرخ- زنجىرا فۇلكلورى

بەرھەفكرن: ئەمىن ئوسمان
چاپ: بەكمە، چ: خەبات، ش: دھۆك، ژس: ۵۷، س:
۲۰۰۲، ل: ۱۷، ق: ۲۴×۱۷

۶۳- نارىنا گولبارىن
بەرھەفكرن: ھىزرقان
لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و بلكوردنەوھى
سپىرتز

ناوەرۇك: پىنش/ ستى و فەرخ/ كىزانەوھى
داستانەكە بە چەند قۇناغىك/ نووسىنەوھى دەقە
فۇلكلۇرىبەكە/ دروستكردى ھەندى وینەى مۇتىف
بۇ رووداوهكان/ فەرھەنگۆك.

چاپ: بەكمە، چ: و- پەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس:
۴۷، س: ۲۰۰۲، ل: ۲۳۱، ق: ۲۳×۱۷
ناوەرۇك: پىنشكۇتن/ مەندى ترسنۆك/ تاورخان و
بالەخان/ توماتىن و نارىنا گولبارىن/ لاوى بەھدىن/
كولوخك/ سىتىرناس و مىنخاس و رىناس/ دەروىش و
حاكەم/ تەيرى زىرى/ مىرزا و شانە مەسخان/ مىرزا
و داركا چل ئاواز/ سەرچاوهكان: كۆمەلىك وینەى
مۇتىف: نەجمەدىن جوبرائىل.

۶۰- شەھيان- سەرھاتىن شەھيان و گۆھەند و

ھۆزانتىن فۇلكلورى لەدھەرا ھەكارى/ پىكا

نىكى

بەرھەفكرن: فەزلەدىن نىرەھى
چاپ: بەكمە، چ: زاخۇ، ش: زاخۇ، ژس: ۵۴۹، س:
۲۰۰۲، ل: ۲۱۱، ق: ۲۱×۱۵

۶۴- تەھسىن تاھا ھۆنەرەند و كوردپەرور
نووسىن: رىكىش ئامىدى (زەكى مەھمەد
سەعدوللا)
لە بلاوكراوھكانى دەزگای چاپ و بلكوردنەوھى
سپىرتز

ناوەرۇك: ھۇنراوھى ۱۲۳ گۇرانى فۇلكلۇرى كوردى/
دەسپىك/ گۇرانىبەكان^{۱۲۳}.

چاپ: بەكمە، چ: و- پەرورەدە، ش: ھەولنر، ژس:
۱۹۶، س: ۲۰۰۴، ل: ۳۷۷، ق: ۲۴×۱۷
ناوەرۇك: دىارى/ پىنشكۇتن/ ژ دايكىبوونا تەھسىن

۶۱- شەھيان- سەرھاتىن شەھيان و گۆھەند و

ھۆزانتىن فۇلكلورى لەدھەرا ھەكارى/ پىكا

دوۋىن

بەرھەفكرن: فەزلەدىن نىرەھى

چىرۇكا (كوركىن سىلىن) يا مىللى لىن رېتازا مورفولوژى
شە/ بوجى مەھنە (مەرج) د چىرۇكا فولكلۇرىدا.

۶۷- ھەكىم و ئوتمان- سەرھاتى يىن

كەلتورى

بەرھەڭكردن: رەشىد غەلى گەلناسكى
لە سەر ئەركى (غەبدولقەدەر غەبدولخالق)
چاپكراۋە

چاپ: بەكەم، چ: زانا، ش: دەۋك، ژس: ۳۴۰، س:
۲۰۰۴، ل: ۱۶۰، ق: ۲۰۱۵

ناۋەرۇك، پىشكۆتن: ئىسماعىل تاھىر/ گۈننەكا
فەر/ ۱۷ چىرۇك و چىرۇكى پەندى پىشيان.

۶۸- كارسازيا كوردەۋارىن- جۇرىن وى...

كەرەستىن وى... نامىرىن وى... زمانى وى

بەرھەڭكردن: بەكر غەبدولكەرىم كۇڧلى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەۋەى
سپىرىنژ

چاپ: بەكەم، چ: ۋەزارەتى پەرۋەردە، ش: ھەۋلىر،
ژس: ۳۹، س: ۲۰۰۴، ل: ۳۹۷، ق: ۲۴×۱۷

ناۋەرۇك: ديارى/ پىش گۈتن/ پىشكا ئىكى: ھندك
كارسازى (۱۰ كارسازى)/ پىشكا دوۋى: فەرھەنگۈك/
گۈننەكا فەر (۲۴ نامىر و كەلپەل)/ كورتبەك ژ
زىانناما بەرھەڭكردى/ وىنەى فۇتۇگرافى رەش و سىپى
بۇ زۇرىەى كەرەسەكان.

۶۹- ئىدىيەنىت كوردى

بەرھەڭكردن: ساق بەھانەددىن
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەۋەى
سپىرىنژ

چاپ: دوۋەم، چ: ۋ- پەرۋەردە، ش: ھەۋلىر، ژس: ۱۳۶،
س: ۲۰۰۵، ل: ۲۱، ق: ۲۴×۱۷

ناۋەرۇك: نىك بە ۱۴۰۰ ئىدىيۇمى ناۋچەى
بەھدىنانى ئىدا كۆكراۋەتەۋە، لەگەل رافەكردن و
بەرامبەر كوردىيان لەگەل ئىدىيۇمى زمانى غەرەبى/
سەرچاۋەكان.

ناھى بۇزا پىروز/ زىنا من يا ھۈنەرى/ ھۈنەرمەند
و ھەلوپىست/ نىشانىن بەھرەمەندىن/ بەيسكا
ئىكىن/ نامىدىن و دەرازىنكا ھۈنەرمەندى/ دەلىفا
زىرىن/ پەيمانگەھا ھۈنەرىن جوان و ئىزگا كوردى ل
بەغدا/ ۱۸ شۋاتا ۱۹۱۳ئ و زىندان/ تەحسىن تاھا
و كازى فەرمانبەرىن/ بارى گران/ سالا ۱۹۷۰ئ سالا
بەرھەمىنانى و بەرناسىۋونى/ پىشنى بەرھەمىنانى
قۇنغا داھىنانى/ تەحسىن تاھا و بەرپرسىيارى
دەرىزىن/ ھوزانغانىن سىتران داينە تەحسىن تاھى/
رېتازەكا تايبەت دا كو ژ سەرگوتكردىن رىزگار بىيت/
شروڧەكرنا سىترانىن تەحسىن تاھى.

۶۵- چەند گۇرانكارىيەك لەمەر ناۋازگەلى

كوردىن بۇ قايۇلىن و ياۋەرى پىبانۇ

بەرھەڭكردن: دلشاد سەغىد
لە بلاوكراۋەكانى ئىنىستىتوتى كەلەپوورى
كورد- بە ھاۋكارىيە بەرئوبەرايەتىي گىشتىي چاپ و
بلوكردنەۋە

چاپ: بەكەم، چ: شىفان، ش: سلىمانى، ژس: ۲۵،
س: ۲۰۰۴، ل: ۲۶+۵۰، ق: ۳۱×۲۲

ناۋەرۇك: نوۋسىنەۋەى ناۋازى ۱ گۇرانى فولكلۇرى
كوردى بە نۆتە (پىبانۇ و قايۇلىن)/ زىاننامەى دانەر.

۶۶- چەند قەكۈلىنەك د چىرۇكىن فۇلكۇرى

كوردى دا

بەرھەڭكردن: جەمىل مەھمەد شىنلازى
لە بلاوكراۋەكانى ئىنىستىتوتى كەلەپوورى كورد
چاپ: بەكەم، چ: شىفان، ش: سلىمانى، ژس: ۲۰۰،
س: ۲۰۰۴، ل: ۱۱۲، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۇك: پىشەكى/ بەيقەك/ ھەلسەنگاندەك
بو خواندەنەكا رەخنەبى بو شروڧەكرنا چىرۇكىن
كوردى يىن مىللى ل دوپف رېتازا مورفولوژى يا (پروپ)ى/
دورەئىلى د چىرۇكىن مىللى يىن كوردىدا/ رۇلى نافرەتى
د ناڧ چىرۇكىن فولكلۇرى كوردىدا/ سىن چىفانۇكىن
ھەشەركرى و شروڧەكرنەك مورفولوژى/ شروڧەكرنا

۷۰- چىرۆكىن مىلىيىن كوردى

ئامادەكرن: جەمىل محەممەد شىنلازى
لە بلاوكراۋەكانى ئىنستىتوتى كەلەپوورى كورد-
دھۆك/ ئەسەر ئەركى بەرنوۋەبەرايەنىي گىشنىي چاپ
و بلوكردنەۋەي سالىمانى چاپكراۋە
چاپ: بەكەم، چ: شىمان، ش: سالىمانى، ژس: ۹۱۰،
س: ۲۰۰۵، ل: ۲۰۵، ق: ۲۴۱۷
ئاۋەرۆك: پىنشگۇتن/ ۲۱ چىرۆكى فۆلكلورى.

۷۱- دەرئەك ز دەريا فلكلورى كوردى، كورتە

سەرھاتى- پىكا دوۋى

بەرھەفكرن: غەبىدولعەزىز خەيات
چاپ: بەكەم، چ: زانا، ش: دھۆك، ژس: ۱۰۶، س:
۲۰۰۵، ل: ۱۵۷، ق: ۲۰۱۴
ئاۋەرۆك: پەيغەمكە فەر/ ۴۱ سەرھاتى.

۷۲- رەئىكى شەقى، كۆمەكا چىرۆكىن

فلكلورىنە

بەرھەفكرن: محەممەد خەسەن بناقى
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەۋەي
سپىرئىز
چاپ: بەكەم، چ: و- پەرۋەردە، ش: ھەولئىز، ژس:
۳۰۶، س: ۲۰۰۵، ل: ۱۴۰، ق: ۲۴۱۷
ئاۋەرۆك: پىنشگۇتن/ ۲۱ چىرۆك و سەرھاتى.

۷۳- رۇستەمى زالى

بەرھەفكرن: عارف خىتو
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چ: دوۋەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۳۱۳، س: ۲۰۰۵،
ل: ۲۱۵، ق: ۲۰۱۴
ئاۋەرۆك: پىنشگۇتن/ چىرۆك.

۷۴- زارۆكىن جىھانا راستى و ئاشۆپى

بەرھەفكرن: ھزرفان غەبىدوللا
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-

لقى دھۆك

چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۳۱۲، س:
۲۰۰۵، ل: ۲۸۰، ق: ۲۰۱۴
ئاۋەرۆك: زارۆكىن جىھانا راستى و ئاشۆپى/ دارا
بەرھىكىن (بووكا كىچىن)/ دىدكەنار/ فاتفاتۆك/
نيسكو/ كىزا تەرەجۋان/ رويقى و پىرى/ زەنگ و
بەنگ/ مىرك و بەق/ زىنى و لەشكەرىي نكلزەرا/ ھىج
و رويقى و دەنى دۇشاقىن/ مار و ھەزار و خەۋىن مىرى/
سى ئرال/ مېر و باخەقان/ بەسى باسا/ سى براپىن
شىمان/ تۈزبەگ/ حاجى بەريرەم/ غەلۋىي خولام.

۷۵- گۇتن و دەمناسى د وەرزىن سالى دا

بەرھەفكرن: غەبىدولعەزىز خەيات
لەسەر ئەركى كۆمپانىي اغازى غەنتاب)
چاپكراۋە
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۹، س:
۲۰۰۵، ل: ۵۰، ق: ۱۴۱۰

ئاۋەرۆك: دىارى/ پىنشگۇتن/ وەرزى زقىستانى/
غەنتەر/ شەفزەنگل/ وەرزى بەھارى/ وەرزى ھافىنى/
وەرزى پايىزى.

۷۶- يىھىنكە، كۆمەكا سەرھاتىن كوردىنە

بەرھەفكرن: محەممەد خەسەن بناقى
لە بلاوكراۋەكانى يەكئىتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۷۴۵، س:
۲۰۰۶، ل: ۱۳۹، ق: ۲۰۱۳

ئاۋەرۆك: دىارى/ پىنشگۇتن/ ئاف و نىشانىن
سەرھاتىن كوردى/ ۳۰ سەرھاتىن كوردى/ ئاقەرۆك.

۷۷- پەزىن و گۆنىت كوردى

بەرھەفكرن: جەجى جەغفەر
لە بلاوكراۋەكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەۋەي
سپىرئىز
چاپ: بەكەم، چ: حاجى ھاشم، ش: ھەولئىز، ژس:
۷۹۷، س: ۲۰۰۶، ل: ۱۸۱، ق: ۲۴۱۷

ناوەرۇك: نىزىكەي ۱۲۰۰ ئىدىيۇمى ناوچەي بەھدىنان.
بە پىتى تىپە كوردىيەكان پىزىكراون.

۷۸- چىفانۇكا گايى سۇر، تىگتەك فۇلكلۇرى كوردى يە

بەرھەفكىردن: جەمىل محەممەد شىبىلازى
لە بلاوكراوہكانى يەكىتتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۱۷۲، س:
۲۰۰۱، ل: ۱۰۸، ق: ۲۰۱۳
ناوەرۇك: بەراھى/ چىرۇكەكا فۇلكلۇرى ب ھەمان
ناف (گايى سۇر).

۷۹- جەيرانۇك نامەيىن ئەقىنداران- بەرگى ئىكى

بەرھەفكىردن: ئەدىب عەبدوللا
چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۱۱۸، س:
۲۰۰۱، ل: ۱۹۳، ق: ۲۰۱۴
ناوەرۇك: دىارى/ دەرگەھ/ ئەف جەيرانۇكە/ دەقىن
جەيرانۇكا/ ئەو كەسىن بووينە ژىدەر.

۸۰- ژ رەوت و تىتالېن كوردەوارى

بەرھەفكىردن: محەممەد خەسەن بنافى
لە بلاوكراوہكانى ئىستىتوتى كەلەپوورى كورد-
دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھەزارەتى پەرورەدە، ش: ھەولېر،
ژس: ۱۰۰، س: ۲۰۰۱، ل: ۱۵۸، ق: ۲۱۵
ناوەرۇك: پىنشىگۇتن/ پەز و خودانكرنا وى ل
كوردستان/ مرن و بەھى ل كوردستانى/ ژئىنان ل
دەقەرا بەرورايان/ دووماھىي.

۸۱- كورد ل خوراسانى و پەندا كرمانجى

بەرھەفكىردن: خالىد سالىح
لە بلاوكراوہكانى دەزگاي چاپ و بلوكردنەھەي
سپىرېز
چاپ: يەكەم، چ: حەجى ھاشم، ش: ھەولېر، ژس:

۴۹۰، س: ۲۰۰۱، ل: ۱۵۰، ق: ۲۱۵

ناوەرۇك: پىنشىكەي/ كورد ل خوراسان/ خوداويردى/
كورد ل پاكىستان و ئەفغانىستان/ بەندا كرمانجى ل
دەقەرا خوراسان و قەزاندنا وان بۇ سەرزى دەقەرى و
ھەقەركرنا گەلەك ژ وان گۇتتان دگەل يىن دەقەرى.

۸۲- گلۇلكا نالوزىيى- بەرگى ئىكى

بەرھەفكىردن: خالىد سالىح
لە بلاوكراوہكانى يەكىتتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۷۵، س:
۲۰۰۱، ل: ۲۰۴، ق: ۲۱۵
ناوەرۇك: پىنشىكەي/ نىزىكەي ۱۲۵۰ ئىدىيۇم، بە پىتى
تىپە كوردىيەكان پىزىكراون.

۸۳- گۇتتەت پىشىنان ل دەقەرا بەھدىنان

بەرھەفكىردن: ۋەھبىيا محەممەد سەئىد ياسىن
بەرھەفكىردن: مەسعوود محەممەد سەئىد
ياسىن
بە ھاوكارىي يەكىتتىي نووسەرانى كورد- لقى
دھۆك چاپكراوہ
چاپ: يەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۱۸۱، س:
۲۰۰۱، ل: ۱۷۰، ق: ۲۱۵
ناوەرۇك: خودانا پەرتووكن/ پىنشىكەي/ گۇتتىن
پىشىنان ل دەقەرا بەھدىنان دگەل شىرۇقەكرنا
گەلەك گۇتتان.

۸۴- لەعلىخانا گۇقەيى

بەرھەفكىردن: مستەفا نوورى بامەرنى
لە بلاوكراوہكانى يەكىتتىي نووسەرانى كورد-
لقى دھۆك
چاپ: دووھ، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۷، س:
۲۰۰۱، ل: ۱۳۳، ق: ۲۱۵
نساوەرۇك: پىنشىكەييا چاپا دووى/ لەعلىخانا
گۇقەيى/ پۇنكرنەك/ پىنشىكەييا چاپا ئىكى/ دىيىزن/

و ژمارە ۴۰ / ژمارە ۴۰ و ھىندەك داب و نەرىتىن دىناق
ئىزدىياندا/ گىردانا قى ژمارى دگەل ھىندەك باۋەپىتىن
خەلكى ل بەھىدىنان/ گۈننىت مەزنا و ژمارە ۴۰ /
ژىدەر و پەراۋىز:

۸۸- گۈلۈك ھەلچىنىن

بەرھەفكرىن: خالىد سالىح
لە بلاۋكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكرىدەنەۋەى
سپىرىز

چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۱۱۳۱، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۳۶، ق: ۲۳×۱۷

ناۋەرۈك: پىشەكى/ نىكەى ۵۰۰۰ ئىدىۋمى
ناۋچەى بەھىدىنان/ قەرھەنگ.

۸۹- ھىندەك سەرھاتىين كوردى

بەرھەفكرىن: خالىد سالىح
لە بلاۋكراۋەكانى ئىنسىتىۋوتى كەلەپوورى كورد-
دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: مېدىا، ش: ھەۋلىز، ژس: ۱۴۷، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۷۴، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۈك: پىشەكى/ ھىندەك سەرھاتىين كوردى/
سەرھاتىين گەلەك كورت/ سەرھاتىين كورت/
شەش سەرھاتىين دى/ دوو سەرھاتىين مېژوۋىي/
سەرھاتىين عىسى دەلا/ ژىدەر.

۹۰- گۈننىن مەزنان ل سالا ۲۰۰۸

بەرھەفكرىن: خالىد حاجى ئاكىرەى
چاپ: يەكەم، چ: ھىقى، ش: ھەۋلىز، ژس: ۱، س:
۲۰۰۸، ل: ۱۴۸، ق: ۲۲×۱۵

ناۋەرۈك: ۲۰۰۸ پەندى پىشىنانى ناۋچەى ئاكىز.

۹۱- گۈننىن مەزنان د ھۇزانا جەگەرھوین دا

نوسىن: كۇقان پىسان
چاپ: يەكەم، چ: ئازادى، ش: دھۆك، ژس: ۴۱۰، س:
۲۰۰۸، ل: ۱۴۵، ق: ۲۱×۱۴

ناۋەرۈك: پىشەكى/ گۈننىن مەزنان/ پىناسە و

سىزان خاتوین و عەلى مامەند/ ژىدەر.

۸۵- ژ بەرپەرىن كەقن، سەرھاتىين كوردى

بەرھەفكرىن: عەبىدولرەھمان بامەرنى
لە بلاۋكراۋەكانى ئىنسىتىۋوتى كەلەپوورى كورد-
دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۱۱۱۳، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۰۵، ق: ۲۱×۱۴

ناۋەرۈك: پىشەكى: ئىنسىتىۋوتى كەلەپوورى
كوردى/ بەراھى/ ۳۱ سەرھاتىين كوردى.

۸۶- ژ كەلەپوورى كوردى، ھەيرانۈك

بەرھەفكرىن: جەجى جەغەر
لە بلاۋكراۋەكانى ئىنسىتىۋوتى كەلەپوورى كورد-
دھۆك

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۷۴۱، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۷۵، ق: ۲۰×۱۴

ناۋەرۈك: پىشى/ پىناسىنا ھەيرانۈك/ لاۋك و
ھەيران/ دەقن ھەيرانۈك/ ژىدەرنت قى پىشكى.

۸۷- ژمارە (۲-۷-۴) د مېتولۇچىيا ئىزدىيان دا

بەرھەفكرىن: تارىق شوكرى خەمو
لە بلاۋكراۋەكانى دەزگای چاپ و بىلوكرىدەنەۋەى
سپىرىز

چاپ: يەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۸۷، س:
۲۰۰۷، ل: ۱۱۱، ق: ۲۱×۱۵

ناۋەرۈك: پىشگۈتن/ ژمارە ۳ د (ئىزدىياتىن، ھىندەك
داب و نەرىتىن ئىزدىيان)دا/ ئۇلا مېترايا و زەردەشتىيا و
ژمارە ۳/ ھىندەك ملۇك و ئاقلدار و گونەھكار و ژمارە
۳/ ھىندەك كەقنە باۋەر و ژمارە ۳/ خەون سى جۇرن/
۳ گىبانەۋەر بەرى مۇقى ھەبوون/ مۇف و پەبفا مۇف
و ژمارە ۳/ پىزانتىن گىشتى و ژمارە ۳/ ژمارە ۷ د بىر
و باۋەرپىن ئىزدىيان دا/ گىردانا قى ژمارى ب ھىندەك داب
و نەرىتاقە/ ھىندەك پىغەمبەر و ھىندەك پىزانتىن
گىشتى و ھەفت خودافەندا/ گۈننىن مەزنان و ژمارە
۷/ ژمارە ۴۰ د بىر و باۋەرپىن ئىزدىياندا/ نۇج پىغەمبەر

بۇچوونىن چەند ئىقىسەران ل دۇر گۇنتىن مەزنان/
مىژوويا كۇمكرنا گۇنتىن مەزنان/ چەند نموونەيىن
جىھانى ژ گۇنتىن مەزنان/ گۇنتىن مەزنان و ھۇزان/
كورتىيەك ژژاناجە گەرخوين/ بابەت وناقەرۇكا ھۇزان
جەگەرخوين/ فولكلۇر د ئاف ھۇزان جەگەرخوين دا/
زمانى ھۇزان جەگەرخوين/ گۇنتىن مەزنان د ھۇزان
كوردى دا/ گۇنتىن مەزنان د ھۇزان جەگەرخوين دا/
ئەنجام/ لىستا ژئەران.

۹۲- شىمالۇكانى- ھىندەك يارىيىن ل دەھەرا بەھدىنان

بەرھەڭكردن، خالىد سالىح
لە بلاوكراۋەكانى ئىستىتىۋوتى كەلەپوورى كورد-
دھۇك/ لەسەر ئەركى دەزگاي (ئاراس) چاپكراۋە
چاپ: بەكەم، چ: ئاراس، ش: ھەولئىر، س: ۲۰۰۹،
ژس: ۱۳۱۸، ل: ۲۰۷، ق: ۲۳×۱۱
ئاوهرۇك: ئاقەرۇك/ پىنشەكى/ چەوا بچويك ياربا
دكەن؟! نىكەى ۱۲۰ يارىس فولكلۇرى و كات و
چۇنتىيى كىردن و ساغكرىنەۋەيان...ھتد.

۹۳- ئىستەفالىن فولكلۇرى ل دەھەرا ئامىدىن ۲۰۰۶-۲۰۰۷

بەرھەڭكردن، لىژنەيەكى تايەت
لە بلاوكراۋەكانى ئىقى ۱۸ى پارتى دىموكراتى
كوردستان
چاپ: بەكەم، چ: خانى ، ش: دھۇك، ژس: ۲۹۰، س:
۲۰۰۹، ل: ۳۵۹، ق: ۲۳×۱۷
ئاوهرۇك: نوشداربا مىللى/ خوارىن كوردەۋارى/
يارىن كوردەۋارى/ كەلوپەلىن (ئىچىرى، بىرى،
جۇتباران، دارفانى، شىقانى، نانىيىزىن، بالاقى)/
جلوبەرگىن زەلاما/ جلوبەرگىن ژنكا/ كارىن دەستىن
ژنكا/ رى و رەسمىن شاھبانا بويك و زاقا/ سترانىن
گوندى رەشاقا/ سترانىيىژىن جودا جودا/ چەندىن
سترانان و وينىن فولكلۇرى ژ ئىستەفالى.

۹۴- ھەنكائىنا فولكلۇرى كوردى

ئامادەكرن: جەمىل مەھمەد شىلازى
لە بلاوكراۋەكانى ئىستىتىۋوتى كەلەپوورى كورد-

دھۇك

چاپ: بەكەم، چ: شىقان، ش: سلىمانى، ژس: ۱۳۰،
س: ۲۰۱۰، ل: ۱۳۸، ق: ۲۴×۱۷
ئاوهرۇك: چەند چىرۇك و چىقانتۇكىن سىلاقى و
ھەشەركىرەك دگەل يىن كوردى/ نىزىن دحەيرانۇكادا/
بەيدابوونا باۋەرىن مىللى/ كەسايەتىن سەرەكى د
چىقانتۇكىن كوردى دا/ پەرتووكا چىقانتۇكىت كوردى/
گۇنن و مەنەلىن مەزنان و ئاقەرۇك/ باۋەرىن ئايىنى
د ئاف كەفئە باۋەرىن كوردى دا/ ئەدەبى زارۇكان د
فولكلۇرى كوردى دا.

۹۵- ھەقالى راست، قەتەكا سەرھاتىن كوردەينە

بەرھەڭكردن، ئىسلام بەروارى
لە بلاوكراۋەكانى (كۇمەلا پاراستنا كەلتوورى
كوردستان- زاخۇ)
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۇك، ژس: ۲۰۵۲، س:
۲۰۱۰، ل: ۷۵، ق: ۲۰×۱۳
ئاوهرۇك: بەراھىك/ ۲۳ سەرھاتىن كوردى.

۹۶- ھەيرانوكىت كوردى- بەرگى ئىكى

ئامادەكرن: رىكېش ئامىدى - زەكى محمد
سەعدلا
چاپ: بەكەم،
چ: خانى، دھۇك، ژس/ ۲۵۰۳
س: ۲۰۱۰ ل ۸۰۰
ش: دھۇك.
ق: ۱۷* ۱۳

۹۶- چەند گۇتن و پەزىن كوردان ژ دەھەرا بەھدىنان

بەرھەڭكردن، نزار مەھمەد سەعید
لە بلاوكراۋەكانى بەكىتىپى نووسەرانى كورد-
ئىقى دھۇك
چاپ: بەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۇك، ژس: ۲۷۲۲، س:
۲۰۱۱، ل: ۱۷۱، ق: ۲۰×۱۴

دەسنىپىكا پىندىقى / چىرۆكا قى پەرتووكىن / مەتەلۆك / مەتەلۆكانى / مەتەلۆكىن بىركارى / مەتەلۆكىن رەوانىيىزى / مەتەلۆكىن نوو ئافراندى.

ناوەرۆك: پىنشەكى / چەندىن كۆتن و ئىدىيومىن دەقەرا بەھدىنان و ل دويىف تىپان ھاتىنە ب رىزكىن.

۹۷- دلوپەك ز دەريا فللۇرى، بەند چىرۆكىن كوردى

۹۰۱- سەرۆكانى، نۆلكۆر و كەلەپوورى

كوردى ل دەقەرا بەھدىنان- بەرگى ئىكىن

بەرھەققىردىن: مستەفا عەبدولرەحمان بونس نەرەدى

لە بلاوكراوہكانى ئىستىتىوتى كەلەپوورى كورد- دھۆك

چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۷۲، س: ۲۰۱۳، ل: ۴۰۲، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۆك: دەرازينك / كۆتىن مەزنان / حەيرانۆك / مەتەلۆك- مامك / ۸ چىرۆك / ۳ بەيت.

بەرھەققىردىن: كىفى عارف چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۸۱۲، س: ۲۰۱۱، ل: ۱۶، ق: ۲۰×۱۴

ناوەرۆك: گۆتەك / ديارى / ۱۳ چىرۆك.

۹۸- شەقن چەيى، چىرۆك و چىقانوكىن كوردى

بەرھەققىردىن: عەبدولرەحمان بامەرنى لە بلاوكراوہكانى ئىستىتىوتى كەلەپوورى كورد- دھۆك / لەسەر ئەركى بەرنوہبەرتىبى چاپ و بلوكرىنەومى سلىمانى چاپكراوہ

چاپ: بەكەم، چ: كەمال، ش: سلىمانى، ژس: ۱۸۲۴، س: ۲۰۱۱، ل: ۱۹۲، ق: ۲۱×۱۴

ناوەرۆك: پىشكۆتن / ۱۳ چىرۆك و چىقانوئك.

۹۰۲- سەرۆكانى، نۆلكۆر و كەلەپوورى

كوردى ل دەقەرا بەھدىنان- بەرگى دوو

بەرھەققىردىن: مستەفا عەبدولرەحمان بونس نەرەدى

لە بلاوكراوہكانى ئىستىتىوتى كەلەپوورى كورد- دھۆك

چاپ: بەكەم، چ: ھاوار، ش: دھۆك، ژس: ۲۲۷۳، س: ۲۰۱۳، ل: ۳۵۲، ق: ۲۴×۱۷

ناوەرۆك: زيانا جىكاكى / خوارىن كوردەوارى / يارىن كوردەوارى / كارسازى / ئامویر يىن: (دروينا دەخل و دانى، ئافى، دارتاشىن، ھىسانى، ناگر ھەلكرىن، گىرى، جۆنى) / تەرازى و جۇرىن كىشان و پىشانى / جۇرىن پىقانا رووبەران / نامىرىن دورىنا جلوبەرگان / رووہك و گز و گىبا / ئاقىن گىانەوهران / ھۇز و بەرھۇزا / ئەو پەمىن پىكشە گرىداى / ھۇمارا مەين كوردى / گىبا و دەرمان / فەرھەنگا ئاقىن گىايىن سرۇشتى: غەربى- كوردى.

۹۹- مامكى مۆ مامانى

بەرھەققىردىن: ئىسماعىل تەھا شاھىن لە بلاوكراوہكانى دەزگای چاپ و بلوكرىنەومى سىپىرىز

چاپ: بەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۸۲۸، س: ۲۰۱۱، ل: ۷۷، ق: ۲۱×۱۵

ناوەرۆك: پىشكۆتن / ب دەھان مامكن و ل دويىف تىپان ھاتىنە ب رىزكىن / فەرھەنگۆك.

۹۰۰- مەتەلۆكىن زارۆكان

بەرھەققىردىن: ماھىر بەروارى چاپ: بەكەم، چ: خانى، ش: دھۆك، ژس: ۲۱۰۶، س: ۲۰۱۲، ل: ۱۵۰، ق: ۲۰×۱۵

ناوەرۆك: ھەلبەستە زارۆك / پىنشەكىيا قى كىتىبى /

۹۰۳- ھىندەك شەكۆلىن ل دۇر نۆلكۆرى

كوردى

نووسىن: جەجى جەغفەر

حەكىم و شەھەرەزائى/حەكىم و تەشريح/حەكىم و پرتووك/چارەسەرىيا نەساخى ۋەك روويدان/شەجەرا بنەمالى/بەشىن وىنەيان و بەلكەنامان.

۱۰۵- بىدەرەك ژ فۇلكۇرى كوردى

بەرھەققىردن و بلۇكرىنەۋە: ئىنستىتوتى كەلەپوورى كورد- دھۆك

چاپ: دووھم، چ: ئىنستىتوت، ش: سلېمانى، ژس: ۱۱۱۲، س: ۲۰۱۵، ل: ۲۴۱، ق: ۲۱×۱۵

ناوەرۇك، پىشكۇتن/پشكا عەبدولعەزىز خەيات ژ سەرھاتىيان/پشكا رىكىش ئامىدى ژ سەرھاتىيان/پشكا عەبدولعەزىز خەيات ژ حەيرانۇكان/پشكا رىكىش ئامىدى ژ حەيرانۇكان/پشكا مامكان/پشكا ب دەنگى پشكا عەبدولعەزىز خەيات گۇتىن/پشكا ب دەنگى پشكا رىكىش ئامىدى گۇتىن/گۇتىن مەزنان/پشكا ب دەنگى پشكا عەبدولعەزىز خەيات گۇتىن/پشكا ب دەنگى رىكىش ئامىدى گۇتىن.

لە بلاوكرىۋەكانى يەكىتىي نووسەرانى كورد- مەلبەندى گىشتى

چاپ: يەكەم، چ: شەھاب، ش: ھەولير، ژس: ۹۱۸، س: ۲۰۱۳، ژس: ۹۱۸، ل: ۴۱۱، ق: ۲۳×۱۷

ناوەرۇك، دھق دانان/جىقن د سترانا كوردى دا/دەنگى ژىكى د حەيرانۇكاندا/خەملا ژىكى د سترانا كوردى دا/پاشەزىنكا مەمى ئالان/يارىكرن ب رىست و پەيشان د ستران و بەيتىت كوردى دا/دا كو وندا نەبن/چەند وىنىت كوردەۋارى/دىارى/ئەم دكارىن پتر قازانجى ژ كەلەپوورى بىكەبن/قەلەرەشك ل نك مللەتا/سەرقەلەمك ل دۇر چىرۇكا فۇلكۇرى/بەيتا سىقا حاجى و مەم و زىنا فۇلكۇرى/كارىكاتىرى و كۆمىدىيەت د مامكىت كوردى دا/ستران و يارىت بچووكان/ژ كەقنە رەۋىشت و تىتالىت كوردان/چەند باۋەرپىت مللى/ھەقەبەركرنا پەندىن دھۆكىيان ل گەل پەندىن مەكەھىيان/مىھقانى و مەردىنى د گۇتتا مەزنادا/چەند بەرسقەك فۇلكۇرى ل سەر گۇتتىت مەزنا/چىقانۇكەكا كوردى و ئىكا ئەكەدى/رۇناھىيەك د پەنجەرا گۇتتىت مەزنادا ل سەر ژنا كورد/بىكرە و قەكىشەك ل سەر گۇتتا مەزنا/راچاندنا پەژن و گۇتتىت مەزنان د سترانا كوردى دا/ۋەكھەقىيا پەندىن كوردى و ئەلمانى/دىتن ھزار دىن دستۇرى مۇرفۇلۇجى قە/سەرھاتىيەكا كوردى، ل بن دستۇرى- جوگرافى و مىژۋوى قە/ھەيقا ئادارى د گۇتتىن مەزنان دا/بالندە و چىقانۇك/ھەقىشكىيەك دناقەرا گۇتتىت فلەستىنى و كوردى دا/چەند پىناسىنەكىت چىقانۇكى/مۇتىقەكا كوردى- ئىكا بىانى د چىرۇكا فۇلكۇرى دا/پىرھەقى و دىو د چىقانۇكا كوردى دا.

۱۰۴- سىمايلىن ھەكىم

نووسىن: محەممەد ئوسمانا

چاپ: يەكەم، چ: ھاۋار، ش: دھۆك، ژس: ۲۳۵۴، س: ۲۰۱۴، ل: ۱۹۲، ق: ۲۰×۱۵

ناوەرۇك، پىشكۇتن/ئىسمايىل ھەكىم كىيە؟/حەكىم و دەرمان/ب كورتى ناقتىن فىقىين ب مفا/

